Tomunga Hel Heueu Ngana

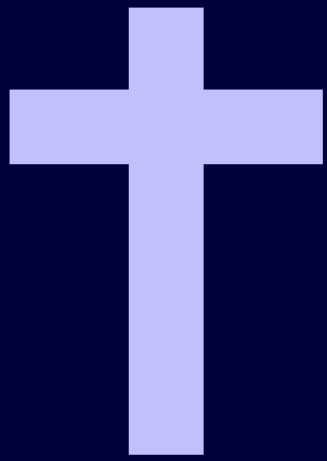

Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95

Contents

Tomunga Hel Heueu Ngana 1
Mateus 3
Mak 49
Lukas 74
Ioanes 120
Ume 154
Rom 200
1 Korin 222
2 Korin 241
Kalasia 254
Epeses 261
Pilipai 268
Kolosi 273
1 Tesalonika 278
2 Tesalonika 282
1 Timoti 285
2 Timoti 291
Titus 296
Pilemon 299
Hipru 301
Ieims 317
1 Petrus 323
2 Petrus 329
1 Ioanes 333
2 Ioanes 338
3 Ioanes 339
Iut 340
Hemallaha 342

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 2009 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
http://www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

http://www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http:// creativecommons.org/ licenses/ by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http:// tokplesbaibel.org*. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http:// creativecommons.org/ licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Alalaha Mur Tetu Ngaria

Alalaha Mur Nenge Olpela Testamen

Alalaha Mur Eria	Eria Nenge Chorchoro	Alalaha Mur Eria	Eria Nenge Chorchoro
Genesis	Gen	Matthew	Mat
Exodus	Exo	Mark	Mak
Leviticus	Lev	Luke	Luk
Numbers	Num	John	Ioa
Deuteronomy	Deu	Acts	Ume
Joshua	Jos	Romans	Rom
Judges	Jdg	1 Corinthians	1Ko
Ruth	Rut	2 Corinthians	2Ko
1 Samuel	1Sa	Galatians	Kal
2 Samuel	2Sa	Ephesians	Epe
1 King	1Ki	Philippians	Pil
2 King	2Ki	Colossians	Kol
1 Chronicles	1Ch	1 Thessalonians	1Te
2 Chronicles	2Ch	2 Thessalonians	2Te
Ezra	Ezr	1 Timothy	1Ti
Nehemiah	Neh	2 Timothy	2Ti
Esther	Est	Titus	Tit
Job	Job	Philemon	Plm
Psalms	Psa	Hebrews	Hip
Proverbs	Pro	James	Iei
Ecclesiastes	Ecc	1 Peter	1Pi
Song of Songs	Sng	2 Peter	2Pi
Isaiah	Isa	1 John	1Io
Jeremiah	Jer	2 John	2Io
Lamentations	Lam	3 John	3Io
Ezekiel	Ezk	Jude	Iut
Daniel	Dan	Revelation	Hem
Hosea	Hos		
Joel	Jol		
Amos	Amo		
Obadiah	Oba		
Jonah	Jon		
Micah	Mic		
Nahum	Nam		
Habakkuk	Hab		
Zephaniah	Zep		
Haggai	Hag		
Zechariah	Zec		
Malachi	Mal		

Ke hemomna long nga NeHalang lemene ngana.

Helenga Toto:
Alalaha nei, i NeHalang nena helenga nenge tehulia ke langa helenga Lote. Pe tehetue ke ene Tomunga Hel Heueu Ngana iange hele ia ume palau ngana nenge Iesus Kristus poia. Oteke onau teu nga helenga palaungana nem, osisia helenga nemur: 1 Korin 11:25; 2 Korin 3:1-18; Hipru 7:22-28; 8:1-13.
Iri nenge tehulia alalaha nei, te nanas sakililia Inglis pe Krik ero. Tenau teu kenek toto nga luna mukam. Ke het pe tehulia ke tang ngana poi ke manga Lote toto. Reria poinga nem urana toto. Iange helenga Inglis song ngana haltoto. Pe Tok Pisin song ngana haltoto pule. Ure nenge palaungana toto ngana laka, nenge osisia nga lem helenga pengpeng pe omene luna kenek. Pe osis mene ero. O hetalaulau pe o onteia Opepengpeng

Helenga Urana Toto Ngana Nenge
Mateus

Iesus Na Tete Mur
(Luk 3:23-38)

1 ✡Nananga nenge te nana urume Iesus
Kristus na tete mur iange Iesus ha nga mata
nenge Teuit pe Teuit nette Apraham.
2 Iok, Isak temene Apraham
pe Iakop temene Isak.
Pe Iuta iri ul titina mur temeria Iakop.
3 ✡Iok, Peres iri nai tina Sara temeria Iuta pe
taria he Tamar.
Pe Hesron temene Peres
pe Rem temene Hesron.
4 Iok, Aminatap temene Rem
pe Nason temene Aminatap.
Pe Salmon temene Nason.
5 ✡Pe Poas temene Salmon pe tana he Rahap.
Iok, Opet temene Poas pe tana he Rut.
Pe Iese temene Opet.
6 ✡Pe Naungaala ana non soke ne Teuit
temene Iese.
Iok, Solomon temene laka ne Teuit pe
tana laka ne Uraia nehei.
7 Pe Rehopoam temene laka non palau
Solomon
pe Apisa temene laka Rehopoam.
Iok, Asa temene laka Apisa.
8 Pe Iehosapat temene ne Asa
pe Iehoram temene ne Iehosapat.
Pe Usae temene ne Iehoram.
9 Iok, Iotam temene ne Usae
pe Ahas temene ne Iotam.
Pe Hesakie temene ne Ahas.
10 Pe Manase temene ne Hesakie
pe Amon temene ne Manase.
Pe Iosae temene ne Amon.
11 ✡Iok, Ekonia pe titina mur temeria ne
Iosae nga etue nenge Papilon mur te
hekou sue Israel mur pe te ua ia iri
langa kileng nge Papilon.
12 ✡Iok, tetu nga ich Papilon nem lo
pe Siltiel temene Ekonia
pe Serupapel temene Siltiel.
13 Iok laol, Apiut temene ne Serupapel
pe Eliakim temene ne Apiut.
Pe Asor temene ne Eliakim.
14 pe Satok temene ne Asor
pe Akim temene ne Satok
pe Eliut temene ne Akim.
15 Iok, Eliesa temene ne Eliut
pe Matan temene ne Eliesa
pe Iakop temene ne Matan.
16 Iok ol, Iosep temene ne Iakop pe nehei he
Maria. Pe he Maria hoe Iesus. Iesus
nenge te hetue I ke Kristus.
17 Ke Iesus na tete mur ana lala iri analoch
pe henel talun nge Apraham ke lange Teuit.
Iok, analoch pe henel mule talun nge Teuit
ke langa etue nenge tela nga ich lomona
ngana nenge Papilon. Iok, analoch pe henel
mule nga etue neu ke langa etue nenge
Iesus tana hoe i ia.

Te Hoe Iesus Kristus
(Luk 2:1-7)

18 ✡Iesus Kristus tana hoho ngana ia lohot
ke pomai koi. Tana he Maria te teke lape lei
nge ne Iosep. Pe iri nai te lei hel ero kura pe
hei neu sana nga Opepengpeng lo.
19 Pe Iosep letena tuanin ke teke lape hile
mule hei neu pe teke poia ke nek mana
iange i non urana ngana ia pe lemene ero
nge hemeia he Maria nga hulua mataria.
20 Iok laol, letena tuanin hote ke het pe
Non Soke na angkelo e la pe hele lange
i nga opene ke teke, “Iosep! Iong lemte
palaungana laka ne Teuit. O matau ero. O
mene he Maria ke langa lem pele ke lem hei
ia iange hei nem sana nga Opepengpeng.
21 ✡I lape hoe tuna tamane ngana e pe o
hetue kol suna nem ke ene Iesus. Iange i
lape mene mule nena hana mur nga reria
poinga poreke ngana mur.”
22 Ure lochloch ngana nei lohot ke pete
tote ure nemur nenge Non Soke hele hote
nga hetatalonga hanna lo nenge hele ke
teke,
23 ✡ “Hei malolong e nge maluluch nge
non e ero kura lape sana. Pe lape hoe tuna
tamane ngana e pe lape te hetue i ke ene
Imanuel.” Pe ene nem luna pomai, “NeHa-
lang tu luluch nge ita.”
24 Iok laol, Iosep memete haka pe poia ure
nenge NeHalang nena angkelo heleia lange
i. Pomalam mene he Maria langa na pele ke
nehei ia.
25 ✡Pe iri nai tema luluch hel ero ke la he
Maria hoe tuna tamane ngana neu. Pe Iosep
heto sapele ke ene Iesus.

2

Hana Papalauna Hel Tela Ke Te Heto Heke Iesus

1 Iok, Iesus ha nge Petlehem nga kileng
nenge Iutea nga etue nenge ne Herot i naun-
gaala ana non soke nga kileng neu. Iesus ha
ke ulo pe hana papalauna hel te lohaka nga
kileng ilina hele nenga chaia haka ngana pe
tela nge Ierusalem.

✡ **1:1:** Gen 22:18; 1Ch 17:11 ✡ **1:3:** Gen 38:29-30; Rut 4:18-22 ✡ **1:5:** Rut 4:13-17 ✡ **1:6:** 2Sa 12:24 ✡ **1:11:** 2Ki 22–24; 2Ch 36:10; Jer 27:20 ✡ **1:12:** Ezr 3:2 ✡ **1:18:** Luk 1:27, 35 ✡ **1:21:** Luk 1:31; 2:21 ✡ **1:23:** Isa 7:14 ✡ **1:25:** Luk 2:21 ✡ **2:2:** Num 24:17

2 ✡Pe te ontei ke te teke, “Mo teke mo nau
nge kol sune nenge tana hoe i pe te teke Iuta
mur aria naungaala ana non soke ia. Ana
non ngai? Motu nga lemem kileng pe mo
esia ana itoch nge tualeme nga chaia haka
ngana. Ke ngana koi moat ke mo teke mo
heto heke i.”
3 Pe naungaala ana non soke Herot pe hu-
lua lochloch ngana nge Ierusalem te longe
ure nei pe leteria tuanin rara ia ke halang.
4 Ol pe ne Herot iu sapele tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur pe ontei hote iri ke teke,
“Kristus nem lape tana hoe i langai?” Pe iri
te tuacholia,
5 “Nge Petlehem nga kileng nenge Iutea.
Iange hetatalonga e has ngana hele ke teke,
6 ✡ “ ‘Petlehem iong otu nga ich nenge Iutea.
Pe pingam iuiu ol
iange Naungaala ana Non e lape lohot nge
iong
ke nauele lek hana mur nge Israel.’ ”
7 Ol pe ne Herot iu kome hana papalauna
nemur pe ontei hote iri nga etue tei toto
nenge itoch neu lohot ia.
8 Ke het pe kulosia iri ke tela nge Petlehem
pe hele lange iri ke teke, “Ala pe a tango rara
hote kol sune nem ke nek toto. A tango rere
i ke a hottaua i pe a hele at nge iau. Ke iau
pule ela ke e heto heke i.”
9 Te longe Herot na helenga ke het pe te
i sapele. Pe te i ke te nanas mene itoch
nenge te esia neu. Te nanasia lala ke la itoch
neu mes pengpeng nga kileng unne nenge
mamau neu maia.
10 Te esia itoch neu pe te iech toto.
11 ✡Iok, te i teu langa pele neu letena pe te
esia kol sune nem iri nai tana he Maria. Pe
te tualou sio toto nga matana pe te heto heke
i. Ke het pe te mene hote reria tunginga mur
nenge ururia haka toto pe te tunge lange
i. Tunginga mur nenge pomanga (mach-
mach) um chalemlem ngana nenge uruna
haka toto pe ure inangana ehech ngana pe
ure pais ngana nenge inangana ehech.
12 Pe operia ke Non Soke teke tela mule
nge Herot ero pomalam te i nga kue e nge
altoto ke tela mule nga reria kileng.

Te Ua Ke Tela Nge Ekipto

13 Iok, hana papalauna nemur tela ol pe
Iosep ma opene ia Non Soke na angkelo
e nge hele lange i ke teke, “O lohaka nga
kileng nei pe o mene kol sune nem iri nai
tana pe a ua ke a lange Ekipto. Ala ke atu
nga lamau pe o longo ala mana nge e hele la
mule nge iong. Iange Herot lape tango rere
kol sune nem ke teke hununе.”
14 Ol pe Iosep lohaka pe mene mamau neu
iri nai tana pe te ua sapele nga miliko ke tela
nge Ekipto.
15 ✡Tetu nge Ekipto ke la ne Herot mete.
Pe nem pule pete tote Non Soke na helenga
nenge heleia lange hetatalonga mur nenge
hele ke teke, “E iu hote tuk nga kileng nenge
Ekipto.”

*Herot Hun Lapue Aina Kinkino Ngana
Nenge Iri Tatamanna*

16 Pe ne Herot letena inin toto iange eteia
ke hana papalauna mol nem te channan-
gaia i lo. Pomalam tung hote helenga
kerkereng ngana ke teke te hune aina tata-
manna kinkino ngana lochloch nge Petle-
hem pe nga kileng mur nenge tetu rochroi
nge Petlehem pule. Pe teke te hune iri nenge
aria hesinga nai ke langa penpene ngana
mur lochloch. Pe poia poinga neu iange
ontei hote hana papalauna mol neu pe te
hele lange i lo nga etue nenge te esia itoch
neu.
17 Pe poinga nei lohot ke pete tote ure
nenge hetatalonga Ieremaia heleia lo.
Nenge hele ke teke:
18 ✡ “Te longe tanginga pe utunga lolo nge
Rama.
Mele kou hepehoihoihoi. He Resel laka
tangtang ia tutuna mur.
Iange tutuna mur kou hana te hune iri ke
ulolo.
Pe lemene ero nge te hemaluche i.”

Tela Mule Nge Nasaret

19 Iok, ne Herot mete ke ulo pe Non Soke
na angkelo lohot mule nge Iosep nga ma
opene ngana nge Ekipto. Pe hele lange i
20 ke teke, “O lohaka pe o mene kol sune
nem iri nai tana pe a la mule nga ich nenge
Israel iange iri nenge te teke te hununе kol
sune nem ngaria kou te mete lochloch lo.”
21 Pomalam Iosep lohaka pe mene kol
sune nem iri nai tana pe tela mule nge
Israel.
22 Pe Iosep matau nena nge la mule iange
longe nge te teke ne Akelos mene mule
temene munna ke i non palau pe nauele
mule kileng nenge Iutea. Ol pe ma opene
mule pe te hele lange i ke lange Kalelea
23 ✡pe la tetu nga kileng nenge Nasaret.
Pomalam NeHalang na helenga nenge het-
atalonga mur te hele hote lohot ke man-
manna. Nenge hele ke teke, “Lape te hetue
I ke nena nge Nasaret.”

3

*Ioanes Nenge Henunun Nena Hengetoro
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)*

✡ **2:6:** Mic 5:2; Ioa 7:42 ✡ **2:11:** Psa 72:10-15; Isa 60:6 ✡ **2:15:** Hos 11:1 ✡ **2:18:** Gen 35:19; Jer 31:15 ✡ **2:23:** Isa 11:1; 53:2; Luk 2:39; Ioa 1:45

1 Iok, nga etue nemur Ioanes nenge henunun la ke haliuliu nga ich sana lomona
nenge Iutea
2 ✡ke teke, “A hulia letemo nga lemo poinga mur iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga heroi lo.”
3 ✡Ioanes nenge henunun laka nenge het-
atalonga Isaias heleia ke teke,
“Non e kou haliuliu nga ich sana lomona ke
teke,
‘A tatalo ele Non Soke na kue pe a poia
ke pengpeng toto.’ ”
4 ✡Pe Ioanes na hengeron te ume ia nga kamel pulpulna pe ana tal nenga luana te
ume hote nga huros mur uliria. Pe ana ngaunga laka sis pe misou eina.
5 Pe hulua lochloch ngana nge Ierusalem pe nge Iutea pe nga kileng lochloch ngana
nga ech Iortan te longe i pe te eukirau ke tela lochloch nge i.
6 Pe te hulia leteria pe te hele hote reia poinga poreke ngana mur pe Ioanes henun
sapele iri nga ech nge Iortan.
7 ✡Pe Paresio mur pe Satiusi mur tela pule nga kileng nenge Ioanes henunun hehei pe
hana ia. Ol pe Ioanes esia iri pe hele lange iri ke teke, “Ilimo alete nemur itei toto nenge
hemataua imo ke a ua nga NeHalang letena inin ngana nenge atat mam?
8 A poia ute hel ke henonou hote imo nge a hulia letemo lo.
9 ✡Eh! Imo a teke Apraham na tete mur imo ke lape NeHalang renge imo ae? Ero
toto laka! E hele lange imo pengpeng NeHalang nakuna nge mene um nemur pe poia iri ke te lohot ke Apraham na tete mur ia iri!
10 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, ila kou ma nga ae huna lo pe lape te ris heke ae
mur nga ularia. Ae nemur nenge te hei pe nganangaria urana ero lape te tele sue iri pe tesau heke iri langa oan.
11 ✡“Iau e henun mene imo nga ech. Pe poinga nem henonou hote ke ahul mule letemo nga lemo poinga poreke ngana mur lo. Pe I nenge nanasia iau lape henune imo nga Opepengpeng pe nga oan. Ana Non I palaungana toto nge iau. Pe iau e urana ero pule nge e mene apena ana ae ulina.
12 Pe I rahite nena sulinga lo nenge lape sulhote uit nganngana mur nga kina. Pe uit nganngana nemur lape takiraua iri ke nek nga ana pele. Pe uit kina nemur lape chacharuch heke iri langa oan nenge remen ngana tu ke kokoes mana.”

Ioanes Henune Iesus
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Iok, Iesus lange Kalelea pe i ke langa ech nenge Iortan ke teke I pule mene henuninga nge Ioanes.
14 Pe Ioanes teke hulia Iesus letena pomalam hele ke teke, “Iau toinge e mene henuninga laka nge iong. Pe ngana iam o teke e henun mule iong mam! Pomerei mai?”
15 Pe Iesus hele, “O henune iau ol. I urana nge e mene henuninga nge iong pomalam lape ure lochloch ngana nenge NeHalang heleia lohot ke pengpeng.” Ol pe Ioanes longala ke henun sapele Iesus.
16 ✡Iok, Iesus mene henuninga ke het pe lohaka sapele. Pe nga etue neu pengpeng tapa sana ulala pe Iesus esia NeHalang opene nge nakuna manga ngie chaulum nge sio at ke to haka mana nge I.
17 ✡Pe helenga e nge sio at nga tapa hele ke teke, “Nenge nei Iau tuk toto nenge lemek tau tote pe e iech toto nge i.”

4

Non Poreke Ngana Olleke Iesus
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 ✡Ke het Opepengpeng poia Iesus ke i sapele ke langa ich sana lomona e ke la non poreke ngana olleke i.
2 ✡Pe Iesus mete ana toto lo iange ngau ero ke sinanga koana iri ana non kina nai (40) pe miliko iri ana non kina nai (40) lo.
3 Pe non poreke ngana la pe olleke i ke teke, “Nenge teke iong NeHalang tuna o hele langa um nemur ke tehul ke iri ngaunga.”
4 ✡Pe Iesus tuacholia pe hele, “NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, ‘Non e tu ke maulul nga ngaunga mana ero. Nenge teke mele rahit lochloche helenga mur nenge lohot nga NeHalang hanna pengpeng mele nem lape tu ke maulul.’ ”
5 Ol pe non poreke ngana neu mene sapele Iesus ke langa tuele tana palaungana nge Ierusalem. Pe mene heke i langa NeHalang na pele palaungana ona nga lut toto.
6 ✡Ol pe hele lange Iesus ke teke, “Nenge teke Iong NeHalang tuna toto o tamu hot nga lamai ke osio langa ich. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘NeHalang lape heleia iong lange nena
angkelo mur
ke te rahit heke mene iong nga peria.
Pe lape otut hule apem nga um ero.’ ”
7 ✡Ol pe Iesus tuachol mule lange i ke teke, “NeHalang nena helenga mur nenge tehas

✡ **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 ✡ **3:3:** Isa 40:3 ✡ **3:4:** 2Ki 1:8 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:9:** Ioa 8:33, 39; Rom 4:12 ✡ **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 ✡ **3:11:** Ioa 1:26-27, 33; Ume 1:5 ✡ **3:16:** Ioa 1:32 ✡ **3:17:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 ✡ **4:1:** Hip 2:18; 4:15 ✡ **4:2:** Exo 34:28 ✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:6:** Psa 91:11-12 ✡ **4:7:** Deu 6:16

sue ke ulolo, hele pule ke pomai, ‘O olleke am Soke NeHalang ero toto.’ ”

8 Ol pe non poreke ngana neu mene heke Iesus langa hengene e nge haka langa lut toto pe henonoua I langa kileng lochloch ngana nga ich pe reia kerkerenga mur.

9 Pe hele lange Iesus ke teke, “Nenge teke o tualou sio pe o heto heke iau lape e tunge ure lochloch ngana nemur lange iong.”

10 ✡Pe Iesus tuacholia lange i ke teke, “Iong Satan! O ua toto nge iau. NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, ‘O heto heke am Soke NeHalang pe o ume mana nge i.’ ”

11 Ol pe non poreke ngana neu ua ke la ol pe angkelo mur teat ke te halaua Iesus.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus longe Ioanes pingana nge tu nga tuele au ngana, lohaka pe la sapele nge Kalelea.

13 Iesus hile kileng nge Nasaret pe la ke tu nge Kapernam. Pe kileng nem tunga ech hetaliliu ngana palaungana nenge Kalelea ilina. Nga ich nenga mata nenge Sepulun iri nai Naptali.

14 Pe Iesus poingana nem lohot ke pete tote ure nenge hetatalonga Isaias heleia lo. Ke hetatalonga Isaias hele ke teke,

15 ✡ “Ich Sepulun pe Ich Naptali nga kue tana
nenge langa ech hetaliuliu ngana palaungana
nenge Kalelea pe nga ech Iortan ilina hele
kileng Kalelea nenge hana lomonmona ngana mur te tuia.
16 Nga lamau hehei pe hana nenge tetu nga
kileng au ngana
lape te esia lemenge palaungana.
Pe iri nenge metenga ana mulil ma hite iri
lemenge nem tualeme hatalia iri pule.”

17 ✡Iesus talun ke hetoro nga etue neu pengpeng pe haliu ke teke, “A hulia lemo poinga poreke ngana mur iange NeHalang nena naualanga pe nekinga heroi lo.”

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Iok, Iesus i olole nga ech ilina nge Kalelea pe esia hana nai. Hana nai neu titiria hel. Ngana laka Simon nenge te hetue ke Petrus iri nai tina Antreas. Iri nai te hesisio hoat nga ruach sana iange iri hana nenge te holole ruo.

19 Pe hele lange iri nai, “A i at ke a nanasia iau pe e poia imo ke aole hana pule!”

20 Ueiuei mana iri nai te hile sue aria hoat pe tela ke te nanasia Iesus.

21 Iok, tei ole nga lamau ke telala pe Iesus esia hana nai pule. Iri nai titiria hel pule. Elle ene Ieims pe elle ene Ioanes. Pe iri ne Sepeti tutuna mur ia iri. Iri nai te manmana nga aka e pule luluch nge temeria Sepeti ke te palalala aria hoat. Iesus iua iri nai

22 pe ueiuei mana te hile sue temeria luluch nga aria hoat pe tela ke te nanasia Iesus.

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas
(Luk 6:17-19)

23 ✡Iok, Iesus i ke langa kileng lochloch ngana nge Kalelea ke hetottoro nga pele hetoronga mur. Pe haliu hote helenga urana ngana nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Pe pule hemasmasia hehei pe hana nga aria haleles mur.

24 ✡Ol pe Iesus pingana song ke te longe nga kileng lochloch ngana nge Siria. Pomalam te mene iri nenge aria haleles kuenkuena ke te laia iri nge I. Iri nenge te amneia inin palaungana pe iri nenge uneinei tetu nge iri pe iri nenge singiria loiloiloi pe iri nenge singiria metmete pe te laia iri nge Iesus ke hemas mule iri.

25 ✡Ol pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Kalelea pe Tekapolis pe Ierusalem pe Iutea pe nga kileng nenge tu nga ech Iortan ilina hele te nanasia Iesus.

5

Iesus Hetore Hehei Pe Hana

1 Iok, Iesus esia hulua nemur pe i haka ke la are nga sasana ilina. Ol pe nena hana mur tela nge I

2 pe talun ke hetoro sapele iri. Pe hele,

Iechinga Nenge Manmanna
(Luk 6:20-23)

3 ✡ “Iri nenge te eteia ke reria ute e ero toto
nga NeHalang matana te iech toto
iange lape tetu teu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga.
4 ✡Iri nenge te tangtang heueu nei te iech
toto ol
iange lape NeHalang hemaluch mule
leteria.
5 ✡Pe iri nenge tetal sio tototе iri te iech toto
ol
iange lape NeHalang tunge ich lochloch
lange iri.
6 ✡Iri nenge muteria tau tote NeHalang
lemene ngana
ke pomanga muteria taua ngaunga pe
ech te iech toto ol.
Iange NeHalang lape poia iri ke saria
huna.

✡ **4:10:** Deu 6:13 ✡ **4:12:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 ✡ **4:15:** Isa 9:1-2 ✡ **4:17:** Mat 3:2; 19:27 ✡ **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39; Ume 10:38 ✡ **4:24:** Mak 6:55 ✡ **4:25:** Mak 3:7-8 ✡ **5:3:** Isa 57:15 ✡ **5:4:** Isa 61:2-3; Hem 7:17 ✡ **5:5:** Psa 37:11 ✡ **5:6:** Isa 55:1-2

7 Pe iri nenge leteria porekreke ia pekngaria
mur te iech toto ol
iange lape NeHalang letena porekeia iri
pule.
8 Pe iri nenge leteria lemlem te iech toto
pule
iange lape te esia NeHalang.
9 Pe pule iri nenge te hemetmete palinga hel
pe hunelinga te iech toto
iange lape te hetue iri ke NeHalang tu-
tuna mur ia iri.
10 ✡Pe iri nenge te nanas ia poinga nge peng-
peng
pe mele hel te poi poreke iri te iech toto
iange lape teteu la pule nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga.
11 ✡ “Pe imo nge a nanas ia iau pe te hele
poreke imo pe te tunge amo melmelenga pe
te channanga ia hehei pe hana nga helenga
poreke ngana mur ke te heporeke imo
12 ✡letemo sio pe a iech toto iange urumo
palaungana kou kulele imo nga lut nga
tapa. Pe poinga nenge te poia lange imo
nem te poi tele lange hetatalonga mur
nenge tetu tala nge imo.”

Mesmes Pe Lemenge
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 “Imo a pomanga mesmes nge hehei pe
hana nga ich nei. Pe nenge teke mesmes
nem lemene ngana het lape ta poia ke
mesmes mule ke pomere? Lape ana ume
ero ol. Pomalam lape ta saua pe ta hepapar
hite ke lasus.
14 ✡ “Pe imo a pomanga lemenge nenge
tualeme hatalia ich nei. Nenge teke te ume
heke tuele tana palaungana e nga sasana,
kileng nem talkome ero toto.
15 ✡Mele pele tonge lemenge pe hekom ite
nga kaliu e ero. I lape heon heke nga ana
heoninga ke tualeme hatal ia iri lochloch
ngana nenga pele letena.
16 ✡Ke pomalam mana imo a tualeme pule
ke hehei pe hana te esia imo. Pe lape te esia
lemo poinga urana ngana mur pe te heto
heke Tememo nga lut nga Tapa.

Hemallaha Nga Nenga Hotonga

17 ✡ “E at ngak nei e at ke e sisparai ia
Moses nena hotonga mur pe hetatalonga
mur te hetoro ngaria mur ero. E at ngak
pete tote iri.
18 ✡E hele pengpeng lange imo! Tapa pe
ich nei lape te het. Pe hasinga elle munna
kinkino ngana nemur unne lape erue ero
toto. Hotonga nemur lape tetu ke te rorol
lochloch ke la het nga etue nenge helenga
nemur nganangana lohot ke manmanna.
19 ✡Nenge teke mele longo ole taua he-
lenga nenge hotonga sune e hele ia pe het-
ore mele hel pule ke te longo ole, mele nem
pingana lape iuiu ero toto nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga nenga tapa.
Pe mele nenge nanas tau tote hotonga ne-
mur pe hetottore lala nge mele hel, mele
nem lape ene song ke palaungana toto nga
naualanga pe nekinga nenga tapa.
20 E hele lange imo, nenge teke a nanas
tau pengpeng ia NeHalang lemene ngana
ero pe lemo poinga urana ngana ristote
poinga urana ngana nenge Paresio mur pe
hotonga ana hengetoro mur ero lape ateu
langa naualanga pe nekinga nenga tapa ero
toto.

Hetoronga Nenge Leteinin Ana

21 ✡ “A longe lo nge nike te hele lange
hehei pe hana ke te teke, ‘O hune mele ero
toto. Pe nenge teke mele hune mele lape
tenau teu langa poinga nenge mele nem
poia ke nek toto.’
22 ✡Pe e hele pengpeng lange imo. Mele
nenge letena inin tau mule tina e, mele nem
lape tenau teu lange i ke nek toto pule. Pe
nenge teke o hele poreke tim e, lape hana
papalauna tenau teu lange iong pule nga
lem poinga nem. Pe nenge teke o hele ia
mele ke ana hauaua, o nekia iong iange lape
osio langa oan ngingina ngana.
23 ✡ “Pomalam nenge teke o lala ia lem
tunginga nenge lala nga NeHalang nena
hatanga pe letem metene tim e nge poia
poinga e lange iong
24 otal sue lem tunginga mur nga hatanga
ilina mukam. Pe ola nge neingam nem ke
imo nai a sisa perimo mukam. Ke het pe
oat mule ke o tunge lem tunginga lange
NeHalang ol.
25 “Pe nenge teke lem ngarang e mene
iong ke la ames nga hana nenge te long-
longo helenga mataria, a i olole nga kue
kura pe a hepeng hote nike. Ke a sisa per-
imo pe a nauel mule ke nek. Pe nenge teke
ero lape lem ngarang nem tunge iong langa
hana nemur peria pe hana nemur lape te
tunge iong lange non papal hussu e ke tamal
teua iong langa tuele au ngana.
26 Pe e hele ke manmanna toto lange iong
lape o lohot ero toto ke la het nga etue nenge
o saua umtutuna lochloch nenge te teke o
saua.

Salaunga Ana Poinga

27 ✡ “Iok a longo, nge nike te teke, ‘Oma
luluch nge none nehei ero.’
28 E hele lange imo, mele nenge esia heie
pe memelei ia pe letena tuanin mana ke

✡ **5:10:** 1Pi 3:14 ✡ **5:11:** 1Pi 4:14 ✡ **5:12:** 2Ch 36:16; Ume 7:52 ✡ **5:14:** Ioa 8:12; 9:5 ✡ **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 ✡ **5:16:** Epe 5:8-9; 1Pi 2:12 ✡ **5:17:** Rom 3:31 ✡ **5:18:** Luk 16:17; 21:33 ✡ **5:19:** Iei 2:10 ✡ **5:21:** Exo 20:13; Deu 5:17 ✡ **5:22:** 1Io 3:15 ✡ **5:23:** Mak 11:25 ✡ **5:27:** Exo 20:14; Deu 5:18

teke ma luluch nge i nga letena nge teu, poia poinga poreke ngana nem ke het lo.

29 ✡Ke nenge teke matam nenga pen tamalmal poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana o sulhote ke lasus. Pomalam singim unne elle mana lape lasus ol. Pe nenge teke ero lape te sausue iong pe singim lochloch ke langa oan ngingina ngana.

30 ✡Iok, nenge teke perim nenga pen tamalmal poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana o chato hote pe o saua ke lasus. Urana toto nge o hile hote singim unne ke lasus. Pe nenge teke ero lape tesau sue singim lochloch ke langa oan ngingina ngana.

Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 ✡"Iok, te heleia pule ke te teke, 'Nenge teke none lemene ke hile nehei non nem tung tele helenga toto e nga alalaha ke lange nehei. Iange alalaha nem hele tote iri nai aria leinga nge lape het.'

32 ✡Pe e hele lange imo pengpeng mele nenge hile nehei lape poia hei nem ke la pingana hota mule nge none. Pe hei neu poi ke mau iange ure huna nge iong non nenge o hile i nem. Ke iong non nem o eteia ke iong sipom o heporeke amo leinga. Ure huna nenge o teke o hile lem hei ngana koi nei; Nenge teke lem hei ma luluch nge none ke pingaria hota o hile sapele i. Pe non nenge lei heke mule hei nem lape amneia ke poreke toto iange nanas ia hotonga nenga leinga ero.

Ta Hekerkereng Ia Helenga E Nga NeHalang Ene Ero

33 ✡ "Iok, pule a longe lo nga helenga nenge te heleia lange ratete mur nge nike. Te teke, 'Nenge teke o hele ke manmanna lange NeHalang ke o poia ute e, o poia ure nem ke lohot ke pomanga o hele ngam pe o pallaka ero iange Non Soke esia iong ke ululo.'

34 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, o teke o hele, o hetue kileng nga lut nga tapa ke hekerkereng ia lem helenga ero iange NeHalang na arenga nge heo ngana toto tu nga lut nga Tapa.

35 ✡Pe pule o hele pe o hetue ich ke hekerkereng ia lem helenga ero iange ich nei NeHalang nena ure nge ala hote ke apena ma haka ia. Pe pule o hele pe o hetue kileng nge Ierusalem ke hekerkereng ia lem helenga ero iange Non Soke nenge i naungaala ana non soke toto laka na kileng nem.

36 Pe pule o hele ke manmanna toto nga palpalum ero iange o purpur ero toto nge o hulia palpalum ina elle ke hussu pe muna.

37 O hele ke pengpeng mana. O hele ke 'Oe' ma o hele ke 'Ero'. Iange helenga nemur nenge otal teu luluche langa lem helenga nenge 'oe' pe 'ero' nem non poreke ngana laka tunge lange iong ol.

O Tuachol Mule Lange Mele Ero
(Luk 6:29-30)

38 ✡ "Pe pule a longe lo nenge te teke, 'Nenge teke mele pal ele matam iong o pal ele matana pule. Pe nenge teke mele pal hoa ngingim iong o pal hoa ngingina pule.'

39 Pe e hele lange iong pengpeng o tuachol mule lange mele nenge poi poreke iong ero. Nenge teke mele tepele sose iong o hulia iong ke tepele iong nga ele pule.

40 Pe nenge teke mele hemes teua iong langa tuele nenge te longlongo helenga ia pe teke mene lem hengeron nenge teu ana o tunge lem hengeron nenge ot ana lange i pule.

41 Pe nenge teke mele echia iong ke o puotaua i ke sase pol o puotaua i ke sase toto.

42 Pe nenge teke mele onteia iong nga ute o tunge lange i. Pe pule nenge teke mele lemene ke hanok ia ute nge iong, o tunge ure nem lange i pule.

Lememo Taua Iri Nenge Tepoi Poreke Imo
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 ✡ "Pe pule a longe lo nenge te teke, 'Lememo tau mene neingamo mur pe apoi poreke lemo ngarang mur.'

44 ✡Pe heueu nei e hele pengpeng lange iong. Lemem taua lem ngarang mur. Pe iri nenge te tunge amo melmelenga o hetalaulau aria nge NeHalang ke halaua iri.

45 Nenge teke apoi ke mai Tememo nga lut nga tapa tutuna mur toto imo. I sipona poia chaia matana ke haka ke tua hatal ia hana uranrana ngana mur pe nge hana porekreke ngana mur pule. Pe poia pitte ke sio nge hana nenge te nanas ia poinga nge pengpeng pe nge hana nenge te popoi poinga porekreke ngana mur pule.

46 Nenge teke lemem taua mele nenge lemene taua iong lape o mene urum unne ero toto. Hana nenge te lololoch umtutuna te popoi ke pomalam pule.

47 Pe nenge teke o apala hot mene neingam mur utar nge urana toto nge o poia? Hana nenge te eteia NeHalang ero

✡ **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47 ✡ **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 ✡ **5:31:** Deu 24:1-4; Mak 10:4 ✡ **5:32:** 1Ko 7:10-11 ✡ **5:33:** Lev 19:12; Num 30:2; Deu 23:21 ✡ **5:34:** Isa 66:1; Mat 23:22; Iei 5:12 ✡ **5:35:** Psa 48:2; Isa 66:1 ✡ **5:38:** Exo 21:24; Lev 24:20; Deu 19:21 ✡ **5:43:** Lev 19:18 ✡ **5:44:** Exo 23:4-5; Luk 23:34; Ume 7:60; Rom 12:14, 20 ✡ **5:48:** Lev 19:2; Deu 18:13

iri te poi ke urana toto lala nge pekngaria mur.
48 ✡Ke imo lochloch a hepengpeng ia imo
pe a poia ure ke lohot ke pengpeng ke po-
mange Tememo nga lut nga tapa I non nge
pengpeng toto.

6

Poinga Nenge Ta Halaulaua Iri Nenge Reria Ure Ero

1 ✡"Iok, letemo matana ke nek toto. Nenge teke a poia poinga urana ngana mur a poia pe a hemallaha hote ke hulua te esia ero. Iange nenge teke o hemallaha hote lape o mene urum unne nge Temem nga lut nga tapa ero.
2 "Ke nenge teke o tung ure lange mele hel nenge reria ero o iua ana ngalum paena ero. Iange hana nenge aria hengetau nachnai te popoi ke pomalam. Te popoia poinga nem nga pele hetoronga mur pe nga kue matana mur ke te teke hehei pe hana te heto hekeke iri. Pe e hele lange imo pengpeng iri te mene ururia mur ke het lo.
3 Ke nenge teke a tung lange mele hel nenge reria ure ero
4 apoi kome tote ke perimo nenge hoihoi eteia ure nenge perimo nenge tamalmal popoia ero. Pomalam lape a mene urumo nge Tememo. Iange I esia ure lochloch ngana nenge talkomkome.

Iesus Hetore Ita Nga Hetalaulaunga (Luk 11:2-4)

5 ✡ "Iok, nenge teke a hetalaulau apoi ke mange hana nenge aria hengetau nachnai ero. Iri lemeria toto nge temes ke te hetalaulau nga hetoronga ana pele letena pe nga kue ilinlina mur ke te teke hehei pe hana te esesia iri. Pe e hele lange imo pengpeng iri te mene ururia lochloch ke het lo.
6 Pe imo nenge teke a hetalaulau ateu langa lemo pele nga mullimo nenge a mamaia pe a hetalaulau lange Tememo nenge ta esia I ero. Pe Tememo esia ure nenge apoi kome pe nga hoena lape tunge urumo ol.
7 ✡Iok, hana hel leteria manmanna nge NeHalang ero. Pe nenge teke a hetalaulau apoi ke ma nge iri ero. Iange iri te hetalaulau pe te heleleia helenga mur halang nenge luna ero pe te olole ke sasase toto. Pe te teke lape aria non soke longe iri nga reria helenga lochloch ngana nemur.
8 ✡A poi ke mange iri ero toto. Iange a onteia Tememo ero kura pe I etei ia ure nemur lo nenge lape a onteia.
9 "Ke nenge teke a hetalaulau, a hetalaulau ke mai koi;
" 'Tememem nga lut nga tapa em pengpeng
toto.
10 ✡Lem naualanga pe nekinga at
ke mo longo taua iong lakoi nga ich
ke pomanga te longo taua iong nga lut.
11 O tunge emem ngaunga nga lapa
pe nge he pe.
12 ✡O tuacholia nge imem ero
ke pomanga mo tuacholia ero
nge iri nenge te poi poreke imem.
13 ✡O poi ele imem nga olenga
pe o hu hele ure poreke ngana mur nge
imem.'
14 ✡Iange nenge teke letem ia mele nenge poi poreke iong lape Temem nga lut nga tapa lape letena ia iong pule.
15 Pe nenge teke letem ia iri nenge te poi poreke iong ero Temem lape letena porekeia iong nga lem poinga poreke ngana mur ero pule."

Poinga Nenge Aheo Nga Ngaunga

16 ✡ "Nenge teke oheo nga ngaunga o henonou hote nakum usus ngana ero. Iange hana nenge te channanga hali te popoi ke pomalam. Nenge teke teheo nga ngaunga te hemallaha hot tote lange hehei pe hana ke nakuria usus toto. Pomalam te eteia ke hana nemur teheo nga ngaunga. Pe E hele lange imo. Hana nemur te mene ururia mur lochloch ke het lo.
17 Nenge teke oheo nga ngaunga o lome matam pe o helemlem heke singim
18 ke hehei pe hana te eteia ero nge oheo nga ngaunga. Pe Temem nenge ta kolkolia lape tunge urum nga hoena ol. Iange I toro mana nge esia ure lochloch ngana nenge talkome.

NeHalang I Urana Toto Nga Umtutuna (Luk 12:33-34)

19 ✡ "Pe a takiraua lemo ure urana ngana mur nga ich nei ero. Iange lape kankan te ngau hule pe lape tema sakilil pe singiria karkare hulu. Pe pule lape kemenge kina mur te tamu teu ke te kemeia iri.
20 ✡Nenge teke a takirau lemo ure urana ngana mur a takiraua lakou nga lut nga tapa. Iange kankan lape ngaua ero pe ure hel te heporeke ero. Pe pule kemenge kina mur lape te kemeia ero.
21 Pomalam lape letem tu hit mene kileng nenge lem ure urana ngana mur te maia.

Lemenge Nenga Singira (Luk 11:34-36)

22 "Matara i lemenge nenga singira. Nenge teke matam te urana mana singim lochloch lape tualeme.

✡ **6:1:** Mat 23:5 ✡ **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 ✡ **6:7:** 1Ki 18:26-29 ✡ **6:8:** Mat 6:32 ✡ **6:10:** Luk 22:42 ✡ **6:12:** Mat 6:14-15; 18:21-35 ✡ **6:13:** Luk 22:40; Ioa 17:15; Iei 1:13; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 ✡ **6:14:** Mak 11:25-26 ✡ **6:16:** Isa 58:5-9 ✡ **6:19:** Iei 5:1-3 ✡ **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22

23 Pe nenge teke matam te poreke singim
lochloch lape tu ke au mana. Ke nenge
teke lemenga e ero nga singim pe singim au
mana lape au nem puo ke palaungana pe au
hit sapele iong.

NeHalang pe Rera Ure Mur
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Mele pele ume nge hana nai ero. Iange
lape lemene ero ia e pe lemene taua e. Nem
pe la ke nanas mene e pe nau sio mene
e. Mele nenge lemene tau tote umtutuna
nakuna ero nge ume nge NeHalang.

25 "Ke pomalam e hele lange imo letemo
meena sakilil nga atu ngamo nga ich nei
ero. Nga utar nenge lape a ngaua pe a
inia pe nga utar nenge lape a heron hite
nga singimo. A maul ngamo i ure nenge
palaungana toto nga ngaunga pe singimo i
ure nenge palaungana toto nga hengeron
mur.

26 A nau haka langa ngie mur nga lut.
Iri tetua ngaunga ero pe te lulu erochro.
Pe pule te takirau teueu ngaunga nga ana
pele ero. Pe Tememo nga lut nga tapa hen-
gaungaua iri kura. Pe ngie nemur iri ure
nenge palaungana nga NeHalang matana
ero. Ngana laka imo lo.

27 Iok, nenge teke letemo meena sakilil
amo tei nge imo purpur nge tom ia ana etue
nenge meteia ke elela polpol?

28 Pe pomere nenge letemo meena sakilil
ia hengeron mur? A nau langa ae rorana
mur nga ume. Iri te poia ume palaungana
e ero pe iri siporia te sime aria tal nenge te
hemale hite nge iri ero.

29 Pe e hele lange imo pengpeng Ne
Solomon heron heke nena hengeron urana
ngana mur pe i nakuna urana ero iange ae
rorana nemur nakuria urana toto nge i.

30 Pe NeHalang Isipona hemele heilil
lochloch ngana nenge tetu nga uraurau. Pe
heilil nemur tetu ke te maulul heueu pe nge
rou tesau heke iri nga oan. Ke pomalam imo
nenge letemo manmanna ngana unne sune
mana a etei tote ol ke NeHalang lape hemele
imo pule!

31 Letemo meena ero pe a hele ke pomach-
mai ero: 'Lape ta ngaua ara utar mai ol? Pe
lape ta in langai mai? Pe lape ta heron ia
utar?'

32 Melehel nenge te eteia NeHalang ero
toto lape te song ke te tango rere ure nemur.
Pe Tememo nga lut nga tapa eteia lo ure
nemur nenge purpur ero nge imo.

33 Ure nenge toi nge lememo tau tele
ngana laka NeHalang nena naualanga pe
nekinga pe pule nena poinga nenge peng-
peng toto. Ol pe NeHalang lape tunge ure
lochloch ngana nemur lange imo.

34 Pomalam letemo tuanin rara sakilil nga
utar nenge lape lohot nge rou ero. Etue
nenge rou nem i sipona letena tuaninin nge
i sipona. Ke ure meena ngana mur te lohot
ke te purpure etue elle pe elle.

7

A Henonou Perimo Lange Mele Ero
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 "A henonou perimo lange mele hel
ero toto. Mele nenge henonou penna lange
mele NeHalang lape henonou penna lange
i.

2 Kue nenge a henonou perimo lange
mele hel kue nem mana NeHalang lape poia
lange imo pule.

3 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne
sune nge ma ele neingam matana pe o
kolkolia ae chonna palaungana nenge ma
ele iong sipom matam?

4 Pomere nenge ae chonna palaungana
ma ele matam pe o hele lange neingam e
neu ke o teke o poi hote ae mumuna unne
nenge ma ele matana?

5 Iong am hengetau nai iam teke poi pe o
mene hot tele ae chonna palaungana nenge
ma ele matam mukam. Ke het o nau ke nek
pe o poi hote ae mumuna unne sune nenge
ma ele neingam e nem matana ol.

6 "Lemo ure urana ngana mur nenge heo
ngana a tunge lange kaone mur ero. Pe
lemo holonga mur a tamal sue lange kie
mur ero. Iange lape te hepapar hulu hit
mene pe te ringha taua imo pe te lata hule
imo.

Ta Onteia NeHalang
(Luk 11:9-13)

7 "O ontei pe lape NeHalang tunge lange
iong. O tango rara pe lape o hottaua. O
ischong nga piunga pe piunga nem lohe
lange iong.

8 Ke iri nenge te onteitei te menmene pe
iri nenge te tango rarara te hottautau pe
iri nenge te ischongchong nga piunga lape
piunga olha lala nge iri.

9 "Amo tei nge imo nenge teke tuna
tamane ngana e ontei loi lange i pe tunge
um lange tuna?

10 Nem pe tuna ontei ruo pe tunge ilimo
lange i?

11 Imo hana poreke ngana nemur a eteia
utar nenge urana nge lape a tunge lange
tutumo mur. Ke pomalam a etei tote ol ke
Tememo nenga lut nga tapa lape tunge ure

6:25: Pil 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Ch 9:3-6 **6:32:** Mat 6:8 **6:33:** 1Ki 3:11-14; Psa 37:4, 25; Rom 14:17 **7:1:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Iei 4:11-12 **7:2:** Mak 4:24 **7:7:** Mak 11:24; Ioa 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8:** 1Io 3:22; 5:14-15 **7:11:** Iei 1:17

urana ngana mur lange iri nenge te onteitei lala nge I.
12 ✡ "Pe nga ure lochloch poinga urana ngana mur nenge lememo ke mele hel te poia lange imo a poia lange iri pule. Moses nena hotonga mur pe hengetoro nenge hetatalonga mur luna toto koi nei.

Piunga Matana Nenge Kino Pe Nenge Soke
(Luk 13:24)
13 "Iok, imo a i teu laka nga piunga matana nenge kino. Iange piunga nenge soke pe ana kue mallaha pe song ke langa oan ngingina ngana. Pe hulua halang toto te i teueu nga piunga nem.
14 Pe piunga nenge kino ana kue tuna mana pe mallaha ero. Pe kue nem song ke langa maulinga ke koko ana kileng. Pe iri hel mana te saolia kue nem pe te nanasia.

Hana Nenge Te Pallaka Ke Te Teke Iri Hetatalonga
(Luk 6:43-44)
15 ✡"Iok, a nauala amo ke nek nge hana nenge te channangnanga ke te teke iri hetatalonga mur. Iri lape teat nge imo pe te maluch ole mene imo ke pomanga sipsip mur. Pe i nge ero la. Nga leteria nge teu te poreke toto ke pomalaka nga kaone hinolo mur.
16 ✡Lape a etei tote iri ke nek laka nga reria poinga mur ol. A nau at, uain nganangana te sohe hote nga kiki tana ero. Pe ae Popi nganangana te sohe hote nga heilil nenge memesanga ngana halang ero.
17 Ke pomalam mana ae nenge urana lape nganangana mur te urana mana pe ae nenge poreke lape nganangana mur te poreke.
18 Ke ae nenge urana nakuna ero nge nganangana poreke. Pe ae nenge poreke nakuna ero nge nganangana urana pule.
19 ✡Pe ae nemur nenge nganangaria te poreke lape te tele sue iri pe tesau heke iri langa oan.
20 ✡Ke pomalam mana lape a eteia hana nemur nga ure nemur nenge te popoia.

Lape Non Soke Eteia Imo Ma Ero?
(Luk 13:25-27)
21 ✡ "Hulua lape te hetue iau ke 'Non Soke Non Soke' pe iri lochloch lape teteu la ero toto nga naualanga pe nekinga nga lut nga tapa. Iri nenge te nanas taua Temek nenge tu nga lut lemene ngana iri mana lape teteu langa naualanga pe nekinga nenga tapa.
22 Pe hulua lape te hele at nge iau nga NeHalang nena haliunga ana etue nem ke mai, 'Non Soke, Non Soke, imem mo haliu hote iong pe mo helope hote uneinei mur pe mo poia urelu mur ke te lohot nga iong em pule i.'
23 ✡Pe lape e hele ke mallaha toto lange iri ke e teke, 'Imo nemur, e eteia imo ero toto. A ua toto nga matak. Imo hana porekreke ngana mur iam.'

Hana Nai Te Hemes Pele
(Luk 6:47-49)
24 "Ke pomalam iri nenge te longe lek helenga mur pe te nanas taua te poi ke pomanga non nenge letena matana ke hemes heke na pele nga um.
25 Pe nga etue nenge pitte molmol pe ech hotot pe tuttula at ke tah teu nga pele neu pe pele nem losio ero. Iange ana pele mes haka nga um ke kerkereng toto.
26 Pe iri nenge te longe lek helenga pe te nanas taua ero te poi ke pomalaka nge non nenge letena matana ero pe hemes sio mene na pele nga peipei.
27 Pe nga etue nenge pitte molmol pe ech hotot pe tuttla at ke tah teu nga pele neu pe pele nem hutu sio ke chach hulu."
28 Iok, Iesus hele ia ure nemur ke het pe hulua nemur leteria tuanin ke halang nga Iesus hetoro ngana.
29 ✡Iange i hetoro ke pomanga hotonga ana hetoronga mur ero. Hetoro ngana pomalaka nga none nge na kerkerenga palaungana toto.

8

Iesus Hemasia Non Susususn Kina E
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)
1 Iok laol, Iesus i sio mule nga sasana neu pe hulua halang toto te nanasia i.
2 Ol pe none nge haleles poreke ngana mene i lange Iesus. Non neu lake tualou sio nga Iesus matana pe hele, "Non Soke, nenge teke lemem o hemas mule iau ke singik lemlem mule."
3 Ol pe Iesus tul hot sapele penna pe la tal heke nge non neu pe hele, "Oe iau lemek. Singim lemlem mule ol." Ueiuei mana pe haleles poreke ngana neu het sio sapele nga non neu singina. Haleles poreke ngana neu ngau hohoa singira.
4 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, "Heueu o hele hote ure nei lange mele e ero toto. Ola ke o eteia iong lange tunginga ana none ke poia tunginga nenge Moses hele ia nga hana nenge te urana mule. Ke nem lape henonou hote utar nenge e poia lange hehei pe hana."

None Letena Manmanna Ngana Nge Palaungana Toto
(Luk 7:1-10)

✡ **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 ✡ **7:15:** Mat 24:24; Ume 20:29; 2Pi 2:1 ✡ **7:16:** Kal 5:19-22; Iei 3:12 ✡ **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Ioa 15:6 ✡ **7:20:** Mat 12:33 ✡ **7:21:** Luk 6:46; Iei 1:25 ✡ **7:23:** Psa 6:8; 2Ti 2:19 ✡ **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32 ✡ **8:4:** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

5 Iok, Iesus la ke i teu nga kileng palaungana nenge Kapernam pe palinga hel ana hana mur aria soke e lake esia i pe hele lange Iesus ke halaua i.
6 Ke non soke neu hele lange Iesus ke teke, “Non Soke, lek non nenge umume nge iau kou ma mana nga pele. Singina inin hulu pe sachul rara ero toto.”
7 Pe Iesus hele, “Lape e la ke e hemasmasia i.”
8 Pe palinga hel ana hana mur aria soke neu hele, “Non Soke, iau e urana ero toto nge o teu at nga lek pele. O hele mana pe lek non neu urana mule.
9 Iange iau pule hana hel tenau ele iau. Pe iau enau ele lek hana mur hel pule. Nenge teke e hele lange iri ke, ‘Ola,’ pe ana non la. Pe e hele lange i neu ke, ‘O iat,’ pe ana non i at. Pe e hele lange lek non ke, ‘O poia ure nei,’ pe i poia.”
10 Iesus longe non neu nge hele ke mau pe letena tuanin ke halang. Ol pe hele lange iri nenge te nanasia i, “E hele ke manmanna toto lange imo, e hottaua none nge Israel nge poi ke mange non nei ero kura. Non nei letena manmanna ngana palaungana toto.
11 ✡Hulua halang teat nga kileng hele nenga chaia haka ngana, pe nga chaia sio ngana pe la te kila ke te ngau luluch nge Apraham pe Isak pe Iakop, nga naualanga pe nekinga nenga tapa.
12 ✡Pe hana nenge reria kileng neu toto, lape NeHalang lope hote iri ke la tetu nga kileng au ngana. Nga kileng nenge te tangtang pe ngingiria chatrekreke ia.”
13 Ol pe Iesus hele lange palinga hel ana hana mur aria soke neu, “O laol, Ure nem lape lohot ke pomanga letem manmanna ngana nenge o teke lape lohot ke pomam. Ol pe nena non nenge singina haleles neu, singina urana mule nga etue neu pengpeng.”

Iesus Hemasia Hulua Hel Pule
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Iok, Iesus la ke i teu nga Petrus nena pele pe esia Petrus uene nge singina haleles ke ma nga hete. Ana hei singina milanglang.
15 Ol pe Iesus penna la ke rahite hei neu pe ana haleles het sio sapele. Pe hei neu lo haka pe tun sapele ngaunga pe hengaua Iesus.
16 Iok, nga ulei te laua iri nenge uneinei tu teu nge iri ke te laia iri nge Iesus. Pe Iesus hele pe helope hote uneinei nemur pe hemas mule iri lochloch ngana nenge singiria haleles.
17 ✡Pe poinga nenge Iesus poia nem, poia ke pete tote NeHalang nena helenga e nge hetatalonga Isaias hele hote nge nike lo nenge hele ia ke teke,
“Isipona amneia ara melmelenga
pe takisia ara haleles mur.”

Te Teke Te Nanasia Iesus
(Luk 9:57-62)

18 Iok, Iesus esia hulua nge te heliliu hite I ke tom, pe hele lange nena hana mur ke teke te lotele langa kolkolu palaungana neu ilina hele.
19 Ol pe hotonga ana hetoronga e la pe hele lange Iesus ke teke, “Hetoronga, nenge teke o la ke merei, iau lape e nanas mene iong.”
20 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, “Kaone hinolo mur reria polo tu nga ich, polo nenge te mamaia. Pe ngie mur pule reria kiniu, pe Non Tuna munna e nge mama ia ero.”
21 ✡Pe Iesus nena none hele ke teke, “Non Soke, e la ke e alo hite temek mukam, ke ulo pe e at ke e nanasia iong ol.”
22 Pe Iesus hele lange non neu ke teke, “Hana nenge te metmete pekngaria mur te alo hit mulmule iri. Pe iong o iat ke o nanasia iau.”

Iesus Hemete Ruach Pe Tuttula Palaungana
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Iok, Iesus haka nga sulang e pe nena hana mur tela luluch nge I.
24 ✡Te la ol pe kileng eingana haka sapele. Pe kileng eingana neu palaungana pe poia ruach ke poreke toto. Pe ruach ana mee teke hepuluch sue iri. Pe Iesus mamani.
25 Ol pe nena hana mur te hengo heke I pe te hele ke te teke, “Non Soke, o halaua ita ero kai? Ta metmete lo i!”
26 ✡Pe Iesus hele, “Imo letemo manmanna ngana unne sune mana iam. A matau sakilil ia utar?” Ol pe Iesus lo haka pe hele ke kerkereng toto langa tuttula palaungana neu pe ruach poreke ngana neu. Ol pe tuttula palaungana neu het pe ruach poreke ngana neu ma ke mello mule.
27 Ol pe hana nemur te esia pe leteria tuanin ke halang pe te hele, “Non nei mai i utar toto? Tuttula pe ruach te longo tau mene I.”

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Uneinei Tuteu Nge Iri
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Iok, Iesus lo tele la sapele nga kolkolu palaungana neu ilina hele nga Katara mur reria ich. Pe hana nai nge uneinei tu teu nge iri. Te lohot nga rika mur nenge hana koluria mur tema teu ia pe la te saolia Iesus. Pe hehei pe hana te matau tote hana nai neu

✡ **8:11:** Luk 13:29 ✡ **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 ✡ **8:17:** Isa 53:4 ✡ **8:20:** 2Ko 8:9 ✡ **8:21:** 1Ki 19:20
✡ **8:24:** Psa 4:8 ✡ **8:26:** Mat 14:31; Psa 89:9

ke te i rara nga lamau ero toto. Iange iri nai nakuria sisiling toto.

29 ✡Iok laol, hana nai neu te alngaria sapele, “NeHalang Tuna, o teke oat ke o potaria ia imem? Emem etue nenge mo takisia emem melmelenga at ero kura.”

30 Pe kie ana tuangarung e te sesel ke sase ero mana nga iri te mes ngaria.

31 Ol pe uneinei nemur te echia Iesus, “Nenge teke o lope hote imem heueu, o kulosia imem ke mo teu heke kou kie ana tuangarung neu.”

32 Ol pe Iesus hele lange iri, “Iok, a laol!” Ol pe uneinei nemur te lohot nge hana nai neu pe la ke teteu heke kie nemur. Pe kie ana tuangarung neu te song hot sapele langa sasana neu ilina, pe te losio teu nga kolkolu neu pe te pulachlach ke te mete sapele.

33 Pe iri nenge tenau elele kie nemur te song sapele ke tela nga tuele tana pe te hele ia ure nenge lohot nga kie nemur, pe pule nge hana nai nenge uneinei tu teu nge iri neu.

34 Ol pe hulua lochloch ngana nga tuele tana palaungana neu, te i ke la te lohot nge Iesus. Te la te esia I pe te hele ke kerkereng toto lange I ke te teke, ua nga reria kileng unne neu pe la toto nga kileng unne.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Singina Mete

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 ✡Iok laol, Iesus lo haka mule nga sulang pe mana tele mule ke lange Kapernam, nga i sipona nena kileng huna.

2 Ol pe hana hel te takis ia none nge singina lochloch mete pe mamana nga tako. Pe Iesus esia hana nemur leteria manmanna ngana pe hele lange non nenge singina mete neu, “Letem huna sakilil ero ol. E saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo.”

3 Pe hotonga ana hetoronga mur hel, te hele chunuch mana nge iri ke pomai, “Non nei hele ngana pomalaka nga I NeHalang toto i. Poia helenga nei, heporeke tote NeHalang ene.”

4 ✡Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana mur ke ulolo. Ol pe hele ke teke, “Pomere nenge letemo inin ngana nem tu teu mana nge imo ke pomam?

5 Helenga tei nge semel nge lape te heleia? ‘E saua lem poinga poreke ngana,’ ma nenge e teke, ‘O mes haka pe o i.’?

6 ✡Iau e teke e poia ke mam ke a eteia, ke Non Tuna na kerkerenga palaungana nga ich, nge saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke lasus toto.” Ol pe Iesus hele lange non nenge singina mete neu, “O mes haka pe o mene lem manga pe o i ke o la nga lem pele.”

7 Non neu mes haka pe i ke la sapele nga na pele.

8 Pe hulua lochloch ngana te esia ke pomau pe leteria huna pe leteria tuanin ke halang. Pe te heto heke tote NeHalang ene iange tunge kerkerenga palaungana nei at nge ita non.

Iesus Iua Mateus

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Iok, Iesus lo haka nga lamau pe i ole ke la pe esia none nge ene Mateus, nge arare nga hana nenge te lololoch umtutuna reria pele sune. Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “O i at ke o nanasia iau.” Mateus lo haka pe nanas sapele Iesus.

10 Iok, Iesus pe na hana mur teare ke te ngaungau nga Mateus na pele pe hana nenge te lololoch umtutuna pe hana porekreke ngana mur teat ke te ngau luluch nge iri.

11 ✡Pe Paresio mur te esia ke mau pe te onteia Iesus nena hana mur ke te teke, “Pomere nenge amo hetoronga ngau luluch nge hana porekreke ngana pe hana nenge te lololoch umtutuna mai?”

12 Pe Iesus longe pe hele, “Haleles kina mur mana tela nge non nenge hemasmas ia haleles kina mur, pe iri nenge singiria urana tela nge non nem ero.

13 ✡Ala pe letemo tuanin hote helenga nei luna ke nek. ‘Lemek ero ia lemo tunginga pa nemur nenge a makmak huros. Lemek ke letemo ia hehei pe hana.’ Iange e at ke e iua hana porekreke ngana mur mana, pe hana nenge te urana e iua iri ero.”

Onteinga Nga Hengeo Nga Ngaunga

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 ✡Iok, Ioanes na hana mur teat pe te onteia Iesus ke te teke, “Pomerei nenge imem pe Paresio mur moheo nga ngaunga pe lem hana mur teheo ero?”

15 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke none nge lei heueu ngana at ke kila luluch nge nena hana mur, hana nemur lape te iech ke elela. Pe nga etue nenge non halangina nem i ero hatalia iri, hana nemur lape teheo nga ngaunga sapele.

16 “Mele pele mene malenga heueu ngana sachana, pe sima hite hengeron nike ngana chach ngana ero. Nenge teke poia ke pomam, lape malenga sachana heueu ngana nem ta chach mule. Pe ure chach ngana nem palaungana toto sapele.

✡ **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 ✡ **9:1:** Mat 4:13 ✡ **9:4:** Luk 9:47; Ioa 2:25 ✡ **9:6:** Ioa 17:2 ✡ **9:11:** Luk 15:2 ✡ **9:13:** Hos 6:6; Mat 12:7 ✡ **9:14:** Luk 18:12

17 Nenge mele ling teua uain heueu ngana
ke langa meme ulina ke kina ia, ling teua
langa meme ulina nenge nike ngana ero,
iange meme ulina nike ngana nem sosolos
lo, pe uain heueu ngana nem lape una haka
ke hemute meme ulina sosolos ngana nem
ke chach. Pe uain nem lape pasiling hot
pe kina pule poreke ke lasus. Nenge urana
laka, ling teua uain heueu ngana ke langa
kina meme ulina nenge heueu ngana. Po-
malam iri nai tetu ke urana."

Mele Hei Ngana Sune Nge Mete, Pe Heie Nge Haleles Poreke Ngana Poia I
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Iok, Iesus helele kura pe non nenge
nauelele pele hetoronga neu, at ke tualou
sio nga Iesus matana pe hele, "Tuk nenge
hei pau kou mete heueu mana nei. Pe e teke
o i at ke la otal heke perim nge i ke maul
mule."

19 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lo
haka pe tela luluch nge non neu sapele.

20-21 ✡Pe heie pule toho mala lohot nge i
ke hesinga iri analoch pe nai lo. Pe ana hei
helele nge i sipona ke teke, "Nenge teke e
ra haka mana nga Iesus na hengeron, hale-
les nei lape het nge iau sapele." Pomalam
hei neu langa Iesus rumena pe rahaka nga
Iesus nena hengeron ana horo.

22 Ol pe Iesus ralele pe esia i pe hele, "Ha-
tong, letem huna ero ol. Letem manmanna
ngana laka nenge hemaulia iong nga hale-
les nem." Pe nga etue unne neu pengpeng
haleles neu het sapele nge hei neu.

23 Iok laol, Iesus la ke i teu nga non nenge
nauelele hetoronga ana pele nena pele pe
esia hana nge te iuiua iu pe hulua nge te
chauchai rara ke halang.

24 Ol pe Iesus hele, "Imo lochloch ngana
nem a ua! He nem mete ero iam, mamani
mana laka." Pe hulua nemur te melmel lil
ia Iesus.

25 Iok, hulua nemur tela ke tetu nge hot pe
Iesus teu la ke ra hite he neu nga penna. Ol
pe he neu opene teu mule nge i pe lo haka
sapele.

26 Pe ure nenge Iesus poia neu ana he-
lenga song ke kileng lochloch ngana nenga
lamau te longe.

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit

27 ✡Iok, Iesus lohot nga lamau ke teke
lalalo pe hana mata hit nai te nanas pe
alngaria hot lange I ke te teke, "Ne Teuit
tuna, letem poreke ia imem!"

28 Ol pe Iesus la ke i teu nga pele e pe mata
hit nai neu tela nge i. Pe Iesus onteia iri ke
teke, "Imo mam letemo manmanna toto ke
lape e hemas mule imo ma?"

Pe iri nai te hele, "Oe Non Soke, letemem
manmanna toto i."

29 Iok laol, Iesus ra haka nga iri nai
mataria pe hele, "Lape e poia ure nem ke
lohot nge imo nai ke pomanga letemo man-
manna ngamo."

30 ✡Ol pe iri nai tenau mule sapele. Pe
Iesus hele ke kerkereng toto lange iri nai ke
teke, "A hele hote ure nei lange mele ero
toto."

31 Pe ero. Hana nai neu tela ol pe te
hesongia ana helenga nga kileng lochloch
ngana.

Iesus Hemasia None Ke Hele Mule

32 Iok, nga etue nenge hana nai nem te i
ke tela, hana hel te takisia none pule lange
Iesus. Non nem hele poreke iange uneinei
tu teu nge i.

33 ✡Iesus helope hote uneinei nem ke ua
hot nge non nem. Iok laol non nenge hele
poreke nem hele mule sapele. Ol pe hulua
ngaria lohot pe te hele, "Imem mo kolkol ute
e nge pomai nge lohot nge nike nge Israel."

34 ✡Pe Paresio mur te hele, "Uneinei mur
aria soke laka hekerkereng ia i ke helope
hotote uneinei mur."

Ume Ana Hana Mur Iri Halang Ero

35 ✡Iesus i ke rongo heke tuele tatana mur
pe kileng kinkino ngana mur, ke hetottoro
nga hetoronga ana pele mur. Iok, pe haliu
hote helenga urana toto ngana nenga Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga pe pule
hemasia hehei pe hana nga aria haleles
mur.

36 ✡Pe Iesus esia hulua nemur pe letena ia
iri iange leteria meena pe tetu poreke, pe
mele nge nauele iri ero ke pomanga sipsip
mur nge aria naunga ala ero.

37 ✡Ol pe hele lange nena hana mur ke
pomai, "Ngaunga halang te mera tach lo. Pe
lulunga ana hana mur iri unne sune mana.

38 A hetalaulau lange ume tokoninga ke
kulosia lulunga ana hana mur hel pule ke te
halau ke te lulu."

10

Iesus Iua Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 ✡Iok laol, Iesus iua nena hana mur nge
iri analoch pe nai ke te eukirau pe tunge
kerkerenga palaungana lange iri. Te mene
kerkerenga palaungana nem ke lape te he-
lope hotote uneinei mur, pe te hemasmas ia
hehei pe hana nga aria haleles mur.

✡ **9:20-21:** Mat 14:36 ✡ **9:27:** Mat 20:29-34 ✡ **9:30:** Mat 8:4 ✡ **9:33:** Mak 2:12 ✡ **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 ✡ **9:36:** Num 27:17; 1Ki 22:17; Zec 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ✡ **9:37:** Luk 10:2 ✡ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1

2-4 Pe Iesus nena hana mur analoch pe nai
eria koi nemur:
Simon (nenge ene e pule Petrus)
Antreas (Simon tina)
Ieims (ne Sepeti tuna)
Ioanes (Ieims tina)
Pilip
Patolomius
Tomas
Mateus (nenge lololoch umtutuna.)
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri sipo-
ria tenau ele iri)
Iutas Iskariot (nenge tunge Iesus langa
hana porekreke ngana mur peria)
5 Hana iri analoch pe nai nei, Iesus kulos
hote iri pe hetoro tote iri ke mai, “Ala pe atu
luluch nge hana lomonmona ngana mur
ero. Pe pule ala nge iri nemur nge Samaria
ero.
6 ✡Ala manmana nge hehei pe hana nenge
Israel iange iri te pomalaka nga sipsip mur
nenge te erue toto lo.
7 ✡Ala pe a haliu hote koi helenga nei, ‘Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga nenga
tapa, ngana koi heroi lo.’
8 Pe a hemasmas ia haleles kina mur, a
hemaul heke mule iri nenge te metmete. Pe
a helemlem mule iri nenge haleles poreke
ngana ngau lala ke ngau hoa singiria pe
a helope hotote uneinei mur. Kerkerenga
nenge e tunge lange imo nei, a olia at nge
iau ero. Pomalam, a la pe a poia lange iri pe
a chepeia uruna ero pule.
9 ✡Pe pule a in teua umtutuna unne e pe
machmach unne e pe hake unne e nga amo
melo matana ero toto.
10 ✡Ai ia inga nei pe a takis kole ero pule.
Pe a mene ke lemo hengeron nachnai ero pe
apemo ana kalenga haka nachnai ero pule.
Pe pule a ra hit heko ero. Iange ure nemur,
non nenge umume uruna ia.
11 “Nenge teke ateu langa kileng palaun-
gana e, nem pe nga tuele kina sune, anau
rara none nge na poinga urana pe pengpeng
pe a la ke atu luluch nge i nga nena pele. Pe
atu luluch nge i ke la het nga etue nenge a lo
haka mule.
12 ✡Ke nenge teke a i teu nga pele e, a hele
ke a teke NeHalang pete imo.
13 Pe nenge teke iri nenga pele nem te iech
ia lemo helenga, lemo helenga urana ngana
nem lape tu luluch nge iri. Pe nenge teke
ero, lemo petenga nem haka mule nge imo.
14 ✡Pe nenge teke none longo lange imo
ero pe mene imo langa nena pele ero, a
pasis sue maruchrue nga apemo pe ai hot
nga kileng nem.
15 ✡E hele ke manmanna toto lange imo.
Nga NeHalang nena haliunga ana etue
kileng nem lape mene tuangachol nge
poreke toto nga nenge Sotom pe Komora.”

Iesus Heleia Ure Meena Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 ✡ “Iok, a longo at nge iau ke nek toto.
E kulosia imo ke pomalaka nga mele nenge
kulosia sipsip mur ke tela ke tetu teu luluch
nge kaone hinolo mur. Pomalam letemo
matana ke nek toto ke manga hilimo pe a
nanas tau tote ngie chaulum nena poinga
nenge tu ke neknek.
17 ✡Pe anau ala amo ke nek toto nge hana
mur. Iange lape te laua imo kela ames nga
hana papalauna mataria pe pule lape te
taklala teua imo langa hetoronga ana pele
pe tepal hulu hite imo.
18 Pe te poia imo ke pomam iange lek
hana mur imo. Ke lape te mene imo lange
almasinga ana hana mur pe naunga ala
mur. Pe lape a hele hote helenga urana toto
ngana lange iri pe nge hana lomonmona
ngana mur pule.
19 Pe nenge teke te laua imo, letemo song
rara sakilil ero. Iange a hele ngamo nga
ure nenge a heleleia lape ma ke mallaha hot
mana nga letemo nga etue nem pengpeng.
20 ✡Pe imo sipomo a hele ero, iange
Tememo NeHalang opene lape hele hot nga
halimo ol.
21 ✡ “Non e lape tua hita mule tina ana pe
te hune i ke mete. Pe none lape poia poinga
nem lange tuna pule ke tua hita mule ana.
Pe aina lape te pal hel luluch mule nge
tetemeria mur pe tataria mur pe te hune iri
ke te mete.
22 Hana lochloch lape lemeria ero ia imo
iange Iau lek hana mur imo. Pe mele
nenge mes ke kerkereng toto nga letena
manmanna ngana, lape mene maulinga ke
koko.
23 Nenge teke te poi poreke imo nga kileng
e, a ua ke a langa kileng e pule. E hele ke
manmanna toto lange imo koi. Imo lape
a heulo hote amo ume nga kileng lochloch
ngana nge Israel ero kura, pe Non Tuna lape
at.
24 ✡ “Mele nenge lala nga hengetoro kura,
i muka mule nge ana hetoronga ero. I nanas
tau mene ana hetoronga. Pe mele nenge
umume nge none, i pule tamu tote ana ae
huna ero. I longo la manmana nge ana ae
huna.

✡ **10:6:** Jer 50:6 ✡ **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9, 11 ✡ **10:9:** Luk 10:4 ✡ **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14 ✡ **10:12:** Luk 10:5-6 ✡ **10:14:** Luk 10:10-12; Ume 13:51 ✡ **10:15:** Mat 11:24; Iut 7 ✡ **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 ✡ **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 ✡ **10:20:** Ioa 14:26 ✡ **10:21:** Mic 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ✡ **10:24:** Luk 6:40; Ioa 13:16; 15:20

25 ✡Pe mele nenge lala nga hetoronga nem purpur pule nge lohot ke pomange ana hetoronga. Pe pule mele nenge umume nge none nem, purpur pule nge lohot ke pomange ana ae huna nem. Ke nenge teke te hetue non poreke ngana ene Pelsipul lange non soke e, lape te poia poinga nem ke palaungana toto lange non nem nena hana mur."

A Matau Mene NeHalang I Toro Mana (Luk 12:2-7)

26 ✡ "Pe a mataua iri ero. Ure lochloch ngana nenge talkomkome lape lohot nga mallaha. Pe ure lochloch ngana nenge te hele komkome lape lohot ke hulua te eteia pule.

27 Utar nenge e heleia lange iong nga kileng au ngana, o hele hote nga sinanga. Pe utar nenge e mangun ia langa talngam, o mes haka ia nga pele ona pe o haliu hote.

28 ✡A matau heke mene hana nenge te hunun ero. Iri te hun mene singira pe te hune opere ero. A matau mene laka I nenge lape chacharuch heke singira pe opere nga oan nge henge lemlem.

29 Ngie kinkino ngana nai ururia haka toto ero. Pe te olia iri nga umtutuna elle mana. Pe nenge teke elle nge iri mete, Tememo eteia ke het lo.

30 Pe pule NeHalang amele palpalumo ina pe eteia iri ke het ta lo.

31 ✡Ke a matau ero, iange imo a ele haka toto nga ngie nemur."

A Hele Hote Letemo Manamanna Ngana Lange Hehei Pe Hana (Luk 12:8-9)

32 "Mele nenge mes haka nga hulua mataria pe hele hote letena manmanna ngana nge Iau, mele nem lohot ke lek non ia toto. Pe lape e heleia i lange Temek nga lut nga tapa.

33 ✡Pe mele nenge hele ke teke eteia Iau ero nga hulua mataria, Iau lape e hele lange Temek nga lut nga tapa, ke e teke e eteia mele nem ero pule.

34 "Imo a teke e at ke e hesue kilanga nge urana nga ich nei, ae? Ero nike. E at ia kakop nge matana kaliu ala i. Pe lape e heporeke lemo kilanga mur.

35 ✡Lape e poia kol mele ke iri nai temene te hunel, pe he mele ke iri nai tana te hunel, pe heie ke iri nai na melei te hunel.

36 "Lemo ngarang mur laka lemo hehei mur pe tutumo pe alomo mur pengpeng.

37 "Imo nenge lememo tau tote tememo pe tamo ke te ele haka nge iau, imo lek hana mur ia imo ero. Pe imo nenge lememo tau tote tutumo mur ke te ele haka nge iau, imo lek hana mur ia imo ero.

38 ✡Pe mele nenge lemene ero nge takis ia ana melmelenga pe nanas ia iau, lape e hile hote i ke pomalam pule.

39 Pe mele nenge teke tu ke maulul mana, lape mete pe lasus sapele. Pe mele nenge poia ak ume pe te hune i ke mete, lape maul haka mule pe tu ke maulul mana ol.

Lape Ta Mene Ururа (Mak 9:41)

40 ✡ "Mele nenge long ia iong, long ia Iau pule. Pe mele nenge long ia Iau, long ia I nenge kulosia Iau ke e at nei.

41 Mele nenge eteia nge none i hetatalonga pe long ia i, lape mene uruna nenge manga hetatalonga nem. Pe mele nenge eteia nge none i non nge pengpeng pe long ia i lape mene uruna nenge manga non nenge pengpeng toto.

42 "Pe nenge teke mele eulia ech lololo ngana ke tunge lange hatong e nge umume nge iau, manmanna toto ke mele nem lape mene uruna."

11

Ioanes Kulosia Nena Hana Mur Hel Lange Iesus (Luk 7:18-35)

1 Iok, Iesus hetoro hite nena hana analoch pe nai neu ke het, pe lohaka sapele ke langa kileng nemur nge Kalelea. Pe nga lamau Iesus hetottore hehei pe hana pe haliu hote Helenga Urana Toto Ngana.

2 Pe Ioanes tu nga tuele au ngana pe longe Iesus pingana nge popoia ume nemur. Ol pe kulosia nena hana mur ke tela nge Iesus.

3 Pe te onteia I ke mai, "Iong nenge te heleleia nge o atat laka lom? Ma, lape mo kulele mele kau atat kura mau?"

4 Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, "Ala mule pe a hele lange Ioanes nga ure lochloch ngana nenge a longe pe a esia nga matamo ke ulolo.

5 ✡Iri nenge mataria hit tenau mule lo pe iri nenge aperia mete te i mulmule lo. Pe iri nenge haleles poreke ngana tu nga singiria, singiria urana mule lo. Pe iri nenge talngaria hit te longo mulmule lo pe iri nenge te mete te maul haka mule lo. Pe iri nenge reria ure halang ero, te longlonge NeHalang na Helenga Urana Toto Ngana.

6 Hana nenge te longe lek helenga pe leteria manmanna ngana losio ero, lape te iech toto!"

7 Iok laol, Ioanes nena hana mur te i ke te lala pe Iesus talun ke heleia Ioanes lange

✡ **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✡ **10:28:** Rom 8:31; Iei 4:12 ✡ **10:31:** Mat 6:26 ✡ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 ✡ **10:35:** Mic 7:6 ✡ **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Ioa 12:25 ✡ **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Ioa 13:20 ✡ **11:5:** Isa 35:5-6; 61:1

hulua nenge te eukirau neu ke teke, “Nga etue nenge ai ke a la nga ich sana lomona, utar toto nenge a teke a la ke a esia? A teke a la ke a esia heilil ina e nge tuttula iua ke malau sio?

8 Eh, a teke a la ke a esia utar? Non e nge heronia heroninga urana ngana mur? Ero toto. Hana nenge te heronronia heroninga urana ngana mur, te tutu nga hana papalauna nenge iri Soksoke reria pele.

9 Ol pe a la lamau ke a teke a esia utar? A teke a la ke a esia hetatalonga e ae? Oe, non nem i hetatalonga pe i ele haka toto nge hetatalonga mur.

10 ✡Iange nge non nei mana, NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

“ ‘Lape e hekule lek none ke i muka nge iong
pe i lape hepengpeng ia lem kue.’

11 “E hele ia helenga nei manmanna. Nge hulua lochloch ngana nenge te hoe iri ke te lohot nga ich, Ioanes nenge henunun i palaungana toto nge iri. Pe mele nenge i kino toto nga NeHalang nena naualanga pe nekinga, lape i palaungana toto nge Ioanes.

12 ✡Talun nga Ioanes nenge henunun ana etue ke at heueu nei, NeHalang nena naualanga pe nekinga song ke pur kikina toto. Pe hana solaki ngana mur te ech taua ke te mene.

13 Iange hetatalonga mur pe NeHalang nena hotonga mur te haliu hotot nike ke at nga etue nenge Ioanes lohot ia.

14 ✡Ke nenge teke letemo manmanna nga helenga nemur, Ioanes i Elaisa nenge te teke lape at.

15 Imo nenge a longlonge iau, a longo ke neknek.

16 “Lape e heilangia hehei pe hana nga etue nei ke pomere? Iri te pomalaka nge aina kinkino ngana nemur nenge te kilkila nga ingala matana pe te alngaria lala nge pekngaria mur ke te teke,

17 “ ‘Mo iuiua emem iu pe imo mam a hes ero
ia?
Pe mo utute utunga lolo pe a tang ero
ia?’

18 “Ioanes at pe ngau ero pe in ech ero. Pe te hele ke te teke, ‘Non nei, uneinei ia i.’

19 ✡Pe Non Tuna, at pe ngaungau pe inin ech. Pe te heleia i ke te teke, ‘A nau la pam, non neu ngau ngana pe in ngana kou kura. Pe pekngana mur toto laka hana nenge te lololoch umtutuna pe hana porekreke ngana mur.’ Pe ure nemur nenge te lohotot nem, te lohot urume mene NeHalang letena matana ngana.”

Kileng Nemur Nenge Te Hulia Leteria Ero
(Luk 10:13-15)

20 Iok, nga kileng hel, Iesus poi hote ure nenge hele pe lohot manmana ke halang, pe hulua te hulia leteria ero. Pomalam Iesus hele ke kerkereng toto lange iri ke teke,

21 ✡ “Imo nenge Korasin pe Petsaita a neknek ia imo. Iange e poi hote ure nemur ke a esia nga lamai pe a hulia letemo ero toto. Pe toinge e poi hote ure nemur nga kileng nenge Tir pe Saiton, hehei pe hana nga lamau lape te hulia leteria ke het lo. Pe toinge ngana kou te heron heke hengeron muna hulu ngana, pe te hepore heke kasu nge iri pe teare nga oan ina lo. Ke poinga nem henonou hote iri nge te hulia reria poinga mur lo.

22 E hele lange imo Korasin pe Petsaita, nga NeHalang nena haliunga ana etue, imo lape a mene tuacholinga nge poreke toto nge Tir pe Saiton mur.

23 ✡Pe imo nenge Kapernam lape ala ke merei? A haka langa lut nga tapa? E hele lange imo, lape ateu sio la pengpeng nga oan nge henge lemlem. Toinge e poia ure nemur ke te lohot nga kileng nenge Sotom nike, hehei pe hana lape te hulia leteria ke ueiuei mana. Pe kileng nem lape tu ke urana kura ke at nga etue nenge nei.

24 ✡Pe e hele lange imo Kapernam, nga NeHalang nena haliunga ana etue, imo lape a mene tuangachol e nge poreke toto nge nenge Sotom.”

A At Nge Iau Ke A Tah Eingamo
(Luk 10:21-22)

25 ✡Ke het pe Iesus hele sapele ke teke, “Temek! E heto heke tote Iong. Iong Non nge Iong Soke toto nga lut nga tapa pe nga ich. Iange o hekome tote ure nei lange hana nenge te etei ngaria palaungana toto pe o etei hot mene lange hana nenge te etei sakilil ero ke mange aina kinkino ngana.

26 Oe Temek, Iong o iech nge lohot ke pomam nike.

27 ✡“Temek tung sue ure lochloch ngana at nga perik ke e nauele iri. Pe mele pele eteia Tuna ero. Temene I toro mana eteia Tuna. Pe mele pele eteia Temene ero. Tuna i toro mana eteia Temene. Pe iri nenge Tuna hetore iri lange Temene, iri toro mana te eteia Temene.

28 ✡ “Imo nenge a takisia ure meena ngana pe kikimo ero ol, ai at nge iau pe a amneia ure meena ngana e ero ol.

29 A longo taua iau pe a mene hengetoro nge iau iange e poi ke nek toto pe e tal sio

---

✡ **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 ✡ **11:12:** Luk 16:16 ✡ **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ✡ **11:19:** Mat 9:14 ✡ **11:21:** Isa 23; Ezk 26-28; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Zec 9:2-4 ✡ **11:23:** Gen 19:24-28; Isa 14:13-15 ✡ **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 ✡ **11:25:** 1Ko 1:26-29 ✡ **11:27:** Mat 28:18; Ioa 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 ✡ **11:28:** Jer 31:25

tote Iau. Ke nenge teke a longo taua iau lape
atah eingamo.
30 ✡Iange hengetoro nenge e tunge lala
nge imo nem polpolenga mana."

12

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 ✡Iok laol, nga Sapat ana etue, Iesus pe
nena hana mur te i teu nga ume e letena.
Ume neu tetue ana uit mur mana. Ol pe
Iesus nena hana mur te mete aria pe te sohe
uit nganangana hel ke te ngaua.
2 ✡Ol pe Paresio mur te esia pe te hele
lange Iesus ke te teke, "O nau langa lem
hana mur te poi ngaria pam! Pomere nenge
te nanasia hotonga nenga Israel mur aria
etue nenge te hetalaulau ia ero?"
3 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Nananga e
nge nike hele ia non soke Teuit pe pekngana
mur nge te mete aria. Pe imo mam a sisia
nananga nei ero mana kura kai?
4 ✡Ana non i teu langa NeHalang nena
pele pe mene ngaunga nenge heo ngana
ke pekngana mur te ngaua. Pe ngaunga
nem heo ngana toto nge non pulut ngana
e mana ngaua. Iange hotonga hele ke teke
tunginga ana hana mur, iri toro mana te
ngaua ngaunga nem.
5 ✡Pe pule hotonga e nge Moses hasia hele
ke teke, tunginga ana hana mur te umume
nga NeHalang na pele nga Sapat ana etue.
Te longo ole taua hotonga pe mele pele hele
ia iri ero.
6 ✡Pe e hele lange imo, mele nenge mes
heueu nei, i palaungana toto nga NeHalang
na pele palaungana nem.
7 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, 'Lemek ero ia
lemo tunginga pa nemur nenge a makmak
huros. Lemek ke letemo ia hehei pe hana.'
Toinge a eteia helenga nem luna ke nek,
toi ngana koi a henonou perimo lange iri
nenge te poia ute ke poreke ero.
8 Iange Non Tuna, I non Soke toto nga
Sapat ana etue."

Iesus Hemasia None Nge Penna Mete
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Iok, Iesus i nga lamau pe la ke i teu nga
hengetoro ana pele.
10 ✡Pe none nge penna mete tu nga lamau
pule. Pe mele hel te tango rara kue nenge te
teke te laulaua Iesus. Pomalam te poi haka
pulut mana ure huhuna mur pe te onteia
I ke te teke, "Hotonga mai hele ke teke iri
nenge singiria haleles, lape te hemas mule
iri nga Sapat ana etue pule kai? Ae?"
11 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Nenge
teke amo e na sipsip losio teu nga polo nga
Israel mur aria etue nenge te hetalaulau ia,
mele nem lape poia ke mere? E hele lange
imo, heueu mana nei mele nem in haka hot
mule nena sipsip nem.
12 Iok, anau langa ure nai nei, sipsip mur
pe ita non. Tei nge iri nai nge NeHalang
esia ke ure palaungana toto nga matana?
Ure nenge palaugnana toto nga NeHalang
matana, ngana koi ita non. Ke pomalam, i
pengpeng nge ta halaua mele nga Sapat ana
etue."
13 Ol pe Iesus hele sapele lange non neu,
"O tul hote perim." Iok, non neu tul hote
penna pe penna urana mule sapele ke po-
manga penna nenga hele.
14 ✡Pe ero, Paresio mur tehot lange hot pe
tetal helenga ke te teke te hune Iesus.

Iesus I NeHalang Nena Non Toto

15 Pe Iesus eteia lo. Ke pomalam lohaka
nga kileng neu pe hulua te kumnana nge i
ke hemasmasia haleles kina mur lochloch
nga aria haleles mur.
16 ✡Pe heo ele tote iri nge te hele hot rere
lange mele hel.
17 Pe ure nei lohot ke pete tote NeHalang
nena helenga nenge hetatalonga Isaias hele
hote nge nike nenge teke,
18 ✡ "Nenge nei, Iau lek non toto nge E
henonou hote.
Iau lemek tau tote I pe E iech toto nge I.
Pe lape etal heke opek nge I, ke lape haliu
hote
lek poinga nenge e hemasmas
lange mata mur nga kileng
lochloch ngana.
19 Pe I lape hele ia letena inin ngana ero
pe alngana rara ero.
Pe lape te longe I nge haliu rara
nga kue tana ero pule.
20 Pe lape hekerkereng mule iri nenge lete-
ria manmanna ngana
unne sune mana ol, ke te kerkereng
mule.
Pe lemenge nenge ngau ke unne sune mana,
i hemete sapele ero.
Teke poia poinga urana ngana nei,
ke ris tote poinga lochloch
pe mes hot ke mallaha toto.
21 Pe mata lochloch ngana nenga kileng
lochloch
lape leteria kerkereng mana nge lape
te mene maulinga nga I toro mana ene."

Iesus Na Kerkerenga At Nge NeHalang
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

✡ **11:30:** 1Io 5:3 ✡ **12:1:** Deu 23:25 ✡ **12:2:** Exo 20:10 ✡ **12:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **12:4:** Lev 24:5-9 ✡ **12:5:** Num 28:9-10 ✡ **12:6:** Mat 12:41-42 ✡ **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 ✡ **12:10:** Luk 14:3 ✡ **12:11:** Luk 14:5 ✡ **12:14:** Ioa 5:16 ✡ **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 ✡ **12:18:** Isa 42:1-4; Mat 3:17

22 Ol pe hana hel, teat ia none nge matana
hit pe hele erochro iange uneinei tu nge i. Te
laia i ke Iesus hemas mule i. Ke het pe ana
non matana charchara ke nau mule ke nek
pe hele mule sapele.
23 Ol pe hulua te esia pe leteria tuanin ke
halang pe te hele, "Non nei nge lape ne Teuit
tuna i."
24 ✡Pe Paresio mur te longe pe te hele, "Ero
iam! Uneinei mur aria soke Pelsipul laka
hekerkereng ia non nem ke helope hotote
uneinei mur."
25 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana mur
lo, pomalam hele lange iri ke teke, "Nenge
teke hana mur nga tuele kina e te chach
hel pe hunelinga lohot, kileng nem lape het
sio sapele. Ke nenge teke hana nemur nga
kileng nem te chach hel pe te ua rara, reria
kileng nem lape tu ero ol. Pomalam mana
nge none pe nehei pe tutuna mur. Nenge
teke te chach hel pe te ua rara lape tetu ke
muria elle mule ero ol.
26 Pe nenge teke non poreke ngana helope
hot mule i sipona, ta etei mellehe mene ke
non poreke ngana nena hana mur, te het sio
sapele iange huria ero ol.
27 "Imo a teke e helope hotote uneinei
mur nga Pelsipul ene, pe lemo hana mur
te popoia ume nem pule. Pe te popoia nga
itei toto ene? Ke imo anau, lemo hana mur
pengpeng lape te hele hot mule amo.
28 ✡Nenge teke NeHalang opene hekerk-
ereng ia iau, ke e helope hotote uneinei ne-
mur, NeHalang nena naualanga pe nekinga
at nge imo lo.
29 "Amo non tei nakuna toto nge tale
chachia non solaki ngana e na pele ke loloch
hote nena ure mur? Nenge teke o poi ke
pomam o nanasia koi kue nei. O kale hit tele
non nem. Ke het pe o teu nga nena pele ke o
loloch hote nena ure mur.
30 ✡ "Mele nenge ma at nge iau ero, lek
ngarang toto laka i. Pe mele nenge ume
luluch nge iau ero, lape sisparai ia lek ume.
31 ✡Pe e hele lange imo, NeHalang lape
letena ia imo nga lemo poinga poreke ngana
mur, pe lemo helenga porekreke ngana
mur lochloch. Pe mele nenge hele poreke
Opepengpeng, mele nem lape mene poreke
tote.
32 Pe mele nenge hele poreke Non Tuna,
lape NeHalang letena ia i. Pe mele nenge
hele poreke Opepengpeng, mele nem lape
NeHalang letena ia i ero toto, nga etue nei
pe nga hoena pule.

Ae Pe Nganangana Mur
(Luk 6:43-45)

33 ✡ "Nenge teke o poia ae e ke urana,
nganangana lape hot ke urana. Pe nenge
teke o poi poreke ae e, nganangana lape hot
ke poreke. Iange tanau urume ae elle pe elle
nga nganangana mur.
34 ✡Ilimo alete nemur! Imo hana
porekreke ngana mur pa ne mam. Ol pe a
teke a heleia ure nge urana ke mere? Iange
lape halimo hele hot mene laka ure poreke
ngana nemur nenge tu teu nga letemo nem
lo.
35 Hana nenge leteria urana, te hele ho-
tote ure urana ngana mur nenge tu teu
nga leteria. Pe hana porekreke ngana mur,
ure poreke ngana halang tu teu nga leteria,
pomalam lape te hele hot menmene ure
poreke ngana mur.
36 Pe e hele lange imo, NeHalang nena
haliunga ana etue nem lape at, pe lape mele
elle pe elle na poinga mur lape hele hot
mule ana.
37 Lem helenga mur lape te hele hote
iong. Nenge teke te urana, lape o urana nga
NeHalang matana. Pe nenge lem helenga
mur te poreke, lape o poreke nga NeHalang
matana."

Paresio Mur Te Onteia Iesus Ke Poi Hote
Ute Ke Tenau
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 ✡Ol pe Paresio mur hel pe hotonga ana
hetoronga mur te hele lange Iesus ke te teke,
"Hetoronga, o hele pe ute lohot mana ke mo
nau mukam."
39 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Imo hehei
pe hana nga etue nei, a muta nga poinga
poreke ngana mur pe letemo manmanna
ngana tu hite NeHalang ero toto. Ol pe
a ontei ke a teke a esia utar? Lape e poi
hote ute pele ke a esia ero toto. Lape e
hemallaha hot mene laka hengeilang nenge
hetatalonga Iona lange imo.
40 ✡Nge nike toto, ruo palaungana tone
Iona. Pe Iona ma ke ana etue iri mol nga ruo
nem letena. Ke pomalam mana, Non Tuna
lape ma ke ana etue iri mol nga ich letena
pule.
41 ✡Pe lape etue palaungana nem at pe iri
nenge Niniue lape te hele ia imo hehei pe
hana nenga etue nei. Iange iri te hulia reria
poinga mur nga etue nenge Iona haliu hot.
Pe mele nenge i palaungana toto nge Iona,
ngana koi helele heueu nei, pe pomere a
hulia letemo ero?
42 ✡Nga NeHalang ana etue nem pule, lape
Hei Soke nem nenge nauele kileng Sipa lape
heleia imo. Iange i lo haka nga na kileng
pe la ke longo nga Non Solomon Palau nena

✡ **12:24:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **12:28:** Ume 10:38; 1Io 3:8 ✡ **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✡ **12:31:** Hip 6:4-6 ✡ **12:33:** Mat 7:16-20 ✡ **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 ✡ **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Ioa 6:30 ✡ **12:39:** Mat 16:4; Mak 8:12 ✡ **12:40:** Jon 1:17 ✡ **12:41:** Jon 3:5 ✡ **12:42:** 1Ki 10:1-10

helenga urana ngana mur. Pe mele nenge I palaungana toto nge ne Solomon, ngana koi helele heueu nei. Pe pomere a longo langa nena helenga mur ero?"

Uneinei Lohot Ke La Pe At Mule Ngana (Luk 11:24-26)

43 "Nenge teke uneinei e lohot nge none, song sapele ke langa kileng nenge ana ech ero pe tango rara munna nge tuia. Pe lape hottaua munna e nge tuia ero.
44 Pe lape helele nge i sipona ke teke, 'E ua hot nga lamau ke e at pe mullik ero nga lamai i. Lape e la mule nga lek pele iam.' Iok laol, uneinei nem at mule pe esia na pele nge tu ke polpolo mana. Pe pele neu letena te sachalue ke lemlem, pe ure mur nga letena te talue ke tema ke nek toto.
45 ✡Ol pe ana ure la mule pe la mene ke uneinei iri rahtele nai ke iri ul teat ke la tetu nga pele neu. Pe uneinei nemur nenge iri rahtele nai neu, te poreke toto nga uneinei elle nenge mene iri at. Pe non neu, tu ngana nga tele ngana urana pol, pe nei ol, tu ngana poreke toto ol. Ke hehei pe hana poreke ngana mur nga etue nei, tetu ngaria lape pomalam mana."

Iesus Tana Pe Titina Mur (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Iok, Iesus hele lala nge hehei pe hana kura, pe tana pe titina mur teat ke te mes nge hot. Iri te teke te hele luluch nge Iesus.
47 Ol pe mele hele lange Iesus ke teke, "Tam pe titim mur kou te mes nge hot, pe te teke te hele luluch nge iong."
48 Pe Iesus hele, "Iau mai hetak itei pe titik mur itei hel?"
49 Ol pe Iesus henonoua nena hana mur pe hele, "Hetak pe titik mur koi nemur.
50 ✡Temek tu nga lut nga tapa, pe mele hel nenge te poia ume ke nanasia Temek lemene ngana, ke lohot nga ich nei, iau titik mur pe liliuk mur pe hatak mur ia iri."

13

Helenga Opene Nga Ngaunga Alona (Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Iok, Iesus iuch hot nga pele nga etue neu pe la ke are nga kolkolu palaungana nenge Kalelea ilina.
2 ✡Pe hulua tela ke te maimai ite i. Pomalam, lo haka ke are nga aka e pe mana hita nge hot. Pe hulua nemur te mes nga peipei ilina.
3 Ol pe Iesus nenene ure halang lala nge iri nga helenga opene mur. Iesus nanana ke teke, "A longo at, none lake sausaua ngaunga alona nga ana ume.
4 Sausaua iri pe hel te losio hot langa alingele pe ngie mur teat ke te tuais haka taua ke het.
5 Pe hel te losio teu langa um letentena nenge ana ich halang ero pe te haka ke ueiuei mana iange ich unne sune mana.
6 Iok, chaia matana haka ke sine iri pe te melu sapele iange ularia teu sio ero mana.
7 Pe ngaunga alona hel te losio teu nga kiki letentena. Pe kiki nem haka ke au hite pe makia iri ke te mete.
8 Pe ngaunga alona hel te losio haka nga ich nenge urana pe te haka ke nek pe te hei pe nganangaria sapele. Hel nganangaria mur iri ana non kina iri lime (100) pe hel nganangaria iri ana non kina mol (60) pe hel nganangaria iri ana non elle pe analoch (30).
9 Imo nenge a longo atat nge Iau, a longo ke neknek."

Pomere Nenge Iesus Nana Nga Helenga Opene (Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Iok, Iesus nena hana mur tela nge i pe te ontei hote ke te teke, "Pomere nenge o hetore hehei pe hana nga helenga opene mur?"
11 Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, "Heteinga nga ure talkomkome ngana mur nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, imo a mene lo. Pe iri ero kura.
12 ✡Mele hel nenge te etei lo lape te etei ke halang toto mule. Pe mele hel nenge te etei ke nek ero kura, te etei ngaria unne sune nem lape te ua toto mule ia nge iri.
13 Ke ngana laka nenge e nana manmana nga helenga opene lala nge iri:
"Mataria charchara ke te nachnau pe te esia ute e ero.
Pe talngaria longlongo pe te longe ute e ero pe te eteia ute e ero pule."
14 ✡Pe hehei pe hana te poi ngaria nei, pete tote helenga e nge hetatalonga Isaias hele hote nge nike ke teke,
" 'Imo lape a longlongo pe a eteia luna e ero toto.
Pe a nachnau pe a esia ute e ero toto.
15 Iange iri leteria hit toto lo,
pe anali pule nge te longe ute e nga talngaria ol.
Pe pule te poi hele mataria ke hit lo.
Pe toinge ero, heueu nei te nachnau nga mataria
pe te longlongo nga talngaria.
Pe leteria matana ke te hulia reria poinga mur,
pe teat ke e hemas mule iri. Pe nei ero.'
16 ✡Pe imo nenge a esia ure nga matamo pe a longe helenga nga talngamo a iech toto.

✡ **12:45:** 2Pi 2:20 ✡ **12:50:** Rom 8:29 ✡ **13:2:** Luk 5:1-3 ✡ **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ✡ **13:14:** Isa 6:9-10; Ioa 12:40; Ume 28:26-27 ✡ **13:16:** Luk 10:23-24

17 E hele ke manmanna toto lange imo, hetatalonga mur pe NeHalang nena hana mur muteria toto ke te teke tenau nga ure nenge imo a esia nem. Pe ero, iri te kolkol toto. Pe pule te teke te longo nga ure nenge imo a longe nem. Pe ero, iri te longe ero toto.

18 "Iok, a longo ke nek toto ol nga helenga opene nenge ngaunga alona nem luna.

19 Ngaunga alona nenge losio hot langa alingele nem, pomalaka nga mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana nga NeHalang nena naualanga pe nekinga pe eteia luna ke nek ero. Pe non poreke ngana at ke ua toto mule ia helenga nem nenge tu nga mele nem letena. Ke ngaunga alona nenge losio hot nga kue nem luna la nem.

20 Pe nenge te losio teu nga um letentena, ngana laka mele nenge mene sapele NeHalang nena helenga pe iech ele tote.

21 Pe mene helenga nem ke langa letena nge teu toto ero. Pe ra hite ke choro mana iange helenga nem ulana au ero. Pe nenge teke helenga nem lohot ia totoinga pe ure meena ngana, mele nem letena manmanna ngana losio ke ueiuei mana.

22 ✡Pe ngaunga alona nenge te losio teu nga kiki letentena, pomalaka nga mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana lo, pe letena tu ke kerkereng toto nga ure lochloch ngana nenga ich. Nga nenge teke na umtutuna halang toto pe ure. Pe Helenga Urana Toto Ngana nem, haka pe nganangana ero iange ure nemur te poi hele mene.

23 Pe ngaunga alona nenge te losio haka nga ich nge urana, pomalaka nga mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana nem, pe eteia luna ke nek toto. Ke nganangana mur iri ana non kina iri lime (100), pe hel ana non kina mol (60) pe hel ana non kina elle pe analoch (30)."

Helenga Opene E Pule Nga Heilil Poreke Ngana Nenge Haka Nga Ume

24 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule lange iri ke teke, "NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, pomalaka nga none nge tue ngaunga alona urana ngana mur nga ana ume.

25 Pe nga miliko hulua lochloch ngana te mamani, pe non nem na ngarang mur teat ke te tua teua heilil poreke ngana alona mur nga ume neu. Te tue iri ke het pe te ua sapele.

26 Iok, ngaunga alona nemur te talun ke te hei pe heilil poreke ngana nemur te haka pule.

27 "Iok laol, non neu nena hana mur nenge te umume nge i, tela nge i pe te onteia i ke teke, 'Non soke, ngaunga urana ngana alona mur mana kai nenge otue iri nga ume mai? Pe heilil poreke ngana nemur mai teat ke merei?'

28 "Pe non neu tuacholia ke teke, 'Lape lek ngarang e laka tua teua heilil poreke ngana nemur.'

"Pe nena hana mur te ontei mule i, 'Ke pomere? Lemem ke o teke mo la ke mo lalau hote iri?'

29 "Pe non neu hele, 'Ero, iange ngaunga alona mur te haka lo. Lape a tak haka leke iri heueu.

30 Tetu ke te haka luluch mana mukam, ke la het nga etue nenge ngaunga te mera. Nga etue nem pengpeng lape e hele lange lulunga ana hana mur ke te lalau tele heilil poreke ngana nemur pe te kale pute iri pe la te chacharuch heke nga oan. Ke het pe te lule ngaunga mur pe te tatach teua iri langa ngaunga ana pele.' "

Helenga Opene Nga Ae Haka Ngana (Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule lange iri ke teke, "NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, nakuna pomalaka nga ae nganngana e nge tuna mana. Pe ae nganngana nem, none mene ke tue nga ana ume.

32 I nganangana tuna mana pe haka ngana, ris tote ae mur lochloch pe tana palaungana toto. Pomalam ngie mur nga lut tela ke te ole teu nge i, ke tetal kiniu pe te arare nga perperna mur."

33 Pe Iesus hele hote helenga opene e pule ke teke, "NeHalang nena naualanga pe nekinga nakuna pomai pule. Pomalaka nga ure tutuna nenge heie mene pe poi teu luluche nga beret itach ngana. Pe ure nem poia beret ke una haka."

34 Iesus heleia ure lochloch ngana lange hehei pe hana nga helenga opene mur mana. Utar nenge heleia, heleia nga helenga opene mana.

35 ✡Pe poinga nenge poia nem, pete tote utar nenge hetatalonga e hele hote nge nike lo, nenge hele ke teke,

"Lape e hele mana nga helenga opene mur mana.
Pe lape e hele hote ure nemur nenge tetu ke te talkome,
nga NeHalang ala hot ngana ia tapa pe ich ke at heueu nei."

Iesus Hele Hote Helenga Opene Luna Nga Heilil Poreke Ngana

36 Iok, Iesus hele ke het pe la sapele ke i teu nga pele e. Ol pe nena hana mur tela nge i pe te hele, "O hele hote helenga opene nei luna at nge imem. Helenga opene nenga heilil poreke ngana nenge te haka nga ume."

✡ **13:22:** Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17 ✡ **13:35:** Psa 78:2

37 Ol pe Iesus hele, “Non Tuna laka nenge I
mele nenge tue ngaunga alona urana ngana
mur nga ume nem.
38 Pe ich nei, i ume nem. Pe ngaunga
alona urana ngana nemur laka NeHalang
tutuna mur, nenge tetu teu nga nena
naualanga pe nekinga. Pe heilil poreke
ngana mur laka, non poreke ngana nena
hana mur.
39 Pe ngarang nenge tua sue heilil poreke
ngana nemur, ngana laka Satan i sipona
lo. Pe ngaunga mera ngana pe lulunga
ana etue laka, etue nenga ich nei hetala
toto ngana. Pe lulunga ana non mur laka
NeHalang nena angkelo mur.
40 ✡“Ke nga ich nei hetala toto ngana, lape
poi ke pomalaka nga te leke heilil nemur pe
tesau heke iri langa oan.
41 ✡Ke pomalam mana, nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga. Non Tuna lape
kulos hote nena angkelo mur ke tesau hote
iri lochloch ngana nenge te heporekreke
hehei pe hana leteria manmanna ngana
mur. Pe iri lochloch ngana nenge te popoia
poinga poreke ngana mur, lape tesau hot
luluche iri pule.
42 ✡Ke lape tesau heke iri ke la te tangtang
pe ngingiria chatrekreke la kou nga oan
sapel lala ngana.
43 ✡Pe NeHalang nena hana mur, lape
singiria tua ke pomanga chaia matana nga
Temeria nena naualanga pe nekinga. Imo
nenge a longo atat nge Iau, a pal talngamo
pe a longo ke nek!

Helenga Opene Nga None Nge Hottaua Umtutuna Nge Te Talkome

44 “Iok, NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomai koi pule. Pomalaka nga
umtutuna putana e nge mele alo hit kome
nga ich unne. Pe none hottaua pe iech ala
toto i ia. Ol pe alo hit kome mule ke nek. Non
neu letena iech toto pe la ke mene nena ure
mur lochloch, pe la ia ke hehei pe hana te
olia iri. Ke het, mene umtutuna neu, pe la
ke ol hot mule ich unne nenge alo hit kome
umtutuna putana neu ia, ke nena ich neu ol.

Holonga Nenge Uruna Haka Toto

45 “Pe pule NeHalang nena naualanga
pe nekinga pomalaka nga none nge tango
rerere holonga nenge uruna haka toto.
46 Iok laol, ana non hottaua pe la sapele
ke mene nena ure mur lochloch, pe la ia
ke hehei pe hana te olia. Ke het pe mene
umtutuna neu pe la ke ol hote holonga neu.

Helenga Opene Nga Hoat

47 “Pe pule NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomalaka nga hoat nenge te hesue
nga kolkolu palaungana pe ruo lochloch
nenga mata pe mata te haia.
48 Hoat nem muta pe iri nenge te olole ruo
nem, tetak heke sapele langa peipei, pe te
kila sio sapele ia ruo eu hot ngana. Pe te
loloch mene ruo urana ngana mur mana.
Pe nenge te poreke tesaua iri ke te lasus.
49 Ke poinga nei lape lohot nga etue nenga
ich nei hetala toto ngana. Angkelo mur lape
teat ke te eukiraua hehei pe hana nenge
te urana ke te mes ke kuena, pe porekreke
ngana mur te mes ke kueria.
50 ✡Pe lape tesau heke porekreke ngana
nemur ke la te tangtang pe ngingiria cha-
trekreke nga oan sapel lala ngana.”
51 Pe Iesus onteia iri, “A eteia helenga
nemur luria lo?”
Pe iri te hele, “Oe mo eteia lo.”
52 Ol pe Iesus hele mule lange iri,
“Pomalam mana hotonga ana hetoronga
mur nenge e hetore nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga, te pomalaka nga
tokoninga nenga pele palaungana e. Ana
non teu langa pele nenge tattalue ure urana
ngana mur ia, pe mene hote ure heueu
ngana pe nike ngana mur ke hot lochloch.”

Iesus Na Kileng Nganngana Mur Lemeria Ero Ia I

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Iok, Iesus hele hote helenga opene ne-
mur ke het pe lo haka sapele nga kileng neu.
54 ✡Pe i ke la mule nga nena kileng huna.
La pe hetottore hehei pe hana nga reria
hengetoro ana pele. Pe hehei pe hana
leteria au ala pe leteria tuanin ke halang.
Pe te ontei ke te teke, “Non nei mai mene
letena matana ngana nei langai toto? Pe
na kerkerenga nenge hele pe urelu te lohot
manmana mai mene langai pule?
55 ✡Non nei, non nenge hemesmes pele
tuna koi. Pe tana ene laka he Maria. Pe
titina mur laka Ieims pe Iosep pe Simon pe
Iutas.
56 Pe liliuna mur pai, ita ul ke ta tutu
panei. Pe I mai mene ure nemur langai
toto?”
57 ✡Ol pe saria keke Iesus sapele.
Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Hetata-
longa e pingana iuiu nga kileng pe kileng.
Pe nga nena kileng huna pe nga na pele
pengpeng, pingana unne hota ero toto.”
58 Hehei pe hana nga kileng neu leteria
manmanna ero. Pomalam Iesus poi hote
ure halang ero.

14

Ioanes Nenge Henunun Mete
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

✡ **13:40:** Ioa 15:6 ✡ **13:41:** Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 ✡ **13:42:** Mat 8:12 ✡ **13:43:** Dan 12:3 ✡ **13:50:** Mat 13:42; Luk 13:28 ✡ **13:54:** Ioa 7:15 ✡ **13:55:** Ioa 6:42 ✡ **13:57:** Ioa 4:44

1 Nga etue neu ne Herot nauele kileng
nenge Kalelea. Ana non longe Iesus pin-
gana,
2 pe hele lange hana nenge te umume
nge i ke teke, “Ioanes nenge henunun laka
nenge pingana sasasa nem. Ana non mete
ke ulolo pe maul haka mule. Ke ngana laka
nenge hele pe urelu te lohot manmana.”
3 ✡Ne Herot hele ke mau iange nga tele
ngana, laua Ioanes pe hele ke te kale penna
pe tetal teua i langa tuele au ngana. Ne
Herot poia poinga nei lange i iange Ioanes
heleia i nge tak tote tina ne Pilipus nehei
Herotias.
4 Ke Ioanes heleia ne Herot ke teke,
“O nanasia hotonga tei toto nenge o poia
poinga nem lange tim nehei?”
5 ✡Ke nga helenga neu mana, ana non teke
hune Ioanes. Pe ne Herot matau nena pule
iange hulua te teke Ioanes i hetatalonga.
6 Pe nga etue nenge te eukirau ke te iech
ia etue nenge ne Herot tana hoho ngana ia
I, Herotias tuna heingana heses ke ne Herot
pe nena lang mur te nachnau. Pe ne Herot
esia he neu nge heses pe iech toto.
7 Pomalam ne Herot hele ke manmanna
pe hele ke kerkereng toto ke teke, nenge
teke he neu lemene taua ute e nge i, lape
tung hot mene ke lange he neu.
8 Ol pe Herotias hele la sapele nge tuna
heingana neu nga utar nenge lape onteia
lange ne Herot. Ol pe he neu hele, “E teke
otal heke Ioanes nenge henunun palpalna
nga kaliu nei pe o mene at nge iau.”
9 Ne Herot longe helenga neu pe singina
matau toto. Ol pe lape hele ke merei ol?
Ngana paiau tamal hote helenga kerkereng
ngana ke nena lang mur te longe mau lou.
10 Ol pe ne Herot hele sapele ke te chat hoa
Ioanes kanna nga tuele au ngana
11 pe tetal heke palpalna nga kaliu pe te
mene lange he neu. Pe he neu mene pe laia
nge tana.
12 Pe Ioanes nena hana mur tela ke te
mene koluna ke la te alo hite. Ke het pe tela
sapele ke la te hele toto Iesus nena.

Iesus Hengaua Hulua
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

13 Iok, Iesus longo hatal nena nga ure
nenge lohot nge Ioanes ke ulolo. Ol pe
lohaka kun mana nga sulang e ke la tu ke I
toro mana nga kileng e nge tu loulou mana.
Pe hulua te longo rusia pe te lohaka nga
reria kileng mur pe te i nga ich ke te nanasia
I ke tela.
14 Pe Iesus mana sio langa peipei pe esia
hulua nge te eukirau, pe letena ia iri. Poma-
lam hemasia iri nenge singiria haleles.
15 Pe kileng lala ke ulei sisio lo, ol pe
Iesus nena hana mur tela nge I pe te hele,
“Teke poi pe o kulosia hulua nei ke tela
nga tuele tana nemur ke te ol aria ngaunga
mukam. Iange mele hel tetu nga lamai ero
koi. Kileng unne nei, tu loulou mana pe
kileng ulei sisio lokoi.”
16 Ol pe Iesus tuacholia lange nena hana
mur ke teke, “Iri lape tetu lakoloi, pe imo a
tango ngaunga ke a hengaua iri.”
17 Pe iri te hele, “Ero! Iange mioka iri lime
pe ruo nai mana i tema mai.”
18 Pe Iesus hele, “Iok, a mene iri at nge
Iau.”
19 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei pe hana
ke te kila sio nga heilil. Ol pe Iesus mene
mioka nemur pe ruo nai neu pe nau haka
langa lut nga tapa, pe hele urana toto pe
reke iri. Ke het pe tunge lange nena hana
mur. Pe nena hana mur te heronge nge
hehei pe hana.
20 Iri lochloch te ngau pe te ngau ke saria
una toto. Pe Iesus nena hana mur te takirau
mule ngaunga aluanuana mur. Pe chasang
iri analoch pe nai, te muta mule ia ngaunga
aluanuana nemur.
21 Iri nenge te ngaua ngaunga neu, te am
ele iri pe te lohot ke hana iri 5000. Pe tesis
hele hehei pe aina kinkino ngana ero.

Iesus I Mana Nga Ruach Ona
(Mak 6:45-52; Ioa 6:15-21)

22 Iok, Iesus poia nena hana mur ke te
lohaka nga sulang ke iri muka tele langa
hele. Ke het pe kulos sapele hulua nemur
ke tela ol.
23 ✡Ke het pe I toro mana i haka langa
hengene ilina ke hetalaulau, pe tutu ke la
ulei sio.
24 Pe sulang nenge nena hana mur te haka
ia kou manmana nga leme tunangana unne
lo. Pe ruach tamal ia iri ke sio pe haka iange
kileng eingana heke.
25 Pe nga uachuach Iesus i ke nanas hote
iri, pe i haka mana nga ruach ona.
26 ✡Pe nena hana mur te esia i pe te matau
toto pe te u haka iange te teke ma moiuk.
27 Pe ueiuei mana Iesus hele ele iri ke teke,
“Samo loiloi pe a matau ero. Iau paiam.”
28 Pe Petrus hele, “Iok, o hele at nge iau
ke e i mana nga ruach ona ke ela nge iong.
Laka e eteia ke iong toto.”
29 Pe Iesus hele, “Iok, o i at.”
Ol pe Petrus iuch hot nga sulang neu pe i
sapele nga ruach ona ke lange Iesus.
30 Pe Petrus esia tuttula palaungana neu
pe sana rora mule. Pomalam talun ke heko-
rong teu mule nga ruach. Ol pe alngana hot
ke teke, “Non Soke! O halaua iau.”

✡ **14:3:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 ✡ **14:5:** Mat 21:26 ✡ **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ✡ **14:23:** Luk 6:12; 9:28 ✡ **14:26:** Luk 24:37 ✡ **14:31:** Mat 8:26; Mak 4:39

31 ✡Pe Iesus sie i nga penna ke ueiuei
mana pe hele, “Iong letem manmanna
ngana unne sune mana kura. Pomerei
nenge o ra hite letem manmanna ngana ke
kerkereng ero?”
32 Ke het pe iri nai te iuch teu la mule nga
sulang neu, pe tuttula palaungana neu mete
sio sapele.
33 Pe Iesus nena hana mur nenge teare
nga sulang neu te heto heke i pe te hele,
“Manmanna toto ke iong NeHalang Tuna.”
34 Iok, te lotele ke tela nga hele pe la te sio
nga kileng nenge Kenesaret.
35 Pe hana nemur nga kileng neu tenau
urume Iesus, pe te hesese pingana ke ueiuei
mana ke song rara nga kileng mur nenga
lamau. Ol pe hulua teat sapele ia haleles
kina mur nge Iesus ke hemasia iri.
36 ✡Pe haleles kina nemur te hele lange
Iesus ke te teke, te ra haka mana nga nena
hengeron ana horo ke aria haleles het. Ke
iri nenge te ra haka nge Iesus, aria haleles
het lochloch.

15

Ta Nanasia Hengetoro Nenge NeHalang
(Mak 7:1-13)

1 Pe Paresio mur pe hotonga ana het-
oronga mur hel, te lohaka nge Ierusalem pe
tei ke tela nge Iesus pe te onteia I,
2 “Pomere nge lem hana mur? Te nanas ia
hotonga mur nenge rera tete mur te hesio
tele at nge ita ero. Hotonga nemur teke, ta
lomo tele pera pe ta ngau ol. Pe lem hana
mur te lome peria ero, te ngau pulut mana.
Pomere mai?”
3 Pe Iesus hele, “Oe! Pe imo pomere nenge
a nanas taua NeHalang na hotonga mur ero,
pe a nanas mene lemo hotonga mur?
4 ✡NeHalang hele ke teke, ‘O heto heke
tam pe temem pe o longo tau mene iri. Pe
mele nenge hele poreke temene pe tana,
lape te hune i ke mete.’
5 Pe imo a teke poinga nei urana. Nenge a
teke none hele lange temene pe tana ke, ‘E
teke e halaua imo ke nek toto, pe ero. Iange
lek halaunga nenge e teke e tunge lange
imo, ngana kou e tung mule lange NeHalang
lo. Ke nem, pomanga lek tunginga nenge
lange I.’
6 Mele nem poi ke urana lange NeHalang
pe nge temene pe tana ero. Ke nga lemo
poinga nem mana a tal sio tote NeHalang
nena hotonga mur pe a teke a nanas tau
mene imo sipomo lemo.
7 Imo hana nenge a pallaka hali! Hetat-
alonga Isaias hele hot pengpeng ia imo lo
nenge hele ke teke
8 ✡“ ‘Hana nemur te heto heke Iau nga haria
ulina mana nge hot,
pe nga leteria nge teu tetu ke
kangkanga toto nge Iau.
9 Te hetore hehei pe hana nga NeHalang na
hotonga mur ero.
Iange te hetoro mene iri nga iri siporia
reria hotonga mur.
Pe te channangnanga ke te heto hekeke
Iau.’ ”

Iesus Heleia Ure Nenge Poia Ita Ke Letera Muna
(Mak 7:14-23)

10 Ol pe Iesus iua hulua nemur ke tela
nge i pe hele, “A longo ke nek nga helenga
nemur nenge e heleleia nei luna mur.
11 ✡Ngaunga nenge o mene ke otal teua
langa halim, heporeke iong ke letem muna
ero. Pe utar nenge lohot nga halim, ure nem
poia iong ke letem muna.”
12 Pe Iesus nena hana mur tela nge I pe
te hele, “Non Soke, o eteia pule? Paresio
nemur te longe lem helenga nem nge o tung
hote lange iri pe saria menin hulu toto ia.”
13 Pe Iesus hele ke teke, “Temek nga lut
nga tapa eteia utar mur nenge tue iri nga
ana ume. Pe ure lochloch ngana nenge tue
iri ero, lape lalau heke iri luluch nga ularia
mur.
14 ✡A reng mana lange iri. Mataria hit
kura iam. Pe mele nenge matana hit pe teke
henonoua mele e pule nge matana hit nga
kue, lape iri nai ape ke te hekorong teu nga
polo.”
15 Pe Petrus hele, “Iok, o hele urume he-
lenga opene nem at nge imem.”
16 Pe Iesus hele, “Ia imo nge a etei ero
kurkura kai?
17 Ure nenge a tal teua nga halimo, la
sapele kela manga letemo. Ke het pe lohot
mule nga letemo ke lasus.
18 Pe ure nenge lohot nga halimo, lohot at
nga letemo nge teu toto. Pe ure nem lape
poia mele nem ke letena muna hulu toto.
19 Ke ure nemur nenge poia mele nem
ke letena muna hulu toto laka; letena tu-
anin rara ngana nga ure poreke ngana mur
pe hune mele ke mete pe maluluch nge
none nehei pe lau sisio hehei pe kemkeme,
pe channanga halali pe ngunngunu halali
pe poinga nenge taolo heke mene helenga
chanangnanga ke ta heporeke mele ene.
20 Ke ure nemur, poia mele nem ke letena
muna hulu toto. Pe nenge teke mele nem
lome penna ero pe ngau mana, nem poia
mele nem ke letena muna hulu ero.”

Hei Kanan E Letena Manmanna Ngana
(Mak 7:24-30)

✡ **14:36:** Mat 9:20-21 ✡ **15:4:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **15:8:** Isa 29:13 ✡ **15:11:** Mat 12:34 ✡ **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19

21 Iok, Iesus hile kileng neu pe langa
kileng nenge Tir pe Saiton. Pe hei e nge
nena nge Kanan tutu nga kileng neu.
22 Ana hei esia Iesus pe tang hot lange
I ke teke, “Non Soke! Iong ne Teuit tuna
laka iong. Letem poreke ia iau pe o halaua
iau! Tuk heingana e, uneinei te poi poreke
tote. Pomerei pe o iat ke o halaua i, iange tu
ngana poreke toto lo.”
23 Pe Iesus tuacholia hei neu nena helenga
ero. Ol pe nena hana mur tela nge I pe te
totohita ke te teke, “O kulosia hei nei ke la
ol. Ngana koi nenge nananas pe pur leme
ero mana ia iunga atat nge ita.”
24 ✡Pe Iesus hele, “NeHalang kulosia iau at
nge Israel mur mana. Iri te pomanga sipsip
mur nenge te erue.”
25 Ol pe hei neu at ke tualou sio palana nga
Iesus matana pe hele, “Non Soke! O halaua
iau.”
26 Pe Iesus hele, “Nenge teke ta mene aina
kinkino ngana aria ngaunga pe ta sau sue
langa kaone mur, poinga nem poreke toto.”
27 Pe hei neu hele, “Oe Non Soke, nem
manmanna. Pe hana hel te ngaungau nga
aria hatanga pe ngaunga mumuna losisio.
Pe reria kaone mur te ngau hekeke ngaunga
mumuna nemur.”
28 Pe Iesus hele, “Hei nem, iong letem
manmanna ngana palaungana toto. Pe utar
nenge lemem taua nge iau lape lohot ke
manmanna.” Pe nga etue unne neu peng-
peng hei neu tuna heingana urana mule
sapele.
29 Iok, Iesus hile kileng unne neu pe langa
ech hetaliliu ngana nge Kalelea pe i ke
henanas ole ruach nem ilina. Ol pe i haka
langa hengene ilina pe kila sio.
30 Pe hulua te nanasia I pe tela ke te mene
iri nenge aria haleles ke la tetal sue iri nga
Iesus apena huna ke hemasia iri. Ngana
laka iri nenge singiria metmete, pe nenge
mataria hit, pe nenge aperia metmete pe
nenge te hele erochro pe haleles tana huna
hel pule.
31 ✡Pe hulua nemur ngaria lohot, iange
tenau pe iri nenge te hele erochro neu, te
hele mulmule, pe nenge aperia mete tei
mulmule, pe nenge singiria mete te urana
mule, pe iri nenge mataria hit tenau mul-
mule. Ol pe te heto haka tote Israel mur aria
Soke NeHalang.

Iesus Hengaua Iri 4000
(Mak 8:1-10)

32 ✡Pe Iesus iua nena hana mur pe hele
lange iri ke teke, “Letek poreke ia hulua
lochloch ngana nei i. Iange iri te nananasia
iau ke etue iri mol lo, pe te tam teua ute e ero
toto. Pe atong mur te mete aria lo. Pe pule
lemek ero nge e poi kulosinga ia iri. Iange
heueu lape hel mataria liuliu pe te losio ke
tema mana nga kue.”
33 Ol pe Iesus nena hana mur te hele, “Pe
ita mai lape ta mene ngaunga langai ke ta
hengaua hulua nenge pomai mai? Kileng e
nge tu rochroi nga lamai ero i.”
34 Pe Iesus onteia iri, “Mioka hia nenge a
ronronia mau?”
Pe iri te hele, “Mioka iri rahtele nai pe ruo
kinkino ngana hel i, mo ronronia.”
35 Ol pe Iesus hele lange hulua nemur ke
te kila sio nga ich.
36 Pe mene hot sapele ngaunga nemur pe
ruo neu. Pe hele urana toto lange NeHa-
lang. Ke het pe reke ngaunga nemur pe
tunge lange nena hana mur ke te heronge
nge hehei pe hana.
37 Iri lochloch te ngau ke saria una toto. Pe
Iesus nena hana mur te takiraua ngaunga
aluanuana mur. Pe ngaunga aluana, te
takiraua ke ana kaliu iri rahtele nai.
38 Iri nenge te ngaua ngaunga neu iri
4,000 pe tesis ele hehei pe aina kinkino
ngana ero.
39 Iok, Iesus kulosia hulua nemur ke tela
ol, pe I tamu haka nga sulang e pe mana tele
langa kileng nenge Makatan.

16

Paresio Mur Te Ollaka Hote Iesus
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 ✡Iok, Paresio mur iri ul Satiusi mur tela
nge Iesus pe te ollaka hote I, ke te teke hele
pe ute e lohot mana ke tenau.
2 Pe Iesus hele, “Imo lape a esia tapa sana
nge remenmen nga ulei pe a hele pengpeng
ke a teke, ‘Ochou kileng chaia pam lo, iange
ririua pau kou ma hot nga tapa sana.’
3 Pe nga uach a hele ke a teke, ‘Heueu
lape pitte mol, iange muchmua halang kou
ma hele tapa sana.’ Imo anau urume tapa
sana pe a hele hot pengpeng ia ure nenge
lape lohot. Pe pomere nge anau urume
ure nenge lohotot nga etue nei pe ramamo
chach ia ero toto?
4 ✡Imo hana porekreke ngana mur nga
etue nei, a teke e poi hote ute hel ke anau?
Iau lape e poi hote ute pele ero toto. Pe ure
nenge lohot nge Iona nge nike, lape e tunge
lange imo.” Pe Iesus hulia rumena lange iri
pe i ke la sapele.

Anau Ala Amo Kenek Nge Paresio Mur Pe Satiusi Mur
(Mak 8:14-21)

5 Iok, Iesus pe na hana mur te lotele langa
kolkolu palaungana neu ilina hele lo, pe
Iesus nena hana mur leteria lilil nge te
mene ngaunga.

✡ **15:24:** Mat 10:6 ✡ **15:31:** Mak 7:37 ✡ **15:32:** Mat 14:14 ✡ **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16 ✡ **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **16:6:** Luk 12:1

6 ✡Pe Iesus hele lange iri ke pomai, “Anau
ala amo ke nek toto nge Paresio mur pe
Satiusi mur. Iange hana nemur, te poi ke
pomalaka nga ure nenge tetal teua langa
beret itach ngana pe poia beret nem ke una
haka. (is)”
7 Ol pe Iesus nena hana mur te hele tele
hel mana nge iri ke te teke, “Pomere toto
nenge Iesus tamal hote helenga nei mai?
Lape ta mene ngaunga ero ke ngana kai?”
8 Pe Iesus eteia ure nenge te heleleia neu
lo, pe hele lange iri ke teke, “Imo letemo
manmanna ngana unne sune mana iam.
Pomere nenge a heleleia ngaunga nge ero?
9 ✡Letemo mallaha ero kura kai? Letemo
la mule nga mioka lime nenge hana iri 5000
te ngaua pe saria una hatal ia. Pe kaliu iri
hia nenge te muta ia aria ngaunga aluanu-
ana mur?
10 ✡Iok, letemo metene hulua nenge iri
4000 nem. Aria mioka iri rahtele nai mana,
pe hehei pe hana lochloch ngana nem te
ngau ke saria una. Pe kaliu iri hia te muta
ia ngaunga aluanuana mur?
11 Pomere nge letemo alchach ero kura?
Iau e hele lala nge imo nga ngaunga ero. E
teke anau ala amo ke nek toto nga is nenge
Paresio mur pe Satiusi mur.”
12 Ol pe Iesus nena hana mur leteria
matana sapele nga ure nenge Iesus helele
ia. Ke Iesus teke tenau ala aria nga is nenga
beret ero. Iesus teke tenau ala aria laka
nga hengetoro nenge Paresio mur pe Satiusi
mur.

Petrus Hemallaha Hote Iesus
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Iok laol, Iesus i ole ke langa tuele tana
pengpeng ngana nenge Kaesarea Pilipai. Pe
onteia nena hana mur ke teke, “Hana pe
hehei te heleleia Non Tuna ke te teke I itei
toto?”
14 ✡Pe nena hana mur te hele, “Hehei pe
hana hel te heleia Non Tuna ke te teke,
I Ioanes nenge henunun; pe hel te teke I
Elaisa; pe hel te teke Ieremias; nem pe te
teke non hetatalonga e mana.”
15 Pe Iesus ontei mule iri ke teke, “Pe imo
a teke Iau itei toto?”
16 ✡Pe Simon Petrus tuacholia ke teke,
“Iong Kristus. NeHalang nenge tu ke koko
tuna iong.”
17 ✡Pe Iesus hele, “Simon, iong ne Iona
tuna iong. NeHalang pete iong. Ke ngana
laka nenge o hele hote helenga nem. Pe
mele nga ich nei hele ia helenga nem lange
iong ero. Temek nenge tu nga lut nga tapa
henonou iong ia helenga nem.
18 ✡Pe e hele lange iong, iong Petrus nenge
em luna laka, ‘um’, pe nga um nei lape
e hemes heke lek hana mur nenge leteria
manmanna nge iau. Pe kerkerenga nenga
metenga lape hekou sue iri ero toto.
19 ✡Pe lape e tunge lohenga mur nenga
NeHalang nena naualanga pe nekinga nga
tapa lange iong. Pe utar nenge o hu hele
nga ich nei, lape NeHalang hu hele nga lut
pule. Pe utar nenge o longele nga ich nei,
lape NeHalang longele nga lut pule.”
20 Iesus i Kristus ke manmanna. Pe toto
hita toto lange nena hana mur ke te hele
rere helenga nem ero toto.

Iesus Hele Talue Ana Metenga Nge Lape Lohot
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Iok, talun nga etue neu ke la ol,
Iesus hele lala nge nena hana mur ke teke
lange Ierusalem. Pe hele urume tote lange
iri, ke teke lape amneia melmelenga ha-
lang nenge lape hana nemur te poia lange
I. Ngana laka hana papalauna mur pe
tunginga ana hana mur aria soksoke ngana
mur pe hotonga ana hetoronga mur. Pe
lape te hune I ke mete pe maul haka mule
nga etue mol ngana.
22 Pe Petrus longe Iesus nge hele ke mau
pe mene lele hote Iesus pe keres taua I ke
teke, “Non Soke! O poi ke pomam ero.
Lemek ero nge ure nem lohot nge iong.”
23 Pe Iesus ul mule ramana lange Petrus
pe hele lange i ke teke, “Iong non poreke
ngana iam, o la nga rumek! O poi ke malaka
nga ure nenge teke poi hele lek kue pe
hesingo ia Iau ke e losio mule. Iong letem
tu mana nga ure nemur nga ich nei. Letem
tu nge NeHalang ero toto.”
24 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana mur
ke teke, “Nenge teke mele koko nge Iau
heueu, hilesue lemene ngana mur lochloch
pe takisia ana melmelenga, pomalam nana-
sia iau ol.
25 ✡Iange mele nenge ramana tuhit mene
maulul ngana nga ich, lape maulul nga
hoena ero ol. Pe mele nenge nanas tote iau
kela i sipona mete, ana non lape mene mule
maulul ngana nenge tu ke koko.
26 ✡Nenge teke mele mutena tau tote ure
lochloch ngana nga ich nei, lape mene
maulinga ke koko ero. Iange lape ure ne-
mur te halaua i nga hoena ke merei? Nem
pe lape ol mule maulinga ke koko nga utar?
27 ✡Non Tuna lape at luluch nga Temene
na hemalmalinga. Pe at luluch nge nena
angkelo mur. Pe lape tunge iechinga lange

✡ **16:9:** Mat 14:17-21 ✡ **16:10:** Mat 15:34-38 ✡ **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✡ **16:16:** Ioa 6:69 ✡ **16:17:** Kal 1:15-16 ✡ **16:18:** Ioa 1:42; Epe 2:20 ✡ **16:19:** Mat 18:18; Ioa 20:23 ✡ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **16:26:** Mat 4:8-9 ✡ **16:27:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Hem 22:12

hehei pe hana ke nanas tau pengpengia reria poinga mur nga ich nei.
28 E hele lange imo pengpeng, amo hel nge imo nenge te mes heueu nei, lape metenga mene iri ero kura pe te esia Non Tuna nge at luluch nga nena naualanga pe nekinga."

17

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Iok, etue iri rahtele elle lalo pe Iesus mene Petrus pe Ieims pe tina Ioanes ke iri ul te haka langa hengene ke iri toro mana.
2 ✡Pe nga lamau te esia Iesus nge singina lohot ke altoto. Iesus ramana sina ele mataria ke pomanga chaia matana. Pe na hengeron tua huita toto ke pomanga lemenge e nge tualeme ngana sina ala toto.
3 Ol pe tenau mana pe te esia Iesus nge hele lululuch nge Moses iri nai Elaisa.
4 Pe Petrus hele lange Iesus, "Non Soke, imem nei motu lamai ke urana lo. Pe nenge teke lemem, e hemes haka ke pelpele iri mol, ke iong lem e pe Moses na e pe Elaisa na e."
5 ✡Petrus helele kura pe ulu lohot ke poi hite iri. Ulu neu hussu toto pe helenga e lohot nga ulu neu ke teke, "Tuk toto koi nei, nenge mutek tau tote pe e iech toto nge I. A longo taua I!"
6 Iesus nena hana mur te longe ke mau pe te matau toto pe te losio mana. Pe tema ke tenau sio mana nga ich.
7 Ol pe Iesus la ke ra lange iri pe hele, "A lohaka ol. A matau ero."
8 Te teke tenau haka pe tenau mene Iesus i toro mana ol. Pe hana nai neu iri ero lo.
9 Iok, tei sio nga hengene neu ke tela mulmule pe Iesus toto hita toto lange iri ke teke, "A esia ure nenge lohot nei, a hele ia lange mele ero toto kela het nga etue nenge Non Tuna maul haka mule nga ana metenga."
10 ✡Pe nena hana mur te onteia I ke te teke, "Pe pomere nenge hotonga ana hetoronga mur te hele ke te teke, Elaisa lape at tala mai?"
11 Pe Iesus hele ke teke, "Nem manmanna, Elaisa lape at tala ke hepengia ure lochloch.
12 ✡Pe e hele lange imo, Elaisa at lo pe hana nemur te eteia i ero. Te poia i ke nek ero pe te poi pulut mana lange i nga lemeria ngana. Pe poinga nem lape te poia lange Non Tuna pule ke amneia ana melmelenga palaungana."
13 ✡Ol pe Iesus nena hana mur te etei sapele ke I heleleia Ioanes nenge Henunun.

Iesus Hemasia Kol Mele Sune Nge Uneinei Poia
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 Iok, tela mule nge hulua nemur pe none lange Iesus pe tualou sio nga matana pe hele,
15 "Non Soke, letem poreke ia tuk. Heueu nei tungana poreke toto iange ute poia ramana ke ana hauaua toto. Teke la ke mak hakaka nga oan pe mana puluch teueu nga ech.
16 E mene i lange lem hana mur nenge te nananasia iong, pe nakuria ero taua nge te hemasia i."
17 Ol pe Iesus hele ke teke, "Imo hana nem, letemo manmanna ero, pe ai ke a tuamasia lemo inga mur ero toto. Etu luluch nge imo ke mala lo. Pe nge ngingie ol pe a etei tote ume nei? A mene kol nem at nge Iau."
18 Ol pe Iesus keres taua uneinei nenge tu nge kol neu, pe uneinei neu lohot sapele. Pe kol sune neu urana mule nga etue neu pengpeng.
19 ✡Pe Iesus nena hana mur tela pe te ontei kome mene I ke teke, "Pomerei toto nenge mo helope hote uneinei nem pe longo taua imem ero mai?"
20 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Iange imo letemo manmanna ngana unne sune mana. E hele ke manmanna toto lange imo. Nenge teke letemo manmanna ngana purpure hohos nganngana, a hele langa hengene neu pe hengene nem lape longo taua imo. Ke a teke, 'Hengene nem, o lohaka nga lamai pe o loloun la lamau.' Pe anau, hengene nem lo haka pe loloun ke la. Pe ute pele nge anali nge imo ero ol. [
21 Pe nenge teke a teke a helope hote uneinei nenge pomai, apoi mana nga poinga nenge a hetalaulau ke kokoes pe a hile ngaunga."]
22 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur tela ke te eukirau mule nge Kalelea pe Iesus hele la mule nge iri ke teke, "Lape te tung heke Non Tuna langa hana hel peria.
23 Pe te hune I ke mete pe nga etue mol ngana lape maul haka mule nga ana metenga." Iesus hele ke mau pe nena hana mur leteria poreke toto ia I.

Iesus Hele Nga Umtutuna Nenge Te Sausaua

24 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur tela te lohot nge Kapernam pe hana nenge te lololoch umtutuna tela nge Petrus pe te onteia i ke te teke, "Amo hetoronga nem mam sausau umtutuna pule ma? Umtutuna nenge lala nga NeHalang na pele palaungana?"

✡ **17:2:** 2Pi 1:16-18 ✡ **17:5:** Deu 18:15; Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 ✡ **17:10:** Mal 4:5 ✡ **17:12:** Mat 11:14 ✡ **17:13:** Luk 1:17 ✡ **17:19:** Mat 10:1 ✡ **17:20:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 ✡ **17:22:** Mat 16:21 ✡ **17:24:** Exo 30:13; 38:26

25 Pe Petrus hele ke teke, “Oe, Ana non
sausau umtutuna pule la.”
Ol pe Petrus i teu la sapele nga pele.
Pe Iesus ontei tele i ke mai, “Simon, iong
letem tuanin ngana ma ke mere? Hana
papalauna nemur nga ich nei te nananasia
poinga nenge te lololoch umtutuna. Pe te
menmene nge itei? Te menmene nge tu-
turia mur pengpeng ma te menmene nge
hana lomonmona ngana mur?”
26 Pe Petrus tuacholia ke mai, “Te men-
mene nge hana lomonmona ngana mur
mana.”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “Nem man-
manna. Te loloch umtutuna nge tuturia
mur pengpeng ero.
27 Pe lemere ero nge ta poia hana nemur
ke saria menin hulu. Pomalam o la nga
kolkolu palaungana nem pe o kona. Pe ruo
elle nenge o kona heke tele, o poia hanna ke
pangpanga pe lape o hottaua um tuna e nge
mateu. Pe ita nai rera umtuna nenge ta saua
lalom. O mene pe o laia nge hana nemur.”

18

Itei Nenge I Soke Toto
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 ✡Iok, nga etue neu Iesus nena hana mur
tela nge i pe te onteia i ke te teke, “Itei
toto nenge lape i soke nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga?”
2 Ol pe Iesus iua mele sune lange i pe
hemes ia i nga mataria.
3 ✡Pe hele, “E hele ke manmanna toto
lange imo, nenge teke a hulia lemo poinga
mur ero pe a tal sue imo ke mange aina
kinkino ngana ero, lape ateu langa NeHa-
lang nena naualanga pe nekinga ero toto.
4 Ke mele nenge talsio tote i ke mange
mele sune nei, lape i soke nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga.
5 ✡ “Pe mele nenge letena metene Iau pe
poi ke urana lange mele sune e nge pomai,
poi ke urana at nge Iau pule.
6 Aina kinkino ngana nge mai leteria
manmanna nge Iau. Pe nenge teke mele
heporeke elle nge iri letena manmanna
ngana ke losio, urana nge te heon hite um
palaungana nga mele nem kanna pe tesau
sue langa leme chapopo ngana pe mana
puluch ke lasus.
7 “Hulua nga kileng lochloch lape te am-
neia melmelenga palaungana. Iange ute
hel poia iri ke te losio nga poinga poreke
ngana mur. Pe ure nemur lape te lohot ke
manmanna. Pe non nem nenge poia iri ke
te losio lape amneia melmelenga ke poreke
toto!
8 ✡Nenge teke perim ma apem, te poia
iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o
chato hote iri pe o saua ke te lasus. Urana
nge singim unne lasus nike. Pomalam lape
o mene maulinga ke koko. Iange nenge teke
apem nai pe perim nai ape ke tetu, lape
tesau heke iong langa oan sapel lala ngana
nenge tu ke kokoes mana.
9 Nenge teke matam poia iong ke o losio
nga poinga poreke ngana, o sul hote pe o
saua ke lasus. Urana nge matam elle ke
o mene maulinga ke koko. Pe nenge teke
matam iri nai ke tetu kura lape tesau heke
iong langa oan nge Imperno.”

Helenga Opene Nga Sipsip Nenge Erue
(Luk 15:3-7)

10 ✡ “Anau ala ke nek! A poi poreke aina
kinkino ngana nenge mai ero. Iange reria
angkelo mur kou tetu luluch nge Temek nga
lut nga tapa. Pe kokoes te esesia Temek
nakuna. [
11 ✡Pe Non Tuna at ke mene mule iri
nenge te erue.]
12 “Imo letemo ma ke mere? Nga nenge
teke none nena sipsip mur iri ana non kina
iri lime (100) pe elle erue. Lape la ke tango
rere ma ero? E hele lange imo, non nem
lape hile sue nena sipsip mur pe langa hen-
gene ke tango rere elle nenge erue nem.
13 Pe nenge teke hottaua mai loi, non nem
lape iech ele tote. Pe sipsip nem pekngana
nemur, non nem iech ele iri ero.
14 Ke pomalam mana, Tememo nga lut
nga tapa lemene ero nge e nge iri kinkino
ngana nemur erue.

O Hepengia Tim E Nenge Poia Poinga
Poreke Ngana Lange Iong

15 ✡ “Pe nenge teke tim e poia poinga
poreke ngana e lange iong, ola ke nek mana
nge i ke imo nai mana, pe o hele hote ure
nenge poia ke poreke. Pe nenge teke longo
lange iong ke nek, iong lape o halau mule i
ke imo nai timo hel mule.
16 ✡Pe nenge teke longo lange iong ke nek
ero, ola ke o mene mele elle pule. Nem pe
o mene ke aina nai pule. Iange nenge teke
aina nai ma mol te hele, lape reria helenga
mene hote ure nem ke lohot ke mallaha.
17 Pe nenge teke mele nem lemene ero nge
longo lange iri nai ma mol nem, a heleia
lange NeHalang nena hana mur. Pe nenge
teke lemene ero nge longo lange NeHalang
nena hana mur, anau mene i ke pomanga
none nge eteia NeHalang ero. Nem pe a
naue i ke pomanga non nenge lololoch um-
tutuna.

✡ **18:1:** Luk 22:24 ✡ **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 ✡ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Ioa 13:20 ✡ **18:8:** Mat 5:29-30 ✡ **18:10:** Hip 1:14 ✡ **18:11:** Luk 19:10 ✡ **18:15:** Luk 17:3; Kal 6:1 ✡ **18:16:** Deu 19:15; Ioa 8:17 ✡ **18:18:** Mat 16:19; Ioa 20:23

18 ✡ “E hele ke manmanna toto lange imo,
utar nenge o hu hele nga ich, lape NeHalang
hu hele nga lut pule. Pe utar nenge o long
hele nga ich nei, lape NeHalang long hele
nga lut pule.
19 ✡“Lape e hele lange imo ke mai pule,
Nenge teke amo nai te ngata hel ke te heta-
laulau nga ute, Temek nga lut nga tapa lape
poia ke lohot ke manmanna.
20 Nei manmanna, iange nenge teke amo
nai ma mol a eukirau nga Iau ek, Iau la etu
luluch nge iri.”

Chau Nananga Nenge Letera Porekeia Mele

21 Ol pe Petrus lange Iesus pe hele ke teke,
“Non Soke, nenge teke tik e poia poinga
poreke ngana at nge iau, pe lape letek
porekeia i ke e hia? Ratele nai toto?”
22 ✡Pe Iesus hele, “E hele ke e teke rahtele
nai mana ero. E teke rahtele nai pe rahtele
nai mule pe rahtele nai mule a poia ke koko
tele mana kela pe a sis ele ero.
23 “Iange NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomalaka nge non soke ngana e
nge iua nena hana mur ke te tuacholcholia
reria hanganok mur.
24 Pe talune nge nena non nenge mene ke
umtutuna iri halang toto (1-milion kina).
25 Pe non nem na umtutuna halang ero
nge tuacholia ana soke nem nena umtutuna
mur. Pomalam non soke neu hele ke lape
mele hel te olia non neu pe nehei pe tutuna
mur pe reria ure mur lochloch. Pe umtu-
tuna lange non soke neu ke hemete non neu
nena hanganok mur.
26 “Ol pe non neu longe pe la ke tua mer-
mero sio nga ana soke apena huna pe hele
ke teke, ‘Non soke, letem ia iau mukam, pe
lape e tuachol mule lem ure mur lochloch.’
27 Ol pe non soke neu letena ia non neu
pe hele ke teke hanganok neu lasus ol. Pe
kulosia non neu kela sapele.
28 “Iok, non neu i hot kela pe saolia nein-
gana e nge hanok ke umtutuna ana non
kina iri lime (100 kina) nge i. Pe sihe i pe
teke inroke non neu nga kanna pe hele inin
taua i ke teke, ‘Iong nem, heueu mana nei
o tuacholia lem hanganok nenge o poia nge
iau.’
29 “Pe neingana neu tuamermero sio nga
matana pe hele, ‘Kole, letem poreke ia iau
pe o kulala pol mana, pe lape e tuachol ia
hanganok nem.’
30 “Pe non pa neu lemene ero nge kulala.
Ol pe poia neingana neu kela mateu nga
tuele au ngana kela het nga etue nenge
tuachol taua nena hanganok mur.
31 Pe iri nai reria ume pekngana mur te
esia poinga neu pe ma ke nek nga leteria
ero. Pomalam tela nge aria soke neu pe te
nene lange i.
32 “Iok laol, non soke neu iu teua non neu
la pe hele ke teke, ‘Iong nem, lem poinga
poreke toto! Hanganok nenge o poia nge
iau nem, e hele lange iong ke e teke lasus
lo. Iange iong sipom o hele ke o teke letek
poreke ia iong.
33 Pe pomere nenge letem poreke ia
neingam neu ero?’
34 ✡Non soke neu letena inin pe heteu
mule non neu langa tuele au ngana. Pe
te poia i ke amneia ana melmelenga kela
het nga etue nenge tuachol taua nena
hanganok mur.
35 ✡ “Pe Temek nga lut nga tapa lape poia
imo elle pe elle ke pomalam pule. Pe nenge
teke letemo ia neingamo mur, letemo ia iri
nga letemo nge teu toto.”

19

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mak 10:1-12)

1 Iesus hele ke het pe lohaka sapele nge
Kalelea pe i ke langa kileng nenge Iutea, nga
ech ilina hele nenge Iortan.
2 Pe hulua te nanasia I pe hemasia iri nga
aria haleles mur.
3 Pe Paresio mur hel tela nge Iesus ke te
tuamirik hote i pe te onteia i, “Rera hotonga
mai hele ke teke, lape none hile nehei nga
lemene ngana pule kai?”
4 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke, “Imo nge
lape a sisis nga NeHalang nena helenga ero
iam. Alalaha nem hele ke teke, ‘Nga talun
ngana toto, NeHalang ume hote iri ke none
pe heie.’
5 ✡Pe pule alalaha nem hele ke teke, ‘Po-
malam, none lape hile temene pe tana pe
la ke tululuch nge nehei pe iri nai singiria
lohot ke elle mana.’
6 Ke iri nai te lohot ke iri elle pengpeng pe
nai mule ero ol. Pe ure nai nenge NeHalang
puotom tele, a chatoa ero toto.”
7 ✡Pe hana nemur te hele, “Pe pomere
nenge Moses hele ke teke, nenge teke none
lemene ke hile nehei, non nem as hote
alalaha e? Pe alalaha nem hele tote aria
leinga nge lape het. Ke het pe tunge lange
nehei pe kulosia i ke la mule nge temene pe
tana. Pomere nge Moses hele ke pomam?”
8 Pe Iesus hele, “Moses longele imo ke a
hile lemo hehei mur iange a nanasia NeHa-
lang nena hengetoro mur ero. Pe nga tele
ngana toto ute pele nge pomam ero.

✡ **18:19:** Mak 11:24; Ioa 15:7 ✡ **18:22:** Luk 17:4 ✡ **18:34:** Mat 5:25-26 ✡ **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Epe 4:32; Kol 3:13 ✡ **19:4:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **19:5:** Gen 2:24; Epe 5:31 ✡ **19:7:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11

9 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, mele
nenge hile nehei pe lei heke mule hei e,
poia poinga poreke ngana nga NeHalang
matana ke het lo. Kue nenge o teke o hile
lem hei, ngana laka nga nenge teke hei nem
pingana hota hot nge none."
10 Ol pe Iesus nena hana mur nenge te
nananasia I, tela nge Iesus pe te hele, "Eh,
ke nenge teke leinga kina mur te popoi ke
machmai, urana ngana ta lei ero nike."
11 Pe Iesus hele, "Hulua lochloch ngana
te nanasia hengetoro nei ero. Pe NeHalang
poia mele hel mana ke te nanasia.
12 Mele hel te lei ero iange te hoe iri pe te
poi ke pomau nike. Pe hel, te lei ero iange
none penna poia iri. Pe hel, te lei ero iange
te teke te tung tote iri ke te poia NeHalang
nena naualanga pe nekinga nenga tapa ana
ume. Mele nenge lemene taua hengetoro
nei, mene ke tal talue nga letena pe nana-
sia."

Iesus Lemene Taua Aina Kinkino Ngana
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Iok, te mene aina kinkino ngana hel
lange Iesus ke te teke Iesus tal heke penna
nge iri pe hetalaulau hite iri. Ol pe Iesus
nena hana mur te hele inin taua iri nenge
te lala ia aina kinkino ngana nemur.
14 ✡Pe Iesus heleia nena hana mur ke teke,
"Aina kinkino ngana nemur te teke teat
nge Iau. Pe imo, apoi hele iri ero. Iange
naualanga pe nekinga nenga tapa, nganan-
gana mur laka iri nenge pomam."
15 Iok, Iesus tal heke penna nge iri ke het
pe i kela sapele.

Non Kulpo E Nge Nena Ure Halang
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Ol pe none lange Iesus pe ontei ke teke,
"Hetoronga, lape e poia utar nge urana ke e
mene maulinga ke koko?"
17 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke, "Pomere
nenge o onteia Iau nga ure nenge urana?
Mele elle mana nge urana toto. Pe nenge
teke lemem ke o mene maulinga ke koko, o
longo tau mene hotonga mur."
18 ✡Pe non neu ontei, "Hotonga tei hel?"
Pe Iesus tuacholia ke teke, " 'O hune mele
ero. O tomtom hehei ero. O keme ero. O
pallaklaka ia mele ero.
19 ✡O heto heke temem pe tam. Pe lemem
taua neingam ke pomanga lemem taua iong
sipom.' "
20 Pe non neu hele, "Hotonga nemur e
nanas tau tote iri lo. Pe utar pule nge lape
e poia?"
21 Pe Iesus hele, "O teke o lohot ke iong
non nge pengpeng toto, o laia lem ure mur
lochloch nge hana hel ke te olia, pe o tunge
ana umtutuna mur lange iri nenge reria ute
e ero toto. Ke nenge teke o poi ke pomai,
lape lem ure halang tema ke te kulele iong
nga lut nga tapa. O poia ume nem ke het pe
o iat ke o nanasia Iau."
22 Non neu longe ke mau pe nakuna
poreke pe ua sapele, iange nena ure halang
sakilil.
23 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur ke
teke, "E hele ke manmanna toto lange imo.
None nenge na ure halang sakilil, anali toto
nge teu langa naualanga pe nekinga nenga
tapa.
24 Pe pule e hele lange imo, nenge teke
kamel e i teu langa pakeka sune polona,
nem semel toto. Pe non nenge na ure
halang, anali toto nge teu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga."
25 Iesus nena hana mur te longe ke mau
pe te rura toto pe te ontei, "Ol pe itei toto ol
nenge lape mene maulinga ke koko?"
26 ✡Pe Iesus nau lange iri pe hele, "Hana
nakuria ero toto nge te poia ure nem. Pe nge
NeHalang, i nakuna nge poia ure lochloch
ngana."
27 Pe Petrus hele, "O esia imem nei, mo
hile sue lemem ure mur lochloch pe moat
ke mo nananasia iong. Pe lape mo mene
urumem utar?"
28 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, "E hele
ke manmanna toto lange imo nenge a nana-
sia iau. Nga etue palaungana nenge lape
ure lochloch ngana te heueu ngana mule,
Non Tuna lape are nga nena arenga nenge
te hemalmalia ke I Non Soke toto ngana
ia. Pe nga etue palaungana nem, imo lape
a kila nga arenga mur pule. Lape a kila
nga arenga mur nge iri analoch pe nai ke a
nauele mata iri analoch pe nai nenge Israel.
29 Pe iri lochloch ngana nenge leteria tu
mana nge Iau pe te hile sue reria pele mur
pe titiria mur pe liliuria mur pe tetemeria
mur pe tataria mur pe tuturia mur pe reria
ich mur, iri lape te mene mule ure nemur
ke ele haka toto pe lape te mene maulinga
ke koko pule.
30 ✡Pe hulua nenge iri muka lape iri hoena
mule, pe hulua nenge iri hoena lape iri
muka mule."

20

Chau Nananga Nenge Hana Hel Te
Umume Nga Uain Ana Late

1 Pe Iesus hele "E hele ke pomam iange
naualanga pe nekinga nenga lut nga tapa, i
pomanga none nge tue uain mur nga nena
ich unne. Pe ana non hoala hot nga uach
uruna ke tango rara hana kela te ume nga
uain ana late nem.

✡ **19:14:** Mat 18:2-3 ✡ **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 ✡ **19:18:** Exo 20:13-16; Deu 5:17-20 ✡ **19:19:** Exo 20:12; Lev 19:18 ✡ **19:26:** Job 42:2 ✡ **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Hem 3:21 ✡ **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

2 Hottaua hana hel pe hele lange iri ke
teke, ‘Imo a ume nge iau heueu pe urumo
laka umtutuna tolona elle.’ Pe iri te ngata
helia uru nem. Hele lange iri ke het pe kulos
sapele iri ke tela nga ume.
3 “Iok, chaia matana mes haka pol lo pe
lake tango rara hana hel mule. Esia hel nge
te mes rara manmana nga ingala matana
4 pe hele lange iri, ‘Imo nemur ai at. Ala
ke a ume nga lek uain ana late. Pe lape e olia
imo ke nanas urume mene a ume ngamo.’
5 Hana nemur te lohaka pe tela sapele.
“Iok, chaia matana heurunga (12 kilok) pe
ana non la ke tango rara hana hel pule. Pe
chaia matana pallele (3 kilok) pe la ke tango
rara hana hel pule.
6 Pe nga ulei, nga chaia matana sisio lo
(5 kilok), pe la ke tango rara hana hel pule.
La pe esia hel nge te mes rara manmana pe
hele lange iri, ‘Etue nei i lala lo, pe pomere
nenge a mes rara manmana nga lamam
mam?’
7 “Pe hana nemur te hele, ‘Motu rara
mana iange none hekuleilei ia imem ke mo
ume ana ero.’
“Ol pe non neu hele lange iri, ‘Iok, imo
pule a la ke a ume nga lek uain ana late.’
8 ✡ “Iok, ulei sio nga chaia matana lala
ke teu sisio lo (6 kilok), ume tokoninga neu
hele lange nena non nenge nauelele hana
mur nga ume ke teke, ‘O iua hana nenge te
ume nem pe o tunge reria umtutuna. Pe
o talun tala nge iri nemur nenge teat nga
rume toto pe ramam ole lange iri nenge te
talun tala ume.’
9 “Ke iri nenge teat rume toto neu te olia
iri elle pe elle nga umtutuna tolona elle.
10 Pe iri nenge te mene tele iri ke te ume
neu, te teke ma lape te mene ke haka pol nge
iri nemur, pe ero. Iri elle pe elle te mene ke
umtutuna tolona elle pule.
11 Te esia ke mau pe te ngunngunu ia ume
tokoninga neu. Pe te hele lange i ke te teke,
12 ‘Iong, toinge o olia imem nenge moat
tala ke urumem haka nge iri nemur nenge
teat rume mana nei ol. Iange imem, mo
talun tele ume nei nga chaia milang ngana
nike. Pe iri nemur teat rume mana te ume
ke etue choro mana. Pe pomere o tunge
urumem ke elle mana ke mange iri?’
13 “Pe ume tokoninga neu tuachol ia pe
hele lange elle nge iri ke pomai, ‘Kole, e
poia poinga poreke ngana e lange iong ero i.
Iange iong o ngata at nge iau lo nga nenge o
teke, o ume pe o mene urum nenge pomam.
14 Ke o mene pe o la ol. Nga iau lemek
ngak mana e tunge non nenge at rume
mana nem uruna ke elle mana ke mange
iong.
15 Umtutuna nei iau sipok lek ia, poma-
lam e poia nga lemek ngak. Pe pule e poia
nga poinga urana ngana. Pe iong letem ma
ke mere?’ ”
16 ✡Pe Iesus hele, “Iri nemur nenge iri
muka, lape tela ke iri hoena mule pe iri
nenge iri hoena, lape tela ke iri muka ke
pomalam mana.”

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Iok, Iesus ramana haka lala nge
Ierusalem lo, pe iu hot kelkel ia nena hana
mur pe hele lange iri ke teke,
18 ✡ “A longo ke nek. Tai haka lala nge
Ierusalem lokoi, pe lape te tung heke Non
Tuna lange tunginga ana hana mur aria
soksoke ngana mur, pe hotonga ana het-
oronga mur. Pe lape te tuahit ana ke te teke
mete.
19 Pe lape te tunge I lange hana lomon-
mona ngana mur ke te songlele ule, pe te
heon heke I nga manga toto ke mete. Pe nga
etue mol ngana lape maul haka mule!”

Heie Onteia Iesus
(Mak 10:35-45)

20 Ol pe ne Sepeti nehei pe tutuna mur nai
tela nge Iesus. Pe hei neu tualou sio nga
Iesus matana pe onteia Iesus ke teke Iesus
poia ute lange i.
21 ✡Pe Iesus onteia hei neu ke teke,
“Lemem taua utar nge Iau?”
Pe hei neu hele, “Nga etue nenge ta tutu
nga lem naualanga pe nekinga, o talue tu-
tuk mur nai nei ke elle kila nga ilim hele
nenga pen tamalmal, pe e nga ilim hele
nenga pen hoihoi.”
22 ✡Ol pe Iesus hele, “Imo a eteia ute e ero.
A ontei pulut rara mana iam. Nakumo nge
a inia ure ehech ngana nga eulinga nenge
lape e ininia nei kai?”
Pe iri nai te hele, “Oe! Nakumem nge mo
inia la.”
23 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iok,
urana pe nenge amo e at ke kila nga ilik hele
nenga pen tamalmal pe amo e nga hoihoi,
nem Iau lek nge e hele teu ia la ero. Temek
i sipona lape hele teu langa nem. Iange iri
nenge Temek hesilei hote iri lo, iri laka reria
arenga nemur.”
24 Iesus nena hana analoch neu te longe
pekngaria nai neu nge te poi ke mau pe
leteria inin tau tote iri.
25 ✡Ol pe Iesus eukiraua iri pe hele lange
iri ke teke, “Imo a eteia lo ke hana lomon-
mona ngana aria soksoke ngana mur, leme-
ria toto ke te eteiteia reria kerkerenga lala
nge hehei pe hana.

✡ **20:8:** Lev 19:13; Deu 24:15 ✡ **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 ✡ **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 ✡ **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 ✡ **20:22:** Mat 26:39; Ioa 18:11 ✡ **20:25:** Luk 22:25-26

26 ✡Pe imo, apoi ke pomam ero. Pe nenge
teke amo e nge imo teke lohot ke i palaun-
gana, talsio tote i pe ume nge imo mukam.
27 Pe mele nenge teke i muka toto nge imo,
talsue i ke ume mana nge imo mukam.
28 ✡Ke pomalam mana nge Non Tuna. I,
at nga ich nei ke hehei pe hana te ume
nge I ero. At pe ume ke halaua hehei pe
hana. Pe pule takisia melmelenga ke mete
ke hemasia hulua halang nga reria poinga
poreke ngana mur."

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Iok, Iesus iri ul nena hana mur te lo-
haka nge Ieriko pe hulua halang te nanasia
I.
30 Pe hana nai nge mataria hit te arare nga
kue ilina. Te arare pe te longe nge te teke
Iesus kou lopar toto aria ke lala neu lo. Ol
pe te alngaria haka ke te teke, "Non Soke!
Ne Teuit tuna, letem poreke ia imem!"
31 Pe hulua nemur te keres taua iri ke te
teke te reng. Pe ero, iri nai alngaria haka ke
soke toto ol, "Non Soke, ne Teuit tuna, letem
poreke ia imem!"
32 Ol pe Iesus mes sapele pe onteia iri nai,
"Imo nai lememo taua utar nge Iau?"
33 Pe iri nai te hele, "Mo teke o hemasia
imem ke mo nau mule."
34 Iesus letena ia iri pe tal heke penna
langa iri nai mataria. Pe ueiuei mana iri nai
mataria charchara pe tenau mule sapele.
Ke het pe te nanasia Iesus ke tela.

21

Iechinga Palaungana Lohot Nge Ierusalem

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Iok, tei ke ramaria lange Ierusalem pe
la te lohot nga hengene nenge Oliua nga
kileng nenge Petpage. Ol pe Iesus kulosia
nena hana mur nai
2 pe hele lange iri ke teke, "Imo a muka
langa kileng nenge ta naue lala neu pe a esia
tongki e nge te kale hite ke iri nai tuna te
mes. Pe a une rur nge iri pe a mene iri at
nge Iau.
3 Pe nenge teke none poi helenga lange
imo, a hele lange i ke a teke, 'Non Soke
lemene taua iri ke poi ana ume ia mukam.'
Pomalam, non nem lape tung sapele tongki
nai nem lange imo."
4 Ure nei lohot ke pete tote hetatalonga e
nena helenga nge poia nge nike toto ke teke:
5 ✡"A hele hote helenga nei lange hehei pe
hana nge Saion,
'A esia lo, amo Non Soke kou are haka
nga tongki,
nga tongki lomele ngana ke atat neu.
Pe ngana tano mana ke manga none
nge pingana iuiu ero.' "
6 Iok laol, hana nai neu tela pe te poia ure
lochloch ngana ke manga Iesus heleia lange
iri.
7 Pe te mene tongki hei ngana neu luluch
nge tuna. Pe te poi hote reria hengeron
nenge hot ana pe te pallou heke nga tongki
nemur patangaria ke Iesus are haka ia.
8 Pe hulua halang toto te lung ole reria
hengeron mur nga kue. Pe hel te ringa ke te
paria ae perperna luluche ina mur ke tetal
sio ole nga kue pule.
9 ✡Pe hulua nenge iri mukmuka nge Iesus
pe hulua nenge iri hoena, iri lochloch te
makul haka pe te hele,
"Ta iech pe ta heto haka tote ne Teuit Tuna!
NeHalang pete tote i,
iange at nga Non Soke ene!
Ta iech pe ta heto haka tote NeHalang nga
lut nga tapa,
iange mene mule ita lo!"
10 Iesus i teu nga kileng nenge Ierusalem
pe iechinga palaungana lohot. Pe te ontei
rara ke te teke, "Non tei toto nenge nei mai?"
11 Pe hulua te tuacholia ke te teke, "Ne
Iesus nenge I hetatalonga! Ana non at nge
Kalelea nga kileng nenge Nasaret."

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

12 Ke ulo pe Iesus iteu la sapele nga Ne-
Halang nena pele palaungana pe lope hote
hehei pe hana nenge tei alala nga pele neu
letena. Pe hekale hul sue hatanga nenge
te hetata umtutuna ia. Pe lange iri nenge
te laia ngie chaulum mur pe hesochare sue
reria arenga mur.
13 ✡Pe hele lange iri ke teke, "Helenga
nenge tehas sue nga NeHalang na alalaha
hele ke teke, 'Lape te hetue lek pele ke heta-
laulaunga ana pele.' Pe imo a poia ke manga
kemenge kina mur reria pele toto."
14 Ol pe iri nenge mataria hit pe nenge
aperia lul, tela nge Iesus nga NeHalang na
pele palaungana neu letena pe Iesus hemas-
masia iri.
15 Iesus poia ure urana ngana nemur pe
aina kinkino ngana te makul hakaka ke
te teke, "Ta iech pe ta heto haka tote ne
Teuit Tuna." Pe ure nemur poia tunginga
ana hana mur aria soksoke ngana mur pe
hotonga ana hetoronga mur ke leteria inin
toto.

✡ **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **20:28:** Luk 22:27; Pil 2:7 ✡ **21:5:** Zec 9:9 ✡ **21:9:** Psa 118:25-26 ✡ **21:13:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **21:16:** Psa 8:2

16 ✡Ol pe te onteia Iesus, “Aina kinkino
ngana nemur mau te hele ke merechre
mau? O longe pule?”
Pe Iesus hele, “Oe e longe pule la. Pe nga
NeHalang na helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
“ ‘Iong sipom o hetore aina kinkino ngana
pe mamau mur ke te heto heke
iong.’ ”
Ol pe Iesus ontei mule iri, “Imo nge a sisia
nei ero kura kai?”
17 Ke het pe Iesus lohaka pe i hot sapele
nga kileng neu ke lange Petani pe tu ke ana
miliko elle.

Iesus Ulo Heke Letena Inin Ngana Langa Ae Popi
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Pe nga uach uruna toto, Iesus i ke la
mulmule nge Ierusalem pe mete ana.
19 Pe esia popi tana e nge mes nga kue
ilina. Ol pe teke la ke nau pe popi tana neu
nganangana ero. Mes mana ia ina. Poma-
lam heleia popi tana neu ke teke, “Lape o
rora mule ero ol!” Ueiuei mana pe popi tana
neu kalum sapele.
20 Pe Iesus nena hana mur te esia ke mau
pe ngaria lohot toto, pe te onteia Iesus ke
pomai, “Pomere nenge popi tana nei kalum
ke ueiuei mana mai?”
21 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele
ke manmanna toto lange imo, nenge teke
letemo manmanna pe letemo nachnai ero,
poinga nenge e poia langa popi nem, imo
nakumo nge a poia pule. Nem pe a hele
langa hengene neu ke a teke, ‘O lohaka nga
lamam pe ola ke o losio teu nga ruach.’ Pe
imo anau, ure nem lohot la.
22 ✡Nenge teke letemo manmanna pe a
hetalaulau, ure nemur nenge a hetalaulau
ia lape te lohot ke manmanna.”

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Iok, Iesus i teu langa NeHalang na
pele palaungana letena pe hetottoro. Pe
tunginga ana hana mur aria soksoke ngana
mur pe hana nenge iri mukmuka nge hehei
pe hana, tela nge I pe te onteia I ke pomai,
“Iong mam o mene lem kerkerenga langai
toto nenge o popoia ure nemur? Pe itei toto
nenge tunge kerkerenga nem lange Iong?”
24 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iau
pule lape e onteia imo nga onteinga e pule.
Pe nenge teke a tuacholia, lape e tuacholia
lemo pule. Pe e hele hote kerkerenga nenge
e poi hohote ure nemur.
25 Iok, a hele at nge Iau. Ioanes nenge
henunun henune hehei pe hana. Pe he-
nuninga nem at langai? At nga lut nga tapa
ma at nge none mana nga ich nei?” Pe hana
nemur te hele tele helia nge iri ke te teke,
“Nenge teke ta hele ke ta teke, ‘Ure nem at
nga lut nga tapa.’ I lape ontei mule ita ke
mai, ‘Iok, pe pomere letemo manmanna nge
i ero?’
26 ✡Pe nenge teke ta hele ke ta teke, ‘Ure
nem at nge none mana,’ ta matau ala ara
nge hehei pe hana pule. Iange iri lochloch
leteria kerkereng toto lo nge Ioanes i hetat-
alonga.”
27 Pomalam te tuacholia Iesus na helenga
ke te teke, “Mo eteia ero i.”
Ol pe Iesus hele, “Ke pomalam Iau pule
lape e hele hote lek kerkerenga nei lange
imo ero.”

Helekenga Ala Nga None Nge Tutuna Mur Nai

28 “Iok, imo letemo ma ke merei nga nei?
None tutuna mur iri nai. Ana non lange
tuna nenge soke pe hele, ‘Kolek, teke poi pe
ola ke o ume nga uain ana late heueu.’
29 “Pe tuna neu hele, ‘Ah! Lemek ero i!’
Pe nga hoena letena hul mule pe i ke langa
ume.
30 “Iok, non neu lange tuna nenge kino pe
hele, ‘Kolek, teke poi pe ola ke o ume nga
uain ana late.’ Pe kon neu hele, ‘Oe temek,
ela ke e ume heueu kura.’ Pe ero. I hele
mana pe la ke ume ero.
31 “Itei nge iri nai nanas taua temeria
lemene ngana?”
Pe hana nemur te hele, “Ngana laka tuna
nenge soke.”
Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, “E hele
lange imo pengpeng, iri nenge te lololoch
umtutuna pe salaunga kina mur, lape iri
muka nge imo ke teteu tala langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga.
32 ✡Iange Ioanes at ke hetore imo nga kue
nenge pengpeng toto ke a nanasia. Pe imo
letemo manmanna nge i ero. Pe iri nenge
te lololoch umtutuna pe salaulaunga kina
mur leteria manmanna nge i. Pe imo, a esia
iri nge te poi ke pomau pe a hulia letemo ero
pe letemo manmanna ero pule.”

Helekenga Ala Nga Hana Nenge Tenau Ele Ume
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 ✡Iok, Iesus hele lange hana papalauna
nemur ke teke, “A longo at nga lek helekinga
ala nei pule. Nga etuene none tue uain nga
nena ich unne. Ke het pe haua ana mapuo
ke liuliu tom. Pe nga ume neu letena, non
neu selia polo e ke uain nganangana ana
nenge te pip hotote eina. Pe pule umeia
pele sase ngana e ke iri nenge tenau elele
ume neu te tutu ia. Ke het tunge ume neu

✡ **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Ioa 14:12; 1Ko 13:2 ✡ **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 ✡ **21:26:** Mat 14:5 ✡ **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 ✡ **21:33:** Isa 5:1-2

ke langa hana hel peria ke tenau ele, pe i lohaka ke langa kileng tau ngana e.

34 Iok, nga etue nenge uain nganangana te mera, non neu kulosia nena hana mur lange hana nenge tenau elele ume neu, ke te mene nena uain nganangana mur pe te takisia lange i.

35 "Pe ero. Tela pe hana nemur te sihe iri. Elle te pal hulu hite. Pe elle, te tamalia ana um. Pe elle, te hune ke mete.

36 Ol pe ume tokoninga neu kulosia nena hana mur hel ke tela pule. Neu ol, iri halang te lohaka ke tela. Tela pe hana nemur te poia iri ke pomau mana pule.

37 Ol pe nga hoena ume tokoninga neu kulosia i sipona tuna ke la ol. Pe hele, 'Hana nemur, lape te poi nek lange i ol.'

38 ✡ "Pe ero. Hana nemur te esia ume tokoninga tuna nge atat pe te hele, 'Ume tokoninga tuna la atat nem. Pe i nge lape mene temene nena ure mur lochloch laka. Ta hune i ke mete nike. Pomalam lape ta mene ure lochloch ngana nemur ke rera ia ol.'

39 ✡Iok laol, te laua i pe tesau hote i langa mapuo rumena, pe te hune i ke mete.

40 "Iok, ume tokoninga neu i sipona la ol. Pe lape poia hana nemur ke merei?"

41 Pe hana nemur te hele, "Non nem lape at pe heporeke tote hana porekreke ngana nemur. Pe lape tunge ume nem lange mele hel nge altoto ke tenau ele pule. Pe nga etue nenge ume nem mera sio, hana nemur te lule pe te tunge lange ume tokoninga neu."

42 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Imo nge a sisis nga NeHalang na helenga ero kai? Nenge hele ke teke;

" 'Hana nenge te hemesmes pele te teke um e poreke pe tesau hote.
Pe heueu nei, um nem lohot ke i um kerkereng ngana nenge ratua hele pele.
Ure nei Non Soke i sipona poia ke lohot pe i urana toto nga matara.'

43 "Ke pomalam e hele lange imo. NeHalang lape piu hele nena naualanga pe nekinga ana kileng nge imo. Pe iri nenge te hulia leteria pe te longo taua nena helenga mur mana, lape teteu langa kileng neu.

44 Pe mele nenge losio haka nga um nem lape singina uch hulu ke het. Pe nenge teke um nem losio haka nge mele, mele nem menret sapele."

45 Pe Paresio mur pe hana papalauna nemur te longe Iesus nena helenga mur pe te etei mellehe mene ke te teke Iesus helele ia iri.

46 Pomalam te tango rara kue e nge te teke te sihe I. Pe ero, iange te mataua hulua nemur. Iange hulua nemur leteria manmanna toto ke te teke Iesus I hetatalonga.

22

Puongata Nga Leinga Ana Ngaunga (Luk 14:15-24)

1 Pe Iesus nana mule nga helenga opene e pule ke mai,

2 "NeHalang nena naualanga pe nekinga nga lut nga tapa, pomalaka nge naungaala ana none nge popoia ngaunga unne nge tuna nenge lei heueu ngana.

3 Pe non palau nem hekulo mele hel aria lo ke tela nga ngaunga matana nem. Iok, kulosia hana nenge te umume nge i ke tela taua iri ke la te ngau, pe hana nemur lemeria ero.

4 "Ol pe ana non kulosia nena hana mur hel pule pe hele lange iri ke teke, 'Ala pe a hele lange iri nenge e hekulo aria nem ke e teke teat nga ngaunga nei ol, iange ngaunga kalum lo. A hele ke a teke palngen hel koi e ruruke iri lo, pe ure lochloch ngana e tatalo ele ke het lo. Pe teat ke te ngau mana ol!'

5 "Pe ero. Hana nemur te longo tau ero nge tela nga ngaunga matana neu. Tei ke tela nga lemeria ngana mana. Hel te takis selempo pe kakop ke teii, pe hel te lala nga aria ume mur nenge te menmene umtutuna ia.

6 ✡Pe hel te laua non palau neu nena hana nemur pe te pal hulu hite iri pe te hune iri.

7 Ol pe non palau neu letena inin pe kulosia nena palinga hel ana hana mur ke te hun lapue hana nenge te hun neu, pe te tonoi heke reria pele mur pe kileng tana neu ngau lala ke het.

8 "Pe hele lange nena hana mur nenge tetu neu ol ke teke, 'Ngaunga matana nenga puongatau nei, e tatalo ele ke het lo. Pe iri nenge e hekulo aria teat ero iange te urana ero.

9 Pomalam ala ke a mes ele kue matana mur lochloch pe anau rara mele hel pe a hele lange iri ke teat nga ngaunga matana nei.'

10 Iok laol, hana nemur tela pe te iua hana nge halang toto. Pe te mene hana nenge te urana pe nenge te poreke ke teat pule. Pe pele nenge te poi ngaunga matana neu ia, muta toto ia lang mur.

11 "Iok laol, non palau neu i teu at sapele. At pe esia none nge heronia hengeron nenge ngaunga matana ana ero?' Pe non neu na helenga ero pe reng mana.

✡ **21:38:** Mat 27:18 ✡ **21:39:** Hip 13:12 ✡ **21:42:** Psa 118:22-23; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 ✡ **22:6:** Mat 21:35 ✡ **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

13 ✡ “Ol pe non palau neu hele lange
nena hana mur, ‘A kale hite non nei penna
pe apena pe a sau hote i langa kileng au
ngana nge hot. Nga kileng nenge te amneia
melmelenga pe te tangtang pe ngingiria
chatrekreke ia.’
14 “Ke ngana laka nenge e hele ke e teke,
‘NeHalang iua hulua halang, pe hesilei hote
hel mana ke teteu la.’ ”

Hana Hel Te Tuamirik Hote Iesus
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 ✡Iok laol, Paresio mur aria papalauna
mur tetal helenga ke te teke te tuamirik hote
Iesus, ke heleia helenga poreke ngana e.
16 Pomalam te kulosia reria hana hel pe
ne Herot nena hana hel pule ke tela nge
Iesus pe te hele, “Hetoronga, imem mo
eteia ke Iong o pallaklaka erochro. O het-
ottore ure nge manmanna nga NeHalang
na poinga lala nge hehei pe hana. Pe lem
poinga elle mana ke lange hulua lochloch.
Nge iri nenge pingaria iuiu pe iri nenge
pingaria iuiu ero pule.
17 Iok, o hele hote letem at nge imem. I
mai urana nge ta sau umtutuna lange ne
Kaesa pule kai? Ma ero?”
18 Pe Iesus eteia ke hana nemur leteria
tuanin ngana mur te poreke lochloch. Pe
hele, “Imo mam, a pallaklaka manmana
iam! Pomerei nenge a teke a tuamirik hote
Iau?
19 A hetei hote lemo umtutuna nenge a
sausaua ke enau.” Ol pe te mene hote um-
tuna elle pe te heteia lange Iesus.
20 Pe Iesus ontei mule iri, “Itei toto opene
pe ene nenge ma haka nga umtutuna nei
mai?”
21 ✡Pe iri te hele, “Ne Kaesa.”
Pe Iesus hele, “Ure nemur nenge ne Kaesa
nena, a tung mule iri lange ne Kaesa. Pe ure
nemur nenge NeHalang nena, a tung mule
iri lange NeHalang.”
22 Hana nemur te longe Iesus na helenga
pe ngaria lohot. Pomalam te lohaka mana
pe tei ke tela.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 ✡Iok, Satiusi mur leteria manmanna
ero nga nenge ta metmete pe ta maul haka
mulmule nga metenga. Pomalam nga etue
nem mana tela nge Iesus pe te onteia I ke te
teke,
24 ✡“Hetoronga, ne Moses has sue nga
alalaha ke teke, nenge teke none lei pe tu-
tuna mur ero pe mete hatalia nehei, non
nenge mete nem tina e lape lei haka mule
metenga hatal nem. Pe iri nai tuturia mur,
lape te heleia ke te teke, non nenge mete
nem tutuna mur ia iri.
25 Nga etuene e, hana iri rahtele nai nge
titiria mur hel. Tiria nenge soke lei pe
tutuna mur ero kura pe mete mule.
26 Pe tiria neingana lei heke mule
metenga hatal neu pe mete pule. Iok, tiria
mol ngana pule poi ke pomalam ke la het
nge tiria rahtele nai ngana.
27 Pe nga hoena ol, hei neu mete.
28 Iok, o hele at nge imem. Hana nemur iri
lochloch ke te leia hei neu pe te mete. Pe hei
neu pule mete. Pe nga etue nenge te maul
haka mule nga metenga, itei toto lape nehei
mule ia ol?”
29 Pe Iesus hele, “Nakuna nenge imo a
eteia NeHalang nena helenga mur ero, pe a
eteia na kerkerenga ero toto pule. Ke ngana
laka nenge a tung hot pulut mene helenga
nem.
30 Nga etue nenge hehei pe hana te maul
haka mule nga metenga, lape tetu mana ke
pomange angkelo mur nga lut nga tapa, pe
te lei hel mule ero ol.
31 Pe nenga maulinga haka mule nga
metenga nem, NeHalang hele lange imo lo.
Pe imo mai, lape a sisia ero kura kai? NeHa-
lang hele lange imo ke teke,
32 ✡ ‘Iau NeHalang. ne Apraham pe ne
Isak pe ne Iakop aria Soke Iau.’ ”
Pe Iesus heloloune na helenga pe hele,
“Iri nenge aria Soke NeHalang, ngana laka,
iri nenge te maulul. Pe iri nenge te maulul
ero, aria Soke NeHalang ero.”
33 Hengetoro nenge Iesus poia neu, hehei
pe hana te longe pe ngaria lohotia.

NeHalang Na Hotonga Nenge Palaun-
gana Toto
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Iok, Paresio mur te longe nge te teke
Iesus pal mete tote Satiusi mur rea oan ke
reria helenga ero. Pomalam te eu hel ke
muria elle.
35 Pe elle nge iri etei teu la toto nga ho-
tonga nenge Moses. Ana non teke tuamirik
hote Iesus pe poia onteinga nenge teke,
36 “Hetoronga, o amnei teu nga NeHalang
nena hotonga nemur. Hotonga tei toto nge
palaungana nge iri lochloch?”
37 ✡Pe Iesus hele, “ ‘Mutemo taua NeHa-
lang ara Soke nga kakahomo mur lochloch,
pe mutemo taua I nga opemo mur lochloch,
pe mutemo taua I nga letemo tuanin ngana
mur lochloch.’
38 Ke hotonga nenge palaungana toto nga
hotonga mur lochloch koi nei.
39 ✡Pe neingana nenge palaungana toto
pule, ngana laka nenge: ‘Mutem taua

✡ **22:15:** Mak 3:6 ✡ **22:21:** Rom 13:7 ✡ **22:23:** Ume 23:8 ✡ **22:24:** Deu 25:5 ✡ **22:32:** Exo 3:6; Mat 8:11
✡ **22:37:** Deu 6:5 ✡ **22:39:** Lev 19:18; Mat 7:12

neingam e nenge tu rochroi nge iong, ke pomanga mutem tau mule iong sipom.'
40 ✡Hotonga nemur nenge Moses pe alalaha nemur nenge hetatalonga mur tehas ia, kiria toto koi hotonga nai nei."

Iesus Onteia Paresio Mur
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Iok, Paresio mur te mes ke muria elle kura pe Iesus onteia iri ke teke,
42 ✡ "Letemo tuanin ngana ma ke merei nge I nenge ene Kristus? Pe non tei tuna toto?"

Pe iri te hele, "Ne Teuit Tuna laka nenge ene Kristus."
43 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, "Iok, pe pomere nenge Opepengpeng poia ne Teuit ke hetue Non nem ke I Non Soke? Nenge ne Teuit hele ke teke,
44 ✡ "NeHalang hele lange ak Non Soke ke pomai,
'O are lakoi nga perik hele nenga pen tamalmal,
pe e mene lem ngarang mur ke etal sue iri pe apem hepapar hitite iri.'
45 A esia lo, Non nem, ne Teuit hetue I ke ana Soke ia. Pe pomere nenge Non nem lohot ke I ne Teuit tuna mule?"
46 Iesus onteia Paresio nemur ke mau pe te tuacholia I ero toto. Ke talun nga etue neu pengpeng, te matau nge te poi onteinga la mule nge Iesus ol.

23

Iesus Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange Hana Papalauna Mur
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

1 Ol pe Iesus hele lange hulua nemur pe nena hana mur ke teke,
2 "Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur te mene Moses munna ke te hetottoro pe te hele ururume NeHalang nena hotonga mur.
3 ✡Ke nenge teke te hele lange imo nga utar, a longo tau mana pe a poia. Pe reria poinga mur mana, a nanasia ero toto. Iange te hetottoro pe iri siporia te nanasia te hetoro ngaria ero toto.
4 Pe te poia hehei pe hana ke te amneia melmelenga halang, nga hotonga hel nenge iri siporia tetal hote. Pe iri te halau polia hehei pe hana ero toto nga melmelenga nemur.
5 ✡"Ure lochloch ngana nenge te popoia, te teke te poi heteinga ana mana ia. Ke te kale heke NeHalang nena helenga chorchorna mur nga ramaria pe nga peria pe te hemallaha hot tote ure nemur. Pe pule te kale rur sasase ngana nga reria hengeron mur.
6 Pe te kau toto elele arenga mur nga ngaunga matana. Pe nga pele hetoronga letena, te teke te kila manmana nga muka ke kokoes.
7 Pe muteria tau tote poinga nenge hehei pe hana te apala lange iri ke nek toto nga ingala matana. Pe te teke hehei pe hana te hetue iri ke iri hetoronga ana hana mur.
8 "Pe imo, a teke te hetue imo ke pomau ero. Iange imo amo hetoronga elle mana. Pe imo lochloch titimo mur hel.
9 Pe a hetue mele nga ich nei ke tememo ia ero. Iange imo tememo elle mana. Ngana kou tu nga lut nga tapa.
10 Pe a poia hana pe hehei ke te hetue imo ke 'Hetoronga' ero iange imo amo Hetoronga laka Kristus I toro.
11 ✡Ke mele nenge umume nge imo lape lohot ke i non palaungana.
12 ✡Iange mele nenge tal hekeke i lape tetal sue i, pe mele nenge talsio menmene i lape tetal heke tote i.
13 "Pe imo Paresio mur pe imo hotonga ana hetoronga nemur, a neknek ia imo iange amo hengetau nachnai hali. A hetoro kokoua hehei pe hana pe a piu hele piunga nge iri, nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa. Atong mur te teke teteu la toto nga kileng nem. Pe imo apoi helele iri. Pe lape ateu la ero toto ol.
[
14 "Pe imo Paresio mur pe imo hotonga ana hetoronga nemur, a neknek ia imo iange amo hengetau nachnai hali. A chananga ia hehei pakar mur ke a lolochia reria pele mur. Pe pule a hetalaulau ke sase toto nga hulua mataria. Pomalam, lape amo tuangachol poreke toto ol!]
15 "Pe imo Paresio mur pe imo hotonga ana hetoronga nemur, a neknek ia imo iange amo hengetau nach nai hali. Iange ai ke ala nga ich hel pe a mana nga ruach ke ala nga kileng hel ke a tango rara hana. Pe lape a mene none pe a poia i ke nanas tau pengpeng ia lemo poinga mur. Pe lape na poinga poreke ngana, ristoto mule imo lemo poinga poreke ngana mur pe la ke poreke toto ol.
16 ✡ "Pe a neknek ia imo pule. Iange matamo hit pe a teke a henonoua hehei pe hana nga kue. A hetottore hehei pe hana ke a teke, nenge teke mele hekerkereng tote na helenga pe hele ke kerkereng toto nga NeHalang na pele, imo a heit kou sio mene pe a teke ute pele ero nga helenga nem.

✡ **22:40:** Rom 13:10; Kal 5:14 ✡ **22:42:** Ioa 7:42 ✡ **22:44:** Psa 110:1; Mat 26:64 ✡ **23:3:** Mal 2:7-8 ✡ **23:5:** Exo 13:9; Num 15:38-39; Deu 6:8; Mat 6:1 ✡ **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ✡ **23:12:** Job 22:29; Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 ✡ **23:16:** Mat 15:14

Pe nenge teke mele hekerkereng tote na helenga pe hele ke kerkereng toto nga um chalemlem ngana (gol) nenge ma teu nga NeHalang nena pele letena, nem a teke poia nena helenga ke kerkereng toto.

17 Imo letemo mallaha ero pe a etei teu langa NeHalang nena poinga mur ero toto. Ure tei nge palaungana toto? Ngana kau um chalemlem ngana nenge uruna haka neu mau? Iau e teke NeHalang na pele, iange pele nem poia ure nem ke heo ngana toto.

18 Pe imo a hele pule ke a teke, 'Nenge teke mele teke hekerkereng tote na helenga pe hele ke kerkereng toto nga hatanga, nem a teke ute pele ero pule. Pe nenge teke mele heleia tunginga mur nenge tema haka nga hatanga nem, a teke ana ure toto ol la. Pe a teke letena matana hite nena helenga kerkereng ngana nem ke nek.'

19 Imo nge matamo hit toto lo iam. Ure tei nge palaungana toto? Ngana kau tunginga neu mau? Iau e teke hatanga nem, iange hatanga nem poia tunginga nem ke heo ngana toto.

20 Mele nenge poia helenga kerkereng ngana nga hatanga nem, poia langa ure lochloch ngana nenge tema haka nga hatanga ona pule.

21 Pe mele nenge poia helenga kerkereng toto ngana nga NeHalang na pele, poia lange mele nenge tu teu nga pele nem pule.

22 ✡Pe mele nenge poia helenga kerkereng ngana e langa tapa, poia langa NeHalang nena arenga nenge heo ngana toto. Pe pule poia lange I nenge kila nga arenga nem.

23 ✡"Ke imo Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur, a neknek ia imo pule iange amo hengetau nach nai. Nga ure lochloch ngana nenge a menmene iri pe ngaunga kinkino ngana mur nga ume, a tunge ke huna elle nge iri analoch lala nge NeHalang. Pe pomerei lememo ero nge a nanasia hengetoro palaungana nenga hotonga nenge helele ia; poinga nge pengpeng, pe poinga nenge letem poreke ia mele, pe poinga nenga letem manmanna ngana? Ure nemur nenge toinge apoi tettele iri koi nemur, pomalam lape a la nga kinkino ngana pe a nanasia ke nek pule.

24 Imo nge letemo mallaha ero mana iam. A poi ke malaka nga none nge sul hote langa e nge mateu nga ana ech kina ke lasus pe in teua kamel palaungana e.

25 ✡"Pe a neknek ia imo pule. Imo Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur. Iange amo hengetau nach nai hali. A teke a helemlem heke mene singimo nge hot. Pe letemo nge teu muta ia poinga poreke ngana mur lochloch.

26 Imo Paresio nemur matamo hit toto. Toinge a lomo hot tele kou letemo nge teu, laka singimo nge hot lape lemlem pule.

27 ✡"Pe a neknek ia imo pule. Iange apoi ke pomalaka nga polo e nge te alohit pum ia. Pe te hepore nge hot ke hussu pe nakuna urana mana. Pe nge teu mele nenge mete neu kina pe ure nemur nenge inangaria has, te maia.

28 ✡Pe imo apoi ke pomalam toto. Nga singimo nge hot, nakumo pomanga hana nemur nenge te pengpeng toto. Pe letemo nge teu muta ia poinga poreke ngana mur, pe a channanga ele menmene imo.

29 "Pe a nauala amo ke nek pule. Iange a ume heke polo mur pe a hemalmalia hetatalonga mur pe hana nenge te pengpeng toto aria polo. Pe hana nemur, lemo tete mur te hune iri nge nike.

30 Pe a hele ke a teke, 'Toinge tatu nga rera tete mur aria etue nike, lape ta koko nge iri ero nike ke ta hune hetatalonga nemur.'

31 ✡Pe nga poinga nem, a henonou hot pengpeng ia ke imo alomo mur pengpeng laka te hune hana nemur.

32 Pomalam, a heulo hot tote ol! A heulo hot tote poinga poreke ngana nemur nenge lemo tete mur te talune nge nike lo!

33 ✡"Nakumo manga ilimo! Ilimo nenge hunun tutuna mur laka imo! Pe NeHalang lape sau sue imo ke ala nga oan ngingina ngana. Pe lape a ua ke merei?

34 Pe lape e kulosia hetatalonga mur pe hana nenge te etei tote ure mur pe pule hetoronga mur nga hotonga nenge Moses ke tela nge imo. Pe hel nge iri lape a hune iri pe a heon heke iri nga manga toto. Pe hel lape a palia iri nga hengetoro ana pele pe lape a lope iri ke tela nga kileng pe kileng.

35 ✡Ke pomalam, lape a etei tote nge imo sipomo a poia poinga poreke ngana nemur. Nenge a hune hana nenge te pengpeng toto nga ich nei. A talune nge Abel ke lange ne Perekia tuna Sakarias, nenge a hune nga NeHalang na pele pe hatanga tunangana. Ke imo lape singimo meena mana ia poinga nenge a poia nei.

36 Pe e hele lange imo pengpeng, poinga poreke ngana nemur ana tuangachol lape lohot nge imo hehei pe hana nenga etue nei.

Iesus Letena Poreke Totoia Kileng Nenge Ierusalem

(Luk 13:34-35)

37 "Auoh! Kileng nge Ierusalem o! Lem hana mur te hun lapue hetatalonga mur pe te tamal hune iri nenge NeHalang kulosia iri lange iong. Kokoeses e teke e eukirauraua tutum mur ke manga pareo hei ngana

✡ **23:22:** Isa 66:1; Mat 5:34 ✡ **23:23:** Lev 27:30; Mic 6:8 ✡ **23:25:** Mak 7:4 ✡ **23:27:** Ume 23:3 ✡ **23:28:** Luk 16:15 ✡ **23:31:** Ume 7:52 ✡ **23:33:** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ✡ **23:35:** Gen 4:8; 2Ch 24:20-21

nenge eukirau teua tutuna mur nga sahana ene. Pe iong lemem ero.
38 ✡Ol pe lape lem pele ngana ngana ero ol. Lape tu mana ol.
39 ✡Pe e hele lange iong pengpeng, lape o nau mule Iau ero ol ke la het nga etue nenge o hele ke o teke, ‘NeHalang poi ke urana toto lange I nenge at nga Non Soke ene.’ ”

24

Iesus Heleia NeHalang Na Tuele Palaungana Nge Lape Te Heporeke
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iok laol, Iesus i hot nga NeHalang na tuele ke teke lala lo, pe nena hana mur tela nge I ke te teke te henonou mule I langa pele mur. Pe te hele, “O nau la mule nga pele pane mur, nakuria urana mana.”
2 ✡Pe Iesus hele, “Oe, pe pele nenge a esesia iri nem lape te heporeke iri. Pe um nemur nenge te lung heke iri nem lape te sisparai sio hulu.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Nge Lape Lohot
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Iok, Iesus arare nga hengene nge Oliua pe nena hana mur tela kome mana nge I pe te ontei hote I ke pomai, “O hele hot lemem. Ure nem lape lohot nge ngingie? Pe utar nge lape lohot tala ke mo nau hilia oat mule ngam pe ich nei hetala toto ngana mai?”
4 Pe Iesus hele, “Imo a nauala amo ke nek, iange lape mele hel te channanga rere mene imo.
5 ✡Iri halang lape tela nge imo pe te hetue ek, pe te channanga rere mene hehei pe hana ke te teke, ‘Iau Kristus koloi, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule hehei pe hana.’
6 Pe imo lape a longe nananga mur nga hunelinga palaungana, pe a longe pingana nge sasa ke at. Pe a matau ero. Ure nemur nenge pomam te lohot tattala pe ich nei hetala toto ngana, ngana kou atat kura.
7 Kileng papalauna nai aria mata i helel. Pe tuele kina e teia polong ke tela nga tuele kina e pule. Pe lape uringa lohotot pe mangila rurur nga kileng mur lochloch.
8 Pe ure nemur te lohot ke pomanga hei nenge amneia ana inin nga talun ngana toto nenge tuna sechia i.
9 ✡ “Iau lek hana mur imo. Pe hulua nga kileng lochloch lape lemeria ero ia imo. Pe lape te laua imo pe a amneia melmelenga palaungana pe te hune imo ke a mete.
10 Pe nga etue nem, hana halang nenge leteria manmanna nge Iau, lape te hile leteria manmanna ngana nem pe lape te poi poreke hel mule nge iri. Pe lape te tung heke mule hel nge iri langa reria ngarang mur peria.
11 ✡Pe hana halang lape te lohaka pe te channanga ke te teke iri hetatalonga mur pe te pallaklaka ia hulua halang.
12 Poinga poreke ngana lape salala hite kileng pe poinga urana ngana lape het sio.
13 ✡Pe mele hel nenge te mes ke kerkereng kela het nga kileng nei hetala toto ngana, lape NeHalang mene iri.
14 ✡Pe helenga urana toto ngana nga NeHalang nena naualanga pe nekinga, lape te hele hote nga kileng lochloch ngana nga ich, ke hehei pe hana lochloch te longe. Ke het pe ich nei hetala toto ngana lohot sapele.”

Ure Nenge Poreke Toto Lape Lohot
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, “Imo lape a naue ure poreke ngana nenge hetatalonga Taniel hele ia nge nike toto lo ke teke, ‘Ure poreke ngana nem mes nga NeHalang na tuele.’ Mele nenge sisia helenga nei letena tuanin hote luna ke nek.
16 Ke nga etue nem, iri nenge tetu nge Iutea te ua ke tela nga hengene mur.
17 ✡Nenge teke otu nga pele ona, otu lola. Pe o teu la mule nga pele letena ke o mene mule ute ero ol.
18 Pe nenge teke otu nga ume, otu lola. Ola mule nga lem pele ke o mene lem hengeron sase ngana ero ol.
19 Nga etue nem, hehei nenge saria pe nenge te lololo peo lape te amneia ke meena toto nge iri.
20 Pomalam a hetalaulau lange NeHalang ke ure nem lohot nga etue lololo ngana ero, pe lohot nga Sapat ana etue ero.
21 ✡Iange melmelenga pe ure meena ngana nenge palaungana toto lape lohot nga etue nem. Pe ure e nge pomam lohot nge nike ero toto, nga ich nei talun ngana nike. Pe nga hoena pule ure palaungana e nge pomai lape lohot ero.
22 Nenge teke NeHalang tom chore etue poreke ngana nem ero, hulua lochloch lape te het. Pe I letena ia nena hana mur nenge hesilei hote iri lo, pomalam tomia etue nem ke choro mana.
23 ✡Nga etue nem, nenge teke mele hele lange imo ke teke, ‘A nau at! Kristus koi! Eh, ero! Ngana pau kou!’ A nau pe poinga nei lohot, letemo manmanna ia ero.

✡ **23:38:** 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 ✡ **23:39:** Psa 118:26 ✡ **24:2:** Luk 19:44 ✡ **24:5:** Mat 24:23-24; 1Io 2:18 ✡ **24:9:** Mat 10:22 ✡ **24:11:** Mat 24:5, 24; 1Io 4:1 ✡ **24:13:** Mat 10:22 ✡ **24:14:** Mat 28:19 ✡ **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **24:17:** Luk 17:31 ✡ **24:21:** Dan 12:1 ✡ **24:23:** Mat 24:5 ✡ **24:24:** Deu 13:1-3; 2Te 2:8-9; Hem 13:13-14

24 ✡Iange hana nenge te channanga ke te
teke iri Kristus pe te channanga ke te teke iri
hetatalonga mur, lape te lohot ke te poia ure
mur nenge te lohot manmana ke halang. Pe
lape te teke te channanga ia NeHalang nena
hana mur pule. Lape nakuria nge te poia
ma ero.
25 A longo ke nek! Ure nemur te lohot ero
kura pe e hele tele lange imo nike.
26 ✡ "Ke nenge teke mele hele ke teke, 'Ana
non pau kou tunga ich sana lomona,' a longe
helenga nem pe a la ero toto. Nem pe mele
hele ke teke, 'Ana non pai koi talkomkome
nga pele pa nei letena.' Helenga nemur,
letemo manmanna ia iri ero.
27 ✡Iange Non Tuna at ngana, pomalaka
nga kileng chalem ngana nenge chalem nga
chaia matana haka ngana pe tualeme ke
la lochloch nga chaia matana puluch sio
ngana.
28 ✡Ngie pisou mur te euirau mana nga
kileng unne nenge mele nge mete koluna
maia."

Non Tuna At Mule Ngana
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 ✡Iok, Iesus hele pule ke teke, "Nga etue
nenge ure meena ngana nemur te lohot ke
het, ure meena ngana hel pul lape lohot
nenge:
" 'Chaia matana au ala mana
pe teio tua ero.
Itoch mur lape te losio hot nga tapa sana,
pe ure kerkereng ngana mur nga tapa
sana lape te rur rara pule.'
30 ✡"Pe ute lape lohot nga tapa sana nenge
henonoua Non Tuna nge lape lohot. Pe
mata lochloch ngana nga ich nei lape tenau
heke Non Tuna langa ulu nga tapa sana pe
te tang. Iange I at luluch nga nena kerk-
erenga pe hemalmalinga palaungana.
31 ✡Pe lape ngalum paena alngana ke
palaungana toto pe Non Tuna kulosia nena
angkelo mur ke tela nga kileng lochloch
ngana nga ich, ke te mene nena hana mur
nenge i sipona hesilei hote iri lo."

Hengetoro Nga Ae Popi Tana
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 "Iok, lemek ke e teke a mene hengetoro
lakoi nga ae popi tana. Ae nem, nga etue
nenge ta esia nge ina hou hot mumule nga
perperna mur, ta eteia ke chaia ana etue
heroi lo.
33 Pe imo pule apoi ke pomalam. Ke a esia
ure nemur nenge te lohotot nei, pe a eteia
ke etue nem at rochroi toto lo.
34 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange
imo. Hehei pe hana nemur nga etue nei
lape te mete ero kura pe ure nemur te lohot
lochloch lo.
35 ✡Tapa pe ich nei lape te het pe lek
helenga hetala ngana ero toto."

Mele Eteia Etue Nem Lohot Ngana Ero
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 ✡ "Mele pele eteia ero toto, nga etue
nem lohot ngana pe nga etue koana tei toto
nenge ure nem lape lohotia. Hekulkulonga
mur nga lut nga tapa te eteia ero pe Non
Tuna eteia ero pule. Temene I toro mana
eteia.
37 ✡Pe etue nenge Non Tuna at muleia,
pomalaka nga ure nemur nenge te lohot
nga etue nenge Noa.
38 Iange nga etue nemur nenge ech taua
kileng ero kura, hehei pe hana te ngaungau
pe te inin pe te helei helel kela het nga etue
nenge Noa iuch teu nga nena imot.
39 ✡Pe iri tetu pulut mana pe te eteia ure
nenge lape lohot ero. Ol pe te rura mana
pe ech kon haka pe taua iri lochloch ke te
het. Ke poinga nem lape lohot mule nga
etue nenge Non Tuna at mule ia.
40 Hana nai lape te tutu nga ume, pe lape
te ua toto ia elle pe elle mana tu ol.
41 Pe hehei nai te ululo pas, pe lape te ua
toto ia elle pe elle mana tu ol.
42 ✡ "Ke pomalam a tatalo elele imo ke
neknek nike. Iange a eteia etue nenge amo
Non Soke lape at ia ero.
43 ✡Pe letemo tuanin ia nei ke nek; Teke
pele tokoninga e eteia etue nenge non ke-
menga kina e lape at nga miliko, man-
manna toto ke i lape mamani ero pe mese
ke nauala ke poi ele non kemenga nem nge
at ke palchach teua nena pele.
44 Pe imo apoi ke pomalam pule. Anau ala
mana iange a eteia Non Tuna at mule ngana
ero."

Non Nenge Urana Pe Non Nenge Poreke
(Luk 12:41-48)

45 "Itei nge imo hana nenge a umume, nge
ramana song ke urana pe poia ume ke nek?
I laka nenge ana non soke letena here nge
nauele pele, pe tunge nena hekuleileinga
mur aria ngaunga nga ngaunga ana etue
pengpeng.
46 Nenge teke mele nem ana soke at pe
hottaua i nge popoia ana ume ke nek ke
pomam, mele nem iech toto.
47 ✡E hele ke manmanna toto lange imo,
non soke nem lape talue mele nem ke
nauele nena urelu mur lochloch.

✡ **24:26:** Luk 17:23-24 ✡ **24:27:** Mat 24:37-39 ✡ **24:28:** Luk 17:37 ✡ **24:29:** Isa 13:10; 34:4; Ezk 32:7; Jol 2:10, 31; 2Pi 3:10; Hem 6:12-13 ✡ **24:30:** Dan 7:13; Zec 12:10; Hem 1:7 ✡ **24:31:** 1Ko 15:52; 1Te 4:16 ✡ **24:34:** Mat 16:28 ✡ **24:35:** Mat 5:18 ✡ **24:36:** Ume 1:7; 1Te 5:1-2 ✡ **24:37:** Gen 6:5-8 ✡ **24:39:** Gen 7:21-23 ✡ **24:42:** Mat 25:13 ✡ **24:43:** Luk 12:39-40; Hem 16:15 ✡ **24:47:** Mat 25:21, 23

48 Pe nenge teke mele nem i non nge poreke, lape letena tuanin nge i sipona ke teke, ‘Ah! Non soke panem at mule ke ueiuei ero paiam.’
49 Pe talun ke nos lapue pekngana mur pe popoi ngaunga matana pe in lululuch nge hana porekreke ngana mur.
50 Pe non soke nem lape at mule nga etue nenge non neu kulele i ia ero.
51 At pe lape chatulu hite pe sau hote i kela tululuch nge hana nenge aria hengetau nachnai hali, nga kileng nenge te tangtang pe ngingiria chatrekreke ia.”

25

Hehei Malolong Nge Iri Analoch

1 ✡“Pe nga etue nem NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, pomalaka nge hehei malolong mur nge iri analoch. None nge lei heueu ngana teke atat, pe hehei malolong nemur te mene reria lemenge mur pe tela ke tei ele i ke te mene i at.
2 Pe hehei lime nge iri, leteria matana ke nek nga utar nenge lape te poia, pe lime te poi ke pomanga hauaua mur.
3 Ke iri lime nenge te poi ke manga hauaua neu, te mene reria lemenge mur pe te mene rir ana lochngasio ke halang ero.
4 Pe lime nenge leteria matana ke nek, te mene reria rir ana lochngasio ke halang. Iok, tela
5 pe non halangina nem at ke ueiuei ero. Ol pe iri lochloch ke mataria nongnongo pe te mamani sio.
6 “Pe nga miliko tuna, mele halngana hot ke teke, ‘Non halangina nei koloi! A hot at nge i ol!’
7 Ol pe hehei malolong nemur te rura haka pe te kik taua reria lemenge mur ke te tongo mule iri.
8 “Pe hehei lime nenge te poi ke manga hauhaua neu, te hele lange pekngaria nemur ke te teke, ‘Lemem lemenge mur i te chanuch sisio lo. A tung lemem rir ana lochngasio hel.’
9 “Pe iri te hele, ‘Ero, iange mo mene ke purpure ita lochloch ero. Pomalam ala ke a long rara lemo nge mele hel.’
10 “Iok, hehei nemur tela sapele kela te tango rara. Tei ke te lala kura pe non halangina neu puris. Pe hehei nenge tetu ke te kulele i neu, tela luluch nge i sapele. Pe te piu ele sapele iri pe te ngau luluch nge i nga ngaunga matana nenga leinga heueu ngana.
11 ✡ “Pe nga hoena malolong nemur pekngaria mur teat mule. Ol pe te hele ke te teke, ‘Non halangina nem, imem koloi moat lo. O lohe piunga nge imem ol!’
12 ✡ “Pe non neu hele, ‘E hele ke manmanna toto lange imo, e eteia imo ero toto i.’
13 ✡ “Ke pomalam mana a tatalo ele imo pe atu ke a nauala mana, iange a eteia etue nenge Non Soke at mule ia ero.”

Nananga Nge Hana Mol
(Luk 19:11-27)

14 “NeHalang nena naualanga pe nekinga pomai pule. Pomanga none nge iua nena hana mur, pe hele lange iri ke tenau ele nena ure mur, pe i lohaka ke langa kileng tau ngana e.
15 ✡Pe non palau neu eteia nena hana mur te ume ngaria, pomalam heronge umtutuna nge iri. Pe tunge ke umtutuna ana kole iri lime lange e pe umtutuna ana kole nai tunge lange e pule pe umtutuna ana kole elle lange mol ngaria. Ke het pe lohaka pe la sapele.
16 “Pe non nenge mene ke umtutuna ana kole iri lime neu, mene umtutuna neu pe poi ume ia nenge mene umtutuna hel pule. Pe umtutuna nenge ume hote lohot ke ana kole iri lime mule.
17 Pe non nenge mene ke umtutuna ana kole iri nai poi ke mau pule. Pe la mene ke umtutuna ana kole nai mule.
18 Pe non nenge mene umtutuna ana kole elle neu, mene pe la ke alohite nga ich.
19 “Iok, kileng mala lo pe non palau neu at mule sapele. Pe iua hana nemur pe onteia iri nga umtutuna nemur.
20 Pe non nenge mene ke kole iri lime takis teua nena la, luluch nga kole iri lime nenge i sipona ume hote pule pe hele, ‘Non soke, iong o tung ke umtutuna ana kole iri lime at nge iau. Pe e ume ia umtutuna nem pe e mene ke ana kole iri lime mule.’
21 ✡ “Ol pe non palau neu hele, ‘Urana toto. Lek non iong nge urana. O poia ume unne sune nem ke urana mana. Pe lape e talue iong ke o nauele ume hel pule. O iat ke o iech luluch nge iau.’
22 “Iok, non nenge mene ke umtutuna ana kole iri nai, i teu la pe hele, ‘Non soke, iong o tung ke umtutuna ana kole iri nai at nge iau. Pe e ume hot mule ke ana kole iri nai ke ngana koi.’
23 “Pe non palau neu hele, ‘Urana toto. Lek non iong nge urana. O poia ume unne sune nem ke urana mana. Pe lape e talue iong ke o nauele ume hel pule. O iat ke o iech luluch nge iau.’
24 “Ke het pe non nenge mene umtutuna ana kole elle neu i teu la ol. La pe hele, ‘Non soke, e eteia ke iong non nge letem inin hali.

✡ **25:1:** Luk 12:35; Hem 19:7 ✡ **25:11:** Luk 13:25-27 ✡ **25:12:** Mat 7:23 ✡ **25:13:** Mat 24:42 ✡ **25:15:** Rom 12:6 ✡ **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

Iange o lulu heke mene hana kelkel ngana hel aria ume nge tetue. Pe o takirau heke mene hana hel aria ngaunga tutuna mur nge te sochia iri lo.
25 Nem poia iau ke e matau lek nge iong. Pomalam e mene lem umtutuna pe ealo hite nga ich. Ke lem umtutuna mur koi.'
26 "Pe non palau neu hele, 'Iong non poreke ngana nenge lem melei tana hulu. O eteia iau nge e poi ke machmam lo.
27 Pe toinge o mene lek umtutuna pe o laia nge hana hel ke te poi aria ume ia mukam. Pe e at mule pe e mene mule nge iri. Pe lape e mene ke ele haka pol nga nenge o tunge lange iri nem.'
28 "Ol pe non palau neu hele lange nena hana mur hel pule ke teke, 'A mene umtutuna nem nge i pe a tunge lange non nenge nena umtutuna ana kole iri analoch.
29 ✡Iri nenge reria ure halang lape te heluluch tau mule ke halang toto ol. Pe iri nenge reria ure halang ero lape NeHalang mene mule ure nemur nge iri.
30 ✡Pe a sau hote non poreke ngana nem ke lange hot nga kileng au ngana. Nga kileng nenge te tangtang pe ngingiria chatrekreke ia.' "

Ich Nei Hetala Toto Ngana

31 ✡ "Nga etue nenge Non Tuna at, lape at luluch nga nena hemalmalinga palaungana pe hekulkulonga mur teat luluch nge I. Pe lape kila haka nga nena arenga palaungana nenge te hemalmalia nga lut nga tapa.
32 ✡Pe hulua nga kileng lochloch ngana nga ich, lape tela ke te eukirau nga matana. Pe lape hesilei hotote nena hana mur elle pe elle nga hulua leteria. Ke pomanga non nenge nauelele huros mur nge hesilei hohote sipsip mur nga meme mur leteria.
33 Pe talue sipsip mur nga ilina hele nenga pen tamalmal pe meme mur nga ilina hele nenga pen hoihoi.
34 "Ol pe Non Soke nem lape hele lange iri nenga pen tamalmal ke teke, 'Imo nemur a i at. Temek na petanga tu nge imo lochloch, pe lape ateu langa naualanga pe nekinga nenge NeHalang. I ala hote ich nei ero kura pe tatalo ele tele kileng nem ke teke lemo ia.
35 ✡Iange nga etue nenge e uri, a hengaua iau. E mete ak ech pe a heinia iau. E la nga kileng tau ngana pe a nek teua iau langa lemo pele.
36 Lek hengeron chachulu pe a hemele iau ke nek. Singik haleles pe a nauele iau ke nek. E ma teu nga tuele au ngana, pe anau totote iau.'
37 "Pe iri nenge te pengpeng toto te tuacholia ke te teke, 'Non Soke, imem mo kolkol iong nge o uri pe mo tung am ngaunga. Pe o mete am ech pe mo tung am ech.
38 Pe nga etue tei mo esia iong ke pomanga none nge at nga kileng tau ngana pe mo nek teua iong langa lemem pele? Pe lem hengeron chachulu pe mo hemele iong ke nek?
39 Pe nga etue tei pule mo esia iong nge singim haleles pe mo poia iong ke nek pe otu teu nga tuele au ngana pe mo nau tote iong?'
40 ✡ "Pe Non Palaungana neu lape tuacholia ke teke, 'E hele ke manmanna toto lange imo, utar nenge a poia lange tik e nge ene sio manmana, a poia at nge Iau pule.'
41 ✡ "Pe lape hele lange iri nemur nga pen hoihoi ke teke, 'Imo nemur a ua toto nga matak. NeHalang letena inin tau tote imo. Ke lape ala nga oan ngingina ngana nenge non poreke ngana pe nena hana mur te tutu ia. Pe oan nem ngau lala pe mete erochro!
42 Iange e mete ak pe a naue iau nga ngaunga unne ero.
43 Pe ei ke ela nga kileng tau ngana pe a mene teua iau langa lemo pele ero. Lek hengeron chachulu pe a tung lek ero. Singik haleles ke e ma pe a at ke a naue iau ero. Pe e mateu nga tuele au ngana pe a at ke a naue iau ero pule.'
44 "Pe hana nemur te tuachol ia ke pomai, 'Non Soke imem mo kolkol iong nge o ururi pe o metmete am ech pe oii nga kue tau ngana pe lem hengeron chach ululu pe haleles menmene iong pe oma teueu nga tuele au ngana i. Toinge mo esia iong, mo halaua iong la.'
45 "Pe Non Palaungana nem lape hele ke teke, 'E hele ke manmanna toto lange imo, nenge teke a poia ute lange tik e nge ene sio mana ero, a poia at nge iau ero pule.'
46 ✡ "Ke iri lochloch ngana nemur lape te sio langa oan ngingina ngana. Pe iri nemur nenge te pengpeng nga NeHalang matana, lape te mene maulinga ke koko."

26

Tetal Helenga Ke Teteke Tehune Iesus
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Iesus hele ia ure lochloch ngana nemur ke het pe hele lange nena hana mur ke teke,
2 ✡ "Imo a eteia lo? Etue nai ma ol, pe ngaunga matana palaungana nenga Ingatoto nem lape lohot. Pe lape te tung heke Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria, ke te hero heke I nga manga toto."
3 Ol pe hana nenge te popoi tunginga aria soksoke ngana mur, pe Iuta mur aria papalauna mur, te eukirau nga ne Kaiapas na

✡ **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✡ **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 ✡ **25:31:** Mat 16:27; 19:28 ✡ **25:32:** Ezk 34:17; Hem 20:11-13 ✡ **25:35:** Isa 58:7 ✡ **25:40:** Pro 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 ✡ **25:41:** Mat 7:23 ✡ **25:46:** Dan 12:2; Ioa 5:29 ✡ **26:2:** Exo 12:1-27; Mat 20:18

pele. Ne Kaiapas i tunginga ana hana mur
aria ae huna nenge soke toto.
4 Pe tetal helenga ke te teke te lau kome
Iesus pe te hune I ke mete.
5 Pe te hele, “Ta poia nga etue palaungana
nei ero, iange lape hehei pe hana te esia pe
palinga hel palaungana lohaka.”
6 Pe Iesus tu nge Petani nga ne Simon
nena pele. Nge nike, non nem singina
poreke toto ia haleles e.
7 ✡Iesus are ke ngaungau nga hatanga, pe
heie mene ure nenge inangana ehech pe
uruna ele aka toto, pe la ke pasiling heke
nga Iesus palpalna. (Ure nem mateu nga
kina nge te umeia nga um e nge ene alam-
pasta.)
8 Pe Iesus nena hana mur te esia pe leteria
inin toto pe te hele, “Ure nei uruna haka toto
i, pe pomere nenge hei pa nei at ke hesil sio
mene nga lamai mai?
9 Toinge ure nei ta laia ke mele hel te olia
pe ana umtutuna ta laia nge pakarkar una
mur.”
10 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana mur
ke het lo. Ol pe hele lange iri ke teke,
“Pomere toto nenge a ulo heke mene letemo
inin ngana lange hei nei? Poinga nenge hei
nei poia nei, poia nga urana ngana.
11 ✡Iau lape etu luluch nge imo ke mala
ero. Pe atong nemur nenge reria ure halang
ero lape tetu luluch nge imo ke kokoes.
12 Hei nem ling heke ure inangana ehech
ngana nem nga singik, iange ak metenga
heroi lo.
13 E hele ke manmanna toto lange imo,
lape te haliu hote Helenga Urana Toto
Ngana nga kileng lochloch ngana nga ich
nei, pe lape te hele hote poinga nenge hei
nei poia pule, ke hulua lochloch ngana te
hele ia pe leteria metene i.”

Iutas Ngata Lange Hana Papalauna
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

14 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch
pe nai. Pe elle nge iri ene Iutas Iskariot.
Ana non, lange tunginga ana hana mur aria
soksoke ngana mur,
15 ✡pe onteia iri ke pomai, “Nenge teke
e tung heke Iesus langa perimo, pe uruk?
Lape a tunge lek utar?” Ol pe hana nemur
tesis ala ke umtutuna iri ana non kina elle
pe analoch (30) pe te tunge lange i.
16 Ol pe talun sapele ke tango rara kue
nenge lape tung heke Iesus langa hana ne-
mur peria.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13, 21-23; Ioa 13:21-30)

17 ✡Iok, ngaunga matana nenga Beret
Menini Ngana lohot, pe Iesus nena hana
mur tela nge I pe te onteia I ke pomai,
“Lemem ke o teke mo tatalo ele ngaunga
nenga Ingatoto ana ure mur langai?”
18 Pe Iesus hele, “A iteu ke ala nga kileng
palaungana neu pe a esia none pe a hele
lange i ke a teke, ‘Hetoronga hele ke teke: Ak
etue at rochroi lo, pe e teke Iau pe lek hana
mur mo ngaua ngaunga matana nenga In-
gatoto nga lem pele.’ ”
19 Ke Iesus na hana mur tela pe te poi
mana ke pomanga hele ngana pe te tatalo
ele sapele ure mur nga lamau.
20 Iok laol, nga miliko Iesus iri ul nena
hana analoch pe nai neu teare ke te ngaun-
gau nga hatanga.
21 Te ngaungau pe Iesus ra haka pe hele,
“E hele ke manmanna toto lange imo, amo
e nge imo lape tung heke iau langa hana
porekreke ngana mur peria.”
22 Ol pe Iesus nena hana mur leteria
poreke toto, pe elle pe elle te onteitei ia Iesus
ke te teke, “Non Soke, lape o heleleia kai iau
mai?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Mele nenge heteu lu-
luche penna nge Iau nga kaliu nga ta ngaun-
gau ngara, i lape tung heke Iau lange hana
porekreke ngana mur.
24 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHa-
lang Nena Alalaha hele talue nge nike lo. Pe
non nenge poi poreke Non Tuna nem lape
tungana poreke toto. Urana toto ngana,
toinge non nem tana hoe i ero nike.”
25 Pe non nenge lape tung heke Iesus
lange hana porekreke ngana mur, ngana
laka Iutas. Pe Iutas hele, “Hetoronga, lape
ngana kai iau mai?”

Pe Iesus hele, “Oe, ngana laka iong.”

26 Iok, te ngaungau ol pe Iesus mene beret
nem pe hele urana toto lange NeHalang pe
reke pe tunge lange nena hana mur pe hele,
“A mene ke a ngaua. Mirak koi nei.”
27 Ke het pe mene heke uain nga eulinga
pe hele urana toto lange NeHalang. Pe
tunge lange nena hana mur pe hele, “Imo
lochloch a mene nei ke a inia.
28 ✡Eik koi, nenge lape pasiling hot ke
hekerkereng ia Tomunga hel ana Helenga
nem. Iange eik i sipona lomo sue hulua
lochloch reria poinga poreke ngana mur.
29 Pe e hele lange imo, lape e inia uain
nei ero ol kela het nga etue nenge ita ul ta
in mule uain heueu ngana nga Temek nena
naualanga pe nekinga.”
30 ✡Iok, te peua aria peunga e ke het pe te
lohaka nga kileng neu pe tei ke tela sapele
nga hengene nge Oliua.

✡ **26:7:** Luk 7:37-38 ✡ **26:11:** Deu 15:11 ✡ **26:15:** Zec 11:12; Ioa 11:57 ✡ **26:17:** Exo 12:14-20 ✡ **26:23:** Psa 41:9 ✡ **26:28:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16 ✡ **26:30:** Luk 22:39; Ioa 18:1

Iesus Hele Hote Petrus Channanga Ngana Mur

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

31 ✡Tela te lohot pe Iesus hele lange nena hana mur ke teke, “Heueu nga miliko lape letemo manmanna ngana losio pe a ua ak. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

“ ‘Lape e hun sue Non nenge nauelele sipsip mur
pe nena sipsip mur lape te ua parai.’

32 ✡E mete pe nga etue nenge e maul haka mule, lape Iau muka nge imo ke ela nge Kalelea.”

33 Pe Petrus lohaka pe hele, “Nenge teke iri lochloch ngana te ua, iau lape e ua am ero toto.”

34 ✡Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange iong. Heueu nga miliko, pareo tang ke hemol ero kura pe o channanga hemol ke o teke o eteia Iau ero.”

35 Pe Petrus hele ke kerkereng toto ke teke, “Iau lape e pallaka ke pomam ero toto! Nenge teke e mete luluch nge iong, helenga nenge e eteia iong ero lape e heleia ero toto!” Pe Iesus nena hana nemur lochloch te hele ke pomau pule.

Iesus Hetalaulau Nga Ume Nge Ketsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Iok laol, Iesus la luluch nge nena hana mur ke tela nga kileng nenge te hetue ke ene Ketsemani. Ol pe hele lange nena hana mur ke pomai, “A are lakoloi pe ela lamau ke e hetalaulau mukam.”

37 Pe Iesus mene ke Petrus pe ne Sepeti tutuna mur nai ke tela luluch nge i. Pe talun ke amnei poreke tote letena meena ngana sapele.

38 ✡Ol pe Iesus rahaka pe hele lange iri ke teke, “Letek meena ngana nei, palaugana sakilil pe eingak teke pulo toto ia. Atu lakoi pe ta mese ala mana.”

39 Iok, Iesus ila pol pe losio pe ma ke nau sio langa ich pe hetalaulau ke teke, “Nenge teke lemem, opoi ele ure meena ngana nenge teke lohotot nge Iau nei. Pe o nanasia lemek ngak ero. O nanas mene iong sipom lemem ngam.”

40 Iok, Iesus ila mule nge nena hana mol neu. La pe nau pe te mamani lo. Ol pe hele lange Petrus, “Pomere nenge a mese pe a nauala luluch nge iau ero?

41 Anau ala pe a hetalaulau lange NeHalang, ma lape poinga poreke ngana lohot nge imo pe a losio. Imo lememo toto ke a poia poinga urana ngana nemur pe ero iange singimo makuk leilei mana nge a poia.”

42 Iesus hile iri pe la mule ke hetalaulau, “Temek, nenge teke kue e ero ol lape e takis mene ure meena ngana nei. Pomalam lape lemem ngam lohot ke manmanna.”

43 Iok, Iesus la mule nge nena hana mol neu pe te mamani mule lo iange mataria meena toto.

44 Hile sue iri pe la mule ke hetalaulau ke pomanga tele ngana.

45 Ke het pe la mule nge iri pe hele, “A mamani kolo manmana lemo kura ma?! A nau, etue koana nei i at lo, nenge lape te tung heke Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria.

46 ✡A lohaka pe tala. Non nenge tung heke Iau langa hana nemur peria, ngana koloi.”

Te Laua Iesus

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

47 Iesus helele kura pe Iutas i hot sapele. Iutas i none nga Iesus nena hana analoch pe nai nem. Pe i laka nenge lape tung heke Iesus langa hana porekreke ngana mur peria. Pe hana nenge te popoi tunginga aria soksoke ngana mur pe hana papalauna mur te kulos ia hulua ke tela luluch nge Iutas. Pe te loloch ia reria tukmaul pe mese mur.

48 Pe Iutas hele la tala nge hulua nemur lo ke teke, “A nau pe e lau haka nge none, ana non lalom. Alau sapele i.”

49 Iok, Iutas la sapele nge Iesus pe hele, “Miliko hetoronga.” Pe lau haka sapele nge I.

50 Pe Iesus hele, “Neingak, o poia lem ume ol.” Ol pe hana nemur tei hot ke te heliliu hite Iesus pe te lau sapele I.

51 ✡Ol pe Iesus nena none kik taua na mese pe teke likia tunginga ana hana mur aria soke nena none. Pe ero, mese neu mene hot mene non neu talngana.

52 ✡Ol pe Iesus hele, “O tal teu mule lem mese langa munna. Mele nenge pal pe menmene mese lape te hune i nga mese.

53 Imo a eteia ero kura kai? Nenge lemek, e hele lange Temek pe heueu nei kulos sue angkelo mur nge iri halang toto ke te at ke te halaua Iau.

54 Pe nem lape ero iange ure nenge lohot nei, lohot ke pete tote NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue ke ulolo.”

55 ✡Ol pe Iesus hele lange hulua nemur ke teke, “Iau mai, Iau non poreke toto ngana e nge e hunun kai, nenge ai ia hulua ke aat taua Iau mai? Kokoeses e are ke e hetottoro nga NeHalang nena pele letena. Pe pomere a laua iau ero?

✡ **26:31:** Zec 13:7; Ioa 16:32 ✡ **26:32:** Mat 28:7, 16 ✡ **26:34:** Mat 26:69-75 ✡ **26:38:** Ioa 12:27 ✡ **26:46:** Ioa 14:31 ✡ **26:51:** Ioa 18:26 ✡ **26:52:** Gen 9:6; Hem 13:10 ✡ **26:55:** Luk 19:47; 21:37

56 Pe ure nenge lohot heueu nei, lohot ke
pete tote hetatalonga mur tehas ngaria." Ol
pe Iesus nena hana mur te lohaka pe te ua
ana sapele.

Iesus Mes Nga Hana Papalauna Mataria
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

57 Iri nenge te laua Iesus te mene I lange
ne Kaiapas. Nga etue neu hotonga ana het-
oronga mur pe hana papalauna mur, tela
ke te eukirau nga ne Kaiapas na pele lo. Ne
Kaiapas i non soke nenge nauele tunginga
ana hana mur.

58 Pe Petrus i ke nanas ke la toto nga ne
Kaiapas na pele ana kileng koana nge hot pe
i ke kangkanga manmana. Ol pe i teu kela
kila luluch nge palinga hel ana hana mur ke
teke nau nga te poi ngaria ia Iesus.

59 Pe hana papalauna nenge te hemurung
neu te teke te hune Iesus ke mete. Pomalam
te tango rarara Iesus ana metenga huhuna
mur nga helenga pallaklaka ngana hel ke te
hune i.

60 Hulua halang te lohot ia reria helenga
pallaklaka ngana mur pe te hottaua ero.

Pe nga hoena ol hana nai tei hot

61 ✡pe te hele, "Non nem hele ke pomai,
'Iau nakuk toto nge e toto sue NeHalang na
pele palaungana, pe e hemes heke mule nga
etue iri mol mana.' "

62 Ol pe ne Kaiapas mes haka pe hele lange
Iesus, "O longo langa hana nemur te hele
ngarngaria? Lape o tuachol ia ke mere?"

63 ✡Pe Iesus mes ke reng mana.

Ol pe ne Kaiapas hele mule ke teke, "Ne-
Halang tu ke maulul pe iong o hele ke man-
manna nga matana. E teke e onteia iong.
Iong nge iong Kristus kaloi? Pe iong nge
NeHalang tuna ma? O hele hote nem at nge
imem ke mo longo."

64 ✡Pe Iesus tuacholia, "Oe, ngana laka
iong sipom o hele hote nem lo. Pe e hele
lange imo lochloch ngana nem: NeHalang
i non Solaki ngana ia. Pe nge he kura lape
a esia Non Tuna nge are nga NeHalang ilina
ele nenga pen tamalmal. Pe pule lape anau
heke I nge sio at nga ulu nga lut nga tapa."

65 ✡Ol pe ne Kaiapas tachach sue nena
hengeron pe hele, "Non nei hele poreke tote
NeHalang ene! A tango rere helenga utar
ol? A longe helenga poreke ngana nem ke
het lo!

66 ✡Pe letemo ma ke mere?"

Pe hana nemur te tuachol ia, "Urana nge
ta hune I ke mete."

67 ✡Ol pe te ulut lolele matana pe te am-
ruche peria pe te palia. Pe hel, te tepelehe i
pe te songlele ia i pe te hele,

68 "Kristus, iong hetatalonga ma? O hele
at nge imem. Itei toto nenge palia Iong?"

Petrus Channanga Ke Eteia Iesus Ero
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

69 Pe Petrus pau kou arare nge hot kura
nga pele neu ana kileng koana. Pe heie nge
umume nge ne Kaiapas i lange i pe hele,
"Iong nem, Iesus nenge Kalelea nena non
iong pule."

70 Pe Petrus channanga nga iri lochloch
ngana mataria ke teke, "Iau e eteia ure
nenge o helele ia nem ero iam."

71 Ol pe i hot sapele ke langa kileng koana
nem ana kue teu ngana. Pe heie pule
esia pe hele lange iri nemur nga lamau,
"Iesus nenge Nasaret nem, nena none koi
nei pule."

72 Pe Petrus hele ke kerkereng toto ke
teke, "Iau e eteia non nem ero toto iam!"

73 Mala pol lo pe iri nemur nenge te
mesmes nga lamau tela nge Petrus pe te
hele, "Manmanna toto ke iong pekngam
mur laka iri. Iange o hele ngam pomange
Kalelea mur."

74 Pe Petrus hele, "E hele ke manmanna
toto lange imo. Iau e eteia non nem ero
toto. Nenge teke e channanga, NeHalang
lape tuacholia ke poreke toto at nge iau."

Petrus hele ke mau ke het pe pareo tang
sapele.

75 ✡Ol pe letena metene sapele Iesus nena
helenga nenge heleia. "Lape pareo tang ero
kura pe o channanga hemol ke o teke o eteia
iau ero." Ol pe Petrus ua hot ke lange hot pe
tang ke palaungana toto.

27

Iutas Rua
(Ume 1:18-19)

1 Pe nga uach uruna toto hana nenge te
popoi tuninga aria soksoke ngana mur pe
hana papalauna mur tetal helenga ke te
teke te hune Iesus.

2 Pomalam te kale I pe te mene I ke lange
ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge mene ne
Kaesa munna ke nauele Iuta mur.

3 Pe Iutas, i non nenge tung heke Iesus
langa hana nemur peria. Ana non esia
Iesus nge hana nemur te teke te hunune
pe letena la mule nga poinga poreke ngana
nenge poia ke ulolo. Pomalam lohaka pe
mene umtutuna nenge iri ana non kina elle
pe analoch nem pe la mule ia nge hana
papalauna nemur.

4 Pe hele, "Iau, e poia poinga poreke toto
ngana nenge e tung heke mene non nei

✡ **26:61:** Ioa 2:19-21 ✡ **26:63:** Isa 53:7; Mat 27:12 ✡ **26:64:** Psa 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ✡ **26:65:** Mat 9:3; Ioa 10:33 ✡ **26:66:** Lev 24:16; Ioa 19:7 ✡ **26:67:** Isa 50:6; 53:5 ✡ **26:75:** Mat 26:34

lange imo. Pe non nei poia ute ke poreke ero toto."

Pe hana nemur te hele, "Iong sipom lem ure ia. Nge imem, mo teke ute pele ero."

5 ✡Ol pe Iutas sau teua umtutuna neu langa NeHalang na pele palaungana letena pe ua sapele kela rua.

6 Pe hana nenge te popoi tunginga aria papalauna mur te mene heke umtutuna neu pe te hele, "Umtutuna nei ta tal teu luluche langa NeHalang na pele ana umtutuna mur ero, iange te ol none eina ia ke ulolo."

7 Pomalam te hele hel ia nge iri pe te teke te ol hote ich e nga umtutuna nem. Ich nem non nenge ume hotot tuninga mur nga ich nena ich ia. Pe kileng unne nem te poia ke hana lomonmona ngana mur koluria ana kileng.

8 Pomalam te hetue ich nem ke None Eina. Pe nga etue nei te hetetue ke pomau kura.

9-10 ✡Pe hetatalonga Ieremaia nena helenga lohot ke manmanna sapele nenge hele ke teke,

"Te mene ke umtutuna iri ana non kina elle pe analoch (30) pe te ol hote Pota nena ich nem ke pomanga Non Soke hele ngana ia at nge iau. Pe umtutuna nem, Israel mur hel te talue ke te teke non nem uruna."

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus

11 Iok laol, te mene Iesus ke lange ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge mene ne Kaesa munna ke nauele Iuta mur. Pe ne Pilatus onteia Iesus ke teke, "Iuta mur aria soke ma iong mam?"

Pe Iesus hele, "Oe, iong sipom o hele hote lo."

12 ✡Hana papalauna nemur te tua hite helenga lange Iesus. Pe Iesus tuacholia helenga e ero toto.

13 Ol pe ne Pilatus onteia Iesus, "Iong mam o longo lala nga hana nemur reria helenga pule?"

14 Pe Iesus tuachol ia helenga unne e ero toto. Nem poia ne Pilatus ke letena tuanin rara toto.

15 Kokoeses nga ngaunga matana palaungana nenga Ingatoto ana etue, ne Pilatus nananas ia poinga nenge lohe hotote none nga tuele au ngana, nga hulua lemeria ngana.

16 Nga etue neu none nge pingana songong nga poinga poreke ngana tunga tuele au ngana. Ene laka Parapas.

17 Ke ne Pilatus onteia hulua nenge te eukirau neu ke pomai, "Lememo taua non tei nge hana nai nei, ke e tung mule i lange imo? Ngana kai ne Parapas mai? Eh, Ngana kai Iesus nenge te hetue I ke Kristus mai?"

18 ✡Ne Pilatus hele ke mau iange eteia ke hana papalauna nemur saria keke Iesus kou nenge te mene lange i neu.

19 Nga etue nenge ne Pilatus are nga arenga palaungana nenge te hepengpeng ure meena ngana mur ia, nehei hekule helenga nei lange i ke teke, "O poia ute ke lohot nge non nem ero toto. Non nem I non urana ngana nge pengpeng toto. E hele ke mai iange e ma opek poreke toto ia I. Ke heueu nei singik meena mana."

20 Pe ero. Hana papalauna nemur teteu nga hulua nemur leteria ke te long hote ne Parapas pe te teke te hune Iesus ke mete.

21 Ol pe ne Pilatus ontei mule iri ke teke, "Lememo taua non tei nge hana nai nei ke e tung mule lange imo?"

Pe hana nemur te tuacholia, "Lememem taua ne Parapas!"

22 Pe ne Pilatus ontei mule, "Pe Iesus nenge te hetue I ke Kristus, lape e poia I ke mere mai ol?"

Pe iri lochloch ngana te tuachol ia ke te teke, "O heon heke I nga manga toto!"

23 Pe ne Pilatus hele, "Ia, i mai poia utar ke poreke?"

Pe iri lochloch ngana te haliu hot ke te teke, "O heon heke I nga manga toto!"

24 ✡Ne Pilatus esia lo ke teke ute pele nge urana lape lohot ero. Pe pule nau urume lo ke chauchainga palaungana lape lohaka nge hulua nemur. Pomalam, mene ech pe lomo sue penna nga hulua mataria pe hele, "Iau lek ute pele ero langa non nei ana metenga. Imo sipomo a mene I ke a heon heke I nga manga toto."

25 ✡Pe hulua lochloch ngana nemur te hele, "O tunge I at. Pe mete ngana nem ana helenga, hakaka nge imem pe tutumem mur ol!"

26 Pomalam ne Pilatus tung mule Parapas ke lange iri, pe tunge Iesus lange palinga hel ana hana mur ke te pal hulu hite pe te heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tepoi Hesalanginga Ia Iesus
(Mak 15:16-20; Ioa 19:2-3)

27 Ol pe ne Pilatus nena palinga hel ana hana mur te mene teua Iesus langa na pele pe iri lochoch te eukirau pe te heliliu hite Iesus.

28 ✡Ke het pe te haka hote nena hengeron pe te heron heke hengeron remenmen ngana e lange I.

29 Pe te mene rur e nge matantana pe te helule, pe tetal heke langa palpalna. Pe pule te tunge kula e lange I ke rahite nga penna tamalmal ke nakuna manga naungaala ana non soke e. Pe te tualou palaria nge I pe

✡ **27:5:** Mat 26:14-15; Ume 1:18-19 ✡ **27:9-10:** Zec 11:12-13 ✡ **27:12:** Isa 53:7 ✡ **27:18:** Ioa 11:47-48; 12:19 ✡ **27:24:** Deu 21:6-9 ✡ **27:25:** Ume 5:28 ✡ **27:28:** Luk 23:11

te songlele hule I pe alngaria ke pomai, “Masin! Iuta mur aria non soke!”
30 ✡Pe te ulut lolele I pe te mene kula nem
pe te hechongia nga palpalna.
31 Te songlele hulu hite I ke het pe te haka
hot mule hengeron neu nge I, pe te heron
teu mule i sipona nena lange I. Ke het pe te
mene I kela te heon heke I nga manga toto.

Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

32 Iok, teii ke te lala kura pe te apenia
Simon nenge nena nge Sirini. Pe te ech hote
i ke halaua Iesus ke takis ia manga toto neu
pule.
33 Pe tei kela te lohot nga kileng nenge ene
Kolkota (Luna pomai, “Kittol Munna.”)
34 ✡Pe nga lamau te tunge uain nenge te
poi luluche nga ute e nge ehech. Pe in hot
mene ke het pe lemene ero nge in mule ol.
35 ✡Te hero hite I nga manga toto ke het pe
te saua oio paena ke te teke tenau, itei toto
nenge lape mene na hengeron.
36 Pe teare ke tenau ele Iesus nge heon.
37 Pe te hero heke asinga langa manga toto
neu pule nenge hele ke teke, “IESUS NENGE
IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA ANA NON
KOI NEI.” Iange helenga nem hele urume
huna nga nenge te laua Iesus.
38 ✡Pe hana kemenge kina nai, te heon
heke iri pule. Elle heon nga Iesus hilina hele
nenga pen tamalmal pe e nga pen hoihoi.
39 ✡Ke iri nemur nenge tei tototo lamau, te
esia pe te rurur palpalria pe te helele ke te
teke,
40 ✡ “Iong utar pa nenge o teke o toto sue
NeHalang na pele, pe o hemes heke mule
nga etue iri mol mana? Nenge teke iong
NeHalang tuna, O halaua Iong sipom ke osio
nga manga toto nem!”
41 Pe hana nenge te popoi tuninga aria
soksoke ngana mur pe hana papalauna mur
pe hotonga ana hetoronga mur, te song lele
hule Iesus ke pomalam pule.
42 Pe te hele, “Non nei Israel mur aria
naungaala ana non. Pe I halaua hulua ha-
lang lo. Pe pomere nenge halaua i sipona ke
sio nga manga toto nei ero mai?! Nenge teke
halaua i sipona lape letera manmanna nge
I.
43 ✡Non nei hele ke teke I NeHalang tuna.
Pe pule hele ke teke letena manmanna nge
NeHalang. Nenge teke NeHalang mutena
taua I, ta nauele nge halaua I.”
44 Pe hana porekreke ngana nai nenge te
heon luluche iri nge Iesus neu, tesau hote
helenga hel pule lange Iesus.

Iesus Mete
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

45 Pe nga chaia matana eurunga peng-
peng, kileng lochloch ngana au. Pe tu mana
ke pomau ke la ulei.
46 ✡Iok, chaia pallele ke lala lo, (nga 3
kilok) pe Iesus hepehoihoihoi ke soke toto
ke teke, “*Eloi, Eloi, Lama Sapachtani?*” Pe
helenga nem luna pomai, “Ak Soke, Ak
Soke, pomere nenge o hile hot mene iau ke
pomai?”
47 Pe iri nenge te mes rochroi, te longe pe
te hele, “Non nei iuiua Elaisa i!”
48 ✡Pomalam elle nge iri song sapele ke
mene ute nge manga lumlum pe kale hite
nga io e mokona. Ke het pe panun teua nga
uain nenge ehech pe tul heke lange Iesus ke
inia.
49 Pe pekngana mur te hele, “O mes
mukam pe ta nauala. Lape Elaisa at ke
halaua i ma ero!”
50 Iesus alngana hot ke soke toto mule pe
opene iuch hot kela, pe mete sapele.
51 ✡Nga etue unne neu pengpeng huunga
ala palaungana nenge heon sio nga NeHa-
lang na pele letena, chach nga tunangana
ke sachana nai. Pe talun ke chach nga lut
ke ramana sio. Pe ich rurur pe um te chach
hululu.
52 Pe hana nemur nenge te mete lo, aria
polo mur te pangpanga mana ol. Pe iri ha-
lang nenge te pengpeng toto nga NeHalang
matana pe te mete lo, koluria mur te maul
haka mule nga metenga.
53 Pe tei hot mule nga reia polo mur.
Pe nga etue nenge Iesus lohaka mule nga
metenga, hulua lochloch ngana te esia
hana nemur nge teteu langa kileng nenge
Ierusalem.
54 Pe palinga hel ana hana mur iri ul
aria soke, te mes ke tenau ele Iesus. Ol pe
te amneia mangila pe te esia ure lochloch
ngana neu nge lohot pe te matau toto. Pe
te hele, “Manmanna toto ke Non nei, NeHa-
lang Tuna koi.”
55 ✡Pe hehei halang tela pule pe te mes nga
tau mana, pe tenau la manmana nga ure
nemur nge te lohotot. Iri, te koko nge Iesus
nge Kalelea nike ke te halaulaua I nga kue.
56 Pe hei mol nge iri eria koi: Maria Man-
talena pe Maria nenge Ieims iri nai Iosep
taria pe Sepeti nehei.

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

✡ **27:30:** Isa 50:6 ✡ **27:34:** Psa 69:21 ✡ **27:35:** Psa 22:18 ✡ **27:38:** Isa 53:12 ✡ **27:39:** Psa 22:7; 109:25 ✡ **27:40:** Mat 26:61; Ioa 2:19 ✡ **27:43:** Psa 22:8 ✡ **27:46:** Psa 22:1 ✡ **27:48:** Psa 69:21 ✡ **27:51:** Exo 26:31-33; Hip 10:19-20 ✡ **27:55:** Luk 8:2-3

57 Iok nga ulei, Iesus nena none nge nena
ure halang at ke puris. Ana non nena nge
Arimatea pe ene laka Iosep.
58 ✡Iosep at pe lange ne Pilatus pe onteia
ne Pilatus nga Iesus koluna. Pomalam ne
Pilatus hele ke te tunge Iesus koluna lange
Iosep.
59 Iok, Iosep mene Iesus koluna pe ruch
hit sapele nga ruchinga hit heueu ngana e,
60 ✡pe tal teua langa isipona nena um
polona nenge rech teua ke heueu ngana
mana kura. Ke het pe hesasaul ia um
palaungana e ke ma ele polo neu matana pe
i ke laol.
61 Pe Maria Mantalena iri nai Maria e pule
teare ke tenau alala nga polo neu ol.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tenau Ele Iesus Ana Polo

62 Iok, Israel mur aria etue nenge te
hetalaulauia lape lohot ke pomange rou.
Pe hana nenge te popoi tunginga aria pa-
palauna mur pe Paresio mur, tela ke te esia
ne Pilatus.
63 ✡Tela pe te hele, “Non soke, letemem
metene non nenge channanga hali nem
nena helenga e nge tamal hote. Nga etue
nenge tu ke maulul kura helele ke teke,
‘Etue mol het pe lape e maul haka mule.’
64 Pomalam o hele ke kerkereng ke tenau
ele polo nem ke nek toto ke ana etue mol.
Iange lape nena hana mur teat ke te keme
hote koluna. Pe lape te channanga ia hehei
pe hana ke te teke non nem, maul haka
mule nga metenga lo. Pe chau ngana ero
ngana nem, lape tang ngana meena toto nga
nenge Isipona poia nga tele ngana.”
65 Ol pe ne Pilatus hele lange iri ke mai,
“Heueu a mene palinga hel ana hana mur
ke te mes pe tenau ele polo nem ke nek toto.”
66 Iok laol, hana nemur tela pe te hepile
heke ute nga um nenge ma hele polo neu,
pe te hemes sue palinga hel ana hana mur
ke te mes pe tenau ala sapele.

28

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Iok, Sapat ana etue het lo pe miliko sio
sapele. Pe nga uachuach Maria Mantalena
pe Maria e pule te teke tela ke tenau toto nga
polo nenge Iesus koluna ma ia.
2 Ol pe mangila palaungana rur pe Non
Soke na angkelo e sio at nga tapa, pe i langa
polo nenge Iesus koluna ma ia. I la pe
hesasa hul kelkelia um nenge te poi ele nga
polo hanna pe kila haka ia.
3 Ana non lohot ke pomanga kileng
chalem ngana pe na hengeron hussu pe
sina ala toto.
4 Pe palinga hel ana hana nemur te esia
angkelo neu pe te matau pe te loiloi toto. Pe
ngaria lohot pe te unalou sio mene iri nga
ich pe tema ke manga hana hel nge te mete.
5 Pe angkelo neu hele lange hehei nai neu
ke teke, “Imo nai a matau ero. E eteia lo nge
a teke anau toto Iesus nenge te heone nga
manga toto.
6 ✡Pe ana non, i ero nga lamai lo. Imo a iat
ke anau nga munna nenge maia. Ngana kou
maul haka mule ke lalo ke pomanga hele
ngana.
7 Ala mule ke ueiuei mana pe a hele ia
lange nena hana mur: ‘Iesus maul haka
mule nga metenga lo. Pe ngana kou i muka
ke lala nge Kalelea lo. Ala pe a esia I nga
lamau.’ Ke e at ngak nei, e at ia laka helenga
nem.”
8 Hehei nai neu ueiuei mana pe te ua nga
kileng unne neu. Pe te matau pe te iech pe te
song kela te hele nge Iesus nena hana mur.
9 Ol pe Iesus herura hot mene iri pe hele,
“Uach toto nge imo nai.” Ol pe iri nai tela
nge Iesus ke te rahit nga apena pe te heto
heke I.
10 ✡Ke het pe Iesus hele lange iri, “A matau
ero. Ala pe a hele nge titik mur ke tela nge
Kalelea, kela te esia Iau nga lamau.”

Palinga Hel Ana Hana Mur Reria He-lenga

11 Iok, hehei ne mur te song ke te lala pe
palinga hel ana hana mur hel, teteu lala
nga kileng palaungana neu. Pe te hele ia
ure lochloch ngana nenge lohot neu lange
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur.
12 Ol pe iri nemur tela ke te hele luluch
nge Israel mur aria soksoke ngana mur ke
leteria tuanin hote utar nenge lape te poia.
Pomalam te palpal hite palinga hel ana
hana mur haria nga umtutuna palaungana
pe
13 te hele lange iri ke pomai, “Heueu a hele
ke mai koi. A teke, ‘Non nem, nena hana
mur teat nga miliko ke te takis hot kome
koluna. Pe imem paikoi mo mamani.’
14 Nenge teke ne Pilatus talngana pairia
helenga nei, imem lape mo hemaluche
letena ke poia ute pele lange imo ero.”
15 Ke palinga hel ana hana nemur te
mene umtutuna neu pe te poia ure lochloch
ngana ke pomanga hana nemur te hele
ngaria. Pe helenga nenge te teke te kemeia
Iesus koluna, ana nananga song ke halang
nge iri Iuta mur. Pe nga etue nei te nenene
nananga nem kura.

✡ **27:58:** Deu 21:22-23 ✡ **27:60:** Isa 53:9 ✡ **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Ioa 2:19-21 ✡ **28:6:** Mat 12:40; 16:21 ✡ **28:10:** Mat 26:32

Iesus Tunge Na Ume Lange Nena Hana Mur

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

16 ✡Iok laol, Iesus nena hana iri analoch
pe elle nem, tei ke tela nge Kalelea nga
hengene nenge hele ia lange iri ke telaia.
17 Te la pe te esia Iesus pe te heto heke I,
pe hel nge iri leteria manmanna ero.
18 ✡Ol pe Iesus i lange iri pe hele, “NeHa-
lang hekerkereng tote iau ke enau ele tapa
pe ich lochloch.
19 ✡Ke pomalam e hele lange imo, ai ke
ala nge hehei pe hana nga kileng lochloch
ngana nga ich. Ala pe a poia iri ke lek hana
mur ia iri. A poia ume nem pe a henune iri
nga Temene ene pe Tuna pe Opepengpeng.
20 Pe a hetottore iri ke te longo taua ure
lochloch ngana nenge e hetoro sue lange
imo nem lo. Pe kokoeses, Iau lape etu luluch
nge imo kela het nga etue nei hetala toto
ngana.”

✡ **28:16:** Mat 26:32 ✡ **28:18:** Ioa 13:3; Epe 1:20-22 ✡ **28:19:** Mak 16:15-16; Ume 1:8

Helenga Urana Toto Ngana Nenge
MAK

Ioanes Nenge Henunun Na Helenga
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Helenga urana toto ngana nge Iesus
Kristus nenge NeHalang tuna.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem talun
ke pomanga hetatalonga Isaias has sue nga
halang nike lo.
"O longo, lape e kulosia lek hekulkulonga ke
i muka nge iong.
kela hepengia lem kue.
3 ✡Hekulkulonga nem lape haliu nga kileng
nenge ich sana lomona ke pomai,
'A hepeng mule imo ke a urana iange Non
Soke lape at.
Pe a hepengia kue nenge i atia.' "
4 ✡Ol pe Ioanes lohot nga ich sana lomona
nem, henune hulua pe haliu ia na helenga
pe hele ke teke, "A hul rumemo ia poinga
poreke ngana pe a at ke e henune imo, laka
NeHalang saua lemo poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto."
5 Iok laol, iri halang toto nga tuele kina
nenge Iuta pe nga kileng nenge Ierusalem
te lohot ke te longe Ioanes na helenga. Pe te
hele hote ria poinga poreke ngana mur pe
Ioanes henune iri nga ech Iortan.
6 ✡Ana non heronia hengeron nenge te
taua nga kamel pulpunna pe kale hite ana
tal nga luana pe ana ngaunga sis pe nina
laka misou eina.
7 ✡Ke Ioanes haliu hot lange hehei pe hana
ke teke, "Non e koi nanasia iau ke atat pe i
palaungana toto nge iau. Iau e urana ero pe
e purpur ero nga e tuatuch sio nge epoi hote
nena ae ulina nga apena.
8 E henune imo nga ech mana pe i lape
henune imo nga Opepengpeng."
9 Mala pol mana pe Iesus at nge Nasaret
nga tuele kina e nge Kalelea pe Ioanes he-
nune i nga ech nge Iortan.
10 Henune Iesus ke het pe Iesus lohot nga
ech pe nau sapele tapaira nge alchach pe
Opepengpeng sio at nge i ke pomanga ngie
chaulum nge lehe sio.
11 ✡Pe helenga e sio at nga tapa ke teke,
"Tuk toto laka iong nenge mutek tau tote. Pe
e iech toto nge iong."
12 Iok, Opepengpeng kulosia i kela nga
kileng nenge ich sana lomona mana.
13 ✡Tu nga ana kileng ke teio elle pe
hakekena (etue iri ana non kina nai) pe la
Non Poreke ngana totoi ke helosio ia i. Pe
ure mur nenge iri hinolo tetu pule. Mala pol
pe NeHalang nena angkelo mur teat ke te
halaua i.

Iesus Iua Na Hana Mur
(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 ✡Te laua Ioanes ke mala pol lo pe Iesus
lange Kalelea ke hele hote NeHalang nena
helenga.
15 ✡Ke Ioanes hele, "Etue toto ngana at lo.
Pe etue rochroi mana nge NeHalang lape at
ke lohot nge imo! A hulia lemo poinga mur
pe letemo manmanna nga nena helenga
urana toto ngana!"
16 Iesus ii nga ech hetaliliu ngana nge
Kalelea ilina, pe naue hana nai nge te olole
ruo nga hoat. Iri nai aria ume nike, elle ene
Simon pe elle ene Antrias pe iri nai titiria
hel.
17 Iesus hele lange iri, "Ai luluch nge iau
ke e hetore imo ke a mene hehei pe hana
ke pomanga ruo nenge aole nga hoat." 18 Te
longe Iesus na helenga pe ueiuei mana te
hile sue reria ume nga hoat pe te nanasia i.
19 Iesus i la pol pe esia Sepeti tutuna mur
Iakop pe Ioanes. Iri nai te tutua hoat chach
ngana nga himot tuna letena.
20 Iesus esia iri nai pe iua iri. Iua iri pe te
ua hatalia temeria pe reria hana mur pe te
nanasia Iesus.

Iesus Keresia Uneinei Ke Uahot Nge None
(Luk 4:31-37)

21 Iesus pe na hana mur te lohot nga
kileng nenge Kapernam. Pe tela nga het-
oronga ana pela nga etue nenge te hata-
laulau ia. Pe Iesus hetoro sapele hehei pe
hana nga NeHalang nena helenga.
22 ✡Hehei pe hana te longe pe te ruraia
Iesus na helenga nge mallaha toto nge iri.
I mallaha toto nge hana papalau ngana ne-
mur nenge te hetottoro nga NeHalang nena
hotonga.
23 Ol pe none nge uneinei tu nge i, tu nga
hetoronga ana pele nem pe alngana haka
lange Iesus ke teke,
24 ✡"Iesus nge Nasaret, Imem uneinei mur
mo eteia iong lo la! Iong NeHalang nena
hekulkulonga nge pengpeng. O teke oat ke
o potaria imem? O teke oat ke o heporeke
imem?"
25 Iesus keresia uneinei, "O reng, pe o
lohot nge non nem."
26 ✡Uneinei rure non nem ke palaungana,
pe alngana haka ke soke pe uahot nge ana
non.
27 Hehei pe hana te rura toto pe te ontei
hel mule nge iri, "Ee! Utar nei mai? Het-
oronga heueu ngana kai? Non nge nena

✡ **1:2:** Mal 3:1 ✡ **1:3:** Isa 40:3 ✡ **1:4:** Ume 13:24; 19:4 ✡ **1:6:** 2Ki 1:8; Mat 11:8 ✡ **1:7:** Ume 13:25 ✡ **1:11:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ✡ **1:13:** Psa 91:11-13 ✡ **1:14:** Mak 6:17 ✡ **1:15:** Mat 3:2 ✡ **1:22:** Mat 7:28-29 ✡ **1:24:** Mak 5:7 ✡ **1:26:** Mak 9:26

helenga milang ke hele lange uneinei mur ke te ua pe te longo taua i."

28 ✡Ol pe Iesus pingana song ke ueiuei mana nga kileng lochloch ngana nga ich nge Kalelea.

Iesus Hemas Ia Hana Halang
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Te lohaka nga hetoronga ana pele nem pe tei pengpeng langa Simon pe tina Antrias ria pele pe Ieims pe Ioanes te koko luluch nge iri.

30 Simon uene nenge hei singina haleles ke ma nga hete pe Iesus lohot pe te heleia lange i.

31 Iesus lange ana hei, rahite penna pe halaua i ke are aka. Singina milang ngana makuk sio pe hengaua iri.

32 Miliko sio, pe hana te takisia iri nenge singiria haleles pe hel nenge uneinei mene iri ke tela nge Iesus.

33 Iri halang nga kileng nenge Kapernam te heuirau nga pele matana.

34 ✡Iesus hemas ia iri halang nenge aria haleles altototo pe poia iri nenge uneinei mene iri ke te urana mule. Iesus poi ele uneinei mur ke te hele ero ol iange te eteia nge i NeHalang.

Iesus Hetoro Nge Kalelea
(Luk 4:42-44)

35 ✡Nga uach uruna toto Iesus lohaka ke ua hatalia pele nem. Pe langa kileng e nge ngana ero, ke hele luluch nge Temene.

36 Ol pe Simon iri ul pekngana mur tela ke te tango rere i.

37 Te hot taua i pe te hele lange i ke te teke, "Hana lochloch ngaria kou te tango rerere iong."

38 Pe Iesus hele, "Ita lape tai hot langa kileng hel pule nge rochroi. Iau e teke e hele toto lange iri pule iange Temek kulosia iau ke e heleia nena helenga lange hana lochloch."

39 ✡Ke ngana iam nenge, Iesus i langa kileng lochloch nge Kalelea, ke helele nga hetoronga ana pele mur leteria pe helope hotote uneinei mur.

Iesus Hemas Ia None nge Singina Poreke
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Non e nge singina poreke at nge Iesus, tualou palana pe hele lange Iesus ke halaua i pe hele ke teke, "Teke lemem, o poia singik ke urana mule."

41 Iesus letena ia i ke ra haka nge i pe hele, "Nga lemek ngak o urana mule!"

42 Ueiuei mana pe haleles poreke ngana het sapele nge i pe singina urana mule.

43 Iesus kulosia i pe toto hita lange i,

44 ✡ "O longo ke nek! Ola pe o hele hote lange mele e ero. Ola pengpeng nge tunginga ana non pe o hele lange i ke nau urume singim. Singim urana nga NeHalang matana lo pe o tunge lem tunginga ke manga Moses hele ngana, ke mallaha lange hana lochloch ke te eteia singim nge urana mule lo."

45 Ol pe non nem talkome helenga ero. Hele hote lange hana lochloch ngana. Ana non hele hot rara sakililia ke poia Iesus ke tu luluch nge hulua pe langa kileng palaungana ero ol. Ol pe tu mana nga kileng nge ngana ero pe hana nga kileng lochloch ngana te mana taua i.

2

1 Etue hel nga hoena Iesus la mule nge Kapernam ke tu nga pele e pe pingana song.

2 Hulua teat lochloch pe muria ero nge teu pe nga pele matana pule. Iesus hetottore helenga lange iri,

3 pe hana henel nge te purpur ke te teke te takisia none nge apena mete at nge i.

4 Pe te raker nge te takisia non neu lange Iesus iange hulua halang sakilil. Ol pe te haka langa pele ona nga Iesus alangana haka pengpeng pe te alchachia pele pulpunna pe te hesue ana non luluch nga na hete lange i. 5 Iesus eteia leteria manmanna ngana pe hele lange non nenge apena mete ke teke, "Atong neingak, e saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto ol."

6 Hana papalau ngana mur nenge te hetottoro, teare pe leteria tuanin nge iri siporia.

7 "Pomere nenge i hele ke pomai? I hele poreke NeHalang iam. NeHalang i toro mana nge saua poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."

8 Ueiuei mana Iesus eteia leteria tuanin ngana pe hele lange iri, "Pomere nenge letemo tuanin ke pomai?

9 Semel nge ta hele lange non nenge apena mete ke mai, 'E saua lem poinga poreke ngana ke te lasus toto.' Pe semel ero nge ta hele, 'O lohaka, olou heke lem tako pe oi.'

10 Lape epoi hote ke mallaha lange imo ke a eteia Non Tuna na kerkerenga nga ich nge saua poinga poreke ngana mur ke te lasus toto." Hele sapele lange non nenge apena mete,

11 "E hele lange iong, o lohaka, olou heke lem tako pe ola nga lem pele."

12 Iri lochloch te nechnei kurkura pe ana non lohaka, pe lou heke na tako pe i hot. Pe hehei pe hana te esia pe te rura mana kela te heto heke NeHalang pe te hele, "Nge nike ta neue ure nge lohot ke pomai ero i!"

✡ **1:28:** Mat 4:24 ✡ **1:34:** Mak 3:10-12 ✡ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 ✡ **1:39:** Mat 4:23; 9:35 ✡ **1:44:** Lev 14:1-32

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Iesus la mule nga ech hetaliliu ngana nge Kalelea. Hulua teat nge i pe talun ke tunge hengetoro.

14 Iesus i atat pe esia Alpeus tuna Liuai. Liuai i non nenge lololoch umtutuna. Ana non are teu nga nena ume ana pele sune pe Iesus hele lange i, “O nanasia iau.” pe Liuai lohaka ke nanasia i sapele.

15 Nga hoena Iesus la ke ngau nga Liuai na pele. Hana nenge te lololoch umtutuna iri ul hana porekreke ngana mur te nanasia Iesus. Pe iri halang nge teare luluch nge i pe nena hana mur ke te ngau.

16 ✡Hana Paresio hel nge te hetottoro tenaue Iesus nge ngau luluch nge hana porekreke ngana mur, pe hana nge te menmene umtutuna pe tela ke te onteia Iesus nena hana mur, “Pomere nenge Iesus ngau luluch nge hana nenge pomai?”

17 Iesus longe iri pe tuacholia reria helenga, “Hana nenge te urana lemeria ero masmasinga pe iri nenge singiria haleles mana. Eat ke e iua hana urana ngana mur ero. Eat ke e iua hana porekreke ngana mur.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Nga etue e Ioanes nena hana mur pe Paresio mur teheo nga ngaunga. Hana hel teat nge Iesus pe te onteia i, “Pomere nenge Ioanes nena hana mur pe Paresio mur teheo nga ngaunga pe lem hana mur ero?”

19 Iesus tuacholia lange iri ke teke, “Iri nenge tela nga ngesinga lape teheo nga ngaunga pule ma? Nenge teke ngesinga ana non tu luluch nge iri kura lape te poia poinga nem ero.

20 Ngesinga ana non la ol, laka teheo ol.

21 “Mele pele sime malenga sachana nge heueu ngana ke tal ele nga nike ngana polona ero. Iange lape heueu ngana nem luluchou pe chach hot nga nike ngana pe poia chach ngana ke palaungana toto ol.

22 Mele pele ling teua uain heueu ngana nga kina nenge nike ngana ero. Iange lape kina sosolos pe chach pe lape iri nai te poreke. Urana ngana te ling teua uain heueu ngana nga kina nge heueu ngana pule.”

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Nga Sapat ana etue Iesus pe nena hana mur teteu langa ume e. Tei la pe na hana mur te sohe uit nganangana ke te ngaua.

24 ✡Pomalam Paresio mur te hele lange Iesus, “O longo, lem hana mur tepoi ke mere nei mai? Pomere nge te nanasia lemem hotonga mur nga Sapat ana etue ero?”

25 ✡Iesus tuacholia reria onteinga ke teke, “Ia!? O sisia poponing nga non soke Teuit poi ngana nge nike ero? I pe na hana mur te mete aria

26 ✡pe la ke i teu nga NeHalang nena pele pe mene tunginga ke te ngaua. Te poia nga etue nenge Apiatar i tunginga ana non nenge palaungana. Ngaunga nem tunginga ana hana mur aria mana pe non soke Teuit ngaua pe hengau nena hana mur ia.”

27 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, “NeHalang talue Sapat ana etue ke halaua hana mur nenge te nanasia i. NeHalang ume hote hana mur ke Sapat ana etue ana ia ero.

28 Pomalam, Iau Non Tuna pe iau palaungana toto nga Sapat ana etue.”

3

1 Iok Iesus la mule nga hetoronga ana pele, pe nga pele nem none nge penna mete tu pule.

2 Pe Paresio mur te tango rere Iesus nena poinga huna ke te hele poreke i ia. Paresio mur te nechnei it tote Iesus nge hemasia non nem penna nga Sapat ana etue.

3 Iesus hele lange non nem, “O iat la koi nga mataria.”

4 ✡Iok pe Iesus onteia hana mur, “Hotonga tei nge urana nge ta nanasia nga Sapat ana etue? Ta halaua mele ke tu ke maulul ma singira sisia i pe ta hune i?” Pe iri lochloch te reng mana.

5 Ol pe Iesus letena inin taua iri. Nau rara nge iri pe letena sisipu iange iri singiria sisis pe te hemas erochro. Pe Iesus hele lange non nem, “O hepeng hote perim.” Iok, non nem hepeng hote penna pe urana sapele.

6 ✡La ol Paresio mur te lohot nga hetoronga ana pele pe iri ul ne Herot nena hana mur te heuirau ke tetal reria helenga ke te teke te hune Iesus.

Hulua Te Nanasia Iesus

7 ✡Iesus pe na hana mur tei hot nga ech hetaliliu ngana nenge Kalelea. Pe hulua halang nga kileng rochroi ngana mur Kalelea te nanasia i.

8 Pe halang nge Iutea, pe Ierusalem pule pe nga ele nga chaia haka ngana nge Iortan pe nge Tir pe Siton. Hana lochloch nga kileng nem mur te longe Iesus nge popoia ure mur pe teat nge I.

9 Iesus hele lange na hana mur ke te mene sulang ke ma ke kulkul ala, iange hulua halang te hemurung hite i.

✡ **2:16:** Mat 11:19 ✡ **2:24:** Deu 23:25 ✡ **2:25:** 1Sa 21:1-6 ✡ **2:26:** Lev 24:5-9 ✡ **2:27:** Deu 5:14 ✡ **3:4:** Luk 14:3 ✡ **3:6:** Mat 22:15-16 ✡ **3:7:** LUK 9:54 ✡ **3:10:** Mat 14:36

10 I hemasia hana halang lo pe haleles mur halang te ech teua iri ke te teke tera nge Iesus.
11 Iri hana nenge uneinei poia iri te esia Iesus pe te tualou sio nga matana pe te hele haka lange i, “Iong NeHalang Tuna!”
12 Iesus keresia uneinei ke te hele hote i ero nge i NeHalang.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Iok Iesus i haka langa chouchou ngana pe iua hana mur nenge lemene taua iri. Pe teat sapele nge i.
14 Pe Iesus hesilei hote nena hana iri analoch pe nai. Pe hetue eria ke Hekulkulonga mur. Iesus hele lange iri. “Iau e hesilei hote imo ke ai luluch nge iau. Pe lape e kulosia imo ke a haliu hote lek helenga.
15 Pe imo lape a mene lemo kerkerenga nenge a hele pe a helope hote uneinei mur.”
16-19 Hana iri analoch pe nai nenge Iesus hesilei hote iri koi:
Simon, (pe Iesus haua ke ene Petrus),
Ieims pe tina Ioanes (nenge Sepeti tutuna mur pe Iesus haua eria ke Poanerkes. Luna laka, “kileng kurung ngana” iange leteria inin ngana manga kileng kurung ngana)
Antreas
Pilip
Partolomius
Mateus
Tomas
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot, (non nge tunge Iesus langa hana porekreke ngana peria).

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Iesus iri ul nena hana mur tela mule nga pele pe hulua nge halang toto teat nge i. Ol pe i pe nena hana mur te ngau ero ol.
21 Iesus alona mur te longe pe tela ke te mene i iange hehei pe hana te teke ana hauaua.
22 Hotonga ana hetoronga hel nge teat nge Ierusalem, te teke Pelsipul tu nge i. Te teke uneinei mur aria soke tunge nena kerkerenga lange i ke helope hote uneinei mur.
23 Ke pomalam Iesus iua iri pe hele lange iri nga helenga opene hel ke teke, “Lape Satan lope hot mule Satan nge hehei pe hana ke pomere?
24 Nenge teke none las hule tuele kina e ke kinkino pe tepal hel mule nge iri, lape tuele kina nem tu ke elle ero ol.
25 Nenge teke mel hel tepal hel luluch mule nge aloria mur lape tetu ke elle ero ol.
26 Pe nenge teke Satan nena kileng nenge nauele telas hulu hel ke kinkino lape tu ke mala ero, het sio sapele.
27 “Mele pele teu pulut mana nga non kerkereng ngana e nena pele ero. Teke poi ke pomam, kale hite non nem mukam, laka teu ke kemeia non nem nena ure mur ol.
28 “E hele ke manmanna lange imo, poinga poreke ngana mur lochloch nenge ta popoia pe ta heleleia, NeHalang lape letena ia pe saua ke lasus.
29 Pe poinga poreke ngana nenge ta hele poreke Opepengpeng, NeHalang lape letena poreke ia ero iange poinga poreke nem lohot nga letera toto pe lape tu ke koko.”
30 Iesus heleia helenga nei iange mele hel te hele ke teke, “Uneinei tu nge i.”

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Iesus tana pe titina mur te puris pe temes nge hot nga pele pe te hekulo teua reria helenga lange i ke lohot at.
32 Hulua nenge teare liliu ele Iesus te hele lange i ke te teke, “Ola ke o nau tam pe titim mur pe lilium mur ngaria kou nge hot, te teke te esia iong.”
33 Pe Iesus tuacholia, “Itei hel nenge etak pe titik mur ia iri?”
34 Iesus nachneia hehei pe hana nenge teare liliu ele i pe hele, “A nau at, etak pe titik mur pe liliuk mur laka
35 mele hel nenge te longo taua NeHalang ke te poia ume nenge lemene taua.”

4

Helenga Opene Nga Kon
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Iesus talun ke hetoro mule nga ech hetaliliu ngana nenge Kalelea ilina hele. Pe hulua nge halang toto teare liliu ele i. Ol pe are nga sulang ke ote hot ke mana nga ech sana. Pe hulua temes nga ech ilina.
2 Iesus hele lange iri nga helenga opene ke hetore iri nga ure halang pe hele,
3 “A longo at! Etue e none la ke tua ngaunga alona.
4 Tue iri nga ume pe hel te losio nga kue pe ngie mur teat ke te tuais haka taua.
5 Hel te losio nga ich nenge ana um halang. Etue sase ero mana pe mataria hot mule iange ich une sune mana.

3:11: Luk 4:41 **3:12:** Mak 1:34 **3:16-19:** Luk 9:54; Ioa 1:42 **3:22:** Mat 9:34; 10:25 **3:31:** Mak 6:3; Ioa 2:12; Ume 1:14 **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

6 La ol pe chaia haka pe sine ngaunga
alona nemur ke te mete iange ularia sio
langa ich letena nge sio ero.
7 Ngaunga alona hel te losio teu nga kiki
letena pe kiki haka pe takue aria ngaunga
ke hei ero.
8 Pe ngaunga alona tutuna nemur nenge
non neu tue iri nga ich nge urana, pe
mataria hot pe te haka ke nek pe ngana
ngaria. Hel ngana ngaria iri ana non kina
elle pe analoch (30), hel ana non kina mol
(60) pe hel ana non kina iri lime (100).”
9 Ke het pe Iesus hele, “A pal talngamo pe
a longo ke neknek!”
10 Iesus tu ke i toro mana pe na hana mur
pe iri nenge te longe i teat ke te onteia i ke
hemallaha hote helenga opene nemur.
11 Pe hele lange iri, “Imo a mene he-
lenga talkomkome ngana nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga ke mallaha. Pe
iri hel, e nana lange iri nga helenga opene
mana.
12 ✡Ke ngana laka nenge,
“ ‘Tenau pe tenau pe leteria lilil,
te longo pe te longo pe te eteia luna ero;
pomalam te hulia leteria ero,
pe NeHalang letena ia iri nga reria
poinga poreke ngana mur ero.’ ”

Iesus Hemallaha Hote Helenga Opene Nga Ngaunga Alona
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Ol pe Iesus hele lange iri, “A eteia he-
lenga opene nei ero kura kai? Pe lape a eteia
helenga opene lochloch luna ke mere?
14 Non nge tutua ngaunga alona poi ke
malaka nge non nenge hele hotote NeHa-
lang nena helenga.
15 Pe ngaunga alona nenge te losio nga
kue, pomalaka nge hehei pe hana nenge te
longe NeHalang nena helenga pe nga etue
nem mana non poreke ngana at pe uaia
totoia helenga nenge NeHalang tue nga lete-
ria.
16 Pe hehei pe hana hel te poi ke pomalaka
nga ngaunga alona nenge te losio nga ich
nenge ana um halang. Te longe helenga
nem pe te mene ke ueiuei mana pe te iech
ia.
17 Pe ularia ero. Tetu ke etue choro mana
pe nga etue nenge ure meena ngana lohot
pe mele hel te teke te hekou sue NeHalang
na helenga, hehei pe hana nemur leteria
manmanna ngana het sio ke ueiuei mana.
18 Iri hel te poi ke pomalaka nga ngaunga
alona nenge te losio teu nga kiki letena. Te
longe helenga
19 ✡pe leteria tuhit mene ure nemur nga
ich pe muteria tau tote umtutuna pe ure
eltit ngana mur. La ol pe leteria lilil ele
NeHalang na helenga pe te ume hote ute e
nge urana nga tetu ngaria ero.
20 Pe hehei pe hana hel te poi ke pomalaka
nga ngaunga alona nenge tetue nga ich nge
urana. Te longe helenga nem pe muteria
taua ke hel ngana ngaria halang pe hel ha-
lang pol pe hel halang toto.”

Helenga Opene Nga Lemenga
(Luk 8:16-18)

21 ✡Pe Iesus onteia iri, “Pomere, mele
tonge lemenga pe tal teua nga chasang
ma nga hete ene ke talkome? Lape ero!
Lemenga nem lape te neue ero. Lemenga
nem tetal heke nga lut ke tualeme nga
kileng lochloch pe tenau ke mallaha ia.
22 ✡Ke pomalam helenga lochloch nenge
talkome heueu nei lape NeHalang hemal-
laha hote.
23 Apal talngamo pe a longo ke neknek!
24 ✡“Pe letemo tuanin ke nek toto nga ure
nenge a longe iange NeHalang lape poia
imo ke a etei ke purpur, urume ure nenge
letemo tuanin ia. Pe NeHalang lape poia
imo ke a etei tote.
25 ✡Mele nenge nena unne ma lo, lape
NeHalang tung ke nena halang toto. Pe
mele nenge nena ero, lape NeHalang mene
toto mule unne sune nenge tutu nge i.”

Helenga Opene Nga Kon Aka Ngana

26 Iesus hele, “NeHalang nena naualanga
pe nekinga pomalaka nga non nenge tutua
kon nga ana ume.
27 Pe kon tutuna nemur mataria hot pe te
haka nga etue nenge non nem mamamani
nga miliko ma mesmese nga uach. Pe i eteia
ure nemur te haka ngaria ero.
28 Ich isipona poia kon nemur ke te haka
pe nganangaria. Nga tele ngana iria lohot,
ke het pe te rora ke het pe nganangaria
lohot sapele.
29 ✡Pe nga etue nenge kon mera, ume
tokoninga at ke sohe iri.”
30 Iesus ontei, “Lape e hele urume Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga ke
pomere? Helenga opene tei nenge lape e
heleia ke e hemallaha hote?
31 NeHalang nena naualanga pe nekinga,
pomalaka nga ae paele tutuna. Tutuna
kinkino mana nga ae halang tuturia
32 pe haka ke soke toto ke i ae palaungana
nge perperna halang pe ngie mur te umeia
reria kiniu pe tema ia.”
33 Iesus hetore nena helenga lange hehei
pe hana nga helenga opene hel ke pomai ke
teke poia iri ke te etei tote.
34 Iesus hetottore hehei pe hana nga he-
lenga opene mana, pe nga etue nenge i toro

✡ **4:12:** Isa 6:9-10; Ume 28:26-27 ✡ **4:19:** Mat 19:23-24 ✡ **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2
✡ **4:24:** Mat 7:2 ✡ **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 ✡ **4:29:** Jol 3:13; Hem 14:15

tu luluch nge nena hana mur, hemallaha hote luna lange iri.
35 Nga ulei nga etue neu, Iesus hele lange
na hana mur, “Ta lotele langa ech hetaliliu
ngana ilina hele.”
36 Pe te hile sue hulua, pe te haka nga
sulang nenge Iesus are haka ia lo. Pe te ote
tele luluch nge i. Pe aka hel pule te ote tele
luluch pule.
37 Ol pe tuttula palaungana heingana
haka sapele pe ruach talun ke poi teu sapele
nga sulang letena ke liu muta ke teke pu-
luchluch lo.
38 Pe Iesus iam tal heke palpalna nga
ulunga ke mamani nga sulang hoena. Na
hekulkulonga mur te hengo heke i pe te
hele, “Non soke, letemia ita nge lape ta pu-
luch ero kai?”
39 Iesus mes haka pe hele langa tuttula,
“Heingam ero!” Pe hele langa ruach, “O
mana ke nek!” Tuttula nem mete sio pe
ruach ma ke mello.
40 Iesus onteia nena hana mur, “Pomere
nenge a matau? Letemo manmanna nge iau
ero kura kai?”
41 Pe te rura toto pe te hele tele hel nge iri,
“Non tei nei mai, nenge tuttula pe ruach te
longo taua i?”

5

Iesus Lope Hote Uneinei Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Iesus pe na hana mur te lohot nga ech
hetaliliu ngana ilina nge Kalelea nga tuele
tana nge Kerasa.
2 Iesus iuch sio nga sulang pe saol sapele
none nge uneinei tu nge i.
3 Ana non nem tutu nga rika mur nenge
te tattal hana koluria ia. Pe mele pele kikina
halang ero nge kale hite i ol. Chaunga nenge
kerkereng toto malam pe ero la.
4 Kokoes, te kale apena pe penna nga
rur nenge kerkereng toto. Pe kokoes mana
takhoa nga penna pe nga apena tutkolkole.
Mele pele nakuna ero toto nge laua i iange
kikina toto.
5 Kokoes nga sinanga pe miliko i rara nga
rika hanna pe hengene, pe uu pe ririria
singina nga um.
6 I tu ke kangkanga pol pe esia Iesus pe
song sapele lange i ke tualou sio nga matana
pe kanna tuakolo tala lange i.
7 ✡Pe alngana haka ke soke toto ke teke,
“Iesus, NeHalang nenga lut toto tuna iong!
Oat ke o potar nge iau?” Pe hemaluche
Iesus nga NeHalang ene ke teke, “Iesus o
heporeke iau ero!”
8 Non neu hele ke pomai iange Iesus hele
lange i ke teke, “Uneinei o lohot nge non
nem.”
9 Ol pe Iesus onteia i, “Em mere?”
Pe non neu hele, “Ek laka ‘Hulua’ iange
imem halang.”
10 Pe helaulau lange Iesus ke lope hote
uneinei mur nga kileng nem ero.
11 Kie halang te tutua nga hengene ilina
12 pe uneinei mur te helaulau lange Iesus
ke te teke, “O kulosia imem kela mo teu heke
kie mur.”
13 Ke Iesus longele iri ke tela. Pe uneinei
mur te ua hot nge non nem pe teteu heke
kie mur. Kie nemur lochloch iri 2000, pe
tepoi koukou pe te sasaul sio nga liling kela
te pachpach nga ech.
14 Ol pe hana nenge tenau elele kie nemur
te ua kela te hesongia pingana nga tuele
tana pe nga kileng kinkino ngana mur. Ke
hehei pe hana tela kela tenau nga ure nenge
lohot.
15 Iok, te song lange Iesus pe te esia non
nenge uneinei ua hot nge i, pe iri te ru-
raia nge are ke nek mana pe heronia nena
hengeron pe ramana mallaha mule lo.
16 Iri hel nenge te esia lo te nana lange
hehei pe hana nga ure nenge lohot nge non
neu pe nge kie nemur.
17 Ol pe hehei pe hana te kulosia Iesus ke
teke lohot nga reria kileng.
18 Iesus lohaka nga sulang nem pe non
nenge uneinei tu nge i ech ke teke, “Ita ul!”
19 Pe Iesus longele i ero. Ol pe Iesus
hele lange i, “Ola mule nga lem kileng pe
o heleia lange alom mur pe lem misili mur
nga nenge Non Soke letena toto ia iong ke
halaua iong.”
20 Ol pe ana non la ke i rara nga tuele kina
nenge Tekapolis, pe heleia Iesus nge halaua
tote i pe iri nenge te longe te ruraia.

Iairus Tuna Pe Hei E Nge Rahite Iesus
Nena Hengeron
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Iesus pe na hana mur tela mule nga ech
hetaliliu ngana ilina hele pe hulua teat ke te
hemurung hite i.
22 Pe none nge i soke nga Israel mur reria
hetoronga ana pele, ene Iairos. Ana non at
ke esia Iesus pe tualou palana pe ma sio nga
Iesus matana.
23 Pe hetalaulau toto lange i ke teke, “Tuk
hei ngana nenge kino kou teke metmete lo.
Auo! Atong, oi at ke ora haka nge i pe o
hemasia ke maul mule!”
24 Iok, Iesus la luluch nge i pe hulua te
nanas pe te maimai hite i ke liliu tom.
25 Pe hei e pule nge toho malasioia i ke ana
hesinga iri analoch pe nai.
26 Hana nenge te hemasmas te totoi ke
te halaua i pe ero. Hei nem esilia nena
umtutuna lochloch ngana nge iri pe haleles
nem het ero toto mana.

✡ **5:7:** Mak 1:24

27-28 I longo tote Iesus pe isipona letena
tuanin ke teke, “Ela, e raua nena hengeron
pe lape e urana.” La ol, echrir teua i nga
hulua leteria kela lohot nga Iesus rumena
ke raua na hengeron.
29 Raua pe haleles nem het sapele pe nam-
neia pe eteia nge haleles nem het toto nge i
lo.
30 ✡Pe Iesus amnei sapele nena kerk-
erenga nge lohot nge i. Iok, ralele pe ontei,
“Itei rahite lek hengeron?”
31 Pe na hana mur te hele, “O nau nga hu-
lua nenge te maimai hite iong nei. Pomere
nge o ontei ke, ‘Itei raua iau?’ ”
32 Pe Iesus nau rara nga itei toto nge raua
i.
33 Ana hei eteia nge utar lohot nge i ke
sana loiloi pe isipona lange Iesus ke tu-
alousio nge i pe hele hot pengpeng lange i.
34 ✡Iesus hele lange i, “Atong liuk, o urana
nga letem manmanna ngam. Ola otu ke nek
pe haleles nem tu nge iong ero ol.”
35 Iesus heleleia ure nei pe hana hel nga
Iairos nena pele te song at ke te hele nge i,
“Tum kou mete lo, pomere nge o hemakuk
rere mene Non Soke ne mam?”
36 Iesus ma langa reria helenga ero pe
hele lange Iairos, “O matau ero, letem man-
manna mana.”
37 Pomalam, Iesus poi ele hulua ke tela
luluch nge i ero. Petrus pe Ieims pe tina
Ioanes iri toro mana te koko nge Iesus.
38 Tela ke te lohot nga Iairos na pele pe
Iesus esia hulua nge te tangtang pe te hele
loulou rarara.
39 Iesus i teu pe hele lange iri, “Pomere
nenge a chauchai rara pe a tangtang mam?
He nei mete ero i. Mamani mana pai!”
40 Ol pe te songlele ia Iesus pe Iesus kulos
hote iri pe mene he nem alona mur pe nena
hana mol ke tei teu langa pele letena nenge
he nem maia.
41 ✡Iesus rahite he neu nga penna pe hele
lange i, “*Talitha koum.*” helenga nei luna
laka, “He sune nem e hele lange iong, o
lohaka.”
42 He nem lohaka sapele pe talun ke i rara.
(Pe he nem ana hesinga iri analoch pe nai)
Pomalam ure nei lohot pe iri lochoch te rura
toto.
43 Pe Iesus hele ele iri ke teke te hele
hote lange mele hel ero. Pe hele, “A tunge
ngaunga lange i ke ngau.”

6

*Iesus Na Kileng Nganangana Mur Leme-
ria Ero Ia I*
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Iesus lohaka nga kileng nem pe la mule
nga isipona na kileng huna luluch nge nena
hana mur.
2 ✡Pe Iesus talun ke hetoro nga hetoronga
ana pele nga Sapat ana etue. Pe iri halang
nge te longe i pe te rura, pe te ontei hel,
“Pomere ramana urana ngana kau tu nge i
mau? Non nei mene letena matana urana
ngana nemur langai mai? Pe itei tunge
lange i ke umeia ure papalau ngana mur
mai?
3 I pele ana lelenga iam! Pe i Maria tuna
pe titina mur laka Iakop pe Iosep, Iutas pe
Simon. Pe liliuna mur pai itaul ke ta tutu
panei mai!” Ol pe lemeria ero ia i.
4 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Hetalalonga e te
longo taua i nga kileng lochloch ngana. Pe
nga nena kileng huna pengpeng, alona mur
pe titina mur pe na kileng ngana ngana mur
te longo taua i ero.”
5-6 Iesus rura iange hana leteria man-
manna ero. Ke pomalam poi hote merakulo
mur nga lamau ero. Tal heke penna nge
hana ellechle mana nge singiria haleles ke
hemasia iri.

Pe Iesus i rara pe hetoro nga kileng pe
kileng.
7 Iua nena hana iri analoch pe nai pe
tunge kerkerenga nge iri ke te helope hote
uneinei mur pe kulos hote iri ke nachnai ke
tela nga kileng mur.
8 ✡Pe hele lange iri ke pomai, “A i pe a
mene ute kela luluch nga lemo inga ero. A
rahit mene lemo eko. Pe a takis kole ero pe
a mene ngaunga ero pe umtutuna ero.
9 A heronia ae ulina pe lemo hengeron la
ellechle nenge tu hite imo nem lo pe e ero ol.
10 Nenge teke ateu nga pele e, atu mana
nga lamam kela het nga etue nenge a lohaka
nga kileng nem.
11 ✡Pe nenge teke ala nga kileng hel pe
hehei pe hana lemeria ero ia imo pe te longo
taua imo ero, a pasis sue ich nga apemo nga
etue nenge a lohaka. Ke nem heneue iri nga
NeHalang letena inin ngana.”
12 Iok, tei hot la pe te haliu hot lange hehei
pe hana ke te hulia iri nga reria poinga
porekreke ngana mur.
13 ✡Pe te helope hote uneinei mur halang,
pe te taune ae oliua eina nge iri nenge sin-
giria haleles pe te hemasia iri ke te urana
mule.
14 ✡Naungaala ana non Herot longe nei
iange Iesus pingana song ke hulua te eteia.
Hana hel te teke, “Ioanes nenge henunun
lohaka mule nga metenga. Pomalam nena
kerkerenga tu nge i ke poi hote ure mer-
akulo nemur.”

✡ **5:30:** Luk 6:19 ✡ **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 ✡ **5:41:** Luk 7:14 ✡ **6:2:** Ioa 7:15 ✡ **6:4:** Ioa 4:44 ✡ **6:8:** Luk 10:4-11 ✡ **6:11:** Ume 13:51 ✡ **6:13:** Iei 5:14 ✡ **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

15 Pe hel te hele, “I Elaisa” pe hel pule te
teke i hetatalonga e pule nenge pomange
hetatalonga hel nge nike.
16 Ne Herot longe pe hele, “Ioanes nenge
e hele ke te chatoa kanna laka, lohaka mule
nga metenga nem.”
17 Ne Herot isipona tunge helenga ke te
laua Ioanes pe te kale hite pe tetal teua nga
tuele au ngana. Ne Herot poi ke pomam
iange lei heke tina Pilip nehei Herotias,
18 ✡pe Ioanes hele lala nge ne Herot ke
teke “Iong o leia tim nehei pe nem ma ke
pengpeng nga rera hotonga ero.”
19 Pe Herotias hul haka ae lapusa ngana
nge Ioanes ke teke une i. Pe ero.
20 Iange ne Herot matau ele Ioanes nge
i non nge na poinga pengpeng pe nanas
mene NeHalang. Ke pomalam Herot poi
ele mene i nga tuele au ngana. Herot lon-
glonge Ioanes pe letena tuanin rara halang
pe lemene nge longo manmana nge i.
21 Iok laol, Herotias nena kue semel
ngana nenge hune Ioanes lohot ol. Ngana
laka nga etue nenge te poia ngaunga
matana nenge leteria metene etue nenge
Herot tana hoe i ia. Pe Herot iua ana lang
mur. Hana papalauna mur nenge te nauele
kileng mur pe iri nenge te mukmuka nge
palinga hel ana hana mur pe hana papalau
ngana mur nge Kalelea.
22 Nga etue nenge Herotias tuna teu at ke
hes, poia ne Herot pe ana lang mur ke te
iech toto. Pe non soke nem hele lange he
malolong nem ke teke, “O hele at nge iau
nga utar nenge lemem tau tote pe e tunge
lange iong.”
23 Pe hele lange i ke kerkereng toto ke
teke, “O teke o longia utar? Lemem ngam
mana! Nenge teke lemem ke o mene
ure lochloch ngana nenge enau ele, lape e
chachia nga tuna ngana ke lem hele pe lek
hele.”
24 Ol pe he nem i hot la, pe onteia tana,
“Lape e longia utar mai?”
Pe tana tuacholia, “Ola pe o longia Ioanes
nenge henunun palpalna.”
25 Pe ueiuei mana he nem la mule nge
naungala ana non neu pe hele, “Lemek ke
o tunge Ioanes nge henunun palpalna ana
kaliu at nge iau heueu mana nei.”
26 Ol pe naungaala ana non neu letena
poreke toto, pe meia i nge teke lape chan-
nanga mana nga ana lang mur mataria.
27 Ol pe kulos sapele nena non nge hu-
nun hana kela mene Ioanes palpalna. Non
nem la pe chatoa Ioanes kanna nga tuele au
ngana.
28 Pe mene palpalna nga kaliu ke at mule
pe tunge lange he nem pe he nem tunge
lange tana.
29 Ioanes na hana mur te longe nei pe teat
ke te mene koluna kela tealo hite nga rika
letena.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

30 ✡Iesus nena hana mur teat mule nga
reria inga mur pe te nana luluch nge i. Pe te
nene ure nenge te poia nenge te heleia lange
hehei pe hana.
31 Hehei pe hana halang te atat pe te lala
ke te poia Iesus pe nena hana mur ke te
ngau ero. Ol pe Iesus hele lange na hana
mur ke teke, “Ita ol, tala nga kileng unne ke
ita toro ke a tah eingamo mukam.”
32 Ol pe te mene sulang pe teote langa
kileng e nge mele tuia ero toto.
33 Pe hulua te neue iri nge tela pe te eteia
lo. Pomalam te hile kileng lochloch pe te
song nga ich ke iri muka langa kileng nenge
lape Iesus pe nena hana mur tesio ia.
34 ✡Iesus iuch hot nga sulang pe esia hulua
pe letena poreke toto ia iri iange tepoi ke
manga sipsip nenge aria naualanga ero. Pe
talun ke hetore iri nga ure nge halang toto.
35 ✡Chaia matana puluch sisio lo pe nena
hana mur teat nge i pe te hele, “Kileng nei,
ich sana lomona mana pe ngaunga ero pe
chaia matana i sisio mai loi.
36 O kulosia iri ke tela nga kileng mur
nenge tetu rochroi ke teol aria ngaunga ke
te ngau.”
37 Pe Iesus hele, “Imo sipomo a tunge aria
ngaunga.”
Pe te hele, “Mo hengaua iri ke mere mai?
O teke mo olia aria ngaunga? Nem lape
umtutuna halang toto paiam!”
38 Pe Iesus onteia iri, “Beret hia nge ma
mau? Ala ke anau toto.”
Te tango rara ke het pe te hele, “Beret iri
lime iau pe ruo nai pule.”
39 Ol pe Iesus hele lange na hana mur ke
te poia hulua ke teare sio nga heilil.
40 Pe teare nga tuluk mur ke te nanas tau
hel. Tuluk hel iri ana non kina lime (100) pe
hel iri ana non kina nai pe analoch (50).
41 Ol pe Iesus mene beret lime neu pe ruo
nai neu. Pe nau haka langa tapa pe hele
urana lange NeHalang. Reke beret nemur
pe tunge lange nena hekulkulonga mur ke
te heronge nge hehei pe hana. Pe heronge
ruo nai neu nge iri lochloch pule.
42 Iri lochloch te ngau pe saria una toto.
43 Pe Iesus na hana mur te heua beret pe
ruo aluana mur ke muta toto nga chasang
nge iri analoch pe nai.
44 Hana nenge te ngau, iri 5,000.

Iesus I Nga Ech Ona
(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

✡ **6:18:** Lev 18:16 ✡ **6:30:** Luk 10:17 ✡ **6:34:** Num 27:17; Mat 9:36 ✡ **6:35:** Mak 8:1-9

45 Pe ueiuei mana Iesus hele lange na
hana mur ke te haka nga sulang ke te muka
lange Petsaita. Pe i tu pol mukam ke ku-
los mulmule hulua ke tela mule nga reria
kileng.
46 ✡Kulosia iri ke tela pe i haka langa
hengene ke hetalaulau.
47 Kileng miliko sio pe nena hana mur te
manmana nga ech hetaliliu ngana tunan-
gana lo pe i toro tu nga ich.
48 Pe esia nena hekulkulonga mur nge te
pur kikiria toto ia sulang ote ngana iange
tuttula eingana tua ele iri. Pe nga uachuach
Iesus i nga ech ona ke lange iri. Teke ris tote
iri
49 ✡pe te esia i nge ii nga ech ona pe te teke
ma moiuk iam pe alngaria haka.
50 Iange iri lochloch tenaue i pe te matau.
Ueiuei mana pe hele lange iri ke teke, “A
matau ero! A kerkereng, Iau pa i!”
51 ✡Iuch haka lange iri nga sulang pe tut-
tula nem mete sio. Pe te rura pe leteria una
ala,
52 iange leteria mallaha ero toto nga beret
nenge Iesus heronge nem luna.
53 Te ote tele nga ech hetaliliu ngana ke
tela nga ich nge Kenesaret pe te hele heke
reria sulang.
54 Te hile sue reria sulang pe ueiuei mana
hehei pe hana tenau urume Iesus.
55 Ol pe te song langa kileng lochloch
ngana nga kileng palaungana nem. Pe te
takisia iri nenge singiria haleles nga hete ke
te lala nga kileng nemur nenge Iesus tutu ia.
56 Pe nga kileng lochloch ngana nenge
Iesus laia, te mene reria haleles kina mur
lala nga ingaala munna mur. Pe te hele
kerkereng lange Iesus ke te teke iri nenge
singiria haleles te raua nena hengeron
ilina. Pe iri nenge te raua te urana mule.

7

Hana Reria Poinga Mur Nge Nike
(Mat 15:1-9)

1 Paresio mur pe iri hel nenge te hetottore
hotonga, teat nge Ierusalem pe te hemu-
rung hite Iesus ke liliu tom.
2 ✡Pe te neue Iesus nena hana mur hel
nge te ngau hit mene peria muna ngana nga
NeHalang matana pe te lome tele peria ero.
3 Iange Paresio mur pe Israel mur hel
pule te ngau tangai mana ero. Te nanasia
iri siporia reria poinga nenge te mene nge
reria tete mur, ke te lomo sio tele peria ke
nek mukam ke het pe te ngau ol.
4 ✡Pe pule, nenge teke te mule nga ingala,
te ngau tangai ero. Tenun tala mukam. Pe te
nanasia poinga halang pule, manga nenge
te lome aria ure lochloch nenge te inin ia
pe te tuntun ia. Te teke te nanasia poinga
nemur ke te urana nga NeHalang matana.
5 Pe Paresio mur pe iri nenge te hetottore
hotonga, te onteia Iesus, “Lem hana mur te
ngau luluch nga peria muna ngana. Pomere
nge te nanasia poinga nemur nenge ratete
mur te hesue ero?”
6 ✡Iesus tuacholia ke teke, “Hetatalonga
Isaias hele ke manmanna nga nenge has pe
hele urume imo hana nenge amo hengetau
nachnai ke teke:
“ ‘Hana nei te heto heke iau nga haria ulina
mana
pe nga leteria tetu kelkel toto nge iau.
7 Te heto heke iau pe leteria manmanna ero
nga ure nenge te heleia.
Tepoi ke pomau iange te hile Non Soke nena
hotonga
pe te hetoro manmana nga hana mana
reria poinga.’ ”
8 Pe Iesus hele, “Imo a hile hote NeHalang
nena hotonga pe a nanas mene hengetoro
nenge hana mur.
9 Oe, a etei tote poinga nenge a sausaua
NeHalang nena hotonga pe a nanas mene
imo sipomo lemo poinga.
10 ✡A poia ke pomam nga hotonga nenge
Moses tunge lange imo. Iange Moses nena
hotonga hele ke teke, ‘O longo taua temem
pe tam.’ Pe pule hele ke teke, ‘Itei nge hele
poreke tana pe temene, lape te hune i.’ Imo
a saua hotonga nem pe a hetoro hel mana ia
a pallaklaka ngamo.
11 Iange mele teke longo taua tana pe
temene pe teke tunge tunginga lange iri, pe
imo a hele ele i ke mene mule tunginga nem
ke NeHalang nena ia.
12 Ke lemo poinga nenge a pallaklaka poia
mele nem ke longo taua tana pe temene ero
pe halaua iri nga tunginga ero ol.
13 Ke nga poinga nem a hetaua NeHalang
nena hotonga nga lemo poinga. Pe a poia
lange hana hel pule ke poinga nenge pomai
lohot ke halang toto.”
14 Ol pe Iesus iu mule hulua nemur pe
hele lange iri, “Imo lochloch a longo at nge
iau pe letemo mallaha nga ure nenge e
heleleia nei.
15 ✡Ure nenge tu nge hot pe teu langa
none letena, poia letena ke muna ulu nga
NeHalang matana ero. Ure nenge tu nge teu
pe lohot at, poia non nem ke muna ulu nga
NeHalang matana.
16 Apal talngamo pe a longo ke neknek!”
17 Iesus hile sue hulua pe teu langa pele
pe nena hana mur te onteia i nga helenga
opene nei.
18 Pe Iesus hele lange iri, “Amo hauaua
toto kura kai? Ure nenge tu nge hot ke

✡ **6:46:** Luk 5:16 ✡ **6:49:** Luk 24:37 ✡ **6:51:** Mak 4:39 ✡ **7:2:** Luk 11:38 ✡ **7:4:** Mat 23:25 ✡ **7:6:** Isa 29:13
✡ **7:10:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **7:15:** Ume 10:14-15

teu langa mele letena poia i ke poreke nga NeHalang matana ero.
19 Iange teu langa kakaona ero. Teu la mana nga makanna pe lohot mule nga singina." (Iesus nena helenga nei luna, teke ngaunga lochloch ngana te urana nge te ngaua.)
20 Pe Iesus helolo une na helenga ke teke, "Utar nenge tu teu nga none letena pe lohot at, poia non nem ke poreke nga NeHalang matana.
21 Iange ure poreke ngana nemur te lohot at nga non nem letena. Ngana laka; letena tuanin ngana poreke ngana mur, pe salaulau pe keme pe hunun hana pe poi poreke lala nge leinga kina mur,
22 poinga nenge naulele ure mur pe na polo tantana pe channanga pe meia iri ero pe sana kekeke pe channanga ke heporeke mele ene pe longo olole, letena matana ero pe poi pulut mana pe ure poreke ngana hel pule.
23 Ure poreke ngana nemur tetu nga none letena nike pe te lohot at nge hot pe te poia i ke poreke nga NeHalang matana."
24 Iesus hile sue kileng neu pe langa kileng mur nenge rochroi nga kileng nenge Tir. Teu nga pele e pe lemene ero nge mele e eteia i nge tu lamau. Pe tu ke talkome ero.
25 Hei e nge uneinei tu nge tuna heingana. Ana hei longe Iesus pe lange i ke ueiuei mana. La pe ma sio nga Iesus apena ke teke Iesus heurana ia tuna.
26 Ana heingana nena nge Israel ero. Te hoe i nge Poenisia nge Siria. Hele lange Iesus ke helope hote uneinei nge tuna heingana nem.
27 Pe Iesus hele, "Poinga nenge ta mene aina kinkino ngana aria ngaunga pe ta saua lange kaone mur pengpeng ero. Ta hengau tele aina kinkino ngana nenge Israel muka."
28 Pe hei neu tuacholia ke teke, "Oe Non Soke, pe kaone mur te ngaua aina kinkino ngana aria ngaunga mumuna nga hatanga ene!"
29 Ol pe Iesus hele lange i, "Uneinei uahot nge tum lo nga tuacholinga nem. Ola nga lem pele ol."
30 Ana hei la mule nga na pele pe naue tuna nge ma nga hete. Pe uneinei ua hot nge i lo.
31 Iesus hile kileng Tir pe i haka lange Siton pe i sio langa ech hetaliliu ngana nge Kalelea nga tuele kina nenge ene Tekapolis.
32 Hana hel te takisia none lange Iesus. Non neu talngana hit pe ana hengetau meena. Pe te hele lange Iesus ke tal heke penna nge i.
33 Pe Iesus mene kelkel ia non neu nge hulua pe puo teua penna kukana langa ana non talngana. Ulut pe raua non neu ana hengetau.
34 Ol pe Iesus nau haka langa tapa, eingana tah pe hele, "*Epata!*" Luna, "O longo mule!"
35 Ueiuei mana non nem longo ke nek pe ana hengetau polpolenga pe hele ke mallaha mule.
36 ✡Pe Iesus hele lange hehei pe hana nemur ke teke te heleia lange mele e ero ol. Hele lala nge iri ke te hele ero pe iri te tamia ana helenga ke halang tototo ol.
37 ✡Pe iri lochloch nenge te longe te rura toto nge Iesus pe te hele, "I umeia ure lochloch ke urana mana. Pe poia iri nenge te longo ero ke te longo mule pe iri nenge te hele ero ke te hele mule."

8

Iesus Hengaua Hana Iri 4000
(Mat 15:32-39)

1 ✡Nga etue nem hulua teat ke te eukirau pe aria ute ero nge te ngaua ol. Pe Iesus iua na hana mur lange i pe hele,
2 "Letek poreke ia hulua nemur iange tetu luluch nge iau ke etue mol pe ute nge ta tunge nge iri ke te ngaua ero.
3 Nenge teke e hengaua iri ero pe e kulosia iri langa ria kileng, lape te makuk leilei pe te mete par nga kue iange iri hel nge teat nga kileng nga tau."
4 Pe nena hana mur te hele, "Kileng nei tu loulou mana pe mele hel tetu nga lamai ero, pe itei nakuna nge tango ke ngaunga halang pe hengaua hulua nei?"
5 Pe Iesus onteia iri, "Amo beret hia mau?"
Pe te hele, "Rahtele nai."
6 Ol pe Iesus hele lange hulua ke teare sio nga ich. Pe mene beret rahtele nai neu pe hele urana nge NeHalang. Reke iri pe tunge lange nena hana mur ke te heronge lange hulua nemur. Ol pe nena hana mur te mene ke te herongo sapele.
7 Iri aria ruo tutuna hel pule. Pe Iesus hele urana lange temene nga ruo nemur pe hele lange nena hana mur ke te heronge pule.
8-9 Hulua lochloch te ngaua ke saria una. Hulua nemur iri 4,000. Pe na hana mur te mene ke chasang iri rahtele nai nge te muta nga ngaunga aluana mur. Te ngau ke het pe Iesus kulosia iri ke tela sapele.
10 Pe i lohaka sapele nga sulang luluch nge na hana mur pe tela nga kileng nenge Talmanuta.

Paresio Mur Te Onteia Iesus Nga Ure Palaungana E
(Mat 16:1-4)

✡ **7:36:** Mak 1:43-45 ✡ **7:37:** Isa 35:5 ✡ **8:1:** Mak 6:35-44

11 Paresio hel teat nge Iesus pe te talun ke
te heleia i. Te teke te hekoukou ele i pe te
onteia i ke ume hote ure palaungana e ke te
eteia nge i Non Palau tuna.
12 ✡Iesus letena poreke nge leteria man-
manna nge i ero pe eingana chup pe hele,
“Pomere nga imo hana heueu ana nei a
ontei nga ure papalau ngana nenge a rura
ia? E hele ke manmanna lange imo, lape e
umeia ure palaungana nem ke a neue ero.”
13 Iesus hile sue iri pe haka mule nga
sulang pe te lotele langa ech hetaliliu ngana
ilina ele.

Paresio Pe Herot Leteria Tuanin Ngana
(Mat 16:5-12)

14 Iesus na hana mur leteria lilil nge te
mene ngaunga ke halang. Pe aria beret elle
mana ma nga sulang letena.
15 ✡Pe Iesus hetoro hite iri, “Anau ala amo
ke nek nga Paresio mur pe Herot leteria
tuanin ngana, iange leteria tuanin ngana
poma laka nga ure tutuna nenge tetal teua
langa beret pe poia ke una haka (is).”
16 Pe nena hana mur te hele tele hel nge iri
siporia, “Ee! Iesus hele ke pomai iange ara
beret ero.”
17 ✡Iesus eteia utar nenge te heleleia pe
onteia iri, “Pomere nenge a heleleia nga
beret nge ero? Letemo matana ero kura
kai?
18 Imo matamo pe a kolkol kai? Pe talng-
amo pe a longo ero kai?
19 ✡E reke beret lime ke hana iri 5,000 te
ngaua. Letemo metene ero kai? Pe chasang
hia nenge te muta ia ngaunga aluana mur?”
Pe te tuacholia ke te teke, “Iri analoch pe
nai.”
20 Pe Iesus ontei mule iri, “Pe nenge e
reke beret iri rahtele nai lange hana iri
4,000, a mene chasang hia nenge te muta ia
ngaunga aluana mur?”
Pe te tuacholia ke te teke, “Iri rahtele nai.”
21 Pe Iesus onteia iri, “Letemo mallaha ero
toto kura kai?”

Iesus Hemasia None Nge Matana Hit

22 Iesus pe na hana mur tela ke te lohot
nga kileng nenge Petsaita pe hana hel te
mene none nenge matana hit at nge Iesus pe
te hele ke kerkereng lange i ke rahaka nge
non neu.
23 Iesus rahite non nem nga penna pe he
i ia i ke tei hot nga kileng neu ke tetu ke
iri toro mana. Ol pe Iesus ulut haka nga
non neu matana pe tal heke penna nge i pe
onteia i, “O amnei langa matam? O esia ute
kau?”
24 Non neu nau haka pe hele, “E neue
hana pe te pomanga ae mur nge tei rara.”
25 Iesus tal heke mule penna nga non neu
matana pe nau ke urana sapele pe esia ure
lochloch ngana ke mallaha ol. 26 Pe Iesus
kulosia i langa na kileng pe hele lange i ke
teke, “Ola pe oteu la mule nge Petsaita ero.”
27 Pe Iesus pe na hana mur tei ke tela nga
kileng nemur nge Kaesarea Pilipai. Teii nga
kue pe Iesus onteia iri, “Hehei pe hana te
teke iau itei?”
28 ✡Pe te tuacholia ke te teke, “Hel te teke
iong Ioanes nenge Henunun. Hel te teke
iong Elaisa pe hel te teke iong hetatalonga
e.”
29 ✡Iesus onteia iri, “Pe imo? A teke iau
itei?”
Pe Petrus hele, “Iong Mesias, nenge NeHa-
lang hele tala ia ke teke kulosia at.”
30 ✡Iesus toto hita lange iri ke teke, “A hele
hote iau lange mele e ero.”

Iesus Heleia Ana Melmelenga Pe Ana Metenga
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ol pe Iesus talun ke hetore nena hana
mur, “Non Tuna lape takisia melmelenga
palaungana. Pe hana papalauna pe
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hana nenge te hetottore hotonga
mur, lape lemeria ero ia i pe te hune i ke
mete. Pe nga etue mol ngana, lape maul
haka mule.”
32 Iesus hemallaha hot tote nei lange iri.
Ol pe Petrus mene hot kelkel ia i pe talun ke
hele salia i.
33 Pe Iesus hulia i ke nau la mule nge na
hana mur pe heleia Petrus ke teke, “Satan,
oua nge iau. Letem tuanin ngana mur song
ke nanasia NeHalang letena tuanin ngana
ero iam. O nanas mene hana leteria tuanin
ngana pa iam.”
34 ✡Ol pe Iesus iua na hana mur pe hulua
nemur ke teat nge i pe hele lange iri ke teke,
“Mele nenge teke at luluch nge iau, hile hote
i pe takisia ana manga toto ke nanasia iau.
35 Iange mele nge teke eleis maulngana
nga ich, lape alparia maulngana toto ngana.
Pe mele nge teke alparia maulngana nge
iau, nga helenga urana toto ngana lape
mene mule maulngana toto.
36 Pomere, urana nge none mene ure
lochloch nga ich ke poia i ke alparia
maulngana toto ngana? Nem lape ero!
37 Ute e ero toto nge tunge mele
maulngana toto ngana.
38 ✡Hehei pe hana nga etue poreke ngana
nei, leteria manmanna nge NeHalang ero.
Nenge teke mele meia i at nge iau pe nga lek
hengetoro mur, Non Tuna lape meia i lange
mele nem pule nga etue nenge sio at luluch

✡ **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **8:15:** Luk 12:1 ✡ **8:17:** Mak 6:52 ✡ **8:19:** Mak 6:41-44 ✡ **8:28:** Mak 6:15
✡ **8:29:** Ioa 6:68-69 ✡ **8:30:** Mak 9:9 ✡ **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 ✡ **8:38:** Mat 10:33

nga Temene nena hemalmalinga luluch nge angkelo mur nenge te pengpeng."

9

1 ✡Iesus mene une nena helenga ke la pe hele ke teke, "E hele lange imo ke manmanna. Hel nge imo nenge ames nga lamai heueu nei, lape a maulul kura ke a esia NeHalang nena naualanga pe nekinga nge at luluch nga kikina ngana toto."

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 ✡Etue rahtele elle nga hoena Iesus mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke iri ul te haka langa hengene nga lut toto ke tetu ke iri toro mana. Tenau la pe Iesus singina pe na hengeron lohot ke altoto.

3 Na hengeron hussu pe sinaha toto. Mele nga ich nei purpur ero nge poia ke hussu ke pomau.

4 Ol pe iri mol te naue Elaisa pe Moses nge te hele lululuch nge Iesus.

5 Pe Petrus hele haka lange Iesus, "Non Soke, imem koi motu nei lo pe urana nge mo hemes ke pelpele iri mol ke lem e pe Moses na e pe Elaisa na e."

6 Petrus pe pekngana mur te matau toto lo iau pe letena lilil nga utar nenge lape heleia.

7 Ol pe ulu lohot pe ana mulil ma hite iri pe te longe helenga e nge sio at nga ulu ke teke, "Tuk nge mutek tau tote koi. A longo taua i!"

8 Tenau rara ke ueiuei mana pe te neue mele ero ol. Tenau mene Iesus nge tu luluch nge iri.

9 Nga tesio mule ngaria nga hengene Iesus hele lange iri, "A hele lange mele ero nga utar nge a naue kela het nga Non Tuna maul haka mule ngana nga metenga."

10 Te longo taua na helenga pe iri siporia te ontei hel mule nge iri, "Maulinga nga metenga luna ma ke mere?"

11 ✡Ol pe te onteia Iesus, "Pomere nenge iri nenge te hetottoro nga hotonga te teke Elaisa at tala?"

12 ✡Pe Iesus tuacholia ke mai, "Manmanna ke Elaisa at tala ke he pengpengia ure lochloch. Pe pomere nenge NeHalang na helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke Non Tuna lape takisia melmelenga palaungana pe lemeria ero ia i?

13 ✡E hele lange imo, Elaisa at lo pe hehei pe hana tepoi poreke i nga lemeria ngaria ke pomanga NeHalang na helenga nenge tehas sue nge nike hele ngana."

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Tesio at mule nga hengene pe te esia hulua nge temes liliu ele Iesus nena hana mur pe hana nenge te hetottoro nga hotonga, tetak ulu helelia helenga luluch nge iri.

15 Hulua te esia Iesus pe te rura pe te iech pe te song lange i.

16 Pe Iesus onteia na hana mur, "A tak ulu heleleia helenga nga utar?"

17 Pe None nga hulua leteria tuacholia, "Non Soke, e mene tuk at nge iong iange uneinei tuteu nge i pe poia i ke hele ero.

18 Etue hel uneinei teu heke i pe tamal sue langa ich pe melona tua nga hanna, pe tele hite ngingina pe ma ke tak ton. Pe e onteia lem hana mur ke te helope hote pe te alker taua."

19 Iesus hele lange iri, "Etu luluch nge imo ke mala toto lo. Pomere nenge letemo manmanna ero mana mam? Etu luluch nge imo ke mere ol? Pe e halaua imo ke mere ol? A mene kol nem at nge iau!"

20 Te mene i lange Iesus.

Mala ero pe uneinei esia Iesus pe tamal sue kol nem langa ich. Poia i ke loiloi pe sechul rara pe melona tua nga hanna. Ol pe Iesus onteia temene,

21 "Ure nem tu nge i ke etue hia lo?"

Pe kol neu temene hele, "Nga i kino ngana nike.

22 Kokoeses uneinei tamal heke i nga oan ngingina ngana ke teke une i. Pe tamal teua i nga ech. Pomere, nakum toto nge letem poreke ia imem pe o halaua imem kau?"

23 ✡Pe Iesus hele, "Oe, iong o hele ke o teke, 'Nakum toto?' Pe iong nakum pule la! Mele nenge letena manmanna, nakuna toto nge poia ure lochloch ngana."

24 Ueiuei mana kol neu temene hele, "Iau letek manmanna ngana koi tu, pe kerkereng ero. O halaua iau ke letek manmanna ngana tu ke kerkereng!"

25 Iesus esia hulua nge lape ueiuei mana pe te emurung taua iri, tunge helenga kerkereng ngana langa uneinei ke teke, "Iong uneinei nenge o poia kol nem ke talngana hit pe hanna hit, o lohot nge i pe otu teu mule nge i ero ol!"

26 ✡Uneinei neu alngana haka pe heloiloi ia i pe iuch hot sapele. Pe kol neu nakuna pomanga mete. Kela iri lochloch te heleia, "Kol nem mete iam!"

27 La ol pe Iesus rahite i nga penna pe isipona mes haka.

28 Iesus pe na hana mur teteu langa pele ke iri toro mana, pe na hana mur te ontei hote i, "Pomere nenge mo alker taua uneinei nemai?"

29 Iesus hele, "Hetalaulaunga mana helope hote ure nenge pomai. Ute e ero ol."

✡ **9:1:** Mak 13:30 ✡ **9:2:** Ume 3:22; 2Pi 1:17-18 ✡ **9:11:** Mal 3:1 ✡ **9:12:** Psa 22:1-18; Isa 53:3; Mal 4:5-6 ✡ **9:13:** Mat 11:14 ✡ **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23 ✡ **9:26:** Mak 1:26

Iesus Hele Muleia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 ✡Iesus pe na hana mur te lohaka nga kileng neu pe tei tele kileng nenge Kalelea. Iesus lemene ero nge mele eteia tu ngana,
31 ✡iange hetottore nena hana mur pe hele lange iri, “Lape mele tung heke Non Tuna langa hana peria ke te hune i. Pe nga etue mol ngana lape maul haka mule nga metenga.”
32 ✡Iri te eteia hengetoro nei luna ero pe te matau pule nge te onteia i.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Te lohot nge Kapernam pe teteu nga pele letena pe Iesus onteia na hana mur, “A hele helel ia utar nga kue?”
34 Pe te tuacholia i ero iange nga kue te hele helel ia itei nge iri nge i palaungana toto.
35 ✡Iesus kila sio pe iua nena hana analoch pe nai nem pe hele lange iri, “Itei nenge lemene ke teke i muka, au sue i ke i hoena pe ume mule nge iri lochloch.”
36 Iesus hele ke het pe mene mele sune pe hemesia i nga mataria. Lolo heke i pe hele lange iri,
37 ✡ “Itei nenge longo taua iau ke poi ke urana lange mele sune nge mai, poi ke urana at nge iau pule. Pe itei nenge poi ke urana at nge iau, poia at nge iau toro ero. Poia la pule nge i nenge kulos sue iau at.”

Mele Nenge Hele Poreke Ita Ero, I Pekngara Ia
(Luk 9:49, 50)

38 Ioanes hele lange Iesus, “Non soke, mo esia none nge helope hotot uneinei nga lem kerkerenga, pe mo hele lange i ke poia ero iange pekngara ia i ero.”
39 Iesus hele lange iri, “Apoi ele i ero, iange mele nenge poi hotote merakulo nga lek kerkerenga lape hele poreke iau ke ueiuei mana ero.
40 ✡Iange mele nenge hele poreke ita ero, i pekngara ia.
41 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge eteia ke lek hana mur imo pe tunge ech lange imo ke halaua imo, NeHalang lape tuacholia ke tunge ure urana ngana lange i.”

Ta Heporeke Hana Leteria Manmanna Ngana Ero
(Mat 18:6-9; Luk 17:1, 2)

42 “Nenge teke mele poia elle nge aina kinkino ngana nemur nenge leteria manmanna nge iau ke poia poinga poreke ngana, tuacholinga nga poinga nei poreke toto nga te heon hite um palaungana nga mele nem kanna pe tesau hote i nga leme.
43-44 ✡Pomalam, nenge teke perim poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o chatoa ke lasus! Urana toto nge perim ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke ngana, perim nai tetu pe osio langa oan nge henge lemlem.
45-46 Pe nenge teke apem poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o chatoa ke lasus! Urana toto nge apem ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke ngana, apem nai tetu pe osio lange oan nge henge lemlem.
47 ✡Pe nenge teke matam poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, osul hote ke lasus! Urana toto nge matam ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke ngana, matam nai tetu pe osio langa oan nge henge lemlem.
48 ✡Nga kileng nenge matmata lape tole iri, pe ana oan mete erochro.
49 “Lape oan helemlem ia iri lochloch.
50 ✡ “Mesmes urana. Pe nenge teke mesmes ngana het, lape mesmes mule ke mere ol? A poia atu ngamo ke manga mesmes pe a nauele imo ke nek.”

10

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Iok, Iesus lohaka nga kileng nem pe i ke lange Iutea, pe lotele nga ech nge Iortan. Hulua teole taua i pe hetoro mule iri ke manga popoia ke kokoeses.
2 Pe Paresio hel tela nge Iesus pe te ollaka hote i. Te onteia i, “O hele at nge imem. Hotonga hele ke teke urana nge none hile nehei pule?”
3 Iesus tuacholia pe ontei, “Moses tunge hotonga tei lange imo?”
4 ✡Pe iri te tuacholia. “Moses tunge hotonga lange Israel mur pe hele ke teke, ‘Mele nenge lemene ke hile nehei, isipona asia alalaha ke hele tote i nge hile nehei lo.’ ”
5 Pe Iesus hele lange iri, “Moses tunge hotonga nem iange te hetore imo pe anali toto nge a longo tau.
6 ✡Pe nga talun ngana nga ure lochloch te lohot ngaria, ‘NeHalang ala hote none pe hei e ke pomanga NeHalang nena alalaha hele ngana.’
7 ✡ ‘Ke pomalam non nem hile temene pe tana pe tu luluch nge nehei
8 pe te lohot ke iri elle mana nga singiria.’

✡ **9:30:** Ioa 7:1 ✡ **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 ✡ **9:32:** Luk 9:45 ✡ **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ✡ **9:37:** Mat 10:40 ✡ **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:41:** Mat 10:42 ✡ **9:43-44:** Mat 5:30 ✡ **9:47:** Mat 5:29 ✡ **9:48:** Isa 66:24 ✡ **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34 ✡ **10:4:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **10:6:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **10:7:** Gen 2:24; Epe 5:31-33

9 Ke NeHalang puo tomia imo pe mele
pele las mule imo ero ol."
10 Iok Iesus pe na hana mur teteu la mule
nga pele letena pe na hana mur te onteia i
nga ure nemur.
11 ✡Pe hele lange iri ke teke, "None nenge
hile nehei pe lei haka mule, poia poinga nge
poreke lange nehei.
12 Pomalam pule, hei e nenge hile ene pe
lei haka mule, poia poinga nge poreke lange
ene."

Iesus Pete Aina Kinkino Ngana
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Hehei pe hana nga kileng nem, te laia
tuturia mur nge Iesus ke rahaka nge iri pe
Iesus na hana mur tepoi ele iri.
14 Iesus esia poinga nei pe letena inin pe
hele lange na hana mur, "Apoi ele iri ero,
teat nge iau. Iange NeHalang nena mutenga
tu nge iri nenge pomai.
15 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele
nenge mene NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke pomange mele sune ero, lape
teu laia ero."
16 Iok laol, Iesus lole aina kinkino ngana
pe tal heke penna nge iri ke pete iri.

Non Nenge Na Ure Halang
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Iesus lohaka ke i mulmule lo pe none
song la pe tualou nga matana pe onteia i,
"Non Soke urana ngana ellem, lape epoi ke
mere ke e mene maulinga ke koko?"
18 Iesus onteia i, "Pomere nenge o hetue
iau ke urana? Mele e ero nge urana. NeHa-
lang i toro mana.
19 ✡O eteia hotonga nenge NeHalang
tunge lange Moses. 'O hune mele ero. O
tak tote mele nehei ero. O keme ero. O hele
poreke mele ero. O topala hite lem kemenge
ero. O longo taua temem pe tam.' "
20 Pe non neu hele, "Non Soke, e longo
taua hotonga lochloch ngana nemur nga
iau lolomele ngak nike."
21 Iesus mutena taua non neu pe nau
pengpeng lange i pe hele, "Ute elle mana o
poia ero kura. O mene lem urelu mur pe o
laia nga ingala matana ke te olia pe o tunge
ana umtutuna lange pakar mur. Pomalam
otu ke nek nga lut nga tapa. Iok, o nanasia
iau ol."
22 Non neu longe pe nakuna poreke pe ua
iange letena ia nena ure nge halang.
23 Iesus nau lange na hana mur pe hele
lange iri, "Anali toto nge iri nenge re-
ria urelu halang pe teteu langa NeHalang
naualanga pe nekinga!"
24 Iesus na hana mur te ruraia helenga
nei pe Iesus hele sapele, "Pekngak mur,
anali toto nge ateu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga.
25 Semel ngana nge kamel palaungana
iteu nga pakeka polona sune. Pe anali toto
ngana nge mele nenge na ure halang pe
iteu langa NeHalang nena naualanga pe
nekinga."
26 Iesus na hana mur leteria lilil toto nga
helenga nei, pe te ontei hel mule nge iri,
"Itei nenge lape NeHalang mene mule i mai
ol?"
27 Iesus nau la mule nge iri pe tuacholia,
"Imo sipomo nakumo ero toto nge a halau
mule imo pe nge NeHalang semel mana.
NeHalang nakuna nge poia ure lochloch
ngana."
28 Mala ero pe Petrus lohaka pe hele,
"Onau, imem mo hile sue lemem urelu
lochloch ngana pe mo nanasia iong."
29 Iesus hele lange iri, "Oe, e hele lange
imo ke manmanna, itei nenge hile sue na
kileng pe titina mur pe liliuna mur pe
temene pe tana pe aina kinkino ngana pe
ich ke nanasia iau pe haliu hote lek helenga
urana ngana,
30 i lape mene mule ke halang toto nga
etue nei. Lape mene mule ke ana non kina
lime; nga pele mur pe titina mur pe liliuna
mur pe tatana mur pe aina kinkino ngana
pe ich. Pe pule lape hana hel tepoi poreke
i pe nga hoena lape tu luluch nge iau ke
kokoes.
31 ✡Pe hulua nenge te heto heke iri ke iri
nga muka, lape iri hoena. Pe hulua nenge
te au sue iri ke iri hoena, lape iri muka."

Iesus Hele Hemol Ngana Ia Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 ✡Iesus pe na hana mur tei nga kue ke te
haka lange Ierusalem pe Iesus i muka ia iri.
Pe na hana mur leteria tuanin rara ke ha-
lang pe iri nenge te nanasia iri te matau. Ol
pe Iesus mene hot mule na hana analoch pe
nai nem pe hele mule ia ure nemur nenge
lape lohot nge i.
33 Iesus hele lange iri, "A longo at. Ta
haka lala nge Ierusalem koi pe Non Tuna
lape te tung heke i lange tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe iri nenge te
hetottoro hotonga. Iri lape te talue helenga
ke te teke mete. Ke het pe lape te tunge i
lange hana lomona ngana mur.
34 Pe lape te hele poreke i pe te ulut lolele
i pe te palia i pe te hune i. Pe nga etue mol
ngana nga hoena lape maul haka mule."

Ieims Pe Ioanes Reria Onteinga
(Mat 20:20-28)

35 Sepeti tutuna mur Ieims pe Ioanes, tela
nge Iesus pe te hele, "Non Soke, mutemem
ke mo teke o poia ute nge imem."

✡ **10:11:** Mat 5:32 ✡ **10:15:** Mat 18:3 ✡ **10:19:** Exo 20:12-17; Deu 5:16-20 ✡ **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30
✡ **10:32:** Mak 8:31; 9:31

36 Pe Iesus onteia iri, “Lememo taua utar
nge iau?”
37 Pe iri te tuacholia, “Nga etue nenge ola
nga temem na kileng nenge ririua tuia pe
oare nga lem kilanga palaungana nenge te
hemalmal heke iong ia, o hetakile emem e
nga ilim hele nenge hoihoi pe e nga ilim hele
nenge tamalmal ke imem soke luluch nge
iong.”
38 ✡Iesus hele lange iri, “A eteia utar ne-
mam? A eteia ute ero iam! Iau lape e takisia
melmelenga palaungana. Pe nakumo nge a
takisia pule? Ure poreke ngana lape lohot
nge iau ke e mete. Pe nakumo nge a mete ke
pomau pule?”
39 ✡Pe te tuacholia, “Oe, nakumem la.”
Iesus hele lange iri, “Manmanna ke lape
a takisia melmelenga palaungana ke po-
mange iau. Pe ure poreke ngana lohot nge
imo ke a mete ke pomange iau.
40 Pe iau ak ume nenge e hesilei hote imo
ke a are nga ilik hele pe hele ero. Mele hel
nenge muria nem lape iri soke luluch nge
iau pe NeHalang hesilei hote iri ke het lo.”
41 Iesus nena hana iri analoch nem te
longe Ieims pe Ioanes reria helenga pe lete-
ria inin taua iri.
42 ✡Iesus eukirau mule iri lochloch pe
hele, “Imo a eteia hana lomona ngana mur
reria poinga lo. Aria soksoke ngana mur
tetal hekeke iri ke te teke iri mukmuka nga
ure lochloch. Pe te teke te mene kerkerenga
palaungana pe tenau ele ure lochloch.
43 ✡A nanas taua poinga nenge mai ero.
Mele lemene ke teke lohot ke i palaungana,
talsue i pe ume mule nge imo lochloch.
44 Pe mele lemene ke i lohot ke i muka,
iok, talsue i pe ume ke pomanga lemo
hengekuleilei ana non ia.
45 Iange Non Tuna pule at pe tal heke i
ero. Sio at pe talsio mene i pe takisia melme-
lenga palaungana nenge hemas mule hulua
halang.”

Iesus Hemasia Patimias Nenge Matana Hit

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Iesus pe na hana mur tela nge Ieriko.
Te lohaka nge Ieriko pe tei mule pe hulua
te nanasia iri. Pe ne Timias tuna Patimias
matana hit pe arare nga kue ilina ke long-
long umtutuna.
47 Ana non longe nge manga Iesus nge
Nasaret kou atat pe alngana haka, “Iesus,
Teuit tuna! Letemia iau ke o halaua iau!”
48 Pe iri halang tepoi hele pe te hele lange
i ke reng. Pe ero. Non neu alngana ke soke
toto ol, “Teuit tuna, letemia iau ke o halaua
iau!”
49 Ol pe Iesus mes sapele pe hele, “A iua i
ke at.”
Te iu sapele non neu pe te hele, “Atong o
lohaka pe o iech, iange i kou iuiua iong.”
50 Non neu sau sue nena hengeron nenge
lololo ana pe tamu haka pe lange Iesus.
51 Iesus onteia i, “Lemem taua utar nge
iau?”
Pe non neu tuacholia, “Non Soke, e teke
matak charchara mule.”
52 ✡Pe Iesus hele, “Ola ol. Letem man-
manna ngana poia iong ke o urana lo.”
Non neu matana charchara sapele pe
nanasia Iesus nga kue.

11

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Tei ke heroi lange Ierusalem pe tei haka
nga hengene nenge Oliua. Pe te lohot nga
tuele tana nenge Petpage pe Petani. Iesus
kulosia nena hana nai
2 pe hetoro hite iri, “Imo nai ai langa tuele
tana nenge a naue la neu. Ai ke ala pe a esia
tongki nge te kale hite pe mele songia ero
kura. Aun hote pe a mene at. 3 Pe nenge teke
mele onteia imo, ‘A potatar ia ure nemam?’
Pe a hele lange i ke a teke, ‘Non Soke mutena
taua ke teke la, pe at muleia kura.’ ”
4 Tei ke tela pe te hottaua tongki nge
kalenga hit ke mes nga kue nga pele matana
pe te un hote.
5 Hana hel nge temes luluch te ontomoia
iri, “A un hote tongki nem ke a potaria?”
6 Pe te tuacholia ke pomanga Iesus hele
ngana lange iri pe te renge iri ke tela.
7 Te mene tongki lange Iesus pe tesau
heke reria hengeron langa ana ure ke Iesus
are haka ia.
8 Hehei pe hana tesau parai ia reria
hengeron nga kue tana. Pe hel tela nga ume
ke te chatoa hakau ina mur pe te tatach hote
nga kue.
9 ✡Iri nenge tei nga muka nge Iesus pe iri
nenga hoena, singiria kikele NeHalang pe te
makul haka, “Ta heto heke NeHalang! Nena
petanga tu nge i nenge kulos sue at nga Non
Soke ene!
10 NeHalang pete etue nenge atat ke po-
manga pete etue nenge temere Teuit esele
Israel mur nge nike. Ta heto heke NeHalang
nga lut toto!”
11 Iesus iteu lange Ierusalem, pe iteu
langa temene na pele. Pe nau rara nga ure
lochloch. Nau rara ke het pe iri ul na hana
analoch pe nai nem, tei sereng mana nga
ulei ke tela nge Petani.

✡ **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 ✡ **10:39:** Ume 12:2; Hem 1:9 ✡ **10:42:** Luk 22:25-26 ✡ **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **10:52:** Mak 5:34 ✡ **11:9:** Psa 118:25-26

Iesus Heleia Ae Nge Ngana Ngana Ero
(Mat 21:18-19)

12 Pomange rou, te lohaka nge Petani ke
tela mulmule nge Ierusalem pe Iesus mete
ana.
13 ✡Esia ae popi nge ina halang pe mes nga
tau pe ila ke teke nau. Lape nganangana ma
ero? La ke es pe ina mana pe nganangana
ero iange ana etue nenge hei ero.
14 Iesus hele taua ae popi nem ke teke,
“Nganangam ero ol!” Pe na hana mur te
longe.

Iesus Langa Temene Na Pele
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

15 Tela ke tesau hot nge Ierusalem pe Iesus
i teu langa temene na pele. Pe talun ke lope
hote iri nenge tei alala nga temene na pele.
Pe hekale hulia hatanga nenge te hetata
umtutuna ia pe arenga nenge iri nenge tei
alala ia ngie.
16 Pe heo ele iri nenge te loloch urelu pe te
tamo tele rara nga temene na pele letena.
17 ✡Pe lohaka pe hetore hehei pe hana
ke pomai, “NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape te hetue lek pele ke hehei pe hana
nga kileng pe kileng reria heta-
laulaunga ana pele.’
Pe imo a poia ke nakuna pomanga kemenge
kina mur reria pele nenge te talkomkome
ia.”
18 ✡Tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hana nenge te hetottoro
hotonga te longe ke pomau pe te tango rara
kue nenge lape te hune Iesus. Pe te mataua
i iange hulua lochloch te rura ia non ngana
na helenga.
19 Nga ulei Iesus pe nena hana mur te
lohaka mule nga tuele tana neu.

Nananga Nenga Ae Popi
(Mat 21:20-22)

20 Pomange rou nga uach te nanasia kue
nem pe te naue ae popi neu nge kalum ke
sio langa ulanlana mur.
21 Petrus letena metene utar nenge lohot
pe onteia Iesus, “Non Soke, onau la! Ae popi
nenge lem helenga makia kou mete!”
22-23 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “E
hele ke manmana toto lange imo. Nenge
teke letemo manmanna nge NeHalang, amo
e hele langa hengene nei, ‘O lohaka pe ola
ke osau teua iong nga ruach letena!’ Nenge
teke letem nachnai ero pe letem kerkereng
mana nga utar nenge o heleia, NeHalang
lape poia ke lohot nge iong.
24 ✡Ke pomalam e hele lange imo: Nga
etue nenge a hetalaulau pe a ontei nga ute,
letemo manmanna toto ke a mene ure nem,
pe lape a mene ure e nenge a ontomoi iau ia.
25 ✡Pe nenge teke omes ke o hetalaulau
pe letem metene poinga poreke ngana nge
mele poia lange iong, letem poreke ia mele
nem mukam. Ke pomalam temere nga lut
lape letena ia iong nga lem poinga poreke
ngana mur pule.
26 Pe nenge teke letem poreke ia hehei pe
hana nga reria poinga poreke ngana mur
ero, temem nga lut lape letena ia iong nga
lem poinga poreke ngana mur ero pule.”

Onteinga Nga Iesus Nena Kerkerenga
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Iesus pe na hana mur teat mule nge
Ierusalem pe Iesus i teu nga NeHalang na
pele palaungana. Pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe hotonga ana
hetoronga mur pe almasinga ana hana mur
teat nge i.
28 Pe te onteia i, “O kerkereng ngam mere
nge o poia ure nemur? Itei he kerkereng ia
iong ke o poia iri?”
29 Iesus tuacholia iri, “Lape e onteia imo
mukam. Pe nenge teke a tuacholia at nge
iau, iok iau lape e tuacholia lemo onteinga.
30 A hele at nge iau, Ioanes nena kerk-
erenga nenge henunun nem at langai? At
nge NeHalang ma at nge mele nga ich?”
31 Te hele hel mule nge iri, “Lape ta hele
ke mere mai? Nenge teke ta tuacholia ke ta
teke, ‘At nge NeHalang.’ I lape ontei mule
ita ke, ‘Pe pomere nenge letemo manmanna
nge i ero?’
32 Pe nenge teke ta teke, ‘At nge mele
mana nga ich’ hulua nei lape te lope ita.” (Iri
te matau iange hulua ramaria kerkereng
toto nge Ioanes i hetatalonga.)
33 Ol pe te hele lange Iesus ke te teke, “Mo
eteia ero i.”
Pe Iesus hele lange iri, “Iok, iau pule lape
e tuacholia lemo onteinga ero nga kerk-
erenga nenge e popoia urelu nemur.”

12

Helenga Opene Nga Iri Nenge Te Nau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 ✡Ol pe Iesus hele lange iri nga helenga
opene, “Nga etuene e none tue uain ana late
pe haua ana mapuo ke liliu tom. Pe selia
polo nenge lape poi hote uain nganangana
eina ia. Pe hemesia naungaala ana pele ke
ona langa lut ke tenau ele. Pe tung sue late
nem lange hana hel ke tenau ele pe i kela ol.
2 Pe nga lulunga ana etue, ume tokoninga
nem kulosia nena none ke la mene nena
uain nganangana hele.

✡ **11:13:** Luk 13:6 ✡ **11:17:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **11:18:** Mak 14:1 ✡ **11:22-23:** Mat 17:20 ✡ **11:24:** Mat 7:7
✡ **11:25:** Mat 6:14-15 ✡ **12:1:** Isa 5:1-2

3 Pe iri nenge tenau elele ume nem, te laua
ume tokoninga nena non pe tepal poreke i
pe te kulosia i ke patpata mana la ol.
4 Ol pe ume tokoninga kulosia nena none
pule ke lange iri. Pe iri nenge tenau elele
ume nem tepal chachia palpalna pe tepoi
poreke tote i.
5 Pe kulosia nena none pule pe te hune i.
Pe kulosia nena hana mur hel pule pe hana
nemur te palia iri pe te hune hel ke te mete.
6 Pe elle mana nge tu ol, ana non tuna nge
mutena tau tote. Nga hoena toto ol kulosia
tuna pe hele, 'Lape te renge tuk pamla.'
7 Hana nemur teare pe te neue ana non
tuna nge i ke atat pe te hele tele hel nge
iri, 'Non nem tuna lape mene lochloche ure
nemur. Ta hune i pe ta mene nena ure
nemur ke rera ia.'
8 ✡Ol pe telaua i pe te hune ke mete pe
tesau hote i nga ume."
9 Pe Iesus ontei, "Ol pe ume tokoninga
nem poia utar ol? I lape at pe hune hana
nemur pe tunge ume nem lange hana hel
pule ke tenau ele.
10 ✡A sisia NeHalang nena alalaha ero kai?
'Iri nenge te hemesmes pele, te esia um e
pe te teke ma um nem poreke.
Pe um nei urana toto nga um lochloch
ngana
nge hekerkereng ia pele nem.
11 Ure nei NeHalang poia.
Ta naue pe nakuna urana mana nga
matara!' "
12 Iuta mur aria papalauna nemur te teke
te laua Iesus iange te eteia ke Iesus heleleia
iri nga helenga opene nem. Pe ero iange te
mataua hulua. Ol pe te hile sue i pe tela.

Onteinga Nga Umtutuna Sau Ngana
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 ✡Pe nga hoena te kulosia Paresio mur
hel pe ne Herot nena hana mur hel ke tela
nge Iesus ke te ollaka hote i nga onteinga
mur.
14 Tela nge i pe te hele, "Non Soke, imem
mo eteia nge o hele ke pengpeng pe man-
manna toto lala nge hehei pe hana lochloch.
Pe letem una ero nge hana nenge reria ure
halang ma une sune mana. Pe o hetoro
ngam ia NeHalang na poinga urana mana.
Iok, o hele at nge imem. Pomere nga rera
hotonga mur, lape ta saua umtutuna ke
lange non soke nenge Rom, ma ero?"
15 Pe Iesus eteia reria ollakanga pe hele
lange iri, "Pomere nenge a teke a ollaka
hote iau mam? A mene umtutuna elle at ke
enau."
16 Te mene umtutuna elle lange i pe ontei
ia iri, "Itei ramana pe ene mai?"
Pe te hele, "Non Soke nenge Rom ramana
pe ene laka."
17 ✡Ol pe Iesus hele, "Oe, ure nenge ne
Kaesa nena, a tunge lange i pe ure nenge
NeHalang nena, a tunge lange NeHalang."
Pe hana nemur te rura nga Iesus na helenga
pe leteria tuanin raria.

Onteinga Nga Metenga Pe Maulinga
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 ✡Satiusi mur te teke hehei pe hana
nenge te mete lape te maul haka mule ero
ol. Pe hel nge iri tela ke tehot nge Iesus pe te
hele ke te teke,
19 ✡"Non Soke, Moses hasia hotonga e at
nge ita ke pomai, 'Nenge teke none mete
hatalia nehei pe tuna ero. Non nem tina
lape lei heke hei pakar nem. Pe nenge teke
turia, lape te hetue ke non nenge mete nem
tuna.'
20 Nga etuene e, aina iri rahtele nai titiria
mur hel. Nenge tengene ana lei pe turia ero
pe mete.
21 Pe tina nei ngana lei heke hei neu pe
turia ero pe mete. Pe tina mol ngana poi ke
pomau pule.
22 La ol pe titina mur lochloch te leia hei
nem pe tuturia mur ero pe te mete ke po-
malam pule. Pe nga hoena toto ol, hei nem
mete.
23 Iok, iri lochloch te leia hei nem lo pe
nga etue nenge te maul haka mule, itei lape
nehei ia ol?"
24 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Ramamo
mallaha nga NeHalang nena helenga pe
na kerkerenga ero. Ke ngana laka nenge
letemo matana ngana song ke pengpeng
ero.
25 Iange nga etue nenge NeHalang
hemaul heke hehei pe hana nga metenga,
tepoi ke pomange angkelo mur nga lut ke
telei ero.
26 ✡NeHalang heleia maulinga haka mule
nga metenga ana helenga lange Moses nga
oan nge ngaulala pe Moses has sue ke ulolo.
Pe imo mam a sisia ero ma? NeHalang hele
lange Moses ke teke, 'Iau NeHalang pe Iau
Apraham ana soke, Isak ana soke, pe Iakop
ana soke.'
27 Ke pomalam, NeHalang i hana nenge
te maululul aria soke ia. Hana nenge te
mete aria soke ia ero. Pe imo letemo matana
ngana song ke pengpeng ero toto!"

NeHalang Nena Hotonga Nenge Palaun-
gana Toto
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 ✡Non e nge hetottoro hotonga at pe
longe reria helenga. Pe longe Iesus nge tu-
acholia Satiusi mur reria onteinga ke urana

✡ **12:8:** Hip 13:12 ✡ **12:10:** Psa 118:22-23 ✡ **12:13:** Luk 11:53-54 ✡ **12:17:** Rom 13:7 ✡ **12:18:** Ume 23:8
✡ **12:19:** Deu 25:5 ✡ **12:26:** Exo 3:2, 6 ✡ **12:28:** Luk 10:25-28

pe onteia i, “Hotonga tei nge i palaungana
toto nge iri lochloch?”
29 ✡Pe Iesus hele, “Hotonga nenge palaun-
gana toto koi nei: ‘Israel mur, a longo. Non
Soke NeHalang i toro mana ara Non Soke ia.
30 Mutemo tau tote amo Non Soke NeHa-
lang nga kakahomo pe nga opemo pe nga
letemo tuanin ngana pe nga kikimo ngamo.’
31 ✡Pe NeHalang nena hotonga nai
ngana nenge palaungana toto ngana koi
nei: ‘Mutem taua nei ngam ke pomanga
mutemo taua iong sipom.’ Ke hotonga e nge
palaungana toto nga hotonga nai nei ero.”
32 Pe Non nenge hetottoro hotonga hele
lange Iesus, “Oe, urana Non Soke. Man-
manna toto pomanga o hele ngam, nenge
Non Soke NeHalang i toro mana pe mele nge
i NeHalang ero ol. Ngana laka lom i toro
mana lo.
33 ✡Pe urana nge tapoi ke nek ke mutera
tau tote Non Soke NeHalang nga kakahora
pe nga letera matana ngana pe nga kikira
ngara. Pe pule mutem taua neingam ke
pomanga mutem taua iong sipom. Urana
nge o longo taua hotonga papalau ngana
nai nei. Iange hotonga nai nei iri papalau
ngana toto nga tunginga nemur nenge te
chacharuche nga oan pe nga tunginga mur
lochloch.”
34 Iesus longe non neu nge tuacholia he-
lenga ke urana mana pe hele lange i, “Iong
otu ke rochroi toto langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga.”

Ol pe nga hoena te matau pe te onteia
Iesus ero ol.

Onteinga Nga Kristus
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Iesus hetottoro nga NeHalang nena
pele palaungana pe ontei, “Pomere nenge
hana nenge te hetottoro hotonga te teke
Kristus i ne Teuit nette ia?
36 ✡Opepengpeng hepengia ne Teuit ke
hele ke teke,
“ ‘Non Soke NeHalang hele lange ak Non
Soke:
“Oare la koi nga ilik hele nga tamalmal
kela het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur ke etal sue iri nga
apem huna.” ’
37 Ne Teuit isipona hetue I ke ana Non Soke.
Pe pomere nenge Kristus lohot mule ke ne
Teuit nette ia?”
38 Iesus hetore iri ke lala pe hele, “A
nauele imo ke nek nge hana nenge te hetot-
toro hotonga iange muteria tau tote poinga
nenge te heronia hengeron sasase ngana pe
tela nga ingala matana ke te teke hehei pe
hana te apala ele iri.
39 Te teke te keke ele kilanga nemur nga
muka toto nge hehei pe hana nga hetoronga
ana pele pe nga ngaunga matana mur.
40 Te pallaka ia pakar mur pe te mene
reria pele pe urelu mur. Pe te hetalaulau
ke sase toto ke te teke te poia iri ke te urana
nga hulua mataria. Hana nenge pomai aria
tuangachol nga hoena lape poreke toto.”

Hei Pakar E Nena Tunginga
(Luk 21:1-4)

41 Iesus are rochroi nga umtutuna ana
kaliu nga Non Soke nena pele pe esesia
hehei pe hana nge tetal teueu reria umtu-
tuna. Pe hana nenge reria urelu halang
tetal teu ke reria umtutuna halang toto.
42 Pe hei pakar e at pe tal teua umtutuna
nai nge elio ero mana.
43 ✡Pe Iesus iua nena hana mur ke teat nge
i pe hele, “E hele lange imo ke manmanna,
tunginga nenge hei pakar tal teua nei, ha-
lang toto nga hehei pe hana lochloch reria
nenge tetal teu nga umtutuna ana kaliu.
44 Iri hel reria umtutuna halang ma pe
te mene unne mana ke at tetal teua pe hei
pakar nena umtutuna unne nenge ma elele
i ngana koi hile hote nei.”

13

Iesus Heleia Temene Nena Pele Palaun-
gana Nge Lape Te Toto Sue
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iesus lohaka hatalia temene nena pele
palaungana ke teke lala lo pe nena none
hele, “Non Soke, onau la. Um pe pele nemur
nakuria urana toto!”
2 ✡Pe Iesus hele, “O esia pele papalau
ngana nemur? Lape tetu ke mau ero ol. Te
toto sue pe lape ute nge tunga muria ero ol.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge
Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Iesus arare nga hengene nge Oliua pe
nau tele langa temene na pele palaungana,
pe Petrus pe Ieims pe Ioanes pe Antreas, iri
toro mana teura hot tau i.
4 Pe te onteia i ke te teke, “Ure nei lape
lohot nge ngingie? Pe utar nge lape lohot
tala ke mo esia pe mo eteia ke etue nenge
ure nei lohotia heroi lo?”
5 Iesus hele lange iri, “Anau ala ke nek ma
lape hana hel te channanga ia imo.
6 Hana halang lape teat pe te hele nga iau
ek ke te teke, ‘Iau koloi! Iau non nenge e
hemasmas!’ Pe lape te channanga ia hehei
pe hana halang.
7 Lape a longe palinga hel nge lohot ke
rochroi mana nge imo pe a longe palinga
hel pingana nge at nga tau. Pe a matau ero.

✡ **12:29:** Deu 6:4-5 ✡ **12:31:** Lev 19:18 ✡ **12:33:** 1Sa 15:22; Hos 6:6 ✡ **12:36:** Psa 110:1 ✡ **12:43:** 2Ko 8:12
✡ **13:2:** Luk 19:44

Ure nemur lape te lohot tala pe imo a teke
ma etue hetala ngana iam lom, pe i ero la.
8 Kileng mur tepal helel. Hana nga ich
hel tepal hel luluch nge iri nenga ich hel.
Mangila lape rur nga kileng lochoch. Hana
halang lape aria ngaunga ero ke te met-
mete. Ure nemur pomanga melmelenga
tala ngana nenga hohonga.
9 ✡ "Anau ala amo ke nek. Ma lape te laua
imo pe te laia imo nga haliunga pe te palia
imo nga reria hetoronga ana pele mur. Imo
lape ames nga haliunga nga hana papalau
ngana mur mataria iange a nanasia iau, pe
a hele hote helenga urana toto ngana lange
iri.
10 Nga kileng lochloch ngana te haliu hote
helenga urana toto ngana lange hehei pe
hana, ke het pe etue hetala ngana at sapele.
11 ✡Nga etue nenge te laua imo ke la te
ontei hototе imo, samo loiloi nga utar nenge
lape a heleia ero. Etue nem at pe letemo
metene utar pe a heleia, iange helenga nem
lemo helenga ia ero. Opepengpeng tunge
lange imo.
12 ✡Iri nenge titiria hel te tung mule titiria
mur ke la te hune iri. Pe hana te tunge
tuturia mur kela te hune iri. Pe tuturia
mur te hunel luluch nge tetemeria mur pe
te tunge iri ke la te hune iri.
13 ✡Hulua lape lemeria ero ia imo iange
a nanasia iau. Itei nenge rahite letena
manmanna ngana kela het nga etue hetala
ngana, lape e mene i."

*Aetapuna Nenge Poreke Toto Nga NeHa-
lang Naungana*
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, "Imo lape a
naue aetapuna nge mes nga NeHalang nena
pele nenge heo ngana toto letena. Pe ure
nem poreke toto nga NeHalang nau ngana.
(Imo nenge asisis, letemo tuanin hote he-
lenga nei luna ke nek!). Ol pe iri nenge Iutea
te esia ure poreke ngana nem pe te ua kela
te talkome nga hengene mur.
15 ✡Non nenge tu nga pele ona, sio mule
ero, nem pe teu ke la mene mule ute nga
pele letena ero, ua mana ke la ol.
16 Pe non nenge tutu nga ume, la mule nga
nena pele ke mene nena hengeron mur ero,
ua mana pule.
17 ✡Hehei nemur nenge saria pe nenge te
lololo peo mur, atong mur lape te amneia ke
meena toto nge iri!
18 A hetalaulau lange NeHalang ke etue
nem lohot nga lukunna ana etue ero
19 ✡iange melmelenga palau ngana nei
poreke nenge poreke toto. Nga etue nenge
NeHalang ala hote tapa pe ich ke at heueu
nei, melmelenga palau ngana pele nge po-
mai lohot ero. Pe lohot ngana nei, lape lohot
mule ero ol.
20 Pe NeHalang lape tom choro ia etue
nemur. Pe toinge ero, hulua lochloch ngana
lape te mete. NeHalang hesilei hote hehei
pe hana nenge i nena, pomalam tom choro
mene etue nemur.
21 "Nga etue nem, mele hel lape te hele
lange imo ke mai, 'O nau at, non nenge
hemasmas koi! O nau la e pule kou!' Nenge
teke a longe helenga nem mur, a longo taua
iri ero.
22 ✡Iange hana hel lape te pallaka ke te
teke iri Kristus nenge hemasmas pe hel te
teke iri hetatalonga. Pe lape te poia ure hel
nge hehei pe hana nenge NeHalang hesilei
hote iri ke te ruraia. Lape te poia ure ne-
mur ke te teke te channanga ia iri. Pe ero,
nakuria ero toto nge te channanga ia iri.
23 E hele tala ia ure lochloch lala nge imo
nike pe a nauala amo ke neknek!"

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 ✡ "Ure poreke ngana mur te lohot ke het
pe nga hoena chaia matana lape tua ero pe
teio lape tua ero pule.
25 Pe itoch mur lape tei ke te nanasia
muria ero ol, te song parai pulut mana pe
kerkerenga hel pule nga tapa sana lape telot
sio.
26 ✡Nga etue nem Non Tuna lape lohot
nga ulu pe lohot luluch nga kikina ngana
palaungana pe nena hemalmalinga.
27 ✡Pe lape kulos sue nena angkelo mur ke
tesio at nga ich, ke te eukiraua nena hana
mur nenge hesilei hote iri nga kileng mur
lochloch ngana nga ich.

Hengetoro Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 "Anau langa ae keng, i lape hetore imo.
Nga etue nenge perperna mur te rora mule,
nakuna urana. Nem, letera metene ke chaia
ana etue heroi lo.
29 Pomalam pule ta esia urelu nenge te
lohotot pe letera metene ke Non Tuna at
mule ngana ana etue talunun lo.
30 E hele ke manmanna toto lange imo.
Hulua lochloch nga etue nei lape te maulul
kura pe ure nemur te lohot.
31 Tapa pe ich lape tehet pe lek helenga
mur tehet ero.

Mele Etei Nekia Etue Nem Hot Ngana Ero
(Mat 24:36-44)

✡ **13:9:** Mat 10:17-20 ✡ **13:11:** Luk 12:11-12 ✡ **13:12:** Mat 10:21 ✡ **13:13:** Mat 10:22; Ioa 15:21 ✡ **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **13:15:** Luk 17:31 ✡ **13:17:** Luk 23:29 ✡ **13:19:** Dan 12:1; Hem 7:14 ✡ **13:22:** Hem 13:13 ✡ **13:24:** Isa 13:10; Jol 2:10, 31; 3:15; Hem 6:12-13 ✡ **13:26:** Hem 1:7 ✡ **13:27:** Mat 13:41

32 “Pe mele etei nekia etue nem lohot
ngana ero. Angkelo mur te etei ero pe Ne-
Halang Tuna etei ero. Temene i toro mana
eteia.
33 Ke a nauala ke nek, iange a eteia ana
etue lohot ngana ero.
34 I nakuna nenge pomanga none nge lo-
haka hatalia nena pele pe tung sue ume mur
lange nena hana mur pe langa kileng nga
kileng tau ngana. Iri ellechle tenau ele aria
ume mur pe hele lange elle ke naualala nga
pele matana.
35 ✡Ke pomalam a nauala ke nek ol, iange
a eteia pele tokoninga at mule ngana ero. I
lape at mule nga ulei ma miliko tuna ngana.
Nga ngie chou tangtang ma nga uach ol.
36 A mamani ero, iange lape at mule pe
hottaua imo nge a mamani.
37 Utar nenge e heleia lange imo, e heleia
lange iri lochloch: Anau ala ke nek!”

14

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue nem lohot nenge Israel mur te
ngaua ngaunga matana palau ngana nenga
Ingatoto pe Ngaunga Menini Ngana. Iok
laol, etue nai tu kura pe ngaunga matana
palaungana nem lape lohot. Pe tunginga
ana hana mur aria papalauna mur pe hana
nenge te hetottoro hotonga te tango rara
kue e nenge talkome ke te laua Iesus pe te
hune i.
2 Pe lemeria ero nge te poia nga ngaunga
matana ana etue iange lape hulua te esia pe
tepal paria ia iri.

Hei E Henonou Hote Iesus Ana Metenga Opene
(Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

3 ✡Iesus kila teu nga Simon Lepra nena
pele nge Petani. Are ke ngaungau pe hei
e i teu at pe mene um e nge nakuna po-
manga ech kina pe mutaia ure inangana
ehech ngana nenge singira ana ia. Ure neu
uruna haka toto iange te ume hote nga ae
e nge inangana ehech toto. Ana hei palhote
matana pe pasiling heke nga Iesus palpalna.
4 Hana hel te esia pe leteria inin pe te hele
tele hel nge iri, “Pomere pa nenge hei paneu
hesil sio mene ure paneu mau?
5 Nenge teke te laia nga ingala matana,
lape te olia nga umtutuna ana non kina
analoch pe lime pe uruna te mene pe te laia
nge pakarkar una mur!” Te heleia i nga
matana pe te hemeia i.
6 Pe Iesus hele, “A hemeia i ero! A hele
poreke i ke?
7 ✡Pakar mur tetu luluch nge imo ke
kokoes pe nenge teke lememo, a halaua iri
pule. Iau etu luluch nge imo ke kokoes ero.
8 ✡Hei nem poi une la. Atong poi heke tele
nga singik iange nga hoena lape e mete pe
te poia ure nem nga singik pule.
9 Letemo metene ke nek! NeHalang na
helenga lape te heleia nga kileng lochloch
ngana nga ich. Pe utar nenge hei nei poia
at nge iau, lape te hele hote pule ke hehei pe
hana leteria metene heke mule.”

Iutas Hele Luluch Nge Hana Hel Ke Tunge Iesus Lange Iri
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Iok laol, Iesus nena hana iri analoch
pe nai, pe elle ene Iutas Iskariot. Iutas
tuahita Iesus ana nge tunginga ana hana
mur aria papalauna mur ke teke tung heke
Iesus lange iri.
11 Hana nemur te longe pe te iech pe te
hele lange i ke lape teol hite i. Iutas tango
rara sapele kue nenge lape mene Iesus pe
tung heke lange iri.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur Nga Ngaunga Matana Nenga Ingatoto
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Ioa 13:21-30)

12 ✡Iok, Ngaunga Menini Ngana ana etue
talun pe te hune Sipsip Tuna ke te ngaua,
ke leteria metene etue nenge Ingatoto ana.
Iesus nena hana mur te onteia i, “O teke ta
ngaua ngaunga nem langai?”
13 Iesus hele lange nena hana nai, “Ai teu
langa tuele tana neu pe none nge takisia ech
kina lape tapang ia imo. A nanasia i
14 kela nga pele nenge i teuia pe a hele
lange pele tokoninga ke a teke, ‘Non Soke
teke o henonoua imem nga pele letena
unne nem, nenge lape i pe nena hana
mur te ngaua ngaunga matana nenge letera
metene etue nenga Ingatoto.’
15 I lape henonoua imo nga pele letena
unne nge palaungana pol nga lut, nenge
ngaunga ana hatanga pe arenga mur te
maia lo. Pe a tatalo ele ara ngaunga mur nga
lamam.”
16 Iesus nena hana mur tei teu langa tuele
tana nem pe ure lochloch ngana lohot ke
manga hele ngana ia lange iri ke ulolo. Ol
pe te tatalo ele ure lochloch sapele.
17 Nga miliko Iesus iri hul nena hana
analoch pe nai nem, teat sapele.
18 ✡Te are ke te ngaungau pe Iesus hele, “E
hele ke manmanna lange imo, amo elle nge
imo nenge ita ul ta ngaungau nei, lape tung
heke iau nga hana peria.”
19 Na hana mur leteria meena sapele pe
iri ellechle te onteia i, “Lape ngana kai iau
mai?”

✡ **13:35:** Luk 12:38 ✡ **14:3:** Luk 7:37-38 ✡ **14:7:** Deu 15:11 ✡ **14:8:** Ioa 19:40 ✡ **14:12:** Exo 12:6 ✡ **14:18:** Psa 41:9

20 Iesus tuacholia, “Ngana laka e nge imo
analoch pe nai nem, nenge puo teua ana
ngaunga nga ngaunga eina luluch nge iau.
21 Non Tuna lape mete ke pomanga Ne-
Halang na helenga hele talaia lo. Pe tua-
cholinga poreke toto ngana, lape lohot nge
i nenge tung heke Non Tuna langa hana
poreke ngana mur peria, ke te hune! Nenge
teke non nem tana hoe i ero nike, toinge
urana nge i iam!”

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Etue nenge te ngaungau, Iesus mene
ngaunga nem pe hele urana lange Temene,
reke pe heronge nge nena hana mur pe
hele, “A mene. Iau mirak koi.”
23 Ke het mene eulinga, hele urana lange
Temene pe tunge lange iri lochloch ke tein.
24 ✡Iesus hele, “Iau eik koi. Iau lape e
mete pe eik lele ke heneue imo lochloch
nga Helenga Tomunga Hel nenge NeHalang
hele talaia ke teke poia.
25 E hele ke manmanna lange imo, Iau
lape einia uain e ero ol ke la ein mule
uain heueu ngana nga etue nenge hulua
lochloch tenau haka lange NeHalang pe te
heto heke i ke aria soke ia.”
26 Iok laol, te peua aria peunga elle ke te
heto heke NeHalang ke het pe tei hot sapele
ke tela nga hengene nge Oliua.

Iesus Hele Lange Petrus, Ke Teke Lape Channanga
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

27 ✡Iesus hele lange iri, “Imo lochloch
ngana lape a ua ak pe a hile sue iau, ke po-
manga NeHalang na helenga heleia lo, ‘Non
palau ngana lape hune naualanga nenga
sipsip mur pe sipsip nemur lape te ua parai.’
28 ✡Pe nga hoena lape e maul haka mule nga
ak metenga pe iau muka nge imo ke ela nge
Kalelea.”
29 Petrus tuacholia, “Nenge teke iri
lochloch te teke te ua am, iau lape e ua am
ero!”
30 Iesus tuacholia, “E hele ke manmanna
lange iong. Pareo tang ke henai ero kura
nga miliko nei, pe o hele he mol ke o eteia
iau ero.”
31 ✡Petrus tuacholia ke kerkereng toto,
“Iau lape e hele ke pomam ero toto. Nenge
teke tehun luluche iau nge iong, e ua am ero
pule!”
Iesus nena hana mur lochloch te hele ke
pomau pule.

Iesus Hele Luluch Nge Temene Nge Ketsemani
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 ✡Tela nga kileng nenge Ketsemani pe
Iesus hele lange nena hana mur, “A are la
koloi pe ela e hele luluch nge Temek.”
33 Iok, mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke
te koko nge i. Pe Iesus letena meena toto
sapele
34 ✡pe hele lange iri, “Letek meena ngana
nei, teke hemete tote iau. Atu la mai pe a
nauala.”
35 I la pol mana pe tamal sue i lange ich pe
hele lange Temene ke teke, “Auoo! Temek!
Teke nakum, o poia etue nenge melmelenga
palaungana nei ana ke lohot nge iau ero.”
36 ✡Iesus hele, “Temek, iong nakum nge o
poia ure lochloch ngana. O poi ele melme-
lenga palaungana nei nge iau. Pe o poia nga
lemek ngak ero, opoi mene nga iong sipom
lemem ngam.”
37 Iesus at mule pe nena hana mol neu te
mamani lo. Ol pe hele lange Simon Petrus,
“O mamani ke? Onau ala pol ero?”
38 Pe hele lange iri, “Anau ala pol pe a
onteia Temere nga lut ke halaua imo ke a
losio nga totoinga poreke ngana ero. Lape
lememo toto nge a poia ure nge urana,
pe singimo kerkereng ero iange imo hana
mana nga ich.”
39 Iesus la mule pe hele lange temene ke
pomau mana, “Auoo! Temek! Iong nakum
nge o poia ure lochloch ngana. O poi ele
melmelenga palaungana nei nge iau. Pe o
poia nga lemek ngak ero. O poi mene nga
iong sipom lemem ngam.”
40 Iesus at mule pe na hana mur te ma-
mani pullo, iange mataria nong nongo toto.
Haria meena pule nge te tuacholia na he-
lenga iange te eteia utar nenge lape te heleia
ero.
41 At mule hemol ngana pe hele lange
iri, “A mamamani kura ma? A memete ol!
Iange etue nei at lo! Te tunge Non Tuna
langa hana porekreke ngana mur peria lo.
42 A lohaka pe tala ol. Anau la non nenge
tung heke iau kou!”

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

43 Iesus helele kura pe Iutas he hot. Iutas
i Iesus nena none nga nena hana analoch
pe nai nem. Hana papalauna pe tunginga
ana hana mur aria papalauna mur pe hana
nenge te hetottoro hotonga, te kulosia hu-
lua ke te mene palinga hel ana mese pe
pakpaka pe te nanasia Iutas.

✡ **14:24:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16; Hip 9:20 ✡ **14:27:** Zec 13:7 ✡ **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7
✡ **14:31:** Ioa 11:16 ✡ **14:32:** Ioa 18:1 ✡ **14:34:** Ioa 12:27 ✡ **14:36:** Mak 10:38; Ioa 6:38

44 Iutas hele hatal reria ke teke, “Anau pe
e rahite elle nge iri penna, ana non la lom.
Alau sapele.”
45 Iok laol, Iutas ila sapele nge Iesus.
Rahite penna pe hele, “Non Soke!”
46 Pe tela sapele pe te laua Iesus.
47 Elle nge iri mene kakop pe ule lange
tunginga ana hana mur aria non palau
nena none pe chato hote talngana.
48 Iesus hele lange hana nemur, “A
lolochia kakop pe pakpaka ke a laua iau
ia? Iau non nge e palpal kai?
49 ✡Kokoes etu luluch nge imo pe e het-
ottoro nga Temek na pele. Pe pomere a
laua iau ero? Ure nei lohot ke pomanga
NeHalang na helenga nenge hele tala ia.”
50 ✡Ol pe Iesus nena hana mur lochloch te
ua ana sapele.
51 Kol mele e nge na hengeron menini
mana nananasia Iesus. Pe hana nemur te
teke te laua i pe
52 te rahit mene nena hengeron pe i ua ia
lachlach ngana.

Hana Papalau Ngana Nge Israel Te Poia Haliunga Palaungana Nge Iesus
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

53 Te mene heke Iesus langa tunginga ana
hana mur aria non palau nena pele. Pe
tunginga ana hana mur pe hana nenge te
hetottoro hotonga pe hana papalaunga hel
pule, iri lochloch te eukirau nga pele neu.
54 Pe Petrus nanas kome pe la ke i teu nga
pele nem ana aeteme matana. Ol pe kila sio
luluch nge palpal hussu mur ke alelel oan.
55 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur, pe pekngaria mur hel pule
nenge iri muka ia haliunga palaungana
nem, te ontei rara mele hel ke te hele hote
Iesus na poinga poreke ngana huuna mur,
ke te hune i. Te ontei rara pe te hottaua mele
e ero.
56 Hana halang te nana hot pe reria he-
lenga ma ke pengpeng ero, iange te chan-
nanga mana.
57 Hana hel temes haka pe te channanga
ke te teke:
58 ✡ “Mo longe Iesus nge hele ke po-
mai, ‘Iau lape e toto sue NeHalang na pele
palaungana nenge hana te umeia pe etue
mol nga hoena lape e hemes heke mule
e nge pomanga hana te ume ia nga peria
ero.’ ”
59 Hana nemur reia helenga ma ke peng-
peng ero pule.
60 Tunginga ana hana mur aria palau,
mes haka nga iri lochloch ngana mataria
pe ontei sapele Iesus, “O longe hana nemur
nge te hele poreke iong ero ma, nenge o
tuacholia iri ero mam?”
61 Iesus reng mana pe heleia helenga e
ero.
Non soke nem ontei mule i, “Iong Kristus
ma? NeHalang nenge i soke toto, tuna ma
iong mam?”
62 Iesus tuacholia, “Oe iau i loi. Pe imo
lochloch ngana lape a esia Non Tuna nge
are nga Non Soke NeHalang nenge kikina
toto ilina hele nga pen tamalmal. Pe lape
a naue iau nge e sio at luluch nga ulu nga
tapa.”
63 Tunginga ana hana mur aria soke neu
letena inin pe ta chachia isipona nena
hengeron pe hele, “Ta onteia mele hel ke te
nana mule nga Iesus nena poinga mur ero
ol,
64 ✡iange a longe na helenga poreke toto
ngana nem lo! Tal heke tote i ke teke i
pupure NeHalang. Lape ta tuacholia lange i
ke pomere nga nena helenga poreke ngana
nei?”
Iri lochloch te talue helenga ke te teke te
hune i.
65 Hana hel nge iri te lohaka pe te ulut
lolele i. Pe te kale ele matana pe tepal sapele
i. Te songlele ia i pe te hele lange i ke te teke,
“O hele hote mele nenge palia iong.” Palpal
hussu mur te mene i pe te tapala ule i.

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

66 Pe Petrus pau kou tutu nga non soke
neu nena pele matana ana aeteme kura. Ol
pe hei e nge umume nge non soke neu i at
67 pe esia Petrus nge alelel oan. Nach nei
hite i pe hele, “Iong pule o koko luluch nge
Iesus nenge Nasaret ae?”
68 Pe Petrus hele, “Iau e eteia non nem
ero i! E eteia utar nenge o heleleia nem ero
iam.” Ana non ua hot kela nga kue matana
pe pareo tang sapele.
69 Hei nem es mule i nge hot pe hele la
mule nge iri nenge temes rochroi ke teke,
“Iesus nena hana mur, elle iam nem!”
70 Pe Petrus hele, “Itei, iau? Iau elle nge iri
ero i!”
Mala ero pe iri nenge temes rochroi te
hele lange Petrus, “Manmanna toto ke iong
pule o koko nge Iesus, iange iong lem nge
Kalelea.”
71 Petrus echach ala ke teke, “E hele ke
manmanna lange imo pe nenge teke e pal-
laka, NeHalang tuachol mule at nge iau! E
eteia non nenge a heleleia nem ero!”
72 Petrus hele ke het pe pareo tang he nai
ngana sapele. Pe Petrus letena metene mule
Iesus nena helenga nenge hele tala ia lange

✡ **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Ioa 18:20 ✡ **14:50:** Psa 31:11 ✡ **14:58:** Ioa 2:19-21 ✡ **14:64:** Lev 24:16; Ioa 19:7

i, “Pareo tang ke henai ero kura pe o hele he mol ke o teke o eteia iau ero.” Ana non maluluna sio pe tang sapele.

15

Pilatus Onteia Iesus
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

1 ✡Nga uach uruna tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana soksoke ngana nenge Israel pe hana nenge te hetottoro hotonga pe iri lochloch nga haliunga palaungana nem te eukirau pe te hele hel ia utar nenge lape te poia lange Iesus. Ol pe te kale Iesus ke het pe te mene i ke lange Pilatus.
2 Pe Pilatus onteia Iesus, “O teke Israel mur aria naungaala ana non ma iong mam?”

Iesus tuacholia, “Oe, pomanga o hele ngam.”
3 Tunginga ana hana mur aria papalauna mur tetue helenga lange Iesus nga ure halang.
4 Pomalam ne Pilatus ontei mule i, “O longo langa helenga lochloch ngana nenge tetue lange iong neu. Pomere nge o tuacholia ero?” Pe Iesus tuacholia ero toto.
5 ✡Pe ne Pilatus rura iange Iesus tuacholia helenga e ero.

Ne Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39-19:16)

6 Nga ngaunga matana lochloch ngana nga Ingatoto ne Pilatus mene hote mele elle nga tuele au ngana nga hana lemeria ngaria.
7 Nga etue nem none nge ene Parapas tu nga tuele au ngana luluch nge pekngana mur iange tepal hel luluch nge Rom mur pe te hune none.
8 Hulua te eukirau pe te lohaka ke te onteia ne Pilatus ke mene hote none nga tuele au ngana ke pomanga popoia nge nike.
9 Pe ne Pilatus onteia iri, “Lememo ke e mene hote itei? Lape e mene hote Israel mur aria naungaala ana non nei?”
10 Ne Pilatus ontei iange i eteia nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur saria keke Iesus ke te mene Iesus at nge i.
11 ✡Pe tunginga ana hana mur aria papalauna nemur, te tunge helenga lange hulua mur ke te teke Parapas lohot nga tuele au ngana.
12 Pilatus ontei mule hulua nem, “Pe non nenge a hetue ke Israel mur aria naungaala ana non nei, lape e poia ke pomere?”
13 Pe Iri lochloch te hele aka ke te teke, “A hune i nga manga toto!”
14 Pe ne Pilatus onteia iri, “Ia i mai poia poinga poreke ngana nge mere nenge a teke ta hune i?”

Pe te hele haka ke palaungana toto, “A hune i nga manga toto!”
15 Pilatus he maluche hulua nemur ke poia Parapas ke lohot nga tuele au ngana. Pe tunge Iesus lange palinga hel ana hana mur ke te pal ule i pe te hune i nga manga toto.

Palinga Ana Hana Mur Te Hele Poreke Iesus
(Mat 27:27-31; Ioa 19:2, 3)

16 Te mene teua Iesus langa non soke e nga gavaman na pele pe te iua pekngaria mur ke te eukirau.
17 Te songlele ule Iesus pe te heronia hengeron popopo ngana ke pomanga i naungaala ana non. Pe te mania rur nge matantana pe te here nga Iesus palpalna.
18 Pe te songlele ia i pe te hele. “Iong Israel mur aria naungaala ana non nenge soke lape tu ke sase toto ol.”
19 Tepal chongia palpalna nga ae pe te ulut haka nge i pe te tualou palaria nge i pe te songlele ke te heto heke i.
20 Te esalang ule i ke het pe tepoi hote hengeron popopo ngana nem nge i pe te heron teu mule nena hengeron la mule nge i. Pe te ape hote i lange hot ke te hune i nga manga toto.

Palinga Ana Hana Mur Nenge Rom Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

21 ✡Tela nga kue pe te saolia none nge ene Simon nge mule nga ume ke la mulmule nge Ierusalem. Pe palinga ana hana mur te echia i ke takis halaua Iesus nga ana manga toto. (Simon nena nge Sirini pe tutuna mur laka Aleksantria pe Rupas)
22 Te mene Iesus kela nga kileng nenge te hetue ene ke Kolkota. Helenga nem luna, “Kittol ana Kileng.”
23 Pe te mene uain pe tepoi luluche nga ute ke hemete ana inin nga singina pe Iesus lemene ero ia.
24 ✡Te heon heke Iesus nga manga toto ke het pe te mene nena hengeron mur pe te poia esalanginga e ke tenau nge itei nenge lape mene nena hengeron mur.
25 Chaia matana nakuna nenge lala ke eurunga, pe te heon heke Iesus.
26 Pe tehas heke helenga toto ke henonoua hulua nga Iesus nena poinga una nenge te hune i ia. Tehas ia ke pomai; “IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA ANA NON.”

✡ **15:1:** Luk 22:66 ✡ **15:5:** Isa 53:7; Mak 14:61 ✡ **15:11:** Ume 3:13-14 ✡ **15:21:** Rom 16:13 ✡ **15:24:** Psa 22:18

27 Te heon heke hana nai pule luluch nge
Iesus. Elle nga ilina hele nenga pen tamal-
mal pe elle nga ilina hele nenga pen hoihoi.
28 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote Ne-
Halang nena helenga nenge hele ke teke,
“Iesus mete ke pomanga i non poreke ngana
e.”
29 ✡Hehei pe hana tei toto nga matana pe
te rure palpalria pe te rochroch. Pe te hele
poreke i, “Tom malaka! O teke iong pam
nge o toto sue NeHalang na pele pe o hemes
heke mule nga etue mol ngana?
30 Iok, heueu nei, o halau mule iong sipom
ke osio at nga manga toto nem.”
31 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe nenge te hetottore hotonga,
te hele poreke Iesus pule pe te hele tele hel
nge iri, “Pomere nenge halaua mele hel pe
halau mule isipona ero?
32 Iok, tanau nga Mesaia pe Israel mur
aria naungaala ana non nem. Nenge teke
isipona sio nga manga toto nem heueu, lape
letera manmanna nge i.” Pe hana nai nge
te heon luluch nge Iesus, iri pule te hele
poreke Iesus.

Iesus Mete Ngana
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

33 Chaia matana heurunga pengpeng pe
kileng au lochloch ke la het nga sinanga
matana mol ngana nga ulei.
34 ✡Ol pe Iesus alngana hot ke soke toto
nga isipona na helenga, “Eloi, Eloi, lama
sabachtani?” Helenga nei luna pomai koi,
“Temek Ou! NeHalang, pomere nge oua
hatalia iau?”
35 Hana hel temes pe te longe Iesus nge
hele pe te hele, “A reng pe ta longo. Ngana
kou iuiua Elaisa!”
36 ✡E nge iri song kela mene lumlum pe
kale hite nga kula mokona. Panun teua nga
uain poreke ngana pe teke tul heke ke langa
Iesus hanna. Pe hele, “Tames mukam pe ta
nauala. Lape Elaisa at pe mene sue i nga
manga toto ma ero?”
37 Pe Iesus alngana ke palaungana toto pe
mete sapele.
38 Pe huunga palaungana nenge heon teu
nga NeHalang na pele palaungana chach
nga lut ke la het nge sio ke sachana nai.
39 Pe palinga hel ana hana mur aria soke
mes rochroi nge Iesus pe longe Iesus nena
tanginga pe esia mete ngana pe hele, “Man-
manna toto, non nem i NeHalang tuna toto.”
40 ✡Hehei hel temes nga tau pol pe tenau
lala nge i. Elle nge iri, ene Maria Maktala pe
e ene Salome pe Maria e pule nenge tutuna
mur laka Ieims kol ene nenge kino pe Iosep.
41 Nga etue nenge Iesus tu nge Kalelea,
hehei nemur te nanasia i pe te halaua i. Pe
hehei halang pule nenge te koko nge Iesus
ke tela nge Ierusalem. Iri temes pe tenau
lala nge i.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

42-43 Nga ulei Iosep nenge Arimatea lohot.
Iosep i non soke e nge Israel pe i non urana
ngana nga hehei pe hana tenau ngaria. I
pule kulelele etue nenge hehei pe hana
tenau haka lange NeHalang ke aria soke
ia. Iok, Sapat ana etue lohot ke pomange
rou, pe heueu i etue nenge te tatalo ele ure
mur lochloch nike. Pomalam atong Iosep
matau ero toto pe langa ne Pilatus matana
pe onteia i nga Iesus koluna.
44 Ne Pilatus longe nge Iesus mete lo pe
rura. Pe iua palinga hel ana hana mur aria
soke at pe onteia i, “Iesus mete ke mala lo?”
45 Pilatus longe non nem na helenga pe
hele lange Iosep, “O mene Iesus koluna.”
46 Pomalam Iosep olia ruchinga hit hussu
ngana pe mene sue Iesus koluna ke sio at
pe ruch hite pe te teuia langa polo letena.
Polo neu pomanga rika nenge hana te selia.
Te hemara sue Iesus koluna ke het pe Iosep
hesasa hulia um kela ma totele polo hanna.
47 Maria Maktala pe Maria nenge tuna
Iosep tenau alala pe tenau urume kileng
unne nenge tetal teua Iesus koluna ia.

16

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Etue nenge heo ngana het lo pe Maria
Maktala pe Maria nenge tuna Ieims pe Sa-
lome te olia ure mur nenge inangana ehech.
Te teke tela ke teun hite nga Iesus koluna.
2 Nga Sande nga uach uruna tela nga
kileng nenge tealo hit Iesus ia.
3 Tei pe te ontei helel nge iri ke te teke, “Itei
nenge lape halaua ita ke ta hesasa hulia um
palaungana nem nga polo hanna?”
4 Ol pe tenau haka pe um nem ma nga polo
ilina ke ulolo.
5 Tela ke tei teu nga polo letena pe te
esia non lomele ngana e nge nena hengeron
hussu pe are nga iliria hele nga pen tamal-
mal. Pe te matau toto.
6 Pe non nem hele lange iri, “A matau ero!
E eteia nge ai at ke anau rere Iesus nenge
Nasaret nenge te heon heke nga manga toto.
I ero nga lamai! I kou lohaka mule lo. Anau
la, munna nenge ma ia kou!
7 ✡Ala ke a hele toto nge Petrus pe Iesus
na hana mur ke pomai, ‘Ngana kou i muka

✡ **15:28:** Isa 53:12 ✡ **15:29:** Psa 22:7; 109:25; Mak 14:58 ✡ **15:34:** Psa 22:1 ✡ **15:36:** Psa 69:21 ✡ **15:40:** Luk 8:2-3 ✡ **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28

lange Kalelea lo. Lape a naue i nga kileng nem ke pomanga hele ngana ia lange imo lo.' "
8 Saria loiloi pe te lohot nga polo hanna pe te song sapele. Pe te hele lange mele ero iange te matau toto.

Maria Maktala Nau Tele Iesus
(Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

9 Iesus maul haka mule nga uach uruna nga Sande pe lohot tala nge Maria Maktala. Nge nike, Iesus poi hote uneinei iri rahtele nai nge hei nem.
10 Ana hei la pe hele lange pekngana mur, iri nenge leteria milang ia Iesus pe te tangtang ia i.
11 Te longe Maria nge hele, "Iesus kou maul haka mule pe e neue i lo!" Te longe helenga nem pe leteria manmanna nge ana hei ero.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nai
(Luk 24:13-35)

12 Nga hoena Iesus nena hana nai, tei ke te lala nga kileng e. Pe Iesus lohot taua iri pe nakuna nenge i ero ol.
13 Teat mule pe tenene ure nenge lohot nge iri nga kue lange pekngaria mur. Pe pekngaria mur leteria manmanna nge iri nai ero.

Iesus Lohot Nge Na Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Elle
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

14 ✡Nga hoena Iesus nena hana mur nge iri analoch pe elle teare kirau ke te ngaungau pe Iesus lohot taua iri. Pe hele inin taua iri iange ramaria kerkereng pe leteria manmanna ero nge hehei pe hana nenge te teke te esia Iesus nge maul haka mule lo.
15 ✡Iesus hele lange iri, "Ala nga kileng pe kileng nga ich pe a haliu hote helenga urana toto ngana nei lange hulua lochloch.
16 ✡Non e nenge letena manmanna pe mene henuninga, lape maulul ke koko. Pe none nenge letena manmanna ero lape NeHalang tunge ana melmelenga.
17 ✡NeHalang lape tunge kerkerenga lange iri nenge leteria manmanna ke tepoi ke pomai; Lape te helope hote uneinei mur nga Iesus ene pe te hele nga helenga hel nge altoto pule.
18 ✡Pe te mene heke hilimo mur nga peria; pe te in heke ech poreke ngana nenge he metmete hana pe te mete ero. Tetal heke peria nge haleles kina mur pe haleles pe singiria urana mule."

Iesus Langa Tapa
(Luk 24:50-53; Ume 1:9-11)

19 ✡Iesus hele lange iri ke het pe lohaka la sapele nga lut nga tapa pe are nga temene ilina hele nga pen tamalmal.
20 ✡Ol pe Iesus nena hana mur tei hot pe te talun sapele ke te haliu hote NeHalang nena helenga nga kileng mur lochloch. Pe Iesus ume luluch pe hekerkereng ia iri ke te hele pe urelu te lohot manmana ke hehei pe hana te esia pe leteria manmanna nga helenga nem.

✡ **16:14:** 1Ko 15:5 ✡ **16:15:** Ume 1:8 ✡ **16:16:** Ume 2:38 ✡ **16:17:** Ume 2:4; 8:7 ✡ **16:18:** Luk 10:19; Ume 28:3-6 ✡ **16:19:** Ume 1:9-11; 2:33-34 ✡ **16:20:** Ume 14:3; Hip 2:3-4

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Lukas

1-3 ✡Oe Teopilos mur; Iri nenge te esia Iesus pe te haliu hote na helenga iri te hetoro sue ure lochloch ngana nemur at nge ita. Pomalam hana halang muteria toto ke tehas nanasia. Pe pule iau sipok e etei teu la toto nga ure nemur nenge lohot nga tunangara. Ke ngana koi nenge e teke urana toto nge iau sipok ehas urume ke nek toto lange imo. (Ure nemur ehas sue iri nenge Iesus poia nga talun ngana toto ke la het nga mete ngana pe maul haka mule ngana nga polo.)

4 Pomalam lape a eteia ure manmanna toto ngana nga ure lochloch nenge te hetoro imo ia ke ulolo.

Helenga Tal Nga Ioanes Tana Hoho Ngana Ia

5 Nga etue nenge Herot i naungaala ana non nga kileng nenge Iutea, none iri nai nehei te tutu. Pe non nem ene laka Sakarias. Pe i tu teu nga mata nenge te umume nga NeHalang nena pele. Ana mata ene laka Apisa. Pe nehei ene Elisapet. Pe Elisapet tuteu nga mata nenge Aron.

6 Pe iri nai tetu toto nga NeHalang matana pe te nanas pengpeng ia NeHalang nena hotonga mur.

7 Pe iri tuturia mur ero iange Elisapet hoho erochro pe iri nai te tuauna lo.

8 Iok, nga etuene e Sakarias alona mur aria etue lohot. Aria etue nenge te umume nga NeHalang nena pele letena.

9 ✡Pe iri te nanasia poinga nenge te saua oio paena pe ana maelepa lohot ke henonou hote none nenge lape teu langa Non Soke tu ngana nenge heo ngana toto. Pe nga etue nem te henonou hote Sakarias ke teu la.

10 Ana non teu la pe rau hekheke ure nenge inangana ehech nga ana hatanga. Pe hulua lochloch te hetalaulau mana nge hot.

11 Ol pe NeHalang nena angkelo lohot nge i pe mes pengpeng nga hatanga nem ilina ele nenga pen tamalmal.

12 Pe Sakarias esia pe rura pe matau toto.

13 Pe angkelo neu hele lange i, “Sakarias o matau ero! NeHalang longe o hetalaulau ngam lo. Pomalam lem hei Elisapet lape hoe tum tamane ngana e. Pe o hetue tum nem ke ene Ioanes.

14 Pe lape o iech toto pe hulua lochloch ngana nemur lape te iech toto pule nga etue nenge lem hei hoe tum tamane ngana nem.

15 ✡Te iech nge i iange i lape lohot ke NeHalang nena non ia. Pe i heo ngana toto nge inia uain pe ech kerkereng ngana mur. Iange nga etue nenge tana hoe i, Opepengpeng lape hemuta sapele i.

16 Pe i lape mene mule hulua halang nge Israel ke tela mule nge aria Soke NeHalang.

17 ✡Pe pule lape i muka ia Non Soke pingana. Pe na kerkerenga palaungana toto ke mange hetatalonga Elaisa. Pe hemakuke tetemeria mur leteria ke tuturia mur te kila mule ke muria elle. Pe pule poia iri nenge te longo olole ke ramaria la mule nga poinga nenge pengpeng toto pe nga etue nenge Non Soke at te nanas mene i ol.”

18 Sakarias onteia angkelo neu. “Lape e eteia ke mere nge lape ure nei lohot ke manmanna? Iau e tuauna lo i! Pe lek hei pule ke pomalam.”

19 ✡Pe angkelo neu hele, “Iau Kapriel. Pe etu toto nga NeHalang matana pe i sipona kulosia iau ke teke e at ke e hele ia helenga urana toto ngana nei lange iong.

20 Pe iong letem manmanna nga helenga nei ero nge lape lohot ke manmanna toto nga ana etue pengpeng. Pomalam lape NeHalang poi ele halim ke o hele ero. Lape o reng mana ke la het nga etue nenge lek helenga manmanna ngana nei lohot. Iange iong letem manmanna nga helenga nei ero.”

21 Nga etue nenge angkelo neu lohot nge Sakaraia hulua te kulele i pe leteria tuanin ke halang iange tu ke mala toto nga NeHalang nena pele letena.

22 Iok laol, Sakarias i hot at pe teke hele pe te longe na helenga ero ol. Pe poi urume na helenga mur nga penna. Pe hulua te eteia ke ute lohot nge i nga NeHalang nena pele palaungana letena.

23 La Sakarias ana etue nenge umume nga NeHalang na pele het pe la mule nga nena pele.

24 Pe nga hoena nehei Elisapet sana pe tuteu mana nga pele letena ke teio iri lime.

25 Pe Elisapet hele, “Nga etue nemur ol e iech toto nge NeHalang halaua iau ke sak! Pe e meia iau nga hulua mataria ero ol!”

Angkelo Kapriel Lohot Nge Iesus Tana

26 Elisapet mes ke ana teio iri rahtele elle (6) pe NeHalang kulosia angkelo Kapriel ke langa kileng e nge Kalelea nge ene Nasaret.

27 ✡Pe angkelo neu laia helenga nge hei malolong ngana e nge te hele hite ke te teke lei nge none nge ene Iosep. Iosep i ne Teuit alona. Pe he neu ene Maria.

28 Hekulkulonga lake lohot nge i pe hele, “Atong otu ke nek pe Non Palaungana tu luluch nge iong pe pete tote iong.”

✡ **1:1-3:** Ume 1:1 ✡ **1:9:** Exo 30:7 ✡ **1:15:** Num 6:2-3 ✡ **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 ✡ **1:19:** Dan 8:16; 9:21 ✡ **1:27:** Mat 1:16, 18

29 Maria longe angkelo nem pe rura toto
pe letena tuanin rara nga na helenga luna.
30 Pe angkelo neu hele lange i, “He Maria o
matau ero. NeHalang iech toto nge iong pe
teke pete tote iong.
31 ✡Ke lape sam pe ohoe tum tamane
ngana e pe o hetue i ke ene Iesus.
32 ✡Pe i nge lape lohot ke NeHalang nena
non kerkereng ngana ia. Pe pingana song
pe te hetue i ke NeHalang Nge I Soke Nga Lut
Toto Tuna.
33 NeHalang lape poia i ke i Israel mur
aria naungaala ana non ke pomange nette
Teuit. Pe i lape nauele iri nga etue lochloch
sapele.”
34 Pe Maria hele lange angkelo, “Iau etu
luluch nge none ero kura i. Pe ure nei lape
lohot ke pomere?”
35 Pe angkelo neu tuacholia, “Opepeng-
peng lape sio at nge iong pe NeHalang Nge I
Soke Nga Lut Toto nena hekerkerenga lape
tu hite iong. Pomalam lape te hetue tum
nem ke i NeHalang Tuna nge pengpeng toto.
36 Onau lange alom Elisapet. Te teke i
hoho erochro pe nga etue nei tuauna lo pe
mes mule ke nena teio iri rahtele elle.
37 ✡Ure lochloch ngana nenge anali toto
nge hana te poia NeHalang nakuna nge
poia.”
38 Ol pe Maria hele, “Iau i loi. Iau Non
Soke na hekuleileinga. E nanas mene Ne-
Halang lemene ngana nenge o heleia lo.” Pe
angkelo neu hile i pe la sapele.

Maria Lake Nau Toto Elisapet

39 Mala ero mana pe Maria lohaka ke
langa kileng e nga lut nge Iutea.
40 La pe i teu nga Sakarias na pele pe hele
“Uach toto.” lange Elisapet.
41 Pe Elisapet longe Maria na helenga pe
amneia tuna nge sechsech nga letena pe
Opengpeng hemute i
42 pe hele haka sapele, “NeHalang pete
tote iong nge hehei lochloch pe pete tote
tum nenge lape o hoe nem.
43 Pomere toto nge ak Non Soke tana at ke
nau tote iau?
44 Iange e longe iong nge o hele uach at
nge iau pe tuk iech toto pe sechsech nga
letek.
45 Non Soke pete iong lo iange letem man-
manna ia na helenga nge lape lohot ke man-
manna toto.”

Maria Ana Utunga

46 ✡Maria hele,
“Nga letek lochloch e heto heke Non Soke.
47 Iau e iech toto nge NeHalang
nge mene mule iau!
48 Iange iau heie mana nga ich
pe i letena metene iau.
Hulua nenge tetu nga etue nei
pe nga etue lochloch nga hoena
lape te hetue iau ke hei nge NeHalang
heiech ia.
49 Iange NeHalang na kerkerenga ha-
lang
poia ure papalau ngana ke lohot nge iau.
Ia I na poinga pengpeng toto.
50 ✡NeHalang letena poreke ia iri lochloch
nenge te mataua I.
Iri nenge te tu nga etue nei pe nga
hoena pule
51 ✡Hana nenge tetal heke iri nga leteria toto
NeHalang tul hote penna pe na kerk-
erenga sisparai sue iri.
52 ✡Naungaala nemur nenge tetal heke iri ke
kokoes
NeHalang tal sio tote iri.
Pe iri nenge teau sio tote iri nga NeHalang
matana,
NeHalang tal haka tote iri langa lut.
53 ✡NeHalang tunge ure urana ngana mur
lange iri nenge reria ute hel ero.
Pe iri nenge reria ure halang
NeHalang kulosia iri pe te patpata
mana ke tela ol.
54-55 ✡NeHalang halaua Israel mur
pe letena ia Apraham pe na tete mur
nga etue lochloch.
Iange letena metene helenga utona nem
nenge heleia lange rera tete mur nge
nike.”
56 Iok laol, Maria tu luluch nge Elisapet ke
teio mol het pe la mule nga na kileng.

Elisapet Hoe Ioanes

57 Elisapet ana etue nenge hoho ia lohot
pe hoe tuna tamane ngana e.
58 Elisapet na kileng ngana mur pe alona
mur te longe nge Non Soke poi ke urana toto
lange i pe iri lochloch te iech luluch nge i.
59 ✡Pe kol nem ana etue iri rahtele mol
(8) pe te riria i pe te teke te hetue i ke ene
Sakarias.
60 Pe tana hele ele iri, “Ero! Ene laka
Ioanes.”
61 Pe alona mur te hele, “Iong alom mur
eria pomam ero!”
62 Ke het pe tepoi urume reria onteinga
nga peria lange Sakarias pe te onteia i, “Kol
nei lape ene pomere?”
63 Pe Sakarias ontei rara alalaha sachana
ke has haka ia. Pe la has sue ke ene Ioanes.
Ol pe iri lochloch te esia pe te rura.
64 Pe nga etue neu pengpeng Sakarias
hanna olha ke hele mule pe heto heke Ne-
Halang.

✡ **1:31:** Isa 7:14; Mat 1:21-23 ✡ **1:32:** 2Sa 7:12, 13, 16; Isa 9:7 ✡ **1:37:** Gen 18:14 ✡ **1:46:** 1Sa 2:1-10 ✡ **1:50:** Psa 103:13, 17 ✡ **1:51:** 2Sa 22:28 ✡ **1:52:** Job 12:19; 5:11; Psa 147:6 ✡ **1:53:** Psa 34:10 ✡ **1:54-55:** Gen 17:7; Psa 98:3; Mic 7:20 ✡ **1:59:** Gen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21

65 Pe na kileng ngana mur te rura toto pe
singiria matau nga urene nge lohot. Pe te
hesongia helenga ke ronge kileng mur nga
lut nge Iutea.
66 Iri lochloch ngana nenge te longe lete-
ria tuanin raraia pe te ontei, "Kol nem mam
lape lohot ke i utar?" Pe te eteia nge Non
Soke na kerkerenga tu hit mene i.

Sakarias Hetatalo Ngana

67 Opepengpeng hemuta heke Ioanes
temene Sakarias pe haliu hot sapele
NeHalang na helenga:
68 ✡ "Ta heto haka tote NeHalang
Israel mur aria Non Soke!
Iange i sio at ke halaua nena hana mur
pe mene mule iri nga reria
poinga poreke ngana mur.
69 ✡Pe tung sue hemasinga e nge na kerk-
erenga halang
ke hemas mule ita lochloch.
Pe i nenge hemasmas nem at nga mata
nenge Teuit
(NeHalang nena hekuleileinga).
70 Hetatalonga mur nge nike te hele hote
na helenga kerkereng ngana mur.
71 ✡Ke te teke NeHalang mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
pe nge iri nenge muteria taua ita ero.
72 ✡Pe NeHalang hele ke teke
lape letena ia rera tete mur
pe letena metene helenga tomunga hel
nenge pengpeng toto.
73 ✡Nena helenga utona nenge heleia lange
Apraham ma ke mai:
74 NeHalang lape mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
ke ta ume mana nge i pe ta mataua
rera ngarang mur ero ol.
75 ✡Pomalam laka poinga poreke ngana e tu
nge ita ero
pe ta pengpeng toto nga NeHalang
matana
nga etue lochloch nenge tatu nga ich."
76 ✡Sakarias hele lange tuna, "Iau tuk iong
pe lape te hetue iong NeHalang nenge I
Soke nga Lut Toto nena hetatalonga. Iong
lape iong muka nge Non Soke ke o hepengia
nena kue.
77 ✡Pe o hele lange hana lochloch ke Ne-
Halang lape hemas mule iri ke pomai: lape
saua reria poinga poreke ngana mur ke te
lasus toto.
78 ✡NeHalang letena poreke hali ia ita nga
rera poinga poreke ngana mur pe tangtang
ia tutuna mur ita ke poi ke manga chaia
matana nenge haka
79 pe tualeme sio at nga tapa pe tua hatalia
ita nenge ta tuteu nga metenga ana mulil.
Pe henonoua ita nga kue nenge langa tunga
nge nek."
80 Iok, Ioanes lumngana pupuo pe opene
pupuo ke soksoke pe kerkereng. Pe tu man-
mana nga ich sana lomona e ke la het nga
etue nenge i sipona hetei hote i langa hulua
mataria nge Israel.

2

Maria Hoe Iesus
(Mat 1:18-25)

1 Nga etue nemur non soke nenge Rom
ene Agastus tunge helenga kerkerengana
nga sisalanga nge hehei pe hana ke lape hot
nga kileng lochloch nenge Rom nauele iri.
2 Pe sisalanga nem talun nga etue nenge
Kirinius nauele kileng Siria.
3 Pe hulua lochloch tela mule nga reria
kileng una mur ke tehas sue eria mur.
4 Ol pe Iosep lohaka nge Nasaret nge
Kalelea ke la mule nga na kileng una nge
Petlehem nge Iutea. Iange kileng nem non
soke Teuit na kileng huna. Pe Teuit i Iosep
nette pengpeng. Pomalam Iosep la mule
nga kileng neu.
5 Iosep iri nai Maria tela iange tetal he-
lenga ke telei hel. Tela pe Maria sana lo.
6 Pe nga etue nenge tetu nge Petlehem
Maria hoho.
7 Hoe tuna tamane ngana e pe ruchite i
nga ruchinga hit sachanchana mur. Ru-
chite pe hemara sue i nga pulumakau mur
aria ngaunga ana manga. Iange pele nenge
lang mur te muta lochloch lo.

Sipsip Ana Naungaala Mur Pe Hekulku-
longa Mur

8 Sipsip ana naungaala mur hel te umume
nga miliko neu pe tetu ke kangkanga pol
nga kileng nenge Petlehem.
9 Ol pe Non Soke na angkelo e lohot nge
iri pe kerkerenga palau ngana nenge Ne-
Halang tualeme sio lange iri. Te esia pe te
matau toto.
10 Pe angkelo nem hele, "A matau ero! Iau
eat ia helenga urana toto ngana nge imo,
pe lape poia hulua lochloch ke te iech toto
pule. 11 Nga etue nei pengpeng nga Teuit na
kileng huna te hoe non nenge hemasmas.
Pe i Kristus, ara Non Soke nenge NeHalang
hele tala ia ke teke kulosia at.
12 Poinga nenge hemallaha hote ke he-
lenga nei manmanna lape lohot ke po-
mai koi; ala pe a naue i nge te ruchite
i nga ruchinga hit sachanchana mur pe
te hemara sue i nga pulumakau mur aria
ngaunga ana manga."
13 Angkelo nem hele ke het pe ueiuei
mana angkelo mur hel pule nge iri halang

✡ **1:68:** Psa 72:18 ✡ **1:69:** Psa 18:2 ✡ **1:71:** Psa 106:10 ✡ **1:72:** Gen 17:7; Psa 105:8-9 ✡ **1:73:** Gen 22:16-17
✡ **1:75:** Tit 2:12-14 ✡ **1:76:** Isa 40:3 ✡ **1:77:** Jer 31:34 ✡ **1:78:** Isa 60:1-2

toto temes luluch nge i pe te heto heke NeHalang ene ke pomai:
14 ✡ "Ta heto heke NeHalang nge i Non Soke nga lut nga tapa. Pe tunga nge nek lape tu hite iri nenge NeHalang iech ia iri!"
15 La ol pe angkelo nemur te hile iri pe te haka la mule nga lut nga tapa. Pe sipsip ana naungaala nemur te hele tele hel nge iri, "Ita ol! Tala nge Petlehem ke tanau urume ure nenge Non Soke hele at nge ita lo!"
16 Iok laol, te song ke ueiuei mana ke tela pe te lohot nge Maria pe Iosep pe turia nge masio mana nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga.
17 Te esia ke ulo pe te hesong sapele helenga nenge angkelo heleia lange iri.
18 Pe iri lochloch nenge te longe helenga nem te rura ia pe leteria tuanin rara ia.
19 ✡Pe Maria letena metene ke nek toto pe talhit tote nga letena nge teu.
20 La sipsip ana naungaala nemur tela mule pe te heto heke tote NeHalang, nga ure nenge te longe pe te esia lo. Iange ure nemur te lohot ke pengpeng toto ke pete tote utar nenge angkelo nem hele tala ia ke ulolo.

Te Riria Iesus Singina

21 ✡Kol sune nei ana etue iri rahtele mol pe te riria singina. Pe te hetue ke ene Iesus. Ene nenge Iesus, angkelo nem tung tele nike nga tana sanaia i ero kura.

Simion Esia Iesus

22 ✡Nga etue nem Maria iri nai Iosep te nanas tau pengpeng ia hotonga nenge Moses. Ke Maria helemlem mule i nga hohonga. Ke het pe te mene turia Iesus ke iri ul tela nge Ierusalem ke te tunge i langa NeHalang matana ke pomanga tehas ia nga nena hotonga.
23 ✡Pe hotonga nem hele ke teke, "Aina tatamanna nenge tengene ana lape te tung tote iri lange NeHalang ke tutuna mur ia iri."
24 ✡Pe pule te nanasia NeHalang na hotonga ke te makia reria tunginga nenge ngie chaulum nai.
25 Nga etue neu none nge ene Simion tu nge Ierusalem pule. Pe i non urana nge longo tau totote NeHalang pe kulele NeHalang nge mene mule hana nenge Israel. Pe Opepengpeng tu luluch nge i.
26 Pe Opepengpeng hele toto lange i lo ke teke, "Lape o esia Kristus nenge Non Soke kulosia at, ke het pe o mete ol."
27 Iok laol, Opepengpeng poi heke letena pe ana non ii ke la iteu nga NeHalang na pele palaungana. Nga etue nenge Maria iri ul Iosep te mene teua Iesus langa NeHalang na pele palaungana nem
28 Simion lake lolo heke Iesus pe heto heke NeHalang pe hele;
29 "Non Soke lem hekuleileinga ana non koi iau.
O longala ke e mete sio ke nek mana ol.
Iange lem helenga pete tote
30 ✡ke enau tote lem hemasinga ana non nga matak pengpeng.
31 Pe iong sipom otal hote i
ke hulua lochloch te esia nga mataria pule
32 ✡ke pomanga lemenge palaungana
nge tualeme hatalia kue nge hana lomona mur
ke iong o mene mule iri.
Pe lape hulua te esia i pe te heto heke
lem hana mur nge Israel."
33 Iosep iri nai Maria te longe non nem na helenga pe te rura totoia.
34 ✡Simion pete iri pe hele lange Maria, "Tum sune nem lape helosio ia hulua halang nge Israel pe pule lape hemaul heke mule hulua halang pule nge Israel. NeHalang henonou hote tum sune nem ke hemallaha hote NeHalang lemene ngana nga ich pe hulua lape lemeria ero ia pe te hele poreke i.
35 Pe i lape hemallaha hote hana leteria tuanin ngana mur nenge te talkome nga leteria toto. Pe iong lape o amneia melmelenga palaungana nga letem kolkol ngana mur pe lem tanginga mur ke pomanga io nge mes teu nga singim."
36-37 Hei pakar e i hetatalonga pule. Ene laka Ana. Pe he neu temene ene laka Panuel. Pe i tu teu nga mata nenge Asa. Hei neu lei mukam ke iri nai ene tetu ke aria hesinga iri rahtele nai ol pe ene mete. La ke la hei pakar neu tu ke i toro kela tuauna toto ke ana hesinga iri ana non kina henel pe henel (84). Pe kokoes mana la ke umume nga NeHalang na pele pe heto hekeke NeHalang. Heo nga ngaunga pe hetalaulau manmana.
38 Pe nga etue neu saolia Iosep iri nai Maria nge te laia Iesus nga NeHalang na pele. Saolia iri pe heto heke NeHalang sapele pe heleia kol sune neu lange iri nenge te kulele mene etue nenge lape NeHalang mene mule Israel mur.

Tela Mule Nge Nasaret

39 ✡Iosep pe Maria te nanas taua Non Soke nena hotonga ke het pe tela mule sapele nga reria kileng nge Nasaret nge Kalelea.

✡ **2:14:** Luk 19:38 ✡ **2:19:** Luk 2:51 ✡ **2:21:** Luk 1:31 ✡ **2:22:** Lev 12:1-8 ✡ **2:23:** Exo 13:2, 12 ✡ **2:24:** Lev 12:8 ✡ **2:30:** Isa 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 ✡ **2:32:** Isa 42:6; 49:6; 52:10 ✡ **2:34:** Isa 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8 ✡ **2:39:** Mat 2:23

40 Pe turia Iesus pupuo ke soke pe letena
matana ngana urana toto pe NeHalang pete
tote i.

Iesus Langa Temene Nena Pele Palaungana

41 ✡Nga hesinga lochloch Iosep iri nai
Maria telala nge Ierusalem nga ngaunga
matana nenga Ingatoto.
42 Iesus ana hesinga iri analoch pe nai pe
iri ul ke tela ke pomanga reria poinga nike.
43-44 Iok, etue palaungana neu het pe
Iosep iri nai Maria tela mulmule nga reria
kileng pe iri nai te teke ma Iesus koi iri ul ke
teii. Teii ke sase toto lo, ol pe te rara sapele
Iesus pe la te ontei rere i nge aloria mur pe
pekngaria mur.
45 Pe te hottaua i ero toto. Ol pe tela te
tango rara mule i nge Ierusalem.
46 Pe nga etue mol ngana te hottaua i nge
are luluch nge hetoronga ana hana mur
nga NeHalang na pele palaungana letena.
Pe i kila ke longo lala nge hana nemur pe
onteiteia iri pule.
47 Iri lochloch nenge te longe Kol sune
nem na helenga mur te rura toto iange hele
ke manga none nge letena matana toto.
48 Temene pe tana te esia i pe leteria lilil
toto lange i. Pe tana hele lange i, "Tuk, o poia
imem ke pomere? Iau pe temem letemem
toto ia iong ke moat mo tango rere iong i!"
49 Pe Iesus tuacholia iri, "A tango rere iau
ke? Iau etu manmana nga temek nena pele
pe imo a eteia ero kai?"
50 Pe temene pe tana iri nai te eteia na
helenga luna ero.
51 ✡La Iesus lohaka luluch nge temene
pe tana ke tela mule nge Nasaret. Pe nge
Nasaret Iesus longo tau tototе iri. Ure
lochloch ngana nemur Maria talhit tote nga
letena nge teu.
52 ✡Iesus puo haka luluche singina pe
letena matana ngana nge lohot ke nek
toto. Pe NeHalang pe hulua lochloch leteria
urana mana nge i.

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Haliunga (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Ioa 1:19-28)

1-2 Nga etuene e NeHalang na helenga
lohot nge Sakarias tuna Ioanes nga ich sana
lomona e. Pe nga etue neu Pontius Pila-
tus nauele kileng nenge Iutea. Pe Herot
nauele kileng nenge Kalelea pe tina Pili-
pus nauele kileng nenge Iturea pe kileng
Trakonitis pule. Pe Lisanias nauele kileng
nenge Apilene. Pe Teperius i non soke toto
nge Rom nge nauele iri lochloch. Pe Anas iri
nai Kaiapas iri tungina ana hana mur aria
papalauna mur. Nga etue neu pengpeng
NeHalang nena helenga lohot nge Ioanes.
3 ✡La ol, i ke langa ech nge Iortan pe haliu
hote NeHalang na helenga pe hele, "A hile
lemo poinga pulut ngana mur pe e henune
imo. Pomalam lape NeHalang saua lemo
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."
4 ✡Haliunga nei nanas taua hetatalonga
Isaias na helenga nenge has sue nga na
alalaha ke teke,

"None kou haliuliu nga ich sana lomona.
Haliu ke teke,
'A hepengia Non Soke na kue ke kulele i.
A hepengia na kue ke pengpeng toto
iange lape at pe i ia.
5 Kileng talloko sio ngana mur lape te
hemuta heke mule iri
pe sasana pe hengene mur lape tesel
sue iri.
Pe kue chachau ngana nemur lape te umeia
iri ke pengpeng mule.
Pe kue poreke ngana mur lape telau hit
mule iri pe te hepeng mule.
6 Hulua lochloch ngana nga ich lape te esia
NeHalang penna
nge mene mule iri lochloch.' "

7 ✡Iok laol, hulua lochloch ngana tela nge
Ioanes ke henune iri. Pe hele inin taua iri,
"Ilimo alete nemur! A teke NeHalang eteia
letemo tuanin ngana ero ma? Imo a sere
at ke a menmene henuninga pe imo a teke
ma ech nem poi ele NeHalang letena inin
ngana nga lemo poinga poreke ngana mur.
Ero toto la! A hul tote letemo!
8 ✡Pe a poia lemo poinga urana ngana
mur ke mo eteia ke ahul mule nga lemo
poinga poreke ngana mur lo. Imo nenge a
teke Apraham na tete mur imo a pengpeng
ero kura la. NeHalang nakuna nge ume
hote Apraham nena tete mur nga um mur
pe imo a teke Apraham na tete mur imo. Ute
pele ero!
9 ✡Selempo koi te rahite nga ae mur huria
lo ke te tele sue iri. Pe ae lochloch ngana
nenge nganangaria lohot ke urana ero lape
te tele sue iri pe tesau heke nga oan."
10 Pe hana nemur te onteia i, "Lape mopoi
ke pomere ol?"
11 Pe Ioanes hele, "Itei nenge nena
hengeron nai tunge elle lange mele nenge
na ero pe itei nenge ana ngaunga lo reke
lange mele nenge ana ngaunga ero pe mete
ana."
12 ✡Hana hel nenge te lololoch umtutuna
teat nga henuninga pule pe te onteia Ioanes,
"Hetoronga imem lape mopoi ke pomere
pule?"

✡ **2:41:** Exo 12:24-27; 23:14-17; Deu 16:1-8 ✡ **2:51:** Luk 2:19 ✡ **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4 ✡ **3:3:** Ume 13:24 ✡ **3:4:** Isa 40:3-5 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:8:** Ioa 8:33, 39 ✡ **3:9:** Mat 7:19 ✡ **3:12:** Luk 7:29

13 Pe Ioanes hele, “Te talue umtutuna hia
nenge lape a mene, a mene pengpengia pe
aele heke ero.”
14 Pe palinga hel ana hana mur te onteia i
pule, “Pe imem? Lape mopoi ke pomere ol?”
Pe Ioanes hele lange iri, “A palia mele hel
pe a loloch mene reria umtutuna ero. Pe
a pallaka ia mele hel pe a keme mana nge
iri ero. A iech mana nga urumo nenge a
mene.”
15 Te longe Ioanes na helenga mur pe
leteria haka pe nga ramaria te teke lape i
Kristus nenge NeHalang hele tala ia nike ke
lape kulosia at.
16 ✡Pomalam ol pe Ioanes hele lange iri
lochloch, “Iau lape e henun mene imo nga
ech mana pe mele nge palaungana toto nge
iau lape nananas. Pe iau e urana ero pule
nge e poi hote apena ana ae ulina. Pe mele
nem lape henune imo nga Opepengpeng pe
nga oan.
17 Pe i lape mene mule nena hana mur ke
pomai; lape mene kakop pe sochote mioka
ulina mur pe nganngana mur takiraua iri
ke muria elle. Ke het pe sau heke ulina mur
nga oan sapel lala ngana nenge tu ke koko.”
18 Pe nga poinga hel pule Ioanes haliu
ia NeHalang na helenga urana toto ngana
lange hehei pe hana ke te hile reria poinga
pulut ngana mur.
19 ✡Non soke Herot nauele kileng nenge
Kalelea pe lei mule ene tana Herotias. Pe
pule poia poinga hel nge poreke toto. Pe
Ioanes na helenga nei tua tau pengpeng ia
Herot.
20 Pomalam Herot poia poinga poreke
toto ngana nenge tal teua Ioanes nga tuele
au ngana.

Ioanes Henune Iesus
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Iok, Ioanes henune hehei pe hana
lochloch ke het pe henune Iesus ol. Iesus
hetalaulau pe ulu alchach hatalia tapa.
22 ✡Pe Opepengpeng sio at pe nakuna po-
manga ngie chaulum. Pe helenga e sio at
nga tapa, “Iong mana tuk toto nge e mete pe
e iech toto nge iong.”

Iesus Nena Tete Mur
(Mat 1:1-17)

23 ✡Iesus ana hesinga teke lala ke iri ana
non kina elle pe analoch (30) pe talun sapele
ana ume. Pe hulua te teke Iesus temene
Iosep pe Iosep temene Heli.
24 Pe Heli temene Matat. Pe Matat temene
Liuai. Pe Liuai temene Melki. Pe Melki
temene Ianai. Pe Ianai temene Iosep.
25 La Iosep temene Matatias pe Matatias
temene Amos. Amos temene Nahum pe
Nahum temene Esli. Esli temene Nakai pe
Nakai temene Mat.
26 Mat temene Matatias pe Matatias
temene Semein. Semein temene Iosech pe
Iosech temene Iota.
27 Iota temene Ioanan pe Ioanan temene
Resa. Resa temene Serupapel pe Serupapel
temene Sealtil. Sealtil temene Neri pe Neri
temene Melki.
28 Melki temene Atti pe Atti temene
Kosam. Kosam temene Elmatam pe
Elmatam temene Er.
29 Er temene Iosua pe Iosua temene
Elieser. Elieser temene Iorim pe Iorim
temene Mattat. Mattat temene Liuai pe
Liuai temene Simeon.
30 Simeon temene Iuta pe Iuta temene
Iosep. Iosep temene Ionam pe Ionam
temene Eliakim.
31 Eliakim temene Melea pe Melea
temene Menna. Menna temene Mattata pe
Mattata temene Natan. Natan temene Teuit
pe Teuit temene Iesi.
32 ✡Iesi temene Opet pe Opet temene Poas.
Poas temene Salmon pe Salmon temene Na-
son.
33 Nason temene Aminatap pe Aminatap
temene Atmin. Atmin temene Ani pe Ani
temene Hesron. Hesron temene Peres pe
Peres temene Iuta.
34 La Iuta temene Iakop pe Iakop temene
Isak. Isak temene Apraham pe Apraham
temene Tera. Tera temene Nahor pe Nahor
temene Seruk.
35 Seruk temene Reu pe Reu temene Pelek.
Pelek temene Eper pe Eper temene Sela.
36 ✡Sela temene Kainan pe Kainan temene
Arpaksat. Arpaksat temene Sem pe Sem
temene Noa. Noa temene Lamek pe Lamek
temene Metusela.
37 Metusela temene Enok pe Enok temene
Iaret. Iaret temene Mahalalel pe Mahalalel
temene Kenan.
38 ✡Kenan temene Enos pe Enos temene
Set. Set temene Antam pe Antam temene
NeHalang.

4

Non Poreke Ngana Totoia Iesus
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Ioanes henune Iesus nge Iortan ke het pe
Opepengpeng hemute i pe mene i ke langa
ich sana lomona.
2 Pe nga lamau Iesus tuke ana etue iri ana
non kina nai (40) pe non poreke ngana totoi
ke helosio ia i. Nga etue lochloch ngana
nemur Iesus ngaua ngaunga e ero pe nga
hoena mete ana toto ol.

✡ **3:16:** Ume 13:25 ✡ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✡ **3:22:** Ioa 1:32 ✡ **3:23:** Luk 4:22; Ioa 6:42 ✡ **3:32:** Rut 4:17-22 ✡ **3:36:** Gen 11:10-26 ✡ **3:38:** Gen 4:25-26

3 Iok laol, Non Poreke ngana neu hele
lange i, “Teke iong NeHalang tuna toto o
tunge helenga kerkereng ngana langa um
nei ke hul ke am ngaunga ia.”
4 ✡Pe Iesus tuacholia, “NeHalang nena ho-
tonga hele ke teke, ‘Hana pe hehei te mene
maulinga ke koko nga ngaunga mana ero.’ ”
5 Pe Non Poreke ngana mene heke i langa
kileng e nga hengene palaungana. Pe
mala ero mana pe henonoua i langa kileng
lochloch ngana nga ich.
6 Pe hele lange i, “Lape e tunge lem kerk-
erenga palaungana nenge o nauele kileng
lochloch ngana nemur. Pe ure lochloch
ngana nga kileng nemur iong lem ia ol.
O esia ure lochloch ngana nemur te tung
lochloche at nge iau lo. Pe lape e tung pulut
mene lange mele pele mana nga iau lemek
ngak.
7 Nenge teke o heto heke iau lape e tunge
ure lochloch ngana nei ke lem ol.”
8 ✡Pe Iesus tuacholia, “NeHalang nena ho-
tonga hele ke teke, ‘O heto heke NeHalang
am Soke pe oume mana nge i!’ ”
9 Ol pe non poreke ngana neu mene Iesus
lange Ierusalem pe hetakila heke i nga Ne-
Halang na pele palaungana ona nga lut toto
pe hele lange i, “Nenge teke iong NeHalang
tuna toto, o tamu hot lamai ke o losio langa
ich.
10 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele ke
teke,
“ ‘NeHalang lape kulosia na angkelo mur
ke tenau ele iong.
11 Lape tera hit heke mene iong nga peria
pe lape um riria apem ero toto.’ ”
12 ✡Pe Iesus tuacholia, “NeHalang na ho-
tonga hele ke teke, ‘O totoi ia am Non Soke
NeHalang ero. Pe oech ia i ke nanasia
lemem ngam mana ero toto.’ ”
13 ✡Non Poreke ngana neu totoi ke helosio
ia Iesus nga poinga lochloch. Ke het pe ua
ana iange nga hoena lape at tau mule i.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 La ol pe Iesus la mule nge Kalelea pe
Opepengpeng na hekerkerenga tu luchluch
nge i. Pe pingana song nga kileng lochloch
ngana nga lamau.
15 Iesus hetoro nga hetoronga ana pele
mur pe hulua lochloch ngana te heto heke
i.

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Leme-
ria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 La Iesus la mule nge Nasaret nga kileng
nenge i soke ia. Pe nga Sapat ana etue Iesus
la mule nga hetoronga ana pele ke pomanga
popoia lo. Mes haka ke sisia NeHalang nena
hotonga mur
17 pe te tunge alalaha nenge hetatalonga
Isaias lange i. Iesus ulele alalaha neu langa
helenga nenge tehas ia ke pomai,
18 “Non Soke opene koi tu luluch nge iau
iange i sipona hesilei hote iau
ke e haliu hotote nena helenga urana
toto ngana.
Helenga urana toto ngana nei e haliu hote
lala nge
hehei pe hana nenge eria haka ero pe
reria ure ero toto nga ich nei.
Pe kulosia iau ke e haliu hot ke pomai:
Iri nenge tetu teu nga kileng au ngana
te lohotot.
Pe iri nenge mataria hit te nachnau. ✡
19 Pe e haliu ke e teke, etue nem at lo
nenge lape Non Soke mene mule na
hana mur lochloch.”
20 Iesus lulit mule hetatalonga Isaias nena
alalaha tunge lange mele nenge atia pe are
sio. Pe hulua lochloch ngana nenga het-
oronga ana pele letena neu mataria tuit
mene i.
21 Ol pe hele lange iri, “Helenga chonna
nenga NeHalang nena hotonga nei lohot ke
manmanna heueu nei, ngana laka e sisia ke
a longe ke ulolo.”
22 ✡Pe iri lochloch leteria urana toto pe te
rura iange ana non hele ngana ia helenga
nemur ma ke urana toto. Pe te hele, “I mai
Iosep tuna kai!?”
23 Pe Iesus hele lange iri, “Imo lape a hele
at nge iau ke pomai, ‘Iong o hemaul mule
iong. Iange iong non nenge o nauelele hale-
les kina mur. Ure nemur nenge o poia nge
Kapernam o poia nga lem kileng pengpeng.’
24 ✡ “E hele ke manmanna toto lange
imo. Hetatalonga e nena kileng nganan-
gana mur pengpeng lemeria ero ia i.
25 ✡Nge nike pakarkar una mur halang
toto nge Israel nga etue nenge Elaisa. Pe nga
etue nem pitte mol ero ke hesinga iri mol pe
hakekena. Pe uringa palaungana toto lohot
nga ich lochloch.
26 ✡A longo at nge iau. Manmanna toto ke
NeHalang kulosia Elaisa ke lange pakarkar
una mur nge Israel ero. Kulos mene i ke
lange pakar e nge tutu nge Sarepat nga
kileng nenge Saiton.
27 ✡ “Pe nge Israel nga etue nenge Elisa,
hulua halang temene haleles poreke toto
ngana nenge ngaungaua singiria. Pe elle
nge iri Elisa hemas mule i nga haleles nem
ero toto. Pe Elisa hemas mene ne Naman
nge na nge Siria.”

✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:8:** Deu 6:13-14 ✡ **4:10:** Psa 91:11-12 ✡ **4:12:** Deu 6:16; 1Ko 10:9 ✡ **4:13:** Hip 2:18; 4:15 ✡ **4:18:** Isa 61:1-2 ✡ **4:22:** Luk 3:23; Ioa 6:42 ✡ **4:24:** Ioa 4:44 ✡ **4:25:** 1Ki 17:1, 7 ✡ **4:26:** 1Ki 17:8-16 ✡ **4:27:** 2Ki 5:1-14

28 Iok laol, hulua lochloch ngana nenga
hetoronga ana pele te longe helenga nei pe
leteria inin toto.
29 Te lohaka pe te onrung hote Iesus nga
kileng neu pe temene i langa hengene. Pe te
teke tesau hot tote i ke losio ke mete.
30 Pe ero, ana non iteu mana nga hulua
nemur tunangaria pe la sapele.

Iesus Keres Taua Uneinei
(Mak 1:21-28)

31 Ol pe Iesus i sio lange Kapernam nga
kileng nge Kalelea. Pe nga Sapat ana etue
Iesus hetore hehei pe hana.
32 ✡Hehei pe hana te rura totoia Iesus na
helenga iange meena pe tua tote leteria.
33 Nga hetoronga ana pele neu letena
none nge uneinei tuteu nge i alngana hot ke
palaungana toto.
34 "Ah! Iesus nenge Nasaret o teke oat ke
o potaria imem? O teke oat ke opoi poreke
imem? E eteia iong ke ulolo. Iong pengpeng
toto nge NeHalang kulosia iong ke oat."
35 Pe Iesus keres taua uneinei neu pe hele,
"O reng ol pe oua hot nge non nem!" Pe
uneinei neu tamal sue non neu langa ich pe
ua hot sapele nge i pe non neu singina urana
mana.
36 Pe hehei pe hana te esia ure nei pe te
rura toto pe te hele el nge iri, "Helenga utar
nemai? Helenga nei kerkereng toto i nenge
keresia uneinei mur pe te ua hot."
37 Pe Iesus pingana song ke rongo heke
kileng lochloch ngana nga kileng neu.

Iesus Hemasia Hulua Halang
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 La Iesus i hot nga hetoronga ana pele
neu pe langa Simon na pele. Pe Simon uene,
haleles poia ke singina milanglang toto pe te
hele urume i lange Iesus.
39 Ol pe Iesus la ke mes nga ana hei na hete
ilina pe hele ke kerkereng toto langa haleles
neu. Iesus hele pe haleles neu het sapele
nge hei neu. Haleles het pe hei neu loaka pe
tun sapele aria.
40 Sinanga matana puluch lo pe hulua
halang te atia aria haleles mur nge Iesus. Pe
Iesus tal heke penna nge iri pe iri lochloch
aria haleles het.
41 ✡Pe uneinei mur te ua hot nge hana ha-
lang pe te alngaria ke mai, "Iong NeHalang
tuna!" Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange
uneinei nemur, pe poia iri ke te hele ero
iange te eteia ke Iesus i Kristus nem.
42 Uach sio lo pe Iesus i ke langa kileng e
nge mele tuaia ero. Pe hulua te tango rere
i pe te hottaua i pe te hele ele i ke lohaka
hatalia iri ero.
43 Pe ero. Iesus hele lange iri, "Iau lape ela
nga kileng hel pule ke e haliu hote Temek
nena helenga urana toto ngana lange hehei
pe hana. E haliu nga etue nenge hehei pe
hana tenau haka lange NeHalang aria Soke.
Pe NeHalang nauele iri lochloch ngana ke
nek. Ela nga ume palaungana nem iange
NeHalang kulos sue iau ke e poia."
44 ✡Ol pe Iesus la ke haliu nga hetoronga
ana pele mur nge Iutea.

5

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 ✡Iok, nga etuene e Iesus mesmes nga ech
hetaliliu ngana palaungana ililna nge Kene-
saret. Ol pe hulua halang te emurung hite
i pe hel te teke te longo toto nga NeHalang
na helenga. Pomalam te pururum teu nga
pekngaria mur koaria ke tela rochroi toto.
2 Pe Iesus esia aka nai nge te ele heke
nga peipei. Pe hana nenge te olole ruo nga
sulang nemur ngaria kou te lomlomo hoat.
3 Ol pe Iesus lake kila teu nga Simon nena
sulang pe hele lange i ke ele hote sulang neu
ke mana hot la pol nge hot. Ke Iesus are teu
nga sulang neu pe hetore hulua nemur.
4 Iesus hetore hulua nemur ke het pe hele
lange Simon, "O hepu hote lem sulang ke
lange ech leme ngana pe imo ul pekngam
mur a hemes sue hoat ke a hole ruo."
5 ✡Pe Simon tuacholia, "Non Soke, imem
pum toto ia hoat nei hesio ngana nga miliko
lo i! Pe emem ero toto. Pe lape e hesio mule
hoat nei ke pomanga o hele ngam."
6 Iok laol, te hesue hoat nemur pe te hole
ruo nge halang toto nge poia hoat nemur ke
te teke te uch ulu.
7 Pe te iua pekngaria mur nga aka e pule
ke teat ke te halaua iri. Teat ke te hemuta
heke sulang nai neu nga ruo ke te puluch
par.
8 Pe Simon Petrus esia ure nenge lohot pe
tualou sio nga Iesus matana pe hele lange i,
"Non Soke oua toto ak iange iau lek poinga
poreke!"
9 Petrus poi ke pomau iange iri ul pekn-
gana mur te rura toto nga ruo lochloch
ngana nenge teole.
10 Pe Petrus pekngana nai pule Ieims pe
Ioanes Sepeti tutuna mur te rura pule.
Ol pe Iesus hele lange Simon, "O matau
ero. Heueu pe laol lape o menmene hana ke
pomanga ruo nge o hole nga hoat."
11 ✡Iok, te ele heke sulang mur nga peipei
pe te hile sue ure lochloch pe te hile sue aria
ume mur nenge te hololе hoat pe te nanasia
Iesus.

✡ **4:32:** Mat 7:28-29 ✡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 ✡ **4:44:** Mat 4:23 ✡ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 ✡ **5:5:** Ioa 21:3-8 ✡ **5:11:** Mat 19:27

Iesus Hemas Mule None
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Iok, Iesus langa kileng e pe nga kileng neu none tu. Pe non nem tu poreke toto ia haleles poreke toto ngana nenge ngau hohoa singira. Pe nga etue nenge esia Iesus talsio tote i pe hele ke teke, “Non Soke, nenge teke lemem toto o hemasia iau!”

13 Pe Iesus tal heke penna nge non neu pe hele, “Oe lemek toto. Singim lemlem mule!” Pe haleles neu het sapele nge non neu.

14 ✡Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange i, “O hele pulut rara lange mele ero toto. Ola ke o heteia singim lange tunginga ana non. Pe o makia lem tunginga hel ke o nanasia hotonga nenge NeHalang tunge lange Moses. Pomalam hulua lochlolch te eteia ke singim urana mule lo.”

15 Pe Iesus pingana song ke langa tau toto pe hulua halang te atat ke te longo nge i pe te teke Iesus hemaulia iri nga aria haleles mur.

16 Pe kokoes Iesus ua kome ke hetalaulau nga kileng nenge nganangana ero.

Iesus Hemasia None Nge Apena Mete
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nga etuene e Iesus hetottoro pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur teat nga kileng nemur nge Kalelea pe Iutea pe Ierusalem. Hana nemur teare lamau pule. Pe Non Soke tunge na hekerkerenga palaungana lange Iesus ke hemas mule haleles mur.

18 Hana hel te takisia none nge apena mete luluch nga na hete pe te teke te teuia langa pele letena ke tetal sue i nga Iesus matana.

19 Hulua halang ol pe te tango rara kue e nge te mene teua non neu lange teu. Ol pe te takis heke i langa pele ona teal hatalia pele pulpulna pe te heon sue pe te hesue i luluch nga nena hete ke langa hulua tunangaria nga Iesus matana pengpeng.

20 ✡Iesus esia leteria manmanna ngana pe hele lange non neu, “Neingak, e saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo.”

21 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Paresio mur te hele te hele hel nge iri, “Itei pane mai? Mele nei hele poreke tote NeHalang i! Teke i utar toto pamai? NeHalang i toro mana nge saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus!”

22 Iesus eteia leteria tuanin ngana mur pe hele lange iri, “Pomere nenge letemo tuanin rara ke pomam ia ure nemur?

23 Semel ngana nge e hele ke e teke, ‘E saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo.’ Pe anali toto nge e hele ke e teke ‘O loaka pe oi.’

24 ✡Heueu lape aes tote nga matamo nge Non Tuna na kerkerenga palaungana nga ich nge saua poinga poreke ngana mur.” Iok, hele lange non nenge apena mete neu, “E hele lange iong, o lohaka pe o mene lem tako pe ola nga lem pele!”

25 Ueiuei mana pe non neu lohaka nga iri lochloch mataria mene heke nena manga pe langa nena pele pe heto hekeke NeHalang.

26 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto pe te matau pe haria kangkanga mana nga ure nenge lohot pe te heto heke NeHalang pe te hele, “Heueu mana nei ta naue ure nemur nenge ta esia iri erochro nge nike.”

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Iok, Iesus hile kileng neu pe i ke la pe esia Liuai nge arare nga nena ume ana pele nenge lololoch umtutuna ia. Pe Iesus hele lange i, “O nanasia iau.”

28 Pe Liuai lohaka pe hile sue ure mur lochloch ngana pe nanasia Iesus.

29 Ol pe Liuai poia Iesus ana ngaunga palaungana pe hana halang toto nge iri nenge te lololoch umtutuna pe hana hel pule tela ke te ngau luluch nge Iesus.

30 ✡Paresio mur iri ul aria hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu pe te hele lange Iesus na hana mur. Pe te ontei, “Pomere pa nenge o ngau pe oin luluch nge hana nenge te lololoch umtutuna pe nge hana porekreke ngana nemur pamam?”

31 Pe Iesus tuacholia reria helenga, “Iri nenge singiria haleles mana tela nge non nenge umume nga haleles ana pele pe iri nenge singiria haleles ero tela ero nike.

32 Iau eat mana nge iri nenge muteria toto ke te hulia reria poinga poreke ngana mur pe te nanas mule iau. Pe iri nenge te teke iri siporia te pengpeng lo eat nge iri ero.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Hana hel te onteia Iesus, “Pomere nenge Ioanes nena hana mur pe Paresio mur reria hana mur teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke kokoes pe lem hana mur ero?”

34 ✡Iesus tuacholia, “Nenge teke none ngesia nehei, lape heo ele hulua nga ngaunga pule? Ero toto la!

35 Pe non nenge ngesnges ana etue nenge lohaka hatalia iri lape at. Nga etue nem hulua lochloch ngana nem lape teheo nga ngaunga ol.”

✡ **5:14:** Lev 14:1-32 ✡ **5:20:** Isa 43:25; Luk 7:48 ✡ **5:24:** Ioa 5:8 ✡ **5:30:** Luk 15:1-2 ✡ **5:34:** Ioa 3:29

36 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule,
“Mele chach ia nena hengeron heueu ngana
pe sima hite langa hengeron nike ngana
ero. Nenge teke poia ke pomam lape poi
poreke hengeron heueu ngana nem nge
tachach ia. Pe lape poia hengeron nike
ngana nem ke nakuna poreke pule.
37 Pe pule mele ling teua uain heueu
ngana langa kina nenge nike ngana ero
iange sosolos. Nenge teke poia ke pomam
lape poia kina nike ngana nem ke chach pe
pasiling hot, pe kina nem poreke sapele.
38 Ke lape a ling teua uain heueu ngana
langa kina nenge heueu ngana pe makuk.
39 Pe mele lemene taua uain heueu ngana
ero ol nenge teke inia nike ngana lo. Pe mele
neu hele, ‘Nike ngana nem urana.’ ”

6

Iesus Hetore Ita Nga Poinga Nenge Ta Poia Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 ✡Nga Sapat ana etue Iesus iri ul nena
hana mur tei teu langa ume e. Pe Iesus nena
hana mur te sohe uit nganangana pe te soch
hote paena pe te ngaua.
2 ✡Pomalam Paresio mur te onteia Iesus,
“Rera hotonga hele ke teke tapoi ke pomam
nga Sapat ana etue ero. Pe pomere nenge
lem hana mur tepoi ke pomam?”
3 ✡Pe Iesus tuacholia iri, “Imo mam a sisia
non soke Teuit poi ngana nge nike ero? Nga
etue nenge iri ul nena hana mur te mete
aria?
4 ✡Te mete aria toto pe ana non i teu langa
NeHalang nena pele pe mene ngaunga
nenge heo ngana ke te ngaua. Pe rera ho-
tonga hele ke teke ngaunga nem tunginga
ana hana mur mana aria.”
5 Pe Iesus hele pule ke mai, “Sapat ana
etue nem tokoninga koi iau Non Tuna.”
6 Nga Sapat ana etue e pule Iesus hetot-
toro nga hetoronga ana pele. Hetottoro pe
none nge penna tamalmal mete tu pule.
7 Paresio mur pe hotonga ana hetoronga
mur hel te tango rara kue nenge te ollaka
hote Iesus ke poia poinga poreke ngana e.
Pe te teke tenau ala tote i pe te nachnei hit
tote i nge hemas ia non neu nga Sapat ana
etue.
8 Pe Iesus eteia iri lochloch ramaria ke het
lo pe hele lange non nenge penna mete neu,
“Omes haka pe oi hot at lakoi nga muka.”
Non neu mes haka pe la sapele nga muka.
9 La ke mes pe Iesus hele lange iri, “E
onteia imo lochloch. Hotonga nenge ita hele
ke teke ta poia ume utar mur nga Sapat ana
etue? Ta halau hel mule nge ita ma ta hunel
mule nge ita? Nenge teke mele nge ana
haleles palaungana tu tahun sapele i ma ta
hemas mule i?”
10 Iesus nau rara nge iri lochloch pe hele
lange non nenge penna mete neu, “Otul
hote perim mete ngana nem ke pengpeng.”
Pe non neu teke tul hote penna mete ngana
neu ke mai pe penna urana mule sapele.
11 Pe hana nemur te esia ke mau pe leteria
inin toto pe te hele tele hel nge iri nga utar
nge lape te poia lange Iesus.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Nga etuene e Iesus i haka langa kileng
chouchou ngana e ke hetalaulau. Pe heta-
laulau nga kileng neu ke la uach sio.
13 Ol pe iua nena hana mur lochloch pe
hesilei hot ke analoch pe nai pe hetue iri ke
nena hekulkulonga mur.
14 Eria koi nemur: Simon (nenge Iesus
hetue ke ene Petrus) pe tina Antreas pe
Ieims pe Ioanes pe Pilipus pe Patolomius
15 pe Mateus pe Tomas pe Ieims (nenge
Alpeus tuna) pe Simon (nenge te hetue i ke
Emo Kina)
16 pe Iutas (nenge Ieims tuna) pe Iutas
Iskariot (nenge Iesus nena non ia pe poi
poreke mule lange Iesus).

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas
(Mat 4:23-25)

17 Iesus hile kileng chouchou ngana neu
pe iri ul nena hana nemur tei sio. Tei sio pe
la temes nga kileng mosngana luluch nge na
hana mur hel pule nge halang toto. Pe hu-
lua halang teat nge Iutea pe nge Ierusalem
pe nga ruach ilina pule nge Tir pe Siton.
18 Iri lochloch te teke teat ke te longo Iesus
nge hetottoro pe te teke hemas mule iri nga
aria haleles mur. Iri nenge uneinei tuteu
nge iri teat pule pe Iesus hemas mule iri.
19 Pe hulua lochloch ngana te teke tera
nge i iange kerkerenga nem lohot man-
mana nge i pe hemasia iri lochloch.

Tunga Urana Ngana Pe Poreke Ngana
(Mat 5:1-12)

20 Ol pe Iesus naula nge na hana mur pe
hele,
“Imo nenge lemo ure halang ero, a iech toto
iange atu teu nga NeHalang nena
naualanga lo!
21 ✡Imo nenge a meteamo nga ich heueu nei,
a iech pule
iange lape samo una nga hoena.
Imo nenge a tangtang pe letemo meena toto
heueu nei,
a iech iange nga hoena lape a melmel
mule.

✡ **6:1:** Deu 23:25 ✡ **6:2:** Ioa 5:10 ✡ **6:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **6:4:** Lev 24:5-9 ✡ **6:21:** Psa 126:5-6; Isa 61:3; Hem 7:16-17 ✡ **6:22:** Ioa 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

22 ✡ “Imo nenge a nanas tote Non Tuna pe
hana muteria taua imo ero toto pe te tanga
selel amo, a iech!
23 Nenge teke ure nei lohot nge imo, a iech
toto pe ahes haka iange urumo palaungana
kou kulele imo nga lut nga tapa.
24 “Pe imo nenge lemo ure halang heueu nei,
a iech ero ol
iange atu ngamo nenge urana toto a
mene ke ulolo!
25 Pe imo nenge samo huna heueu nei, a iech
ero ol
iange nga hoena lape a meteamo toto!
Imo nenge a melmelmel heueu nei, a iech
ero ol
iange nga hoena lape a tang manmana
ol!
26 Pe imo nenge hulua te heto hekeke imo, a
iech ero ol
iange nge nike hulua nemur reria tete
mur te heto hekeke hana nemur
nenge te pallaklaka ke iri hetata-
longa.”

Mutemo Taua Lemo Ngarang Mur
(Mat 5:38-48; 7:12a)

27 Pe Iesus hele mule, “E hele lange imo
nenge a longo atat nge iau. Letemo la mule
pe lememo tau mule lemo ngarang mur pe
apoi ke urana mule lange iri nenge lemeria
ero ia imo pe te tanga selel amo.
28 A pete iri nenge te hele tautaua imo pe
a hetalaulau iri nenge tepoi porekreke imo
aria.
29 Nenge teke mele te pele iong o hulia
hengem ele lange i ke te pele pule. Pe nenge
teke mele achatote lem hengeron nenge hot
ana, o ngata mana ke mene lem hengeron
nenge teu ana pule.
30 Nenge teke mele hel te onteia iong nga
ute hel, o tung mene lange iri pe nenge teke
mele mene lem ute o ontei haka mule i ero
ol.
31 ✡Poinga urana ngana nenge lemem ke
mele hel te poia lange iong o poia lange iri.
32 “Nenge teke lememo tau mene hana
nenge muteria taua imo lape a mene urumo
utar? Anau lange hana porekreke ngana
mur. Iri kau lemeria tautaua hana nenge
muteria tautaua iri pule mau pe te mene
ururia e ero.
33 Teke apoi ke urana lange iri nenge tepoi
ke urana lange imo pe apoi ke pomam lange
iri toro mana, pomere toto nenge lape a
mene urumo? Pe hana nenge te poreke kau
tepoi ke mau pule mau!
34 Pe nenge teke a tunge ute lange mele
pe a teke tuachol mule pomere toto nenge
a teke a mene urumo? Pe hana porekreke
ngana mur kau te tung helel reria urelu
mau pe te teke te mene pengpeng mule
reria ure nenge te tunge la!
35 A poia poinga nemur ero! Letemo la
mule pe lememo tau mule lemo ngarang
mur. Pe a tung ure lange mele hel pe
lememo tau mule ero ol. Pomalam lape
urumo palaungana toto pe NeHalang Nge
I Soke Nga Lut Toto tutuna mur imo.
Iange I poi ke nek toto lange iri nenge te
poreke manmana pe iri nenge te hele urana
erochro.
36 Letemo porekeia pekngamo mur
lochloch ke pomange tememo nge letena
porekeia imo lochloch ngana nga ich.”

Tanek Hel Mana
(Mat 7:1-5)

37 ✡ “O henonou perim lange hehei pe
hana nga reria poinga mur ero. Pomalam
lape NeHalang henonou penna lange iong
nga lem poinga poreke ngana mur ero pule.
Pe o hele hote hehei pe hana reria poinga
poreke ngana mur ero. Pomalam lape Ne-
Halang hele hote lem poinga poreke ngana
mur ero pule. Letem poreke ia hehei pa
hana nga reria poinga poreke ngana mur.
Pomalam NeHalang lape letena ia iong nga
lem poinga poreke ngana mur.
38 ✡Lem poinga nenge o tungtung o poia
lange mele hel. Pomalam lape NeHalang
poia lange iong pule. Pe i manmanna toto
lape tuacholia lange iong ke pomai: nenge
teke o tunge chasang elle NeHalang tuacho-
lia nga chasang elle nge rure pe pip hite
pe hemuta heke mule ke pararai pe tunge
lange iong. Lem halaunga meena ngana
nenge o poia lange mele hel lape NeHalang
tuachol mule lange iong.”
39 ✡Pe Iesus heleia helenga opene nei
lange iri, “Nenge teke none nge matana hit
koke neingana e nge matana hit pule lape iri
nai te losio teu nga polo.
40 ✡Pe kol mele nge lala nga hengetoro i
palaungana nge ana hetoronga ero. Pe teke
heulo hote ana hesinga nemur nga henge-
toro lape poi ke mange ana hetoronga ol.
41 “Pomere nenge o esia ae mumuna unne
nge mateu nga tim e matana pe o kolkol
taua ae chonna palaungana nge maele
matam?
42 Pomalam lape o hele lange tim e neu
ke pomai, ‘Kole tik, o iat ke e sulhote ae
mumuna unne langa matam.’ Iong o hele ke
mau pe iong sipom o kolkol taua ae chonna
palaungana nem nenge maele matam. Iong
opoi ke manga mamulou ero! Opoi hot
tele ae chonna palaungana nenge maele
matam. Ke het laka onau ke nek toto pe
o sulhote ae mumuna nenge maele tim
matana.”

✡ **6:31:** Mat 7:12 ✡ **6:37:** Mat 6:14 ✡ **6:38:** Mak 4:24 ✡ **6:39:** Mat 15:14 ✡ **6:40:** Mat 10:24-25

Ae E Luluch Nga Nganangana Mur
(Mat 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ae nenge haka pe nganngana lohot ke
urana i ae poreke ngana ia ero. Pe ae nenge
haka pe nganangana lohot ke poreke i ae
urana ngana ia ero.
44 Ta eteia ae elle pe elle nga nganngana
mur ke pomalam, o teke o sohe kon ola nga
raka tana ero. Pe o teke o sohe here, ola nga
kore tana ero.
45 Pe non nenge urana lape ta esia poinga
urana ngana nge lohot nge i iange poinga
nem at nga letena toto. Pe non nenge
poreke lape ta esia poinga poreke ngana
nge lohot nge i iange poinga nem at nga
letena toto. Iange harra hele hote utar
nenge muta nge ita nga letera toto."

Hana Nai Te Hemes Ke Pele Nai
(Mat 7:24-27)

46 ✡ "Pomere nenge o hetue iau ke am Soke
iau pe opoi ke pomanga e hele ngak ero?
47 Mele nenge at nge iau pe longe lek
helenga pe longo taua iri lape e henonou
hote i ke i non nge pomai:
48 I pomanga non nenge hemesia na pele
pe selsio tote na pele huna munna pe ume
heke nga um. Pe nga lukunna ech ngau reke
kileng pe teke tak hote pele pe pele nem mes
ke kerkereng toto iange te umeia ke nek toto
nike.
49 Pe mele nenge longe lek helenga pe
nanas taua ero lape poi ke pomanga mele
nenge hemes mene na pele nga lut mana
pe sel sue munna ero. Pe nga lukunna ech
ngau reke ke at pe tak hote pele nem pe losio
sapele. Pe pele nem uchulu ke poreke toto."

7

Non Soke Nem Letena Manmanna Ngana
(Mat 8:5-13)

1 Iok laol, Iesus heleia ure lochloch ngana
nei lange hehei pe hana ke het pe i ke lange
Kapernam.
2 Pe nga lamau non nenge i mukmuka
nga palinga hel ana hana mur tu. Pe nena
non nenge umume nge i singina haleles toto
pe teke metmete lo. Pe ana non ana soke
mutena tau tote i.
3 Ana soke longe Iesus pingana, ol pe ku-
losia hana papalaungana hel nge Israel ke
tela taua Iesus ke hemas mule non soke neu
nena non.
4 Tela ke te lohot nge Iesus pe te ech tote
i pe te hele, "Lememem toto ke ola ke o
hemas mule non soke neu nena non. Iange
i poia ume palaungana toto at nge imem
Israel mur.
5 Pe i mutena tau tote imem Israel mur pe
lele lemem hetoronga ana pele."
6 La ol pe Iesus koko sapele nge iri.

Tela rochroi nga pele lo pe non soke neu
kulosia pekngana hel ke la te heleia i sipona
na helenga lange Iesus, "Non Soke, lemek
ero nge e hekuleileia iong. Iau e urana ero
toto nge oteu at nga lek pele.
7 Pe pule e urana ero toto nge iau sipok ela
ke e esia iong. Lemek ke e teke o hele mana
pe lek non nenge umume nge iau urana
mule.
8 Iau pule eume pe e longo tau menmene
ak ae huna mur pe pule iau sipok enau ele
palinga hel ana hana mur. E hele lange elle
ke e teke, 'Ola!' pe ila. Pe e hele lange e pule
ke e teke, 'O i at!' pe i at. Pe e hele lange lek
non nenge umume nge iau ke e teke, 'O poia
ume nei!' Pe i ume ia."
9 Iesus rura toto nga Non Soke neu nena
helenga nei. Longe ke het pe ralele taua
hulua nenge te nananas ia i pe hele lange
iri, "E hele lange imo pengpeng, e hottaua
none nge letena manmanna ngana pomai
ero kura. Pe nge Israel pule e hottaua e ero!"
10 Hana nenge te atia non soke neu na he-
lenga tela mule nga pele pe haleles palaun-
gana nenge poia non soke nena non neu het
mule lo.

Iesus Hemaul Heke Hei Pakar E Tuna

11 Pomange rou Iesus langa kileng e nge
ene Naen. Pe nena hana mur pe hulua
halang pule te nanasia i.
12 Te ii ke la te lohot nga kileng neu ana
kue matana pe tesaol haka nga hei pakar
e tuna koluna nge telolo hotote ke la tealo
hitite. Pe hei pakar neu tuna elle mana ke
ngana kolou nenge mete neu lo. Pe hulua
halang nga kileng neu tei luluch nge i.
13 Ol pe Iesus esia hei pakar neu pe letena
poreke toto ia i pe hele lange i, "Atong o tang
ero."
14 Pe Iesus i ke la rahaka nga metenga ana
hete pe hana nenge te takisia temes. Pe
Iesus hele, "Kol nem! E hele lange iong. O
lohaka!"
15 ✡ Pe kol nenge mete neu are haka pe
hele sapele. Pe Iesus tung mule i lange tana.
16 ✡ Pe hulua nemur te esia pe te matau
pe te heto heke NeHalang pe te teke, "Het-
atalonga e nge na kerkerenga palaungana
toto i! Tu luluch nge ita! NeHalang at lo ke
hemas mule nena hana mur!"
17 Iesus poia ure nei pe pingana song nga
kileng lochloch ngana nge Iutea pe kileng
nemur nenge tetu rochroi.

Ioanes Hekule Nena Hana Nai Lange Iesus
(Mat 11:2-19)

✡ **6:46:** Mat 7:21 ✡ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✡ **7:16:** Luk 1:68

18 Iok, Ioanes nena hana mur te hele lange
i nga ure lochloch ngana nei. Ioanes longe
pe iu ke nena hana nai
19 ✡pe kulosia iri kela te onteia Iesus. Pe
te teke, “Iong laka lom nenge NeHalang hele
ke teke lape kulosia ke at? Eh, Mele nenge
mo kulele kau lape atat kura mau?”
20 La hana nai neu tela nge Iesus pe te
hele, “Ioanes nenge henunun kulosia imem
ke at mo onteia iong. Ioanes teke, ‘Iong
laka lom nenge NeHalang hele ke teke lape
kulosia ke at? Eh, Mele nenge mo kulele
kau? Lape atat kura mau?’ ”
21 Nga etue neu pengpeng Iesus hemas
mule hulua halang nga aria haleles mur pe
helope hote uneinei mur pe poia iri nenge
mataria hit ke tenau mule.
22 ✡Pomalam Iesus tuacholia Ioanes nena
hana mur ke teke, “Ala mule pe a hele lange
Ioanes nga utar nenge a esia pe a longe lo.
Iri nenge mataria hit tenau mulmule lo. Iri
nenge aperia mete tei mulmule lo. Iri nenge
haleles poreke ngana lohot nga singiria te
urana mule lo. Iri nenge talngaria hit te
longo mule lo. Iri nenge te mete te maul
haka mule lo. Pe iri nenge reria ure halang
ero pe tetu poreke toto nga ich te longlonge
NeHalang na helenga urana toto ngana.
23 Hana nenge te longe lek helenga pe
leteria manmanna ngana losio ero lape te
iech toto!”
24 Iok, Ioanes nena hana mur tela ol pe
Iesus talun ke nana urume Ioanes na poinga
mur lange hehei pe hana. Pe hele ke teke,
“Nenge ala nge Ioanes nga ich sana lomona
nem pe nga ramamo a teke a esia utar toto?
A teke a esia heilil ina a nge tutula iu rusia
pe pellou rara mana?
25 Teke ramamo tunga nem ero pe a teke
ala ke a esia utar? A teke A esia none
nge heronia hengeron urana ngana mur?
Hana nenge te heronia hengeron nenge
pomam pe te ngaungaua ngaunga urana
ngana mur tetu mana nga pele palaungana
nenge uruna haka toto!
26 ✡Iok, a hele at nge iau ol. Nga ramamo
a teke a esia utar toto? A teke a esia hetat-
alonga e? Oe i manmanna ke i hetatalonga.
Pe i altoto nga hetatalonga mur lochloch.
27 ✡Ioanes i sipona nenge NeHalang na
helenga nenge tehas sue hele tala ia lo. Ke
NeHalang hele,

“ ‘Lape e kulosia non nenge mene lek he-
lenga
ke imuka nge iong ke helue lem kue.’ ”
28 Pe Iesus hele pule, “E hele lange imo,
Ioanes i palaungana toto nge hana lochloch
nenge tetu nge nike ke at heueu nei. Pe nga
NeHalang nena naualanga pe nekinga nge
ita, iri nenge teat nga hoena lape te ele haka
toto nge Ioanes.”
29 ✡Hulua lochloch ngana nemur te longe
pe iri ul hana nenge te lololoch umtutuna
mana te heto heke NeHalang nge na poinga
pengpeng mana. Iri te poi ke pomam iange
Ioanes henune iri lo.
30 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana het-
oronga mur ero. Iri lemeria ero toto nge te
nanasia NeHalang. Iange iri tela nge Ioanes
ke henune iri ero nike.
31 Iesus hele mule, “Nga enau ngak nge
hulua nga etue nei nakuria te teke tepoi ke
pomere mai?
32 Tepoi ke pomalaka nga aina kinkino
ngana nenge aria tuluk nai ke te arare nga
ingala munna. Pe leteria inin tau helel pe
hel te chusi. Iok, hel te alngaria tele lange
pekngaria mur,
“ ‘Pomere nenge mo palia emem hario
pe ahes ero?
Pe moute pum ana utunga
pe a tang ero?’
33 Oe, imo nga etue nei a pomanga aina ne-
mur iange Ioanes nenge henunun at pe heo
nga ngaunga pe inia ech kerkereng ngana e
ero pe a hele ke a teke, ‘Non pa nem, uneinei
tu nge i iam!’
34 ✡Iok, Non Tuna at. Ngaungau pe inin pe
imo a hele, ‘Anau langa non pa neu! Non nei
ngau halali! Pe in sakilil i! Pe kokoko nge
hana nenge te lololoch umtutuna pe hana
nenge reria poinga poreke toto!’
35 Pe iri nenge te nanasia NeHalang iri te
hemallaha hote ke NeHalang i pengpeng
toto pe manmanna.”

Iesus Lake Ngau Luluch Nge Simon Nenge I Paresio

36 Non Paresio e iua Iesus kela ngau nga
na pele. Iok Iesus iteu langa pele neu pe kila
sio ke te ngaungau ol.
37 ✡Pe nga kileng neu heie nge poinga
poreke ngana muta toto nge i tu. Ana hei
longe Iesus nge lake ngaungau nga non
Paresio neu na pele pe mene ech kina e nge
te ume hote nga um. Pe ech kina nem muta
ia ure nenge inangana ehech.
38 Pe la ana hei mes nga Iesus rumena nga
apena mangana pe tangtang ol. Tangtang
pe matana eina sio ke la lome Iesus apena.
Ke het pe taune Iesus apena nga palpalna
ina pe saka hite Iesus apena. (poi ngana nei,
manga teke talsio tote i pe heto heke tote
Iesus) Pe heusiling heke ure nenge inan-
gana ehech neu nga Iesus apena.
39 Pe non Paresio neu esia pe hele mana
nga letena, “Teke non nei i hetatalonga ke

✡ **7:19:** Psa 40:7; Mal 3:1; Hem 1:8 ✡ **7:22:** Isa 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 ✡ **7:26:** Luk 1:76 ✡ **7:27:** Mal 3:1 ✡ **7:29:** Luk 3:12 ✡ **7:30:** Mat 21:32 ✡ **7:34:** Luk 15:2 ✡ **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Ioa 12:3

manmanna lape eteia hei nenge rachraua i neu. Pe pule eteia ke hei nem i hei poreke ngana toto."

40 Iok, Iesus rahaka helenga pe hele lange i, "Simon, e teke e hele ia ute lange iong."

Pe Simon hele, "Iok, Non Soke, o hele ia at nge iau."

41 Pe Iesus talun ke hele lange i sapele, "None tunge umtutuna lange hana nai pe teke nga hoena te tuacholia ke pengpeng la mule nge i. Elle nge iri mene ke umtutuna iri ana non kina lime iri lime (500) pe neingana mene ke umtutuna iri ana non kina nai pe analoch mana. (50)

42 Pe iri nai ape te teke te tuachol mule pe reria umtutuna ero toto. Ol pe non nenge tunge umtutuna lange iri hele lange iri nai, 'Hanganok nemur nenge a poia nge iau lape lasus ol.' " Iesus hele ke het pe onteia Simon, "Non tei nge iri nai lape mutena tau tote non nenge tunge umtutuna nemur?"

43 Pe Simon lohaka pe hele, "Iau e teke ngana laka nenge mene ke umtutuna halang."

Pe Iesus hele, "Nem pengpeng."

44 Pe Iesus naula nge hei neu pe hele mule lange Simon, "O esia hei nei? E i teu at nga lem pele pe o tunge ech ke e lome apek ero. Pe hei nei lome apek nga matana heina pe taune mule nga palpalna ina.

45 Pe iong, eat nga lem pele pe o iech ele iau pe olau hite iau ero pe hei nei saka hitite apek nga eat ngak nike. Ngana i popoia ne kura.

46 Pe iong opoi heke oliua eina nga palpaluk ero pe hei nei heusiling heke ure nenge inangana ehech nga apek.

47 Pomalam e hele lange iong hei nei eteia nge lape letek poreke ia i nga nena poinga poreke ngana mur lochloch ngana koi nenge mutena tau tote iau. Pe mele nenge na poinga poreke ngana unne sune mana pe letek poreke ia i nga na poinga nem mutena taua iau ke unne sune mana."

48 Pe Iesus hele lange hei neu, "Atong, e saua lem poinga poreke ngana mur lochloch ke te lasus toto lo."

49 Pe hana hel pule nenge iri ul te ngaungau neu te hele tele hel nge iri, "Itei pane mai ol, nge teke saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto?"

50 ✡Pe Iesus hele lange hei neu, "Letem manmanna ngana laka hemas mule iong. Ola mule pe otu ke nek ol."

8

Hehei Nemur Nenge Te Halaua Iesus Pe Nena Hana Mur

1 Iok, nga hoena ol Iesus i ke langa kileng elle pe elle pe haliu hote NeHalang nena helenga urana toto ngana. Helenga urana toto ngana nem hemallaha hote NeHalang nena naualanga urana ngana pe nena nekinga. Iesus i rara neu pe nena hana analoch pe nai neu tei luluch nge i.

2 ✡Iok, hehei hel nge uneinei pe haleles poia iri Iesus hemas mule iri. Ke hehei nemur te koko pule. Hehei nemur eria mai koi: Maria (nenge ene e pule Mantalena) Ana hei Iesus poi hot ke uneinei iri rahtele nai nge i.

3 Hei e pule ene Ioana. Pe ana hei ene umume nga NeHerot na pele pe ene laka ne Kusa. Iok, hei e pule ene Susana. Ke hehei nemur pe hehei halang pule te halaua Iesus pe na hana mur nga iri siporia reria umtutuna mur.

Helenga Opene Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Hulua halang te atat nge Iesus nga kileng pe kileng. Iri halang teat te emurung ol pe Iesus hele hote helenga opene nei lange iri.

5 Pe hele, "None langa ume ke tata ngaunga tutuna alona. Tataua ngaunga tutuna nemur pe hel te losio hot ke tema nga alingele ke heitite iri pe ngie mur teat ke te tuais heke ke het.

6 Pe hel te losio teu nga um koana mur nga ich nenge ana um halang. Pe ngaunga tutuna nemur mataria hot pe te kalum mule iange ich nem poreke.

7 Pe ngaunga tutuna hel te losio teu nga kiki letena munna pe te haka luluch nga kiki pe kiki au hite iri ke te mete.

8 Pe ngaunga tutuna hel te losio haka nga ich nge urana pe te haka ke nek pe nganangaria halang toto. Ngaunga tutuna nemur nganangaria lohot ke ana non kina iri lime (100) nga tana elechle."

Pe Iesus haliu haka, "A pal talngamo pe a longo ke neknek!"

Helenga Opene Mur Aria Ume
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Iesus nena hana mur te onteia i nga helenga opene nei luna.

10 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang hesilei hote imo ke a eteia ke mallaha nga helenga talkome ngana nga NeHalang nena naualanga. Pe iri hel lape te longo mene nga helenga opene ol. Ke pomalam,

" 'Tenau pe tees ero.
Pe te longe pe te eteia ero.' "

Iesus Hemallaha Hote Helenga Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:18-23; Mak 4:13-20)

✡ **7:50:** Luk 8:48; 18:42 ✡ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 ✡ **8:10:** Isa 6:9-10

11 “Helenga opene nem luna toto koi:
Ngaunga tutuna nem pomalaka nga NeHalang nena helenga.
12 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga
alingele nem te pomalaka nga iri nenge te
longe NeHalang nena helenga. Ol pe Non
Poreke ngana at pe ua toto ia NeHalang
nena helenga nga leteria ke leteria manmanna ero ke pomalam te mene hemasinga
ero.
13 Pe ngaunga tutuna nenge te losio haka
nga ich nenge ana um halang te pomalaka
nga iri nenge te longe helenga pe leteria
manmanna mukam pe ure meena ngana lohot nge iri pe te losio mule ke ueiuei mana.
14 Pe ngaunga tutuna nenge te losio teu
nga kiki letena munna te pomalaka nga iri
nenge te longe helenga nem pe iri reria ure
halang nga ich ke pomanga umtutuna pe
ure urana ngana mur hel pule. Pomalam
leteria tuit tote pe te umeia ume e nge urana
ero.
15 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga
ich urana ngana te pomalaka nge iri nenge
leteria urana. Te longe helenga nem pe te
talue ke nek toto nga leteria. Leteria manmanna ngana nem tu ke kerkereng kela
aria ume nganangana mur lohot ke nek
toto.”

Helenga Opene Nga Lemenga
(Mak 4:21-25)

16 ✡ “Mele pele tonge lemenga pe
hesalakou hite ero. Nem pe tal teua langa
hete ene ero pule. Mele nem tonge pe tal
heke mene nga lut ke hehei pe hana te esia
tualeme ngana pe teteu at nga pele.
17 ✡Utar nenge tetal komkome lape te
mene hote langa mallaha. Pe utar nenge
te esalakou hite lape te hottaua pe te mene
hote langa mallaha.
18 ✡Letemo tuanin ke nek toto nga a longo
ngamo. Mele nenge nena ure hel malo lape
te tunge nena hel pule. Pe mele nenge nena
ure ero pe nga letena teke nena lo nem lape
te ua toto ia nge i.”

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Iesus tana pe titina mur te teke tela ke
te neue i pe hulua halang tepoi ele i.
20 Pe mele hele lange Iesus, “Tam pe titim
mur kou te mesmes nge hot te teke teat ke te
esia iong.”
21 Pe Iesus hele lange iri lochloch, “Etak pe
titik mur laka iri nenge te longe NeHalang
na helenga pe te nanas taua.”

Iesus Hemete Kileng Eingana Palaungana
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nga etuene e Iesus iri ul nena hana mur
te haka nga sulang e pe Iesus hele lange iri,
“Ta lotele langa ech hetaliliu ngana nei ilina
hele.” Iok laol, teote hot sapele.
23 Te mana ole ke te lala pe Iesus mamani
sio. Ol pe kileng eingana palaungana lohaka sapele nga ech hetaliliu ngana neu. Pe
ech pasiling teu nga reria sulang ke te teke
te puluch.
24 Ol pe Iesus na hana mur telange i pe
te engo heke i. Pe te hele, “Non Soke! Non
Soke! Ta puluchluch lo i!”

Iesus lohaka pe hele ke kerkereng toto
langa kileng eingana palaungana nem pe
ruach poreke ngana nem. Pomalam kileng
eingana palau ngana nem mete sio pe ruach poreke ngana nem ma ke nek mule pe
kileng urana mule.
25 Pe Iesus hele lange nena hana mur,
“Letemo manmanna ngana tu langai?”

Pe iri te rura pe te matau toto pe te hele
tele hel nge iri, “Non tei nemai? I tunge
na helenga kerkereng ngana langa kileng
eingana palau ngana nei pe ruach ana mee
papalau ngana nemur pe te longo tau mene
i!”

Iesus Helope Hote Uneinei Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Iesus pe nena hana mur te mana nga
sulang nem kela te lohot nga kileng nenge
Kerasa. Kileng Kalelea tu nga ech hetaliliu
ngana palaungana neu ilina ele pe ana
kileng tu nga ele.
27 Tela tesio nga kileng neu pe Iesus i sio
ke langa peipei. Pe none nga kileng neu saol
haka nge i. Non neu uneinei halang tetu teu
nge i. Pe uneinei te poia i ke lachlach manmana nga halang nike pe tu ke nek nga pele
e ero. Tu manmana nga um polona mur
nenge tetal teueua hana nenge te metmete.
28 Non neu esia Iesus pe halngana haka
ke soke toto pe tamal sue i nga Iesus apena
huna pe alngana ke teke, “Iesus! Iong NeHalang Nge I Soke Nga Lut Nga Tapa Tuna!
O teke o potaria iau? O tunge melmelenga
palaungana at nge iau ero!”
29 Non neu hele ke pomai lange Iesus
iange Iesus hele lo ke teke helope hote uneinei nemur nge i. (Kokoeses hana te kele
non neu penna pe apena ana rur kerkereng
ngana pe tenau ala tote i. Pe uneinei nemur
tera hit tote i. Pe i tak hoa rur kerkereng
ngana nemur pe uneinei nemur te heua ia
i ke langa ich sana lomona.)
30 Iok laol, Iesus onteia i, “Em mere?”

Pe non neu tuacholia, “Ek laka, Hulua”
Ene pomam iange uneinei halang tetu teu
nge i.

✡ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

31 Pe uneinei nemur te echia Iesus ke te
teke kulosia iri langa polo poreke ngana
ero. Iange polo nem takolkol hetala ngana
pe te amneia melmelinga palaungana.
32 Pe kie ana tuangarung hel te tutua nga
sasana palaungana e ilina. Pe uneinei ne-
mur te echia Iesus ke tela ke teteu langa kie
nemur. Pe Iesus longele lange iri ke la teteu
langa kie nemur.
33 Iok laol, te lohot nge non nem pe teteu
heke sapele kie nemur. Teteu heke kie
nemur pe iri lochloch te song kela te losio
hot nga kileng talloko sio ngana nem kela te
pachpach nga ech.
34 Pe hana nenge tenau elele kie nemur te
esia ke mau pe te song ke la te hesongia ana
helenga nga tuele tana pe nge iri nenge tetu
kangkanga nge hot pule.
35 Helenga song pe iri nenge te longe tela
kela tenau nga ure nenge lohot nga lamam.
Tela kela te lohot nge Iesus pe te esia non
nenge uneinei mur te ua hot nge i. Ana non
letena urana mule lo pe heron ke nek toto
pe are sio nga Iesus apena una. Iri lochloch
te esia ke mau pe te matau toto.
36 Iri nenge tees tote Iesus nge helope
hote uneinei nemur te hele urume lange
pekngaria mur.
37 Hana lochloch ngana nga kileng neu te
matau toto pe te hele lange Iesus ke ua toto
aria. Pomalam Iesus lohaka sapele ke teke
langa sulang.
38 Pe non nenge Iesus hemas mule i neu la
pe la hele ke kerkereng toto lange Iesus, “O
hele ele iau ero pe ela luluch nge iong.” Pe
Iesus kulos mule i pe hele,
39 “Ola mule nga lem kileng pe o hele hote
ure palaungana nenge NeHalang poia lange
iong lo.” Iok laol, non neu langa tuele tana
neu pe hele hote ure palaungana nenge
Iesus poia lange i.

Iairos Tuna Pe Hei Nenge Rahite Iesus Na Hengeron
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Iok, Iesus pe nena hana mur te lotele la
mule nga ech palaungana neu ilina ele pe
hehei pe hana te iech ele i iange te kulele i
ke mala lo.
41 Ol pe none nge ene Iairos puris. I
nge nauelele hetoronga ana pele nga kileng
neu. I at pe tamal sue i langa Iesus apena
pe hele ke kerkereng toto lange Iesus ke teke
langa na pele,
42 iange tuna heingana e singina haleles
ke metmete lo. Pe non neu tuna elle mana
ke ngana kolou neu lo. Pe tuna nem ana
hesinga iri analoch pe nai.

Iesus i ole ke lala nga non neu na pele pe
hulua te emurung hit tote i.

43 Hei e nge haleles poreke ngana mene i
ii luluch nge iri pule. Hei neu toho mala tu
nge i ke hesinga iri analoch pe nai pe mele e
nge nakuna ero toto nge hemasia i.
44 La ol pe hei neu echrir teu mene i
nga hulua leteria kela raua Iesus nena
hengeron ana horo nga rumena. Hei neu
raua Iesus na hengeron pe haleles neu het
sapele nge i.

45 Pe Iesus ontei, “Itei nenge raua iau
mai?”

Pe iri lochloch te hele ke te teke te raua
Iesus ero. Pe Petrus lohaka pe hele, “Non
Soke pomere nenge o ontei ke pomam?
Onau nga hulua lochloch ngana nenge te
maimai hite iong nem.”

46 Pe Iesus hele mule, “Ero, mele nenge
raua iau nei rau pulut mene iau ero koi.
Raua iau ke e hemas mule i iange e amnei
urume nga lek kerkerenga nenge lohot nge
iau.”

47 Hei neu eteia nge lape i talkome ero
ol pe loiloi ele i pe la tamal sue i nga Iesus
apena. Pe nga hulua mataria hei neu hele
urume ke i sipona raua Iesus pe ana haleles
het sapele.
48 ✡Pe Iesus hele ke nek mana lange hei
neu, “Atong heek, letem manmanna ngana
hemas mule iong. Ola pe otu ke nek ol.”

49 Iesus helele kura pe te kulosia none
at nga Iairus na pele pe hele lange Iairus,
“Tum kou mete lo. O hemakuk mene non
soke nem ero ol.”
50 Iesus longe reria helenga pe hele lange
Iairos, “O matau ero. O rahit ele mene letem
manmanna ngana ke heem maul mule.”

51 Iok, tei kela te lohot nga Iairus na pele
pe Iesus mene Petrus pe Ioanes pe Ieims pe
he sune neu temene pe tana ke teteu langa
pele letena.
52 Pe hehei pe hana te tangtang pe te
chauchai sakililia he sune neu nge mete. Pe
Iesus hele lange iri, “A tang ero ol. He sune
nem mete ero iam. I mamani mana!”

53 Pe iri lochloch ngana te melmel lilia
Iesus iange iri te eteia ke he sune neu mete
toto lo.
54 Ol pe Iesus rahite he sune neu nga
penna pe hele haka ke soke, “Heek sune
nem, o lohaka ol!”
55 Pe he neu opene at mule pe lohaka
sapele. Lohaka pe Iesus hele ke te tung
ngaunga lange i ke ngau.
56 He neu tana pe temene te rura toto pe
Iesus hele lange iri ke te hele rara lange
mele hel ero nga ure nenge lohot nei.

✡ **8:48:** Luk 7:50

9

Iesus Kulos Hote Nena Hana Analoch Pe Nai Nem
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Iesus iua nena hana analoch pe nai nem
ke tunge kerkerenga lange iri. Pe tunge na
kerkerenga palaungana nenge iri siporia te
poia ume ke te helope hote uneinei pe te
hemasmas ia haleles mur.
2 Ke het pe kulos hote iri ke la te haliu
hote NeHalang nena naualanga urana toto
ngana pe te hemasmas haleles.
3 ✡Kulosia iri pe tunge helenga nei lange
iri, "A teke a lohaka a mene ute e ero toto
nga lemo inga nenge ai ke a poia ume ne-
mur. A mene heko ero, kole ero, ngaunga
ero, umtutuna ero pe pule lemo hengeron
naingana ero.
4 A lohot nga kileng e pe ama nga pele tei
atu lola. Atu nga pele nem ke la het nga etue
nenge a ume ke het nga kileng nem.
5 Pe teke ala nga kileng e pe hehei pe
hana te iech ele imo ero ai hot nga kileng
nem pe a pasis sue ich mumuna nga apemo.
Pomalam a henonou hote NeHalang letena
inin ngana lange iri."
6 Iesus nena hana mur te lohaka sapele pe
tei ke tela nga kileng lochloch ngana ke te
haliu hote NeHalang na helenga urana toto
ngana pe te hemas mule hehei pe hana nga
aria haleles mur.

Herot Letena Tuanin Raraia Iesus Nge I Itei
(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 ✡Pe Herot non soke nenge nauele kileng
Kalelea longe ure nemur nge te lohotot pe
letena tuanin raraia ke halang iange mele
hel te teke, "Ioanes nenge henunun kou
maul haka mule lo!"
8 Pe hel te teke Elaisa lohot ke i mallaha.
Pe hel te teke hetatalonga e nge nike iam
maul haka mule nem.
9 ✡Pe Herot hele, "Iau e chatoa Ioanes nga
kanna lo pe non tei nemai nenge e long-
longe nge popoia ure peltit ngana nemur?"
Pe Herot letena toto ke teke es tote Iesus.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Ioa 6:1-14)

10 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga
(Apostel mur) teat mule nge Iesus pe te hele
urume ure lochloch ngana nenge te poia
nga reria inga nem lange i. Te nana lange
Iesus ke het pe Iesus mene iri ke iri hul
mana tela nga kileng nenge ene Petsaita.
11 Pe nga hoena hulua te longo rusia ol pe
te nanas sapele i. Iesus esia iri nge teat pe
iech ele iri pe hetoro mule iri nga NeHalang
nena naualanga urana ngana nge ita. Pe
hemas mule iri nenge singiria haleles.
12 Chaia matana puluch sisio lo pe Iesus
nena hana mur tela nge i pe te hele, "O
kulosia hehei pe hana nemur ke tela nga
kileng nemur nenge tetu rochroi lamai ke te
tango aria ngaunga pe muria nenge te maia.
Iange kileng nei ich sana lomona mana i."
13 Pe Iesus hele lange iri, "Ero, imo sipomo
a hengaua iri."
Pe iri te tuacholia, "Imem motal ke mioka
iri lime pe ruo nai mana. Lemem ke mola
mo ol hulua nei aria ngaunga?"
14 (Hana nenge tetu lamau nakuna nenge
iri 5000.)
Pe Iesus hele lange na hana mur, "A hele
lange hana nemur ke teare pe a sisele iri ke
ana non kina nai pe analoch (50) nga tuluk
elle pe elle."
15 Iesus nena hana mur te nanasia na
helenga ke te poia hana lochloch ngana neu
ke teare sio.
16 Iesus mene mioka lime neu pe ruo nai
neu pe nau haka langa tapa pe heto heke
NeHalang pe hele urana toto lange i. Ke het
pe reke pe tunge lange nena hana mur ke te
heronge lange hulua nemur.
17 Hulua lochloch ngana neu te ngau ke
saria una toto pe ngaunga nem aluana ma
kura. Pe Iesus nena hana mur te eukiraua
ngaunga aluana mur nge muta nga chasang
nge iri analoch pe nai (12).

Petrus Hele Hot Pengpeng Ia Iesus Nge I Kristus
(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Nga etuene e Iesus hetalaulau nge
isipona pe nena hana mur tetu luluch nge i.
Pe onteia iri, "Hulua lochloch ngana te teke
iau itei?"
19 ✡Pe iri te tuacholia, "Mele hel te teke
iong Ioanes nenge henunun. Pe hel te teke
iong Elaisa pe hel pule te teke iong hetata-
longa e nge nike nge maul haka mule."
20 ✡Pe Iesus ontei, "Pe imo? A teke iau
itei?"
Pe Petrus tuacholia, "Iong Kristus non
nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia
at."

Iesus Hele Hote Ana Melmelenga Pe Metengana
(Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

21 Iesus longe Petrus tuachol ngana pe
hele ke kerkereng toto lange iri ke te hele
rara ia lange mele hel ero toto.
22 ✡Pe Iesus hele pule, "Non Tuna lape
amneia melmelenga palaungana. Pe hana
papalauna pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga ana hetoronga

✡ **9:3:** Luk 10:4-11 ✡ **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✡ **9:9:** Luk 23:8 ✡ **9:19:** Luk 9:7-8 ✡ **9:20:** Ioa 6:68-69 ✡ **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33

mur lape lemeria ero ia i. Pe lape te hune i ke mete pe nga etue mol ngana lape maul haka mule."

23 ✡Pe Iesus hele lange iri lochloch, "Nenge teke mele nem lemene toto ke nanasia iau poi ke pomai koi; Hile sue lemene ngana mur lochloch nga ich pe takisia ana melmelenga mur nga etue lochloch. Pomalam nanasia iau ol.

24 ✡Iange itei nenge letena tu hit mene maulul ngana nga ich lape maulul ngana nem nga hoena ero ol. Pe mele nenge tung teu tote i pe hile sue lemene ngana mur lochloch nga ich lape mene mule maulul ngana nenge tu ke koko.

25 Pe nenge mele lolochia ure lochloch ngana nga ich nei pe nga hoena na poinga poreke ngana mur poia i ke amneia melmelenga palaungana lape ure pa nemur te halaua i ke mere?

26 ✡Nenge teke mele meia i at nge iau pe nga lek helenga mur Non Tuna lape meia i lange i pule nga etue nenge sio at luluch nga lemenge palaungana nenge i pe nge Temene pe nge angkelo mur.

27 E hele ke manmanna toto lange imo. Mele hel nge imo nenge te mesmes heueu nei lape tenau tele NeHalang nena naualanga urana toto ngana ke het pe te mete ol."

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Iesus heleia ure nemur ke het pe etue iri rahtele mol (8) nga hoena mene Petrus pe Ioanes pe Ieims ke te haka langa sasana ke hetalaulau.

29 Iesus hetalaulau ol pe hul ke nakuna lohot ke altoto. Pe nena hengeron sinaha pe tuahu toto.

30 Ol pe hana nai temes hot sapele ke te hele luluch nge i. Hana nai nem laka Moses iri nai Elaisa.

31 ✡Iri te lohot luluch nga lemenge palaungana nga tapa pe te hele luluch nge Iesus. Te hele luluch nge Iesus nga mete ngana nge Ierusalem ke pomanga NeHalang talue lo.

32 ✡Petrus pe pekngana mur te mamani un toto lo pe te lohaka pe te naue Iesus nge tu luluch nga lemenge palaungana pe hana nai neu temes luluch nge i.

33 Iok, hana nai neu te teke te hile susue Iesus lo pe Petrus hele lange Iesus, "Non Soke, urana toto nge imem koloi motu nei lo. Lape mo ume ke pelpele iri mol. Iong lem e pe Moses na e pe Elaisa na e." (Pe Petrus eteia utar nenge helele ia ero.)

34 Petrus helele kura pe ulu lohot ke ana mulil ma hite iri pe Iesus nena hana nemur te matau toto nga ulu neu nge poi hite iri.

35 ✡Pe helenga e lohot nga ulu ke teke, "Tuk toto koi nei nge e hesilei hote. A longo mana lange i."

36 Helenga neu het ol pe Iesus i toro mana tu nga lamau ol. Pe Iesus nena hana nemur te reng hit tote ure nemur. Pe nga etue neu te heleia helenga unne lange mele ero toto nga ure nenge te naue ke ulolo.

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune
(Mat 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Iok, pomange rou Iesus pe nena hana mol neu tei sio mule nga sasana neu pe la te saol haka nge hulua nge te kulelele i nge sio.

38 Pe none alngana hot nga hulua leteria, "Non Soke, letem ia iau pe onau lange tuk mukam. Iange tuk elle mana ke ngana i loi nenge uneinei te poia nei.

39 Uneinei nem teu hekeke i pe te tamal sue i ke sechul rara nga ich. Uneinei nemur te heporeke tote i ke melona tua nga hanna pe singina emurung ulu ke poreke toto ol pe tehet sio mule nge i. Ke mala ero mana pe teteu heke mulmule i.

40 E hele ke kerkereng toto lange lem hana mur ke te kulos hote pe te alker taua."

41 Pe Iesus hele lange iri, "Imo nemur nga etue nei letemo manmanna ngana mur te losio lo. Pe lemo poinga poreke ulu. Etu luluch nge imo ke mala lo pe pomere nenge letemo manmanna ero? Pe lape e halaua imo ke merei ol?" Pe Iesus hele lange non neu, "O mene tum at nge iau."

42 Te mene kol neu ke lala pe uneinei nemur teteu haka mule i. Te tamal sue i langa ich pe te heloiloi ia i ke sasahul rara nga ich. Pe Iesus keres taua uneinei neu ke lohot nge kol neu. Hemas mule i ke nek pe tung mule i lange temene.

43 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto nga NeHalang nena kerkerenga palaungana nei.

Iesus Hele Mule Ia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Ure nenge Iesus poi nei, poia iri lochloch ke haria kangkanga manmana ia kura pe Iesus hele lange nena hana mur,

44 ✡ "A longo ke nek toto nga ure nenge e teke e heleia lange imo pe letemo lilil ele ero! Lape te tung heke Non Tuna langa hana hel peria."

45 ✡Pe Iesus nena hana mur leteria matana hote helenga nei luna ero. Pomalaka nga ute helau ele leteria matana ngana nga helenga nei ke te heilang hote luna ero.

✡ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9 ✡ **9:31:** Luk 9:22 ✡ **9:32:** 2Pi 1:16-18 ✡ **9:35:** Luk 3:22 ✡ **9:44:** Luk 9:22 ✡ **9:45:** Luk 18:34

Pe te matau pule nge te ontei hot mule nga luna.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 ✡Iesus nena hana mur te hunel mule nge iri nga itei nge iri nge lape lohot ke i palaungna toto.
47 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana ke ulolo ke mene mele sune ke hemesia i nga ilina
48 ✡pe hele lange iri, “Mele nenge mutena taua aina sune nge mai mutena taua iau pule. Pe mele nenge mutena taua iau mutena taua itei nenge kulosia iau ke eat. Pomalam itei nenge talsio tote i nge imo lape i palaungana toto.”

Itei Nenge Poi Poreke Iong Ero, I Pekngam Ia
(Mak 9:38-40)

49 Pe Ioanes hele haka, “Non Soke, mo naue none nge helope hotote uneinei mur nge hana pe i popoia nga kerkerenga nenga iong em. Pe mo hele ele ke poi ke mau ero ol iange i pekngamem ia ero.”
50 ✡Pe Iesus hele lange i, “O hele ele i ero iange itei nenge lem ngarang ia ero i pekngam ia.”

Samaria Mur Lemeria Ero Ia Iesus

51 Etue nenge Iesus haka langa lut nga tapa heroi lo. Ol pe Iesus letena haka toto ke teke lange Ierusalem.
52 Pe kulosia mele hel ke iri muka langa kileng e nge Samaria ke te tango rara pele e nge lape te maia.
53 Pe hehei pe hana nga kileng neu lemeria ero nge Iesus la ke tu nge iri iange te eteia ke i lala nge Ierusalem.
54 ✡Ieims iri nai Ioanes te longe ke mau pe te hele, “Non Soke, lemem ke o teke moiu sue oan nga tapa ke at ngaulele kileng nei?”
55 Pe Iesus nau lange iri pe keres ele iri
56 pe tei toto ke tela nga kileng e pule.

Iri Nenge Te Teke Te Nanasia Iesus
(Mat 8:19-22)

57 Iok, tei ole ke telala pe none hele lange Iesus, “Lape e nanas menmene iong lo koi. O teke oi ke ola nga kileng tei iau pule ela.”
58 Pe Iesus hele lange i, “Kaone inolo mur reria polo nge te mama ia pe ngie mur reria kiniu pe Non Tuna munna nga kileng e ero nge lake mateu ia.”
59 Pe Iesus hele lange none pule, “Iong nem o iat ke o nanasia iau.” Pe non neu hele, “Non Soke, o longele iau ke ela mule ke ealo hite temek mukam.”
60 Pe Iesus tuacholia, “Iri nenge te pomanga te mete lo, tela ke tealo hite pum nem. Pe iong ola ke ohaliu hote NeHalang nena naualanga urana toto ngana.”
61 ✡Iok, none pule hele, “Non Soke, lape e nanasia iong. Eh, O longele iau ke ela mule nga lek kileng ke e ee ia lek hei pe tutuk mur mukam.”
62 Pe Iesus hele lange i, “Mele nenge talune lamonga pe letena tu hit tote ero, lamonga nem lape het ero. Pe nenge mele letena nachnai nge nanasia iau, nena kerkerenga e ero nge teu langa NeHalang nena naualanga urana toto ngana.”

10

Iesus Kulos Hot Ke Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai (72)

1 ✡Iesus henonou hot ke hana iri ana non kina mol pe analoch pe nai (72) pe kulos hote iri. Pe kulos ke nachnai ke iri muka nge i ke tela nga kileng lochloch ngana nenge lape i laia.
2 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Ume lochloch ngana nganangaria mur te mera tach lo pe lulunga ana hana mur iri unne sune mana. Ke a hetalaulau lange tokoninga nenga ume nemur ke kulos hote lulunga ana hana mur ke te lule ana ume mur.
3 ✡Iok ala ol! E kulosia imo ke a pomanga sipsip tutuna mur nenge la tetu teu luluch nge kaone inolo mur.
4 ✡Ala pe a mene umtutuna ero pe a takis kole ero pe a mene lemo ae ulina e ero pule. Nenge teke a saolia mele hel nga kue ames ke a hele sakilil ero.
5 Nenge teke ai teu nga pele e a hele tala ke pomai, ‘Non Palaungana na petanga tu luluch nge imo.’
6 Nenge teke none nem na poinga urana pe purpure petanga nem lape lemo helenga urana ngana nem masio nge i ke nek. Pe nenge teke ero, lemo helenga urana ngana nemur lape haka mule nge imo.
7 ✡Atu mana nga pele elle nem ke a ngaungau pe a ininia utar nenge te tunge lala nge imo iange a ume lamam pe urumo laka. Pe ama lilis rara nga pele hel pule ero ol.
8 ✡Ala nga kileng e pe ai teu langa pele e pe a ngaua utar nenge te tunge lala nge imo.
9 A hemas mule iri nenge aria haleles nga lamam pe a hele lange hehei pe hana ke a teke, ‘NeHalang nena naualanga urana toto ngana heroi taua imo lo.’
10 Pe nenge teke a langa kileng e pe te ulo ele imo ai hot langa kue pe a heleia iri ke a teke,

✡ **9:46:** Luk 22:24 ✡ **9:48:** Mat 10:40 ✡ **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:54:** 2Ki 1:9-16 ✡ **9:61:** 1Ki 19:20
✡ **10:1:** Mak 6:7 ✡ **10:2:** Mat 9:37-38; Ioa 4:35 ✡ **10:3:** Mat 10:16 ✡ **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5
✡ **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 ✡ **10:8:** 1Ko 10:27 ✡ **10:11:** Ume 13:51; 18:6

11 ✡"Mo pasis sue lemo kileng ana
maruchrue nga apemem ke a eteia nge
NeHalang lemene ero toto ia lemo poinga
poreke ngana mur. Imo letemo matana ke
nek, NeHalang nena naualanga urana toto
ngana at rochroi toto nge imo pe lememo
ero ia lo!'
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo.
Nga etue palaungana nem lape NeHalang
letena porekeia kileng nenge Sotom pe
lemo kileng ero!"

Tuele Kina Nemur Nenge Te Ulo Ele Iesus
(Mat 11:20-24)

13 "Imo nenge Korasin lape atu ngamo
poreke toto! Pe imo nenge Petsaita lape
a poreke toto pule! Iange NeHalang poia
ure papalaungana nge imo ke a esia lo pe
letemo manmanna ia ero. Pe toinge NeHa-
lang poia ure papalaungana nemur nge Tir
pe Siton lape iri te hulia reria poinga mur
nga halang nike. Iri te henonou hote iri
nge te hulia reria poinga poreke ngana mur
ke pomai; te heronia hengeron muna hulu
ngana pe te hepore singiria ana apou!
14 Nga etue nenge NeHalang nau teu at
nge ita elle pe elle nga rera poinga mur lape
letena poreke ia iri nenge Tir pe Siton unne
sune pe imo nem ero toto.
15 Pe imo nenge Kapernam nenge a teke
ala nga lut nga tapa. Lape te tamal sue imo
ke ala nge sio toto nga kileng au ngana!"
16 ✡Iesus hele lange na hana mur, "Mele
nenge longo taua imo longo taua iau pule
pe mele nenge ulo ele imo ulo ele iau pule
pe mele nenge ulo ele iau ulo ele I nenge
kulosia iau at."

Iechinga Palaungana Lohot Nge Hana
Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai nem
(72)

17 Hana iri ana non kina mol pe analoch
pe nai (72) neu teat mule pe te iech toto. Pe
te hele lange Iesus, "Non Soke, uneinei mur
pule mo kulos hote iri nga iong em pe te
longo tau mana!"
18 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri, "E esia
non poreke ngana nge losio at nga tapa ke
pomanga kileng chalem ngana.
19 ✡A longo ke nek! Iau e tunge lek kerk-
erenga lange imo ke imo sipomo a poia ume
nemur nenge pomai. Ai haka nga ilimo
nenge te hunun pe a hekolkole iri. Pe ei
mur nenge te hunun ita, lape apoia iri ke
pomam pule. Pe a hekou sue lemo ngarang
Non Poreke ngana nem nena kerkerenga.
Pe ute pele nge heporeke imo ero.
20 ✡Uneinei ne mur te longo taua imo pe
a iech sakilil ero nge a mene kerkerenga
palaungana nem. A iech toto mana nga emo
nge tehas sue nga lut nga tapa."

Iesus Iech Toto Ngana
(Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Nga etue unne neu Opepengpeng
hemute Iesus nga iechinga pe hele, "Temek
O! Iong Non Soke nenga lut nga tapa pe
nga ich! E heto heke iong pe e hele urana
toto lange iong nge o talkome ure nemur
nge hana nenge leteria matana pe te etei
toto nga ure lochloch ngana nga ich. Pe
O hemallaha hot mene lange hana nenge
leteria manga aina kinkino ngana pe te etei
sakilil ero. Oe Temek, o iech toto nga ure nei
nge lohot ke nanas tau tote lemem ngam.
22 ✡ "Temek tunge ure lochloch ngana at
nge iau lo. Mele e nga ich nei etei tote iau
ero, Temek i toro mana etei tote iau. Pe mele
e nga ich nei etei tote Temek ero, iau toro
mana e etei tote pe pule iri nenge iau lemek
ke e hetei hote iri lange Temek."
23 Pe Iesus naula nga na hana mur pe hele
mana lange iri, "Imo nemur a iech toto nga
ure ne mur nenge aesia iri!
24 E hele pengpeng lange imo. Hetala-
longa mur pe naungaala ana hana mur nge
nike eingaria chup tau tote ure nenge imo
aesia pe iri te kolkolia. Pe eingaria chup tau
tote ure nenge imo a longe pe iri te longe
ero."

Helenga Opene Nge Non Urana Ngana
Nenge Samaria

25 ✡Non hotonga ana hetoronga e iat ke
teke totoia Iesus. Pe hele, "Non Soke,
lape epoi ke merei ke e mene tunga nenga
maulinga ke koko?"
26 Pe Iesus tuacholia, "Tehas sue ke mere
nga NeHalang nena hotonga mur? Pe iong
o sisia pe luna ma ke mere?"
27 ✡Pe Non neu tuacholia, "Mutem taua
NeHalang amo Soke nga letem toto pe nga
opem pe nga kikim ngam toto pe nga letem
tuanin ngana mur lochloch. Pe pule mutem
taua neingam ke pomanga mutem taua
iong sipom."
28 ✡Pe Iesus hele lange i, "Lem tuacholinga
nem pengpeng toto. Opoi ke pomai pe nga
hoena lape otu luluch nge NeHalang."
29 Pe non hotonga ana hetoronga neu teke
hepeng mule i sipona ene pe ontei mule
Iesus, "Itei hel toto nenge iau neingak mur?"
30 Iok laol, Iesus tuacholia lange i ke po-
mai, "None lohaka nge Ierusalem pe i ke
ramana sio lala nge Ieriko. Ol pe hana
porekreke ngana hel te laua i pe te palia i
ke mete par. Pe te haka hote nena hengeron
mur pe te ua sapele.

✡ **10:12:** Gen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 ✡ **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Ioa 5:23 ✡ **10:18:** Ioa 12:31; Hem 12:8-9 ✡ **10:19:** Psa 91:13; Mak 16:18 ✡ **10:20:** Pil 4:3; Hem 3:5 ✡ **10:22:** Ioa 3:35; 10:15 ✡ **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 ✡ **10:27:** Deu 6:5; Lev 19:18 ✡ **10:28:** Lev 18:5

31 Pe tunginga ana hana mur e nanas sio
nga kue neu ke lala nge Ieriko pule pe esia
non neu nge ma nga kue pe i kel nga kue ele
pe la sapele.
32 Iok, none pule nge mata nenge Liuai
nanas sue kue neu pule pe esia non neu nge
ma pe kel ana pule.
33 Pe non Samaria e nanas sio ke la pe esia
non neu nge tepal poreke ke ma pe letena
poreke toto ia i.
34 Ol pe lake lome na chanchan mur nga
oliua eina luluch nga uain. Ke het pe
tal heke i nga nena tongki pe mene i ke
langa pele nenge lang mur tema teueu ia pe
nauele i.
35 Pomange rou non Samaria neu tung
hot ke alak iri nai lange non nenge nauelele
pele neu pe hele lange i ke teke, 'O nauele
non nei pe teke o hesilia ure hel nge i eat
mule pe e tuacholia lange iong ol.' "
36 Iok, Iesus onteia hotonga ana het-
oronga neu, "Nga ramam non tei nge hana
mol nei nge o teke neingana toto non nenge
te palia neu?"
37 Pe non hotonga ana hetoronga neu
hele, "Ngana laka i nenge letena porekeia
non nenge hana te palia nem."
Pe Iesus hele lange i, "Iok, Ola pe opoi ke
pomalaka nge non nem."

Iesus Langa Marta Nena Pele

38 Iok laol, Iesus iri ul nena hana mur teila
pe Iesus iteu nga kileng e. Pe heie ene Marta
mene Iesus ke langa na pele.
39 ✡Pe Marta tina e ene Maria. I kila sio
nga Iesus apena huna ke longlongo Iesus
nge hetottoro.
40 Pe Marta letena inin taua tina Maria
iange halaua i nga tuninga ero. Ol pe la ke
hele lange Iesus, "Non Soke, tik pai hile sio
mene iau ke iau toro e popoia ume lochloch
pamai. Heongana nge at ke halaua iau kai?"
41 Pe Iesus tuacholia Marta pe hele,
"Atong liuk, iong letem tu nga ure halang
sakilil.
42 ✡Pe ure elle mana nge urana toto nge
letem tu hite. Pe Maria hottaua ure nem pe
lape e ua ia nge i ero ol."

11

Iesus Hetoro Nga Hetalaulaunga
(Mat 6:9-13; 7:7-11)

1 Iok, nga etuene Iesus hetalaulau nga
kileng unne. Hetalaulau ke het pe nena
none hele lange i, "Non Soke, o hetore imem
ke mo hetalaulau pule ke pomange Ioanes
nge hetore nena hana mur."
2 Pe Iesus hele lange iri, "Nenge teke a
hetalaulau, a hele ke mai koi:

" 'Tememem, lememem toto ke hehei pe
hana te heto heke em ke pengpeng
toto.
Pe pule lememem toto ke lem naunga
ala urana ngana at.
3 O tunge emem ngaunga nga lapa pe nge he
pe
4 O saua lemem poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto
ke pomanga imem mo popoia
lange hehei pe hana nga reria poinga
poreke ngana mur
nenge te popoia atat nge imem.
Pe o helosio ia imem nga totoinga ero.' "
5 Iok, Iesus hele mule, "Teke elle nge imo
langa neingana e na pele nga miliko tuna pe
hele, 'Neingak, e hanokia ngaunga unne e
nge iong mukam
6 iange neingak e nge at nga kileng tau
ngana koi at ke lohot nge iau pe lek ute nge
e heole i ia ero.'
7 "Pe i nenga pele letena tuacholia, 'Ah! O
hengo lala rara ia utar? Mopiu lo ke tutuk
mur i imem hul ke moma nei. E lohaka ke e
tunge ute nem lange iong ero ol.' "
8 Pe Iesus hele pule, "E hele lange imo
pengpeng, non nem eteia ke i neingana ia
pe i lemene ero toto nge lohaka ke tunge
ngaunga nem lange i. Pe i lemene ero kou
neingana neu nge pur mana ia onteinga
lange i. Pomalam non nem lohaka ke tunge
ure lochloch ngana nenge neingana nem
lemene taua.
9 "Ke e hele lange imo; nenge teke lememo
taua ute nge NeHalang a ontei pe i tunge
lange imo. Pe a tango rara ure pe lape a
hottaua. Nenge teke o ischongia piunga te
lohe piunga lange iong.
10 Ke nge iri lochloch ngana nenge te on-
teitei lape te menmene. Pe i nenge tango
rarara hottautau pe i nenge ischongchong
nga piunga te lohe piunga lala nge i.
11 "Nenge teke mele sune onteia temene
nga ruo pe lape tunge ilimo has ngana lange
i ma?
12 Nem pe tuna e onteia pareo tutuna
lange i pe lape tunge ei nenge hunun ita
lange i?
13 Ke imo hana mana nga ich nei a eteia
ke a tunge ure urana ngana lala nge tutumo
mur. Ke pomalam mana lape Temere nga
lut nga tapa tunge Opepengpeng lange iri
nenge te onteia i!"

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Iok, nga etuene e Iesus helope hote
uneinei e nge tu nge none pe poia i ke hele
erochro. Kela uneinei neu lohot pe non
nenge hele erochro neu hele mule sapele.

✡ **10:39:** Ioa 11:1; 12:2-3 ✡ **10:42:** Mat 6:33

Pe hulua lochloch te rura pe leteria tuanin rara.

15 ✡Pe hel te hele, “Non nem lope hotote uneinei nemur nga Pelsipul ene. Uneinei mur aria soke.”

16 ✡Pe hel te olleke Iesus ke te onteia i ke poi hote ute ke hot nga tapa ke pomalam te eteia i ke i NeHalang tuna.

17 Pe Iesus eteia leteria ke ulolo pe hele lange iri, “Kileng e nenge telas lele hel pe tepal hel mule nge iri lape tehet toto. Pe nenge teke none pe nehei pe tuturia mur telas lele hel lape tenau hel mule ero ol.

18 Pe nenge teke Non Poreke ngana nena hana mur telas lele hel pe tepal hel luluch mule nge iri lape tehet toto. E hele ke mai iange imo a teke e helope hote uneinei mur nga Pelsipul Non Poreke ngana ene.

19 Iok, nenge teke e helope hotote uneinei mur nga Pelsipul ene pe nga itei ene toto lemo hana mur te helope hotote uneinei mur? Ke imo anau, lemo hana mur te hemallaha hot pengpeng ia.

20 Pe nenge teke e helope hotote uneinei mur nga NeHalang nena kerkerenga, nem hemallaha hote ke NeHalang nena naualanga urana ngana at nge imo lo.

21 “Nenge teke none nge kerkereng toto pe heronia palinga hel ana hengeron pe ra hite na io pe mes ke nauele na pele nena ure mur lape tetu ke nek.

22 ✡Pe teke mele e nge kerkereng toto nge i at ke iri nai tepal hel pe hekou sue i lape mele nem haka hote palinga hel ana ure nemur nenge teke i non totoia pe heronge none nem nena ure mur lange mele hel.

23 ✡ “Mele nenge halaua iau ero heporeke iau.

24 “Iok, uneinei e lohot nge mele pe song ke la tango rara munna nge tuia. Song ke langa kileng hal ngana mur ke tango rara munna pe hottaua munna e ero. Pomalam hele, ‘Lape ela tau mule kou lek pele neu lo nenge etu tatala ia.’

25 Iok laol, at mule pe teke nau pe pele neu te sachalue ke lemlem pe te poia ke nek toto.

26 Ol pe uneinei neu la mule ke la mene ke uneinei iri rahtele nai mule nenge te poreke toto nge i ke la tetu teu lamau. Ke mele neu tungana nenga tele ngana poreke pol mana pe nei ol poreke toto ol.”

Itei Hel Nenge Te Iech Toto

27 ✡Iesus nenene ure nemur ke pomau pe hei e alngana hot lange Iesus nga hulua leteria pe hele, “Hei e nenge hoe iong pe nauele iong lape mene iechinga.”

28 Pe Iesus tuacholia i ke teke, “Pa nem ero, iri nenge te longe NeHalang nena helenga pe te nanas tau tote iri laka nenge lape te mene iechinga nge palaungana toto.”

Ure Nenge Lohot Nge Iona (Mat 12:38-42)

29 ✡Hehei pe hana iri halang toto te emurung nge Iesus, ol pe Iesus hele, “Imo hehei pe hana nga etue nei, a poreke toto. A teke e poia ure palaungana e ke henonou hote lek hekerkerenga nenge at nge Non Palaungana. Pe lape e poia ure nem lange imo ero. Lape epoi hot mene ure palaungana nem nenge lohot nge Iona.

30 Ure palaungana nenge hehei pe hana nenge Niniue, ngana laka Iona. Pe ure palaungana nenge hehei pe hana nenga etue nei, ngana laka Non Tuna.

31 ✡ “Etue palaungana nem lape at nenge NeHalang nau tote hehei pe hana lochloch reria poinga mur. Pe nga etue nem imo lape a meia imo. Iange nge nike hei soke nenge sio nem at nga kileng tau ngana ke longo nga Solomon na helenga urana ngana mur. Pe imo nei, none nge soke toto nge Solomon at nge imo lo pe imo a longo nge i ero.

32 ✡Pe pule imo ul hana nenge Niniue lape ames haka nga etue nem pe lape a meia imo pule. Iange iri nenga etue neu Iona haliu hote NeHalang nena helenga mur pe te hulia reria poinga mur. Pe heueu nei none nge i soke toto nge Iona koi tu luluch nge imo.”

Lemenge Nenga Singim (Mat 5:15; 6:22-23)

33 ✡ ✡ “Mele pele tonge lemenge pe talue nga kileng unne nge talkome ero. Nem pe talkome teua nga kole palaungana letena ero. Lemenge nem te talkome ero. Te heon heke mene. Laka iri nenge te teu at te nau ke mallaha.

34 Matam i lemenge nenga singim. Teke matam te urana lochloch letem nge teu pe singim pule tualeme. Pe nenge teke matam te poreke letem nge teu pe singim pule tetu mana nga au.

35 Ke onau ke nek ol. Iange lape lemenge nga letem i chantom.

36 Ke ngana laka nenge teke singim lochloch tualeme pe unne nge chantom ero iong o tualeme lochloch sapelpele. Ke pomalaka nga lemenge palaungana nge tualeme hite iong.”

37 Iesus hele ke het pe non Paresio e hele lange Iesus ke la ngau luluch nge i. Iesus iteu nga ana non na pele pela kila sio sapele nga ngaunga munna nenge te ngaungau ia.

✡ **11:15:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **11:16:** Mat 12:38 ✡ **11:22:** Kol 2:15 ✡ **11:23:** Luk 9:50 ✡ **11:27:** Luk 1:28, 42, 48 ✡ **11:29:** Mat 16:4 ✡ **11:31:** 1Ki 10:1-10 ✡ **11:32:** Jon 3:5-10 ✡ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

38 Iesus nun ero pe la ke are sio pe ngau
mana. Ol pe non Paresio neu neue nge
manga Iesus lome penna ero pe rura toto
nga Iesus poi ngana neu.
39 Pe Iesus hele lange i, “Imo Paresio ne-
mur, a lomo menmene amo eulinga pe amo
pan mur singiria nenge hot pe nga letemo
nge teu a muta toto ia poinga nenge ke-
menge pe sachumchum pe poinga poreke
ngana hel pule.
40 Imo amo hauaua! I nenge umeia sin-
gira nge hot mai umeia leteria ero kai?
41 Pomalam a mene ngaunga pe ech
nenge mateu nga pan pe eulinga nemur pe
a tunge lange iri nenge aria ngaunga ero.
Nenge apoi ke pomai pe ure lochloch ngana
lape lemlem nge imo ol.
42 “Imo Paresio nemur a neknek ia! Ure
poreke ngana lape lohot nge imo iange imo
a nanas tau mene hotonga kinkino ngana
mur. Pe hotonga papalauna a nanas taua
iri ero toto. A takiraua ngaunga kink-
ino ngana nge manga loi tana pe ngaunga
ehech ngana ke huna iri analoch pe a tunge
huna elle lange NeHalang. Pe hotonga
nenge apoi ke nek lange pekngamo mur,
a nanas taua ero toto. Pe hotonga nenge
lememo tau tote NeHalang a nanas taua
ero toto pule. Teke a nanas tau tote ho-
tonga kinkino ngana nemur pomere nenge
a nanas taua hotonga papalauna ke nek
ero?
43 “Imo Paresio mur a neknek ia imo!
Iange lememo tau totote arenga nemur nga
muka toto nga hetoronga ana pele. Pe
lememo ke te hele ke urana toto lala nge imo
nga ingala munna mur.
44 “A neknek pule iange imo a pomalaka
nga mele koluna nge tealo hite pe tetua ele
ero. Pe hana nenge tei haka nga ona lape te
poreke sapele iange te eteia ero.”
45 Ol pe none nge etei toto nga hotonga
tuacholia Iesus, “Non Soke, o hele ke mam
pe o hele poreke imem pule iam.”
46 Pe Iesus hele, “Imo nenge a etei toto nga
hotonga mur a neknek ia pule iange imo
a poia hana ke te takisia ure meena toto
ngana nenge te alker taua. Pe imo sipomo
a tunge perimo kukana elle ke a halaua iri
ero toto.
47 “A neknek ia pule iange a hemalmal
heke hetatalonga mur aria metenga munna
nenge lemo tete mur te hune iri nge nike.
48 Ke nga poinga nei imo sipomo a
henonou hot pengpeng ia utar nenge lemo
tete mur te poia. Iri te hune hetatalonga
mur pe imo a hemalmalia aria polo.
49 NeHalang eteia ke ulolo ke ngana laka
nenge hele ke teke, ‘Lape e kulosia hetat-
alonga mur pe hekulkulonga mur. Pe hel
nge hana nemur lape te hune iri pe hel lape
tepoi poreke iri.’
50 Ke pomalam tuangachol poreke ngana
nga huninga nemur lochloch lape sio peng-
peng nge hana nenga etue nei.
51 Talun ngana nga huninga nenge Apel
ke langa huninga nenge Sakarias. (Sakarias
te hune i nga hatanga pe NeHalang munna
nenge heo ngana toto tunangaria). E hele
pengpeng lange imo nenga etue nei lape
a mene melmelenga palaungana nga ure
nemur lochloch.
52 “Imo nenge a etei toto nga hotonga
mur a neknek ia pule iange hehei pe hana
muteria toto ke te eteia NeHalang pe imo a
unele lohenga nge hehei pe hana ke teteu
langa eteinga nem ero. Pe imo ateu langa
eteinga nenge NeHalang ero pule.”
53 Iesus lohaka ke ii lo pe Paresio mur pe
hotonga ana hetoronga mur te hele poreke
tote i pe te tutue i nga helenga pe te onteiteia
i.
54 Tepoi ke pomau iange te teke te ollaka
hotote Iesus. Pe nenge teke Iesus tamal hote
helenga e nge poreke lape te hele hot sapele
i.

12

Apoi Ke Mange Paresio Mur Ero
(Mat 10:26-27)

1 Iok laol, hulua halang toto teat ol nenge
te heit ulu hel iange kileng muta toto. Pe
Iesus talun ke hele tala lange nena hana
nemur nenge hetotore iri ke teke, “Anau ala
amo ke nek toto nga poinga nenge Paresio
mur te popoia iange iri hana nenge te heleia
ute nem pe te poia ure e nge altoto!
2 ✡Ure lochloch ngana nenge a
talkomkome NeHalang lape hemallaha
hote. Oe, ure lochloch ngana nenge a
talkomkome NeHalang lape poi hote ke
mallaha.
3 Utar nenge a hele komkome nga mi-
liko NeHalang lape hemallaha hote nga
sinanga. Pe utar nenge a mangun tele helel
ia nga lemo pele letena lape temes hot ia nga
aeteme pe te haliu hote lange hulua mur.
4 “E hele lange titik mur imo, a mataua iri
nenge te hune singimo mana ero. Iange nga
hoena ol lape te poia ute pele lange imo ero
ol.
5 Iok, lape e henonoua mele nenge a
mataua. A mataua laka i nenge nena kerk-
erenga palaungana nge hune ita ke het pe
sau sue ita langa melmelenga ana kileng.
Oe, e hele lange imo, a mataua laka i lo!
6 “Ngie simsim iri lime te olia iri nga
umtutuna nai mana (2 toea). Pe NeHalang
letene metene iri lochloch pe hile hote e nge
iri ero.

✡ **12:2:** Luk 8:17 ✡ **12:7:** Luk 12:24; Ume 27:34

7 ✡Pomalam mana palpalumo ina mur
te sisala lochloche iri ke ulolo. A matau
ero iange nga NeHalang matana NeHalang
lemene tau tote ita nga ngie simsim mur.
8 "Ke e hele lange imo pengpeng urana
toto nge mele nenge mes haka pe haliu hote
iau ke teke, 'Iesus i Non Tuna. Pe Iau letek
manmanna nge i.' Nge mele nem Iau lape
e haliu hote i lange NeHalang nena angkelo
mur ke e teke, 'Non nei, iau lek non ia.'
9 Pe poreke toto nge mele nenge mes haka
nga hulua mataria pe hele ke teke, 'Iau
letek manmanna nge Non Tuna ero.' Iange
iau pule lape e hele lange NeHalang nena
angkelo mur ke e teke, 'Iau e eteia non nei
ero i.'
10 Pe iri nenge te hele poreke Non Tuna
lape NeHalang letena poreke mule ia iri.
Pe iri nenge te hele poreke Opepengpeng,
NeHalang lape letena porekeia iri ero toto.
11 ✡ "Teke te laua iong pe te mene iong
langa hetoronga ana pele ke te onteia iong,
omes nga hana papalauna nemur mataria
pe sam loiloi ero. Pe pule letem tuanin rara
nga utar nenge lape o hele ia ero.
12 Iange nga etue nem pengpeng lape
Opepengpeng hetore iong nga utar nenge
urana nge o heleia."

Helenga Opene Nga None Nge Nena Ure Halang

13 Pe none nga hulua leteria hele lange
Iesus, "Non Soke o hele lange tik ke tunge
ure nemur nenge temek mete hatalia unne
at nge iau."
14 Pe Iesus hele lange i, "Ia, itei nenge
talue iau ke e poia ume nemam? Iau ak ume
nem ero iam."
15 ✡Iok laol, Iesus hele lange iri, "Anau ala
ke nek toto nga poinga nenge taeu lochloche
ure pe ta teke ita toro mana rera. Iange mele
nenge na ure halang nem, ure lochloch
ngana nem tunge maulinga nge koko lange
i ero."
16 Ol pe Iesus heleia helenga opene e lange
iri pe hele, "Non e nge na ure halang neu
ana ume mur nganangaria ke halang toto.
17 Pe letena tuanin nge i sipona ol, 'Lape
epoi ke mere mai ol? Ure lochloch ngana
nei muria ero ol i! Lape e tatach teua iri
langai mai?'
18 "Ol pe ana non lohaka pe hele, 'Eh! lape
epoi ke mai i! Lape etoto sue pele nemur pe
e lele mule hel nge papalauna toto. Ke lape
e tatach teua ak ume nganngana mur pe lek
ure mur.
19 Pe lape letek tuanin ke e teke: Lek ure
halang pamlo nge lape tu ke hesinga halang
toto. Lape e tutu manmanna ol. Pe lape eare
ke e ngau haka manmana ol pe pule lape e
inin pe e iech manmana ol!'
20 "Ol pe NeHalang hele lange i, 'Iong nge
am hauaua toto iam! Heueu nga miliko nei
lape o mete. Pe ure lochloch ngana nenge o
talue nem lape itei mene iri?'
21 ✡ "Ke i pomalam mana. Mele nenge heu
kinia ure mur ke teke i toro nena, lape nena
ute e ero toto nga NeHalang matana."

Letemo Una Sakilil Ero
(Mat 6:25-34)

22 Iok, Iesus hele lange nena hana mur
nenge hetotore iri, "Ke pomalam e hele
lange imo, letemo una sakilil nga atu ngamo
nga ich nei ero. Letemo tuanin rara sakilil
ero nga utar nenge lape a ngaua pe nga
singimo pe nga utar nenge lape a mele.
23 A maul ngamo, i palaungana toto nga
ngaunga pe singimo, i palaungana toto nga
ure nenge ta heronronia iri.
24 Anau langa ngie mur. Tetua aria
ngaunga ero. Pe te lulu aria ero. Pe te lele
pele ke te tatach teu aria ngaunga ia ero. Pe
NeHalang i sipona hengaua iri. Pe imo nge
a ele haka toto nge ngie mur laka!
25 Amo tei nge imo nge letemo una sak-
ilil? Pomere? Letemo nem poia imo ke
heloloune atu ngamo nga ich nei ke sase
pol?
26 Nenge teke nakumo ero nge a poia ure
sune nei, pomere nenge letemo una sakilil
nga ure lochloch?
27 "Anau langa ae nemur te haka ngaria.
Tehei pe roraria te palola hot ke nakuria
urana toto. Pe e hele lange imo pengpeng
Ne Solomon nge nike nena ure urana ngana
mur halang. Pe i heronia ure urana ngana
pele nge urana toto ke pomanga ae rorana
nemur ero.
28 Letemo metene ke nek NeHalang
hemele heilil mur nenge tetu ke te maulul
heueu nei pe nge rou te parsue pe tesau
heke iri nga oan. NeHalang tunge malenga
urana ngana langa ure nemur nenge tetu ke
choro mana. Pe imo lape NeHalang tunge
malenga lange imo pule? Imo nge letemo
manmanna ngana unne sune mana iam!
29 Letemo una sakilil ero nga utar nenge
lape a ngaua pe utar nenge lape a inia. Pe
letemo meena ia ero.
30 Nenge letemo una sakilil nga ure ne-
mur, apoi ke mange hulua nemur nenge te
etia Tememo NeHalang ero toto. Leteria
tu hit mene reria ure mur. Pe imo ero.
Tememo nga lut eteia ke imo lememo taua
ure nemur ke a mene pule la.
31 Urana ngana a tango rara tele ure
nenge opemo ana ngaunga pe NeHalang
nena naualanga urana ngana. Pomalam

✡ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15 ✡ **12:15:** 1Ti 6:9-10 ✡ **12:21:** Mat 6:19-20

lape tunge ure nenge lememo tau tote lange imo pule.
32 “Imo sipsip tutuna mur a matau ero iange Tememo iech toto nge mene imo ke atu teu nga nena naualanga nge urana toto.
33 ✡A laia lemo ure mur nga ingaala ke te olia iri pe a tunge umtutuna lange iri nemur nenge reria ero. Ol pe imo a mene laka lemo umtutuna ana mateunga e nge poreke erochro. Pe ure nem nganangana mur laka ure urana ngana mur nenga lut nga tapa nenge tetu ke koko. A tango rere ure nemur ke a mene iri pule. Ure nemur kemenge ana hana mur tekeme ia ero toto pe kankan ngau ule ero pule.
34 Ke imo lape letemo tuit menmene laka kileng nemur ol nenge a talue lemo ure urana ngana mur ia.

Atu Pe Anau Ala

35 ✡ “A kale masia amo tal pe a tonge lemo lemenge ke remenmen pe anau alala nga utar nenge lape lohot.
36 Pe apoi ke pomanga hana hel nge te kulkulelele aria soke nge mule nga leinga heueu ngana e ana ngaunga matana. Pe teke non soke nem at ke ischong nga piunga te lohe piunga ke ueiuei mana lange i.
37 Ke iri nenge aria soke at pe hottaua iri nge te mesmese kura, iri nemur lape te iech toto. E hele lange imo pengpeng non soke nem lape nek hit tote imo pe lape hetakile imo pe hengaua imo.
38 Pe nenge teke Non Soke nem at nga miliko tuna ma nga uachuach pe hana nemur tenau alala kura, iri lape te iech toto.
39 ✡Pe letemo metene nei ke nek; Nenge teke pele tokoninga eteia etue nenge kemenge ana hana mur te atat ia i lape nauala ke nek toto ke kemenge kina nemur te palchach teua nena pele ero.
40 Imo pule a nauala ke nek toto iange Non Tuna lape at mule nga etue nenge imo a teke i atia ero.”
41 Pe Petrus ontei, “Non Soke, iong mai o heleia helenga opene nei atat nge imem mana kai? Eh? Nge hana lochloch?”
42 Pe Iesus tuacholia, “Itei nge imo hana nenge a umume nge letena song ke urana pe poia ume ke nek? I laka nenge ana non soke letena here nge nauele pele pe tunge nena hekuleileinga mur aria ngaunga nga ngaunga ana etue pengpeng.
43 Mele nem lape iech toto nenge teke ana soke at pe hottaua i nge popoia ana ume.
44 ✡E hele ke manmanna toto lange imo mele nem lape non soke talue i ke nauele nena ure mur lochloch.
45 Pe lape mele nem letena tuaninin nge i sipona ke teke, ‘Ah! Ak non Soke nem lape at ke ueiuei ero iam.’ Ol pe talun ke nos lapue hehei pe hana nenge te umume. Pe pule popoi ngaunga matana pe inin ech kerkereng ngana pe poi rara hulu.
46 Pe ana soke lape at mule nga etue nenge ana non eteia ero ke kulele i ero. Non soke nem at pe lape chatulu hite pe lope hote i kela tu luluch nge hana nenge te longo tau erochro.
47 ✡ “Iok, nenge teke none nenge umume pe eteia non soke nem lemene ngana pe na melei tana toto nge nanas taua non soke neu lemene ngana, lape tenos ulu hit tote i.
48 Pe mele nenge eteia non soke neu lemene ngana ero pe poia poinga nenge lape te nosia i ia lape ana nosinga meena ero. Iri nenge NeHalang tunge aria ume halang pe letena here iri nge te poia ke nek, lape NeHalang angala mana nge esia aria ume ngangana mur nge lohot ke halang toto. Pe iri nenge NeHalang tung ke aria ume halang nge halang toto lange iri pe letena here iri nge te poia aria ume ke nek, lape NeHalang angala mana nge esia aria ume nganangana mur nge lohot ke halang nge halang toto.”

Iesus Lasia Ita
(Mat 10:34-36)

49 “Esio at ngak nei. E atia oan ke etun hite nga ich. Pe lemek toto ke oan nem ngaulala haka ke ueiuei.
50 ✡Iau lape e mene henuninga e kura ke heueu nei letek meena toto ia kura. Pe letek meena ngana nem lape tu ke la het nga etue nenge e mene henuninga nem.
51 Imo mam a teke eat ke epoi hote tunga nge urana nga ich kai? Ero toto! E hele pengpeng lange imo eat ke e lasia.
52 Talun heueu nei ke la ol nga pele elle none pe nehei pe tuturia mur telas hel. Mol lape iri altoto nga nai pe nai lape iri altoto nga mol.
53 ✡Lape telas hel ke non neu i altoto nge tuna tamane ngana pe tuna tamane ngana i altoto nge temene. Pe hei neu i altoto nge tuna hei ngana pe tuna hei ngana i altoto nge tana. Non neu lape i altoto nge uene pe uene i altoto nge i.”

Heteinga Nenga Etue Mur
(Mat 16:2-3)

54 Iesus hele lange hulua nemur, “Nenge teke a naue ulu nge ma hot nga tapa huna pe a hele sapele ke a teke, ‘Lape pitte mol heueu.’ Pe la pitte nem mol.
55 Pe teke a amneia tutula nge song ke ramana haka at nge sio pe a hele ke a teke, ‘Lape kileng milang toto heueu.’ Pe la kileng milang.

✡ **12:33:** Luk 18:22 ✡ **12:35:** Mat 25:1-13 ✡ **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2 ✡ **12:44:** Mat 25:21, 23 ✡ **12:47:** Iei 4:17 ✡ **12:50:** Mak 10:38-39 ✡ **12:53:** Mic 7:6

56 Imo apoi ke manga mamulou! Nenge
teke a esia ute nge lohot nga ich nei pe nga
tapa sana neu pe a etei pengpeng ia ure nem
luna. Pe pomere toto nenge a esia ure mur
nenge te lohot nga etue nei pe a eteia luna
ero?
57 "Pomere nenge imo sipomo a amnei
urume poinga nenge poreke pe nga poinga
nenge urana ero?
58 Nenge teke none hele ote iong nga ute
pe mene iong ke a hepengia, iong opur
kikim ke imo nai a hepeng olole nga kue
nike. Teke ero lape non nem mene iong
ke laia iong nge hana nenge te longlongo
pe te amnei teu langa helenga mur. Pe
hana nemur lape te tunge iong langa palpal
hussu mur peria pe palpal hussu mur lape
te tamal teua iong langa tuele au ngana.
59 Pe e hele pengpeng lange iong lape o
lohot nga lamam ero toto ke la het nga etue
nenge o tuachol taua lem hangonok mur."

13

A Hulia Letemo

1 Iok, nga etue nem hana hel te hele
lange Iesus ke teke, "Mele hel nge Kalelea
te makmak pulumakau ke te heto hekeke
NeHalang pe Pilatus nena hana mur te hune
iri. Te hune iri pe eiria maluluch nga pu-
lumakau nemur eiria."
2 ✡Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, "Iri
mam, te hune iri ia? Te poreke toto nge
hana lochloch ngana nenge Kalelea ma?
3 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo
nenge teke a hulia lemo poinga poreke
ngana mur ero lape a mete ke pomange iri.
4 Iok, anau lange hana analoch pe rahtele
mol nenge Siloam. Hana nemur, pele sase
ngana e losio haka nge iri ke te mete.
Iri mau te poreke toto nge hana lochloch
ngana nenge Ierusalem kau?
5 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo,
nenge teke a hulia lemo poinga poreke
ngana mur ero lape a mete ke pomange iri."
6 Iesus heleia helenga opene nei, "None
ana popi tana e mes nga ana ume letena.
Ana non i langa ae nem ke teke nau rara
nganangana. Pe ae nem nganangana ero.
7 ✡Ol pe hele lange non nenge umume
nga ana ume. 'Ae nei nganangana ero ke
hesinga iri mol lo i! O telesue ol! Iange hesil
mene ich i.'
8 ✡Ol pe non nenge umume neu hele, 'Non
soke, ae nem tu mukam ke hesinga elle
mule. Pe esel hote ich nga huna pe etal teua
ana ngaunga.
9 Pe teke nganangana mule nga hesinga
nem, urana. Pe teke ero e telesue ol.' "

Iesus Hemasmas Nga Sapat Ana Etue

10 Nga Sapat ana etue Iesus hetottoro nga
hetoronga ana pele.
11 Pe hei e nge uneinei poia i ke kina
chachau tu lamau pule. Haleles neu tu nge
i ke hesinga iri analoch pe rahtele mol. Pe
mes haka ke pengpeng ero.
12 Iesus esia i pe iu lange i pe hele, "Hei
nem, am haleles nem het ol."
13 La ol pe Iesus tal heke penna nge ana
hei pe ueiuei mana mes haka ke pengpeng
mule. Ol pe talun ke heto heke sapele Ne-
Halang.
14 ✡Pe non soke nenga hetoronga ana pele
neu letena inin iange Iesus hemasmas nga
Sapat ana etue. Ol pe hele lange hehei pe
hana, "Etue iri rahtele elle ta umume ia ara
ume mur. Pomalam aat nga etue nemur ke
te hemasia imo. Pe nga Sapat ana etue ero."
15 ✡Ol pe Iesus tuacholia, "Imo mamulou
mur! Nenge teke lemo pulumakau e ma
tongki e mete ana ech nga Sapat ana etue,
lape a einia ero ma? Imo lochloch lape a
einia la!
16 Pe hei nei i Apraham tuna ia. Pe Non
Poreke Ngana rahit tote i ke hesinga iri
analoch pe rahtele mol (18). Ke ute pele nge
poreke ero nge e hemas mule i nga Sapat
ana etue."
17 Iesus hele ke mau ol pe iri lochloch
ngana nenge te hele poreke i temei tote iri.
Pe iri hulua lochloch te iech toto nga ure
lochloch ngana nenge Iesus poia ke urana.

Helenga Opene Mur Nga NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Iok Iesus hele, "Lape e hele urume
NeHalang nena naualanga pe nekinga ke
mere? Pe lape e hele urume langa utar?
19 I pomalaka nga ae tutuna nenge kink-
ino toto nenge none tue nga ana ume. Iok,
ae nem haka ol pe tana palaungana toto. Pe
ngie mur te talue reria kiniu nga perperna
mur."
20 Pe Iesus ontei mule, "Lape e hele urume
NeHalang nena naualanga pe nekinga ke
mere?
21 I pomalaka nga is unne sune nenge
tepoi teu luluche nga beret nge halang toto
pe te hulia nga tuninga e nge palaungana
toto. Pe is nem poia beret itach ngana ke
una haka ke palaungana toto."

Pele Matana Hoholoch Ngana Sune
(Mat 7:13-14, 21-23)

22 Ol pe Iesus i ke lala nga kileng mur pe
hetoro olole ke ramana lala nge Ierusalem.
23 Pe mele onteia i, "Non soke, iri nenge
NeHalang lape mene mule iri lape iri unne
sune mana kai?"
Pe Iesus hele lange iri,

✡ **13:2:** Ioa 9:2 ✡ **13:7:** Luk 3:9 ✡ **13:8:** 2Pi 3:9,15 ✡ **13:14:** Exo 20:9-10; Deu 5:13-14 ✡ **13:15:** Luk 14:5

24 “Apur kikimo toto ke a teu langa piunga
matana hoholoch ngana sune nem. Iange
hulua halang lape te teke teteu la toto. Pe
e hele lange imo pengpeng hulua lape teteu
la ero.
25 ✡Nenge teke pele tokoninga piu hele
piunga nem lo imo lape ames mana nge hot
ol. A ischong teueu pe a tangtang ke a teke,
‘Kole, o lohe piunga nge imem!’
“Pe i lape tuacholia ke teke, ‘E eteia imo
ero pe e eteia aat ngamo ero pule iam!’
26 “Pe imo lape a teke, ‘Imem laka nenge
mo ngau pe moin luluch nge iong. Pe iong
laka nge o hetottoro nga lemem kileng ana
kue mur.’
27 ✡“Pe lape tuacholia iri ke teke, ‘E eteia
imo ero pe e eteia aat ngamo ero pule! A
ua toto lamam. Imo nenge a popoi poinga
poreke toto ngana laka. Lemek ero toto
imo!’
28 ✡ “Imo lape atu manmana nge hot pe
a tangtang pe ngingimo chatrekreke pe a
amneia melmelenga palaungana. Lape a
esia Apraham pe Isak pe Iakop pe hetat-
alonga nemur nge tetu teu nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga. Pe imo sipomo
lape a lasus toto.
29 ✡Hulua halang lape teat nga chaia aka
ngana pe chaia sio ngana pe nga kileng
rumena pe nga kileng sana. Ke lape teare
teu nga ngaunga matana palaungana nem
nga NeHalang nena naualanga urana toto
ngana.
30 ✡Pe manmanna toto ke iri nenge iri
hoena lape iri muka pe iri nenga muka lape
iri hoena mule.”

Iesus Lape Mete Nge Ierusalem
(Mat 23:37-39)

31 Iok nga etue neu Paresio mur hel teat
nge Iesus pe te hele lange i ke teke, “O ua nga
kileng nei ke ola nga kileng unne. Iange non
soke Herot teke hunune iong.”
32 Pe Iesus tuacholia iri, “Ala ke a hele
lange non pallaklakanga kina nem, ‘Iau
lape e helope hote uneinei mur pe e hemas
mule hehei pe hana heueu pe nge rou pe
nga etue mol ngana lape e heulo hote ak
ume mur.’
33 Pe ute nenge palaungana heueu nei
mai ngana laka nenge e teke ela toto nge
Ierusalem. Ke iau lape ei heueu pe nge
rou pe nge pong nai ke ela toto. Iange
manmanna toto ke hetatalonga e tehun sio
mene nga kileng unne ero. Tehun pengpeng
ia nge Ierusalem.
34 “Ochou! Imo hana nenge Ierusalem!
Imo ahun lapue hetatalonga mur pe a tamal
hune hana nenge NeHalang kulosia iri ke
teat nge imo. Kokoes e teke e eukiraua
imo ke pomanga pareo heingana nenge eu
teua tutuna mur nga sahana ene. Pe imo
lememo ero nge e eukiraua imo.
35 ✡Ke lape NeHalang nau langa lemo pele
ero toto. Pe e hele pengpeng lange imo,
lape anau mule iau ero ol kela het nga etue
nenge lape a hele ke a teke, ‘Petenga nge
palaungana toto lange i nenge at nga Non
Soke ene.’ ”

14

Iesus Hemasia None Nge Singina Haleles

1 Nga Sapat ana etue Iesus lake ngau nga
Paresio mur aria soke nena pele. Pe hehei
pe hana nga lamau tenau ala tote i.
2 Pe none nge ana haleles nenge singina
hakokoia mes nga Iesus matana.
3 ✡Ol pe Iesus onteia Paresio mur pe hana
nenge te etei nga hotonga mur ke teke, “Ita
mai ra hotonga e nge hele ke teke ta hemas-
mas nga Sapat ana etue pule? Ma ero?”
4 Pe Paresio nemur te reng mana. Iok laol,
Iesus rahite non neu pe hemasia i sapele.
Hemasia i ke het pe kulosia i ke la sapele.
5 ✡Iok, Iesus hele lange iri pe onteia iri,
“Nenge teke tumo e ma lemo pulumakau e
losio teu nga ech ana polo nga Sapat ana
etue lape a poia ke mere? Lape atak hote i
ke ueiuei mana ma ero?”
6 Pe iri te reng mana iange nakuria ero
nge te tuachol ia Iesus.

Otal Heke Iong Ero

7 Iesus tu nga non soke neu na pele kura
pe esia hana hel nenge ana non soke iua iri
pule. Pe hana nemur tela ke te mene muria
nge uranrana nga ngaunga ana manga. Ol
pe Iesus heleia helenga opene nei.
8 ✡ “Nenge teke none hekulo am ke oat
nga ngaunga matana nenga leinga heueu
ngana, o mene mullim e nge urana toto ero.
Iange lape mele nge i soke toto nge iong lape
te hekulo ana ke at pule.
9 Ke pomlam lape non nenge hekulo amo
nem lape at pe hele lange iong ke pomai, ‘O
ua nga non nei munna!’ Nga poinga nei lape
non neu hemeia iong pe talsio tote iong ke
lape ola mule nga hoena toto.
10 Ke nenge teke te hekulo am ke oat nga
ngaunga matana nem o mene mullim e nga
hoena toto nike. Pomalam lape non nenge
hekulo am nem lape at pe hele lange iong ke
teke, ‘Neingak, ola ke o kila nga muka toto.’
Nga poinga nei lape pekngam mur nenge
imo ul atu nem te heto heke tote iong.
11 ✡Iri nenge tetal heke mule iri siporia,
lape Non Soke tal sio tote iri. Pe iri nenge

✡ **13:25:** Mat 25:10-12 ✡ **13:27:** Psa 6:8 ✡ **13:28:** Mat 8:11-12 ✡ **13:29:** Psa 107:3 ✡ **13:30:** Mat 19:30
✡ **13:35:** Psa 118:26 ✡ **14:3:** Luk 6:9 ✡ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 ✡ **14:8:** Pro 25:6-7 ✡ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

tetal sue iri siporia mule lape Non Soke tal haka tote iri."

12-14 ✡Iok Iesus hele mule lange tokoninga nenga ngaunga matana neu ke teke, "Nenge teke o poia ngaunga matana, o iua hana nenge reria ure halang ero. O iua laka iri nenge tetu poreke toto pe haleles poia iri ke singiria ele mete pe mataria hit. Pomalam lape Non Palaungana pete iong toto. Iange iri te tuacholia lange iong ero. Non Palaungana i sipona lape tuacholia lange iong nga etue nenge hana uranrana ngana mur te lohaka mule nga metenga. Pe nenge teke o iua pekngam mur pe titim mur pe alom mur pe lem kileng ngana mur nenge reria umtutuna halang lape iri siporia te tuachol mule lange iong ke o mene urum nge Non Palaungana ero ol."

Helenga Opene Nga Ngaunga Matana Palaungana
(Mat 22:1-10)

15 ✡Non elle nge iri hana nenge te ngaungau neu, longe Iesus nena helenga pe hele lange Iesus, "NeHalang lape poia ngaunga matana palaungana nga nena naualanga pe nekinga urana ngana. Pe iri nenge teat ke te ngau nga ngaunga matana palaungana nem lape te iech toto."

16 Pe Iesus tuacholia, "Non e teke poia ngaunga matana palaungana e. Ol pe hekulo helenga lange hulua halang ke teat nga ngaunga matana nem.

17 Nga ngaunga nem ana etue pengpeng non soke neu kulosia nena non nenge umume nge i ke song taua hana nenge te hekulo aria. Pe hele lange iri ke teke, 'Aiat ol! Ngaunga kalum lo.'

18 "Pe iri lochloch ngana te hele ke teke tetu mule iange te teke tetu ke te poia aria ume hel pule. Elle nge iri lohaka pe hele, 'Iau eol hote ich unne lo koi ke ela ke enau tote mukam.'

19 "Pe elle pule hele, 'Iau heueu mana nei eol ke pulumakau iri analoch. Pomalam ela ke e totoi tote iri mukam.'

20 ✡ "Pe elle pule hele, 'Iau elei heueu mana koi ke lape ela ero.'

21 "La ol pe non neu i ke la mule pe la hele lange ana non soke. Ol pe pele tokoninga nem letena inin toto pe hele mule lange non nenge umume nge i ke teke, 'O song ke ueiuei mana ke ola nga kue tana mur pe kue kinkino ngana lochloch pe o hele lange hana nenge tetu poreke toto pe haleles poia iri ke singiria ele mete pe mataria hit. O hele nge iri ke teat lochloch.'

22 "Iok laol, non nem la pe at mule pe hele lange ana non soke ke teke, 'Ure nenge o heleia at nge iau e poia ke het lo. Pe pele neu muta ero kura.'

23 "Ol pe non soke neu hele la mule nge nena non neu, 'O song hot ke ola nga kileng kinkino ngana nemur nga tau pe o ngai heke iri ke teat lochloch ke te hemute lek pele.

24 E hele lange iong, none nge iri nenge e hekulo tala aria lape at ke ngau hote ngaunga unne nga lek ngaunga matana nei ero toto.' "

Ta Nanasia Iesus Pe Letera Tuanin Kenek
(Mat 10:37-38)

25 Hulua halang te koko nge Iesus pe Iesus naula mule nge iri pe hele,

26 ✡ "Mele nenge teke nanasia iau hile tote temene pe tana pe nehei pe tutuna mur pe titina mur pe liliuna mur. Pe pule hile tote i sipona. Laka nanasia iau ol.

27 Mele nenge takiskis ia melmelenga luluch nge iau ero, iau lek non toto laka i ero.

28 "Nenge teke none hemesia pele palaungana e, kila ke nek pe ume hote pele nem uruna pe eteia ke umtutuna purpur tote pele nem.

29 Pe nenge teke poia ero lape hemes heke pele nem haena pe aluana tu. Pe iri nenge te esia te songlele ia i pe te hele,

30 'Non panei hemes heke pele pe heule ero mana.'

31 "Non soke e nga kileng e teke pal luluch nge non soke e pule nga kileng e. E nena palinga hel ana hana mur iri halang toto pe e unne sune mana. Pe nenge nena hana iri unne sune mana nem, kila pe letena matana ke nek toto. Pe letena tuanin ke mai, 'Lape ta hekou sue iri ma ero? Iri halang sakilil i!'

32 "Non soke nem letena tuanin ke mau pe eteia nge nakuna ero nge iri ul ke te palhel. Pomalam lape poi ke pomai; Hana nenge iri halang tetu ke sase kura pe i nenge na hana unne sune mana nem kulosia hana hel ke la te hele toto mule ke te teke palinga hel nem lasus ol."

33 Ol pe Iesus hemallaha hote helenga opene nemur ke pomai, "Pomalam letem hile ure lochloch pe o nanas mene iau ol.

34 "Mesmes i urana pe nenge teke mesmes ngana het opoi mule ke mesmes ero ol.

35 Ke nenge teke pomam i poreke lo. Pe o takiraua ke ich ana ngaunga ia ero pule. O saua ke lasus sapele. Apal talngamo pe a long ke neknek!"

15

Helenga Opene Nga Sipsip Nge Erue
(Mat 18:12-14)

✡ **14:12-14:** Ioa 5:29 ✡ **14:15:** Luk 13:29 ✡ **14:20:** 1Ko 7:33 ✡ **14:26:** Luk 9:23

1 Nga etuene e hana nenge te loloch umtutuna pe hana porekreke ngana mur te emurung ke te teke te longo Iesus nge helele.
2 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu ia Iesus ke te teke, “Non pane lemene taua hana porekreke ngana mur pe ngau luluch manmana nge iri.”
3 Ol pe Iesus hele ia helenga opene nei lange iri.
4 ✡“Nenge teke elle nge imo nena sipsip iri ana non kina iri lime (100) pe elle erue lape poia ke mere? I lape hile sue sipsip nemur nenge te erue ero. Nenge iri ana non kina iri henel pe analoch pe rahtele henel (99). Hile sue sipsip lochloch ngana nemur pe la ke tango rere elle nem nenge erue.
5 Pe nenge teke hottaua lape iech toto pe takisia
6 ke la mule ia. Ol pe la hele lange peknga na mur ke teke aiat ke a iech luluch nge iau. Iange e hottaua lek sipsip nenge erue lo.
7 Pomalam mana e hele lange imo, lape iechinga palaungana lohot nga lut nga tapa nge mele elle nge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana mur. Iechinga nem palaungana toto nga nenge iri ana non kina riri henel pe analoch pe rahtele henel nem (99) iange te teke te urana nga NeHalang matana lo. Ke tehul mule leteria nga reria poinga poreke ngana ero.
8 “Pe helenga e pule nga hei e nge nena umtutuna iri analoch. Pe nena umtutuna elle erue. (umtutuna nemur te ume nga siliua ke uruna aka) Ol pe lape poi ke mere ol? I lape tonge lemenge pe sachalue nena pele letena pe puria ana tangonga ol.
9 Pe teke hottaua lape lake hele nge peknga na mur pe na kileng ngana mur ke te emurung pe hele lange iri ke teke, ‘A iech luluch nge iau ol. Iange e hottau mule lek umtutuna lo.’ ”
10 Pe Iesus hele pule ke teke, “Pomalam mana iechinga palaungana toto lohot nge NeHalang nena angkelo mur nge mele elle nenge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana mur.”

Iechinga Palaungana Lohot Nga Kol Mele Nge Ua Temene Ana Pe At Mule

11 Iok, Iesus hesapele helenga ke teke, “None tuna iri nai.
12 Pe tuna nenge kino hele lange temene ke teke, ‘Temek, o tunge lek ure mur atat nge iau nike. Ure nemur nenge lape o mete pe mo mene nge iong.’ Ol pe temene herongo sapele nena ure mur nge iri nai tina.
13 “Mala ero mana nga hoena kol neu takiraua nena ure mur pe laia ke te olia ke mene umtutuna ia. Ke het pe ua sapele ke langa kileng e nga tau toto. Pe nga kileng neu ana non hesil taua nena umtutuna mur nga poinga poreke ngana pe ure poreke ngana mur.
14 Ol pe uringa palaungana lohot sapele. Pe ana ngaunga ero pe tu ke poreke toto sapele nga kileng neu.
15 Ol pe lake tu luluch nge none nga kileng neu pe non neu poia kol neu ke la nauelele nena kie mur.
16 Pe mete ana toto pe lemene mana nge hemute sana nga kie nemur aria ngaunga. Pe ero. Mele pele tunge ngaunga unne lange i ero toto.
17 “Iok laol, ana non letena matana ke nek toto ol pe hele sapele, ‘Temek nena hana mur kou te ngau ke saria unna pe aria ngaunga aluana mama. Pe iau i! E meteak ke e metmete lo!
18 ✡Lape ela mule nge temek pe e hele lange i, “Temek, e poia poinga poreke toto ngana lange NeHalang pe lange iong pule.
19 Iau e urana ero ol nge o hetue iau ke tum iau. Lemek ke o poia iau ke eume manmana nge iong ol.” ’
20 Iok laol, ana non lohaka pe la sapele nge temene.
“Pe ii nga tau kura pe temene esia i pe letena poreke toto ia tuna pe song ke la lau hite i pe tangia i.
21 Ol pe kol neu hele lange temene, ‘Temek, e poia poinga poreke toto ngana lange NeHalang pe lange iong pule. Iau e urana ero ol nge o hetue iau ke tum iau.’
22 “Pe temene hele lange nena hana mur nenge te umume nge i ke teke, ‘Ueiuei mana a hemalmalia i nga hengeron e nge urana toto pe apuo teua pon nga penna kukana pe ae ulina nga apena.
23 Pe a hune pulumakau tuna elle nge lum toto pe a lele hite pe tapeu ele ke ta ngau nge i.
24 ✡Iange tuk nei mete lokoi pe mahul haka mule! Pe pule i erue toto lo pe ngana koi e hottau mule nei!’ Ol pe te talune iechinga palaungana nem.
25 “Tepoi ke machmau pe non soke neu tuna tengene ana kou tu nga ume kura. Ol pe hot ume ana ke at rochroi nga pele pe longe iri nge te peupeu pe te heses.
26 Ol pe iua temene nena none pe onteia i ke teke, ‘Hana nemur te potatar mau?’
27 Pe temene nena non neu tuacholia, ‘Tim pai at mule lo. Pe temem hune pulumakau e nge lum toto ke poia tim na kilanga unne iange ute heporeke tim ero. Urana mana ke at lohot mule nge temem.’
28 “Kol neu tina nenge soke letena inin pe lemene ero nge teu langa pele. Ol pe

✡ **15:2:** Luk 5:30 ✡ **15:4:** Ezk 34:11, 16; Luk 19:10 ✡ **15:18:** Psa 51:4 ✡ **15:24:** Epe 2:1, 5

temene i hot taua i lange hot ke onteiteia pe puochenia i ke teke teu langa pele letena.

29 Pe ana non hele inin taua temene, ‘Onau at, nga hesinga lochoch ngana nei eume manmana nge iong pe e longo ole taua iong ero toto. Pe o tunge utar at nge iau? Pomere nenge o tunge meme e ero ke imem ul pekngak mur mo poia lek kilanga unne ke mo iech?

30 Pe tum poreke ngana nei hesil taua lem ure nge hehei kue tana ana mur. Pe heueu nei at mule nga ra kileng pe o hune ana pulumakau lum ngana ke ngaua.’

31 “Pe non neu hele lange tuna ke teke, ‘Iong, otu luluch nge iau ke kokoes pe lek ure lochloch ngana nemur lape e tunge lange iong ke lem.

32 Pe heueu nei tapeu pe tahes iange tim nei mete lokoi pe maul haka mule. Pe pule erue pe e hottau mule i lo.’ ”

16

Iesus Hetoro Nga Umtutuna

1 Iesus hele lange nena hana mur, “Nga etuene e, none umume nge non soke e nge nena ure halang. Pe ume ngana nauelele laka non soke neu nena ure mur. Ol pe helenga e song ke teke non neu hesil sio mene non soke neu nena umtutuna mur.

2 Ol pe non soke neu iu sapele non neu pe onteia i, ‘Pomere nenge ohesil sio mene lek umtutuna? Lape o ume nge iau ke het koi heueu lo. Pomalam ohas sue pe o hele urume umtutuna song ngana at nge iau pe ola ol.’

3 “Ol pe non neu letena tuanin rara sapele, ‘Lape epoi ke mere mai ol? Non soke nei lemene ero iau nge eume nge i ol i! Iau lek kerkerenga ero nge e sesel ich pe e meia iau pule nge e long us rara i!’

4 La ol pe letena matana pe hele, ‘Eh! Oe, letek metene kue e lo! Nenge teke epoi ke pomai lape hulua te tung peria at nge iau nga etue nemur nenge e ume ero ol.’

5 “Ol pe non neu la ke hele nge hana nenge reria hanganok maite non soke neu. Pe iu teua iri elechle pe onteia iri. Iok, ontei tele nenge i muka, ‘Lem hanganok hia nenge maite ak non soke?’

6 “Pe non neu tuacholia ke teke, ‘Iau, e mene ae oliua eina nge non soke nem. Pe e mene ke kina papalau ngana iri ana non kina lime (100).’

“Iok laol, non nenge umume nge non soke neu hele lange non nenge poia hanganok neu ke teke, ‘O mene hanganok nem ana alalaha at ke ueiuei pe ohas mana ke ana non kina iri nai pe analoch (50).’

7 “Iok onteia e pule, ‘Pe iong lem hanganok hia?’

“Pe non nem tuacholia, ‘Iau, e mene uit nge non soke nem. Pe uit nenge e mene nem ana kole iri ana non kina iri lime iri analoch (1000).’

“Pe non soke nena non neu hele lange non nenge poia hanganok neu ke teke, ‘O mene lem hanganok ana alalaha pe oele sue ke uit kina nem iri ana non kina lime iri rahtele mol. (800)’

8 “Ol pe non soke neu heto heke nena non nenge na poinga pengpeng ero, iange letena song ke nek toto nge nauele i sipona. Hulua lochloch ngana nenge leteria tu mana nga ich nei, leteria tuanin ke nek toto nge te halau mule iri siporia. Iri te etei tote poinga nem. Pe iri nenge tetu teu nga lemenge tualeme ngana, leteria tuanin ke nek ero. Te poi ke pomange aina kinkino ngana kura.

9 A mene umtutuna mur nga ich nei pe a tunge lange hehei pe hana pe apoi ke nek lange iri. Pomalam nga hoena lape umtutuna nem het pe ala ke atu ke nek mana nga kileng nenge tu ke koko.

10 ✡ “Itei nenge leteria here i nga ure kinkino ngana lape leteria here i pule nga ure papalaungana. Pe itei nenge pallaklaka nga ure kinkino ngana lape pallaklaka pule nga ure papalaungana.

11 Ke nenge teke leteria manmana nge imo ero nga umtutuna pe ure hel pule nga ich, itei lape letena manmana nge imo nga ure urana ngana mur nga lut nga tapa?

12 Pe nenge teke leteria manmanna nge iong ero nga mele nena ure lape itei tunge iong sipom lem?

13 ✡ “Non e ume nge hana soksoke ngana nai ero. Iange lape lemene tau tote e pe lemene ero totoia e. Pe mutena tau tote e pe e mutena taua ero. Ke aume mana nge NeHalang pe mutemo taua umtutuna ero.”

14 Pe Paresio mur te longe Iesus na helenga pe te songlele ia i. Iange iri muteria tau tote umtutuna.

15 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, “Imo sipomo a hetei hote imo lange hulua mur iange a teke a urana nga NeHalang matana. Pe NeHalang eteia letemo nge teu ke ulolo. Utar nge palaungana toto nge hana nga ich nei poreke toto nga NeHalang matana.

Hetoronga Hel Pule

16 ✡ “Moses nena hotonga mur pe hetatalonga mur tehas ngaria te nanasia ke la het nga etue nenge Ioanes. Pe nga etue neu pengpeng te hele hote NeHalang nena helenga urana toto ngana nga nena naualanga pe nekinga nge ita. Pe hulua halang tepur kikiria toto ke teke teteu.

✡ **16:10:** Luk 19:17-26 ✡ **16:13:** Mat 6:24 ✡ **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 ✡ **16:16:** Mat 11:12-13 ✡ **16:17:** Mat 5:18

17 ✡Tapa pe ich lape tehet pe NeHalang
Nena Hotonga ana hasinga unne e erue ero
toto.
18 "Mele nenge hile nehei pe lei haka mule
i laka tomtom ia none nehei. Pe mele nenge
lei heke mule none nehei nge hile poia
poinga poreke toto ngana pule.

None Nge Nena Ure Halang Pe Lasarus

19 "None nenge nena ure halang pe none
nenge tu ke poreke toto. Pe non nenge nena
ure halang heronia hengeron urana ngana
mur pe nga etue lochloch ngau ke sana una
manmana.
20 Pe non nenge tu poreke toto nem ene
Lasarus. I singina chanchan hulu pe kokoes
mana te mene i langa non soke neu nena
piunga matana
21 ke nachnei alala ngaunga mumuna. Pe
kaone mur teat ke te ramram ia nena chan-
chan mur.
22 "Ol pe nga hoena ana non mete pe
NeHalang nena angkelo mur te mene heke
sapele i langa lut nga tapa ke la are nga
Apraham penna tamalmal. Pe non nenge
nena ure halang neu mete pule ke tealo hite.
23 Pe i nga ana metenga hoena amneia
melmelenga palaungana toto iange opene
lake tu nge imperno. Pe teke nau haka la pe
esia Apraham nge tu ke kangkanga toto pe
Lasarus tu luluch nge i.
24 Ol pe iu ke teke, 'Temek, Apraham letem
poreke ia iau, pe o hele lange Lasarus ke
puo teua penna kukana mokona nga ech
pe at ke hesipsipia ak hengetau. Iange e
amneia melmelenga palaungana toto i, nga
oan nei.'
25 "Pe Apraham tuacholia lange i, 'Tuk,
letem metene? Otu ngam nga ich, o mene
ure urana ngana mur lochloch. Pe Lasarus
mene ute pele nge urana ero toto. Ke heueu
nei tu luluch nge iau ke nek pe iong o am-
neia am melmelenga pallem.
26 Pe pule liling e nge palaungana toto koi
ma tote ita. Ke mele e nge imem lape lotele
lalamam ero toto. Pe mele e nge imo lape
lotele at lamai ero toto pule.'
27 "Pe non neu hele, 'Iok temek, o kulosia
Lasarus ke langa temek nena pele.
28 Iau titik mur iri lime pe e teke Lasarus
la ke hele toto reria ke te hulia reria poinga
mur. Pomalam lape teat nga kileng poreke
ngana nei ero.'
29 "Pe Apraham hele, 'Hotonga nenge
Moses pe hasinga nenge hetatalonga mur
tehas ia ngana la ma lo. Pe nenge teke
lemeria te longo taua.'
30 "Pe non neu hele, 'Ero iam, Temek! Te
longo taua ero toto la! Nenge teke mele
nenge mete lo lake lohot nge iri, laka lape
te longo taua i pe te hulia reria poinga mur.'
31 "Pe Apraham hele lange i, 'Nenge teke
te longo taua Moses pe hetatalonga mur ero
lape mele nenge mete pe mahul haka mule
lape te longo taua i ero pule.' "

17

Poinga Poreke Ngana
(Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Iesus hele lange nena hana mur ke po-
mai, "Manmanna toto ke ure nemur nenge
hesingo ia hehei pe hana ke te losio nga
poinga poreke ngana mur lape teat. Pe
mele nenge poia singo nem nenge helosio ia
hehei pe hana lape mene poreke tote.
2 Tuangachol nga poinga nem poreke
toto. Pe teke te heon hite um palaungana
nga mele nem kanna pe tesau hote langa
leme i urana nga tuangachol nenge helosio
ia mele sune letena manmanna ngana.
3 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek.
"Nenge teke tim losio nga poinga poreke
ngana o heleia i ke hul mule letena. Pe
nenge hul mule nena poinga lo, iok, letem
metene poi ngana nemur ero ol.
4 Pe nenge teke tim poia poinga poreke
ngana e lange iong pe nga hoena hul mule
letena, o saua nena poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto. Pe nenge poi emule
mene nga etue choro mana, o saua nena
poinga poreke ngana mur ke emule mana
pule ke kokoes."

Letera Manmanna Ngana

5 Pe Iesus nena hana mur nenge kulos
hote iri te hele lange i, "O halaua imem
ke letemem manmanna ngana lohot ke
palaungana toto."
6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Nenge teke letemo
manmanna ngana tuna mana ke pomanga
heilil tutuna, nakumo nge a hele langa ae e
ke pomai, 'O laka haka pe ola ke omes teu
nga ruach.' Pe ae nem longo taua iong la."

Hengekuleilei Mur Aria Ume

7 Iok, Iesus onteia iri, "Imo lemo poinga
mere? Nenge teke lem hengekuleilei ana
non, mule nga ume nenge nauelele sipsip
mur ke at, pe lape o hele lange i ke mere?
Lape iteu at heueu mana pe o hele lange i
ke are sio pe ngau sapele?
8 Ero toto la! Lape o hele lange i ke o teke,
'Ola ke onun pe oat ke o poia ak ngaunga ke
e ngau ol. E ngau ke het laka, iong o ngau ol.'
9 Lem hekuleileinga ana non nem, poia
ume nemur pe iong o heto heke i ero. Iange
i popoia ana ume nenge popoia nike.
10 Ke pomalam nge imo pule, nenge teke
apoi taua ure nemur nenge te hele lange
imo ke a poia, a hele ke a teke, 'Imem hana
nenge te hekuleilei rere menmene imem.

✡ **17:3:** Mat 18:15 ✡ **17:6:** Mat 17:20; 21:21

Mopoi mene ume nenge te tunge at nge imem ke mo poia.' "

Iesus Hemas Mule Ke Hana Iri Analoch

11 Iesus ii nga kileng nge Samaria pe Kalelea tunangaria ke lala nge Ierusalem.
12 Iteu ke lala nga kileng sune pe saol haka nge hana iri analoch. Pe hana nemur haleles poreke ngana nenge ngau hooa singira poia iri. Pe iri tetu ke kangkanga toto nge hehei pe hana iange singiria poreke toto. Pomalam temes nga tau kura,
13 ✡pe teiu, "Non Soke Iesus, letem ia imem."
14 ✡Iesus esia iri pe hele lange iri, "Ala ke a esia hana nenge tunginga ana hana mur ke tenau ke nek nga singimo."

Iok laol, tei ke te lala kura pe singiria urana sapele.
15 Elle nge iri analoch nem nena nge Samaria. Ana non esia i sipona singina nge urana mule pe la mule pe haliu haka nenge heto heke tote NeHalang ene.
16 Lamule pe tamal sue i langa Iesus apena huna pe hele urana toto lange i.
17 Pe Iesus hele, "E hemas mule hana iri analoch i, pe rahtele henel nem te lake mere?
18 Pomere nenge non lomona nei i toro at ke heto heke NeHalang?"
19 Ol pe Iesus hele lange non lomona neu, "O lohaka pe ola ol. Letem manmanna ngana laka hemas mule iong."

NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga At Ngana
(Mat 24:23-28, 37-41)

20 Iok, Paresio hel te onteia Iesus nga etue nenge NeHalang nena naualanga pe nena nekinga lape at. Pe Iesus tuacholia ke pomai, "Etue nenga NeHalang nena naualanga pe nekinga nem, lape at ke pomanga ure nenge ta esia nga matara ero.
21 Mele ero toto nge hele ke teke, 'Anau at ngana i!' Pe pule mele ero toto nge hele ke teke, 'Eh, Ngana paukou!' Mele nge lape hele ke pomam ero toto iange NeHalang nena naualanga pe nekinga, ngana laka tuteu nge imo lo."
22 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, "Etue nem lape at, pe imo lememo toto ke a teke a naue Non Tuna nga etue nem. Pe lape a naue ero toto.
23 ✡Lape iri hel pule nenge lape te hele lange imo ke te teke, 'Anau lala mau! Eh, anau at lamai!' Pe imo, a longo tau pulute iri ero.
24 Etue nenge Non Tuna at mule ia lape pomalaka nga kileng chalem ngana nenge inlem nga tapa sana pe song ke langa ele pe ele.
25 Pe ure nenge lohot tala nga Non Tuna ana etue ngana koi nei, lape Non Tuna amneia melmelenga palaungana pe hulua lochloch nga etue nei lemeria ero ia i mukam. Ke het pe etue nem lohot.
26 "Non tuna ana etue lape lohot ke pomanga etue nenge Noa.
27 Nenge hulua lochloch te ngaungau pe te inin pe te lechlei kela het nga etue nenge Noa iteu langa nena imot. Pe ech hot ke taua kileng pe te mete lochloch.
28 ✡ "Pe pule Non Tuna ana etue lape lohot ke pomanga etue nenge Lot. Nenge hulua lochloch te ngaungau pe te inin pe te ialala pe te umume aria pe te lelele pele.
29 Pe nga etue nenge Lot ua hot nge Sotom, oan remenmen ngana pe um ngingina ngana telot parai sio at nga tapa ke pomanga pitte ke te hune iri lochloch ke te mete.
30 "Ke Non Tuna ana etue nenge lape at muleia pomalam mana.
31 ✡Nga etue nem pengpeng, mele nenge tutu nga one, teu langa pele letena ke lolochia nena ure mur ero ol. Pomalam mana none nenge tutu nga ume la mule nga na pele ero ol.
32 ✡Letemo metene Lot nehei?
33 ✡Mele nenge teke heleis maul ngana nga ich nei, lape tu ke maulul nga hoena ero ol. Pe mele nenge tungteu tote i, pe hile sue lemene ngana mur nga ich nei lape tu ke maulul mana nga hoena.
34 E hele lange imo pengpeng, nga miliko nem aina nai tema nga hete elle pe elle nge iri lape te ua toto ia, pe elle mana lape ma ol.
35 Pe hehei nai lape te olole mioka pe elle nge iri lape te ua toto ia pe elle mana tu ol. [
36 Hana nai te umume nga ume pe elle nge iri te ua toto ia pe elle mana tu ol.]"
37 Pe Iesus nena hana mur nenge hetotore iri te ontei, "Ure nemur lape te lohot langai?"

Pe Iesus tuacholia ke pomai, "Nga kileng nenge ute has ngana maia, lape a esia lango cherchera mur halang, nge te emurung."

18

Poponing Nenge Hei Pakar E

1 ✡Ol pe Iesus nene poponing e lange nena hana nemur. Poponing neu, nenge hetore iri ke te hetalau ke kokoes pe leteria manmanna ke NeHalang longe te hetalaulau ngaria pe halaua iri.

✡ **17:13:** Lev 13:45-46 ✡ **17:14:** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4 ✡ **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 ✡ **17:28:** Gen 18:20; 19:25
✡ **17:31:** Mat 24:17-18 ✡ **17:32:** Gen 19:17, 26 ✡ **17:33:** Luk 9:24 ✡ **18:1:** Kol 4:2; 1Te 5:17

2 Iok, Iesus talune nena nananga ke po-
mai, “Nga kileng e none nge longlongo he-
lenga tu. Pe non neu mataua NeHalang
ero toto. Pe pule non neu letena porekeia
hehei pe hana ero iange letena tu mana nge
i sipona.
3 Pe nga kileng neu hei pakar e tu. Pe
hei neu kokoes mana lala nge non nenge
longlongo helenga pe hele urume poinga
poreke ngana nenge none poia lange i. Pe
hei neu hele ke teke, ‘O amnei langa poinga
poreke ngana nenge non neu poia at nge
iau. Lape o halaua iau ke pomere?’
4 “Nga tele ngana non neu longo taua hei
neu ero. Pe nga hoena ol hele mule ke
teke, ‘Iau e mataua NeHalang ero pe letek
porekeia hehei pe hana ero.
5 Pe hei nei kokoes mana at ke pur leme
ero mana ia iau nga letena una ngana nei.
Ke pomalam lape e halaua i ke are ke nek
laka at ke hemakuk tote iau ero ol.’ ”
6 Iesus nene poponing nem ke het pe hele
mule ke teke, “A longo langa non poreke
ngana nenge longolongo helenga neu hele
ngana.
7 Lape NeHalang mai halaua nena hana
mur ero kai? I sipona hesilei hote iri. Pe
lape pomere? Nenge teke te tang lange i ke
kokoes nga sinanga pe nga miliko lochloch
lape NeHalang poi hulul mana nge halaua
iri?
8 E hele lange imo pengpeng lape halaua
nena hana mur ke teare ke nek mule ke
ueiuei mana. Pe pomere lape Non Tuna
at pe hehei pe hana leteria manmanna
lochloch lo?”

Poponing Nenge Non Paresio E Pe Non Nenge Lololoch Umtutuna

9 Pe pule Iesus nene poponing nei lange
iri hel nenge te teke iri siporia te pengpeng
toto lo pe tetal heke iri siporia pe tenau sio
menmene hehei pe hana.
10 Pe Iesus nana lange iri ke pomai, “Hana
nai tela nga NeHalang nena pele palaun-
gana ke te hetalaulau. Non e nge iri i Paresio
pe e i non nenge lololoch umtutuna.
11 Pe Paresio neu i toro mes ke kangkanga
pe hetalaulau lange NeHalang ke pomai,
‘NeHalang, e hele urana toto lange iong nge
iau e pomanga hana nemur ero. Hana
nenge te kemkeme pe hana nenge te pal-
laklaka pe hana nenge tepoi poreke lala
nge hehei. Pe e hele urana toto lange iong
pule nge iau e pomange non nenge lololoch
umtutuna nei ero.
12 ✡Etue nachnai nga etue koana elle eheo
nga ngaunga pe letek metene iong. Pe e
mene hote umtutuna unne nga uruk ke e
tunge lala nge iong. Pe e poia ke pomau nga
lek ure mur lochloch.’
13 ✡“Pe non nenge lololoch umtutuna mes
ke kangkanga pe nau sio mana pe palia
mautuna pe hetalaulau ke pomai, ‘NeHa-
lang, letem ia iau. Iau non poreke ngana.’ ”
14 ✡Ol pe Iesus hele, “E hele lange imo
pengpeng, non nenge lololoch umtutuna
nem la mule nga na kileng pe i toro
mana lohot ke pengpeng toto nga NeHalang
matana. Pe non Paresio nem ero toto. Iange
mele hel nenge tetal heke iri lape NeHalang
tal sio tote iri. Pe mele hel nenge tetal susue
iri lape NeHalang tal haka tote iri.”

Iesus Mutena Tote Aina Kinkino Ngana (Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Hana hel te laia tuturia mur nge Iesus
ke pete iri. Pe Iesus nena hana mur te esia
pe te hele ele iri.
16 Pe Iesus hele lange na hana mur ke teke,
“Aina kinkino ngana nem mur muteria ke
te teke teat nge iau. Pe imo apoi ele iri
ero. Iange hehei pe hana nenge te pomange
aina kinkino ngana nemur, tetu teu nga
NeHalang nena naualanga pe nekinga pule.
17 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele
nenge letena ia NeHalang nena naualanga
pe nekinga ke mange aina kinkino ngana
ero lape teu la ero.”

None Nenge Nena Ure Halang (Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 ✡Ol pe non nenge i mukmuka nge
Iuta mur onteia Iesus, “Non soke, o urana
toto. Pe iau lape epoi ke mere ke e mene
maulinga ke koko?”
19 Pe Iesus tuacholia, “Pomere nenge o
hetue iau ke non nge urana? Mele e nge
urana ero toto. NeHalang i toro mana.
20 ✡O eteia NeHalang nena hotonga mur.
O tomtom ia hehei ero pe o hune mele ero
pe okeme ero pe o pallaka ia mele ero pe o
heto heke temem pe tam.”
21 Pe non neu tuacholia, “Nga iau lomele
ngak nike ke at heueu nei e nanas taua
hotonga nemur lochloch.”
22 Iesus longe ke mau pe hele lange i,
“Ute elle la o poia ero kura. O laia lem
ure lochloch ke te olia pe uruna, o laia nge
pakar mur. Nenge teke opoi ke pomalam
lape lem ure mur halang nge tetu ke koko.
Pe ure nemur lape te kulele iong nga lut nga
tapa. Opoi ke mam ke het pe o nanasia iau
ol.”
23 Pe non neu longe helenga nei pe letena
poreke toto iange i nena ure halang toto.
24 Pe Iesus esia i nge nakuna pomau
pe hele, “Anali toto nge hana nenge reria

✡ **18:12:** Isa 58:1-4; Mat 23:23 ✡ **18:13:** Psa 51:1 ✡ **18:14:** Mat 23:12 ✡ **18:17:** Mat 18:3 ✡ **18:18:** Luk 10:25
✡ **18:20:** Exo 20:12-16; Deu 5:16-20

ure halang nge teteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
25 Anali toto nge iri iam. Nenge teke te puo teua ae tana palaungana e ke teu nga pakeka sune polona, nem semel pol. Pe nenge teteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga nem nge anali toto iam."
26 Iri nenge te longe i te ontei, "Nakuna nge mele ero toto nge lape mene maulinga ke koko. Lape mopoi ke mere ol?"
27 Pe Iesus tuacholia, "Utar nenge anali toto nge none poia semel mana nge NeHalang poia."
28 Pe Petrus hele, "Onau at, imem mo hile sue lemem kileng mur pe moat ke mo nanasia iong."
29 Pe Iesus hele lange iri, "Oe, atong pe e hele pengpeng lange imo iri lochloch nenge te ume teu nga NeHalang nena naualanga pe nekinga pe te hile sue reria kileng mur pe reria hehei pe tuturia mur pe tetemeria pe tataria mur,
30 iri lape te mene ure urana ngana halang toto nga etue nei. Pe nga etue nenga hoena lape te mene maulinga nge koko."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 ✡Iok, Iesus mene hot kelkelia nena hana analoch pe nai nem pe hele lange iri ke pomai, "A longo at. Ta lohaka lala nge Ierusalem koi pe lape hetatalonga mur tehas ngaria nge Non Tuna lape lohot ke manmanna.
32 ✡Iange lape te tunge Non Tuna langa hana lomonmona mur peria. Pe lape tepoi poreke i ke te hesalang ia i pe te ulut lolele i pe lape te hune i.
33 Pe etue mol ngana nga hoena lape maul haka mule."
34 ✡Iesus hele ke pomau pe nena hana nemur te eteia utar nenge helele ia ero. Iange helenga luna mallaha nge iri ero. Pomalam te eteia utar nenge Iesus helele ia ero.

Iesus Hemas Mule None Nge Matana Hit
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Iok, Iesus i ke heroi lala nge Ieriko pe none nge matana hit are nga kue ilina pe longlong ure nge hehei pe hana nge tei olole nga kue.
36 Ol pe longe hulua nge teii nga kue pe ontei, "Èh! Pomere mai?"
37 Pe hehei pe hana nemur te tuacholia i ke pomai, "Iesus nenge Nasaret koi i olole nga kue."
38 Pe non neu halngana haka, "Iesus! Teuit tuna! Letem poreke ia iau!"
39 Pe hehei pe hana nenga muka te keres taua i pe te hele lange i ke teke reng. Pe ero. Non neu alngana haka ke soke toto ol, "Teuit tuna! Letem poreke ia iau!"
40 La ol pe Iesus mes sapele. Pe ngai heke hehei pe hana ke te mene non neu lange i. Te mene ana non lange i pe Iesus onteia i,
41 "Lemem ke o teke e poia utar lange iong?"

Pe non neu tuacholia, "Non Soke, o halaua iau ke matak charchara mule."
42 Pe Iesus hele lange i, "Iok, onau mule ol. Letem manmanna ngana laka poia iong ke o urana mule."
43 Ueiuei mana pe non neu nau ke nek mule sapele pe nanasia Iesus pe heto heke NeHalang. Hulua nemur te esia pe iri lochloch te heto heke NeHalang pule.

19

Iesus Pe Sakius

1 Iok laol, Iesus iteu la sapele nge Ieriko pe i olole ke lala.
2 Pe hana nenge te lololoch umtutuna aria soke tu lamau pule. Pe i ene laka Sakius pe nena ure halang toto.
3 Ana non teke etei toto nga itei nenge i Iesus. Pe ero, iange hulua halang pe i choro mana, pomalam anali toto nge i.
4 Ol pe song ke i muka nge hulua nemur pe la haka nga ae siki mokona ke teke nau nge Iesus nge ila ke pomau.
5 Iok, Iesus i langa kileng unne neu pengpeng pe hele lange Sakius, "Sakius, osio at ke ueiuei iange heueu lape etu nga lem pele."
6 Sakius sio ke ueiuei mana pe epele Iesus pe iech toto nge Iesus.
7 ✡Hulua lochloch ngana nemur te esia i pe te ngunngunu ke teke, "Non panei i langa non nenge na poinga poreke toto na pele!"
8 ✡Ol pe Sakius mes haka pe hele lange Iesus, "Non Soke, o longo at nge iau. Lape e tunge lek ure mur ele lochloch lange pakar mur. Pe pule nenge teke e pallaka ia iri lape e olia iri ke olinga huna henel la mule nge iri."
9 ✡Pe Iesus hele lange Sakius, "Heueu mana nei NeHalang mene mule iong. Iange iong Apraham nette iong pule.
10 ✡Pe Non Tuna at ngana nei at ke tango rere iri nenge te erue pe mene mule iri."

Nananga Nenga Umtutuna
(Mat 25:14-30)

11 Iok, hehei pe hana te longlongo nga nei kura pe Iesus nana tele sapele nga poponing e. Iesus heroi toto lange Ierusalem pe hulua

✡ **18:31:** Luk 24:44 ✡ **18:32:** Luk 9:22, 44 ✡ **18:34:** Mak 9:32 ✡ **19:7:** Luk 15:2 ✡ **19:8:** Exo 22:1; Num 5:6-7 ✡ **19:9:** Luk 13:16; Ume 16:31 ✡ **19:10:** Luk 15:4; Ioa 3:17; 1Ti 1:15

te teke mam pe NeHalang nena naualanga pe nekinga lape lohot sapele.

12 Ol pe Iesus hele, “Non e nenge tuteu nga mata nenge naungaala ana hana mur. Ana non soke teke i ke langa kileng tau ngana e ke tal heke i ke i aria naungaala ana non. Ke het pe lape at mule nga na kileng.

13 Lohaka ke la ero kura pe iua nena hana iri analoch nenge te umume nge i. Tunge reria umtutuna ellechle pe hele lange iri, ‘Anau at, iau lape e lala lo koi. Pe imo a mene umtutuna nem pe a ume mule ia umtutuna hel pule. Ke la het nga etue nenge eat mule.’

14 “Pe nena kileng nganangana mur lemeria ero ia i pe te kulosia hana hel langa kileng tau ngana nem pule ke te hele ke te teke, ‘Imem lememem ero toto nge non nei lohot ke i ara naungaala ana non.’

15 “Ol pe ana non la ol pe te poia i ke i aria naungaala ana non pe at mule sapele nga na kileng. Pe ueiuei mana tunge helenga kerkereng ngana lange nena hana nenge te umume nge i ke teat ke te neue i, pe ontei hote iri nga umtutuna hia lo nenge teume hote nga umtutuna nenge heronge lange iri.

16 Elle at tala pe hele, ‘Non soke, iau e mene ke umtutuna iri analoch mule nga elle nenge o tunge at nge iau.’

17 ✡ “Pe non Soke neu hele, ‘Iong oume ke urana toto iam! Ke iong non nge urana. Iok, iong letek here iong nge oume ke nek toto nga ume kinkino ngana lo pomalam, lape e talue iong ke onau ala ke kileng iri analoch.’

18 “Iok nena non naingana at pe hele, ‘Non soke, iau e mene mule ke umtutuna iri lime. Eume hote nga elle nenge o tunge at nge iau.’

19 “Pe non soke neu hele lange i, ‘Nga nem, lape onau ala ke kileng iri lime.’

20 “Iok, nena non mol ngana iteu at mule pe hele, ‘Non soke lem umtutuna nenge o tunge at nge iau koi, e ruchite pe e talkome ke ma.

21 E mataua iong ke ngana laka nenge e talkome mene, iange iong non nge letem inin hali pe o menmene mele hel reria ure mur pe o lulule ngaunga nenge mele hel tetue.’

22 “Ol pe non soke neu hele lange i, ‘Iong hengekuleilei poreke ngana. Pe nga iong sipom lem helenga nge hot nga halim, lape o amneia melmelenga palaungana! Iong sipom o eteia lo ke iau non nge letek inin hali. E menmene mele hel reria ure mur pe e lulule ngaunga nenge mele hel tetue.

23 Iok, pomere toto nge o talue lek umtutuna nga umtutuna ana pele ero? Toi nge otal teua, lape eat mule pe e mene umtutuna nem pe ana manga hoho hel pule.’

24 “Ke het, pe non soke neu hele lange hana hel nenge te mes rochroi nga henge kuleilei nem ke teke, ‘A mene mule umtutuna nge non nem pe at tunge lange non hengekuleilei nenge nena umtutuna iri analoch.’

25 “Pe hana nemur te hele lange non soke neu ke teke, ‘Non soke, non nei nena umtutuna iri analoch lo!’

26 ✡ “Pe non soke neu tuacholia, ‘E hele lange imo pengpeng, mele hel nenge reria halang toto lape te mene ke halang toto pule. Pe mele hel nenge reria unne sune mana lape te mene mule unne nem nge iri.

27 Pe lek ngarang nemur nenge lemeria ero ia iau a mene iri at pe a hune iri lakoi nga matak.’ ”

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Ioa 12:12-19)

28 Iesus nana ke het pe i ke i mukmuka pe hulua te nanasia i ke tela nge Ierusalem.

29 Iok, Iesus i ke heroi nga kileng nenge Petpage pe Petani. Pe nga hengene nenge te hetue ke Ae Oliua, kulosia nena hana nai.

30 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo muka ke ateu langa kileng neu pe lape a neue tongki lomele ngana e nenge mele are haka ia ero kura. Pe tongki nem, te kele ke mes. Aun hote pe a atia.

31 Pe nenge teke mele onteia imo, ‘Pomere nenge aun hote ure nem?’ Pe imo a hele lange i ke a teke, ‘Non soke lemene taua.’ ”

32 Iok laol, hana nemur tela pe te hottaua ure lochloch ngana nge lohot ke pomanga Iesus heleia lange iri.

33 Iok, teun hotote tongki lomele ngana neu pe non nenge nena ure neu onteia iri, “Pomere nenge aun hote ure nemam?”

34 Pe iri te hele, “Non soke lemene taua.”

35 Iok laol, te mene la sapele nge Iesus pe te tamal heke reria hengeron nga ure neu ona pe teare heke sapele Iesus.

36 Iesus are haka nga tongki ke iolole pe hehei pe hana te lung susue reria hengeron mur nga kue.

37 Iesus i ke langa kileng unne nenga hengene nge Oliua nenge ana kue nau sio lange Ierusalem. Pe nena hana lochloch ngana nemur nenge te nananasia i te iech toto pe te hele urana toto lange NeHalang. Singiria kik pe te heto heke tote NeHalang nga mirakulo nemur nenge Iesus poi hote iri ke te esia ke ulolo.

38 ✡Pe te makul haka ke mai,

“Petanga tunge Naunga ala ana non nenge
at nga Non Soke ene!
Pe tunga nge nek nga lut nga tapa!
Ta heto heke tote NeHalang nga lut nga tapa

✡ **19:17:** Luk 16:10 ✡ **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18 ✡ **19:38:** Psa 118:26; Luk 2:14

nge i palaungana toto pe urana toto!”
39 Ol pe Paresio mur hel nge tei luluch nge
iri te hele lange Iesus ke teke, “Non soke, o
keres taua lem hana mur.”
40 Pe Iesus tuacholia, “E hele lange imo,
nenge teke lek hana mur te reng, um
lochloch ngana nemur tepeu pe te heto
heke NeHalang ene.”

Iesus Naue Kileng Ierusalem Pe Tang
41 Iesus i ke heroi toto lange Ierusalem pe
esia kileng nem pe letena poreke toto ia pe
tang.
42 Pe hele, “Heueu nei, toinge o eteia utar
nenge hetakile iong. Pe pa nei ero iange te
talkome nga matam.
43 Pe etue nem lape at nenge lape lem
ngarang mur teat ke te heliliu hite iong ke
tom ke otu mana nge teu.
44 ✡Pe lape te heporeke tote iong pe lem
hana mur, iange o etei ilia etue nenge Ne-
Halang atia ke halau iong ia ero!”

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Ioa 2:13-22)
45 Ol pe Iesus iteu sapele langa NeHalang
nena pele palaungana pe lope hote hana
nge tei alala.
46 ✡Lope hote iri pe hele, “NeHalang hele
hote na hotonga ke tehas sue ke pomai,
‘Lek pele palaungana nei, i hetalaulaunga
ana pele!’ Pe ero. Imo, a poia ke po-
manga kemenge kina mur reria pele nge
tetal komkome ia.”
47 ✡Nga etue lochloch, Iesus hetottoro
nga NeHalang nena pele palaungana pe
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hotonga ana hetoronga mur, pe
hana papalauna hel pule te teke te hune i.
48 Pe iri te teke te tango rara kue e nge te
laua Iesus. Pe ero toto, iange hehei pe hana
te longo lala nge i kura. Iri lemeria ero nge
te hile hote Iesus nena helenga unne.

20

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)
1 Iok, etue e pule Iesus tu teu nga NeHa-
lang nena pele palaungana letena. Ana non
hetottoro pe haliu hote NeHalang nena he-
lenga urana toto ngana. Ol pe tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur pe hana papalauna hel
pule teat pe te hele lange i,
2 “O hele urume lem kerkerenga nem,
nenge o popoia ure nemur. At langai toto?
Pe itei toto nenge tunge kerkerenga nem
lange iong?”
3 Pe Iesus tuacholia iri, “Iok, iau pule e
onteia imo nga onteinga elle pe imo a hele
at nge iau.
4 Ioanes nenge henunun mai nena kerk-
erenga nem, at langai? At nge NeHalang ma
at nge hana mur mana?”
5 Ol pe hana nemur te hele hel nge iri,
“Lape ta hele ke mere mai? Nenge teke
ta hele ke ta teke, ‘Ioanes nena hekerk-
ereng nem at nge NeHalang’, lape Iesus hele
ke teke, ‘Iok, pomere nenge letemo man-
manna nge i ero?’
6 Pe nenge teke ta hele ke ta teke, ‘Ioanes
na kerkerenga nem at nge hana mur mana’,
lape hulua nemur te tamal hune ita nga um.
Iange iri leteria manmanna toto ke Ioanes i
hetatalonga!”
7 Pomalam te tuacholia ke pomai, “Imem
mo eteia Ioanes na hekerkerenga nem at
ngana ero.”
8 Ol pe Iesus hele lange iri ke pomai, “Po-
malam mana lape e tuacholia lemo helenga
ero nga hekerkerenga nenge e popoia ure
mur ia.”

Poponing Nga Iri Nenge Tenau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)
9 ✡Iok, Iesus nene poponing e lange hehei
pe hana ke pomai, “Nga etuene e, none tue
uain nga ume pe tunge lange hana hel ke te
ume hot umtutuna ia. Pe i ulhot ke langa
kileng unne sapele.
10 Nga lulunga ana etue, non nem kulosia
nena hengekuleilei e ke lange hana nenge te
umume nga uain ana ume neu ke te tunge
uain nganangana hel lange i. Pe ero. Hana
nemur te lohaka pe te palia i pe te kulosia i
ke patpata mana ke la mule.
11 Iok, kulos mule nena hengekuleileinga
e ke la pule. Pe hana nemur te lohaka pe
tepal mule i pule pe te hemei sio tote i. Pe
te kulosia i ke patpata mana ke la mule.
12 Iok, non neu kulos mule nena
hengekuleilei mol ngana la pe tepal poreke
tote i pe tesau hote i.
13 “Iok, ume tokoninga neu hele, ‘Lape
epoi ke mere mai ol? Lape e kulosia tuk
nenge mutek tau tote ke la, laka lape te
renge i.’
14 “Ol pe non neu tuna la pe hana nemur
te esia pe te hele, ‘Non soke nem tuna ol koi
atat. I lape mene ure lochloch ngana nei ke
nena. Pe heueu ta hune i ke mete. Pomalam
lape ta mene ure lochloch ngana nei ke rera
ia ol.’
15 La ol pe te laua non neu tuna pe tesau
hote i nga ume letena pe tehun sapele i.”

✡ **19:44:** Luk 21:6 ✡ **19:46:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **19:47:** Luk 21:37 ✡ **20:9:** Isa 5:1

Iok laol, Iesus onteia iri, “Utar ol nge lape ume tokoninga neu poia lange hana nemur?

16 Non nem i sipona lape at ke hun lapue hana nemur pe tunge uain ana ume nem lange mele hel nge altoto ke tenau ele.”

Pe hulua te longe helenga nei pe te hele, “Poreke toto nge ure nem lohot ke pomau!”

17 ✡Iok, Iesus nau lange hulua nemur pe hele, “Helenga nenge tehas sue nga NeHalang nena hotonga nei, luna ma ke mere? Nenge tehas sue ke,

‘Um nenge pele ana lelenga mur lemeria ero ia ke te teke tesaua,
i um urana toto ngana nenge mes ke rahtua ele pele.’

18 ✡ “Iri lochloch ngana nenge te losio haka nga um nem, lape um rir ule iri ke sachanchana ulu. Pe nenge teke um nem losio haka nge mele, mele nem lape menret sapele.”

19 Iok, Iesus nana ke het pe hotonga ana hetoronga mur pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te teke telau sapele i. Te teke te laua Iesus iange iri te eteia ke Iesus nana ngana latau pengpeng ia iri. Pe iri te mataua hehei pe hana ke pomalam te laua Iesus ero.

Onteinga Nga Umtutuna Loloch Ngana.

20 ✡Ol pe tenau ele tote i ke nek toto, pe te tung hite ure lange hana hel pe te kulosia iri ke la te ollaka hote i nga onteinga mur. Pe hana nemur tela pe te chananga ke tepoi ke mange hana nenge leteria urana mana. Te teke te ollaka hote Iesus, pe nenge teke Iesus heleia ute nge tang ke poreke nga talngaria, lape te laua i pe tela sapele ia i nge Rom mur aria non soke.

21 Iok laol, hana nemur tela pe te onteia Iesus ke pomai, “Non soke, imem mo eteia ke iong o hele ke manmanna pe pengpeng toto mana. Pe iong o mataua mele ero toto ke o hetottoro ke nek toto nga NeHalang nena poinga mur.

22 Iok, o hele ke nek at nge imem. Ita mai urana nge tasau umtutuna lange non soke nenge Rom pule kai? Eh, ero?”

23 Pe Iesus eteia ke hana nemur te chananga ia i nga onteinga nem, ol pe hele lange iri ke pomai, “A teke a ollaka hote utar nge iau?

24 A heteia umtutuna elle at nge iau ke enau.” Iok laol, te mene umtuna elle ke la te heteia lange Iesus. Pe Iesus onteia iri, “Itei opene pe ene nenge tunga nga umtuna nemai?”

25 Pe iri te hele, “Non soke nenge Rom opene pe ene laka tu nem.”

Ol pe Iesus hele, “Oe, ke non soke nenge Rom nena ure mur a tunge lange i. Pe ure nemur nenge NeHalang nena, a tunge lange NeHalang.”

26 Ol pe hana nemur, anali toto nge iri nge te laua Iesus nga hulua nemur mataria. Pe teare ke te reng toktok mana ol. Iange te rura toto nga Iesus nena helenga nenge tunge lange iri.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara (Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ol pe hana Satiusi hel tela ke te lohot nge Iesus. Pe iri te teke, nenge teke ta mete lape ta maul haka mule ero ol.

28 ✡Pe te hele, “Non soke, Moses has sue hotonga nei ke teke ta nanasia: ‘Nenge teke none mete hatalia nehei pe i tutuna mur ero kura, non nenge mete nem, tina lape lei heke mule hei nem. Pe iri nai tuturia mur lape te heleia ke teke non nenge mete neu tutuna mur.’

29 Iok, nga etuene e aina iri rahtele nai nge titiria mur hel tetu. Ol pe tiria nenge soke lei. Iok, telei ke tuturia mur ero kura pe kol neu mete.

30 Laol pe tina nenge nanasia i lei heke mule tina nehei. Iok la, tuturia ero kura pule, pe kol neu mete pule.

31 Pe tina mol ngana lei heke mule hei neu, pe i mete pule ke manga titina mur nenge iri tala nge i. La ke la iri rahtele nai neu telei mene hei elle mana. Pe te hoho ero mana pe iri lochloch ke te mete mule.

32 Pe hei neu mete nga hoena toto ol.

33 Iok, nga etue nenge ta maul haka mule, itei toto nenge lape leia hei neu ol? Iange hei neu, hana iri rahtele nai te leia i ke ulolo.”

34 Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, “Hehei pe hana nenge tetu nga ich nei te lechlei.

35 Pe iri nenge te urana pe te maul haka mule nga metenga, telei ero ol.

36 Iri, NeHalang tutuna mur iri iange te maul haka mule nga metenga. Pe tepoi ke pomanga angkelo mur ke te mete ero ol.

37 ✡Moses i sipona hemallaha hote lo. Nga nena hasinga, i has urume etue nenge oan ngau haka nga ae e pe chacharuch ero. Pe nga hasinga nem, i hetue NeHalang ke Abraham ana Non Soke pe Isak ana Non Soke pe Iakop ana Non Soke.

38 Ke NeHalang i hana nenge te maulul mana, aria Non Soke. Iange nge NeHalang iri lochloch te maulul”

39 Ol pe hotonga ana hetoronga mur hel te hele haka, “Non Soke, o tuacholia lemem onteinga ke pengpeng mana!”

40 Ke het pe hana nemur lemeria ero nge te ontei mule Iesus ol.

✡ **20:17:** Psa 118:22 ✡ **20:18:** Isa 8:14-15 ✡ **20:20:** Luk 11:54 ✡ **20:28:** Deu 25:5 ✡ **20:37:** Exo 3:6

Pomere Nge Kristus I Teuit Tuna?
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Iok laol, Iesus onteia hehei pe hana
pe hotonga ana hetoronga mur, “Pomere
nenge hotonga ana hetoronga mur te teke
Kristus i Teuit tuna?
42 ✡Iange Teuit i sipona heleia lo nga
alalaha nenge Sam ke teke,
“ ‘NeHalang hele lange ak Non Soke:
“Oat ke oare lakoi nga ilik hele nenga
tamalmal.
43 Pe e mene lem ngarang mur at
ke apem ana nge otal hekeke ia.
Pe o hepapar hite iri.” ’
44 Pe Teuit hetue i ke i ana Non Soke, ke
pomere nge i Teuit tuna?”

Anau Ala Amo Kenek Nge Hotonga Ana Hetoronga Mur.
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

45 Iok, hulua lochloch ngana te longlongo
pe Iesus hele lange nena hana mur nenge
hetottore iri,
46 “Anau ala amo ke nek toto nge hotonga
ana hetoronga mur. Hana nemur, muteria
toto nge te heronia hengeron sase ngana
mur ke tei raraia pe lemeria toto nge hehei
pe hana tepoi ke nek toto lange iri nga in-
gala munna mur. Pe muteria nge teare nga
muka toto nga hehei pe hana mataria nga
NeHalang nena pele palaungana letena. Pe
pule muteria toto nge te lohot ke iri hana
papalauna nga ngaunga matana ana etue
ke te ngaua ngaunga nge nek toto.
47 Pe iri, tenau sio mene pakar mur pe
te teke te lolochia reria ure mur. Pe te
hetalaulau ke mala toto ke hulua te esia
iri pe te teke iri hana urana ngana mur.
Iri nemur, lape NeHalang tunge tuangachol
poreke ngana toto lange iri nga hoena.”

21

Pakar E Nena Tunginga
(Mak 12:41-44)

1 Iok, Iesus tu nga NeHalang nena pele
palaungana letena pe esia hana nenge reria
ure halang toto nge tesau sisio umtutuna.
Pe iri tesau sue umtutuna nemur ke po-
manga reria tunginga nenge lange NeHa-
lang.
2 Pe Iesus esia hei pakar una e nge la pe
sau sio ke umtutuna kinkino ngana nai.
3 ✡Ol pe hele, “E hele lange imo pengpeng.
Hei pakar nei, sau teu ke umtutuna halang
toto nge hana nemur.
4 Iange iri lochloch ngana tesau teu umtu-
tuna pe reria umtutuna halang makura. Pe
atong hei pakar nei, nena umtutuna unne
nenge mama laka sau hot eule nem lo pe e
ero ol.”

Iesus Heleia Temene Nena Pele Nge Lape Tetoto Sue
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Iok, Iesus nena hana mur hel te heleleia
NeHalang nena pele palaungana neu nge te
teke nakuna urana toto. Iange te hemal-
malia nga um nge singina chalemlem pe
nga tunginga mur nenge lange NeHalang.
Pe Iesus hele lange iri,
6 ✡ “Ure lochloch nenge a esia nem lape
tuke mau ero ol. Lape tetoto sue pe ute pele
nge tunga munna ero ol.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

7 Pe Iesus nena hana mur te ontei, “Non
soke, nge ngingie ol pe lape ure nemur te
lohot? Pe lape utar lohot tala ke mo esia pe
mo eteia ke ure nei rochroi nge lape lohot?”
8 Pe Iesus hele, “Anau ala ke nek iange
lape hana hel te pallakaia imo. Hana halang
lape teat pe te hele nga ek ke te teke, ‘Iau
Kristus nenge a kulelele! Etue nem, ngana
koi at lo.’ Te hele ke pomam pe imo a longo
tau pulute iri ero!
9 Nenge teke a longe ure meena ngana pe
palinga hel pingana nge lohot, samo loiloi
ero pe a matau ero pule. Iange ure nemur
lape te lohot tala pe imo a teke ma etue
hetala ngana. Pe i ero la.”
10 Pe Iesus hele lange iri pule, “Kileng mur
lape tepal helel pe hana hel pule lape tepal
hel luluch nge hana hel.
11 Lape mangila palaungana rurur pe
uringa lohotot pe haleles poreke ngana lo-
hot nga kileng lochloch. Pe ure hel nenge
ta kolkolkol iri nge nike lape te herura hot
mene ita nga tapa sana.
12 “Ure nemur lape te lohot ero kura
pe lape hana hel te laua imo pe te palia
imo pe tepoi poreke tote imo. Pe lape
te poia amo helenga palaungana nga het-
oronga ana pele letena pe tetal teua imo
nga tuele au ngana. Pe pule lape te mene
imo lange naungaala ana hana mur pe hana
nenge tenau elele kileng mur ke ames nga
mataria. Iange imo lek hana mur imo pe
a popoia ume nenge a hele hotote Helenga
Urana Toto Ngana.
13 Ure nemur lape te lohot pe amo etue
koloi nenge a hele hote Helenga Urana Toto
Ngana nem.
14 ✡Pe letemo tuanin rara sakilil ero nga
utar nenge lape a heleia.
15 ✡Iange iau lape e hemellehe letemo
tuanin ngana pe e hepeng ia halimo ke a
hele ke nek. Pe lemo ngarang nemur lape te
longe lemo helenga pe te reng toktok mana
ol.

✡ **20:42:** Psa 110:1 ✡ **21:3:** 2Ko 8:12 ✡ **21:6:** Luk 19:44 ✡ **21:14:** Luk 12:11-12 ✡ **21:15:** Ume 6:10 ✡ **21:16:** Mat 10:21-22

16 ✡Tetememo mur pe tatamo mur pe
titimo mur pe alomo mur pe neingamo
mur, lape tehul mule nge imo pe lape te
tung heke imo langa hana soksoke ngana
mur peria. Pe lape te hune hel nge imo ke
te mete.
17 Pe hulua lochloch ngana lape lemeria
ero ia imo iange lek hana mur imo.
18 Pe imo lochloch lape atu ke nek mana
pe a mete toto ero.
19 Ames ke kerkereng iange letemo man-
manna ngana nem lape hemas mule imo.
20 "Nenge teke a esia palinga hel ana hana
mur nge te heliliu hite kileng nge Ierusalem,
a etei mene ke a teke lape kileng nem lape
het.
21 Pe iri nenge tetu nge Iutea te ua ke telala
nga hengene mur pe iri nenge te tunga
kileng neu te ua hotot pe iri nenge tetu nge
hot nga kileng hel teteu langa kileng nem
ero ol.
22 ✡Iange nga etue e lape NeHalang lape
heneue Ierusalem mur nga letena inin
ngana. Nem lohot ke pete tote nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo.
23 Atong hehei nemur nenge saria pe
nenge te lololo peo kura, lape anali toto nge
iri. Iange NeHalang letena inin taua kileng
nem ke lape poia ure poreke ngana ke lohot
nge iri.
24 ✡Hana hel lape te hune iri nga kakop pe
lape te laua hel pe te mene iri langa kileng
hel. Pe hana lomona ngana mur lape te
hekou susue iri nenge Ierusalem pe tehun
lapue iri kela het nga etue nenge NeHalang
talue ke teke het.

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 ✡ "Pe ure heueu ngana hel nge te esesia
iri ero, lape te lohot nga chaia matana pe
teio pe itoch mur. Pe kileng lochloch ngana
nga ich lape te matau tote ruach ana mee
papalauna pe aria hutu mur.
26 Hehei pe hana lape ngaria lohot pe te
matau toto nga utar nenge lape lohot nga
ich nei. Iange chaia matana pe teio pe itoch
mur te nanasia muria ero ol.
27 ✡Pe nga etue nem lape Non Tuna lohot
nga ulu pe at luluch nga nena kerkerenga
palaungana pe nena hemalmalinga.
28 Ure nemur nenge te lohot tala nga Non
Tuna at ngana, lape te lohotot. Pe nga etue
nem pengpeng ames ke anau haka mana
iange NeHalang ana etue nenge at ke mene
mule imo, heroi lo."

Hetoronga Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Iok laol, Iesus nene poponing e lange
iri, "Anau langa ae keng pe ae hel pule.
30 Nga etue nenge ae perperna te rora
mule, ta etei mene ke chaia ana etue at
rochroi lo.
31 Ke pomalam mana nenge teke a esia
ure nemur nge te lohotot, a eteia ke NeHa-
lang nena naualanga urana ngana pe nena
nekinga nge ita at rochroi lo.
32 "E hele ke manmanna toto lange imo.
Imo hel nga etue nei lape atu kura pe ure
nemur te lohot.
33 Tapa pe ich pe ure lochloch ngana lape
tehet pe lek helenga mur lape tetu ke koko
sapele."

Anau Ala Amo Kenek

34 Iok laol, Iesus hele lange nena hana
mur nenge hetottore iri, "Anau ala amo ke
nek, nenge teke a ngau sakilil pe ain sakilil
ke amo hauaua pe letemo tu mana nga atu
ngamo nga ich nei, ure nemur lape te poia
imo ke letemo meena toto. Pe lape etue
palaungana nem at pe herura hot mene imo
ke pomanga kie nenge palnga palau.
35 Pe etue palaungana nem lape lohot nge
iri lochloch ngana nenge tetu nga kileng
lochloch ngana nga ich.
36 Ke imo a nauala amo ke nek toto pe a
hetalaulau ke kokoes. Pomalam lape ames
ke kerkereng nga etue poreke ngana nenge
atat. Pe lape a matau ero nga etue nenge a
lohot nge iau Non Tuna."
37 Nga etue lochloch Iesus hetottoro nga
NeHalang nena pele palaungana pe nga ulei
kokoes, i ke la mulmule nga hengene nge
Oliua iange mama lamau nga miliko.
38 Pe nga uach uruna hehei pe hana te
hoala at mulmule ke te longlongo Iesus nge
hetottoro nga NeHalang nena pele palaun-
gana letena.

22

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue palaungana nenge te ngaua
ngaunga menini ngana heroi lo nenge te
hetue ke Ingatoto.
2 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hotonga ana hetoronga
mur te teke te hune Iesus pe ero. Iange te
mataua hulua nenge te koko ke te longlongo
nga nena helenga. Pomalam te tango rara
kue e nge lape te nanasia ke te hune i.

Iutas Halaua Iri Nenge Teteke Tehune Iesus
(Mat 26:14-16; Mak 14:10-11)

✡ **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ✡ **21:24:** Psa 79:1; Hem 11:2 ✡ **21:25:** Isa 13:10; Ezk 32:7; Jol 2:31; Hem 6:12-13
✡ **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Hem 1:7 ✡ **22:3:** Ioa 13:2, 27

3 ✡Iutas Iskariot i Iesus nena none nga
nena hana analoch pe nai nem pe Satan teu
heke i.
4 Ol pe la sapele nge tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe palpal hussu
mur nenge tenau ele NeHalang nena pele
palaungana pe hele lange iri nga kue nenge
lape tunge Iesus langa peria.
5 Pe hana nemur te iech toto pe te teke te
olia i nga umtutuna. Pomalam iri lochloch
ke tetal helenga sapele.
6 Tetal helenga ke het pe Iutas tango rara
sapele kue e, nenge lape tunge Iesus langa
peria nga etue nenge hehei pe hana iri ero.

Iesus Tatalo Ele Ngaunga Nenge Ingatoto Ana

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Ioa 13:21-30)

7 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana nenga
ngaunga menini ngana nem hot ke ulo pe
etue nenge lape te hune Sipsip Tuna nenge
Ingatoto ana at.
8 Pe Iesus kulosia Petrus iri nai Ioanes pe
hele lange iri ke pomai, "Ala ke a tatalo ele
ngaunga nenga Ingatoto ana ke ma nike ke
tala pe tangau."
9 Pe iri te ontei mule Iesus, "Lape mola ke
mo tatalo ele ngaunga nem langai?"
10 Pe Iesus tuacholia, "Ai teu ke ala nga
kileng neu pe none nge takisia ech kina lape
saolia imo. Pe a nanas mene i ke a langa pele
nenge i teu ia.
11 Pe a hele lange pele tokoninga nem ke a
teke, 'Non Soke hele ke pomai: Pele letena
unne nenge lang mur teat pe te tutu ia tu
langai? Iau pe lek hana mur lape moat ke
mo ngaua ngaunga nenge Ingatoto ana nga
lamam.'
12 Pe i lape henonoua imo nga pele letena
e nge soke pe ngaunga ana hatanga pe ure
mur hel pule tema ke mataria purpur lo.
Ke nga lamam a tatalo ele ngaunga mur ke
tema nike."
13 Iok laol, tela pe te hottaua ure lochloch
ngana nge lohot ke pete tote Iesus hele
ngana pe te tatalo ele ngaunga mur sapele.

Iesus Ngaua Ngaunga Nenge Ingatoto Ana

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Iok, etue nem at nenge te ngaua
ngaunga nem. Pe Iesus iri ul nena
hekulkulonga mur tela ke teare tala sio ke
te heliliu hite ngaunga ana hatanga.
15 Pe Iesus hele lange iri, "Iau lape e tak-
isia melmelenga palaungana pe e mete. Pe
lemek toto ke ita ul ta ngau tele ngaunga
nenga Ingatoto nei.
16 Iange lape e ngau mule ngaunga e nge
pomai ero, kela het nga etue nenge NeHa-
lang nena naualanga pe nekinga lohot. Pe
ngaunga matana nei, luna lape lohot ke
mallaha toto nga etue nem."
17 Iok laol, Iesus mene eulinga pe hele
urana toto lange NeHalang pe hele lange
nena hana mur, "A mene ke imo lochloch
ainia.
18 E hele lange imo pengpeng, heueu nei
pe laol, lape e in mule uain e nge pomai
ero kela het nga etue nenge NeHalang nena
naualanga pe nekinga lohot."
19 Iok Iesus mene mioka pe hele urana
toto lange NeHalang pe reke pe tunge lange
nena hana mur pe hele ke pomai, "Iau
mirak koi nga ngaunga nenge e tunge ke
halaua imo. A ngaua pe letemo metene iau."
20 Ke pomalam mana, te ngau ke het pe
Iesus mene heke eulinga pe hele, "Eulinga
nei, i NeHalang nena helenga tomunga hel
nenge heueu ngana, nge eik lele ite nga e
mete ngak.
21 ✡Pe anau at, mele nenge lape tung heke
iau langa hana porekreke ngana mur peria,
ngana koloi kila luluch nge iau nga hatanga
heueu nei.
22 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHa-
lang heleia lo, pe mele nenge tung heke Non
Tuna lange hana porekreke ngana nemur,
lape mene tuangachol nge poreke toto."
23 Ol pe Iesus nena hana mur te ontei hel
nge iri sapele, nga itei toto nenge lape poia
poinga nei.

Iesus Nena Hana Mur Te Hele Helia Itei Nenge Lape I Palaungana Nge Iri

24 ✡Chaungachai palaungana lohot nge
Iesus nena hana mur nga itei toto nge iri nge
lape lohot ke i palaungana.
25 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Hehei pe hana
nga ich aria naungaala ana hana mur reria
poinga pomai koi; iri siporia tetal heke iri ke
iri soksoke pe reria kerkerenga palaungana
toto. Pe te teke hehei pe hana lochloch te
heto pekngaria mur ia iri.
"Pe hana soksoke ngana mur, reria kerk-
erenga palaungana toto nge tenau ele reria
hana mur. Pe hana soksoke ngana nemur
hel, te heto heke iri siporia ke te teke iri re-
ria kerkerenga palaungana toto nge tenau
ele hehei pe hana!
26 ✡Pe imo, a nanasia poinga nei ero. Mele
nenge teke i palaungana poi ke manga aina
kinkino ngana. Ke mele nenge teke i muka
nge imo talsio tote i pe ume mule nge nena
hana mur imo."
27 ✡Iok, Iesus onteia nena hana mur,
"Itei nge i palaungana toto? Ngana kai
mele nenge are mana pe kulele mene ana

✡ **22:7:** Exo 12:1-27 ✡ **22:21:** Psa 41:9; Ioa 13:21-22 ✡ **22:24:** Luk 9:46 ✡ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45
✡ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **22:27:** Ioa 13:12-15

ngaunga mai? Eh! ngana kai mele nenge ichich ngaunga mai? Mele nenge i palaungana laka nenge are mana pe kulele mene ana ngaunga. Pe iau etu luluch nge imo ke pomanga mele nenge ichich amo ngaunga.

28 Imo ames ke kerkereng luluch nge iau lo nga etue lochloch ngana nenge ure meena ngana lohot nge iau.

29 Pe temek tunge kerkerenga palaungana at nge iau ke enau ele nena hana mur. Pe kerkerenga nenge temek tunge at nge iau nem lape e tunge lange imo pule.

30 ✡Imo lape a ngau pe ain luluch nge iau nga ak ngaunga ana hatanga, nga etue nenge NeHalang nena hana mur lochloch teat ke te eukirau nga ngaunga matana nem. Pe lape etal heke tote imo nga lut ke a nauele mata analoch pe nai nenge Israel."

Iesus Hele Hote Petrus Pallaka Ngana.
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Ioa 13:36-38)

31 Pe Iesus hele lange Simon nenge ene e pule Petrus, "Simon o longo at, Non Poreke ngana lemene toto ke totoi ia imo. Pe i teke poia imo ke pomanga non nenge rur hotote uit nganangana nga paena.

32 ✡Pe iau e hetalaulau amo lange NeHalang ke letemo manmanna ngana nem lape tu ke kerkereng. Pe nga etue nenge ohul mule letem, ola ke o hekerkereng mule pekngam mur leteria."

33 Pe Petrus hele, "Non Soke, iau etu ke e angala mana nga utar nenge lape lohot. Nenge teke te mene iong langa tuele au ngana lape te mene iau la pule. Pe nenge teke te hune iong lape te hune iau pule."

34 Pe Iesus hele lange Petrus, "E hele pengpeng lange iong, lape pareo tang ero kura pe o pallaka ke hemol ke o teke o eteia iau ero."

35 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, "Nga etue nenge e kulos hote imo pe a patpata mana, a amneia ke pomere?" Pe iri te hele, "Mo amneia ke ute pele alpapa taua imem ero."

36 Pe Iesus hele, "Iok heueu nei a mene lemo umtutuna mur pe amo hetanga mur. Pe mele nenge nena palinga hel ana kakop ero, mene nena hengeron kela teolia pe olia nena kakop e nga hengeron nem uruna.

37 ✡Iange tehas ia nga NeHalang nena alalaha lo ke lape lohot ke manmanna toto nge iau. Helenga nem hele ke teke, 'Hulua lape te esia i ke pomanga kemenge kina e.' "

38 Pe Iesus nena hana mur te hele, "Non Soke onau at, palinga hel ana kakop nai iloi." Pe Iesus hele, "Het pam lo la!"

Iesus Hetalaulau Nga Hengene Nge Oliua
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lohaka nga kileng neu pe tei ke tela nga hengene nge Oliua ke pomanga tela hemulmule ngaria.

40 Tela ke te lohot nga kileng neu pe Iesus hele, "A hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo nga totoinga poreke ngana mur."

41 Ol pe Iesus hile sue nena hana mur pe i hot ke kangkanga aria pela tualou sio pe hetalaulau ol.

42 Iesus hetalaulau ke mai, "Euo Temek O! Nenge teke lemem, opoi ele melmelenga palaungana nei ke lohot nge iau ero! Pe o nanasia lemek ngak ero, o nanas mene iong sipom lemem ngam."

43 Ol pe NeHalang nena angkelo e lohot nge Iesus ke hekerkereng ia i.

44 Pe Iesus letena meena toto pe hetalaulau ke kerkereng toto pe hines sio porekeia i ke pomanga eina nge lele sio ke lala nga ich.

45 Ke het pe lohaka pe i la mule nge nena hana mur. Iesus la pe nena hana mur te mamani lo iange leteria meena toto.

46 Ol pe Iesus hele lange iri, "A mamani ia utar? A lohaka pe a hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo nga totoinga poreke ngana mur."

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Ioa 18:3-11)

47 Iesus helele kura pe hulua tei at nge i. Pe Iutas, Iesus nena none nga hana iri analoch pe nai nem, i mukaia iri. Iok, Iutas teke la ke lau haka nge Iesus

48 pe Iesus hele lange i, "Iutas, nga poinga nenge olau haka nge iau nei, o tung heke Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria."

49 Pe Iesus nena hana mur te esia hulua neu pe te hele, "Non soke! Ta potar mai ol! Mo palia iri nga kakop?"

50 Ol pe elle nge iri mene kakop ke teke hune non soke Kaepas nena none pe kakop mene hot mene talngana nenga tamalmal.

51 Ol pe Iesus hele, "Apoi ke pomam ero!" Pe penna langa non neu talngana pe hemas mule.

52 Ol pe Iesus hele lange tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal hussu mur nenge tenau ele NeHalang nena pele pe hana papalauna hel pule nenge teat ke te laua i neu ke teke, "Imo mam a mene huninga hel ana kakop mur pe lemo tukmaul mur ke at a laua iau ia? E hunun hana pe e kemkeme kai?

53 Etu luluch nge imo ke kokoes mana nga NeHalang nena pele palaungana pe pomere

✡ **22:30:** Mat 19:28 ✡ **22:32:** Ioa 17:15 ✡ **22:35:** Luk 9:3; 10:4 ✡ **22:37:** Isa 53:12

a laua iau ero? Pe heueu nei, amo etue ol koi. Iange imo ul non poreke ngana a ume ke kerkereng toto nga etue nei."

Petrus Channanga Ke Hemol Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Ioa 18:12-18, 25-27)

54 ✡Iok laol, te laua Iesus pe te mene i langa tunginga ana hana mur aria ae huna nena pele. Pe Petrus i ke nanas ia iri.
55 Ol pe Petrus iteu langa pele neu koana nge hot. Pe tetun hite oan ke remenmen nga kileng unne neu. Pe Petrus lake halel oan luluch nge iri nenge te halelel neu.
56 Pe heie nge umume lamau esia Petrus pe nachnei hit tote i pe hele, "Non nei, kokoko nge Iesus pule koi, enau urume i!"
57 Pe Petrus hele, "Hei nem, iau mam e kokoko nge non nem ia? E eteia i ma? E eteia i ero toto i!"
58 Mala pol sunem pe none esia Petrus pe hele lange i, "Iong pule, iong elle nge iri nenge te nananas ia Iesus!"

Pe Petrus hele, "Ah! Iau ero i!"

59 Etue sase pol lo pe none pule esia Petrus pe hele ke kerkereng toto ke teke, "Manmanna toto ke non nei kokoko nge Iesus iange i pule nena nge Kalelea!"
60 Pe Petrus tuacholia, "Non nem, e eteia ure nenge o helele ia ero i!" Petrus helele kura pe pareo tang sapele.
61 Ol pe Iesus nau hot la pengpeng nge Petrus pe Petrus letena metene sapele Iesus nena helenga nenge heleia lange i, "Lape pareo tang ero kura pe o pallaka ke hemol ke o teke o eteia iau ero."
62 Ol pe Petrus ua hot sapele nga kileng unne neu pe tang ke teke mete.

Te Songlele Ule Iesus Pe Tepal Ule I
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

63 Iok, hana nenge tenau elele Iesus neu, te songlele ule i pe tepal ule i.
64 Pe te kale ele matana pe te hele lange i, "O hele, itei palia iong!"
65 Pe tesau hote helenga poreke ngana hel pule lange i.

Iesus Mes Nga Hana Papalau Ngana Mur Mataria
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Ioa 18:19-24)

66 Iok laol, uach sio pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur pe hana papalauna mur hel pule te eukirau. Pe iri nenge tenau elele Iesus te mene i kela mes nga hana nemur mataria.
67 ✡Te mene i kela mes pe te onteia i, "Iong nge iong Kristus mam lom? Ae!?" Pe Iesus tuacholia, "Nenge teke e hele lange imo lape letemo manmanna nga lek helenga ero toto.
68 Pe nenge teke e onteia imo nga onteinga e lape a tuacholia ero toto pule.
69 ✡Talun heueu ke laol, Non Tuna lape are nga NeHalang nenge kikina toto hilina ele nenga pen tamalmal."
70 Pe hana nemur te ontei mule i, "Eke iong mam, iong NeHalang Tuna ma?"

Pe Iesus tuacholia, "Imo sipomo a hele ke a teke iau NeHalang Tuna."

71 Pe hana nemur te hele, "A longo la! Ita sipora ta longe helenga nei nge lohot nga i sipona hanna ke het lo. Ke ta mene mele ero ol."

23

Te Mene Iesus Lange Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Ioa 18:28-38)

1 Iok laol, Iri hana papalaungana nemur te lohaka pe te mene sapele Iesus lange Pilatus.
2 Te mene i ke la mes nga Pilatus matana pe te hele ke te teke, "Non nei, mo hottaua i nge chanangaia hehei pe hana nenge ita ke teare ngaria poreke toto. Pe hele ele iri ke tesau umtutuna lange ne Kaesa ero. Pe pule hele ke teke i sipona i Kristus pe i naungaala ana non."
3 Ol pe Pilatus ontei sapele Iesus. "Ae, Iuta mur aria naungaala ana non ma iong mam?"

Pe Iesus hele, "Iong sipom o hele hote helenga nem."

4 Ol pe Pilatus hele lange hana papalauna nemur pe nge hulua lochloch ngana nemur ke pomai, "Iau e hottaua ute e nge non nei poia ke poreke ero."
5 Pe hana papalauna nemur te hele ke kerkereng toto ke pomai, "Non nei hetoro ngana poia hehei pe hana ke teare poreke nga kileng lochloch ngana nge Iutea! Talune nge Kalelea ke ngana koi atat nei lo!"

Te Mene Iesus Lange Herot

6 Pilatus longe hana nemur nge te hele ke pomau pe ontei, "Non nei mai nena nge Kalelea kai?"
7 ✡Ol pe Pilatus kulosia Iesus lange Herot iange eteia lo ke Iesus at nge Kalelea. Pe Herot nge nauele kileng Kalelea. Pe pule nga etue nem, Herot tu nge Ierusalem lo.
8 Herot esia Iesus pe letena iech toto iange longlonge Iesus pingana nga halang nike pe kolkol mana nakuna pe heueu nei esia i ol. Pe i lemene toto nge teke nau Iesus nge popoi mirakulo.

✡ **22:54:** Mak 14:53-54 ✡ **22:67:** Ioa 3:12 ✡ **22:69:** Ume 7:56 ✡ **23:7:** Luk 3:1

9 Ke pomalam Herot onteia Iesus nga on-
teinga halang pe Iesus tuacholia i ero toto.
10 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hotonga ana hetoronga
mur temes haka pe te hele poreke tote Iesus.
11 Pe Herot pe nena palinga hel ana hana
mur te songlele ule i pe te heron heke
hengeron e nge uruna haka toto lange i pe
kulos mule i ke lange Pilatus.
12 Pe Herot iri nai Pilatus, nge nike tenau
hel ke nek erochro iange iri nai tehun helel.
Pe nga etue nenge Iesus poi ke mai, iri nai
tenek hel mule nge iri.

Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Ioa 18:39-19:16)

13 Pilatus eukiraua tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe hana pa-
palauna hel pule pe hehei pe hana.
14 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo, a
mene non nei at nge iau pe a hele ke a teke,
Non nei channangnanga ia hehei pe hana
ke teare poreke toto. Pe heueu nei, imo
lochloch ngana ames pe e ontei hote i nga
matamo, pe e hottaua ute e nge non nei poia
ke poreke ero toto.
15 Herot pule eteia ke non nei poia poinga
poreke ngana e ero, ke ngana koi nenge
kulos mule i at nge ita. Toinge non nei poia
poinga poreke toto ngana e lape ta hune i ke
mete pe nei ero koi.
16 Pomalam lape e hele lange lek palinga
hel ana hana mur ke tenos ulu mene i pe i la
mana ol.”
17 Kokoes, nga ngaunga matana nem ana
etue, Pilatus popoia poinga nenge hile ho-
tote non elle nga tuele au ngana lala nge iri
Ierusalem mur.
18 Ol pe hehei pe hana lochloch alngaria
haka ke pomai, “A hune i ke mete! Pe a tung
hote Parapas at nge imem!”
19 (Parapas tetal teua i nga tuele au ngana
iange poi heke palinga palaungana nge
Ierusalem pe hune none ke mete.)
20 Pilatus hele hot mule letena lange hehei
pe hana nga nenge teke hune Iesus ero.
21 Pe ero. Hulua nemur alngaria haka
mule ke pomai, “A heon heke i! A heon heke
i!”
22 Ol pe Pilatus hele hemol ngana mule
lange iri, “Non nei poia poinga poreke
ngana e nge uruna metenga ero koi! Lape
e hele lange lek palinga ana hana mur ke te
nos ulu mene i pe te kulosia i ke la mana ol.”
23 Pe ero. Hulua nemur te alngaria ke
soke toto ke te heon heke Iesus. Ol pe aria
sosolos ala ngana neu, lohot ke manmanna
sapele.
24 Ke Pilatus hele ke teke poia utar nenge
hulua nemur lemeria taua.
25 Mene hote Parapas nem nga tuele au,
pe tung hote lange hulua nemur. Pe tunge
Iesus lange iri ke te poia i nga lemeria
ngana.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Ioa 19:17-27)

26 Ol pe te mene hote Iesus nga Pilatus na
pele sapele. Tei ke tela pe te saolia Simon
nenge nena nge Sirini. Ana non mule nga
kileng nemur nge hot ke teu atat. Te laua i
pe te poia i ke takisia Iesus ana manga toto.
Te poia i pule ke nanas menmene Iesus.
27 Hulua halang toto iri hul hehei hel
te nanasia Iesus. Hehei nemur leteria
porekeia Iesus pe te tang ke soke toto.
28 Ol pe Iesus hulia i ke nau lange iri pe
hele lange iri, “Imo hehei nenge Ierusalem,
a tangia iau ero. A tangia imo sipomo pe
tutumo mur.
29 ✡Iange etue nei koi atat nenge lape
hehei pe hana te hele ke teke, ‘Iri hehei
nenge tehoho ero ke tuturia mur ero, te iech
toto ol!’
30 ✡Nga etue nem, hehei pe hana lape te
hele langa hengene mur ke teke, ‘O losio aka
nge imem.’ Pe pule, te hele langa sasana
mur ke te teke, ‘Otal kome imem.’
31 Ure nemur nenge a esia heueu nei,
lohot nga etue nenge ae itach kura. Pe etue
nem lape at nga ae kalum ngana. Pe etue
nem lape poreke toto.”
32 Palinga hel ana hana mur te mene hote
hana porekreke ngana mur nai kela te heon
luluche iri nge Iesus.
33 Iok, tei kela te lohot nga kileng nenge
ene “Kittol” pe te heon haka sapele iri. None
heon nga Iesus ilina hele nenga pen tamal-
mal pe e nga Iesus ilina hele nenga pen
hoioi
34 ✡Iesus hele, “Temek, letem ia iri, te eteia
utar nenge te poia nei ero.” Iok laol, palinga
hel ana hana nemur te hesalangia Iesus
nena hengeron pe te saua oio paena pe ana
maelepa lohot ke tenau nge itei nenge lape
mene Iesus nena hengeron mur.
35 Hulua halang toto temes ke te nachnau
pe hana papalauna nemur te hesalang lan-
gia Iesus pe te hele ke machmai, “I, hemaul
mule hulua halang lo. Iok, nenge teke i
Kristus nenge NeHalang kulosia at, tanau
nge i sipona hemaul mule i!”
36 ✡Iok, palinga hel ana hana nemur te
hesalang ule i pe te tunge uain ehech ngana
lange i. Pe te hele lange i,

✡ **23:29:** Luk 21:23 ✡ **23:30:** Hos 10:8; Hem 6:16 ✡ **23:34:** Psa 22:18; Isa 53:12 ✡ **23:36:** Psa 69:21

37 “Nenge teke Iuta mur aria naungaala
ana non iong, o halaua iong sipom!”
38 Pe tetal heke helenga nei nga Iesus hou
ngana, “IUTA MUR ARIA NAUNGAALA ANA
NON KOI NEI.”
39 Ol pe non elle nge iri nai nenge te heon
luluch nge Iesus neu, hele inin taua Iesus ke
pomai, “Nenge teke iong Kristus, o halaua
iong sipom pe imem pule!”
40 Pe neingana hele inin tau mule i ke teke,
“Iong mam, o hele ke mam pe o mataua Ne-
Halang ero ma? Ita ta takisia melmelenga
elle mana koi.
41 Pe ita nai, te poia poinga nei at nge ita
ke pete tote rera poinga poreke ngana mur.
Pe Iesus poia poinga poreke ngana e ero pe
takis mene melmelenga nei.”
42 Ol pe ana non loaka pe hele la sapele
nge Iesus ke pomai, “Iesus, lem naualanga
pe nekinga nge urana toto at pe letem
metene iau.”
43 Pe Iesus hele lange i ke teke, “E hele ke
manmanna toto lange iong, heueu nei lape
otu luluch nge iau nge Paratiso.”

Iesus Metengana
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Ioa 19:28-30)

44 Nga chaia matana heurunga ngana,
chaia tua ero pe chantom palaungana ma
hite kileng lochloch kela chaia matana
palele.
45 ✡Pe huunga ala palaungana nenge
heon teu nga NeHalang na pele letena,
chach nga lut kela het nge sio ke sachana
nai.
46 Ol pe Iesus alangana hot ke palaungana
toto ke pomai, “Temek, e tung mene iau
lange iong ol.” Iesus hele ke pomai pe mete
sapele.
47 Palinga hel ana hana mur aria non
soke esia ure nei nge lohot pe heto heke
NeHalang pe hele sapele, “Manmanna toto
ke non nei i non urana ngana toto!”
48 Pe hulua lochloch ngana nenge te emu-
rungrung lamau te esia ure neu nge lohot
pule. Pomalam tei ke tela mule nga reria
kileng pe te palpalia mauturia iange leteria
milang toto ia Iesus.
49 Iri nenge te etei tote Iesus pe hehei
nenge te nanasia Iesus at nge Kalelea, temes
ke kangkanga mana pe tenau manmana
nga ure nemur nge te lohotot.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Ioa 19:38-42)

50-51 Iok, non urana ngana e ene Iosep. I,
nena nge Arimatea, nga kileng nenge Iutea.
Ana non, nanas tau tote NeHalang nena
hotonga mur pe tu ke kulkulele mene NeHa-
lang nena naualanga pe nekinga nge lape
lohot. Pe i pule, tuteu luluch nge hana pa-
palauna nenge te popoia Iesus ana helenga
pe singiria sisisia i ke te teke te hunune i.
Pe ana non letena urana ero nga helenga pe
poinga poreke ngana nenge hana nemur te
poia lala nge Iesus.
52 Ana non i kela lohot nge Pilatus pe
onteia i nga Iesus koluna.
53 Ol pe i ke langa kileng nenge hana te
heon heke Iesus ia pe lo losio sapele Iesus
koluna. Ke het pe ruchit sapele, pela tal teua
nga polo heueu ngana e nge te rech teua nga
um ilina. (Polo neu, te poia ke hana nenge te
metmete koluria ana ia nike.)
54 Tealo hite Iesus nga Praete, pe i etue
nenge Israel mur tetu ke te tatalo ele Sapat
ana etue. Pe etue palaungana nem heroi lo.
55 Pe hehei nenge te nanasia Iesus nge
Kalelea nike tela luluch nge Iosep ke tenau
nga Iesus ana polo pe tenau nga Iesus kol-
una nge tetal teua.
56 ✡Ke het pe tela mule ke te mene ure
nemur nenge inangaria ehech nenge lape
teun hite nga Iesus koluna. Ke het pe tetutu
sio mana ol. Iange iri te nanasia hotonga
nenge Moses has sue ke teke te ume ero nga
Sapat ana etue.

24

Iesus Lohaka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Ioa 20:1-10)

1 Nga Sante nga uach uruna toto, hehei
nemur te mene ure inangana ehech ngana
nemur pe te hoala ke te teke tela tenau Iesus
koluna.
2 Tei ke la te lohot nga kileng nenge Iesus
koluna maia, pe um nenge are ele polo
anna, ma kelkel pe polo anna pangpanga
mana ol.
3 Iok laol, tei teu la pe te tango rere Iesus
koluna pe te hottaua ero.
4 Temes ke leteria tuaninin pe hana nai
nge reria hengeron sinaala toto te lohot ke
temes luluch nge iri.
5 Ol pe hehei nemur te rura manaia iri pe
te matau toto pe te tualou sio pe te puosue
palpalria langa ich. Pe hana nai neu te
hele lange iri ke pomai, “Pomere? A tango
rere itei? Kileng nei metenga ana kileng koi
pe pomere toto nenge o tango rere I nenge
maulul.
6 ✡Pe non nem i ero lamai pule. Ngana
kou maul haka mule lo. Letemo metene
nena helenga mur nge heleia lange imo
pule? Nga etue nenge tu luluch nge imo nge
Kalelea, ana non hele ke teke,
7 ‘Lape te tunge Non Tuna langa hana
porekreke ngana mur peria, ke lape te heon

✡ **23:45:** Hip 6:19-20; 10:19-20 ✡ **23:56:** Exo 20:10; Deu 5:14 ✡ **24:6:** Luk 9:22

heke i ke mete. Pe nga etue mol ngana nga
hoena lape maul haka mule.' "
8 Ol pe leteria metene sapele Iesus na
helenga nemur.
9 Hehei nemur tela mule pela te heleia ure
lochloch ngana nei lange Iesus nena hana
mur pe nge hulua lochloch ngana nenge te
nananas ia Iesus.
10 Maria Mantalena pe Ioana pe Maria
nenge Ieims tana pe hehei hel pule nenge
tela luluch nge iri, te nana hote ure lochloch
ngana nei lange Iesus nena hana mur.
11 Te nene pe Iesus nena hana mur leteria
manmanna nga nananga nei ero, iange te
teke hehei nemur te hele ngaria tang ke
pomanga aria hauaua.
12 Ol pe Petrus lohaka pe song ke teke la ke
nau nga polo nenge Iesus koluna mateuia.
La ke tatuch sio ke teke nau pe um ponna
ngana neu nganngana ero ol. Pe es mene
ruchinga hit nenge te ruchit Iesus ia nge
masio mana ol. Petrus esia ke mau pe letena
hul rara ia ke halang pe ua ke la mule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Nai
(Mak 16:12-13)

13 Iok, nga etue neu pengpeng Iesus nena
hana nai tei ole ke te lala nga kileng e nge
ene Emaus. Pe kileng neu tu ke sase pol nge
Ierusalem.
14 Pe iri nai tei olole pe te heleleia ure
lochloch ngana nenge lohot lo.
15 Iok, iri nai tei ke te hele tele helelia pe
Iesus lohot nge iri, pe heroi taua iri kela iri
ul tei ape.
16 Pe nena hana nai neu te etei hilia i ero.
Te esia i pe te teke non pele mana.
17 Ol pe Iesus onteia iri nai, "Imo nai ai
olole pe a hele tele helel ia utar?" Pe iri nai
nakuria poi koukou mana pe temes.
18 Elle nge iri ene Kleopas. Iok, i nenge
ene Kleopas lohaka pe hele, "Atong! Iong
lape oi lang at nge Ierusalem heueu mana
kai, nenge oetei ero nga ure nemur nenge
te lohotot lamai?"
19 Pe Iesus ontei, "Iong mam o heleleia
utar mur nenge te lohotot mam?"

Pe iri nai te tuacholia, "Mo heleleia laka
ure nemur nenge lohot nge Iesus nenge
Nasaret. Non nei i NeHalang nena hetat-
alonga. Iange ure lochloch ngana nenge
heleia pe poia henonou hote ke i mene kerk-
erenga nenge NeHalang. Pe ana helenga
song ke hehei pe hana lochloch te longe.
20 Tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hana nenge tenau elele
imem, te poia ana helenga ke te teke mete.
Pomalam te heon heke i.
21 ✡ ✡Pe imem lochloch ngana letemem
manmanna ke i toto koloi, nenge lape mene
mule Israel mur lochloch. Pe lape ero ol.
Onau ure nenge lohot nem ana etue mol
ngana koi heueu nei.
22 "Pe hehei hel nge imem te herura mene
imem. Iange nga uach uruna te oala ke te
teke tenau toto nga um ponna nenge tetal
teu Iesus koluna ia.
23 Tela pe te rere Iesus koluna pe te hot-
taua ero. Iok, teat mule pe te teke tenau
operia ia NeHalang nena angkelo mur nge
te hele lange iri ke te teke, 'Iesus maul haka
mule lo.'
24 ✡Ol pe mele hel pule nge imem tela ke
tenau toto nga um ponna neu pule. Pe te
esia ke ure lochloch ngana lohot ke pete tote
hehei nemur te hele ngaria. Ke iri pule te
kolkol Iesus koluna."
25 Ol pe Iesus hele lange iri nai, "Imo nge
lape letemo matana ngana unne ero iam,
iange anali toto nge imo pule nge letemo
manmanna nga ure lochloch ngana nenge
hetatalonga mur te heleia.
26 ✡ ✡Pomere? Imo nge a eteia ero kai?
Toinge letemo matana pol, a eteia ke Kristus
lape mene melmelenga palaungana tala, pe
nga hoena, mene kerkerenga palaungana
toto nge NeHalang."
27 ✡ ✡Ol pe Iesus hele hote asinga nemur
nenge te heleleia i. Talune nga alalaha
nenge Moses hasia kela het nga alalaha
nenge hetatalonga mur tehas ia.
28 Iok, tei ke te heroi langa kileng nenge
Emaus pe Iesus poi ke malaka nga i ke lala
nga kileng e nge tunga tau kura.
29 Ol pe iri nai te hele ele i ke te teke, "O iat
ke otu luluch nge imem muka, iange chaia
matana puluch sisio lo i." Pomalam Iesus
lake tu luluch nge iri.
30 Iok laol, Iesus are sio ke ngau luluch
nge iri, pe mene ngaunga pe hele urana
toto lange NeHalang pe reke pe tunge lange
hana nai neu.
31 Ol pe hana nai neu te esia Iesus nge poi
ke pomau pe ngaria lohot. Pe te etei sapele
ke non neu i Iesus. Te eteia ke i Iesus ol pe
erue sio ke te kolkolia i sapele.
32 Ol pe iri nai te hele, "Tai olole nga kue
nem pe ita nai letera iech toto nge ta longe
i nge hele urumrume hasinga nemur, pe
hemallaha hote luna mur atat nge ita."
33 Iok, ol pe te lohaka sapele ke tela mule
nge Ierusalem. Tela pe te lohot nge Iesus
nena hana iri analoch pe elle nge te emu-
rungrung luluch nge hulua nemur nenge te
nanasia Iesus.

✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:24:** Ioa 20:3-10 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:27:** Psa 22:1-21; Isa 53 ✡ **24:27:** 22:1-21; 53 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5

34 ✡ ✡Pe te hele ke te teke, “Manmanna ke
Iesus maul haka mule lo! Ke ngana laka
nenge hetei hote i lange Simon!”
35 Iok, Iesus nena hana nai neu te hele
hote utar nenge lohot nge iri nga kue nenge
lala nge Emaus, pe pule te hele ururume
te etei ngaria ia Iesus nga etue nenge reke
ngaunga pe tunge lange iri.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

36 Te helele kura, pe Iesus lohot ke mes
luluch nge iri pe hele lange iri, “Lek miliko
palaungana lange imo lochloch ngana.”
37 ✡ ✡Pe iri lochloch ngana nemur te rura
pe te matau toto iange te esia Iesus pe te teke
ma moiuk.
38 Ol pe Iesus hele lange iri, “A mataua
utar? Pomere nenge letemo manmanna
ero?”
39-40 Pe Iesus heteia penna pe apena lange
iri pe hele, “Anau at nga perik pe apek, iau
toto kai nemai. Pe a ra nga singik, moiuk
pele mes hotia nganangana ke mange iau
ero.”
41 Iesus hele ke mau pe hulua nemur
leteria nachnai kura iange te iech toto. Ol
pe Iesus onteia iri, “A talue ngaunga unne
kau?”
42 Pe te mene ruo kalum ngana elle ke te
laia nge i.
43 Iok laol, Iesus mene ruo neu pe ngau
sapele nga hulua nemur mataria.
44 ✡ ✡Ke het pe hele lange iri, “Ure nenge
etu luluch nge imo pe e heleleia, ngana koi
lohot nei. Iange hasinga nenge Moses pe
hetatalonga mur pe nga alalaha nenge Sam
te tuatautaua iau. Pe ure nemur lape te
lohot ke mamanna nga NeHalang lemene
ngana.”
45 Ol pe Iesus helete metene iri ke te eteia
NeHalang nena helenga mur.
46 Pe hele lange iri ke pomai, “Helenga
nenge tehas sue, tang ke mai koi: Kris-
tus lape takisia melmelenga palaungana ke
mete pe nga etue mol ngana lape maul haka
mule.
47 Pe nga i sipona na kerkerenga lape te
haliu hote nena helenga ke pomai, ‘A hulia
letemo nga lemo poinga poreke ngana mur.
Pomalam lape NeHalang letena porekeia
imo pe saua lemo poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto.’ Helenga nemur lape te
haliu hot tele nge Ierusalem ke het pe langa
kileng lochloch ngana nga ich.
48 ✡ ✡Pe imo sipomo anau urume ure ne-
mur lo. Ke lape a haliu hote ol.
49 ✡ ✡Pe iau lape e hekulo sue utar nenge
temek hele ke teke tunge lange imo. Pe imo
atu lakoloi. Iange Opepengpeng lape sio at
nga lut ke hekerkereng tote imo, ke het pe a
laol.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa
(Mak 16:19-20; Ume 1:9-11)

50 Iok, ol pe Iesus mene hote nena hana
mur nge Ierusalem ke tela rochroi nge
Petani. Pe nga lamau, Iesus tul heke penna
pe pete iri lochloch.
51 Iesus petpete iri kura pe hile iri pe
lohaka la sapele ke langa lut nga tapa.
52 Pe hehei pe hana nemur te heto heke
tote i nga lamau. Ke het pe tela mule nge
Ierusalem. Tela mule pe iechinga palaun-
gana toto lohot nge iri.
53 Ke kokoes tetu manmanna nga Ne-
Halang nena pele palaungana ke te heto
hekeke i.

✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8
✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4

Ioanes
Helenga Urana Toto Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Lohot Ke I Non

1 ✡Nga talun ngana toto ure lochloch
ngana te lohot ero kura pe Helenga nem
tu ke ulolo. Helenga nem tu luluch nge
NeHalang pe i sipona i NeHalang.
2 I tu luluch nge NeHalang nga talun
ngana toto.
3 ✡Nge i mana, NeHalang ala hote ure
lochloch ngana. Ke ure lochloch ngana nei
lohot nga kue e nge altoto ero ol.
4 ✡Pe maulinga lochloch ngana huna nge
i toro. Pe maulinga nem, tunge lemenge
lange hehei pe hana lochloch.
5 ✡Pe lemenge nem tualeme nga kileng au
ngana. Pe kileng au ngana kikina ngana
nenge poi hele lemenge nem nge ita ero.
6 ✡Iok, NeHalang kulosia none ke at. Ana
non ene laka Ioanes.
7 Pe i at ke hele hote Lemenge nem ke
hehei pe hana lochloch te longe nena he-
lenga pe leteria manmanna.
8 Pe Ioanes i sipona i lemenge nem ero. I
at mana ke hele hote lemenge nem.
9 ✡Pe lemenge toto ngana nenge tualeme
hite hulua lochloch, lape sio at nga ich pe
ngana koi atat lo.
10 Ana non tu nga ich lo nenge i sipona ala
hote. Pe kileng nga ich tenau lange i ke nek
ero.
11 Ana non at nga nena kileng pengpeng
pe nena kileng nganangana mur lemeria
ero ia i.
12 Pe iri nenge tenek teua i pe leteria
manmanna nga Ene, i talue iri ke NeHalang
tutuna mur ia iri.
13 ✡Pe NeHalang tutuna mur iri nga
poinga nenga leinga ero, nga nenge hehei
pe hana te hohoe tuturia mur. Nem ero. Iri
te lohot nga NeHalang lemene ngana. Ke iri
temeria NeHalang.
14 ✡Helenga nem lohot ke i non ke tu lu-
luch nge ita. Pe ta naue nena hemalma-
linga palaungana ke ulolo. Hemalmalinga
palaungana nenge Temere Tuna elle nem.
Pe i muta toto nga poinga urana toto ngana.
Pe nena helenga mur manmanna lochloch.
15 Ke Ioanes hele urumrume ana non lala
nge hehei pe hana, pe haliu ke teke, “Non
nem koloi nenge e heleia ke e teke, ‘I nenge
nanasia iau, i palaungana toto nge iau iange
tehoe iau ero kura pe ana non tu ke ulolo.’ ”
16 Pe i muta toto nga poinga urana ngana
mur. Ke pomalam ita lochloch ta menmene
petanga mur nge halang toto nge i.
17 ✡NeHalang hesue hotonga mur lange
Moses ke at nge ita. Pe poinga urana ngana
mur pe helenga manmanna ngana mur teat
nge ita nga kue nenge Iesus Kristus.
18 ✡Mele pele naue NeHalang nakuna ero
toto. Pe tuna elle nem i NeHalang ia. Pe i
are teu la toto nga Temene taena ene. Pe i
sipona henonou hote NeHalang at nge ita.

Ioanes Nenge Henunun Hele Hemallaha Hote Iesus Lange Hehei Pe Hana
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Iuta mur nenge Ierusalem te kulosia
tunginga ana hana mur pe Liuai mur ke tela
nge Ioanes pe te ontei hote i ke pomai koi,
“Iong itei toto?”
20 Pe Ioanes topele helenga e ero. Hele hot
pengpeng mene ke teke, “Iau Kristus ero.”
21 ✡Pe hana nemur te ontei mule, “Ol pe
iong non tei? Iong Elaisa?”
Pe Ioanes hele, “Ero iam, iau non nem
ero.”
“Eh! Iong hetatalonga ma?”
Pe Ioanes tucholia, “Ero.”
22 Pe hana nemur te hele, “Ol pe iong
itei toto? O hele hote iong at nge imem pe
mola ke mo heleia lange iri nenge te kulosia
imem at. Pomalam o hele hot mene iong at
nge imem ol.”
23 ✡Ol pe Ioanes tuacholia nga hetata-
longa Isaias nena helenga mur nenge hele
ke teke, “Iau laka none alngana nenge hali-
uliu nga ich sana lomona nenge teke, ‘A hep-
eng ia Non Soke nena kue ke pengpeng.’ ”
24 Pe hel nenge iri Paresio nenge te ku-
losia iri at neu,
25 te ontei mule i, “O teke iong Kristus ero,
pe iong Elaisa ero pe iong hetatalonga ero.
Pe pomerei o henununе hehei pe hana?”
26 Pe Ioanes tuacholia, “Iau e henune
hehei pe hana nga ech mana. Pe mele la mes
luluch nge imo, pe imo a eteia i ero.
27 ✡Ana non koi nanasia iau ke atat. Pe iau
e urana ero toto nge epoi hote apena ana ae
ulina.”
28 Ure nenge nei lohot nga kileng nenge
Petani nga ech Iortan ilina hele. Nga kileng
unne nenge Ioanes henununе hehei pe
hana ia.

Iesus I NeHalang Nena Tunginga

29 ✡Iok, pomange rou Ioanes naue Iesus
nge i ke la tau pengpeng ia i pe hele, “Anau
la NeHalang nena Sipsip Tuna kou atat neu.

✡ **1:1:** Ioa 17:5; 1Io 1:1-2; Hem 19:13 ✡ **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hip 1:2 ✡ **1:4:** Ioa 5:26 ✡ **1:5:** Ioa 3:19 ✡ **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17, 76 ✡ **1:9:** Ioa 8:12 ✡ **1:13:** Ioa 2:11; 3:3-6; 1Pi 1:23 ✡ **1:14:** Pil 2:7 ✡ **1:17:** Exo 34:28; Rom 6:14 ✡ **1:18:** Exo 33:20; Ioa 6:46; 1Ti 6:16 ✡ **1:21:** Deu 18:15, 18; Mat 11:14 ✡ **1:23:** Isa 40:3 ✡ **1:27:** Ioa 1:15 ✡ **1:29:** Isa 53:6-7; 1Pi 1:18-19

I lape saua poinga poreke ngana mur nga ich nei ke te lasus toto.
30 ✡Ke i sipona laka nenge e heleia lala nge imo nenge e teke, ‘None koi nananas ia iau ke atat kura. Pe ana non i palaungana toto nge iau. Iange tehoe iau ero kura pe i tu tala nge iau ke ulolo.’
31 Pe iau e eteia i ero. Eat pe e henune hehei pe hana nga ech mana. Pe nga poinga nenge e poia nei, lape hehei pe hana nge Israel te naue i ke mallaha toto.”
32 ✡Ke het pe Ioanes hele hot mule ure manmanna ngana hel pule ke teke, “E naue Opepengpeng nge sio at nga tapa ke pomanga ngie chaulum, pe to haka mana nga ana non houngana.
33 Nga tele ngana toto e eteia i ero. Pe Non nenge kulosia iau at ke e henunun nga ech nei, hele at nge iau ke teke, ‘Onau pe o esia non nenge Opepengpeng sio at ke to haka nge i, ana non lalom nenge lape henunun nga Opepengpeng.’
34 ✡Ke ure nem e naue nge lohot ke ulolo. Pe e hele ke manmanna toto lange imo, Non nei i NeHalang tuna.”

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur

35 Iok, pomange rou mule Ioanes mes luluch nge nena hana mur nai.
36 ✡Pe naue Iesus nge i toto pe hele, “Anau la, NeHalang nena Sipsip Tuna kou!”
37 Pe hana nai neu te longe Ioanes nge hele ke mau pe te nanas sapele Iesus.
38 Ol pe Iesus ralele pe naue iri nge te nananas pe onteia iri, “Imo nai a nansia iau ke?”

Pe iri nai te hele, “Hetoronga, o tutu langai?”
39 Pe Iesus hele, “Imo nai aiat kela anau.” Iesus hele pomau pe chaia matana sisio lo.

Pomalam tei kela tenau nga Iesus tu nganngana pe tetu luluch mana nge i nga etue neu.
40 ✡Pe hana nai nenge te longe Ioanes nge heleia Iesus pe te koko nge i neu, elle nge iri ene Antreas. Pe Antreas i Simon Petrus tina ia.
41 Ana non la ke tango rere tele tina Simon pe hele lange i, “Mo hottaua Mesias, non nenge mene tuangaola nge heo ngana lo.” (Nga helenga Krik te hetue non nem ke “Kristus”.)
42 ✡Pe mene i ke lange Iesus.

Pe Iesus nau lange i pe hele, “Iong em laka Simon nenge ne Ioanes tuna. Pe lape te hetue iong ke Sipas” (Nga helenga Krik te hetue ke “Petrus” luna laka “um”.)

Iesus Iua Pilipus Iri Nai Nataniel

43 Iok, pomange rou mule pe Iesus teke lohaka ke lange Kalelea. La pe hottaua Pilipus pe hele lange i ke teke, “Pilipus o iat ke o nanasia iau.”
44 Pe Pilipus pule nena nge Petsaita nga Antreas iri nai Petrus reria kileng huna.
45 ✡Iok, Pilipus hottaua Nataniel pe hele lange i pule ke teke, “Mo hottaua non nenge Moses has urume nga hotonga ana alalaha mur lo. Pe pule hetatalonga mur tehas urume i nga reria alalaha mur. Ana non ene laka Iesus. Ne Iosep nenge Nasaret tuna.”
46 Pe Nataniel hele, “Ah! Ngana iam o hetue kileng nenge Nasaret mam! Utar nge urana toto nge lape lohot nga kileng nem mam, eh!?”

Pe Pilipus hele, “Oi at mana ke onau.”
47 Iok, Iesus naue Nataniel nge i ke atat pe hele, “Kileng nenge Israel nganangana e toto koi atat nei. Pe pallakanga ana poinga unne tu nge i ero toto.”
48 Pe Nataniel onteia Iesus ke teke, “Iong mam o eteia iau ke merei toto?”

Pe Iesus hele, “Pilipus la ke hele nge iong ero kura pe enau tele iong nge o arare nga ae popi ene.”
49 ✡Ol pe Nataniel hele, “Hetoronga! Iong NeHalang Tuna Iong pe Israel mur aria Naungaala ana non!”
50 Pe Iesus hele, “Iong o longe iau nge e teke e naue iong nge o arare nga ae popi ene. Pomalam letem manmanna pe o hele ke mam, ae? Ure hel nge papalauna nga nei, lape o naue iri nge te lohot kura.”
51 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, e hele ke manmanna toto lange imo: lape a naue tapa sana nge ulala pe a esia NeHalang nena angkelo mur nge te haka lala pe tesio atat nge Non Tuna.

2

Iesus Hulia Ech Ke Langa Uain

1 Iok, nga etue mol ngana nga hoena ngaunga matana e lohot nge Kana nga kileng nenge Kalelea, pe Iesus tana tu nga etue neu pule. (Ngaunga matana nem nga halangina heueu ngana hel nge te puotau hel.)
2 Pe Iesus pe nena hana mur te mene helenga ke tela nga puongatau neu pule.
3 Ol pe aria uain soso. Pe Iesus tana la ke hele lange Iesus ke teke, “Hana nemur aria uain soso lo i.”
4 ✡Pe Iesus hele lange tana, “Etak, pomere nenge otal teu luluche iau langa ure nei? Iau ak etue at ero kura.”

✡ **1:30:** Ioa 1:15 ✡ **1:32:** Mat 3:16 ✡ **1:34:** Mat 3:17 ✡ **1:36:** Ioa 1:29 ✡ **1:40:** Mat 4:18-20 ✡ **1:42:** Mat 16:18 ✡ **1:45:** Deu 18:18; Isa 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ezk 34:23 ✡ **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 ✡ **1:51:** Gen 28:12 ✡ **2:4:** Ioa 7:30; 8:20

5 Ol pe Iesus tana hele lange iri nenge te
umume lamau ke teke, “Aua nei hele lange
imo pe a longo tau mene i.”
6 Nga ngaunga matana nem, ech kina pa-
palaungana nge iri rahtele elle tema. Pe
ech kina nemur, iri papalauna nge lape
ech ana ponge (lita) iri ana non kina lime
(100) hemute kina elle. Pe pule, ech kina
nemur te ume hote nga um pe ana ech Iuta
mur te nununia ke te lemlem nga NeHalang
matana.
7 Iok laol, Iesus hele lange hana nenge
te umume neu ke teke, “A eulia ech pe a
pasiling teua langa ech kina nemur.” Pe
hana nemur te hemute heke tote ech kina
nemur ke langa haria ilina toto.
8 Ke het pe Iesus hele lange iri, “Iok, a eulia
unne pe ala ia nge non nenge i muka nga
ngaunga matana nei.” Iok, te mene ech neu
la,
9 pe hul ke i uain lo pe la non neu in tote.
Ana non in tote pe eteia uain neu at ngana
ero pe iri nenge te eulia ana ech te eteia. Ol
pe non neu iua non halangina heueu ngana
neu
10 pe hele lange i ke teke, “Hana lochloch
te mene hote uain urana ngana mur ke aria
lang mur tein tettele. Pe nau pe tein sakilil
lo, mene hote uain nenge urana ero ke te
inia nga hoena ol. Pe iong ero. Uain nenge
urana toto koi nenge o tung hotote nei ol!”
11 Ke merakulo tengene ana nenge Iesus
poia lohot nga kileng nenge Kana nge Kale-
lea. Pe nga lamau Iesus henonou hote
i sipona nena hemalmalinga palaungana
lange nena hana mur. Pomalam leteria
manmanna nge i.
12 ✡Ke het pe Iesus pe tana pe titina mur pe
nena hana mur tei ke tesio lange Kapernam,
pe tetu ke etue hel mule nga kileng neu.

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ✡Iok, etue palaungana nenga Ingatoto
ana ngaunga matana heroi lo. Pomalam
Iesus lohaka ke lange Ierusalem.
14 La pe hulua tei alala nga NeHalang
nena pele palaungana nge Ierusalem. Te
loloch teua pulumakau mur pe sipsip mur
pe ngie mur kela te ololia iri nga NeHalang
nena pele letena. Pe iri nenge te hetataua
umtutuna mur teare pule nga reria haonga
mur.
15 Ol pe Iesus mania nena nosinga nga
such ke lope hote huros nemur. Pe pule
hekale hul sue hana nenge te hetataua um-
tutuna reria hatanga mur, ke reria umtu-
tuna te pararai ulu.
16 Pe hele lange iri nenge reria ngie mur
ke teke, “A mene hote ngie nemur lange hot.
A poia Temek nena pele ke pomanga ingala
ana pele ero.”
17 ✡Pe nena hana mur leteria metene Ne-
Halang nena helenga nenge tehas sue ke
ulolo, nenge hele ke teke, “NeHalang lem
pele ana mute tu toto nge iau. Pe ngaulala
nga letek ke pomanga oan ngingina ngana.”
18 Ol pe Iuta mur aria papalauna mur
te hele lange Iesus ke te teke, “O poi hote
merakulo hel ke monau mukam. Poma-
lam lape mo eteia ke Iong lem kerkerenga
palaungana nge o poia poinga nei.”
19 ✡Pe Iesus hele, “A toto sue NeHalang
nena pele palaungana nei, pe nga etue iri
mol mana lape e hemes heke mule.”
20 Pe hana Iuta nemur te tuacholia ke te
teke, “NeHalang nena pele palaungana nei
te hemes heke pe te umume ia ke hesinga
iri ana non kina nai pe rahtele elle. (46) Pe
iong ma oteke o hemes heke mule nga etue
iri mol mana mam?”
21 ✡Pe Iesus helele ia NeHalang nena pele
palaungana nem ero. Iesus helele ia i
sipona singina.
22 ✡Ke nga etue nenge Iesus maul haka
mule nga metenga, nena hana mur nenge
te nananas ia i, leteria metene mule nena
helenga nei. Pomalam leteria manmanna
nga NeHalang nena alalaha mur pe Iesus na
helenga mur.
23 ✡Iok, Iesus tunge Ierusalem nga
ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue
pe poia merakulo halang ke te lohot. Pe
hulua te esia pe leteria manmanna nga
Iesus ene.
24 Pe Iesus etei tote hulua lochloch lete-
ria tuanin ngana mur ke ulolo. Pomalam
elechin teu la sakilil nge iri ero.
25 Mele nakuna ero toto nge hetore Iesus
nga hana leteria tuanin ngana mur. Iange i
etei tote leteria ke ulolo.

3

Iesus Hetore Nikotemus

1 ✡Iok, non Paresio e ene Nikotemus. Pe i
non soke ia pule nenge tenau elele hehei pe
hana nenge Iutea.
2 Ana non lange Iesus nga miliko e pe
hele, “Hetoronga, imem mo eteia ke iong
hetoronga nenge NeHalang kulosia ke at.
Iange Iong o hele pe ure te lohot manmana.
Nenge teke NeHalang tu luluch nge iong
ero, lape nakum ero nge o poia ure pa-
palaungana nemur.”

✡ **2:12:** Mat 4:13 ✡ **2:13:** Exo 12:1-27 ✡ **2:17:** Psa 69:9 ✡ **2:19:** Mat 26:61; 27:40 ✡ **2:21:** 1Ko 6:19 ✡ **2:22:** Luk 24:6-8; Ioa 12:16 ✡ **2:23:** Ioa 7:31 ✡ **3:1:** Ioa 7:50; 19:39 ✡ **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23

3 ✡Pe Iesus tuacholia non neu na helenga ke teke, “E hele ke manmanna toto. Mele pele lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto. Iri nenge teha mule ke iri heueu ngana mule. Iri toro teteu la.”

4 Pe Nikotemus ontei mule, “Lape te hoho mule mele ke merei ol nga etue nenge tana hoho hote ke ulolo? Mele pele teu la henai ngana mule nga tana letena ke tana hoho mule i ero kura!”

5 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele ke manmanna toto lange iong, mele pele lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto. Pe mele nenge mene hohonga nenga ech pe Opepengpeng, mele nem mana lape teu la.

6 ✡Hohonga nenge lohot nge tara pe temere, i singira ana ia. Pe hohonga nenge lohot nga Opepengpeng i opere ana ia.

7 Ke o rura ero nga nenge e hele lange iong ke e teke, ‘Imo lochloch ala ke te hoho mule imo.’

8 Tuttula song ke langa lemene ngana pe o longlonge. Pe o eteia tuttula nem at ngana kau? Pe o eteia la nganngana pule? Ke iri nenge te mene hohonga nenga Opepengpeng tepoi ke pomalam mana.”

9 Pe Nikotemus ontei mule, “Ke ure nenge nei lape lohot ke mere toto mai?”

10 Pe Iesus hele, “Iong non hetoronga e nge Israel, pe pomerei letem mallaha nga ure nemur ero?

11 E hele ke manmanna toto lange iong, imem mo helele ia ure nemur nenge mo eteia iri pe mo nenene ure nemur nenge mo eses ia iri. Pe pomerei letemo manmanna nga ure nemur ero?

12 E nenene ure nemur nga ich pe letemo manmanna ero. Pe nenge teke e nene ure nemur nga tapa, lape letemo manmanna ol kau?

13 Mele pele langa lut nga tapa ero toto. Non Tuna i toro mana. Iange i sio at nga lut nga tapa.

14 ✡Pe Non Tuna nem lape te heon heke ke langa lut ke pomanga ilimo nenge Moses heon heke nga ae nga ich sana lomona.

15 ✡Ke iri nenge leteria manmanna nge i lape te mene maulinga ke koko.

16 ✡ “NeHalang lemene tau tote hehei pe hana nga ich nei. Pomalam tung hote tuna elle mana nem. Pe iri nenge leteria manmanna nge i lape te mene maulinga ke koko. Te mete sapele ero.

17 ✡Iange NeHalang kulos sue Tuna at nga ich ke heporeke hehei pe hana ero. At ke mene mule hehei pe hana ke tela nge NeHalang. Pe kue nenge tela ia nge NeHalang, ngana laka nge Iesus i sipona lo.

18 ✡Pe mele hel nenge leteria manmanna nge i lape te amnei teu langa reria poinga poreke ngana mur ero. Pe mele hel nenge leteria manmanna nge i ero, te amnei teu nga reria poinga poreke ngana mur ke het lo. Iange iri leteria manmanna nge NeHalang Tuna elle nem ero.

19 ✡Te amnei teu langa reria poinga mur ke pomai koi: Lemenge sio at nga ich nei ke ulolo, pe hehei pe hana lemeria ero ia. Lemeria tau mene kileng au ngana iange reria poinga mur poreke toto. Pomalam NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri.

20 Iri lochloch ngana nenge te popoi poinga poreke ngana, lemeria ero lemenge. Pe lemeria ero nge tei hot nga kileng mesehe ngana, iange lape reria poinga poreke ngana mur, tetu ke mallaha hot mana.

21 Pe mele hel nenge te longo taua NeHalang nena helenga manmanna ngana, tei hot langa lemenge. Pomalam lape tees mellehe mene ke reria poinga nemur nenge te popoia, te poia nga NeHalang lemene ngana.”

Ioanes Nenge Henunun Nana Urume Ure Manmanna Ngana Nenge Naue Nge Iesus

22 ✡Iesus hele ke mau ke het pe i pe nena hana mur nenge te nananas ia i, tehot langa ich nenge Iutea. Pe tu pol mana luluch nge iri pe henunune hehei pe hana.

23 Pe Ioanes pule henunune hehei pe hana nga kileng nenge Aenon. Kileng nei rochroi langa kileng nenge Salem pe ana ech halang. Pomalam hulua te atat ke kokoes ke Ioanes henunune iri.

24 (Nenge nei lohot tala nga etue nenge tetal teua Ioanes nga tuele au ngana.)

25 Ol pe hunelinga unne lohot nge Ioanes nena hana mur nenge te nanansia i, pe non Iuta e. Te hunel nga poinga nenge Iuta mur te nananasia nenge te henun susue iri ke te helemlem mulmule iri nga reria poinga poreke ngana mur.

26 Ol pe tela nge Ioanes pe te hele, “Hetoronga, letem metene non nem nenge tu luluch nge iong nga ech ilina hele nge Iortan pe iong o haliu hotote i lala nge hehei pe hana. i kou henunun pule pe hulua te lala nge i.”

27 Ol pe Ioanes tuacholia ke teke, “Ure lochloch ngana nenge ta mene, teat mana nge NeHalang i toro pe nga kue e ero ol.

✡ **3:5:** Ezk 36:25-27 ✡ **3:6:** Ioa 1:13 ✡ **3:14:** Num 21:9; Ioa 8:28; 12:32 ✡ **3:15:** Ioa 20:31 ✡ **3:16:** Ioa 3:36; 10:28; Rom 5:8; 8:32; 1Io 4:9-10 ✡ **3:17:** Luk 19:10 ✡ **3:18:** Ioa 5:24 ✡ **3:19:** Ioa 1:5, 9; 8:12 ✡ **3:22:** Ioa 4:1-2 ✡ **3:28:** Mat 11:10; Ioa 1:20

28 ✡Imo sipomo a longe nge e heleia ke
ulolo nenge e teke, ‘Iau Kristus ero koi.
Iange iau, te kulosia iau ke iau muka at.’
29 Non e lei pe mene hei nem ke nehei
ia. Pe non nem na tula nenge longo tautaua
i, kulala pe longo ala manmana. Pe nenge
teke talngana pair ia non halangina neu
kanna unne, non nem letena iech toto. Pe
iau e iech toto ke pomange non nem pule.
30 Pe i lape lohot ke i palaungana toto. Pe
iau, e ele sio toto.
31 ✡ “I nenge sio at nga lut i palaungana
nga ure lochloch. Pe i nenge at nga ich pe
nena nga ich helele ia ure nemur nga ich. Ke
i nenge sio at nga tapa i palaungana nga ure
lochloch.
32 ✡Ana non helele ia ure nemur nenge
e sesia pe longlonge pe mele pele letena
manmanna nge i ero toto.
33 Pe iri nenge leteria manmanna nge i, te
henonou hote ke NeHalang pallaklaka ero.
34 Pe i nenge NeHalang kulosia ke at, hele
hotote NeHalang nena helenga mur iange
NeHalang tung tote Opepengpeng ke muta
toto nge ana non.
35 ✡Temene mutena tau tote Tuna, poma-
lam tal heke ure lochloch ngana nga Tuna
penna.
36 ✡Pe mele nenge letena manmanna nge
Tuna lape mene maulinga ke koko. Pe mele
nenge lemene ero ia Tuna lape teu langa
maulinga ke koko nem ero. Iange NeHalang
letena inin ngana lape tu manmana nge
mele nem ke kokoes.”

4

Iesus Hele Luluch Nge Hei Samaria E

1 ✡Iok, Paresio mur te longo nge hulua
halang toto te lala nge Iesus ke henununе iri
pe Ioanes ero.
2 Pe ure manmanna ngana, Iesus nena
hana mur laka nenge te popoia ume nem,
nenge te henununе hehei pe hana. Pe Iesus
i sipona ero.
3 Nga etue nenge Iesus eteia ke pomau,
lohaka nga kileng nenge Iutea pe la mule
nga kileng nenge Kalelea.
4 Pe la mule ngana lape i nga kue nenge
langa tuele kina nenge Samaria.
5 ✡Pomalam Iesus la ke lohot nga tuele
tana e nge Samaria nge ene Sikar. Ana
kileng tu ke rochroi langa ich unne nenge
ne Iakop tunge lange tuna Iosep.
6 Pe ne Iakop ana ech matana e nge sel ia,
tu nga lamau pule. Pe kileng sinanga toto
lo iange chaia matana heurunga pengpeng.
Pe Iesus i nga kue sase ngana pe makuk toto
lo. Ol pe la ke are sio nga ech matana neu.
7 Pe hei Samaria e teke la ke eul ech, pe
Iesus hele lange i ke teke, “Hei nem o eulia
ech unne at ke ein mukam?”
8 (Nga etue neu Iesus nena hana mur
nenge te nananas ia i, ngaria kou tela nga
tuele tana ke teol aria ngaunga.)
9 ✡Pe hei Samaria neu hele lange Iesus
ke teke, “Iong lem nge Iutea pe iau lek nge
Samaria. Pe pomerei o onteia iau ke e
eul am ech?” (Hei neu hele ke mau iange
Iuta mur te teke te tu kangkanga toto nge
Samaria mur.)
10 ✡Pe Iesus hele, “Toinge o eteia urelu
urana ngana mur nenge NeHalang tung
menmene iri, pe o eteia mele nenge onteit-
eia iong nga ech nei, lape o ontei ech lange
i pe lape tunge ech nenge maulinga ana
lange iong.”
11 Pe hei neu hele, “Non Soke, lape o eul
hote nga utar? Ech matana nei lange sio toto
i. Eh, lape o mene ech nenga maulinga ke
koko nem langai?
12 ✡Eh iong palaungana toto nge lemem te
ne Iakop ma? I kai nenge tunge ech matana
nei at nge imem mai. Pe i pe tutuna mur pe
reria sipsip mur te inin ia ech nei pule.”
13 Pe Iesus hele, “Iri lochloch ngana nenge
te inin ech nga lamai lape te meteune ech
mule.
14 ✡Pe mele nenge inia ech nenge e tunge
lange i, lape mete ana ech mule ero ol. Iange
ech nem lape lohot ke i ech matana nenge
pachpach hotot pe lelele nga letena ke tunge
maulinga ke koko nge i.”
15 Pe hei neu hele lange Iesus, “Iok, Non
Soke o tunge ech nem at nge iau. Pomalam
lape mutenga nenga ech het nge iau, pe pule
eat lamai ke e eul ech ero ol.”
16 Pe Iesus hele lange i ke teke, “Ola pe o
hele nge em pe oi at mule.”
17 Pe hei neu hele, “Iau ek ero i.”
Pe Iesus hele, “Helenga nenge o heleia
nem manmanna, nenge o teke em ero.
18 Pe i manmanna ke em hana iri lime. Pe
non nenge o mene i heueu nei, iong em ia
ero. Ke lem helenga nem manmanna.”
19 Pe hei neu hele, “Non Soke, nga enau
ngak e eteia ke iong hetatalonga e.
20 ✡Lemem tete mur te hetalaulau pe te
heto hekeke nga hengene nei. Pe imo Iuta
mur a teke hetalaulaunga ana kileng nge
Ierusalem mana.”
21 Pe Iesus hele, “Hei nem, letem man-
manna nga lek helenga nei. Etue e lape
at nenge lape a hetalaulau pe a heto heke
Temere nga hengene nei ero. Pe lape a heto
hekeke Temere nge Ierusalem ero pule.

✡ **3:31:** Ioa 8:23 ✡ **3:32:** Ioa 3:11 ✡ **3:35:** Mat 11:27; Ioa 5:20 ✡ **3:36:** Ioa 3:16-18; 1Io 5:12 ✡ **4:1:** Ioa 3:22
✡ **4:5:** Gen 33:19; Jos 24:32 ✡ **4:9:** Ezr 4:1-5 ✡ **4:10:** Ioa 7:37-38; Hem 21:6 ✡ **4:12:** Ioa 8:53 ✡ **4:14:** Ioa 6:35
✡ **4:20:** Deu 12:5-14; Psa 122:1-5 ✡ **4:22:** 2Ki 17:29-41; Isa 2:3; Rom 9:4-5

22 ✡Pe imo Samaria mur a eteia utar nenge
a hetalaulau pe a heto hekeke ero. Pe imem
Iuta mur mo eteia utar nenge mo heta-
laulau pe mo heto hekeke. Iange maulinga
ke koko chach hot nge Iuta mur.
23 Pe etue e pule lape at, nenge lape heta-
laulaunga ana hana mur toto te hetalaulau
lange Temere nga ope pe nga ure man-
manna toto ngana. Ke ana etue koloi at lo.
Iange Temere tango rerere hetalaulaunga
ana hana mur nenge pomau.
24 ✡NeHalang i ope mana, pe nena heta-
laulaunga ana hana mur lape te hetalaulau
pe te heto heke i nga ope pe nga ure man-
manna toto ngana."
25 Pe hei neu hele, "Iau e eteia ke Mesias
kou atat kura." (Mesias te hetue ke Kristus).
"Pe nga etue nenge at ke sau hot, lape hele
urume ure lochloch ngana at nge imem ol."
26 ✡Ol pe Iesus hele, "Pe ana non kai iau
mai loi, iau nenge e hele lala nge iong nei
mai."
27 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana
mur tela ke te lohot mule nge i. Pe te
rura ia i nge hele lululuch nge heie. Pe
e nge iri onteia Iesus nga onteinga nemur
ero: "Lemem taua utar nge hei nei" nem pe
"Pomerei nenge o hele luluch nge hei nei?"
28 Ol pe hei neu hile sue ana ech kina pe
la mule nga tuele tana neu. La pe hele lange
hehei pe hana ke teke,
29 "Ai at ke anau nge Non nei. Non nei hele
hote ure lochloch ngana nenge e popoia nge
nike ke at heueu nei. Lape i Kristus ka loi?"
30 Iok laol, tei hot nga tuele tana neu pe tei
ke ramaria lange Iesus.
31 Nga etue neu Iesus nena hana mur te
echia i ke te teke, "Hetoronga, o ngau polia
ute mukam."
32 Pe Iesus hele lange iri ke mai, "Ak
ngaunga nenge e ngaua, imo a eteia ero
toto."
33 Ol pe nena hana mur nenge te nananas
ia i, te mangun tele hel nge iri ke te teke,
"Lape mele at ia ana ngaunga lo kai?"
34 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Iau
lape e nanas mene Non nenge kulosia iau
at lemene ngana. Pe lape e heulo hote nena
ume mur. Ke ak ngaunga laka nem lo.
35 ✡Imo a helele ke a teke, 'Teio henel koi
tu kura. Teio henel nem het pe lulunga
ana etue sapele.' Pe e hele lange imo, anau
haka pe anau langa ume mur! Ngaunga nga
ume nemur te mera tah lo. Pe a lule iri nge
ngingie ol?
36 Heueu nei lulunga ana hana mur kou
te menmene ururia lo. Iange te lulu kiraua
ngaunga nenga maulinga ke koko ana ke
ulolo. Pe non nenge tue ngaunga nemur
lape iech luluch nge lulunga ana hana ne-
mur.
37 Pe helenga nei manmanna. Nenge te
helele ia ke te teke, 'Non e tue ngaunga nga
ume pe none la ke lule.'
38 Pomalam e kulosia imo kela a lulu nga
ume nenge imo sipomo atue ero. Mele hel te
poia ume palaungana lo, pe imo a lulu heke
mene ume palaungana nem nganangana
ol."

Hulua Nge Samaria Leteria Manmanna

39 Hulua halang nge Samaria nenge tetu
nga kileng neu leteria manmanna nge
Iesus. Iange te longe hei neu nena helenga
nenge hele ke teke, "Non nei hele hote ure
lochloch ngana nenge e popoia nge nike ke
at heueu nei."
40 Pomalam Samaria mur tela nge Iesus
pe te echia i ke tu nge iri, pe tu luluch nge
iri ke etue nai.
41 Pe te longlonge Iesus nena helenga mur
pe hulua halang mule leteria manmanna.
42 ✡Pe te hele lange hei neu, "Nga tele
ngana, imem mo longe iong toro lem he-
lenga pe letemem manmanna nge Non nei.
Pe nei ol, imem sipomem mo longe i pe
mo etei mellehe mene ke non nei i non
nenge at ke mene mule hehei pe hana nga
reria poinga poreke ngana mur, nga kileng
lochloch ngana nga ich."

Iesus Hemaulia Non Soke E Tuna

43 Iok, etue nai het pe Iesus lohaka ke
lange Kalelea.
44 ✡(Iesus hele hot tele ke ulolo ke teke non
hetatalonga e lape pingana iuiu nga nena
kileng huna ero toto.)
45 ✡Iok, Iesus i kela lohot nge Kalelea pe
iri nenge Kalelea te long teua i pe leteria
manmanna nge i. Iange nga etue nenge tela
nge Ierusalem nga ngaunga matana nenga
Ingatoto, te esesia ure nemur nenge Iesus
popoia iri.
46 ✡Iesus tu nge Kalelea pe la ke lohot
mule nga kileng nenge Kana, nga kileng
nenge hulia ech pe lohot ke uain. Pe nge
Kapernam, naungaala ana none nena non
soke e tutu. Pe tuna tamane ngana singina
haleles toto.
47 ✡Non neu longe nge te teke Iesus lo-
haka nga kileng nenge Iutea, pe la ke lohot
nge Kalelea ke ulolo. Pomalam, ana non
la ke naue Iesus pe onteia i ke teke Iesus
lange Kapernam kela hemas mule tuna nge
singina haleles toto lo.
48 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, "Imo
nemur letemo manmanna ero toto. Nenge
teke a naue ure mur nge te lohot manmana,
laka lape letemo manmanna."

✡ **4:24:** Rom 12:1; 2Ko 3:17; Pil 3:3 ✡ **4:26:** Mak 14:61-62 ✡ **4:34:** Ioa 6:38 ✡ **4:35:** Luk 10:2 ✡ **4:42:** 1Io 4:14
✡ **4:44:** Mat 13:57 ✡ **4:45:** Ioa 2:23 ✡ **4:46:** Ioa 2:1-11 ✡ **4:47:** Mat 8:5-6 ✡ **4:48:** Ioa 2:18; 1Ko 1:22

49 Pe non neu hele, “Non Soke, osio la ke
ueiuei mana iange lape tuk mete heueu.”
50 ✡Pe Iesus hele, “Ola mule ol. Tum lape
tu ke maulul.”
Pe non neu letena manmanna nga Iesus
nena helenga pe i kela sapele.
51 Ana non i ke lala kura pe nena hana
mur nenge te umume nge i, te apenia i nga
kue. Pe te hele lange i ke te teke, “Tum kou
maul mule lo.”
52 Pe ana non ontei hote iri nga etue nenge
tuna maula mule ia, pe te hele ke te teke,
“Nge lona nga sinanga. Nga etue koana
nenge tera haka mulmule ume ia.”
53 Ol pe kol neu temene eteia ke nge lona
nga etue koana nem pengpeng, Iesus hele
lange i ke teke, “Tum lape tu ke maulul.” Ol
pe non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu
luluch nge i nga nena pele, iri lochloch ke
leteria manmanna.
54 ✡Pe nenge nei i merakulo naingana
nenge Iesus poia nga etue nenge lohaka nge
Iutea ke la tu nge Kalelea.

5

Iesus Hemasia None Nga Ech Matana Nge Petesta

1 Iok, etue hel nga hoena Iesus lohaka ke
lange Ierusalem iange Iuta mur te popoia
ngaunga matana e.
2 Pe nge Ierusalem ech matana e tu. Ana
ech matana tu ke rochroi mana nga kue
matana nenge teu langa kileng neu. Pe kue
matana palaungana neu te hetue ke ene
Sipsip ana Kue Matana. Pe nga helenga
Hipru te hetue ech matana neu ke ene, ech
matana nenge Petsaita pe ech matana neu
ana sauach iri lime.
3-4 Pe hulua nge haleles poia iri tema sio
rara mana nga lamau. Iri nenge mataria hit
pe iri nenge aperia lul pe iri nenge singiria
metmete. [Nga etue hel Non Soke nena
angkelo sio at ke tua maimai heke ech nga
ech matana neu. Tua maimai heke ech pe
mele nenge i muka sio kela nun teu nga ech
neu, ana haleles nenge tutu nge i nem het
sapelpele.]
5 Pe none nge haleles tu nge i ke hesinga
iri ana non kina elle pe analoch pe rahtele
mol (38), tu nga lamau pule.
6 Pe nga etue nenge Iesus esia non neu,
Iesus eteia ke haleles neu tunge non neu ke
mala toto lo. Ol pe Iesus onteia non neu,
“Lemem ke o teke o urana mule?”
7 Pe non haleles kina neu hele, “Non Soke,
mele e nge halaua iau ero ka mai. Ech nei
tua maimai haka pe e teke esio kela enun
teu pe ero, mele hemuka toto ala lo.”
8 ✡Ol pe Iesus hele lange i, “O lohaka! Pe o
mene lem manga pe oi.”
9 Nga etue neu pengpeng haleles neu het
nge non neu, pe lou heke nena tako nenge
mamaia pe i sapele.
Pe ure neu lohot pengpeng nga Sapat ana
etue.
10 ✡Pomalam Iuta mur te hele lange non
nenge urana mule neu ke te teke, “Sapat ana
etue i heueu mai. Pe hotonga hele ke teke o
takisia lem manga ero.”
11 Pe non neu tuacholia ke teke, “Non
nenge hemaulia iau hele at nge iau ke teke,
‘O lou heke lem tako nenge o mama ia pe
oi.’ ”
12 Pe hana nemur te ontei mule i, “Non tei
toto nemam, nenge hele lange iong ke teke
o mene heke pe oi?”
13 Pe non neu eteia non nenge hemaulia
i ero ol, iange Iesus kou salekleke teu nga
hulua leteria kela lo.
14 Pe nga hoena, Iesus sahol mule non neu
nga NeHalang na pele palaungana letena.
Pe hele lange i ke teke, “O naue lo, o urana
mule lo. Pe o poia poinga porekreke ngana
mur ero ol, iange lape ute e nge poreke toto
lape lohot mule nge iong.”
15 Ol pe non neu la sapele pela hele lange
Iuta mur ke teke Iesus laka nenge poia i ke
urana mule nem.

Maulinga Ke Koko Nenge Non Tuna

16 Iesus hemas mule non neu nga Sapat
ana etue pomalam Iuta mur te talun sapele
ke te tunge melmelenga lange i.
17 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Temek
ume ke kokoes mana, ke pomalam e
umume pule.”
18 ✡Ke nga nenge nei, Iuta mur te totoi ke
kerkereng ke te toto hita toto ke te teke te
hune Iesus. Pe huna nga nenge neu mana
ero. Nenge umume nga etue palaungana
nenge Israel mur te hetalaulau ia. Huna
e pule nga nenge hetetue NeHalang ke i
sipona Temene, pe poia i sipona ke ana opo
elle mana ke mange NeHalang.

Iesus Mene Kerkerenga Nenge NeHalang

19 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, “E
hele ke manmanna toto lange imo, NeHa-
lang Tuna poia ute pele nge i sipona ero.
I poia ure nemur nenge naue nge Temene
popoia. Ke ure nemur nenge Temene
popoia, Tuna popoia pule.
20 Pe Temene mutena tau tote Tuna, po-
malam henonoua i nga ure lochloch ngana
nenge popoia. Ke lape Temene henonoua
Tuna nga ure hel nge papalauna toto nga
nei, pe lape imo lochloch ngana letemo una
ala mana ia.

✡ **4:50:** Mat 8:13 ✡ **4:54:** Ioa 2:11 ✡ **5:8:** Mat 9:6 ✡ **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21-22 ✡ **5:18:** Mat 26:4; Ioa 7:1; 10:30 ✡ **5:19:** Ioa 5:30

21 Temene hemaul heke mule hana nenge
te mete ke ululo pe tunge maulinga ke
koko lange iri. Pomalam mana, Tuna lape
tunge maulinga ke koko lange mele hel nga
lemene ngana mana.
22 ✡Temene tunge kerkerenga lange Tuna
ke amnei teu lala nge hehei pe hana nga
reria poinga mur. Pe Temene poia ume nem
ero.
23 ✡Ke pomalam lape hulua te heto heke
Tuna ke pomanga te heto heke Temene. Pe
mele nenge heto heke Tuna ero, heto heke
Temene ero, iange i kulosia Tuna ke at.
24 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo,
mele nenge longe ure nenge e heleia pe
letena manmanna nge i nenge kulosia iau
at, mele nem lape mene maulinga ke koko.
Mele nem lape te amnei teu lange i ke te
hottaua ure poreke ngana e nge i ero ol.
Iange i lohaka mule nga metenga ke mene
maulinga ke koko lo.
25 Pe pule e hele ke manmanna lange imo,
etue nenge atat ana etue koi nei lo nenge
lape hana nenge te mete ke ululo te longo
hilia NeHalang Tuna kanna. Pe iri nenge te
longe lape te mene maulinga ke koko.
26 Iange Temene nena kerkerenga nge
tunge maulinga ke koko. Pe i tunge kerk-
erenga elle mana nem lange Tuna.
27 Pe Tuna mene kerkerenga nenge amnei
teu lala nga hehei pe hana reria poinga
mur. Temene tunge kerkerenga nem lange
i, iange i Non Tuna.
28 A rura nga helenga nei ero: Etue e lape
at. Pe iri lochloch ngana nenge te mete ke
tema nga polo ke ululo lape te longe nena
haliunga
29 ✡pe lape te lohot nga reria polo mur. Pe
iri nenge te nanasia poinga nge pengpeng
lape te lohaka mule pe te mene maulinga
ke koko. Pe iri nenge te nanasia poinga nge
pengpeng ero, lape te lohaka mule pe NeHa-
lang amnei teu langa reria poinga poreke
ngana mur.

Iesus I NeHalang Tuna

30 ✡ "Iau e poia ute pele ke iau toro ero. E
amnei teu langa hehei pe hana reria poinga
mur ke pomanga Temek hele ngana ia at
nge iau. Ke e amnei teu ngak nem song hot
ke urana. E poia ume nei pe e heto haka ek
ia ero. E teke e poia i nenge kulosia iau at ke
iech.
31 "Ke nenge teke e nenene iau sipok lala
nge hehei pe hana, lek helenga nem ute pele
ero.
32 Pe mele e nge altoto kou nana urum-
rume iau. Pe e eteia ke ure nemur nenge
heleleia iri neu, manmanna.
33 "Imo, a kulosia hehei pe hana lange
Ioanes nenge henunun. Pe i hele urume iau
pe nena helenga manmanna.
34 Nenge none mana hele urume iau, nem
ure palaungana ero. E hele mene ke halaua
imo ke a mene maulinga ke koko.
35 Ioanes poi ke pomalaka nga lemenge
nenge sapel lala pe tualemleme. Pe a iech
ele mene lemenge nenge Ioanes nga etue
choro ngana mana.
36 ✡ "Pe ure nenge ele haka toto nga Ioanes
nena helenga mur, ngana koi ure nemur
nenge e popoia nei. Ure nemur Temek
tunge iri at nge iau, pe te henonou hot peng-
peng ia ke Temek kulosia iau at.
37 ✡Pe pule, Temek nenge kulosia iau at
nei, i sipona hele urume iau. Pe imo, a naue
nakuna ero pe a longe nena helenga ero.
38 Nena hengetoro ma teu nge imo ero
iange letemo manmanna nge non nenge
kulosia at ero.
39 ✡Imo a sisisia NeHalang nena helenga
mur nenge ta has sue iri ke nek tototo, iange
a teke lape a mene maulinga ke koko. Pe
NeHalang nena helenga nemur, te helele ia
kai iau mai loi!
40 Pe pomerei a at nge iau ke a mene
maulinga nem ero?
41 "Iau lemek ke hehei pe hana te heto
heke iau ero.
42 Iange e etei mellehe mene imo nge
mutemo taua NeHalang nga kakahomo ero
toto.
43 Iau, Temek kulosia iau pe e mene
munna ke eat nge imo pe lememo ero ia iau.
Pe nenge teke mele at pe hele nga i sipona
ene, lape anek teua i.
44 Poinga nenge a heto haka helel nge imo
a iech ia ke elela. Pe lememo ero nge a nan-
sia kue urana ngana hel nenge NeHalang
i sipona heto heke imo ia. Pe lape letemo
manmanna nge iau ke merei ol?
45 A teke iau nge lape emes nga Temek
matana pe e hele hot amo kai? I nenge
lape hele hot amo laka Moses. Imo letemo
kerkereng nge i ke a teke lape mene mule
imo. Pe i nge lape toto hita mule amo laka.
46 ✡Nenge teke letemo manmanna toto
nge Moses iok, letemo manmanna nge iau
pule. Iange Moses nena hassinga mur
helele ia i iau lo.
47 Pe nenge teke letemo manmanna nga
Moses nena hassinga mur ero, ol pe lape
letemo manmanna nge iau ke mere?"

6

✡ **5:22:** Ioa 5:27; Ume 10:42 ✡ **5:23:** Pil 2:10-11; 1Io 2:23 ✡ **5:24:** Ioa 3:15-18 ✡ **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Ume 24:15 ✡ **5:30:** Ioa 5:19; 6:38 ✡ **5:36:** Ioa 3:2; 14:11 ✡ **5:37:** Mat 3:17; Ioa 5:32; 8:18 ✡ **5:39:** Luk 24:27 ✡ **5:46:** Ume 3:22

Iesus Hengaua Hulua (5,000)
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Iok, Iesus hele ke het pe lotele sapele nga ech hetaliliu ngana palaungana nenge Kalelea ke langa ele. (Pe ech neu ene e pule laka Tiperias).
2 Pe hulua halang te nanasia i iange te esia merakulo mur nga etue nenge hemasmas ia haleles mur.
3 Iok laol, Iesus lohaka langa sasana ilina pe are sio luluch nge nena hana mur.
4 Pe ngaunga matana nenga Ingatoto heroi lo.
5 Pe Iesus nau rara pe esia hulua nge te atat nge i. Ol pe onteia Pilipus, "Lape ta olia hulua nemur aria ngaunga langai ke te ngau?"
6 Iesus eteia utar nenge lape poia lo, pe i teke olleke mene Pilipus nga onteinga nei.
7 Pe Pilipus hele, "Nenge teke ta mene none uruna nga teio iri rahtele mol (8) pe ta olia nga hulua nemur aria naunga, lape teram mene pe saria una ero toto."
8 Pe Iesus nena none pule ene Antreas, nenge Simon Petrus tina. Ana non lohaka pe hele,
9 "Kol suna nei mene ke loi iri lime pe ruo kinkino ngana nai. Pe lape purpure hulua nemur ke merei?"
10 Pe Iesus hele, "Iok, a hele lange hehei pe hana ke teare sio." Kileng neu ana heilil halang pe hehei pe hana teare sio nga lamau. Pe tesis mene hana mur pe te lohot ke iri ana non kina lime iri analoch iri lime (5,000).
11 Ke het pe Iesus mene loi nemur pe hele urana toto lange NeHalang pe heronge lange hulua nemur nenge teare nga lamau. Pe poia ruo nemur ke pomau pule pe hulua nemur te ngau ke saria una toto nga lemeria ngaria.
12 Iok laol, hulua nemur te ngau ke saria una ol pe Iesus hele lange nena hana mur, "A takiraua ruo pe loi aluanuana mur. Pomalam lape ngaunga unne hesil ero."
13 Iok, Iesus nena hana mur te takiraua loi lime nem aluana mur pe te takiraua ke ana chasang iri analoch pe nai ke te muta.
14 Hulua nemur te esia Iesus nge poia merakulo neu ke pomau pe te hele, "Manmanna toto ke non nei, i hetatalonga nem nenge te teke lape sio at nga ich nei."
15 ✡Iok, Iesus eteia hulua nemur leteria tuanin ngana mur ke ulolo. Iri te teke lape te laua Iesus pe te echia i ke te teke aria naungaala ana non ia. Pomalam Iesus i toro i haka la mule nga hengene e.

Iesus I Haka Mana Nga Ruach Sana
(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Iok, ulei sio lo pe Iesus nena hana mur tei sio langa ech hetaliliu ngana.
17 Pe Iesus at ke lohot nge iri ero mana. Ol pe te lohaka nga sulang pe te mana tele nga ech ke tela nge Kapernam.
18 Pe kileng heingana palaungana lohot pe poia ech ke ur haka ke halang.
19 Teote ke te siklou nga tunangana lo, pe te naue Iesus nge i mana nga ech sana kela tautaua iri. Ol pe te matau toto.
20 Pe Iesus hele lange iri, "A matau ero iau paiam."
21 Ol pe te poia i ke haka luluch nge iri, pe ueiuei mana tesio nga ech hele nga kileng nenge te lala ia neu.

Hulua Te Tango Rere Iesus
22 Iok, pomange rou hulua nenge tetu nga ech neu ilina hele kura, te eteia ke Iesus tamu haka luluch nge nena hana mur nga sulang ero. Nena hana mur tela pe i tu. Pe pule te eteia ke aka elle mana ma nga lamau.
23 Ol pe sulang hel teat nga kileng nenge Tiperias ke tesio nga kileng nenge Iesus mene loi pe hele urana toto lange NeHalang pe tunge ke hulua te ngaua.
24 Pe hulua nemur tenau pe Iesus iri hul nena hana mur iri ero mai ol, te lohaka sapele nga sulang nemur pe tela nge Kapernam ke te tango rere i.

Iesus I Ngaunga Nenga Maulinga
25 Iok, nga etue nenge te hottaua Iesus nga ech ilina ele, te onteia i, "Hetoronga, O lotele at lamai nge ngingie?"
26 Pe Iesus tuacholia ke teke, "E hele ke manmanna toto lange imo. Imo a tango rerere iau iange a ngaua ngaunga nem pe samo una toto. Pe nga ure nemur nenge e hele pe te lohot manmana, a tango rere iau ia ero.
27 ✡Ngaunga nenge het mule ke ueiuei, a pur sakilil ia ana tangonga ero. A tango rara tote laka ngaunga nenga maulinga ke koko, nenge Non Tuna lape tunge lange imo. Iange Temere NeHalang tal heke nena kerkerenga lange i ke ulolo."
28 Pe iri te onteia Iesus, "Ke ume utar mur nenge NeHalang lemene ke teke mo poia?"
29 ✡Pe Iesus hele, "Ume nenge NeHalang teke a poia, ngana koi nei: letemo manmanna nge non nenge i sipona kulosia at."
30 ✡Ol pe te ontei mule i, "Ke lape o hele mana pe utar lohot ke mo esia pe letemem manmanna nge Iong? Eh, lape o poia utar?
31 ✡Lemem tete mur te ngaua ngaunga menini ngana nga ich sana lomona ke pomanga tehas sue nga NeHalang nena alalaha nge hele ke teke, 'Ana Non tunge ngaunga nenga tapa ke te ngaua.' "

✡ **6:15:** Ioa 18:36 ✡ **6:27:** Ioa 6:48-58 ✡ **6:29:** 1Io 3:23 ✡ **6:30:** Mat 16:1; Ioa 2:18 ✡ **6:31:** Exo 16:14-15; Num 11:7-9; Psa 78:24

32 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna
toto lange imo. Ngaunga nenga tapa
nem Moses tunge lange imo ero. Temek
laka nenge tungtunge ngaunga manmanna
ngana nem.
33 Ke ngaunga nenge NeHalang, ngana
laka i nenge sio at nga tapa ke hesue
maulinga nga ich nei.”
34 Pe hulua nemur te hele, “Non Soke,
talun heueu nei pe la ol, o tungtunge emem
ngaunga nem.”
35 ✡Ol pe Iesus hele ke teke, “Ngaunga
nenga maulinga, ngana koi iau lo. Mele
nenge at nge iau, lape meteana mule ero ol.
Pe mele nenge letena manmanna nge iau
lape meteana ech mule ero ol.
36 Pe imo e hele lange imo, a naue iau lo
pe letemo manmanna ero toto.
37 Iri lochloch nenge Temek tunge iri at
nge iau lape teat nge iau. Pe mele nenge at
nge iau lape enek teua i.
38 Iange esio at nga tapa ke e umeia ume
nenge NeHalang lemene taua ke teke e poia.
Pe e umeia ume nga lemek ngak ero.
39 ✡Ke i nenge kulosia iau at lemene ke
teke: Iri lochloch ngana nenge NeHalang
tunge iri at nge iau, e hile hote elle nge iri
ero toto. Lape e hemaul heke mule iri nga
etue nga rume.
40 Ke Temek lemene ke teke, iri nenge
tenau la mana nge Tuna pe leteria man-
manna nge i, lape te mene maulinga ke
koko. Pe lape e hemaul heke mule iri
lochloch nga etue nga rume.”
41 Pe Iuta mur te longe ke mau pe te tu-
ainaunau hel rara sapele. Iange Iesus hele
ke teke, “Iau laka ngaunga nem nenge sio at
nga tapa.”
42 ✡Ol pe te hele, “Non nei ene Iesus pe
temene laka ne Iosep. Ita ta eteia temene pe
tana. Pe pomerei hele ke teke, ‘Esio at nga
tapa’?”
43 Pe Iesus hele, “A tuainaunau hel rara
nge imo ero.
44 ✡Mele at nge iau nga i sipona lemene
ngana ero. Temek nenge kulosia iau at poia
mele nem ke at nge iau. Pe lape e hemaul
heke i nga etue nga rume.
45 ✡Hetatalonga mur tehas ke,
“ ‘Iri lochloch, lape NeHalang hetore iri.’
Ke iri lochloch nenge te longe NeHalang pe
te nanasia, lape teat nge iau.
46 ✡Mele pele naue Temek ero. Iau toro
mana e naue Temek NeHalang iange eat nge
i.
47 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange
imo. Mele nenge letena manmanna nge iau,
mene maulinga ke koko ke ulolo.
48 ✡Ngaunga nenge tunge maulinga ke koko
ngana koi iau.
49 Lemo tete mur te ngaua ngaunga menini
ngana nga ich sana lomona pe te mete.
50 Pe ngaunga nenge sio at nga tapa nei
altoto. Mele nenge ngaua ngaunga nei lape
mete ero.
51 Pe ngaunga nenga maulinga ke koko
nenge sio at nga tapa, ngana koi iau. Pe
nenge teke mele ngaua ngaunga nei, lape tu
ke maulul mana ol. Ke ngaunga nem, ngana
koi iau sipok mirak, nenge lape e tunge. Pe
e tunge ke hulua nga ich lochloch ngana te
mene maulinga.”
52 Ol pe Iuta mur te hele inin hel rara nge
iri pe te hele, “Non nei mai tunge mirana ke
ta ngaua ke mere mai?”
53 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna
toto lange imo. Nenge teke a ngaua Non
Tuna mirana ero pe ainia eina ero, lape atu
ke a maulul ero toto.
54 Pe iri nenge te ngaua mirak pe te inia
eik, te mene maulinga ke koko. Pe lape e
hemaul heke mule iri nga etue nga rume.
55 Iange mirak i ngaunga toto pe eik i
ininga toto.
56 Iri nenge te ngaua mirak pe te inia eik,
tetu teu luluch nge iau pe etu teu luluch nge
iri.
57 ✡Temek nenge tu ke maulul ke kokoes
kulosia iau at, pe lape etu ke kokoes ke
pomange i. Ke pomalam mana mele nenge
ngaua mirak, lape tu ke kokoes ke pomange
iau.
58 Iau ngaunga nenge sio at nga tapa pe
epoi ke pomanga ngaunga menini ngana
nenge lemo tete mur te ngaua ero. Iri te
ngaua ngaunga menini ngana nem pe te
mete. Pe mele nenge ngaua mirak, lape tetu
ke te maulul mana ol.”
59 Iesus hetottoro nga hetoronga ana pele
nge Kapernam pe helele ia ure nemur.

Helenga Nenga Maulinga Ke Koko

60 Pe Iesus nena hana mur te longe pe te
ontei, “Hengetoro nei anali toto i. Itei nenge
lape longo la ke nek kura mai?”
61 Pe Iesus eteia ke nena hana mur te
tuainaunau hel rara lo. Ol pe hele lange iri,
“Pomerei? Hengetoro nei helosio ia letemo
manmanna ngana kai?
62 Heueu nei, nenge teke a naue Non Tuna
nge lohaka la mule nga kileng nenge at
ia, lape heporeke letemo manmanna ngana
pule?
63 NeHalang Opene tunge maulinga ke
koko; pe none na kerkerenga ana ume pele
ero. Ke helenga nemur nenge e heleia
lala nge imo nem, Opepengpeng laka nena

✡ **6:35:** Ioa 4:14 ✡ **6:39:** Ioa 10:28-29; 17:12 ✡ **6:42:** Mat 13:55 ✡ **6:44:** Ioa 6:65 ✡ **6:45:** Isa 54:13 ✡ **6:46:** Ioa 1:18 ✡ **6:47:** Ioa 3:15-16 ✡ **6:48:** Ioa 6:32,58 ✡ **6:57:** 1Io 3:24 ✡ **6:64:** Ioa 13:11

helenga mur. Pe helenga nemur te tunge maulinga.
64 ✡Pe ero. Amo hel nge imo leteria manmanna ero." Iesus etei tele iri ke het lo. Iri nenge leteria manmanna ero pe i nenge lape tung heke i langa hana porekreke ngana mur pereia.
65 ✡Ol pe Iesus hele, "Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, 'Mele pele at nge iau ero. Iri nenge Temek poia ke teat nge iau, iri toro mana teat nge iau.' "
66 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana mur halang nenge te nanasia i, te ua mule pe te nanasia i ero ol.
67 Pe Iesus onteia nena hana mur nenge iri analoch pe nai neu, "Imo a teke ala pule, ae?"
68 ✡Pe Simon Petrus tuacholia, "Non Soke, lape mola mule nge itei ol? Helenga mur nga maulinga ke koko laka tunge Iong.
69 Pe letemem manmanna pe mo eteia ke Iong NeHalang nena non nenge heongana toto."
70 Ol pe Iesus tuacholia, "Iau, e henonou hot ke imo analoch pe nai. Pe elle nge imo nanas tau tote non poreke ngana nena poinga mur."
71 Iesus helele ia Iutas nenge Simon Iskariot tuna. Iutas i none nga Iesus nena hana analoch pe nai neu. Pe nga hoena tung heke mule Iesus lange hana porekreke ngana mur.

7

Iesus Titina Mur Leteria Manmanna Nge I Ero

1 ✡Ke het pe Iesus i rara nga kileng mur nge Kalelea. Iesus lemene ero nge lange Iutea iange Iuta mur te kulala tote i ke te hune i.
2 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana palaugana nenge Iuta mur te mahoch rara nga reria pelpele mur, heroi toto lo.
3 Ol pe Iesus titina mur te hele lange i, "Iong toinge o lohaka nga lamai pe ola nge Iutea ke lem hana mur nga lamau te esia ure nemur nenge o hele pe lohot manmana.
4 Iange mele nenge teke hulua lochloch ngana te eteia i, poi komkome ure mur ero. Ke ure nemur nenge o popoia iri nem, o poia ke hulua lochloch ngana nga ich te naue."
5 ✡Pe Iesus titina mur leteria manmanna nge i ero pule.
6 Pomalam Iesus hele lange iri, "Iau, ak etue toto ngana at ero kura pe imo etue lochloch urana nge imo.
7 Iange hulua lochloch ngana nga ich nei lape saria keke imo ero. Pe iau, lape saria keke iau iange e hele chach hote ure poreke ngana mur nenge te popoia.
8 Ke pomalam, imo ala nga ngaunga matana palaungana nem. Pe iau lape ela ero iange ak etue toto ngana at ero kura."
9 Iesus hele ke mau ke het pe tu sapele nge Kalelea.
10 Iok, Iesus titina mur tela nga ngaunga matana palaungana neu lo. Pe Iesus haka la pule. La pe hetei hote i lange hehei pe hana ero. La kome mana.
11 Pe nga ngaunga matana neu, Iuta mur te tangtango pe te ontei rerere i, "Anau ke non nei ngai mai?"
12 Iok, te hele chunuchnuch ia Iesus ke halang toto nga hulua leteria. Hel te teke, "Non nem, non urana ngana iam."
Pe hel te hele, "Ero iam, non nem pallaklaka ia hehei pe hana."
13 Pe elle nge iri ana seilil ero nge haliu hote Iesus, iange te mataua Iuta mur.

Iesus Hetottoro Nga Ngaunga Matana Palaungana Neu

14 Iok laol, ngaunga matana neu teke hetet lo pe Iesus i haka langa NeHalang nena pele palaungana pe talun ke hetoro.
15 ✡Pe Iuta mur leteria tuanin rara pe te hele, "Non nei langa hengetoro e ero toto i. Pe eteia ure lochloch ngana nemur ke merei?"
16 ✡Pe Iesus hele, "Hengetoro nemur nenge e tung hotote nei, iau sipok lek ia ero. At pengpeng nge i nenge kulosia iau at.
17 Nenge teke mele mutena ke nanasia NeHalang lemene ngana, lape eteia ke lek hengetoro nemur teat nge NeHalang. Pe iau sipok lek ero.
18 ✡Pe iri nenge te hetottoro nga iri siporia reria kerkerenga, te teke hehei pe hana te heto hekeke iri. Pe mele nenge lemene ke hehei pe hana te heto heke i nenge kulosia i ke at, heleia helenga nge manmanna pe pallaklaka ero.
19 ✡Moses tunge hotonga mur lange imo. Pe amo e nge imo longo taua hotonga nemur ero. Pe pomerei toto nenge a teke a hune iau mam?"
20 ✡Pe hana nemur te hele, "Iong nge lape uneinei tuteu nge iong iam. Itei nenge teke hununе iong mam e?"
21 Pe Iesus hele lange iri ke teke, "E hele mana pe ute e lohot pe imo lochloch letemo una mana ia.
22 ✡Pe Moses tunge hotonga nenga us rir ngana lange imo. (Hotonga nem talun nge Moses ero. Talun nge lemo tete mur nike.) Pe imo arir us nga Sapat ana etue.

✡ **6:65:** Ioa 6:44 ✡ **6:68:** Mat 16:16 ✡ **7:1:** Ioa 5:18 ✡ **7:2:** Lev 23:34 ✡ **7:5:** Ume 1:14 ✡ **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 ✡ **7:16:** Ioa 12:49; 14:10 ✡ **7:18:** Ioa 8:50 ✡ **7:19:** Ume 7:53; Rom 2:21-24 ✡ **7:20:** Ioa 8:48; 10:20 ✡ **7:22:** Gen 17:9-13; Lev 12:3 ✡ **7:23:** Ioa 5:8-10, 16

23 ✡Imo a nanas tau pengpeng ia hotonga
nem ke nenge teke a riria mamau sune nga
Sapat ana etue, a teke ute pele ero. Pe
pomerei nenge letemo inin taua iau nge e
hemasia none nga etue nem pule?
24 A henonou pulut mene perimo langa
mele na poinga ero. A amnei teu la ke nek
toto mukam. Ke het pe a heleia ke ma ke
pengpeng."

Iesus Mai I Non Nenge Mene Tuangaola Nge Heo Ngana Kai?

25 Nga etue neu pengpeng hana hel nge
Ierusalem te talun ke te ontei sapele, "Non
nenge te teke te hunune kaloi?
26 Ngana paiam haliuliu nga hulua leteria
pe te poia helenga unne lange i ero mana
pamam. Eh, lape hana nenge iri mukmuka
te teke non nei i Kristus kai?
27 ✡Ero nike. Ita ta eteia non nei na kileng.
Pe nga etue nenge Kristus at, mele eteia at
ngana ero."
28 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena
pele ana sauach kura pe alngana hot, "Oe,
imo a eteia iau pe a eteia eat ngak. Pe eat
lamai nga iau sipok lemek ngak ero. Pe i
nenge kulosia iau at tu ke manmanna pe
imo a eteia i ero.
29 Pe iau e eteia i iange etu luluch nge i pe
i kulosia iau at."
30 ✡Iesus hele ke mau pe hana nemur te
teke te laua i, pe ero. Iange ana etue toto at
ero kura.
31 Pe hulua halang nga iri nenge temes
neu, leteria manmanna nge Iesus. Pe te
hele, "Iok, non nei poia ure halang ke te lo-
hot ke ulolo, pe non nenge mene tuangaola
nge heo ngana at pe lape poia ure halang
toto ke te lohot ol?"

Hana Papalauna Mur Te Teke Telaua Iesus

32 Ol pe Paresio mur te longe hulua nge te
hele chunuchnuch ia ure nemur nge Iesus.
Pomalam tunginga ana hana papalauna
mur pe Paresio mur te kulosia NeHalang
nena pele ana naungaala mur ke te laua
Iesus.
33 Pe Iesus hele, "Iau lape etu luluch nge
imo ke etue choro mana ol pe lape ela mule
nge i nenge kulosia iau at.
34 ✡Pe lape a tango rere iau pe a hottaua
iau ero. Pe aat nga kileng nenge etu ia ero."
35 Ol pe Iuta mur te ontei hel nge iri, "Non
nei mai teke la langai nenge lape ta hottaua
i ero mai? Ita rera hana mur tetu nga kileng
papalauna nemur nge Krik. Pe lape non nei
lange iri ke hetottore iri kai?
36 Na helenga nei luna merei? Nenge hele
ke teke, 'Lape a tango rere iau pe a hottaua
iau ero. Pe kileng nenge etu ia, amo e at ia
ero.' "

Iesus Heleia Ech Nenge Tunge Maulinga

37 ✡Iok, nga ngaunga matana neu ana etue
nenge het ia, i etue palaungana ia. Pe Iesus
mes haka pe hele ke palaungana toto, "Mele
nenge meteana ech, at nge iau ke in ech.
38 ✡Mele nenge letena manmanna nge
iau, NeHalang nena alalaha hele ke teke,
'Lape ech tana nenge tunge maulinga ke
koko lape lelele nga letena.' "
39 ✡Nga nenge nei Iesus helele ia
Opepengpeng. Opepengpeng nem te
tung hote ero kura. Pe nga etue nenge
Iesus lohaka mule ke mene hemalmalinga
palaungana ol, iri nenge leteria manmanna
nge Iesus lape te mene Opepengpeng nem
ol.

Hulua Te Echachala Helia Iesus

40 ✡Hulua te longe Iesus nena helenga
mur pe hel te hele, "Manmanna toto ke non
nei i Hetatalonga."
41 ✡Pe hel te hele, "Non nei, i Kristus."
Pe hel pule te hele, "Kristus at nga kileng
nenge Kalelea ero.
42 ✡NeHalang nena alalaha hele ke teke,
Kristus at nge Petlehem nga kileng nenge
ne Teuit tutu ia. Pe lohot pengpeng nge ne
Teuit na tete mur."
43 Nenge nei poia hulua nemur ke telas
lele hel.
44 Ke hel te teke te laua Iesus pe mele pele
sie i ero.

Hana Papalauna Nenge Iuta Leteria Manmanna Nge Iesus Ero

45 Ol pe NeHalang nena pele ana naun-
gaala mur tela mule pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe Paresio mur te
onteia iri, "Pomerei nenge a mene Iesus at
ero mam?"
46 ✡Pe naungaala nemur te hele, "Non e
hele ngana pomange non nei ero i."
47 Pe Paresio mur te hele, "Luna pomanga
a teke i pallaka ia imo pule. Ae?
48 ✡Pe a longe hana papalauna hel pe
Paresio hel nge leteria manmanna nge i
pule? Ero le.
49 Pe hulua pa nemur nenge te eteia ho-
tonga mur ero, NeHalang lape hemete iri."
50 ✡Pe non Paresio e nge ene Nikotemus la
tala ke esia Iesus lo. Ana non lohaka pe hele
ke teke,
51 "Ita rera hotonga hele ke teke talau
pulut mene none ero. Ta longo teu lange i

✡ **7:27:** Ioa 7:41; 9:29 ✡ **7:28:** Mat 11:27; Ioa 8:55 ✡ **7:30:** Ioa 7:44 ✡ **7:34:** Ioa 8:21; 13:36 ✡ **7:37:** Lev 23:36; Isa 55:1; Ioa 4:14 ✡ **7:38:** Isa 58:11 ✡ **7:39:** Ioa 16:7; 20:22; Ume 2:4 ✡ **7:40:** Ioa 6:14 ✡ **7:41:** Ioa 1:46 ✡ **7:42:** Psa 89:3-4; Mic 5:2 ✡ **7:46:** Mak 1:22 ✡ **7:48:** Ioa 12:42 ✡ **7:50:** Ioa 3:1-2

ke nek pe tanau urume ure nemur nenge
popoia mukam."
52 ✡Pe hana nemur te hele, "Iong mam lem
nge Kalelea pule ma? Onau teu langa NeHa-
lang nena alalaha ke nek mukam. Pe lape
o eteia ke hetatalonga pele at nge Kalelea
ero." [
53 Ke het pe iri lochloch tela mule nga
reria kileng mur.

8

Te Takue Hei Salaunga Kina E Lange Iesus

1 Pe Iesus langa hengene nge Oliua.
2 Iok, nga uach uruna Iesus la mule nga
NeHalang nena pele palaungana. Pe nga
lamau hulua teat nge i. Ol pe Iesus are sio
pe hetottore iri.
3 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Pare-
sio mur te mene teua hei salaunga kina e pe
te poia hei neu ke mes nga hulua mataria.
4 Pe te hele lange Iesus, "Hetoronga, hei
nei te hottaua i nge salaulau.
5 ✡Pe hotonga nenge Moses hele ke teke
hei nenge pomai ta tamal hune ana um. Iok
o hele, lape mopoi ke mere?"
6 Iri te teke tetua laka hote i ke heleia
helenga poreke ngana e. Pomalam te tamal
hote onteinga neu.
Pe ero. Iesus tatuch sio ke has nga ich nga
penna kukanna.
7 ✡Pe hana nemur te onteitei kura. Po-
malam Iesus mes haka pe hele, "Nenge teke
amo e nge imo poia poinga poreke ngana
e ero toto, i muka ia imo ke tamal tele hei
nem."
8 Pe Iesus tatuch sio mule ke has nga ich.
9 Hana nemur te longe helenga neu pe te
ua ke iri ellechle. Hana tuauna ngana mur
te ua tala pe kulpo mur te nanasia iri. Lala
kela Iesus i toro mana tu ol pe hei neu pule
mes nga munna kura.
10 Ol pe Iesus mes haka pe onteia hei neu,
"Hei nem, hana nemur ol? Pomere, mele e
nge tu ke palot am melmelenga ana helenga
ero kai?"
11 ✡Pe hei neu hele, "Non Soke, mele ero ol
i."
Pe Iesus hele, "Iau lape e hele hote iong
ero pule. Ola pe o poia poinga poreke ngana
ero ol."]

Iesus I Lemenge Nenga Ich

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus hele la
mule nge hehei pe hana, hele ke teke, "Iau
lemenge nenga ich nei. Mele nenge nanasia
iau lape i nga kileng au ngana ero ol. Iange
lape mene lemenge nenga maulinga."
13 Ol pe Paresio mur te hele, "Nga etue
nenge o hele urumrume iong, iong toro
mana o teke ure nemur manmanna. Pe
imem mo teke o channanga."
14 ✡Pe Iesus hele, "Oe, iau sipok e hele
urumrume iau. Pe lek helenga nemur man-
manna iange iau e eteia eat ngak pe e eteia
ela ngak. Pe imo a eteia eat ngak pe ela ngak
ero.
15 ✡Imo a amnei teu ngamo nga ure mur,
a poia nga poinga nemur nga ich. Pe iau
e henonou perik lange mele nga poinga
poreke ngana e ero.
16 ✡Pe nenge teke e amnei teu langa mele
nena poinga, lek helenga mur manmanna
iange iau toro e poia ero. Temek nenge
kulosia iau at tu luluch nge iau pe e poia.
17 ✡Imo lemo hotonga hele ke teke, 'Nenge
teke hana nai te hele hote helenga elle, he-
lenga nem manmanna.'
18 ✡Pe iau, iau toro koi nenge e hele urum-
rume iau nei. Pe neingak laka Temek nenge
kulosia iau at."
19 Ol pe hana nemur te ontei, "Ke Temem
ngai?"
Pe Iesus hele, "Imo a eteia iau ero pe a
eteia Temek ero. Nenge teke a eteia iau, lape
a eteia Temek pule."
20 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena
pele palaungana letena nga tunginga mur
tema ngaria, pe helele ia helenga nemur. Pe
mele pele laua i ero iange ana etue at ero
kura.

Iesus Hele Urume La Mule Ngana

21 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei pe hana
ke teke, "Iau e lala lo koi. Pe lape a tongo
rere iau pe a mete hite lemo poinga poreke
ngana mur. Pe lape a at nga kileng nenge e
lala ia nei ero."
22 Iuta mur te longe helenga neu pe te
ontei hel mule nge iri ke mai, "Pomerei
nenge hele ke teke, 'Imo lape at nga kileng
nenge e lala ia nei ero mai?' Lape i sipona
hun mule i kai?"
23 ✡Pe Iesus hele, "Imo lemo nge sio pe iau
lek nga lut. Imo lemo nga ich nei pe iau lek
nga ich nei ero.
24 Pe e hele ke e teke lape a mete hite
lemo poinga poreke ngana mur. Iau laka
nenge e teke iau koloi. Pe nenge teke letemo
manmanna nga nei ero, manmanna toto ke
lape a mete hite lemo poinga poreke ngana
mur."
25 Pe hana nemur te ontei, "Ke iong itei
nemam?"
Pe Iesus tuacholia, "Iau itei? Nem e heleia
lange imo ke ulolo.

✡ **7:52:** Ioa 7:41-42 ✡ **8:5:** Lev 20:10; Deu 22:22-24 ✡ **8:7:** Deu 17:7 ✡ **8:11:** Ioa 5:14 ✡ **8:12:** Isa 49:6; Ioa 1:4-9; 9:5; 12:46 ✡ **8:14:** Ioa 5:31-32; 7:28 ✡ **8:15:** Ioa 12:47 ✡ **8:16:** Ioa 5:30; 8:29 ✡ **8:17:** Deu 19:15 ✡ **8:18:** 1Io 5:9 ✡ **8:20:** Ioa 7:30 ✡ **8:21:** Ioa 7:34; 13:33 ✡ **8:23:** Ioa 3:31

26 Pe lek helenga halang nge lape e hele
hote lemo poinga poreke ngana mur. Pe i
nenge kulosia iau at na poinga mur peng-
peng toto. Pe ure nemur nenge e longe nge
i, e heleia ke pengpeng lange hehei pe hana
nga ich nei."
27 Iesus helele ia Temene pe hehei pe hana
te eteia ero.
28 ✡Ke pomalam Iesus hele, "Nga etue
nenge a heon heke Non Tuna, lape a eteia
ke iau laka nenge e teke iau koloi. Pe lape a
eteia ke e poia ute pele nga lemek ngak ero.
E hele ke pomanga Temek hetoro iau ia.
29 Iange i nenge kulosia iau at, ngana
koi tu luluch nge iau; Hile iau ke iau toro
ero iange e nanas mene lemene ngana ke
kokoes."
30 Iesus hele ke mau pe hulua leteria man-
manna nge i.

Apraham Nena Tete Mur

31 Ol pe Iesus hele lange Iuta mur nenge
leteria manmanna nge i ke teke, "Nenge
teke a rahite lek hengetoro mur ke kerk-
ereng, lape lek hana mur toto laka imo.
32 Pe lape a eteia helenga manmanna
ngana. Pe helenga manmanna ngana nem
lape un hote ure mur nenge rahit ele imo pe
poia imo ke a ume manmanna nge mele ero
ol."
33 ✡Pe iri te hele, "Apraham nena tete mur
i imem. Pe mo ume nge mele ero kura i. Pe
pomere nenge o hele ke o teke lape mo ume
manmanna nge mele ero ol?"
34 ✡Pe Iesus tuacholia, "E hele ke man-
manna lange imo. Iri lochloch nenge te
popoi poinga poreke ngana, poinga poreke
ngana nem chiu hit tote iri ke tepoi man-
mana poinga poreke ngana ke kokoes.
35 Hekuleileinga ana non nenge tu luluch
nge none pe nehei pe tutuna mur, i tuteu
toto nge iri ero. Pe non nem tuna mana lape
tu teu toto nge temene pe tana.
36 Ke nenge teke NeHalang Tuna poia imo
ke atu ke nek, lape atu ke nek toto sapele.
37 E eteia ke Apraham nena tete mur imo.
Pe imo a teke a hune iau iange a mene lek
hengetoro mur ero.
38 Pe e helele ia ure nemur nenge Temek
henonou iau ia lala nge imo. Ke imo a poia
laka ure nemur nenge Tememo NeHalang
teke a poia."
39 ✡Pe iri te tuacholia, "Imem tememem
laka Apraham."

Pe Iesus hele, "Toinge Apraham tutuna
mur imo ke manmanna, lape lemo poinga
mur pomanga Apraham nena poinga mur
nike. Pe ero.
40 Helenga manmanna ngana mur nenge
e longe nge NeHalang e hele hote lange
imo. Pe ero, a teke a hununе iau kura. Pe
Apraham poia poinga pele nge pomai ero.
41 ✡Tememo nena poinga laka nenge a
popoia nem."

Pe iri te hele, "Ouo! Iong o teke imem
tememem itei? Imem tamem hei salaunga
kina e ero i! Imem Tememem laka NeHa-
lang i toro."
42 Pe Iesus hele lange iri, "Nenge teke
Tememo toto NeHalang toinge lememo
taua iau. Iange iau etu luluch nge i koi
nenge eat nei. Pe eat nga iau sipok lemek
ngak ero; i sipona kulosia iau ke eat.
43 Pe lek helenga mallaha nge imo ero
iange lememo ero ia lek hengetoro mur.
44 ✡Imo tememo laka non poreke ngana
ke a nanas tau menmene nena poinga
mur. I hunun hana ke te metmete nga tele
ngana toto nike. Pe i nge lemene ero ia
helenga manmanna ngana iange helenga
manmanna ngana e tu nge i ero toto. I hetei
hot pengpeng ia i nga nena pallakanga mur.
Iange i pallaka hali pe pallakanga kina i
toto.
45 Pe iau e heleia helenga nge manmanna
pe letemo manmanna ia lek helenga ero.
46 ✡Amo tei hottaua iau nge e poia poinga
poreke ngana e lo? Iau e helele ia helenga
nge manmanna. Pe pomerei letemo man-
manna nge iau ero?
47 ✡NeHalang tutuna mur laka iri nenge
te longo taua nena helenga mur. Pe imo
a longo taua nena helenga mur ero. Luna
pomanga NeHalang tutuna mur imo ero."

Iesus I Palaungana Toto Nge Apraham

48 ✡Pe Iuta mur te hele inin taua i, "Iong
uneinei laka tuteu nge iong iange lem nge
Samaria iam."
49 Pe Iesus hele, "Iau uneinei tu teu nge
iau ero. Iau e heto heke tote Temek pe imo
atal sio tote iau.
50 Iau lemek ke hehei pe hana te heto heke
iau ero. Mele e pule lemene ke teke hehei pe
hana te heto heke iau. Pe i, ana ume nenge
amnei urumrume poinga mur.
51 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange
imo. Mele nenge longo taua lek hengetoro
mur lape mete ero."
52 Pe Iuta mur te hele, "Nenge nei mo eteia
ke uneinei tu teu nge Iong! Iange Apraham
pe hetatalonga mur te mete lo. Pe iong
o teke, 'Mele nenge nanasia lek hengetoro
mur ke nek lape mete ero.'
53 Ita rette Apraham mete ke ulolo. Pe
pule hetatalonga mur te mete lo. Pe iong

✡ **8:28:** Ioa 3:14 ✡ **8:33:** Mat 3:9 ✡ **8:34:** Rom 6:16, 20 ✡ **8:39:** Mat 3:9 ✡ **8:41:** Isa 63:16 ✡ **8:44:** 1Io 3:8
✡ **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 ✡ **8:47:** 1Io 4:6 ✡ **8:48:** Mak 3:21-22 ✡ **8:51:** Ioa 5:24

mam! O teke iong palaungana toto nge i ma? O teke iong itei panem mam?"

54 Pe Iesus hele, "Nenge teke e heto heke iau sipok ek, lape luna ero toto. Pe Temek NeHalang nenge a heto amo Soke ia, i sipona hemalmalia iau.

55 Iau e eteia i pe imo a eteia i ero toto. Pe nenge teke e hele ke e eteia i ero, lape iau non nenge e pallaklaka ke mange imo. Pe iau e rahite nena helenga mur iange e eteia i.

56 Tememo Apraham iech toto nge lape esia iau nga ak etue. I esia pe iech ele tote."

57 Pe Iuta mur te hele lange i, "Ia iong mam o naue Apraham lo ma? Am hesinga iri ana non kina nai pe analoch ero kura iam." (30)

58 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke manmanna toto lange imo. Apraham tana hoe i ero kura pe iau etu tala lo."

59 Iesus hele ke mau pe Iuta mur te lolochia um ke te teke te tamal hune i. Pe ero. Iesus erue sio nga mataria pe i hot nga NeHalang na pele palaungana neu ke lange hot.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Tehoe I Pe Matana Hit

1 Iok, Iesus i olole pe naue none nge matana hit. Non neu tehoe i pe matana hit nike.

2 ✡Ol pe nena hana mur te onteia i, "Hetoronga, itei toto poia poinga poreke ngana nenge non nei te hoe pe matana hit mai? Isipona ma alona mur?"

3 ✡Pe Iesus hele, "Non nei tehoe pe matana hit. Isipona pe alona mur te poia poinga poreke ngana e ero. Pe ure nei lohot ke hemallaha hote NeHalang nena kerkerenga nge non nei.

4 Heueu nei uach mana kura pe ta popoia i nenge kulosia iau at nei ana ume. Iange miliko at pe mele lape ume ero ol.

5 ✡Nga etue nenge e tutu nga ich nei, iau sipok iau lemenge nenga ich."

6 ✡Iesus hele ke mau ke het pe ulut sio nga ich pe poia melete nga melona. Ke het pe unhite nga non neu matana.

7 Ol pe hele lange non neu, "Ola ke onun nga ech matana nenge Siloam." (helenga neu luna, Kulosia la.) Ke non neu la ke nun pe at mule pe nau ke nek sapele.

8 Pe non neu na kileng ngana mur pe iri nenge te naue i nge long usus ure nga tele ngana te ontei, "Non nenge arare pe long usus ure nge hehei pe hana mam lom?"

9 Pe hel te hele, "Oe, i laka lom."

Pe hel teke, "Ero, i mele e pule pe nakuna mange non nem iam."

Pe non neu hele, "Iau sipok i loi."

10 Pe iri te ontei, "Pe matam urana mule ke merei?"

11 Pe non neu hele, "Non nenge te hetue ene ke Iesus, poia melete pe unhite nga matak. Pe hele at nge iau kela enun nge Siloam. Iok, ela ke enun pe enau mule sapele!"

12 Pe iri te ontei, "Ke ana non nem ngai?" Pe non neu tuacholia, "E etei ero i."

Paresio Mur Telas Lele Hel

13 Ol pe hana nemur te mene non mata hit neu lange Paresio mur.

14 Pe Iesus une melete nga non neu matana ke urana mule nga Sapat ana etue.

15 Pomalam Paresio mur te onteia non neu, "Iong mam onau mule ke merei?"

Pe non neu hele, "Iesus poia melete nga matak pe enun pe enau mule sapele."

16 Ol pe Paresio mur hel te hele, "Nakuna nenge non nei NeHalang kulosia at ero i, ngana kai nenge nanasia hotonga mur nga etue palaungana nei ero mai."

Pe hel te hele, "Nenge teke non nei i non nge popoi poinga poreke ngana, poi hote ure palaungana e nge pomai ero." Pomalam telas lele hel sapele.

17 ✡Ol pe te ontei mule non neu, "O amnei lange non nenge poia matam ke urana mule nem, non tei toto ia mau?"

Pe ana non tuacholia, "Non nem i hetatalonga ia laka."

18 Non neu matana hit tala mukam pe heueu nei nau mule ke nek ol. Pe Iuta mur leteria manmanna nga neu ero. Ol pe te hekulo non neu temene pe tana aria

19 pe te onteia iri, "Tumo nenge a teke ahoe pe matana hit ka loi? Iok, heueu nei matana urana mule ke merei?"

20 Pe non neu temene pe tana te hele, "Mo eteia ke i tumem ia nge mo hoe pe matana hit.

21 Pe heueu nei matana charchara pe es ke nek mule. Nenge nem imem mo etei teu la ero ol. Itei toto nenge poia matana ke charchara mule? Ana non i palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo la."

22 Non neu temene pe tana te hele ke mai iange te mataua Iuta mur aria papalauna mur nge te hele ke te teke, nenge teke mele heleia Iesus nge i Non nge Hemasinga, lape tepoi ele mele nem ke langa hetoronga ana pele ero ol.

23 Ke ngana laka nenge temene pe tana te hele ke te teke, "Ana non i palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo la."

✡ **8:58:** Ioa 1:1 ✡ **9:2:** Ezk 18:20; Luk 13:2, 4 ✡ **9:3:** Ioa 11:4 ✡ **9:5:** Mat 5:14; Ioa 8:12 ✡ **9:6:** Mak 8:23 ✡ **9:17:** Ioa 4:19

24 Iok, te iua non mata hit nenge matana urana mule neu henai ngana, pe te hele, “O heto haka tote NeHalang ene pe o hele ke manmanna. Imem mo eteia ke non nenge o helele ia nem i non poreke ngana.”
25 Pe non neu tuacholia, “A teke non nem i non poreke ngana, nem e eteia ero. Pe ute elle mana nge e eteia. Ngana laka nenge; iau matak hit mukam pe heueu nei e es mule ol.”
26 Ol pe hana nemur te ontei, “Iok, poia utar lange iong? Pe poia iong ke matam charchara ke merei?”
27 Pe non neu tuacholia, “E hele lange imo ke ulolo pe lememo ero nge a longe. Pe pomerei toto nenge a teke a longo mule? A teke a lohot ke nena hana mur imo pule? Ae?”
28 Ol pe te hele inin taua i ke te teke, “Non nem nena non laka iong. Imem, Moses nena non mur koi imem.
29 Pe mo eteia ke NeHalang hele lala nge Moses lo, pe non nem mo eteia at ngana ero iam.”
30 Pe non neu hele, “Apoi letek lilil iam. Non nei poia matak ke charchara mule. Pe pomere a teke a eteia at ngana ero?
31 ✡Ita lochloch ta eteia ke NeHalang longo lala nge iri nemur nenge te heto hekeke i pe te longo tautaua i. Pe iri nemur nenge te popoi poinga poreke ngana NeHalang longo lange iri ero.
32 A longe mele nge tehoe pe matana hit pe none hemas mule i lo?
33 Nenge teke NeHalang kulosia non nei ke at ero, lape poia ute pele ero.”
34 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong tam hoe iong pe poinga poreke ngana tu luluch nge iong nike. Pe o teke o hetoro mule kai imem mai?” Ol pe telope hote i nga hetoronga ana pele.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tepoi Ke Mange Mata Hit Mur

35 Iok, Iesus longe non neu nge te lope hote i nga hetoronga ana pele pe la ke hottaua i. Pe Iesus hele, “Letem manmanna nge Non Tuna?”
36 Pe non neu ontei, “Non Soke, Non Tuna mam itei toto ia? O heleia at nge iau. Pomalam lape letek manmanna nge i.”
37 Pe Iesus hele lange non neu, “Ngana iam o esesia i nemam lom. Non Tuna laka nenge hele lululuch nge iong nem.”
38 Pe non neu hele, “Non Soke, letek manmanna nge iong.” Ol pe non neu tualou sio pe heto heke Iesus.
39 Pe Iesus hele, “Eat nga ich nei ke e tatalo ele hehei pe hana nga etue palaungana nenge atat. Pe eat ke iri nemur nenge mataria hit tenau mulmule pe iri nenge te nachnau mataria hitit.”
40 ✡Pe Paresio mur hel nge tetu rochroi nge Iesus, te longe Iesus nge hele ke mau pe te ontei, “Ke pomerei? Imem nei matamem hit pule kai?”
41 Pe Iesus hele, “Nenge teke matamo hit lape lete meena ngana nga poinga poreke ngana ero nge imo. Pe heueu nei a hele ke a teke a nachnau kura. Pomalam lete meena ngana nem tu nge imo kura.”

10

Sipsip Mur Pe Aria Naungaala

1 Pe Iesus hele pule ke teke, “E hele ke manmanna toto lange imo. Sipsip mur tetu teu nga mapuo letena. Pe mele nenge i teu nga mapuo nem matana ero pe tamu tote mapuo ke lange teu, mele nem i non nenge kemkeme pe hunun.
2 Pe non nenge i teu nga mapuo nem matana, mele nem i non nenge nauelele sipsip mur.
3 Pe non nenge nauelele mapuo nem matana lohe piunga nge i. Pe sipsip mur te longo urume non nenge nauelele iri kanna. Pe hetetue nena sipsip mur eria pe koko hote iri ke tela nge hot.
4 Nga etue nenge koko hote nena sipsip mur, ana non i ke i mukmuka nge nena sipsip mur. Pe nena sipsip mur te nanasia i iange te longo urume kanna.
5 Pe sipsip nemur te nanas pulut mene none ero. Iri lape te ua mule non nem ana iange te longo urume kanna ero.”
6 Iesus nene nananga nei lange hehei pe hana pe te eteia luna ero toto.
7 Ol pe Iesus hele mule, “E hele ke manmanna lange imo, sipsip nemur reria piunga matana koi iau.
8 ✡Pe iri nemur nenge teat tala nge iau, iri hana nenge te kemkeme pe iri hana nenge te hunun. Pe sipsip nemur te longo urume karia ero.
9 Iau nge iau piunga matana koloi. Pe mele nenge iteu pengpeng nge iau, lape NeHalang mene mule i. Pe lape i teueu pe i hotot ke menmene ana ngaunga.
10 Kemenge kina mur teat ke te kemkeme pe te hunun pe te heporeke sipsip mur. Pe iau eat ia maulinga nge iri. Pe maulinga nem lape muta toto nge iri.
11 ✡ “Iau sipok, iau non urana ngana nenge enau elele sipsip mur. Pe non urana ngana nenge nauelele sipsip mur, tung heke i sipona ke mete ke halaua nena sipsip mur.
12 ✡Pe non nenge umume ke nauelele sipsip mur pe te ololia i, nena sipsip toto nemur

✡ **9:31:** Psa 34:15 ✡ **9:34:** Psa 51:5 ✡ **9:40:** Mat 15:14 ✡ **10:8:** Jer 23:1-2; Ezk 34:2-3 ✡ **10:11:** Psa 23:1; Hem 7:17 ✡ **10:12:** Ume 20:29

ero. Nga etue nenge non nem naue kaone hinolo nge atat, lape ua pe sipsip nemur iri toro tetu ol. Pe kaone hinolo nem at ke hun lapue sipsip nemur pe telot parai.
13 Non nem poia poinga nei iange ume nenge teol mene i. Pe letena tu toto nge sipsip nemur ero.
14 "Iau sipok, iau non urana ngana nenge enau elele sipsip mur. E etei tote lek sipsip mur pe iri te etei tote iau.
15 ✡Pomalam mana nge Temek nge etei tote iau pe iau e etei tote i. Pe e tung heke iau ke e mete ke e halaua lek sipsip mur.
16 ✡Pe lek sipsip mur hel pule tetu teu nga mapuo nei ero. Iri pule te longo urume kalik pe lape e mene iri at pule. Ke lape sipsip mur aria tuluk elle pe aria naungaala elle mana.
17 ✡Temek mutena tau tote iau iange e tung heke iau ke e mete pe lape e maul haka mule.
18 Mele pele nakuna ero toto nge hemete tote iau. Iau sipok e tung heke iau nga lemek ngak. Nga iau sipok lek kerkerenga e tung heke iau ke e mete. Pe nga iau sipok lek kerkerenga e lohaka mule nga metenga. Nenge nei Temek i sipona heleia at nge iau."
19 Iuta mur te longe Iesus na helenga nemur pe telas hel mule.
20 Pe halang nge iri te hele, "Uneinei tu teu nge i pe poia i ke ana hauaua tototo lola. A longo lange i ke?"
21 Pe hel te hele, "Non e nenge uneinei poia ke ana hauaua toto, heleia helenga nemur nenge pomai ero. Uneinei pele mam poia non mata hit e ke matana charchara mule loma, ae?"

Iuta Mur Lemeria Ero Ia Iesus

22 Iok laol, hetalaulaunga ana etue palaungana lohot nge Ierusalem. Nga etue neu leteria metene mule nenge te tunge pele palaungana lange NeHalang ke nena ia nge nike. Pe etue neu lohot laka nga kileng lololo ngana ana etue.
23 Iok, Iesus ii nga NeHalang na pele palaungana. Pe ii nga pele palaungana nem unne nenge te etue ke ene Ne Solomon Nena Sauach.
24 Pe Iuta mur te heliliu hite i pe te hele, "Nge ngingie ol pe o hemallaha hote iong at nge imem? O hele pengpeng mana, iong Kristus mam lom ae?"
25 Pe Iesus hele, "E hele lange imo ke ulolo pe letemo manmanna ero. Ure nemur nenge e hele pe te lohot manmana, e poia nga Temek ene. Pe ure nemur te hemallaha hote iau.
26 Pe imo letemo manmanna nge iau ero toto iange lek sipsip mur imo ero.
27 Iau e eteia lek sipsip mur pe iri te longo urume kalik pe te nanasia iau.
28 ✡Pe iri lape te mete ero ol iange e tunge maulinga ke koko lange iri pe tetu nga perik. Pe mele pele mene hote iri ero toto.
29 Temek tunge sipsip nemur at nge iau. Pe i, i palaungana toto nga hehei pe hana lochloch. Pe mele pele mene hote iri nga Temek penna ero toto.
30 Imem nai Temek imem elle mana."
31 Ol pe Iuta mur te lochloch um ke te teke te tamal hun mule Iesus.
32 Pe Iesus hele lange iri, "Iau e henonou hote Temek nena kerkerenga lange imo, nga nenge e hele pe ure te lohot manmana. Pe tei toto nenge poia imo ke a teke a tamal hun iau ia, e?"
33 ✡Pe Iuta mur te hele, "Mo tamal hune iong nga ure nemur ero. Mo teke mo tamal hune iong iange, iong none mana pe o hele poreke tote NeHalang, nga nenge o teke imo nai NeHalang imo elle mana!"
34 ✡Pe Iesus hele lange iri, "NeHalang nena helenga masio nga lemo hotonga pule nenge hele ke teke, 'Imo nehalang.'
35 Nge nike hana nenge te longe NeHalang nena hotonga, NeHalang hetue iri ke iri nehalang. Pe helenga nenge masio nga NeHalang nena alalaha helenga nem manmanna.
36 Iau NeHalang i sipona hesilei hote iau pe kulosia iau ke esio at nga ich nei. Pe pomerei a hele ke a teke e hele poreke NeHalang nenge e hele ke e teke, 'Iau NeHalang Tuna'?
37 Nenge teke e poia Temek ana ume ero, urana nge letemo manmanna nge iau ero.
38 ✡Pe nei e popoia Temek ana ume. Pe pomerei letemo manmanna nge iau ero? Pomam, letemo manmanna nga ure nemur nenge e hele pe te lohot manmana. Pomalam lape letemo mallaha pe a eteia ke Temek tuteu luluch nge iau pe iau etu teu luluch nge Temek."
39 Ol pe Iuta mur te teke te laua Iesus, pe Iesus sereha mana nga peria pe la.
40 ✡Iok, Iesus lotele nga ech nge Iortan kela mule nga kileng nenge Ioanes henunun hehei pe hana ia nge nike, kela tu lamau.
41 Pe hulua halang tela nge i pe te hele, "Ioanes hele pe ure mur te lohot mana ero. Ure lochloch ngana nenge Ioanes helele ia nge non nei, lohot ke manmanna."
42 Pe hulua halang nga kileng neu leteria manmanna nge Iesus.

✡ **10:15:** Mat 11:27; 1Io 3:16 ✡ **10:16:** Isa 56:8; Ezk 34:23 ✡ **10:17:** Pil 2:8-9 ✡ **10:28:** Ioa 3:16; 6:39 ✡ **10:33:** Lev 24:16 ✡ **10:34:** Psa 82:6 ✡ **10:38:** Ioa 14:10-11 ✡ **10:40:** Ioa 1:28

11

Lasarus Mete

1 ✡Iok, none nge ene Lasarus singina haleles. Pe ana non tu nge Petani nga kileng nenge Maria iri nai tina Marta te tutu ia.
2 ✡Pe Maria nei, i laka nenge nga hoena pasiling heke ure inangana ehech ngana nga Iesus apena pe unhite nga palpalna ina. Pe Lasarus nenge singina haleles neu, liliuna mur koi hehei nai nei.
3 Ke Maria iri nai Marta te hekulo helenga lange Iesus, “Non Soke, non nenge mutem tau tote koi singina haleles.”
4 ✡Iok, Iesus longe ke mau pe hele, “Non nem lape mete hot ia haleles nem ero. Haleles nem lape poia hehei pe hana ke te naue NeHalang nena kerkerenga pe te heto heke tote NeHalang ene. Pe nga kue nem mana lape te heto heke tote NeHalang Tuna ene pule.”
5 Iesus mutena tau tote Marta pe tina pe Lasarus.
6 Pe nga etue nenge longe Lasarus pingana nge singina haleles la sapele ero. Tunga kileng nenge tutuia neu ke etue nai mule.
7 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “Tala mule nge Iutea.”
8 Pe nena hana mur te hele, “Hetoronga, Iuta mur nga lamau te teke te tamal hune iong nga um. Pe etue halang la ero kura. Pe ngana ma o teke ola mulmule mam pulom?”
9 Pe Iesus hele, “Chaia matana haka nga uach pe sio mule nga ulei. Pe mele nenge ii nga etue nem lape losio ero, iange nachnau nga lemenge nenga ich nei.
10 Pe mele nenge ii nga miliko lape losio iange kileng au.”
11 Iesus hele ke mau ke het pe hele mule, “Pekngara Lasarus kou mamani lo, pe lape ela ke e hengo heke i.”
12 Pe nena hana mur te hele, “Non Soke, nenge teke mamani mana lape urana mule.”
13 Iesus helele ia Lasarus nge mete lo, pe nena hana mur te teke ma Iesus hele ke teke mamani mana.
14 Ol pe Iesus hele hot sapele, “Lasarus kou mete lo.
15 Pe letekia imo pe e iech nge e tunga etue neu ero. Iange lape e poia imo ke letemo manmanna. Iok, tala nge i ol.”
16 ✡Ol pe Tomas (nenge ene e pule Titimus) hele lange pekngana mur, “Iok, ita lochloch tala kela ta mete luluch nge i.”

Iesus Lange Petani

17 Iok, Iesus la ke lohot nge Petani pe Lasarus koluna ma nga polo ke etue henel ke ulolo.
18 Kileng nenge Petani rochroi mana nga kileng nenge Ierusalem. (sase ngana pomanga kilomita iri mol)
19 Pomalam Iuta mur halang tela ke te lohot nge Maria iri nai Marta ke tetu hite iri nga liuria nge mete.
20 Iok, nga etue nenge Marta longe Iesus pingana nge te teke, “Iesus koi atat lo.” Ana hei hile sue tina Maria ke tunga pele pe i la ke saolia Iesus nga kue.
21 Saolia i pe hele, “Non Soke, toinge o tunga lamai nike, liuk lape mete ero.
22 Pe iau e eteia. Nenge teke o onteia NeHalang nga ute heueu nei, NeHalang lape tunge lange iong.”
23 Pe Iesus hele, “Lium lape maul haka mule.”
24 ✡Pe Marta hele, “E eteia ke i lape maul haka mule nga metenga nga etue nga rume, nga maulinga ana etue.”
25 Pe Iesus hele, “Maulinga haka nem ngana i iau lo. Pe iau pule iau maulinga ke koko. Iri nenge leteria manmanna nge iau pe te mete, lape te maul haka mule.
26 Pe iri nenge leteria manmanna nge iau (pe te tutu kura), lape te mete ero ol. Letem manmanna nga nei pule kai?”
27 ✡Pe hei neu hele, “Oe Non Soke, pe letek manmanna pule ke iong Kristus. Pe iong NeHalang Tuna nenge te teke atat nga ich nei.”

Iesus Tang

28 Hei neu hele ke mau ke het pe la ke iu hot kome tina Maria pe hele, “Hetoronga koloi, pe ontei rerere iong.”
29 Maria longe ke mau pe lohaka ke ueiuei mana pe lange Iesus.
30 Pe Iesus i teu at nga kileng neu ero kura. Ngana kou tutu nga kileng unne nenge Marta saol i ia kura.
31 Maria kila nga pele pe Iuta mur te kila luchluch nge i ke te hemaluchluche letena. Pe Iuta nemur te naue Maria nge lohaka ke ueiuei mana pe i hot. Ol pe te nanas hote i iange te teke ma la ke tangtang nga tina koluna ma ngana.
32 Pe ero. Maria langa kileng unne nenge Iesus tuia pe esia Iesus. Ol pe tualou sio toto langa Iesus apena pe hele, “Non Soke, toinge o tunga lamai nike, lape liuk mete ero.”
33 Iesus naue Maria nge tangtang pe Iuta nemur nenge tela luluch nge i te tang pule. Ol pe Iesus letena poreke toto ke teke tang.
34 Ol pe ontei, “A alo hite i langai?” Pe iri te hele, “Non Soke, oi at ke oes.”
35 Pe Iesus tang.

✡ **11:1:** Luk 10:38-39 ✡ **11:2:** Ioa 12:3 ✡ **11:4:** Ioa 9:3 ✡ **11:16:** Mak 14:31 ✡ **11:24:** Ioa 6:40 ✡ **11:27:** Ioa 6:69 ✡ **11:37:** Ioa 9:6-7

36 Ol pe Iuta mur te hele, “Non nei mutena
tau tote Lasarus.”
37 ✡Pe Iuta mur hel te hele, “I hemas mule
iri nenge mataria hit ke tenau mule. Pe
pomerei Lasarus mete pe halaua i ero?”

Iesus Hemaul Heke Mule Lasarus Nga Metenga

38 Iesus langa polo neu pe letena meena
toto kura. Polo neu pomanga rika nenge te
hekom hitite hanna ana um.
39 Ol pe Iesus hele, “A alele um nem.”
Pe Marta nenge liuna mete neu hele, “Non
Soke, i mete ke etue henel lalo. Pe heueu nei
inangana poreke lo.”
40 Pe Iesus hele, “E hele lange iong ke
ulolo. Nenge teke letem manmanna lape o
naue NeHalang nena kerkerenga.”
41 Ol pe alele sapele um nga polo hanna.
Ke het pe Iesus nau haka langa lut pe hele,
“Temek, e teke e hele urana toto lange Iong
nge o longo at nge iau.
42 E eteia ke kokoes o longo atat nge iau.
Pe e teke e heleia helenga nemur ke halaua
hehei pe hana nenge temes nei, ke leteria
manmanna nge o kulosia iau at.”
43 Iesus hele ke mau ke het pe alngana ke
soke toto, “Lasarus, oi hot at.”
44 Ol pe Lasarus i hot at sapele. I hot pe
malenga sachanchana nenge telul hite nga
penna pe apena pe nga ramana tetu kura.
Ol pe Iesus hele lange iri, “A unhote
malenga nemur nge i pe a poia i kela ol.”

Tetal Helenga Ke Te Hune Iesus
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 ✡Pe Iuta mur halang nenge tetu luluch
nge Maria te naue ure neu nge Iesus poia pe
leteria manmanna nge i.
46 ✡Pe hel nge iri tela ke te heleia ure
nenge Iesus poia lange Paresio mur.
47 Ol pe etue nenge hana papalauna te
eukirau lohot sapele. Ke tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe Paresio mur te
eukirau pe te hele,
“Non nei hele pe ure halang te lohot man-
mana. Pe ita, lape tapoi ke merei?
48 Nenge teke ta kila mana pe ta nach-
nei mene i nge popoi ke mau, lape hulua
lochloch ngana leteria manmanna nge i. Pe
lape Rom mur teat ke te heporeke NeHalang
nena pele pe te heporeke rera hehei pe hana
mur pule.”
49 Ol pe elle nge iri ene Kaipas. Kaipas
i tunginga ana hana mur aria soke nenge
palaungana toto nga hesinga neu. Ana non
lohaka pe hele, “Imo a eteia ute pele ero
toto!
50 Nenge teke anau ke nek lape a eteia.
Urana toto nge mele elle mana mene hehei
pe hana muria ke mete. Pomalam lape rera
hehei pe hana tetu ke nek.”
51 Ne Kaipas sau hote helenga neu nga i
sipona letena matana ngana ero. I tunginga
ana hana mur aria soke nenge palaungana
toto nga hesinga neu. Pe hele ngana neu
hetatalo ke teke lape Iesus mete ke halaua
Iuta mur lochloch.
52 ✡Pe Iuta mur iri toro mana ero. Iesus
mete ke halaua NeHalang nena hana mur
nenge telot parai ke tetu nga kileng lochloch
ngana nga ich, pe mene mule iri at ke muria
elle pe poia iri ke te lohot ke iri elle mana.
53 ✡Ke nga etue neu te talun sapele ke te
henininia kue nemur nenge lape te hune
Iesus.
54 Pomalam Iesus i rara sakilil luluch nge
Iuta mur nga mallaha ero ol. Ol pe Iesus
ua nga lamau pe la ke tu luluch nge nena
hana mur nga kileng nenge te hetue ke ene
Epraim. Ana kileng tu rochroi nga ich sana
lomona.
55 Iok, ngaunga matana palaungana
nenga Ingatoto heroi lo. Pomalam hulua
halang nga kileng mur te lohaka ke tela nge
Ierusalem ke te helemlem tettele iri nike,
(iange ngaunga matana palaungana nem
mam pe lohot.)
56 Pe hulua nemur te tango rerere Iesus.
Te mes nga NeHalang nena pele pe te ontei
hel rara nge iri, “Imo letemo ma ke merei?
I mai lape at nga ngaunga matana palaun-
gana nei pule ma ero?”
57 Hulua nemur te hele ke pomai iange
tunginga ana hana mur, aria papalauna
mur pe Paresio mur te tung hote helenga
kerkereng ngana lo ke te teke, nenge teke
mele eteia Iesus tu ngana, hele hote pe tela
ke te laua i.

12

Maria Eusiling Heke Surumong Nga Iesus Apena
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto
nem, ana etue iri rahtele elle (6) tu kura pe
Iesus lange Petani nga kileng nenge Lasarus
tu ia. Pe Lasarus i non nenge Iesus hemaul
heke mule i nga metenga.
2 ✡Nga lamau te poia ngaunga unne ke
lange Iesus pe Lasarus kila luluch nge
iri nenge te kila nga hatanga. Pe Marta
ichichia aria ngaunga.
3 ✡Ol pe Maria mene ure nenge inangana
halang nge uruna haka toto pe la ke pasiling
heke nga Iesus apena pe taunune nga pal-
palna ina. Pe pele neu letena muta ia ure
neu inangana.

✡ **11:45:** Ioa 7:31 ✡ **11:46:** Luk 16:31 ✡ **11:52:** Ioa 10:16 ✡ **11:53:** Ioa 5:18 ✡ **12:1:** Ioa 11:1, 43 ✡ **12:2:** Luk 10:40 ✡ **12:3:** Luk 7:37-38

4 Pe Iesus nena none ene Iutas Iskariot. Pe
nga hoena lape tung heke Iesus langa hana
porekreke ngana mur peria. Ana non hele,
5 “Toinge te laia ure nei ke te olia nga
umtutuna nge halang toto. Pe uruna nem te
tunge lange iri nenge reria ure ero.”
6 Non neu hele ke mau iange i kemenge
kina. Pe iri nenge reria ure ero, non nem
letena tu nge iri ero toto. Iange i nauelele
umtutuna ana kole pe kokoeses mene ho-
tote umtutuna pe i toro ngaungaua.
7 Pe Iesus hele, “O hele lange hei nem ero.
Atong tatalo ele ke ak metenga ana ia nike.
8 ✡Iange iri nemur nenge reria ure ero
tetu luluch nge imo ke kokoes. Pe iau lape
etu luluch nge imo ke kokoes ero.”
9 Ol pe Iuta mur halang toto te longe
Iesus nge tu lamau pe tela sapele. Tela ke
te teke tenau Iesus pe pule te teke tenau
Lasarus nenge Iesus hemaul heke mule nga
metenga.
10 Ol pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur, tetal helenga ke te teke lape
te hune Lasarus pule.
11 ✡Iange Lasarus pingana song pe nem
mana poia Iuta mur ke te ua aria papalauna
mur aria pe leteria manmanna nge Iesus pe
te nanasia i.

Iechinga Palaungana Lohot
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Iok, pomange rou hulua nenge tela nga
ngaunga matana neu te longe nge te teke
Iesus kou lala nge Ierusalem lo.
13 ✡Pomalam te choloua akau perperna
mur pe tela ke tei ele i. Pe alngaria ke te teke,
“Ta heto heke NeHalang!
NeHalang pete i nenge at nga Non Soke
ene!
NeHalang pete Israel mur aria Naungaala
ana non!”
14 Iok laol, Iesus hottaua tongki heueu
ngana e pe are haka ia ke pomanga NeHa-
lang nena alalaha hele ngana nenge hele ke
teke,
15 ✡“Imo hehei pe hana nenge Ierusalem, a
matau ero ol!
Anau la, amo naungaala ana non kou
are haka nga tongki tuna ke atat.”
16 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena
hana mur leteria mallaha ero toto nga luria.
Pe nga etue nenge NeHalang hemalmalia
Iesus ke het ol, leteria metene sapele ke
helenga nemur nenge te tetu nga NeHalang
nena alalaha, helele ia Iesus nge te poia
poinga nei lala nge i.
17 Iok laol, hulua nemur nenge temes pe
Iesus iu hote Lasarus nga polo pe hemaul
heke mule i nga metenga, te hekerkereng
ia hehei pe hana leteria nga ume nemur
nenge Iesus popoia.
18 Pe hulua tela ke tei ele i iange te longe i
nge poia ure palaungana nei.
19 Ol pe Paresio mur te hele tele hel nge
iri ke te teke, “Ita nakura ero toto nge ta
poia ute pele. Anau langa hulua lochloch te
nanas ngana ia i ke.”

Iesus Hele Tote Mete Ngana

20 Iok, Krik mur hel te koko luluch ke tela
nga ngaunga matana neu pule.
21 Iri tela nge Pilipus pe te hele, “Non soke,
mo teke monau Iesus.” Pe ne Pilipus nena
nge Petsaita nga kileng nenge Kalelea.
22 Ol pe Pilipus heleia lange Antreas pe iri
nai tela ke te heleia lange Iesus.
23 ✡Pe Iesus hele, “Etue at lo nenge lape te
hemalmal heke Non Tuna.
24 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange
imo. Nenge teke uit nganangana elle losio
hot ke langa ich pe punich ero lape tu ke elle
ke pomam mana. Pe nenge teke punich lape
matana hot ke haka pe hei ke nganangana
halang toto.
25 ✡Mele hel nenge leteria tu mana nge
iri siporia, lape te mene maulinga ke koko
ero. Pe mele hel nenge leteria tumana nge
iri siporia ero, nga te tungaria nga ich nei,
lape te mene maulinga ke koko.
26 Mele nenge lemene ke teke ume nge
iau nanasia iau. Pe mele nenge umume
nge iau nem lape tu luluch nge iau nga etu
ngak. Pe Temek lape tal heke tote mele
nenge umume nge iau.
27 ✡ “Heueu nei letek meena pe lape e hele
ke merei? Lape e hele lange temek ke poi
ele ure meena ngana nei ke lohot nge iau
ero? Nem ero, iange esio at nga ich nei ke
e takisia melmelenga nem.
28 “Temek o hetei hote iong lange hehei pe
hana ke iong non nge urana toto pe te heto
heke tote em.”
Ol pe NeHalang hele sio at nga tapa ke
teke, “E hetei hote iau lange hehei pe hana
ke iau non nge urana toto pe te heto heke
tote iau ke ulolo, pe lape epoi mule pule.”
29 Pe hulua nemur nenge tetu nga lamau
te longe pe te teke ma kileng kurung ngana.
Pe hel te teke angkelo e hele lala nge i.
30 Pe Iesus hele, “Helenga nenge a longe
nem lape halaua iau ero. Helenga nem lape
halau tote laka imo.
31 Pe etue nenge NeHalang nau teu langa
hulua lochloch ngana nga ich reria poinga
mur ngana koloi at lo. Pe mele nenge nauele
ich nei lape te lope hote i.

✡ **12:8:** Deu 15:11 ✡ **12:11:** Ioa 11:45 ✡ **12:13:** Psa 118:25-26; Ioa 1:49 ✡ **12:15:** Zec 9:9 ✡ **12:16:** Ioa 2:22 ✡ **12:23:** Ioa 13:31-32; 17:1 ✡ **12:24:** 1Ko 15:36 ✡ **12:25:** Mat 16:25 ✡ **12:27:** Psa 6:3; 42:5; Mat 26:38 ✡ **12:32:** Ioa 3:14

32 ✡Pe Iau, nga etue nenge e mete pe
e maul haka mule pe e mene kerkerenga
nenge enau ele ure lochloch, lape e mene
hehei pe hana lochloch ke teat nge iau."
33 ✡Iesus hele ngana nei hele urume i nga
ana metenga.
34 ✡Ol pe hulua nemur te hele, "Imem
mo eteia nge lemem hotonga hele ke teke,
Kristus i non nenge tu ke koko. Pe pomerei
nenge o hele ke o teke, lape te heon heke
Non Tuna? Non Tuna mam itei toto ia?"
35 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Lemenge lape
tu luluch nge imo ke mala pol. Pe a esapele
lemo inga mur nga etue nenge lemenge tu
kura. Pomalam lape kileng au ngana poi
hite imo ero. Pe mele nenge ii nga kileng au
ngana eteia la nganngana ero.
36 ✡Ke nga etue nenge lemenge tu luluch
nge imo ke mai, letemo manmanna nge i
nike. Pomalam lape a lohot ke imo hehei pe
hana nenge tetu manmana nga lemenge."
Iesus hele ke mau ke het pe erue sio mana
pe la sapele.

Hehei Pe Hana Leteria Manmanna Ero

37 Iesus hele pe ure halang te lohot mana
pe hulua nemur leteria manmanna ero.
38 ✡Pe poinga neu te poia ke pete tote
hetatalonga Isaias nena helenga mur.
"Non Soke, itei hel leteria manmanna nga
rera helenga mur?
Pe Non Soke hetei hote nena kerk-
erenga lange itei hel?"
39 Leteria manmanna ero iange hetata-
longa Isaias hele pule ke teke,
40 ✡ "NeHalang poia iri ke mataria hit
pe poia leteria ke au ala toto.
Pomalam te naue iau ero pe leteria mallaha
nge iau ero.
Pe e hemasia iri ero iange teat nge iau
ero."
41 ✡Isaias naue hemalmalinga palaungana
nenge Iesus ke ulolo, pomalam heleia Iesus
ke pomam.
42 ✡Pe hana papalauna nemur, halang nge
iri leteria manmanna nge Iesus. Pe te hele
hote leteria manmanna ngana ero iange te
mataua Paresio mur. Pe pule te matau nge
lape tepoi ele iri ke tela nga hetoronga ana
pele ero ol.
43 ✡Iange hana nemur muteria toto nge te
teke hehei pe hana te heto heke tototе iri. Pe
leteria tu nge NeHalang ero.
44 Ol pe Iesus haliu hot ke palaungana
toto ke teke, "Mele nenge letena manmanna
nge iau, letena manmanna nge iau toro ero.
Letena manmanna pule nge i nenge kulosia
iau at nei.
45 ✡Pe mele nenge esia iau esia i nenge
kulosia iau at pule.
46 Esio at nga ich nei ke pomanga
lemenge. Ke pomalam iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna nge iau lape tetu
nga kileng au ngana ero ol.
47 ✡ "Mele nenge longe lek helenga pe
nanasia ero, iau sipok lape e amnei teu
langa nena poinga poreke ngana nem ero.
Iange iau eat nga ich nei ke e amnei teu
langa hehei pe hana reria poinga poreke
ngana mur ero. Eat nga ich nei ke e mene
mule hehei pe hana.
48 Pe mele nenge hile hote iau pe nanasia
lek helenga mur ero, lape te amnei teu lange
i ke nek toto. Pe helenga nenge e heleia nem
i sipona lape amnei teu lange mele nem nga
etue nga rume.
49 Iange helenga nem e tamal hote nga
iau sipok lemek ngak ero. Temek nenge
kulosia iau at hele ke kerkereng at nge iau
ke e heleia pe hele urume e hele ngak ia.
50 Iau e eteia ke nena helenga kerkereng
ngana nem, i kue nenge langa maulinga ke
koko. Ke pomalam utar nenge e heleia, e
heleia ke pomanga Temek hele ngana ia at
nge iau."

13

Iesus Lome Nena Hana Mur Aperia

1 Etue nenga ngaunga matana nenga In-
gatoto heroi lo. Pe Iesus eteia ke ana etue
heroi pule, nenge lape hile ich nei pe lange
Temene. Pe mutena tau tote iri nemur nga
ich nenge saria kikina nge i. Mutena tau
tote iri kela het nga mete ngana.
2 ✡Iok, nga ulei Iesus pe nena hana mur
te kila hirau nga ngaunga. Te kila hirau
ero kura pe Satan roro heke Iutas Iskariot
nenge Simon tuna pe tung teua lete matana
ngana lange i ke tung heke Iesus langa hana
porekreke ngana mur peria.
3 ✡Iesus eteia ke i at nge NeHalang pe lape
la mule nge NeHalang. Pe pule eteia ke
Temene tunge kerkerenga lange i ke nauele
ure lochloch.
4 Pomalam nga etue nenge te ngaungau
nga hatanga, Iesus mes haka pe haka hote
nena hengeron nenge hot ana pe kale loua
tauninga nga luana.
5 Ke het pe eusiling teua ech langa kaliu
pe talun ke lomo sapele nena hana mur
aperia. Lomlome nena hana mur aperia pe
taunune nga tauninga nenge kale loua nga
luana.
6 Iok, Iesus teke lake lome Simon Petrus
apena pe Simon Petrus hele, "Non Soke,
lape o lome apek pule kai?"

✡ **12:33:** Ioa 19:6 ✡ **12:34:** Psa 110:4; Isa 9:7; Dan 7:14 ✡ **12:35:** Ioa 8:12 ✡ **12:36:** Epe 5:8 ✡ **12:38:** Isa 53:1
✡ **12:40:** Isa 6:10 ✡ **12:41:** Isa 6:1 ✡ **12:42:** Ioa 9:22 ✡ **12:43:** Ioa 5:44 ✡ **12:45:** Ioa 14:9 ✡ **12:47:** Ioa 3:17
✡ **13:2:** Luk 22:3; Ioa 13:27 ✡ **13:3:** Ioa 3:35; 16:28

7 Pe Iesus hele, “Iong, o eteia ure nenge e
popoia nei ero, pe nga hoena lape o eteia ol.”
8 Pe Petrus hele, “Ero! Lemek ero nge o
lome apek.”
Ol pe Iesus hele, “Nenge teke elome apem
ero, lape lek non iong ero ol.”
9 Pe Simon Petrus hele, “Non Soke poma-
lam iok, o lomo mene apek ero. O lome
perik pe palpaluk pule.”
10 ✡Iesus hele, “Mele nenge nun ke singina
lemlem ke ululo, nun mule ero ol. Lape
lomo mene apena ol. Pe imo nemur singimo
lemlem ke ululo pe mele elle nge imo
singina lemlem ero.”
11 Iesus eteia mele nenge milmil ana ke
pomalam hele ke teke, “Mele elle nge imo
singina lemlem ero.”
12 Iok, Iesus lome nena hana mur aperia
ke het pe heron heke mule nena hengeron
nenge hot ana. Ke het pe la ke are mule nga
munna nga hatanga pe onteia iri ke teke,
“Ure nenge e poia lange imo nei mai a eteia
luna pule kai?
13 Imo, nga etue nenge a hele atat nge iau,
a hetue iau ke Hetoronga pe Non Soke. Pe
a heto ngamo nem pengpeng iange iau non
nenge pomam.
14 ✡Ke iau, amo Non Soke pe amo het-
oronga. E lome apemo pe imo a lome pekng-
amo mur aperia pule.
15 ✡E poia lange imo ke ululo. Pomalam a
poia lange pekngamo mur pule ke pomanga
epoi ngak ia lange imo.
16 ✡E hele ke manmanna toto lange imo,
hekuleileinga ana hana mur iri papalauna
nge aria aehuna mur ero. Pe pule non
nenge hesongong helenga, i palaungana
nge non nenge hekule i ero.
17 Heueu nei a eteia ke helenga nenge e
heleia nei manmanna. Pe nenge teke a poia
ana ume, iechinga lape lohot nge imo.

Iesus Hele Talue Ana Metenga

18 ✡“Iau e heleia imo lochloch ero, iau
e etei tote mele hel nenge e hesilei hote
iri ke ululo. Pe nei nenge poia NeHalang
nena helenga nenge masio nga alalaha lo,
ke lohot ke manmanna nenge hele ke teke,
‘Non nenge ngau luluch nge iau lape hul
rumena mule nge iau.’
19 ✡“Ure nem, lape lohot nga hoena kura
pe e hele tele lala nge imo nike. Pe nga
etue nenge ure nem lohot, lape letemo man-
manna ke iau non nenge tu ke koko.
20 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele
nenge long teua lek hana mur nenge e ku-
losia iri, long teua iau pule. Pe mele nenge
long teua iau, long teua i nenge kulosia iau.”
21 Iesus poia helenga nei ke het pe letena
meena toto. Ol pe hele, “E hele ke man-
manna lange imo. Amo e nge imo lape tung
heke iau langa hana porekreke ngana mur
peria.”
22 Pe nena hana mur ngaria lohot nga
helenga neu pe leteria una toto. Ol pe tenau
tele hel nge iri pe te ontei hel ke te teke, “Itei
toto nenge non nei helele ia mai?”
23 Pe elle nge iri nenge Iesus mutena tau
tote, kila rochroi toto nge Iesus.
24 Pomalam Simon Petrus pal nakuna
lange i nenge Iesus mutena tau tote pe man-
gun lange i ke onteia Iesus, “O onteia Iesus.
I mam helele ia itei toto?”
25 Pomalam non neu matu haka toto nge
Iesus pe onteia i ke teke, “Non Soke o helele
ia itei toto?”
26 Pe Iesus tuacholia, “Iau lape e panun
teua ngaunga nei nga kaliu pe e tunge lange
none. Pe non nenge e tunge ngaunga nei
lange i, ana non lalom.” Iok, Iesus panun
teua ngaunga neu ke het pe tunge lange
Simon Iskariot tuna. Ana non ene laka
Iutas.
27 ✡Pe nga etue nenge Iutas mene
ngaunga nei, non poreke ngana roro heke i
sapele.
Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “Utar
nenge o teke o popoia, o poia ke ueiuei.”
28 Pe helenga nenge Iesus heleia lange
Iutas, mele e nga hatanga neu eteia luna
ero.
29 Iutas i non nenge nauelele umtutuna
ana kole. Pe pekngana nemur te teke ma
Iesus hele lala nge i ke olol ngaunga. Pe
pule te teke ma Iesus hele lange i ke mene
umtutuna unne pe laia nge iri nenge reria
ure ero. Pe ero.
30 Iutas mene ngaunga ele neu nge Iesus
pe i hot sapelpele nga miliko neu.

Hotonga Heueu Ngana

31 ✡Iok, Iutas i hot kela pe Iesus hele,
“Heueu lape te heto haka tote Non Tuna. Pe
lape te heto haka tote NeHalang pule iange
Non Tuna hemallaha hote nena hemalma-
linga.
32 ✡Pomalam NeHalang i sipona lape
hemalmalia i pe lape poia ke ueiuei toto.
33 ✡ “Pe imo, apoi ke pomanga tutuk mur
imo toto. Pe lape etu luluch nge imo ke etue
choro mana pe nga hoena lape a tango rere
iau. Pe helenga nenge e hele ia lange Iuta
mur aria papalauna mur, heueu nei lape e
hele ia lange imo pule. Ana helenga koi,
‘Imo lape a at nga kileng nenge etu ia ero.’

✡ **13:10:** Ioa 6:64, 70-71; 15:3 ✡ **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 ✡ **13:15:** Pil 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 ✡ **13:16:** Mat 10:24 ✡ **13:18:** Psa 41:9 ✡ **13:19:** Ioa 14:29; 16:4 ✡ **13:20:** Mat 10:40 ✡ **13:27:** Ioa 13:2 ✡ **13:31:** Ioa 12:23 ✡ **13:32:** Ioa 17:5 ✡ **13:33:** Ioa 7:33-34 ✡ **13:34:** Ioa 15:12, 17; 1Io 3:23; 2Io 5

34 ✡ “Pe e tunge hotonga heueu ngana e
lange imo: Mutemo taua pekngamo mur.
Iau, mutek tau tote imo pomalam imo pule
mutemo taua pekngamo mur.
35 Nenge teke mutemo taua pekngamo
mur, lape hulua te eteia ke iau lek hana mur
imo.”

Iesus Hele Talue Petrus Pallaklaka Ngana
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Ol pe Simon Petrus onteia Iesus, “Non
Soke, iong mam lape o lala langai?”
Pe Iesus tuacholia, “Iong lape o nanasia
iau nga lek inga nenge eii ia heueu nei ero.
Pe lape o nanasia iau nga hoena kura.”
37 Pe Petrus ontei mule, “Non Soke,
pomerei nenge e nanasia iong heueu ero?
E teke e mete ke e mene mullim.”
38 Pe Iesus tuacholia, “O teke o mete ke o
mene mullik ma? E hele ke manmanna toto
lange iong. Nge rou nga uachuach pareo
tang ero kura pe o channanga hemol ke o
teke o eteia iau ero.”

14

Iesus Hemaluche Nena Hana Mur

1 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur,
“Letemo meena ero. Samo kikina nge Ne-
Halang pe samo kikina nge iau pule.
2 Temek nena pele ana tokola halang.
Nem manmanna iange ela ke e tatalo ele
mullimo.
3 ✡Ela ke e tatalo ele mullimo ke het pe
lape eat tau mule imo pe e mene imo kela
atu luluch nge iau.
4 Imo a eteia kue nenga kileng nenge e lala
ia nei.”

Iesus I Esinga Tele Nenge Lange Temere

5 Pe Tomas hele lange Iesus, “Non Soke mo
eteia kileng nenge o lala ia nem ero i. Ke
lape mo eteia ana kue ke merei?”
6 ✡Pe Iesus tuacholia, “Iau sipok iau
esinga tele nenge e hemallaha hote helenga
manmanna toto ngana nenge NeHalang,
pe iau kue nenge langa maulinga ke koko
nenge NeHalang tunge. Pe iau sipok iau kue
nenge song ke lange Temek. Kue e ero ol.”
7 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke a
etei tote iau lape a eteia Temek pule. Pe nga
etue nei kela ol lape a eteia i iange a naue
ramana nge iau ke ulolo.”
8 Ol pe Pilipus hele lange Iesus, “Non Soke,
imem lape mo ontei mule iong nga ute e ero
ol. Pe ure nenge mutemem tau tote ngana
koi nei; O henonoua imem nge Temere ke
mo naue nga matamem.”
9 ✡Pe Iesus hele lange Pilipus, “Pilipus etu
luluch nge imo ke mala ke ulolo, pe pomerei
nenge o teke o eteia iau ero? Mele nenge
naue iau lo, naue Temek pule. Pe pomerei
nenge o teke e henonoua Temek lange imo?
10 ✡Letem manmanna nga nei ero kai? Iau
etu teu luluch nge Temek pe Temek tu teu
luluch nge iau. Helenga nenge e heleia lala
nge imo nei, iau sipok lek helenga mur ia
ero. Temek nenge tu teu luluch nge iau pe
e popoia ana ume koi nena helenga nemur.
11 ✡Letemo manmanna nga lek helenga
nenge e teke Temek tu teu luluch nge iau pe
iau etu teu luluch nge Temek. Pe nenge teke
letemo manmanna nga lek helenga nem
ero, iok letemo manmanna nga urelu nenge
e hele pe te lohot manmana.
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo.
Mele nenge letena manmanna nge iau, lape
hele pe urelu te lohot manmana ke po-
mange iau. Pe i lape poia ure hel nge pa-
palauna toto nga nenge e popoia, iange iau
e lala nge Temek lo.
13 ✡Ure lochloch ngana nenge a heta-
laulau pe a onteia nga iau ek lape e poia. Po-
malam lape e hemallaha hote Temek nena
hemalmalinga palaungana.
14 Ke ure lochloch nenge a ontei iau ia, iau
lape e poia la.”

Iesus Nena Helenga Kerkereng Ngana Nga Opepengpeng

15 ✡Nenge teke mutemo taua iau, lape a
longo taua lek helenga mur.
16 ✡Pe iau lape e onteia Temek ke tunge
amo halaunga e pule nenge lape tu luluch
nge imo ke koko.
17 ✡Ke imo amo halaunga laka Opepeng-
peng. Pe Opepengpeng nem lape hemal-
laha hote helenga manmanna toto ngana
mur nge NeHalang lange hehei pe hana. Pe
hehei pe hana nga ich nenge leteria mana-
manna nge NeHalang ero, lemeria ero ia i
iange te naue i ero pe te eteia i ero pule. Pe
imo a eteia i iange tu teu luluch toto nge imo.
18 Iau lape e hile sio mene imo ke po-
manga hatuong mur ero. Lape ela pe eat tau
mule imo.
19 Etue choro mana tu ol pe hehei pe hana
nga ich lape tenau mule iau ero ol. Pe imo
lape anau mule iau iange lape e maul haka
mule pe etu ke e maulul ke koko. Ke poma-
lam imo lape a mene maulinga ke koko nge
iau.
20 ✡Pe nga etue nenge e maul haka mule
a eteia ke imem nai Temek imem elle mana
pe imo pe iau ita elle mana pule.

✡ **14:3:** Ioa 12:26 ✡ **14:6:** Ioa 11:25; Rom 5:1-2 ✡ **14:7:** Ioa 8:19 ✡ **14:9:** Ioa 12:45; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **14:10:** Ioa 12:49 ✡ **14:11:** Ioa 10:38 ✡ **14:12:** Mak 16:19-20 ✡ **14:13:** Mat 7:7; Ioa 15:16 ✡ **14:15:** Ioa 15:10; 1Io 5:3 ✡ **14:16:** Ioa 14:26; 15:26; 16:7 ✡ **14:17:** Ioa 16:13 ✡ **14:20:** Ioa 17:21-23

21 Mele hel nenge muteria taua iau tera
hite lek helenga mur pe te nanasia pe
Temek mutena taua iri nenge muteria taua
iau. Pe e hetei hote iau lange iri iange mutek
taua iri.
22 Ol pe Iutas ontei, (Iutas nenge ene Iskar-
iot ero, Iutas e pule) "Non Soke pomerei toto
nenge o hetei hote iong at nge imem mana
pe o hetei hote iong lange hehei pe hana nga
ich nei ero?"
23 Pe Iesus tuacholia pe hele lange i ke
teke, "Mele nenge mutena taua iau, longo
taua lek hengetoro mur pe Temek lape
mutena taua mele nem. Pomalam lape
imem nai Temek moat ke motu luluch nge
i.
24 ✡Pe mele nenge mutena taua iau ero
rahite lek hengetoro mur ero. Pe he-
lenga nemur nenge a longlonge nem Temek
nenge kulosia iau at laka nena helenga ne-
mur.
25 "E heleia ure nemur lange imo nga etue
nenge etu luluch nge imo.
26 Pe Opepengpeng nenge halaulaua imo
lape Temek hekulo sue at nge imo nga iau
ek. Pe i lape hetore imo pe helete metene
imo nga ure lochloch ngana nenge e heleia
lange imo ke ulolo.
27 Ke iau e lala lo pe e teke e tunge letek
urana ngana lange imo ke letemo ma ke
nek pe atu ke nek. Letemo meena ero pe a
matau ero iange mele nga ich nei tunge lete
urana ngana nenge pomam lange imo ero.
28 ✡ "Imo a longe iau nge e hele lange imo
ke ulolo nenge e hele ke e teke, 'Lape ela
pe lape eat mule nge imo.' Pe nenge teke
mutemo taua iau lape letemo iech mana
nge ela nge Temek iange i palaungana toto
nge iau.
29 ✡E heleia ure nemur lange imo nike ke
nga etue nenge te lohot, lape letemo man-
manna.
30 Iok, lape e hele sakilil lange imo ero ol
iange non nenge nauele ich nei ngana koi
atat lo. Pe iau kikik ngak palaungana toto
nga i kikina ngana.
31 Iau e teke kileng lochloch ngana nga ich
te eteia ke iau mutek tau tote Temek. Ke
pomalam e poia ume lochloch ngana nenge
i sipona heleia at nge iau.
"Iok a lohaka pe tai!"

15

Iesus I Uain Tana Nenge Urana Toto

1 Iesus hele, "Iau uain tana toto ngana. Pe
Temek i non nenge nauelele pe umume nga
ume nenge tetue ana uain.
2 ✡Pe Temek lape chato hote uain per-
perna mur nenge tetu teu nge iau pe tehei
erochro. Pe perperna nemur nenge tehei,
Temek lape ute iri ke almas mule iri ke
te chorchoro. Pomalam, nga hoena lape
nganangaria halang toto ol.
3 Pe imo, lek helenga nenge e heleia lange
imo almasia imo ke ulolo.
4 Nenge teke atu teu luluch toto nge iau,
iau etu teu luluch toto nge imo. Nenge teke
uain penna e tuteu toto nga uain tana, uain
penna nem lape hei. Pe uain penna e hei
mana nge i ero. Ke pomalam mana nge imo,
nenge teke atu teu luluch nge iau ero, lemo
kerkerenga pele ero toto nge a poia ute pele
ke lohot.
5 "Ke iau uain tana pe imo uain perperna
mur. Nenge teke mele tu teu luluch nge iau
pe iau etu teu luluch nge i, mele nem lape
poia ure urana ngana halang. Iange mele
nenge tu teu luluch nge iau ero lape poia ute
pele ero toto.
6 ✡Pe iri nenge tetu teu luluch nge iau ero
lape tepoi ke pomalaka nga uain perperna
mur nenge tesau hote iri ke te kalum. Pe
uain perperna nemur nenge pomam lape te
lochloch heke pe tesau heke iri langa oan
ngingina ngana ke te ngaulala.
7 Nenge teke atu teu luluch nge iau pe lek
helenga mur tetu teu toto nga letemo, lape
Temek tunge utar nenge lememo taua pe a
ontei i ia.
8 ✡Pe Temek lape mene hemalmalinga
palaungana nga etue nenge a poia ure
urana ngana mur pe a hetei hote imo ke lek
hana mur imo.
9 "Mutek tau tote imo ke pomange Temek
nge mutena tau tote iau. Pomalam, letemo
tu mana nge iau.
10 ✡Ke nenge teke a longo taua lek hotonga
mur letemo lape tu mana nge iau. Pomange
iau nge e longo taua Temek nena hotonga
mur pe letek tu mana nge i.
11 E heleia helenga nemur lange imo ke
lek iechinga tu hite letemo. Pe lape a iech
toto.
12 ✡Pe lek hotonga nenge e teke a nanasia
ngana koi nei; Mutemo taua pekngamo mur
ke pomange iau nge mutek taua imo.
13 ✡Nenge teke mele tung heke i sipona ke
mete ke halaua pekngana mur, mele nem
mutena tau tote pekngana mur.
14 ✡Ke nenge teke a poia ure nenge e
heleia lange imo ke e teke a poia, iau pekn-
gak mur imo.
15 Pe lape e hetue imo ke hengekuleilei
ana hana mur ero ol iange hengekuleilei
ana hana mur te eteia utar nenge non nenge
nauele iri popoia ero. Iau e hetue imo

✡ **14:24:** Ioa 7:16 ✡ **14:28:** Ioa 20:17 ✡ **14:29:** Ioa 13:19 ✡ **15:2:** Mat 3:10 ✡ **15:6:** Mat 7:19; 13:42 ✡ **15:8:** Mat 5:16 ✡ **15:10:** Ioa 14:15; 1Io 2:5 ✡ **15:12:** Ioa 13:34 ✡ **15:13:** Ioa 10:11; 1Io 3:16 ✡ **15:14:** Mat 12:50

ke pekngak mur iange utar nenge Temek hetoro iau ia e hetore lange imo ke a eteia pule.
16 Imo a hesilei hote iau ero, iau e hesilei hote imo. E hesilei hote imo pe etal hote imo ke a poia ume urana ngana mur pe amo ume urana ngana nemur nganangana lohot pe tu ke koko. Pomalam lape Temek tunge ure mur lange imo nenge teke a hetalaulau pe a onteia i nga iau ek.
17 ✡Pe lek hotonga nenge e tunge lange imo ngana laka nenge e teke mutemo taua pekngamo mur."

Hehei Pe Hana Nga Ich Te Hesisia Iesus Nena Hana Mur

18 "Pe nenge teke hehei pe hana nga ich nei te hesisia imo a eteia ke te hesis tele iau ke ululo.
19 ✡Pe te hesisia imo iange etal hote imo pe e mene hote imo nga ich nei ke ululo. Pe nenge teke lemo nga ich nei kura lape muteria tau tote imo pe nei ero ol. Ke pomalam hehei pe hana nga ich nei te hesisia imo.
20 ✡Letemo metene utar nenge e heleia lange imo ke ululo. 'Hengekuleilei ana none i palaungana nge ana aehuna ero.' Ke pomalam nenge teke tepoi poreke iau lape tepoi poreke imo pule. Pe nenge teke te longo taua lek hengetoro mur lape te longo taua lemo hengetoro mur pule.
21 Pe iri te poia poinga nemur lange imo iange iau lek hana mur imo. Pe pule te eteia i nenge kulosia iau at nei ero.
22 Iau ela nge iri nga tele ngana pe e hele lange iri lo, pe nenge teke e hele lange iri ero, lape te etei teu nga poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. E hele lange iri ke ululo pe te longo ole, pomalam reria helenga e ero toto ol.
23 ✡Pe mele nenge hesisia iau hesisia Temek pule.
24 Pe mele pele kikina ero toto nge hele pe ure te lohot manmana. Pe iau, e helele pe urelu te lohotot. Pe nenge teke e poia ume nem nga mataria nga tele ngana ero, lape te etei teu nga poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. Iri te naue ure nemur nge epoi hote iri ke ululo. Pe pomerei toto nenge te hesis apeia imem nai Temek mai?
25 ✡Pe reria poinga nei lohot ke pete tote helenga hel nenge tehas sue nga reria hotonga mur ana alalaha lo nenge hele ke teke, 'Iri te hesisia iau pe iau lek huna nga ute e nge iri ero.'
26 ✡ "Pe imo amo Halaunga, ngana kou tu luluch nge Temek kura. Pe i Ope nenge hele hote helenga manmanna toto ngana mur nge Temek iange lohot pengpeng nge Temek. Pe iau lape e hekule i ke at nge imo. Pe i lape at ke hemallaha hote iau lange imo pule.
27 Pe imo pule lape a hele hote helenga manmanna toto ngana mur ke mallaha, iange atu luluch nge iau nga etue nenge e talun ke e hetottoro ke at heueu nei.

16

1 "E heleia ure lochloch ngana nei lange imo ke a rahite letemo manmanna ngana mur ke kerkereng.
2 ✡Iange lape te hile hote imo pe lape ala ke a hetalaulau luluch nge iri nga hengetoro ana pele ero ol. Pe nga hoena etue e lape at. Pe iri nenge te teke te hununе imo, te teke ma reria poinga nem pengpeng nga NeHalang matana.
3 ✡Pe te popoia imo ke pomam iange te eteia Temek ero pe te eteia iau ero pule.
4 E heleia ure nemur lange imo nike. Pe ana etue teke lohot ho olo, letemo metene ke e heleia ure nemur lange imo ke ululo. E heleia ure nemur lange imo nga tele ngana ero iange etu luluch nge imo kura.
5 Pe heueu nei ela mulmule nge Temek lo. Temek nenge kulosia iau at nei. Pe pomerei amo e onteia iau ke pomai ero? 'O lala langai?'
6 A onteia iau ero iange letemo una nga ure nemur nenge e heleia lange imo ke ululo."

Opepengpeng Ana Ume

7 ✡ "Pe helenga nenge lape e heleia lange imo nei manmanna toto koi. Urana nge ela iange ela ngak nei lape halau tote imo. Pe nenge teke ela ero halaunga e lape at nge imo ero. Ke pomalam ela pe e kulosia halaunga nem ke at nge imo.
8 Pe nga etue nenge ana non at, lape hemallaha hot tote ure nemur lange hehei pe hana nga ich nei. Ngana laka; Poinga poreke ngana huuna mur pe poinga mur nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana pe NeHalang nena haliunga lohot ngana nge he.
9 Pe lape hemallaha hot tote poinga poreke ngana hu una mur iange leteria manmanna nge iau ero.
10 Pe pule lape hemallaha hot tote poinga mur nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana iange lape ela nge Temek pe a naue iau ero ol.
11 ✡Pe pule lape hemallaha hot tote NeHalang nena haliunga lohot ngana nge he iange non poreke ngana nenge nauele ich nei, NeHalang hekou sue nena kerkerenga ke ululo.

✡ **15:17:** Ioa 13:34 ✡ **15:19:** Ioa 17:14 ✡ **15:20:** Ioa 13:16 ✡ **15:23:** Luk 10:16 ✡ **15:25:** Psa 35:19; 69:4 ✡ **15:26:** Ioa 14:26 ✡ **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Ioa 9:22 ✡ **16:3:** Ioa 15:21 ✡ **16:7:** Ioa 14:16 ✡ **16:11:** Ioa 12:31 ✡ **16:12:** 1Ko 3:1-2

12 ✡ “Lek helenga halang tetu kura pe lape
e heleia lange imo ero iange lape a mene ke
nek ero.
13 Pe Ope nenge hele hototе helenga man-
manna ngana mur lape at. Pe nga etue
nenge at i lape hepengia imo pe poia imo
ke a eteia helenga manmanna ngana mur
nge NeHalang. Pe helele ia i sipona nena he-
lenga mur ero. I lape longe helenga mur pe
at ke heleia lange imo. Pe ure nemur nenge
te lohotot nga hoena lape heleia lange imo
pule.
14 Ke i lape mene lek helenga mur pe
heleia lange imo. Nga poinga nei lape
hemallaha hote lek kerkerenga pe hehei pe
hana te heto heke iau.
15 Ure lochloch ngana nenge Temek nena
ia iau lek ia pule. Ke ngana laka nenge e
hele ke e teke lape e tunge lek helenga lange
Opepengpeng pe i lape heleia lange imo.
16 ✡ “Etue choro mana tu ol pe lape a naue
iau ero ol. Pe musuna pol mana lape anau
mule iau.”

Tanginga Lohot Ke Iechinga

17 Ol pe Iesus nena hana mur hel te ontei
hel nge iri, “Helenga nenge heleia at nge ita
nei luna merei? Nenge hele ke teke, ‘Etue
choro mana tu ol pe lape a naue iau ero
ol. Pe musuna pol mana lape anau mule
iau.’ Pe pule hele ke teke, ‘Iange lape ela nge
Temek’.”
18 Pe te ontei hel mule, “Helenga nenge,
‘Etue choro mana tu ol’ luna merei? Ita ta
eteia utar nenge helele ia luna ero i.”
19 Iesus eteia nge te teke te onteia i. Poma-
lam hele lange iri, “Iau e hele ke e teke, ‘Etue
choro mana tu ol pe lape a naue iau ero ol
pe musuna pol mana lape anau mule iau.’ A
ontei helelia imo kai nga helenga nei mai?
20 E hele ke manmanna toto lange imo.
Iechinga palaungana lape lohot nge hulua
nga ich nei. Pe imo lape a tangtang pe
letemo kolkol ulu ke ahet. Pe lemo tanginga
nem lape het pe a iech mule.
21 Hei e nge hoe nena mamau a amneia
melmelenga palaungana nga hohonga ana
etue. Pe nga etue nenge hoho ke het letena
metene melmelenga nem ero ol, iange iech
toto ia nena mamau nge ha nga ich nei.
22 Pomalam mana nge imo. Heueu nei
lape a tangtang pe letemo milang toto. Pe
iau lape enau mule imo kura. Pe nga etue
nenge enau mule imo lape a iech toto pe
mele pele mene tote iechinga nem nge imo
ero.
23 ✡ Nga etue nem lape a onteia iau nga ute
ero ol. Temek lape tunge utar nemur nenge
a onteia lange i nga iau ek. Helenga nenge e
heleia nei manmanna koi.
24 Nge nike ke at heueu nei a ontei ke a
mene ute e nga iau ek ero kura. Ana etue at
koloi. A ontei pe NeHalang tunge la. Pe lape
a iech ele tote ure nemur nenge a mene.

Ames Ke Kerkereng

25 “E heleia ure nemur nga helenga opene
pe nga etue nenge atat nei, lape e poia he-
lenga e nge pomam ero ol. Lape e hele ke e
hemallaha hot tote Temek lange imo.
26 Nga etue nem lape a hetalaulau lange
Temek ke halaua imo nga iau ek. Pe iau ak
ume nenge e onteia i ke halaua imo ero ol.
27 ✡ Temek i sipona mutena tau tote imo pe
mutena tau tote imo iange, mutemo tau tote
iau pe letemo manmanna ke iau eat nge i.
28 Iau, eat nge Temek ke etu teu nga ich nei
pe heueu nei lape e hile ich nei pe ela mule
nge Temek.”
29 Ol pe Iesus nena hana mur te hele lange
i ke te teke, “Lem helenga nem mallaha nge
imem ol. Pe o hele nga helenga opene ero ol.
30 Pe heueu nei mo naue ke iong o eteia
ure lochloch pe lape mele pele onteia iong
nga onteinga e ero. Pe nem poia imem
ke letemem manmanna toto nge oat nge
NeHalang.”
31 Pe Iesus tuacholia, “Letemo man-
manna nge iau lo?
32 ✡ Etue nenge atat ngana koloi at lo
nenge lape imo lochloch alot parai ke ala
nga lemo kileng mur. Pe a hilesue iau ke iau
toro etu. Pe iau toro etu ero iange Temek tu
teu luluch nge iau ke koko.”
33 ✡ “E heleia ure nemur lange imo ke atu
teu luluch nge iau pe letemo ma ke nek. Oe,
hehei pe hana nga ich nei lape tepoi poreke
imo. Pe imo ames ke kerkereng iange iau e
hekou sue ich nei ke ulolo.”

17

Iesus Hetalaulau Nge Isipona

1 Iesus hele lange nena hana mur ke het
pe nau haka langa lut nga tapa pe heta-
laulau ke teke,

> “Temek, etue nei sauhot lo. O tunge
> hemalmalinga nem lange Tum ke o
> heneue hehei pe hana. Pomalam mana
> lape e heneue hehei pe hana ke te heto
> heke tote iong.

2 Pe o tunge kerkerenga nge iau ke e
muka nge hehei pe hana lochloch. Ke po-
malam, e tunge maulinga ke koko nge iri
nemur nenge o poia iri ke lek hana mur ia
iri.
3 ✡ Pe maulinga ke koko luna, ngana kai
nei mai: Te eteia iong nge iong toro iong Ne-
Halang toto ngana pe te eteia Iesus Kristus
nge o kulos ia at.

✡ **16:16:** Ioa 14:19 ✡ **16:23:** Mat 7:7 ✡ **16:27:** Ioa 14:21, 23 ✡ **16:32:** Mat 26:31, 56 ✡ **16:33:** Ioa 14:27; Rom 5:1; 1Io 5:4 ✡ **17:3:** 1Io 5:20 ✡ **17:4:** Ioa 4:34

4 ✡Ume nenge o tunge at nge iau e poia
ke het lo. Ke e hemallaha hote lem hemal-
malinga nga ich nei ke ulolo.
5 ✡Temek, nga etue nenge oala hote tapa
pe ich ero kura, etu luluch nge iong pe
o tunge hemalmalinga palaungana at nge
iau. Pe heueu nei eat ke etu luluch mule
nge iong pe lape o tung mule hemalmalinga
nem at nge iau."

*Iesus Hetalaulau Hana Nenge Te Nana-
sia I Aria*

6 "Iau, e hemallaha hote em lange hana
nenge o tunge iri at nge iau nga ich nei.
Hana nemur iong lem hana mur ia iri pe
o tunge iri at nge iau pe te longo taua lem
helenga ke ulolo.
7 Pe heueu nei te eteia ke ure lochloch
ngana nenge o tunge at nge iau teat peng-
peng nge Iong.
8 Pe e tunge hengetoro nenge o tunge at
nge iau lange iri pe te mene. Pe te etei tote ke
iau eat nge iong pe leteria manmanna toto
nge o kulosia iau.
9 Pe iau e hetalaulau hehei pe hana
nenga ich nei aria ero. E hetalaulau mana
hana nenge o tunge iri at nge iau aria iange
lem hana mur ia iri.
10 Pe lek hana mur lochloch iong lem
hana mur ia iri. Pe iong lem hana mur
lochloch iau lek hana mur ia iri. Pe iri
te hemallaha hotote lek hemalmalinga ke
ulolo.
11 Iau e lala nge iong heueu lola pe lape
etu nga ich nei ero ol. Pe iri te tutu nga ich
nei kura. Temek, Iong Non nge Heongana
toto. O heneue iri nga kerkerenga nenga
em, nga em nenge o tunge at nge iau. Poma-
lam, iri lape tetu ke elle ke pomange iong pe
iau nge ita elle mana.
12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge iri e
nekia iri nga kerkerenga nenga em nenge
o tunge at nge iau. Pe elle nge iri erue ero.
Non elle mana nge iri iskeke hot ke mete
ke amneia melmelenga palaungana. Pe ure
nem lohot ke pete tote lem helenga nenge
masio nga alalaha.
13 "Iau e lala nge iong heueu lola. Pe e
heleia ure nemur nga etue nenge etu nga
ich kura ke hana nemur leteria iech toto
ke mange iau nge e iech toto.
14 E heleia lem helenga lange lem hana
mur ke ulolo pe hehei pe hana nga ich nei
singiria sisia iri. Iange iri reria nga ich nei
ero. Ke pomange iau nge lek nga ich nei ero
pule.
15 ✡Iau e onteia iong ke o mene hote iri
nga ich nei ero. E onteia iong ke o nauele iri
ke nek nge non poreke ngana.
16 Iange iri reria nga ich nei ero ke
pomange iau nge lek nga ich nei ero pule.
17 Lem helenga lohot ke manmanna ke
ulolo pe o poia lem helenga nem ke tuteu
toto nge iri. Ke o mene iri ke lem hana mur
ia iri pe o helemlem ia iri.
18 ✡Iong o kulosia iau ke eat nga ich nei,
pomalam mana iau e kulos hote iri ke te
haliu hote lem helenga nga ich nei.
19 Pe e tung tote iau lange iong ke e
halaua iri. Pomalam, nga lem helenga man-
manna ngana lape te tung tote iri lange iong
pule."

*Iesus Hetalaulau Iri Nenge Leteria Man-
manna Aria*

20 "Pe e hetalaulau lek hana mur mana
aria ero. Iri hel pule nenge te longe lek
hana mur reria helenga pe leteria man-
manna nge iau, e hetalaulau aria pule.
21 Temek, e hetalaulau aria ke iri elle
mana ke pomange ita nai. Iange iong otu
teu luluch nge iau pe iau etu teu luluch nge
iong. Pe pule e hetalaulau ke iri tetu teu
luluch nge ita nai. Pomalam hulua lochloch
ngana nga ich leteria manmanna ke iong o
kulosia iau.
22 ✡Pe e hemalmal ia iri ke pomange
iong nge o hemalmal ia iau. Pe e hemalmal
ia iri ke iri elle ke pomange ita nai nge ita
elle.
23 Iong otu teu luluch nge iau pe iau etu
teu luluch nge iri ke lape te lohot ke iri elle
toto. Nga poinga nei kileng lochloch nga ich
te eteia ke iong o kulosia iau pe mutem taua
iri ke pomange iong nge mutem taua iau.
24 "Temek, lemek ke hana nenge o tunge
iri at nge iau nei tetu luluch nge iau ke te
naue lek hemalmalinga nenge lape lohot.
Hemalmalinga nem o tunge at nge iau
iange mutem tau tele iau nike nga etue
nenge oala hote tapa pe ich ero kura.
25 "Temek, iong non nge pengpeng toto
pe hehei pe hana nga ich nei te eteia iong
ero. Pe iau e eteia iong pe lek hana mur
nenge te nanasia iau te eteia ke iong o
kulosia iau at.
26 Pe e hemallaha hote iong lange iri
ke te eteia iong ke ulolo. Pe kokoes lape
e hemallaha hottote iong lala nge iri. Po-
malam lape muteria taua pekngaria mur ke
pomange iong nge mutem taua iau pe pule
lape etu teu luchluch nge iri."

18

*Palinga Hel Ana Hana Mur Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-
53)*

1 Iesus hetalaulau ke mau ke het pe iri ul
nena hana mur te lotele langa ech nenge

✡ **17:5:** Ioa 1:1 ✡ **17:12:** Ioa 6:39; 13:18 ✡ **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3 ✡ **17:18:** Ioa 20:21 ✡ **17:22:** Ume 4:32

Kitron ilina ele. Pe nga lamau ume e nenge te tue ae oliua tu pe Iesus pe nena hana mur tei teu langa ume neu.

2 Iutas i non nenge lape tung heke Iesus lange hana porekreke ngana mur. Ana non eteia kileng neu iange kokoes Iesus pe nena hana mur te eukiraurau nga lamau.

3 Pomalam ana non sauhot nga ume neu. Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Paresio mur te kulosia palpal hussu mur hel ke tela luluch nge Iutas. Pe pule, palinga hel ana hana mur nenge Rom te koke iri pe te lochloch ia reria lemenge mur pe rir pe palinga hel ana ure mur.

4 Pe Iesus eteia ure lochloch ngana nenge lape lohot nge i ke ulolo. Pomalam i hot lange iri pe onteia iri, “A tango rere itei?”

5 Pe iri te tuacholia ke te teke, “Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret.”

Pe Iesus hele, “Iau i loi.” (Pe Iutas i non nenge teke tung heke Iesus lange iri. Ngana kou mes luluch nge iri pule.)

6 Te longe Iesus nge hele ke teke, “Iau i loi.” Pe te ruka pe te losio langa ich.

7 Pe Iesus ontei mule iri, “A tango rere itei?”

Pe iri te hele, “Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret.”

8 Pe Iesus hele la mule nge iri, “E hele lange imo ke ulolo ke e teke iau koloi. Pe nenge teke a tango rerere iau, iok a hile hote lek hana nemur ke tela.”

9 ✡(Iesus hele ke mau pe pete tote nena helenga nenge hele talue ke ulolo. Nenge hele ke teke, “Temek, hana nenge o tunge iri at nge iau lape enau ele iri ke nek toto.”)

10 Pe Simon Petrus lachasiu hote nena palinga hel mese pe pasasal hote tunginga ana hana mur aria soke nena none talngana ele nenga pen tamalmal. (Ana non ene laka Malkas.)

11 ✡Pe Iesus hele lange Petrus, “Otal teu mule mese langa ana manga teu! Pomerei, ak melmelenga lape lohot ke pomanga Temek letena tuanin hot ngana ia. Pe iong mam o teke lemek ero ia kai?”

Te Mene Iesus Lange Anas

12 Iok laol, Palinga hel ana hana mur nenge Rom (pe aria soke) pe palpal hussu mur nenge Iuta te laua Iesus pe teman pakiua penna pe te kale hite.

13 Pe te mene ke tela tala ia i nge Anas. Pe Anas i ne Kaipas uene. Pe i, tunginga ana hana mur aria soke ia nga hesinga neu.

14 ✡Ne Kaipas i non nenge hetoro hite Iuta mur ke teke, “Urana nge non elle mana mete ke mene hulua muria.”

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Pe Simon Petrus pe neingana e te nanasia Iesus ke tela. Pe neingana nem nanas teua Iesus langa Kaipas nena pele ana kileng koana nge hot iange non soke neu eteia i.

16 Pe Petrus kulkulala nge hot nga kue matana. Ol pe Petrus neingana nem at mule pe hele lange hei nenge nauelele kue matana pe mene teua Petrus la.

17 Ol pe hei neu onteia Petrus, “Non neu nena none laka iong pule, ae?”

Pe Petrus tuacholia ke teke, “Ero! iau ero i!”

18 Iok, palpal hussu mur pe hekuleileinga ana hana mur temes ke te alelel oan iange kileng lololo. Pe Petrus mes luluch nge iri ke alelel oan pule.

Tunginga Ana Hana Mur Aria Soke Onteia Iesus
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Pe tunginga ana hana mur aria soke onteia Iesus nge nena hana mur pe nga hetoro nganngana mur.

20 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Iau, e hetottoro nga mallaha nga hulua lochloch mataria. E hetottoro nga hengetoro ana pele pe nga NeHalang nena pele palaungana nenge Iuta mur te eukiraurau ia. Pe e heleia helenga e nga kileng e nge talkome ero.

21 Pe pomerei nenge o onteia iau? O onteia iri nenge te longe lek helenga iange iri te eteia utar nenge e heleia.”

22 Iesus hele ke mau pe palpal hussu e tepele i nga hengene pe hele, “Pomerei nenge o heleia tunginga ana hana mur aria soke ke pomam?”

23 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke e heleia ute e nge poreke iok, o hele hote lange hulua nemur. Pe nenge teke e heleia ure nenge manmanna, pomerei nenge o tepele iau?”

24 Ol pe Anas kulosia Iesus lange Kaipas pe rur tu hite penna kura.

Petrus Channanga Henai pe Hemol Ngana
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pe Simon Petrus mes ke alelel oan pe te onteia i, “Non neu nena none laka iong pule, ae?”

Pe Petrus channanga pe hele, “Ero, iau ero i.”

26 Petrus hele ke mau pe tunginga ana hana mur aria soke nena none tu lamau

✡ **18:9:** Ioa 17:12 ✡ **18:11:** Mat 26:39 ✡ **18:14:** Ioa 11:49-51

pule. Non neu alona laka non nenge Petrus pasasal hote talngana. Ana non lohaka pe hele lange Petrus, “E naue iong pule nge otu luluch nge Iesus nga ae oliua ana ume nem.”

27 ✡Pe Petrus channanga mule pule. Pe nga etue neu pengpeng pareo tang sapele.

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nga uach uruna toto te mene hote Iesus nga ne Kaipas nena pele pe te laia i nga non soke nenge Rom nena pele. Pe Iuta mur teteu la ero iange non Rom neu, ne Pilatus, i Iuta ero. Pe nenge te teke teu la lape singiria muna nga NeHalang matana pe lape te ngaua ngaunga nenga Ingatoto ero ol.

29 Ol pe ne Pilatus i hot la pe ontei, “Huna nga utar toto nenge a mene non nei at nge iau?”

30 Pe iri te tuacholia ke te teke, “Nenge teke non nei poia poinga poreke ngana e ero lape mo mene i at nge iong ero.”

31 ✡Pe ne Pilatus hele, “Imo sipomo a mene pe a amnei teu langa nena poinga mur. Pe a poia ke a nanasia lemo hotonga mur.”

Pe iri te hele, “Imem, heo ngana nge mo hune mele ke mete.”

32 ✡Reria helenga nemur pete tote Iesus nena helenga nenge hele talue ke ulolo nenge Rom mur lape te hune i.

33 Ol pe ne Pilatus i teu la mule nga pele palaungana neu pe iua Iesus pe onteia i ke teke, “Iuta mur aria soke ma iong mam ae?”

34 Pe Iesus onteia i, “Helenga nem lohot nge iong sipom ma mele hel te heleia iau lange iong?”

35 ✡Pe ne Pilatus tuacholia ke teke, “Iong mam o teke iau Iuta kai ae? Lem kileng nganangana mur pe lem tunginga ana hana papalauna mur laka nenge te mene iong at nge iau. Iong mam o poia utar toto e?”

36 Pe Iesus hele, “Iau, lek naualanga pe nekinga ich nei ana ero. Toinge lek naualanga pe nekinga tunga ich nei lape lek hana mur nenge te umume nge iau, tepal pe poi ele Iuta mur nge te laua iau. Pe ero. Lek naualanga pe nekinga ich nei ana ero.”

37 Ol pe ne Pilatus ontei, “Ke hehei pe hana aria naungaala ana non ma iong mam ae!?”

Pe Iesus tuacholia, “Lem helenga nem manmanna. Hehei pe hana aria naungaala ana non koi iau. Pe nga nem mana hetak hoe iau pe eat nga ich nei ke e hele hote helenga manmanna ngana. Pe iri lochloch nenge te longo lala nga helenga manmanna ngana mur te longo atat nge iau.”

38 Pe ne Pilatus ontei, “Helenga manmanna ngana mam i utar ia?”

Ne Pilatus Hele Ke Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Ol pe ne Pilatus i hot mule lange Iuta mur pe hele, “Iau, e hottaua ute e nge non nei poia ke poreke ero.

39 Nga soksoko lochloch nga ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue, e tung hotote none nga tuele au ngana lange imo. Poinga nem e poia ke nanas urume lemo poinga. Lememo ke e tung hote Iuta mur aria naungaala ana non, ae?”

40 Pe iri alngaria la mule, “Ero, i ero! O tung hote Parapas at nge imem!” Pe Parapas i non nenge hunun hana pe kemkeme.

19

1 Ne Pilatus hele ke palinga hel ana hana mur te nosia Iesus.

2 ✡Pe te helule rur nge matantana nenge pomanga pale pe tetal heke nga palpalna pe te heron heke hengeron kunkun ngana nge i.

3 Pe emule mana te songlele ia i ke te teke, “Masin! Iuta mur aria naungaala ana non! Lape omes ke kerkereng ol!” Pe te tepele nga ramana.

4 Ol pe ne Pilatus i hot la mule pe hele lange Iuta mur, “A longo at! Lape e hele ke te mene hote i at nge imo ke anau nge i. Ke lape a eteia nge iau e hottaua poinga poreke ngana e nge poia ero.”

5 Iok, Iesus i hot la luluch nga rur matantana ngana nenge tetal heke nga palpalna pe hengeron kunkun ngana neu. Pe ne Pilatus hele lange iri, “Anau at ana non koi!”

6 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal hussu mur te naue Iesus pe alngaria ke te teke, “O heon heke i nga manga toto! O heon heke i nga manga toto!”

Pe ne Pilatus tuacholia lange iri ke teke, “Imo sipomo a mene i pe a heon heke i nga manga toto. Iange iau, e hottaua poinga poreke ngana e nge poia ero.”

7 Pe Iuta mur te hele, “Imem lemem hotonga e tu. Pe mo teke non nem mete urume hotonga nem hele ngana iange i sipona hele ke teke i NeHalang Tuna.”

8 Ne Pilatus longe hana nemur reria helenga pe matau toto.

9 ✡Ol pe iteu la mule nga pele palaungana neu pe ontei mule Iesus, “Iong mam lem langai toto?”

Pe Iesus heleia helenga e ero.

✡ **18:27:** Ioa 13:38 ✡ **18:31:** Ioa 19:6-7 ✡ **18:32:** Ioa 3:14; 12:33 ✡ **18:35:** Ioa 1:11 ✡ **19:2:** Luk 23:11 ✡ **19:9:** Mat 27:12

10 Pe ne Pilatus hele, “Pomerei nenge o tuacholia iau ero? Iau lek kerkerenga nenge e hele ala am pe lek kerkerenga nenge e hele ke palinga hel ana hana mur te heon heke iong nga manga toto. O eteia nei ero kai?”
11 ✡Pe Iesus hele, “NeHalang tunge kerkerenga nem lange iong. Pe nenge teke ero mele pele nge tunge iau lange iong ero. Pe non nenge tunge iau lange iong, na poinga poreke ngana mur ele haka toto nga lem poinga poreke ngana mur.”
12 ✡Ne Pilatus longe helenga nei pe letena tuanin rara ke teke hele ala Iesus ana. Pe ero Iuta mur alngaria ke te teke, “Nenge teke o hele ala ana lape neingam ne Kaesa ero ol. Ne Kaesa nena ngarang toto laka mele nenge hele ke teke i naungaala ana non.”
13 Ne Pilatus longe helenga nei pe mene hote Iesus lange hot pe la ke are nga arenga nenge te amnei urumrume helenga mur. Nga kileng unne nenge te hetue ke Um Arenga. Nga helenga Hipru te hetue ke Kapata.
14 Iok, ngaunga matana nenge Ingatoto ana etue mam pe lohot. Pe etue neu i etue nenge te tatalo elele ure mur pe lala ke sinanga luana lo. Pe ne Pilatus hele lange Iuta mur, “Anau at amo naungaala ana non koi.”
15 Pe iri alngaria ke te teke, “A mene hote i kela aheon heke nga manga toto.”
Pe ne Pilatus onteia iri, “A teke e heon heke amo naungaala ana non nga manga toto?”
Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te tuacholia ke te teke, “Imem emem naungaala ana none ero ol, ne Kaesa i toro mana.”
16 Pomalam ne Pilatus tunge Iesus lange iri ke te heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Ol pe Palinga hel ana hana mur te mene Iesus kela.
17 Pe Iesus i sipona takisia ana manga toto kela nga Kittol ana kileng (nenge iri Hipru te hetue ke Kolkota.)
18 Nga lamau te heon heke i nga manga toto pe te heone hana nai pule nga Iesus ilina ele pe ele. Elle heon nga pen tamalmal pe e nga pen hoihoi pe Iesus nga tunangana.
19 Pe ne Pilatus hele ke tehas ia helenga toto e pe tetal heke nga manga toto. Helenga toto neu hele ke pomai, “IESUS NENGE NASARET, IUTA MUR ARIA NAUNGAALA ANA NON.”
20 Helenga toto neu tehas ia nga helenga Hipru pe helenga Latin pe helenga Krik. Pe hulua halang te sisia helenga neu iange kileng nenge te heon heke Iesus ia, tu rochroi mana nga tuele tana palaungana neu.
21 Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te hele lange ne Pilatus ke te teke, “Iong ohas ia ke ‘Iuta mur aria naungaala ana non’. Pe imem mo teke ohas ia ke pomai koi, ‘Non nei hele ke teke i Iuta mur aria naungaala ana non.’ ”
22 Pe ne Pilatus hele, “Utar nenge e hele ke tehas ia tu ke pomalalom.”
23 Iok, palinga hel ana hana mur te hero hite Iesus nga manga toto ke het pe te mene nena hengeron mur nenge hot ana pe te heronge nge iri. Pe te mene nena hengeron nenge teu ana pule nenge ana simanga nga ilina ero.
24 ✡Pe te hele tele hel nge iri ke te teke, “Nena hengeron nei lape ta chachia ero. Ta poia hesalanginga e ke henonou hote non tei nenge lape mene ke nena ia.”
Poinga nei lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo nenge hele ke teke,
“Te mene lek hengeron mur nenge hot ana
pe te heronge nge iri.
Pe te poia hesalanginga e nga lek hengeron
nenge teu ana
ke henonou hote non tei nenge lape
mene ke nena ia.”
Ke palinga hel ana hana mur te poia poinga nei.
25 ✡Iok, Iesus tana pe tana tina pe Maria nenge Klopas nehei pe Maria nenge Maktala, temes rochroi nga manga toto nenge Iesus heon haka ia.
26 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau tote mes pule. Ol pe Iesus naue i pe hele lange tana ke teke, “Etak o naue i ke pomanga tumia.”
27 Pe pule Iesus hele lange nena non neu, “Pe iong o naue i ke pomanga tamia.” Ke nga etue neu pengpeng Iesus nena non neu mene he Maria langa nena pele ke nauele i.

Iesus Mete
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 ✡Iok, Iesus eteia ke ure lochloch ngana umeia ke het lo. Ol pe hele, “E teke ein ech.” Iesus nena helenga nei lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo.
29 ✡Kaliu e nge muta ia uain ehech ngana ma. Pe te mene ute nge makuk pe te panun teua la ke rumia uain neu. Ke het pe te kale

✡ **19:11:** Ioa 10:18; Ume 2:23; Rom 13:1 ✡ **19:12:** Luk 23:2; Ume 17:7 ✡ **19:24:** Psa 22:18 ✡ **19:25:** Mat 27:55-56 ✡ **19:26:** Ioa 13:23 ✡ **19:28:** Psa 22:15 ✡ **19:29:** Psa 69:21

taua nga memeta kina pe tetul heke langa Iesus hanna.
30 Iesus inia uain neu ke het pe hele, “Het lo.” Ol pe Iesus palpalna tuakolo sio pe ngana iuch hot sapele.
31 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue mam pe lohot. Pe etue neu i etue nenge te tatalo elele ure mur. Pe Iuta mur aria papalauna mur lemeria ero hana nge te heon nga manga toto nga etue palaungana neu. Pomalam te onteia ne Pilatus ke te teke, “O longele imem ke mo pal hoa hana nemur aperia kina pe mo mene sue koluria mur nga manga toto.”
32 Ol pe palinga hel ana hana mur tela tala nge hana nai nem pe te pal hoa aperia kina ke te mete ke ueiuei.
33 Iok, te teke tela nge Iesus pe tenau pe mete lo. Pomalam te pal hoa apena kina ero.
34 Pe palinga hel ana none tua teua io nga Iesus alalina. Ol pe Iesus eina pe ech te pasiling hot.
35 ✡Mele nenge naue ure nei nge lohot heleia ke teke ure nei lohot ke manmanna. Pe eteia ke teke i hele ke manmanna. Ke imo pule lape letemo manmanna.
36 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo, nenge hele ke teke, “Lape te pal hoa kina e ero.”
37 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule nge masio nga alalaha lo hele ke teke, “Lape tenau lange non nenge tetue ana io.”

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Iok, urelu lochloch ngana nemur te lohot ke ulo pe Iosep nenge nena nge Arimatea lake ontei tote Iesus koluna nge ne Pilatus ke teke alo hite. Pe ne Pilatus longala. Pomalam, Iosep lake mene sue Iesus koluna. Iosep i Iesus nena non ia pule pe talkome letena manmanna ngana pe heleia lange mele ero toto iange mataua Iuta mur aria papalauna mur hel pule.
39 ✡Pe Nikotemus i non nenge lake naue Iesus nga miliko nga etuene lo, i pule la luluch nge Iosep. Ana non mene sini ana monri nge meena toto. Sini nemur teume hote ae nai eiria nge te heluluch tele pe inangaria ehech toto.
40 Iri nai te mene Iesus koluna pe te ruchite nga ruchinga hit hussu ngana. Pe teun hite Iesus koluna ana sini nemur. Te poia ke te nanasia poinga nenge Iuta mur te popoia nga aria pum mur, nenge tealo hitite iri.
41 Iok, metenga ana ich unne tunga kileng nenge te heon haka Iesus ia. Pe polo heueu ngana e nge mele koluna mateu ia ero kura, tunga metenga ana ich unne neu.
42 Pe tetal teu mene Iesus koluna nga polo neu iange polo neu tu ke rochroi mana. Pe pule etue neu i etue nenge te tatalo elele ure mur nga Israel mur aria etue palaungana nenge te hetalaulau ia.

20

Iesus Maul Haka Mule
(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Iok, nga Sante nga uach uruna toto kileng nonenone kura pe Maria Mantalena oala ke langa polo nenge Iesus koluna mateu ia. Oala kela pe um nenge tetal ele nga polo hanna tunga munna ero ol.
2 Ana hei naue ke mau pe song langa kileng nenge Simon Petrus iri nai Iesus nena non nenge mutena tau tote te tutu ia. Song la pe hele, “Te hemou hote Non Soke koluna lo pe mo eteia tetal ngaria ia ero.”
3 Ol pe Petrus iri nai i nenge Iesus mutena tau tote neu, te song sapele ke tela nga polo nenge Iesus koluna mateu ia.
4 Te song ke te lala pe Iesus nena non nenge mutena tau tote ris tote Petrus pe song kela sauhot tala,
5 pe teu langa polo ero. Tatuch sio ke teke nau pe es mene ruchinga hit hussu ngana mur nge tema.
6 Pe Simon Petrus at ke sauhot pe teu la pengpeng nga polo pe naue ruchinga hit hussu ngana nemur nge tema.
7 Pe nenge te ruch hit Iesus palpalna ia, te loua ke ma ke altoto nga ruchinga hit hussu ngana nemur.
8 Iok, Iesus nena non nenge sauhot tala i pule nanas teu la. Teu la pe naue ure nemur pe letena manmanna.
9 ✡NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo hele ke teke, “Iesus lape maul haka mule nga metenga.” Helenga nei mallaha nge iri ero kura.
10 Ol pe iri nai te lohaka pe tela mule nga tetu ngaria.

Iesus Lohot Nge Maria Mantalena
(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Pe Maria mes ke tangtang nga polo hanna ol. Pe tatuch sio ke teke nau teu la,
12 pe naue angkelo nai nge reria hengeron hussu pe teare nga Iesus koluna ma ngana. Elle are nga Iesus palpalna ma ngana pe elle are nga Iesus apena ma ngana.
13 Pe te onteia hei neu, “O tangtang ia utar?”

✡ **19:31:** Deu 21:22-23 ✡ **19:35:** Ioa 21:24 ✡ **19:36:** Exo 12:46; Num 9:12; Psa 34:20 ✡ **19:37:** Zec 12:10; Hem 1:7
✡ **19:39:** Ioa 3:1-2 ✡ **20:9:** Ume 2:24-32; 1Ko 15:4 ✡ **20:14:** Luk 24:16; Ioa 21:4

Pe hei neu hele, “E tangtang ia ak Soke koluna, ngana i mele hel te hemou hote pe e eteia tetal ngaria ia i ero koi.”

14 ✡Ana hei hele ke mau pe ralele pe naue Iesus nge mes pe lekleke i.

15 Ol pe Iesus onteia i, “O tangtang ia utar? Pe o tango rerere itei?”

Pe hei neu teke ma non nenge nauelele metenga ana ich unne neu ke hele lange i ke teke, “Kole, nenge teke o hemou hote Iesus koluna, o heleia at nge iau pe mola ke mo lolo mule at.”

16 Pe Iesus hetue hei neu ene, “He Maria!”

Pe Maria ralele lange Iesus pe hele nga helenga Hipru ke teke, “*Raponi!*” (Helenga nei luna, “Hetoronga.”)

17 ✡Ol pe Iesus hele lange i, “Ora at nge iau ero iange e haka lange Temek ero kura. Ola ke o hele lange titik mur nenge leteria manmanna nge iau ke o teke, iau e haka lala nge Temek nenge iri pule Temeria pe i ak Soke ia nenge iri pule aria Soke.”

18 Iok laol, Maria Mantalena lange Iesus nena hana mur pe hele ke teke, “E naue Non Soke lo.” Pe nene ure nemur nenge Iesus heleia lange i nge iri pule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nenge Te Nananasia I

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Iok, nga Sante nga ulei Iesus nena hana mur te eukirau nga pele e pe tepiu ele iri ke kerkereng toto iange te mataua Iuta mur aria papalauna mur. Pe Iesus lohot mana ke mes nga tunangaria pe hele ke teke, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”

20 ✡Iesus hele ke pomau ke het pe heteia penna mur pe alalina lange iri. Iesus nena hana mur leteria iech toto nge tenau mule i.

21 Pe Iesus hele mule lange iri, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule. Temek kulosia iau ke eat pomalam mana lape e kulosia imo ke ala.”

22 Iesus hele ke mau ke het pe ula hote eingana lange iri pe hele, “A mene Opepengpeng.

23 ✡Nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana ke te lasus toto, NeHalang lape poia ke pomalam pule. Pe nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ero, poinga poreke ngana nemur lape tetu kura.”

Iesus Hetei Hote I Lange Tomas

24 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch pe nai pe elle nge iri ene Tomas (nenge tehau keke ke ene Titimus). Pe nga etue nenge Iesus lohot nge nena hana mur Tomas tunga etue neu ero.

25 Ol pe pekngana mur tela pe te hele lange i ke te teke, “Mo naue Non Soke lo!”

Pe Tomas hele lange iri, “Imo a teke a naue Iesus pe iau letek manmanna nga lemo helenga nemur ero. Nenge teke e naue kirum munna nga penna mur pe io munna nga alalina pe e rahite iri lape letek manmanna.”

26 Iok, etue iri rahtele nai mule nga hoena Iesus nena hana mur tetu teu mule nga pele letena. Nga etue neu Tomas tu luluch nge iri ol. Pe tepiu ele pele matana mur ke kerkereng toto. Pe Iesus at mana ke mes nga tunangaria pe hele, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”

27 Ol pe Iesus hele lange Tomas, “O talue perim kukana at nga kirum munna nenga perik pe onau. Pe otul hote perim pe opoi teua nga alalik. Letem manmanna pe letem nachnai ero ol.”

28 Pe Tomas tucholia pe hele ke teke, “Iong NeHalang nenge e heto hekeke pe ak Non Soke iong!”

29 ✡Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “Urana hatong! Iong o naue iau pe letem manmanna pe iri nenge te kolkol ia iau pe leteria manmanna lape te iech toto.”

Pomerei Toto Nenge Ioanes Has Hote Alallaha Nei?

30 Tehas hote alalaha nei iange nga etue nenge Iesus tu luluch nge nena hana mur, poi hote merakulo mur nge halang toto. Pe ure nemur nenge Iesus poi hote iri nem, halang tehas sue nga alalaha nei ero.

31 ✡Pe nemur nenge ehas sue iri nei, nenge poia ita ke letera manmanna ke Iesus i NeHalang Tuna pe i Kristus. Ke nenge teke letera manmanna nga nem, lape ta mene maulinga ke koko nga Iesus ene.

21

Iesus Hetei Hote I Nge Nena Hana Mur Nge Kalelea

1 Iok, nga hoena Iesus hetei hot mule nge nena hana mur nga ech nge Kalelea. (ech nem ene e pule Tiperius) Pe hetei hot ngana ia i poi ke pomai:

2 Simon Petrus pe Tomas (nenge tehau keke ke ene Titimus) pe Nataniel (nenge nena nge Kana nge Kalelea) pe ne Sepeti tutuna mur pe Iesus nena hana nai pule, tetu ke muria elle nga lamau.

3 ✡Pe Simon Petrus hele lange iri ke teke, “Iau lape e lohot kela euas.” Pe iri te hele, “Mo koko nge iong ke itaul ta uas.” Ol pe

✡ **20:17:** Rom 8:29; Hip 2:11-12 ✡ **20:20:** Ioa 16:22; 1Io 1:1 ✡ **20:23:** Mat 16:19 ✡ **20:29:** 1Pi 1:8 ✡ **20:31:** Ioa 3:15; Rom 1:17; 1Io 5:13 ✡ **21:3:** Luk 5:4-7

tela ke te lohaka sapele nga sulang. Pe nga miliko neu ruo e ha nga aria hoat ero toto.

4 Pe nga uach uruna kileng matale sisio pe Iesus mes nga peipei nga ech ilina pe nena hana mur te naue pe te lekleke i.

5 Ol pe Iesus ontei hot lange iri ke teke, “Hana, a uasia ruo hel kau?”

Pe iri te tuachol ia ke teke, “Ero toto i!”

6 Pe Iesus hele lange iri, “A hesue amo hoat lakou nga sulang ilina ele nenga pen tamalmal. Nga lamam lape aole ruo hel.” Iok, te hesue hoat nem la pe te alker nge tetak haka mule iange ruo halang toto teha nga hoat.

7 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau tototе hele lange Petrus, “Non Soke laka nenge hele hot atat nge ita nem!” Nga etue nenge Simon Petrus longe non neu nge hele ke teke “Non Soke laka nenge hele hot atat nge ita nem,” ueiuei mana kale loua nena hengeron nenge hot ana nga luana (iange i haka hot tele ke ulolo) pe tamu sio nga ech pe pasu sio ke langa peipei.

8 Pe pekngana mur teote sulang pe teole hoat luluch nga ruo ke tesio langa peipei iange malang nenge sio langa peipei sase ero. Sase ngana ana lome iri ana non kina lime mana. (100 mita)

9 Iok, tela ke temes nga peipei pe te naue oan ngingina ngana. Pe nga oan matana te naue ruo hel nge makmak pe ngaunga hel tema pule.

10 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, “Ruo nenge aole iri nem, a mene hel at.”

11 ✡Iok, Simon Petrus tamu haka nga sulang pe halaua pekngana mur ke teole sue hoat ke langa peipei. Pe hoat neu muta ia ruo papalaungana mur nge iri ana non kina rahtele nai pe analoch pe mol (153). Ruo nemur iri halang pe hoat neu chach poreke.

12 Ol pe Iesus hele lange iri, “Aiat ke angau ol.” Iesus nena hana mur te eteia ke i Non Soke. Pe iri te here tau helia onteinga nenge, lape elle nge iri ontei lil hote i ke teke, “Ia iong itei mam?”

13 Ol pe Iesus lake mene ngaunga nem pe tunge lange iri pe poia ruo ke pomalam pule.

14 ✡Ke Iesus maul haka mule nga metenga ke ulolo. Pe hetei hot ngana ia i lange nena hana mur hemol ngana koi nga nenge nei.

Iesus Ontei Hote Petrus

15 Iok, te ngau ke het pe Iesus onteia Simon Petrus, “Simon, iong ne Ioanes tuna. Imo lochloch ngana nei mutemo taua iau, pe iong mutem tau tote iau ma ero?”

Pe Petrus tuacholia, “Oe Non Soke. O eteia ke iau mutek tau tote Iong.”

Pe Iesus hele lange i ke teke, “O nauele lek hana mur ke nek ke pomanga o nauele sipsip mur.”

16 ✡Pe Iesus ontei henai ngana, “Simon iong ne Ioanes tuna. Mutem tau tote iau ma ero?”

Pe Simon tuacholia, “Oe Non Soke, o eteia ke iau mutek tau tote Iong.”

Pe Iesus hele lange i ke teke, “Onek hite lek hana mur ke pomanga onek hite sipsip mur.”

17 Pe Iesus ontei hemol ngana ke teke, “Simon iong ne Ioanes tuna. Mutem tau tote iau ma ero?”

Pe Petrus letena huna iange Iesus ontei hemol ia i ke ulolo ke teke. “Mutem taua iau ma ero?” Ol pe Petrus hele, “Non Soke Iong o eteia ure lochloch ngana pe o eteia ke mutek tau tote iong!”

Pe Iesus hele lange i ke teke, “O nauele lek hana mur ke nek ke pomanga o nauele sipsip mur.

18 Pe e hele ke manmanna toto lange iong; Nga iong lomele ngam iong sipom o hemele iong pe oi ke ola nga lemem ngam. Pe nga etue nenge o tuauna ol lape otul hote perim pe mele at ke hemele iong. Pe lape mene iong langa kileng nenge lemem ero nge ola ia.”

19 ✡(Petrus mete ngana lape lohot ke mau kou nga Iesus hele ngana neu. Pe nga nem lape te heto heke tote NeHalang ene.) Iesus hele ke mau ke het pe hele, “Oi at ke o nanasia iau.”

Iesus Heleia Nena Non Nenge Mutena Tautote

20 ✡Ol pe Petrus ralele pe naue Iesus nena non nenge mutena tau tototе nge nananasia iri. (I laka nenge matu haka toto nge Iesus nga etue nenge te ngaungau pe onteia i ke teke, “Non Soke itei toto nenge lape tung heke iong langa hana porekreke ngana mur peria?”)

21 Ke Petrus naue i pe onteia Iesus ke teke, “Non Soke, pe non neu lape te poia i ke pomerei?”

22 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke lemek non nem lape tu ke maulul kela het nga etue nenge eat mule. Pe pomerei nenge letem una sakilil nga ure nei? O iat ke o nanasia iau!”

23 Ol pe Iesus nena hana mur nenge te nananas ia i, iri halang te longe pe te hele ke te teke Iesus nena non nem lape mete ero. Helenga nenge non nem lape mete ero Iesus heleia ero. Iesus hele mana ke teke, “Nenge teke lemek non nem lape tu ke maulul kela het nga etue nenge eat mule. Pe pomerei nenge letem huna sakilil nga ure nei?”

✡ **21:7:** Mat 14:29; Ioa 13:23 ✡ **21:11:** Luk 5:6 ✡ **21:14:** Ioa 20:19, 26 ✡ **21:16:** Ume 20:28 ✡ **21:19:** Mat 16:24-25; 2Pi 1:14 ✡ **21:20:** Ioa 13:23-25

24 Iesus nena non nenge mutena tau tote
esia ure lochloch ngana nei pe heleia he-
lenga nemur pe has sue iri. Pe ita ta eteia
ke nena helenga nemur manmanna.

Iesus Poia Ure Nge Halang Toto

25 Iesus poia ure lochloch ngana hel pule.
Pe nenge teke tehas sue ure lochloch ngana
nemur nga alalaha, iau e teke ich nei kino
mana pe alalaha nemur lape muria ero nge
tema ia.

21:24: Ioa 19:35 **21:25:** Ioa 20:30

Hekulkulonga Mur Aria Ume

Apostel Mur Aria Ume

1 ✡Oe, Teopilos mur, iau Lukas koi ehas ia
alalaha nei lange imo pe e teke e hele mule
lange imo. Nga lek alalaha nenge ehas tele
lange imo, e has urume ure lochloch ngana
nenge Iesus popoia pe hetottore nga etue
nenge talune ana ume,
2 ✡kela het nga etue nenge haka langa lut
nga tapa. Ana non haka langa lut nga tapa
ero kura pe Opepengpeng halaua i ke hele
lange nena hana mur nenge hesilei hote iri.
Pe i hele urume reria ume nenge lape te
poia.
3 ✡Iesus mete ke ulolo pe lohot mulmule
nge nena hana mur ke etue iri ana non kina
nai (40). Pe nga etue nemur, popoia ure
halang ke te esia pe leteria manmanna ke
Iesus maul haka mule nga ana metenga lo.
Nena hana mur te esia i pe heleia NeHalang
nena naualanga pe nekinga lange iri.
4 ✡Nga etue nenge Iesus tu luluch nge
iri kura pe tunge helenga kerkereng ngana
nei lange iri ke teke, “Atu nge Ierusalem
mukam ke a kulele tunginga nenge e hele ia
lange imo lo. Tunginga nenge Temek heleia
ke teke tunge lange imo.
5 ✡Ioanes henune imo nga ech mana. Pe
nge rou pongnai lape a mene henuninga
nga Opepengpeng.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa

6 ✡Iesus nena hana mur teare luluch nge i
pe te onteia i ke te teke, “Non Soke, lape otal
haka mule Israel kai? Nga etue nemai?”
7 ✡Pe Iesus hele, “Ure papalaungana ne-
mur aria etue, Temek i sipona talue iri.
Iange i nauele ure lochloch. Ke imo a eteia
ure nemur te lohot ngaria ero.
8 ✡Pe nga etue nenge Opepengpeng sio at
nge imo, lape a mene kerkerenga nenge a
haliu hote iau lange hehei pe hana lochloch.
Ke lape a haliu nge Ierusalem pe nge Iutea
lochloch pe nge Samaria pe nga kileng
lochloch ngana nga ich.”
9 Iesus helele kura pe NeHalang mene
heke i ke la sapele nga lut nga tapa. Pe hana
nemur temes ke tenau ala tote i kela lele teu
nga ulu.
10 Hana nemur mataria tu mana nga lut
kura pe hana nai nge reria hengeron hussu
te lohot ke temes luluch nge iri.
11 ✡Pe te hele, “Imo hana nenge Kalelea,
pomere nenge ames ke anau haka lamana
nga tapa mam? A esia Iesus laka NeHalang
mene heke i ke la nga lut nga tapa lo! Pe at
mule ngana, lape pomalam mana nga haka
la ngana nem.”

Mateas Mene Iutas Munna

12 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena
hana mur tetu nga hengene nenge Oliua. Ke
het pe tei sio ke tela mule nge Ierusalem. Pe
kue sase ngana nenge lange Ierusalem ana
lome iri ana non kina iri lime iri analoch.
(kilomita elle)
13 ✡Iok laol, tei teu lange Ierusalem pe tei
haka langa lut nga pele letena unne nenge
te tutuia. Iri lochloch eria koi: Petrus,
Ioanes, Ieims, Antreas, Pilipus, Tomas, Pa-
tolomius, Mateus, Ieims nenge Alpeus tuna,
Simon nenge seilil kina, pe Iutas nenge
Ieims tuna.
14 Iri lochloch te eukirau ke kokoes mana
ke te hetalaulau. Iri ul hehei nemur pe
Maria nenge Iesus tana, pe Iesus titina mur.
15 Nga etue hel nga hoena iri lochloch
ngana nenge leteria manmanna te euki-
rau. Iri nenge te lohot, iri ana non kina iri
rahtele elle (120). Pe Petrus mes haka pe
hele,
16 ✡“Titik mur pe liliuk mur, imo a eteia
poinga nenge Iutas poia nem. NeHalang
nena helenga lohot ke manmanna lo. Ke
Opepengpeng hele hote nga Teuit anna ke
teke, Iutas lape i non nenge henonou hote
hana nenge te laua Iesus.
17 Nga tele ngana, imem pekngamem Iu-
tas pe i rahite ume elle mana nenge po-
mange imem nei.”
18 ✡(Iok Iutas poia poinga poreke ngana
nem pe te olia i nga umtutuna. Pe mene
umtutuna nem pela olia ich unne. Pe nga
ich unne nem, ana non losio ke mete pe
sana chach pe makanna pararai hot.
19 Hulua lochloch ngana nenge tetu nge
Ierusalem, te longe pe te hetue kileng neu
nga reria helenga ke ene Akaltama. Luna:
Eina lele ich.)
20 ✡Pe Petrus hele mule, “Helenga nenge
Teuit has sue nga alalaha nenge Sam hele ke
pomai,

“ ‘Lape na pele nganngana ero
pe mele tuia ero.’ ”

Pe hasinga e pule hele ke teke,

“ ‘Mele lape mene munna nga ana ume.’
21 Ke pomlam lape ta henonou hote mele
ke mene munna ol. Pe mele nem lape ta

✡ **1:1:** Luk 1:3 ✡ **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 ✡ **1:3:** Luk 24:36-49; Ume 10:41 ✡ **1:4:** Luk 24:49; Ioa 14:16-17; Ume 2:33 ✡ **1:5:** Mat 3:11 ✡ **1:6:** Luk 24:21 ✡ **1:7:** Mak 13:32 ✡ **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 ✡ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 ✡ **1:12:** Luk 24:50-53 ✡ **1:13:** Mat 10:2-4 ✡ **1:16:** Psa 41:9 ✡ **1:18:** Mat 27:3-8 ✡ **1:20:** Psa 69:25; 109:8

henonou hote nga iri hana nenge te i lululuch nge ita nga etue lochloch nenge Non Soke Iesus i luluch nge ita.
22 ✡Talun ngana nga etue nenge Ioanes henunun, ke la het nga etue nenge NeHalang mene heke Iesus langa lut nga tapa."
23 Iok laol, te henonou hot ke hana nai. E ene Iosep nenge te hetue ke Pasapas (pe ene e pule Iastus). Pe e ene Mateas.
24 Ol pe te hetalaulau lange NeHalang ke pomai, "Non Soke iong o eteia utar nenge tuteu nga hulua lochloch leteria. Ke pomalam o hemallaha hote non elle nge iri nai nei ol, nenge o henonou hote
25 ke mene Iutas munna. Iange Iutas hile sue ume nei lo. Pe i kou lake amnei ana nga kileng unne nenge lape laia."
26 Laol pe te mene um nai nenge hana nai neu eria maia, pe te saua ana maelpa pe Mateas ene mahot ia. Pomalam tesis luluche i lange Iesus nena hana analoch pe elle neu, ke mene Iutas munna.

2

Opepengpeng Sio At Ngana

1 ✡Pentekos ana etue at pe iri lochloch te eukirau ke muria elle.
2 Pe ueiuei mana ute sio at nga tapa pe alngana pomanga tuttula palaungana. Sio at pe hemute pele letena nenge te tuia.
3 ✡Ol pe te esia ute hel nge pomanga oan remen ngana nge la ke rongo heke iri elle pe elle pe tu haka mana nga houngaria.
4 ✡Te muta nga Opepengpeng pe te talun ke te hele nga helenga altoto ngana mur nenge tunge lange iri.
5 Pe nge Ierusalem, Iuta mur hel nenge leteria metene NeHalang ke kokoes, te tu pule. Pe iri teat nga kileng lochloch ngana nga ich.
6 Te longe ure neu nge lohot pe teat ke te eukirau. Teat ke te eukirau pe te rura toto iange te longe hana nemur nge te helele nga kileng elle pe elle reria helenga mur pengpeng.
7 Ol pe ngaria lohot pe te hele, "Hana nemur reria nge Kalelea pe chauling mur ia iri.
8 Pe pomere nenge ta longe iri nge te hele nga ita sipora rera helenga mur mai?
9 Ita lochloch ngana nei ta at nga kileng nemur nge Patia pe nge Mitia, pe nge Ilam pe nga kileng nenge Mesapotamia pe nge Iuta pe nge Kapatosia pe nga kileng nenge Pontus pe Eisia pe nge
10 Prikia pe nge Pampilia pe nge Ekipto. Pe nga kileng nemur nenge Lipia nenge rochroi lange Sirini. Pe ara hel nge ita teat nge Rom.
11 (Iri nenge teat nge Rom, hel iri Iuta pengpeng nike. Pe hel, iri Iuta ero mukam pe nga hoena te lohot ke iri Iuta.) Pe ara hel nge ita teat nge Krit pe nge Arapia. Pe ita lochloch ngana ta longe hana nemur nge te heleia ure papalaungana nemur nenge NeHalang popoia iri. Pe te heleia ure nemur nga ita sipora rera helenga mur pengpeng."
12 Ngaria lohot pe leteria lilil toto pe te ontei hel mulmule nge iri ke te teke, "Ure nenge lohotot nemai, luna mere toto mai?"
13 Pe hel tetua sal haka ke te teke, "Hana nemur tein iam."

Petrus Hemellehe Hulua Ramaria

14 Iok, Petrus mes haka luluch nge pekngana mur nenge analoch pe elle nem pe haliu ke palaungana toto lange hulua lochloch ngana ke teke, "Iuta mur pe imo lochloch ngana nenge atu nge Ierusalem, a longo at nge iau pe e hemallaha hote ure nenge te lohotot nei luna lange imo.
15 Imo a teke hana nemur tein. Pe iri tein ero iam, iange kileng uach mana kura!
16 E hele lange imo pengpeng, ure nenge te lohotot nei, hetatalonga Ioel hele talue nge nike lo. Hele ke teke,
17 ✡ " 'NeHalang hele ke pomai koi;
Etue nemur nga hoena nge te lohot tala nga etue hetala ngana,
iau lape e tunge Opepengpeng ke rongo heke iri lochloch.
Tutumo mur tatamanna pe tutumo mur heheina,
lape te haliu hote lek helenga mur.
Pe lape lemo lolomele mur,
lape tenau operia ia ure mur
pe amo hana papalauna mur,
lape tema operia rara.
18 Pe lek hekuleileinga ana non mur,
manmanna toto ke te mene Opepengpeng nem pule,
ke iri pule te haliu hote lek helenga mur.
Iri nenge tatamanna pe heheina pule.
19-20 Pe lape epoi hote ana lala hel nga lut nga tapa ke pomai,
lape chaia tua ero ol, pe kileng au mana.
Pe teio matana lape hul ke pomanga toho.
Pe lape epoi hote ana lala hel nge sio nga ich ke pomai,
lape e heremenia kileng nga toho
pe e poia kileng ke oan ngaulele pe kileng pulu ala mana.
Pe ure nemur lape te lohot tala
nga NeHalang ana etue nenge palaungana toto.
21 Pe iri lochloch ngana nenge te tang la nge Non Soke ke halaua iri,
lape tetu ke te maulul.' "

✡ **1:22:** Mak 1:9; 16:19; Ioa 15:27 ✡ **2:1:** Lev 23:15-21; Deu 16:9-11 ✡ **2:3:** Mat 3:11 ✡ **2:4:** Mak 16:17; Ume 4:31; 10:44-46; 19:6 ✡ **2:17:** Jol 2:28-32

22 Pe Petrus hele pule, “Imo hana nenge
Israel, a longo at nga lek helenga. E teke e
hele urume Iesus nenge Nasaret lange imo.
Imo sipomo a eteia ume papalaungana pe
lala mur nenge Iesus poi hote lange imo ke a
esesia lo. Nga NeHalang lemene ngana toto,
poia ure nemur ke te lohot ke pomalam.
Iange i teke heneue imo ke a eteia ke i
sipona kulos sue Iesus at.
23 Pe nga NeHalang lemene ngana, tung
heke Iesus langa perimo ke pomanga i
sipona letena tuanin hot ngana ia nge nike,
pe heleia ke teke poia. Ke imo sipomo
a hune Iesus nenge a tunge i langa hana
poreke ngana mur peria ke te heon heke i
ke mete.
24 Pe NeHalang hemaul heke mule Iesus
nga metenga. Hile hote i ke mete sapele ero,
iange kerkerenga pele nga metenga nakuna
ero nge hekou sue Iesus.
25 ✡Non Soke Teuit heleia Iesus ke pomai,
“ ‘Kokoes mana e esesia Non Soke.
Pe ute pele ero nge heloiloi ia iau.
Iange ana non tu ke rochroi mana nge
iau.
26 Ke pomalam letek urana toto pe e hele ke
e iech mana.
Pe pule singik nei lape tuke angala
mana nge NeHalang.
27 Iange NeHalang iong, o hile sio mene iau
ke etu nga hana nenge te mete reria
kileng ero.
Pe lape o hile sio mene lem non nge peng-
peng
ke ma ke punich nga ich letena ero.
28 Iong, o henonoua iau nga maulinga ana
kue lo.
Ke lape o poia iau ke etu luluch nge iong
pe o poia iau ke e iech toto.’ ”
29 ✡Iok Petrus hele mule, “Titik mur e teke
e hele hot pengpeng lange imo nge rette
Teuit. Ana non mete ke tealo hite i lo. Pe ana
polo tu luluch nge ita ke at nga etue nenge
heueu nei.
30 ✡Pe non soke Teuit nem i hetatalonga.
Pe i eteia utar nenge NeHalang heleia ke
teke poia. NeHalang talue helenga kerk-
ereng ngana nge teke hemes heke Teuit
nette e ke lohot ke i naungaala ana none, ke
pomange Non Soke Teuit i sipona.
31 ✡Iok, Non Soke Teuit eteia utar nenge
NeHalang teke popoia, pomalam hele
urume Mesias nem maul haka mule ngana
ke teke, ana non lape tu ke lasus nga hana
nenge te mete reria kileng ero. Pe pule lape
koluna ma ke punich nga polo letena ero.
32 Ke Ne Iesus nei, ngana kou NeHalang
hemaul heke mule i nga metenga lo. Ke
imem lochloch ngana nei, Iesus maul haka
mule pe at ke lohot nge imem. Ke ngana koi
nenge mo hele hotote ure nemur, iange mo
esia lo.
33 ✡Ke Ne Iesus nem, ngana kou maul
haka mule kela are nga Temene penna
tamalmal lo. Pe mene Opepengpeng nga
Temene penna lo. Ke pomanga Temene
hele talaia lo ke teke tunge lange i. Pe nena
tunginga nenge hekulo sue at nge imem,
ngana koi nenge a esesia pe a longlonge
heueu nei.
34 ✡“Iange Non Soke Teuit haka langa lut
nga tapa ero. Pe Iesus i toro mana haka
langa lut nga tapa. Pe Non Soke Teuit hele
ke pomai,
“ ‘Non Soke hele lange ak Non Soke ke po-
mai:
“O haka at ke oare lakoi nga ilik ele
nenga perik tamalmal.
Oare lamai kela het nga etue nenge,
35 e mene lem ngarang mur, ke e talue
iri nga apem sana ene,
ke apem ana manga mur ia iri.” ’
36 ✡ “Ke imo hana nenge Israel, nenge nei
a etei tote ol, iange Iesus nenge a heon heke
i nem, NeHalang tal heke tote i ke i soke toto
ol. Ke i Mesias nenge mene mule NeHalang
nena hana mur nenge hesilei hote iri lo.”
37 Iok laol, Petrus na helenga nemur tua
tote hehei pe hana leteria, ol pe hehei pe
hana nemur te hele lange Petrus pe pekn-
gana mur ke mai, “Oe atong mur, pe imem
lape mopoi ke pomere mai ol?”
38 Pe Petrus hele lange iri ke mai koi, teke,
“Imo lochloch ngana nem, imo elle pe elle, a
hulia letemo nga lemo poinga poreke ngana
mur, pe a mene henuninga nga Iesus Krisus
ene. Pomalam lape NeHalang letena ia imo
nga lemo poinga poreke ngana mur. Pe lape
a mene tunginga nenga Opepengpeng pule
nenge NeHalang hekulo sue at nei.
39 ✡NeHalang talue helenga kerkereng
ngana lo, nenge teke tunge Opepengpeng
lange imo pe nge tutumo mur pe nge hulua
lochloch ngana nenge tetu nga tau. Oe,
tunge lange iri nenge i sipona iua iri.”
40 Pe Petrus hele hote helenga e pule lange
iri pe hele ke kerkereng toto lange iri ke
mai, “Anau ala amo, iange lape melmelenga
palaungana nenge NeHalang tunge lange
hana poreke ngana mur, lape mene imo
pule!”
41 ✡Petrus na helenga tua tote leteria pe
hulua halang toto leteria manmanna nga
helenga nemur. Ke pomalam te mene he-
nuninga. Ke hehei pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri mol (3,000) te lohot ke
Iesus nena hana mur nga etue neu peng-
peng.

✡ **2:25:** Psa 16:8-11 ✡ **2:29:** 1Ki 2:10 ✡ **2:30:** 2Sa 7:12; Psa 89:3-4; 132:11 ✡ **2:31:** Psa 16:10 ✡ **2:33:** Ume 5:32; 7:55-56 ✡ **2:34:** Psa 110:1 ✡ **2:36:** Ume 5:30-31 ✡ **2:39:** Isa 57:19 ✡ **2:41:** Ume 2:47; 4:4

Iri Nenge Leteria Manmanna Nge Iesus Tetu Ngaria

42 ✡Iok, iri lochloch ngana nenge te hulia
leteria pe te mene henuninga nem, kokoes
mana tela nge Iesus nena hana mur ke te
hetottore iri. Pe tetu ngaria pomai, tenau
hel mule nge iri ke pomanga iri lochloch
titiria mur hel. Te eukirau pe te ngau ke elle
pe te eukirau ke te hetalaulau.
43 Pe Iesus nena hana mur tepoi hotote
lala mur pe ure papalaungana mur pe hu-
lua te esesia pe te rura toto. Pe haria
kangkanga manmana.
44 ✡Ke iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Iesus tetu manmana ke
muria elle, pe te tung helel aria ure.
45 Nenge teke tetu pe mele na ure unne
sune mana, te mene reria ure hel langa
ingala, nem pe mele hel te olia reria ich
unne pe uruna te laia nge mele nem.
46 Kokoes mana tela ke te eukirau nga
NeHalang nena pele palaungana. Pe pule
tela ke te eukirau ke te ngau nga reria pele
mur. Te ngau pe te iech pe te tung helia aria
ngaunga.
47 ✡Pe te heto heke NeHalang ene pe
te iech toto iange hehei pe hana lochloch
nenge Ierusalem, leteria urana mana nge
iri. Nga etue lochloch, NeHalang hesilei
hotote nena hana mur. Ke nga poinga nem
mana, iri nenge NeHalang mene mule iri pe
leteria manmanna nge Iesus, te lohot ke iri
hulua toto.

3

None Nge Apena Lul

1 Nga ulei nga etuene e, Petrus iri nai
Ioanes tei teu lala nga NeHalang nena pele
palaungana. Tei teu lalamau ke te heta-
laulau ke pomanga kokoes te popoia lo.
2 Pe NeHalang nena pele palaungana neu
matana, te hetue ke ene Rerere. Pe none
nge apena lul nga i kino ngana nike arare
lamau. Kokoes mana te takisia i ke te laia
nga pele matana neu, ke longlong umtu-
tuna nge hehei pe hana nge tei teu lala nga
NeHalang nena pele palaungana neu.
3 Iok, esia Petrus iri nai Ioanes nge tei teu
lala, pe long umtutuna lange iri.
4 ✡Ol pe Petrus iri nai Ioanes te nachnei
hite i, pe Petrus hele, “Onau at nge imem!”
5 Iok, ana non naula nge iri nai pe teke ma
lape te tunge ute lala nge i.
6 ✡Pe Petrus hele mule lange i, “Iau lek
umtutuna ero toto koi, nenge lape e tunge
lange iong. Pe lek ure nenge e teke e tunge
lange iong ngana koi nei; Nga Iesus Kristus
nenge Nasaret ene, e hele lange iong ke
omes haka pe oi!”
7 La Petrus rahit heke non neu nga penna
tamalmal pe ueiuei mana ana non apena
takaha pe mes sapele.
8 Non neu mes nga apena pe tamu haka
pe talun ke i rara sapele. Pe i pe Petrus pe
Ioanes tei teu la sapele nga NeHalang nena
pele palaungana neu letena. Pe non neu ii
pe tamtamu pe heto hekeke NeHalang ene.
9 Pe hulua lochloch ngana nga lamau te
esia non neu nge ii pe te longe i nge heto
hekeke NeHalang,
10 ol pe te rura toto pe leteria tuanin rara
ke te teke, “Utar toto nenge poia non nem ke
urana mule?” Iange tenau urume ke i non
nenge arare ke long manmana umtutuna
nga pele matana nenge Rerere.

Petrus Haliu Nga NeHalang Na Pele Palaungana

11 Iok laol, hulua lochloch ngana te longe
ure neu nge lohot pe te song ke tela nga
sauach nenge te hetue ke Solomon na
Sauach. Tela pe non neu lau hite Petrus pe
Ioanes ke temes.
12 Pe Petrus esia hulua lochloch ngana
nemur nge te rura ia non neu nge i mule
pe hele, “Imo hana nenge Israel, pomere
nenge a nachnei sakililia imem ke pomam?
Imo a teke lemem kerkerenga palaungana
pe imem toto kai, nenge mo poia non nei ke
i mule mai?
13 ✡Ra tete mur aria soke NeHalang
nenge Apraham pe Isak pe Iakop te heto
hekeke, tunge hemalmalinga lange nena
hekuleileinga, Iesus lo. I laka nenge a tunge
i langa hana nenge Rom peria. Pe Pilatus
hele ke teke hottaua ute nge non nem poia
ke poreke ero, pomalam teke papa ala ana
nga helenga pallaklaka ngana nenge a poia
lange i. Pe imo a hulia patangamo lange i
pe a toto ita toto lange Pilatus ke a teke, non
nei mete.
14 Non nei, NeHalang nena non toto. Ke
na poinga pe na ume mur pengpeng mana.
Pe imo lememo ero ia i ke a teke lake mete.
Pe a hele lange Pilatus ke mene non nenge
hunun hana munna.
15 Ke imo a hune non nenge tunge
maulinga at nge ita laka. Pe ana non,
NeHalang hemaul heke mule i lo. Imem
nai mo esia ke ngana koi nenge mo heleia.
16 Ke imem nai letemem manmanna toto
nge Iesus. Imo a esia non nenge apena lul
nem, i urana mule nga kerkerenga nenga
Iesus ene. Ke letemem manmanna ngana
nge Iesus laka nenge poia non nem ke urana
mule.
17 ✡ “Pe titik mur, e eteia ke ulolo. Imo
ul amo papalauna mur, a poia poinga nei

✡ **2:42:** Ume 20:7 ✡ **2:44:** Ume 4:32-35 ✡ **2:47:** Ume 6:7; 11:21 ✡ **3:4:** Ume 14:9 ✡ **3:6:** Ume 4:10; 16:18
✡ **3:13:** Exo 3:6, 15; Luk 23:13-25; Ume 2:23 ✡ **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13

lange Iesus iange a eteia ero. Ke ngana laka nenge lememo ero ia i.
18 Pe e hele lange imo pengpeng, NeHalang hele hote nga hetatalonga mur haria nge nike lo. Nenge hele ke teke, 'Non Mesias nenge at ke mene mule nena hana mur, lape takisia melmelenga palaungana.' Ke nga poinga nenge a poia nem, pete tote NeHalang hele ngana.
19 ✡Pomalam apoi ke pomai koi; A hulia letemo nga lemo poinga poreke ngana mur pe a nanasia NeHalang. Pomalam lape NeHalang letena porekeia imo nga lemo poinga poreke ngana mur.
20 Nenge teke apoi ke pomam, lape NeHalang hekulo sue opemo ana ngaunga at nge imo. Ke lape kulosia Mesias nenge i sipona henonou hote lo, ke at mene mule nena hana mur nenge hesilei hote iri lo. Ke Mesias nem laka Iesus i sipona.
21 Pe i lape tunga tapa mukam ke kulele etue nenge NeHalang talue ke teke, poia ure lochloch ngana ke te lohot ke heueu ngana mule. Helenga nem, NeHalang i sipona hele hote nga nena hetatalonga mur haria nge nike. Pe hetatalonga nemur, NeHalang talue iri ke altoto ke te poia ume nem pengpeng.
22 ✡Ke nge nike, Moses hele tote Ne Iesus ke mai,
" 'Amo Soke NeHalang lape henonou hote
mele e nge imo sipomo,
pe talue i ke i hetatalonga ke mange iau.
Pe teke hele ke mere lange imo,
a longo taua nena helenga mur.
23 Pe mele hel nenge te longo taua hetatalonga nem nena helenga ero,
lape tetu teu langa NeHalang nena
hana mur ero.
Pe lape NeHalang hun sue iri ke tehet.'
24 "Pe hetatalonga lochloch ngana nge nike, te hele hote utar nenge te lohotot heueu nei. Talun nge hetatalonga Samuel pe ole lange pekngana nemur nenge te nanasia i.
25 ✡Pe imo lape a mene ure nemur nenge hetatalonga mur te heleia. Pe NeHalang hele hote ure nemur nga etue nenge, i pe lemo tete mur te talue helenga tomunga hel nem. Iange i hele lange Apraham ke pomai, 'Lape e pete hulua lochloch nga ich, pe petanga nem lape at nge iong sipom alom.' Nge nike, NeHalang tunge helenga nem lange Apraham, pe heueu nei, petanga nem sio at nge imo ol.
26 ✡Ke pomalam NeHalang henonou hote nena non pe kulosia i ke at tala nge imo ke pete imo pe halaua imo elle pe elle, ke a hile lemo poinga poreke ngana mur."

4

Hana Papalauna Leteria Inin Taua Petrus Iri Nai Ioanes

1 Iok, Petrus iri nai Ioanes te hele lala nge hehei pe hana kura pe tunginga ana hana mur pe non soke nenge nauelele NeHalang nena pele palaungana ana naungaala mur pe Satiusi mur hel teat ke te puris.
2 Teat pe leteria inin toto iange Petrus iri nai Ioanes te hetottore hehei pe hana nga Iesus nge maul haka mule nga metenga. Ke nem hemallaha hot tote ke, iri nenge te mete lape te maul haka mule.
3 Laol pe hana papalauna nemur te laua Petrus iri nai Ioanes ke te teke te onteia iri nai pe ero. Iange kileng ulei sio lo. Pomalam tetal teua iri langa tuele au ngana.
4 ✡Pe hulua lochloch ngana nenge te longe iri nai reria helenga, leteria manmanna. Ke iri nenge leteria manmanna te lohot ke iri ana non kina lime iri analoch iri lime (5,000).
5 Iok, pomange rou almasinga ana hana mur pe hana nenge iri mukmuka nge Israel mur pe hotonga ana hetoronga mur, teat ke te eukirau nge Ierusalem.
6 Pe tunginga ana hana mur aria non soke, ene Anas. Ke Anas pe Kaepas pe Ioanes pe Aleksanta pe iri hel pule nenge te lohot nga mata nenge tunginga ana hana mur, iri lochloch tela ke te eukirau luluch nge hana nemur.
7 Laol pe te hemesia Petrus iri nai Ioanes nga mataria pe te onteia iri ke pomai, "A poia ure nei ke mere mai? A mene lemo kerkerenga langai nenge a poia ure nei? Pe a poia nga itei ene?"
8 Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge Petrus pe tuacholia hana nemur reria helenga ke mai, "Imo almasinga ana hana mur pe imo hana nenge imo mukmuka nge Israel mur:
9 A onteia imem nga halaunga nenge mo poia nge ape lul nei. Maul ke mere?
10 ✡Imo lochloch pe imo Israel mur a longo ke nek. Non ape lul nei urana mule nga Iesus Kristus nenge Nasaret nena kerkerenga. Pe imo a hune ana non ke mete nga ana manga toto. Pe NeHalang hemaul heke mule i. Pe NeHalang nena helenga hele ia Iesus ke mai:
11 ✡ " 'I laka, i um nenge imo hana nenge a
lelele pele lememo ero ia.
Pe i, lohot ke i um palaungana nenge
rahtua ele pele.'
12 ✡Maulinga at nge mele ero ol. At mana nga Iesus ene."
13 Hana papalauna nemur te esia Petrus pe Ioanes pe te rura. Iange iri nai temes

✡ **3:19:** Ume 2:38 ✡ **3:22:** Deu 18:15, 18-19 ✡ **3:25:** Gen 22:18 ✡ **3:26:** Ume 13:46 ✡ **4:4:** Ume 2:41 ✡ **4:10:** Ume 3:6, 13-16 ✡ **4:11:** Psa 118:22 ✡ **4:12:** Mat 1:21

ia aria seilil. Pe te eteia iri lo, nge iri hana mana nge ramaria alchach ero. Pomalam te eteia iri nai nge tetu luluch nge Iesus.

14 Pe te esia non ape lul nem nge mes luluch nge iri pe te reng toto ke te hele ia helenga e ero ol.

15 Hana papalauna nemur te kulos hote iri nai pe te hele tele el nge iri,

16 “Lape ta poia iri nai ke pomere? Hehei pe hana lochloch ngana nge Ierusalem te esia iri nge tepoi hote ure palaungana nem nge hemallaha hote NeHalang na hekerkerenga. Ure nei, ta talkome ero ol i!

17 Teke poi, pe ta hele ke kerkereng lange iri nai ke te heto heke Iesus ene ero ol. Pomalam ure nei het la koloi pe te heloloune ero ol.”

18 ✡Te iua iri nai pe te hele ke kerkereng lange iri nai ke te hetottoro pe te haliu nga Iesus ene ero ol.

19 ✡Pe Petrus iri nai Ioanes te hele, “A mil teu la. Nga NeHalang matana, poinga tei nge urana? Mo longo taua NeHalang ma mo longo taua imo?

20 Imem, ute pele nge ra ele halimem ero ol iange mo longe pe moes tote lo.”

21 Pe hana papalauna nemur te hottaua ute ero toto nge poreke nge iri nai nge tetal teua iri nga tuele au ngana. Pomalam, te keres taua iri pe te kulos hote iri nai ke tela. Iange hulua te esia ure nem nge lohot pe te heto heke NeHalang.

22 Pe non nenge te hemasia i nei ana hesinga ele haka nga ana non kina nai (40).

23 Te kulos hote Petrus iri nai Ioanes ke het pe tela sapele nge pekngaria mur pe te heleia ure lochloch nenge almasinga ana hana mur pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te hele ia lange iri.

24 ✡Iri te longe helenga nemur pe iri lochloch leteria elle pe te hetalaulau lange NeHalang ke pomai, “Non Soke, iong sipom oala hote tapa pe ich pe ruach pe ure lochloch ngana.

25 ✡Nge nike toto, Opepengpeng hele hot nga lem hekuleileinga, lemem te ne Teuit hanna ke pomai:

“ ‘Pomere nge hana lomonmona mur leteria inin hali?
Pomere nge tetal hel ia helenga ke te heporeke Non Soke?
26 Kileng mur nga ich aria naungaala mur tetal helenga ke tei ia polong.
Hana papalauna mur pule tetal helenga ke te hekou sue Non Soke
pe Mesias nenge Non soke tal hote ke mene mule ita.’

27 ✡Oe Non Soke. Manmanna nge Herot iri nai Pilatus te heua hana lomonmona mur pe Israel mur ke teare nga tuele tana nge Ierusalem. Tetal helenga ke te hekou sue Iesus, lem hekuleileinga nenge otal hote.

28 ✡Iri te poia poinga nem, nanas mene iong lemem ngam. Iange lohot nga lem kerkerenga nike.

29 ✡Iok, Non Soke o nau sio at nge imem, lem hekuleileinga mur ke o halaua imem. Iange hana kai te hemataua imem mai. Ke o halaua imem ke momes ke kerkereng toto ke mo haliu hote lem helenga.

30 Otul hote perim ke mo hemasia haleles mur pe mopoi hote ure papalauna ke hemallaha hote lem kerkerenga. Mo poia ure nemur nga Iesus ene, lem hekuleileinga nenge iong sipom otal hote.”

31 Te hetalaulau ke ulo, pe kileng nenge te hetalaulau ia nem rur. Pe Opepengpeng hemute iri lochloch ke aria seilil ke te hele hote NeHalang na helenga.

Iri Nenge Leteria Manmanna Te Halau Hel Iri

32 ✡Iri nenge leteria manmanna, leteria pe ramaria elle mana. E nge iri teke i toro nena ute ero, iange ure lochloch te teke iri lochloch reria.

33 NeHalang tung sue hekerkerenga palaungana lange Iesus nena hekulkulonga mur ke te haliu hote Iesus maul haka mule ngana. Pe pete tote iri lochloch.

34 ✡Iri lochloch reria ure pe ute e nge alpapa nge iri ero. Iange iri nenge reria ich pe reria pele, te hile hotote ke mele hel te ololia iri.

35 Pe te mene ure nemur ururia pe te tunge lange hekulkulonga nemur. Pe hekulkulonga nemur te heronge lange iri nenge reria ure mur ero.

36 None nge ene Iosep, tana hoe i nge Saipras. Pe ana mata, Liuai. Pe hekulkulonga nemur te hetue i ke ene Parnapas. (Luna, non nge hekerkereng ia hehei pe hana leteria pe halachlaua iri.)

37 Ana non pule hile hote na ich unne ke mene uruna pe tunge lange hekulkulonga nemur.

5

Ananias Iri Nai Sapaera

1 Iok laol, none nge ene Ananias iri nai nehei Sapaera reria ich unne, mele hel te olia pule. Pe Ananias rahite umtutuna nenge ich neu uruna ele.

2 ✡Nehei pule eteia pe ngata mana. Ol pe Ananias mene umtutuna ele mana, pe

✡ **4:18:** Ume 5:28 ✡ **4:19:** Ume 5:29 ✡ **4:24:** Exo 20:11; Neh 9:6; Psa 146:6 ✡ **4:25:** Psa 2:1-2 ✡ **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ume 3:13 ✡ **4:28:** Ume 2:23 ✡ **4:29:** Epe 6:19 ✡ **4:32:** Ume 2:44 ✡ **4:34:** Ume 2:45 ✡ **5:2:** Ume 4:34-35 ✡ **5:3:** Ioa 13:2

laia nge Iesus nena hana mur iange ele kou talkome lo.

3 ✡Pe Petrus hele lange Ananias, “Pomere nenge ongata lange Non Poreke ngana ke o pallakaia Opepengpeng, ke o rahit mule umtutuna ele nga ich uruna nenge o mene nem?

4 Ich nem te olia ero kura pe iong lem nike. Pe te olia ke het pe umtutuna nem, iong lem pengpeng. Pe utar nenge pa heke iong ke o poia poinga nei? Iong o pallaklaka ia none mana ero, o pallakaia NeHalang laka nem.”

5 Ananias longe helenga nem, pe losio pe mete sapele. Pe iri nenge te longe ure nem nge lohot, mataunga palaungana laua iri.

6 Ol pe hana lolomele hel tela ke te ruchite non neu koluna pe te takis hote kela tealo hite.

7 Etue mala pol lo pe Ananias nehei iteu at. Pe i eteia utar nenge lohot tala nga etue neu ero.

8 Ol pe Petrus onteia i, “O hele at nge iau mukam, lemo ich unne nenge te olia lange imo nai, uruna kaloi?”

Pe ana hei hele, “Oe, uruna lochloch lakalom.”

9 Ol pe Petrus hele mule lange i, “Pomere nenge imo nai em a ngata hel ke a totoia NeHalang opene ke pomam? Onau la, hana nenge tealo hite em iau temes nga pele matana neu pe lape te takis hote iong la pule!”

10 Nga etue unne neu pengpeng, hei neu losio pe mete sapele. Pe hana lolomele tei teu at pe ana hei mete lo, pomalam te takis hote kela tealo hite i nga ene rikena.

11 Ol pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, pe iri hel pule nenge te longe ure nemur nge te lohotot, iri te matau toto ol.

Iesus Na Hekulkulonga Mur Te Hemas Mule Hulua Halang

12 ✡Iesus nena hekulkulonga mur tepoi hote ure papalaungana halang ke hulua lochloch te esia. Pe iri nenge leteria manmanna, te lala ke te eukiraurau nga Solomon Nena Sauach.

13 Pe iri nenge te tu nge hot, leteria urana mana nge iri pe teteu pulut mana pe teare luluch nge iri ero.

14 Pe hulua halang toto, leteria manmanna nge Iesus pe teteu kela te koko teu nge Iesus nena hana mur.

15 Ol pe hehei pe hana tela ke te takis hote iri nenge singiria haleles ke teat ke te emara sue iri nga hete mur nga kue ilina. Pomalam, Petrus itoto pe opene ma hite iri pe temaul.

16 Pe hulua lochlolch ngana nga kileng nemur nenge tetu rochroi nge Ierusalem, te longe pe iri pule te takis hote haleles kina mur pe iri nenge uneinei poia iri. Te atia iri pe Iesus nena hana mur te hemas mule iri lochloch.

Tetal Teua Petrus Iri Nai Ioanes Nga Tuele Au Ngana

17 Ol pe tunginga ana hana mur aria soke pe pekngana mur nenge iri Satiusi, te esia ure nemur nenge Iesus nena hana mur te poia pe saria keke iri.

18 Pomalam te lohaka pe telaua Petrus iri nai Ioanes pe tetal teua iri langa tuele au ngana, kela tetu luluch nge hana porekreke ngana mur.

19 ✡Pe nga miliko NeHalang nena angkelo e loe tuele au ngana neu matana pe mene hote Petrus iri nai Ioanes pe hele lange iri ke mai,

20 “Ala ke a mes nga NeHalang nena pele palaungana letena pe a hemallaha hote helenga lange hehei pe hana ke nek nga tunga heueu ngana nei.”

21 Iok laol, uach sio pe iri nai teteu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana pe te talun ke te hetottore hehei pe hana ke pomanga NeHalang nena angkelo neu heleia lo. Pe Anas iriul pekngana mur te iua hana papalauna nenge Israel te eukirau. Pe te hekulo helenga langa tuele au ngana ke te mene Petrus iri nai Ioanes at.

22 Iok palpal hussu mur tela ke te lohot nga tuele au ngana pe Iesus nena hana nai neu iri ero lo. Ol pe tela mule pe te hele lange hana papalauna nemur ke mai,

23 “Mola ke mo lohot lamau pe mo esia piunga lochloch ngana nga tuele chantom ngana neu, aria chaunga tetu ke tekerkereng. Pe naualanga nemur nenge te umume lamau, temes ke te ronge piunga lochloch. Iok, mo lohe piunga e ke moi teu la, pe hana nemur iri ero.”

24 Nga etue nem, hana papalauna mur pe non soke nenge nauelele palpal hussu mur nga NeHalang nena pele pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te longe ke mau, pe ngaria lohot pe leteria tuanin rara ke te teke, hana pane tela ke merei?

25 Ol pe none at pe hele, “A nau at, hana nenge atal teua iri langa tuele au ngana nem, ngaria kou te hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena pele palaungana letena.”

26 Ol pe palpal hussu mur iriul aria soke, tela ke te mene iri pe te mene iri ke nek mana pe te poia ute hel lange iri ero, iange te mataua hulua lochloch ngana nemur nge lape telope aria um.

27 Iok laol, palpal hussu nemur te mene iri ke tela te hemesia iri nga hana nenge te

✡ **5:12:** Ume 2:43; 14:3 ✡ **5:19:** Ume 12:7-10

longlongo helenga mataria. Pe Anas lohaka pe hele,

28 ✡ “Imem moheo ele tote imo nge a hetore hehei pe hana nga non nem ene. Pe ero. Imo a hetottoro pe kura, ke hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nge Ierusalem te longe lemo helenga mur lo. Pe pule, imo a tue helenga at nge imem ke a teke mo hune non nem ke mete.”

29 ✡Pe Petrus iri ul Iesus nena hekulkulonga mur te tuacholia hana nemur reria helenga ke mai, “Imem mo nanas tau pulut mene hana pele hel nga ich nei reria helenga ero. Mo nanas mene NeHalang na helenga mur!”

30 Imo a heon heke Iesus nga manga toto, ke nga poinga nem, a hune i ke mete. Pe ratete mur aria Soke NeHalang hemaul heke mule i nga metenga lo.

31 ✡Pe mene heke i kela hetakile nga ilina nga penna tamalmal. Nga lamau Iesus lohot ke i naungaala ana non pe hemasinga ana non. Iange NeHalang teke Israel mur te hulia leteria pe te mene maulinga ke koko.

32 Imem mo esia utar nenge NeHalang poia lo. Pe imem toro ero. Imem ul Opepengpeng. I laka, NeHalang nena tunginga nenge tunge lange iri nenge te longo taua i.

33 Iri hana papalauna nemur nge Israel, te longe ke mau pe leteria inin toto nenge te teke te hune Iesus nena hana mur ke te mete.

34 Pe ero, Non Paresio e nge ene Kamaliel mes haka nga hana papalauna nemur leteria pe hele ke teke, te mene hote Iesus nena hana mur kela temes pol nge hot mukam. Ana non i hotonga ana hetoronga ke hulua lochloch ngana tepoi ke nek lala nge i.

35 Pe hele lange hana papalauna nemur ke mai, “Imo hana nenge Israel, anau ke nek toto nga utar nenge a teke a popoia lala nge hana nemur.

36 ✡A eteia, nga lia manmana none nge ene Tiutas lohot pe teke i non palaungana pe na kerkerenga halang. Pe hana iri ana non kina iri ana non kina elle (400) leteria manmanna nge i pe te nanasia i. Pe nga etue nenge te hune i ke mete, nena hana mur te ua parai pe tepoi hote ume pele ero.

37 Iok, nga hoena Iutas nenge na nge Kalelea lohaka. Lohaka nga etue nenga sisalanga nge hehei pe hana lohot, ke tehas susue eria. Ana non teu nga hulua leteria ke te nanasia i ke tepoi heke hunelinga, iange lemeria ero ure neu nge lohot. Iok te hune i ke mete pe iri lochloch ngana nenge te nanasia i nem te ua parai pule.

38 Pe nga ure nenge lohot heueu nei, e hele lange imo pengpeng, a poia ute lange hana nemur ero toto. A hile hote iri ke tela! Iange nenge teke ure nenge te popoia nei, iri siporia tepoi heke mene, lape ure nem sisparai sio mule.

39 Pe nenge teke NeHalang i sipona poi heke, imo nakumo ero toto nge apoi ele iri. Nenge teke apoi poreke iri heueu, apoi poreke NeHalang ke ulolo!” Laol pe hana papalauna nemur te nanas mene Kamaliel nena helenga.

40 ✡Iok, teiu teu mule Iesus na hekulkulonga nemur at pe te palia iri. Te palia iri ke het pe te hele ke kerkereng toto mule lange iri ke te hetore hehei pe hana nga Iesus ene ero ol. Ke het pe te kulos hote iri ke tela sapele.

41 ✡Iok laol, hekulkulonga nemur te hile sue hana papalauna nemur ke tela ol pe te iech toto iange NeHalang teke nakuria nge te mene meinga palaungana toto nga Iesus ene.

42 Pe kokoes mana nga etue lochloch tela ke te haliu hotote NeHalang nena helenga urana toto ngana lala nge hehei pe hana nge reria pele mur, pe pule nga NeHalang nena pele palaungana letena. Te haliu hote helenga urana toto ngana nenge Iesus i sipona i Mesias, nenge NeHalang kulosia ke at mene mule hehei pe hana nenge NeHalang hesilei hote iri lo.

6

Te Henonou Hot Ke Hana Iri Rahtele Nai

1 ✡Iok nga etue nemur iri nenge leteria manmanna nge Iesus te lohot ke iri halang toto. Ol pe ngunngunuga e lohaka nge Iuta mur nenge te helelia helenga Krik iri ul Iuta mur nenge iri Iuta pengpeng. Pe ngunngununga nem, huna nga ngaunga nenge te heronge ke kokoes lange pakar mur nga etue elle pe elle. Iange hei pakar mur nenge Krik nem, te menmene aria ngaunga ke nek ero. Pomalam te ngungu nge iri nemur nenge Iuta pengpeng.

2 Ol pe Iesus nena hana iri analoch pe nai nem te eukiraua iri lochloch nenge leteria manmanna nge Iesus pe te hele lange iri ke pomai, “Nenge teke mo hilesue ume nenge mo hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga pela mo herongo mulmule amo ngaunga, panem urana ero.

3 Ke pomalam, kole mur, imo sipomo a hesilei hot ke hana iri rahtele nai nge imo mule, ke tenau ele ume nem. A henonou hote mele hel nge Opepengpeng muta nge iri, pe leteria pe reria poinga mur urana mana.

✡ **5:28:** Mat 27:25 ✡ **5:29:** Ume 4:19 ✡ **5:31:** Ume 2:33-34; Epe 1:20; Hip 2:10; 12:2 ✡ **5:36:** Ume 21:38 ✡ **5:40:** Ume 4:18 ✡ **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 ✡ **6:1:** Ume 4:35

4 Pe imem, lape motu pengpeng nga ume
nenge mo hetalaulau pe mo hetottore hehei
pe hana nga NeHalang nena helenga mur."
5 Iok laol, iri lochloch lemeria ke te teke
tepoi ke pomanga Iesus nena hana mur te
hele ngaria. Pomalam te henonou hote
Stipen, non nenge letena manmanna ngana
tuke kerkereng toto, pe Opepengpeng muta
nge i. Pe pule Pililpus pe Prokorus pe
Nikanor pe Timon pe Parmenas pe Nikolaus. Nikolaus i nena nge Antiok pe i koko
teu luluch nge Iuta mur nge leteria manmanna nge NeHalang.
6 Iok, te mene hana nemur ke te laia iri
nge Iesus nena hana mur ke tetal heke peria
nge iri pe te hetalaulau haka nge iri.
7 ✡Pe NeHalang nena helenga song ke
ronge kileng lochloch ngana. Pe hehei pe
hana halang nge Ierusalem te lohot ke Iesus
nena hana mur ia iri. Pe tunginga ana
hana mur halang, leteria manmanna nga
NeHalang nena helenga pule pe te nanasia.

Te Laua Stipen

8 Iok, Stipen i non nenge NeHalang pete
tote i, pe tunge na kerkerenga palaungana
nenge poi hote ure papalaungana hel nga
hulua leteria ke te esesia.
9 Ol pe hana hel teat ke iriul Stipen tetak
huluelia helenga. Pe hana nemur ria hetoronga ana pele e nge te hetue ke ene, hana
nenge iri siporia tenau ele iri. Pe hana
nemur reria nge Sirini pe Aleksantria, pe
pekngaria hel pule teat nga ich nenge Silisia
pe Eisia.
10 ✡Pe Opepengpeng helete matana tote
Stipen ke hana nemur nakuria ero nge te
hekou sue Stipen nga helenga.
11 Ol pe la teol hite hana hel, nenge te
pallaklaka ke te teke, "Mo longe Stipen nge
hele poreke tote NeHalang iri nai Moses."
12 Ke nga poinga nei te hesosolos heke
tote hehei pe hana pe hana papalauna
pe hotonga ana hetoronga mur leteria
ke telaua Stipen. Pe la te hemesia nga
hana papalauna nenge te longlongo helenga mataria nga NeHalang nena pele
palaungana letena.
13 Pe te mene teua hana hel pule kela
te channanga ke te teke, "Non nei, kokoes
mana, hele poreke NeHalang na pele pe
Moses nena hotonga mur.
14 Pe pule, mo longe i nge hele ke teke,
Iesus nenge Nasaret nem lape toto sue NeHalang nena pele palaungana nei, pe hetaua rera poinga mur nenge rette Moses
tung sue at nge ita nge nike."
15 Ol pe hana papalauna nemur te
nachnei hit tote Stipen, pe te esia Stipen
nge nakuna pomalaka nga NeHalang nena
angkelo toto.

7

Stipen Hele Nga Hana Papalauna Nemur Mataria

1 Iok, non soke nenga tunginga ana hana
mur, onteia Stipen ke teke, "Ure nemur
nenge hana nei te hele hotote atat nge imem
nemai, manmanna kai?"
2 ✡Pe Stipen tuacholia lange hana papalauna nemur ke mai, "Titik mur pe temek
mur, a longo at nge iau mukam! Nge
nike, rette Apraham tu nge Haran ero kura
pe NeHalang Non Palaungana nenge nena
hemalmalinga nenge sina ala toto, lohot
nge i nga tuele tana nge Mesapotamia.
3 Pe hele lange i ke teke, 'O hile sue lem
kileng pe lem hana mur pe ola ke otu nga ich
nge lape e henonoua lange iong.'
4 ✡"Pomalam Apraham lohaka nga na
kileng huna nge Saltea pe la ke tu nge Haran. Iok, Apraham temene mete ke het pe
NeHalang kulosia i ke at nga ich nenge a
tutuia nei.
5 ✡NeHalang tunge ich unne lange Apraham ero toto. Pe NeHalang hele ke manmanna toto ke teke tunge ich neu lange
Apraham pe na tete mur ke rea ich. NeHalang hele hote helenga kerkereng ngana
nem pe Apraham hoe tutuna mur hel ero
kura.
6 ✡Ke NeHalang hele lange Apraham ke
mai koi, 'Iong lem tete mur lape tetu nga
kileng tau ngana e nga ich nenge iri siporia
reria ia ero. Pe lape tetu ke te hekuleilei
menmene iri nga kileng nem. Pe hana nga
kileng nem, lape tepoi poreke tote iri ke
hesinga iri ana non kina iri ana non kina
elle. (400)
7 ✡Pe lape e poia ure meena ngana ke lohot nge hana nenge lemtete mur te umume
nge iri nem. Pe lape nga hoena lem tete mur
te ua hot nga kileng neu pe teat ke te heto
heke iau nga kileng nei.'
8 ✡Ol pe NeHalang hele lange Apraham
ke terir us. Ke nga poinga nenge terir us,
poinga nem helete metene iri nga NeHalang
nena helenga tomunga hel nenge heleia
lange Apraham. Ke Apraham i Isak temene.
Pe Isak, tana hoe i ke ana etue iri rahtele
mol, pe temene Apraham rir us sapele. Pe
nga hoena Isak lohot ke i Iakop temene. Pe
Iakop hoe ra tete mur ke hana analoch pe
nai nem.
9 ✡ "Pe Iakop tutuna nemur saria keke
tiria Iosep pe te mene i lange hana lomonmona ngana mur ke te olia i pe te mene

✡ **6:7:** Ume 2:41; 16:5 ✡ **6:10:** Luk 21:15 ✡ **7:2:** Gen 11:31; 12:1 ✡ **7:4:** Gen 11:31–12:5 ✡ **7:5:** Gen 12:7; 15:18; 17:8 ✡ **7:6:** Gen 15:13-14; Exo 12:40 ✡ **7:7:** Exo 3:12 ✡ **7:8:** Gen 17:9-14; 21:4 ✡ **7:9:** Gen 37:11, 28; 39:2, 21-23

sapele i ke lange Ekipto. Pe NeHalang tu luluch toto nge Iosep.

10 ✡Ke nauele tote i nga ure meena ngana mur nenge lohotot nge i. Pe pule tunge letematana ngana palaungana toto lange i. Ke nem poia Parao, non soke nenge Ekipto, ke lemene tau tote i. Pomalam Parao talue Iosep ke nauele kileng nenge Ekipto, pe pule nauele ure lochloch ngana nenga Parao na pele.

11 ✡ “Laol pe uringa palaungana lohot sapele nga kileng lochloch ngana nenge Ekipto. Pe nge Kanan, rera tete nemur te uri.

12 Ol pe Iakop longe nge te teke ngaunga kou nge Ekipto. Pomalam kulosia tutuna mur ke tela.

13 ✡Iok, tela mule henai ngana pe Iosep hemallaha hote i lange titina mur pe Parao eteia ke Iosep titina mur teat.

14 ✡Ke het pe, Iosep hekulo lange temene Iakop pe hele lange i ke teke, iri lochloch te lohaka pe tela nge Ekipto. Pe iri lochloch ngana nenge tetu lamau iri ana non kina iri mol pe analoch pe lime (75).

15 ✡Iok laol, Iakop sio la sapele nge Ekipto. Pe nge Ekipto i pe ra tete hana nemur te mete.

16 ✡Pe te takis mule koluria kela tealo hite iri nge Sekem, nga metenga ana polo nenge Apraham olia nga umtutuna lange hana nenge te lohot nga mata nenge iri Hamor.

17 ✡ “Iok, etue at rochroi lo, nenge lape NeHalang nena helenga utona nenge heleia lange Apraham lape lohot ke manmanna. Pe Israel mur nenge tetu nge Ekipto neu iri hulua toto ol.

18 Iok, none nge altoto ol lohot ke i naungaala ana non nge Ekipto. Pe i eteia Iosep ero iange Iosep mete ke mala lo.

19 ✡Pe ana non pallakaia rera tete hana nemur ke poia poinga poreke toto ngana lange iri. Poia iri ke tesau hote tuturia mur nenge kinkino ke te mete.

20 ✡ “Pe nga etue nenge Moses tana hoe i, NeHalang lemene tau tote Moses. Pe tenau ele i nga temene na pele ke teio iri mol.

21 ✡Pe nga etue nenge tesau hote i, naungaala ana non nem tuna hei ngana mene i pe nauele i ke pomanga tuna toto. Pe nauele i kela i soke.

22 Iok laol, Moses hele ngana pe ana ume mur lohot ke urana toto, iange mene tote hengetoro nenge Ekipto mur ke nek toto.

23 “Iok nga etue nenge Moses ana hesinga iri ana non kina iri nai, (40) teke irara kela nau toto pekngana Israel mur.

24 ✡Ol pe esia non Ekipto e nge poi poreke tote non Israel e. Pomalam Moses halaua non Israel neu ke hune non Ekipto neu.

25 Pe Moses teke ma hana nenge Israel te eteia ke, i sipona nge NeHalang talue i ke halaua iri ke mene hote iri nge Ekipto. Pe ero! Leteria mallaha ero toto!

26 Iok poma ngerou, Moses esia hana Israel nai nge tepal helel. Ol pe Moses lake poi hele iri pe hele lange iri ke mai, ‘Imo nai nem! Imo elle mana iam, iange lemo nge Israel. Pe pomere apal hel mule nge imo?’

27 “Pe non nenge teke palia neingana neu hepuo sose Moses pe hele, ‘Itei panenge talue iong ke emem soke iong pe o nauele imem pamam?

28 ✡O teke o hune iau ke pomanga non Ekipto nenge o hune nge lona ma?’

29 ✡Moses longe helenga neu pe ua sapelpele kela tu nga Mitian mur reria ich pe lei ke tutuna mur nai.

30 ✡ “Iok, hesinga iri ana non kina nai (40) het, pe NeHalang nena angkelo e lohot nge Moses nga ich sana lomona e nge rochroi langa hengene nenge Sinai. Angkelo neu lohot nge Moses ke manga oan remenmen ngana nge ngau lalala nga ae tana sune nge mes.

31 Moses esia ke mau pe letena tuanin rara ia ke halang pe teke nau ke nek toto. Iok, la rochroi toto ke teke nau ke nek pe longe Non Soke nge hele lange i ke teke,

32 ‘Iau NeHalang, lem tete mur aria Non Soke. Lem tete mur Apraham pe Isak pe Iakop, te heto hekeke iau.’ Moses longe ke mau ol pe loiloi pe matau toto ke naula mule ero ol.

33 “Pe Non Soke NeHalang hele lange i, ‘Opoi hote ae ulina nenga apem, iange ich unne nenge o mesia nem, heo ngana toto.

34 E esia poinga poreke ngana nenge te poia lange lek hana mur nge Ekipto ke ulolo. Pe e longe iri nge te tangtang ke ngana koi nenge esio at ke e teke e mene mule iri nga hana nenge Ekipto peria. Pomalam, oat nge iau ol pe lape e kulosia iong ke ola mule nge Ekipto.’

35 ✡ “Pe Moses nei, i sipona laka nenge Israel mur lemeria ero ia i, pe te hele lange i ke te teke, ‘Itei panenge talue iong ke emem Soke iong pe o nauele imem pamam?’ Ke ana non i sipona koloi nenge NeHalang kulosia na angkelo ke hele lala nge i nga oan sapelala ngana nei. Nenge hele lange i ke teke, la mule nge Ekipto ke mukaia Israel mur ke te ua toto nga kileng nem.

✡ **7:10:** Gen 41:37-44 ✡ **7:11:** Gen 41:54; 42:1-2 ✡ **7:13:** Gen 45:1-4, 16 ✡ **7:14:** Gen 45:9-11; 46:27 ✡ **7:15:** Gen 46:1-7; 49:33 ✡ **7:16:** Gen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ✡ **7:17:** Exo 1:7-8 ✡ **7:19:** Exo 1:11-22 ✡ **7:20:** Exo 2:2 ✡ **7:21:** Exo 2:3-10 ✡ **7:24:** Exo 2:11-15 ✡ **7:28:** Exo 2:14 ✡ **7:29:** Exo 2:21-22; 18:3-4 ✡ **7:30:** Exo 3:1-10 ✡ **7:35:** Exo 2:14 ✡ **7:36:** Exo 7:3; 14:21; Num 14:33

36 ✡Iok, Moses mene hote Israel mur nge
Ekipto. Pe nge Ekipto, NeHalang hekerk-
ereng ia i ke poi hote merakulo mur. Pe
poia hel pule nenge tei tele nga ruach nenge
ene Ruach Remenmen. Pe pule nga ich sana
lomona nge teii ia ke hesinga iri ana non
kina nai (40).
37 ✡ "Pe Moses nei, i sipona laka hele ke
teke, 'NeHalang lape kulosia hetatalonga e
nge mange iau ke lape at. Pe hetatalonga
nem, i mele e nge imo pengpeng.'
38 ✡Pe ana Moses laka nenge tu luluch
nge rera tete mur nga ich sana lomona,
pe NeHalang nena angkelo hele lala nge i,
nga hengene nenge Sinai. Pe i nge mene
NeHalang nena helenga urana toto ngana
nenge maulinga ana pe tunge at nge ita.
39 "Pe ero! Ratete mur lemeria ero nge te
longo lange i. Te hile hote i iange lemeria
toto nge tela mule nge Ekipto.
40 ✡Ke pomalam te hele lange Aron ke te
teke, 'O ume hote ara ae tapuna e ke imuka
nge ita ol. Iange Moses nenge mene hote ita
nge Ekipto koi, ta eteia la ngana ero ol!'
41 ✡Ke nga etue neu, te les hote ae tapuna
e nge nakuna pomalaka nga pulumakau
tuna. Pe te tunge reria tunginga mur pe te
heto hekeke aria soke ae tapuna nenge iri
siporia te ume hote nga peria.
42 ✡Pomalam, NeHalang hul patangana
lange iri pe iri te heto heke itoch mur, pe teio
pe chaia nga tapa sana. Pe poinga nenge te
poia nem, pete tote hetatalonga mur tehas
ngaria nenge te teke:
" 'Imo hana nenge Israel!
Hesinga iri ana non kina nai (40)
nenge atu manaia nga ich sana lomona
nem,
a hununе pulumakau pe sipsip mur,
ke a teke lemo tunginga mur nenge at nge
iau.
Pe tunginga nemur, at nge iau ero toto.
43 Amo soke Molek, nenge imo sipomo aume
hote,
laka nena pelpele ana as palaungana
nenge a takis rerere nem.
Pe itoch Repan opene laka nenge a takis
rerere nem pule,
amo soke itoch nenge a heto hekeke.
Imo, a heto hekeke ae tapuna nemur
nenge imo sipomo ales hote iri.
Ke pomalam, lape e kulos hote imo ke a ume
ke a amnei amo nga kileng tau ngana e.
Ana kileng, lape ai ke a hile kileng Papilon
pe ala toto.'
44 "Iok, nga etue nenge ratete mur tetu
nga ich sana lomona, te umeia NeHalang
nena pelpele ke nanas tau pengpeng ia
opene nenge NeHalang henonoua lange
Moses.
45 ✡Iok, ita ratete mur te mene loloune
pelpele nem nge tetemeria mur, pe Iosua i
muka nge iri kela te mene ich. Ich neu, hana
lomonmona ngana mur te tuia mukam. Pe
nga etue nenge ratete mur iriul Iosua tela,
NeHalang helope hote hana lomonmona
ngana nemur pe iri te mene ich nem sapele.
Pe te hemes heke mule pelpele nem nga ich
neu, pe tu ke mala toto ke langa Teuit ana
etue.
46 ✡Pe NeHalang poi ke urana toto lange
Teuit. Pe Teuit hetalaulau lange NeHalang
pe hele ke teke lape umeia Iakop ana soke
NeHalang na pele urana toto ngana e.
47 ✡Pe ero. Nga hoena toto ol, Solomon
hemes heke NeHalang nena pele palaun-
gana nem.
48 "Pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto,
tu teu nga pele nenge hana te umeia nga
peria ero. Ke pomanga hetatalonga hele
ngana nge hele ke teke,
49 ✡ " 'Non Soke NeHalang hele ke teke,
Mullik nenge eare pe enau ele kileng
lochloch ngana nga ich,
ngana kou tu nga lut nga tapa.
Pe ich nei apek munna nge etal hekeke ia.
Ke imo mam a teke a umeia lek pele e nge
mere?
Pe lape kileng unne nenge lape e arare
ia, tu langai?
50 Pe iau ma nenge e ume hote ure lochloch
ngana nemur mam.' "
51 ✡Iok, Stipen hele lange hana papalauna
nemur ke mai, "Imo hana nemur, a longo
ole tototo iam! Letemo pe ramamo hit
toto ke pomange hana nenge lemeria ero
toto NeHalang. Pe talngamo nemur, tehit
toto nge te longe NeHalang nena helenga
mur! Apoi ke pomalaka nge lemo tete mur
toto, ke lememo ero toto nge a longlonge
Opepengpeng nena helenga mur.
52 ✡Nge nike, NeHalang nena hetatalonga
mur te haliu ke te teke, lape NeHalang i
sipona nena none nge pengpeng toto lape
at. Pe imo lemo tete mur te hun lapue het-
atalonga nemur. Pe heueu nei, imo sipona
a tunge NeHalang nena non nenge hetata-
longa mur te helele ia nem, ke langa hana
porekreke ngana mur peria, ke te hune i ke
mete lo.
53 Imo sipomo a mene NeHalang nena
hotonga mur nga NeHalang nena hekulku-
longa mur peria. Pe pomere nenge a nana-
sia ero?"

Tetamal Hune Stipen

✡ **7:37:** Deu 18:15 ✡ **7:38:** Exo 19:3 ✡ **7:40:** Exo 32:1 ✡ **7:41:** Exo 32:2-6 ✡ **7:42:** Amo 5:25-27 ✡ **7:45:** Jos 3:14-17 ✡ **7:46:** 2Sa 7:1-16 ✡ **7:47:** 1Ki 6:1-38 ✡ **7:49:** Isa 66:1-2 ✡ **7:51:** Isa 63:10 ✡ **7:52:** Mat 23:31

54 Iok laol, Stipen na helenga nemur poia
hana papalauna nemur ke leteria inin toto,
pe te hala hit ngingiria nenge lape te hun
tote i ol.
55 ✡Pe Opepengpeng teu ke muta toto
nge Stipen, pe nau haka langa lut nga
tapa, pe esia NeHalang na hemalmalinga
nge tualeme ke palaungana toto, pe esia
Iesus nge mes nga NeHalang ilina ele nenge
tamalmal.
56 ✡Ol pe Stipen hele, “A longo at, e esia
kue matana nenge langa lut nga tapa pau
kou tu pa neu. Pe Non Tuna pule, ngana
pau kou mes nga NeHalang ilina ele nenge
tamalmal.”
57 Hana papalauna nemur te longe Stipen
nge hele ke mau, pe te alngaria haka ke soke
toto. Pe tepoi ele talngaria nga peria mur pe
te song ke te latau pengpengia Stipen ke te
laua i.
58 Ol pe teole hote i langa kileng neu ana
mapuo patangana, pe te talun ke te tamal
sapelpele ana um. Pe iri hana nenge tetua
tettele Stipen nga helenga mur, tepoi hote
reria hengeron sasase ngana mur, pela tetal
sue nga kol kulpo e apena huna ke nauele
iri. Ana non ene laka Sol.
59 Iok, hana nemur te tamalmalia Stipen
pe i hetalaulau ke mai, “Non Soke Iesus, o
mene heke opek lange iong.”
60 ✡Ke het pe tualou sio pe alngana haka
ke soke toto ke mai, “Non Soke o tuacho-
lia poinga poreke ngana nei lange iri ero!”
Stipen hele ke mau ke het pe mete sapele.

8

1 Pe Sol esia poinga nenge hana nemur te
tamal hune Stipen ke mete, pe teke peng-
peng toto nga matana.

Sol Heporeke NeHalang Nena Hana Mur

Iok, nga etue nenge te hune Stipen ke
mete, te talun sapele ke heporeke tote
NeHalang nena hana mur lochloch nge
Ierusalem. Ol pe hehei pe hana lochloch
ngana nenge leteria manmanna nge Iesus,
te ua parai ke tela nga kileng mur nge Iutea
pe nge Samaria. Pe Iesus na hekulkulonga
nemur mana tetu ol.
2 Pe atong hana hel nge te nanas tau totote
NeHalang lemene ngana, tela ke tealo hite
Stipen koluna, pe te tangia i ke halang.
3 ✡Pe Sol poi poreke tote NeHalang nena
hehei pe hana mur. Ana non iteu nga pele
elle pe elle ke takrung hote hehei pe hana,
pe la tal teua iri nga tuele au ngana.

Pilipus Haliu Nge Samaria

4 Iok, iri nenge te ua parai neu, te
haliu hote NeHalang nena helenga mur nga
kileng nemur nenge te tuia.
5 Iok, Pilipus langa kileng e nge Samaria
pe haliu hote Iesus nge i Kristus.
6 Hulua halang toto te longo ke nek toto
nga Pilipus nena helenga mur. Te longe
i nge helele pe te esia merakulo mur nge
Pilipus poi hotote iri.
7 Pilipus poia uneinei halang ke te al-
ngaria haka ke soke toto, pe te iuch hot nge
hulua halang ke tela. Pe iri nenge aperia ele
mete pe aperia lul te urana mule.
8 Ol pe iechinga palaungana toto lohot
nga kileng neu.

Simon Nenge Popoi Ure Paluna

9 Pe none nge ene Simon tu nga kileng
neu. Ana non popoi ure paluna pe herura
ia hehei pe hana pe heto heke tote i ke teke
i non palaungana.
10 Pe hana papalauna pe hehei pe aina
kinkino ngana mur te longo ke nek toto
langa ana non nena helenga mur, pe leteria
manmanna nge i. Ol pe te hele, “NeHalang
nena kerkerenga palaungana toto koi tunge
non nei.”
11 Hehei pe hana te kerkereng toto ke te
nanasia i, iange kokoes mana popoia nena
ure paluna nemur pe hulua ramaria song
raraia ke halang.
12 Iok laol, Pilipus at pe haliu hote he-
lenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus
pe NeHalang nena naualanga pe nekinga.
Haliu hote pe hehei pe hana lochloch leteria
manmanna pe te henun sapele iri.
13 Pe Simon neu pule, letena manmanna
nga helenga nemur pe mene henuninga
pule. Ol pe koko manmana nge Pilipus ol.
Pe esia merakulo halang, pe ure papalauna
hel pule nge Pilipus popoia pe letena tuanin
rara ke halang.
14 Iok, Iesus nena hana mur nenge tetu
nge Ierusalem, te longo nge iri nenge
Samaria te mene NeHalang nena helenga
lo. Pomalam te kulosia Petrus iri nai Ioanes
lange iri.
15 Iok, iri nai tela ke te lohot pe, te
hetalaulau lange NeHalang ke hekulo sue
Opepengpeng lange Samaria mur.
16 Iange iri te mene Opepengpeng ero
kura. Te mene mene henuninga nem nga
Non Soke Iesus ene.
17 ✡Iok, Petrus iri nai Ioanes te hetalaulau
ke het pe tetal heke peria nge iri ke te mene
Opepengpeng.
18 Ol pe Simon esia hana nemur nge te
mene Opepengpeng, nga etue nenge Petrus
iri nai Ioanes tetal heke peria nge iri. Poma-
lam, mene umtutuna pe tunge lange Petrus
iri nai Ioanes
19 pe hele, “Imo nai a tunge kerkerenga
nem at nge iau pule. Ke nenge teke etal heke

✡ **7:55:** Psa 110:1 ✡ **7:56:** Kol 3:1 ✡ **7:60:** Luk 23:34 ✡ **8:3:** Ume 9:1, 13; 22:4; 26:9-11 ✡ **8:17:** Ume 19:6

perik nge mele, mele nem mene Opepengpeng pule."

20 Pe Petrus lohaka pe hele, "Iong lape ola ke ohet luluch nga lem umtutuna nem nga oan remenmen ngana. Mele pele olia tunginga nenge at nge NeHalang nga umtutuna ero!

21 Pe iong, lem unne ero toto pule nge o hele teu ia at nga ume nei. Iange iong, letem ma ke pengpeng nga NeHalang matana ero toto.

22 O hulia letem nga lem poinga poreke ngana nemur pe o hetalaulau lange Non Soke ke letena porekeia iong nge letem tu mana nga poinga poreke ngana nemur.

23 E hele ke mai lange iong iange onau lele tote NeHalang nena tunginga nei. Ke nga letem toto, o teke opoi ke mange imem. Pe poinga poreke ngana lau hit tote iong laka nga onau lele ngam nem."

24 Ol pe Simon tuacholia Petrus ke mai, "Imo nai a hetalau ak lange Non Soke ke ure e nge pomanga imo nai a heleia nem, lohot nge iau ero."

25 Iok, Petrus iri nai Ioanes te haliu hote Non Soke nena helenga pe te hele lange hehei pe hana nga ure nemur nenge Non Soke poia lange iri ke ulolo. Ke het pe iri nai tela mule nge Ierusalem. Pe nga tela mule ngaria, te haliu hote helenga urana ngana nga kileng kinkino ngana halang nge Samaria.

Pilipus Pe Non Itiopia E

26 Ol pe Non Soke na angkelo e hele lange Pilipus ke teke, "O lohaka pe oi ke ramam sio langa kue nenge song nge Ierusalem kela nge Kasa." Kue nei, nga etue nei, tei ia ero ol.

27 Laol pe Pilipus lohaka pe i kela sapele. Pe nga kue neu, saolia non soke e nge nauelele hei soke Kantasi nena umtutuna mur. Pe hei soke nem nauele kileng nenge Itiopia. Pe nena non soke neu, lange Ierusalem ke heto hekeke NeHalang.

28 La ol, ana non teke la mulmule lo. Pe are teu nga arenga e nenge oriong mur te takrungrunge pe sis olole alalaha nenge hetatalonga Isaias hasia.

29 Pe Opepengpeng hele lange Pilipus ke mai, "Oi ke ola rochroi toto nga arenga neu."

30 Ol pe Pilipus song kela rochroi toto pe longe non neu nge sisisia alalaha neu nenge hetatalonga Isaias. Pe Pilipus ontei sapele ke mai, "O eteia ure nenge o sisisia nem luna pule laka?"

31 Pe ana non hele, "Ke lape e eteia ke mere? Nenge teke mele hele urume at nge iau laka lape e eteia. Pe nei ero i." Ol pe non neu hele lange Pilipus ke haka lange i kela are luluch nge i.

32 ✡Helenga nemur nenge non soke neu sisisia nga alalaha neu tang ke mai koi,
"Ana non heleia helenga unne e ero toto.
Hanna hit mana pe maluch mana
ke pomanga sipsip nenge te takisia kela te hununе.
Pe pule maluch mana ke manga sipsip tuna nenge te ut susue pulpunna.
33 Te hemeia i pe mele mes luluch ke halaua i ero.
Tutuna mur lape iri ero ol iange te hune ke mete lo."

34 Non soke neu sisia helenga nemur ke het pe onteia Pilipus ke mai, "O hele at nge iau mukam, hetatalonga nemai heleleia itei nemai? Heleleia i sipona kai, ma mele e pule?"

35 Ol pe Pilipus hele hote helenga urana toto ngana nenge Iesus lange non neu. Pe talun ke hele nga helenga nemur nenge non neu i sipona sis hote nga alalaha nenge hetatalonga Isaias.

36 ✡Iok, te song ole ke te lala pela te lohot nga kileng unne nge ana ech. Pe non soke neu hele lange Pilipus ke teke, "O naula, ech i loi. O henune iau ol. Ute pele poi ele iau nge e mene henuninga ero."

[

37 Pe Pilipus hele, "Nenge teke letem manmanna toto, lape e henune iong."

Pe non neu tuacholia ke mai, "Iau, letek manmanna toto nge Iesus Kristus nge i NeHalang tuna."]

38 Iok laol, non soke neu hele lange hana nemur nenge te songongia oriong nemur ke tetak ele iri ke temes. Pe iri nai Pilipus te i sio langa ech neu kela Pilipus henune i.

39 Iri nai tei hot nga ech neu pe ueiuei mana NeHalang opene mene tote Pilipus ke non neu kolkol sapelpele. Ol pe ana non lohaka mule ke nanas mule kue neu pe iech ole ke laol.

40 ✡Pe Pilipus la ke lohot nge Astot pe talun sapele ke hele hote helenga urana ngana lange hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga lamau, ke ramana ole lange Kaesarea.

9

Sol Hulia Letena
(Ume 22:6-16; 26:12-18)

1 ✡Pe nga etue neu, Sol hele ke kerkereng toto ke teke lape hun lapue Non Soke nena hana mur. Ana non, lange tunginga mur aria soke

2 pe hele lange i ke hasia alalaha mur. Ke alalaha nemur rongo heke hana nenge te mukmuka nga Iuta mur reia hetoronga ana

✡ **8:32:** Isa 53:7-8 ✡ **8:36:** Ume 10:47 ✡ **8:40:** Ume 21:8 ✡ **9:1:** Ume 8:3

pele mur nge Tamaskus. Pe alalaha neu tehas ia ke te teke, Sol tango rere hehei pe hana nenge tetu teu nga tuluk nenge Esinga Tele pe teke hottaua iri, kale hite peria pe laia iri kela tal teua iri nga tuele au ngana nge Ierusalem.

3 Iok laol, Sol lohaka nge Ierusalem pe la sapele nge Tamaskus. Sol i kela rochroi nge Tamaskus pe ueiuei mana lemenge palaungana e tua nga tapa pe at tualeme hite i.

4 Ol pe Sol losio ke langa ich pe longe helenga e ke pomai, “Sol, Sol, pomere nenge opoi poreke iau ke pomam?”

5 Pe Sol hele, “Non Soke, iong itei nemam?” Pe non neu hele, “Iau Iesus. Iau laka nenge opoi porekreke iau nem.

6 Heueu nei, o lohaka pe oiteu langa kileng neu. Pe nga lamau, lape te hele lange iong nga utar nenge lape o poia.”

7 Pe hana nenge tela luluch nge Sol neu, te rura toto nga ure neu nge lohot pe reia helenga ero ke temes mana ol. Iri pule te longe none nge hele, pe te kolkolia ana non.

8 Iok laol, Sol lohaka ke mes pe teke nau pe ero, kolkol toto. Matana nai ape ke teau ala mana. Pomalam hana nemur tera hite i nga penna pe te apea i ke iriul tei teu lange Tamaskus.

9 Pe Sol matana hit ke etue mol pe ngau pe inia ute e ero toto.

10 Iok, nge Tamaskus, Non Soke nena none tu. Ana non ene laka Ananias. Pe Ananias nau openene ia Non Soke nge iua i ke teke, “Ananias!”

Pe i tuacholia ke teke, “Non Soke, utar?”

11 Pe Non Soke hele lange i ke mai, “O lohaka pe ola nga kue nenge ene, ‘Kue Pengpeng’. Pe ola nga Iutas na pele pe o ontei rere none nge na nge Tarsus. Ana non ene laka Sol, pe i la hetalaulau.

12 I, matana hit pe nau opene pule ke esia none nge ene Ananias nge iteu lange i ke tal heke penna nge i, pe hele lange i ke teke nau mule.”

13 Ol pe Ananias tuacholia Non Soke nena helenga ke mai, “Non Soke, iau e longe helenga halang toto nge non nei. I, poi poreke totote lem hana mur nge Ierusalem.

14 Pe heueu nei, tunginga ana hana mur aria papalauna mur, te longele Sol ke te teke, Sol at ke mene hehei pe hana nga kileng nei nenge te hetalaulau pe te heto hekeke iong.”

15 ✡Pe Non Soke hele lange Ananias ke mai, “Ola! Non nem e henonou hote i ke lek non i lo. I lape lake haliu hote ek lange hana lomonmona ngana mur pe nge aria soksoke ngana mur pe nge Israel mur lochloch.

16 ✡Ke nga iau ek mana, i lape takisia melmelenga pe ure meena ngana halang lape lohot nge i.”

17 Iok laol, Ananias i la pe la ke i teu sapele nga pele neu. Pe tal heke penna nge Sol pe hele lange i ke mai, “Tik Sol, Non Soke Iesus nenge lohot nge iong nga kue nenge oi atat ia nem, ngana koi nenge kulosia iau ke eat nge iong nei. Ke pomalam lape onau mule pe Opepengpeng muta nge iong.”

18 Ananias hele ke mau ke het pe ueiuei mana ute e nge pomanga ruo kilkilana nge maele Sol matana, losio pe Sol es ke nek mule sapele. Ke het pe Sol lohaka pe mes haka pe mene henuninga.

19 Iok, Sol ngau ke het pe amneia i nge kerkereng mule.

Sol Haliu Hote Helenga Urana Ngana Nge Tamaskus

Iok, Sol tu luluch nge Non Soke nena hana mur nge Tamaskus ke ana etue hel pule.

20 Tu pe langa hetoronga ana pele mur nenge Iuta mur pe haliu hote Iesus, ke teke, “Iesus i NeHalang tuna.”

21 ✡Hulua lochloch te longe i nge hele ke mau, pe te rura toto pe te hele ke te teke, “Aina! Non nenge hunune Iesus nena hana mur nge Ierusalem iam lom. At ngana nem, at ke lololoch Iesus nena hana mur pullo la. Ke lalaia iri nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur nge Ierusalem.”

22 ✡Pe ero. Sol hetoro ngana song ke kerkereng toto pe palaungana toto ol. Pe halot tote helenga lange Iuta mur nenge tetu nge Tamaskus ke mai, “Iesus i Mesias nenge NeHalang kulosia ke at mene mule nena hana mur lochloch.” Pe Iuta nemur te longe Sol na helenga pe na helenga ma hoa iri. Pomalam te hetakine i nga helenga unne ero toto.

23 Iok, etue halang lalo pe Iuta mur te eukirau pe tetal helenga ke te teke te hune Sol.

24 Pe ero. Sol longo rusia utar nenge te teke te popoia ke het lo. Iok, Iuta mur temes ke tenau ala Sol ke nek toto nga kileng neu ana kue matana mur, ke te teke te hunune i. Kokoes mana temes ke tenau alala, nga sinanga pe nga miliko pule.

25 ✡Pe ero. Sol nena hana mur hel te mene i nga miliko ke te haka langa kileng neu ana mapuo ona, ke te teke te halaua i ke uahot nga kileng neu. Pomalam te hele lange i ke are teu nga chasang palaungana e. Ol pe te heon ole sue i nga mapuo neu hilina ele nenge hile hot, ke sio langa ich pe ua sapele.

Sol Lamule Nge Ierusalem

✡ **9:15:** Ume 26:2, 6; 27:24; Rom 1:5 ✡ **9:16:** 2Ko 11:23-28 ✡ **9:21:** Ume 8:3 ✡ **9:22:** Ume 18:28 ✡ **9:25:** 2Ko 11:32-33 ✡ **9:26:** Kal 1:17-19

26 ✡Iok laol, Sol lange Ierusalem ke teke
koko teu luluch nge Iesus nena hana mur.
Pe Iesus nena hana mur te mataua i. Iange
iri, leteria manmanna ero nga nenge te
teke, Sol hulia letena pe lohot ke i Iesus nena
non lo.
27 ✡Ol pe Parnapas at pe nene Sol lange
Iesus nena hekulkulonga mur. Pe nana
urume Sol nge esia Non Soke nga kue pe
Non Soke hele lange i. Pe pule Parnapas
nana urume Sol nge haliu ke kerkereng toto
nga Iesus ene nge Tamaskus.
28 Iok laol, Sol tu luluch sapelpele nge
Iesus nena hekulkulonga nemur. Pe iteu pe
ihot ia ana seilil nga pele lochloch ngana
nge Ierusalem ke haliu hotote Non Soke ene
ke soke toto.
29 Ol pe Iuta mur nenge te helele helenga
Krik te teke te hune i, iange hele lala nge iri
pe iriul ke te hemes haka helelia helenga.
30 Iok, iri nenge leteria manmanna nge
Iesus te longe ke mau pe te tau hote Sol
lange Kaesarea pe te kulosia i ke la sapele
nge Tarsus.
31 Ke hulua lochloch ngana nenge te eki-
raurau nga Iesus ene nge Iutea pe nge Kale-
lea pe nge Samaria tetu ke nek mana ol.
Iange mele hel nge teat ke tepoi poreke iri
ero ol. Pe Opepengpeng hekerkereng ia iri
pe halaulaua iri. Pe hulua halang te koko
teu nge iri ke iri halang toto ol. Pe te nanasia
poinga nenge tetal sio mene iri nga Non
Soke matana.

Petrus Lange Lita Pe Iopa

32 Petrus i ke langa kileng lochloch ngana,
pe pule lake nau tote NeHalang nena hana
mur nga kileng nenge Lita.
33 Pe nge Lita, none nge ene Aeneas tu.
Ana non ma manmana nga hete ke hesinga
iri rahtele mol, iange singina mete lochloch.
34 Ol pe Petrus hele lange i ke mai, “Ae-
neas, Iesus Kristus hemaul mule iong ke o
urana mule lo. O lohaka pe olou heke lem
manga ol.” Petrus hele ke mau ke het, pe
ueiuei mana Aeneas lohaka sapele.
35 Pe hulua lochloch ngana nga kileng
nenge Lita pe Saron, te esia non neu nge
urana mule, pe leteria manmanna nge Non
Soke.
36 Pe nge Iopa, heie nge letena manmanna
toto nge Iesus tu. Ana hei ene laka Tapita.
Pe nga helenga Krik te hetue i ke ene Tokas.
Hei neu kokoes mana halaulaua hehei pe
hana nenge reria ure ero.
37 Pe nga etue neu pengpeng haleles mene
ana hei pe mete. Iok, telome koluna pe te
talue nga nena pele letena e nga lut.
38 Iok, kileng nenge Iopa, tuke rochroi
mana langa kileng nenge Lita. Pe iri nenge
leteria manmanna nge Iesus, te longe nge
te teke Petrus kou tunge Lita. Pomalam, te
kulosia hana nai ke tela pe te tunge helenga
nei lange i. Te teke, “Kole, oat luluch nge
imem ke itaul tala ke ueiuei mana.”
39 Iok laol, Petrus lohaka pe la luluch
sapele nge iri. Petrus lake la puris pe te
mene i ke tei haka langa pele letena nenga
lut. Pe hei pakar mur lochloch ngana teat ke
temes ite i pe te tangtang ol. Te tangtang pe
te henonoua Petrus lala nga hengeron mur
pe malenga mur, nenge Tokas umemeia iri
nga maulul ngana.
40 Ol pe Petrus kulos hot sapele iri
lochloch ngana nga pele letena unne neu,
pe tualou sio nga palana pe hetalaulau ol.
Ke het pe, nau langa hei neu koluna pe hele
ke mai, “Tapita, o lohaka!” Ol pe hei neu
matana charchara, pe esia Petrus pe are
haka sapele.
41 Iok laol, Petrus rahit heke hei neu nga
penna, pe halaua i ke mes haka. Ke het pe
Petrus iu lange iri nenge leteria manmanna
nge Iesus, pe hei pakar mur ke teat. Teat ol
pe eteia hei neu nge maul haka mule lange
iri, pe tung mule lange iri.
42 Iok laol, ure nenge Petrus poia neu,
ana helenga song ke hulua lochloch ngana
nge Iopa te longe. Pomalam, hulua halang
leteria manmanna nge Non Soke.
43 Iok, Petrus tu nge Iopa ke etue halang
toto. Pe i tu luluch nge none nge ene Simon.
Pe Simon ana ume nenge lome pulumakau
pe sipsip mur uliria.

10

1 Nge Kaesarea, none nge ene Kornelius
nge tutu. I non nenge i mukmuka nga
palinga hel ana hana mur nge Itali.
2 Ana non pe na pele ngana mur te matau
tote NeHalang. Pe kokoes hetalaulau pe
halau tototе Iuta mur nenge reria ure ero.
3 Nga etuene e nga ulei, chaia matana
pallele lo pe Kornelius nau opene ia Ne-
Halang nena angkelo nge at nge i pe hele,
“Kornelius!”
4 Kornelius nachnei ia i pe matau toto pe
ontei, “Non Soke, pomere mai?”

Iok, angkelo hele lange Kornelius ke po-
mai, “NeHalang longe lem hetalaulaunga lo
pe iech toto nga lem poinga nenge o halaua
iri nenge reria ure ero. Pe i letena metene
kura.
5 Heueu, o kulosia hana hel ke tela nge
Iopa pe te tango rere none nge ene Simon.
Ene nei ngana laka, Petrus. Pe te hele lange
i ke at.
6 Ana non tutu nga pele nenga none nge
ene Simon pule. Pe i rahite ume nenge
lomlome pulamakau ulina. Na pele mes
nga ruach ilina.”

✡ **9:27:** 1Ko 9:1

7 NeHalang nena angkelo hele ke het, pe
Kornelius iua nena ume ana hana nai lu-
luch nge palinga hel ana none. Palinga hel
ana non nem, i non nenge nanas tau tote
NeHalang nena poinga mur.
8 Iua hana mol nem pe hele urume ure
lochloch nenge lohot. Ke het pe kulosia iri
ke tela nge Iopa.
9 Pomange rou, chaia matana heurunga
pe hana mol nem te heroi hot lange Iopa.
Pe nga etue neu pengpeng, Petrus haka nga
pele ona ke hetalaulau.
10 Petrus mete ana pe teke ngau. Te tatatal
ngaunga kura, pe Petrus nau opene ia ute
nge hot nge i.
11 Pe esia tapa sana nge alchach pe
malenga palaungana sio at. Pe ute e rahite
ana oro henel ke pongponga ke sio at nga
ich.
12 Pe huros lochloch ngana tema teu nga
malenga nem. Huros nemur nenge aperia
henechnel pe nemur nenge pomanga hole
pe hilimo pe ngie mur tema teu pule.
13 Pe helenga e lohot nge Petrus pe hele,
“Petrus, o lohaka pe o hune huros nemur ke
o ngaua iri.”
14 ✡Petrus tuacholia helenga ke pomai,
“Non Soke, heo ngana toto nge e ngaua
huros nenge muna pe lemlem ero.”
15 ✡Helenga hot henei ngana mule ke po-
mai, “Ure nenge Non Soke ume ia ke lemlem
pe urana, o hetue ke muna pe poreke ero.”
16 Ure nei hot hemol pe ueiuei mana pe
malenga neu haka la mule nga lut nga tapa.
17 Petrus letena tuanin rara ia nau opene
ngana nem luna kura, pe hana nenge Kor-
nelius kulos ia iri te puris pe temes nga pele
matana lo. Iange iri te onteitei ia hana hel
nga Simon nena pele.
18 Pe Kornelius na hana nemur teiu lange
iri pe te onteia iri, “Simon nenge ene e pule
Petrus, ngana kau tutu mau?”
19 Petrus letena tuanin rara ia opene
ngana kura pe Opepengpeng hele lange i,
“Hana mol kou, te tango rerere iong.
20 Ke o lohaka pe osio la ke ola luluch nge
iri. O matau ero iange iau sipok e kulos ia
iri.”
21 Petrus sio la pe hele, “Non nenge a
tango rere, ngana koi. A at ke a potar?”
22 Pe hana nemur te tuacholia, “Kor-
nelius, non nenge mukmuka na palinga hel
ana hana mur, kulos ia imem ke moat. I non
urana ngana ia pe matautau nena nge Ne-
Halang. Iri lochloch nenge Iutea te hele ia
i ke teke non urana ngana ia. Pe NeHalang
nena angkelo e hele lange i ke teke iong oat
nga nena pele ke longo langa lem helenga.”
23 Ol pe Petrus mene teua iri ke tema nge
i.

Iok, pomange rou Petrus pe hana hel pule
nge Iopa te koko luluch sapele nge iri.
24 Pe nga etue naingana te lohot nge Kae-
sarea. Pe Kornelius eukiraua pekngana
mur pe alona mur nga nena pele ke te kulele
hana nemur nenge Kornelius kulosia iri ke
tela taua Petrus.
25 Iok, Petrus teu ke lala nga pele letena pe
Kornelius song kela tamal sue i nga Petrus
apena huna pe tualou sio lange i.
26 ✡Pe Petrus hele, “Omes haka, iau non
mana ke mange iong i.”
27 Petrus hele lala nge Kornelius pe i ke
teu lala nga pele. La pe saol haka nge hulua
lochloch ngana nemur nga pele letena.
28 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo sipomo
a eteia lo ke Iuta mur reria hotongo hele
ke teke iri nenge Iuta tetu ke te kangkanga
nge hana lomonmona ngana mur. Pe nei ol,
NeHalang henonou hot tote at nge iau ol ke
teke, E hetue mele ke muna pe lemlem ero
toto.
29 Ke ngana laka nenge o hekulo ak pe e
lohaka ke ueiuei mana ke eat. Iok, e onteia
iong ol, pomere nenge o hekulo ak ke eat
mai?”
30 Pe Kornelius hele, “Etue iri mol kou
lalo pe kileng nakuna pomai. Pe iau e het-
alaulau nga lek pele letena nga ulei. Ol pe
none nge nena hengeron hussu pe sina ala
toto mes hot mana nga matak,
31 pe hele, ‘Kornelius! O hetalaulau pe
NeHalang longe ke ulolo. Pe pule, esia lem
poinga nenge o popoia lala nge iri nenge
reria ure halang ero.
32 Ke pomalam o kulosia mele lange Iopa
ke lataua none nge ene Simon Petrus. Ana
non la tu luluch nge none pule nge ene Si-
mon, nenge ana ume nenge nauelele huros
mur singiria. Reria pele laka tu rochroi
langa ruach ilina.’
33 Pomalam e hekulo am sapele. Pe iong
o poia nga poinga urana ngana ke oiat. Ke
heueu nei, ita lochloch tames nga NeHalang
matana koi, pe mo kulala mana nge mo
longo nga utar nenge NeHalang hele ke teke
oat ke o hele hote.”

Petrus Nena Helenga

34 ✡Ol pe Petrus lohaka pe hele, “Oe, nei ol
e eteia ke NeHalang poia hulua lochloch nga
kileng lochloch ngana ke elle mana.
35 NeHalang poi ke urana lange iri
lochloch ngana nenge te mataua NeHalang
pe te nanas tau tote i, NeHalang lape iech
mana nge mene mule iri.

✡ **10:14:** Lev 11:1-47; Ezk 4:14 ✡ **10:15:** Mak 7:15, 19 ✡ **10:26:** Ume 14:13-15; Hem 19:10 ✡ **10:34:** Deu 10:17; Rom 2:11

36 Imo a eteia helenga nem nenge NeHalang hesongia lange Israel mur lo. Ana helenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus i Non Soke, pe i palaungana toto pe nauele ure lochloch.
37 ✡Imo a eteia ure palaungana nem nenge lohot nge Israel. Talun laka nge Kalelea, nanasia henuninga nenge Ioanes haliu hote.
38 ✡Pe imo a eteia Iesus nenge Nasaret. NeHalang hemuta ia i nga Opepengpeng pe hekerkereng tote i. Pe ana non i rara nga kileng mur pe popoia poinga urana ngana mur. Pe hemasmas ia iri nenge Non Poreke ngana rahite ke kerkereng. NeHalang tu toto nge Iesus ke ngana laka popoia ure nemur.
39 "Imem mo esia nga matamem, ure nemur nenge Iesus popoia nge Israel pe nge Ierusalem. Te hune i nga ana manga toto ke mete.
40 Pe nga etue mol ngana nga ana metenga nga hoena, NeHalang hemaul heke mule i ke hana hel te esia i.
41 ✡Hana lochloch te esia i ero. Imem toro nenge NeHalang hesilei hote nike. Ke imem mo esia i nga ana metenga nga hoena pe mo ngau pe mo in luluch nge i.
42 ✡Pe hele at nge imem ke mo haliu hote na helenga urana toto ngana lange hehei pe hana. Pe tunge ume palaungana nenge mo hele ke Iesus i sipona NeHalang nena non toto nenge lape nau teu nga hehei pe hana lochloch reria poinga mur. Iri nenge te maulul pe iri nenge te mete lo.
43 ✡Hetatalonga mur lochloch te hele urume i ke te teke, Nga Iesus ene, iri lochloch nenge leteria manmanna nge i lape NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."
44 ✡Petrus helele kura pe Opepengpeng sio at pe hemuta ia iri lochloch nenge te longlonge helenga nem.
45 Iuta mur hel nenge leteria manmanna nge Non Soke, nenge te koko luluch nge Petrus te rura. Iange te esia hana lomonmona ngana mur nge NeHalang hekule Opepengpeng ke rongo heke iri ke pomanga hemuta heke nge imem pule.
46 ✡Pe te longe iri nge te helele ia helenga nge altoto pe te heto heke Non Soke ene.
47 Ol pe Petrus hele, "Itei nenge heo ele ech nenge te henune hana nemur? Iange iri te mene Opepengpeng ke pomange ita."
48 ✡Pomalam hele ke kerkereng ke te henune iri nga Iesus Kristus ene. Ol pe te hele lange Petrus ke tu luluch nge iri nga etue hel pule.

11

Petrus Lange Ierusalem Pe Hele Urume Utar Nemur Nenge NeHalang Poia Lange I

1 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga mur pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, te longe helenga e nge te heleia ke te teke, hehei pe hana lomonmona ngana mur, iri pule te mene NeHalang nena helenga ke ulolo.
2 Ke nga etue nenge Petrus la mule nge Ierusalem, iri (Iuta mur) nenge leteria manmanna nge Iesus pe te nanasia poinga nenge teririr us, te hele inin taua i ke pomai,
3 ✡ "O poia poinga utar panenge oteu langa hana lomonmona ngana mur reria pele pe ongau luluch nge iri pamam? Hana nem terir us erochro iam!"
4 Iok laol, Petrus lohaka pe nana hote ure lochloch ngana lange iri ke nek toto. Pe hele,
5 ✡ "Iau etu nge Iopa pe e hetalaulau. Ol pe enau opek ke e esia ute e nge pomanga malenga palaungana, nge sio at nga lut nga tapa. Pe ana ure, te rahit ele nga ana horo mur nge iri henel pe te hesue ke at toto nga matak.
6 Iok, e teke enau teu pe e esia huros mur nenge aperia henel pe nenge nakuria manga hole, pe ngie mur.
7 Ol pe e longe helenga e nge hele at nge iau ke teke, 'Petrus, o lohaka ke ohun am huros ke o ngau!'
8 "Pe iau e tuacholia, 'Non Soke, heo ngana toto iam, nge e ngaua huros nenge muna pe lemlem ero.'
9 "Ol pe helenga neu sio at henei ngana nga lut nga tapa pe hele mule at nge iau ke mai, 'Ure lochloch ngana nenge NeHalang poia iri ke te lemlem, a hetue iri ke te lemlem ero, ero.'
10 E longe helenga neu nge hele at nge iau ke hemol. Ke het pe tetak heke mule ure lochloch ngana nemur la mule nga tapa.
11 "Pe nga etue neu pengpeng hana mol nge te kulosia iri at nge Kaesarea, teat ke te lohot nga pele nenge e tutuia.
12 Pe Opepengpeng hele at nge iau ke teke, 'O matau ero. O koko mana nge iri. Pe titik mur hana rahtele elle nei, tela luluch nge iau kela mo iteu nga non neu na pele.'
13 "Pe ana non, nana at nge imem nge teke esia angkelo e nge mes nga na pele. Pe angkelo neu, hele lange i ke pomai, 'O kulosia hana hel ke tela taua Simon ke at. Ana non ene e pule laka Petrus. I kou tutu nge Iopa.

✡ **10:37:** Mat 4:12-17 ✡ **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-21 ✡ **10:41:** Luk 24:42-43; Ume 1:8 ✡ **10:42:** Ume 17:31; 1Pi 4:5 ✡ **10:43:** Isa 53:5-6; Jer 31:34; Ume 2:38 ✡ **10:44:** Ume 11:15; 15:8 ✡ **10:46:** Ume 2:4; 19:6 ✡ **10:48:** Ume 19:5 ✡ **11:3:** Ume 10:28; Kal 2:12 ✡ **11:5:** Ume 10:9-48 ✡ **11:14:** Ume 16:31

14 ✡I lape atia helenga e nge iong. Pe nga
helenga nem, iong pe hulua lochloch ngana
nenge tetu nga lem pele nem, lape a mene
maulinga nge koko.'
15 ✡"Iok laol, e talun ke e helele pe
Opepengpeng sioat nge iri ke pomanga
nenge sio at nge ita nga Pentikos ana etue
nem.
16 ✡Ol pe letek metene Non Soke nena
helenga nenge teke, 'Ioanes henune hehei
pe hana nga ech pe imo lape a mene he-
nuninga nga Opepengpeng.'
17 Ita, letera manmanna nge Non Soke
Iesus pomalam NeHalang tunge tunginga
nem at nge ita. Pe heueu nei, NeHalang
tunge tunginga nem lange iri pule. Pe iau
utar toto nenge lape epoi ele ume nenge
NeHalang i sipona poia lange iri?"
18 ✡Hana nemur te longe Petrus nena he-
lenga mur pe leteria maluch sio mule pe
leteria inin ero ol. Pe te heto heke NeHalang
pe te hele, "Eh! NeHalang teke hana lomon-
mona ngana mur pule, te hulia leteria pe te
mene maulinga nge koko."

*Hehei Pe Hana Nge Antiok Leteria Man-
manna Nge Iesus*

19 ✡Iok, iri nenge leteria manmanna nge
Iesus pe ua parai nga etue nenge Stipen
mete, hel tela toto nge Poenesia pe nga
mimio nge Saiprus pe nga kileng nge An-
tiok. Pe nga kileng nemur, te haliu hote
NeHalang nena helenga lala nge Iuta mur
mana.
20 Pe hana hel nge iri, reria nga mimio nge
Saiprus pe nga kileng nenge Sirini. Iri ne-
mur tela nge Antiok pe te haliu hote helenga
urana toto ngana nge Non Soke Iesus lange
Krik mur pule.
21 Pe Non Soke nena kerkerenga palaun-
gana tu luluch nge iri, pomalam hehei pe
hana halang leteria manmanna pe te nana-
sia Non Soke.
22 ✡Helenga nei, song kela NeHalang nena
hana mur nenge Ierusalem te longe, poma-
lam te kulosia Parnapas ke lange Antiok.
23 Iok, Parnapas lake puris, pe es tote nga
matana nga NeHalang halaungana ia hehei
pe hana mur nga lamau. Ol pe iech toto pe
hekerkereng ia hehei pe hana ke muteria
tau tote Non Soke pe te nanasia i ke kokoes.
24 Parnapas i non urana ngana toto. I,
letena manmanna ngana tu ke kerkereng
toto, pe Opepengpeng tuke muta toto nge i.
Ke nga etue neu, hulua halang toto mule, te
koko teu luluch nge iri nenge leteria man-
manna nge Non Soke.
25 ✡Ke het pe Parnapas lange Tarsus ke
tango rere Sol.
26 Tango rere Sol kela hottaua i pe mene i
ke iri nai tela mule nge Antiok. Ke Parnapas
iri nai Sol tetu luluch nge NeHalang na hana
mur nge Antiok pe te hetottore iri halang
toto ke hesinga elle. Ke nge Antiok, iri nenge
leteria manmanna nge Iesus, te hetue iri
hana nenge te lohot nga mata nenge Kristus
pe eria nem talun pengpeng nge Antioch.
27 Pe nga etue neu pengpeng, hetatalonga
mur hel te lohaka nge Ierusalem, ke tela nge
Antiok.
28 ✡Elle nge iri ene laka Akapus. Ana non
mes haka nga Opepengpeng na kerkerenga
pe haliu hote uringa palaungana e nge lape
lohot nga kileng lochloch ngana nga ich.
(Uringa nei lohot ke manmanna nga etue
nenge Klatius nauele kileng nem.)
29 Ol pe Non Soke nena hana mur te longe
helenga neu pe te hele ke te teke lape te
halaua pekngaria mur, nenge Iutea nga aria
ngaunga uruna.
30 ✡Iok, te takiraua umtutuna ke het pe te
tunge lange Parnapas iri nai Sol ke te laia
lange pekngaria nemur nge Ierusalem, aria
almasinga ana hana.

12

Petrus Lohot Nga Tuele Au Ngana

1 Iok, nga etue nem, naungaala ana non
soke ne Herot talun ke heporeke mata
nenge NeHalang.
2 Pomalam, mene Ieims nenge tina Ioanes
ke hune i nga kakop. Pe Iuta mur te esia
poinga nei pe te iech mana.
3 Ke nga ngaunga matana nenge Ingatoto
ana at, Herot hele ke te laua Petrus.
4 Te laua i ke het pe tetal teu sapele i langa
tuele au ngana. Pe Herot hele ke palinga
hel ana hana mur ana tuluk iri henel tenau
ele i. Pe nga tuluk elle pe elle ana hana iri
henechnel ke tenau ele Petrus. Iange Herot
teke Ingatoto ana etue het pe mene hote
Petrus ke ontei hote i nga hulua mataria.
5 Pomalam, Petrus tumana nga tuele au
ngana. Pe hehei pe hana nemur nenge
leteria manmanna toto nge Iesus, te heta-
laulau ke kerkereng toto lange NeHalang,
ke halaua Petrus.
6 Pomange rou, Herot lape mene hote
Petrus kela ontei hote i nga hulua mataria.
Pe nga miliko, Petrus mamani mana nga
palinga hel ana hana nai tunangaria pe
tekale hite Petrus penna pe apena nge iri
nai nem. Pe palinga hel ana hana hel pule
temes ke tenau ele i nga piunga matana.
7 Ol pe NeHalang na angkelo lohot, pe
lemenge tualeme nga tuele au ngana letena.
Pe angkelo neu, lake rahite Petrus nga
ekena pe hengo heke i pe hele, "O lohaka

✡ **11:15:** Ume 2:4 ✡ **11:16:** Ume 1:5 ✡ **11:18:** Ume 13:48; 14:27 ✡ **11:19:** Ume 8:1-4 ✡ **11:22:** Ume 4:36
✡ **11:25:** Ume 9:30 ✡ **11:28:** Ume 21:10 ✡ **11:30:** Ume 12:25

ke ueiuei mana." Ol pe rur kerkereng ngana nenge tekale hite nga Petrus apena pe penna neu, un hot mana.

8 Ke het pe angkelo neu hele lange i, "O mele am tal pe o heron heke lem ae ulina." Pe Petrus poia ure nemur Pe angkelo neu hele mule lange Petrus, "Iok, o heron heke lem hengeron nenge hot ana pe o nanasia iau."

9 Pe Petrus nanas hot sapele angkelo neu, nga tuele au ngana. Pe angkelo neu poia ure neu ke lohot ke manmanna. Pe Petrus eteia ero toto. Teke ma nau opene mana ia ure nemur.

10 ✡Iok, tei hot ke tela pe te saolia palinga ana hana mur hel pe tela mana. Te i ke la pe te saolia hel pule pe iri pule tepoi ele iri ero. Te la mana. Iok, tei la taua piunga matana nenge palaungana toto. Pe piunga matana neu, te chau hite ke kerkereng toto. Pe pule, piunga matana neu, nau hot la pengpeng nga kue tana. Tela pe piunga neu, i sipona olha. Pomalam, tei hot sapele ke tela. Tei ke sase pol nga kue tana, pe angkelo neu erue sio sapele.

11 Ol pe Petrus, ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, nga ure nemur nenge te lohot nge i. Ol pe hele, "Nei ol, e etei tote ke ure nemur te lohot ke manmanna toto. Nenge Non Soke hekule nena angkelo ke mene hote iau nga Herot na kerkerenga. Pe pule, ure nenge hana Iuta mur te teke te esia nge lohot nge iau, lape lohot ero ol."

12 Iok, Petrus ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, pe i sapele ke langa pele nenge he Maria, nenge Ioanes Makus tana. Pe nga pele neu, hulua halang te eukirau ke te hetalaulau.

13 Iok, hei malolong e nge hekuleileinga ana tu lamau pule. Pe ene laka Rota. Ana hei, longe Petrus nge ischongchong nga piunga, pe teke lake loe piunga.

14 Pe ero. Iange longo il mene Petrus hele ngana pe letena iech toto. Ol pe song ke la mule pe hele ke teke, "Petrus laka ischongchong nga piunga matana nem!"

15 Pe iri nemur nga pele neu letena, te hele lange i, "Iong, lape am hauaua iam!" Pe ana hei helele kura ke teke ure nei lohot ke manmanna. Ol pe iri te lohaka pe te hele ke te teke, "Lape Petrus na angkelo iam."

16 Pe ero, Petrus kou ischongchong nga piunga kura. Ol pe tela ke teloe piunga pe te esia i nge mes. Te esia Petrus pe ramaria au ala toto.

17 Pe Petrus penna poi lange iri ke te reng, pe nana urume i nge Non Soke mene hote i nga tuele au ngana. Ke het pe hele, "A heleia ure nei lange Ieims, pe titira mur lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang." Petrus hele ke mau ke het pe loloun ke langa kileng unne pule.

18 ✡Pe nga uach ol, palinga hel ana hana nemur te poia chauchainga pe tangoraranga palauangana nga utar nenge lohot nge Petrus nga miliko.

19 Pe Herot tung hot sapele nena helenga kerkereng ngana, nenge te nanasia ke te tango rere Petrus. Tenau rere i pe tehot taua i ero toto. Pomalam, mene palinga hel ana hana nemur, pe ontei hote iri ke nek. Ontei hote iri ke het pe hele ke teke iri lochloch te mete. Ke het pe Herot lohaka nge Iutea pe la ke tu pol mana nga kileng nenge Kaesarea.

Herot Mete

20 Nga Herot tu pol ngana nenge Kaesarea, letena inin tau totote hana nenge Tir pe Siton. Ol pe hana nemur nga kileng nai neu, te eukirau ke elle ke la te esia i pe tepoi ke nek lange i. Pe nga tele ngana, tela tala nge Plastus pe te hele lange i ke halaua iri. Iange Plastus i non nenge nauele Herot na pele. Ke het pe te hele lange Herot ke poi ke urana mule lange iri, iange iri nemur nga kileng nai neu, te menmene aria ngaunga nga Herot na kileng.

21 Iok laol, etue nem at nenge hana nemur te teke tela ke te esia Herot. Pe Herot heron heke hengeron mur nenge naungaala ana pe la ke are haka nga nena arenga palaungana pe tung hote nena helenga mur.

22 Ol pe hulua nemur te alngaria haka ke te teke, "Non pa nei tal haka tote i sipona ke i pomanga NeHalang toto i! Nakuna nenge NeHalang i sipona koi helele nei, iange non pulut ngana pele hele ngana pomai ero."

23 ✡Pe Herot hele ngana nemur, heto heke NeHalang ia ero toto. Pomalam, Non Soke nena angkelo poia i ke singina haleles pe matmata tole i pe mete sapele.

24 ✡Pe NeHalang nena helenga mur, puo ke lala ke hehei pe hana halang te longlonge.

25 ✡Ke Parnapas iri nai Sol te poia aria ume nge Ierusalem ke het pe tela mule nge Antiok. Pe te mene Ioanes Makus ke la luluch nge iri.

13

Tekulos Hote Parnapas Iri Nai Sol

1 Nge Antiok, iri nenge leteria manmanna pe te heto hekeke Iesus te tutu. Pe hana hel nge iri, iri hetatalonga. Pe hel iri hetoronga. Hana nemur eria koi; Parnapas pe Simon (nenge singina muna) pe Lusius (nenge nena nge Sirini) pe Manaen (nenge ana lala Herot Antipas) pe Sol.

✡ **12:10:** Ume 5:19 ✡ **12:18:** Ume 5:22-24 ✡ **12:23:** Dan 5:20 ✡ **12:24:** Isa 55:11 ✡ **12:25:** Ume 11:29-30; 15:37
✡ **13:2:** Ume 9:15

2 ✡Iri nemur te hetalaulau pe te heto
hekeke Non Soke pe teheo nga ngaunga
pule. Pe Opepengpeng hele lange iri ke
pomai, “A henonou hote Parnapas iri nai
Sol. Iri lape te poia ume palaungana nenge
e iua iri nai ke te poia.”
3 ✡Iok, teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke het pe tetal heke peria nge Parnapas iri nai Sol pe te kulosia iri ke tela sapele.

Parnapas Iri Nai Sol Tela Nge Saiprus

4 Iok laol, Opepengpeng poia iri nai ke tei
sio lange Selusia pe te mene imot pe tela
sapele nga mimio nenge Saiprus.
5 ✡Tela te lohot nge Salamis pe te hele
hote NeHalang nena helenga nga Iuta mur
reria hetoronga ana pele letena. Pe Ioanes
Makus, kokoko nge iri ke halaulaua iri.
6 Iok, tela sapelpele nga mimio nem ilina
ele nge Papos. Pe nga lamau, te saolia
non Iuta e nge popoi ure paluna. Ene laka
Par-Iesus pe i teke i hetatalonga pe ero. I
chanangnanga mana.
7 Pe ana non tu ke rochroi nge non soke
e nenge nauele mimio nem, ene laka Serkius Paulus. Pe Serkius Paulus nem, letena
matana nga ure lochoch. Pe i hekulo Parnapas iri nai Sol aria, iange teke longo nga
NeHalang nena helenga.
8 Pe Elimas non nenge popoi ure paluna
nem, ramana urana nge iri ero toto. (Nga
helenga Krik, te hetue non nenge popoi ure
paluna nem ke ene Elimas) Ana non teke poi
ele non soke neu nge letena manmanna nge
Iesus.
9 Ol pe Opepengpeng hemuta heke sapele
Sol, nenge ene epule Paulus. Pe Sol naula
pengpeng nge Elimas pe hele,
10 “Iong nem, Non poreke ngana tuna laka
iong! Iange lemem ero toto ia ure lochloch
ngana nenge te urana! Pe iong, o pallaka
ngam kou kura. Ure lochloch ngana nenge
te poia nga Non Soke ene, ure nemur manmanna. Pe iong, o hele ke o teke ure nemur
te pallaklaka ia iri.
11 ✡Ke heueu nei lape o amnei am nga Non
Soke penna mukam. Lape matam hit ke o
kolkol ia chaia matana mukam.” Ol pe non
neu matana auala pe pal rara sapele, ke teke
tango rara mele ke apea i.
12 Iok laol, non soke Serkius Paulus esia
ure nei nge lohot ke mau pe letena manmanna toto sapele. Iange rura toto nga Non
Soke nena hetoronga mur.

Tela Nge Antiok Nga Kileng Nenge Pisitia

13 ✡Paulus iri ul pekngana mur te mene
imot nge Papos pe tela nge Perka, nga kileng
nenge Pampilia. Pe nga lamau Ioanes
Makus hile sue iri pe la mule nge Ierusalem.
14 Iok, iri nemur te lohaka nge Perka pe
tela nge Antiok nga kileng nenge Pisitia. Pe
nga Sapat ana etue, tei teu kela teare sio nga
hetoronga ana pele letena.
15 Iok, te sisia alalaha nemur nenge Moses
pe hetatalonga mur ke het pe te hekule
helenga lange Paulus iri nai Parnapas ke te
teke, “Atong mur, nenge teke lemo helenga
hel nge a teke a hekerkereng ia hehei pe
hana leteria, ames haka pe a hele.”
16 Ol pe Paulus mes haka sapele pe tul
heke penna pe hele, “Imo hana nenge Israel
pengpeng pe imo hana lomonmona ngana
mur nenge a heto heke NeHalang, a longo
at nge iau.
17 ✡Israel mur aria soke NeHalang,
henonou hote rera tete mur nge nike. Nga
etue nenge tetu nge Ekipto, poia iri ke iri
hulua. Pe nga i sipona na kerkerenga nenge
palaungana toto, mene hote iri nga kileng
nem.
18 ✡Pe nga etue nenge te ii nga ich sana
lomona, nauele iri ke nek toto ke hesinga iri
ana non kina nai (40).
19 ✡Pe hekou sue tuele tana iri rahtele nai
nga ich nenge Kanan. Pe tunge ich nemur
lange nena hana mur pengpeng ke reria ia.
20 ✡Ure nemur te lohotot ke hesinga iri
ana non kina lime iri henel pe ana non kina
nai pe analoch (450).

“Ke het pe NeHalang henonou hote hana
mur hel ke iri muka ia nena hana mur, ke la
het nga etue nenge hetatalonga Samuel.
21 ✡Ol pe hehei pe hana lemeria ke te teke
none lohot ke iri aria naungaala ana non ia.
Pomalam te onteia NeHalang pe NeHalang
henonou hote Sol nenge ne Kis tuna. Sol
lohot nga mata nenge Pensamin pe nauele
hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina
nai. (40)
22 ✡Iok, NeHalang mene tote Sol pe
henonou hote Teuit ke mene Sol munna. Pe
NeHalang heleia Teuit ke teke, ‘Teuit i Iesi
tuna. Pe utar nenge e hottaua nge i, i non
nge urana. Ke iau lemek tau tote non nenge
pomai. Iange i poia ure lochloch ngana nga
iau lemek ngak.’
23 ✡ “Pe nge he, lape Iesus nenge Israel
mur aria hemasinga lohot nge non nei na
tete mur. Ure nem lohot iange NeHalang i
sipona hele talue lo ke teke poia.
24 ✡Pe Iesus lohot ero kura pe Ioanes haliu
ke teke hehei pe hana lochloch ngana nge
Israel te hulia reria poinga mur pe te mene
henuninga.

✡ **13:3:** Ume 6:6 ✡ **13:5:** Ume 12:12; 15:39 ✡ **13:11:** Ume 9:8 ✡ **13:13:** Ume 15:38 ✡ **13:17:** Exo 1:7; 6:6; 12:51 ✡ **13:18:** Num 14:34; Deu 1:31-32 ✡ **13:19:** Deu 7:1; Jos 14:1 ✡ **13:20:** Jdg 2:16; 1Sa 3:20 ✡ **13:21:** 1Sa 8:5, 19; 10:20-24 ✡ **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Psa 89:20 ✡ **13:23:** 2Sa 7:12-16 ✡ **13:24:** Mat 3:1-2 ✡ **13:25:** Ioa 1:20, 27

25 ✡Iok, Ioanes poia ana ume ke hetet lo pe
hele lange hehei pe hana, ‘Imo a teke iau itei
mai? A longo ke nek. Non nenge a kulelele,
ngana kou atat kura. Pe a teke i nge iau ero.
Iau e urana ero toto nge e halaua i ke epoi
hote nena ae ulina nenge heronronia nga
apena.’
26 “Titik mur, imo nenge a lohot nge Apra-
ham pe imo hana lomonmona ngana mur
nenge a heto hekeke NeHalang, helenga
nenga maulinga nge koko, te hekule at nge
ita.
27 Iange hana nenge Iersalem pe aria pa-
palauna mur ramaria mallaha nge Iesus
ero. Pe pule te eteia hetatalonga mur ria
helenga luna ero, nenge tesis hote ke kokoes
mana nga Sapat ana etue. Ke pomalam tetal
sio tote Iesus.
28 ✡Pe te tango rere kue e nge te teke te
hune Iesus ia. Pe ero. Ol pe te hele lange
Pilatus ke te teke, lemeria toto nge Iesus
mete.
29 ✡Pe poinga nenge te poia nem, pete
tote NeHalang nena helenga mur lochloch
nenge tehas sue ke ulolo. Ke te takis sue i
nga ana manga toto pe la tetal teua nga polo.
30 Pe NeHalang hemaul heke mule i nga
metenga.
31 ✡Pe Iesus hetei hote i ke emule mana
lange iri nenge tei luluch nge i nge Kalelea
ke lange Ierusalem. Ke heueu nei, iri nemur
te hele hotote ure nemur nenge lohotot nge
iri, lala nge Israel mur.
32 Ke imem mo hele hote helenga urana
toto ngana nem lange imo pule. Nga utar
nenge NeHalang hele ke kerkereng ke teke
poia lange ratete mur nge nike.
33 ✡Ke pomalam heueu nei, NeHalang
nena helenga nem lohot ke manmanna ke
tuturia mur ita ta naue. Nga nenge hemaul
heke mule Iesus nga metenga, ure nenge lo-
hot nem tehas urume tele nike nga alalaha
chonna naingana nenge Sam. Ke ana he-
lenga hele ke teke,
“ ‘Tuk laka Iong;
ke heueu nei Temem koi Iau’ ”
34 ✡Manmanna toto ke NeHalang hemaul
heke mule Iesus nga metenga. Pe i ma
ke punich nga polo letena ero. Pomalam,
NeHalang hele ke pomai,
“ ‘Imo lape a mene petanga pengpeng
ngana
nenge e hele talue lange Teuit ke lape e
tunge.’
35 ✡Pe nga alalaha nenge Sam, chonna e pule
hele ke teke,
‘Iong onau sio mene lem non nenge peng-
peng toto
ke ma ke punich ero.’
36 “Iok, Teuit nanas tau mene NeHalang
lemene ngana nga tungana nga ich. Pe nga
etue nenge mete, tealo hite i nga na tete
mur tema ngaria pe make punich nga polo
letena.
37 Pe i nenge NeHalang hemaul heke mule
nga metenga nem, ma ke punich mana nga
polo letena ero.
38 Titik mur a longo ke nek, nge Iesus i toro
mana, NeHalang lape ul rumena ia lemo
poinga poreke ngana mur pe nau la mule
nge iri ero ol.
39 ✡Pe Iesus, i sipona lape mene mule
iri nenge leteria manmanna nge i. Mene
mule iri nga reria poinga poreke ngana mur
nenge rahit tote iri ke kerkereng. Iange
Moses na hotonga e nakuna ero toto nge
poia poinga nem.
40 Iok, a nauala amo ke nek ol iange lape
ure nem nenge hetatalonga mur te heleia,
lape lohot nge imo. Hetatalonga nemur te
hele ke pomai,
41 ✡ “ ‘Imo nenge a tua salaklaka halali, a
longo at.
Lape ramamo auala mana pe a mete.
Iange lape epoi hote ute nga atu ngamo nga
ich.
Pe imo lape letemo manmanna ia ero
toto.
Pe nenge te hele urume lange imo,
lape letemo manmanna ero pule.’ ”
42 Iok, Paulus iri nai Parnapas te lohotot
nga hetoronga ana pele lo, pe hehei pe hana
te hele lange iri ke te teke, iri nai lape teat
mule nga Sapat ana etue e pule ke te hetore
iri ke nek toto nga ure nemur.
43 Iok, tehot lange hot lo pe Iuta mur
pe hana lomonmona ngana mur nenge te
nanasia Iuta mur te hetalaulau ngaria, te
nanasia Paulus iri nai Parnapas. Poma-
lam Paulus iri nai Parnapas te hekerkereng
ia hulua nemur leteria, ke te teke kokoes
mana, leteria manmanna nge NeHalang pe
tenau la mana nge i nga nena tunginga
urana ngana mur nge tunge lala nge iri.
44 Iok laol, Sapat ana etue neu at pe
nakuna nenge hulua lochloch ngana nenga
kileng neu te lohaka ke la te longo nga Non
Soke na helenga.
45 Ol pe Iuta mur, te esia hulua lochloch
ngana neu pe saria keke Paulus pe te hele
poreke i.
46 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas te haliu hot
ke soke toto ke te teke, “Imem mo teke mo
hele hot tele NeHalang na helenga lange
imo. Pe imo, aulo ala pe lememo ero nge a
mene helenga nei. Ke poinga nem henonou
hote imo ke nakumo ero toto nge a mene
maulinga nge koko. Pe pomalam lape mo

✡ **13:28:** Mat 27:22-23 ✡ **13:29:** Mat 27:59-60 ✡ **13:31:** Ume 1:3, 8 ✡ **13:33:** Psa 2:7 ✡ **13:34:** Isa 55:3
✡ **13:35:** Psa 16:10 ✡ **13:39:** Rom 10:4 ✡ **13:41:** Hab 1:5 ✡ **13:46:** Ume 3:26; 18:6

hile sue imo pe mola nge hana lomonmona
ngana mur.
47 ✡Iange Non Soke hele ke kerkereng at
nge ita ke teke,
“ ‘E poia imo ke pomanga lemenge
nenge lange hana lomonmona ngana
mur.
Ke pomalam lape kileng lochloch ngana nga
ich
te mene maulinga nge koko.’ ”
48 Iok laol, hana lomonmona ngana mur
te longe ke mau pe te iech toto, pe te heto
heke Non Soke na helenga. Pe iri nenge Ne-
Halang henonou hote ke te mene maulinga
nge koko, leteria manmanna toto sapele
nga helenga nemur.
49 Ol pe Non Soke na helenga puo ke
palaungana toto nga tuele kina neu.
50 Pe nge Antiok, Iuta mur teteu heke
hehei pe hana papalauna leteria ke te talun
ke tepoi poreke Paulus iri nai Parnapas pe
telope hote iri nga reria tuele kina neu.
51 ✡Iok laol, Paulus iri nai Parnapas tepa-
sis sue kileng neu ana maruchrue nga ape-
ria pe tei ke tela nge Ikonium.
52 Pe hulua nenge leteria manmanna nga
NeHalang na helenga nge Antiok, te iech
toto pe Opepengpeng tu ke muta toto nge iri.

14

Paulus Iri Nai Parnapas Tela Nge Ikonium

1 Pe nge Ikonium, Paulus iri nai Parnapas
tei teu nga hetoronga ana pele. Pe te haliu
hote NeHalang na helenga ke nek toto. Ol pe
Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur
halang leteria manmanna.
2 Pe iri Iuta mur nenge leteria manmanna
ero, teteu nga hana lomonmona ngana mur
leteria ke tetua lele sue leteria manmanna
ngana.
3 ✡Ke Paulus iri nai Parnapas tetu lamau
ke mala toto, pe te haliu hote Non Soke na
helenga ke kerkereng toto. Pomalam, Non
Soke tunge kerkerenga nenge te popoia ure
papalauna mur. Ke nga poinga nem, Non
Soke hekerkereng ia iri nai. Te haliu hote
Non Soke nge letena ia ita pe mene mule ita.
4 Pe hana nenga kileng neu telas hel. Ke
hel tela nge Iuta mur pe hel tela nge Paulus
iri nai Parnapas.
5 ✡Ol pe hana lomonmona ngana mur pe
Iuta mur te hele tele hel nge iri ke te teke
tepoi poreke iri nai neu pe te tamal hune iri
nga um.
6 Iok laol, Paulus iri nai Parnapas te eteia
lo nge hana nemur te teke te poia poinga
neu lala nge iri. Pomalam, te ua sapele
ke tela nge Listra pe Tepi nga kileng nenge
Likaonia.
7 Pe te hele hote NeHalang na helenga
urana toto ngana nga tuele kina nem.

Tela Nge Listra Pe Tepi

8 Iok, nga kileng nenge Listra, none tu.
Non neu apena lul nga tana hoho ngana ia
nike pe i rara ero toto.
9 Ana non are pe longo ke nek toto nga
Paulus na helenga mur. Pe Paulus esia i pe
eteia ke non nem letena manmanna toto. Ol
pe teke hemasia i.
10 Iok laol, Paulus naula pengpeng nge
non neu pe hele ke kerkereng toto lange i
ke teke, “Apem kerkereng pe omes haka.”
Ol pe non neu tamu haka pe talun ke irara
sapele.
11 ✡Pe hulua nemur, te esia ure neu nge lo-
hot pe alngaria haka nga ria helenga nenge
Likaonia ke te teke, “Ara soksoke ngana nai
koi! Te hul ke iri non ke tesio at nge ita nei
lo!”
12 Pomalam, te hetue Parnapas ke ene
Seus pe Paulus te hetue ke ene Hemes.
Iange i, i mukmuka nge iri ke haliu hotote
NeHalang na helenga mur.
13 Iok laol, non nenge mene Seus hanna
munna, mene pulumakau pe ae rorana mur
ke laia nga kileng neu ana kue matana.
Iange Seus na pele, te umeia ke rochroi
mana nga kileng neu pe nge hot. Te teke te
makia ure nemur ke pomanga ria tunginga
nenge lange Paulus iri nai Parnapas.
14 Pe nga etue nenge Paulus iri nai Parna-
pas te longe, te tachach ia rea hengeron mur
pe te song tele hulua nemur pe alngaria ke
te teke,
15 ✡ “Imo hana nemur, pomere nenge a
teke a poia poinga nei at nge imem? Imem
mo pomange imo mana. Pe imem hana
mana ke pomange imo pule. Moat ke mo
hele hot mene helenga urana toto ngana
lange imo nenge mo teke a heto heke aeta-
puna mur ero pe a heto heke mene NeHa-
lang i sipona nenge ala hote tapa pe ich pe
ruach pe ure lochloch ngana nenge tetu teu
nga ure nemur.
16 ✡Nge nike, poia hehei pe hana lochloch
ke tela nga lemeria ngana mana.
17 ✡Pe i sipona teke hemallaha hot tote i
ke teke manmanna toto nge i koi tu. Po-
malam poia poinga urana toto ngana nenge
tung sue pitte at nge ita pe poia ngaunga
alona mur ke te haka pe tehei nga aria etue
pengpeng. Pe pule poia ita ke ara ngaunga
halang pe poia letera ke iech manmana.”

✡ **13:47:** Isa 49:6 ✡ **13:51:** Mat 10:14; Ume 18:6 ✡ **14:3:** Mak 16:20; Hip 2:4 ✡ **14:5:** Ume 14:19 ✡ **14:11:** Ume 28:6 ✡ **14:15:** Psa 146:6; Ume 10:26 ✡ **14:16:** Ume 17:30 ✡ **14:17:** Jer 5:24

18 Paulus iri nai Parnapas te hele hote
helenga nemur ke te teke, tepoi ele hana ne-
mur pe ero. Hana nemur leteria kerkereng
toto ke te teke te poia tunginga lange iri nai
kura.
19 ✡Iok, Iuta mur hel teat nge Antiok pe
Ikonium. Iri, te ngai heke hehei pe hana
ke tehul rumeria nge Paulus iri nai Parna-
pas. Pomalam, te tamalia Paulus ana um pe
tehole hote lange hot. Pe iri, nga leteria te
teke Paulus kou mete lo.
20 Pe ero. Iri nenge leteria manmanna nge
Non Soke, teat ke te emurung hite Paulus.
Ol pe ana non lohaka mule pe iteu langa
kileng neu. Iok, poma nge rou Paulus iri nai
Parnapas tela mule nga kileng nenge Tepi.

Tela Mule Nge Antiok Nga Kileng Nenge Siria

21 Iok, Paulus iri nai Parnapas te hele hote
NeHalang nena helenga nge Tepi pe hulua
leteria manmanna pe te koko teu nge iri
nenge te nanasia Iesus. Ol pe Paulus iri nai
Parnapas tela mule nge Listra pe Ikonium
pe Antiok.
22 ✡Pe te hele ke kerkereng toto lange iri
nenge leteria manmanna ke tetu ke kerk-
ereng toto nga leteria manmanna ngana
mur. Pe te hele, “Nenge teke tateu langa
NeHalang nena naualanga pe nekinga, lape
tai rurung teu langa kileng chatala ngana
mukam.”
23 Pomalam iri nai te henonou hote hana
papalauna hel nga kileng nemur ke te
mukaia iri nenge leteria manmanna nge
Non Soke. Pe iri nai te hile ngaunga pe
te hetalau aria pe te talue iri langa Non
Soke nena naualanga. Iange iri leteria man-
manna toto nge Non Soke.
24 Paulus iri nai Parnapas teteu langa
tuele tana nenge Pisitia ke het pe tela nge
Pampilia.
25 Pe nge Perka te haliu hote NeHalang
nena helenga pe tesio la sapele nge Atalia.
26 ✡Pe nge Atalia, te haka nga imot pe
tela sapele nge Antiok nga kileng nenge te
talune aria ume ia. Pe nga etue nenge te
talune aria ume, hehei pe hana lamau te
hetalaulau aria ke kerkereng toto ke Ne-
Halang tunge poinga urana ngana lange iri
kela het nga etue nenge te heulo hot mule
aria ume neu.
27 ✡Iok, nga etue nenge te lohot mule nge
Antiok, Paulus iri nai Parnapas te eukiraua
hehei pe hana lochloch pe te hele hote ure
lochloch ngana nenge NeHalang poia ke
pengpeng nge hana lomonmona ngana mur
ke leteria manmanna.
28 Ke pomalam, iri nai tetu ke mala toto
lamau luluch nge hehei pe hana nenge lete-
ria manmanna nge NeHalang.

15

Hana Papalauna Teole Aria Nge Ierusalem

1 ✡Iok, hana hel nge Iuta tela nge Antiok
pe te talun sapele ke te hetore hana lomon-
mona ngana mur nenge leteria manmanna
nge Iesus. Pe te hetore iri ke mai, “Imo, lape
NeHalang mene mule imo ero toto iange te
riria imo ero. Nenge teke lememo nge atu
ke a maul, iok lape teriria imo ke pomanga
hotonga nenge Moses hetoro ita ia.”
2 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas, te longe
helenga nei pe ma ke nek nga iri nai leteria
ero toto. Ol pe iri ul hana nemur te hele
inin tau hel nga ure nei. Pomalam iri nenge
Antiok te teke lape Paulus pe Parnapas pe
hana hel tela nge Ierusalem ke te esia Iesus
nena hana mur pe hana papalauna mur nga
helenga nei.
3 Iok laol, iri nenge leteria manmanna nge
Iesus nge Antiok te kulosia iri ke tela sapele.
Pe tei ke tela nga kileng nenge Poenisia pe
Samaria pe te nana urume hana lomon-
mona ngana mur nge leteria manmanna
nge NeHalang. Pe helenga nei poia iri nenge
leteria manmanna ke te iech toto.
4 ✡Iok, tela te lohot nge Ierusalem pe
Iesus nena hekulkulonga mur pe hana pa-
palauna mur pe iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna nge Iesus te iech ele iri.
Pe Paulus pe Parnapas pe hana nemur te
nana urume ure lochloch ngana nenge Ne-
Halang halaua iri ke te poia.
5 Iok, Parisio mur hel leteria manmanna
nge Iesus. Pe iri te lohaka mule pe te hele ke
te teke, “Hana nenge iri Iuta ero pe leteria
manmanna nge Iesus, lape te riria iri. Pe
lape ta hetore iri ke te nanasia hotonga
nenge Moses.”
6 Iok, Iesus na hekulkulonga mur pe hana
papalauna nemur te emurung ke te teke te
hepeng hote helenga nei.
7 ✡Te poia ana helenga ke lala ol pe Petrus
mes haka pe hele, “Titik mur, imo a eteia
lo ke NeHalang henonou hote iau nga tuna
ngamo, ke e hele hote helenga urana toto
ngana lange hana lomonmona ngana mur.
Ke pomalam te longe pe leteria manmanna
ia. Pe e talune ume nei ke mala toto lo.
8 ✡Pe NeHalang nenge eteia hulua
lochloch ramaria ume ngana, hetei hot
pengpeng ia i lange hana lomonmona
ngana mur ke hekulo sue Opepengpeng

✡ **14:19:** Ume 17:13; 2Ko 11:25 ✡ **14:22:** Ume 15:32; 1Te 3:3 ✡ **14:26:** Ume 13:1-2 ✡ **14:27:** Ume 15:4, 12
✡ **15:1:** Kal 5:2 ✡ **15:2:** Kal 2:1 ✡ **15:4:** Ume 14:27 ✡ **15:7:** Ume 10:1-43 ✡ **15:8:** Ume 10:44; 11:15

ke lange iri, ke pomalam mana nga nenge
hekulo sue at nge ita.
9 NeHalang poia iri ke manga poingana
ia ita. Nenge leteria manmanna nge i, lape
helemlem ia operia ke operia lemlem pule.
10 ✡Pe imo heueu nei, a teke a totoia NeHa-
lang. Iange a teke a poia hana lomonmona
ngana mur nenge leteria manmanna ke sin-
giria meena toto. Pe e hele pengpeng lange
imo, rera tete mur nge nike pe ita heueu
nei pule, nakura ero toto nge ta takisia ure
meena ngana nenge pomanga nenge a poia
nem.
11 ✡A longo ke nek, nenge teke letera man-
manna toto nge NeHalang lape NeHalang
mene mule ita ke pomange iri. Pe poinga
nem lohot mana nga ara Non Soke Iesus
letena poreke ngana pe lemene tau ngana
ia ita."
12 Ol pe hulua lochloch ngana nenge te
emurung neu te reng toktok. Pe Paulus iri
nai Parnapas te lohaka pe te hele hote ure
papalauna nemur nenge NeHalang hekerk-
ereng ia iri ke te poia pe hana lomonmona
mur te esia pe leteria manmanna.
13 ✡Iri nai te hele ke het pe Ieims lohaka pe
hele, "Titik mur, a longo at nge iau!
14 Simon hele hote lange imo lo, nga
nenge teke NeHalang lemene taua hana
lomonmona ngana mur pule. Ngana laka
nenge hesilei hote hana hel nge iri ke i
sipona nena hana mur.
15 Pe ure nenge lohot nei, lohot ke po-
manga hetatalonga mur te hele ngaria ia
nge nike. Nenge Non Soke hele ke teke,
16 ✡ " 'Nga hoena lape eat mule
pe Teuit na pele nei losio lo.
Pe lape e hemes heke mule.
Pe ure nemur nenge te poreke nga pele
nei,
lape eume heke mule iri ke nek
pe etal mule iri nga muria mur.
17 Pomalam, hana lomonmona mur
lochloch
nenge iau lek non mur ia iri,
lape te song ke teat mana nge iau.
Iau, Non Soke, epoi hote ure nemur pe e
hele ia
18 ke te eteia nga halang nike lo.' "
19 Iok, Ieims lohaka pe hele mule ke mai,
"Iau letek tuanin ke mai! E teke tanau
pe hana lomonmona ngana nemur te teke
leteria manmanna nge NeHalang, ita tapoi
lange iri ero.
20 ✡Pe e teke tahas mene alalaha e ke
lange iri pe ta hele lange iri ke te ngaua
ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange ae-
tapuna mur ero. Pe tema luluch nge hehei
ero pe te ngaua huros nemur nenge te roke
iri ero pe pule te inia toho ero.
21 Iange Moses na hotonga mur te haliu
hotote nga NeHalang na pele mur nga
kileng pe kileng. Pe te haliu hotote ke mala
toto lo nga Sapat ana etue lochloch."

Alalaha Nenge Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

22 Ol pe Iesus na hekulkulonga mur pe
hana papalauna mur pe iri lochloch nenge
te eukirau neu, te teke te henonou hote
hana hel nge iri ke tela luluch nge Paulus iri
nai Parnapas nge Antiok. Iok, te henonou
hote Iutas (nenge ene e pule Parsapas) iri
nai Sailas. Te henonou hote iri nai iange
hulua nemur nenge leteria manmanna neu,
tenau haka aria soksoke ngana mur nge iri.
23 Pe te hekule alalaha nei nenge hele ke
teke;

"Imem, Iesus nena hekulkulonga mur
pe hana papalauna mur koi, mohas ia
alalaha nei lange imo hana lomonmona
mur nenge a tu nge Antiok pe Siria pe
Silisia. Imem titimem mur laka imo iange
letemo manmanna nge Ne Iesus.

Uach pe miliko toto lange imo lochloch.
24 Imem mo eteia lo nge hana hel nge
imem tela ke te poia imo ke ramamo au
ala pe lemo arenga poreke toto ia reria
helenga mur. Pe imem mo hele lange iri
ke te poia poinga nem ero.
25 Pomalam mo eukirau pe mo
henonou hote mele hel ke te mene helenga
lange imo. Ke iri lape te koko luluch nge
pekngara mur toto Paulus iri nai Parnapas.
26 Iange iri nai te matau singiria ero toto
nga Non Soke Iesus Kristus nena ume mur.
27 Ke iri nenge mo kulosia at nge imo
heueu nei, ngaria koi Iutas iri nai Sailas. Pe
iri lape te hele lange imo pengpeng ke te
hekerkereng ia helenga nemur nenge mo-
has sue iri nei.
28 ✡Imem mo nanas mene Opepeng-
peng lemene ngana nenge mo teke a tak-
isia ure meena ngana ero ol. Pe mo teke a
nanas tau mene koi hotonga nemur;
29 A ngaua ngaunga nenge tepoi
tunginga ia lange aetapuna mur ero.
A in toho ero pe a ngaua huros nemur
nenge te roke iri ero. Pe pule, ama luluch
nge hehei mur ero. Nenge teke a nanas
tau tote hotonga nemur lape atu ngamo
urana toto.

Urana toto nge a olonge helenga nei pe
atu malalom."
30 Iok laol, iri nemur te lohaka pe tela
sapele nge Antiok. Pe nge Antiok te euki-
raua iri lochloch ngana nenge leteria man-

✡ **15:10:** Mat 11:30; Kal 3:10 ✡ **15:11:** Kal 2:16; Epe 2:5-8 ✡ **15:13:** Kal 2:9 ✡ **15:16:** Amo 9:11-12 ✡ **15:20:** Exo 34:15-17; Lev 17:10-16 ✡ **15:28:** Mat 23:4

manna pe te tunge alalaha neu lange iri ke tesisia.
31 Hulua nemur te sisia pe te iech toto iange helenga nemur nga alalaha neu hekerkereng ia iri nga leteria manmanna ngana mur.
32 Pe Iutas iri nai Sailas, iri hetatalonga pule. Pomalam te tunge helenga urana ngana mur nenge hekerkereng tote hulua nemur leteria.
33 Pe iri nai tetu ke mala pol nge Antiok. Ke het pe iri nenge Antiok tetal heke petanga nenga tunga nge nek lange iri pe te kulos mule iri ke tela mule nge iri nemur nenge te kulosia iri ke teat. [
34 Pe Sailas letena haka ke teke tunge Antiok ol.]
35 Pe Paulus iri nai Parnapas tetu mana nge Antiok, pe iri ul hana hel pule ke te hetore hehei pe hana halang nga NeHalang na helenga, pe te hele hote helenga urana toto ngana nenge Non Soke.

Paulus Iri Nai Parnapas Techachel

36 Iok, etue hel nga hoena, Paulus hele lange Parnapas ke teke, “Lape ita nai tai ke tala mule nga kileng lochloch ngana nenge ta haliu hote Non Soke na helenga mur ia lo, ke tanau nga hehei pe hana tepoi ngaria.”
37 ✡Iok, Parnapas teke mene Ioanes Makus ke iri ul.
38 ✡Pe Paulus teke urana ero nge te mene i iange nga tele ngana reria ume het ero kura pe ua mule aria nge Pampilia.
39 Paulus iri nai Parnapas te hele inin tau helia ure nei ke halang. Pomalam iri nai te chach hel. Ke Parnapas mene Ioanes Makus ke iri nai te lohaka nga imot pe tela sapele nga kileng nenge Saipras.
40 Pe Paulus mene Sailas ke iri nai tei sapele. Pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna te hetalaulau aria ke te teke Non Soke tunge nena tunginga nge urana lange iri pe nauele iri ke nek.
41 Paulus langa kileng nenge Siria pe Silisia pe hekerkereng mule hehei pe hana mur nga leteria manmanna ngana.

16

Timoti Laluluch Nge Paulus Iri nai Sailas

1 ✡Paulus langa kileng nenge Tebi pe Listra. Pe none nge ene Timoti tunga lamau pule. Pe ana non, iri ul tana leteria manmanna nge Iesus. Pe tana i Iuta pe temene i Krik.
2 ✡Iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang nga kileng nenge Ikonium pe Listra, te neue Timoti ke te teke i non urana ngana ia.
3 Iok, Paulus teke mene Timoti ke la luluch nge i pe Iuta mur te eteia ke Timoti temene i Krik. Pomalam Paulus riria Timoti singina ke Iuta mur te esia i ke manga i Iuta ol.
4 ✡Iok laol, tei ke tela nga kileng mur pe te hele hote hotonga nemur nenge Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna nemur tetal hote nge Ierusalem.
5 Pomalam NeHalang nena hana mur temes ke kerkereng toto nga leteria manmanna ngana pe nga etue lochloch, hulua halang te hulia leteria pe te koko teu nge iri.

Paulus Nau Opene Nge Troas

6 ✡Iok laol, Paulus pe pekngana mur tela pe te sapele mana nga kileng mur nenge Prikia pe Kalasia. Iange Opepengpeng poi ele iri nge te hele hote NeHalang na helenga nga tuele kina nenge Eisia.
7 Iok, tei kela te lohot nga kileng Misia het ngana pe te teke teteu langa kileng nenge Pitinia pe Opepengpeng nenge Iesus poi ele iri iange kileng nem tu teu nga tuele kina nenge Eisia.
8 Pomalam te sapele mana ke tela nge Troas.
9 Iok, nga miliko Paulus nau opene ke esia none nge nena nge Mesatonia. Non neu mes pe hele ke kerkereng toto pe ech ia i ke teke, “O iat nge Mesatonia ke o halaua imem!”
10 Ke Paulus nau opene ngana neu het pe mo kik haka sapele nenge mola nge Mesatonia. Iange mo eteia ke NeHalang i sipona iua imem ke teke mola ke mo hele hote nena helenga lange iri nemur nga kileng neu.

Litia Mur Te Hulia Leteria

11 Iok, mo tamu haka nga imot nge Troas pe mo song tele ke mola nge Samotras pe nga etue naingana mo song ke mola nge Neapolis.
12 Ke het pe moi nga apemem ke moteu lange Pilipai. Kileng Pilipai, i tuele tana nge Mesatonia pe Rom mur te ume heke pe tenau ele kileng nem. Oe, ke mo tuia etue hel nga lamau.
13 Pe nga Sapat ana etue, moi hot nga kileng neu ke mola nga ech ilina. Iange mo teke lape Iuta mur te eukirau nga lamau ke te hetalaulau. Iok, mo are sio pe mo hetore hehei hel nge te eukirau nga lamau.
14 Pe heie nge iri ene Litia. Ana hei nena nge Taiatira. Pe hehei pe hana tela ke teolol malmalenga mur nge i. Malenga nemur ururia haka toto. Ana hei heto hekeke NeHalang pule. Ke Non Soke i sipona poia i ke letena mallaha nga Paulus nena helenga mur.
15 Ke pomalam ana hei pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i nga na pele,

✡ **15:37:** Ume 12:12, 25 ✡ **15:38:** Ume 13:13; Kol 4:10 ✡ **16:1:** Ume 14:6; 2Ti 1:5 ✡ **16:2:** Pil 2:19-22 ✡ **16:4:** Ume 15:23-29 ✡ **16:6:** Ume 18:23

te mene henuninga. Ke het pe hele ke teke, “Imo nenge a teke letek manmanna toto nge Non Soke, aiat ke atu luluch nge iau nga lek pele.” Hei neu ech tote imem ke mola nga nena pele.

Te Laua Paulus Iri Nai Sailas Nge Pilipai

16 Nga etue e moi ke mo lala nga kileng unne nenge te hetalaulau ia, pe mo saol haka nge heie nge uneinei tuteu nge i. Hei neu, mele hel te olia i ke umume nge iri. Pe te ololia i iange hele hot tettele ure nemur nenge te lohotot. Pomalam iri nenge tenau ele i, te mene umtutuna halang toto nga ana hei na ume neu.

17 ✡Iok ana hei nanasia imem ul Paulus pe aliuliu ke teke, “NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto nena hana mur koi teii nei! Iri lape te hetore imo nga kue nenge NeHalang mene mule imo ia.”

18 Etue halang, hei neu helele ke machmau. Ol pe Paulus talngana pe letena inin pe ralele lange hei neu pe hele langa uneinei neu, “E hele lange iong, nga Iesus Kristus ene, o lohot nge hei nem ol!” Ueiuei mana pe uneinei neu ua hot sapele nge hei neu.

19 Pe iri nenge tenau ele hei neu te eteia ke reria umtutuna ana kue ero ol. Pomalam te laua Paulus iri nai Sailas pe te tak runge iri kela nga ingala matana pe te hemesia iri nga hana papalauna nemur nenge tenau ele kileng neu, mataria.

20 ✡Iok, te mene iri lange hana Rom mur nenge te longlongo helenga pe te hele, “Hana nai nei iri Iuta koi. Iri teat ke te heporeke arenga nge urana nga kileng nei lo.

21 Iri te hetoro koukoua imem nga ure nemur nenge ita nenge Rom rera hotonga mur teheo ele tote nge ita ke ta nanasia ero.”

22 ✡Iok laol, hulua te koko teu sapele nga iri nai aria palinga. Pe hana Rom nemur nenge te longlongo helenga te hele ke palinga hel ana hana mur te haka hote Paulus iri nai Sailas reria hengeron pe tenos ule iri.

23 Tenos poreke ule iri ke het pe tetal teu sapele iri langa tuele au ngana. Pe hana papalauna nemur te hele lange non nenge nauelele tuele au ngana neu ke chiu hit tote iri nai ke kerkereng toto. Pomalam iri nai ria kue ero toto nge te ua hot.

24 Non neu longe ke mau ol pe mene Paulus iri nai Sailas ke la tal teua iri nga tuele au ngana neu letena nge teu toto. Ol pe ha hite iri nai aperia nga ae chonna e nge meena toto.

25 Iok laol, nga miliko tunangana iri hel pule nenge tema teu nga tuele au ngana neu, te longe Paulus iri nai Sailas nge te hetalaulau pe te peupeua peunga mur nenge te heto hekeke NeHalang.

26 Te rura mana pe mangila palaungana rur sapele. Pe mangila neu rur ke palaungana toto nga kileng unne nenge tuele au ngana neu mesia. Pomalam piunga mur nga tuele au ngana neu te uchulu sio. Pe iri lochloch ngana nenge tetu nga tuele au ngana neu, peria pe aperia ana kalenga mur te uchulu sio pule.

27 ✡Ol pe non nenge nauelele tuele au ngana neu rura haka. Pe nau pe piunga lochloch ngana nemur te uchulu sio tach lo. Ol pe mene nena kakop ke teke hun mule i, iange tekema iri lochloch ngana nenge tetu teu nga tuele au ngana kou te ua hot talo. Pe ero.

28 Ol pe Paulus alngana taua i ke teke, “Ei! Ohun mule iong ero! Imem lochloch ngana i motu kura.”

29 Ol pe non neu iua mele nga lemenga pe song kela tamal sue i nga Paulus iri nai Sailas aperia huna pe loiloiloi ke teke mete.

30 ✡Iok, mene hote iri nai lange hot pe onteia iri, “Hana nai nem, lape epoi ke pomere toto nenge e mene maulinga nge koko?”

31 Pe iri nai te hele, “Letem manmanna nge Non Soke Iesus! Iong pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge iong nga lem pele. Pomalam lape o mene maulinga nge koko.”

32 Ke Paulus iri nai Sailas te hele hot sapele Non Soke nena helenga lange non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i.

33 Iok laol, non neu poia Paulus iri nai Sailas ke la lome ria chanchan mur nga etue neu pengpeng. Ke het pe Paulus iri nai Sailas te henun sapele non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i.

34 Laol pe non neu mene iri nai kela he ngaua iri nga na pele. Pe non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i, te iech toto iange leteria manmanna toto nge NeHalang.

35 Pe nga uach hana Rom nemur nenge te longlongo helenga, te kulosia palpal husu mur ke te laia helenga nei nge non nenge nauelele tuele au ngana neu. Te hele ke te teke, “A lohe hote Paulus iri nai Sailas nga tuele au ngana ke tela ol.”

36 Pomalam non neu lake hele lange Paulus ke teke, “Hana papalauna nemur te hekule helenga at ke te teke imo nai Sailas lape a lohot nga tuele au ngana ol. Ke lape a i malalom, pe ai ke nek.”

37 Ol pe Paulus lohaka pe hele lange palpal hussu nemur ke teke, “Hana papalauna nemur te hottaua ute e nge imem nai nei mo

✡ **16:17:** Mak 1:24 ✡ **16:20:** Mak 13:9 ✡ **16:22:** 2Ko 11:25; 1Te 2:2 ✡ **16:27:** Ume 12:18-19 ✡ **16:30:** Ume 2:37

poia ke poreke ero. Pe pule imem lemem nge Rom. Pe pomere tenos ulu hite imem nai nga hulua mataria mai? Ke het pe tetal teua imem langa tuele au ngana. Pe heueu nei te teke te kulosia imem ke moi hot ke nek mana ke mola. Poinga nei poreke toto i! Teke pomam iri siporia teat ke te mene hote imem nga lamai."

38 Iok laol, palpal hussu nemur tela ke te tetetere Paulus na helenga lange hana papalauna nemur. Hana papalauna nemur te longe ol pe te matau iange te longe Paulus na helenga nenge teke iri nai Sailas reia nge Rom pule.

39 Pomalam iri siporia tela kela te hele ke nek mule lange Paulus iri nai Sailas pe te mene hot sapele iri nai nga tuele au ngana. Pe te kulos hot sapele iri nai nga kileng neu.

40 Iok laol, iri nai te lohot nga tuele au ngana pe tela sapele nga he Litia na pele. Pe nga pele neu tesaol haka nga hulua halang nge leteria manmanna nge Non Soke. Pomalam te hekerkereng ia hulua nemur nga leteria manmanna ngana mur pe iri nai tei sapele.

17

Nge Tesalonika

1 Iok, Paulus iri nai Sailas tei teu langa kileng nenge Ampipolis pe Apolonia ke tela nga kileng nenge Tesalonika. Pe nga lamau Iuta mur ria hetoronga ana pele e kou tu.

2 Pe Paulus kokoes lala nga hetoronga ana pele nem, pomalam lake hemol nga Sapat ana etue palaungana pe te echachala helel.

3 Pe Paulus hele urumrume NeHalang nena helenga lala nge iri. Nenge hele ke teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur, lape takisia ana melmelenga ke mete pe maul haka mule. "Pe ne Iesus nenge e heleia lala nge imo nei, i sipona lakalom nenge NeHalang kulosia i at."

4 Paulus hele ke mau pe na helenga tua tote Iuta mur hel leteria. Pomalam leteria manmanna pe te nanasia Paulus iri nai Sailas. Pe Krik mur halang nenge te heto hekeke NeHalang, pe hehei papalauna mur, iri pule leteria manmanna nga Paulus nena helenga mur.

5 Ol pe Iuta mur saria keke Paulus. Pomalam tela ke te loloch heke pulut mene hana porekreke ngana mur hel, ke te eukirau pe tepoi heke hunelinga palaungana nga kileng neu. Iok, te song teu ke te tango rere Paulus iri nai Sailas nga none nge ene Iason na pele. Te tango rere iri nai neu ke te teke te takrung hote iri kela te hemesia iri nga hulua mataria.

6 Pe ero. Te hottaua iri nai nga lamau ero. Pomalam te takrung hote Iason pe pekngana mur hel pule kela te hemesia iri nga hana papalauna mur mataria. Iange hana papalauna nemur tenau ele kileng neu. Pe te haliu haka ke te teke, "Hana nemur tela nga kileng lochloch pe te poia hehei pe hana ke reria arenga poreke lo pe heueu nei teat ke te lohot nge ita.

7 ✡Pe Iason nauele iri nga na pele. Pe iri te nanasia hotonga nenge ne Kaesa ero. Pe tetal hote aria naungaala e pule nge ene Iesus luluch nge Kaesa."

8 Hana papalauna pe hulua nemur te longe helenga neu pe leteria huna pe te hele rara mana.

9 Ol pe hana papalauna nemur te poia Iason pe pekngana mur ke te saua umtutuna palaungana. Ke het pe te kulosia iri ke tela ol.

Tela Nga Kileng Nenge Ene Perea

10 Iok laol, kileng miliko sio pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus te kulos sapele Paulus iri nai Sailas ke tela nge Perea. Tela nga kileng neu pe teteu langa hetoronga ana pele.

11 Pe hehei pe hana nenge Perea tepoi ke mange iri nenge Tesalonika ero. Iri te iech toto nge te longe Paulus na helenga pe kokoes te sisia NeHalang na helenga pule ke te eteia nge Paulus na helenga manmanna ma ero.

12 Pomalam Iuta mur halang leteria manmanna. Pe Krik mur halang pule, nenge tera hite ume papalauna, iri leteria manmanna pule.

13 Ol pe Iuta mur nenge Tesalonika te longe Paulus nge hetottore hehei pe hana nge Perea nga NeHalang na helenga. Pomalam te lohaka pe tela ke teteu nga hehei pe hana leteria ke te lope hote Paulus iri nai Sailas nge Perea.

14 Pe ero. Ueiuei mana NeHalang nena hana mur te kulosia Paulus ke ramana hot langa ruach ilina. Pe hana hel tela luluch nge i. Pe Sailas iri nai Timoti tetu nge Perea ol.

15 Pe hana nemur nenge tei luluch nge Paulus, iri lochloch tela kela te lohot nga kileng nenge Atens. Ke ulo pe tela mule nge Perea. Pe te mene Paulus nena helenga nenge lange Sailas iri nai Timoti nenge teke, iri nai te nanas mule i ke ueiuei mana.

Nge Atens

16 Iok, Paulus tu nge Atens ke kulele iri nai neu. Pe tu ke mala pe singina tuakik ero iange kileng neu ana aetapuna halang mana.

✡ **17:7:** Luk 23:2; Ioa 19:12 ✡ **17:17:** Ume 18:19

17 ✡Pomalam eukiraua Iuta mur pe Krik
mur nenge te heto hekeke NeHalang ke
hetottore iri pe te echachala helel nga het-
oronga ana pele. Pe pule, kokoes lala nga
ingala matana ke iri ul hehei pe hana nga
lamau te echachala helel.
18 Ol pe hetoronga mur hel nenge te hetue
iri ke Epikarin pe Stoik mur, teat ke iri ul
Paulus te hele inin tau hel. Pe hel te heleia
Paulus ke mai, te teke, “Non hauaua kina
nei hele ia utar mai? I nge lape heleleia
maopene ngana i.” Pe hana hel pule te
heleia Paulus ke te teke, “Non nei heleleia
hana hel nga tau toto reria aetapuna mur
i.” Hana nemur te hele ke mau iange Paulus
hetottoro nga Iesus nge mete pe maul haka
mule.
19 Pomalam te mene Paulus lange Are-
opakus, ke teole aria. Pe nga lamau, te ontei
hote i ke nek toto. Pe te hele lange Paulus
ke mai, “Mo teke mo longo teu la ke nek toto
nga hetoronga heueu ngana nenge oiat ke o
hetoro sue nga lamai.
20 Imem mo longe pe ma ke nek nga
samem ero toto, ke heueu nei mo teke o
hemallaha hot tote luna at nge imem ol.”
21 (Tepoi ke pomau iange iri nenga kileng
nenge Atens pe iri hel pule nenge tela ke
tetu nga kileng neu teare manmana pe te
helele pe te longo manmana nga ure heueu
ngana mur nenge te lohotot.)
22 Iok laol, Paulus mes haka sapele nga
hana papalauna nemur mataria pe hele,
“Imo hana nenge Atens. Nga enau
ngak, e esia ke pomai. Imo amo nehalang
halang toto.
23 Ei rara nga lemo kileng pe e neue
ure pane mur nenge a heto hekeke iri. Pe
e hottaua helenga e nga tunginga munna
nenge a makmakia pe a tunge lala nge ne-
halang. Helenga neu tehas ia ke mai; ‘Lange
nehalang nenge ta eteia ero.’ Imo a eteia
nehalang nenge a heto hekeke nem ero. Pe e
hele lange imo pengpeng, I toto koloi nenge
e heleleia nei.
24 ✡NeHalang nenge ala hote tapa pe
ich pe ure lochloch, i palaungana nga lut
nga tapa pe i palaungana nga ich pule.
Pe tuteu ero nga pele nenge hana peria
umeia.
25 ✡Isipona poi hote ita pe ure lochloch
ngana nenge tetu ke te maulul heueu nei.
Pomalam i nauele ita pe ure lochloch
ngana. Pe ita ta nauele i nga ute e ero toto.
26 Nga talun ngana toto NeHalang ala
hote non elle mana. Pe nga non elle nem
mana ita lochoch ngana nga ich nei, rette ia.
Nenge poia ita hana ke tatu ke ta purpure
ich nei. Poi hote ita pe i sipona talue mura
pe ara etue mur nenge tatu ia.
27 ✡Isipona poi hote ita ke ta song ke tala
nge i pe ta tango rere i. Pe tu ke sase nge
ita ero, ngana iam lom tu ke rochroi mana
nem lo.
28 Pomanga mele heleia lo nenge teke,
‘Nga i sipona na hekerkerenga, tunge ein-
gana at nge ita ke tai rara pe tatu ke ta
maulul heueu nei.’ Pomanga none nge imo
sipomo, has sue ke pomai, ‘Ita pule NeHa-
lang tutuna mur ita.’
29 ✡Ke ita NeHalang tutuna mur ita ke
ulolo ke pomalam, ta nanas ia hana ne-
mur leteria tuanin ngana ero nenge te
teke, NeHalang nakuna pomanga ure ne-
mur nenge hana te ume hot mene nga pe-
ria. Nenge pomanga te umeia aetapuna
mur nga um chalemlem ngana mur pe
sinaha ngana mur pe um nemur nenge
ururia haka toto.
30 Nge nike, hehei pe hana leteria
matana ngana nge NeHalang, lohot ke nek
ero. Pe i letena metene poinga nenge te
poia lange i nem ero. Pe heueu nei hele
ke kerkereng ke teke hulua lochloch ngana
nga ich nei tehul rumeria ia poinga poreke
ngana mur ol.
31 ✡Iange i talue etue palaungana e lo.
Pe nga etue palaungana nem, NeHalang
lape amnei teu la ke nek toto nga hehei pe
hana lochloch ngana ria poinga mur. Pe i
henonou hote nena none lo, nenge lape poia
ure nem ke pengpeng toto. Pe NeHalang i
sipona hemaul heke mule i nga metenga ke
hemallaha hote i lange hulua lochloch!”
32 Iok laol, hana nemur hel te melmel
iange te longe Paulus nge hele ke teke NeHa-
lang hemaul heke mule hana nenge te mete.
Pe hel te hele, “Lape moat ke mo longo mule
helenga nemur nge iong kura.”
33 Pomalam Paulus lohaka pe ua sapele
aria.
34 Pe hana hel te longe Paulus nena he-
lenga pe leteria manmanna. Elle nge iri,
ene Tonisius. Ana non i non soke e nge tu
teu nga Areopakus nem. Pe heie pule nge
ene Tamaris. Iri nai neu pe hulua hel pule
leteria manmanna.

18

Paulus Lange Korin

1 Iok laol, Paulus lohaka nge Atens pe la
sapele nge Korin.
2 ✡Pe nge Korin Paulus saolia non Iuta e
nge ene Akuila. Non neu tana hoe i nga
kileng nenge Pontus. Pe iri nai nehei Prisila
te lohaka nge Itali ke teat nge Korin pe tetu
ke mala ero kura. Iange Ne Klatius hele ke

✡ **17:24:** 1Ki 8:27; Ume 7:48 ✡ **17:25:** Psa 50:12 ✡ **17:27:** Psa 145:18; Jer 23:23 ✡ **17:29:** Isa 40:18-20; 44:10-17; Ume 19:26 ✡ **17:31:** Psa 96:13 ✡ **18:2:** Rom 16:3

teke te lope hote Iuta mur lochloch nenge tetu nge Rom. Pomalam Akuila iri nai nehei te ua ke tela nge Korin. Iok laol, Paulus la kela nau tote iri nai.

3 ✡Paulus lake nau tote iri nai iange tera hite ume nenge te umume pelpele ke pomange Paulus pule. Pomalam lake tu pe ume luluch nge iri.

4 Pe kokoes nga Sapat ana etue, Paulus hele ke kerkereng toto lala nge Iuta mur pe Krik mur nga hetoronga ana pele. Iange teke poi taole iri ke leteria manmanna nge Iesus.

5 ✡Sailas iri nai Timoti teat nge Mesatonia pe Paulus tung teu tote i nga ume nenge hetottore Iuta mur nga helenga urana toto ngana. Pe hemallaha hot tote lange iri ke Iesus i toto nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur.

6 ✡Pe ero. Te mene Paulus nena hetoronga mur ero pe tesau hote helenga porekreke ngana mur hel lange i. Pomalam Paulus rur sue maruchrue nga nena hengeron pe hele, “Nenge NeHalang letena inin ngana heporeke imo, atue helenga unne at nge iau ero toto. Imo sipomo a takisia pe a hemas mule imo ol. Pe ehet ngak koloi. Ela nge hana lomonmona ngana mur ol.”

7 Iok laol, Paulus i hot nga hetoronga ana pele pe la iteu nga Titus Iastus na pele. Non neu na pele mes ke rochroi mana langa hetoronga ana pele neu. Pe ana non heto hekeke NeHalang pule.

8 Pe non nenge ene Krispus, nauelele hetoronga ana pele neu. Ana non pe iri lochloch ngana nenga na pele leteria manmanna nge Non Soke. Pe hulua lochloch ngana hel nge Korin te longe Paulus na hetoronga mur pe leteria manmanna. Pomalam te mene henuninga.

9 Pe nga miliko Paulus esia Non Soke nga nau opene ngana nge hele lange i ke teke, “O matau ero pe o hele hot manmana pe o reng ero.

10 ✡Iau lape etu luluch nge iong pe mele pele nge lape poi poreke iong ero. Iange iau e hesilei hote lek hana mur ke halang lo pe leteria kerkereng ero kura.”

11 Paulus tu nga lamau ke hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga mur ke ana hesinga elle pe akekena.

Te Mene Paulus Lange Kalio

12 Iok, nga etue nenge non soke Kalio nauele kileng Akaia, Iuta mur te eukirau pe telaua Paulus pe te mene i kela te hemesia i nga non soke neu matana pe te hele,

13 “Non nei poi olole hehei pe hana ke te heto heke NeHalang ke pomanga ita rera hotonga hele ngana ero.”

14 Iok, Paulus lohaka ke teke helele lo pe ne Kalio pule lohaka pe hele lange Iuta mur ke teke, “Imo Iuta nemur, a longo at nge iau. Toinge non nei i non poreke ngana nge hunun hana pe poia poinga poreke ngana hel pule, nem lape e longo ke nek toto langa lemo helenga mur. Pe nei ero koi.

15 Imo alau mene non nei nga nena helenga mur pe nga imo sipomo lemo hotonga mur. Pomalam, imo sipomo a hepengia. Iau lemek ero nge e hepengia helenga nemur.”

16 Iok laol, Kalio poia iri ke te lohot sapele nga kileng unne neu.

17 Ol pe hana nenge te eukirau neu telaua ne Sostinis pe te palia. Pe non neu i nauelele hetoronga ana pele, pe hana nemur te poia poinga neu lange i pe ne Kalio teke na ute pele langa neu ero ol.

Paulus Lamule Nge Antiok

18 ✡Iok, Paulus tu luluch nge NeHalang nena hana mur nge Korin ke mala pol pe lohaka sapele nga imot ke lange Siria. Pe Akuila iri nai nehei Prisila tela luluch nge i. Nga kileng nenge Kenkrea, Paulus utsue palpalna ina iange poia helenga kerkereng ngana e lange NeHalang.

19 Iok, tela te lohot nge Epeses pe Paulus hile sio sapele Akuila iri nai nehei e Prisila. Pe Paulus langa hetoronga ana pele pe iri ul Iuta mur te echachala helel.

20 Ol pe te hele lange i ke tu ke mala pol nge iri mukam pe ana non lemene ero.

21 Pe hele lange iri ke mai, “Nenge teke NeHalang lemene, lape eat mule nga lamai.” Iok, Paulus tamu haka mule nga imot e nge Epeses pe te mana hot ke tela.

22 Iok, Paulus lohot nge Kaesarea pe loaka sapele ke nau tote NeHalang nena hana mur nge Ierusalem. Ke het pe sio la mule nge Antiok.

23 Tu pol nge Antiok pe i ke langa kileng mur nga kileng nenge Kalasia pe Prikia. I rara nga kileng nemur ke hekerkereng mule iri nemur nenge leteria manmanna nge Iesus.

Apolos Hetoro Nge Epeses Pe Nge Korin

24 Iok, nga etue neu non Iuta e nge ene Apolos at nge Epeses. Pe ana non na kileng huna toto nge Aleksantria nga kileng nenge Ekipto. Pe i etei teu la ke nek toto nga NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue iri ke ulolo. Pe hetoro ngana urana toto.

25 Apolos mene hetoronga nga Kue Nenge NeHalang Henonoua Ke Teke Ta nanasia, pe singina kik nge hetottore hehei pe hana ke nek toto nge Iesus. Pe i eteia ke nek ero kura iange hetei mene henuninga nenge Ioanes.

26 Iok, Apolos talun ke haliu pe hetottoro nga hetoronga ana pele. Pe Akuila pe nehei

✡ **18:3:** Ume 20:34 ✡ **18:5:** Ume 17:14-15 ✡ **18:6:** Ume 13:46, 51; 20:26 ✡ **18:10:** Jos 1:9; Isa 41:10 ✡ **18:18:** Num 6:18; Ume 21:24

Prisila te longe i pe tepoi sapele i ke tela nga reria pele. Pe te hele urume pe te hetore i ke nek toto nga Kue Nenge NeHalang Henonoua Ke Teke Ta nanasia.

27 Iok Apolos lohaka ke teke lange Akaia. Pomalam NeHalang nena hana mur nge Epeses tehas ia alalaha lange pekngaria mur nge Akaia pe te hele lange iri ke te iech ele Apolos nge lape lange iri. Pe iri leteria manmanna nge Iesus iange NeHalang poi ke urana lange iri. Iok Apolos lange iri pe halaua iri ke nek toto.

28 ✡Apolos hekou sue Iuta mur nga helenga nga hulua mataria ke teke Iesus i non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule ita lochloch. Pe hemallaha hot tote nga NeHalang nena helenga nemur nenge tehas sue iri ke ulolo.

19

Paulus Lange Epeses

1 ✡Iok, Apolos tu nge Korin pe Paulus lohaka nge Antiok pe i ke nau toto mulmule kileng nemur nga uraurau kela lohot nge Epeses. Pe nge Epeses Paulus tapang teu nge iri hel nenge leteria manmanna

2 ✡pe onteia iri ke mai, “Imo mam letemo manmanna nge Iesus pe a mene Opepengpeng pule?”

Pe iri te hele, “Ero! Imem mo eteia ute nenge ene Opepengpeng ero koi.”

3 Pe Paulus ontei mule iri, “Iok, henuninga tei toto nenge a mene?”

Pe iri te hele, “Imem mo mene henuninga nenge Ioanes nenge henunun.”

4 ✡Pe Paulus hele, “Ioanes nena henuninga nem i henuninga nenga hulmulenga. Ioanes hele lange hehei pe hana ke leteria manmanna nge mele nenge nanasia i. Pe mele nenge nanasia nem ngana laka Iesus i sipona lo.”

5 Hana nemur te longe ke mau pe te mene sapele henuninga nga Non Soke Iesus ene.

6 ✡Paulus tal heke penna nge iri pe Opepengpeng sio at nge iri. Pomalam te hele rara sapele nga helenga hel nge altoto. Pe te hele hote helenga mur nenge at nge NeHalang.

7 Hana nemur iri analoch pe nai.

8 Iok Paulus lala nga hetoronga ana pele ke teio iri mol. Pe hetottoro pe poi olole hehei pe hana ke leteria manmanna nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nge ita.

9 Pe hel nge iri lemeria ero toto nge te longo langa Paulus nena helenga mur. Pe leteria manmanna ero pule. Ol pe tesau hote helenga porekreke ngana mur hel nga hulua mataria nga tuluk nenge Esinga Tele. Pomalam Paulus mene iri nenge leteria manmanna pe te ua ke tela nga Ne Tairenes nena hetoronga ana pele.

10 Ke Paulus hetottoro pe popoi helenga nga pele neu ke hesinga iri nai. Ke pomalam Iuta mur pe Krik mur pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Eisia te longe Non Soke nena helenga ke purpur.

Ne Sekeua Tutuna Mur

11 ✡Iok, NeHalang hekerkereng ia Paulus ke poi hote ure papalauna mur nenge altototo.

12 ✡Ol pe hehei pe hana te mene Paulus ana hines ana tangaun pe na hengeron mur ke te laia nge haleles kina mur pe iri nenge uneinei tu nge iri. Te laia pe haleles nemur te hetet pe uneinei nemur teua hot ke te lala.

13 Iok, Iuta mur hel nenge te i rara pe tepoi ure paluna ke te helope hotot uneinei mur tetu pule. Pe iri te totoi ke te heto mene Iesus ene nga ure paluna nem. Pe te hele ke pomai, “Nga Iesus nenge Paulus haliu hotote, e hele lange iong ke olohot!”

14 Hana nemur iri lime pe rahtele nai pe titiria hel. Pe temeria laka, ne Sekeua nenge i non soke nga iri nenge te umume nga NeHalang na pele.

15 La ol, nga etuene e te teke te helope hote uneinei e pe uneinei nem tuacholia iri ke mai, “Iau e eteia Iesus pe e eteia Paulus. Pe imo? Imo itei hel mam?”

16 Ol pe non nenge uneinei tuteu nge i neu pal lapue iri ke eiria lele ele iri, pe ta chach ule reria hengeron mur. Pomalam singiria lachlach mana pe teua hot sapele nga non neu na pele ke tela sapele.

17 ✡Iuta mur pe Krik mur pe hulua lochloch ngana nenge tetu nge Epeses te longe ure nei nge lohot pe te matau toto. Pe te heto heke tote Non Soke Iesus ene.

18 Ol pe hulua halang nenge leteria manmanna te hele hote reria poinga poreke ngana mur nga hulua mataria.

19 Iri halang nenge te popoi ure paluna, te loloch hote reria alalaha mur nenge ure paluna ana ke te chacharuch heke nga oan nga hulua mataria. Pe alalaha nemur nenge te chacharuch heke iri neu, te sisele iri pe ururia lohot ke halang nge halang toto.

20 Pomalam Non Soke nena helenga puo ke kikina toto pe song ke langa kileng pe kileng.

Chauchainga Palaungana Lohot Nge Epeses

21 ✡Iok, ure lochloch ngana nei lohot ke het pe Paulus teke lohaka ke lange Ierusalem. Pe Opepengpeng poia i ke letena

✡ **18:28:** Ume 9:22 ✡ **19:1:** 1Ko 3:6 ✡ **19:2:** Ume 8:16 ✡ **19:4:** Mat 3:11 ✡ **19:6:** Ume 8:17; 10:44, 46 ✡ **19:11:** Ume 14:3 ✡ **19:12:** Ume 5:15 ✡ **19:17:** Ume 5:11 ✡ **19:21:** Ume 23:11; Rom 1:13

tuanin ke teke la tala nga kileng nemur nge Mesatonia pe Akaia. Ke het pe lange Ierusalem ol. Pe Paulus hele pule ke teke, “Lape ela tala nge Ierusalem ke het pe ela nge Rom.”

22 Iok laol Paulus kulosia hana nai nenge te halaulaua i ke iri muka lange Mesatonia. Eria laka Timoti iri nai Erastus. Pe Paulus tu ke mala pol mana nge Eisia.

23 ✡Nga etue neu chauchainga palaungana lohot nge Epeses nga tuluk nenge Esinga Tele.

24 Non e nge ene Timetrius talune chauchainga palaungana neu. Ana non pe pekngana mur hel teume hotote aria soke na pele opene mur nga ure chalemlem ngana. Pe iri, te heto hekeke aria hei soke e nge ene Atemis. Pe te teke aria soke hei neu na pele opene mur kou nenge te umume ia iri neu. Pe iri te mene um tutuna palaungana nga reria ume neu.

25 Iok, Timetrius iua nena hana mur ke eukiraua iri pe iua hana nenge reria ume elle ke mange iri ke teat pule. Pe lohaka pe hele, “Imo hana lochloch ngana nem, a eteia lo ke ita ta mene umtutuna palaungana toto nga ume nenge ta popoia nei.

26 Pe heueu nei a esia lo, pe a longe helenga nemur nenge Paulus heleleia iri. Paulus nena helenga nemur poia hulua halang nge Epeses pe nga kileng lochloch ngana nge Eisia ke leteria manmanna ero toto nga ure nemur nenge ta popoia iri nem. Paulus hele ke teke mele pele ume hote NeHalang nga penna ero toto. Pe hele ke teke ure nemur nenge hana teume hote iri nga peria mana, luna ero toto pule.

27 Pe iau e matau toto iange lape hehei pe hana te hele poreke ara ume nenge ta menmene umtutuna ia nei. Iange lape ra ume losio pe ta mene umtutuna ero ol. Pe pule, hulua halang nge Eisia pe nga kileng lochloch ngana te heto hekeke hei soke Atemis. Pe e matau mana nge lape hulua ramaria mene ke te teke Atemis nena pele opene nenge ta umumeia nei i ure palaungana ia ero ol. Pe pingana nenge iuiu lape het toto sio.”

28 Ol pe hulua nenge te eukirau neu te longe pe leteria inin toto pe te alngaria haka ke te teke, “Atemis nenge Epeses i palaungana toto!”

29 ✡Ol pe makulinga song ke rongo heke kileng neu pela te laua ne Kaius irinai Aristakus pe te songia iri ke te laia iri nga pele palaungana nenge te eukiraurau ia. (hana nai neu te halaua Paulus nga i ngana nge Mesatonia)

30 Ol pe Paulus teke lake mes nga hana nemur mataria ke hele ke nek lange iri pe ero. Iri nenge leteria manmanna nge NeHalang te longele i ke la ero.

31 Pe pule, Paulus neingana mur hel iri hana papalauna nga kileng nenge Eisia. Iri te hekule helenga hel lange Paulus ke te teke la ke hetei hote i lange hulua nemur ero.

32 Iok laol, hulua halang te lekleke langa te eukirau ngaria nem. Iange hel te hele pe te makul ke mai, pe hel te hele pe te makul ke altoto. Ol pe leteria lilil mana ol.

33 Ol pe Iuta mur te hesisi hote Aleksenta ke langa muka, pe hana hel te alngaria lange i nga utar nenge lape poia. Pomalam ana non tul heke penna ke hereng ia iri pe teke hele ala pol pekngaria mur aria.

34 Pe ero. Hulua te eteia ke Aleksenta i Iuta, pomalam te alngaria toto haka pe te makul ke te teke, “Atemis nenge Epeses i palaungana toto!” Hana nemur te alngarngaria pe te makulkulia helenga neu ke mala toto.

35 Ol pe non soke nenge hasas alalaha pe nauelele kileng neu mes hot ke poia hulua nemur ke te reng pe hele, “Imo hana nenge Epeses, hulua te eteia ke kileng nei mana nge nauele tote hei soke Atemis nena pele. Pe pule, nauele um heo ngana nem nenge losio at nga lut nga tapa.

36 Pe mele pele hele ke teke urenei ta channangaia ero. Ke pomalam a reng pe a are ke nek. Letemo matana ke nek pe a poia ure. Apoi pulut mene ure ero.

37 Hana nenge a mene iri at nei, te hele poreke hei soke Atemis ene ero. Pe pule te kemeia ure heo ngana ngana mur nga nena pele ero.

38 Nenge teke Timetrius pe na hana mur iriul mele hel te hele hel, urana nge tela nga etue nemur nenge hana papalauna te longlongo helenga mur ia. Pomalam lape te longe pe te hepengia helenga nemur.

39 Pe nenge teke o helele nga ute e pule, o laia nge hana nemur nenge te longo teu lala nga ure nemur nenge te lohotot nga kileng nei.

40 E hele ke mai iange hehei pe hana nge kileng nei teare ke nek ero ol nga poinga nenge ta poia heueu nei. Hulua lape te hele poreke ita heueu iam. Pe lape ta hele ke mere? Iange ta eukirau ngara heueu nei, luna ero toto.”

41 Non soke neu hele ke het pe kulos sapele hana nemur ke te rongo mule reria pele mur.

20

Paulus Lange Mesatonia Pe Nge Kris

1 Iok, chauchainga palaungana nenge lohot neu het lo pe Paulus hekulo sapele iri nenge leteria manmanna aria ke teat nge

✡ **19:23:** 2Ko 1:8 ✡ **19:29:** Ume 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

i. Teat ke Paulus hekerkereng mule leteria manmanna ngana pe te sisa peria. Te sisa peria ke het pe Paulus i sapele ke langa kileng nenge Mesatonia.

2 Iok Paulus i ke langa kileng mur nge Mesatonia pe hekerkereng mulmule hehei pe hana nga nena helenga mur. Ke het pe la sapele nge Kris.

3 Pe nga lamau Paulus tu ke ana teio iri mol. Iok Paulus teke tamu haka nga imot ke lange Siria pe longe nge Iuta mur hel te teke te hununе i. Pomalam Paulus teke la mule ke nanas mule kue nenge Mesatonia ke lange Siria.

4 Pe hana nenge tela luluch nge i eria mur koi nei, Sopata nenge ne Pirhus tuna. Pe i nena nge Perea. Pe Aristakus iri nai Sekuntus nga kileng nenge Tesalonika pe Kaius nenge nena nge Tepi, pe Timoti pe Taikikus iri nai Trompimus nenge reria kileng nge Eisia.

5 Hana nemur iri muka emem pe la te kulele imem nga kileng nenge Troas.

6 Iok ngaunga matana nenga ngaunga menini ngana lohot ke het pe mo mana hot sapele nge Pilipai. Mo mana ke mo lala pe nga etue lime ngana mo saolia iri nenge Troas. Pe nga lamau motu ke emem etue rahtele nai.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Troas Hetala Ngana

7 Iok, nga Sarere nga miliko imem lochloch mo eukirau ke mo ngau pe mo nanasia poinga nenge Iesus iriul nena hana mur nenge te rekreke ngaunga. Pe Paulus hetottore hehei pe hana kela miliko tuna iange teke uach sio pe i mulmule.

8 Imem lochloch motu nga pele letena e nga lut toto pe lemenge halang te eintele iri ke te remenmen.

9 Pe kol kulpo e nge ene Iutikas are hot langa pele matana nenge kino nenge tuttula song teueu ia. Iok Paulus hele ke lala pe ana non tuanongnongo. Ol pe mamani hun toto ol pe losio hot sapele nga pele neu ana lala mol ngana nenga lut toto. Iange pele neu te hemes hoho heke iri. Iok tela ke te lolo heke i pe mete lo.

10 Iok Paulus sio la pe ma haka nge kol neu pe lau hite i pe hele, “Letemoia i ero, konei maul mule lo.”

11 Ke het pe Paulus haka la mule pe reke beret pe ngaua pe hetottore iri ke la uachuach toto. Pe nga uach uruna toto ana non lohaka pe i sapele.

12 Pe hehei pe hana nemur te iech mule ia kon neu nge maulul pe iriul ke tela mule sapele.

Paulus Lohaka Nge Troas Ke Lange Miletus

13 Iok, Paulus hele ke teke i mana nga apena ke lange Asos. Pe imem mo mene imot pe mo mana ke imem muka kela mo kulele i nga ana kileng.

14 Iok, Paulus la ke saolia imem nge Asos pe mohul heke i pe mo mana ke mola nge Mitilin.

15 Iok, mo mana hot nge Mitilin nga etue neingana pe la mo mana teu nge Kaios. Pe nga etue mol ngana mo mana ke mola nge Samos. Ke het pe mo mana hot mule pe mo mana teu nge Miletus nga uach.

16 Pe Paulus hele ke teke hesilia etue unne nge Eisia ero. Pomalam mosio nge Epeses ero. Iange Paulus heusach mana ke teke la ke tu nge Ierusalem nga Pentikos ana etue.

Iesus Nena Hana Papalauna Nge Epeses

17 ✡Iok, Paulus tu nge Miletus kura pe hekulo Iesus na hana papalauna nge Epeses aria ke tela nge i.

18 ✡Hana nemur teat pe Paulus hele lange iri ke mai, “Imo a etei tote iau ke nek toto, talun nga etue nenge eat ke e lohot nge imo nge Eisia. Pe a etei tote etu ngak iange kokoes etu luluch nge imo.

19 E umume ia ak ume mur ke pomanga Non Soke nena non toto pe e heto heke ek ia ero toto. Pe etue hel e tangtang iange ure meena ngana hel te lohotot nge iau, nenge Iuta mur te teke te hununе iau.

20 Helenga urana ngana mur nenge e eteia ke e halaua imo, e hele hot lochloche lange imo ke ulolo. Pe etal kome unne sune e ero toto. Pe e hetottore imo nga hulua mataria, pe pule nga lemo pele letena mur.

21 Pe e tunge helenga kerkereng ngana lange Iuta mur pe Krik mur ke e teke tehul rumeria nga reria poinga poreke ngana mur pe tenau la pol aria nge NeHalang pe leteria manmanna nge ara Non Soke Iesus.

22 “Pe heueu nei e longo tau mene Opepengpeng ke ela nge Ierusalem pe e etei la ero, utar lape lohot nge iau nga lamau.

23 ✡E eteia ke nga kileng mur nenge e lalaia, Opepengpeng hele atat nge iau nge hana lape tetal teua iau langa tuele au ngana. Pe pule lape te poia ure meena ngana mur ke lohot nge iau.

24 ✡Pe iau e matau ele singik nga ume nei ero. Nenge teke te hune iau, panem ute pele ero. Pe ure nenge palaungana toto ngana koi; nenge e teke e heulo hot tote ume nenge Non Soke Iesus tunge at nge iau. Nenge e hetottore hehei pe hana nga helenga urana toto ngana nga NeHalang nena nekinga nge nena hana mur.

✡ **20:17:** Ume 18:21 ✡ **20:18:** Ume 18:19–19:10 ✡ **20:23:** Ume 9:16; 21:11 ✡ **20:24:** Ume 21:13; 2Ti 4:7

25 “Iok, imo nemur, ei rara ke e hetottore
NeHalang nena naualanga pe nekinga nge
ita lala nge imo. Pe amo e nge imo lape nau
mule ramak ero ol.
26 Ke heueu nei e hele pengpeng lange
imo, nenge teke amo e nge imo mene
maulinga nge koko ero, atue helenga at nge
iau ero.
27 Iange ure lochloch ngana nenge NeHa-
lang lemene ke teke a eteia, ngana laka e
hele hot lochloch e lange imo ke ulolo. Pe
e topele unne e ero toto.
28 ✡Ke a nauala amo ke nek. Pe pule
a nauele hehei pe hana nenge Opepeng-
peng tunge lange imo ke a nauele iri. A
nauele NeHalang nena hana mur ke po-
manga hana nenge tenau elele reria sipsip
mur, iange olia iri nga tuna Iesus eina.
29 ✡Iange iau, elala lokoi pe e eteia ke hana
hel lape teat pe te channanga ia NeHalang
nena hana mur pe te helosio ia iri nga lete-
ria manmanna ngana mur, pomalaka nga
kaone hinolo mur nenge teteu rurung taua
sipsip mur ke te hununе iri.
30 Pe pule mele hel nge imo lape temes
haka pe te channanga ia hehei pe hana pe
tepoi taole iri ke te hile helenga mamanna
ngana pe te nanasia iri.
31 ✡Ke a nauala amo ke nek toto nga ure
nemur! Letemo metene, iau matak eina
sisio pe e helete metene imo nga ure nei.
Pe e popoia ume nem nga miliko pe nga
sinanga ke hesinga iri mol.

32 “Iok heueu nei e tunge imo langa Ne-
Halang penna ke nauele imo. Pe NeHa-
lang nena helenga pe nena nekinga nenge
a mene nem, nauele imo pule. Pe lape hek-
erkereng ia imo pe poia ure urana ngana
mur ke te lohot nge imo. Ure urana ngana
nemur NeHalang tung hote ke teke nena
hana mur pengpeng reria ia.
33 ✡Iau lemek taua amoe nge imo nena
umtutuna pe nena hengeron ero toto.
34 ✡Imo sipomo a eteia lo ke perik nai nei
umume ke mene iau pe pekngak mur emem
ngaunga pe ure mur nenge lememem taua.
35 Nga ume lochloch ngana nenge e
umume ia iri, e teke e henonoua imo ke ta
ume ke kerkereng ke mai ke ta halaua atong
nemur nenge singiria haleles. Pe e hetore
imo ke letemo metene Non Soke Iesus nena
helenga nenge teke, ‘Nenge teke mele tunge
ute lange mele, nem poia i ke iech toto nga
nenge mene ute nge mele’ ”

36 Iok Paulus hele lange hana nemur ke
het pe tualou sio luluch nge iri pe heta-
laulau lange NeHalang.

37 Iok hana nemur te sisa peria nge Paulus
pe telau hite i pe te tangia i ke halang.
38 Hana nemur leteria poreke toto ia
Paulus iange hele ke teke lape tenau mule
ramana nga lamau ero ol. Ke het pe iri
lochloch ke tetau hote Paulus langa imot.

21

Paulus Lange Ierusalem

1 Iok, mo sisa perimem luluch nge hana
nemur, mo tang pe molau hit hel ke het pe
mo mana hot sapele, pe mo mana pengpeng
ke mola nga mimio nenge Kos. Pe nga etue
naingana mo song teu nge Rotes ke het pe
mola nge Patara.
2 Pe nge Patara mo hottaua imot e nge teke
lala nge Poenisia, pomalam mo tamu haka
nga imot nem pe mo song ke mola sapele.
3 Iok, mo song ke mo lala pela mo esia
mimio nenge Saiprus. Pe monau heke ana
mimio nge tu ke ile haka langa lut pe imem
mo song nge sio ke mola nge Siria. Iok mo
mana teu lange Tir kela te tatach sue imot
neu nganngana hel nga lamau.
4 ✡Pe nga kileng neu mo saolia hana hel
nge leteria manmanna nge Iesus, pomalam
mola ke motu luluch nge iri ke etue iri
rahtele nai. Pe Opepengpeng poia iri ke te
hele ele Paulus ke lange Ierusalem ero.
5 Iok, emem etue nenge motu luluchia nge
iri het pe mo hile sue iri pe mo mana hot
mule ke mola. Hana lochloch ngana nga
kileng neu pe hehei pe tuturia mur, tetau
hote imem. Te taua imem kela te mesia
imem nga peipei, pe imem lochloch mo tu-
alou sio pe mo hetalaulau lange NeHalang.
6 Ke het pe mo sisa perimem luluch nge iri
pe mo haka mule nga imot, pe iri tei ke tela
mule nga ria pele mur.
7 Iok mo mana hot nge Tir pe mo song ke
mola nge Tolemis. Pe nga lamau mo saolia
iri hel pule nge leteria manmanna pe motu
luluch nge iri ke etue elle mana.
8 ✡Iok nga etue nei ngana mo lohaka nge
Tolemis pe mola nga kileng nenge Kaesarea
pela motu nga Pilipus na pele. Pilipus i non
nenge hetottore hehei pe hana nga Helenga
Urana Toto Ngana. Pe i none nga hana iri
rahtele nai nenge te henonou hote iri nge
Ierusalem, ke te halaua Iesus nena hana
mur.
9 Ana non tutuna mur iri henel nge iri
malolong pe te popoia ume nenge hetata-
longa mur.
10 ✡Iok, motu nga lamau ke etue hel lalo pe
non hetatalonga e nge ene Akapus lohaka
nge Iutea pe i ke at.

✡ **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ✡ **20:29:** Mat 7:15; Ioa 10:12 ✡ **20:31:** 1Te 2:11 ✡ **20:33:** 1Ko 9:11-12 ✡ **20:34:** Ume 18:3; 1Te 2:9 ✡ **21:4:** Ume 20:23 ✡ **21:8:** Ume 6:5; 8:40 ✡ **21:10:** Ume 11:28 ✡ **21:11:** Ume 20:23; 21:33

11 ✡Ana non iat nge imem pe mene Paulus
ana tal ana kalenga pe kale hite i sipona
penna pe apena pe hele, “Opepengpeng
hele ke teke, ‘Iuta mur nge Ierusalem lape
tekale mele nenge nena ure nei ke mai koi.
Ke het pe te tunge i lange hana lomonmona
ngana mur!’ ”
12 Mo longe ke mau pe imem hul hana hel
pule nenge teat ke mo eukirau neu, mo hele
ele Paulus ke mo teke lange Ierusalem ero
toto.
13 ✡Ol pe Paulus hele, “A tangtang ia utar?
A poia iau ke letek kolkol sakilil. Nenge teke
te laua iau pe te hune iau, letek meina nga
nem ero, iange e nanas mene Iesus lemene
ngana.”
14 Pomalam mo reng mana ol iange mo
teke mopoi ele i pe ero. Pe mo hele mana
ke mo teke, “Iok la, pe lape mo hetalaulau
mana ke ure lochloch ngana nenge lohot
nem, lohot mana nga NeHalang lemene
ngana.”
15 Ke het pe mo takirau teua lemem ure
nga lemem kole mur pe mola sapele nge
Ierusalem.
16 Pe NeHalang nena hana mur hel nge
Kaesarea, te koko nge imem pe te taua
imem langa Nason na pele kela motu
lamau. Pe Nason nena nge Saiprus. Ana
non longe hengetoro nenga NeHalang nena
helenga pe letena manmanna ke i Non Soke
nena none ia tala nike.

Paulus La Ke Sauhot Nge Ierusalem Pe Lake Nau Tote Ieims

17 Iok mola ke mo lohot nge Ierusalem pe
NeHalang nena hana mur te iech ele imem.
18 Pe pomange rou imem lochloch mola
ke mo esia Ieims. Mola pe almasinga ana
hana mur tetu pule.
19 ✡Pe Paulus sise peria pe nana lange iri
ke nek toto nga ure mur nenge NeHalang
poia ke lohot nge hana lomonmona ngana
mur, nga etue nenge Paulus la ke hetottore
iri.
20 ✡Hana nemur te longe pe te heto heke
tote NeHalang ene. Pe te hele lange Paulus
ke mai, “Paulus, timem laka iong pe urana
nge mo hele lem pule. Heueu nei Iuta mur
nge halang toto leteria manmanna pe iri
lochloch lemeria toto ke ta nanas tau tote
rera hotonga mur nenge Moses mene at.
21 Pe iri te longe hana hel ria helenga nge
te teke iong o hele lange Iuta mur nenge
tetu teu luluch nge hana lomonmona ngana
mur ke tesaua hotonga mur nenge Moses.
Pe pule te teke iong o hele lange iri ke te riria
tuturia mur singiria ero pe te nanasia Iuta
mur ria poinga ero.
22 Iri lape te longe iong nge oat lo. Ke lape
tapoi ke mere?
23 ✡Lape o poi ke pomai koi: Hana hel
nge imem nei te poia helenga kerkereng
ngana hel ke te teke te poia ume nemur
nenge NeHalang tunge lange iri. Pe helenga
kerkereng ngana nem te takho mule ero ol.
24 Mo teke o mene hana nemur kela o
poia iri ke te lemlem mule nga NeHalang
matana. Pe o olia uruna nga nenge tepoi
ke pomau. Pe o ut sue palpalria ina. Hulua
lochloch ngana lape te esia poinga nei nge
o poia pe te eteia ke helenga nenge te longe
iri nem, manmanna ero. Iange iong o nanas
tau tote reria hotonga mur nenge Moses
mene iri at.
25 ✡Pe hana lomonmona ngana nemur
nenge leteria manmanna, mohas ia alalaha
e lange iri lo, ke mo teke te ngaua ngaunga
nenge te tunge lange ae tapuna mur ero pe
mo teke te inia toho ero pule. Pe pule mo
teke te ngaua huros nenge teroke ero pe
tepoi pulut rara lange hehei ero.”
26 ✡Iok laol, pomange rou Paulus mene
hana henel neu kela helemlem mule iri. Pe
poia poinga neu lange i sipona ke helem-
lemia i pule. Ke het pe Paulus langa het-
oronga ana pele ke hele tote ure nenge te
poia neu nge ana etue lape het. Iange nga
ure neu ana etue het ngana, lape te makia
iri elle pe elle reria tunginga nenge lange
NeHalang. (Ure nenge te poia neu ana etue
iri rahtele nai.)

Iuta Mur Telaua Paulus Nga Hetoronga Ana Pele

27 Iok, etue rahtele nai ngana teke hetet
lo pe Iuta mur hel nga kileng nenge Eisia te
esia Paulus nga hetoronga ana pele letena.
Ol pe tela ke teteu nga pek ngaria Iuta mur
leteria pe te poia iri ke leteria inin toto.
Pomalam tela sapele ke te laua Paulus.
28 Te laua i pe alngaria ke mai, “Imo hana
nenge Israel a at ke a halaua imem. Non nei
i rara nga kileng lochloch ke hetottore hehei
pe hana pe hele poreke hana nenge ita pe
rera hotonga mur pe NeHalang nena pele
palaungana nenga ra kileng nei!”
29 ✡(Te hele ke mau iange te esia Tropimus
nenge na nge Epeses nge iri nai Paulus te
i rarara nga kileng neu pe te teke Paulus
mene teua i langa NeHalang na pele palaun-
gana letena.)
30 Ol pe hulua lochloch ngana nga kileng
neu te longe pe talngaria mes. Pe te song
ke teat nga kileng koana mur lochoch ke te
laua Paulus pe te takrung hote i nga pele
neu. Te takrung hote i ke het pe tepiu hit
sapele ana piunga mur.

✡ **21:13:** Ume 20:24 ✡ **21:19:** Ume 15:12 ✡ **21:20:** Ume 15:1, 5 ✡ **21:23:** Num 6:1-20; Ume 18:18 ✡ **21:25:** Ume 15:29 ✡ **21:26:** 1Ko 9:20 ✡ **21:29:** Ume 20:4

31 Iok te teke te hune i, pe helenga kou
song ke la lohot nge palinga hel ana hana
mur nenge Rom aria soke lo. Ke helenga
neu tang ke teke, “Hana lochloch ngana
nenge Ierusalem kou te hele inin hel pe
alngaria haua rara.”
32 Ueiuei mana pe non neu mene nena
palinga hel ana hana mur pe te song ke tela
nga kileng unne nenge hulua te emurun-
grung ia. Hulua nemur te esia iri ke mau pe
te palia Paulus ero ol.
33 Iok palinga hel ana hana mur aria soke
neu lake laua Paulus pe hele ke nena hana
mur te mene ke rur nai pe te kele i. Ol
pe palinga hel ana hana mur aria soke neu
ontei, “Non tei nemai? Pe imo mam a laua i
ia potar?”
34 Pe hulua nemur hel alngaria ke te teke
non nei poi ke mai, pe hel alngaria ia ute e
nge altoto. Ol pe non soke neu etei ero ol,
helenga tei nge manmanna. Pomalam hele
lange palinga hel ana hana mur ke te mene
teua Paulus langa palinga hel ana hana mur
reria pele kerkereng ngana e.
35 Iok Paulus teke i haka nga pele neu ana
hakanga pe palinga hel ana hana mur te
takis heke sapele i iange hulua nemur te
teke teora sio tote i ol.
36 ✡Hulua nemur te nanasia iri pe te al-
ngarngaria ke te teke, “Tala ke ta hune i!”

Paulus Hele Lange Hulua

37 Iok laol, palinga hel ana hana mur te
teke te mene teua Paulus lala nga reria pele
neu lo pe Paulus hele lange aria soke ke mai,
“E teke e heleia ute lange iong.” Pe non soke
neu onteia i ke teke, “Iong mam o helele
helenga Krik ma?
38 ✡Non Ekipto tana e at tala nga lamai lo
pe poia hunelinga palaungana ke lohot nge
hana nga lamai. Pe mene ke hana iri ana
non kina lime iri analoch iri henel (4,000) pe
te mene reria palinga hel ana ure mur pe tei
ke tela nga ich sana lomona ngana e. Pe e
esia iong pe e teke ma i iam atat nem pullo.”

39 Pe Paulus tuacholia lange i ke teke,
“Ero! Iau Iuta koi, etak hoe iau nge Tarsus
nga kileng nenge Silisia. Ke iau ek masio
nga alalaha pule nga kileng palaungana
nem. Pe e teke o longele iau ke e hele pol
lange hana nemur mukam.”

40 Iok laol, non soke neu ngata pe Paulus
mes sapele nga pele neu ana hakanga pe
penna poi lange hulua nemur ke te reng.
Iok hulua nemur tereng ol pe Paulus hele la
sapele nge iri nga Iuta mur ria helenga ke
teke,

22

Paulus Hele Lange Iuta Mur Nge Ierusalem

1 “Imo Israel mur, neingak mur pe imo
hana papalauna. Apoi rara tangai ero pe e
hele lemo mukam.”
2 Hana nemur te longe Paulus nge hele
nga ria helenga pengpeng pe tereng toktok
sapele. Pe Paulus hele,
3 ✡“Iau Iuta, pe hetak hohe nge Tarsus nga
kileng nenge Silisia pe etu ke iau soke nga
lamai nge Ierusalem. Pe ela nga hengetoro
ke ne Kamaliel hetottore iau. Pe te hetore
iau ke nek toto nga hotonga nemur nenge te
hesio tele lange rera tete mur. Pe e tung teu
tote iau langa NeHalang nena ume mur, ke
pomange imo nenge ames heueu nem.
4 ✡Iau nei epoi poreke totote iri nenge te
nanasia Esinga Tele nenge Iesus. E laulaua
hehei pe hana pe etal teua iri lala nga tuele
au ngana.
5 Nenge teke a teke e channanga ia imo, a
onteia tunginga ana hana mur aria palau iri
ul pekngana mur. Iri lape te hele ke te teke,
‘Oe aua nem hele ke manmanna.’ Tehas ia
alalaha mur lange pekngara Iuta mur nge
Tamaskus pe te tunge at nge iau. Pomalam
ela ke e laua iri nemur nenge te nanasia
Esinga Tele nenge Iesus, pe e kale hite peria
mur pe e mene mule iri at nge Ierusalem. Pe
hana papalauna nemur lape te poia iri ke te
amneia melmelenga palaungana toto.

Paulus Hele Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 26:12-18)

6 “Iok lala ke sinanga tuch ngana lo pe e
song ke e lala nge Tamaskus. Ela rochroi
nge Tamaskus pe lemenge palaungana e
lohot nga lut nga tapa pe tuasio at tau peng-
peng ia iau. Pe lemenge neu sina ala toto
nenge sina ele matak ke e kolkol.
7 Ol pe elosio ke la ema nga ich pe e
longe mele nge hele atat nge iau ke pomai,
‘Sol, Sol, pomere nenge opoi poreke iau ke
pomam?’
8 “Ol pe iau e hele, ‘Ia Non Soke, iong itei
nemam?’
“Pe mele neu hele, ‘Iau Iesus nenge
Nasaret laka opoi porekreke iau nem.’
9 Pe hana nenge te koko nge iau te esia
lemenge palaungana neu nge lohot. Pe iri te
longe mele neu nenge hele atat nge iau ero.
10 “Iok laol, iau e ontei ke mai, ‘Non Soke,
lape epoi ke mere mai ol?’
“Pe Non Soke hele, ‘O lohaka pe o i
teu langa kileng nenge Tamaskus. Pe nga
lamau lape te hele lange iong nga ure
lochloch ngana nenge NeHalang heleia ke
teke o poia.’

✡ **21:36:** Luk 23:18 ✡ **21:38:** Ume 5:36-37 ✡ **22:3:** Ume 5:34 ✡ **22:4:** Ume 8:3

11 Iok laol, pekngak mur tera hite iau nga
perik pe te apeia iau ke e lange Tamaskus
iange lemenge neu poia iau ke matak hit lo.
12 “Pe none nge ene Ananias kou tu. Ana
non heto heke totote NeHalang pe nanas
tau tote nena hotonga mur. Pe Iuta mur
lochloch nga kileng neu te teke i non nge
urana ke tepoi ke nek toto lala nge i.
13 Ana non at ke mes sio nga ilik pe hele,
‘Sol, atong onau mule ol! Pe nga etue neu
pengpeng matak urana mule pe e es sapele
i.’
14 Ol pe ana non hele, ‘NeHalang nenge
ratete mur te heto hekeke, henonou hote
iong ke teke o eteia utar nenge teke poia
pe teke o esia i sipona nena non nenge
pengpeng toto pe o longe helenga nge lohot
nga hanna pengpeng.
15 Pomalam omes ke kerkereng toto nga
letem manmanna ngana pe o hele hote
lange hulua lochloch nga utar nenge o longe
pe o esia ke ulolo.
16 Ke heueu nei o kulkulele ute ero ol.
Omes haka pe o mene henuninga pe o tang
lange Non Soke. Iange kue nem mana nge
lome iong ke lem poinga poreke ngana mur
te lasus toto ol.’
17 “Iok laol, e la mule nge Ierusalem pe
ela ke e hetalaulau nga NeHalang nena pele
palaungana letena.
18 ✡Ol pe enau opek ke e esia Non Soke nge
hele at nge iau ke teke, ‘O lohaka pe o ua hot
nga kileng nei ke ueiuei mana iange hana
nemur nga kileng nei lape te longe helenga
manmanna ngana nemur pe tetal teua nga
leteria ero toto.’
19 ✡Pe iau e tuacholia ke mai, ‘Non Soke,
iri te etei tote iau nge elala nga hetoronga
ana pele ke e palpalia iri pe e menmene iri
nenge leteria manmanna nge iong ke te lala
nga tuele au ngana.
20 ✡Iri te eteia ke iau etu nga etue nenge
te hune lem non Stipen. Pe iau e ngata ke te
hune Stipen pe e loloch hite hana nenge te
hune i reria hengeron mur.’
21 ✡Ol pe Non Soke hele mule at nge iau ke
teke, ‘Lape e kulosia iong ke ola nga tau toto
nge hana lomonmona ngana mur. O lohaka
pe o laol.’ ”
22 Hana nemur te longo ke nek toto
nga Paulus nena helenga mur. Pe nga
nenge heleia ke teke lange hana lomon-
mona ngana mur, nem poi heke hulua ne-
mur leteria ke alngaria tau sapele i. Pe te u
taua i nga karia nenga lut toto ke te teke, “Ta
renge non nei ero! Ta hune i ke lasus toto!”
23 Hana nemur te ulule reria hengeron pe
te uu pe tesau hekeke maruchrue.
24 Ol pe palinga hel ana hana mur aria
soke neu hele lange nena hana mur ke
te mene teu sapele Paulus langa pele neu
letena. Pe pule hele ke te nosia i ke hele hote
utar nenge poia ke poreke toto nenge hana
nemur alngaria tau sakililia i ke pomau.
25 ✡Iok, palinga hel ana hana mur te kele
Paulus ke te teke te nosia i. Pe ero. Paulus
hele lange hana nemur aria soke e nge mes
rochroi mana nge i ke teke, “Imo mam a
nanasia hotonga tei nenge a poia poinga
nem at nge iau mam? Iau lek nge Rom pule
i. Pe utar toto nenge e poia ke poreke, nenge
a teke a nosia iau?”
26 Iok laol, non soke neu longe ke mau pe
lake hele lange aria aehuna ke teke, “Iong
mam opotar mam? Ita tapoi pulut mene
poinga nei lange non nei. Pe i nena nge Rom
pule i!”
27 Iok non aehuna neu i la sapele nge
Paulus pe la onteia i ke mai, “Iok o hele at
nge iau, iong mam lem nge Rom pule ma?”
Pe Paulus tuacholia lange i ke mai, “Oe!
Iau lek nge Rom pule i!”
28 Ol pe non aehuna neu hele, “E saua
umtutuna palaungana lo pe tahas sue ek ke
iau lek nga lamai pengpeng ol.”
Pe Paulus tuacholia, “Temek pe hetak re-
ria nge Rom nike, pomalam iau lek nge Rom
pule.”
29 ✡Ol pe iri nenge te teke tela ke te ontei
hotote Paulus te longe i nge hele ke mau pe
te ruka mule. Pe palinga hel ana hana mur
aria aehuna neu longo nge Paulus nena nge
Rom pe matau toto iange nena hana mur te
kele Paulus lo.

Paulus Mes Nga Hana Papalauna Mataria

30 Iok, pomange rou non aehuna neu teke
etei toto; Pomere nenge Iuta mur te poia
poinga nei lange Paulus mai? Pomalam
eukiraua tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hana papalauna nge Iuta
pe hele ke teun hote rur nga Paulus penna.
Ke het pe mene Paulus ke la hemesia i nga
hana papalauna nemur mataria.

23

Paulus Hele Ala Ana Nga Hana Papalauna Mur Mataria

1 Iok laol, Paulus nau la pengpeng nge
hana papalauna nemur pe hele, “Hana pa-
palauna, nga letek nge teu toto e amneia
ute e nge e poia ke poreke ero toto nga
NeHalang matana. Nge nike toto ke at nga
etue nenge heueu nei.”
2 ✡Ol pe non soke nenga tunginga ana
hana mur hele lange hana nenge temes

✡ **22:18:** Ume 9:29-30 ✡ **22:19:** Ume 8:3; 26:9-11 ✡ **22:20:** Ume 8:1 ✡ **22:21:** Ume 9:15 ✡ **22:25:** Ume 16:37
✡ **22:29:** Ume 16:38 ✡ **23:2:** Ioa 18:22-23 ✡ **23:3:** Mat 23:27

rochroi ke tepal ele Paulus hanna. Non soke neu ene laka Ananias.
3 ✡Pe Paulus hele lange Ananias ke teke, “Iong, lape NeHalang tuacholia ke poreke toto lange iong. Nakum malaka nga pele e nge kankan ngaua letena pe te hepore ke hussu toto nge hot. Nakuna urana mana nge hot pe nge teu, poreke toto lo. Iong oare nga lamam ke o longlongo pe o amnei teu atat nga lek helenga mur, pe o poia ke nanas tau pengpeng ia hotonga mur te hele ngaria. Pe pomere o heit kou sue hotonga pe o hele ke hana te palia iau?”
4 Ol pe iri nenge temes rochroi lange Paulus te hele lange i ke mai, “O heleia NeHalang nena non palaungana neu ke mam ke? O matau ero ma?”
5 ✡Pe Paulus hele, “Titik mur, iau e etei ero toto nge non nei rahite ume palaungana nem. Pe NeHalang nena helenga e nge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, ‘O hele poreke mele nenge i mukmuka nge lem hana mur ero.’ ”
6 ✡Iok Paulus nau pe hana hel iri Satiusi, pe hel iri Paresio mur. Pomalam haliu haka ke palaungana toto nga hana nemur leteria ke teke, “Hana, iau nge iau Paresio koi pe temek pule i Paresio. Pe te laua iau pe te mene iau at lamai iange letek manmanna nge ita nge ta maul haka mule nga metenga.”
7 Hana nemur te longe Paulus nge hele ke mau pe te hele inin tau hel sapele nge iri. Pomalam Satiusi mur te eukirau ke iri altoto pe Paresio mur pule te eukirau ke iri altoto.
8 ✡(Satiusi mur, te teke ita tamaul haka mule nga metenga ero ol. Pe pule te teke angkelo mur ero pe Ope mur ero pule. Pe Paresio mur leteria manmanna nga ure mol nem.)
9 Iok laol, hana pane mur te u tau hel sapele. Ol pe hotonga ana hetoronga mur nenge iri Paresio, temes haka pe te hele ke kerkereng toto ke te teke, “Ta longo langa non nei hele ngana lo pe ute e nge poia ke poreke ero i! Lape angkelo e ma ope e. Ngana laka nenge hele lala nge i nga kue nenge lala nge Tamaskus nem.”
10 Iok laol, palinga hel ana hana mur aria soke longo la pe hana nemur te alngaria ke palaungana toto ol. Ol pe matau toto iange teke lape hana nemur, te hora sue Paulus heueu. Pomalam hele lange nena hana mur ke la te takrung hote Paulus nga hana nemur leteria pe te laia i nga ria pele kerkereng ngana neu.
11 ✡Iok, nga miliko neu, Non Soke lake mes nga Paulus ilina pe hele, “O matau ero ol, o hele hote iau lange hana nenge Ierusalem ke het lo. Pe lemek ke o poia lange hana nenge Rom pule.”

Iuta Mur Tetal Helenga Ke Te Teke Te Hune Paulus

12 Iok nga uach Iuta mur hel te eukirau pe tetal helenga ke te teke te hune Paulus. Ol pe te talue helenga kerkereng ngana e lange NeHalang ke te teke te ngau ero pe tein ech ero pule. Te teke te hune Paulus ke mete mukam laka te ngau pe tein mule ech ol.
13 Iri nenge te tattal helenga neu iri ana non kina nai toto (40).
14 Iok laol, tela nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe almasinga ana hana mur pe te hele, “Imem mo talue helenga kerkereng ngana e lo ke mo ngau ero toto ke la het nga etue nenge mo hune Paulus ke mete.
15 ✡Ke heueu nei mo teke iong pe hana papalauna nemur a hekulo Paulus ana ke at. Pe a channanga ia palinga hel ana hana mur aria soke nem ke a teke a ontei hot mule Paulus ke nek toto. Pe imem mo kulala mana, teke iat nge imo heueu, mohun sio sapele i nga lamai.”
16 Pe Paulus na achung nenge liuna tuna longe nge iri tetal helenga ke te hune Paulus. Pomalam, la sapele nga palinga hel ana hana mur ria pele pe tataraia lange Paulus.
17 Ol pe Paulus iu sapele palinga hel ana hana mur aria naungaala e pe hele lange i ke teke, “Kol kulpo nei teke heleia helenga e lange amo soke. O mene i ke imo nai ala.”
18 Iok laol, non neu mene sapele Paulus na achung lange non soke neu pe hele, “Paulus iua iau pe hele at nge iau ke teke e mene kol kulpo nei at nge iong, iange i teke heleia ute lange iong.”
19 Iok laol, non soke neu rahite kol neu penna pe iri nai te i hot kelkel ke iri toro pe onteia i, “Kol nem, iong mam o teke o heleia utar at nge iau?”
20 Pe kol neu hele sapele lange i ke mai, “Iuta mur tetal helenga lo ke te teke nge rou, lape te onteia iong ke o mene sue Paulus lange hana papalauna nemur. Pe iri lape te channanga ia iong ke te teke hana papalauna nemur te teke te longo ke nek toto mule nga Paulus nena helenga mur.
21 Pe o longo taua iri ero toto iange hana iri ana non kina nai (40) pe hel pule lape te talkome ke te hune Paulus. Iri te talue helenga kerkereng ngana e lo, ke te ngau ero pe tein ech ero kela het nga etue nenge te hune Paulus ke mete. Ke heueu nei te kulele mene iong. Nenge teke o longele ke Paulus lange iri heueu lape te hun sapele i ke mete.”

✡ **23:5:** Exo 22:28 ✡ **23:6:** Ume 26:5 ✡ **23:8:** Mat 22:23 ✡ **23:11:** Ume 27:24; 28:16, 23 ✡ **23:15:** Ume 25:3

22 Ol pe non soke neu hele, “Iok ure nenge
o heleia at nge iau nei, o hele hote lange
mele ero toto.” Non soke neu hele lange kol
neu ke het pe kulosia i ke la sapele.

Te Kulosia Paulus Lange Ne Peliks Nge Kaesarea

23 Iok laol, non soke neu iu sapele nena
hana nai pe hele lange iri ke teke, “A mene
ke palinga hel ana hana iri ana non kina
analoch (200) ke tela nge Kaesarea. Pe
pule a mene ana non kina mol pe analoch
(70) nenge te songong ia oriong. Pe nenge
te hunun nga io, a mene ke iri ana non
kina analoch pule. (200) Pe heueu sinanga
matana henonoua sisalanga rahtele henel
ngana nga miliko, (9 kilok) imo hana nemur
a i sapele.

24 A tunge oriong mur lange Paulus ke
songia pe a mene i ke nek mana ke lange ne
Peliks palau nga kileng nem.”

25 Ol pe non soke neu hasia alalaha e ke te
mene lange ne Peliks palau. Pe ana alalaha
tang ke pomai,

26 “Ulei toto Non Soke Peliks,
Iau Klatius Lisias koi, pe ehas ia alalaha
nei lange iong ke e teke e hele urume non
nei lange iong.

27 ✡Non nenge e kulosia nei, Iuta mur
te laua ke te teke te hune i pe iau e mene
lek palinga hel ana hana mur ke mo mene
hote i nge iri. Mo halaua i iange e longe
nge te teke non nei nena nge Rom.

28 ✡Pe e teke e etei teu la ke nek toto.
Pomere toto nenge Iuta mur leteria inin
taua i ke te teke te hune i mai? Pomalam
e mene sue i ke la e hemesia i nga aria
papalauna mur mataria.

29 Laol pe e eteia ke Iuta mur te teke
Paulus nanasia reria hotonga mur ke nek
ero. Pe i poia ute e ero toto nge uruna
metenga. Pe pule nakuna urana ero toto
nge aua nei lake mateu mana nga tuele au
ngana.

30 ✡Pe e longe nge te teke te hununе i ke
ngana koi nenge e kulos sapelpele i at nge
iong nei. Pe pule e hele lange Iuta mur
nenge milmil ana ke iri te hele hote reria
helenga lange iong ke o longo teu la pule.”

31 Iok laol, palinga hel ana hana nemur
te poia ure lochloch ke pomanga aria soke
hele ngana. Ke te mene Paulus pe te i sapele
nga miliko neu ke tela nga kileng nenge
Antipatris.

32 Te tu nga lamau ke uach sio pe palinga
hel ana hana mur nenge te songia oriong
mur, iri ul Paulus ke tela sapele nge Kae-
sarea. Pe iri nenge te i mana nga aperia, tela
mule nga tetu ngaria nge Ierusalem.

33 Iok iri nenge te songia oriong tela ke
la te lohot nge Kaesarea pe te mene sapele
Paulus lange non palau nenge nauele kileng
neu. Pe pule te tunge alalaha lange i.

34 Iok laol, non soke neu sisia alalaha neu
ke het pe onteia Paulus ke teke, “Iong mam
lem nga kileng tei toto?” Ol pe non soke neu
etei sapele ke Paulus nena nga kileng nenge
Silisia.

35 Pomalam lohaka pe hele mule ke teke,
“Nenge teke iri nenge te milmil am te lohot,
iau lape e longo teu la sapele nga ure nenge
lohot nge iong nem.” Ke het pe non soke neu
hele ke palinga hel ana hana mur te mene
Paulus kela tenau ele i ke nek nga non soke
Herot nena pele.

24

Paulus Mes Nga Ne Peliks Matana

1 Iok, etue iri lime het pe Ananias iri ul
hana papalauna hel tela nge Kaesarea. Ana-
nias i non soke nenga tunginga ana hana
mur. Pe none nge ene Tertulas koko nge iri
pule. Ana non etei tote hotonga mur ke la ke
halaua Ananias pe pekngana mur. Iok hana
nemur tela ke te lohot nge Ne Peliks pe te
tatara lange i nga ure nemur nenge te teke
Paulus poia ke poreke.

2 Pe teiu teu sapele Paulus. Pe ne Tertulas
mene pekngaria mur haria pe hele lange
ne Peliks, “Non Soke, iong o nauele imem
ke mala toto lo pe motu ke nek pe mo iech
mana. Pe iong otal mas mule ure mur ke te
lohot ke poia lemem kileng mur ke te song
ke nek pule.

3 Imem lememem taua ure nemur ke te
lohot nga lemem kileng lochloch ke kokoes
mo teke mo hele urana toto nge iong nga
nem.

4 O poia ume palaungana lo ke lememem
ero nge mo hemakuk mule iong nga ume e
pule. Pe e teke o longo tau mana ke oare ke
nek mana pe o longo teu at nga imem nei
lemem helenga unne.

5 ✡“Imem moes tote nga matamem lo nge
non nei i non poreke ngana toto. Ana non
i rara nga kileng lochloch ke poi hakaka
urelu huhuna lala nge Iuta mur. Pe i, imuka
nge iri nemur nenge te hetue ke Nasarin
mur.

6 ✡Pe pule poi hesalanginga mana ia Ne-
Halang nena pele palaungana nenge heo
ngana toto ke ngana koi nenge mo laua
i. [Pe imem mo teke mo heneue i nga
imem sipomem lemem hotonga mur. Iange
poingan ngana nemur make pengpeng nga
lemem hotonga mur ero toto.

7 Pe palinga hel ana hana mur aria soke
ene ne Lisias. I pe nena hana mur teat ke te

✡ **23:27:** Ume 21:30-33; 22:25-27 ✡ **23:28:** Ume 22:30 ✡ **23:30:** Ume 23:16-23; 24:1-9 ✡ **24:5:** Ume 17:6 ✡ **24:6:** Ume 21:28-30

helapue imem pe te takrung hote aua nem nga tuna ngamem.
8 Pe ne Lisias i sipona hele ke teke moat ke mo hele hote non nei poingan ngana mur lange iong.] Nenge teke o ontei hote i ke nek toto, lape o eteia ke ure lochloch ngana nenge mo heleleia nei manmanna toto."
9 Ol pe Iuta mur nenge teat ke temes neu, iri lochloch te hekerkereng ia ne Tertulas na helenga ke te teke helenga neu manmanna.

Paulus Hele Ala Ana Nge Ne Peliks

10 Iok laol, non soke neu penna poi lange Paulus ke teke hele ol. Ol pe Paulus hele ke mai, "Non Soke, iau e eteia ke iong o nauele kileng nei ke mala toto lo. Pe heueu nei e iech mana nge e mes ke e hele ala ak nga matam.
11 I semel mana nge o eteia ke etue iri analoch pe nai nenge lalo, iau e lange Ierusalem ke e heto heke NeHalang.
12 Pe imem ul mele hel mo hunel nga NeHalang na pele ero toto. Pe pule epoi haka ure huna lange mele ero nga hetoronga ana pele letena pe nga kileng unne nge hot. Pe iri nenge te helele ia iau nei, te esia ute e ero toto pe te hele mana nga haria.
13 Pe pule, nakuria ero toto nge te henonoua ute e lange iong ke poia reria helenga ke manmanna.
14 Pe e teke e hele hot pengpeng ia lange iong ke mai; Iau e heto heke NeHalang nenge lemem tete mur te heto hekeke. Pe e nanasia kue nenge te hetue ke Esinga Tele. Pe iri leteria manmanna nga kue nem ero. Pe letek manmanna nga hotonga nemur nenge Moses pe nga alalaha nemur nenge hetatalonga mur tehas sue iri.
15 ✡Pe sak kikina toto nge NeHalang ke mange iri; nenge mo teke hana nenge te urana pe hana nenge te poreke lape te maul haka mule nga metenga.
16 Ke pomalam kokoes e totoi toto ke letek nge teu toto, amneia ute e nge e poia ke poreke ero nga NeHalang matana pe pule nga hehei pe hana mataria.
17 "Iok, ela nga kileng tau ngana pe etu ke hesinga hel het mukam, ke het pe e lolochia umtutuna hel ke ela mule ia nge lek hana mur pengpeng nge Ierusalem. Pe pule mo makia tunginga mur ke mo tunge lange NeHalang.
18 ✡Pe iau e nanasia poinga nenge te helemlem mulmule iri. Pe hana nemur te esia iau nga ure nem ana etue het ngana pengpeng. Pe hulua hel nge temes ke te emurung hite iau ero. Pe pule mele pele nge poi haka rara ure huna pe alngana rara ero.
19 Iuta mur hel mana nga kileng nenge Eisia tetu nga etue nem. Pe nenge teke e poia ute ke poreke nga mataria, pomere nenge iri siporia teat pe te hele hot pengpeng ia lange iong ero?
20 Teke poi pe o onteia hana nemur nenge temes nei. Te hemesia iau nga hana papalauna mur mataria nge Ierusalem pe te hottaua poinga poreke ngana tei toto nge e poia?
21 ✡Eh, ngana kai nenge e haliu haka nga mataria ke e teke, 'Imo a hemesia iau heueu nei iange iau letek manmanna nge lape ta maul haka mule nga metenga.' "
22 ✡Pe ne Peliks etei teu la pule nga kue nem nenge te hetue ke ene Esinga Tele. Pomalam hele ke teke het ke pomau mukam. Pe hele lange Paulus ke mai, "Lape e hele hote ramak lange iong tangai ero. Ta kulele ne Lisias ke at mukam, laka e hele lange iong ol."
23 Iok laol, ne Peliks hele lange palinga hel ana none ke nauele Paulus ke nek toto. Pe pule hele ke teke, "Nenge teke Paulus pekngana mur teat ke tenau toto i, opoi ele iri ero. O longele iri kela te esia i pe te tunge ure mur nenge ana non lemene taua iri."

Paulus Hele Nga Ne Peliks Irinai Nehei Mataria

24 Iok, etue hel nga hoena ne Peliks iri nai nehei, he Tarusila te lohot. Pe ne Peliks nehei i Iuta. Te lohot ol pe ne Peliks hekulo sapele Paulus ana. Iange i teke longo Paulus nge helele nga letera manmanna ngana nge Iesus Kristus.
25 Iok laol, Paulus hele nga poinga nenge tatu ke ta urana pe ta pengpeng toto. Pe nga poinga nenge ta nauele ita sipora ke nek pe tatal susue ita. Pe hele pule nga etue nenge NeHalang lape nau teu ke nek toto nga poinga urana ngana mur pe poreke ngana mur nenge ita elle pe elle ta popoia. Ne Peliks longe helenga neu pe matau toto pe hele, "Lape o hele ke het ke mam mukam! Pe ola ol. Pe lape eiu mule iong nga etuene e kura."
26 Pe ne Peliks teke ma lape Paulus tunge nena umtutuna unne, pomalam kokoes mana iua Paulus ke iri nai te nanana.
27 Iok, tetu ke hesinga nai het ke lalo, pe ne Posius Pestus mene sapele ne Peliks munna ke nauele kileng neu ol. Pe ne Peliks tal teua Paulus nga tuele au ngana. Teke poia poinga nei ke Iuta mur te iech nge i pe muteria taua i.

25

Paulus Ontei Ke Teke Esia Ne Kaesa

1 Iok laol, ne Pestus mene ne Peliks munna ke nauele kileng nenge Kaesarea.

✡ **24:15:** Ioa 5:28-29 ✡ **24:18:** Ume 21:17-28 ✡ **24:21:** Ume 23:6 ✡ **24:22:** Ume 23:26 ✡ **25:2:** Ume 24:1

Iok etue mol het pe ne Pestus lohaka nge Kaesarea ke lange Ierusalem.

2 ✡Pe nge Ierusalem tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Iuta mur aria papalauna mur tela ke te esia ne Pestus. Pe te toto hita Paulus ana lange i ke te teke manmanna toto ke non nem poia ure meena ngana halang ke lohot pe poia hehei pe hana ke ria arenga poreke toto.

3 ✡Ol pe te ech tote i ke te teke poi ke urana lange iri ke kulos mule Paulus lange Ierusalem. Iange iri te teke teolo ele Paulus ke te hun sue i nga kue.

4 Pe ne Pestus hele lange iri ke teke, "Paulus kou palinga hel ana hana mur tenau elele i nga tuele au ngana nge Kaesarea. Pe iau ela mulmule lokoi.

5 Teke poi pe a hele lange amo papalauna hel ke te koko nge iau ke mola. Pe nenge teke manmanna toto ke non nei poia ute hel ke poreke, hana nemur te hele hot pengpeng ia ure nemur sapele."

6 Iok laol, ne Pestus tu luluch nge hana nemur ke ana etue iri rahtele mol ma analoch. Ke het pe lohaka ke la mule nge Kaesarea. Iok pomange rou ana non lake are nga pele nenge te longlongo helenga ia pe hele ke te mene Paulus ke la esia i.

7 ✡Iok Paulus lohot la ke mes pe Iuta mur nenge teat nge Ierusalem te mes ke te heliliu hite i. Pe teulo inin rara ke te teke non nei poia ure halang ke poreke. Iri rea helenga polpolenga mana pe ute e nge hemeena ia reria helenga ero toto.

8 Ol pe Paulus lohaka pe hele ala ana ke teke, "Iau e poia ute e ke poreke ero toto nga NeHalang na pele pe nge ne Kaesa. Pe pule e tamu tote Iuta mur reria hotonga e ero toto."

9 Iok ne Pestus teke poia Iuta mur ke leteria sio unne, pomalam onteia Paulus ke mai, "Lemem ke o teke o haka lange Ierusalem ke la e longe am helenga mur nga lamau?"

10 Pe Paulus hele, "Heueu nei e mes pengpeng nga ne Kaesa nena helenga hot ana pele pe lemek toto ke te longe lek helenga mur la koloi. Iong o eteia ke ulolo. Iau e poia ute ke poreke lange Iuta mur ero toto.

11 Pe nenge teke e poia ute ke poreke pe hotonga hele ke teke e mete, nem ute pele ero. Pe helenga nemur nenge Iuta mur tetue at nge iau nei manmanna ero, pomalam mele pele nakuna ero nge mene iau pe tunge iau lange iri. Pe lemek toto ke e esia ne Kaesa!"

12 Ol pe ne Pestus iri ul nena hana mur nenge te longlongo helenga neu te mangun tele helia muka. Ke het pe ne Pestus hele, "O hele ke o teke o lange ne Kaesa ke longo nga lem helenga mur, nem ute pele ero. Mo hele pe mo longala ke mo teke ola!"

Ne Pestus Heleia Paulus Lange Akripa

13 Iok, etue hel nga hoena naungaala ana non Akripa iri nai e Penis tela nge Kaesarea ke tenau toto ne Pestus.

14 ✡Te tu luluch nge ne Pestus ke etue hel lalo, pe ne Pestus nene Paulus lange naungaala ana non neu. Iok ne Pestus nana ke mai, "Ne Peliks tal teua none nga tuele au ngana ke ngana koi tu.

15 Pe nga etue nenge e lange Ierusalem, tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Iuta mur aria papalauna mur, te hele loulouia i ke halang. Pe te ech tote iau ke te teke e longele iri ke te hune i ke mete.

16 Pe e hele lange iri ke e teke ita nenge Rom rera poinga pomam ero, rera poinga mai koi: Ta longo tala langa mele nem nena helenga mur mukam. Ke het pe ta longo teu la ke nek nga mele nem tuachol ngana ia helenga mur. Nenge teke ta longo pe mele nem na helenga polpolenga haka mana, ta poi sapele i ke pomanga a hele ngamo nem.

17 Iok laol, nga etue nenge Iuta mur teat luluch nge iau nge Kaesarea, e kulele ute ero ol. Uach sio pe ela sapele ke e are nga pele nenge te longlongo helenga ia pe e hele ke te mene teu sapele non neu at.

18 Ol pe iri nenge iri ul non neu aria matana i elel, temes haka pe te hele hot sapele reria helenga mur. Pe iau e teke ma lape te hele hote ure hel nge non neu poia iri ke poreke, pe ero.

19 E longo pe te hele helel ia iri siporia reria poinga nenge te heto hekeke aria soke pe te hetetue none nge mete lo nenge ene Iesus. Pe Paulus hele ke teke non neu kou maul haka mule nga metenga ke ulolo.

20 Ol pe iau letek lilil ol, lape e tuacholia hana nemur reria helenga ke merei? Ol pe e onteia Paulus ke mai, 'Lemem ke o teke tala mule nge Ierusalem ke la e longo teu la mule nga lemo helenga mur lamau?'

21 Pe Paulus hele ke kerkereng toto ke teke esia ne Kaesa ke isipona longo teu langa helenga nei. Pomalam e hele ke palinga hel ana hana mur tenau ele i ke nek toto ke kulele etue nenge lape e kulosia lange ne Kaesa."

22 Ol pe Akripa lohaka pe hele lange Pestus ke mai, "Iau e teke e longo teu langa non nem na helenga mur pule, pe iong ramam mere?" Pe Pestus hele, "Iok, pomam nge rou iong am etue nge o longo nga nena helenga mur."

Te Mene Paulus Lange Ne Akripa

23 Iok laol, pomange rou Akripa iri nai he Penis te lohot pe hulua te iech pe tepoi ke

✡ **25:3:** Ume 23:15 ✡ **25:7:** Ume 24:5-6 ✡ **25:14:** Ume 24:27

nek toto lange iri. Iange tela ke teteu taua hulua nemur nenge te emurung ke te longlongo helenga. Pe palinga hel ana hana mur aria papalauna mur teteu la luluch pule nge hana papalauna mur nga kileng neu. Ke het pe ne Pestus hele sapele ke palinga hel ana hana mur te mene teua Paulus at.

24 Pe ne Pestus hele, “Non soke Akripa pe imo lochloch ngana nenge a lohot heueu nei, anau nga non nenge mes nei. Hulua lochloch ngana nge Ierusalem te hele loulou ia non nei ke halang. Pe te tataraia i at nge iau lo, pe te alngarngaria ke te teke urana nge te hune i ke lasus toto.

25 Mele nenge poia poinga poreke toto ngana e, nena poinga poreke ngana nem uruna metenga. Pe iau e hottaua ute nge non nei poia ke poreke ero toto. Pe pule isipona hele lo ke teke esia ne Kaesa. Ke ne Kaesa i sipona longo teu langa nena helenga mur. Ke pomalam lape e kulosia i ke la.

26 Pe iau lape ehas urume i lange non soke neu nga alalaha e. Ol pe lape ehas ke mere? Helenga chiu ala toto kura i. Pe ute e nge make mallaha hot nge i ero toto. Ke pomalam heueu nei e mene i ke at mes nga matamo. Pe non soke Akripa, heueu lape e tunge langa perim ke iong muka ia rera helenga mur. Pomalam lape e eteia utar nemur nenge lape ehas sue nga alalaha nenge lange ne Kaesa.

27 Iange e amnei la pe poreke toto nge e kulos mene non nei ke la pe ehas ururume ure nenge lohot nge i ero.”

26

Paulus Hele Ke Kerkereng Toto Nga Ne Akripa Matana

1 Iok laol, ne Akripa hele lange Paulus ke teke, “Heueu nei mele pele hele lange iong ero. O hele hot tote letem pe o hele ke manmanna.” Iok, Paulus penna tul haka pe talun ke hele sapele ke teke,

2 “Non soke Akripa, heueu nei e iech toto nge e mes nga matam pe e tuacholia Iuta mur te hele louloulou ngaria.

3 Iong o etei tote Iuta mur reria poinga mur pe tehun hel ngaria. Ke heueu nei lemek ke o are ke nek pe o longo ke nek toto at nga lek helenga mur.

4 “Iau, Iuta mur te etei tote iau. Talun ngana nga iau kino ngak ke la iau soke. Te eteia iau nga lek kileng huna pengpeng pe nge Ierusalem pule.

5 ✡Iri te eteia iau ke mala toto lo ke urana nge te hele pengpeng. Teke lemeria te hele pengpeng ke iau Paresio. Pe imem Paresio mur mo nanas tau tote hotonga mur nenge Iuta mur te heto heke NeHalang ia.

6 ✡Pe heueu nei, e mes nga matamo iange sak kikina nga helenga utona nenge NeHalang iri ul rera tete mur te talue nge nike.

7 Pe mata iri analoch pe nai nenge Israel te tung tote leteria pe te heto hekeke NeHalang nga miliko pe nga sinanga ke te mene helenga utona nem. Non soke, e hele pengpeng lange iong, Iuta mur te poia iau ke e takisia ure meena ngana nei iange letek manmanna toto nga helenga utona nei.

8 Iok, pomere nenge amo e nge imo nenge at heueu nei, letena manmanna ero toto nge NeHalang hemaul heke mule iri nenge te mete?

9 ✡“Iau pule ramak kerkereng toto ke e teke e heporeke tote Iesus nenge Nasaret ene, nenge e heporeke nena hana mur.

10 Pe i manmanna ke iau e poia poinga nem ke lohot nge Ierusalem. Tunginga ana hana mur aria papalauna mur te henonou hote iau pe te hekerkereng ia iau ke e poia ume nei. Ke etal teua NeHalang nena hana halang nga tuele au ngana. Pe nga etue nenge te hune iri, iau e ngata pule ke e teke urana toto nge te mete.

11 Kokoes e i ke ela nga hetoronga ana pele pe e poia ure meena ngana mur ke lohot nge iri. Pe e totoi toto ke e echia iri ke te hele ke mai, ‘Imem letemem manmanna nge Iesus ero ol i.’ Iau letek inin tau totote iri, ke pomalam ela nga kileng tau ngana mur pule ke e poia ure meena ngana mur ke lohot pule.”

Paulus Nana Urume Letena Hul Ngana (Ume 9:1-19; 22:6-16)

12 “Iok, nga etuene e hana nenge te mukmuka nga hetalaulaunga ana ume aria papalauna mur te tunge helenga kerkerenga ngana at nge iau pe te kulosia iau ke e lange Tamaskus.

13 Iok, non soke mo i i nga kue luana pe kileng sinanga. Ol pe e esia lemenge e nga lut nga tapa. Pe ana lemenge sina ala toto nga chaia matana pe tua leme it lochloche imem ul pekngak mur nenge tei luluch nge iau.

14 Ol pe imem lochloch mo losio langa ich pe e longe mele nge hele at nge iau nga helenga Hipru ke teke, ‘Sol! Sol! Pomere nenge o poi poreke iau ke pomam? O poia poinga nem at nge iau, pe lape iong nge o takis mule ana melmelenga laka.’

15 Ol pe iau e hele, ‘Non Soke, Iong itei nemam?!’

“Pe Non Soke hele, ‘Iau Iesus. Iau laka nenge o teke o hunune iau nem.

16 O lohaka ke omes nga apem ol. Heueu nei e lohot nge iong pe e henonou hote iong ke lek non iong toto ol. Iong lape o heleia iau lange hehei pe hana nga ure nemur nenge o

✡ **26:5:** Pil 3:5-6 ✡ **26:6:** Ume 23:6; 28:20 ✡ **26:9:** Ume 8:3

esia heueu nei pe nga ure nemur nenge lape e henonoua lange iong nga hoena kura.
17 Lape enau ele iong ke nek toto nge lem hana mur pengpeng pe nge hana lomonmona ngana mur.
18 ✡Lape e kulosia iong lange iri ke o poia iri ke mataria charchara ke te ua hot nga kileng chantom ngana ke tela nga kileng mallaha ngana. Pe te hile sue non poreke ngana nena hekerkerenga ke tela nge NeHalang. Pomalam NeHalang lape saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe lape te mene muria pule luluch nge NeHalang nena hana mur nenge i sipona hesilei hote iri ke ulolo.'

Paulus Nana Urume Ana Ume Mur

19 "Ke onau non soke Akripa, e longo tau mana pe epoi sapele ume nenge enau opekia pe te heleia at nge iau.
20 Ke e talune ume nem nge Tamaskus ke het pe e lange Ierusalem ke het pe e la nga kileng nemur nge Iutea ke het pe ela nge hana lomonmona ngana mur. E i i nga kileng nemur pe e hetottoro ke e teke te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur pe tenau la mana nge NeHalang. Pe e teke te poia ure nemur nenge henonou hote iri ke te esia ke manmanna toto ke te hulia reria poinga pe leteria mur lo.
21 Ke nga nei mana Iuta mur te laua iau nga NeHalang na pele pe te teke te hune iau.
22 Pe ero, iange NeHalang nauala tote iau. Ke ngana koi nenge emes heueu ke e hele lala nge hulua lochloch, iri nenge teau sio menmene iri pe iri nenge pingaria iuiu. Pe ure lochlolch ngana nemur nenge e helelel ia nei, Moses pe hetatalonga mur nge nike te helelia lo ke te teke lape lohot.
23 ✡Nenge te teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur, lape mete pe i nge i muka toto nge ita lochloch nge maul haka mule nga metenga. Pe lape poia na lemenge ke tua leme hite Iuta mur lochloch pe hana lomonmona mur pule."
24 Pe ne Pestus longe Paulus nge hele ke mau pe alngana taua i ke teke, "Paulus! Am hauaua ma? Iong osis halali ke ngana laka nenge poia ramam ke ume ke nek ero."
25 Pe Paulus hele, "Non soke, iau ramak auala ero koi. Ramak urana mana i nenge e helele nei.
26 Pe naungaala ana non soke Akripa eteia ure lochloch ngana nei nge lohot lo, pomalam e hele hot lochloche ure mur pe e topala hite ute e ero. Pe e eteia ke i esia ure lochloch ngana pule iange ure nemur, te lohot nga kileng koana unne nge talkome ero.
27 Non soke Akripa, iau e eteia ke iong letem manmanna nge hetatalonga mur."
28 Pe Akripa hele lange Paulus ke teke, "Nakum nge o poia iau ke letek mamanna nga etue choro ngana mana?"
29 Pe Paulus hele, "Oe! Nga etue choro ngana mana pe nga etue sase ngana pule. Pe lape e hetalaulau lange NeHalang ke imo lochloch ngana nenge a longo atat nge iau heueu nei, lape apoi ke mange iau. Pe lemek ero nge te kele apemo pe perimo ke pomange iau!"
30 Paulus hele ke mau ke het pe non soke Akripa pe ne Pestus pe he Penis pe hulua lochloch ngana nenga pele letena neu temes haka
31 pe te i hot sapele nga pele neu. Pe te helele ke te teke, "Non nei poia poinga e nge uruna metenga ero toto, pe pule tetal teu mene i langa tuele au ngana."
32 Ol pe Akripa hele lange Pestus ke mai, "Toinge non nei hele ke teke esia ne Kaesa ero, lape ta kulos mule i ke laol."

27

Paulus Mana Nga Imot Ke Lange Rom

1 Iok laol, hana papalauna nenge Rom te hele ke te teke mo mene imot ke mo mana ke mola nge Itali. Pomalam te hele lange ne Iulius ke nauele Paulus pe pekngaria mur hel nga imot. Pe ne Iulius i Kaesa nena palinga hel ana non soke e.
2 ✡Laol, mo mene imot e nge at nga kileng nenge Atramitum pe mo mana olole nga ruach ilina pe mosio olole nga kileng mur nga kileng nenge Eisia. Pe none nge ene Aristakus tamu haka luluch nge imem. Ana non nena nge Tesalonika nga kileng nenge Mesatonia.
3 Iok pomange rou pe mo lohot nga kileng nenge Saiton. Pe ne Iulius poi ke urana lange Paulus pe hele lange i ke teke Paulus la ke esia pekngana mur nga kileng neu. Pe pekngana mur lape te tunge nena ute hel nenge lemene taua.
4 Iok mo lohaka nge Saiton pe mo mana rochroi mana nga mimio nenge Saiprus iange kileng eingana haka.
5 Mo song tele langa ruach sana nenge Silisia pe Pampilia pe la mana teu nge Mira nga kileng nenge Lisia.
6 Pe nga lamau non palinga hel ana non neu esia imot e nenga kileng nenge Aleksantria. Pe ana imot lape song ke lala nge Itali. Pomalam poia imem ke mo haka nga ana imot.
7 Iok, mo manmana ke etue halang toto iange kileng eingana tua ele mene imem. Pe mo amnei poreke tote nga nenge mo song ke

✡ **26:18:** Isa 42:16; Epe 2:2; Kol 1:13 ✡ **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 ✡ **27:2:** Ume 19:29

mo lala nge Nitus. Pe mo song ke mola toto ero ol iange kileng eingana neu palaungana hali. Ol pe mo mana ke mo ristote kileng ina nenge Salmon pe mo song nga mimio nenge Krit ilina hele nenge nau sio.

8 Iok mo song sasar mana ke mola pe la mo song teu nga kileng nenge te hetue ke ene, Omol. Ana kileng tu ke rochroi mana langa kilenge nenge Lasea.

9 Motu ke mala toto nga lamau pe mo mana hot mule ero ol iange kileng eingana heke ruach ke poreke toto ol. Pe Iuta mur aria etue palaungana nenge heo ngana, ngana koi lohot lo. Pe iri reia lukunna ana etue talun pengpeng nga aria etue palaungana neu. Ol pe Paulus lohaka pe hele sapele lange iri ke teke,

10 "Hana, a esia lo, ta mana hot mule ngara nenga lamai lape tala pe ta poreke toto. Imot nei lape chach hulu sio pe nganangana mur lape te erue tah. Pe ita non ngana pule lape tahet."

11 Pe non nenge na imot neu iri nai imot neu ana aunga, te longo taua Paulus nena helenga mur ero. Pe palinga hel ana non neu pule ma la mana nge iri nai.

12 Iok, imot muria nenge te mana hitita ia neu, urana sakilil ero nge imot e maia nga lukunna ana etue neu. Pomalam hana halang te teke mo mana hot mule nga tuttula palaungana neu ke la moma ke nek nge Poenis. Poenis i kileng palaungana e nga mimio nenge Krit. Pe imot muria nenge te mana hitita ia ma ke nau sio langa ruach ele nga chaia sio ngana pe nau haka langa ruach ele pule nga chaia sio ngana.

Kileng Eingana Heke Ruach Ke Poreke Toto

13 Iok laol, iuiu unne song ke ramana haka at nge sio. Pe hana nemur nga imot neu te amneia pe te hele, "Eio! Toinge ta song hot koi nga iuiu ellei." Ol pe tetak haka sapele um meena ngana nenge te tamal sue ke la ma nga ruach letena ke rahit ele imot neu. Te tak heke ke het pe mo mana sasar ole sapele nga mimio neu.

14 Mala pol mana pe tuttula palaungana e lohaka sapele. Pe tuttula neu sio at nga lut pe nga chaia aka ngana. Pe ana tuttula song hot at nga mimio neu ke la tau pengpeng ia imot neu.

15 Ol pe tua ele sapele imot neu pe anali toto nge imem nge mo aua imot neu ke mo song seleng ele. Pomalam mo teke tuttula panem takis menmene imem ol.

16 Iok, mo mana ke mola nga mimio sune nenge Kauta ilina ele nenge sio ol pe mo teke mo tak heke imot neu ana aka sune nenge heonon nga ana imot hoena pe anali toto nge imem. Te purpuria kela tetak heke.

17 Ke het pe te matau nge lape ruach palchach ule imot. Ol pe te mene rur kerkereng ngana mur ke telio hite imot neu ke kerkereng toto ke rahit ele. Iok, te matau pule nge lape ruach ulo heke iri langa peipei nga kileng nenge Lipia. Pomalam tepoi sue tutula ana huunga ala nga imot neu pe tuttula takis menmene imot ol.

18 Kileng eingana palaungana pe ana ruach poreke ngana neu het ero toto. Pomalam uach sio pe te tatach hote ure mur nenge imot takisia iri pe tesau hote iri ke te lasus.

19 Iok ana uach mule pe tesau hot mule imot neu ana ure hel pule. (Huunga ala mur pe io hel)

20 Pe mo kolkol mana chaia matana pe itoch mur ke mala toto lo iange kileng eingana palaungana neu pur nga pur ngana. Mo purpur ol pe lememem ero mana pe mo hele mana ke mo teke imem lochloch lape mo mete mana ol.

21 Iok, kileng eingana pe ruach poreke ngana neu poia hana nenga imot ke leteria langa ngaunga ero, pe te ngau ero ke mala lo. Ol pe Paulus mes haka pe hele lange iri, "Hana! Helenga laka e heleia lange imo ke ulolo. Toinge a longo taua iau ke tama nge Krit, ute pele nge pomai lohot nge ita ero toto. Toinge ita pau kou tatu ke nek pe ute pele hel nge te chach ulu pe te erue rara ero.

22 Pe heueu nei e hele pengpeng lange imo, letemo una sakilil ero. Pe pule samo loiloi ero iange lape mele e nge ita mete ero. Imot nei mana lape chach ulu ke lasus pe ita lochloch ngana lape ta maulul.

23 E hele ke mai iange NeHalang tu nge iau pe e heto hekeke i. Pe nga miliko, nena angkelo at nge iau pe mes nga ilik,

24 ✡pe hele ke teke, 'Paulus, o matau ero. Ola ke o esia ne Kaesa. Pe NeHalang nenge poi ke urana toto lala nge iong, lape nauele iri lochoch ngana nenge imo ul nga imot nem, ke lape e nge mete ero.'

25 Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, a matau pe samo loiloi rara ero. Iange iau letek manmanna toto nge NeHalang nga ure lochoch ngana nemur nge lape te lohot, ke pomanga i sipona heleia at nge iau lo.

26 ✡Iange imot nei, tuttula palaungana nei rahite lo pe lape ruach ulo heke ke langa peipei."

Ruach Palchach Ule Imot

27 Iok, mo purpur ke emem miliko iri analoch pe rahtele henel lo (14). Pe kileng eingana palaungana nem takis rere menmene imem nga ruach sana. (Ana ruach, te hetue ke ene Meretererenien.) Pe nga miliko tuch ngana, hana nenge te songongia imot

✡ **27:24:** Ume 23:11 ✡ **27:26:** Ume 28:1

neu te hele ke te teke mo heroi lala nga kileng hal ngana lo.
28 Pomalam te mene rur nenge te kale teua ure meena ngana nga ana horo pe te hesue nga imot ilina ke teu langa ruach letena. Te poia ke pomau ke te teke te amnei urume kileng leme ngana. Iok, te amnei la pe leme sase ngana lohot ke luana iri ana non kina nai. (40 mita) Iok te kulala ke mala pol pe te hesio pule. Pe te amele pe lohot ke iri ana non kina elle pe analoch. (30 mita)
29 Ol pe te matau toto iange te teke lape ruach ulo kolkol teua imem langa um letentena. Pomalam te tamal sio ke um meena ngana iri henel nenge te kele ana rur ke tak ele imot neu pe te hetalaulau ke te teke kileng mesehe sio ke ueiuei.
30 Pe iri hana nenge te umume nga imot neu, te un hote imot neu ana sulang nenge takrungrunge pe te hesue ke langa ruach ke te teke te ua. Pe te channanga ke te teke tela ke te tamal sue um meena ngana hel nga imot ramana pule ke rahit ele imot.
31 Ol pe Paulus hele lange palinga hel ana hana iri ul aria soke ke teke, "Nenge teke hana nei teua ara ke tela, imo lochloch ngana lape ahet pe mele e nge lape tu ke maulul ero ol."
32 Ol pe palinga hel ana hana mur te chato sapele sulang neu ana rur nenge te tom hit ele nga imot pe mana hot ke la ol.
33 Iok, kileng mesehe sisio lo pe Paulus ngai heke iri ke teke te ngau. Pe hele, "Imo a ngau ero toto ke mala lo i. Etue iri analoch pe henel la ke ulolo, pe a ngaua ute e ero mana.
34 Pe heueu nei, lemek ke a ngau mukam. Iange ngaunga nem lape hekerkereng ia imo ke a maulul. Pe lape ure poreke ngana e lohot nge imo ero toto."
35 Paulus hele ke mau ke het pe mene sapele ngaunga nga iri lochloch ngana mataria pe hetalaulau pe hele urana toto lange NeHalang. Iok, reke pe ngau sapele.
36 Iri lochloch ngana te esia ke mau pe saria kikina sapele. Pomalam iri lochloch te mene ngaunga ke te ngau sapele.
37 Imem nenge motu nga imot neu imem ana non kina iri analoch pe sio ke ana non kina iri mol pe analoch pe rahtele elle (276).
38 Hulua lochloch te ngau ke saria una lo, ke het pe tesau hot eule ngaunga aluana mur lochloch ke langa ruach sana. Te poia poinga nei iange te teke te poia imot neu ke polpolenga haka mule.

Ruach Palchach Ule Imot

39 Uach sio toto ol pe hana nenge te umume nga imot neu tenau sio langa peipei, pe te eteia kileng neu ene ero. Ol pe te naue kileng kokolou teu ngana e nga peipei pe te teke te song teu ia imot ke la tetoh heke nga lamau.
40 Iok laol, te chato sapele rur mur nga um meena ngana mur nenge te tamal sue iri ke tetak ele imot neu. Pe um nemur te mana riring ke tela ol. Pe pule teun hote rur nenge te kale hit ele imot ana aunga palaungana. Ke het pe tetak heke tuttula ana huunga ala nga imot ramana ke tuttula mene pe mo song ke mo mana sio langa kileng soso ngana.
41 Ol pe imot neu song pela toh haka sapele nga ora pe palpalna neu sel teu toto langa peipei pe are sapele pe ruach hekale hul rere ero ol. Pe ruach ana mee mur teat ke te palchach ulu hite hoena ke het.
42 Palinga hel ana hana mur te matau nge lape hana nenge tetu nga tuele au ngana, te pasu sio pe te ua sapele. Pomalam te teke te hune iri nike.
43 Pe ero. Aria soke nenge nauelele iri poi ele iri iange ana non lemene ero nge Paulus mete. Ol pe hele lange iri lochloch ngana ke teke, "Imo nenge a eteia pasunga lo, a tamu hot tala pe a pasu sio lala nga peipei.
44 Pe imo nenge a pasu porekreke, a mene imot sachanchana mur nenge ruach palchach ule pe a mana ke a nanas sue iri." Ke nga kue nei mana iri lochloch te pasu sio langa peipei pe te urana mana. Pe ute pele nge heporeke iri ero.

28

Mimio Nenge Malta

1 Iok, imem lochloch ngana mosio ke la momes nga peipei, pe kileng neu i mimio nenge Malta.
2 ✡Pe tuele huna nemur nga lamau tepoi ke urana mana at nge imem. Tetun hite oan pe te hele at nge imem ke la mo halel iange pitte molmol pe singimem houhou.
3 Pe Paulus takiraua ae perperna putana e pe lake tatach heke nga oan. Ol pe ilimo e nge hunun amneia oan milang ngana pe song hot nga ae putana neu, pe ala hite Paulus penna pe heon sapele.
4 Pe hana nemur nga kileng neu, te esia ilimo neu nge ala hite Paulus penna pe te hele tele hel nge iri ke te teke, "Lape non nei hunun hana koi! I mai heo ngana nge mete nga ruach poreke ngana neu nike, pe maul sach ke potar mai? Ta nauala. Lape mete kura la iange ara soke nenge ene Iastis lemene ero toto hana nenge pomam pe teke ana non lape mete ke lasus toto."
5 ✡Ol pe Paulus paltak sue ilimo neu nga penna ke losio haka langa oan matana. Ilimo neu tele Paulus penna pe Paulus amneia leisis ngana unne e ero toto.

✡ **28:2:** 2Ko 11:27 ✡ **28:5:** Mak 16:18 ✡ **28:6:** Ume 14:11

6 ✡Pe hana nemur nga kileng neu, mataria tu hit mene Paulus iange te teke tenau nge penna hakoko. Pe pule te teke ma lape Paulus matana liuliu pe losio ke mete, pe ero. Tenau alala pe ute pele lohot nge Paulus ero ke mala lo. Ol pe ramaria hul mule pe te hele ke te teke, “Eh, ero. Lape NeHalang i sipona iloi nemai loi!”

7 Iok, none nge ene Puplius, na kileng tu ke rochroi mana. Pe ana non, i non soke nga mimio neu. Ne Puplius poi ke urana toto at nge imem. Poia imem ke pomanga ana lang mur imem, pe moma nga na pele ke emem etue mol.

8 Pe ne Puplius temene ngana kou sainin pe porochroch poia ke manga hete. Pe pule singina milanglang toto. Ol pe Paulus i teu ke teke la ke nau toto i. Iok, Paulus hele luluch nge NeHalang ke het pe tal heke penna nge non soke neu pe haleles neu het sapele.

9 Ure nei lohot ke het pe haleles kina mur nga mimio neu te longo sapele. Pomalam teat pe Paulus hemas mule iri.

10 Ol pe iri lochloch ngana nenga mimio neu tepoi ke urana toto at nge imem nga ure lochloch. Iok mo kik haka ke mo teke mo i mulmule pe hana nemur te tunge ure nge halang toto at nge imem.

Paulus Lohaka Nge Malta Ke Lange Rom

11 Motu ke teio iri mol het nga mimio neu pe mo tamu haka sapele nga imot e nenga kileng nenge Aleksantria. Ana imot tamal hita mana nga mimio neu nike iange mataua lukunna ana etue nem. Pe imot neu ene laka “Kasto Irinai Polaks.”

12 Mo song ke la moteu nga kileng nenge Sirakus pe motu nga lamau ke emem etue iri mol.

13 Mo song hot mule pe mo mana ole ke la moteu nga kileng nenge Rekium. Iok, pomange rou tuttula nge sio song ke ramana haka. Pe mo song ke etue nai mule pe la mo song teu nga kileng Puteoli.

14 Pe nga kileng neu mo saolia hana hel nge leteria manmanna nge NeHalang. Pe te hele at nge imem ke la motu luluch nge iri ke emem etue rahtele nai (7) mukam. Ke het pe mo lohaka mule pe mola sapele nge Rom.

15 Pe iri nemur nge Rom nenge leteria manmanna nge NeHalang te longe pingamem ke ululo. Ol pe iri hel te lohaka nga ingala matana nge Apius pe hel te lohaka nga kileng nenge ana Tuele Mol ke teat ke tei ele imem. Paulus esia iri pe sana kikina toto pe heto heke tote NeHalang.

Paulus Hetotoro Nge Rom

16 Mola mo lohot sapele nge Rom. Pe hana papalauna mur nenge Rom te hele ke te teke lape Paulus i toro tu ke altoto nga pele e. Pe palinga hel ana non elle mana la ke tu ke nauele i.

17 Iok, etue iri mol het lo pe Paulus iu sapele Iuta mur aria papalauna mur ke la te eukirau ke te hole aria. Iok laol, teat ke te eukirau pe Paulus hele lange iri ke pomai, “Imo Iuta mur titik mur laka imo. Iange iau, lek nge Iuta pule koi. A longo at, iau epoi poreke rera hana mur nga etue e ero toto. Pe pule, iau e hele poreke ita sipora rera poinga unne e ero toto. Rera poinga nemur nenge ratete mur te hesio tettele atat nge ita. Pe hana te laua iau nge Ierusalem pe tetal teua iau langa tuele au ngana. Pe te kulosia iau ke la e esia non soke nenge Rom.

18 ✡Iok, te ontei hot tote iau pe te longo teu lala nga lek helenga mur pe te hottaua ute e nge e poia ke poreke ero toto nenge te teke uruna metenga. Pomalam te teke te heit kou sue helenga nei ke lasus pe tepoi kulosinga ia iau pe ute pele nge iau ero ol.

19 ✡Pe Iuta mur lemeria ero toto. Ke pomalam iau sipok e hele ke e teke eat nge Rom ke non soke Kaesa i sipona longo teu at nga lek helenga mur. Pe lemek ero nge e hele loulou ia lek hana mur.

20 ✡Ke ngana koi nenge e iua imo at heueu nei ke e teke e hele pengpeng lange imo. Pe iau letek manmanna toto nge non nenge Israel mur leteria tu hit menmene pe tenau ala mene nge lape at ke mene mule iri. Ke ngana koi nenge te kale iau ke pomai.”

21 Ol pe hana nemur te tuacholia Paulus nena helenga ke mai, “Toinge mo mene polia alalaha unne nge at nge Iutea, nem lape mo etei pol nga ure nemur nenge te lohotot nge iong. Pe nei ero toto. Motu pulut mana i. Pe pule, iri nenge tela pe te atat nga kileng neu, te hele polia ute at nge imem ero toto.

22 ✡Pe urana toto nge o nana hote letem at nge imem ke mo longe pule iange hulua nga kileng lochloch te hele loulouia ita ke halang. Ita nenge letera manmanna nge NeHalang.”

23 Iok laol, Paulus pe hana papalauna nemur tetal mule etue e mule nenge lape teat ke te eukirau mule. Pe nga te eukirau mule ngaria neu ol, Iuta mur iri hulua toto ol nenge teat ke te eukirau nga Paulus na pele. Pe Paulus talun ke hele lala nge iri nga uach nike ke la miliko teu. Paulus hele urumrume pe hemallaha hotote NeHalang nena naualanga pe nekinga nge nena hana mur lala nge iri. Pe pule hele ke kerkereng toto lange iri ke teke leteria manmanna nge Iesus. Pe Paulus hekerkereng ia nena helenga mur nga hotonga mur nenge Moses pe hetatalonga mur tehas sue iri.

✡ **28:18:** Ume 26:31 ✡ **28:19:** Ume 25:11 ✡ **28:20:** Ume 26:6-7 ✡ **28:22:** Ume 24:14

24 Pe hana hel nge iri leteria manmanna
nga Paulus nena helenga mur pe hel leteria
manmanna ero.
25 Te lohaka pe tei pe te tuainaunau ole ke
tela sapele. Iange Paulus hele lange iri ke
mai, “Opepengpeng hele hote helenga nge
manmanna toto lange lemo tete mur, nenge
hele hote nga hetatalonga Isaias hanna ke
teke,
26 ✡ “ ‘O lange hana nemur pe o hele ke o
teke:
“Imo lape a pal talngamo pe a eteia ute
pele ero toto.
Pe matamo charchara pe a esia ute pele ero
toto.
27 Iange iri te longe NeHalang nena helenga
mur
pe lemeria ero mana ia.
Pomalam te longe pe te nanasia ero.
Pe nenge teke muteria taua NeHalang,
lape mataria lape es ke nek pe talngaria
longo ke nek
pe te etei ke nek pe
lape teat mule nge iau ke e hemas mule iri.’
28 “Ke ngana laka nenge lemek toto ke e
teke a eteia ke nek. NeHalang lemene toto
ke hemas mule hana lomonmona ngana
mur. Pe iri lape te longe pe te nanasia!”
[
29 Paulus hele ke mau ke het pe Iuta mur
te lohaka pe tei pe te tuainaunau ole ke tela
sapele.]
30 Iok, Paulus tu ke ana hesinga nai nga
pele nenge i sipona mamaia pe ololia. Pe
poi ke nek toto lala nge iri lochloch ngana
nenge te lala nge i nga na pele.
31 Pe Paulus hetottore iri nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga nge ita. Pe
pule hetottore Non Soke Iesus lala nge hehei
pe hana. Paulus hetottoro pe ute pele nge
raele hanna ero ol. Haliu hote NeHalang
nena helenga nge urana toto lange hulua
lochloch.

✡ **28:26:** Isa 6:9-10

Rom
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Rom Mur

1 ✡Iau Paulus, pe Iau non nenge e umume nge Iesus Kristus. Pe NeHalang iua iau ke iau hekulkulonga. Pe henonou hote iau nga ume nenge e haliu hote nena helenga urana toto ngana.

2 ✡Helenga urana toto ngana nem, i NeHalang nena helenga manmanna ngana nenge tunge lange nena hetatalonga mur ke tehas sue nga nena alalaha tapuna ngana mur.

3 Pe helenga urana toto ngana nem heleleia Tuna nenge lohot ke i non pe lohot nga mata nenge ne Teuit.

4 Pe Ope nenga poinga nge pengpeng henonou hote ke ara Non Soke Iesus Kristus, i NeHalang Tuna nenge kikina ngana halang iange maul haka mule nga metenga.

5 ✡Pe NeHalang letena urana ia imem pe henonou hote imem ke imem hekulkulonga ana hana mur iange huna nge Iesus. Ke NeHalang kulosia imem ke mo iua hehei pe hana nga kileng lochloch ke leteria manmanna pe te nanasia nena helenga.

6 Pe imo pule a longe iunga nem ke ulolo, nenge NeHalang iua imo ke a lohot ke Iesus Kristus nena hana mur imo.

7 ✡Ke alalaha nei ehas ia ke lange imo hehei pe hana lochloch nge Rom. Imo NeHalang mutena taua imo pe iua imo ke nena hana mur nge pengpeng.

E hetalaulau amo ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus leteria ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Hehei Pe Hana Nge Rom

8 Iok, e teke e talun tele lek helenga ke mai: Hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga ich te nenene imo nge letemo manmanna. Nem poia iau ke e hele urana toto lange ak Soke NeHalang. Pe Iesus Kristus i sipona poia ure nem ke lohot ke pomam.

9 Iau e tung teu tote iau ke e ume nge NeHalang ke e haliu hotote helenga urana toto ngana nenge Tuna, pe letek metene imo ke kokoes. E hele ke pomai pe NeHalang eteia ke helenga nei manmanna.

10 ✡Nga etue lochloch e hetalaulau amo pe pule e hetalaulau ke e teke lek kue urana kela e lohot nge imo, pe nenge teke NeHalang lemene, poia ke lohot ke pomam.

11 Iange iau e teke ela ke e lohot toto nge imo ke e tunge Opepengpeng nena tunginga hel lange imo ke hekerkereng ia imo.

12 Lek helenga luna mai koi: E teke ta hekerkereng hel nga letera manmanna ngana mur. Ke imo letemo manmanna ngana hekerkereng ia iau pe iau letek manmanna ngana hekerkereng ia imo.

13 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke a eteia ke nek. Iau e heninin ia lek inga mur ke kokoes lo ke e teke ela nge imo, ke e heole tele hana hel nge imo ke te nanasia Kristus ke pomanga nenge e poia lange hana lomonmona ngana mur. (Pe ero, ute koi nenge poi elele iau ke atat nei kura.)

14 Iange iau ak ume laka nenge e halaua hehei pe hana lochloch. Hehei pe hana nenge iri Krik pe nenge iri Krik ero. Pe nge iri nenge te etei ngaria ele haka toto pe iri nenge te etei ngaria unne sune mana.

15 Ke ngana laka nenge letek haka toto ke e teke e haliu hote helenga urana toto ngana lange imo nenge Rom pule.

Helenga Urana Toto Ngana Kikina Ngana

16 ✡Iau e palut haka tote Helenga Urana Toto Ngana iange NeHalang kikina ngana laka helenga nem. Pe I longala teua iri lochloch nenge leteria manmanna nga helenga nem mana. Iri nenge NeHalang mene tele iri, laka Iuta mur. Ke het pe lape longala teua hana lomonmona ngana mur pule.

17 ✡Pe helenga urana toto ngana nem, hele urume kue nenge NeHalang hetue ita ke ita hehei pe hana nge pengpeng. Kue elle mana. Ngana laka letera manmanna ngana. Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Mele nenge letena manmanna pe NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng, lape tu ke maulul.”

Hehei Pe Hana Tehul Rumeria Ia NeHalang

18 NeHalang tu nga tapa pe henonou hote letena inin ngana ke teke tuachol ia poinga poreke ngana nenge hehei pe hana te popoia, pe nga nenge tehul rumeria ia poinga nenge NeHalang mutena taua. Iange poinga nemur te hepiriu ele helenga manmanna toto ngana nge iri.

19 ✡NeHalang henonou hote letena inin ngana lange iri iange ure lochloch ngana nenge hemallaha hote i ke hehei pe hana te eteia I, i sipona hemallaha hote lange iri ke ulolo.

20 ✡Pe ute hel nge NeHalang, hehei pe hana nakuria ero toto nge te naue nga

✡ **1:1:** Ume 9:15 ✡ **1:2:** Rom 16:25-26 ✡ **1:5:** Ume 26:16-18; Kal 2:7-9 ✡ **1:7:** Num 6:25-26 ✡ **1:10:** Ume 19:21; Rom 15:23 ✡ **1:13:** Ume 19:21 ✡ **1:16:** Mak 8:38; Ume 13:46; 1Ko 1:18-24 ✡ **1:17:** Hab 2:4; Rom 3:21-22 ✡ **1:19:** Ume 14:15-17; 17:24-28 ✡ **1:20:** Job 12:7-9; Psa 19:1

mataria. Ure nenge pomanga; Nena kerkerenga nenge tu ke koko pe nena ure talkomkome ngana mur. Pe nga etue nenge NeHalang ala hote ich, ure nemur te lohot ke mallaha mana ke at heueu nei pe te eteia iri ke ulolo. Ke pomalam hehei pe hana tesau hote helenga nenge pomai ke te hele ala aria nga ure poreke ngana mur nenge te popoia ero: Nenge te hele ke teke, “Ah! Imem mo eteia ero i!”

21 ✡Iri te eteia ke NeHalang tu pe te heto heke i ero pe te hele urana lange i ero pule. Leteria matana ngana mete sio pe leteria au ala mana.

22 ✡Iri siporia te hele ke te teke leteria matana pe ero, aria hauaua toto

23 ✡iange te heto heke NeHalang nenge tu ke koko ero pe te heto haka koukoua aetapuna nenge te umeia ke nakuna manga ure nemur nga ich. Nenge nakuria pomange hehei pe hana pe ngie mur pe huros mur pe ilimo mur.

24 Ke pomalam NeHalang poia hehei pe hana nemur ke te nanasia leteria tuanin ngana poreke ngana mur, nenge poi hote meinga nga salaunga ana poinga nenge tepoi helelia nga singiria.

25 Iri tesau sue NeHalang nena helenga manmanna ngana pe te hetaua nga helenga pallaklaka ngana nenge te nanasia. NeHalang ala hote ure lochloch pe hehei pe hana tehul rumeria ia i pe te heto heke pe te nanasia ure nemur nenge ala hote iri. Ta heto heke NeHalang ke koko. Manmanna!

26 Ke nga poinga nem NeHalang poia meinga ana poinga mur ke lohot nge iri. Nenge hehei tema luluch mulmule nge hehei pe te nanasia leinga ana poinga ero.

27 ✡Pe hana pule ke pomalam. Tema luluch nge hehei ero pe tela tau mulmule hana. Hana tepoi hel mule ia meinga ana poinga nge iri. Pe nga reria poinga poreke ngana nem, te longia tuangachol poreke ngana lange iri ke ulolo.

28 Pe pule hehei pe hana lemeria ero nge leteria metene ure manmanna ngana mur nge NeHalang. Ke pomalam NeHalang poia leteria tuanin ngana poreke ngana mur ke heporeke tote iri, ke te poia poinga poreke ngana mur nenge urana ero toto nge te poia.

29 Pe te muta toto nga poinga poreke ngana mur pe te teke reria ure pule ke pomange mele hel, pe tepoi poreke mele hel pe saria kekeke ke te hunun hana, pe te palpal pe te pallaklaka, pe leteria poreke tau tote mele hel. Pe te ngunngunu

30 pe te hele porekreke mele hel, pe tehul rumeria ia NeHalang pe te helete ininin ia mele hel, pe nga leteria nge teu tetal heke iri pe te palut lekleke iri, pe leteria matana hote poinga poreke ngana ana kue halang pe te longo taua tetemeria mur pe tataria mur ero.

31 Pe leteria matana nga poinga mur nenge urana ero pe tetal hite reria helenga mur ero, pe te poia poinga urana ngana lange mele ero pe leteria ia mele ero.

32 Iri te eteia ke NeHalang nena hotonga hele ke teke, mele hel nenge te popoi ke mai lape te mete. Pe ero, tepur hit mene poinga nemur pe te ngai heke iri hel ke te poia poinga nemur pule.

2

NeHalang Lape Amnei Teu Nga Ita Lochloch Rera Poinga Mur

1 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, atue helenga lange mele hel nga poinga poreke ngana nenge te poia ero. Poinga nem poreke. Iange poinga nenge te poia nem iong lape o poia pule pe helenga nenge otue lange iri nem lape latau mule laka iong, ke heporeke iong malam.

2 Ita ta eteia ke NeHalang amnei teu ngana nga poinga nenge pomai, poia nga poinga nge manmanna pe pengpeng.

3 Pe imo, lemo poinga elle mana ke mange hana nenge a tutue iri ia helenga nem. Pe a teke lape NeHalang renge imo nga lemo poinga nem ma?

4 ✡NeHalang poi ke urana toto lange imo ke poia melmelenga e ke lohot nge imo ero. Iange teke poia imo ke a hulia letemo nga lemo poinga poreke ngana mur. Pe imo letemo tu toto nga nena poinga urana ngana nei ero. Imo nge a eteia ero kai? NeHalang poi ke nek lange imo iange teke poia imo ke a hulia letemo.

5 Pe imo a chuchuseng ala mana pe lememo ero nge a hulia letemo. Ke nga lemo poinga nei imo sipomo atal hoo hekeke amo melmelenga nenge lape at nge NeHalang ke ele hakaka. Pe lape lohot nge imo nga etue nenge NeHalang henonou hote letena inin ngana. Nga etue nem hulua lochloch lape te naue ke NeHalang nanasia poinga nge manmanna pe pengpeng ke amnei teu nga rera poinga poreke ngana mur.

6 ✡Ke NeHalang lape tuacholia mele elle pe elle ke purpure nena poinga mur nenge popoia.

7 Hehei pe hana hel te nanas menmene poinga nge urana. Tepoi ke pomau iange te teke NeHalang heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe lape tunge maulinga ke koko lange iri.

✡ **1:21:** Epe 4:17-18 ✡ **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 ✡ **1:23:** Deu 4:15-19; Psa 106:20 ✡ **1:27:** Lev 18:22; 20:13; 1Ko 6:9 ✡ **2:1:** Mat 7:1-2; Ioa 8:7 ✡ **2:4:** Epe 1:7; 2Pi 3:15 ✡ **2:6:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 ✡ **2:8:** 2Te 1:8

8 ✡Pe hehei pe hana hel leteria tu mana nge iri siporia pe te ume ke te halau menmene iri siporia. Te hira ele helenga manmanna ngana iange te teke te nanasia poinga poreke ngana. Pe NeHalang lape tunge aria melmelenga nenge lohot nga letena inin ngana.

9 Ke melmelenga palaungana lape lohot nge hehei pe hana lochloch nenge te popoi poinga poreke ngana: Iuta mur lape iri muka ia, ke het pe hana lomonmona ngana mur pule.

10 Pe iri lochloch ngana nenge te nanasia poinga nge urana, lape NeHalang heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe hetakile iri ke tetu ke nek. Iuta mur iri mukaia ke het pe hana lomonmona ngana mur pule.

11 NeHalang nanasia poinga elle mana ke amnei urume rera poinga mur.

12 Hana lochloch ngana lape te mete pe iri erue iange iri lochloch te popoi poinga poreke ngana. Iri nenge te eteia Moses nena hotonga pe iri te eteia ero pule. Te poia poinga poreke ngana pe NeHalang lape amnei urume reria poinga mur ke pomanga hotonga hele ngana.

13 Iange iri nenge te longe NeHalang nena hotonga pe te nanasia lape NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng. Pe iri nenge te longo mene NeHalang nena hotonga pe te nanasia ero, NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng ero.

14 ✡(Hana lomonmona ngana mur te rahite hotonga nem ero pe te nanasia hotonga hele ngana. Ke nga poinga nem, reria hotonga mur laka iri siporia mule. Pe i manmanna ke te rahite hotonga nem ero.

15 Iri te henonou hote ke nga leteria te eteia utar nenge urana pe utar nenge poreke ke pomanga hotonga hele ngana. Etue hel te etei ngaria nga ure nemur nenge urana pe poreke hele ke teke poinga nei poreke, nem pe hele ke teke poinga nei urana.)

16 Ure nei lape lohot nga etue nenge NeHalang poia Iesus Kristus ke amnei urume hehei pe hana reria poinga mur pe leteria tuanin ngana mur nenge talkomkome. Helenga urana toto ngana nenge e haliu hotote, heleia ke pomai.

17 Pe imo, a teke imo Iuta ae? Ke letemo manmanna nga hotonga pe a palut laklaka nge atu ke rochroi toto nge NeHalang.

18 Pe a eteia utar nenge NeHalang mutena taua ke teke a poia pe a mene hengetoro nga hotonga lo ke a nanas mene poinga nge pengpeng.

19 Pe a teke a henonoua iri nenge mataria hit pe a lohot ke imo lemenge nge iri nenge tetu nga kileng au ngana.

20 ✡Imo a teke a mene letematana ngana pe helenga manmanna ngana nga hotonga lo, ke a teke a henonoua iri nenge aria hauaua pe a hetore iri nenge te eteia ute e ero toto.

21 ✡Imo a hetottore mele hel pe pomerei a hetoro mule imo ero? A hele lange iri hel ke a teke te keme ero pe imo a kemkeme.

22 A hele lange iri hel ke a teke a heporeke amo leinga ero pe imo sipomo a heporekreke amo leinga. Lememo ero ia aetapuna mur pe a keme mulmule tunginga nenge te lalaia nga pele nenge aetapuna mur.

23 A palut laka ke a teke a rahite NeHalang nena hotonga pe a hemei mule i nga nenge a nanasia nena hotonga ero.

24 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Hana lomonmona ngana mur te hele poreke NeHalang iange huna nge imo.”

25 Nenge teke a nanansia hotonga, lemo poinga nenge a ririr us, luna palaungana nenge lape halaua imo. Pe nenge teke a nanasia hotonga ero pe te riria imo, nem nakuna pomanga te riria imo ero toto.

26 ✡Hana lomonmona ngana mur te ririr us ero pe nenge teke te nanas tau tote hotonga hele ngana, nakuna pomanga iri te ririr us pule.

27 Imo Iuta mur ariria singimo pe lemo hotonga tehas sue nga alalaha ke ma hite imo. Pe hana lomonmona ngana mur lape te hele poreke imo. Iange iri te riria singiria ero pe te nanas ia hotonga hele ngana pe imo a nanasia ero toto.

28 Nenge teke mele i Iuta ngana toto ia ero pe te riria singina, nem poia mele nem ke lohot ke i Iuta ngana toto ia ero. Iange riringa toto ngana, singira nenge hot ana ia ero.

29 ✡Ke mele nenge teke i Iuta ngana toto, lohot ke i Iuta ngana toto nga riringa nenge lohot nga letena. Pe hotonga nenge tehas sue poi hote ume nem ero, NeHalang nena Opepengpeng poi hote ume nem. Ke mele nenge poi ke pomam lape NeHalang heto heke i pe hehei pe hana te heto heke i ero.

3

NeHalang Hele Pe Poia Ure Ke Pengpeng

1 Ke utar nge urana nenge lape lohot nenge teke o lohot ke iong Iuta? Pe utar nge urana nenge lape lohot nga nenge teke te riria singim?

✡ **2:14:** Ume 10:35 ✡ **2:20:** 2Ti 3:5 ✡ **2:21:** Mat 23:3-4 ✡ **2:24:** Isa 52:5 ✡ **2:26:** Kal 5:6 ✡ **2:29:** Deu 30:6; Kol 2:11

2 Nenge nem ana ure urana ngana mur
halang. Nga tele ngana toto NeHalang
tunge nena helenga lange Iuta mur.
3 Pe nenge teke Iuta mur hel leteria man-
manna nga helenga nem ero, ure nenge
NeHalang teke poia lange iri lape rahit ele
mule ero ol. Ae?
4 ✡Ero toto paiam! Hulua lochloch te pal-
laklaka pe NeHalang hele ke manmanna.
Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo hele ke teke,
"NeHalang, nga etue nenge o hele, te eteia
ke
iong o hele ke manmanna pe lape
o hekousue iri nga helenga nenge
te hemes teu iong ia."
5 Iok, mele hel lape te hele ke pomai: Nga
etue nenge ta poia poinga poreke ngana,
nem henonou hot pengpeng ia ke NeHalang
i non nge pengpeng. Ke nga etue nenge
NeHalang tunge melmelenga at nge ita nga
rera poinga poreke ngana I poia poinga nge
pengpeng ero. Ae?
6 Pa nem ero toto! Nenge teke NeHalang
i non nge pengpeng ero, pomerei nge lape
amnei teu lange hehei pe hana lochloch nga
ich, nga reria poinga mur?
7 Mele lape hele ke teke, "Nga etue nenge
e pallaklaka etal haka totote NeHalang ene,
iange e pallaklaka ngak nem henonou hot
pengpeng ia ke NeHalang i non nge peng-
peng. Pe pomerei nenge NeHalang hetue
iau ke iau non poreke ngana kura mai?"
8 Pomam iok, a hele ke a teke, "Ta poia
poinga poreke ngana, pomalam lape ure
urana ngana lape lohot." Mele hel te hele
poreke tote iau ke te teke iau koi nenge e
poia helenga nei. Pe NeHalang i sipona lape
nau teu lange iri nga poinga nenge te poia
nem.

Mele E Nga Ich Nei I Non Nge Pengpeng Ero Toto

9 ✡Ke lape ta hele ke merei ol? Ita Iuta mur
mai ta urana toto nge hana lomonmona
ngana mur kai? Ero toto! E hemallaha hote
ke ulolo ke e teke Iuta mur pe hana lomon-
mona ngana mur te popoi poinga poreke
ngana.
10 ✡NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo heleia pule ke teke,
"Mele pele i non nge pengpeng ero toto.
11 Mele pele i non nge letena matana
ero toto.
Mele pele naula mana nge NeHalang ke
halaua i ero toto.
12 Iri lochloch ngana te hul rumeria ia Ne-
Halang.
Pe iri lochloch ke te poia poinga poreke
ngana.
Pe mele e nge poia poinga e pengpeng
ero toto.
13 ✡Harria pomalaka nga mele nenge mete
ana polo nge hanna pangpanga.
Aria hengetau hele hot menmene he-
lenga pallaklaka ngana mur.
14 ✡Harria milang pe te hele hot menmene
ure poreke ngana.
15 ✡Pe leteria inin ke ueiuei mana ke te hune
hehei pe hana.
16 Nga kileng lochloch ngana nenge te laia
te heporeke ure mur pe te sisparai ule
iri.
17 Pe te eteia poinga nenge tetu ke nek
luchluch nge hehei pe hana ero.
18 ✡Pe te mataua NeHalang ero pule."
19 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge
hotonga heleia, heleia lange iri lochloch
ngana nenge hotonga nem meena hite
iri. Ke hotonga nem lape herengia hulua
lochloch ke NeHalang amnei urume reria
poinga poreke ngana mur.
20 ✡Pomalam mele e ero toto nge lape lo-
hot ke pengpeng nga NeHalang matana nga
poinga nenge nanas taua hotonga. Hotonga
henonou hot mene rera poinga poreke
ngana mur.

Mele Nenge Letena Manmanna Lohot Ke I Non Nge Pengpeng Nga NeHalang Matana

21 Pe nei ol, NeHalang henonoua ita nga
kue e nge lape ta lohot ke ta pengpeng nga
matana. Kue nem Moses nena hotonga
heleia pe hetatalonga mur te heleia pule. Pe
i lohot nga poinga nenge ta nanasia hotonga
ero. Lohot nge NeHalang i sipona.
22 ✡Ana kue nenge at nge I sipona, ngana
laka letera manmanna ngana nge Iesus
Kristus. Kue elle mana nem lange hulua
lochloch (nge Iuta mur pe hana lomonmona
ngana mur pule).
23 Iange ita lochloch ta poia poinga poreke
ngana ke elle pe ta urana ero nge ta mene
NeHalang nena hemalmalinga.
24 ✡Pe nga NeHalang letena urana ngana,
longala teua ita ke poia ita ke ta pengpeng
nga matana. Ke nem i NeHalang nena
tunginga nenge at nge ita ke ta mene mene
pe uruna ero. Ngana laka nenge ta mene
nge Iesus Kristus, nenge mene hot mule ita
nga poinga poreke ngana.
25 NeHalang poia Iesus ke pomanga nena
kue nenge saua hehei pe hana reria poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto. Iesus
mete ke eina lele pe iri nenge leteria man-
manna ke Iesus eina lele iri, NeHalang saua
reria poinga poreke ngana mur ke te lasus

✡ **3:4:** Psa 51:4 ✡ **3:9:** Rom 1:18–2:24; 3:23 ✡ **3:10:** Psa 14:1-3; 53:1-3 ✡ **3:13:** Psa 5:9; 140:3 ✡ **3:14:** Psa 10:7
✡ **3:15:** Isa 59:7-8 ✡ **3:18:** Psa 36:1 ✡ **3:20:** Psa 143:2; Rom 7:7; Kal 2:16 ✡ **3:22:** Kal 2:16 ✡ **3:24:** Rom 5:1

toto. Poinga nei henonou hote ke nge nike NeHalang poia poinga nge urana pe pengpeng pe tunge tuangachol lange hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana ero.
26 Pe heueu nei Iesus mete ngana nem henonou hote ke NeHalang poia poinga nge pengpeng nenge amnei teu langa hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur pe mene iri nenge leteria manmanna nge Iesus, ke la hetue iri ke te pengpeng nga matana.
27 Ke pomalam ute pele nge ta palut laka ia pe ta heto heke ita ia ero. Ia pomerei? Poinga nenge ta nanasia hotonga kai nenge poi hele mai? Ero toto! Poinga nenga letera manmanna ngana laka nenge poi hele palutinga nem.
28 Ke NeHalang hetue ita ke nena hana mur nge pengpeng nga poinga nenge letera manmanna nge Iesus pe nga poinga nenge ta nanasia hotonga, nem ero.
29 ✡Eh?! Iuta mur iri toro kai nenge aria Soke NeHalang mai? Pe hana lomonmona ngana mur ero? NeHalang, hana lomonmona ngana mur aria Soke ia pule.
30 ✡Iange NeHalang elle mana. Pe Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur leteria manmanna ngaria elle mana. Pe NeHalang lape poia iri lochloch ke tepengpeng nga matana nga leteria manmanna ngana elle mana nem.
31 ✡Pe poinga nenge ta nanasia letera manmanna ngana heporeke hotonga ero. Poinga nenge letera manmanna poia ita ke ta rahit heke hotonga.

4

Letera Manmanna Ke Mange Apraham

1 Iok, rette Apraham i non ke mange ita pe lape ta hele teu langa ure nemur nenge te lohotot nge i ke pomerei?
2 Nenge teke manmanna ke Apraham ume ke poia i sipona ke i non nge pengpeng nga NeHalang matana, lape palut laka pe heto heke i ol. Pe ero. Nakuna ero toto nge tal heke i nga NeHalang matana.
3 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Apraham letena manmanna nge NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana. Ke Apraham letena manmanna ngana nem, poia i ke lohot ke i non nge pengpeng.”
4 Hana nenge te umume te olia iri nga umtutuna pe umtutuna nem te mene ke pomanga tunginga mana ero. Te mene ke pomanga ururia nge te poia ume.
5 Pe tatu ngara nge NeHalang altoto koi. NeHalang i non nenge poia iri nenge te poreke ke te pengpeng mule nga matana. Mele nenge poia ume pele ero pe letena manmanna mana nge NeHalang, lape NeHalang poia i ke pengpeng nga matana.
6 Ne Teuit heleia petanga nei pule ke teke, NeHalang nau nga hehei pe hana reria poinga urana ngana ero, nenge mene iri pe poia iri ke te pengpeng nga matana.
7 ✡Ke ne Teuit hele ke teke,

“Iri nenge te nanasia hotonga ero
pe NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto, lape te iech.
8 Pe mele nenge Non Soke letena metene
nena poinga poreke ngana ero, lape iech pule.”

9 Ke petanga nei mai lape la mana nge iri nenge te ririr us ma lape lange iri nenge te ririr us ero pule? Oe! Iri nenge te ririr us ero lape te mene petanga nem pule. Iange ta hele hote nga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, ke ta teke, “Apraham letena manmanna nge NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana. Ke Apraham letena manmanna ngana nem, poia i ke lohot ke i non nge pengpeng.”
10 Ke Apraham mai te riria singina lo kai nenge ure nei lohot nge i mai? Ma nga hoena ol? Ero, ure nem lohot tala nge Apraham pe te riria singina nga hoena ol.
11 ✡Te riria Apraham singina ero kura pe letena manmanna nge NeHalang. Pe letena manmanna ngana nem poia i ke lohot ke pengpeng nga NeHalang matana, pe te riria singinga nga hoena ol. Ke pomalam Apraham lohot ke iri nenge te riria singiria ero pe leteria manmanna nge NeHalang temeria ia. Ngana laka iri lochloch ngana nenge te pengpeng pe NeHalang mene iri ke la tetu luluch nge i.
12 Pe lohot ke iri hel nenge te ririr us temeria ia pule. Ngana laka iri nenge te ririr us pe leteria manmanna ke pomange temere Apraham, nga etue nenge te riria singina ero kura.

NeHalang Rahite Nena Tomunga Hel Ana Helenga

13 ✡Nge nike NeHalang iri nai Apraham te poia tomunga hel ana helenga ke Apraham pe nena tete mur lape te mene ich nei lochloch. Pe tomunga hel ana helenga nenge Apraham mene nem, lohot nga poinga nenge nanasia hotonga ero. Mene tomunga hel ana helenga nem iange NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng nga letena manmanna ngana.

✡ **3:29:** Rom 10:12 ✡ **3:30:** Deu 6:4; Kal 3:20 ✡ **3:31:** Mat 5:17 ✡ **4:3:** Gen 15:6; Kal 3:6 ✡ **4:7:** Psa 32:1-2 ✡ **4:11:** Gen 17:10-11 ✡ **4:13:** Gen 17:4-6; 22:17-18; Kal 3:29 ✡ **4:14:** Kal 3:18

14 ✡Iange toinge hehei pe hana te mene
NeHalang nena tomunga hel ana helenga
nganangana nga poinga nenge te nanasia
hotonga, lete manmanna ngana ana poinga
lape luna ero. Pe NeHalang nena tomunga
hel ana helenga nem nganangana ero.
15 ✡Iange hotonga poi hote NeHalang
letena inin ngana ke lohot. Pe nenge teke
hotonga ero lape longonga ole pele ero.

16 ✡Ke hehei pe hana te mene NeHalang
nena tomunga hel ana helenga nganangana
iange leteria manmana. Pe ure nem lo-
hot ke pomam ke te mene tomunga hel
ana helenga nganangana nem ke pomanga
tunginga nenge te mene mene. Ke Apra-
ham nena tete mur lochloch lape te mene
tomunga hel ana helenga nganangana nem.
Pe iri nenge te nanasia hotonga, iri toro
mana reria ia ero. Iri nenge leteria man-
manna ke pomange Apraham, reria ia pule
iange ita lochloch ngana rette ia.
17 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “E
talue iong ke o lohot ke hehei pe hana
nga kileng lochloch reiette iong.” Ke to-
munga hel ana helenga nenge NeHalang
poia lange Apraham nem, lohot ke man-
manna nga matana. NeHalang nenge Apra-
ham letena manmanna nge i pe NeHalang
nenge hemaul hekeke iri nenge te mete pe
alahotote urelu nemur nenge iri ero ke te
lohot.

18 ✡Apraham letena ke teke lape hoho ero
ol. Pe letena manmanna nge NeHalang pe
angala mana. Ke pomalam lohot ke hehei
pe hana nga kileng lochloch reiette ia, ke
pomanga NeHalang hele ngana ia lange i
nike ke teke, “Lem tete mur lape te lohot ke
iri halang toto ke pomanga itoch mur.”
19 ✡Apraham letena metene ke i tuauna
toto pe ana hesinga heroi lala nga ana non
kina lime ngana lo (100) pe nehei he Sara
hoho ero ol. Pe i letena manmanna ngana
nge NeHalang kerkereng kura.
20 Apraham eteia ke NeHalang rahite
nena tomunga hel ana helenga nem, ke po-
malam letena manmanna ngana nge NeHa-
lang het sio ero. Letena manmanna ngana
puo ke kerkereng pe heto heke NeHalang.
21 Apraham amnei urume ke ure nenge
NeHalang heleia ke teke poia lange i lape
lohot ke manmanna.
22 ✡Ke pomalam Apraham letena man-
manna ngana poia NeHalang ke iech pe
NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng.
23 Helenga nemur nenge, “NeHalang iech
nga Apraham letena manmanna ngana pe
hetue i ke i non nge pengpeng,” latau mene
Apraham i toro ero.
24 Helenga nei at nge ita pule. NeHalang
lape longala teua ita pule iange letera man-
manna nge i nenge hemaul heke ara Non
Soke Iesus nga metenga.
25 ✡NeHalang letena tuanin hote nike ke
teke Iesus mete ke saua rera poinga poreke
ngana mur. Pe hemaul heke i nga metenga
pe longala teua ita ke la tatu luluch nge I.

5

*Tatu Ke Letera Elle Luluch Nge NeHa-
lang*

1 Iok, NeHalang longala teua ita ke la tatu
luluch nge i iange nga letera manmanna
ngana. Pe ara Non Soke Iesus Kristus poia
ita ke letera ma ke elle luluch nge NeHalang.
2 Ke tames ngara heueu nei nanas urume
Kristus nena ume nenge poia ke ulolo,
nenge helue NeHalang letena urana ngana
ana kue ke at nge ita. Pe ta iech iange lape
tateu langa NeHalang nena hemalmalinga
pule.
3 ✡Pe ta iech mana nga nem ero. Ta iech
pule nga melmelenga nemur nenge te lo-
hotot nge ita. Iange melmelenga nemur te
poia ita ke tames ke kerkereng.
4 Pe tames ke kerkereng ngara nem poia
NeHalang ke letena here ita. Pe NeHalang
letena here ngana ia ita nem, poia ita ke ta
kulkulele ara maulinga nga tapa nge i.
5 Pe ta kulala ngara nem poia ita ke letera
nachnai ero iange NeHalang mutena tau
tote ita pe hesio teua nena Opepengpeng ke
tu teu luluch nge ita ke ulolo.

6 Ke anau, Kristus mete ke halaua ita
nenge tahul rumera ia NeHalang. Pe ha-
launga nem lohot nge ita nga ana etue peng-
peng iange nakura ero toto ol nge ta halau
mule ita.
7 Non tei toto nge lape mete ke halaua
non e? Nakuna nge lape hana elechle mana
tepoia poinga nem. Pe nenge teke non e
lemene toto, i lape mete ke halaua non e nge
na poinga urana pe pengpeng mana.
8 ✡Pe NeHalang henonou hote mutena tau
ngana ia ita ke pomai: Ita hehei pe hana
porekreke ngana mur kura pe Kristus mete
ke halaua ita.

9 ✡Ke nenge teke Kristus eina poia NeHa-
lang ke longala teua ita ke la tatu luluch nge
i, lape poi ke mere nga letena inin ngana ol?
Manmanna toto nge Kristus poia NeHalang
ke ulo heke letena inin ngana nge ita ero
pule!

✡ **4:15:** Rom 3:20; 5:13 ✡ **4:16:** Kal 3:7 ✡ **4:17:** Gen 17:5 ✡ **4:18:** Gen 15:5 ✡ **4:19:** Gen 17:17 ✡ **4:22:** Gen 15:6 ✡ **4:25:** Isa 53:4-5 ✡ **5:3:** Iei 1:2-3; 1Pi 1:5-7 ✡ **5:8:** Ioa 3:16; 1Io 4:10 ✡ **5:9:** Rom 1:18; 2:5; Epe 2:3-5

10 Iange nga tele ngana ita NeHalang nena
ngarang mur koi ita. Pe Tuna mete ke hepeng mule ita ke ulolo. Ke pomalam manmanna toto nge NeHalang letena urana mule nge ita ke neingara i ol, pe lape mene mule ita nga Tuna maul haka mule ngana!
11 Pe nga nem mana ero, ta iech nge NeHalang nga ume nenge poia lange ara Non Soke Iesus Kristus, nenge heueu nei hetakile ita ke itaul NeHalang letera elle mule.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Poinga poreke ngana lohot nge non e nga ich pe poinga poreke ngana nem poi hote metenga. Ke pomalam metenga lohot nge hulua lochloch iange hulua lochloch te poia poinga poreke ngana.
13 ✡Ke poinga poreke ngana lohot tala nga ich pe NeHalang tunge hotonga nga hoena ol. Pe nenge teke hotonga ero lape NeHalang tal hite poinga poreke ngana pele ero.
14 Antam poia poinga poreke ngana iange longo ole taua NeHalang nena hotonga. Ke iri lochloch ngana nenge tetu nga etue nenge Antam ke la nga etue nenge Moses, te mete hotot ia poinga poreke ngana, pe iri nenge te poia poinga poreke ngana nenge pomanga nenge Antam poia neu ero, lape te mete pule.

Antam lohot ke heilangia non e nenge lape atat.

15 Pe NeHalang nena tunginga pe Antam nena poinga poreke ngana, te purpur ala hel ero. Non elle nenge ene Antam nena poinga poreke ngana poia hehei pe hana halang ke te mete. Nei manmanna. Pe NeHalang letena urana ngana palaungana toto pe nena tunginga nenge ta mene palaungana toto pule. Ana tunginga laka nenge hehei pe hana halang te mene nga non elle nenge ene Iesus Kristus letena urana ngana.
16 Nga etue nenge Antam poia poinga poreke ngana, NeHalang heleia ke teke poinga nem poreke toto ke tuangachol poreke ngana lape nanasia. Pe NeHalang nena tunginga i ure nenge altoto lochloch nga Antam nena poinga poreke ngana nem. Ke NeHalang tunge nena tunginga at nge ita nga ume nenge Iesus poia ke mene mule hehei pe hana lochloch nga reria poinga poreke ngana mur ke la tetu luluch nge I.
17 Non elle mana nenge ene Antam poia poinga poreke ngana pe nga nena poinga poreke ngana nem, metenga lohot nge hulua lochloch. Nei manmanna. Pe ure nenge palaungana toto laka NeHalang letena urana ngana pe nena tunginga nenge poia hehei pe hana ke te pengpeng mule nga NeHalang matana. Tunginga nem lohot nga ume nenge non elle nenge ene Iesus Kristus poia. Pe lape te mene maulinga pe temes ke kerkereng nga tetu ngaria.
18 ✡Non elle nenge ene Antam poia poinga poreke ngana. Pe nem lape poia hulua lochloch ke te mene tuangachol poreke ngana nenga metenga. Pe non e pule nenge ene Iesus poia ume urana ngana e. Pe nga ume nem NeHalang hepeng mule ita ke ta pengpeng nga matana pe longala teua ita pe tunge tunginga nenga maulinga ke koko at nge ita.
19 ✡Non elle nenge ene Antam longo ole taua NeHalang pe nena longonga ole nem poia hulua halang ke te poia poinga poreke ngana. Pe non elle nenge ene Iesus longo taua NeHalang. Ke pomalam poia hulua halang ke te pengpeng mule nga NeHalang matana pe NeHalang longala teua iri ke la tetu luluch nge I.
20 Hotonga lohot pe henonou hote ke poinga poreke ngana puo irir toto. Pe nga etue nenge poinga poreke ngana lohot ke poreke toto, NeHalang letena urana ngana puo ke palaungana toto ol.
21 ✡Poinga poreke ngana poia metenga ke song ke haia ita lochloch. Pe heueu nei NeHalang letena urana ngana song ke salala hite ita. Pe longala teua ita ke la tatu luluch nge i nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus poia, pe nem lape tunge maulinga ke koko nge ita.

6

Tai Ia Rera Inga Heueu Ngana

1 Iok, lape ta poi ke pomerei ol? Lape tapoi manmana poinga poreke ngana ke NeHalang letena urana ngana pupuo ke palaungana tototo ol?
2 Ero toto! Tatu ngara nga poinga poreke ngana nemur mete sio ke ulolo. Ke lape tatu hit menmene ero ol!
3 ✡Imo a eteia ke ita ta mene henuninga pe ta lohot ke ita elle mana luluch nge Kristus, pe ta mene henuninga nenge ta mete luluch nge i pule.
4 ✡Nga etue nenge ta mene henuninga, ta mete luluch nge i pe tealo hite ita la luluch nge i pule. Pe Temere NeHalang hemaul heke mule Kristus nga nena kerkerenga nenga nena hemalmalinga. Pe ita pule ke pomalam, pe ta talun ke tai ia rera inga heueu ngana.
5 Iange ita ta lohot ke ita elle mana luluch nge Kristus pe ta mete luluch nge i nga etue nenge mete. Pe nga maul haka mule ngana ita lape ta maul haka luluch nge i pule.

✡ **5:12:** Gen 3:6; Rom 6:23 ✡ **5:13:** Rom 4:15 ✡ **5:18:** 1Ko 15:22 ✡ **5:19:** Isa 53:11 ✡ **5:21:** Rom 6:23 ✡ **6:3:** Kal 3:27 ✡ **6:4:** Kol 2:12

6 ✡Ita ta eteia ke rera poinga niknike
ngana mur ta mete haka luluch ia nge Kris-
tus nga manga toto ke ulolo. Ke poma-
lam singira metmete ngana nei nena kerk-
erenga ero ol nge poia ita ke ta nanas ia
poinga poreke ngana. Ke ita ta nanas tau
mene poinga poreke ngana mur ero ol.
7 Iange ta eteia ke kerkerenga nenga
poinga poreke ngana rahit tote mele nenge
mete ero ol.
8 Ita letera manmanna ke ta mete luluch
nge Kristus pe lape tatu ke ta maul luluch
nge i pule.
9 Iange ta eteia ke Kristus maul haka mule
nga metenga pe lape mete mule ero ol;
metenga nena kerkerenga nenge hekou sio
mule i ero.
10 Kristus mete ke hekou sue kerkerenga
nenga metenga pe mete ke elle mana pe
mete mule ero ol. Pe heueu nei tu ke maulul
pe tuia nena tunga nga NeHalang ene.
11 ✡Ke pomalam mana nge imo. Imo
letemo metene imo sipomo pe a hele ke
pomai koi: Ita ta mete luluch nge Kristus
pe poinga poreke ngana nemur te rahit
toto mule ita ero ol. Ta mete pe NeHalang
hemaul haka mule ita luluch nge Kristus ke
tatu ia rera tunga nge NeHalang mana ol.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Ke pomalam a longala teua poinga
poreke ngana langa singimo metmete
ngana nemur ero pe a longele singimo ke
nanas tau mene lemene ngana mur ero.
13 ✡Pe a longele singimo unne ke poi ke
pomanga ure nenge popoi poinga poreke
ngana ero pule. Urana nge a tunge imo
sipomo lange NeHalang iange imo apoi
ke pomalaka nge hehei pe hana nenge te
mete pe heueu nei a maul haka mule nga
metenga. Pe a tung lochloche singimo lange
NeHalang ke ume hote ure urana ngana
mur.
14 ✡A longele poinga poreke ngana ke
nauele imo ero iange atu teu nga hotonga
nauala ngana ero, atu teu laka nga NeHa-
lang letena urana ngana ol.

Ita Ume Ana Hana Mur Nga Poinga Nge Pengpeng

15 Iok, ita tatu teu mana nga NeHalang
letena urana ngana. Pe nenge hotonga
nauala ngana, tatu teu ia ero ol. Pe lape
tapoi ke pomerei ol? Lape tai nga lemere
ngara ke ta popoi poinga poreke ngana kura
kai? Ero toto!
16 ✡Imo a eteia ke nga etue nenge a tunge
imo sipomo lange mele ke pomanga ume
ana hana mur pe a longo taua i, manmanna
ke mele nenge a longo taua i nem nena ume
ana hana mur imo sapelpele. Pe nenge teke
a tunge imo langa poinga poreke ngana lape
a mene urumo metenga. Pe nenge teke a
tunge imo lange NeHalang ke a nanasia I
lape a mene urumo laka poinga pengpeng
ngana mur.
17 Pe e hele urana toto lange NeHalang
iange nge nike poinga poreke ngana nena
ume ana hana mur imo toto, pe heueu nei
a tung tote letemo ke longo tau tote helenga
manmanna toto ngana nenge te hetoro sue
lange imo.
18 Imo te mene hote imo nga poinga
poreke ngana ke ulolo pe heueu nei poinga
nge pengpeng nena ume ana hana mur imo
ol.
19 Imo letemo matana ngana mallaha sak-
ilil ero ke lape e heleia helenga nenge ta
helele ia ke kokoes. Nge nike a tunge
singimo unne hel ke poinga poreke ngana
pe salaulaunga reria ume ana hana mur ia
iri. Ke pomalam heueu nei a tunge iri ke la
iri ume ana hana mur nga poinga nge urana
pe pengpeng.
20 Nga etue nenge poinga poreke ngana
takue imo, a nanasia poinga nge pengpeng
ero.
21 Pe a poia poinga poreke ngana ne-
mur ke heueu nei a meia imo. Pe poinga
poreke ngana nemur uruna metenga. Aina!
Amene ute pele nge urana ero toto nga etue
nem!
22 Pe heueu nei NeHalang mene hote imo
nga poinga poreke ngana pe a lohot ke nena
ume ana hana mur imo. Pe lemo ume mur
lape poia imo ke a lohot ke pomange i. Ke
pomalam, nga hoena lape a mene maulinga
ke koko.
23 ✡Iange poinga poreke ngana uruna
laka metenga, pe NeHalang nena tunginga
nenge tung mene at nge ita, ngana laka
maulinga ke koko nge ara Non Soke Iesus
Kristus.

7

Helenga Opene Nga Leinga

1 Titik mur pe liliuk mur, Imo a eteia
hotonga nenge Moses. Pe a eteia ke hotonga
nauele mele nga etue nenge maulul mana,
pe nenge teke mele nem mete, hotonga
nena kerkerenga ero ol.
2 Lape e heninia ke pomai koi; heie lei
pe lape tu luluch manmana nge ene lola.
Pe nenge teke ene mete, hei nem nanasia
hotonga nenga leinga ero ol.
3 Pe nenge teke hei neu lei heke mule
none nga etue nenge ene maulul kura, lape
hotonga hele ke teke hei nem poia poinga

✡ **6:6:** Kal 5:24 ✡ **6:11:** 2Ko 5:15; Kal 2:19 ✡ **6:12:** Gen 4:7 ✡ **6:13:** Rom 12:1 ✡ **6:14:** 1Io 3:6 ✡ **6:16:** Ioa 8:34; 2Pi 2:19 ✡ **6:23:** Rom 5:12, 15

poreke ngana nenge heporeke aria leinga. Pe nenge teke ene mete lo, hotonga nenga leinga rahite i ero ol. Ke nenge teke lei haka mule nge none, poia poinga poreke ngana e ero nenge heporeke leinga.

4 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, hotonga rahite imo ero ol, iange imo elle luluch nge Kristus ke a mete luluch nge I. Ke heueu nei a lohot ke Kristus nena hana mur imo. Pe Kristus maul haka mule nga metenga ke pomalam lape ta ume manmana nge NeHalang ol.

5 Nga etue nenge ta nanas mene singira lemene ngana mur, hotonga kik heke letera poreke ngana ke tapoi menmene poinga poreke ngana mur. Pe ure nemur nenge ta popoia iri nem te tunge metenga at nge ita.

6 ✡Pe heueu nei hotonga rahit hele ita ero ol, iange ita pomanga ta mete ke ulolo. Pe lape ta nanasia poinga heueu ngana nenge at nga Opepengpeng ke ta ume nge NeHalang, pe ta nanasia poinga nike ngana nga hotonga ero ol.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Hekou Sue Poinga Poreke Ngana

7 ✡Iok, lape ta hele ke ta teke hotonga i poinga poreke ngana, ae? Hotonga i poinga poreke ngana ero! Hotonga hemallaha hote poinga poreke ngana at nge ita. Nenge teke e memeleia mele nena ute, iau sipok e eteia ke poinga nem poreke ero. Pe hotonga hemallaha hote at nge iau ke teke poinga nem poreke. Iange hotonga hele ke teke, “O memeleia mele nena ure ero.”

8 Ke poinga poreke ngana nem lohot nga kue e nga NeHalang nena hotonga ke poi heke letek ke e memeleia ure tunten ngana halang. Ke nenge teke hotonga ero, poinga poreke ngana kikina ngana ero.

9 Nga etue nenge e eteia hotonga ero kura etu ke emaul. Pe nga etue nenge e eteia NeHalang nena hotonga ol, poinga poreke ngana kik haka nga letek pe e mete sapele.

10 Hotonga nem, NeHalang tunge ke hemaulia ita. Pe ero. E naue ke pomanga atia metenga nge iau.

11 ✡Iange poinga poreke ngana nem hottaua kue e nga NeHalang nena hotonga ke pallaka ia iau pe hune iau.

12 ✡Ke hotonga i ure nenge pengpeng pe NeHalang nena helenga kerkereng ngana i ure nenge pengpeng pe urana.

13 Pe nei, eh? Ngana ma ke merei? Hotonga i ure nge urana pe hotonga kai tunge metenga at nge iau mai? Luna ma ke pomam ero! Poinga poreke ngana umeia nena kue nga ure urana ngana mur ke tunge metenga at nge iau. Ke pomalam NeHalang nena hotonga henonou hote poinga poreke ngana ke i ure nenge poreke toto.

Hotonga Nai Nenge Te Palhelel Nga Letera

14 Ita ta eteia ke hotonga i ure nenge at nge NeHalang pe iau epoi ke pomau ero. Epoi ke pomalaka nga iau ume ana non pe poinga poreke ngana ole tele iau ke nena non iau ol.

15 ✡Pe poinga nemur nenge epoi pulut mene iri pe e eteia luria ero. Ure nenge e teke e poia ngana kou e poia ero pe epoi mene laka ure nenge lemek ero nge e poia.

16 Pe nenge teke e poia ure nenge lemek ero nge e poia, nem luna pomanga e teke hotonga i ure urana ngana ia.

17 Iange iau sipok e poia ure nemur ero, poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge iau laka nenge popoia ure nemur.

18 Iau e eteia ke ute pele nge urana tu teu nge iau ero. E helele ia nei, nga lek poinga nike ngana nenge tu teu nge iau. Iange iau e teke e poia ure nenge urana pe ngana koi nakuk ero nge e poia.

19 Ke ure urana ngana nenge e teke e poia, e poia ero pe epoi mene ure poreke ngana mur nenge lemek ero nge e poia.

20 Ke nenge teke e popoia ure nenge lemek ero nge e poia, iau sipok e poia ure nemur ero ol. Poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge iau laka nenge memeunun nge iau ke popoia ure nemur ol.

21 Ke e hottaua hotonga e koi umume nge iau. Nga etue nenge e teke e poia ure nge urana, ute lohot ke poi ele pe e poia ure nenge poreke.

22 Iau nga letek, mutek tau tote NeHalang nena hotonga.

23 ✡Pe e naue ke pomanga hotonga e nem umume nga letek unne pule. Pe hotonga nei, iri nai NeHalang nena hotonga nenge tutu nga letek tepal helel. Hotonga nei poia iau ke iau ume ana non nga hotonga nenga poinga poreke ngana nenge umume nga letek nei.

24 Iau panei etu ngak poreke toto pai! Itei nenge lape mene hote iau nga singik nenge lape tunge metenga nge iau mai, e?

25 ✡E hele urana toto lange NeHalang nge mene mule iau nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus!

Ke etu ngak pomai koi; Nga letek, iau ume ana non nga hotonga nenge NeHalang. Pe nga lek poinga nike ngana, iau ume ana non nga hotonga nenga poinga poreke ngana.

✡ **7:4:** Rom 6:2, 11 ✡ **7:6:** Rom 8:2; 6:4 ✡ **7:7:** Exo 20:17; Deu 5:21 ✡ **7:11:** Gen 3:13 ✡ **7:12:** 1Ti 1:8 ✡ **7:15:** Kal 5:17 ✡ **7:23:** Kal 5:17; 1Pi 2:11 ✡ **7:25:** 1Ko 15:57

8

Ta Nanasia Opepengpeng Lemene Ngana

1 Lek helenga lochloch ngana nenge het
sisio nei, luna ma hot ke mai koi: Imo nenge
letemo manmanna nge Iesus Kristus, Ne-
Halang lape tuacholia lemo poinga poreke
ngana mur ero ol.
2 Iange nga ume nenge Iesus Kristus poia,
Opepengpeng nenge tunge maulinga, mene
hote imo nga hotonga nenga poinga poreke
ngana pe metenga.
3 Hotonga nenge Moses kikina ngana ero
nge mene mule ita iange singira makuk
mana nge nanasia. Ke pomalam ta nanas
mene poinga poreke ngana mur. Pe Ne-
Halang lemene ero ia poinga poreke ngana
nenge tu teu luluch nge ita, ke pomalam
kulosia i sipona Tuna ke lohot ke i non ke
pomange ita hana porekreke ngana mur, ke
la lohot ke I tunginga nenge mene mule ita
nga rera poinga poreke ngana mur.
4 ✡NeHalang poia ke pomai iange teke ta
nanasia poinga nge pengpeng nenge ho-
tonga heleia ke teke ta nanasia pe ta longo
taua Opepengpeng pe ta nanas mene ita
non lemere ngara nga poinga poreke ngana
ero.
5 Iri nenge te nanas menmene iri siporia
lemeria ngaria nga poinga poreke ngana
mur, leteria tu mana nga poinga poreke
ngana mur. Pe iri nenge te nanas menmene
Opepengpeng lemene ngana mur, leteria tu
mana nga ure nemur nenge Opepengpeng
lemene taua iri.
6 Iange iri nenge leteria tu manmana nga
reria poinga poreke ngana mur, lape te
mete. Pe nenge teke leteria tu mana nga
Opepengpeng pe te nanas mene lemene
ngana, lape NeHalang poia iri ke tetu ke nek
pe tunge maulinga lange iri.
7 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria
ngaria nga poinga poreke ngana mur, te
lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri
iange te longo taua NeHalang nena hotonga
ero pe nakuria ero toto nge te nanasia.
8 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria
ngaria nga reria poinga poreke ngana mur
nakuria ero toto nge te poia NeHalang ke
iech.
9 ✡Pe imo a pomange iri nemur ero.
Nenge teke NeHalang Opene tu teu luluch
toto nge imo lape a nanas mene lememo ng-
amo nga poinga poreke ngana mur ero ol.
Lape a nanas mene Opepengpeng lemene
ngana mur mana. Pe mele nenge Kristus
Opene tu teu luluch nge i ero, Kristus nena
non ia ero.
10 ✡Pe nenge teke Kristus tu teu luluch
nge iong, singim lape mete iange nga lem
poinga poreke ngana. Pe opem lape tu ke
maulul iange o lohot ke iong non nge peng-
peng ke ulolo nga ume nenge Kristus poia.
11 Pe nenge teke i nenge hemaul heke
Iesus nga metenga Opene tu teu luluch nge
iong, iok, lape tunge maulinga langa singim
metmete ngana nem pule. Pe lape poia ke
pomai nga Opene ana ume, Opene nenge tu
teu nge iong.
12 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
ita ara ume nenge ta nanas mene NeHalang
Opene hele ngana. Pe tatu ke ta nanas mene
lemere ngara nga poinga poreke ngana ero.
13 ✡Iange nenge teke otu ke o nanas
mene lemem ngam nga poinga poreke
ngana, lape o mete. Pe nenge teke o
hemete singim lemene ngana mur nga
poinga poreke ngana, lape otu ke o maulul.
14 Iange iri nenge te nanas mene NeHa-
lang Opene, NeHalang tutuna mur ia iri.
15 ✡ ✡Iange Ope nenge NeHalang tunge
lange imo nem, i Ope nenge poia imo ke a
ume manmana ero ol pe i Ope nenge poia
imo ke a matau ero. I Ope nenge poia imo ke
NeHalang tutuna mur imo. Pe nga Ope nem
nena kerkerenga, ita ellechle nakura nge ta
hetue NeHalang ke ta teke, “Temek!”
16 ✡Ke NeHalang Opene hele atat nga
opere mur ke teke NeHalang tutuna mur koi
ita.
17 Pe nenge teke NeHalang tutuna mur
ita, lape ita ul Kristus ke ta mene petanga
mur nge Temere NeHalang nenge talue ke
teke nena hana mur reria ia. Pe utar nenge
NeHalang talue ke teke Kristus nena ia, ita
lape ta mene pule. Ke nenge teke ta takisia
melmelenga luluch nge Kristus, lape tateu
langa nena hemalmalinga pule.

Nge He Lape Ta Mene Hemalmalinga

18 Iau e naue ke hemalmalinga nenge Ne-
Halang lape tunge at nge ita nge he, i ure
nenge palaungana toto nga melmelenga
nenge ta takiskis ia heueu nei.
19 Ure lochloch ngana nenge NeHalang
ala hote te heor haka mana pe te kulala
iange te teke tenau ala tote NeHalang nge
hemallaha hote tutuna mur.
20 ✡Iange ure lochloch ngana nenge Ne-
Halang ala hote, tetu ke pengpeng ke po-
manga alahot ngana ia iri ero ol. Pe tepoi
ke pomau nga lemeria ngaria ero – tepoi
ke pomau nga NeHalang lemene ngana. Ke
pomalam te kulele mene
21 NeHalang ke mene hot kel ia ure
lochloch ngana nenge ala hote iri nga
poinga nenge tetu ke te lapusa sio mana, ke

✡ **8:4:** Kal 5:16, 25 ✡ **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 ✡ **8:10:** Kal 2:20 ✡ **8:13:** Kal 6:8; Kol 3:5 ✡ **8:15:** Mak 14:36; 2Ti 1:7
✡ **8:15:** Kal 4:5-7; Hem 21:7 ✡ **8:16:** 2Ko 1:22 ✡ **8:20:** Gen 3:17-19

tetu ke tepoi tetele mana ol. Pe te poi tetele ngaria nem, pomalaka nga hemalmalinga nenge NeHalang tunge lange tutuna mur.

22 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote iri, te amneia melmelenga pe te kulalala ke at heueu nei. Pe melmelenga nenge te amneia nem pomalaka nga melmelenga nenga hohonga.

23 ✡Pe melmelenga nem lohot mana nge iri ero. Ita nenge ta mene tele NeHalang nena tunginga nenga Opepengpeng, ta amneia melmelenga nem nge tu teu nge ita pule. Pe ta kulele tote NeHalang ke poia ita ke ta lohot ke tutuna mur ita, nga nenge mene mule singira lochloch nga poinga poreke ngana.

24 Ita ta kulkulele mene ara maulinga nga tapa nge NeHalang. Pe nenge teke ta naue NeHalang nge tunge at nge ita lo, lape ta kulele ute pele ero ol. Iange nenge teke mele rahite ure nenge kulelele nga penna lo, lape kulkulelele utar kura?

25 Pe ita ta kulkulele ara maulinga nga tapa nge NeHalang pe ta mene ero kura, ke pomalam pe tatu ke nek mana pe ta kulala.

26 Pe Opepengpeng halaulaua ita nenge sara kikina nge NeHalang ero ke pomalam mana, iange ta eteia poinga nenge ta hetalaulau ero pe ta eteia utar nenge ta hetalaulau ia ero pule. Pe letera meena ngana pe rera tanginga mur tetu teu nga letera nge teu toto pe nakura ero toto nge ta hele urume. Pe Opepengpeng i sipona halaua ita ke hetalaulau ara lange NeHalang.

27 ✡NeHalang nau teu atat nga letera pe eteia letera tuanin ngana mur. Pe eteia Opepengpeng letena tuanin ngana iange Opepengpeng halaua NeHalang nena hana mur ke hetalaulau aria ke kerkereng toto lange NeHalang, pe poia nga poinga nenge NeHalang mutena taua.

28 ✡Pe ita ta eteia ke NeHalang poia ure lochloch ngana ke te ume ke urana nge iri nenge muteria taua I. Ngana laka ita lochloch nenge NeHalang iua ita ke teke ta umeia nena ume nenge teke popoia.

29 ✡Iri nenge leteria manmanna, NeHalang etei tele nike pe hesilei hote iri pe tal hote iri ke altoto, ke tepoi ke mange Tuna. Pomalam Iesus lohot ke pomanga tiria nenge palau.

30 Pe iri nenge NeHalang tal hote ke altoto, iri laka nenge iua ke nena hana mur ia. Pe iri nenge NeHalang iua, iri laka nenge hetue ke te pengpeng nga matana. Pe iri nenge NeHalang hetue ke te pengpeng nga matana, iri laka nenge hemalmalia iri.

Ute Pele Rir Hote Ita Ero Toto Nga Mutenga Nenge NeHalang

31 ✡Ke lape ta hele ke pomerei nga ure nemur nenge NeHalang poia nei mai? Nenge teke NeHalang mes luluch nge ita, itei toto nenge lape lohot ke hekou sue ita?

32 NeHalang rahit ele Tuna ero, tung hote Tuna ke mete ke halaua ita lochloch. Ke nga ume nenge Tuna poia nem, lape NeHalang letena ia ita pe tunge ure lochloch ngana hel at nge ita pule ke halaua ita.

33 ✡Mele pele nakuna ero toto nge poia helenga e ke tua taua NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri. Iange NeHalang i sipona hetue iri ke nena hana mur nge pengpeng.

34 Pe itei toto nge lape hele ke teke NeHalang nena hana mur iri hana porekreke ngana mur? Mele pele ero toto iange Iesus Kristus mete pe maul haka mule nga metenga pe heueu nei are nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal pe hele lala nge NeHalang ke halaulaua ita.

35 Pe itei toto nenge lape rir hote ita nga mutenga nenge Kristus? Nenge teke ure meena ngana lohot nge ita pe ta takisia melmelenga pe mele poi poreke ita, pe uringa lohot nge ita pe rera urelu ero pe metenga lohot nge ita. Ute pele ero toto nga ure lochloch ngana nemur nge lape rir hote ita nga mutenga nenge Kristus!

36 ✡Iange manmanna nge ure nemur lape lohot nge ita ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,

“Kokoes hana te teke te hununе imem nge
iong mana;
Pe te popoia imem ke pomanga sipsip
nenge te hununе.”

37 Ure meena ngana nemur lochloch te heporeke ita nga letera manmanna ngana ero iange i nenge mutena tau tote ita, talue ita ke ta hekou sue ure lochloch ngana nemur.

38 Iange iau e etei tote ke ute pele ero toto nge lape rir hote ita nga nena mutenga nge ita. Metenga pe ure meena ngana mur nenge te lohotot nge ita nga ta maulul ngara. Pe angkelo mur pe ope poreke ngana mur pe ure nemur nenge tetu heueu nei pe ure nemur nenge te lohotot nge he pe kerkerenga mur,

39 pe ure nemur nenge tetu nga ora pe nemur nenge tetu nga ere pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich, ure nemur nakuria ero toto nge te rir hote ita nga NeHalang nena mutenga nge ita, nenge henonou hote nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus poia.

9

NeHalang Hesilei Hote Nena Hana Mur

✡ **8:23:** 2Ko 5:2-4 ✡ **8:27:** Psa 139:1 ✡ **8:28:** Epe 1:11 ✡ **8:29:** Kol 1:18; Hip 1:6 ✡ **8:31:** Psa 118:6 ✡ **8:33:** Isa 50:8-9 ✡ **8:36:** Psa 44:22

Nge Israel

1 Iau Kristus nena non toto koi iau. Pe
e hele ke manmanna pe e pallaklaka ero
koi. Pe e etei ngak nga utar nenge urana pe
utar nenge poreke, Opepengpeng heleia at
nge iau ke teke e hele ke manmanna pe e
pallaklaka ero.
2 Iau letek meena toto pe letek kolkol ke
kokoes mana.
3 ✡Iange lemek ke e teke NeHalang ulo
heke letena inin ngana nge iau toro mana
pe rir hote iau ke Kristus nena non iau ero
ol. Pe e teke mene mule Israel mur, alok
mur pengpeng.
4 ✡Iri Israel mur pe NeHalang nena hana
mur nenge poia iri ke te lohot ke tutuna mur
ia iri pe NeHalang hemallaha hote nena
hemalmalinga lange iri. Pe te takisia Ne-
Halang ke i luluch nge iri pe te mene nena
hotonga mur pe te etei tote poinga nenge
te heto heke NeHalang pe NeHalang poia
tomunga hel ana helenga luluch nge iri.
5 Pe rette Apraham pe Isak pe Iakop reria
tete mur ia iri pe Kristus lohot nge iri hana
ana mata nem. Kristus i NeHalang nenge
nauele ure lochloch pe ta heto hekeke i ke
koko! Manmanna toto.
6 Hehei pe hana halang nge Israel te lo-
hot ke NeHalang nena hana mur ia iri ero
iange leteria manmanna nge Kristus ero. Pe
tomunga hel ana helenga nenge NeHalang
poia lange Apraham nge nike, NeHalang
poia ke lohot ke manmanna.
7 ✡Pe iri nenge Apraham nena tete mur ia
iri, iri lochloch te lohot ke NeHalang tutuna
mur ia iri ero. Iange NeHalang hele lange
Apraham ke teke, "Ne Isak nena tete mur
lape te poi hote lem tete mur nenge e heleia
lange iong nem."
8 ✡Nenge nei luna mai koi: Hehei pe
hana nenge te lohot mana nga poinga nenga
leinga nenge hehei te hohoe iri, iri nemur
Apraham nena tete mur toto ia iri ero. Apra-
ham nena tete mur toto laka iri nenge te
lohot ke pomanga NeHalang nena tomunga
hel ana helenga heleia. Ke iri nemur lape te
lohot ke NeHalang tutuna mur ia iri toto.
9 ✡Iange NeHalang nena tomunga hel ana
helenga nem hele ke mai koi: "Nga hesinga
nenge atat nem, teio iri rahtele henel het pe
eat mule. Pe he Sara lape hoe tum tamane
ngana e."
10 Pe nem mana ero. He Repeka hoe
tutuna mur nai nge iri tatamanna nge non
elle mana nem. Nge rette palaungana ne
Isak.
11-12 ✡Aina nai neu taria hoe iri ero kura
pe NeHalang hesilei hote elle nge iri ke ulolo
ke poi nena ume ana non ia. Pe NeHalang
hele lange he Repeka ke teke, "Tum nenge i
palaungana lape ume mule nge tum nenge
kino." Ke NeHalang iua kol nem iange hes-
ilei hote i pe hesilei hote i nga nena ume e
nenge poia ero. Iange iri nai te poia ume e
nge urana ma poreke ero kura.
13 ✡Ke NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "Iau letek
tutu nge Iakop pe e hesilei hote i pe Iso ero."
14 Ke lape ta hele ke pomerei mai? Lape
ta hele ke ta teke NeHalang poia poinga nge
pengpeng ero kai? Ero toto!
15 ✡Iange NeHalang hele lange Moses ke
teke,
"Lape letek ia mele nenge letek urana ia
pe epoi ke nek lange mele nenge e teke
e halaua i."
16 ✡Ke NeHalang hesilei hote ita iange letena
ia ita. Pe hesilei hote ita nga rera ume urana
ngana mur ero pe nga ita sipora lemera
ngara ero.
17 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele lange ne Parao ke
teke, "E hemes heke iong ke iong naungaala
ana non nge Ekipto, iange e teke e poia iong
ke o hemallaha hote lek kerkerenga. Nga
poinga nem lape hulua lochloch ngana nga
ich te hesongia ek."
18 Ke pomalam NeHalang letena ia mele
nenge teke letena urana ia pe poia mele ke
longo ole nga lemene ngana.

NeHalang Letena Inin Ngana Pe Letena Urana Ngana

19 Iok, amoe onteia iau ol, "Nenge teke
pomam, iok, pomerei toto nenge NeHalang
hele ke teke ta popoi poinga poreke ngana
kura? Pe ara tei toto lape hul mule NeHa-
lang lemene ngana?"
20 ✡Ia kole iong itei toto nenge o teke o hep-
allele mulmule onteinga lala nge NeHalang
malam? Tuninga nenge mele pip hote nga
ich pilpile ngana, ontei mule mele nenge
pip hote i ke pomai ero, "Pomerei nenge o
umeia iau ke pomai?"
21 ✡Nenge teke mele nem lemene ume hot
ke ure nai nga ich pilpile ngana nenge pip
hot tuninga nem ia. Elle nenge ma ke tatalo
elele etue papalauna mur pe elle nenge te
poipoi reria ume ana ia nga etue lochloch.
22 Pe NeHalang poi ke pomalam pule ke
teke hemallaha hote kikina ngana pe letena
inin ngana. Pe ero. Maluch ole mene iri
nenge lape ulo heke letena inin ngana nge
iri. Ngana laka iri nenge NeHalang tatalo
ala ke teke heporeke iri.
23 NeHalang maluch ole iri iange teke
hemallaha hote nena hemalmalinga

✡ **9:3:** Exo 32:32 ✡ **9:4:** Exo 4:22; Lev 1–10; Psa 147:19; Rom 15:8; Hip 9:5 ✡ **9:7:** Gen 21:12 ✡ **9:8:** Kal 4:23 ✡ **9:9:** Gen 18:14 ✡ **9:11-12:** Gen 25:23 ✡ **9:13:** Mal 1:2-3 ✡ **9:15:** Exo 33:19 ✡ **9:16:** Epe 2:8 ✡ **9:17:** Exo 9:16 ✡ **9:20:** Isa 29:16; 45:9 ✡ **9:21:** Jer 18:6

palaungana lange iri nenge letena ia iri. Ngana laka iri nenge NeHalang tataloele tele iri nike ke teke te mene nena hemalmalinga.
24 Pe ita laka nenge NeHalang iua ita nem.
Pe NeHalang mene hote nena hana mur nge
Iuta mana ero, mene hote nena hana mur
nge hana lomonmona ngana mur pule.
25 ✡Ke NeHalang nena alalaha nenge het-
atalonga Hosea has sue ke ulolo, hele ke
teke,
“Hana nenge lek hana mur ia iri ero,
Lape e hetue iri ke ‘lek hana mur ia iri.’
Pe tuele kina nemur nenge mutek taua iri
ero,
lape e hele ia iri ke, ‘Mutek tau tote iri.’ ”
26 ✡Pe pule,
“Nga kileng lochloch ngana nenge E hele
lange iri ke e teke,
‘Imo lek hana mur imo ero.’
Hulua lape te hetue iri ke
‘NeHalang nenge tu ke maulul tutuna
mur ia iri.’ ”
27 ✡Pe hetatalonga Isaias hele urume
hana nenge Israel ke pomai:
“Hehei pe hana nenge Israel iri halang toto
ke pomanga peipei nenga ruach ilina,
pe NeHalang lape mene mule ellechle mana
nge iri
ke te mene maulinga ke koko.
28 Iange Non Soke lape tom choro mene
ana etue ke choro mana
pe poia melmelenga ke lohot nge hehei pe
hana lochloch nga ich
pe lape poia ke ueiuei toto.”
29 ✡Ke pomanga hetatalonga Isaias hele
ngana ia ke ulolo, nenge hele ke teke,
“Nenge teke Non Soke nenge kikina toto
longele matara alona hel ke tetu ero
lape ita lochloch ngana tahet
ke pomange iri nenge Sotom pe
Komora.”

Israel Mur Leteria Manmanna Nge Kristus Ero

30-31 Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur tepur kikiria toto ke te tango rere kue ke te lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana. Pe te hottaua ero iange te teke te poia nga kue nenge te nanas tau tote hotonga mur. Pe hana lomonmona ngana mur tepur kikiria ero mana pe te lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana iange nga leteria manmanna ngana mana.
32 ✡Ia pomerei nge Israel mur te mene ero? Te mene ero iange iri leteria manmanna nge Kristus ero. Pe te teke reria ume urana ngana mur mana lape poia iri ke te pengpeng nga NeHalang matana. Ke pomalam te singsingo nga “um nenge poia hehei pe hana ke te sisingo ia”.
33 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,
“Anau, e talue um e nga kileng nenge Sion.
Um nenge lape poia hehei pe hana ke te
singsingo pe te losio ia.
Pe mele nenge letena manmanna nge I lape
e hile hote i ero.”

10

1 Titik mur pe liliuk mur, ure nenge letek-
tek ia pe e hetalaulau ia, ngana koi nenge e
teke NeHalang mene mule lek hana Israel
mur.
2 Iau e hele ke pomai iange e etei tote: Iri
leteria toto ke te teke te ume nge NeHalang.
Pe leteria matana ngana nga kue nenge te
nanasia ke te ume nge NeHalang, pengpeng
ero.
3 Iange NeHalang poia kue e nenge lape
poia iri ke te lohot ke te pengpeng nga
matana. Pe iri lemeria ero ia ke te nanasia
ero. Te teke te poia iri ke te pengpeng nga
iri siporia reria poinga nenge te nanasia
hotonga.
4 Hotonga nenge NeHalang tunge lange
Moses nem, hetala ngana nge Kristus. Pe iri
lochloch ngana nenge leteria manmanna
nge Kristus, lape te lohot ke te pengpeng nga
NeHalang matana.
5 ✡Moses hele urume hotonga nem nge
lape poia mele ke pengpeng nga NeHalang
matana: Nenge hele ke teke, “Mele nenge
nanas taua hotonga tang ngana lape tu ke
maulul.”
6 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hele urume letera manmanna
ngara nge poia ita ke ta pengpeng nga Ne-
Halang matana: Nenge hele ke teke, “O
ontei mule iong nga letem ke pomai ero, ‘Itei
nenge lape haka langa lut nga tapa?’ (ke
mene sue Kristus at)
7 Pe o ontei mule iong ke pomai ero
pule, ‘Itei nenge lape sio langa metenga ana
kileng?’ ” (ke hemaul heke mule Kristus nga
metenga)
8 NeHalang nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo hele ke mai koi,
“Helenga tu rochroi nge iong nem lo;
tuteu luluch nge iong nga letem pe nga
halim pule.”
Pe helenga nem i helenga nenge lete man-
manna ngana ana nenge mo haliu hotote.
9 Ke nenge teke o hele hot ke o teke, “Iesus i
Non Soke,” pe letem manmanna nga letem
toto ke NeHalang hemaul heke mule i nga
metenga, lape NeHalang mene mule iong.

✡ **9:25:** Hos 2:23 ✡ **9:26:** Hos 1:10 ✡ **9:27:** Isa 10:22-23 ✡ **9:29:** Isa 1:9 ✡ **9:32:** Isa 8:14 ✡ **9:33:** Isa 28:16; 1Pi 2:6 ✡ **10:5:** Lev 18:5 ✡ **10:6:** Deu 30:12-14

10 Iange letem manmanna nge teu toto pe
nem poia iong ke o lohot ke o pengpeng nga
NeHalang matana. Pe nga halim o hele hote
letem manmanna ngana pe nem poia iong
ke NeHalang mene mule iong.
11 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Mele nenge
letena manmanna nge Kristus, lape NeHa-
lang hile hote i ero.”
12 ✡Poinga nem lape lohot ke elle mana nge
Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur
pule. Ute pele nge altoto nge iri ero. Ke
Non Soke elle nem, i hulua lochloch nenge
leteria mamanna nge i aria Non Soke ia, pe
lape tunge ure urana ngana mur lange iri.
13 ✡Ke, “iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge i lape NeHalang mene mule
iri.”
14 Pe nenge teke leteria manmanna nge
NeHalang ero, pomerei nge te onteia I ke
halaua iri? Pe nenge teke te longe NeHalang
nena helenga ero, lape leteria manmanna
nge I ke merei toto? Pe nenge teke mele
haliu hote nena helenga ero, lape te longe
ke mere?
15 ✡Pe nenge teke te kulos hote iri ero lape
te haliu hote nena helenga ke pomerei? Ke
NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Urana toto! Hana nenge
tei hot ia helenga urana toto ngana, ngaria
koi te atat!”
16 ✡Pe hana halang nge Israel te longala
teua helenga urana toto ngana nem ero.
Iange hetatalonga Isaias hele ke teke, “Non
Soke, mele pele letena manmanna nga lem
helenga nenge mo haliu hote lange iri ero.”
17 Ita, letera manmanna ngara lohot iange
ta longe helenga urana toto ngana. Pe ta
longe helenga urana toto ngana iange mele
haliu hote Kristus nena helenga.
18 ✡Pe e teke e onteia imo ke pomai: Hehei
pe hana nenge Israel mai, te longe helenga
urana toto ngana pule ma ero? Iri te longe
ke ulolo. Iange NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo hele ke teke,

“Te longe hana nemur reria haliunga nga
ich lochloch,
pe reria haliunga song ke langa kileng
lochloch ngana nga ich.”

19 ✡Iok, lape e ontei mule imo ke pomai:
Heei pe hana nenge Israel mai, te eteia he-
lenga urana toto ngana pule ma ero? Iri te
eteia ke ulolo. Iange Moses hele tala ke teke,

“Lape e mene teua iri nenge lek hana mur
ia iri ero
ke tetu luluch nge iau,
pe nga nem lape e poia imo ke samo keke iri.
Pe lape letek urana ia iri nenge te eteia
ute e ero toto
pe nga nem lape e helete ininia imo.”

20 ✡Hetatalonga Isaias heleia NeHalang
nena helenga ke mallaha toto ke teke,

“Heei pe hana nenge te tango rerere iau ero,
te hottaua iau.
Pe e hemallaha hote iau lange
iri nenge te ontei rerere iau ero.”

21 ✡Pe nenge Israel, NeHalang hele ke teke,

“Nga etue lochloch etul hote perik ke e teke
elau teua iri.
Pe ero, te longo ole taua iau pe te hele
poreke iau.”

11

Israel Mur Hel Mana Leteria Manmanna Nge Non Soke

1 ✡Iok, lape e ontei ke pomai: NeHalang
mai hile hote nena hana mur ol kai? Ero
toto! Iange iau lek nge Israel pule pe lekte
laka ne Apraham pe e lohot nga kaleu ra-
mana nge Pensamin.
2 Israel mur teha ero kura pe NeHalang
hesilei hote iri ke ulolo ke nena hana mur ia
iri. Ke NeHalang nena hana nemur nenge
hesilei hote iri ke ulolo, lape hile hote iri
ero. Imo a eteia nananga nenge hetatalonga
Elaisa nenge tu nga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo. Elaisa letena inin
taua Israel mur pe hele ke kerkereng toto
lange NeHalang ke teke,
3 ✡ “Non Soke, hana nemur te hune lem
hetatalonga mur pe te toto sue lem tunginga
ana hatanga mur. Pe iau toro mana koi etu
ol pe ngaria koi te teke te hununе iau pullo.”
4 ✡Pe NeHalang tuacholia Eliasa nena he-
lenga ke pomerei? NeHalang tuacholia ke
teke, “Iau e rahit ke lek hana mur iri 7,000 pe
hana nemur te heto hekeke aetapuna nenge
ene Paal ero.”
5 Ke heueu nei pule NeHalang hile hote
nena hana mur Israel ero. I hesilei hote
hehei pe hana hel ke nena hana mur ia iri
nga letena urana ngana.
6 ✡Ke NeHalang hesilei hote iri nga letena
urana ngana mana, pe nga reria ume urana
ngana mur ero. Pe nenge teke NeHalang
hesilei hote iri nga reria ume urana ngana
mur, lape NeHalang nena tunginga nenga
letena urana ngana nem luna ero.
7 Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur
te purpur ke te tango rere ure pe te hottaua
ero pe iri hel mana nenge NeHalang hesilei
hote iri te hottaua. Pe iri lochloch ngana
NeHalang hepiriu ala tote leteria ke te longe
nena iunga ero.

✡ **10:11:** Isa 28:16 ✡ **10:12:** Ume 15:9 ✡ **10:13:** Jol 2:32 ✡ **10:15:** Isa 52:7 ✡ **10:16:** Isa 53:1 ✡ **10:18:** Psa 19:4 ✡ **10:19:** Deu 32:21 ✡ **10:20:** Isa 65:1 ✡ **10:21:** Isa 65:2 ✡ **11:1:** 1Sa 12:22; Psa 94:14; Pil 3:5 ✡ **11:3:** 1Ki 19:10, 14 ✡ **11:4:** 1Ki 19:18 ✡ **11:6:** Kal 3:18 ✡ **11:8:** Deu 29:4; Isa 29:10

8 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
“NeHalang tunge aria lete mete ke leteria
haka ero,
ke te eteia ure nemur nenge te esesia
ero pe
te eteia ure nemur nenge te longlonge
ero.
Ke ure nei lohotot ke heueu nei lohotot
kura.”
9 ✡Pe ne Teuit hele ke teke,
“Iau lemek toto ke e teke aria ngaunga
matana mur
te hesingo ia iri ke te losio
pe ekoukou ele iri ke te tekema te urana
nga NeHalang matana.
Pe lemek toto ke e teke NeHalang tunge
tuangachol lange iri.
10 Pe lemek toto ke e teke NeHalang poia iri
ke mataria hit ke te kolkol
pe poia iri ke teura ero toto
nga ure meena ngana mur nenge loho-
tot nge iri.”

NeHalang Mene Mule Hana Lomonmona Ngana Mur

11 ✡Iok, lape e ontei mule pule: Iuta mur
te losio ngaria neu mau, lape te poreke
sapele pe te urana mule ero ol? Pomam
ero! Reria poinga poreke ngana nem ha-
laua hana lomonmona ngana mur ke te
mene maulinga ke koko, pe nem poia Israel
mur ke saria keke iri.
12 Iuta mur tehul rumeria ia Kristus pe
nga reria poinga nem, NeHalang poi ke
urana lange hehei pe hana nga ich. Iuta
mur leteria manmanna nge Kristus ero,
ke pomalam NeHalang poi ke urana lange
hana lomonmona ngana mur. Pe nenge
teke Iuta mur lochloch leteria manmanna
mule nge Kristus, lape NeHalang poi ke
urana toto lange hehei pe hana lochloch
ngana nga ich!

NeHalang Tunge Maulinga Lange Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

13 Iok, imo hana lomonmona ngana mur,
lape e hele lange imo. Iau hekulkulonga
nenge e ume luluch nge hana lomonmona
ngana mur pe e tung teu tote iau nga ume
nem.
14 Iange iau e teke e heneue lek hana
mur ke te poi ke pomange hana lomonmona
ngana mur nge NeHalang mene mule iri.
15 NeHalang hile hote iri mukam ke po-
malam mene mule hehei pe hana nga ich ke
tetu ke elle luluch nge i. Pe nga etue nenge
NeHalang mene mule Israel mur, lape tepoi
ke pomalaka nga te maul haka mule nga
metenga.
16 Ke i manmanna toto nge NeHalang
hesilei hote Israel mur nga poinga nei.
Nenge teke ngaunga ele unne nenge tepoi
tunginga ia lohot ke urana, ngaunga aluana
lochloch lape te urana pule. Pe nenge teke
ae ulana mur te urana, ae perperna mur
lape te urana pule.
17 ✡Pe NeHalang hile hote Iuta mur hel
pe mene hana lomonmona ngana mur ke
te mene muria. Ke iri tepoi ke pomanga
ae oliua toto ngana perperna mur nenge
te chato hote iri. Pe hana lomonmona
ngana mur tepoi ke pomalaka nga ae oliua
uraurau ana perperna mur nenge te mene
muria ke te tuatom teu mule nga ae oliua
toto ngana tana. Pe Iuta mur reria tete mur
iri ae ulana urana ngana nem. Ke imo hana
lomonmona ngana mur, heueu nei a mene
maulinga pule nga ae ulana urana ngana
nenge Iuta mur.
18 Ke pomalam a palut laka rara pe anau
sio mene ae perperna nemur ero. Iange
imo ae ulana inheke imo pe imo a inheke ae
ulana ero.
19 Iok, lape a hele ke a teke, “Te chatoa ae
perperna nemur lo pomalam e puotom tele
iau ke e mene muria.”
20 Nem manmanna. Pe ae perperna ne-
mur te chato hote iri iange leteria man-
manna ero pe iong o mene muria iange
letem manmanna nge Kristus. Pe o palut
laka rara ero. Urana nge o matau.
21 Iange nenge teke letem manmanna ero
lape NeHalang hile hote iong pule ke po-
manga ae perperna nemur nenge chato
hote iri neu.
22 ✡Ke o naue lo? NeHalang nena poinga
urana pe i nge maluch ero la. Ke iri nenge
leteria manmanna ero NeHalang maluch
ole iri ero. Pe i poi ke nek lange iong nga
nenge teke o nanasia mene lemene ngana.
Pe nenge teke o nanasia lemene ngana ero,
i lape chato hote iong pule.
23 Pe nenge teke Iuta mur leteria man-
manna mule, NeHalang nakuna nge tuatom
teu mule iri nga muria nenge chato hote iri
ia ke tetu mule nga muria.
24 Letemo metene ke nek! Iuta mur iri
ae oliua toto ngana perperna mur ia iri. Pe
imo, ae oliua nenge uraurau ana perperna
mur. Pe NeHalang chato hote Iuta mur pe
tuatom teua imo langa ae oliua toto ngana
tana ke a mene muria. Pe nenge teke Iuta
mur leteria manmanna mule, semel mana
nge NeHalang tuatom teu mule iri langa
muria!

NeHalang Lape Mene Mule Israel Mur Pe Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

✡ **11:9:** Psa 69:22-23 ✡ **11:11:** Ume 13:46 ✡ **11:17:** Epe 2:11-19 ✡ **11:22:** Ioa 15:2, 4

25 Ke titik mur pe liliuk mur, lemek ke
e teke a eteia helenga manmanna ngana
nenge NeHalang hemallaha hote nei ol. Po-
malam lape a eteia pe a hele ke a teke, “Man-
manna iam, imem mo etei lochloche NeHa-
lang letena tuanin ngana ero i!” Ke ana
helenga mai koi: Israel mur halang leme-
ria ero nge leteria manmanna nge Kris-
tus. Pe lape tepoi ke pomalam kela het nga
etue nenge hana lomonmona ngana nemur
nenge NeHalang amele iri, teteu kela tetu
luluch nge NeHalang.
26 ✡Ke nga kue nem NeHalang lape mene
mule Israel mur lochloch. Ke pomanga
NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,
“Non nenge lape mene mule hehei pe hana
lape lohot nge Sion nga kileng nenge
Ierusalem.
Pe lape holoa sue ne Iakop nena tete
mur reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus lochloch.
27 ✡Ke nenge nei poi ke pomanga lek to-
munga hel ana helenga
nenge e saua reria poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto.”
28 Israel nemur lemeria ero nge te longala
teua helenga urana toto ngana ke tuteu nge
iri, ke pomalam te lohot ke NeHalang nena
ngarang mur ia iri, ke nem halaua imo
hana lomonmona ngana mur. Pe NeHalang
mutena taua Israel mur iange nga nena
tomunga hel ana helenga nenge poia lange
reria tete mur.
29 Iange NeHalang hul mule letena ero
ol nga ure urana ngana mur nenge tunge
lange iri nenge hesilei hote iri ke ulolo.
30 Ke pomange imo hana lomonmona
ngana mur. Nge nike a longo ole taua Ne-
Halang pe NeHalang letena ia imo pe mene
mule imo iange Israel mur te longo olole.
31 Ke heueu nei Israel mur lemeria ero
nge te longo tau pe nenge teke lemeria, te
longo tau pe NeHalang letena ia iri pule ke
pomange imo.
32 NeHalang poia hehei pe hana lochloch
ngana nga ich ke tepoi manmana poinga
poreke ngana iange nga reria longonga ole.
Pe poia iri ke pomai iange teke letena ia iri
lochloch.

Ta Heto Heke NeHalang Ene

33 ✡NeHalang letena tuanin ngana pe
letena matana ngana elela toto pe i non
urana ngana ia toto! Mele pele nakuna
ero toto nge letena matana hote NeHalang
letena tuanin hot ngana ia nena ume mur!
34 ✡ “Itei toto eteia Non Soke letena tuanin
ngana mur?
Pe itei toto tunge lete matana ngana
lange i?”
35 ✡ “Pe itei toto tunge ute lange NeHalang ke
lape NeHalang tuachol mule lange i?”
36 ✡Ero toto! Iange NeHalang ala hote ure
lochloch pe ala hote ure lochloch ke nena
ia, pe ure lochloch temeria i. Ta heto heke
NeHalang ene ke koko! Manmanna toto.

12

Ta Tung Teu Tote Ita Lange NeHalang

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, lek helenga
lochloch ngana koi tetu pe lape ta potar ol?
E hele ke kerkereng toto lange imo. Ne-
Halang letena ia ita ke palaungana toto lo.
Ke pomalam e teke a tung teu tote singimo
lange i ke pomanga tunginga nenge maulul
pe lemlem ke a poia nena ume. Nenge
nei i kue nenge a heto heke NeHalang nga
letemo pe lape poia i ke iech.
2 Pe a nanasia poinga nenge hehei pe
hana nga ich ero, a longele NeHalang ke het-
aua letemo tuanin ngana nike ngana mur
nga heueu ngana. Ke NeHalang lape hulia
lemo poinga mur ke nanasia letemo tuanin
ngana heueu ngana nemur. Ke pomalam
lape a etei tote poinga nemur nenge Ne-
Halang mutena taua iri, pe a eteia poinga
nemur nenge te urana pe te pengpeng pe
poia i ke iech.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nemur Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita

3 ✡Iau e lohot ke iau non nenge pomai nga
tunginga nenge NeHalang tunge at nge iau.
Ke pomalam e hele lange imo elle pe elle
ke mai: Otal heke tote iong ke o teke iong
non toto ero. Otal sio mene iong pe o amnei
urume iong nga letem manmanna ngana
nenge NeHalang tunge lange iong.
4 ✡Ita elle pe elle singira sachanchana ha-
lang. Pe singira sachanchana nemur aria
ume altototo.
5 Ke pomalam mana nge ita. Ita halang
pe singira elle mana luluch nge Kristus pe
singira sachanchana nemur te tuatom tele
hel luluch nge pekngaria mur.
6 ✡NeHalang letena urana ia ita ke tunge
tunginga kuenkuena ngana mur at nge ita.
Mele nenge mene tunginga nenge hetatat-
alo, poia ke purpure letena manmanna
ngana.
7 Pe mele nenge mene tunginga nenge
halaulaua hehei pe hana, poia ana ume ke
manmanna ke halaua hehei pe hana. Pe
mele nenge mene tunginga nenge hetot-
toro, poia ana ume ke manmanna ke het-
oro.

✡ **11:26:** Isa 59:20-21 ✡ **11:27:** Jer 31:33-34 ✡ **11:33:** Isa 55:8-9 ✡ **11:34:** Isa 40:13; 1Ko 2:16 ✡ **11:35:** Job 41:11 ✡ **11:36:** 1Ko 8:6 ✡ **12:1:** Rom 6:11, 13; 1Pi 2:5 ✡ **12:3:** 1Ko 12:11; Epe 4:7; Pil 2:3 ✡ **12:4:** 1Ko 12:12, 27 ✡ **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11

8 Pe mele nenge mene tunginga nenge he
kerkerkereng ia hehei pe hana leteria, poia
ana ume nem ke lohot ke manmanna. Pe
mele nenge mene tunginga nenge tungtung
ure lala nge mele hel, poia nga letena toto
ke hile hote ure. Pe mele nenge mene
tunginga nenge i mukmuka nge hehei pe
hana, nakuna taktakia ana ume nem. Pe
mele nenge mene tunginga nenge letena ia
hehei pe hana, iech mana pe poia ana ume
nem ke lohot.

Mutera Tau Tote Hehei Pe Hana

9 Nga etue nenge mutemo taua hehei pe
hana, mutemo taua iri ke manmanna pe a
channanga mana ero. Pe a hile hote poinga
poreke ngana pe a rahit mene poinga nenge
urana.
10 ✡A tung tote letemo lange pekngamo
mur pe mutemo tau tote iri. Pe a heto heke
menmene pekngamo mur.
11 A ume ke kerkereng toto pe lemo melei
tana rara ero. A tung tote letemo lange Non
Soke ke a ume nge i.
12 ✡A iech pe a kulele mene utar nenge
letemo tu hit menmene nenge lape at. Pe
nenge teke ure meena ngana lohot nge imo
a takis mene pe a hetalaulau ke kokoes.
13 ✡A tunge lemo urelu hel lange NeHa-
lang nena hana mur hel pule pe a lohe lemo
pele matana mur lange hana nemur nenge
teat nga kileng tau ngana.
14 ✡A onteia NeHalang ke poi ke urana
lange hana nemur nenge tepoi porekreke
imo pe a onteia i ke he poreke iri ero.
15 A iech luluch nge iri nemur nenge te
iechiech pe a tang luluch nge iri nemur
nenge te tangtang.
16 ✡Atu ke letemo elle luluch nge hulua
lochloch pe atal heke imo ero, a au sio mene
imo ke aume luluch nge iri nenge pingaria
iuiu ero. Atal heke imo ke a teke imo toto
ero.
17 ✡Nenge teke mele poia poinga poreke
ngana e lange imo, a tuacholia poinga
poreke ngana e lange iri ero. Ames ke
kerkereng ke a poia poinga nenge urana
nga hulua mataria.
18 A ume ke kerkereng toto ke atu ke
letemo elle luluch nge hulua lochloch.
19 ✡Titik mur pe liliuk mur, a tuacholia
poinga poreke ngana nenge mele hel te poia
lange imo ero. A hei tele lange NeHalang
ke tuacholia nga letena inin ngana. Iange
NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, heleia Non Soke hele ngana nge hele
ke teke, “Iau sipok lape e tuacholia poinga
poreke ngana nenge te poia.”
20 ✡Pe imo, urana nenge apoi ke pomai
koi,
“Nenge teke lemo ngarang mur te mete aria,
a hengaua iri.
Pe nenge teke te meteune ech, a tunge
ech lange iri ke tein.
Nenge teke a poia poinga nei lange iri, lape
temei tote iri.”
21 A longala teua poinga poreke ngana ke
hekou sue imo ero. A poia poinga urana
ngana ke a hekou sue poinga poreke ngana.

13

Ta Longo Taua Hana Nenge Te Here Kileng

1 ✡Urana nge imo hehei pe hana lochloch
atu ke a longo tau mene hana nenge tenau
ele imo, iange NeHalang i sipona tal hote
poinga nem pe tunge hana nemur aria ume
nenge tenau elele hehei pe hana. Pe iri
te lohot pe tepoi ke pomam nga iri siporia
lemeria ngaria ero.
2 Ke mele hel nenge te longo ole taua hana
nemur, te longo ole tau ume nenge NeHa-
lang tal hote ke ulolo. Pe mele hel nenge
tepoi ke pomam, te longia aria melmelenga
nenge lape lohot nge iri ke ulolo.
3 ✡Iange iri nemur nenge te nanasia
poinga nge pengpeng, te mataua hana
nenge tenau elele iri ero. Iri nemur nenge
te popoi poinga poreke ngana mana, te
mataua hana nemur nenge tenau elele iri.
Ke nenge teke lememo ero nge a mataua
hana nenge tenau elele imo, iok, a nanas
mene poinga nge pengpeng.
4 Iange hana nemur, NeHalang nena ume
ana hana mur ia iri, nenge teume ke te
halaulaua imo ke atu ke nek. Pe nenge teke
a popoi poinga poreke ngana, nem lape poia
imo ke a matau. Hana nemur, NeHalang
talue iri ke nena ume ana hana mur ia iri pe
te mene hekerkerenga nenge te tung hote
NeHalang letena inin ngana lala nge mele
hel nenge te popoi poinga poreke ngana.
5 Ke pomalam urana nge a longo taua
iri. Pe a longo taua iri nga lemo mataunga
nenge, a teke lape te poia NeHalang letena
inin ngana ke lohot nge imo ero. Pe pule, a
longo taua iri nga ure urana ngana nenge
a eteia ke NeHalang poi hote ke teke ta
nanasia.
6 ✡Ke ngana laka nenge a sausau umtu-
tuna pule. Iange hana nemur te umume nge
NeHalang pe te poia aria ume ke lohot ke
nek ke kokoes.
7 Ke pomalam ume nemur nenge a poia
lange iri ero kura, a poia lange iri ol. Nenge

✡ **12:10:** 1Pi 1:22 ✡ **12:12:** 1Te 5:16-18 ✡ **12:13:** Hip 13:2 ✡ **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12 ✡ **12:16:** Pro 3:7
✡ **12:17:** 1Te 5:15 ✡ **12:19:** Deu 32:35; Mat 5:39 ✡ **12:20:** Pro 25:21-22; Mat 5:44 ✡ **13:1:** Pro 8:15; Tit 3:1
✡ **13:3:** 1Pi 2:13-14 ✡ **13:6:** Mat 22:21

teke asau umtutuna ero kura, asau umtutuna ol. Pe nenge teke a poi ke nek lange hel nge iri ero kura, apoi ke nek lange iri ol. Pe nenge teke atal heke hel nge iri ero kura atal heke iri ol.

Mutera Taua Pekngara Mur Iange Ara Etue Heroi Lo

8 ✡A hanok ia umtutuna ma ute e nge mele ero toto. Mutemo taua pekngamo mur pe lemo mutenga nem, a poia ke pomanga lemo hanganok nenge a tunge lange mele elle pe elle. Mele nenge poi ke pomai, nanas tau tote hotonga hele ngana.

9 ✡Iange hotonga hele ke teke, “O heporeke leinga ero,” “O hune mele ero,” “O keme ero,” “O memeleia mele nena ute e ero.” Ke hotonga nemur pe hel pule, iri lochloch te lohot nga hotonga tana elle nenge hele ke teke, “Mutem taua mele hel pule ke pomanga mutem taua iong sipom.”

10 ✡Iange mele nenge mutena taua pekngana mur, poia poinga poreke ngana e lange iri ero. Ke nenge teke mutemo taua hehei pe hana, a nanasia hotonga lochloch ke ululo.

11 ✡Pe a poia ol iange ta tutu nga etue e lokoi. Etue nei i etue nenge ta mamamani ero ol koi, matara charchara mana pe ta nauala mana ol. Iange etue heroi lo nenge lape NeHalang mene mule ita nga rera melmelenga mur pe tala nga lut nga tapa.

12 ✡Tatu nga kileng au ngana ke mala toto lo pe mam pe kileng chach sio ke etue heueu ngana e at. Pe tatu hit mene poinga nemur nenge ta popoia iri nga kileng au ngana ero ol. Ta ra heke rera palinga hel ana ure mur nenga kileng mesehe ngana ana.

13 ✡Ta almasia rera inga mur pe tai ke ta pengpeng ke pomange hehei pe hana nenge teii nga kileng mesehe ngana. Pe tain ke ara hauaua ulu ero ol. Pe poinga poreke ngana mur pe salaunga ana poinga pe poinga nenge tama lululuch nge hehei, ta hile tote iri ol. Pe tapal hel ero pe sara keke hel ero ol.

14 ✡Pe lape apoi ke pomai koi: A mene ara Non Soke Iesus Kristus ke pomanga lemo hengeron nenge a heron heke nge imo. Pe singimo lemene ngana mur nga poinga poreke ngana, a hile iri ke te lasus toto ol.

14

Ta Halaua Iri Nenge Leteria Manmanna Ngana Kerkereng Ero

1 ✡Hana pe hehei hel leteria manmanna nge Kristus pe leteria manmanna ngaria kerkereng ero iange leteria nachnai nga ure hel. A long teua iri lange imo pe a hele inin taua iri nga reria poinga nenge te poia nem ero.

2 ✡Mele hel nenge leteria manmanna ngana kerkereng te teke urana nge te ngaua ngaunga kuenkuena ngana mur. Pe iri nenge leteria manmanna ngana kerkereng ero, te teke urana nge te ngau mene ngaunga hel mana pe huros ero.

3 ✡Pe urana ero nge mele nenge ngaungau huros ero nge ngailele mele nenge ngaungaua ngaunga kuena ngana mur. Iange mele nenge ngaungaua ngaunga kuena ngana mur, NeHalang mene mule i ke ululo.

4 ✡Ke o amnei teu langa mele nena poinga mur ero. Mele nem, Non Soke nena non ia i. Pe pomere nge o teke o nauele i. Pe nenge teke non nem losio ma mes ke kerkereng Non Soke i sipona lape amnei teu laia. Pe Non Soke nena non nenge umume nge i, lape ume ke kerkereng iange Non Soke i sipona halaulaua i.

5 ✡Mele hel te teke etue hel papalauna nga etue hel, pe mele hel te teke etue lochloch iri etue papalauna mur ia iri. Nga ure nenge pomam, imo elle pe elle amnei teu ke nek pe a nanas ia utar nenge imo elle pe elle a teke urana.

6 Mele hel nenge te teke etue e palaungana nga etue hel, te talue etue nem ke i etue nenge te heto hekeke Non Soke ia. Pe iri nenge te ngaua ngaunga kuenkuena ngana mur, te teke urana nga Non Soke matana pe te hele urana lange i nga ngaunga nemur. Pe mele hel nenge lemeria ero nge te ngau huros, te teke urana nga Non Soke matana pe te hele urana lange Non Soke nga ngaunga hel mana nenge te ngaua.

7 Iange mele pele tu ke heiech ia i sipona nga lemene ngana ero pe mete nga i sipona lemene ngana ero.

8 ✡Nenge teke tatu ke ta maulul, ta maulul nga Non Soke lemene ngana pe nenge teke ta mete, ta mete nga Non Soke lemene ngana pule. Ke nenge teke ta maulul ma ta mete, ta nanas mene Non Soke lemene ngana.

9 Kristus mete pe maul haka mule nga metenga ke ulolo. Ke nga poinga nem, Kristus lohot ke i Non Soke nge iri lochloch. Iri nenge te mete pe iri nenge te maulul pule.

10 ✡Ke pomerei nenge a henonou perimo lange pekngamo mur ke a teke te poia poinga poreke ngana. Pe pomerei nge a ngailelele iri? Ita lochloch lape tames nga

---

✡ **13:8:** Mat 22:39-40; Iei 2:8 ✡ **13:9:** Exo 20:13-15, 17; Deu 5:17-19, 21 ✡ **13:10:** 1Ko 13:4-7 ✡ **13:11:** Epe 5:14; 1Te 5:6-7 ✡ **13:12:** 1Io 2:8 ✡ **13:13:** Luk 21:34; Epe 5:18 ✡ **13:14:** Epe 5:11 ✡ **14:1:** Rom 15:7 ✡ **14:2:** Gen 9:3-4 ✡ **14:3:** Kol 2:16 ✡ **14:4:** Mat 7:1; Iei 4:11-12 ✡ **14:5:** Kal 4:10-11 ✡ **14:8:** Kal 2:20 ✡ **14:10:** 2Ko 5:10

NeHalang matana ke amnei teu at nge ita
nga rera poinga mur.
11 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke mai,
“NeHalang hele ke teke,
‘Iau etu ke e maulul ke manmanna,
pe manmanna toto ke hulua lochloch
lape te tualou sio nga matak
ke te heto heke iau;
pe hulua lochloch lape te hele hot
ke te teke iau NeHalang toto ngana.’ ”
12 Ke pomalam, ita elle pe elle lape ta mes
nga NeHalang matana pe ta hele hote rera
poinga mur pe ta kulele ana tuangachol.

Ta Heporeke Pekngara Mur Nga Leteria Manmanna Ngana Ero

13 Ke pomalam ta henonou perra lange
pekngara mur ero. Ure nenge urana nge ta
poia ngana koi nei: Letera haka ke ta poia
tira e ma liura e ke losio nga poinga poreke
ngana ero.
14 ✡Iau e nanas tau tote ara Non Soke Iesus
pe manmanna ke e eteia ke ute pele nge
poreke nge tuteu nga ngaunga pele ero. Pe
mele hel nenge te teke ngaunga e poreke,
ngaunga nem poreke mana nge iri nenge te
teke poreke.
15 ✡Ke nenge teke o heporeke tim ma lium
e letena iange o ngaua ngaunga e nenge i
teke poreke, poinga nem henonou hote ke
iong mutem taua i ero toto. Nakuna urana
ero nge o heporeke tim e nga letena man-
manna ngana, iange i pule, Kristus mete ke
mene mule i ke ulolo.
16 Ke pomalam poinga nenge a teke urana
nge a poia pe mele hel te heleia ke te teke
poreke, a poia ero ol.
17 Iange NeHalang nena naualanga pe
nekinga tu nga ure nenge ta ngaungaua pe
ta ininia ero. Ana ure toto ngana laka:
Poinga nenge tatu ke ta pengpeng pe ta
nanasia NeHalang lemene ngana mur pe
poinga nenge tatu ke letera elle luluch nge
NeHalang pe poinga nenge Opepengpeng
poia letera ke iech manmana.
18 Iange mele hel nenge te nanasia poinga
nemur ke te ume nge Kristus, lape te poia
NeHalang ke iech pe pule hehei pe hana
lape te heleia ke te teke poinga nem urana.
19 ✡Ke pomalam ta ume ke kerkereng ke
tapoi hote poinga nemur nenge hetakile
hehei pe hana ke nek pe hekerkereng ia
mele elle pe elle.
20 ✡A heporeke NeHalang nena ume nga
poinga nenge aheo nga naunga ero. Iange
NeHalang heo ele ngaunga e ero. Pe poinga
nenge mele ngaua ngaunga e ke he poreke
mele nga letena manmanna ngana, poinga
nem poreke.
21 Iong o teke o ngaungaua huros ma o
inin ia ech kerkereng ngana? Utar nenge
o teke opoia letem matana hote ke nek
mukam. Nenge teke lem poinga nem hep-
oreke mele letena manmanna ngana, urana
nge o poia ero nike.
22 A rahite letemo manmanna ngana mur
ke tu mana nge imo pe NeHalang, nga
ngaunga nemur nenge imo elle pe elle a
ngaungaua. Mele nenge poia ute nenge i
sipona teke urana pe amneia ke poia poinga
poreke ngana e ero, urana nge o iech.
23 Pe mele nenge letena nachnai ia
ngaunga nenge lape ngaua, poia poinga
poreke ngana nga nenge teke ngau mule
ngaunga nem. Iange poia nena poinga
nem pe amneia nga letena ke poinga nem
poreke. Pe ure nenge ta poia nga letera
manmanna ngana ero, i poinga poreke
ngana.

15

Ta Poia Mele Hel Ke Te Iech Pe Ita Sipora Ero

1 Ita nenge letera manmanna ngana kerk-
ereng, ta halaua iri nenge leteria man-
manna ngana kerkereng ero ke ta takisia
aria melmelenga pule, pe letera tu mana
nga rera iechinga mur ero.
2 ✡Urana nge ta poia iri nemur ke te iech
pe ta halaua iri ke ta he kerkerengia leteria
manmanna ngana mur.
3 ✡Iange Kristus poia ume nenge tung
mule iechinga lange i sipona ero. Ke po-
manga NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke
teke, “Helenga poreke ngana nenge hehei
pe hana te poia lange iong, ana melmelenga
koi lohot nge iau.”
4 ✡Ure lochloch ngana nenge tehas sue
nge nike ke ulolo, tehas sue ke hetore koi
ita. Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hetakile ita ke tatu ke nek pe
hekerkereng ia ita ke ta rahite letera man-
manna ngana pe tatu ke ta kulkulele mene
ara maulinga nga tapa nge i.
5 NeHalang i non nenge he kerkereng ia
ita pe poia ita ke tatu ke nek. Pe e hetalaulau
amo ke NeHalang poia imo ke atu luluch ke
elle pe letemo ma ke elle ke a nanasia Iesus
Kristus nena poinga mur.
6 Ke pomalam ames ke elle pe a heto heke
NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus
Temene.

Helenga Urana Toto Ngana Lohot Nge Hana Lomonmona Ngana Mur

✡ **14:11:** Isa 45:23; Pil 2:10-11 ✡ **14:14:** Ume 10:15; Tit 1:15 ✡ **14:15:** 1Ko 8:11-13 ✡ **14:19:** Rom 12:18; 15:2
✡ **14:20:** 1Ko 8:13 ✡ **15:2:** 1Ko 10:24, 33 ✡ **15:3:** Psa 69:9 ✡ **15:4:** 2Ti 3:16 ✡ **15:7:** Rom 14:1

7 ✡Iok, Kristus longala teua ita ke ulolo ke
pomalam apoi ke urana lala nge imo elle pe
elle ke a longala teu helia imo. Pe poinga
nem lape poia hehei pe hana ke te heto heke
NeHalang.
8 ✡Iange Kristus lohot ke i ume ana non
nenge halaulaua imem Iuta mur. Nem
henonou hote ke NeHalang nena tomunga
hel ana helenga nenge poia lange Iuta mur
reria tete mur, lohot ke manmanna.
9 ✡Pe pule poia hana lomonmona ngana
mur ke te heto heke NeHalang iange i non
nge letentena ia iri. Ke pomanga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke:
"Ke pomalam lape e heto heke em,
nga etue nenge etu luluch nge hana
lomonmona ngana mur.
Pe lape e peua peunga mur ke e heto heke
em."
10 ✡Pe NeHalang nena alalaha e pule hele ke
teke,
"Imo hana lomonmona ngana mur,
a iech luluch nge NeHalang nena hana
mur."
11 ✡Pe nena alalaha e pule hele ke teke,
"Imo hana lomonmona ngana mur
a heto heke Non Soke.
Imo hehei pe hana lochloch,
a peua peunga mur ke a heto heke i."
12 ✡Pe hetatalonga Isaias heleia pule ke teke,
"Ne Iese palau nette e lape is toto haka,
pe lape lohot ke i naungaala ana non
nenge lape nauele hana lomonmona ngana
mur.
Pe aria kulkulalanga nenga maulinga
tu nge i."
13 NeHalang i non nenge tunge kulku-
lalanga nga maulinga nga tapa nge ita. Pe
e hetalaulau amo lange i ke poia imo ke
letemo ma ke nek pe a iech nga letemo
manmanna ngana. Pe Opepengpeng lape
he kerkereng ia imo nga amo kulkulalanga
nga maulinga nge NeHalang.

Paulus Hele Urume Nena Ume

14 Iok titik mur pe liliuk mur, Iau letek
manmanna ke ure urana ngana mur halang
tetu teu nge imo. E eteia ke letemo matana
ngana urana ke a purpur nge a hetoro helel
ia imo.
15 Pe lek helenga hel nga alalaha nei e hele
chach hot tote pe era hala halik ia ero, iange
e teke e helete metene mule imo nga ure
nemur. E poia ke pomam iange NeHalang
letena urana toto nge iau
16 ✡ke e poia Iesus Kristus ana ume lange
hana lomonmona ngana mur. Pe e ume
nge NeHalang ke e haliu hotote nena he-
lenga urana toto ngana. Ke pomalam
hana lomonmona ngana mur lape tepoi
ke pomanga tunginga nenge Opepengpeng
helemlem ia pe NeHalang longele ke mene.
17 Iau e nanas tau tote Iesus Kristus ke
pomalam e iech toto nge e poia NeHalang
nena ume.
18 Pe lemek ero toto nge e hele hote ume
pele nge mele pule poia. E teke e hele ke
kerkereng toto nga ume nenge Kristus poia
nge iau ke e poia hana lomonmona ngana
mur ke te longo taua NeHalang. Pe te longo
taua NeHalang nga helenga nenge e heleia
pe nga ume nenge e poia.
19 Ngana laka nga Opepengpeng nena
kerkerenga nenge he kerkereng ia iau ke
epoi hotote ure papalauna nemur nenge e
hele pe te lohot manmana. Ke e talun ke e
haliu hote helenga urana toto ngana nenge
Kristus, ke rongo heke lochloche kileng ne-
mur nge Ierusalem pe ramak laia nga kileng
mur nge Ilirikam pule.
20 ✡Iau lemek toto ke e teke e haliu hote
helenga urana toto ngana nenge Kristus
nga kileng nemur nenge te eteia Kristus
ero kura. Iange lemek ero nge e ume
haka mana nga ume nenge mele nge altoto
talune ke ulolo.
21 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
"Iri nemur nenge te longe pingana ero toto
lape te naue i,
pe iri nemur nenge te longe nena he-
lenga ero toto lape te eteia ke nek."
22 ✡Ke ume nei poi ele iau ke kokoes ke
ngana laka nenge eat ke e lohot nge imo
erochro.

Paulus La Ke Nau Tote NeHalang Nena Hana Mur Nge Rom

23 E teke ela ke enau toto imo pe ero
manmana ke hesinga halang la ke ulolo. Pe
heueu nei e teke ela toto nge imo ol iange
e heulo hote lek ume lochloch ngana nga
kileng nemur nga lamai ke het lo.
24 Ke pomalam lape ela nga kileng nenge
Sipein pe ela ke e lohot nge imo ke etu pol
pe e iech luluch nge imo mukam. Pe iau e
teke urana nge a halaua iau nga lek kue ke
ela nga kileng nem.
25 ✡Pe heueu nei e lala nge Ierusalem kura
ke e laia halaunga nenge lala nge NeHalang
nena hana mur nga lamau.
26 ✡Iange NeHalang nena hana mur nenge
Mesatonia pe Akaia tetal helenga lo pe te
iech ke te teke te tunge reria halaunga nga

✡ **15:8:** Mat 15:24 ✡ **15:9:** Psa 18:49; Ume 3:25 ✡ **15:10:** Deu 32:43 ✡ **15:11:** Psa 117:1 ✡ **15:12:** Isa 11:10; Hem 5:5 ✡ **15:16:** Rom 1:5; 11:13 ✡ **15:20:** 2Ko 10:15-16 ✡ **15:21:** Isa 52:15 ✡ **15:22:** Rom 1:13 ✡ **15:25:** 1Ko 16:1-4 ✡ **15:26:** Ume 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2, 12

umtutuna ke lange NeHalang nena hana mur nge Ierusalem nenge reria ure ero.

27 ✡Iri siporia tetal helenga pe te iech mana nge tepoi ke pomau. Pe urana nge tepoi ke pomau, iange Iuta mur laka nenge te halaua hana lomonmona ngana mur nga ure urana ngana mur nge NeHalang ke halaua iri nga operia mur. Ke pomalam hana lomonmona ngana te tuacholia ke te halaua Iuta mur nga ure nenge halau mene singiria.

28 Ke iau lape e tunge umtutuna nemur lange NeHalang nena hana mur ke te rahite mukam. Ke het pe ramak lange Sipein pe nga ela ngak, lape enau toto imo mukam.

29 ✡Iau e eteia ke ulolo ke Kristus nena petanga mur te muta toto nge iau lo. Pe nga etue nenge ela nge imo, lape e tunge petanga nemur lange imo.

30 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, nga letera manmanna ngana nge ara Non Soke Iesus Kristus pe nga mutenga nenge Opepengpeng tunge at nge ita, e onteia imo ke e teke a pur kikimo ke a hetalaulau ak lange NeHalang ke halaua iau.

31 A hetalaulau ak iange Iuta mur hel nga lamau leteria manmanna ero ke te teke te heporeke iau. Pe pule a hetalaulau ke NeHalang nena hana mur nge Ierusalem te iech nge te mene halaunga nenge e lalaia nei.

32 Ke pomalam nga NeHalang lemene ngana ela ke e lohot ke e iech luluch nge imo pe etu pol nge imo.

33 E hetalaulau ke NeHalang nenge popoia letera ke ma ke nek, tu luluch nge imo lochloch. Manmanna.

16

Paulus Hekule Nena Apalanga Mur

1 E teke e hele tote liura he Popi lange imo. Hei nem umume nga mata nenge NeHalang nga kileng nenge Kenkrea pe i hei urana ngana ia.

2 E teke e onteia imo ke a longala teua i ke pomanga Kristus nena hana mur pekngaria ia. Pe a halaua i nga ure nemur nenge mutena taua iri iange i halaulaua hehei pe hana halang pe halaua iau pule.

3 ✡Pe a heleia lek apalanga lange Prisila pe Akuila. Iri nai, pekngak mur ia iri iange te umume ia Iesus Kristus nena ume ke pomange iau.

4 E teke e hele urana toto lange iri iange te matau reria ero toto nga nenge te halaua iau nga lek ume. Pe NeHalang nena mata mur hel nge hana lomonmona ngana mur, te hele urana toto lange iri pule.

5 Pe a heleia lek apalanga lange iri mata nenge te hekiraurau nga iri nai nem reria pele.

Pe a heleia lek apalanga lange neingak Epinetus pule. Epinetus non nenge i tala toto nge hulia nena poinga mur ke nanasia Kristus nga tuele kina nenge Eisia.

6 Pe a heleia lek apalanga lange he Maria pule. Hei nem ume ke kerkereng toto ke halaulaua imo.

7 Pe pule a heleia lek apalanga lange Antronikus pe Iunias. Iri nai iri Iuta ke mange iau pe tetu luluch nge iau nga tuele au ngana. Pe pingaria iuiu nga ume nenge iri hekulkulonga mur pule, pe iri muka tala nge iau ke te nanasia Kristus.

8 Pe a heleia lek apalanga lange Ampilitus pule. Ampilitus i neingak toto ia nenge nanas tau tote Non Soke.

9 Pe a heleia lek apalanga lange Urpanus pule. Urpanus i pekngara ia iange i umume ia Kristus nena ume ke pomange ita.

Pe a heleia lek apalanga lange Istakis pule, Istakis i neingak toto ia.

10 Pe a heleia lek apalanga lange Apelis pule. Apelis, te totoia i pe henonou hote ke i nanas tau tote Kristus nga nena ume mur.

Pe a heleia lek apalanga lange Aristopulus pe alona mur lochloch.

11 Pe pule a heleia lek apalanga lange Heroton. Heroton i alok ia.

Pe pule a heleia lek apalanga lange Nakisus pe alona mur nenge te nanas tau tote Non Soke.

12 Pe a heleia lek apalanga lange hehei nemur pule, he Taraipina pe he Taraiposa. Iri nai te ume ke kerkereng toto nge Non Soke.

Pe pule a heleia lek apalanga lange neingak hei e pule nge ene he Persis. Ana hei ume ke kerkereng toto nge Non Soke pule.

13 ✡Pe a heleia lek apalanga lange Rupas pe tana pule. Rupas i non nenge pingana iuiu nga Non Soke nena ume, pe tana neknek ia iau ke pomanga tuna iau pule.

14 Pe pule a heleia lek apalanga lange Asinkiritus pe Pilikon pe Hemis pe Patropas pe Hemas pe nge NeHalang nena hana mur nenge te eukiraurau nga reria pele.

15 Pe pule a heleia lek apalanga lange Pilolokus pe Iulia pe Nerias iri nai liuna pe Olimpas pe NeHalang nena hana

✡ **15:27:** 1Ko 9:11 ✡ **15:29:** Rom 1:11 ✡ **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 ✡ **16:3:** Ume 18:2 ✡ **16:13:** Mak 15:21

mur lochloch nenge te eukiraurau nga reria pele.

16 ✡A tunge lemo apalanga lange imo elle pe elle pe a sisa perimo pe a poia ke pomanga NeHalang nena hana mur imo. Pe Kristus nena mata mur lochloch ngana te hekule reria apalanga lange imo pule.

Hana Hel Te Teke Te Heporekreke Mata Nenge NeHalang

17 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, e teke e hele ke kerkereng toto lange imo ke a nauala toto amo nge iri nemur nenge te teke telas lele helel ia imo. Iri te teke te helosio ia imo nga letemo manmanna ngana mur. Iange iri te hetoro ngaria, te teke tepoi elele hengetoro nemur nenge a mene. Ke pomalam ahul rumemo toto ia iri!

18 ✡Iange hana nemur nenge pomam te popoia ara Non Soke Kristus nena ume ero. Leteria tu mana nga iri siporia lemeria ngaria pe ure mur nenge singiria kikikia. Ke pomalam te tamal hote reria helenga mur nenge tang ke urana toto, ke te channanga ia hehei pe hana nenge leteria matana ngana mallaha ero.

19 ✡Hulua lochloch ngana nenge leteria manmanna te longe imo nge a longo tau ke a nanas tau tote NeHalang nena helenga, pe iau e iech toto nge imo nga nem pule. Pe e teke a etei tote ure nemur nenge te urana ke nek toto. Pe ure nemur nenge te poreke, e teke letemo unne la taua ero toto.

20 ✡Musuna pol mana pe NeHalang nenge popoia letera ke ma ke nek, lape hekou sue Satan ke unalou sue nga apem huna pe tunge kerkerenga lange iong.

E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus Kristus letena urana ngana tu luluch nge imo.

21 ✡Timoti i non nenge ume lululuch nge iau, pe i hekule nena apalanga lange imo. Pe iri nei, iri Iuta ke pomange iau; Lusias pe Iason pe Sosipater. Iri te hekule reria apalanga lange imo pule.

22 Tetias koi nenge has susue lek helenga mur nga alalaha nei. Pe i hekule nena apalanga lange imo pule nga Non Soke ene.

23 ✡Ne Kaius i non nenge longala teua iau nga nena pele. Pe mata mur nga lamai te eukiraurau nga nena pele pule. Ana non hekule nena apalanga lange imo pule.

Pe ne Irastus i non nenge nauelele umtutuna nga tuele tana nei, pe iri nai tira Kuatus te hekule reria apalanga lange imo pule. [

24 E hetalaulau amo ke ara Soke Iesus Kristus letena urana toto ngana tu toto nge imo. Manmanna.]

Ta Heto Heke NeHalang

25 ✡Ta heto heke NeHalang! NeHalang i non nenge purpur toto nge he kerkerengia imo ke letemo manmanna, nga helenga urana toto ngana nenge e hetore lala nge hehei pe hana, pe nga helenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus. Helenga urana toto ngana nenge Kristus i nananga manmanna ngana nenge tu ke talkome mana, nga hesinga tana rorol ngana nemur nenge tela ke ulolo, nga ita non ta lohot ngara nga ich nei nike.

26 Pe heueu nei NeHalang nenge tu ke maulul ke koko hemallaha hote ol nga nena helenga mur nenge hetatalonga mur tehas sue iri, ke hehei pe hana nga kileng lochloch ngana leteria manmanna nge i pe te longo taua i.

27 NeHalang i toro mana letena matana ngana urana toto. Ke pomalam ta heto heke ene nge Iesus Kristus ke koko! Manmanna Toto.

✡ **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 ✡ **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10 ✡ **16:18:** Pil 3:19; 2Pi 2:3 ✡ **16:19:** Rom 1:8; 1Ko 14:20 ✡ **16:20:** Gen 3:15 ✡ **16:21:** Ume 16:1-2; 19:22; 20:4 ✡ **16:23:** Ume 19:22; 1Ko 1:14 ✡ **16:25:** Rom 1:5; Epe 1:9; 3:5, 9; Kol 1:26

1 Korin
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hassia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus, pe nga NeHalang lemene
ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus Kris-
tus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira
Sostenes
2 mo hekule alalaha nei ke langa NeHa-
lang ana mata nga kileng nenge Korin. Nge
imo NeHalang nena hana mur nenge Iesus
Kristus hesilei hote ke I nena hana mur
nge pengpeng. Luluch nge hehei pe hana
lochloch nenge te heto hekeke Non Soke
Iesus Kristus ene nga kileng lochloch. Iesus
Kristus nenge iri pe ita ara Soke ia.
3 Pe mo hetalaulau amo ke Temere NeHa-
lang pe Non Soke Iesus Kristus, lape leteria
poreke ia imo pe te hesue lete matana urana
ngana pe eteinga nge imo pe te poia letemo
ke ma kenek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

4 Kokoes e hele urana lange NeHalang
iange imo a mene lete porekenga nenge
NeHalang nge Iesus Kristus.
5 Iange nga poinga nenge atu teu luluch
nge Iesus Kristus, NeHalang hemuta tote
imo nga ure urana ngana mur ke a urana
toto nga lemo helenga mur pe nga letemo
matana ngana mur.
6 Pe ure nem lohot lo nenge NeHalang
hekerkereng tote haliunga hot nenge Kris-
tus nga letemo.
7 Ke pomalam nga etue nenge letemo ku-
lala totote ara Non Soke Iesus Kristus at
mule ngana, lape a menmene tunginga mur
lochloch nenge NeHalang opene tunge lala
nge imo.
8 ✡Iesus Kristus lape hekerkereng ia imo
kela het nga etue hetala ngana toto. Ke
nga etue nenge at mule ia, mele pele
lape henonou penna lange imo nga poinga
poreke ngana e ero toto.
9 ✡NeHalang i non nenge hele ke man-
manna pe nanas pengpeng ia nena helenga.
Pe urana nge sara kikina nge i iange iua ita
ke tatu teu luluch nge Tuna Iesus Kristus ara
Non Soke.

Atu Ke Letemo Elle Mana Pe A Longo Ala Hel

10 ✡Titik mur pe liliuk mur, e hele ke kerk-
ereng lange imo. Pe e hele nga kerkerenga
nenge ara Non Soke Iesus Kristus ene, ke
imo lochloch letemo elle mana. Pomalam a
laslele hel ero toto. Letemo elle mana nga
letemo tuanin ngana mur pe nga utar nenge
a helele ia.
11 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke pomai
iange iri hel nga tuluk nenge he Koloe tepal
hot lek nga a hele inin helel ngamo.
12 ✡Ure nenge lohotot ngana koi nei: Imo
nga tuluk elle pe elle a hele, “Imem moma
lange Paulus,” pe tuluk e hele, “Imem moma
lange Apolos,” pe tuluk e hele, “Imem moma
lange Sipas,” pe tuluk e hele, “Imem moma
lange Kristus.”
13 Nakuna pomanga a teke a rongo heke
Kristus, ae?! Pe Paulus kai nenge mete nga
manga toto ke hemas mule imo mai?! Pe
Paulus kai nenge henune imo mai, ae?!
14 ✡E hele urana nge e henun mene Kris-
pus iri nai Kaius.
15 Ke mele pele nakuna ero toto nge hele
ke teke, “Imem te henune imem ke Paulus
nena hana mur imem.”
16 ✡(Eh, oe! Letek metene nge e henune
Stepanus pe iri lochloch nenge tetu nga
nena pele. Pe e eteia ero nge e henune mele
e pule.)
17 Iange Kristus kulosia iau ke e henun
ero. I kulosia iau ke e haliu hote helenga
Urana Toto Ngana, pe e haliu hote nga ita
non letera matana ngara ero. Ke pomalam
Kristus metengana nenga mangatoto kik-
ina ngana het sio ero.

Kristus I NeHalang Kikina Ngana Pe Letena Matana Ngana

18 ✡Iange iri nenge te lala nga oan nge
hengelemlem te teke Kristus ana manga
toto ana helenga luna unne ero toto. Pe
ita nenge NeHalang mene mule ita, ta teke
helenga nem I NeHalang kikina ngana ia.
19 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo hele ke teke,

“Lape e heporeke hana nenge te etei toto
pe lape te poreke nga reria eteinga.
Pe iri nenge leteria matana toto,
lape e hepiriu ele leteria matana ngana
mur.”

20 ✡Iok, non nenge letena tuanin ngana
urana toto ngai? Pe non nenge etei tote
hotonga mur ngai? Pe non nenge letena
matana toto nga echachalanga ngai? NeHa-
lang hepiriu ala tote lete matana ngana nga
ich nei ke piriu ala toto.
21 ✡NeHalang letena matana ngana urana
toto nge hepiriu ele hehei pe hana nga ich
leteria matana ngana ke nakuria ero toto
nge te eteia I. Pe mene mule iri nenge leteria
manmanna nge I nga helenga nenge luna
ero nenge mo haliu hotote.

✡ **1:8:** 1Te 3:13; 5:23 ✡ **1:9:** 1Te 5:24; 1Io 1:3 ✡ **1:10:** Pil 2:2 ✡ **1:12:** Ume 18:24-28; 1Ko 3:4 ✡ **1:14:** Ume 18:8; Rom 16:23 ✡ **1:16:** 1Ko 16:15 ✡ **1:18:** Rom 1:16 ✡ **1:19:** Isa 29:14 ✡ **1:20:** Job 12:17; Isa 19:12; 33:18; 44:25 ✡ **1:21:** Mat 11:25 ✡ **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14

22 Iuta mur te onteitei ke te teke te nachnau hengeilang. Pe Krik mur te tango rarara lete matana ngana.
23 ✡Pe imem mo haliu hote Kristus nenge mete nga manga toto. Pe Iuta mur te longe ke pomanga helenga nenge hesingo ia iri ke te losio, pe Krik mur te teke helenga nem luna unne ero.
24 ✡Pe Iuta mur pe Krik mur nenge NeHalang iua iri, te longe ke manga Kristus I kerkerenga pe I lete matana ngana nenge at nge NeHalang.
25 ✡Iange NeHalang letena matana ngana urana toto nga ita non letera matana ngana. Pe NeHalang kikina toto nga ita non kikira ngara.
26 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo metene mule NeHalang iu ngana ia imo ke nena hana mur imo. Amo hel mana nge imo leteria matana ngana urana toto nga hana tenau ngaria. Pe amo hel mana nge imo te ele haka ke iri hana papalauna mur. Pe pule amo hel mana nge imo teha nge hana nenge pingaria iuiu.
27 Pe NeHalang hesilei hote iri nemur nenge hana nga ich te teke leteria matana ero, ke hemeia iri nenge leteria matana ngana urana toto. Pe pule hesilei hote iri nemur nenge kikiria ero ke hemeia hana nenge kikiria toto.
28 Pe hesilei hote iri nenge pingaria iuiu ero nenge hana nga ich tenau sio toto menmene iri. Nga poinga nei, teke heporeke hana nenge pingaria iuiu nga ich ke tehet sio toto.
29 ✡Ke pomalam lape mele pele tal heke mene i sipona nga NeHalang matana ero toto.
30 ✡Iange NeHalang mana poia imo ke atu luluch nge Iesus Kristus, pe talue ke letera matana ngana huna nge Kristus. Kritus hesilei hote ita ke nena hana mur toto pe mene mule ita nga rera poinga poreke ngana ke tatu ke pengpeng nga NeHalang matana.
31 ✡Pomalam mana NeHalang na helenga hele ke teke, “Mele nenge teke palut nga NeHalang matana, palut leke ume nenge NeHalang poia lange i.”

2

Letemo Manmanna Ngana Huna Lohot Mana Nga NeHalang Nena Kerkerenga

1 Oe titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge eat nge imo, e haliu hote NeHalang nena helenga mur. Pe e haliu hote nga chau papalauna ero.
2 Letek haka lo ke etu luluch nge imo pe letek lilil ele ure lochloch pe haliu hot mene Iesus Kristus pe mete ngana nga manga toto.
3 ✡Nga etue nem kikik ero pe e matau pe e loiloi ke halang.
4 ✡Pe lek helenga mur nenge e haliu hote, e poia ke e hemaluch letemo ia ero. E poia ke e hemallaha hote NeHalang Opene kikina ngana.
5 Ke pomalam letemo manmanna ngana huna lohot nga ita non letera matana ngara ero. Letemo manmanna ngana huna lohot mana nga NeHalang nena kerkerenga.

NeHalang Letena Matana Ngana

6 Iau e haliu hote ita non letera matana ngana ero. E haliu hote lete matana urana ngana lange iri nenge leteria manmanna ngana mera lo. Pe lete matana urana ngana neu lohot nge none nga ich nga etue nei ero. Pe pule lohot nga naungaala ana hana mur nga ich reria kerkerenga ero. Iange reria kerkerenga lala nga het nganngana lo.
7 Pe imem, mo helele nga NeHalang letena matana ngana nenge talkome. Letena matana ngana nenge hesilei hote ita nga etue nenge hala hote ich ero kura pe hemalmalia ita nga lut nga tapa.
8 Pe naungaala ana none nga ich nga etue nei letena matana hote ero. Pe toinge leteria matana hote lape te heon heke hamalmalinga ana Non Soke nga manga toto ero.
9 ✡Ke pomanga NeHalang na helenga hele ke teke,
“NeHalang tatalo ele ure hel
ke hana nenge muteria taua I reria ia.
Ure nemur mele esia ero toto
pe longe ero toto pe letena tuanin hote
ero pule.”
10 Ure nemur NeHalang hemallaha hote at nge imem lo pe hemallaha hote nga ume nenga Opepengpeng.
I Opene tango rara hote ure lochloch ngana pe teu la toto nga letena tuanin ngana mur nenge talkomkome pule.
11 Mele pele eteia none letena tuanin ngana mur ero. Non nem opene nenge tu nge i mana eteia. Pomalam mana nge NeHalang, mele pele eteia letena tuanin ngana mur ero. Opene i toro mana eteia letena tuanin ngana mur.
12 Imem mo mene hana nga ich nei reria lelenga ero. Mo mene Ope nenge at pengpeng nge NeHalang ke mo etei ilia ure nemur nenge tunge atat nge imem.
13 Ke pomalam nga etue nenge mo hele, mo helele ia helenga nemur nenge none hetoro imem ia ero. Helenga nemur nenge mo helele ia nem Opepengpeng hetoro imem ia, ke mo hemallaha hotote ure manmanna ngana mur nga Opepengpeng lala

✡ **1:24:** Kol 2:3 ✡ **1:25:** 2Ko 13:4 ✡ **1:26:** Mat 11:25; Iei 2:5 ✡ **1:29:** Epe 2:9 ✡ **1:30:** Jer 23:5-6 ✡ **1:31:** Jer 9:24 ✡ **2:3:** Ume 18:9; 2Ko 10:1 ✡ **2:4:** 1Te 1:5 ✡ **2:9:** Isa 64:4

nge iri nemur nenge Opepengpeng ume ke kerkereng toto nge iri.
14 Ke mele nenge Opepengpeng tuteu nge i ero lape mene tunginga mur nge NeHalang ero iange ana hauaua toto nga ure nemur. Ana non nakuna ero nge etei teu la nga tunginga nemur iange Opepengpeng i sipona hesue iri.
15 Mele nenge Opepengpeng tu teu nge i, ana non purpur toto nge etei ilia ure lochloch. Pe mele pele nakuna ero toto nge amnei teu langa nena poinga mur.
16 ✡Pomalam mana NeHalang na helenga hele ke teke,
"Amo tei eteia Non Soke letena tuanin ngana
ke lape hetore I?"
Pe ita, Kristus letena matana ngana tu nge ita.

3

NeHalang Itoro Poia Letera Manmanna Ngana Ke Lohot Ke Mera

1 Pe titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge etu luluch nge imo e hele lange imo ke pomanga imo hana nenge Opepengpeng tu nge iri ero. E hele lange imo ke pomanga imo hana nemur nga ich mana. Iange letemo manmanna ngana nge Kristus poi ke manga mamau kura.
2 ✡E hein mene imo nga siu eina pe e tunge ngaunga kerkererng ngana lange imo ero iange a makuk leilei mana. A makuk leilei mana ke atat, ke heueu nei amera ero kura.
3 ✡Atu ngamo pomanga hana nenga ich nei kura. Imo samo kekeke pekngamo mur pe a hele inin helel, ke pomalam imo hana nenga ich kura.
4 ✡Iange amo tuluk e hele, "Imem moma lange Paulus." Pe amo tuluk e hele, "Imem moma lange Apolos." Nenge teke apoi ke pomam a pomanga hana nga ich kura.
5 ✡Iok, Apolos mai i non tei pe Paulus mai i non tei? Imem nai imem hekulkulonga mur mana, pe letemo manmanna ngana lohot nga ume nenge NeHalang tunge at nge imem elle pe elle ke mo umeia.
6 Iau pomanga non nenge tutue ngaunga tutuna nga ume pe Apolos nanasia iau ke tungtunge ech nga ngaunga tutuna nemur. Pe nem pomanga e haliu hote helenga urana toto ngana lange imo pe Apolos nanasia iau ke hekerkerengia letemo manmanna ngana. Pe NeHalang itoro poia ke pupuo ke hakaka.
7 Ke pomalam non nenge tue ngaunga tutuna pe non nenge tungtunge ech nga ngaunga tutuna nemur iri nai pingaria song ero. NeHalang i toro mana pingana song iange I poia ngaunga tutuna nem ke haka pe nganangana.
8 ✡Iange non nenge tue ngaunga tutuna pe non nenge tungtunge ech nga ngaunga tutuna nemur, ute pele nge altoto nge iri nai ero. Pe nga hoena iri nai lape te mene ururia ke purpure ume nenge iri elle pe elle te popoia.
9 Iange imem nai moume luluch mana nga NeHalang ana ume. Pe imo a pomanga NeHalang ana ume pe a pomanga NeHalang nena pele pule.

Non Nenge Letena Matana Toto Nga Pele Hemes Ngana

10 Oe, imo a pomanga NeHalang nena pele. Ke NeHalang letena ia iau ke e poia ana ume. Pe ume nem pomalaka nga e lung heke pele huna pe e hemes heke ana isong. Pe mele e pule lape mene une lek ume nga pele nem ke hemes heke pola sana tuana mur pe pal heke ana elele mur. Ke hana nenge te lele hekeke pele nem leteria matana ke nek nga reria ume nenge te popoia nga pele nenge e talune nem.
11 ✡Iange NeHalang talue Iesus Kristus ke pele nem ana isong ia. Pe mele pele purpur ero toto nge hetaua.
12 Ke nga etue nenge mele hel te hemes heke pele nem, lape te umeia nga ure chalemlem ngana nenge koikoi ke pomanga lauta. Pe hel lape te umeia nga ure nenge chalemlem pe sinaha, pe hel lape te umeia nga ure nemur nenge ururia haka toto. Pe iri hel lape te ume heke pele nem nga ae makuk leilei ngana. Pe hel te umeia nga memeta kina pe hel lape te umeia nga pou.
13 ✡Pe mele elle pe elle nena ume lape lohot nga mallaha nga NeHalang nena haliunga ana etue, nge ume nem urana ma poreke. Iange etue nem lape lohot ke pomanga oan ke totoia mele elle pe elle ume ngana.
14 Pe mele nenge hemes heke nena pele nga pele huna nem pe na pele ngaulala ero, i lape mene uruna.
15 Pe mele nenge hemes heke nena pele pe ngaulala sio, i lape eleis maul ngana pe lape poi ke pomanga non nenge tetak lala hote nga oan.

Imo NeHalang Nena Pele

16 ✡Imo lape a eteia ero nge NeHalang hele ke teke, "Iau lek pele laka imo pe lek Opepengpeng tu teu nge imo."
17 Nenge teke mele heporeke NeHalang nena pele, NeHalang lape heporeke mele nem; iange i sipona tal hote ke nena ia. Ke NeHalang na pele nem, ngana laka imo.

✡ **2:16:** Isa 40:13 ✡ **3:2:** Hip 5:12-13; 1Pi 2:2 ✡ **3:3:** 1Ko 1:10-11 ✡ **3:4:** 1Ko 1:12 ✡ **3:5:** Ume 18:4, 11, 27-28
✡ **3:8:** Mat 16:27; Epe 2:20-22 ✡ **3:11:** Isa 28:16; 1Pi 2:4-6 ✡ **3:13:** 1Ko 4:5 ✡ **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

18 A channanga mule imo ero. Nenge
teke amo e nge imo teke i toto nga hana
nga ich mataria ke teke letena matana toto,
urana nge tal sue i ke pomanga hauaua e
nga mataria. Pomalam, lape lohot ke letena
matana toto ol.
19 ✡Iange lete matana urana ngana nenga
ich nei, pomalaka nga hauaua ana poinga
nga NeHalang matana. Iange NeHalang
na helenga hele ke teke, “Hana hel te teke
te hesingo ia mele hel nga leteria matana
ngana mur. Ke pomalam NeHalang helek-
leke ele iri pe hesingo mule iri nga leteria
matana ngana nemur.”
20 ✡NeHalang nena helenga e pule hele ke
teke, “Non Soke eteia ke hana nga ich leteria
matana urana ngana nganangana ero.”
21 Ke pomalam a palut leke none ero ol.
Ure lochloch ngana lemo ia ke te halaua
imo.
22 Ne Paulus pe ne Apolos pe ne Petrus pe
ich pe maulinga, pe metenga pe ure nemur
nenge tetu heueu nei, pe ure nemur nenge
lape te lohot nga hoena; ure lochloch ngana
nemur lemoia ke te halaua imo.
23 Imo, Kristus nena imo pe NeHalang
nena Kristus.

4

Kristus Nena Hekulkulonga Mur Nenge Te Umume Nge I

1 Ke imo a naue imem ke pomanga Kris-
tus nena hana mur nenge mo umume nge
I. Pe NeHalang tunge emem ume nenge
mo haliu hotote nena helenga manmanna
ngana nenge talkomkome.
2 ✡Pe ute e nge ta naue nge hekuleileinga
ana non popoia, ngana laka nenge poia ana
ume ke lohot ke manmanna.
3 Nenge teke imo ma mele hel nga ich te
amnei teu at nga lek poinga mur, iau e teke
ute pele ero. Iau sipok e amnei teu at nga lek
poinga mur nenge e popoia ero.
4 Iau e amnei at nge iau sipok pe e eteia ke
e poia poinga poreke ngana e ero. Pe nem
poia iau ke iau non nge pengpeng ero, iange
NeHalang i sipona lape amnei teu at nga lek
poinga mur.
5 ✡Ke pomalam a amnei teu langa mele
hel reria poinga ero iange ana etue atat
kura. Ume nem tu ke kulele etue nenge
Non Soke atia. Nga etue nem Non Soke lape
hemallaha hote ure talkomkome ngana
mur ke te lohot nga mallaha. Pe lape
hemallaha hote hehei pe hana leteria tu-
anin ngana luria. Ke het pe heto heke iri elle
pe elle.

Korin Mur Te Heto Heke Mule Iri

6 ✡Titik mur pe liliuk nga lek helenga
nemur e poia helenga opene ia imem nai
Apolos ke e halaua imo. Pomalam lape
a mene NeHalang nena helenga nei luna
nenge hele ke teke, “A nanas mene hasinga
tang ngana pe ala hali ero.” Pomalam, lape
a poia none ke ele aka nge none ero.
7 ✡Itei toto nenge tal heke imo ke imo
papalauna nge iri hel? NeHalang laka
tunge lemo urelu lochloch. Ke ure nemur a
mene nge NeHalang ke pomanga tunginga
pe pomerei otal haka iong ia? Iong ma opoi
hote ure nemur mam?
8 Eh, imo a teke ure nemur nenge mutemo
tautaua mataria purpur pe NeHalang tung
lochloche tunginga mur nga Opepengpeng
ke te muta toto nge imo lo, ae? Imem mo
lohot ke imem naungaala ana hana mur ero
kura pe imo a teke a lohot ke imo naungaala
ana hana mur lo. Teke pomam iok, imem
mo teke mo lohot ke imem naungaala ana
hana mur pule ke ita ul ta nauele hehei pe
hana.
9 Nga enau ngak, NeHalang hesalang toto
ia imem hekulkulonga mur pe talue imem
langa hoena toto. Pe mopoi ke malaka nge
hana nenge te haliu hote iri lo ke te teke
te hununе iri. Pe nakuna pomanga imem
hana nenge lape te hune imem nga hehei pe
hana pe angkelo mur lochloch mataria.
10 Imem letemem manmanna nge Kristus
pe te teke emem hauaua pe kikimem ero pe
te heto heke imem ero. Pe imo Kristus nena
hana mur imo pe letemo matana ngana
urana toto pe kikimo toto pe te heto hekeke
imo.
11 ✡Nge niknike ke at heueu nei emem
ngaunga alpapa tautaua imem ke mo mete
emem manmana, pe mo mete ununе ech.
Pe pule mo heron menmene hengeron
chachulu ngana mur pe tepoi sochia imem
ke pomanga kaone pe mola pe moat pulut
mana pe motu hita nga kileng elle ero.
12 ✡Pe mo ume ke kikimem toto nga per-
imem ke mo ngau. Hehei pe hana te hele
porekreke imem pe mo onteia NeHalang ke
poi ke nek lala nge iri. Tepoi porekreke
imem pe mo takis mene ana melmelenga.
13 Pe nga etue nenge hehei pe hana te
hele poreke tote imem, mo tuacholia nga
helenga nge urana lange iri. Nge nike ke
at heueu nei hehei pe hana te naue imem
ke pomanga alolap pe sausaunga nenga ich
lochloch.
14 Pe ure nemur nenge ehas sue iri nei,
ehas sue ke e hemeia imo ia ero. Iange
imo apoi ke pomanga tutuk mur toto, ke
pomalam e teke e hetore imo.

✡ **3:19:** Job 5:13 ✡ **3:20:** Psa 94:11 ✡ **4:2:** Luk 12:42 ✡ **4:5:** 1Ko 3:8 ✡ **4:6:** Rom 12:3 ✡ **4:7:** Rom 12:6 ✡ **4:11:** 2Ko 11:23-27 ✡ **4:12:** Mat 5:44; 2Te 3:8 ✡ **4:15:** Kal 4:19

15 ✡Imo amo hetoronga halang nge te hetottore imo nge Kristus, pe tememo halang ero. Tememo iau toro mana iange a lohot ke tutuk mur imo nga Iesus Kristus nena Helenga Urana Toto Ngana nenge e haliu hote lala nge imo.
16 ✡Pomalam e teke a nanas tau tote lek poinga mur.
17 ✡Pe e kulosia Timoti ke lange imo iange huna nga nem mana. Timoti poi ke manga tukia toto pe mutek tau tote i iange rahite Non Soke nena ume ke kerkereng. Pe i lape helete metene mule imo nga kue mur nenge e nanasia Iesus Kristus, nga nenge e hetottore lala nge iri mata mur nga kileng lochloch.
18 Pe mele hel nge imo te iech pe te palut lekleke iri iange te teke ma lape eat mule nge imo ero ol.
19 Pe iau, nga Non Soke lemene ngana, lape eat ke enau toto mule imo ke ueiuei mana. Pe lape enau nga hana nemur reria kerkerenga nenge te palut lekleke iri ia.
20 ✡Iange NeHalang nena naualanga pe nekinga i helenga mana ero, i ure nenge hehei pe hana te henonou hote NeHalang kikina ngana nga reria ume mur.
21 Imo mutemo taua poinga tei? A teke e mene amo put at ke e hepengia imo? Eh, a teke e atia letek urana ngana ke letek porekeia imo?

5

Alope Hote Mele Nenge Salau Hali

1 ✡Iok, mele hel te hele at nge iau ke te teke amo hel nge imo te salaulau. Te teke none ma luluch mule nge temene nehei mokona. Pe hana nenge te eteia NeHalang ero te teke poinga nenge pomam poreke toto.
2 Ol pe imo mam a palut hakaka ia utar? A hile sue poinga nenge a heto hekeke imo pe letemo ia lemo poinga poreke ngana ol. Pe mele nenge poia poinga poreke ngana nem, urana nge a lope hote ke koko teu luluch mule nge imo ero ol.
3 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe opek tu luluch nge imo lo. Pe e amneia ke pomalaka nga etu luluch toto nge imo heueu nei pe e amnei urume non nem nena poinga poreke ngana nem ke ulolo.
4 Pe e teke a heukirau nga Non Soke Iesus ene ke a heleia poinga nenge lohot nei pe iau opek lape tu luluch nge imo pule. Pe nga Non Soke Iesus nena kerkerenga nenge tu luluch nge ita,
5 ✡ta tunge non nem lange Satan ke heporeke singina. Ke pomalam lape Non Soke mene mule opene nga nena haliunga ana etue.

A Hile Hote Mele Nenge Popoi Poinga Poreke Ngana

6 ✡Poinga nenge a heto hekeke imo sipomo emo, poreke. A eteia helenga nei ke ulolo nenge hele ke teke, “Is unne sune mana poia beret itach ngana ke huna haka.”
7 ✡Pe a saua is nem ol iange nike ngana lo, pomalam lape a pomanga beret heueu ngana nenge ana is ero. Iau e eteia ke imo apoi ke pomam iange Kristus, tepoi tunginga ia I ke ulolo ke pomanga sipsip nenge tapoi tunginga ia nga ara ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue.
8 ✡Ke pomalam ta saua beret nenge ana is nike ngana pe ta mene beret heueu ngana nenge ana is ero ke ta ngaua nga ngaunga matana nem. Iange beret nenge ana is nike ngana heilangia poinga poreke ngana. Pe beret heueu ngana nem nenge ana is ero heilangia poinga urana ngana pe helenga manmanna toto ngana.
9 Iau e hassia alalaha e lange imo ke ulolo pe e hele lange imo ke e teke a koko luluch nge hana nenge te salaulau ero.
10 Iri te salaulau pe saria chumchumchum pe te kemkeme pe te heto hekeke aetapuna mur. Iau e teke a ua toto aria ero iange nenge teke a ua toto aria iok, a ua hot toto nga ich nei sapele.
11 ✡Lek helenga nemur luria mai koi: Hana nenge te teke leteria manmanna nge Iesus pe te popoia poinga poreke ngana mur kura, e teke a koko luluch nge iri ero. Nenge te salaulau, pe saria chumchumchum, pe te heto hekeke aetapuna, pe te hele porekreke mele hel, pe te inin ke aria hauaua, pe te kemkeme. E teke a koko luluch nge hana nenge pomai ero pe a ngau luluch nge iri ero pule.
12-13 ✡Pe iri nenge leteria manmanna nge Kristus ero, iau lek ume nge e amnei teu langa reria poinga mur ero. Iange NeHalang i sipona lape amnei teu langa reria poinga mur. Pe iri nenge leteria manmanna nge Kristus, imo amo ume nge a amnei teu langa reria poinga mur. Iange NeHalang nena helenga hele ke teke, “None nenge tu luluch nge imo pe popoi poinga poreke ngana, a hile hote i ke lasus toto.”

6

A Hepengia Ure Meena Ngana Nenge Lohotot Nge Imo Kenek

1 Iok, nenge teke amoe nge imo letena inin taua neingana e, urana nge mene i

✡ **4:16:** Pil 3:17 ✡ **4:17:** Ume 19:22 ✡ **4:20:** 1Ko 2:4 ✡ **5:1:** Lev 18:7-8; Deu 22:30 ✡ **5:3:** Kol 2:5 ✡ **5:5:** 1Ti 1:20 ✡ **5:6:** Kal 5:9 ✡ **5:7:** Isa 53:7; 1Pi 1:19 ✡ **5:8:** Deu 16:3 ✡ **5:11:** 2Te 3:6; Tit 3:10 ✡ **5:12-13:** Deu 13:5; 17:7

lange NeHalang nena hana mur ke te amnei teu langa ure meena ngana nem. Pe pomerei nenge laia nge hana kelkel ngana mur nenge te eteia NeHalang ero ke te amnei teu la ia?

2 ✡A eteia ero kai? Imo NeHalang nena hana mur nge lape a amnei teu langa hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga ich reria poinga mur. Pe nenge teke nakumo nge a poia ume palaungana nem nenge lape lohot kura, pomere nge nakumo ero nge a hepengia ure kinkino ngana nemur nenge lohotot nga tunangamo heueu nei?

3 Pe a eteia lokai? Ita lape ta amnei teu langa angkelo mur reria poinga mur pule. Ke pomalam nakura nge ta amnei teu langa poinga nemur nga ich pule.

4 Pe nenge teke poinga e lohot, lape a laia nge mele nenge rahite ume unne nga mata nenge NeHalang ero ke hepengia?

5 Ia pomerei, amoe nge imo letena matana nge hepengia poinga nenge lohot nge hana nai nem ero? E poia helenga nei ke e teke e hemeia imo,

6 iange amo e nge imo mene neingana kela hana nenge leteria manmanna nge NeHalang ero te hepengia reria hunhelinga.

7 Pe e hele pengpeng lange imo; Imo a hunel mulmule nge imo iange poinga nenge a nanasia Kristus a altaua ke ulolo. Iau e teke apoi ke pomai koi: Nenge teke te poi poreke imo ma te kemeia lem ure, a chumele mene.

8 Pe ero. Imo titimo hel. Pe apoi poreke helel pe a keme helel nge imo kura.

9 ✡Pe lape e hele pengpeng lange imo ke pomai; Mele hel nenge te popoi poinga poreke ngana lape teteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto. Anau ala amo ke nek iange lape mele hel te channanga ia imo. Salaunga kina mur pe iri nenge te heto hekeke aetapuna mur pe nenge te heporekreke leinga pe hana nenge te salaulau ke mange hehei pe hana nenge te heporeke mulmule hana mur,

10 pe iri nenge te kemkeme pe nenge te teke iri toro manaia ure mur, pe nenge tein halali pe iri nenge te ngailelele mele hel pe nenge te ua tototo ia mele hel reria ure mur; iri lochloch ngana nenge te popoi ke pomai lape teteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.

11 ✡Pe amo hel nge imo, nge nike a popoi ke pomam pe heueu nei ero ol. NeHalang Opene helemlem tote imo lo pe hesilei hote imo ke nena hana mur toto ia imo. Pe a lohot ke a pengpeng toto nga matana lo. Poi ke pomam lange imo iange Non Soke Iesus Kristus mete ke hemas mule imo.

A Heto Heke NeHalang Nga Singimo Pule

12 ✡Amo hel nge imo te teke, “Ure lochloch ngana, ta poia nga lemere ngara. Teheo ele ero.” Pe e hele lange imo, ure hel te halaua ita ero. Ke lemek ero nge sak iuch ia ute pele nenge tak tele iau ke e nanas menmene.

13 ✡Amo hel te hele pule ke te teke, “Ngaunga i sara ana ia ke sara menmene ngaunga.” Pe e hele lange imo, NeHalang lape poia ure nai nem ke tehet. Ke pomalam a nauele singimo ke nek pe a hesalangia ero iange singimo i salaunga ana ure ia ero. Singimo i Non Soke nena ure ia ke a heto heke Non Soke nga singimo.

14 ✡NeHalang hemaul heke mule Tuna nga metenga nga nena kerkerenga pe lape hemaul heke mule ita pule.

15 ✡Imo a eteia nei ero kai? Singimo mur elle mana luluch nga Kristus singina. Pe nenge teke e mene Kristus singina unne pe e heluluch tele nga hei salaunga kina e singina, nem nakuna poreke toto.

16 ✡Mele nenge ma luluch nge hei salaunga kina e singina elle mana luluch nga hei nem singina. Iange helenga nenge ma sio nga NeHalang nena alalaha hele ke teke, “Non nem pe hei nem singiria lape lohot ke elle mana.”

17 ✡Pe mele nenge tal teu luluche i langa Non Soke Opene, lape lohot ke elle mana luluch nga Non Soke Opene.

18 Ke pomalam ahul rumemo ia salaunga ana poinga pe a hile tote. Iange poinga poreke ngana hel nenge hehei pe hana te popoia tu mana nga singiria nge hot. Pe iri nenge te salaulau te heporeke tote singiria.

19 Imo a eteia ke singimo nemur imo sipomo lemo ia ero. Opepengpeng nenge NeHalang tunge lange imo pe tuteu nge imo ke ulolo, nena pele laka singimo nemur. Ke singimo i NeHalang nena ure ia.

20 ✡NeHalang mene mule imo nga uru nge palaungana toto ke pomalam a heto heke I nga ure lochloch ngana nenge a poia nga singimo.

7

Leinga Ana Poinga

1 Iok, e teke e hele teu langa ure mur nenge a hasia ana alalaha ke at nge iau: Urana nge none ma luluch nge hei e ero.

2 Pe salaunga ana poinga mur te lohot ke elela toto lo, ke pomalam urana nge hana lochloch elle pe elle mene i sipona nehei e

✡ **6:2:** Hem 20:4 ✡ **6:9:** Kal 5:19-21; Epe 5:5; Hem 22:15 ✡ **6:11:** Tit 3:3-7 ✡ **6:12:** 1Ko 10:23 ✡ **6:13:** 1Te 4:3-5 ✡ **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 ✡ **6:15:** Epe 5:30 ✡ **6:16:** Mat 19:5 ✡ **6:17:** Ioa 17:21-23; Rom 8:9-11 ✡ **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

pe hehei lochloch elle pe elle mene i sipona ene e.

3 Pe a lohot ke imo elle mana nga poinga nenga leinga. Iong non nem o tung tote iong lala nge lem hei pe iong hei nem o tung tote iong lala nge em.

4 Iong hei nem o huele singim nge em ero iange singim i em nena ure ia, pe iong non nem o huele singim nge lem hei ero iange singim i lem hei nena ure ia.

5 A lei hel pe aheo ele imo nga poinga nenge ama luluch ero. Pe nenge teke a ngata hel ke ama luluch ero, iok a tunge amo etue unne nem ke a hetalaulau pe nga hoena ama luluch mule. Iange nenge teke a nauele singimo lemene ngana ke nek ero non poreke ngana lape helosio ia imo nga poinga poreke ngana.

6 E heleia helenga nei pe i Non Soke na hotonga ia ero koi. E hele hot mene ramak mana.

7 Iau lemek ke e teke hehei pe hana lochloch tepoi ke mange iau. Pe ero iange NeHalang tunge tunginga mur nge altototo lange hehei pe hana lochloch. Mele nena pomai pe mele nena pomau.

8 Iok, e teke e hele ke pomai lange hehei pe hana nenge telei ero pe pakar mur: Urana nge telei ero ke pomange iau.

9 ✡Pe nenge teke te nauele singiria lemene ngana ero, urana nge telei. Iange lape salaunga ana poinga kik heke iri pe tepoi rara pulut mana lange hehei hel pe hana hel nenge te leia iri ero.

10 ✡Iok, e teke e tunge hotonga nei lange hehei pe hana nenge telei ke ulolo. (Pe hotonga nei iau lek hotonga ia ero, Non Soke nena hotonga ia.) Heie ua ene ana ero toto.

11 Pe nenge teke ua ene ana, tu mana ke pomam lola pe lei mule ero ol. Teke merei pe la ke tu luluch mule nge ene. Pe ene iong otak hoa amo leinga ero.

12 Pe e teke e hele ke pomai lange iri lochloch ngana hel pule nenge telei: (Nei Non Soke nena helenga ia ero koi, iau sipok lek helenga.) Nenge teke NeHalang nena none nehei, letena manmanna nge Kristus ero pe hei neu lemene ke teke tu luluch nge i kura, iong NeHalang nena non nem o hile i ero.

13 Pe nenge teke heie ene, letena manmanna nge Kristus ero pe non neu lemene ke teke tu luluch nge i kura, iong hei nem o hile i ero.

14 Iange hei nenge letena manmanna lape o poia ene nenge letena manmanna ero ke lohot ke i non pengpeng. Pe non nenge letena manmanna lape o poia nehei nenge letena manmanna ero ke lohot ke i hei nge pengpeng. Pe nenge teke ero, lape tuturia mur te eteia poinga nenge te heto hekeke NeHalang ero. Pe heueu nei tuturia mur tetu ke te lemlem nga NeHalang matana kura.

15 ✡Nenge teke none ma heie nenge letena manmanna ero ua nehei ma ene ana, poia nga lemene ngana. Iong e nenge letem manmanna pe poinga nei lohot nge iong, letem meena ia ero. Otu ke opoi tetele, iange NeHalang iua ita ke ta nanasia poinga nenge tatu ke tanek.

16 ✡E hele ke mai iange iong hei nem o eteia ero, lape o poia em ke letena manmanna ma ero. Pe iong non nem o eteia ero, lape o poia lem hei ke letena manmanna ma ero.

Tatu Mana Nga Tatu Ngara Nenge NeHalang Tunge Nge Ita

17 Hotonga nei e helele ia lange iri mata mur lochloch pe lape e heleia lange imo pule. Imo elle pe elle NeHalang iua imo nga atu ngamo nenge i sipona tunge lange imo, pe a nanas mene atu ngamo nem ke pomalalom.

18 Nenge teke NeHalang iua none nge te riria singina lo, non nem mai hit mule singinga ke rorol mule ero ol. Pe nenge teke NeHalang iua none nge te riria singina ero kura, non nem la ke terir mule singina ero ol.

19 ✡Iange poinga nenge ta ririr us pe nenge ta ririr us ero, i ute pele nge palaungana ero. Ure nenge palaungana toto ngana laka; poinga nenge ta nanasia NeHalang nena hotonga mur.

20 Ke imo elle pe elle atu ngamo nenge a nananas ia pe NeHalang iua imo, a nanas tau mene ke pomalalom.

21 Imo nenge aume manmana nge hana hel pe NeHalang iua imo, letemo meena ia ero. Pe nenge teke a hottaua kue nge mene hote imo nga ume nem pe atu mana ol, iok ananas mene kue nem.

22 ✡Iange mele nenge ume manmana nge hana hel pe NeHalang iua i ke at luluch nge Kristus, lohot ke Kritus nena non nenge mene mule. Pomalam mana nge mele nenge ume nge hana hel ero. Nga etue nenge NeHalang iua i ke at luluch nge Kristus, mele nem lohot sapele ke Kristus nena non nenge umume nge I.

23 NeHalang mene mule imo nga uru nge palaungana toto. Ke pomalam a longo taua hana hel ke aume mule nge iri ero ol.

24 Titik mur pe liliuk mur, atu luluch mana nge NeHalang pe a nanas mene atu ngamo nenge iua imo ia ke pomalam mana.

✡ **7:9:** 1Ti 5:14 ✡ **7:10:** Mat 5:32 ✡ **7:15:** Rom 14:19 ✡ **7:16:** 1Pi 3:1 ✡ **7:19:** Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15 ✡ **7:22:** Plm 16; 1Pi 2:16

Helenga Nenga Hehei Pe Hana Nenge Telei Ero

25 Iok, imo ahas at nge iau pe ara heke
hehei pe hana nenge telei ero aria helenga.
Non Soke nena helenga unne langa nem ero
pe lape e hele hote letek tuanin ngana mur
lange imo. Pe lape letemo manmanna nga
lek helenga iange NeHalang letena ia iau ke
ulolo.
26 Heueu nei ure meena ngana mur ha-
lang te lohotot. Ke pomalam urana nge
imo hehei pe hana nenge alei ero atu ke
pomalam mana ol.
27 Imo nenge alei lo alei hel lola, pe imo
nenge alei ero kura alei ero ol.
28 Pe nenge teke o tango lem hei ke olei,
o poia poinga poreke ngana e nga nem ero
la. Pe nenge teke hei malolong e lei, i poia
poinga poreke ngana e ero pule. Iau e teke
epoi ele imo nga ure meena ngana mur
nenge lohot ke kokoes manmana nge hehei
pe hana nenge te lechlei.

29 Titik mur ure nenge e teke e heleia
ngana koi nei; Etue hetala ngana heroi toto
lo. Ke pomalam nga etue unne nenge tu
nei ol, imo nenge alei letemo langa poinga
nenga leinga ero. Letemo tu mana ke po-
manga iri nenge telei ero.
30 Ke pomalam mana nge iri nenge te
tangtang pe iri nenge te iechech pe iri nenge
te olol ure. Iri nenge te tangtang leteria poi
ke mange iri nenge te tang ero pe iri nenge
te iechech leteria poi ke mange iri nenge te
iech ero pe iri nenge te olol ure, leteria poi
ke mange iri nenge reria ure ero.
31 ✡Pe iri nenge te popoia aria ume nga
ure nemur nga ich nei leteria poi ke mange
hana nenge muteria taua ure mur nga ich
ero. Iange ta eteia ke ich nei lala nga het
nganngana lo.

32 Iau e teke letemo una rara nga ute hel
ero. None nenge lei ero letena tu mana nga
Non Soke ana ume. Pe letena una ngana nga
nenge teke poia Non Soke letena ke iech.
33 Pe non nenge lei letena unaia ure ne-
mur nga ich nei, iange teke poia nehei
letena ke iech.
34 Ke pomalam ure nai te taktele helia i.
Pe hei nenge lei ero pe hei malolong nenge
lei ero toto, leteria una nga poinga nenge te
tung tote singiria pe operia lange Non Soke
iange te teke te poia Non Soke letena ke iech.
Pe hei nenge lei, letena una ia ure nemur
nga ich nei iange teke poia ene ke letena
iech.

35 E heleia helenga nei iange e teke e
halaua imo. Lemek ero nge etal heke ure
meena ngana lange imo. E teke e halaua
imo ke a nanasia poinga nge pengpeng pe
mutemo taua Non Soke nga ure lochloch.
36 Pe nenge teke none lemene ke leia
hei malolong mera ngana e pe amnei nga
letena nge popoia poinga nenge urana ero
lange hei neu, iok, la ke iri nai telei hel mana
ol. Ute pele nge poreke nga nem ero.
37 Pe nenge teke none nauele singina
lemene ngana mur ke nek pe i sipona letena
haka ke teke lei ero, poinga nem urana.
38 Ke pomalam none nenge leia nehei
malolong ngana e poia poinga nge urana.
Pe none nenge tu mana pe leia heie ero, poia
poinga nenge urana toto.
39 ✡Hei nenge lei urana nge tu luluch
mana nge ene ke nek. Pe nenge teke ene
mete, ute pele poi ele i nge lei haka mule
ero. Pe nenge teke lei haka mule, leia none
nenge letena manmanna nge Non Soke.
40 Nga letek e teke hei nem lape mene
iechinga palaungana nga nenge teke tu
mana pe lei haka mule ero ol. Pe e eteia ke
NeHalang Opene tunge lete matana ngana
nei at nge iau.

8

Ngaunga Nenge Te Kalongia Lala Nge Aetapuna Mur

1 ✡Iok, nga lemo alalaha a onteia iau nga
ngaunga nenge te kalongia lala nge aeta-
puna mur. Ita lochloch ta eteia ure nei lo.
Pe letera matana ngana mur poia ita ke tatal
heke tototе ita nge mele hel.
2 ✡Iri nenge te teke te etei toto lape te eteia
ute pele ero.
3 Pe mele nenge mutena tau tote NeHa-
lang lape mene lete matana ngana nge Ne-
Halang.
4 ✡Iok, nga poinga nenge te ngaua
ngaunga nenge te kalongia lala nge
aetapuna mur: Ita lochloch ta eteia ke
NeHalang elle mana pe itoro mana tu ke
maulul pe aetapuna pele tu ke maulul nga
ich nei ero toto.
5 Hana halang te hetue ure hel nga tapa
pe nga ich ke te teke non soke pe nehalang
ia iri. Pe ure nemur iri Non Soke pe iri
NeHalang ero toto.
6 ✡Ita ara Soke NeHalang elle mana,
ngana laka Temere NeHalang itoro. Non
elle mana nenge ala hote ure lochloch pe
nena hana mur toto ita. Pe ara Non Soke
laka Iesus Kristus i toro mana. NeHalang
ala hote ure lochloch iange huna nge I mana
pe ta mene maulinga ke koko nge I.
7 Pe hulua halang te eteia nei ero. Iange
te nanas tau tote aetapuna mur pe leteria
mallaha kenek ero nga etue nenge te ngaua
huros nenge te kalongia lala nge aetapuna

✡ **7:31:** 1Io 2:17 ✡ **7:39:** Rom 7:2-3 ✡ **8:1:** Ume 15:29 ✡ **8:2:** Kal 6:3 ✡ **8:4:** Deu 4:39; 6:4; Kal 4:8 ✡ **8:6:** Epe 4:5, 6

mur. Pe te amneia ke te poia poinga poreke ngana.

8 Pe ngaunga nenge ta ngaua poia ita ke tala rochroi nge NeHalang ero. Pe pule ta ngaua pe poia ita ke ta urana nga NeHalang matana ero pe nenge teke ta ngaua ero poia ita ke ta poreke nga NeHalang matana ero.

9 ✡Pe a nauala ke nek iange lape lemo poinga nenge angau pulut mene ngaunga nemur, helosio ia iri nenge leteria manmanna ngana kino mana ke te losio teu mule nga poinga poreke ngana.

10 Nenge teke mele nenge letena manmanna ngana kino mana, naue iong nge o ngaungau nga hatanga nenge aetapuna mur, lape mele nem letena haka ke ngaua huros nenge te kalongia lange aetapuna mur pule.

11-12 ✡Ke letem matana ngana nem heporeke Iesus nena none nenge letena manmanna ngana kino mana. Iange iong opoia i ke amnei teu ke nek nga utar nenge poreke pe utar nenge urana ero ol. Pe mele nem Kristus mete ke mene mule i ke ulolo. Ke poinga nenge o poia poinga poreke ngana lange tim e ke pomam, o poia poinga poreke ngana lange Kristus ke ulolo.

13 ✡Ke nenge teke e ngaua ngaunga e pe e heporeke Non Soke nena none ke losio teu mule nga poinga poreke ngana, lape e ngau mule huros ero ol. Pomalam lape e poia tik e ke losio mule ero.

9

Hekulkulonga Paulus Iech Nge Mene Uruna Ero Nga Nena Ume

1 ✡Iau Non Soke nena hekulkulonga, pe ute pele nge poiele iau nge e umeia nena ume ero. E naue ara Non Soke Iesus nga matak ke ulolo? Pe lek ume nei laka nenge poia imo ke a lohot ke nena hana mur imo nem.

2 ✡Mele hel te teke iau hekulkulonga e ero pe imo a eteia ke iau hekulkulonga e, iange lek ume nganangana lohot pe tal apena pe penna nge imo ke ulolo.

3 Nenge teke hana tetue iau nga helenga lape e hele ala ak ke mai koi,

4 ✡Pomerei nge imem nai Parnapas nenge moume ke mo halaua imo? NeHalang hekerkereng ia imem ke mo poia ume nei, pe pomerei nenge a nau at nge imem nga ngaunga pe ech unne ero?

5 Non Soke titina mur pe hekulkulonga mur pe Petrus te mene hehei nenge leteria manmanna ke te leia iri. Pe pomerei nge imem mai? Imem, toinge mo mene lemem hehei mur ke tei luluch nge imem nga ume nei iange NeHalang hekerkereng ia imem ke mange iri pule.

6 Eh, imo letemo ma ke merei? A teke iau pe Parnapas lape mo tango rara ume ke moume ke mo halaua imem nga motu ngamem?

7 Palinga hel ana hana mur te olol iri siporia aria ngaunga ero. Amo tei nenge tue ume e pe ngaua ngaunga e nga ume nem ero? Mele nenge nauele kolok mur lape pip hote kolok heheina siuria eina pe inia pule.

8 Helenga nei lohot nga ita non letera matana ngana mana ero. Hotonga heleia ke elle mana ke pomai.

9 ✡Ke Hotonga nenge Moses hele ke teke; “Nga etue nenge kolok i hakaka nga uit nganangana ke poi hotote paena mur, atom ele hanna ero.” Pomerei nenge NeHalang poia helenga nei, letena ia kau kolok neu mau?

10 ✡NeHalang letena ia ita ke ngana laka nenge poia helenga nem. Ke mele nenge tutua pe nenge lululu, nga leteria nge teu te eteia ke lape te mene ngaunga nga reria ume nenge te poia.

11 ✡Ure nenge palaungana toto ngana koi nei; Imem motue ngaunga tutuna nenga Opepengpeng nga letemo ke haka. Pe singira ana ure nenge a kalongia at nge imem i ure nenge kino mana.

12 ✡Mele hel te loloch urelu nge imo ke ulolo pe pomerei nge imem? Lemem kerkerenga palaungana toto nge iri pe heo ngana nge mo loloch urelu nge imo pule ma?

Pe urelu nenge toinge mo lolochia nge imo ngana koi mo mene ero. Iange mo teke hehei pe hana tera hit tote Kristus nena helenga. Ke pomalam mo chumele mene ure meena ngana pe mopoia poinga nem ero.

13 ✡Imo a eteia ke iri nenge te umume nga NeHalang nena tunginga ana pele te menmene aria ngaunga nga NeHalang nena tunginga ana pele. Pe iri nenge te popoi tunginga nga tunginga ana hatanga te mene huros unne nga tunginga nem.

14 ✡Ke pomalam mana Non Soke talue ke teke iri nenge te haliu hotote helenga urana toto ngana, te mene halaunga nga reria ume nem pule.

15 Non Soke talue helenga ke pomam pe iau e mene halaunga unne e ero toto. Pe heueu nenge ehas ia alalaha nei, e tang haka halaunga nge imo ero. E teke e mete tala mukam iange lemek ero nge mele ua toto ia iechinga nenge tunge iau. E iech toto iange e mene uruk unne nge mele pele ero.

✡ **8:9:** Rom 14:13-15; Kal 5:13 ✡ **8:11-12:** Rom 14:15, 20 ✡ **8:13:** Rom 14:21 ✡ **9:1:** Ume 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 ✡ **9:2:** 2Ko 3:2-3 ✡ **9:4:** Luk 10:8 ✡ **9:9:** Deu 25:4; 1Ti 5:18 ✡ **9:10:** 2Ti 2:6 ✡ **9:11:** Rom 15:27 ✡ **9:12:** Ume 20:34; 2Ko 11:9 ✡ **9:13:** Deu 18:1-3 ✡ **9:14:** Mat 10:10; Kal 6:6 ✡ **9:16:** Jer 20:9

16 ✡Iau e haliu hotote helenga urana toto
ngana pe e heto haka iau ia ero. Iange
NeHalang henonou hote iau ke e poia ume
nem, pe nenge teke e poia ume nem ero lape
NeHalang nau urume iau nga hoena.
17 Nenge teke e haliu hote helenga urana
toto ngana nga iau sipok lemek ngak lape
e mene uruk ia. Pe nei NeHalang i sipona
henonou hote iau nga ume nei.
18 Pe lape e mene uruk utar nga ume nei?
Uruk toto laka lom nenge; E iech mana nge
e haliu hote helenga urana toto ngana lange
hehei pe hana pe e long heke uruk ero.
Lemek ero nge e mene ute nge hehei pe
hana nga ume nenge e haliu hotote helenga
urana toto ngana.

Paulus Ume Ke Halaua Hehei Pe Hana Lochloch

19 Iau non pele nena non iau ero pe eume
nge mele pele ero pule. Iau sipok e talue iau
ke eume nge hulua lochloch. Iange e teke e
heole hana halang ke te nanasia Kristus.
20 ✡Nga etue nenge etu luluch nge Iuta
mur e nanas taua reria poinga mur iange
e teke e heole hana halang nge iri. Iri te
nanasia hotonga nenge Moses pe iau ero. Pe
e nanas mene iri iange e teke e heolole iri.
21 Pe nga etue nenge etu luluch nge iri
nenge te nanasia hotonga nenge Moses ero,
e nanasia reria poinga mur pule iange e
teke e heole hana lomonmona ngana mur
pule. Iau e nanasia Kristus nena hotonga pe
e hile hote NeHalang nena hotonga ero.
22 ✡Pe nge iri nenge leteria manmanna
ngana kerkereng ero, etu luluch nge iri pe
epoi ke pomange iri pule. Pe eume ke kerk-
ereng toto ke e nanasia reria poinga mur
lochloch iange e teke e heole hana halang
nge iri.
23 E poia ure nemur nenge e helele ia
nei iange e teke Iesus nena helenga urana
toto ngana song ke langa kileng lochlolch.
Pomalam iau lape e mene petanga unne
pule nga petanga nenge lohot nga helenga
urana toto ngana nei.

Ta Song Ke Kerkereng Ke Ta Mene Tunginga

24 Imo a eteia ke songinga ana hana mur
nenge te songsong iri halang pe elle mana
nge iri lape mene tunginga. Pomalam a
song ke kerkereng pule ke a mene tunginga
pule.
25 ✡Iri nenge te teke te koko teu nga
hesalanginga nemur tela ke te mene henge-
toro kerkereng ngana. Tepoi ke pomau
iange te teke te mene tunginga. Pe tunginga
nenge te mene nem lape tu ke etue choro
mana pe ita ta teke ta poia ke ta mene
tunginga nenge tu ke koko.
26 Ke pomalam e song ke kerkereng pe
e song ke pengpeng mana kela het nga
songinga hetala ngana. Pe pule epal ke
pomanga non nenge penna chapar rara ero.
27 ✡E palia mautuk pe e hekerkereng ia
singik ke e haliu hote helenga urana toto
ngana lange hehei pe hana pe e eulo hot
tote. Ke pomalam nga hoena lape e mene
lek tunginga.

10

A Heto Heke Aetapuna Mur Ero

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke letemo
la mule nga ure nenge lohot nge rera tete
mur nge nike nenge te nanasia Moses. Iri tei
luluch nga ulu pe ulu nem nauele iri ke nek
pe te tamo tele nga ruach remenmen ngana
ke tela nga ele.
2 Iri tepoi ke pomalaka nga te mene he-
nuninga nga ulu pe ruach pe te lohot ke
Moses nena hana mur ia iri.
3 ✡Pe iri lochloch te ngaua ngaunga nenge
NeHalang nena angkelo tunge lange iri.
4 ✡Pe iri lochloch te inia ech nenge NeHa-
lang nena angkelo tunge lange iri nenge lele
hot nga um. Pe um nem heilang ia Kristus
nge tu luluch nge iri.
5 ✡Pe ero. Halang nge iri, NeHalang iech
nga reria poinga mur ero. Ke pomalam
hemete iri ke koluria masio parai mana nga
ich sana lomona.
6 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem teke
heneue ita nenge ta teke ta popoi poinga
poreke ngana.
7 ✡A heto heke aetapuna mur ero. Pe apoi
ke pomange hana hel nge iri nemur ero.
Iange NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, “Hehei pe hana
teare sio ke te ngau pe tein pe te lohaka ke
tehes rara.”
8 ✡Ke hehei pe hana nemur hel te poia
poinga nenge te salau rara pe NeHalang
hemete iri. Pe nga etue elle mana iri 23,000
te mete lochloch. Ke pomalam a nanasia
poinga nenge iri te poia neu ero.
9 ✡Pe a ollaka hote Non Soke nga lemo
poinga poreke ngana ana tuangachol ero.
Iange hel nge iri te poia poinga nem pe ilimo
mur tehun lapue iri.
10 ✡Pe letemo inin pe a ngungunu ia Ne-
Halang ero iange hehei pe hana nemur, hel
nge iri tepoi ke pomam pe angkelo nenge
hunun, hun lapue iri.
11 Ure nemur te lohot nge iri ke heneue
ita. Pe masio nga NeHalang nena alalaha

✡ **9:20:** Ume 21:20-26 ✡ **9:22:** 2Ko 11:29 ✡ **9:25:** Pil 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 ✡ **9:27:** Rom 8:13; 13:14 ✡ **10:1:** Exo 13:21-22; 14:22-29 ✡ **10:3:** Exo 16:35 ✡ **10:4:** Exo 17:6; Num 20:11 ✡ **10:5:** Num 14:29-30 ✡ **10:6:** Num 11:4, 34; 1Ko 10:11 ✡ **10:7:** Exo 32:6 ✡ **10:8:** Num 25:1-9 ✡ **10:9:** Num 21:5-6 ✡ **10:10:** Num 16:41-49

nenge tehas sue ke ulolo ke hetore ita lochloch ngana, iange ta tutu nga etue hetala ngana mur lo.

12 Ke imo nenge letemo tuanin ke a teke ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana lo, a nauala amo ke nek ol, ma lape a losio pule.

13 Nenge teke ure meena ngana lohot nge imo a eteia ke ure nem lohot tala nge hehei pe hana lo. Pe NeHalang i non nenge hele ke manmanna pe nanas pengpeng ia nena helenga. Pomalam lape poia ure meena ngana nemur ke te heporeke tote imo ero. I lape henonoua iong nga kue nenge halaua iong ke omes ke kerkereng ke o takisia ure meena ngana nem.

Ahul Rumemo Ia Aetapuna Mur Pe A Nanasia NeHalang

14 Ke pomalam titik pe liliuk mur, ahul rumemo ia aetapuna mur.

15 E hele lange imo iange letemo matana lo ke imo sipomo a amnei teu ke nek toto nga lek helenga.

16 ✡Nga etue nenge ta hele urana pe tain nga eulinga nga ngaunga nenge Non Soke, ta lohot ke ita elle mana nga Kristus eina. Pe nga etue nenge ta ngaua ngaunga nenge ta reke, ta lohot ke ita elle mana nga Kristus mirana.

17 ✡Ita halang toto pe ngaunga elle mana. Pe ta lohot ke ita elle mana iange ta ngaua ngaunga elle nem mana.

18 ✡Letemo metene Israel mur. Iri te hetalaulau pe te ngaungaua ngaunga nenge te popoi tunginga ia lala nge NeHalang pule.

19 ✡Iau mai e helele ia utar toto mai? Ngana kai ngaunga nenge te kalongia lala nge aetapuna mur mai? Eh, e helele ia kai aetapuna mur mai?

20 ✡Ure nenge e helele ia ngana koi nei; Utar nenge hana nenge te eteia NeHalang ero te popoi tunginga ia nga reria hatanga, te poia lange NeHalang ero. Te poia la laka nge uneinei mur pe iau lemek ero nge atal teu luluche imo lange uneinei mur.

21 ✡Nenge teke ain nga Non Soke ana eulinga lo, ain nga aetapuna mur aria eulinga ero ol. Pe nenge teke a ngau nga hatanga nenge Non Soke lo, a ngau nga hatanga nenge aetapuna mur ero ol.

22 ✡Ita ta teke ta helete inin ia Non Soke laka nga poinga nenge pomam. Ia kikira toto ke mange i kai?

Ta Heto Heke NeHalang Ene Ke Kokoes

23 ✡ "Ita nakura nge ta poia ure lochloch." Nei manmanna pe e hele lange imo, ure lochloch ngana te urana ero. "Ita nakura nge ta poia ure lochloch." Pe ure lochloch ngana te halaua ita ero.

24 ✡Ke pomalam letemia mele hel ke o halaua iri pule. Letem tu mana nge iong toro ero.

25 Huros nenge te ololia nga ingala matana o mene pe o ngau pulut mene. Pe letem una ia onteinga nemur nenge pomai ero; "Huros nei at langai pe tepoi utar ana ia?"

26 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "Ich pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich NeHalang nena ure mur ia iri."

27 Nenge teke mele hel nenge leteria manmanna ero, te iua iong kela o ngau luluch nge iri, o ngau pulut mene utar nenge te tunge lange iong. Pe ngaunga nem at ngana pe ana ume nge merei o ontei rara ia ero.

28 ✡Pe nenge teke mele hele lange imo ke teke, "Ngaunga nem te kalongia lange aetapuna mur lo." Nga etue nenge o longe ke pomau o ngaua ngaunga nem ero ol. Iange e teke letemia mele nenge hele lala nge iong nem, ke i pule eteia ke ngaua ngaunga nem ero.

29 Iau e heleia a amnei teu ngamo nga ure nenge urana pe poreke ero. E helele ia kou mele neu amnei teu ngana. Iau nakuk nge e ngau pulut mana pe mele pele poi ele iau nga lemek ngak ero.

30 ✡Nenge teke e hele urana lange NeHalang nga ngaunga nenge e ngaua, pomerei nenge mele pele hele poreke iau nga ngaunga nenge e heto haka NeHalang ia?

31 ✡Ke imo pule a heto heke NeHalang nga ure lochloch ngana nenge a popoia. Ngaunga nenge a ngaua pe utar nenge a inia, a heto heke NeHalang ia.

32 ✡Pe atu ke nek mana, ma lape a heporeke Iuta mur pe hana lomonmona mur pe hehei pe hana nga mata nenge NeHalang nga leteria manmanna ngana.

33 ✡Apoi ke mange iau ke a halaua hehei pe hana. Iange iau letek ia iau sipok ero. Letek ke e teke e halaua hehei pe hana ke NeHalang mene mule iri.

11

1 ✡A nanasia lek poinga iange iau e nanasia Kristus nena poinga.

Poinga Nenge Ta Hetalaulau Pe Ta Popoia

✡ **10:16:** Mat 26:26-28 ✡ **10:17:** Rom 12:5 ✡ **10:18:** Lev 7:6 ✡ **10:19:** 1Ko 8:4 ✡ **10:20:** Deu 32:17; Hem 9:20 ✡ **10:21:** 2Ko 6:15-16 ✡ **10:22:** Deu 32:21 ✡ **10:23:** 1Ko 6:12 ✡ **10:24:** Rom 15:1-2 ✡ **10:26:** Psa 24:1 ✡ **10:28:** 1Ko 8:7 ✡ **10:30:** 1Ti 4:4 ✡ **10:31:** Kol 3:17 ✡ **10:32:** Rom 14:13 ✡ **10:33:** 1Ko 9:20-22 ✡ **11:1:** 1Ko 4:16 ✡ **11:3:** Gen 3:16; Epe 5:23

2 Iau e iech toto nge imo iange letemo
metene iau pe a nanasia ure lochloch nenge
e hetoro sue lange imo.
3 ✡Pe e teke a eteia ke hana lochloch aria
soke laka Kristus pe hehei mur aria soke
laka eria mur pe Kristus ana soke laka Ne-
Halang.
4 Ke nenge teke none ruchite palpalna
pe hetalaulau nem pe haliu hotote NeHa-
lang nena helenga nenge tunge lala nge i,
hemeia Kristus nga poinga nem.
5 Pe hehei nenge te ruchite palpalna pe
hetalaulau, nem pe haliu hotote NeHalang
nena helenga nenge tunge lala nge iri, te
hemeia eria mur nga poinga nem. Poinga
nem elle mana ke pomange hehei nemur
nenge telak sio lochloche palpalria ina pe te
meia iri.
6 Nenge teke heie ruchite palpalna ero,
urana nge te here palpalna pe te laksue ke
lasus. Pe nenge teke meia i nge te here
palpalna pe te laksue iok, urana nge ruchite
palpalna.
7 ✡Pe non pele ruchite palpalna ero. Iange
NeHalang umeia non nem ke nakuna po-
mange I pe ngana sipona tu teu nge non
nem. Pe hana nakuria pe ngaria toto tu nge
hehei.
8 ✡Iange NeHalang ume hote none nga
hehei singina ero. NeHalang ume hote heie
nga none singina.
9 Pe ume hote none ke halaua heie ero. I
ume hote heie ke halaua none.
10 Ke pomalam urana nge heie ruchite
palpalna pe haliu hote NeHalang nena he-
lenga, poinga nem urana nga NeHalang
nena angkelo mur mataria.
11 Oe, nem nge hehei mur. Pe nenge ita
lochloch tatu ngara luluch nge Non Soke,
none tu ke i toro ero pe heie tu ke i toro ero.
12 Iange nge nike, hei nenge tengene ana
lohot nga none singina, pe nga hoena hehei
te hohoe hana mur ol. Pe ure nemur te lohot
ke pomalam nga NeHalang lemene ngana.
13 Imo sipomo a amnei teu langa helenga
nei: Nenge teke heie ruchite palpalna ero
pe hetalaulau lange NeHalang, poinga nem
urana ma ero?
14 Nga tanau ngara, none tuahe mule i nga
palpalna ina nenge hou ke halang.
15 Pe nenge heie palpalna ina hou ke ha-
lang, urana iange nena olenga haka ia.
16 Amo pele tuinaunau rara ero iange
imem pe NeHalang nena mata mur
lochloch mo nanas mene kue nei ke
pomalam mana.

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20)

17 Nga lek helenga mur nenge e tung ho-
tote nei, lape e heto haka imo ia ute pele
ero toto. Iange e naue ke nga lemo poinga
nenge a eukirau ke a hetalaulau, ute pele
nge urana lape lohot ia ero.
18 ✡E teke e hele ke pomai mukam. E
longe nge te teke nga etue nenge a hekirau
ke a hetalaulau, alas hulu helel pe a are ke
mullimo elle ero, pe iau letek manmanna
unne nga helenga nem.
19 Pe poinga nem lohot ke henonou hot
pengpeng ia itei hel toto nenge te nanasia
helenga manmanna toto ngana.
20 Nga etue nenge a eukirau ke a ngau, a
teke ma a ngaungaua ngaunga nenge Non
Soke, pe i ero la.
21 Iange nga etue nenge a ngaungau a
kulala hel ero. Amo hel te hemukmuka
ngaunga pe tein ke aria hauaua lo pe hel te
metmete aria kura.
22 Pomerei? Lemo pele ero toto loma
nge a ngau pe ain? Imo a teke a at ke a
hesalang ulu mene mata nenge NeHalang
pe a hemeia iri nenge reria ure ero, ae?
Lape e heleia imo ke pomerei? A teke e heto
heke imo nga lemo poinga nem? Ero toto.
23 Hengetoro nenge e mene nge Non
Soke, e hetore lange imo ke ulolo: Nga
miliko nenge te tung heke Non Soke Iesus
langa hana poreke ngana mur peria, mene
ngaunga
24 pe hele urana lange NeHalang. Ke het
pe reke pe hele, “Mirak koi nei. A mene
pe a ngaua. A poia poinga nei pe letemo
metentene iau.”
25 ✡Iok, te ngau ke het pe mene eulinga pe
poia ke pomalam pule, pe hele, “Eik koi nei
a mene pe ain ia. Eik nenge NeHalang poi
nena tomunga hel heueu ngana ia. A poia
poinga nei pe letemo metentene iau.”
26 Nenge nei luna mai koi, nga etue
lochloch nenge a ngaua ngaunga nei pe ain
nga eulinga nei, a hele hote Non Soke mete
ngana kela het nga etue nenge at mule.
27 ✡Pe mele nenge poi esalanginga mana
ke ngaua ngaunga pe in nga eulinga nenge
Non Soke, mele nem poi poreke Non Soke
mirana pe eina ke ulolo.
28 Ke pomalam imo elle pe elle anau teu
la mule nga letemo ke nek mukam. Ke het
ol laka a ngaua ngaunga pe ain nga eulinga
nem.
29 Iange mele nenge ngau pulut mene Non
Soke mirana pe in pulut mana nga eulinga
nem pe eteia luna ero, poi haka ana nge
NeHalang ke ulolo.
30 Ke ngana laka nenge imo halang
singimo haleles pe a makuk leilei pe amo
hel te metmete.

✡ **11:7:** Gen 1:26-27 ✡ **11:8:** Gen 2:18-23 ✡ **11:18:** 1Ko 1:10-12 ✡ **11:25:** Exo 24:6-8; Hip 8:8-13 ✡ **11:27:** Hip 10:29

31 Pe nenge teke ita sipora ta amnei teu at
mule nge ita ke nek tala mukam, nem lape
NeHalang amnei teu nga rera poinga mur
ero ol.
32 ✡Pe nenge teke Non Soke amnei teu at
nga rera poinga mur, urana iange i teke
hetore ita ke ta erue luluch nge hehei pe
hana nga ich nei ero.
33 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
nenge teke a eukirau ke a ngau nga ngaunga
nenge Non Soke, a kulkulala hel mukam.
34 Pe nenge teke mele mete ana toto, ngau
tala nga nena pele mukam. Iange lape a
poia poinga poreke ngana pe Non Soke am-
nei teu langa lemo poinga nem.
Ure hel tetu kura pe nga etue nenge eat
ke e lohot nge imo, lape e hepeng hote lange
imo ol.

12

Opepengpeng Nena Tunginga Mur

1 Iok, titik mur pe liliuk mur imo a ontei
iau ia tunginga mur nenga Opepengpeng pe
lape e hele teu langa nem pule. Iau e teke a
eteia ure nem kenek toto.
2 ✡Nge nike letemo manmanna nge Non
Soke ero kura pe te mene imo kela a heto
hekeke aetapuna mur nenge ngaria tuteu
nge iri ero.
3 ✡Ke pomalam e teke e hemallaha hote
lange imo ke pomai; Mele nenge NeHalang
Opene tuteu nge i hele poreke Iesus ero. Pe
pule mele nenge Opepengpeng tuteu nge i,
lape hele ke teke Iesus i Non Soke.
4 ✡Opepengpeng nena tunginga mur iri
altototo, pe Ope elle mana nem tung hote
tunginga nemur.
5 Pe kue halang nge ta poia ume lange Non
Soke pe Non Soke elle mana.
6 Pe ume kuena ngana mur halang nenge
ta popoia. Pe NeHalang elle mana pe i toro
mana halaulaua ita nga rera ume lochloch
ngana nemur.
7 Pe Opepengpeng henonoua kue urana
ngana nge ita elle pe elle ke ta halaua Non
Soke nena hana mur lochloch.
8 Ke Opepengpeng nem halaua mele hel
ke te etei tote NeHalang letena tuanin
ngana mur. Pe halaua hel ke te urana toto
nga leteria matana ngana nenge te hetot-
tore hehei pe hana.
9 Pe hel, Ope elle nem tunge leteria man-
manna ngana mur. Pe iri nenge te hemas-
masia haleles kina mur, Ope elle nem mana
tunge tunginga nem lange iri pule.
10 Pe Ope nem tunge kerkerenga lange
mele hel ke te popoi merakulo. Pe mele
hel te mene kerkerenga nenge te lohot ke
iri hetatalonga nga Ope elle nem mana. Pe
mele hel leteria matana nga nenge te longo
urumrume NeHalang Opene pe ope altoto
ngana mur, Ope elle nem tunge tunginga
nem lange iri pule. Pe Ope elle nem tunge
tunginga nenge mele hel leteria matana
nga nenge te heleia mele hel reria helenga.
Pe Ope elle nem tunge lete matana ngana
lange mele hel ke te hele urumrume he-
lenga nemur luria.
11 ✡Ke Opepengpeng elle nem nena ume
mur koi nei. Pe tunge ume nemur lange
mele elle pe elle nga lemene ngana.

*Kristus Pomalaka Nga Aetana Pe Per-
perna Mur Ita*

12 ✡Kristus singina elle mana ke pomanga
ae tana nge elle mana pe perperna mur
halang. Ke ita hehei pe hana ita ae perperna
mur pe tara elle mana iange tatua hot nga
Kristus singina.
13 ✡Hel nge ita iri Iuta pe hel iri hana
lomonmona ngana mur pe hel te umume
nge hana hel pe hel te ume nge hana hel
ero. Pe ita lochloch ta mene henuninga nga
Opepengpeng elle mana nenge NeHalang
tunge ke tu teu nge ita.
14 Ke ita non singira ana lala elle mana
ero, singira ana lala pe lala.
15 Nenge teke mele apena hele ke teke,
“Iau perim iau ero, pomalam etu luluch nga
singim ero.” Pomerei mele neu apena tu
luluch nga singina kura ma ero?
16 Pe nenge teke talngana hele ke teke,
“Iau matam iau ero, pomalam etu luluch
nga singim ero.” Pomerei? Mele neu tal-
ngana tu luluch nga singina kura ma ero?
17 Nenge teke matara rongo heke singira
lochloch, lape ta longo ke merei? Pe nenge
teke talngara rongo heke singira lochloch,
lape tasaka ure inangana ke merei?
18 Nga NeHalang lemene ngana tal teua
utarra nemur elle pe elle at nga singira ke
rorol.
19 Nenge teke singira lochloch te lohot ke
apera itoro mana, lape singira ero pe aperia
i toro mana tu.
20 Ke singira unne nemur iri lochloch tetal
hote singira ke elle pe rorol.
21 Poinga nei lohot nge mele ero kura
nenge matana hele langa penna ke teke,
“Lemek ero iong.” Pe palpalna hele langa
apena ke teke, “Lemek ero iong.”
22 Pe nenge teke singira unne hel nemur
nenge makuk mana iri ero, lape singira tu
ke nek ero.
23 Singira unne nemur nenge ta meimei
ita ia ta heron hite ke nek toto. Pe singira
unne nemur nenge nakuria urana ero pe
tetu kome taheo ele pe ta nauele ke nek toto.

✡ **11:32:** Hip 12:5-6 ✡ **12:2:** Hab 2:18-19 ✡ **12:3:** 1Io 4:2-3 ✡ **12:4:** Rom 12:6 ✡ **12:11:** 1Ko 7:7 ✡ **12:12:** 1Ko 10:17 ✡ **12:13:** Kal 3:28

24 Pe singira unne nemur nenge tetu mallaha ta nauele ke nek ke pomau ero. Pe NeHalang ume hote singira pe tal luluche ana lala mur ke elle. Pe heto hote singira unne nemur nenge te talkomkome aria ume.
25 Ke pomalam singira unne es keke hot ke i toro ero, iri lochloch tetu ke elle ke te halau hel pe te ume ke elle.
26 Ke nenge teke singira unne amneia melmelenga, ta amneia melmelenga nem nga singira lochloch. Pe nenge teke te heto heke singira unne, ta amneia iechinga nga singira lochloch.
27 ✡Ke imo NeHalang nena hana mur, Kristus singina laka imo. Pe imo elle pe elle Kristus singina unne ia.
28 ✡NeHalang tal hot tele hana hel nga mata nenge i ke iri hekulkulonga ke het pe hetatalonga mur ke het pe hetoronga mur. Pe tal hote hel pule nenge te hele pe urelu lohot manmana, pe nenge te hemasmas pe nenge te halaulaua hehei pe hana pe nenge te nauele ume kuena ngana mur pe nenge te eteia helenga kuena ngana mur.
29 NeHalang tal hote ita lochloch ke ita hekulkulonga ero pe ita lochloch ke ita hetatalonga ero pe ita lochloch ke ita hetoronga ero pe ita lochloch ke ita hana nenge ta popoi merakulo ero.
30 Pe tal hote ita lochloch ke ita hana nenge te hemasmas ero pe ita lochloch ke ita hana nenge te eteia helenga kuena ngana mur ero pe ita lochloch ke ita hana nenge te hele urumrume helenga luria mur ero.
31 ✡Imo mutemo tau totote tunginga papalauna mur.

Pe ana kue toto nenge lape e henonou imo ia ngana koi nei: Mutemo taua peknga mur.

13

Mutenga I Ure Nenge Palaungana Toto

1 Nenge teke e heleia helenga kuena ngana e pe angkelo mur reria helenga pe mutek taua hehei pe hana ero, lape halik palalas ulu mana ke pomalaka nga hario alngana.
2 ✡Pe nenge teke e mene tunginga nenge lete matana ngana ana pe nenge e hetatatalo pe e eteia ure talkomkome ngana mur nge NeHalang, pe nenge teke e mene tunginga nenge lete manmanna ngana ana nenge heloloune hengene mur pe mutek taua hehei pe hana ero, lape epoi ke pomanga alolap nenge te saua nga sausaunga.
3 Nenge teke e tung lochloche lek ure mur lange iri nenge reria ure ero pe pule e tung teu mene singik ke te makia nga oan pe mutek taua hehei pe hana ero, lape e mene ute pele nge urana ero.
4 Mele nenge mutena tautaua hehei pe hana, tu ke nek manmana pe poi ke urana mana pe memeleia mele hel reria ure ero pe palut laka rara ero pe heto heke i sipona ero.
5 Ngana tano manmana pe na polo tana ero pe letena inin ke ueiuei ero pe letena heke poinga poreke ngana nenge te poia lange i ero.
6 ✡Pe pule mele nenge mutena taua hehei pe hana, iech ele tote helenga manmanna ngana pe poinga poreke ngana iech ele ero toto.
7 ✡Pe takisia ure meena ngana mur lochloch pe rahite letena manmanna ngana pe mes ke kerkereng ke takisia melmelenga mur pe kulele NeHalang ke halaua i.
8 Ke mutenga hetala ngana ero toto. Pe helenga hetatalonga nenge at nge NeHalang lape het pe helenga kuena ngana mur nenge hehei pe hana te helele ia lape tehet pule pe lete matana ngana nenge hehei pe hana te menmene lape tehet pule.
9 Iange ita letera matana ngana unne sune mana pe pule ta mene lochloche helenga hetatalonga ero.
10 Pe nga etue nenge ure manmanna toto ngana at, unne sune nenge ta menmene iri nem lape tehet lochloch.
11 Ana helenga laka nenge; Nga iau kino ngak e hele ngak pe e amnei teu ngak nga ure mur pe letek tuanin ngak pomange aina kinkino ngana. Pe nga etue nenge iau palaungana ol e hile hote poinga nenge aina kinkino ngana ke lasus sapele.
12 Heueu nei tanau piriuriu mene NeHalang ke pomanga ute hel nge hussu asa mana nga silonga pe nga hoena lape ta naue i ke mallaha toto ol. Heueu nei ta etei par manmana pe nga hoena lape ta etei lochloche ol. Lape ta etei lochloche ke pomange I nge etei lochloche ita.
13 ✡Pe ure mol nenge tetu ke kokoes ngaria koi nei; lete manmanna ngana pe kukul alanga pe mutenga. Pe ure nenge palaungana toto nge iri mol, ngana laka mutenga.

14

Tunginga Mur Nenga Opepengpeng Nenge Palaungana Toto

1 ✡Iok, aume ke kerkereng toto ke a mene poinga nenge mutemo taua hehei pe hana. Urana nge a mene tunginga mur nenge at nga Opepengpeng. Pe tunginga nenge palaungana toto ngana laka nenge hetatalonga.

✡ **12:27:** Rom 12:5 ✡ **12:28:** Epe 4:11-12 ✡ **12:31:** 1Ko 14:1 ✡ **13:2:** Mat 17:20 ✡ **13:6:** Rom 12:9 ✡ **13:7:** 1Pi 4:8 ✡ **13:13:** 1Te 1:3 ✡ **14:1:** 1Ko 12:31; 14:39

2 Pe mele nenge mene tunginga nenge
helele ia helenga kuena ngana mur, hele
lala nge hehei pe hana ero, hele lala nge
NeHalang. Iange helenga nenge helele ia
iri nem i helenga talkomkome ngana mur
nenge at nga Opepengpeng pe hulua te eteia
luna ero.
3 Pe iri nenge te hetatalo hotote NeHalang
nena helenga, te halaua hehei pe hana pe
te hekerkereng ia leteria manmanna ngana
pe te poia leteria ke ma ke nek.
4 Iri nenge te helele ia helenga kuena
ngana mur te hekerkereng mulmule iri
siporia. Pe iri nenge te hetatalo hotote
NeHalang nena helenga te hekerkereng ia
hehei pe hana lochloch, nga mata nenge Ne-
Halang nga leteria manmanna ngana mur.
5 Iau mutek ke e teke toinge amene
tunginga nenge a helele ia helenga kuena
ngana mur. Pe mutek toto ke e teke amene
tunginga nenge a hetatalo hotote NeHalang
nena helenga. Nem i ure palaungana iange
lape halau tote hehei pe hana. Pe nenge
teke a helele ia helenga kuena ngana mur,
urana nge a hele hote helenga nemur luria.
Ke pomalam lape halaua hehei pe hana
lochloch nga mata nenge NeHalang.
6 Titik mur pe liliuk mur, nenge teke
eat nge imo pe e hele ia helenga kuena
ngana hel pe e hele hote luna lange imo
ero, lape e halaua imo ke merei? Nenge
teke e hele lange imo nga helenga nenge
NeHalang tunge at nge iau pe e tunge lete
matana ngana lange imo, pe e poia helenga
hetatalonga pe e hetore imo nga helenga
nemur luria, lape e halaua imo ke nek.
7 Ure nemur nenge ngaria te tuteu nge
iri ero ke pomanga iu pe hario, tepoi ke
pomalam pule. Nenge teke elle alngana
altoto pe e alngana altoto lape ta nanasia tei
ke tatul heke peunga kanna?
8 Pe nenge teke ngalum paena alngana
ke nek ero, lape hana te lohaka ke tela nga
hunelinga ma ero?
9 Imo pule apoi ke pomalam. Nenge teke
a heleia helenga e nge altoto lange mele,
mele nem lape eteia helenga nem luna ke
merei? Lem helenga nem lape hesil sio
mana paiam.
10 I manmanna ke helenga altoto ngana
mur halang tetu nga ich nei. Pe helenga
lochloch ngana nem luria pule la.
11 Pe nenge teke mele heleia helenga e pe
e eteia luna ero, nakuna pomanga i nena
nga kileng e pe iau lek nga kileng e.
12 Ke imo apoi ke pomalam mana iange
a teke amene tote tunginga nemur nga
Opepengpeng. Pe urana nge a mene
tunginga nenge halau tote mata nenge
NeHalang.

Utar Nenge Ta Poia Pe Ta Heleia Helenga Altoto Ngana

13 Ke pomalam mele nenge teke hele nga
helenga altoto ngana, urana nge hetalaulau
pe onteia NeHalang nga tunginga, tunginga
nenge halaua i ke hemallaha hote helenga
nem luna.
14 Iange nenge teke e hetalaulau nga he-
lenga nenge altoto, opek hetalaulau pe letek
tuanin ngana tu nga hetalaulaunga nem
ero.
15 Ke lape epoi ke pomerei? Iau e teke
e hetalaulau nga opek pe e hetalaulau nga
letek tuanin ngana pule. Pe e teke e peupeu
nga opek pe e peupeu nga letek tuaninin
ngana pule.
16 Ke nenge teke mele hel tetu luluch nge
iong pe te esia iong nge o heto hekeke Ne-
Halang nga opem mana, iri lape te hele ke
merei? Lape te hele ke, “Oe Manmanna.”?
Pa nem ero iange te eteia utar nenge o
helele ia ero.
17 I manmanna ke lem hetalaulaunga
nenge opoia lange NeHalang urana, pe het-
alaulaunga nem hekerkereng ia mele hel
nenge tetu luluch nge iong leteria ero.
18 Poinga nenge ta helele ia helenga altoto
ngana i urana. Iau e popoia ke halang lo pe
e hele urana toto lange NeHalang nga nem.
19 Pe nga etue nenge hehei pe hana nga
mata nenge NeHalang te heukirau, e teke e
hele nga helenga nenge te eteia ke e hetore
iri. E hele ngak ia nem urana toto nga nenge
ehele nga helenga altoto ngana nemur.
20 ✡Titik mur pe liliuk mur, letemo tuanin
ngana poi ke mange aina kinkino ngana
ero. Letemo tuanin ngana poi ke mange
hehei pe hana nenge te mera lo. Pe urana
nge apoi ke manga mamau mur nenge te
popoia poinga poreke ngana mur ero.
21 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo hele ke teke,
“Lape e poia hana lomonmona ngana mur
nenge reria helenga altoto ke te hele
lange hana nemur,
pe hana nemur lape te longo taua iau ero
toto.”
22 Ke helenga altoto ngana nemur tepoi ke
manga lala nenge heilangia NeHalang nena
kerkerenga palaungana lange iri nenge
leteria manmanna ero. Pe helenga hetata-
longa halaua iri nenge leteria manmanna.
23 ✡Ke nenge teke hehei pe hana nga mata
nenge NeHalang te heukirau pe te helele
nga helenga altoto ngana mur, pe iri nenge
te eteia ero pe iri nenge leteria mamanna
ero tei teu pe lape te hele ke teke, “Imo nge
lape amo hauhaua iam!”
24 ✡Pe nenge teke a hetatalo hotote NeHa-
lang nena helenga nemur, nenge tunge lala

✡ **14:20:** Epe 4:14 ✡ **14:21:** Isa 28:11-12 ✡ **14:23:** Ume 2:13 ✡ **14:24:** Ioa 16:8

nge imo pe iri nenge leteria manmanna ero tei teu, lape lemo helenga nemur tua tote leteria nga reria poinga poreke ngana mur.
25 Pe leteria tuanin ngana mur nenge tetal komkome lape te hele hote nga mallaha. Pe lape te tualou sio pe te heto heke NeHalang pe te hele ke te teke, “Manmanna toto ke NeHalang tu luchluch nge imo!”

Ume Nemur Nenge Ta Hetalaulau Pe Tapopoia

26 ✡Titik mur pe liliuk mur, ure nenge e teke e helele ia ngana koi nei: Nga etue nenge a eukirau ke a hetalaulau, mele mene peunga pe mele hetottoro pe mele hele hotote NeHalang nena helenga nenge tunge lala nge i, pe mele helele ia helenga altoto ngana pe mele hele hotote luna mur. A poia ure lochloch ngana nei ke a hekerkereng ia mata nenge NeHalang.
27 Nga nenge a hele nga helenga nenge altoto amo mol mana te hele. Elle hele ke het pe nai ngana ke het pe mol ngana pe het sapele. Pe mele e pule nge hele urume helenga nemur luria.
28 Pe nenge teke mele e nge hele urumrume helenga mur luria ero, iok, mele nenge teke helele nem reng mana pe hele mana lala nge NeHalang nga letena ol.
29 ✡Pe hetatalonga iri nai ma mol mana te hele pe imo lochloch a longo teu langa reria helenga tang ngana ke nek.
30 Pe nenge teke NeHalang nena helenga lohot nge mele nenge kilkila nga lamam, i nenge helele nem reng mukam.
31 A nanasia poinga nei ke imo elle pe elle a hele hote NeHalang nena helenga. Pomalam lape hehei pe hana te eteia pe hekerkereng ia iri.
32 Hetatalonga mur te haliu hotote NeHalang nena helenga pe te hele ke het nga iri siporia lemeria ngana mana.
33 Iange NeHalang i non nenge hepiriu elele ure mur ero. Pomalam lemene ke teke tatu ke nek pe letera pulu ala nga ute e ero.

Nga etue nenge hehei pe hana nga mata nenge NeHalang te eukirau ke teole haria,
34 ✡hehei iri muka ia helenga e ero. Iri teare ke tereng mana ke pomanga Iuta mur reria hotonga hele ngana.
35 Pe nenge te teke te etei teu langa ute, tela mule nga reria pele ol laka te ontei hotote eria mur ol. Ke heo ngana toto nge heie hele nga etue nenge iri mata nenge NeHalang te hekirau iange lape hemei mule i.
36 Lape NeHalang nena helenga huna nge imo pe imo nge a tung hote iam ae? Pe lape helenga nem la nge mele hel ero pe lohot mana nge imo, manmanna kai?
37 ✡Mele nenge teke i hetatalonga pe mene lete matana ngana nga Opepengpeng, urana nge heleia pule ke teke ure nemur nenge ehas ia lala nge imo nei, Non Soke nena hotonga mur ia iri.
38 Pe nenge teke lemene ero ia, iok a longo taua i ero.
39 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, a hetatalo hote NeHalang nena helenga nenge tunge lala nge imo ke kerkereng. Pe aheo ele imo nge a hele nga helenga altoto ngana mur ero.
40 A poia ure lochloch ngana ke urana pe a nanasia ke pengpeng.

15

Kristus Maul Haka Mule Ngana

1 Iok titik mur pe liliuk mur, e teke letemo metene helenga urana toto ngana nenge e haliu hote lange imo ke a mene pe letemo manmanna ngana mes ke kerkereng ia ke ulolo.
2 Ke nenge teke a rahite helenga urana toto ngana nenge e haliu hote lange imo ke kerkereng, lape NeHalang mene mule imo. Pe nenge teke letemo manmanna ia ero lape helenga urana toto ngana nem halaua imo ero toto.
3-4 ✡Helenga nenge e mene i helenga nenge palaungana toto pe e heleia lange imo lo. Ana helenga koi nei:

“Kristus mete ke saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.
Tealo hite I pe ma ke etuene mol nga polo
pe nga etue mol ngana maul haka mule.
Pe nem pete tote NeHalang nena helenga nenge te hassue ke ulolo.”

5 ✡Pe hetei hote i lange Petrus, ke het pe hetei hote i lange hekulkulonga analoch pe nai nem.
6 Ke het hetei hote i lange nena hana mur lochloch nenge leteria manmanna nge i ke te esia i ke hele nga etue elle mana. Hana nemur aria sisalanga ele haka toto nga nenge iri ana non kina lime iri lime (500). Hana nemur hel te mete lo pe halang tetu ke te maulul kura.
7 ✡Pe hetei hote i lange Ieims pule ke het pe nge hekulkulonga ana hana mur lochloch.
8 ✡Pe nga hoena toto ol hetei hote i at nge iau, pe iau epoi ke pomalaka nga mele nenge te hoho lele.
9 ✡E hele ke pomai iange iau e ele sio mana nge hekulkulonga mur. Pe urana

✡ **14:26:** 1Ko 12:8-10 ✡ **14:29:** 1Te 5:21 ✡ **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 ✡ **14:37:** 1Io 4:6 ✡ **15:3-4:** Isa 53:5-12; Mat 12:40; Ume 2:24-32 ✡ **15:5:** Mat 28:16-17; Luk 24:34 ✡ **15:7:** Ume 1:3-4 ✡ **15:8:** Ume 9:3-6 ✡ **15:9:** Epe 3:8; 1Ti 1:15 ✡ **15:10:** 2Ko 11:23

nge a hetue iau ke hekulkulonga ero iange
e heporeke tote hehei pe hana nga mata
nenge NeHalang.
10 ✡Pe NeHalang letena ia iau ke pomalam
e lohot ke iau non nenge pomai. Pe eume
ke kerkereng toto nge hekulkulonga mur,
ke pomalam letena poreke ngana nem hesil
sio mana nge iau ero. Pe iau toro e poia
ume nei ero iange NeHalang letena poreke
ngana halaulaua iau nga ume nei.
11 Pe nenge teke e haliu hote helenga pe
letemo manmanna pe hekulkulonga nemur
pule te haliu hote helenga pe letemo man-
manna, ute pele nga nem ero.

Tamaul Haka Ngara Nga Metenga

12 Imem mo haliu ke mo teke NeHalang
hemaul heke mule Kristus nga metenga pe
pomerei amo hel te teke iri nenge te mete
lape te maul haka mule ero?
13 Iok, nenge teke pomam, pomerei nge
Kristus? Lape maul haka nga metenga ero
pule?
14 Ke nenge teke Kristus maul haka mule
ero, lemem hengetoro mur lape hesil sio
mana pe letemo manmanna ngana nem
lape luna ero.
15 Pe pule nakuna nenge imem mo pallak-
laka mana ia helenga nenge mo teke NeHa-
lang hemaul heke Kristus. Iange nenge teke
manmanna ke iri nenge te mete te maul
haka mule nga metenga ero, iok NeHalang
hemaul heke mule Kristus ero.
16 Ke nenge teke iri nenge te mete te maul
haka mule nga metenga ero Kristus lape
maul haka ero pule.
17 Pe nenge teke NeHalang hemaul heke
mule Kristus ero, letemo manmanna ngana
mur luria ero pe lemo poinga poreke ngana
mur tetu kura.
18 Pe pule iri nenge leteria manmanna
nge Kristus pe te mete, te erue mana ke te
lasus.
19 Pe nenge teke letera manmanna nge
Kristus nga tatu ngara nei mana, pe e ero ol
lape ta mene poreke tote nge hehei pe hana
lochloch nga ich.
20 Pe i manmanna toto ke NeHalang
hemaul heke Kristus nga metenga ke helue
kue nge iri nenge te mete nge lape te maul
haka pule.

Iesus I Mukaia Maulinga

21 ✡Ke none helue kue nenga metenga ke
lohot nge hehei pe hana ke pomalam none
pule helue kue nenga ta maul haka mule
ngara ke lohot nge hehei pe hana.
22 Metenga at nge ita lochloch nge Antam.
Ke pomalam ta maul haka mule ngara at
nge Kristus.
23 ✡Pe mele elle pe elle kulele ana etue
nenge lape maul haka muleia. Kristus helue
kue lo pe nga at mule ngana, iri nenge te
nanasia i lape te maul haka pule.
24 Ol pe etue nei hetala ngana lape lohot
ol: Nenge Kristus lape hekou sue hotonga
papalau ngana mur pe hana nenge reria
kerkerenga halang pe ope nga tapa sana
reria kerkerenga mur. Hekou sue iri ke
het pe tung heke naungaala ana ume langa
NeHalang penna.
25 ✡Iange Kristus i naungaala ana non
nenge nauele kileng. Pe nauele kileng ke la
het nga etue nenge hekou sue nena ngarang
mur lochloch pe tal sue iri nga apena ene.
26 ✡Pe Kristus nena ngarang nenge lape
hekou sue nga hoena, ngana laka metenga.
27 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo hele ke pomai, “Tal sue ure
lochloch ngana nga apena ene.” Nei mal-
laha ke NeHalang tuteu luluch nga ure ne-
mur nenge tal sue iri nga Kristus apena ene
nem ero.
28 Iange Kristus lape nauele ure lochloch
ngana nenge NeHalang tal sue nga apena
ene. Ke het pe Tuna Kristus lape tal sio
mule i nge NeHalang nenge tal susue ure
nemur nga apena ene nem. Ke NeHalang
lape nauele ure lochloch ol.
29 Iok, a longo at nga nei: Iri nenge te mete
lo hana hel te mene muria ke te henune
iri. Pomalam iri nenge te mete nem lape te
mene maulinga. Pe nenge teke manmanna
ke iri nenge te mete te maul haka mule nga
metenga ero, pomerei nenge hana nemur te
poia poinga nei?
30 ✡Anau at nge imem pule. Imem mo
matau metenga ero pe mo rahite ume nei
ke kerkereng. Pe nenge teke helenga nem
manmanna pomerei nenge mopoi ke mai?
31 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke man-
manna toto lange imo. Nga etue lochloch e
kulala mana metenga. Pe e iech toto iange
imo a nanansia ara Non Soke Iesus Kristus
pomalam e poia helenga nei.
32 ✡Iau pe hana nenge tepoi ke manga
ur hinolo mur nge Epesus, mo hunel ia
helenga nem pe lape halaua iau nga letek
manmanna ngana ke merei, nenge teke
iri nenge te mete lape te maul haka mule
ero? Lape tapoi mana ke pomanga helenga
nenge hele ke teke,

“Ta ngau pe tain nike
iange nge rou ta mete.”

33 A nauala amo kenek iange lape mele hel
te channanga ia imo. Pe atu luluch nge hana
porekreke ngana mur ero iange hana nenge
pomam te he porekreke rera poinga urana
ngana mur.

✡ **15:21:** Rom 5:12 ✡ **15:23:** 1Te 4:16; Hem 20:5 ✡ **15:25:** Mat 22:44 ✡ **15:26:** Hem 20:14 ✡ **15:27:** Psa 8:6
✡ **15:30:** Rom 8:36 ✡ **15:32:** Isa 22:13

34 Letemo matana ke nek mule pe a hile
lemo poinga poreke ngana mur. Pe amo hel
nge imo te eteia NeHalang ero toto, ameia
imo nga nei ero kai?

Singi Nenge Lohaka Mule Nga Metenga

35 Iok, nenge teke amo hel nge imo te ontei
ke te teke, “Iri nenge te mete lape te maul
haka ke pomerei? Pe lape singiria lohot ke
pomerei?”
36 ✡Opoi ke manga hauaua ero! Nenge
teke otua sue ngaunga tutuna nenge maulul
nga ich i lape mete. Pe nenge teke otua sue
nenge mete i lape matana hot pe haka.
37 Pe ure nenge otue nem i ngaunga tu-
tuna mana nenge pomanga kon pe raes
nganangana pe otue tana rorol ngana ero.
Pe nga hoena te haka pe te lohot ke po-
manga kon pe raes ol.
38 Pe NeHalang tunge ngaunga tutuna ne-
mur singiria ke pomanga tal ngana ia. Pe
ngaunga tutuna nemur nenge altoto NeHa-
lang talue ke iri elle pe elle singiria altoto.
39 Ke ure nemur nenge singiria, iri
lochloch ke nakuria elle ero. Ita non singira
altoto pe huros mur singiria altoto pe ngie
mur singiria altoto pe ruo mur singiria
altoto.
40 Ure hel tetu nga tapa pe hel tetu nga ich.
Nemur nga tapa singiria ana hemalmalinga
elle mana pe altoto nge iri nemur nga ich.
Pe nemur nga ich singiria ana hemalma-
linga elle mana pe altoto nge iri nemur nga
tapa.
41 Chaia matana ana hemalmalinga al-
toto nga teio ana hemalmalinga. Pe itoch
mur aria hemalmalinga altoto pe itoch elle
pe elle aria hemalmalinga altoto nge pekn-
garia mur.
42 Ke iri nenge te mete pe te maul haka
mule lape tepoi ke pomalam pule. Mele
mete pe tealo hite iange singina tu ke koko
ero pe singina nenge maul haka mule ia
lape tu ke koko.
43 ✡Pe tealo hite singina iange punich ulu
pe nakuna poreke pe singina nenge maul
haka mule ia nakuna urana pe kerkereng.
44 Ke singina nenge tealo hite nem i ich
ana mana pe singina nenge maul haka mule
ia i tapa ana ure ia iange i ope mana.
45 ✡Ke pomalam NeHalang nena helenga
nenge te hassue ke ululo hele ke teke, “An-
tam nenge lohot tala tungana pomange ita
nga ich nei.” Pe Antam nenge lohot rume,
at nga Opepengpeng pe i Ope nenge tunge
maulinga.
46 (Ke anaue lo?) Singi nenge Ope ana
lohot tala ero. Singi nenge ich nei ana lohot
tala ke het pe singi nenge Ope ana.
47 Antam nenge lohot tala, tepip hote i nga
melete nenga ich nei pe Antam nenge lohot
rume at nga tapa.
48 Ke pomalam iri nenge reria nga ich
tepoi ke mange i nenge at nga ich, pe iri
nenge reria nga tapa tepoi ke mange i nenge
at nga tapa.
49 Pe ita tatu ke pomange non nenge at
nga ich nei ke pomalam mana lape nga
hoena tatu ke pomange non nenge at nga
tapa.
50 Titik mur pe liliuk mur, e teke e hele
ke mai koi; Singira pe eira lape te teu langa
NeHalang nena naualanga pe nekinga ero,
iange singi nenge ich nei ana tu ke koko ero.
51-52 ✡A longo kenek nga helenga
talkomkome ngana nei: Ita lochloch ngana
lape ta mete ero iange nga etue nenge
ngalum paena alngana, lape tahul ke ueiuei
toto ke pomanga matara palun ngana. Pe iri
nenge te mete lape te maul haka pe te mete
mule ero ol pe ita lochloch ke tahul ke elle.
53 ✡Iange singira nenge tu ke koko ero nei
lape lohot ke i singi nenge tu ke koko. Pe
singira nenge metmete nei lape lohot ke i
singi nenge mete mule ero ol.
54 ✡Ke nga etue nenge ure nem lohot ke
pomam ke singira nenge tu ke koko ero
nei, lohot ke i singi nenge tu ke koko, lape
NeHalang nena helenga nenge te hassue ke
ululo hot ke manmanna sapele nenge hele
ke teke, “NeHalang hekou sue metenga ke
het toto.”
55 ✡ “Metenga! Kikim ngam tu langai?
Pe lem kerkerenga nenge melmelenga
ana ngai?”
56 ✡Metenga mene nena kerkerenga nenge
melmelenga nga poinga poreke ngana pe
poinga poreke ngana nena kerkerenga lo-
hot nga hotonga.
57 Pe ta hele urana toto lange NeHalang nga
ara Non Soke Iesus Kristus kikina ngana.
Nge Kristus mana NeHalang hekerkereng
ia ita ke ta hekousue poinga nenga metenga.
58 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
ames ke kerkereng ke ute pele heloiloi ia
imo ero. Kokoes a tung teu tote imo langa
Non Soke ana ume, iange a etia ke lemo ume
nenge Non Soke nem lape hesil sio mana
ero.

16

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Iok, e teke e hele teu langa um tutuna
nenge lape a takiraua pe apoi tunginga ia ke
a halaua NeHalang nena hana mur. Urana
nge a nanasia ke pomanga e hele ngakia
lange iri mata nenge Kalasia.

✡ **15:36:** Ioa 12:24 ✡ **15:43:** Pil 3:20-21 ✡ **15:45:** Gen 2:7 ✡ **15:51-52:** Mat 24:31; 1Te 4:15-17 ✡ **15:53:** 2Ko 5:4 ✡ **15:54:** Isa 25:8 ✡ **15:55:** Hos 13:14 ✡ **15:56:** Rom 7:13 ✡ **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9

2 Nenge e hele ke e teke; Nga Sante kokoes
imo elle pe elle a mene lemo umtutuna
unne hel nenge a hottau ususia pe atal lele
hote unne ke ma ke tatalo alala nike. Po-
malam nga etue nenge eat lape a song ke
a tango rara mule lemo umtutuna nenge
halaunga ana ero ol.
3 Pe a henonou hote hana hel ke te mene
lemo halaunga ana umtutuna nem lange
Ierusalem. Pomalam nga etue nenge eat
lape ehas ia alalaha nenge hele urume iri pe
e kulosia iri ke tela.
4 Pe nenge teke urana nge iau ela pule, iok
iri lape tei luluch nge iau.

Paulus Nena Heninginga Mur

5 ✡Pe e teke ei tele tuele kina nenge
Mesatonia mukam ke het ol laka, ela e lohot
ke enau toto imo ol.
6 ✡Pe lape etu ke mala pol luluch nge imo
mukam. Lape nga lukunna ana etue. Ke het
pe imo lape a halaua iau ke ela nga kileng e
pule nenge e teke ela ia.
7 Lemek ero nge ela ke ueiuei pe etu lu-
luch nge imo ke etue choro mana. E teke etu
luluch nge imo ke mala pol, pe nem lohot
mana nga Non Soke lemene ngana.
8 Pe e teke etu nge Epesus ke etue nenga
Pentikos het mukam.
9 ✡Iange kue chach lo nenge lape e poia
ume palaungana pe esei heke hana nenge te
teke tepoi elele iau nga ume nei ero.
10 ✡Pe nenge teke Timoti sauhot nge imo
along teua i ke tululuch nge imo pe a poia i
ke nek, iange i umume ia Non Soke ana ume
ke mange iau.
11 ✡Pe amoe nau sio mene i ke pomanga
non pulut ngana pele ero. A nekia i ke
letena masio ke nek pe a halaua i nga nena
inga ke at mule nge iau; iange iau pe NeHa-
lang nena hana mur mo kulelele i.
12 ✡Pe tira Apolos, kokoes e hele ke kerk-
ereng toto lala nge i ke la luluch nge titira
mur hel pule ke la tenau toto imo. Pe i
lemene ero nge lohaka heueu nei, pe nga
hoena nenge teke kileng urana lape lohaka
pe lange imo ol.

Helenga Hel Pule

13 Atu pe a nauala manmana pe ames ke
kerkereng nga letemo manmanna ngana pe
ames ia amo seilil pe a mes ke kerkereng.
14 Pe poinga nenge mutemo taua NeHa-
lang pe hehei pe hana, a henonou hote nga
lemo ume mur lochloch nenge a popoia.
15 ✡Titik mur pe liliuk mur, a eteia ke
iri lochloch ngana nenga mata nenge
Stepanus, iri tala nga tuele kina nenge
Akaia nge te hulia leteria pe te ume ke te
halaulaua NeHalang nena hana mur. Pe e
teke e hele ke kerkereng toto lange imo ke
16 a nanasia hana nenge pomai reria
poinga pe iri lochloch ngana nenge te ha-
laua iri ke te poia ume nei.
17 Iau e iech nge Stepanus pe Potunatus pe
Akaikus nge te mene mullimo pe teat ke te
halaua iau nga lek ume.
18 Iau letek urana toto nge iri ke pomange
imo nge letemo urana nge iri pule. Ke urana
nge a heto heke hana nenge pomai.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iri mata nenga tuele kina nge Eisia te
teke reria iechinga palaungana lange imo.
Pe Akuila pe Prisila pe iri mata nenge te
eukiraurau nga reria pele, te teke reria
iechinga palaungana lange imo nga Non
Soke ene.
20 Pe NeHalang nena hana mur lochloch
nga lamai, te teke reria iechinga lange imo
pule. Pe a sisa perimo nge imo elle pe elle
nga poinga nenge ita NeHalang nena hana
mur ta popoia.
21 Iau sipok e hassia helenga nei nga
perik: Lek iechinga palaungana lange imo.
Iau Paulus.
22 ✡Mele nenge mutena taua Non Soke ero
lape mene maulinga ero toto. *Maranata* –
Ara Non Soke at.
23 E hetalaulau ke Non Soke Iesus letena
poreke ia imo.
24 Pe mutek taua imo lochloch iange Iesus
Kristus kale tele ita ke ita elle mana. (Ngana
laka lom!)

✡ **16:5:** Ume 19:21 ✡ **16:6:** Rom 15:24 ✡ **16:9:** Ume 19:8-10; 2Ko 2:12 ✡ **16:10:** 1Ko 4:17 ✡ **16:11:** 1Ti 4:12
✡ **16:12:** 1Ko 3:6 ✡ **16:15:** 1Ko 1:16 ✡ **16:19:** Ume 18:2, 18, 26 ✡ **16:22:** Kal 1:8-9; Hem 22:20

2 Korin
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus. Pe nga NeHalang lemene
ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus Kris-
tus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira
Timoti nenge letena manmanna ngana elle
mana ke mange ita, mo hekule alalaha nei
ke lange NeHalang nena mata nge Korin
pe nena hana mur nenge tetu nga kileng
lochloch ngana nga tuele kina nenge Akaia.
2 Mo hetalaulau ke Temere NeHalang pe
Non Soke Iesus Kristus leteria porekeia imo
pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non
Soke Iesus Kristus Temene. Pe i Temere
ia nenge letena poreke ia ita pe i NeHa-
lang nenge hemasmas ia hehei pe hana nga
melmelenga mur.
4 I hemasia imem nga emem melmelenga
mur ke pomalam mo hemasia mele hel pule
nga aria melmelenga mur nga hemasinga
nenge imem sipomem mo mene nge i.
5 ✡Imem momes luluch nge Kristus ke mo
takisia ure meena ngana pe melmelenga
mur. Ke pomalam NeHalang halaua Kristus
pe lape hemaluche letemem pule.
6 Pe imem mo takisia melmelenga nei
ke halaua imo ke a mene maulinga ke
koko. Pe nenge teke NeHalang hemaluche
letemem nga nei, imo pule lape NeHalang
hemaluche letemo pe ames ke kerkereng ke
a takisia melmelenga ke mange imem.
7 Ke imem samem kikina nge imo iange
mo eteia nge lape ames ke kerkereng ke
a takisia melmelenga pe lape NeHalang
hemaluche letemo pule ke mange imem.
8 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imem mo
teke mo helete metene imo ke a eteia ure
meena ngana nenge lohotot nge imem nga
kileng nenge Eisia. Imem moura ero to-
toia melmelenga nenge lohot nge imem nei.
Melmelenga nem meena kou sio tote imem
ke kikimem ero nge mo takisia, pe mo naue
emem metenga ke rochroi toto.
9 Pe mo amnei ker tote nga letemem
ke mo teke emem etue nenge mo mete ia
koloi. Pe ero, ure nenge lohot nei, teke
henonoua imem nge NeHalang nge i non
nge hemaul heke mule hehei pe hana nga
metenga pe samem kikina ngana tu mana
nge i nge lape halaua imem. Iange imem
sipomem nakumem ero toto nge mo halau
mule imem ke motu ke mo maulul.
10-11 ✡Kokoes mo teke mo metmete nga
ure meena ngana nemur pe NeHalang ha-
laulaua imem. Pe letemem manmanna
ke pomai; Nenge teke a hetalaulau emem
ke kokoes, lape NeHalang longe lemo het-
alaulaunga pe halau mulmule imem. Pe
hulua lape te hele urana pe te heto heke tote
i nga ure urana ngana nemur nenge tunge
atat nge imem.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Korin Mur Lohot Ero Mule

12 Imem mo palut laka totoia ure lochloch
ngana nenge mo popoia nga ich nei. Nem
mene teu luluche lemem ume nenge mo
poia lala nge imo. Nga letemem mo
eteia ke mo poia nga poinga nge urana pe
nga poinga nge pengpeng nenge NeHalang
tunge at nge imem. Pe mo nanasia mele
nga ich letena matana ngana ero, NeHalang
letena poreke ngana mana halaua imem ke
mo poia poinga nenge pomam.
13-14 ✡Nga alalaha nenge ehas ia lala nge
imo ehas ia helenga nemur nenge a sisia pe
a eteia luna ke nek. Imo a etei polia imem
lo pe nga hoena lape a etei ke nek toto ol.
Ke pomalam nga etue nenge ara Non Soke
Iesus at, lape mo palut ke motal hekeke imo
pe imo a palut ke atal hekeke imem. ✡
15 Iau letek here tote imo nga nei, ke po-
malam nga tele ngana, e henin tele lek inga
ke e teke ela ke e lohot tala nge imo. Nga
poinga nei lape a iech nge e lohot ke henai
nge imo.
16 ✡Iange e teke e lohot tala nge imo ke het
pe ela nge Mesatonia, ke het pe ela ke e lohot
mule nge imo ke a halaua iau nga lek inga
nenge lange Iutea.
17 Iau letek tuanin ngana song hot ke po-
mam pe ero, eat ke enau toto mule imo ero.
Ke nga nem a teke iau non nenge ehul hali
helenga ae? Poinga nenge e hele ke “Oe”
pe e hele mule ke “Ero,” nem lape e nanas
mene lemek ngak pe iau non nenge pomam
ero.
18 NeHalang nena helenga tu ke man-
manna ke pomalam iau pule e hele ke man-
manna. Iau non nenge e hele ke teke, “Oe”
pe “Ero” mule ero.
19 ✡Iange NeHalang Tuna Iesus Kristus
nenge Iau pe Sailas pe Timoti mo haliu hote
lala nge imo, I non nenge hele ke “Oe” pe
“Ero” mule ero. I hele ke “Oe” mana pe
nanas mene NeHalang lemene ngana mur
lochloch.
20 ✡Pe ngata ke “Oe” ke poia NeHalang
nena tomunga hel ana helenga mur ke te

✡ **1:3:** Rom 15:5 ✡ **1:5:** Psa 34:19 ✡ **1:8:** Ume 19:23; 1Ko 15:32 ✡ **1:10-11:** 2Ti 4:18 ✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:16:** 1Ko 16:5-6 ✡ **1:19:** Ume 18:5 ✡ **1:20:** Hem 3:14

lohot ke manmanna. Ke ngana laka nenge ta hele ke “Oe Manmanna” nge Kristus pe ta heto heke NeHalang iange Kristus hele ke “Oe” pe nanasia nena helenga.
21 Pe NeHalang i sipona laka nenge poia imo pe imem ke tames ke kerkereng ke hele luluch nge Kristus. Pe i sipona poia ita ke ta mene tuangaola nge heongana nge i.
22 ✡Pe pule hesio teua nena Opepengpeng at nga letera ke heilangia nena hana mur imem pe helue kue nenga ure manmanna toto ngana nenge teke tunge at nge ita kura.
23 NeHalang eteia letek ke iau e pallaklaka ero. I poi ele iau ke ela nge imo nge Korin ero, iange lape e hele inin taua imo pe e heporeke tote atu ngamo.
24 ✡Pe mo poia imo ke pomanga non nenge nauele nena hana mur nga ume ero. Ke pomalam mo echia imo nga letemo manmanna ngana mur ero. Imo ames ke kerkereng nga letemo manmanna mur lo pe mo teke mo ume luluch mana nge imo ke mo poia imo ke a iech.

2

1 ✡Ke pomalam letek tuanin hote lo ke e teke lemek ero nge ela ke enau toto imo pe e poia ure meena ngana e ke lohot nge imo.
2 Iange nenge teke e poia ure meena ngana ke lohot nge imo, itei lape poia iau ke e iech ol? Pe ngana ma imo nenge e poia ure meena ngana ke lohotot nge imo nem mam lom.
3 Lek alalaha nenge ehas tele lange imo huna koi nei. Imo mana a poia iau ke e iech pe lemek ero nge ela nge imo pe a poia iau ke letek meena mule. Iau letek manmanna ke nga etue nenge e iech, e eteia ke iechinga nem lohotot nge imo pule.
4 ✡Nga etue nenge e hasasia alalaha nem letek meena pe letek una pe matak eina sio ke halang, pe letemo meena ia nem ero. E teke a eteia ke iau mutek tau tote imo.

Letemo Porekeia Mele Nenge Poia Poinga Poreke Ngana

5 Nenge teke mele poia mele ke letena meena, mele nem poia poinga nem at nge iau ero. I poia lange imo lochloch. Pe lemek ero nge a tuachol sakililia i.
6 Imo lochloch a ngata hel lo ke a teke a heleia i nga nena poinga nem, ke nem purpur lo.
7 Pe heueu nei ol, e teke a poia i ke pomai koi: Letemo poreke ia i pe a poia i ke nek iange lape letena meena sakilil.
8 Pe e hele ke kerkereng lange imo ke e teke a poia mele nem ke eteia ke imo mutemo taua i.
9 Pe alalaha nenge ehas ia lange imo nem, huna laka nenge e teke enau urume ames ngamo, ames ke kerkereng nga ure lochloch ngana nenge e hetoro sue lange imo ma ero.
10 Nenge teke o saua mele nena poinga poreke ngana ke lasus toto pe letem metene ero ol, iau lape e poia lange i ke pomalam pule. Nenge teke poinga poreke ngana e lohot, iau lape epoi ke pomam pe e poia nga Kristus ene ke e halaua imo.
11 ✡Ke pomalam non poreke ngana memeun nge ita ero ol, iange ta etei tote nena poinga mur lo.

Paulus Longe Titus Pingana Nge Troas

12 ✡Nga etue nenge ela ke e lohot nga tuele tana nenge Troas ke e haliu hote helenga urana toto ngana nenge Kristus, e naue ke pomanga Non Soke helue kue nga ume nei nga lamau ke ulolo.
13 ✡Pe iau letek meena kura iange e hottaua tira Titus ero mana. Ke pomalam e ee lange hehei pe hana nga lamau pe ramak lange Mesatonia.
14 Pe e hele urana toto lange NeHalang nge i muka ia imem ke moi hotia Kristus nena ume. Pe poia ume nem inangana ehech ngana song ke kikina toto nga kileng lochloch ngana ke hehei pe hana te eteia i.
15 Iange imem mo pomanga sapiu eina inangana ehech ngana nenge Kristus poi tunginga ia lange NeHalang. Pe inangana song ke rongo heke iri nenge NeHalang mene mulmule iri pe iri nenge lape te mete pe iri erue.
16 ✡Ke ume nenge mo poia nei, inangana lange iri nenge lape te mete pe iri erue nem, ke pomanga ure nenge tunge metenga. Pe inangana lange iri nenge NeHalang mene mulmule iri, ke pomanga ure nenge tunge maulinga. Pe itei nakuna toto nge poia ume nenge pomai?
17 Hana halang te teke te mene umtutuna nga ume nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga, pe imem ero. NeHalang i sipona kulosia imem pe mo hele ke manmanna nga matana ke pomanga Kristus nena hana mur toto.

3

Hekulkulonga Mur Iri Ume Ana Hana Mur Nga Tomunga Hel Heueu Ngana

1 ✡Pe imo letemo ma ke merei? A teke mo tal heke mulmule imem pullo kai? Mele hel tehas ia alalaha ke te heto hekeke hana hel. Pe a teke mopoi ke mange iri ke mo tunge alalaha nenge mele hel tehas ia, ke te heto heke imem lange imo? Eh! A teke

✡ **1:22:** 2Ko 5:5; Epe 1:13-14 ✡ **1:24:** 1Pi 5:3 ✡ **2:1:** 1Ko 4:21 ✡ **2:4:** Ume 20:31 ✡ **2:11:** Luk 22:31 ✡ **2:12:** Ume 14:27; 1Ko 16:9 ✡ **2:13:** Ume 20:1 ✡ **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 ✡ **3:1:** Ume 18:27; 2Ko 5:12

imo sipomo a hasia alalaha e ke hele urume imem?

2 ✡Ero toto. Imo sipomo a pomanga alalaha nenge mohas ia nga kakahomem pe hehei pe hana te sisia pe te eteia.

3 ✡Pe pule lemem ume nenge mo haliu hotote helenga urana toto ngana poia imo ke a pomanga alalaha nenge Kristus hasia. Pe hasia nga hasinga eina ero, hasia laka nga NeHalang nenge tu ke maulul Opene. Pe has heke nga um nenge tekole ero, has heke nga ita non kakahora.

4 Imem letemem manmanna ke NeHalang mene mule imo nga ume nenge Kristus ke ngana koi nenge mo hele ke pomai.

5 Imem sipomem nakumem ero toto nge mo poia ume nei, pe emem halaunga nga ume nenge mo popoia at mana nge NeHalang i toro.

6 ✡Ke i sipona poia imem ke nakumem nge imem ume ana hana mur nga tomunga hel heueu ngana. Tomunga hel heueu ngana nem poi ke manga hotonga nenge tehas ia ero, i ure nenge at nga Opepengpeng. Hotonga nenge tehas ia atia metenga pe Opepengpeng tunge maulinga.

7 ✡Hotonga nenge atia metenga tehas heke nga um pe at luluch nga NeHalang nena hemalmalinga nenge poia Moses ramana ke sinaala toto. Pe sinaele tote Israel mur mataria ke te naue ke nek ero. Pe nga hoena hemalmalinga nem het sio mule.

8 Pe ume nenge NeHalang nenge tunge Opepengpeng at nge ita, ana hemalmalinga palaungana toto nga nenge hotonga ana.

9 ✡Ke nenge teke ume nenge atia metenga nge ita ana hemalmalinga, ume nenge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana, ana hemalmalinga pule. Pe i palaungana toto.

10 I manmanna ke pomam iange tomunga hel heueu ngana nei ana hemalmalinga tualeme ke palaungana toto pe hemalmalinga nenga tomunga hel nike ngana het sio toto lo.

11 Ke nenge teke hotonga nike ngana nenge het sio nem at luluch nga hemalmalinga, tomunga hel heueu ngana nei ana hemalmalinga palaungana toto, iange i lape tu ke koko.

12 Imem letemem manmanna toto nga ure nei ke pomalam moi hot mallaha ke mo haliu hote helenga urana toto ngana.

13 ✡Imem mo poi ke mange Moses ero. Moses ramana sinaala pe poi hele ana malenga iange lemene ero nge Israel mur te naue ure nem nge het sisio nge i.

14 Pe leteria hit mana. Ke nga etue nei te sisia tomunga hel nike ngana nenge Moses pe te eteia luna ero, iange nakuna pomanga malenga nem poi ele leteria matana ngana kura. Pe nenge teke leteria manmanna nge Kristus, lape Kristus poi sue malenga nem pe te eteia hotonga luna ke nek.

15 Ke nga etue nei tesis ia tomunga hel nenge Moses pe te eteia luna ero iange malenga poi ele mene leteria matana ngana.

16 ✡Pe nenge teke mele hulia nena poinga mur pe nanasia Non Soke, lape Non Soke poi sue malenga nenge poi ele letena matana ngana nem.

17 ✡Helenga nenge “Non Soke” nei, i heleleia Ope. Nenge teke Non Soke Opene tuteu nge mele, mele nem lape tu ke poi tetele mana ol.

18 Pe ita, malenga poi ele ramara ero. Ke pomalam ta henonou hote Non Soke nena hemalmalinga. Isipona hulia ita ke ta pomange i nga nena hemalmalinga nenge pupuo ke papalaungana. Pe hemalmalinga palaungana nem, at nge Non Soke nenge i Ope.

4

1 NeHalang letena ia imem pe tunge ume nei at nge imem. Ke pomalam lemem melei tana ia ume nei ero.

2 ✡Pe mohul rumemem ia meinga ana poinga mur nenge talkomkome pe mo pallaka ia hehei pe hana ero pe mo hetaua NeHalang nena helenga unne e ero. Mo haliu hot pengpeng ia NeHalang nena helenga. Pomalam hehei pe hana te amnei teu nga leteria nga lemem poinga pe te eteia ke imem hana nenge pomai nga NeHalang matana.

3 Imem mo haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana lochloch, pe iri nenge lape te erue, iri mana te mene hote helenga nei luna ero.

4 ✡Iange non poreke ngana nenge nauele ich nei, hepirit ele tote iri nenge leteria manmanna ero, leteria matana ngana mur lo. Ke pomalam te naue lemenge nenga hemalmalinga nge Kristus nenge lohot nga helenga urana toto ngana nei ero. Kristus i non nenge henonou hot pengpeng ia NeHalang nakuna.

5 Imem mo haliu hote imem sipomem lemem helenga ero. Mo haliu ke mo teke Iesus Kristus i Non Soke pe nena hana mur imem, pe moat ke mo halau mene imo.

6 ✡Iange NeHalang hele nge nike ke teke, “Lemenge lape lohot nga kileng au ngana!”

✡ **3:2:** 1Ko 9:2 ✡ **3:3:** Exo 24:12; Jer 31:33; Ezk 36:26-27 ✡ **3:6:** Jer 31:31; Ioa 6:63; 1Ko 11:25 ✡ **3:7:** Exo 34:29 ✡ **3:9:** Deu 27:26; Rom 1:17 ✡ **3:13:** Exo 34:33 ✡ **3:16:** Exo 34:34 ✡ **3:17:** Ioa 8:36; Rom 8:2 ✡ **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 ✡ **4:4:** Epe 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **4:6:** Gen 1:3; Isa 9:2; 2Ko 3:18

Ke NeHalang nem, i koi nenge poia nena lemenge ke tua nga letemem pe tunge lete matana ngana nge imem nga nena hemalmalinga, nenge tualeme hot nga Kristus ramana.

7 ✡Imem mo mene teua ure urana ngana nge NeHalang ke tuteu nge imem. Pe mo poike pomalaka nga tuninga nenge tepip hote nga melete. Ke nei henonou hot pengpeng ia ke kerkerenga palaungana nem at nge imem ero, at mana nge Nehalang.

8 ✡Kokoes ure meena ngana halang te lohotot nge imem pe te hekou sio tote imem ero. Etue hel letemem lilil pe letemem matana ke nek mulmule nga motu ngamem.

9 Lemem ngarang mur tepoi porekreke imem pe NeHalang nausio mene imem ero. Tepal poreke totote imem pe momes haka mulmule.

10 ✡Kokoes mo takis rerere Iesus mete ngana nga singimem, pomalam lape hehei pe hana te naue Iesus maulngana pule nge tu nga singimem.

11 ✡Imem motu ke mo maulul kura pe hana te teke te hunune imem iange mo rahite Iesus nena ume. Pe singimem i ure nenge lape mete pe het sapele pe tu ke koko ero. Pe hehei pe hana lape te naue ke Iesus tu ke maulul kura nga singimem nei.

12 Ke imem mo angala manmana metenga nga ume nenge lape tunge maulinga ke koko lange imo.

13 ✡NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “E hele, iange letek manmanna.” Pe imem pule mopoi ke pomalam. Mo hele iange letemem manmanna.

14 ✡Pe mo eteia ke NeHalang hemaul heke Non Soke Iesus nga metenga pe lape hemaul heke imem luluch nge Iesus. Pe lape mene imem luluch nge imo ke la tatu luluch nge i.

15 Ure lochloch ngana nei lohot nge imem ke halaua imo. Pe hehei pe hana lochloch ngana nenge NeHalang letena ia iri ke mene mulmule iri, lape te heto heke NeHalang nena hemalmalinga ke elela toto.

16 ✡Ke pomalam mo rahite ume nei ke kerkereng. Nga singimem nge hot mo tuauna pe mo kerkereng ero ol pe opemem nenge tuteu nge imem lohot ke heueu ngana mulmule nga etue lochloch.

17 ✡Pe ure meena ngana mur nenge te lohotot nge imem nem, i ure kinkino mana pe lape tetu ke mala ero. Pe iri lape te halaua imem ke mo mene hemalmalinga nenge lape tu ke koko. Pe hemalmalinga nem i ure nenge palaungana toto nga ure meena ngana nemur.

18 ✡Ke imem letemem tu mana kou nga ure nenge mo kolkol ia kura pe letemem tunga ure nenge mo esesia nei ero. Iange ure nenge mo esesia nei tu ke etue choro mana pe ure nenge mo kolkol ia neu lape tu ke koko.

5

Ta Nanasia NeHalang Lemene Ngana Nga Singira

1 ✡Imem mo eteia ke singimem nei pomalaka nga pelpele nenge mo tuteu mana ia nga ich nei, iange i lape lapusa sio. Ke nga etue nenge mo mete lape NeHalang tunge lemem pele e nga nena kileng. Pele nem, ita non ta umeia ero. NeHalang i sipona umeia pe ana pele lape tu ke koko.

2 ✡Heueu nei mo heperir hulu mana ia singimem nenge manga pelpele nenge motu teu ia nei, pe mo teke moteu heke lemem pele toto ngana nenga tapa ol.

3 Iange nenge teke mo mete, opemem teu heke sapele singimem heueu ngana nem pe motu charchara nga mana ero.

4 Nga etue nenge motu teu nga singimem nei kura, ure meena ngana lohot pe mo heperirir ia pe mo hile ero. Mo teke moteu heke tele lemem pele nenga tapa, pomalam lape singimem pesa ngana nei kerkereng pe tu ke maulul mule.

5 NeHalang i sipona poia ure nei ke lohot nge imem ke pomai pe tunge Opepengpeng at nge imem ke helue kue nenga ure manmanna toto ngana nenge teke tunge atat nge imem.

6 ✡Ke pomalam mo mataua ute pele ero. Mo eteia ke nga etue nenge motu teu nga singimem nei kura, motu kangkanga nge Non Soke.

7 Pe motu ke mo nanas mene letemem manmanna ngana nga ure nenge mo kolkolia pe mo nanasia ure nenge mo esesia nei ero.

8 ✡Ke pomalam e hele ke e teke mo mataua ute pele ero. Mo teke mo lohot nga singimem nei pe mola nga lemem kileng nge Non Soke.

9 ✡Kokoes mo teke mo heiech ia NeHalang nga poinga nemur nenge mutena tautaua iri. Nga etue nenge motu nga lamai pe pule nga etue nenge motu luluch nge I nga lemem kileng huna.

10 ✡Iange nga hoena lape ita lochloch tames nga Kristus nena arenga tapuna ngana matana, ke amnei urume rera poinga mur nenge tatu teu nga singira nei

✡ **4:7:** 2Ko 5:1 ✡ **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5 ✡ **4:10:** 1Ko 15:31 ✡ **4:11:** Rom 8:36 ✡ **4:13:** Psa 116:10 ✡ **4:14:** 1Ko 6:14 ✡ **4:16:** Epe 3:16 ✡ **4:17:** Rom 8:17-18 ✡ **4:18:** Kol 1:16 ✡ **5:1:** 2Ko 4:7 ✡ **5:2:** Rom 8:23 ✡ **5:6:** Hip 11:13-16 ✡ **5:8:** Pil 1:23 ✡ **5:9:** Kol 1:10; 1Te 4:1 ✡ **5:10:** Ecc 12:14

kura pe ta popoia. Pe ita elle pe elle lape ta mene uru ke pupure rera poinga mur, rera poinga mur nenge urana ma poreke.

Tatu Ke Elle Mule Luluch Nge NeHalang

11 Imem mo matau ala toto emem nge Non Soke nga nem, ke pomalam mo teke mopoi heke hehei pe hana leteria ke leteria manmanna nga helenga urana toto ngana. NeHalang etei tote imem ke nek toto pe e eteia ke imo pule nga letemo toto a eteia imem ke nek toto.

12 Imo a teke lape motal hekeke imem pullo koi, pe i ero. Mo teke mo poia imo ke letemo urana nge imem. Pomalam lape a tuacholia iri nenge pomai reria helenga mur: Iri nenge te naue hana singiria nge hot nge nakuria urana pe te palut laka mana ia, pe hana nemur leteria nge teu pe reria poinga mur te palut laka ia ero.

13 Nenge teke mo hele rara pulut mana ke pomanga hauaua mur, nem NeHalang nena ia ke nau teu lala ia. Pe nenge teke mo helele nga letemem matana ngamem, nem lemo ia ke halaulaua imo ol.

14 Imem Kristus mutena ngana nauala tote imem iange mo eteia ke non elle mana mene ita lochloch murra ke mete. Ke pomalam ita lochloch ta mete pule.

15 ✡I mene ita lochloch murra ke mete, pomalam ita nenge ta maulul kura tatu pulut mana nga lemera ngara ero. Ta heiech ia I nga tatu ngara iange I mene murra ke mete ke mene mule ita pe maul haka mule lo.

16 Ke pomalam talun heueu nei ke la ol, mo nanasia poinga nenga ich nei ke mo amnei urume mele nena poinga ero. Iange nge nike mo nanasia poinga nemur nga ich ke mo heilang ia Kristus, pe heueu nei mopoi mule ero ol.

17 ✡Iange mele nenge letena manmanna nge Kristus lohot ke i non pe hei heueu ngana ia mule. Poinga nike ngana het sio lo pe ure lochloch ngana te lohot ke heueu ngaria mule!

18 ✡NeHalang poia ure lochloch ngana nei ke lohot ke pomai. Pomalam poia ita ke itaul talele polong nga ume nenge Kristus poia. Pe tunge ume nenge teke ta hele lange hehei pe hana ke itaul NeHalang talele polong.

19 ✡Imem mo haliu ke mo teke, NeHalang lele polong luluch nge hehei pe hana lochloch nga ich ke tetu ke elle lo nga ume nenge Kristus poia. Pe letena metene mule reria poinga poreke ngana mur ero ol, pe tunge emem ume nenge mo haliu hote polong ana lelenga nem.

20 Ke pomalam imem mo mene Kristus hanna ke mo haliu hote nena helenga. Pe i nakuna pomanga NeHalang i sipona haliu hotot nga halimem ke iuiua hehei pe hana. Mo haliu hote Kristus nena helenga pe mo hele lange imo ke mo teke, “Imo ul NeHalang ke a lele tele polong.”

21 ✡Kristus i non nenge poia poinga poreke ngana e ero toto. Pe NeHalang ulo heke rera poinga poreke ngana mur lochloch lange i ke takisia. Pe nga nena kerkerenga lape poia ita ke ta lohot ke ita NeHalang nena hana mur nge pengpeng.

6

Hekulkulonga Mur Te Amneia Ure Meena Ngana

1 Imem mo ume luluch nge NeHalang pe mo hele ke kerkereng toto lange imo ke mo teke, a hesil sio mene NeHalang letena poreke ngana nenge a mene nem ero.

2 ✡Iange NeHalang hele ke teke,

“Nga etue nenge e talue,
e longe lemo hetalaulaunga.
Nga etue nenge e mene mule imo nem,
e halau tote imo.”

A longo ke nek! Etue nei i etue nenge NeHalang talue ke teke halaua hehei pe hana pe mene mule iri ana etue koi heueu nei lo.

3 Imem mo nanasia poinga nenge helosio ia mele letena manmanna ngana ero, iange lememem ero nge mele hel te hele poreke emem ume.

4 Pe mopoi ke mai koi; Mo henonou hote ke imem NeHalang nena hana mur nenge mo umume nge i nga ure lochloch ngana nenge mo popoia. Pe mo mes ke kerkereng ke mo takisia ure meena ngana mur nenge tepoi porekreke imem pe nenge te tunge melmelenga atat nge imem.

5 ✡Tepal ule imem pe tetal teua imem nga tuele au ngana, te molmol taua imem ke te palia imem pe te poia imem ke mo ume sakilil pe mo mamani ke nek ero pe mo ngau ero.

6 ✡Mo hetei hote ke imem NeHalang nena hana mur nenge mo umume nge i nga nenge mo nanas mene poinga nge pengpeng, pe mo etei tote NeHalang nena helenga pe letemem inin ke ueiuei ero pe mo urana lange hehei pe hana. Pe Opepengpeng halaulaua imem ke popoia ume nem pe pule mutemem tau totote hehei pe hana.

7 Pe mo hele hote helenga nge manmanna nga NeHalang nena kerkerenga. Pe mo nanasia poinga nge pengpeng, pe mo rahite ke pomanga lemem kaleu pe io.

8 Mele hel te heto hekeke imem pe hel tetal sio totote imem. Hel te heleia ure urana ngana mur nge imem pe hel te hele

✡ **5:15:** Rom 14:7-8 ✡ **5:17:** Rom 8:1; Kal 6:15 ✡ **5:18:** Rom 5:10 ✡ **5:19:** Rom 3:23-25 ✡ **5:21:** Hip 4:15 ✡ **6:2:** Isa 49:8 ✡ **6:5:** 2Ko 11:23-27 ✡ **6:6:** 1Ti 4:12

porekreke imem. Hel te teke mo pallaklaka pe imem mo heleia helenga nge manmanna.

9 ✡Hel te teke te eteia imem ero pe hulua halang te eteia imem. Hel te hele ke te teke, “Te metmete lo laka!” Pe ero, heueu nei mo ii kura. Te ele koua ure meena ngana at nge imem pe mo mete hot ia ero.

10 Te poia imem ke letemem meena ke halang pe mo iech manmana. Lemem ure halang ero pe mo tunge ure nenge ele haka toto nga ure nemur nga ich lange hehei pe hana ke te rahit tote. Lemem ute pele ero pe NeHalang lape tunge lemem kura.

11 Imo Korin nemur, imem titimem mur pe liliumem mur laka imo. Pe mo hele hot ke mallaha toto lange imo pe mo talkome ute e nge imo ero toto. Mo tung tote letemem lange imo ke mutemem taua imo.

12 Ke imo amo lete tu nge imem kura pe imem emem lete tu nge imo ero ol.

13 ✡E hele lange imo ke pomanga tutuk mur imo ke e teke ta poia rera poinga mur ke te palala helel. A tung tote letemo pe mutemo taua imem ke pomange imem nge mutemem taua imo.

A Kangkanga Toto Hana Nenge Leteria Manmanna Ero Aria

14 ✡Imo letemo manmanna pe hana hel leteria manmanna ero, ke pomalam a kangkanga toto aria. Ita ta eteia ke ure nenge urana, tatal luluche nga ure nenge poreke ero. Pe pule lemenge pe kileng au ngana tetu ke elle ero.

15 Ke Kristus pe non poreke ngana te poi ke pomalam pule. Iri nai tetu ke elle ero. Iange non nenge letena manmanna pe non nenge letena manmanna ero, iri nai leteria tuanin ngana mur pe reria poinga mur song hot ke elle ero.

16 ✡Eh! A teke ta heluluch tele NeHalang nena pele langa aetapuna nena pele? Ero toto, iange ita NeHalang nenge tuke maulul nena pele mur koi ita. Pe NeHalang heleia ke ulolo ke teke, “Lape etu luluch nge iri pe ei luluch nge iri. Iange iau lek hana mur ia iri pe iri aria Soke iau.”

17 ✡Pe Non Soke hele pule ke teke,

“A ua hot ke a kangkanga toto hana nemur aria.
Pe a rataua ure nenge muna ulu ero toto.
Pomalam lape emene imo.”

18 ✡Ke Non Soke nenge kikina toto hele ke teke,

“Imo Tememo iau pe iau tutuk mur imo.
Imo tatamanna pe heheina lochloch.”

7

1 Ke titik mur pe liliuk mur, NeHalang tunge helenga manmanna ngana nemur at nge ita lo. Pomalam ta helemlem heke tote ita pe ta hile tote ure nemur nenge poia singira pe opere ke muna ulu. Ta hile tote pe tatal sue ita pe tatu ke ta pengpeng toto ke pomange NeHalang.

Paulus Letena Iech Toto

2 A tung tote letemo at nge imem. Imem mo poia poinga poreke ngana e lange mele ero, pe mo heporeke mele letena manmanna ngana ero pe moua toto ia mele nena ure ero.

3 Pe e poia helenga nei ke e teke e heporeke letemo ia ero koi. Iange e hele lange imo lo ke e teke: Imem mutemem tau tote imo pe mo teke motu ke elle luluch nge imo pe mo mete luluch nge imo.

4 E amneia ke e teke e hele pengpeng lange imo. Iau e iech toto pe e heto heke tote imo. Imem mo takisia ure meena ngana halang pe letek lange imo pe iechinga song ke elela toto nga singik.

5 ✡Nge nike mo lohot nga tuele kina nenge Mesatonia pe mo are ke nek ero iange ure meena ngana halang te lohot nge imem. Mo hunel luluch nge hehei pe hana hel nga lamau pe mataunga tu nga letemem.

6 Pe NeHalang hemaluche hehei pe hana leteria pe hemaluche letemem ke ma ke nek pule nga nenge kulosia Titus ke at nge imem.

7 Pe letemem ma ke nek nga nem mana ero, letemem ma ke nek pule nga poinga nenge a poia lange i. Ana non nana at nge imem ke teke: Imo letemo ia lemo poinga nenge a poia pe a teke letemo elle luluch mule nge iau pe nga nenge singimo ele iau. E longe nem pe e iech toto.

8 ✡Nenge teke alalaha nenge ehas ia nei heporeke letemo, iau letek porekeia imo ero. Nga tele ngana letek porekeia imo iange alalaha nem heporeke letemo pe letemo meena nga etue choro ngana mana.

9 Pe heueu nei iau e iech pe e iech ele imo nge e poia letemo ke meena ero. Nem ero. E iech iange letemo meena ngana nem poia imo ke a hulia lemo poinga mur. Ure meena ngana nem lohot nge imo pe NeHalang tunge lete matana ngana nem lange imo. Ke pomalam mo heporeke imo nga ute e ero.

10 ✡Lete poreke ngana nenge lohot nga NeHalang lemene ngana poia hehei pe hana ke te hulia reria poinga mur ke te mene maulinga. Nenge teke mele hulia letena nga nena poinga poreke ngana,

✡ **6:9:** 2Ko 4:10 ✡ **6:13:** 1Ko 4:14 ✡ **6:14:** Epe 5:11 ✡ **6:16:** Lev 26:12; 1Ko 3:16 ✡ **6:17:** Isa 52:11; Hem 18:4 ✡ **6:18:** 2Sa 7:14; Jer 31:9 ✡ **7:5:** 2Ko 2:13 ✡ **7:8:** 2Ko 2:4 ✡ **7:10:** Mat 27:3-5; Hip 12:16-17

letena meena ia ero. Pe lete poreke ngana nenge lohot mana nga ich, at ia metenga.

11 Imo letemo meena pe letemo meena ngana nem lohot nga NeHalang lemene ngana. Anau nga ure nemur nenge NeHalang poi hote. NeHalang poia letemo meena ngana nem ke; Kik heke letemo ke a hepengia helenga nem, pe poia imo ke a hemallaha hote ames ngamo nga ure nem, pe poia imo ke a naue poinga nem ke i ure palaungana ia pe poia imo ke apal nakumo ia pe poia imo ke letemo inin pe a matau pe poia imo ke a teke ela toto nge imo pe poia imo ke a lohot nga kue urana ngana nenge a tunge tuangachol lange mele nenge poia poinga nem. Nga ure lochloch ngana nemur a hemallaha hote imo ke letemo urana mana nike.

12 Pe mele nenge poia poinga nem pe non nenge mele nem poi poreke i, tepoi heke letek ke ehas ia alalaha nei ero. E hasia alalaha nei, iange e teke a naue ke mallaha nga NeHalang matana ke imo a tung tote imo ke a nanasia lemem helenga mur.

13 Nenge nei mana poia letemem ke ma ke nek. Pe apoi ke pomam at nge imem mana ero. Mo iech toto pule nga lemo poinga nenge a poia lange Titus. Titus letena iech toto iange imo lochloch a poia i ke pomam.

14 Imo a poia iau ke letek meena ero pe e palut laka pe e heto heke imo lange Titus ke elela. Imem mo hele hote helenga manmanna ngana lange imo pe a henonou hote ke lemem palutinga nenge mo poia lange Titus lohot ke manmanna.

15 Titus letena metene mule imo nge samo loiloi pe a talsio mene imo pe a longia i pe a longo taua nena helenga mur. Nenge nem poia i ke mutena tau tote imo ol.

16 Pe iau e iech toto pe letek manmanna nge imo nge lape a nanasia poinga nge pengpeng nga ure lochloch.

8

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, mo teke a eteia NeHalang letena poreke ngana nenge hesue lange nena mata mur nge Mesatonia.

2 Iri reria ure halang ero pe ure meena ngana halang te lohotot ke te totoia iri. Pe iechinga palaungana lalalaua iri pe te tung peria ke halang.

3 E hele lange imo pengpeng, iri te tung ke halang lo pe ero iri siporia te tung ke ele haka toto nga lemeria ngaria.

4 Pe te onteiteia imem ke te teke mo longele iri ke teume luluch nge hana hel pule ke te tango rara umtutuna nenge halaua NeHalang nena hana mur.

5 Iri te tung tele iri lange Non Soke ke het pe te tunge iri at nge imem pule, pe mo teke lape tepoi ke pomau ero. Ke reria ume lape te poia ke te nanas mene NeHalang lemene ngana.

6 Ke pomalam mo hele ke kerkereng toto lange Titus ke halaua imo ke a heule halaunga ana ume nem iange i sipona talune.

7 ✡Imo a urana nga ure lochloch, nga letemo manmanna ngana pe nga haliunga pe nga letemo matana ngana pe nga nenge letemo hakaka ke a halaulau, pe nga mutenga ana poinga nenge mo hetoro sue lange imo. Ke pomalam aume ke kerkereng pule nga halaunga ana ume nei.

8 Iau e echia imo nga helenga nei ero. E esia Mesatonia nemur reria poinga nge te tung peria pe te halaua NeHalang nena hana mur pe iau e teke enau urume lemo ume. Mutemo tau tote NeHalang nena hana mur pule ke mange iri ma ero?

9 ✡Imo a eteia mutenga nenge ara Non Soke Iesus Kristus lo. I nena ure halang pe hile lochloche ure nemur pe lohot ke pomanga none nge nena ure ero, iange teke halaua ita. Ke nga poinga nenge lohot ke nena ure ero, imo lape a mene ure nge halang toto nge NeHalang.

10 Iau letek tuanin ngana nga ure nei song ke mai koi: Imo a talun tele ume nei nga hesinga nenge la neu lo pe imo tala nge a tung perimo ke a halau. Pe imo lememo toto ke a poia poinga nem.

11 Pe umtutuna hia nenge a teke a tunge, e teke a tunge ke a heule ume nem ol. Ke pomalam lemo ume nenge a teke a poia nganangana lohot ke manmanna.

12 ✡Nenge teke letemo haka ke a tung perimo ke a halau, NeHalang lape letena urana nge imo nga poinga nem. I nau mana nga lemo ure nenge a tunge. Pe ure nenge tu nge imo ero, I letena ia ero.

13 Imem lememem ero nge mo tunge ure meena ngana ke la mana nge imo pe hana hel tetu ke tepoi tetele mana. Mo teke mo poia ure ke palala helel.

14 Nga etue nei imo lemo ure halang ke urana nge a halaua iri nenge reria ure ero. Pe nga etue nenge iri reria ure halang, lape te halaua imo nenge lemo ure ero. Ke ure palala helel.

15 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “I nenge loloch ke halang nena halang sakilil ero. Pe i nenge loloch ke halang ero nena unne sune toto ero.”

Titus Pe Hana Nai Te Lange Korin

✡ **8:1:** Rom 15:26; 2Ko 9:1-2 ✡ **8:7:** 1Ko 16:1-2 ✡ **8:9:** Mat 8:20; Pil 2:6-7 ✡ **8:12:** Mak 12:43-44 ✡ **8:15:** Exo 16:18

16 E hele urana toto lange NeHalang nge
poi heke Titus letena ke letena tau tote imo
ke pomange imem.
17 Ana non ngata nga ure nenge mo onteia
i ke mo teke poia. Pe nga i sipona letena
tuanin ngana teke la toto ke halaua imo.
18 Pe lape mo kulosia tira e ke la luluch
nge i. Tira nem pingana iuiu nga ume nenge
haliu hotote helenga urana toto ngana nga
mata mur lochloch.
19 Pe pule tira nei, iri mata mur te
henonou hote i ke koko nge imem, ke ha-
laua imem nga ume nenge mo hottautau
umtutuna nenge tunginga ana. Pe mo poia
ume nei ke hehei pe hana te heto heke Non
Soke. Pe pule mo teke mo henonou hot tote
letemem nenge mo teke mo halau.
20 Pe mo nauele tunginga palaungana nei
ke nek toto iange lememem ero nge mele
hele poreke imem nga poinga poreke ngana
e.
21 Imem mo totoi toto ke mo poia poinga
nenge urana nga Non Soke matana pe nga
hehei pe hana nga ich nei mataria pule.
22 Pe pule lape mo kulosia tira e pule ke
la luluch nge iri nai. Tira nei mo totoi
emule esia i lo, pe kokoes tatalo alala ke teke
halaulaua hehei pe hana. Pe i teke koko nge
iri nai nei ke halaua imo iange letena here
imo nge a poia ume nem.
23 Titus, iau neingak ia nenge imem nai
mo umume ke mo halaulaua imo. Pe titira
mur nai nei, te mene iri mata nemur nga
lamai muria. Pe lape hehei pe hana te heto
heke Kristus ene nga ume nenge te poia.
24 ✡Ke pomalam a heneue iri nga poinga
nenge mutemo tau tote iri ke iri mata mur
lochloch te naue. Pe te eteia ke imem motal
heke tote imo iange imo hana nenge po-
mam.

9

Ta Nanasia NeHalang Nena Poinga Nenge Tungtung

1 ✡Pe lemek ero nge e hele teu la sakilil nga
tunginga nenge lange NeHalang nena hana
mur ol,
2 iange e eteia ke imo mutemo toto nge a
teke a halaua iri. Ke pomalam e palut laka
toto lala nge hehei pe hana nge Mesatonia
nga poinga nei pe e hele lala nge iri ke
e teke, “Korin mur nga tuele kina nenge
Akaia, te talune ume nenge te tango rara
reria halaunga ana umtutuna nga hesinga
nenge la neu lo.” Pe helenga nem poi heke
iri halang leteria ke iri pule te tung peria.
3 Pe e kulosia titira nemur lange imo iange
lemek ke e teke lemem palutinga nge imo
nem nganangana lohot ke manmanna pe
mo palut sio mana ero. Pe e teke a tatalo ele
tunginga nemur ke pomanga e hele ngakia.
4 Iange nenge teke a tatalo ele ero pe mele
hel nge Mesatonia te koko nge iau pe te naue
ke pomam, lape emei tote iau pe imo lape a
meia imo pule.
5 Ke pomalam e teke urana nge e toto hita
lange titira nemur ke iri muka lange imo
ke te tatalo ele umtutuna nemur nenge a
heleleia. Ke nga etue nenge eat, umtutuna
nem ma ke tatalo ala ke ulolo. Imo anau
taole ia umtutuna tung ngana nenge po-
mam nge mele hel ero, a tunge nga letemo
toto nenge a teke a halau.
6 ✡Letemo metene nei: Mele hel nenge
tetua ke ngaunga alona unne sue mana lape
te lulu hot ke ngaunga unne sune mana. Pe
mele hel nenge te tua ke halang lape te lulu
hot ke ngaunga halang toto.
7 Imo elle pe elle letemo matana ke nek
nga umtutuna hia nenge lape a tunge. Po-
malam lape letemo mule ia ero pe a am-
neia ke manga mele pele echia imo ke a
tunge umtutuna nem ero. Iange NeHalang
mutena taua laka mele nenge tunge ure pe
iech mana.
8 Pe NeHalang lape tunge petanga nge lele
hot ke manga ech lange imo pe lape lemo
ute pele nge alpapa taua imo ero. Lemo ure
lochloch ngana lape mataria purpur pe hel
pule nenge lape te halau ke tepoi hote ume
urana ngana mur.
9 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,

“I tung penna ke halaua iri lochloch ngana
nenge reria ure ero,
pe nena poinga nenge tungtung nem
lape tu ke koko.”

10 ✡NeHalang i non nenge tunge ngaunga
tutuna lange non nenge umume nga ume pe
tunge loi ke ngaunga ia. Pe i lape tung ke
ngaunga tutuna halang lange imo ke atue
ke haka ke nganangana halang toto. Nem
pomanga poia imo ke lemo ure halang pe
lape a tung perimo ke a halaua iri nenge
reria urelu ero.
11 ✡Ke NeHalang lape poia imo ke lemo
urelu halang nga kue lochloch pe lape a
heronge lala nge iri hel pule. Pe nenge teke
mo mene lemo tunginga nem ke mo laia,
hulua halang lape te hele urana toto lange
NeHalang.
12 Ume nenge pomai hul hot ngana nenge
halau mene NeHalang nena hana mur ero.
Hul hot ngana nenge te heto hakaka NeHa-
lang ia pule.
13 Imo a tung perimo ke a halaua iri
nemur pe iri hel pule. Pe nem henonou
hot pengpeng ia letemo manmanna ngana

✡ **8:24:** 2Ko 7:13-14 ✡ **9:1:** 2Ko 8:1-7 ✡ **9:6:** Pro 11:24-25 ✡ **9:9:** Psa 112:9 ✡ **9:10:** Isa 55:10 ✡ **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15

iange a nanasia helenga urana toto ngana nenge Kristus pe a haliu hotote. Pe hulua halang lape te heto heke NeHalang nga nem.

14 Pe lape te hetalaulau amo ke NeHalang pete tote imo nga ure mur iange muteria tau tote imo nga NeHalang letena urana ngana nenge tunge lange imo.

15 Ta hele urana toto lange NeHalang nga nena tunginga palaungana nem, nge nakuna urana toto nga ta hele ngaria ia.

10

Paulus Hele Ala Ana Nga Nena Ume Nge Kristus

1 ✡Iau Paulus, pe e teke e poia nga urana ngana ke etal sue iau ke pomange Kristus pe e hele ke kerkereng toto lange imo. Iange amo hel nge imo te teke nga etue nenge etu luluch nge imo, e matautau ke e talkome manmana pe nga etue nenge etu nga tau e hele ke halik tamaha lange imo.

2 ✡Pe pule te hele ke te teke motu ngamem pomange hana nenga ich nei kura. Pe nga etue nenge ela nge imo, lemek ero nge a echia iau pe a poia iau ke e hele ke halik tamaha lange imo. Iau e eteia ke lape e hele ke halik tamaha lange iri nenge te tutue iau nga helenga.

3 I manmanna ke imem motu nga ich nei kura pe palinga hel nenge mo poia ke mo teke mo hekou sue non poreke ngana, elle mana ke pomanga iri nenga ich nei reria ero.

4 ✡Pe lemem palinga hel ana ure mur, altoto nga ich nei nena palinga hel ana ure mur. Imem lemem palinga hel ana ure mur laka, NeHalang nena kerkerenga nenge poia imem ke mohel parai sue non poreke ngana nena pakpak mur nenge tu ke sik teu toto ia. Ngana laka nga nenge pallaklaka ia ita pe rahit tote ita ke ta nananas mene lemene ngana nga poinga poreke ngana mur.

5 Pe NeHalang nena kerkerenga nem, poia imem ke mo hemakuke hehei pe hana leteria nga reria hunelinga. Pe poia imem ke mo hekou sue ure nemur nenge panrur helele hehei pe hana leteria matana ngana ke te eteia NeHalang ero. Pe hehei pe hana nenge reria matana luluch nge NeHalang, mo hulia leteria ke te nanasia Kristus.

6 Pe nga etue nenge a longo tau mule Kristus ke het lape mo talun sapele ke mo tung hote tuangachol poreke ngana lange iri nenge te longo olole kura.

7 Anau teu la toto nga ure manmanna ngana pe anau mana nga ure singina nge hot ero. Nenge teke mele hele hot tote letena ke teke i Kristus nena non toto, letena tuanin la mule nge i ke nek pe lape eteia ke Kristus nena hana mur imem pule ke pomange i.

8 ✡Iau e palut laka sakilil ia kerkerenga nenge Non Soke tunge at nge imem pe e meia iau nga poinga nei ero. Iange tunge kerkerenga nem at nge imem ke mo heporeke imo ia ero, tunge at nge imem ke mo hekerkereng ia imo.

9 Pe lemek ero nge letemo tuanin ke a teke e he matautaua imo nga lek alalaha mur nenge ehas ia lala nge imo.

10 Mele hel te heleia iau ke te teke, “Paulus nena helenga nga nena alalaha mur, tang ke meena pe hele ke kerkereng toto. Pe nga etue nenge tu luluch nge ita, kikina ero pe nena helenga polpolenga mana.”

11 Mele nenge poi ke mam, urana nge eteia nei ke nek. Imem motu ke kangkanga nge imo ke pomalam mohas ia alalaha ke lange imo. Pe nga etue nenge motu luluch nge imo, lape mo nanasia ure nenge mohas ia nga lemem alalaha nem pule.

12 Imem lememem ero nge momes hot ke mo hepurpure imem la luluch nge iri nenge tetal haka tototе iri. Iri siporia te olou heke mene poinga nenge te amnei urume lala nga iri siporia reria poinga mur. Nenge nei henonou hot pengpengia ke iri te eteia ute pele ero.

13 ✡Pe imem, ure hel lau lai ngana nenge tetu teu nga emem ume ero, mo palut laka rara ia ero. Mo palut laka mana nga ume nenge NeHalang tunge at nge imem ke mo poia, ke emem ume nenge mo poia lange imo, mo palut laka ia pule.

14 Pe nem mo palut laka sakilil ero iange NeHalang nena ume nenge tunge at nge imem hetala ngana nge imo. Ke pomalam mo laia Kristus nena helenga urana toto ngana nge imo pe mo lohot la hali ero ol.

15 Ke mo palut laka nga ume nenge NeHalang tunge at nge imem kela het nga hetala ngana nenge talue, pe mopoi ke mange hana hel ero. Imo letemo manmanna ngana pupuo lo pe nga letemem, mo teke letemo mamanna ngana nem lape poia emem ume nenge mo poia lange imo ke puo ke palaungana toto.

16 Ke pomalam lape mo haliu hote helenga urana toto ngana nga tuele kina hel pule nge hot. Pe lemek ero nge e tamu tote ume nei hetala ngana nenge NeHalang talue iange lape mo palut laka mana ia imem nga nena ume nenge poia ke lohot nga kileng e ke ulolo.

17 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Mele nenge

✡ **10:1:** 1Ko 2:3 ✡ **10:2:** 1Ko 4:21 ✡ **10:4:** Epe 6:13-17 ✡ **10:8:** 2Ko 13:10 ✡ **10:13:** Rom 12:3 ✡ **10:17:** Jer 9:24; 1Ko 1:31

teke palut laka, palut laka ia ume nenge Non Soke poia."

18 ✡Mele hel nenge iri siporia te heto hekeke iri, NeHalang lape hile hote iri. Pe iri nenge NeHalang heto hekeke iri, iri mana lape tela nge NeHalang.

11

Paulus Pe Iri Nenge Te Pallaka Ke Iri Hekulkulonga

1 Iau mutek ke e teke a longele iau ke e poia helenga talero ngana e ke pomanga a popoia nem lo.

2 ✡Iau letek ia imo ke halang ke pomange NeHalang nge letena tau tote imo. Imo apoi ke mange hei malolong ngana e nenge lei ero kura pe e teke e heleia imo lange Kristus i toro ke emo ia.

3 ✡Iau e matau iange lape mele hel te heporeke letemo ke a hile lemo inga nenge a nanasia Kristus pe a saleke nga kue e nge altoto ke pomange he Eua nge ilimo nenge etei toto nga poinga nenge pallaklaka, paut leke mene i nge nike.

4 ✡Iange imo a iech mana nge a longele hana nenge te pallaklaka halali ke te haliu hote helenga hel nge altoto nge Iesus, lala nge imo pe a longo taua iri ke ueiuei mana. Pe imem mo haliu hote helenga nenge pomam lange imo ero. Pe ope pe helenga urana toto ngana nenge a mene nge iri nem altoto lochloch nga Ope pe helenga urana toto ngana nenge a mene nge imem.

5 ✡Pe iau e teke imem mo ele haka toto nge hana nenge hana karia pe "amo hekulkulonga manmanna ngana nemur."

6 ✡Iri te haliu ngaria urana toto nge iau. Pe iau letek matana ngana nga helenga urana toto ngana, ele haka toto nge iri. Imem mo henonou hote ke kokoes lange imo ke ulolo nga urelu lochloch ngana nenge mo popoia.

7 ✡Iau etal sio mene iau pe etal heke imo. Pe e haliu hote NeHalang nena helenga urana toto ngana lange imo pe e long haka uruna ero. Letemo ma ke merei nga poinga nenge e poia nei, poreke kai?

8 ✡Nga etue nenge eume luluch nge imo e menmene umtutuna nga NeHalang nena mata mur hel nge altoto. Nem nakuna pomanga e kemkeme nge iri ke e halaulaua imo.

9 Pe pule nga etue nenge etu luluch nge imo, lek ute alpapa taua iau ero pe e helete meena ia amoe ke halaua iau ero toto. NeHalang nena hana mur nga tuele kina nenge Mesatonia, teat pe te tunge ure lochloch ngana nenge mutek taua. Nga etue nemur nenge lalo e poia ure meena ngana e ke lohot nge imo ero toto, pe lape epoi ke pomalam mana nga hoena pule.

10 Iau, Kristus nena helenga manmanna toto ngana tuteu nge iau pe e palut laka toto ia nena ume. Pe mele pele nga kileng lochloch ngana nga tuele kina nenge Akaia lape hele ele iau ero toto.

11 Imo a teke lape mutek taua imo ero ke pomalam e tang haka halaunga lange imo ero, ae? NeHalang eteia ke iau mutek tau tote imo.

12 Pe iau lape epoi menmene ure nenge e popoia heueu nei ke pomai koloi iange lemek ero "hekulkulonga hel nemur" nge te palut laka rara ke te heto hekeke iri. Iri te teke te lohot ke aria lala elle mana ke pomange imem, nga ure nemur nenge te palut rarara ia.

13 Hana nemur te channanga mana ke te teke iri hekulkulonga. Pe iri hekulkulonga ero toto. Pe te hulia iri siporia ke nakuria mange Kristus nena hekulkulonga mur toto.

14 Ure nem mallaha mana iange Satan pule hulia i sipona ke nakuna manga angkelo nenge at nge NeHalang.

15 Ke nenge teke Satan nena hana mur nenge te umume nge i te hulia iri siporia ke nakuria mange hana nenge te umume nge NeHalang, nem ute pele nge ta ruraia ero. Pe nga hoena NeHalang lape tunge aria melmelenga nenge purpure reria ume nenge te popoia.

Paulus Heleia Ana Melmelenga Mur

16 Lape etua tau mule lek helenga. Letemo metene nei ke nek, iau ak hauaua ero koi. Pe nenge teke a teke ak hauaua, iok a longele iau ke e heto haka polia iau pule ke mange hauaua kina nemur.

17 Pe nga etue nenge e heto hekeke iau e helele ke pomanga Non Soke lemene ngana ero, e helele ke pomanga non hauaua kina e toto.

18 Hana halang te nanasia poinga nenga ich nei ke te heto hekeke iri siporia, pe iau e teke epoi ke pomalam pule.

19 Imo nge lape letemo matana ngana elela toto lo iam, nenge ama la mana nge hauaua kina nemur mam!

20 Pe pule ngamo tano hit mene hana panenge te channanga ole mene imo pe te echia imo ke te teke apoi ke mai, pe te loloch ia lemo urelu mur pe tenau sio mene imo pe te tepele selle imo nga ramamo.

21 ✡E hele pengpeng lange imo, iau e meia iau iange nga etue nenge motu luluch nge imo, mo poia poinga e nge pomam lange imo ero toto.

✡ **10:18:** 1Ko 4:4 ✡ **11:2:** Epe 5:26-27 ✡ **11:3:** Gen 3:4, 13 ✡ **11:4:** Kal 1:8-9 ✡ **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 ✡ **11:6:** 1Ko 2:1, 13 ✡ **11:7:** 1Ko 9:18 ✡ **11:8:** 2Ko 12:13; Pil 4:15-16 ✡ **11:21:** Pil 3:5

Ke nenge teke mele ana seilil nge palut laka ke heto hekeke i, iau lape ak seilil ke e heto heke iau pule. (E hele ngak nei pomanga none nge ana hauaua.)
22 Te teke iri utar pamam, iri Hipru? Iau pule iau Hipru. Pe nenge teke reria nge Israel, iau pule lek nge Israel. Pe nenge teke te lohot nga mata nenge Apraham, iau pule e lohot nga mata nenge Apraham.
23 ✡Pe nenge teke iri Kristus nena hana mur nenge te umume nge i, iau Kristus nena non nenge e umume nge i pule, pe e urana toto nge iri iange eume ke kerkereng toto. (Lape e hele ke pomanga non hauaua kina e toto ke pomai.) Kokoes tetal teua iau nga tuele au ngana pe te palpalia iau ke e mete parpar.
24 ✡Pe lek hana mur pengpeng nge Iuta te nosia iau ke ak nosinga iri ana non kina elle pe analoch pe rahtele henel (39) pe tepoi he lime ia at nge iau.
25 ✡Pe hana nenge Rom te luke ak put palaungana pe te poia nge iau ke hemol. Pe mele hel te tamal hun paria iau nga um nga etue e. E hakaka nga imot pe ruach palchachia imot ke hemol pe emana nga ruach sana. Pe etue elle nga nenge ruach palchach hemol ia imot nem, e manmana nga ruach sana ke ak miliko e pe sinanga koana e.
26 ✡Nga etue nemur nenge ei rara ke e popoia lek ume, ure nemur te poia ure meena ngana ke lohot nge iau; Nga ech nge hotot pe nge kemenge kina mur pe nge lek kileng ngana Iuta mur pe nge hana lomonmona ngana mur pe nga tuele tana papalauna mur pe nga kileng nenge ana hehei pe hana halang ero pe nga ruach sana pe nge hehei pe hana nenge te channanga ke te teke iri NeHalang nena hana mur.
27 Pe pule kokoes kikik ero iange eume ke kerkereng sakilil pe e mamani ke nek ero manmana pe e ururi pe e mete unune ech pe e ngau ero manmana pe singik houou manmana iange lek hengeron halang ero.
28 Pe ure nemur mana ero. Nga etue lochloch letek meena sakilil iange nga lek ume nenge enau ele iri mata mur.
29 E amneia ke letek meena nga etue nenge mele losio nga letena manmanna ngana. Pe nga etue nenge mele poi taole mele ke poia poinga poreke ngana, letek inin toto.
30 Ke nenge teke e palut laklaka ke e heto hekeke iau sipok, e palut laklaka nga ure nemur nenge te henonou hote iau ke iau non nenge kikik ero.
31 Ta heto heke NeHalang nenge Non Soke Iesus Temene ke koko pe I eteia ke iau e pallaklaka ero.
32 ✡Nga etue nenge etu nge Tamaskus non soke nenge umume nge naungaala ana non nenge ene Aretas teke laua iau. Ke pomalam talue palpal hussu mur ke tenau ala nga tuele tana palaungana neu ke te laua iau.
33 Pe ero, NeHalang nena hana mur hel tetal teua iau nga chasang pe te hesio hot kome iau nga tuele tana neu ana mapuo koana ngana pe e ua sapele.

12

Paulus Nau Opene Ngana Pe Ana Melmelenga

1 Iau e palut laklaka pe e heto hekeke iau kura pe poinga nei lape poi hote ute pele nge urana ero. Pe heueu lape e hele teu langa ure nemur nenge enau opekia, pe ure talkomkome ngana nemur nenge Non Soke hemallaha hote at nge iau.
2 Iau e eteia Kristus nena none nge NeHalang mene heke ke langa tapa mol ngana nga lut toto. Pe ure nei lohot ke ana hesinga iri analoch pe henel kou la ke ulolo. Pe e eteia ke nek ero, ana non la luluch nga singina pule ma opene mana? Nenge nei NeHalang i toro eteia.
3 Etua tau mule lek helenga: E eteia ke nek ero, ana non la luluch nga singina pule ma opene mana? Nenge nei NeHalang i toro eteia.
4 Oe! NeHalang mene heke i lange Paratiso pe longe helenga hel nge heo ngana toto nge mele hanna tamia.
5 Pomalam e palut laka pe e heto heke tote none nenge pomam. Pe poinga nenge e heto heke iau sipok ke pomai poreke. Urana nge e palut laka pe e heto heke iau nge iau non nenge kikik ero.
6 Pe nenge teke lemek ke e palut laka, e palut laka ia ure nenge manmanna pe halik mera rara mana ero. E palut laka pe e heto heke menmene iau ero, iange lemek ke e teke hehei pe hana tenau urume iau nga urelu nenge te naue nge e poia pe nga ure nenge te longe nge e heleia.
7 ✡Ke NeHalang henonoua iau nga ure nenge palaungana toto. Pe i eteia ke lape e palut laka pe e heto heke iau nga ure nem. Pomalam poia haleles e ke lohot nge iau. Pe singik melmele toto ia haleles nem ke pomanga Satan nena none nge kulosia at ke palulu hite iau.
8 Pe e hetalaulau lange Non Soke ke hemol ke e teke poia haleles nei ke het nge iau.
9 ✡Pe i hele at nge iau ke teke, “Lek nekinga tu luluch nge iong ke ulolo. Pe lek kerkerenga ume ke mallaha toto nge iri nenge kikiria ero.” Ke pomalam e iech pe e

✡ **11:23:** Ume 16:23 ✡ **11:24:** Deu 25:3 ✡ **11:25:** Ume 14:19; 16:22 ✡ **11:26:** Ume 9:23; 14:5 ✡ **11:32:** Ume 9:23-25 ✡ **12:7:** Job 2:6 ✡ **12:9:** Pil 4:11-13

palut laka pe e heto heke iau nge kikik ero, ke Kristus tunge kikina ngana at nge iau.

10 Iau e popoia Kristus ana ume pe e iech mana nga etue nenge kikik ero, pe hana te poi porekreke iau pe ure meena ngana halang te lohotot nge iau. Iange nga etue nemur nenge kikik ero, NeHalang nena kerkerenga lohot ke mallaha toto nge iau.

11 ✡Imo a poia iau ke e helele ke pomanga none nge ana hauaua. Iau none mana ke pomange imo pe e ele haka toto nge hana nenge hana karia pe “amo hekulkulonga manmanna ngana nemur” pe pomerei a hele urume iau ke iau non nenge pomam ero?!

12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge imo etal sio mene iau pe e poia ume halang pe lek ume nemur te henonou hote ke iau hekulkulonga manmanna ngana toto. Epoi hote merakulo mur pe lala mur pe urelu nemur nenge te henonou hote NeHalang nena kerkerenga.

13 ✡Iau lek poinga nenge e poia lange iri mata hel e poia ke elle mana lange imo pule. Pe ute elle mana nge e poia ke meena lange imo ngana laka nenge, a halaua iau nga umtutuna unne e ero. Pe e teke letemo ia iau nga nem.

14 Iok, heueu nei e teke ela ke e lohot hemol ngana nge imo. Pe ela nge imo ke a halaua iau nga umtutuna ero iange ela ke e loloch ure nge imo ero. Ela nge imo ke e teke a tunge imo at nge iau. Aina kinkino ngana aria ume nenge te tango rara pe te tatalo ele ure mur ke te tunge lange tetemeria mur pe tataria mur ero. Tetemeria mur pe tataria mur aria ume nenge te poia lange tuturia mur laka nem.

15 Ke iau e iech mana nge e hesilia lek urelu mur lange imo pe e tung tote iau lange imo pule. Iau mutek tau tote imo pe imo mutemo tau tote iau pule ma ero?

16 Nenge nei mallaha mana. Iau ela nge imo ke a halaua iau nga ute e ero pe amo hel nge imo te teke e channanga olole imo ke etak tettele imo.

17 Pe e channanga ole imo ke merei? Lape hana nenge e kulosia iri lala nge imo nem, nge te channanga olole imo kau? Ero le!

18 ✡Iau e toto hita lange Titus ke e teke lange imo pe e kulosia tira e ke koko nge i. Pe Titus la ke channanga ole imo, ae? Imo a eteia ke Titus pe iau emem ume elle mana pe Opepengpeng itoro i mukmuka nge imem nga ume nem.

19 Eh, imo a teke lape mohas ia alalaha nei ke mo hele alala emem kai? Titik mur pe liliuk mur, imem mo haliu hote Kristus nena helenga nga i sipona lemene ngana pe mo poia ure lochloch nga NeHalang matana. Pe mo poia ke pomam ke hekerkereng ia letemo manmanna ngana.

20 Iau letek ia imo ke halang iange nga etue nenge ela ke e lohot nge imo, lape enau leke nge hehei pe hana nenge lemek ero toto nge e naue iri pe imo pule lape anau leke nge iau non nenge lememo ero toto nge a naue. Iau e matau iange lape e naue poinga nemur nge te lohotot: Poinga nenge ahun helel pe samo kekeke mele hel pe letemo inin helel pe apal helel pe a penpen helel pe a ngunngunu helel pe a heto hekeke imo pe alas lele helel.

21 ✡Pe letek ke e teke nga etue nenge ela mule nge imo, lape ak Soke NeHalang hemeia iau nga matamo. Pe lape e tang ia hulua nenge te poipoi poinga poreke ngana ke ulolo pe te hulia reria poinga mur ero toto. Pe heueu nei poinga poreke ngana mur pe salaunga ana poinga pe poinga nenge tema lululuch nge hehei lohotot kura.

13

Helenga Toto Nga Ure Poreke Ngana Hetala Ngana

1 ✡Iau lape e lohot nge imo ke hemol ngana koi nei. Pe NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke pomai, “Nenge teke mele i toro hele hote mele nga poinga e, nena helenga lape polpolenga mana. Pe nenge teke hana nai ma mol te heleia lape reria helenga meena ia.”

2 Iau e hele ke kerkereng toto lange imo ke ulolo nga etue nenge e lohot henai ngana nge imo ke e teke, lape e poia ure meena ngana ke lohot nge hehei pe hana nenge te popoi poinga poreke ngana nge nike ke at heueu nei pe hel pule. Pe heueu nei etu ke kangkanga nge imo pe era heke mule pe nga etue nenge ela lape e renge mele ero.

3 E teke e heneue imo ke Kristus i sipona hele hotot nga halik. Pe nga etue nenge Kristus teke hetore imo ke hepengia imo, i lape poia nga kikina ngana pe maluch ole imo ero.

4 ✡I kikina ero nga etue nenge te heon heke i nga manga toto. Nem manmanna. Pe heueu nei tu ke maulul nga NeHalang nena kerkerenga. Imem pule mopoi ke pomalam ke kikimem ero pe nga NeHalang nena kerkerenga motu ke mo maulul luluch nge Kristus. Pe lape mo heneue imo nga NeHalang nena kerkerenga ke mange Kristus.

5 ✡A amnei urume imo sipomo ke nek mukam; letemo manmanna ma ero? Pomerei? A amneia ke Iesus Kristus kau tuteu nge imo mau?

✡ **12:11:** 2Ko 11:5 ✡ **12:12:** Rom 15:19 ✡ **12:13:** 2Ko 11:9 ✡ **12:18:** 2Ko 8:6, 16-18 ✡ **12:21:** 2Ko 13:2 ✡ **13:1:** Deu 19:15; Mat 18:16; 1Ti 5:19 ✡ **13:4:** Pil 2:7-8 ✡ **13:5:** 1Ko 11:28

6 Iau letek manmanna ke nga hoena lape
a eteia ke iau hekulkulonga manmanna toto
ngana.
7 Mo hetalaulau amo ke NeHalang halaua
imo ke a poia poinga poreke ngana e ero. Pe
mo hetalaulau ke NeHalang poia imem ke
nakumem urana nga matamo ero. Nenge
teke hehei pe hana te teke imem hekulku-
longa manmanna toto ngana ero, ute pele
ia ero. Ure nenge palaungana toto ngana
laka nenge mo hetalaulau amo ke a nanasia
poinga nge pengpeng.
8 Imem mo poia ume nenge halaua he-
lenga manmanna toto ngana ke song, pe mo
poia ume nenge poi ele ero.
9 Pe nakuna nenge imem kikimem ero koi
pe imo kikimo ngamo halang la. Nenge
teke pomam iok, mo iech mana pe mo het-
alaulau amo ke a pengpeng toto ol.
10 ✡Iau etu ke kangkanga pe ehas ia
alalaha nei lange imo iange huna pomai
koi: Nga etue nenge ela nge imo, lemek ero
nge emak hite imo pe e heporeke imo nga
kerkerenga nenge Non Soke tunge nge iau.
Pe kerkerenga nem ana ume pomam ero,
ana ume laka nenge poia imo ke ames ke
kerkereng nga letemo manmanna ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

11 Iok titik mur pe liliuk mur, e ee ia imo
malalom iange lek helenga hetet lo. Pe e
teke aume ke kerkereng pe a lohot ke imo
hehei pe hana nge pengpeng. A nanasia lek
helenga mur pe (a longo ala hel) pe letemo
elle pe atu ke elle. Pe mutenga pe tunga nge
nek nge NeHalang lape tu luluch nge imo.
12 A sisa perimo nge imo elle pe elle pe a
poia nga NeHalang ene.
13 Pe NeHalang nena hana mur lochloch
nga lamai te hekule reria iechinga lange
imo.
14 E hetalaulau ke Non Soke Iesus Kristus
letena ia imo pe NeHalang mutena taua imo
pe Opepengpeng tu ke sik teu toto nge imo
lochloch. Ngana laka lom.

✡ **13:10:** 2Ko 10:8

Kalasia
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kalasia Mur

1 Iau Paulus koi. Pe iau, Iesus nena
hekulkulonga. Pe none mana henonou hote
iau ke e rahite ume nei ero. Pe pule none
mana kulosia iau ero. Iesus Kristus i sipona
poia iau ke e rahite ume nei. Ana Non,
Temere NeHalang hemaul heke mule I nga
metenga.
2 Pe titik mur nenge leteria manmanna
nge Iesus koi tetu luluch nge iau. Imem
lochloch mo hekule alalaha nei lange imo
NeHalang nena hana mur nge Kalasia.
3 Temere NeHalang pe Non Soke Iesus
Kristus leteria poreke ia imo pe te
hemaluche letemo ke ma ke elle.
4 ✡Temere NeHalang letena tuanin hote
nike ke teke Tuna Iesus tunge i sipona
ke mene mule ita nga rera poinga poreke
ngana mur. Poia poinga nem ke hekerk-
erenga nenga etue poreke ngana nei rahit
tote ita ero ol.
5 Pomalam ta heto hekeke NeHalang nga
etue lochloch sapele. Manmanna.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Manmanna

6 Iau e rura toto pe letek tuanin ke halang
nga poinga nenge a poia nei, nenge ueiuei
mana pe ahul rumemo ia NeHalang. Kris-
tus letena ia imo ke mene mule imo ke ulolo.
Pomalam NeHalang hetue imo ke tutuna
mur ia imo. Pe pomere nenge ahul mule
pe letemo manmanna nga “helenga urana
ngana” e nge altoto?
7 ✡Pe “helenga urana ngana” panem man-
manna ero? Hana hel tepoi heke mene
helenga nemur iange te teke te hepiriu
ele letemo nga Helenga Urana Toto Ngana
nenge Kristus.
8 ✡Imem mo haliu hote Helenga Urana
Toto Ngana lange imo. Pe nenge teke imem
ma NeHalang nena angkelo e nga tapa, mo
channanga manaia helenga e nge pomam,
lape NeHalang tuachol ia at nge imem ke
poreke toto!
9 Helenga mo heleia lange imo ke ulolo
pe lape e hele mule pule. Nenge teke mele
haliu hote helenga e nge altoto nga Helenga
Urana Toto Ngana nenge a rahite lo, mele
nem lape NeHalang chacharuch heke i nga
oan.
10 ✡Heueu nei e teke e poia hehei pe hana
ke leteria urana nge iau ero. E teke e poia
NeHalang ke letena urana pe iech. Eh, imo
letemo ma ke mere? A teke iau nge e popoia
hehei pe hana ke te iech mana ia? Nenge
teke e poia ke pomam lape Kristus nena non
iau ero toto.

NeHalang Iua Paulus Ke Raite Nena Ume

11 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke e hele
lange imo pengpeng. Helenga Urana Toto
Ngana nenge e haliu hotote nei none nga ich
nei olou heke mene ero.
12 Pe pule none mana tunge at nge iau ero
pe hetoro iau ia ero pule. Iesus Kristus i
sipona henonoua at nge iau.
13 ✡Iau Iuta pe etu ngak nge nike imo a
eteia ke ulolo. E heparachrai ia NeHalang
nena hana mur pe e hununе iri.
14 ✡Oe, nga etue nem iau e lohotot ke iau
non nge urana nge Iuta mur lochloch nenge
imem ul ke emem opo elle. Pe e nanas tau
tote hotonga mur nenge lemem tete mur te
hesio tele at nge imem.
15 ✡Nga NeHalang nena halaunga,
henonou hote iau nga etue nenge etu nga
hetak letena nike.
16 Pe I iech toto nge hemallaha hote Tuna
at nge iau ke e haliu hote nena Helenga
Urana Toto Ngana lange hehei pe hana lo-
momona ngana mur. Mele pele heleia ure
nei at nge iau. NeHalang isipona hemallaha
hote.
17 Pe iri nenge te rahit tele ume nei nge iau
pe tetu nge Ierusalem, ela ke e esia iri ero
pule. E lohaka mana pe ela sapele nga tuele
kina nenge Arapia. Ke het pe ela mule nga
tuele tana nenge Tamaskus.
18 ✡Etu ke hesinga mol la ke het pe e
lohaka ke ela nge Ierusalem ke enau tote
Petrus. Enau tote i pe etu luluch nge i ke
etue iri analoch pe lime (15).
19 Pe nga lamau enau mene Ieims i toro.
Ieims nenge Non Soke tina. Pe Iesus nena
hekulkulonga mur hel pule, e kolkol iri.
20 Pe e hele ke manmanna toto lange imo
nga NeHalang matana, ke ure nemur nenge
e hasas ia iri nei, e pallaklaka imo ia ero.
21 ✡Ke het pe e lohaka ke ela nga kileng
nemur nenge Siria pe Silisia.
22 Pe NeHalang nena mata mur nge Iutea
nenge leteria manmanna nge Kristus, te
naue ramak ero kura.
23 Pe te longo mene pingak nge song
ke teke, “Non pa nenge hununе ita nenge
letera manmanna nem, ngana pa i haliu
hot mulmule Helenga Urana Toto Ngana lo.
Nga tele ngana heporeke mukam, pe nei ero
ol.”
24 Ke poinga nenge NeHalang poia at nge
iau neu, poia hehei pe hana ke te heto haka
totote NeHalang ene.

✡ **1:4:** Kal 2:20 ✡ **1:7:** Ume 15:1, 24 ✡ **1:8:** 1Ko 16:22 ✡ **1:10:** 1Te 2:4 ✡ **1:11:** Mat 16:17 ✡ **1:13:** Ume 8:3
✡ **1:14:** Ume 22:3 ✡ **1:15:** Isa 49:1; Kal 2:7 ✡ **1:18:** Ume 9:26-27 ✡ **1:21:** Ume 9:30

2

Iesus Nena Hekulkulonga Mur Te Iech Nge Paulus.

1 ✡Iok, etu nge Silisia ke ak hesinga iri analoch pe henel het pe imem nai Parnapas mola mule nge Ierusalem. Pe e mene Titus pule ke koko luluch nge imem.

2 Ela nga lamau iange NeHalang hele at nge iau ke teke ela. Pe nga lamau, eare luluch nge hana papalauna mur iri toro pe e hele urume Helenga Urana Toto Ngana nem nenge e haliu hotote ke ulolo lala nge hana lomonmona mur. Iange lemek ero nge ak ume nemur nenge eume tettele pe nenge e umume ia nei hesil sio mana ke lasus.

3 Pe Titus i non lomona ngana ia iange i nena nge Krik pe iri te ririr us ero. Pe hana papalauna nemur te esia i nge koko nge iau pe te teke te riria singina ol. Pe ero. Te ech taua i ke te riria singina ero.

4 ✡E hele ia iri nemur iange hana hel te chananga ke te teke titiria mur ita, pe teteu at kome mana ke tetu luluch nge ita, pe teute olounga nga poinga nenge Iesus Kristus tunge at nge ita ke ulolo. Nga nenge Iesus i sipona mene hote ita ke tatu ke tapoi tetele. Pe hana nemur te teke te heloko teu mule ita langa hotonga nike ngana nemur nenge chiu hit tote ita.

5 Pe imem mo longo taua iri unne ero toto, iange mo teke Helenga Urana Toto Ngana tu ke manmanna mana nge imo pe ute heporeke letemo manmanna ngana ero.

6 Pe hana papalauna nemur, iri siporia te longe lek helenga pe leteria elle mana pe te hele ia helenga unne e ero ol. (Nenge teke pingaria iuiu ma pingaria iuiu ero, iau e teke ute pele nga nem ero, iange NeHalang naue ita ke ita elle mana.)

7 ✡Iri te hele ele iau ero. Tenau urume ke NeHalang kulos ia iau ke la e hele hote Helenga Urana Toto Ngana nei nge hana lomonmona ngana mur. Pomalam mana ke mange Petrus, nge la ke haliu hote lala nge Iuta mur.

8 NeHalang tunge kerkerenga lange Petrus ke i Iesus nena hekulkulonga nenge lala nge Iuta mur. Pe iau pule ke pomalam. NeHalang tunge kerkerenga at nge iau ke iau Iesus nena hekulkulonga nenge e lala nge hana lomonmona ngana mur.

9 Ieims pe Petrus pe Ioanes, iri hana papalauna nga NeHalang ana ume. Pe iri te eteia ke NeHalang tunge ume nei at nge iau. Pomalam te sisa peria nge imem nai Parnapas. Pe te hele ke te teke imem nai mola ke mo ume luluch nge hana lomonmona ngana mur pe iri tela ke teume luluch nge Iuta mur.

10 ✡Pe te hele at nge imem ke te teke letemem metene iri nemur nenge reria ure halang ero. Pe nem, i ure palaungana nenge letek metene tettele nike ke e teke e popoia.

Paulus Heleia Petrus Nge Antiok

11 Nga etue nenge Petrus at nge Antiok e heleia i nga matana pengpeng iange i poia poinga hel nge pengpeng ero.

12 ✡Nga etue nenge Ieims pekngana mur te lohot nge Antiok ero kura, Petrus la ke ngau lululuch nge hana lomonmona ngana mur. Iok, teat ke te puris ol pe Petrus matau sapele pe tu ke kangkanga mule nge hana lomonmona ngana nemur. Petrus mataua iri iange iri Iuta. Pe pule iri tokoninga mur toto nga us rir ngana.

13 Pe Iuta mur hel te koko taole nge Petrus ke iri ul te poia poinga nem nenge aria hengetau nachnai. Pomalam Parnapas nau taole nge iri pule.

14 Pe enau pe te nanasia Helenga Urana Toto Ngana hele ngana ero. Pomalam e heleia Petrus nga iri lochloch ngana mataria ke e teke, “Petrus, iong lem nge Iuta. Pe heueu nei otu ke pomanga lem nge Iuta ero toto. Otu ke pomange hana lomonmona ngana nemur. Pe pomerei nenge o teke o echia hana lomonmona ngana nemur ke te nanasia poinga nenge Iuta mur?

15 “Ita, tatara mur te hoe ita pe ita Iuta mur nike. Pe ita hana lomonmona ngana mur ero. Hana nemur, iri ‘hana porekreke ngana mur’ ia iri.

16 ✡Pe ita ta eteia ke kue elle mana nge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana. Ngana koi nenge letera manmanna nge Iesus Kristus. Pe nenge ta nanas tau tote hotonga mur, kue nem poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana ero toto. Ke pomalam, ita ul hana lomonmona ngana mur, ita lochloch ta pengpeng nga NeHalang matana nga kue elle nem mana.

17 “Pe nga poinga nenge letera manmanna pe ta nanas ia Kristus lape tames hot mallaha mana ke ita hana porekreke ngana mur, ke mange hana lomonmona ngana nemur. Ia Kristus mai I muka muleia poinga poreke ngana mur kai? Ero le!

18 Iange nenge teke e palchach sue ute pe e hemes heke mule, hulua te eteia nge e tamu tote hotonga pe iau non poreke ngana ke ulolo.

19 Iange hotonga nem rahit tote iau ero ol. Ke nga letek manmanna ngana e mete luluch nge Kristus ke ulolo. Pe NeHalang nauele etu ngak ol.

20 ✡Ke iau sipok e maulul ero ol. Kristus nenge tu teu nge iau koi hemaul ia iau. Pe etu ke e maulul nga singik nei iange letek

✡ **2:1:** Ume 15:2 ✡ **2:4:** Kal 1:7; 5:1, 13 ✡ **2:7:** Ume 22:21 ✡ **2:10:** Ume 11:29-30 ✡ **2:12:** Ume 11:3 ✡ **2:16:** Ume 15:10-11; Rom 3:20-28; Kal 3:11 ✡ **2:20:** Kal 1:4

manmanna nge NeHalang Tuna. I lemene tau tote iau pe tung heke i sipona ke mene mule iau.
21 Pe ehul rumek ia NeHalang ero iange letena poreke ngana palaungana toto. Pe nenge teke hotonga nemur te hemas mule ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana, Kristus mete ngana nem lape luna ero toto!"

3

Kue Elle Mana Nenga Letera Manmanna Ngana

1 Imo Kalasia mur, amo hauaua toto. Iesus Kristus mete ngana nga manga toto nem, mo hemallaha hote luna lange imo ke ulolo. Pe pomere hana te channanga ia imo pe a nanas mene iri?
2 E teke e onteia imo nga ute elle mana: Imo mam a mene Opepengpeng ke merei? A mene kai nga hotonga nemur nenge a nanasia iri mai? Ero le! Imo a mene Opepengpeng iange a longe Helenga Urana Toto Ngana pe letemo manmanna ia.
3 Amo hauaua ngamo nem merei toto? Opepengpeng talune ana ume nge imo ke ulolo, ol pe a teke a heulo hote ume nem nga imo sipomo lemo kerkerenga?
4 Pe ure meena ngana nemur nenge te lohot nge imo nem luna palaungana toto la! Pe ngana kau lape hesil sio mana ke lasus mau?
5 Imo nem, NeHalang tunge Opepengpeng pe poia merakulo mur ke te lohotot nga tunangamo. Pe pomerei nenge poia mai? Poia kai nga hotonga nemur nenge a nanasia iri mai? Ero nike! Poia nge imo iange letemo manmanna nga Helenga Urana Toto Ngana nenge a longe.
6 ✡Anau lange Apraham. "Apraham letena manmanna toto nge NeHalang, pomalam NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng."
7 Iok, a eteia nei ke nek ol: Apraham tutuna mur laka iri lochloch ngana nenge leteria manmanna.
8 ✡Pe NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, helelia ure nemur nge lape te lohot. Nenge teke, NeHalang lape hemas mule hana lomonmona ngana mur pule ke te pengpeng nga matana iange leteria manmanna. Pe NeHalang hele hot tele Helenga Urana Toto Ngana nem lange Apraham ke teke, "Nge iong mana lape E pete hulua lochloch ngana nga ich."
9 Ke hulua lochloch ngana nenge leteria manmanna, NeHalang pete luluche iri nge Apraham. Iange Apraham i lete manmanna ngana ana non ia.
10 ✡Pe iri lochloch ngana nenge te teke te hemas mule iri siporia nga hotonga mur, NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri. Iange NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue iri ke ulolo, hele ke teke, "Hotonga mur tema sio ke ulolo, pe mele hel nenge te longo tau lochloche ero NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri."
11 ✡Pe i mallaha mana ke mele nenge teke nanas tau mene hotonga mur, lape lohot ke pengpeng nga NeHalang matana ero toto. Iange "Hana nenge leteria manmanna mana lape tetu ke te pengpeng nga NeHalang matana."
12 ✡Ke Hotonga huna nga lete manmanna ngana ero. Iange Hotonga hele ke teke, "Mele nenge nanas taua Hotonga mur lape tu ke maulul."
13 ✡Ke hotonga ngingina mur koi ita, ke NeHalang lape tuacholia ke poreke at nge ita. Pe ero. Iange Kristus ol hot mule ita pe mene murra ke ulolo. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "NeHalang letena inin ngana lape sio ke poreke toto nge iri nenge te heon heke iri nga manga toto."
14 Ke nga poinga nenge Iesus poia nem, lape NeHalang pete hana lomonmona ngana mur ke pomanga nena helenga kerkereng ngana nenge tunge lange Apraham. Pe ita lochloch ngana nenge letera manmanna lape ta mene Opepengpeng nenge Iesus Kristus helele ia.

Hotonga Mur Pe Helenga Kerkereng Ngana

15 Titik mur pe liliuk mur, lape e heleia ure nemur nenge lohotot nge ita ke kokoes, ke e hemallaha hote utar nenge e teke e heleleia: Nenge teke hana nai te talue reria helenga tomunga hel ana helenga e, mele pele heta mule ero pe tal heke mule unne la ero ol.
16 ✡Pe nga nei NeHalang poia helenga kerkereng ngana nemur lange Apraham pe Apraham nette e. Ke Alalaha nem heleleia Apraham na tete mur ero. Apraham na tete mur tang ngana pomanga iri hulua. Pe nei ero. Hele mene Apraham nette pe tang ngana pomanga mele elle mana. Ke Alalaha nem helele ia laka Iesus.
17 ✡Pe ure nenge e teke e helele ia, ngana koi nei: Nge nike NeHalang hele talue nena helenga tomunga hel ana helenga nem. Pe nga hoena, hesinga iri ana non kina analoch iri nai pe ana non kina pe analoch (430) het pe hotonga nemur te lohot ol. Pe

✡ **3:6:** Gen 15:6 ✡ **3:8:** Gen 12:3; Rom 4:3, 16 ✡ **3:10:** Deu 27:26 ✡ **3:11:** Hab 2:4; Kal 2:16 ✡ **3:12:** Lev 18:5 ✡ **3:13:** Deu 21:23; Rom 8:3 ✡ **3:16:** Gen 12:7 ✡ **3:17:** Exo 12:40

hotonga nemur te chatoa NeHalang na helenga kerkereng ngana nem pe te saua ke lasus ero toto.

18 ✡Iange nenge teke hotonga nemur nakuria nge te halaua ita ke ta mene maulinga nge koko, lape helenga kerkereng ngana nem lasus. Pe nei ero. Iange nga NeHalang nena poinga urana ngana mana, tung sue helenga kerkereng ngana nem lange Apraham.

19 ✡Hotonga nemur talhot rume mene iri ol, pe aria ume utar? Aria ume laka nenge: Lape te hemallaha hote hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur. Pe lape iri siporia te naue pe te amnei urume ke la het nga etue nenge helenga kerkereng ngana nem, nganangana lohot ia. Nenge Iesus i sipona lape at. Nga etue nenge NeHalang tung sue hotonga nemur, hekule angkelo mur ke te heleia lange Moses nenge tu nga NeHalang pe hana mur tunangaria.

20 Nga etue nenge NeHalang poia helenga kerkereng ngana nem lange Apraham, mele e nge tu nga iri nai tunangaria ero. Iange mele nenge tu nga tunangana umume nge hana nai. Pe nei ero, NeHalang poia nge Isipona.

21 ✡Ke pomerei ol? Hotonga hele ke teke NeHalang na helenga kerkereng ngana nem lasus kai? Ero le! Iange nenge teke hotonga e nakuna nge tunge maulinga lape ta pengpeng nga NeHalang matana nga hotonga nem nenge ta nanasia.

22 Pe nei ero. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ululo, hele ke teke, poinga poreke ngana hesum hite hulua lochloch ngana nga ich nei ke tehet. Pe nga lete manmanna ngana mana, NeHalang tung sue helenga kerkereng ngana nem. Ke pomalam iri nenge leteria manmanna nge Iesus Kristus lape te mene ure nenge NeHalang hele sue lange Apraham.

23 ✡Nga etue nenge lete manmanna ngana nei lohot ero kura, hotonga nem chiu it tote ita. Pe tak ele mene ita ke la het nga etue nenge lete manmanna ngana nem lohot nga mallaha.

24 ✡Pe hotonga nem poi ke pomanga ara hetoronga nenge nauele ita. Pe nga etue nenge Kristus at, hotonga nem hei tele ita ke tala sapele nge Kristus pe letera manmanna nge I. Ke pomalam lape NeHalang mene mule ita nga letera manmanna ngara nem.

25 Pe heueu nei, letera manmanna ngara nem, lohot nga mallaha ke ululo. Pe hotonga nem rahite ita ero ol.

NeHalang Tutuna Mur

26 ✡Pe NeHalang tutuna mur imo lochloch iange letemo manmanna nge Iesus Kristus.

27 ✡Pe imo lochloch nenge a mene henuninga nge Kristus, atu ke a pomange Kristus toto lo.

28 ✡Pe a al mata rara ero ol, iange Iuta mur pe Krik mur pe iri nenge te umume nge mele hel pe iri nenge tetu ke tepoi tetele pe hehei pe hana, imo lochloch ngana nem, atu luluch nge Iesus Kristus ke imo elle mana.

29 ✡Pe Apraham na tete mur imo iange Kristus nena hana mur imo. Pe lape a mene ure lochloch ngana nenge NeHalang heleia, nga nena helenga kerkereng ngana nenge tung sue lange Apraham.

4

1 Ure nenge e helele ia ngana koi nei: Mele sune lape mene lochloche temene nena ure mur. Pe lape i non palaungana pe nauele ure lochloch. Pe nga etue nenge i kino kura, ele haka nge mele nenge umume nge none ero.

2 Iange hana nenge tenau elele i pe hana papalauna mur lape tenau ele mene i ke la het nga etue nenge temene talue.

3 ✡Nga tele ngana ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.

4 ✡Pe heueu nei ero ol. Iange nga ana etue pengpeng nenge NeHalang talue nike, kulosia tuna ke at. Hei e nga ich nei hoe I. Pe hotonga nemur tenau ele I ke I nanas tau tote. Pe ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.

5 Pe at ngana nem, at ke ol hot mule iri nenge hotonga chiu hite iri. Ke pomalam lape ta lohot ke NeHalang tutuna mur ita.

6 ✡Pe imo, NeHalang tutuna mur imo. Ke ngana laka nenge kulosia Tuna Opene ke at tu teu nga letera pe ta heto ke ta teke, “Temek.”

7 Ke iong pomanga mele nenge umume nge none ero ol. Iong, NeHalang tuna iong ke ululo, pomalam lape o mene ure lochloch ngana nenge heleia nga nena helenga kerkereng ngana nem.

Paulus Letena Toto Ia Kalasia Mur

8 Nga tele ngana a eteia NeHalang ero pe a ume pulut mana nge aetapuna hel, nenge Nehalang toto ngana ia iri ero.

9 Pe heueu nei a etei tote NeHalang lo, nem pe e teke NeHalang hetue imo ke tutuna mur imo ke ululo. Pe pomerei toto nenge ahul mule ke la a heila teu mule imo nga ure makuk leilei ngana mur pe hotonga

✡ **3:18:** Rom 4:14 ✡ **3:19:** Ume 7:38; Rom 5:20 ✡ **3:21:** Rom 8:2-4 ✡ **3:23:** Kal 4:3 ✡ **3:24:** Rom 10:4 ✡ **3:26:** Ioa 1:12 ✡ **3:27:** Rom 6:3 ✡ **3:28:** Rom 10:12 ✡ **3:29:** Rom 4:13 ✡ **4:3:** Kol 2:20 ✡ **4:4:** Ioa 1:14; Rom 1:3 ✡ **4:6:** Rom 8:15-17

porekreke ngana mur nga ich nei? A teke la ure nemur te chiu hit mule imo pullo?
10 ✡Imo a iech elele etue papalauna mur pe teio mur pe hesinga mur pe etue e talun ngana ke langa het ngana!
11 Pe iau, e matau iange kikik ngak nenge e ume lululuchia nge imo lape hesil sio mana.
12 Titik mur pe liliuk mur, e teke apoi ke mange iau. Iange ure nenge lohotot nge imo nem, iau e amneia ke ulolo. A poia ute pele nge heporeke iau ero.
13 Imo a eteia ke ulolo. Nga tele ngana toto singik haleles pe ela ke e haliu hote Helenga Urana Toto Ngana nge imo.
14 Pe ak haleles nem poi ke manga ollakanga nenge teke olleke imo. Pe imo a hira ele iau ero. Mutemo tau mene iau pe a mene iau ke pomalaka nga iau NeHalang nena angkelo e. Nem pe pomalaka nga iau Iesus Kristus i sipona,
15 pe a iech ele tote iau. Nga etue nem a unele ute nge iau ero toto. Pe rera iechinga nemur mai ngaria ol? Nenge teke nakumo, lape asul hote matamo mur pe a tunge iri at nge iau.
16 Heueu nei lape lek matana luluch nge imo ol, iange e heleia helenga nge manmanna. Ae?
17 Hana ana mata nemur teume ke kikiria toto ke tepoi ole imo ke a nanasia iri. Pe te poia nga leteria poreke ngana. Pe te teke te heporeke ra kilanga urana ngana nei. Tepoi ke pomam iange te teke a heto hekeke iri.
18 Nenge teke hana te poia imo ke pomam, urana nge te poia ke kokoes nga leteria urana ngana. Nga etue nenge etu luluch nge imo pe nga etue nenge iau ero hatalia imo.
19 Auo! Tutuk mur, a poia iau ke e amneia melmelenga pullo! Melmelenga nei pomalaka nga heie nge tuna sechia i ke teke hohoho. Pe melmelenga nem lape tu nge iau ke la het nga etue nenge a nanas tau tote Kristus nena poinga mur.
20 Toinge ute pele ul mene iau ke la etu luluch nge imo heueu nei, ke poia ia ure nemur nenge e heleia iri nei. Iange etu pe letek tuanin rara sakilil ia imo.

Helenga Opene Nge Heka Pe Sara

21 Iok, e teke e onteia imo nenge a teke a nanas taua hotonga mur: Imo mam a longe hotonga hele ngana ero kai?
22 ✡Hotonga hele ke teke, Apraham tutuna mur iri nai. Tuna elle nge hei nenge umume nge iri pe tuna e pule nge nehei nenge tu ke poi tetele mana.
23 ✡Pe tuna nenge hei nenge umume nge iri neu, tehoe i iange te nanasia poinga nenga leinga. Pe tuna nenge nehei nenge tu ke poi tetele mana nem, tehoe i ke nanasia helenga kerkereng ngana.
24 Nananga nei luna la ke mai koi: Hehei nai nem te pomanga Helenga Tomunga Hel iri nai. Elle at nga hengene nenge Sinai pe hoe tutuna mur nenge hotonga chiu hit mene iri ke te nanas tau mene. Ke hei nenge Heka i pomanga hengene nem.
25 Pe hengene nenge Sinai tu nga tuele kina nenge Arapia, pe mes ke henonoua kilenge nenge Ierusalem heueu ana nei. Iange hehei pe hana nga kileng nem, hotonga chiu hit mene iri ke te mana teu toto nga ene.
26 ✡Pe Ierusalem nenge tu nga lut nga tapa, tu ke poi tetele mana. Pe i tara toto ngana ia.
27 ✡Iange hasinga nenge manga NeHalang nena alalaha hele ke teke:

“Iong hei nenge omes tamane
pe ohoe tum e ero, o iech toto ol.
Iong hei nenge o amneia melmelenga e nga
hohonga ero,
o tang hote lem iechinga.
Iange hei nenge tu mana
lape tutuna mur iri halang toto
nge hei nenge tu luluch nge ene.”

28 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imo NeHalang tutuna mur imo ke mange Isak. Nem nanas urume NeHalang nena helenga kerkereng ngana.
29 ✡Pe kol nenge tehoe i nga poinga nenga leinga, poi matana lala nge kol nenge tehoe i nga kerkerenga nenga Opepengpeng. Ke poinga nem ngana koi lohotot nge ita heueu nei.
30 Pe NeHalang na alalaha hele ke mere pule? Hele ke teke, “O kulosia hei nenge umume nge imo nem, iri nai tuna ke tela nga kileng unne. Iange tuna nem lape mene temene nena ure mur hele ero. Pe hei nenge tu ke poi tetele nem, tuna itoro lape mene lochloche temene nena urelu mur.”
31 Ke titik mur pe liliuk mur, hei nenge tu ke poi tetele mana nem, tutuna mur koi ita. Pe hei nenge umume mana nem, tutuna mur ita ero.

5

Nge Iesus Mana Lape Tatu Ke Tapoi Tetele

1 Iok, ute pele nge chiu ele ita ero ol iange Kristus i sipona mene hote ita ke ulolo. Pomalam tatu ke ta poi tetele mana ol. Ol pe ames ke kerkereng pe a longo tau pulute hana hel ero. Iange lape a heloko teu mule ita ke la aume mule nge iri pule.

✡ **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16 ✡ **4:22:** Gen 16:15; 21:2 ✡ **4:23:** Rom 9:7-9 ✡ **4:26:** Hip 12:22; Hem 21:2, 10 ✡ **4:27:** Isa 54:1 ✡ **4:28:** Gen 15:4-5; Rom 9:7 ✡ **4:29:** Gen 21:9-10; Ioa 8:35

2 A longo ke nek! Iau Paulus koi e helele
nei: Nenge teke atal teu luluche imo ke te
riria singimo, ume nenge Kristus poia nem
lape halaua imo ero toto.
3 Pe lek helenga kerkereng ngana koi,
iong non tei nenge ola ke te riria singim,
urana nge o nanas tau tote hotonga
lochloch ngana ol.
4 Amo hel te teke a nanas mene hotonga
mur, iange te teke poia imo ke a peng-
peng nga NeHalang matana. Nenge teke a
poia poinga nem arir hote imo nge Kristus
ke ulolo pe a hile NeHalang letena poreke
ngana.
5 Pe ita, nga Opepengpeng nena kerk-
erenga, letera manmanna nge NeHalang pe
tatu ke ta kulele mene I nge lape hetue ita ke
ita hana nenge pengpeng nga matana.
6 ✡Pe ita, nenge teke ta nanasia Kristus,
poinga pa nenge ta ririr us pe nenge tarir
us erochro ute pele ia ero. Ure nenge
palaungana toto ngana laka letera man-
manna ngana lo. Iange poi heke ita ke letera
porekeia pekngara mur.
7 Nga tele ngana a nanasia Kristus ke nek
mana pe heueu nei ero ol! Itei nenge tamo
ele mule imo pe poia imo ke a saleke rara?
Mele nem poia imo ke a longo taua helenga
manmanna ngana ero ol!
8 Mele nenge poia imo ke a saua letemo
manmanna ngana nem, at nge Non nenge
hesilei hote imo ero.
9 ✡Anau ala amo ke nek. Ure nenge lohot-
tot nem, pomalaka nga is unne sune mana
nge tetal teua langa beret itach ngana, pe is
nem poia beret lochloch ke puo haka sapele.
10 ✡Pe iau letek manmanna toto nge Non
Soke ke a tung teua imo langa ure nemur
ero. Pe mele nge hetakinkine imo nem, e
eteia i ero. Pe lape NeHalang tuachol ia
lange i ke poreke toto.
11 Titik mur pe liliuk mur, hana hel te
teke e hetottoro ke pomai, “Nenge teke tarir
us ero ta pengpeng nga NeHalang matana
ero.” Pe nem ero. Nenge teke e hetottoro ke
pomam, pomere toto nge ure meena ngana
mur te lohotot nge iau kura? Pe nenge teke
reria helenga nem manmanna, lape lek
hengetoro nenga Kristus ana manga toto,
poi ngarang mur ia iri ero ol.
12 Iau lemek toto ke hana nenge te het-
akinkine imo nem, terir hote huria ke te
lasus lochloch!

Maulinga Ke Koko Nga Opepengpeng

13 ✡Pe titik mur, NeHalang iua imo ke
ulolo, ke apoi tetele mana ol. Ol pe lape
apoi ke mere ol? A teke a poia singimo ke
iech mana nga poinga poreke ngana mur?
Apoi ke mam ero! A poia poinga nenge
pomai koi: Mutemo taua pekngamo mur pe
a halaua iri.
14 ✡NeHalang tunge hotonga e nge
palaungana toto. Pe nenge teke ta longo
taua hotonga elle nem, ta longo taua
hotonga lochloch ngana ke ulolo. Ana
hotonga, ngana koi nei: “Mutem taua
pekngam mur ke pomanga mutem taua
iong sipom.”
15 Pe a nauala amo ke nek. Iange nenge
teke a poi susun helel, lape ahun parai mule
imo ke ahet.

16 Ke pomalam e hele ke e teke, a longia
Opepengpeng ke halaua imo nga ai ngamo
ke lape a nanasia ure poreke ngana nenge
singimo lemene tautaua ero ol.
17 ✡Iange Opepengpeng lemene ero toto
ia poinga poreke ngana mur nenge sin-
gira lemene tautaua. Pe ita singira lemene
tautaua poinga poreke ngana mur nenge
Opepengpeng lemene ero toto ia. Ke
hunelinga nei tu nga letera ke ulolo, poma-
lam tai nga lemere ngana ero ol.
18 Ke nenge teke o nanas tau mene
Opepengpeng lemene ngana, lape hotonga
nem nauele iong ero ol.

19 ✡Pe poinga poreke ngana nenge singira
lemene tautaua, ngaria koi nemur. Poinga
nenge: hehei pe hana tema lululuch nge
hehei pe hana nenge eria pe reehei mur ia
ero, pe kol e pe e mele mataria ach tau helel,
pe salaunga ana poinga mur,
20 pe ta heto hekeke aetapuna mur, pe
achunga, pe hunelinga, pe lete inin ngana,
pe sara keke ngana mur pe letera inin haka
manmana, pe letera ia melehel ero, pe talas
helel,
21 pe ta musmus, pe ta inin ke ara hauaua,
pe tapeu lil helel, pe ure hel pule nenge
pomau. E hele ke kerkereng lange imo ke
ulolo, pe lape e hele ke kerkereng toto lange
imo pule: Mele nenge nanas tau menmene
poinga nemur, lape teu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga ero toto.

22 Pe Opepengpeng, ana ume nganangana
mur koi nemur. Nenge: Mutera tautaua
pekngara mur, pe ta iechech, pe tatu ke
letera ma ke elle, pe ra melei tana ero nga
etue nenge ure meena ngana lohotot, pe
tanek hel ita, pe tapoi ke urana pe ta halau
hel, pe ta poia poinga mur nge poia hehei pe
hana ke saria kikina nge ita.
23 Pe tatal sue ita ke tatu ke nek manmana,
pe ta hepengia tai ngara mur ke nek. Poinga
mur nenge pomam hotonga pele heo ele
ero.

✡ **5:6:** 1Ko 7:19; Kal 6:15 ✡ **5:9:** 1Ko 5:6 ✡ **5:10:** 2Ko 11:15; Kal 1:7 ✡ **5:13:** 1Pi 2:16 ✡ **5:14:** Lev 19:18; Rom 13:9 ✡ **5:17:** Rom 7:15-23 ✡ **5:19:** 1Ko 6:9-10 ✡ **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5

24 ✡Iri nenge te nanasia Kristus, tehul rumeria ia poinga poreke ngana mur nenge singiria lemene tautaua.
25 Opepengpeng tu teu nge ita pe hemaulia ita, pomalam tai ke ta nanas mene lemene ngana ol.
26 ✡Tatal heke ita ero pe ta helete inin hel ero pe ta musmus pe sara keke hel ero.

6

A Halaua Pekngamo Mur Nga Ure Meena Ngana Mur

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, nenge teke a naue mele nge poia poinga poreke ngana, imo nenge Opepengpeng ume lululuch nge imo a hemas mule i ke nek. Pe imo a nauala amo ke nek pule; iange lape poinga poreke ngana nem lohot nge imo pule.
2 ✡Nenge teke a halaua pekngamo mur nga ure meena ngana mur, a nanas tau tote hotonga nenge Kristus.
3 Nenge teke mele letena ke teke i palaungana, pe manmanna ke i palaungana ero, mele nem channanga mule i ke ulolo.
4 Imo elle pe elle anau teu la mule nga lemo poinga mur ke nek toto, pe a totoia langa mele hel reria poinga ero. Pomalam lape mele nem iech toto nga i sipona nena poinga mur.
5 ✡Ke imo elle pe elle a takiskisia ana melmelenga mur.
6 ✡Mele nenge te hetore i nga NeHalang nena helenga, urana nge tuacholia nga nena ure urana ngana mur lochloch lange ana hetoronga.
7 ✡A chananga mule imo ero. Iange mele pele nakuna nge channanga ia NeHalang ero toto. Ngaunga utar alona nenge otue, lape o lulu mule ngaunga nem mule.
8 Pe mele nenge tutua ke heiech mene singina lape lulu hote metenga. Pe mele nenge tutua ke heiech ia Opepengpeng, lape lulu hote maulinga ke koko.
9 Ke ra melei tana taua poinga urana ngana mur nenge ta popoia ero. Nenge teke ra melei tana ero, lape ta lulu hote maulinga ke koko nga ana etue pengpeng.
10 Ke nenge teke o esia neingam e nem nge poi ke merechre, o halaulaua i. Pe apoi ke urana toto lange pekngamo mur, nenge imo ul ames ke elle nga letemo manmanna ngana mur.

Helenga Hetala Ngana Pe Apalanga

11 A naue lo? Iau sipok e hasas ia alalaha nei nga perik. Pe ehas ngak nei e poia ke papalauna koi!
12 Iri nemur nenge te heto hekeke iri pe te palut rarara, iri laka te echechia imo ke te teke te ririria singimo. Te poia poinga nei iange te mataua Iuta mur nge lape te hune iri iange leteria manmanna nga Kristus ana manga toto.
13 Pe hana nenge te riria iri te nanasia hotonga mur ero toto. Pe muteria toto ke te teke te riria imo pule. Pe nenge teke a longo taua iri ke a nanasia iri, hana nemur lape te palut laka rara pe te heto heke tote iri.
14 Pe iau, e palut laka rara nga ute pele nge pomam ero toto. E palut laka pe e heto heke tote ara Non Soke, Iesus Kristus nge mete nga ana manga toto. Nga Iesus ana manga toto letek metene poinga nemur nga ich nei ero ol. Ke epoi ke pomanga none nenge mete ke hile ure lochloch ngana nga ich nei.
15 ✡Nenge teke te riria singim pe nenge teke te riria singim ero, nem ute pele ero. Ure nenge palaungana toto ngana laka nenge NeHalang poia ita ke ita heueu ngana mule.
16 Iri lochloch ngana nenge te nanasia hotonga nei, leteria sio iange lape NeHalang letena porekeia iri pe mene luluche iri nge Israel mur. Israel nemur nenge NeHalang nena hana mur toto ia iri.
17 ✡Iok, nga lek helenga hetala ngana e teke, lemek ero nge none poi mule ure meena ngana e ke lohot nge iau ol. Iange chanchan munna nemur nga singik henonou hot pengpengia ke iau Iesus nena non toto.
18 Titik mur pe liliuk mur, ara Non Soke Iesus Kristus letena poreke ngana lape tu luluch nge imo nga opemo mur. Manmanna.

✡ **5:26:** Pil 2:3 ✡ **6:1:** Mat 18:15 ✡ **6:2:** Rom 15:1 ✡ **6:5:** Rom 14:12 ✡ **6:6:** 1Ko 9:11, 14 ✡ **6:7:** Rom 8:13 ✡ **6:15:** Kal 5:6; 2Ko 5:17 ✡ **6:17:** 2Ko 4:10

Epeses
Alalaha Nenge Paulus Hassia Lange Epeses Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga
NeHalang lemene ngana e lohot ke iau Iesus
Kristus nena hekulkulonga.
Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo Ne-
Halang nena hana mur nge Epeses nenge te
nanas tau tote Iesus Kristus.
2 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe
Non Soke Iesus Kristus leteria urana ia imo
pe te poia letemo ke ma ke nek.

NeHalang Lape Tunge Ure Urana Ngana Mur Nga Tapa At Nge Ita

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non
Soke Iesus Kristus Temene. Nge Kristus
mana NeHalang tung lochloche ure urana
ngana mur nga Opepengpeng nenga tapa at
nge ita.
4 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero
kura pe hesilei hote ita ke nena hana mur
nge pengpeng pe naue rera poinga poreke
ngana e ero toto. I mutena taua ita
5 ✡pomalam hesilei hote ita nge nike ke
tutuna mur ita nga ume nenge Iesus Kristus
poia. Pe ure nem lohot ke pomam ke nanas
mene NeHalang lemene ngana nenge iech
toto nge poia.
6 Ta heto heke NeHalang nge poi hote kue
urana ngana nenge poia ita ke tatu ke nek
nga nenge tung mene Tuna nenge mutena
taua, at nge ita.
7 ✡Iange Kristus lome ita nga eina nga
metengana pe saua rera poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto. Pe nekinga
nenge NeHalang poia nem i ure nenge
palaungana toto
8 nenge hile hot lochloche letena at nge ita
nga letena tuanin ngana pe letena matana
ngana urana toto ngana.
9 ✡NeHalang iech toto nge poia ke pomai
nga nenge hemallaha hote letena tuanin
ngana nenge talkomkome at nge ita, nenge
lape heulo hote nga ume nenge Kristus poia.
10 ✡NeHalang teke poia letena tuanin
ngana nem ke lohot nga etue nenge i sipona
talue nenge lape poia ure lochloch ngana
nga ich pe nga tapa ke te eukirau pe tenau
haka aria soke nge Kristus.
11 ✡Ure lochloch ngana te lohot ke po-
manga NeHalang letena tuanin hot ngana
ia. Ke nge Kristus mana NeHalang hesilei
hote ita ke nena hana mur ita nga nena
ume. Pe poia ke nanasia utar nenge letena
matana hote ke teke poia nga talun ngana
nike.
12 Poia ke pomam ke imem nenge mo
kulelele Kristus tala nike, mo heto heke
NeHalang nena hemalmalinga nge palaun-
gana toto.
13 Pe imo Epeses mur pule a longe helenga
manmanna ngana nga helenga urana toto
ngana nenge NeHalang lape mene mule
imo pe letemo manmanna nge Kristus. Nga
etue nenge letemo manmanna, NeHalang
heilangaia imo ke cholo ele imo ke nena
hana mur imo. Ngana laka Opepengpeng
nenge hele talaia ke teke tunge lange imo.
14 ✡Pe Opepengpeng nem i lala nenge
heilangia ure nenge lape ta mene, nenge
NeHalang heleia ke teke tunge lange nena
hana mur. Ke nem hekerkereng ia letera
nenge i lape mene nena hana mur ita ke ta
heto heke i NeHalang nenge urana toto.

Paulus Nena Hetalaulaunga

15 Ke pomalam nga etue nenge e longe
imo nge letemo manmanna nge Non Soke
Iesus pe mutemo taua NeHalang nena hana
mur,
16 e hele urana lange NeHalang ke kokoes
mana ia imo, pe letek metene imo ke e
hetalaulau amo lala nge NeHalang.
17 ✡E hetalaulau amo ke NeHalang nenge
ara Non Soke Iesus ana Palau pe Temere
nenge urana toto tunge lete matana ngana
nenga Opepengpeng lange imo ke a etei tote
NeHalang.
18 Pe e hetalaulau amo pule ke NeHalang
poia letemo matana ngana mur ke tualeme
ke pomanga lemenge ke a eteia ure nenge iu
imo ia pe a kulkulele. Ngana laka ure urana
ngana mur nenge heleia ke teke tunge lange
nena hana mur.
19 ✡Pe e hetalaulau amo ke a eteia NeHa-
lang nena kerkerenga kikina ngana palaun-
gana, nenge umume nge ita nenge letera
manmanna. Kerkerengnga nem pomalaka
nga kikina ngana nenge palaungana toto,
20 ✡nenge poia ke hemaul heke mule Kris-
tus nga metenga pe here i nga ilina ele
nenga pen tamalmal nga lut nga tapa.
21 ✡Ke Kristus nena kerkerenga palaun-
gana nem soke toto nga kerkerenga mur
lochloch nga etue nei pe nga hoena pule. I
soke toto nge ope mur pe naungaala mur pe
hotonga mur pe hana papalauna mur. Pe
Kristus ene nenge NeHalang tunge lange i,
pingana iuiu toto nga hulua lochloch eria.
22 ✡Pe NeHalang tunge kerkerenga lange
Kristus pe talue iri lochloch ngana ke Kris-

✡ **1:1:** Ume 18:19-21; 19:1 ✡ **1:3:** Epe 2:6 ✡ **1:4:** Ioa 15:16 ✡ **1:5:** Ioa 1:12 ✡ **1:7:** Epe 2:7; Kol 1:14 ✡ **1:9:** Rom 16:25 ✡ **1:10:** Kol 1:16, 20 ✡ **1:11:** Rom 8:28-29 ✡ **1:14:** 2Ko 1:22 ✡ **1:17:** Kol 1:9 ✡ **1:19:** Kol 1:11 ✡ **1:20:** Psa 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12 ✡ **1:21:** Kol 1:16; 2:10 ✡ **1:22:** Psa 8:6

tus nauele iri pe hemes hote i ke nauele iri lochloch nga mata nenge NeHalang
23 ✡nenge Kristus singina ia. Pe mata nem muta toto ia Kristus na kerkerenga pe Kristus tu purpure ure lochloch nga kileng lochloch ngana.

2

Ta Mene Maulinga Nge Kristus

1 ✡Nge nike atu ke pomanga a mete lo iange a longo ole taua NeHalang pe a popoi poinga poreke ngana.
2 ✡Nga etue nem atu ke a nanas menmene poinga nemur nga ich nei pe a nanas mene ope poreke ngana mur nga tapa sana aria palau. Ke heueu nei ope nem tu ke umume nge iri nemur nenge te longo olole nge NeHalang.
3 ✡Nge nike ita lochloch tatu ke pomange iri, ke ta heiech mana ia singira nga poinga poreke ngana mur. Ke urana nge ita pe hulua lochloch nenge te longo olole ta amneia melmelenga nga NeHalang letena inin ngana iange tapoi ke pomange iri.
4-5 ✡Ita tatu ke pomanga ta mete ke ulolo iange nga rera poinga poreke ngana mur, pe NeHalang mutena tau tote ita kura iange letena urana ngana palaungana toto. Ke pomalam poia poinga urana ngana toto ke mene mule ita pe tunge maulinga at nge ita nge Kristus.
6 ✡Pe ita Kristus nena hana mur ita ke pomalam he maul heke mule ita luluch nge Iesus Kristus, pe hetakile ita ke ta are luluch nge i nga lut nga tapa.
7 Poia poinga nei ke teke hemallaha hote lange iri nenge he pule nga nena poinga urana toto ngana pe nena mutenga nenge hemallaha hote at nge ita nge Iesus Kristus.
8 Iange nga NeHalang nena poinga urana toto ngana, mene mule imo nenge letemo manmanna. Imo sipomo a mene mule imo ero. Poinga nem i tunginga nenge at nge NeHalang.
9 ✡Lemo ume urana ngana mur poi hote ure nem ero. Ke pomalam a palut leke imo ero.
10 ✡Ita, NeHalang i sipona ume hote ita pe tatu ke elle luluch nge Iesus Kristus. Pe ala hote ita ke ta poia ume urana ngana mur nenge tatalo ele tele nge nike ke teke ta poia.

Kristus Heluluch Tele Ita Ke Ita Elle

11 Ke pomalam letemo metene ke nek, imo tehoe imo ke imo hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur te hetue imo ke "hana nenge te ririr us ero" pe iri te hetue iri siporia ke "hana nenge te ririr us" (nenge nem i ure nenge hana peria poia nga iri siporia singiria mana).
12 ✡Letemo metene, nge nike atu ke kangkanga nge Kristus pe lemo nge Israel ero. Lemo nga kileng tau ngana pe atu teu nga tomunga hel ana helenga nenge NeHalang poia lange nena hana mur ero pe atu pulut mana pe a eteia NeHalang ero.
13 ✡Pe heueu nei atu ke elle luluch nge Iesus Kristus. Imo nenge atu ke kangkanga nge NeHalang nge nike, Kristus eina nenga metengana mene imo ke a at rochroi toto nge i ol.
14 ✡Kristus i sipona poia imem Iuta mur pe imo hana lomonmona ngana mur ke letera ma ke elle. Poia Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur ke te lohot ke iri elle. Nge nike aria matana i helel pe tetu ke elle ero, pe Kristus heparai sue mapuo nenge tu nga tuna ngara ke ma tote iri nga i sipona singina nenge tung heke ke mete.
15 ✡Pe saua Iuta mur reria hotonga luluch nga ana helenga mur ke te lasus, iange teke lele polong ke hana aria tuluk nai nem te lohot ke iri hana heueu ngana mur pe te lohot ke iri elle mana luluch nge i.
16 ✡Pe Kristus metengana nga manga toto nem teke hemete hunelinga nenge lohotot nga tuluk nai nem pe poia iri ke te lohot ke iri elle pe laia iri nge NeHalang.
17 ✡Kristus at ke haliu hote helenga urana toto ngana nga polong lele ngana nge imo hana lomonmona nenge atu ke kangkanga nge NeHalang pe nge imem Iuta mur nenge motu ke rochroi nge i.
18 Ke nenge teke letera manmanna nge Kristus, Opepengpeng elle nem poia ita ul hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur ke ta lala nge Temere.
19 ✡Ke pomalam imo hana lomonmona ngana mur lape te hetue imo ke hana lomonmona ngana mur ero ol. Heueu nei atu ke elle luluch nge NeHalang nena hana mur lochloch pe atu teu nga mata nenge i.
20 ✡Pe apoi ke pomanga pele nenge te hemes heke nga ich kerkereng ngana, nenge hekulkulonga mur pe hetatalonga mur. Pe Iesus Kristus i um kerkereng ngana nenge pele nem ana isong ia.
21 ✡Ke i sipona laka nenge ratua ele pele nem pe poia ke lohot ke Non Soke nena tunginga ana pele nge heo ngana.
22 ✡Pe imo hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur, Opepengpeng umume nge imo ke imo elle luluch nge Kristus. Ke pomalam

✡ **1:23:** Rom 12:5; Epe 4:10, 15; Kol 1:18 ✡ **2:1:** Kol 1:21; 2:13 ✡ **2:2:** Kol 3:7; Tit 3:3 ✡ **2:3:** Kol 3:6 ✡ **2:4-5:** Rom 6:11-13 ✡ **2:6:** Kol 2:12 ✡ **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 ✡ **2:10:** Tit 2:14 ✡ **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 ✡ **2:13:** Kol 1:20 ✡ **2:14:** 1Ko 12:13 ✡ **2:15:** Kol 2:14 ✡ **2:16:** Kol 1:20, 22 ✡ **2:17:** Isa 57:19 ✡ **2:19:** Epe 3:6 ✡ **2:20:** 1Ko 3:11 ✡ **2:21:** 1Ko 3:16 ✡ **2:22:** 1Pi 2:5

a lohot ke imo NeHalang nena pele nenge Opene tu teu ia.

3

Paulus Haliu Hote Helenga Urana Toto Ngana Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

1 ✡Iau Paulus koi etutu nga tuele au ngana iange e umume nge Iesus Kristus ke e halaulaua imo hana lomonmona ngana mur.

2 ✡Imo lape a longe ke ulolo ke NeHalang letena urana ia iau ke tunge ume nei at nge iau ke e halaua imo.

3 ✡Pe hemallaha hote nena helenga talkomkome ngana ke henonoua at nge iau pe ehas sue unne sune lo.

4 Pe nenge teke a sisia ure nenge ehas sue, lape a eteia ke iau e etei tote helenga talkomkome ngana nemur nenge Kristus.

5 NeHalang hemallaha hote helenga nei lange hana nemur nenge tetu nge nike ero. Pe heueu nei hemallaha hote lange nena hekulkulonga pe hetatalonga pengpeng ngana mur nga ume nenga Opepengpeng.

6 ✡Helenga talkomkome ngana nei ngana laka nenge: Helenga urana toto ngana poia imo hana lomonmona ngana mur ke imo pe imem Iuta mur, ita ul ta mene ure urana ngana mur nge NeHalang pe ta lohot ke ita elle. Pe tatu teu pule nga ure nenge NeHalang heleia ke teke poia nge Iesus Kristus.

7 ✡Pe e lohot ke iau ume ana non nga helenga urana toto ngana nga NeHalang nena tunginga nga nena poinga urana toto ngana. Pe i sipona hekerkereng ia iau nga ume nem.

8 ✡NeHalang nena hana mur lochloch te urana toto nge iau ke toinge e nge iri mene ume palaungana nei, nem lape urana pol. Pe ero. NeHalang tunge tunginga nem at nge iau ke e haliu hot lange hana lomonmona ngana mur nga helenga urana toto ngana nenge lape te mene ure urana ngana nenge Kristus. Ure urana ngana nemur, ta etei teu ke langa het ngana ero.

9 Nge nike NeHalang ala hote ure lochloch pe talkome letena tuanin ngana nga ure nenge teke popoia nga etue talun ngana nike. Pe heueu nei tunge ak ume nenge e haliu hote ure talkomkome ngana nem lange hehei pe hana lochloch.

10 NeHalang teke poia ke mai, ke ope nemur nenge tenau ele tapa sana nga reria kerkerenga, te esia nena mata pe tenau urume letena matana ngana mur nge ana lala pe lala.

11 Ure nei lohot ke pete tote NeHalang letena tuanin hot ngana ia nga talun ngana nike, ke poia ke lohot nge ara Non Soke Iesus Kristus.

12 ✡Ita tatu ke elle luluch nge Kristus pe letera manmanna nge i. Ke pomalam tala ke tames nga NeHalang matana pe ta matau ero.

13 Ke pomalam e teke e hele lange imo ke letemo meena nga melmelenga nenge lohotot nge iau ero. Ak melmelenga nei lape halau tote imo ke a mene hemalmalinga.

Paulus Hetalaulau Epeses Mur Aria

14 Ke nenge nem mana poia iau ke e tualou sio nga Temere matana.

15 I mana poia iri lochloch nga tapa pe ich ke tetu.

16 Pe e hetalaulau lange i nenge nena hemalmalinga palaungana ke hekerkereng ia letemo nga Opene kikina ngana,

17 ✡ke letemo manmanna pe Kristus tuteu nga letemo. Pe e hatalaulau ke mutenga tu ke sik teu toto nge imo pe huna toto nge imo.

18 Pe e hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo pe nena hana mur lochloch ke a eteia Kristus nena mutenga ke nek. Nga pongponga ngana pe sase ngana pe ana lome nenge langa lut pe sio toto ngana.

19 Kristus nena mutenga palaungana toto nga mele etei ngana. Pe e hatalaulau amo ke a eteia mutenga nem, pomalam lape NeHalang hemuta heke tote imo nga ure nemur nenge teke tunge lange imo.

20 Pe nga NeHalang nena kerkerenga nenge umume nge ita, i nakuna nge poia ure mur nge halang toto ke te lohot nge ita. Poi ngana nem lape ris tote ure nemur nenge lape ta ontei i ia pe nenge letera tuaninin ia iri.

21 Ita lochloch nenge tatu ke elle luluch nge Iesus Kristus pe tatu teu nga NeHalang nena mata ta hemallaha hote nena hemalmalinga palaungana nga etue lochloch ke koko. Manmanna.

4

Tatu Ke Elle Luluch Nga Kristus Singina

1 ✡Iau etu nga tuele au ngana iange e ume nge Non Soke, pe NeHalang iua imo ke nena hana mur imo. Ke pomalam e hele ke kerkereng toto lange imo ke a nanasia atu ngamo nenge NeHalang iu imo ia.

2 ✡Kokoes atal sue imo pe apoi ke nek lange iri hel pe atu ke nek mana pe a henonou hote lemo mutenga lange iri hel pule ke a long teua iri.

3 ✡Imo, Opepengpeng kale tele imo ke letemo ma ke elle pe aume ke kerkereng ke a nanas mene poinga nem.

✡ **3:1:** Pil 1:7, 13 ✡ **3:2:** Kol 1:25 ✡ **3:3:** Epe 1:9-10; Kol 1:26 ✡ **3:6:** Epe 2:13, 16-19 ✡ **3:7:** Kol 1:25 ✡ **3:8:** 1Ko 15:9-10 ✡ **3:12:** Ioa 14:6; Rom 5:2 ✡ **3:17:** Ioa 14:23; Kol 1:23; 2:7 ✡ **4:1:** Kol 1:10 ✡ **4:2:** Kol 3:12-13 ✡ **4:3:** Kol 3:14-15

4 Ita ta poi ke pomanga singira elle mana
pe Opepengpeng elle mana pe NeHalang
iua ita ke ta kulele ute elle mana.
5 Pe Non Soke elle mana pe letera man-
manna ngana elle mana pe ta mene he-
nuninga elle mana nenge henonoua ke ita
NeHalang nena hana mur.
6 ✡Pe NeHalang i toro mana nenge hehei
pe hana lochloch Temeria ia, pe i nauele ure
lochloch pe tu purpure kileng lochloch pe tu
teu luluch nge hehei pe hana lochloch.
7 ✡Pe Kristus tunge tunginga nenga nena
poinga urana toto ngana nge ita elle pe elle.
Pe tunge ke nanas mene i sipona lemene
ngana.
8 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
“Nga etue nenge lohaka langa lut nga tapa,
mene hehei pe hana nenge hekou sue
iri ke te nanas olole i.
Pe tunge tunginga mur lange hana
mur.”
9 ✡Helenga nenge hele ke teke, “Lohaka
langa lut nga tapa” helenga nei luna
pomerei? Luna ma ke mai koi: I sio la tala
nga kileng nenge sio toto nga ich.
10 Ke i nenge sio la nem, i sipona laka nenge
lohaka la mule nga lut nem. Pe ristote
tapa mur ke pomalam tu ke purpure kileng
lochloch.
11 ✡Pe tunge tunginga lange hana hel ke te
lohot ke iri hekulkulonga pe hel iri hetat-
alonga pe hel iri hana nenge te haliu hote
helenga urana toto ngana pe hel iri hana
nenge tenau ele NeHalang nena hana mur
pe hel iri hetoronga.
12 Ke Kristus poi ke pomai iange teke tatalo
ele NeHalang nena hana mur ke te poia
nena ume urana ngana mur. Pomalam lape
hulua halang toto te lohot ke iri elle mana
nga Kristus singina.
13 ✡Pe ume nem songong ke la het nga etue
nenge ta puotom tele hel ke ita elle mana pe
ta etei ngara nge NeHalang Tuna lohot ke
elle mana, pe letera manmanna ngara kerk-
ereng pe tapoi ke pomange Kristus toto.
14 Iange I teke tapoi ke pomange aina
kikino ngana ero ol pe tapoi ke pomanga
aka nenge ruach ana mee ulo rerere ero ol.
Pe hana nenge te pallaklaka, reria henge-
toro mur te mene ita ke pomanga tuttula ke
tala ke mai pe mau ero ol. Hana nemur te
totoia kue halang ke te teke te helosio ia ita
nga letera manmanna ngana mur.
15 ✡Ta nanas ia iri ero. Ta nanas mene
helenga manmanna ngana pe mutera taua
hehei pe hana. Nenge teke tapoi ke pomai
lape ta pile teu toto luluch nge Kristus pe ta
poi ke pomange I nga kue lochloch.
16 Kristus pomanga ita palpalra ia pe
singina mur koi ita pe tunge ume mur at nge
ita lochloch elle pe elle. Pe nenge teke ta
poia rera ume mur ke nek lape ta pupuo ke
kerkereng toto pe mutera tau helhel.

Tatu Ke Ta Nanasia Poinga Heueu Ngana

17 ✡E teke e hele lange imo ke pomai nga
Non Soke ene: Hehei pe hana nenge tetu
pulut mana pe leteria manmanna ero, imo
apoi ke pomange iri ero. Iri leteria tuanin
ngana mur tu manmana nga ure nemur
nenge nganangana ero.
18 Iri ramaria kerkereng pe lemeria ero
nge te longo tau ke te eteia NeHalang ero
toto. Ke pomalam leteria matana ngana
auala mana pe te kangkanga toto nga
maulinga nenge NeHalang tunge.
19 Iri te amneia meinga unne nge tu teu
nge iri ero ol, ke tepoi manmana poinga
poreke ngana. Pe salaunga ana poinga kik
heke tote iri ke te poia ke ele la toto.
20 Pe imo, te hetore imo nga Kristus pe te
hetore imo ke apoi ke pomam ero.
21 Manmanna ke imo a longe nena he-
lenga ke ulolo pe te hetore imo nga helenga
manmanna ngana nenge at nge Iesus.
22 ✡Te hetore imo ke te teke a hile hote
lemo poinga nike ngana mur nenge a
popoia iri nge nike. Iange poinga nemur
lape channanga ia imo pe poi heke letemo
ke a poia poinga poreke ngana pe lape hep-
oreke tote imo.
23 ✡Pe imo te hetore imo ke a poia letemo
ke heueu ngana
24 ✡pe a lohot ke imo hehei pe hana heueu
ngana mur. Pe mele heueu ngana nenge
pomam te ume hote ke pengpeng toto pe
lemlem ke pomange NeHalang.
25 ✡Ke pomalam a pallaka rara ero ol. A
heleia helenga nge manmanna lange hehei
pe hana iange ita lochloch ta lohot ke ita elle
nga Kristus singina.
26 ✡Pe nenge teke letemo inin nga ute, a
nauala ke nek iange lape letemo inin ngana
nem poia imo ke a losio nga poinga poreke
ngana. Ke pomalam a rahite letemo inin
ngana nem ke sase ero. Chaia matana sio
ero kura pe a poia ke het nike.
27 A longala teua non poreke ngana ke
poia nena ume unne nge imo ero toto.
28 Mele hel nenge te kemkeme, te keme
ero ol pe te talun ke te ume ke te mene
reria urelu urana ngana hel nenge te ume
hote nga iri siporia peria. Pomalam lape te

✡ **4:6:** 1Ko 12:6 ✡ **4:7:** Rom 12:3, 6 ✡ **4:8:** Psa 68:18 ✡ **4:9:** Ioa 3:13 ✡ **4:11:** 1Ko 12:28 ✡ **4:13:** Kol 1:28 ✡ **4:15:** Kol 1:18; 2:19 ✡ **4:17:** Rom 1:21; 1Pi 1:14 ✡ **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 ✡ **4:23:** Rom 12:2 ✡ **4:24:** Gen 1:26; Kol 3:10 ✡ **4:25:** Zec 8:16; Kol 3:8-9 ✡ **4:26:** Psa 4:4; Iei 1:19-20 ✡ **4:29:** Kol 4:6

tung peria pule ke te halaua iri hel pule nga umtutuna, iri nenge reria urelu ero.

29 ✡Pe a hele hote helenga poreke ngana nemur nenge lape heporeke mele hel ero. A hele mene helenga nemur nenge hekerkereng ia iri pe halaua iri nga utar nenge muteria taua. Pe mele hel nenge te longlonge iong nge o helele, lem helenga nem lape halaua iri pule.

30 ✡Pe a helete ininia NeHalang nena Opepengpeng ero. Opepengpeng i NeHalang nena hengeilang nenge nena hana mur imo pe a kulele mene etue nenge lape at ke mene mule imo.

31 ✡A hile hote lemo poinga nenge letemo poreke tautaua mele hel pe letemo ininin pe a hele inin tau helel pe a keres tau helel pe a hele porekreke mele hel. A poia poinga poreke ngana e lange mele ero.

32 ✡Apoi ke urana lange pekngamo mur pe mutemo taua iri pe a saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto ke pomange NeHalang nge saua lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus toto nga ume nenge Kristus poia.

5

Tai Ke Pomanga Ta Tutu Nga Lemenge

1 ✡Imo NeHalang tutuna mur imo nenge mutena tau tote. Ke pomalam aume ke kerkereng pe apoi ke pomange i.

2 ✡Pe mutemo tautaua hehei pe hana ke pomange Kristus nge mutena taua ita pe tung heke i sipona ke halaua ita, ke pomanga tunginga pe tunginga inangana ehech ngana nenge lange NeHalang.

3 Ke pomalam a hile hot tote salaunga ana poinga pe nenge a poia poinga tunten ngana mur nenge muna hulu pe nenge a teke lemo urelu halang nge mele hel. Iange NeHalang nena hana mur nenge pengpeng, poinga nemur urana nge iri ero.

4 Pe pule a tamal hote helenga poreke ngana ero pe a penpen ero pe songingalele nenge poreke a heleia iri ero. Ure nemur te urana ero nge a poia. Pe a hele urana pe a heto heke NeHalang iange i mene hote imo nga poinga nemur.

5 ✡E hele lange imo pengpeng: Mele nenge tal teu tote i langa poinga nenge salau hali pe popoi poinga poreke ngana pe mememelei urelu, i heto hekeke aetapuna mur pe lape teu langa NeHalang pe Kristus reria naungaala pe nekinga ero toto.

6 ✡Mele hel lape te pallaklaka ia imo nga ure nemur nenge manmanna ero. Imo a longo tau ero iange ure nemur lape longia NeHalang letena inin ngana ke lohot nge iri nenge te longo ole taua i.

7 Ke pomalam ama lange iri ero.

8 ✡Nge nike atu teu nga kileng au ngana pe nga etue nenge a lohot ke Non Soke nena hana mur imo pe atu teu nga lemenge. Ke pomalam atu ke pomanga hehei pe hana nenge te tutu nga lemenge.

9 Iange NeHalang na lemenge poi hote ure urana ngana mur halang pe poi hote tunga nge pengpeng pe poi hote ure manmanna ngana.

10 Aume ke kerkereng ke a eteia poinga nemur nenge poia Non Soke ke iech.

11 Pe a nanasia hehei pe hana nenge tetu nga kileng au ngana reria poinga poreke ngana mur ero. Poinga nemur tepoi hote ute pele nge urana ero. Pe urana nge a hemallaha hote lange hehei pe hana ke poinga nemur te poreke.

12 Meinga ana poinga laka nenge tepoi komkome nem pe lape e meia iau pule nga nenge teke e heleia poinga nemur lange imo.

13 ✡Pe ure lochloch ngana lape lohot ke mallaha nga lemenge tualeme ngana

14 ✡iange lemenge tualeme hatalia ure lochloch ke ta naue. Ke ana helenga laka nenge te heleia ke te teke:

“Iong nenge o mamamani o memete!
O lohaka mule nga metenga ol
pe Kristus tua leme hatalia iong.”

15 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek toto nga atu ngamo. Ai pulut rara mana ke pomanga amo hauaua ero. Letemo matana ke nek pe ai.

16 A umeia lemo ume urana ngana mur ol, iange etue nei i etue nenge hehei pe hana te popoi poinga poreke ngana mur.

17 Ke pomalam apoi ke pomanga hauaua mur ero ol, letemo matana hote utar nenge Non Soke lemene taua ke teke a poia.

18 ✡A inia ech kerkereng ngana ke amo hauaua ia ero iange lape heporeke imo. A longala teua Opepengpeng lange imo ke hemuta heke imo.

19 ✡Nga etue nenge a helele, letemo metene peunga nemur nga NeHalang nena alalaha nenge Sam pe peunga mur nenge Opepengpeng poi heke nga letemo. A peupeu pe a poi heke peunga mur nga letemo ke a heto hekeke Non Soke.

20 ✡A hele urana lange Temere NeHalang ke kokoes nga ure lochloch ngana iange atu ke elle luluch nge ara Non Soke Iesus Kristus.

✡ **4:30:** Isa 63:10; Epe 1:13-14; 1Te 5:19 ✡ **4:31:** Kol 3:8 ✡ **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 ✡ **5:1:** Mat 5:48 ✡ **5:2:** Exo 29:18; Hip 10:10 ✡ **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ✡ **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4, 8 ✡ **5:8:** Ioa 12:36; Epe 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 ✡ **5:13:** Ioa 3:20-21 ✡ **5:14:** Isa 26:19; Rom 13:11 ✡ **5:15:** Kol 4:5 ✡ **5:18:** Luk 21:34 ✡ **5:19:** Kol 3:16 ✡ **5:20:** Kol 3:17 ✡ **5:21:** 1Pi 5:5

21 ✡A longo tau helhel. Ke nga poinga nem lape a henonou hote Kristus ke amo soke ia.

Hehei Mur Pe Eria Mur

22 ✡Imo hehei a nanasia emo mur reria helenga ke pomanga a nanasia Non Soke nena helenga.

23 ✡Iange imo, emo mur tenau ele imo ke pomange Kristus nge nauele iri mata nenge NeHalang. Pe iri mata nenge NeHalang tepoi ke pomanga Kristus singina pe Kristus mene mule iri.

24 Ke iri mata nenge NeHalang te nanasia Kristus, pomalam imo hehei a nanasia emo mur nga ure lochloch.

25 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo hehei mur ke pomange Kristus nge mutena taua iri mata nenge NeHalang pe tung heke i sipona ke halaua iri

26 ✡pe poia iri ke NeHalang nena hana mur ia iri. Ke Kristus nena helenga poia iri mata nenge NeHalang ke te lemlem nga henuninga nenga ech.

27 ✡Pe poia iri ke nakuria urana pe te sinaha toto iange i sipona teke mene iri, pe teke poinga poreke ngana e tu nge iri ero pe ure muna ulu ngana e tu nge iri ero pe utar e pule nge poreke tu nge iri ero.

28 Ke pomalam mana, imo hana mur mutemo taua lemo hehei mur ke pomanga mutemo tau ngamo ia singimo mur. Non e nenge mutena taua nehei poia ke pomanga mutena taua i sipona.

29 Mele pele lemene ero ia i sipona singina ero, nei manmanna. Ita ta nauele singira mur pe ta hengaua iri ke pomanga Kristus poi ngana ia lange iri mata mur

30 iange ita Kristus apena pe penna mur koi ita.

31 ✡Ke pomanga NeHalang nena helenga nenge tahas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke, “Halangina heueu ngana mur te hile tataria mur pe tetemeria mur pe te lohot ke iri elle mana nga singiria.”

32 ✡Helenga talkomkome ngana nei luna palaungana toto. Iau e heleleia Kristus pe iri mata mur.

33 Pe helenga nem lange imo pule. Imo elle pe elle mutemo taua lemo hehei mur, ke pomanga mutemo tau ngamo ia imo sipomo, pe imo hehei a poi ke nek lange emo mur.

6

Imo Kinkino Ngana Pe Tetememo Mur Pe Tatamo Mur

1 ✡Iok, imo kinkino ngana urana nge a longo taua tetememo mur pe tatamo mur iange Non Soke nena non mur laka imo pule, pe poinga nem urana nge imo nge a poia.

2 ✡NeHalang nena hotonga nenge i tala toto pe lohot luluch nga helenga manmanna ngana, hele ke teke, “O renge temem pe tam.” Pe helenga manmanna ngana nenge lohot luluch ia hele ke teke,

3 “Nenge teke apoi ke pomam, ure lochloch ngana nenge urana lape te lohot nge iong pe otu ke sase toto nga ich.”

4 ✡Pe imo tetemeria mur, a poia tutumo mur ke leteria inin ero. A hepengia iri nga poinga poreke ngana pe a hetore iri nga ure nemur nenge Non Soke lemene taua.

Ume Ana Hana Mur Pe Aria Aehuna Mur

5 ✡Pe imo ume ana hana mur a matau pe apoi ke nek lange amo aehuna mur pe a longo tau tote iri. Pe apoi tote nga letemo ke pomanga a longo taua Kristus.

6 A heiech mene iri ero. Urana nge a longo taua iri nga letemo ke pomanga a umume nge Kristus ke a popoia utar nenge NeHalang mutena taua.

7 A poia lemo ume pe singimo tua kikia ke pomanga a umume nge Non Soke pe letemo nenge a teke aume manmana nge none ero

8 ✡iange a eteia ke Non Soke lape tunge urumo nga ume urana ngana nenge imo elle pe elle a popoia. Pe poia lange imo hana nenge aume manmana nge mele hel pe iri nenge te poi tetele mana ke elle.

9 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke urana lange lemo ume ana hana mur ke pomalam pule pe a hemataua iri ero. Letemo metene ke iri pe iong, amo Aehuna kou tu nga lut nga tapa. Pe i lape nanas mene poinga elle ke amnei teu langa hulua lochloch reria poinga mur.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Palhel

10 Lek helenga hetala ngana, ames ke kerkereng luluch nge Non Soke nga nena kerkerenga nenge lohot nga kikina ngana.

11 ✡A heron heke lemo palinga hel ana hengeron mur lochloch ke a palhel luluch nga non poreke ngana nena pallaklakanga mur.

12 ✡Iange ita, ta palhel luluch nge hana mur mana ero mai. Ta palhel luluch nge ope poreke ngana mur nga tapa sana pe aria naungaala ana hana mur pe aria papalauana mur pe ope kerkereng ngana mur nenge tenau elele kileng au ngana nei ana poinga mur.

13 Ke a heron heke lemo palinga hel ana hengeron mur lochloch. Pomalam nga etue

✡ **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 ✡ **5:23:** 1Ko 11:3; Epe 1:22 ✡ **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7 ✡ **5:26:** Tit 3:5 ✡ **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22 ✡ **5:31:** Gen 2:24; Mat 19:5 ✡ **5:32:** Hem 19:7 ✡ **6:1:** Kol 3:20 ✡ **6:2:** Deu 5:16 ✡ **6:4:** Psa 78:4; Pro 22:6; Kol 3:21 ✡ **6:5:** Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 ✡ **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ✡ **6:9:** Rom 2:11; Kol 4:1 ✡ **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4 ✡ **6:12:** 1Pi 5:8-9

nenge non poreke ngana nem at lape a hekou sue lemo ngarang mur. Pe nga etue nenge palinga hel nem het, imo ames ke kerkereng kura.
14 ✡A kale heke amo tal nenge helenga manmanna ngana ana nga luamo pe ames ke kerkereng. Pe a heron heke poinga nge pengpeng ke pomanga palinga hel ana hengeron nenge poi hele mautumo.
15 ✡Pe nga apemo a kale hite helenga urana toto ngana nenge hetakile ita luluch nge NeHalang ke nek.
16 Pe a rahite letemo manmanna ngana ke pomanga lemo kaleu nenge he metmete oan nga non poreke ngana nena io mur.
17 ✡A longele NeHalang ke mene mule imo pe a ure ke pomanga palinga hel ana horel nenge poi hele palpalumo. Pe a rahite NeHalang nena helenga ke pomanga palinga hel ana mese nenge Opepengpeng tunge lange imo.
18 ✡A hetalaulau pe a ontei halaunga nge NeHalang nga ure nemur nenge a popoia pe a iua Opepengpeng ke hekerkereng ia imo. A tatalo ala ke kokoes nga hetalaulaunga pe a hetalaulau NeHalang nena hana mur lochloch aria ke kokoes.
19 ✡Pe a hetalaulau ak pule ke NeHalang talue helenga mur nga halik pe sak loiloi ero pe e haliu hote helenga talkomkome ngana nga helenga urana toto ngana.
20 ✡Ume nem iau ak ume ia pe heueu nei etu nga tuele au ngana iange e haliu hote helenga urana toto ngana. Ke pomalam a hetalaulau ak ke e saua mataunga ke lasus pe emes ke kerkereng ke e haliu hote helenga urana toto ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

21 ✡Tira Tikikus i ume ana non nenge ume ke kerkereng toto nga Non Soke ana ume pe iau mutek tau tote i. Pe i lape heleia ure lochloch ngana lange imo ke pomalam lape a eteia utar nenge lohotot nge iau.
22 E tunge alalaha nei lange i pe e kulosia i ke lange imo ke a eteia motu ngamem, pomalam lape hekerkereng ia letemo.
23 Imo NeHalang nena hana mur imo pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus te poia letemo ke ma ke nek, pe te hesue mutenga pe te hekerkereng ia letemo manmanna ngana mur.
24 E hetalaulau ke NeHalang poi ke urana toto lange imo nenge mutemo taua ara Non Soke Iesus Kristus nga mutenga nenge hetala ngana ero. Ngana laka lom.

✡ **6:14:** Isa 11:5; 59:17; 1Te 5:8 ✡ **6:15:** Rom 10:15 ✡ **6:17:** Hip 4:12 ✡ **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 ✡ **6:19:** Kol 4:3-4; 2Te 3:1 ✡ **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 ✡ **6:21:** Ume 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Pilipai
Alalaha Nenge Lange Pilipai Mur

1 ✡Iau Paulus, pe imem nai Timoti mo
umume nge Iesus Kristus. Pe mohas ia
alalaha nei ke lange NeHalang nena hana
mur lochloch nge Pilipai nenge leteria man-
manna nge Iesus Kristus, luluch nge hana
papalauna mur nenge tenau elele iri pe
reria halaunga mur.
2 Temere, NeHalang pe Non Soke
Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te
hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Nena Hetalaulaunga

3 E hele urana toto nge NeHalang ak soke
nga etue lochloch nenge letek metentene
imo.
4 Pe nga etue nemur nenge e hetalaulau
imo lochloch amo, letek iech manmana.
5 E iech toto nge imo iange a halaua iau
nga helenga urana toto ngana ana ume,
talun nga ume talun ngana ke at heueu nei.
6 ✡Ke pomalam, e eteia ke NeHalang i
sipona talune ume urana ngana nei nge
imo. Pe letek manmanna ke I sipona lape
heloloune ume nem ke la het nga etue
nenge Iesus Kristus at mule ia.
7 Amo lete tu kokoes nge iau, ke pomalam,
pengpeng nge iau nge e amneia ke pomai.
Nga nei, a tuteu luluch nge iau nga ure
urana ngana nenge NeHalang tunge at nge
iau, heueu nenge etu nga tuele au ngana pe
pule nga etue nenge etu ke epoi tetele pe e
hekerkereng ia Iesus na helenga urana toto
ngana.
8 NeHalang eteia ke iau e hele ke man-
manna toto pe lemek taua imo ke pomange
Iesus Kristus nge lemene taua imo.
9 E teke e hetalaulau amo ke lemo poinga
nenge mutemo taua neingamo mur lape
puopuo pe puo luluch nga letemo matana
ngana mur.
10 ✡Pomalam, lape a eteia poinga urana
ngana pe poreke ngana pe lape ute e nge
poreke tu hite imo ero pe mele hottaua
poinga poreke ngana e nge imo ero ke la het
nga etue nenge Kristus at mule ia.
11 Pe lape a muta toto nga poinga urana
ngana mur nenge at pengpeng nge Iesus
Kristus. Pe poinga urana ngana nemur tetal
heke tote NeHalang ene.

Ute Pele Poi Ele Paulus Hanna Ero

12 Titik mur pe liliuk mur, a eteia ke nek.
Ure meena ngana nenge lohot nge iau nei,
halau mene Iesus na helenga urana toto
ngana ke songia kikina ngana pe puo ke
palaungana toto ol.
13 ✡Pe palinga hel ana hana mur nenge
tenau ele pele nei pe hulua lochloch, te eteia
ke iau, te tamal teua iau nga tuele au ngana
iange e umume nge Kristus.
14 Etu ngak nga tuele au ngana nei hek-
erkereng ia titik mur leteria ke te matau ero
nge te hele hote Non Soke nena helenga.
15 Hana hel nge iri, saria keke iau ke te
teke te mene mulik ke te haliu hot pe hel te
poia nga leteria urana ngana.
16 Iri nenge leteria urana, muteria taua
iau pe te eteia nge NeHalang talue iau nga
lamai ke e hekerkereng ia Iesus nena he-
lenga urana toto ngana.
17 Pe iri nenge te poia nga sakeke nem,
leteria metene mene iri siporia pe te teke
tepoi poreke iau nga etue nenge etu nga
tuele au ngana nei.
18 Nenge teke tepoi ke pomalam, iau e
teke ute pele ero. E iech mana nga nem.
Ure nenge palaungana toto, ngana koi nei:
Hana pe hehei te haliu hote Kristus na he-
lenga urana ngana. Nenge teke te hele
ia nga leteria poreke ngana pe nga leteria
urana ngana, iau e iech mana nga nem.
Oe, pe lape e iech toto nga hoena pule
19 ✡iange e eteia ke a halaua iau nga lemo
hetalaulaunga. Pe nga halaunga nenga
Iesus Kristus opene, lape etu ke epoi tetele
mana ol.
20 Pomalam e meia iau ero. E iech pe e
kulele utar nge lape lohot. Pe lape eume ke
kerkereng nga etue lochloch, ke pomanga
heueu nei. Nenge teke etu ke e maulul ma e
mete, ume lochloch ngana nenge e popoia,
e heto heke Kristus ene ia.
21 ✡Nga enau ngak, nenge teke etu ke e
maulul etu luluch nge Kristus pe nenge teke
e mete, e mene ure urana ngana mur ha-
lang.
22 Pe nenge e teke etu ke e maulul kura,
lape e umume ia ume urana ngana mur hel
pule. Pe nei e eteia ero kura. Kue tei nenge
lape e nanas ia?
23 ✡Ure nai tetak tele ele iau. Nge iau, e
teke urana toto nge ela ke etu luluch nge
Kristus.
24 Pe nge imo, e teke urana nge etu ke e
maulul ke etu luluch nge imo ke e halaua
imo.
25 Iau e eteia ke lape etu luluch nge imo ke
e halaua imo nga letemo manmanna ngana
pe atu ke a iech manmana.
26 Pe lape a iech toto nge Iesus Kristus nga
etue nenge ela ke etu luluch nge imo.

*A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Man-
manna Ngana*

✡ **1:1:** Ume 16:12-40 ✡ **1:6:** 1Ko 1:8 ✡ **1:10:** 1Te 5:23 ✡ **1:13:** Ume 28:30 ✡ **1:19:** 2Ko 1:11 ✡ **1:21:** Kal 2:20 ✡ **1:23:** 2Ko 5:8 ✡ **1:27:** Epe 4:1; 1Te 2:12

27 ✡Ure nenge palaungana toto nenge e
teke e heleia, ngana koi nei. Ai ke nek pe a
poia ume nemur pe a henanas ia Iesus Kris-
tus na helenga urana toto ngana. Pe e teke e
esia imo nga etue nenge ela mule nge imo.
Pe nenge teke ela ero, urana nge e longe
nge ames ke elle mana pe a purpur kikimo
nga lete manmanna ngana, nga Iesus nena
helenga urana toto ngana.
28 Pe a mataua lemo ngarang mur ero,
amo seilil ke kokoes. Pe nga poinga nei, iri
te eteia ke NeHalang lape heporeke iri. Pe
imo, NeHalang lape halaua imo.
29 ✡Pe poia imo ke letemo manmanna nge
Iesus Kristus nga i sipona lemene ngana pe
a takisia ana melmelenga pule.
30 Nge nike etu luluch nge imo pe a eses ia
melmelenga nenge lohot nge iau. Pe heueu
nei, ita ul ta amneia ke elle mana ol.

2

Apoi Ke Mange Kristus Pengpeng

1 Kristus hekerkereng ia letemo lo. Pe
lemene taua imo ke letemo ma ke nek lo. Pe
Opepengpeng tu luluch nge imo ke a nek hel
lo pe letemo mulmule ia imo.
2 Iok, a poia iau ke e iech ol. Nga nenge e
teke a nanasia poinga nemur: Atu ke letemo
elle pe anek hel nge imo, pe a rahita hel ke
imo elle mana.
3 ✡Pe poinga nenge a ngailele mele pe atal
heke imo, poinga panem poreke toto. Pe a
nanasia koi poinga nei: Aau sue imo ke aele
sio toto nge pekngamo mur.
4 ✡Letemo ia imo toro ero, anau lange
mele hel pule.

Iesus Au Sue I Pe NeHalang Tal Heke I

5 A rahite letemo tuanin ngana mur ke
pomange Iesus Kristus:
6 ✡I NeHalang toto
pe tal heke i ke pomange NeHalang ero.
7 ✡Iesus Kristus tal sio mene i
pe lohot ke i non pe ume ke halaulaua
ita.
8 ✡Pe tal sue i pe longo tau mana ke la het nga
ana metenga
nenge te heon heke i nga manga toto!
9 ✡Nga nem mana, NeHalang tal heke tote i
pe tunge ene nenge pingana iuiu nga
hulua lochloch eria.
10 ✡Pomalam, hulua nemur nga tapa pe nga
ich
pe nga ich letena lape te longe Iesus ene
pe te tualou sio sapele lange i.
11 ✡Pe lape hulua lochloch te haliu hote lete-
ria manmanna ngana
ke te teke Iesus Kristus I Non Soke.
Pe hemalmalinga palaungana lange
Temene NeHalang.

Atu Ke Nek Ke Pomanga NeHalang Lemene Ngana

12 Oe atong mur, nga etue nenge etu lu-
luch nge imo, a longo taua iau. Pe heueu
nei ol etu ke kangkanga ol, pe lemek ke a
longo tau ngamo nem, tu ke kerkereng. A
ume ke kerkereng luluch nga mataunga pe
loiloinga ke a heulo hote lemo maulinga nge
koko.
13 Iange NeHalang kokoes ume nga
letemo ke lememo taua I lemene ngana pe
pule hekerkereng ia imo ke a longo taua.
14 A poia amo ume lochloch ke nek mana
pe a ngunngunu hel pe a hunel ero.
15 ✡Pomalam lape NeHalang esia poinga
poreke ngana e nge imo ero pe atu ke po-
manga tutuna mur pengpeng. Pe heueu nei
atu luluch nge hana porekreke ngana mur
nga ich nei kura. Pe lemek ke atu ke nek ke
pomanga NeHalang lemene ngana. Pe apoi
ke pomanga lemenge nenge tua leme nga
kileng au ngana.
16 Nenge a haliu hote helenga nenga
maulinga nge koko. Nenge teke a poi ke
pomai, nga etue nenge Kristus at mule, lape
e iech toto iange NeHalang ana ume nenge
e umume ia nganangana lo.
17 Letemo manmanna ngana nge Non
Soke pomalaka nga lemo tunginga nenge
lange I. Pe toinge eik pasiling ke la luluch
nga lemo tunginga nemur, lape e iech lu-
luch nge imo.
18 ✡Pe imo pule a iech luluch nge iau.

Paulus Teke Kulosia Timoti

19 Pe nga Non Soke Iesus lemene ngana
lape e hekule Timoti ke la mule nge imo ke
ueiuei mana. Pomalam lape hekerkereng
mule letek nga etue nenge at mule pe nene
imo at nge iau.
20 Pe mele e poi ke mange Timoti ero. I
letena tau tote imo ke teke lape hetakile imo
ke nek toto.
21 ✡Hulua leteria tu mana nga aria ume
mur, pe nga Iesus Kristus ana ume, leteria
ia ero.
22 Pe imo a eteia lo ke Timoti i non nge
urana. Ana non poi ke manga tuk ia toto
nenge halaulaua iau ke mo hele hotote He-
lenga Urana Toto Ngana.
23 Lape e kulos ia i ke lange imo kura, pe
enau ala mana mukam nga ure nenge lape
lohot nge iau.
24 Pe letek manmanna nge Non Soke ke
iau pule ela mule nge imo ke ueiuei mana.

Paulus Teke Kulosia Ipapotitus Pule

✡ **1:29:** Ume 16:19-40 ✡ **2:3:** Kal 5:26 ✡ **2:4:** 1Ko 10:24 ✡ **2:6:** Ioa 1:1-2; 17:5 ✡ **2:7:** Ioa 1:14; 2Ko 8:9 ✡ **2:8:** Hip 5:8; 12:2 ✡ **2:9:** Ume 2:33; Epe 1:20-21; Hip 1:3-4 ✡ **2:10:** Rom 14:11 ✡ **2:11:** Rom 10:9 ✡ **2:15:** Dan 12:3; Pil 1:10; 1Te 2:19 ✡ **2:18:** Pil 3:1; 4:4 ✡ **2:21:** 2Ti 4:10 ✡ **2:25:** Pil 4:18

25 ✡Pe letek unne, e teke urana nge e kulos
ia Ipapotitus pule ke lange imo. Iange i
poi ke mange iau mana: Letena manmanna
nge Iesus pe nanas ia iau ke imem nai mo
ume ke elle pe mes ke kerkereng toto nga
Non Soke ana ume. Pe imo sipomo a kulos
ia i at nge iau ke halaulaua iau.
26 Pe heueu nei letena haka toto ke teke la
ke es mule imo. Pe letena tangtang ia imo
iange a longe i nge singina haleles.
27 Pe i manmanna toto ke haleles nem
mene i ke mete par. Pe NeHalang letentena
ia i pe iau pule. Pomalam nau mene lete
kolkol palaungana ke meena hit mene iau
ero.
28 Ke heueu nei letek haka toto ol ke e
kulos mule Ipapotitus lange imo. Pe lape a
esia i pe a iech toto pe lape amo lete nenge
tu nge iau lape het toto sapele.
29 A naue i pe a heroele i pe a longia i
nga lete manmanna ngana nge Non Soke.
A heto heke hana nemur nenge te poi ke
pomam,
30 iange i, mete par lo nga Kristus ana ume
nenge tung teu tote singina ke halau tote iau
nga ume nenge imo nakumo ero nge a poia.
Pe imo a halaua iau ke pomam ero.

3

Imo Elle Pe Elle A Etei Tote Kristus Ke Nek

1 Iok titik mur pe liliuk mur, lek helenga
hetet lo pe e teke a iech toto nge Non Soke
nga lemo tunga luluch nge I. Lek helenga
hel ehas sue ke ulolo pe lape ehas sio mule
iri. Pe nem, ute pele ero. Iange e teke
helenga nemur te halau tote imo ke nek.
2 Anau ala amo ke nek toto nge hana
nemur nenge te hesalang mana ke te teke te
riria singimo. Iange nga riringa nem, te poi
ke pomalaka nga kaone hinolo mur.
3 ✡Pe ita, ta poi ke mange iri ero. Ita laka
nenge ta mene riringa toto ngana. Iange
NeHalang opene halaua ita ke ta heto heke
tote I pe ta iech toto iange tatu luluch nge
Iesus Kristus. Pe poinga nenge ta rir us nem,
letera manmanna sakilil nga poinga nem
nge halaua ita ero.
4 ✡Pe nenge teke mele ramana kerkereng
nge poinga nem halaua tote i, iau laka
nakuk toto nge e nanasia kue nemur.
5 ✡Iau etak hoe iau ke ak etue iri rahtele
mol pe te riria iau. Iange iau, lek nge Israel
pe etu teu nga kaleu ramana nenge Pen-
samin. Pe iau Hipru iange hetak pe temek
iri Hipru pe e lohot ke iau paresio iange e
nanas tau tote hotonga nenge Moses.
6 ✡Pe e menmene kaleu pe e hun lapue
NeHalang nena hana mur pe e teke e poia
NeHalang ke iech, pomalam e nanas tau
tote hotonga mur.
7 ✡Ure nemur nenge esis ala hote nem,
nga tele ngana e teke ma lape te halaua iau.
Pe nei ero ol. E saua iri ke te lasus toto pe e
nanas mene Kristus.
8 Pe e saua ure nemur mana ero. E saua
ure lochloch ke te lasus iange e teke e etei
mene Non Soke Iesus Kristus. Pe e eteingak
nem urana toto nga ure lochloch ngana
nemur.
9 ✡Pe etu teu nge I ol. Pe iau sipok e
poia iau ke iau non nge pengpeng nga Ne-
Halang matana ero nenge e nanas tau tote
hotonga nenge Moses. Pa nem ero ol. Iau
non nge pengpeng nga NeHalang matana
iange letek manmanna nge Kristus. Ke nga
letek manmanna ngana nem mana, NeHa-
lang poia iau ke iau non nge pengpeng nga
matana.
10 ✡Iau lemek toto ke e teke e etei tote
Kristus pe e amnei urume nena kerkerenga
nenga maul haka mule ngana. Pe e teke e
amneia melmelenga ke mange i ke e mete
11 pe e maul haka mule ke pomange I.

Tanau Langa Utar Toto Nenge Lape Ta Mene

12 ✡Pe ure nemur te lohot nge iau ero kura.
E hele menmene kura. Pe lemek toto ke e
teke e mene ure nemur ke pomange Iesus
nge mene iau lo.
13 Pe titik mur, heueu nei e rahite nga
perik ero kura. Pe e teke epoi ke pomai koi:
Lape esau sue ure meena ngana mur nenge
te poi helele iau pe e song tau mene ure
nenge tu nga muka.
14 ✡Pe lape e songia kikikngak toto ke la e
mene iechinga nenge NeHalang iua iau ke
ela nga lut nga tapa iange letek manmanna
toto nge Iesus Kristus.
15 ✡Ita lochloch ngana nenge Opepeng-
peng hemellehe letera matana ngana mur
lo, ta naue urelu song hot ngana ke mai koi.
Pe nenge teke letem tuanin ngana mur te
song hot ke altoto nga ute hel, nem lape
NeHalang hemallaha hote lange iong.
16 Pe kue manmanna ngana nenge ta
nananas ia ke at heueu nei, ta hile sio mule
ero ol.
17 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, a nanas ia
lek poinga mur. Pe pule anau urume iri
nenge te nanasia lemem poinga nenge mo
poia nga matamo lo.
18 Iau letek kolkol pe e tang iange e hele
lange imo ke kokoes lo, pe heueu nei lape

✡ **3:3:** Rom 2:29 ✡ **3:4:** Ume 22:3; 2Ko 11:18 ✡ **3:5:** Luk 1:59; Ume 23:6; 2Ko 11:22 ✡ **3:6:** Ume 8:3 ✡ **3:7:** Mat 13:44-46 ✡ **3:9:** Rom 3:21-22 ✡ **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 ✡ **3:12:** 1Ti 6:12, 19 ✡ **3:14:** 1Ko 9:24 ✡ **3:15:** 1Ko 2:6 ✡ **3:17:** 1Ko 4:16

etua tau mule lek helenga nemur pule: Hulua halang tetu ngaria heueu nei, poia iri siporia ke iri ngarang nge Kristus nga mete ngana nga manga toto.

19 ✡Nga hoena lape tela nga oan nge imperno. Iange leteria tu mana nga ure nemur nga ich nei. Pe te nanas tau mene lemeria ngana mur pe te heto hekeke eria mur nga poinga poreke ngana mur nenge te popoia.

20 ✡Pe ita ra kileng toto kou nga lut nga tapa. Nga kileng nenge ara Non Soke Iesus Kristus lape at ia. Pe ta kulala tote I iange I non nge ara hemasinga.

21 ✡I, nena kerkerenga palaungana toto ke hulua lochloch ngana pe ure lochloch ngana lape te longo tau mene I. Pe I lape at pe hulia singira metmete ngana mur pe poia iri ke te lohot ke pomanga I sipona singina nenge ana hemalmalinga urana toto.

4

A Ngata Hel Pe A Iech

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, amo lete tu toto nge iau. Pomalam, e teke ela ke ees mule imo. Pe letemo manmanna ngana nge Non Soke nem, a rahite ke kerkereng toto, iange iau e iech toto nga poinga nem!

2 Pe e teke e hele ke kerkereng toto lange iong Iuotia pe Sintike, ke imo nai anau urume Non Soke na poinga mur pe a kila ke nek. A hunel ero ol.

3 ✡Pe e teke e onteia iong ke o halaua iri pule. Iange iong, neingak toto laka iong. Hehei nai nei pe ne Kelemen pe lek ume pekngana mur hel pule, te halaulaua iau ke mo haliu hotote helenga urana toto ngana nenge Iesus. Pe iri eria mur tehas sue iri nga alalaha ke ulolo. Alalaha nenga maulinga ke koko.

4 Pomalam e hele ke e teke a iech ke kokoes nga lemo tunga luluch nge Non Soke. Pe etua tau mule pule: A iech toto!

5 ✡Pe a poi ke nek lange pekngamo mur iange Non Soke atat lo.

6 ✡Letemo meena rara ero. A onteia NeHalang pe a hetalaualau lange I nga ure lochloch ngana pe a hele urana toto lange i.

7 ✡Pomalam, NeHalang lape poia letemo ke ma ke nek toto. Pe pule, lape poia letemo tuanin ngana mur ke la mana nge Iesus Kristus. Pe poinga nenge NeHalang poia nem, mele pele purpur ero toto nge letena tuanin hote.

8 Iok titik mur pe liliuk mur, lape e hetoro hit mule imo ke pomai, e teke letemo tu mana laka nga ure urana ngana mur nenge ta heto hakaka Non Soke ia: Nga poinga lochloch ngana nenge manmanna pe nenge mallaha pe nenge pengpeng pe heo ngana pe nenge lemere taua pekngara mur pe poinga urana ngana nenge ta memeleia iri.

9 ✡Ure lochloch ngana nenge e hetoro sue lange imo pe nenge a eteia nge e hele ia pe nenge a naue nge e poia, a nanas mene ke pomalam mana. Pomalam NeHalang nenge poia letera ke ma ke elle mana, lape tu luluch nge imo.

Paulus Iech Toto Nga Pilipai Mur Reria Tunginga

10 Pe iau, e iech toto nge Non Soke iange letemo metene mule iau ke a halaua iau. Atong mur, letemo metene iau mala lo pe lemo kue ero nge a poia halaunga nem.

11 Pe nem ute pele ero. Iange nga etue nemur nenge lek ure mur ero, e iech manmana pe letek tu ke nek mana.

12 Etu nga etue nenge lek ure halang pe etu nga etue nenge lek ure halang ero. Pe letek matana ke nek lo nga kue nenge poia iau ke e iech manmana nga etue lochloch.

13 ✡Iange Kristus i sipona hekerkereng ia iau nga ure lochloch ngana nenge te lohotot nem.

14 Pe imo apoi ke nek toto at nge iau nga nenge a halaua iau nga ure meena ngana nemur.

15 ✡Iange nga etue nenge e lohaka nge Mesatonia, imo sipomo a heneue iau nga poinga nenge ta tung helel pe ta long helel rera ure mur. Pe NeHalang nena hana mur hel te poia iau ke pomam ero. Nei imo lochloch a eteia.

16 Iok, ela ke etu nge Tesalonika pe emule mana a hekule ure hel pule ke halaua iau.

17 Pe iau letek tu sakilil nga ure nemur nenge a hekule atat nge iau nem ero. Iange e teke e esia lemo poinga urana toto ngana hel pule, nge a poia ke mahoho haka langa poinga nemur nenge a poia nem lo.

18 Ke lemo tunginga nemur nenge a hekule at nge iau nem, Ipapotitus tunge iri at nge iau lo. Ke heueu nei e rere ute pele ero ol. Ure lochloch ngana nenge lemek taua pe ure hel pule te lohot ke mataria purpur lo. Pe e mene iri pe e iech toto ke pomange NeHalang nge mene tunginga mur nenge inangana ehech pe iech ele tote.

19 Pe ak Non Soke NeHalang lape tunge ure lochloch ngana nenge mutemo taua lange imo. Pe I lape tung lochloche ure urana ngana mur nge Iesus Kristus lange imo pule.

20 Hemalmalinga palaungana lange Temere NeHalang nga etue lochloch sapele. Manmanna.

✡ **3:19:** Rom 16:18 ✡ **3:20:** Epe 2:6, 19 ✡ **3:21:** 1Ko 15:28, 42-53 ✡ **4:1:** 1Te 2:19-20 ✡ **4:3:** Luk 10:20 ✡ **4:5:** Hip 10:25; Iei 5:8-9 ✡ **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 ✡ **4:7:** Isa 26:3; Ioa 14:27; Kol 3:15 ✡ **4:9:** Rom 16:20 ✡ **4:13:** 2Ko 12:10 ✡ **4:15:** 2Ko 11:9

Helenga Het Ala Ngana Mur

21 A hele ia lek apalanga lange Iesus Kristus nena hana mur lochloch. Pe lek ume pekngana mur nenge tetu luluch nge iau, te hekule reria apalanga lange imo pule.

22 Pe NeHalang nena hana mur nenge te umume nga ne Kaesa na pele, te hekule reria apalanga lange imo pule.

23 Pe Non Soke Iesus Kristus lape poi ke nek toto lala nge imo ke kokoes. Manmanna.

Kolosi
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kolosi Mur

1 Iau Paulus. Nga NeHalang lemene
ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus Kristus
nena hekulkulonga. Pe imem nai tira Tim-
oti mo hekule alalaha nei ke
2 lange imo NeHalang nena hana mur nga
tuele tana nenge Kolosi. Imem pekngamem
mur imo iange letemo manmanna nge Kris-
tus.
E hetalaulau ke Temere NeHalang letena
ia imo pe poia letemo ke ma ke nek.

Kolosi Mur Leteria Manmanna Nge Iesus

3 ✡Kokoes mo hetalaulau pe mo hele
urana lala nge NeHalang nenge ara Non
Soke Iesus Kristus Temene.
4 Iange mo longe imo nge letemo man-
manna nge Iesus Kristus pe mutemo taua
NeHalang nena hana mur lochloch.
5 ✡Apoi ke pomam iange a teke a kulkulele
ure nenge NeHalang teke tunge lange imo.
Ngana kou, talue ke nek nga tapa kura. Ure
nem, ana helenga a longe ke ulolo, nga etue
nenge a longe helenga manmanna ngana.
Ngana laka helenga urana toto ngana nem
6 nenge lohot nge imo ke ulolo. Pe helenga
urana toto ngana nem nganangana lohot pe
pupuo nga kileng lochloch ngana nga ich.
Ke pomanga nenge lohot nge imo nga etue
nenge a longe helenga urana toto ngana pe
a eteia ure manmanna ngana nga NeHalang
nena poinga urana toto ngana.
7 ✡Ne Ipapras hetore imo nga NeHalang
nena poinga urana toto ngana nem. Non
nem i Kristus nena ume ana non nge
urana nge ume lululuch nge imem pe mene
mulimem ke la poia Kristus nena ume nge
imo.
8 Pe heleia mutenga nenge Opepengpeng
tunge lange imo at nge imem pule.
9 ✡Nei mana poia imem ke mo hetalaulau
amo ke kokoes. Mo talun nga etue nenge
mo longe imo nge apoi ke pomam, pe
mo hetalaulau amo lange NeHalang ke a
etei tote ure nemur nenge mutena taua
iri pe hemute imo nga lete matana ngana
ke letemo mallaha nga ure nemur nenge
Opepengpeng poi hotote iri.
10 Ke pomalam lape atu ke a nanas mene
Non Soke lemene ngana pe apoi menmene
ure nemur nenge poia i ke iech. Pe atu
ngamo lape poi hote ure urana ngana mur
halang pe letemo matana ngana nge NeHa-
lang pupuo pule.
11 ✡NeHalang lape hekerkereng ia imo
nga nena kerkerenga palaungana. Poma-
lam lape atu ke nek pe a iech mana nge a
takis ia ure meena ngana mur.
12 ✡Pe a hele urana lange Temere nge
poia imo ke a mene ure nemur nenge tatalo
ele ke nena hana mur reria ia nga nena
naualanga pe nekinga tualeme ngana.
13 ✡Iange NeHalang mene hote ita nga
kerkerenga nenga kileng au ngana ke ulolo
pe mene teua ita ke la tatu kolo nga naun-
gala pe nekinga nge Tuna nenge mutena tau
tote.
14 ✡Tuna nenge ol hot mule ita nga rera
poinga poreke ngana mur pe saua rera
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.

Iesus Nena Ume Pe Kikina Ngana

15 ✡Mele pele naue NeHalang nakuna ero.
Pe Kristus nakuna elle toto ke mange NeHa-
lang pe i non nenge lohot tala toto nga ure
lochloch ngana nenge teala hote.
16 Ke nge i mana NeHalang ala hote ure
lochloch ngana nga tapa pe nga ich. Ure
nemur nenge ta naue iri pe nenge ta naue
iri ero. Pe ope mur nga tapa sana reria
kerkerenga mur pe reria naungaala mur pe
reria hotonga mur pe aria papalauna mur.
Ke NeHalang ala hote ure lochloch ngana
nga Kristus penna ke Kristus nena ia.
17 ✡Ke ure lochloch ngana te lohot ero
kura pe Kristus tu tala lo pe i mana poia ure
nemur ke tetu nga muria.
18 ✡Kristus i muka ia NeHalang nena mata
nenge i singina ia. Ke i talun ngana toto pe i
NeHalang Tuna tengene ana nenge hemaul
heke mule nga metenga. Ke pomalam lohot
ke i tala toto nga ure lochloch.
19 ✡Iange NeHalang iech toto nga nenge
Tuna mene tote nakuna pe tu luluch toto
nge i.
20 ✡Ke nge Kristus mana NeHalang mene
mule ure lochloch ngana lange i. Ure
lochloch ngana nenga ich pe nga tapa pule.
NeHalang poi hote lete makuk nga Kristus
eina nga ana metenga nga manga toto.
21 ✡Nga tele ngana a kangkanga toto Ne-
Halang ana pe nena ngarang mur toto laka
imo, iange nga letemo tuanin ngana poreke
ngana mur pe lemo poinga poreke ngana
mur nenge a popoia.
22 ✡Pe heueu nei ol NeHalang poia imo ke
neingana mur imo mule. Pe poia ke pomai
nga Kristus singina nenge mete pe mene
imo langa NeHalang matana. Pe imo lape
apoi ke pomanga hehei pe hana nenge te

✡ **1:3:** Epe 1:15-16 ✡ **1:5:** Epe 1:13; 1Pi 1:4 ✡ **1:7:** Kol 4:12; Plm 23 ✡ **1:9:** Epe 1:16-17 ✡ **1:11:** Epe 1:19; 3:16 ✡ **1:12:** Epe 1:11, 18 ✡ **1:13:** Luk 22:53; Epe 2:2 ✡ **1:14:** Epe 1:7 ✡ **1:15:** Ioa 1:18; 2Ko 4:4 ✡ **1:17:** Ioa 1:1; 8:58 ✡ **1:18:** Ume 26:23; Epe 1:22-23; Hem 1:5 ✡ **1:19:** Kol 2:9 ✡ **1:20:** Epe 1:10 ✡ **1:21:** Rom 5:10; Epe 2:12 ✡ **1:22:** Rom 5:10; Epe 5:27

lemlem pe te poia poinga poreke ngana e ero pe NeHalang hottaua ute e nge poreke nge iri ero.

23 Ure nei lape lohot ke pomam, nenge teke a rahite letemo manmanna ngana pe ames ke kerkereng. Pe ute pele takue imo ke a hile sue kulkulalanga nenge letemo manmanna ngana kerkereng toto ia ero, nenge a longe nga helenga urana toto ngana. Helenga urana toto ngana nei te haliu hote lange hulua lochloch ngana nga ich, pe iau Paulus e halau ke e haliu hote pule.

Paulus Ume Ke Halaua Mata Nenge NeHalang

24 Nga etue nei e iech mana nge e takisia melmelenga nga lek ume nenge e halaua imo iange melmelenga nenge Kristus takisia, het ero kura. Ke pomalam e tung teu tote singik ke e hemuta heke Kristus ana melmelenga ke e halaua singina. Pe Kristus singina laka mata nenge NeHalang.

25 ✡Pe NeHalang tal hote iau ke iau ume ana non nenge e halaulaua mata nenge i. Ke ume nem ngana laka nenge e haliu hot lochloche nena helenga lange imo hana lomonmona ngana mur.

26 ✡Helenga nei NeHalang talkome mene nga etue nei talun ngana nike pe heueu nei hemallaha hote lange nena hana mur.

27 NeHalang teke hemallaha hote lange nena hana mur ke te eteia helenga talkomkome ngana nenge urana toto nenge lape halaua hulua lochloch. Ke helenga talkomkome ngana nem laka Kristus nenge tu teu nge imo hana lomonmona ngana mur pule. Luna pomanga imo pule lape ateu langa hemalmalinga nenge NeHalang.

28 Ke pomalam mo haliu hotote Kristus lange hulua lochloch pe mo hetore iri nga lete matana ngana kuena ngana mur nenge tu nge imem. Pe mo hetore iri ke tenau ala aria ke nek nga nenge te nanasia NeHalang nena helenga mur lochloch. Iange mo teke iri lochloch te lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana ke mange Kristus.

29 ✡Pe eume ke kerkereng nga Kristus kikina ngana nenge ume ke kerkereng toto nge iau ke e poia ure nei ke lohot ke pomam.

2

Tames Ke Kerkereng Nga Letera Manmanna Ngana

1 Iau lemek ke e teke a eteia ke iau eume ke kerkereng toto ke e halaua imo pe iri nenge Laotisia pe iri lochloch ngana nenge te naue iau ero toto.

2 Pe eume ke kerkereng toto iange e teke saria kikina pe muteria tau hel pe te eukirau pe helenga manmanna ngana lohot ke mallaha nge iri. Pomalam lape te etei tote NeHalang nena helenga talkome ngana nenge isipona i Kristus pe leteria manmanna ia.

3 ✡Iange i rahite lohenga nga NeHalang nena kole hoena mur pe letena tuanin ngana mur pe letena matana urana ngana mur pe lape hemallaha hote iri.

4 ✡E heleia lange imo nike iange lape mele pallaka ia imo nga helenga e nge manmanna ero.

5 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe letek la tu luluch nge imo pe e iech iange e longe imo nge atu ke elle pe letemo manmanna ngana kerkereng toto nge Kristus.

Tatu Ke Elle Luluch Nge Kristus

6 Imo atal heke Iesus Kristus ke amo Soke ke ulolo ke pomalam atu ke elle luluch nge i.

7 ✡Pe ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana nga helenga urana toto ngana nenge Kristus nenge te hetoro imo ia ke ulolo, ke pomalam atu ke kerkereng luluch nge i ke pomanga ae nenge ulana sik teu toto nga ich pe pule pomanga pele nenge huna mes ke kerkereng toto. Pe a hele urana lange NeHalang ke kokoes nga ure urana ngana mur nenge tunge lala nge imo.

8 Pe anau ala amo ke nek iange mele hel lape tepoi taole imo nga hengetoro e nge nganangana ero nenge lohot mana nga ita non letera matana ngana. Ke hengetoro nem at nga ope nemur nenge tenau elele tapa sana nga reria kerkerenga, at nge Kristus ero.

9 ✡Iange NeHalang hemallaha hot tote i nge Kristus ke singina pomange ita non

10 ✡pe imo a mene maulinga manmanna ngana nge Kristus ke muta toto nge imo. Pe Kristus i palaungana toto nge ope nemur nenge iri mukmuka nge pekngaria mur pe ope hel pule nenge reria kerkerenga halang.

11 ✡Imo te riria singimo iange atu ke elle luluch nge Kristus pe riringa nem none poia nga penna ero. Kristus isipona poia nga nenge mete ke mene mule imo nga lemo poinga poreke ngana mur.

12 ✡Nga etue nenge a mene henuninga, nem pomanga a mete luluch nge Kristus pe tealo hit luluche imo nge i. Pe nga letemo manmanna ngana NeHalang hemaul heke imo pule nga nena kerkerenga nenge hemaul heke Kristus ia.

✡ **1:25:** Epe 3:2, 7-8 ✡ **1:26:** Rom 16:25-26; Epe 3:5, 9 ✡ **1:29:** Epe 3:7, 20; Pil 4:13 ✡ **2:3:** 1Ko 1:24, 30 ✡ **2:4:** Rom 16:18 ✡ **2:5:** 1Ko 5:3 ✡ **2:7:** Epe 3:17 ✡ **2:9:** Ioa 1:14, 16 ✡ **2:10:** Epe 1:21-22 ✡ **2:11:** Rom 2:29 ✡ **2:12:** Rom 6:4 ✡ **2:13:** Epe 2:1, 4-5

13 ✡Imo a mete ke ulolo, iange lemo
poinga poreke ngana mur te poia imo ke a
kangkanga toto nge NeHalang. Pe heueu
nei NeHalang poia imo ke atu ke a maulul
luluch nge Kristus iange saua rera poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto ke ulolo.
14 ✡Pe alalaha nenge hele hot ara, ngana
laka nenge henonou hote rera poinga
poreke ngana mur nga nenge ta nanasia
hotonga ero. Pe NeHalang pasis hote ure
lochloch ngana nga alalaha nem pe mene
ke la hero hite nga manga toto.
15 Ke nga manga toto nem Kristus hekou
sue ope nemur nenge iri mukmuka nge
pekngaria mur pe ope hel pule nenge reria
kerkerenga halang. Pe takrung lele iri pe
hetei hote iri lange hulua lochloch. Ke la hu-
lua lochloch ngana nemur te es ke mallaha
nge ope nemur reria kerkerenga ero toto ol.
16 ✡Ke pomalam a longo taua mele hel
nenge te tutue imo ia helenga nga ure ne-
mur ero: Nga utar nenge a ngaua pe utar
nenge a inia, pe nga teio heueu ngana lohot
ngana, pe nga hetalaulaunga ana etue, pe
nga etue papalaungana hel pule nenge te
lohotot.
17 ✡Ure nemur iri ure opene mana nenge
te heilangia ure manmanna ngana nenge
atat. Ke ure manmanna ngana nem ngana
laka Kristus.
18 A longele mele hel ke te pallaka rere
imo ero, nenge te poi ole imo ke te teke atal
sue imo pe a heto heke angkelo mur. Iri
te teke te heporeke imo nga lemo tunginga
nenge lape a mene. Te palut laka rara
ia tenau operia ngaria mur pe nem man-
manna ero iange leteria muta toto ia reria
poinga poreke ngana mur.
19 ✡Ita lochloch ita Kristus singina pe iri
terir hote iri nge i ke ulolo, nge i nenge ita
lochloch palpalra ia. Kristus nauele singina
pe rahit tele tuatom ngana mur nga aepona
mur. Pe singina puo ke nanasia puo ngana
nenge NeHalang mutena taua.
20 ✡Imo a mete luluch nge Kristus ke
ulolo. Pe ope nemur nenge iri mukmuka
nge pekngaria mur nga tapa sana tenau
ele imo nga reria kerkerenga ero ol. Pe
pomerei nenge atu ke pomanga lemo nga
ich nei kura, pe a nanasia reria hotonga
nemur mai?
21 “O ngaua ngaunga nei ero! Ora taua
ngaunga neu ero! Pe ora taua ngaunga neu
ero pule!”
22 ✡Hotonga pe hengetoro nemur hana
tepoi heke mene pe te helele ia ure nemur
nenge ich ana mana, nenge te ngaua pe te
inia ke het pe ute nge ma ero ol. Pe pomerei
nenge a teke a nanasia?
23 Hotonga nenge pomai, nakuna po-
manga lohot nga letematana ngana nenge
urana. Tepoi hote ke muteria taua NeHa-
lang pe tetal susue iri pe tenau ele singiria
mur. Pe hotonga nemur nakuria ero toto
nge tepoi ele singiria lemene ngana nga
reria poinga poreke ngana mur.

3

Maulinga Heueu Ngana Nge Kristus

1 ✡Imo NeHalang hemaul heke luluche
imo nge Kristus ke pomalam letemo la
mana nga urelu nemur nenge tetu nga tapa,
nga kileng nenge Kristus are ia nga NeHa-
lang ilina ele nenga pen tamalmal.
2 ✡A talue letemo ke la tau menmene
urelu nemur nga tapa pe letemo taua urelu
nemur nga ich ero.
3 Iange imo a mete hot ia lemo poinga
poreke ngana mur ke ulolo pe amo
maulinga heueu ngana, ngana kou tu ke
talkome luluch nge Kristus ol iange imo atu
teu toto lange NeHalang.
4 Imo amo maulinga toto ngana laka Kris-
tus pe nga etue nenge lohot nga mallaha,
imo lape a lohot nga mallaha pule pe a mene
hemalmalinga nenge i.
5 ✡Ke pomalam a hile tote ich ana poinga
nemur nenge mutemo tautaua. Poinga ne-
mur nenge pomanga: Salaunga ana poinga,
pe poinga poreke ngana nenge meinga
ana nenge te nanasia poinga nenga leinga
ero, pe poinga nenge letera is hakaka ia
salaunga ana poinga, pe poinga nenge
mutera taua ure poreke ngana mur, pe
poinga nenge ta teke rera ure halang. Pe
poinga nenge ta teke rera ure halang poi
hote poinga nenge ta heto hekeke aetapuna
mur.
6 Poinga nemur nenge pomai helete inin
ia NeHalang pe letena inin ngana lape at ke
lohot nge iri nemur nenge te longo olole.
7 Imo, a popoia poinga nemur nge nike lo,
nga etue nenge a nanas pulut mene poinga
nemur nenga ich.
8 ✡Pe heueu nei a hile hot tote poinga
nemur ol nenge: letemo ininin, pe a hele
ininin, pe samo kekeke, pe a penpenpen.
9 ✡A pallaka ia mele hel ero ol iange a saua
lemo poinga nenge nike ana ke te lasus tah
lo.
10 ✡Pe a lohot ke imo heueu ngana ke
ulolo. Pe NeHalang nenge ala hote imo,
helemlem ia imo ke a lohot ke pomange i pe

✡ **2:14:** Epe 2:14-16; 1Pi 2:24 ✡ **2:16:** Rom 14:1-13 ✡ **2:17:** Hip 8:5 ✡ **2:19:** Epe 2:21; 4:16 ✡ **2:20:** Kal 4:3, 9; 1Ti 4:3 ✡ **2:22:** Mat 15:9 ✡ **3:1:** Mak 12:36; 16:19; Epe 1:20 ✡ **3:2:** Mat 6:33 ✡ **3:5:** Rom 6:6, 11; Epe 4:19; 5:3-6 ✡ **3:8:** Epe 4:25-29; 5:4 ✡ **3:9:** Epe 4:22, 25 ✡ **3:10:** Epe 4:24 ✡ **3:11:** Kal 3:28

lape tunge lete matana ngana lange imo ke a etei tote i.
11 ✡Ke nga poinga nenge ta lohot ke ita heueu ngana, ute pele nge poia ita ke talas lele hel ero. Nenge teke lemo nge Krik ma lemo nge Iuta, nem ute pele ero. Pe nenge teke imo hel a ririr us pe iri hel te ririr us ero, nem ute pele ero. Pe iri nenge reria helenga altoto pe kaleu ramana mur pe iri nenge te umume nge hana hel pe iri nenge te umume nge hana hel ero; ute pele nga nem ero pule. Kristus poia ure lochloch ke lohot ke elle mana pe tu ke purpure ure lochloch.
12 ✡NeHalang mutena taua imo pe hesilei hote imo ke nena hana mur nge pengpeng. Ke pomalam a nanasia koi poinga nemur: Letemo ia mele hel pe apoi ke urana lange iri pe apoi ke nek lange iri pe atal sio mene imo pe a takis mene melmelenga nenge te poia lala nge imo.
13 ✡Nenge teke mele poia poinga poreke ngana e lange imo a takis mene pe a tuachol ia ero ke pomange Non Soke nge saua lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo.
14 ✡Apoi ke pomam pe ure nenge palaungana toto ngana laka nenge mutemo taua pekngamo mur. Iange mutenga i ure nenge rahit tele imo ke atu ke elle toto.
15 ✡Kristus poia letemo ke ma ke nek luluch nge pekngamo mur pe a naue ke pomanga kue nenge halaua imo ke atal helenga nga utar nenge a teke a popoia. Iange nga ure nem mana NeHalang iua imo ke a lohot ke singimo elle. Pe a hele urana lange NeHalang nga nem.
16 ✡A longala teua Kristus nena hengetoro mur ke muta toto nge imo. Pe a hetore hehei pe hana pe a hetoro urume ure lange iri nga letemo matana urana ngana mur. Pe a peua peunga nemur nga NeHalang nena alalaha nenge Sam pe peunga nenge lala nge NeHalang pe peunga nemur nenge Opepengpeng tunge lange imo. A peupeu pe a heto hekeke NeHalang nga letemo.
17 ✡Pe ure lochloch ngana nenge a helele ia pe a popoia, a heleia pe a poia nga Non Soke Iesus ene. Pe a hele urana lange Temere NeHalang nga utar nenge Iesus poia lange imo.

Hotonga Nenge Lange NeHalang Nena Hana Mur

18 ✡Imo hehei a longo taua emo mur iange poinga nei urana nge Non Soke nena hana mur te nanasia.
19 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo hehei mur pe a nauele iri ke nek.
20 ✡Pe imo tuturia mur, a longo taua tetememo mur pe tatamo mur nga ure lochloch iange poinga nei poia Non Soke ke iech.
21 ✡Pe imo tetemeria mur, letemo inin taua tutumo mur ero iange lape leteria manmanna ngana losio.
22 ✡Pe imo nenge a umume nge hana hel, a longo taua amo aehuna mur nga ure lochloch. Pe poinga nenge apoi ke pomai nga mataria mana ke te iech nge imo, nem poreke. Urana nge apoi ke pomai nga letemo ke a umeia ume urana ngana nga etue lochloch iange a renge Non Soke.
23 Nga lemo ume mur nenge a popoia, a tung tote letemo langa ume nemur ke pomanga a umume nge Non Soke pe letemo ke a teke aume manmana nge none ero.
24 Pe letemo metentene nei: Non Soke lape tunge urumo nga utar nenge talue ke teke nena hana mur reria ia iange Non Soke Kristus laka nenge a umume nge i nem.
25 ✡Pe mele hel nenge te popoi poinga poreke ngana lape te mene tuangachol poreke ngana nga reria poinga nemur, iange NeHalang nanasia poinga elle mana ke amnei urume rera poinga poreke ngana mur.

4

1 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke urana lange hana nenge te umume nge imo pe a tung pengpeng ia ururia ke purpure te ume ngaria. Letemo metene ke imo pule amo Aehuna kou tu nga lut nga tapa.

Ta Rahite Poinga Nenge Ta Hetalaulau Ke Kerkereng

2 ✡A rahite poinga nenge a hetalaulau ke kerkereng pe nga etue nenge a hetalaulau letemo matana ke nek pe a hele urana lange NeHalang.
3 ✡Pe a hetalaulau emem pule ke NeHalang poi hote kue unne ke mo haliu hote nena helenga, nga helenga talkomkome ngana nenge NeHalang hemallaha hote nge Kristus. Pe iau etu nga tuele au ngana iange e popoia ume nem.
4 A hetalaulau ke e haliu hote ke nek pe e hemallaha hote ke nek toto.
5 ✡Letemo matana ke nek pe apoi ke nek lange hehei pe hana nenge leteria manmanna ero. Pe atal teu tote imo ke a hemallaha hote Kristus nena poinga mur lange iri.
6 ✡A hele luluch nge iri pe a poia lemo helenga ke muta toto nga NeHalang letena urana ngana ke tang ke urana nga talngaria. Pomalam lape a eteia kue nenge a tuacholia reria onteinga mur.

✡ **3:12:** 1Pi 2:9 ✡ **3:13:** Epe 4:2, 32 ✡ **3:14:** Rom 13:8-10 ✡ **3:15:** 1Ko 12:27; Epe 4:4; Pil 4:7 ✡ **3:16:** Epe 5:19 ✡ **3:17:** 1Ko 10:31; Epe 5:20 ✡ **3:18:** Epe 5:22 ✡ **3:19:** Epe 5:25 ✡ **3:20:** Epe 6:1 ✡ **3:21:** Epe 6:4 ✡ **3:22:** Epe 6:5-8 ✡ **3:25:** Rom 2:11 ✡ **4:1:** Epe 6:9 ✡ **4:2:** Epe 6:18; Pil 4:6 ✡ **4:3:** Rom 15:30; Epe 6:19 ✡ **4:5:** Epe 5:15-16 ✡ **4:6:** Epe 4:29; 1Pi 3:15

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Helenga Hel Pule

7 ✡Tira Tikikus i ume ana non nenge ume ke kerkereng toto nga Non Soke nena ume pe mutemem tau tote i. Pe i lape heleia ure lochloch ngana nenge lohotot nge iau lange imo.

8 ✡Ke pomalam e kulosia i ke lange imo ke hele urume motu ngamem lange imo pe hekerkereng ia letemo.

9 ✡Pe imem, mutemem tau tote Onesimus pe lape e kulosia i ke la luluch nge Tikikus. Onesimus i non nenge letena manmanna nge Kristus pe lemo kileng nganngana ia. Iri nai lape te heleia ure lochloch ngana nenge te lohot nga lamai lange imo.

10 ✡Ne Aristakus koi tu luluch nge iau nga tuele au ngana pe i hekule nena apalanga lange imo. Pe Makus nenge Parnapas nena paen, hekule nena apalanga lange imo pule. (E hele urume Makus lange imo ke ulolo: Nenge teke at nge imo, a long teua i.)

11 Pe Iosua nenge ene e pule Iastus, hekule nena apalanga lange imo pule. Hana Iuta mol nem mana leteria manmanna, pe teume luluch nge iau ke mo hekerkereng ia NeHalang nena naualanga pe nekinga, pe te halaua iau ke urana mana.

12 ✡Pe Ipapras hekule nena apalanga lange imo pule. Ipapras i Iesus Kristus nena ume ana non ia pe i lemo kileng nganangana ia pule. Kokoes ana non pur kikina toto ke hetalaulau amo ke teke NeHalang poia imo ke ames ke kerkereng ke pomange NeHalang nena hana mur nenge te nanas tau tote nena poinga pe te etei tote ure nemur nenge mutena taua iri.

13 E teke e heleia nei lange imo. Ipapras ume ke kerkereng toto ke halaulaua imo pe halaulaua iri nenge Laotisia pe Hirapolis pule.

14 Pe Lukas i non nenge nauele imem nga haleles pe mutemem tau tote i. Ana non iri nai Temas te hekule reria apalanga lange imo pule.

15 E teke a heleia lek apalanga lange titira mur pe liliura mur nga kileng nenge Laotisia pe a heleia lek apalanga lange Nimpa pe mata nenge NeHalang nenge te hekiraurau nga nena pele.

16 Nga etue nenge a sisia alalaha nei ke het, a tunge lange iri mata nenge Laotisia ke te sisia pule. Pe imo a sisia alalaha nenge Laotisia mur te tunge lange imo pule.

17 ✡A hele lange Akipus ke a teke, “O ume ke kerkereng ke o heulo hote ume nenge Non Soke tunge lange iong.”

18 ✡Iau Paulus pe ehas ia nei nga iau sipok perik. Lek iechinga palaungana lange imo. Letemo metene iau nge etu nga tuele au ngana. E hetalaulau ke NeHalang letena urana ngana tu toto nge imo. Ngana laka lom.

✡ **4:7:** Epe 6:21 ✡ **4:8:** Epe 6:22 ✡ **4:9:** Plm 10-12 ✡ **4:10:** Ume 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11 ✡ **4:12:** Kol 1:7; Plm 23-24 ✡ **4:17:** Plm 2 ✡ **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonika
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Iau pe Sailas pe Timoti mo hekule ke lange imo hehei pe hana nenge atu teu nga mata nenge NeHalang nge Tesalonika. Imo mata nem Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reria hana mur laka imo. Pe e hetalaulau amo ke iri nai leteria poreke ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Iechia Tesalonika Mur Nge Leteria Manmanna

2 Kokoes mo hele urana lala nge NeHalang pe letemem metentene imo nga lemem hetalaulaunga mur.

3 ✡Mo hetalaulau lala nge Temere NeHalang pe letemem metene letemo manmanna ngana nge kerkereng pe a poia ana ume ke lohot, nenge aume ke kerkereng nga poinga nenge mutemo taua hehei pe hana, pe letemo tu ke kerkereng mana nge ara Non Soke Iesus Kristus.

4 Titik mur pe liliuk mur, imem mo eteia ke NeHalang mutena tau tote imo pe hesilei hote imo ke nena hana mur pengpeng,

5 ✡iange helenga urana toto ngana nenge mola ia nge imo lohot ke i helenga mana ero. Helenga nem lohot ia kikina ngana pule pe Opepengpeng hekerkereng ia ke teke helenga nem manmanna. Pe pule nga etue nenge motu luluch nge imo, a eteia poinga nenge mo nanasia ke mo halaua imo.

6 ✡Imo a nanas tau tote Non Soke nena poinga nenge imem pule mo nanasia. Pe urelu meena ngana halang te lohot nge imo, iange Opepengpeng poia imo ke a iech mana nge a nanasia helenga manmanna toto ngana.

7 Pe iri lochloch ngana nenga tuele kina nge Mesatonia pe Akaia, te naue imo nge apoi ke pomam pe iri pule lape te nanasia lemo poinga nem.

8 Imo a hesongia Non Soke nena helenga ke langa tuele kina nenge Mesatonia pe Akaia mana ero, iange hehei pe hana nga kileng lochloch te eteia letemo manmanna ngana nge NeHalang pule. Ke pomalam ute pele nge lape mo heleia ero

9 iange iri siporia te nenene lemo poinga nenge along teua imem nga etue nenge mo lange imo. Pe te nene imo nge ahul rumemo ia aetapuna mur pe aume mana nge NeHalang toto ngana nenge tu ke maulul.

10 Pe a kulkulele mene Tuna nenge hemaul heke mule nga metenga nge lape sio at nga tapa. Ana non laka Iesus. Iesus i non nenge lape mene hot kelia ita nga NeHalang letena inin ngana nenge lape atat.

2

Paulus Heleia Ana Ume Nenge Poia Nge Tesalonika

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge mola ke mo ume luluch nge imo, emem ume nem hesil sio mana ero.

2 ✡Pe a eteia ke nga tele ngana, hana nge Pilipai te hele poreke imem pe te tunge melmelenga at nge imem. Pe ara Soke NeHalang halaua imem ke momes ke kerkereng nga ure meena ngana nemur, ke mo haliu hote nena helenga urana toto ngana lange imo.

3 Ke pomalam lemem helenga nenge mo tunge lange imo, mo hele haka ia nga poinga poreke ngana e nge tunga letemem ero; Nenge mo teke mopoi ole imo ke mo pallaka imo ia. Nem ero.

4 ✡NeHalang eteia letemem ke ulolo pe poia imem ke mo haliu hote helenga urana toto ngana nga lemene ngana. Pe mo haliu hote ke mopoi hehei pe hana reria iechinga ana ia ero, mo teke mo e iechia NeHalang.

5 Imo a eteia ke imem mo topala hite imem nga poinga tunten ngana e ero, pe mo poia helenga nenge mo teke mo pallaka ia imo ke mo ua totoia lemo urelu mur ero. NeHalang eteia ke nei manmanna.

6 Imem toinge mo poia imo pe iri hel pule ke a heto heke imem, iange Kristus nena hekulkulonga mur imem.

7 Pe nei ero. Nga etue nenge motu luluch nge imo mopoi ke nek toto lange imo ke pomange hei nenge poi ke nek toto lala nge tutuna mur.

8 Imem mutemem taua imo ke pomalam mo iech mana nge mo haliu hote NeHalang nena helenga urana toto ngana lange imo. Pe nem mana ero. Mo teke mo tung teu tote imem ke mo halaua imo iange mutemem tau tote imo.

9 ✡Titik mur pe liliuk mur, e eteia ke imo letemo metene imem nge mo ume ke kerkereng toto ke mo haliu hote NeHalang nena helenga urana toto ngana pe ure meena ngana mur te lohotot nge imem. Imem mo umume ke sinanga pe miliko ke pomalam mo helete meena ia mele ke tung ngaunga at nge imem ero.

10 Nga etue nenge motu luluch nge imo nenge letemo manmanna mo nanas mene

✡ **1:1:** Ume 17:1-9 ✡ **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 ✡ **1:5:** 1Ko 2:4-5 ✡ **1:6:** Ume 17:5-9 ✡ **2:2:** Ume 16:19-24; 17:1-9 ✡ **2:4:** Kal 1:10 ✡ **2:9:** Ume 20:34

poinga nemur nge pengpeng pe mele heleia imem nga poinga poreke ngana e ero. Imo a eteia pe NeHalang pule eteia ke nei manmanna.
11 ✡Pe a eteia ke imem mo halaua imo ke pomange none nge halaulaua tutuna mur.
12 Mo poia imo ke nek pe mo hekerkereng ia letemo pe mo hele ke kerkereng lange imo ke a nanasia poinga nenge NeHalang mutena taua. Iange i long teuteua imo kela atu nga nena hemalmalinga nga nena naualanga.
13 ✡Kokoes mo hele urana lala nge NeHalang pule iange nga etue nenge mo laia nena helenga nge imo, a mene ke pomanga helenga nenge at nge none mana ero. A mene ke pomanga NeHalang nena helenga toto. Ke helenga nem ume ke kerkereng toto ke halaulaua imo nenge letemo manmanna.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo apoi ke mange iri mata nenge NeHalang nga kileng nenge Iutea. Iri leteria manmanna nge Kristus pule. Pe Iuta mur te poia ure meena ngana halang ke lohotot nge iri, ke pomange imo nge lemo hana mur pengpeng te poia ure meena ngana mur ke lohotot nge imo.
15 ✡Pe Iuta nemur laka nenge te hune Non Soke Iesus pe hetatalonga mur pe te lope hote imem pule. Iri te helete ininia NeHalang, pe hulua lochloch reria ngarang mur laka iri.
16 Imem, mo hetottore hana lomonmona ngana mur nenge iri Iuta ero, nga kue nenge lape te mene maulinga pe hana nemur tepoi elele imem. Pe iri te tamal taua reria poinga poreke ngana mur ke ele hakaka nga reria poinga nem. Ke pomalam NeHalang letena inin ngana nenge atat nem, lape lohot nge iri ke renren.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Mule Tesalonika Mur

17 Pe titik mur pe liliuk mur, lape motu kangkanga nge imo nga etue choro ngana mana iange hana te lope hote imem. (Pe mopoi ke pomanga aina kikino ngana nenge tataria mur pe tetemeria mur te hile sue iri.) Ke heueu nei mo kolkol ia imo pe letemem tu toto nge imo kura. Ke pomalam mo tango rara toto kue e nenge lape moat ke monau mule imo.
18 Imem mo teke mola toto ke monau mule imo. Iau Paulus, e totoi emule mana ke e teke ela pe ero iange Non poreke ngana poi ele tote imem.
19 ✡Imem mutemem tau tote imo pe mo teke mola ke monau toto mule imo iange nga etue nenge ara Non Soke Iesus at muleia, lape mo iech pe mo palut laka iange imo apoi ke pomanga iengiengka nenge te kale heke nge imem. Ke letemem tu toto laka nge imo lo.
20 Pe manmanna toto ke imo mana lape a poia imem ke mo iech pe mo palut laka.

3

Paulus Kulosia Timoti Ke Lange Tesalonika

1-2 ✡Iok, imem mo teke mola ke monau toto mule imo pe kue e nge urana ero ke pomalam mo kulosia Timoti ke lange imo lo pe imem motu mana nge Atens nei lo. Timoti i tira ia nenge imem ul mo umume nge NeHalang, ke mo haliu hotote Kristus nena helenga urana toto ngana. Mo kulosia i ke la ke halaua imo ke hekerkereng ia letemo manmanna ngana,
3 ✡iange lememem ero amo hel nge imo nge leteria manmanna ngana losio mule nga ure meena ngana nenge lohotot nei. Imo a eteia lo ke ure meena ngana nge pomai lape te lohotot nge ita pe NeHalang eteia.
4 Imem mo heleia lange imo nga etue nenge motu luluch nge imo ke a eteia ke ulolo – nenge mo teke ita lape ta amneia ure meena ngana mur. Ke ana ure mur koi nenge te lohotot nei.
5 Ure nei lohot pe iau lemek ero nge e kulkulala sakilil ol, ke pomalam e kulosia Timoti ke lange imo ke e teke e longo lange i nga letemo manmanna ngana. Iau letek mataunga iange nenge teke Non poreke ngana poia letemo manmanna ngana ke losio mule, emem ume nem lape hesil sio mana.

Paulus Iech Nga Timoti Na Helenga

6 ✡Pe ero, heueu nei Timoti sau hot mule nge imem lo, pe atia helenga urana ngana nga letemo manmanna ngana pe nga lemo poinga nenge mutemo taua hehei pe hana. Pe hele at nge imem ke teke letemo metene imem pe a iech pe a teke anau haka mulmule nge imem ke pomange imem nge mo teke monau haka mulmule nge imo.
7 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, hana tepoi porekreke imem pe ure meena ngana halang te lohot nge imem. Pe Timoti hekerkereng tote imem pe poia imem ke singimem urana mule nga nenge at ke heleia letemo manmanna ngana at nge imem.
8 Heueu nei mopoi ke pomalaka nge mele nenge maul haka mule nga manga molong iange mo longe imo nge ames ke kerkereng toto nge Non Soke.

✡ **2:11:** Ume 20:31 ✡ **2:13:** 2Te 2:13 ✡ **2:14:** Ume 17:5 ✡ **2:15:** Ume 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19 ✡ **2:19:** Pil 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 ✡ **3:1-2:** Ume 16:1-3; 17:15 ✡ **3:3:** 2Ti 3:12 ✡ **3:6:** Ume 18:5 ✡ **3:7:** 2Te 1:4

9 Ke imo mana a poia imem ke mo hele urana lange ara Soke NeHalang. Pe mo hele urana lange I iange iechinga nenge lohot nge imem nga NeHalang matana, at laka nge imo pule.
10 Pe mo hetalaulau lala nge i nga sinanga pe nga miliko ke mo teke monau haka mule nge imo pe mo halaua imo ke letemo manmanna ngana kerkereng toto ol.
11 ✡Ke mo teke ara Soke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus te hepengia lemem kue nenge mola nge imo.
12 Pe mo teke Non Soke poia poinga nenge mutemo tau helel pe mutemo taua hehei pe hana ke puo ke palaungana toto ke pomange imem nge mutemem tau tote imo.
13 Pe mo teke hekerkereng ia letemo ke atu ke a pengpeng toto pe mele heleia imo nga lemo poinga poreke ngana e ero, nga ara Soke Temere NeHalang matana, nga etue nenge ara Non Soke Iesus at luluch nge nena pengpeng ngana mur.

4

Tunga Nenge Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok titik mur pe liliuk mur, imem mo hetore imo ke ulolo nga atu ngamo nenge poia NeHalang ke iech, ngana laka nenge a nananasia nem. Pe mo teke mo onteia imo pe mo hekerkereng tote imo nga Non Soke Iesus ene, ke a poi ke urana toto lange hehei pe hana ol.
2 Mo hele ke kerkereng toto lange imo iange a eteia urelu lochloch ngana nenge mo hetoro imo ia, nga Non Soke Iesus ene ke ulolo.
3 ✡NeHalang mutena ke teke atu ke a pengpeng pe a kangkanga toto nga salaunga ana poinga.
4 ✡Pe mutena ke teke imo elle pe elle a nauele singimo lemene ngana mur nga poinga nenga leinga ke nek. Ke a poia singimo ke nanasia poinga nge urana pe pengpeng.
5 Hana nenge te eteia NeHalang ero, te heporeke singiria nga salaunga ana poinga pe imo apoi ke pomam ero.
6 Pe a pallaka ia NeHalang nena none nga ure nei ero pe pule a poia poinga nei ero. Imem mo hele lange imo ke ulolo pe mo hele ke kerkereng toto ke mo teke, NeHalang lape poia ure meena ngana ke lohot nge iri nenge te popoia poinga nei.
7 ✡Iange NeHalang iu ngana ia ita nem, teke tatu ke pengpeng mana pe ta salau rara ero.
8 ✡Ke pomalam mele nenge lemene ero nge nanasia hengetoro nei, lemene ero ia NeHalang. Iange none nena hengetoro nei ero, NeHalang nenge tunge nena Opepengpeng lange imo nena hengetoro ia.

Ta Poia Mutenga Ana Poinga Ke Kerkereng

9 ✡Iau lape e hele teu langa mutenga ana poinga nenge a poia lala nge pekngamo mur ero. Iange NeHalang hetore imo ke ulolo ke teke mutemo tau helel.
10 Ke titik mur pe liliuk mur, i manmanna ke mutemo taua pekngamo nemur nenge leteria manmanna nga kileng mur nge Mesatonia, pe mo hele ke kerkereng toto lange imo ke a poia poinga nem ke lohot ke nakuna urana toto.
11 ✡Letemo metene poinga nem ke pomanga ure nenge hetakile imo ke nek, ke a umumeia lemo ume mur pe a nanasia imo sipomo lemo poinga mur nga lemo ume, ke halaua imo nga atu ngamo ke pomanga mo hele ngamem ia lange imo ke ulolo.
12 Nenge teke apoi ke pomam, lape a hottaua ure nenge mutemo taua pe a kulele mele ke tunge lange imo ero. Pe iri nenge te eteia NeHalang ero, te renge imo pe tetal heke imo.

Non Soke At Mule Ngana

13 Titik mur pe liliuk mur, mo teke a etei ke nek nga ure nenge lape lohot nge iri nemur nenge te mete ke ulolo, pomalam lape letemo meena pe a tangia iri ero. Iri nenge te eteia NeHalang ero te popoia poinga nem.
14 ✡Pe ita ta eteia ke Iesus mete pe maul haka mule pe letera manmanna ke NeHalang lape hemaul heke mule Iesus, luluch nge iri nenge te mete ke ulolo.
15 ✡Helenga nei Non Soke nena helenga pe lape mo heleia lange imo. Ana helenga tang ke mai koi: Nga etue nenge Non Soke at ia, ita nenge ta maulul kura lape ita muka tala nge iri nenge te mete ero.
16 Iange haliunga palaungana lape lohot pe angkelo mur aria soke haliu pe NeHalang nena ngalum paena alnganngana pe Non Soke i sipona sio nga tapa ke at. Pe iri nenge leteria manmanna nge Kristus pe te mete lape temaul haka mukam.
17 Ke het pe ita nenge ta maulul kura nga etue nem, ta eukirau luluch nge iri ke ta saolia Non Soke nga ulu. Pe lape tatu luluch nge Non Soke ke koko.
18 Ke pomalam a hekerkereng helia imo elle pe elle nga helenga nemur.

5

Tatu Ke Tatatalo Ala Nga Non Soke At Ngana

✡ **3:11:** 2Te 2:16-17 ✡ **4:3:** 1Te 5:23; 1Pi 1:16 ✡ **4:4:** 1Ko 6:13 ✡ **4:7:** Hip 12:14; 1Pi 1:15-16 ✡ **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 ✡ **4:9:** Ioa 13:34 ✡ **4:11:** Epe 4:28 ✡ **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 ✡ **4:15:** 1Ko 15:51-52

1 Pe titik mur pe liliuk mur, etue tei pe
etue utar nenge Non Soke at ia, lape e hele
teu langa nem ero.
2 ✡Iange imo a etei tote etue nenge Non
Soke at mule ia. Etue nem lape at pe herura
hot mana ke pomanga non kemenge kina
nenge kemkeme nga miliko.
3 ✡Hehei pe hana lape te hele ke te teke,
“Imem motu ke nek mana pai! Letemem
ia ute pele ero!” Pe ure poreke ngana lape
heporeke iri nenge pomam ke ueiuei toto,
ke pomanga melmelenga nenga hohonga
nenge lohot nge heie. Pe lape te eleis maul
ngaria nga ure nem ero toto.
4 Pe titik mur pe liliuk mur, imo a tutu nga
kileng au ngana ero, ke pomalam etue nem
lape herura hote imo ke pomanga kemenge
kina e ero.
5 ✡Iange lemo inga mur pe lemo ume
mur nenge a popoia, nakuna pomalaka nga
chaia matana mes manmana ke tua hatal
menmene imo pe atu ke mallaha manmana
nga lemenge. Ke ita, miliko pe kileng au
ngana ana hehei pe hana mur ia ita ero.
6 Ke pomalam ta kulala pe ta nauala man-
mana, pe ta mamani ke mange iri nenge te
mamamani ero.
7 Iange iri nenge te mamamani, te mama-
mani nga miliko pe iri nenge te inin, te inin
nga miliko.
8 ✡Pe ita, chaia matana tua hatal men-
mene ita. Ke pomalam ta nauele rera inga
mur ke nek. Pe ta heron heke lete man-
manna ngana pe mutenga ke poi ele ita.
Pe letera manmanna ngana nenge lape ta
mene maulinga ke koko, ta heronia ke po-
manga ara horel nenge poi ele palpalra.
Nem pomanga palinga hel ana hana mur
nenge te heron heke ure nemur ke poi ele
iri nga etue nenge tepal helel.
9 NeHalang hesilei hote ita ke teke ta am-
neia melmelenga nga letena inin ngana ero.
Hesilei hote ita ke teke ta mene maulinga
nge ara Non Soke Iesus Kristus.
10 ✡Iesus mete ke hemas mule ita ke ulolo.
Pe nenge teke ta mete lo, nem pe ta maulul
kura, lape tala ke tatu luluch nge i nga etue
nenge at mule ia.
11 Ke pomalam a halau hel pe a hekerk-
ereng helia imo elle pe elle letemo ke po-
manga a popoia nem lo.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Apalanga Mur

12 Iok titik mur pe liliuk mur, mo teke mo
onteia imo ke apoi ke urana toto lange hana
nenge teume luluch nge imo, ke te hetottore
imo pe te henonoua imo nga kue nenge a
nanasia Non Soke.
13 Iri te poia ume palaungana, ke poma-
lam mutemo tau tote iri pe atal heke tote iri.
Pe imo elle pe elle atu ke a tano luluch nge
pekngamo mur.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele ke
kerkereng lange imo ke a heleia iri nenge
reria melei tana hali. Pe a hekerkereng ia
iri nenge te matautau leteria pe a halaua iri
nenge leteria manmanna ngana kerkereng
ero pe apoi ke nek lange hulua lochloch.
15 ✡Anau ala ke nek iange lape mele hel te
poia poinga nenge te tuachol helelia poinga
poreke ngana. Aume ke kerkereng ke apoi
ke nek lange imo elle pe elle pe nge hehei pe
hana lochloch.
16 ✡Atu ke a iech ke kokoes.
17 A hetalaulau ke kokoes,
18 ✡pe a hele urana lange NeHalang nga
ure lochloch ngana nenge te lohotot, iange
NeHalang mutena ke teke imo nenge a
nanasia Iesus Kristus a poia poinga nenge
pomam.
19 ✡Opepengpeng popoia ana ume nge
imo ke pomanga oan nge ngau lalala pe apal
mete oan nem ero.
20 Pe ahul rumemo ia NeHalang nena he-
lenga nenge hetatalonga mur te hele hotote
ero.
21 ✡A amnei urume helenga mur lochloch
pe a rahite ure urana ngana mur
22 pe a hile hote ure poreke ngana mur.
23 ✡Poinga nenga tunga nge nek huna
toto nge NeHalang, pe mo hetalaulau lange
i ke nauele singimo mur pe opemo mur
pe ngamo mur, pe helemlem ia imo. Ke
pomalam, nga etue nenge Non Soke Iesus
Kristus at mule ia, lape te hele poreke imo
nga poinga poreke ngana e ero.
24 NeHalang hesilei hote imo ke ulolo ke
nena hana mur imo. Pe i lape helemlem ia
imo ke manmanna.
25 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, a hetalaulau
emem ke NeHalang halaua imem pule.
26 Pe a sisa perimo nge NeHalang nena
hana mur lochloch pe a poia nga NeHalang
ene.
27 Pe e hele ke kerkereng lange imo nga
Non Soke ene ke e teke a sisia alalaha nei
lange iri lochloch ngana nenge leteria man-
manna.
28 E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus
Kristus nena poinga urana toto ngana tu
toto nge imo. Ngana laka lom.

✡ **5:2:** Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; Hem 3:3 ✡ **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 ✡ **5:5:** Rom 13:12 ✡ **5:8:** Isa 59:17; Epe 6:14, 17 ✡ **5:10:** Rom 14:8-9; 1Te 4:14 ✡ **5:14:** 2Te 3:6, 11 ✡ **5:15:** Rom 12:17; 1Pi 3:9 ✡ **5:16:** Pil 4:4 ✡ **5:18:** Epe 5:20 ✡ **5:19:** Epe 4:30 ✡ **5:21:** 1Io 4:1 ✡ **5:23:** 2Te 3:3 ✡ **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1

2 Tesalonika
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Iau
pe Sailas pe Timoti mo hekule ke lange
imo hehei pe hana nenge atu teu nga mata
nenge NeHalang nge Tesalonika. Imo mata
nem Temere NeHalang pe Non Soke Iesus
Kristus reria hana mur laka imo.
2 ✡Pe e hetalaulau amo ke Temere NeHa-
lang pe Non Soke Iesus Kristus leteria ia
imo, pe te poia letemo ke ma ke nek.

Ume Nenge NeHalang Poia Nga Kristus At Mule Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, imo a poia imem
ke mo hele urana lange NeHalang ke kokoes
mana. Pe urana nge mopoi ke pomau iange
imo letemo manmanna ngana pupuo, pe
poinga nenge mutemo taua hehei pe hana,
pupuo pule nge imo elle pe elle.
4 ✡Ke pomalam mo palute imo lange iri
mata mur nenge NeHalang pe mo hele
lange iri nga nenge ames ke kerkereng ke
kokoes nga letemo manmanna ngana, nga
etue nenge hana tepoi porekreke imo pe
urelu meena ngana mur te lohotot nge imo.
5 Nenge nei henonou hote ke NeHalang
amnei teu ngana nga rera poinga mur peng-
peng toto. Ke nga ure meena ngana nemur
nenge te lohotot nge imo nem, teke poia imo
ke ateu langa nena naualanga pe nekinga.
6 ✡NeHalang lape poia poinga nge peng-
peng, ke pomalam lape poia ure meena
ngana ke lohot nge iri nenge te poia ure
meena ngana ke lohotot nge imo.
7 ✡I teke poia imo ke ata eingamo nga
ure meena ngana nenge te lohotot nge imo
pe imem pule ke pomalam. Pe lape poia
nga etue nenge Non Soke Iesus at mule ia,
nenge I pe nena angkelo mur nenge kikiria
toto te lohot nga tapa, pe at luluch nga oan
sapellala ngana.
8 ✡Pe lape poia melmelenga ke lohot nge
iri nenge te eteia NeHalang ero, pe iri nenge
tehul rumeria ia helenga urana toto ngana
nenge ara Non Soke Iesus.
9 ✡Pe melmelenga nenge lohot nge iri
nem, lape tu ke koko pe lape tetu ke te
kangkanga hot Non Soke ana pe tetu hot
pule nga Non Soke nena hemalmalinga
nenge lohot nga kikina ngana.
10 ✡Ke ure nei lape lohot nga etue nenge
Non Soke Iesus at mule ia pe nena hana mur
nenge te pengpeng te heto heke I. Pe nena
hana mur nenge leteria manmanna nge i
lape te iech ele tote. Pe imo pule lape a koko
teu luluch nge iri, iange letemo manmanna
ia helenga nenge mo heleia lange imo.
11 ✡Imem letemem metene nei, ke ngana
laka nenge mo hetalaulau amo lala nge Ne-
Halang ke kokoes. Pe mo onteia ara Soke
NeHalang ke sisala teu luluche imo ke atu
teu nga tunga nenge iua imo ke teke ala
ke atu ia. Pe lemo ume urana ngana mur
nenge a teke a popoia nga letemo man-
manna ngana, lape mo hetalaulau ke NeHa-
lang halaua imo nga nena kerkerenga ke a
poia.
12 Ke pomalam lape a heto heke ara Non
Soke Iesus ene pe I pule lape heto haka tote
imo. Ke ure nei lape lohot iange Temere
NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus lape
leteria ia imo.

2

Non Poreke Ngana Lape Lohot

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge
ara Non Soke Iesus at mule ia I lape euki-
raua ita lochloch.
2 Pe nenge teke a longe helenga e nge te
heleia ke te teke, “Etue nenge Non Soke at
mule ia lohot lo.” A longe helenga nem pe
samo loiloi rara ia ero. Iange ope e nge
altoto, lape tunge helenga nem lange mele
ke haliu hote. Nem pe helenga nem lape
lohot mana nge mele i sipona. Nem pe mele
hel te teke mohas ia helenga nem pe mo
hekule lange iri.
3 ✡A longo tau pulute mele hel nenge te
paut laka manmana ero, iange poinga e
lape lohot mukam, ke het pe etue nem at
sapele. Ke poinga nenge lape lohot nem
ngana laka: Hehei pe hana tehul rumeria
ia NeHalang, pe non poreke ngana nenge
longo ole tautaua NeHalang nena helenga
lochloch, lape lohot nga mallaha. Ana
non, NeHalang talue ana etue nike nge lape
hemete tote i nga oan.
4 ✡Non poreke ngana nem lape la ke are
teu nga NeHalang nena tunginga ana pele
pe tal heke tote i ke teke i NeHalang. Pe
ngailele ure lochloch ngana nenge hehei pe
hana te heto NeHalang ia pe ure nemur
nenge te heto hekeke iri.
5 E heleia urelu nemur lange imo nga etue
nenge etu luluch nge imo. Letemo metene
iri kura kau?
6 Pe heueu nei non poreke ngana nem
lohot ero iange ute rahit ele i ke kulele ana
etue pengpeng nenge lape lohot ia. Pe imo
a eteia ure nenge rahit ele i nem.
7 Pe non poreke ngana nem nena kerk-
erenga ume komkome lo pe mele la poi

✡ **1:2:** Rom 1:7 ✡ **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19 ✡ **1:6:** Rom 12:19 ✡ **1:7:** 1Te 3:13 ✡ **1:8:** Isa 66:15 ✡ **1:9:** Isa 2:10
✡ **1:10:** Kol 3:4 ✡ **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3 ✡ **2:3:** 1Ti 4:1; 1Io 2:18; 4:3 ✡ **2:4:** Ezk 28:2; Dan 11:36

elele kura. Pe mele nem lape poi elele kerkerenga nem ke la het nga etue nenge te mene hot kelia i.

8 ✡Te mene hot kelia i ke la, pe non poreke ngana nem lohot sapele nga mallaha. Pe Non Soke Iesus lape at luluch nga nena hemalmalinga pe lape hun sue non poreke ngana nem nga eingana nenge lohot nga hanna. Pe nena hemalmalinga ana lemenge lape hemete tote non poreke ngana nem ke het.

9 ✡Nga etue nenge non poreke ngana nem lohot, i lape at luluch nga Satan nena kerkerenga pe pallaka ke poi hote ure nemur nenge ta naue pe ta rura pe poi hote merakulo mur pe poi hote lala mur.

10 Pe hekoukou ule hehei pe hana nenge lape te mete pe te lasus mana nga nena poinga nemur nenge pallaklaka. Hehei pe hana nemur lape te mete pe te lasus iange lemeria ero toto ia helenga manmanna ngana. Nenge teke muteria taua helenga manmanna ngana lape NeHalang mene mule iri. (Pe nei ero.)

11 Ke pomalam NeHalang lape kulosia nena kerkerenga e lange iri ke hepiriu ele tote leteria nga helenga manmanna ngana pe poia iri ke leteria manmanna nga ure pallaklaka ngana mur.

12 Ke iri lochloch ngana nenge leteria manmanna ia helenga manmanna ngana ero, pe te iech mana nge te popoi poinga poreke ngana, NeHalang lape tunge aria melmelenga.

Ames Ke Kerkereng

13 ✡Titik mur pe liliuk mur, Non Soke mutena taua imo pe NeHalang hesilei hote imo nga talun ngana toto, ke teke mene mule imo nga Opepengpeng nena ume nenge helemlem ia imo pe poia imo ke letemo manmanna nga helenga manmanna ngana. Pe mo hele urana lange NeHalang ke emule es mana iange letemo manmanna ngana kerkereng.

14 Imem mo haliu hote helenga urana toto ngana lala nge imo. Pe nga emem ume nem, NeHalang iua imo ke mene mule imo. Ke pomalam hemalmalinga nenge ara Non Soke Iesus Kristus lape sio nge imo pule.

15 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ames ke kerkereng nga helenga manmanna ngana nemur nenge mo hetore lala nge imo nga lemem haliunga, pe nenge mohas ia lala nge imo, a rahite ke kerkereng pule.

16 Temere NeHalang letena ia ita pe mutena taua ita. Pe tunge kulkulalanga urana ngana at nge ita ke poia letera ke ma ke nek ke koko. Pe mo hetalaulau lange i pe nge ara Non Soke Iesus Kristus ke

17 hekerkereng ia imo pe halaulaua imo ke kokoes nga ure urana ngana mur nenge a popoia pe a helele ia.

3

A Hetalaulau Emem Pule

1 Iok titik mur pe liliuk mur, a hetalaulau emem pule ke Non Soke nena helenga song hotot ke lala pe hehei pe hana te longo taua ke mange imo.

2 Pe a hetalaulau emem pule ke NeHalang nauele imem ke nek nge hana porekreke ngana mur iange hana halang leteria manmanna ero.

3 Non Soke i non nge popoia poinga nenge pengpeng pe I lape hekerkerengia imo pe nauele imo ke nek nge non poreke ngana.

4 ✡Non Soke hekerkereng ia letemem pe mo eteia ke imo a popoia ure nemur nenge mo heleia lange imo. Pe lape a poia nga hoena pule.

5 Pe mo hetalaulau amo nge Non Soke ke hemellehe letemo ke a eteia ke NeHalang mutena tau tote imo pe poia imo ke ames ke kerkereng ke mange Kristus.

Imo Lochloch Apoia Ume

6 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele ke kerkereng lange imo nga ara Non Soke Iesus Kristus ene ke mo teke, a kangkanga toto titira nemur aria. Ngana laka titira nemur nenge te nanasia hengetoro nenge mo tunge lange imo ero pe reria melei tana hali.

7 ✡Imem nga etue nenge motu luluch nge imo mo kila mana ero. Imo sipomo a eteia pe apoi ke pomange imem.

8 ✡Ngaunga nenge mo mene nge mele, mo ngau mene ero, mo olia pule. Pe mo ume ke kerkereng toto nga sinanga pe nga miliko pule. Mo poi ke pomam iange lememem ero nge amoe olia ute ke tunge at nge imem.

9 ✡Imem toinge mo onteia imo ke a halaua imem, pe ero lememem ero nge mo poia poinga nem. Mo ume mana ke mo teke mo heneue imo ke a nanasia poinga nei.

10 Nga etue nenge motu luluch nge imo, mo tunge hotonga nei lange imo, “Mele nenge nena melei tana hali ngau ero.”

11 ✡Mo hele ke mai iange mo longe nge te teke amo hel nge imo, tei rara mana pe te poia ume e ero toto. Aria uia laka nenge tetal teu pulut mene iri langa mele hel reria ure nenge iri reria unne la ero toto ia.

12 ✡Mele hel nenge pomam, mo hele ke kerkereng toto lange iri nga Non Soke Iesus Kristus ene ke mo teke: Te are ke nek pe teume ke te hottau iri siporia aria ngaunga.

✡ **2:8:** Isa 11:4; Hem 19:15 ✡ **2:9:** Hem 13:11-13 ✡ **2:13:** Epe 1:4; 2Te 1:3 ✡ **3:4:** 2Ko 7:16; Kal 5:10 ✡ **3:6:** Rom 16:17 ✡ **3:7:** Pil 3:17 ✡ **3:8:** 1Te 2:9 ✡ **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 ✡ **3:11:** 1Ti 5:13 ✡ **3:12:** 1Te 4:11 ✡ **3:13:** Kal 6:9

13 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, imo a rahit
heke poinga urana ngana ke kerkereng,
lemo melei tana ia ero.
14 Nenge teke mele hel te nanasia helenga
nenge mohas sue nga alalaha nei ero, a
nauele iri ke nek pe a kangkanga toto aria
ke te meia iri.
15 ✡Pe letemo metene ke nek: Apoia iri
ke pomanga lemo ngarang mur ia iri ero, a
poia iri ke pomanga NeHalang nena hana
mur ia iri pe a hele ke kerkereng lange iri
ke te hulia reria poinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur

16 Poinga nenge tatu ke letera elle, huna
toto nge Non Soke. Pe e hetalaulau amo
lange I ke poia imo ke atu ke nek ke kokoes.
Non Soke tu luluch nge imo lochloch.
17 Iau sipok ehas ia helenga nei nga perik:
Lek iechinga palaungana lange imo. Iau
Paulus. Lek alalaha nemur nenge ehas ia,
ehas elele iri ke mai koloi.
18 E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus
Kristus letena urana ngana poia letemo ke
ma ke nek. Ngana laka lom.

✡ **3:15:** 1Te 5:14

1 Timoti
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei, pe iau Iesus Kristus nena hekulkulonga. Ara hemasinga NeHalang pe Iesus Kristus nenge ta kulelele, iri nai te henonou hote iau ke e rahite ume nei.

2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange ita nai letera manmanna nge Kristus. Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange iong.

Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus te tunge halaunga palaungana lange iong pe leteria porekeia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Hekou Sue Helenga Pallaklaka Ngana Mur

3 Nga etue nenge e lohaka ke e lala nge Mesatonia e hele ke kerkereng toto lange iong ke otu nge Epesus ke o hele ele hana nenge te hetottore hehei pe hana nga hengetoro pallaklaka ngana.

4 ✡O hele lange iri ke o teke te nana pe te sisala hotote reria tete mur ero ol, te esil mene aria etue paiam. Nananga sasase toto ngana nenge pomam, hepiriu ele hehei pe hana leteria nga kue nenge NeHalang teke mene mule iri ia. Mele nenge letena manmanna nge Kristus lape eteia NeHalang letena tuanin ngana mur.

5 E hele ke kerkereng toto lange iong ke opoi ke pomam iange e teke te amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur, ke muteria taua pekngaria mur nga leteria toto. Pe muteria tau hel ngaria nenge pomam henonou hote ke iri te rahit tote leteria manmanna ngana nem kura.

6 Iange hana nemur hel tehul rumeria nga poinga nei pe te hele rara mana nga helenga nemur nenge luria ero.

7 Te teke te hetore hehei pe hana nga hotonga nenge Moses tung sue pe te eteia ure nenge te heleleia ero pe utar nenge te haliu hotote ero.

8 ✡Ita ta eteia ke helenga nemur nga NeHalang nena hotonga te urana, nenge teke ta nanas tau tote ke pomanga tetal ngaria ia.

9 Ta eteia pule ke hotonga nemur tehas hote ke hana nenge te urana reria ia ero. Tehas hote ke lange hana nenge te longo olole pe nenge te nanasia hotonga mur ero pe nenge te heto hekeke aetapuna mur pe nenge te popoi poinga poreke ngana pe nenge te hune tataria mur pe tetemeria mur pe iri hel pule nenge te hunun hana.

10 Pe pule tehas hote ke lange hana nenge telau sisio hehei pe nenge te poia poinga poreke toto ngana nenge mange Sotom mur pe nenge tetak tototo ita non pe nenge te pallaklaka. Iri nemur reria poinga mur te tualele elele NeHalang nena hengetoro urana ngana mur.

11 Hengetoro nemur elle mana ke pomanga Helenga Urana Toto Ngana nenge NeHalang tunge at nge iau ke e haliu hote. Hehei pe hana te heto heke I pe te hele ke te teke I non nge urana toto nga nena ure urana ngana mur.

Paulus Hele Urana Lange Kristus

12 ✡Pe e hele urana toto lange ara Non Soke, Iesus Kristus nge hekerkereng ia iau iange sana kikina nge iau pe hesilei hote iau ke e poia ume nei.

13 ✡Nge nike letek manmanna nge Kristus ero pe e hele poreke tote I. Pe epoi poreke pe epal ule nena hana mur. Pe I letena porekeia iau iange letek manmanna nge I ero pe e eteia ure nenge e popoia ero.

14 Ara Non Soke tung lochloche letena poreke ngana at nge iau pe letena poreke ngana nem muta toto nga letemanmanna ngana pe mutenga nenge tu nge Iesus Kristus.

15 ✡Helenga nei manmanna toto ke urana nge o rahit tote ke tunge iong: Iesus Kristus sio at nga ich nei ke hemas mule hana porekreke ngana mur pe iau none nenge e poreke toto.

16 Pe Iesus Kristus letena ia iau ke teke heneue iri nenge te popoi poinga poreke ngana. Nenge teke leteria manmanna nge I lape te mene maulinga ke koko, iange letena poreke ngana hetala ngana ero toto.

17 NeHalang i naungaala ana non nenge mete erochro pe nauele hehei pe hana nga etue lochloch pe ta naue i erochro. Pe I hemalmalinga ana non nenge hehei pe hana te heto hekeke ke koko. Oe, Manmanna

Paulus Hekerkerengia Timoti Nga Letena Manmanna Ngana

18 Kolek Timoti, e teke e hele ke kerkereng lange iong ke pomai. Nga etue nenge mo hetalau am, mo hele ia helenga hetatalonga mur nge lape te lohot nge iong. Pe e teke o rahite helenga nemur ke kerkereng ke pomanga lem kaleu. Pomalam lape o hekou sue hetoronga pallaklaka ngana nemur.

19 O rahite letem manmanna ngana ke kerkereng pe o amnei teu ke nek toto nga letem ke o nanas mene poinga urana ngana

✡ **1:2:** Ume 16:1-3; Tit 1:4 ✡ **1:4:** 1Ti 4:7; Tit 1:14 ✡ **1:8:** Rom 7:12, 16 ✡ **1:12:** Ume 9:15; 1Ko 15:9-10; Kal 1:15-16 ✡ **1:13:** Ume 8:3; 9:1-5 ✡ **1:15:** Luk 19:10

mur. Iange iri hel te hile sue leteria manmanna ngana lo ke pomanga alolap nenge te saua nga sausaunga.

20 ✡Hana nai, e tung tele iri langa non poreke ngana penna. Ngana laka Imenus iri nai Aleksenta. Iange iri te hetottoro nga ure nemur nenge te hele poreke NeHalang. Pe nei lape hetore iri ke te poia poinga nem ero ol.

2

A Hetalaulau Lange NeHalang Ke Halaua Hulua Lochloch

1 Ke pomalam, e hele ke kerkereng lange imo ke apoi ke mai tala. E teke a hetalaulau hulua aria pe a onteia NeHalang ke tunge ure mur nenge muteria taua lange iri. Pe e teke a hetalaulau iri hel pule aria pe a hetalaulau hehei pe hana lochloch aria pe a hele urana lange NeHalang nga nena ume nenge poia lange hulua lochloch.

2 Pe pule e teke a hetalaulau lange NeHalang ke halaua naungaala ana hana mur pe hana papalauna mur ke ita lochloch tatu ke tanek pe ta nanasia poinga urana ngana nenge NeHalang mutena taua.

3 Urana nge a hetalaulau hehei pe hana aria iange ara Hemasinga NeHalang iech toto nga poinga nenge pomalam.

4 I lemene ke teke hehei pe hana lochloch te rahite hengetoro manmanna ngana nenge Kristus pe te mene maulinga ke koko.

5 Iange ita ta eteia ke:

“NeHalang elle mana.
Pe pule non elle mana nge poia ita ke ta
pengpeng nga NeHalang matana.
Ngana laka Iesus Kristus.
Iange I muka ia polong lele ngana
nenge lange NeHalang.
6 ✡Nga NeHalang lemene ngana
Iesus tunge i sipona ke mete.
Ke nga Iesus ana metenga nem,
NeHalang mene mule hehei pe hana
lochloch.”

Helenga palaungana nei, NeHalang hemallaha hote nga etue nenge i sipona hele talue lo.

7 ✡Ke ngana koi nenge NeHalang henonou hote iau ke iau hekulkulonga pe e haliu hotote Helenga Urana Toto Ngana. (Pe e hele ke manmanna pe e pallaklaka ero.) Isipona henonou hote iau ke e hetore hana lomonmona ngana mur ke leteria manmanna nga helenga manmanna toto ngana.

8 Ke e teke, nga etue nenge hana nga kileng lochloch te eukirau ke te heto heke NeHalang, te hetalaulau pe tetul heke peria nga leteria urana ngana pe te hile hote leteria inin ngana mur pe reria hunelinga mur.

Hehei Reria Ume Urana Ngana Hemalmalia Iri

9 ✡Pe pule e teke imo hehei a heronia hengeron nemur nenge ururia sio pe nakuna urana nga hulua tenau ngaria. Pe a lule palpalumo ina ero pe a hemalmalia imo nga um nenge chalemlem pe koikoi ke manga lauta pe nga relem utona ero.

10 ✡Iange hehei nenge te teke te nanasia NeHalang te hemalmalia iri ke nakuria urana nga reria poinga urana ngana mur, nenge te halaulaua hehei pe hana.

11-12 ✡Pe e longele heie ke hetore hana mur pe nauele iri ero. Iau e teke hehei tereng kun pe te longo manmana nga etue nenge hana te haliu hotote NeHalang nena helenga.

13 ✡Iange NeHalang pip hot tele Antam ke het pe Eua.

14 ✡Pe pule Satan channangaia Antam ero. Satan channangaia Eua ke poia poinga poreke ngana.

15 Pe NeHalang lape hemas mule hehei mur nga te hoho ngaria. Lape hemas mule iri nenge te rahite leteria manmanna ngana nge Kristus ke kerkereng pe muteria taua iri hel pule pe te nanasia poinga nge pengpeng.

3

Imo Mata Ana Naungaala Mur Apoi Kenek

1 ✡Helenga nei manmanna toto koi. Nenge teke none mutena toto ke teke i mata ana naungaala, mutena tau tote ume urana toto ngana la.

2 ✡Non nem urana nge heo ele tote i ke nek nga poinga poreke ngana pe poi matana rara ero. Pe urana nge nehei elle mana pe letena matana ke nek pe tuamasia nena inga mur pe hehei pe hana tepoi ke nek lange i pe long teuteua lang mur, pe etei toto nga nenge hetottoro nga NeHalang nena helenga.

3 Non nenge pomam urana nge i non nenge inin ero pe palpal ero pe mutena taua hulua lochloch pe mutena hali ia umtutuna ero.

4 Pe urana nge nauele nehei pe tutuna mur ke nek pe hetore tutuna mur ke te longo taua i pe tepoi ke nek lange hehei pe hana.

5 Pe nenge teke eteia poinga nenge nauele nehei pe tutuna mur ke nek ero, lape nauele mata nenge NeHalang ke merei?

6 Nenge teke none hulia letena pe letena manmanna nge Kristus ke mala ero kura,

---

✡ **1:20:** 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15 ✡ **2:6:** Rom 3:29-30; Kal 1:4 ✡ **2:7:** Ume 9:15; Kal 2:7-8; 2Ti 1:11 ✡ **2:9:** 1Pi 3:3-5 ✡ **2:10:** 1Ti 5:10 ✡ **2:11-12:** 1Ko 14:34 ✡ **2:13:** Gen 2:7, 21-22; 1Ko 11:8-9 ✡ **2:14:** 2Ko 11:3; Kal 3:1-6 ✡ **3:1:** Ume 20:28 ✡ **3:2:** Tit 1:6-9

urana nge mene ume nenga mata ana naungaala ero mukam. Iange lape teke i toto pe lape NeHalang heul sue i ke pomange Satan. Pe mele nenge letena manmanna toto nge Kristus ke mala lo, urana nge rahite ume nem.

7 ✡Non nenge pomam, urana nge hehei pe hana nenge te tuteu nga mata nenge NeHalang ero, te heleia i ke te teke i non nge urana. Pomalam lape te hele poreke i ero pe lape losio teu nga Satan na poinga poreke ngana mur ero.

Imo Halaunga Ana Hana Mur Apoi Kenek

8 Pomalam mana nge halaunga ana hana nga mata nenge NeHalang. Urana nge leteria matana ke nek nga aria ume pe reria poinga mur, pe aria hengetau nachnai ero. Pe tein sakililia uain ero pe leteria tumana nga umtutuna ero.

9 Urana nge te rahite helenga manmanna ngana nenge letera manmanna ia ke kerkereng pe te amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur.

10 Ke pomalam urana nge te totoi tele iri nga nem mukam. Nenge teke te poia ume nem ke nek, lape tetu ke iri halaunga ana hana mur ol.

11 ✡Pomalam mana nge halaunga ana hehei mur pule. Urana nge leteria matana ke nek nga aria ume mur pe nga reria poinga mur, pe te hele poreke mele hel ero pe te hepengia tei ngaria mur ke nek.

12 Pe non halaunga ana non nem urana nge nehei elle mana pe nauele tutuna mur pe alona mur ke nek.

13 Halaunga ana hana mur nenge te umeia aria ume ke nek lape eria lohot ke urana pe te haliu hote Iesus Kristus nena helenga ke kerkereng luluch nga leteria manmanna ngana.

Hengetoro Manmanna Ngana Nenge NeHalang

14 Iau, musuna pol mana pe ela nge iong pe e teke urana nge ehas ia alalaha nei lange iong nike.

15 Iange nenge teke epoi hulul, o sisia alalaha nei pe o eteia ita hana nenge tatu teu nga mata nenge NeHalang, tatu ngara. Hana nenge tetu teu nga mata nei leteria manmanna nge Kristus. Pe NeHalang nenge tuke maulul ke koko nena hana mur ia iri. Pe hana nemur te rahite pe te hekerkereng tote hengetoro manmanna ngana mur ke pomanga pele ana isong nenge mes ke kerkereng ke rahtua ele pele.

16 ✡Ita ta eteia ke hengetoro nemur nenge NeHalang hemallaha hote, i ure palaungana pe manmanna toto:

Kristus lohot ke i non.
Opepengpeng henonou hote ke I non nge pengpeng toto.
Angkelo mur te esia I.
Te haliu hote nena helenga
ke hehei pe hana lochloch nga ich leteria manmanna nge I.
Pe NeHalang mene heke I langa lut ke hemalmalia I.

4

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur

1 Pe Opepengpeng hele mallaha ke teke, nge he lape hel te hile leteria manmanna ngana pe te longo taua uneinei opene pe te nanasia hana porekreke ngana nenge uneinei opene tuteu nge iri, reria hengetoro pallaklaka ngana mur.

2 Hengetoro nemur teat nge hana nenge te pallaka hali pe song ke kikina toto. Pe leteria urana ngana nenge te eteia utar nenge urana pe utar nenge poreke te mete ke ulolo ke pomanga moiuk nge ngaua leteria.

3 ✡Hana nemur te hetoro ke te teke hehei pe hana telei ero pe te ngaua ngaunga hel ero. Pe ngaunga nemur NeHalang ala hote ke iri nenge leteria manmanna pe te eteia helenga manmanna ngana aria nge te ngaua nga reria hetalaulaunga hoena. Reria hetalaulaunga nenge te hele urana lala nge NeHalang pe te heto hekeke I.

4 Ke Ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote te urana. Pe nenge teke ta hetalaulau pe ta hele urana lange I, ute pele nge poreke ke ta saua ero.

5 Iange NeHalang nena helenga pe rera hetalaulaunga helemlemia ngaunga nem lo.

Paulus Hetore Timoti

6 Nenge teke o helete metentene hehei pe hana nenge leteria manmanna nga lek helenga nemur, lape Iesus Kristus nena hekuleileinga ana non iong toto. Iange o hengaungaua iong ia helenga manmanna ngana mur nga lete manmanna pe nga hengetoro urana ngana nenge o nanasia nem.

7 ✡Pe oheo ele tote iong nga aetapuna mur pe nga nananga mur nenge nganangaria ero. Kokoes o totoia iong ke oi ke kerkereng ke o nanas mene NeHalang.

8 Poinga nenge o poia ure hel ke hekerkereng ia singim lape halaua singim nga kue hel. Pe poinga nenge o nanasia NeHalang lape halaua iong nga kue lochloch iange tunge petanga lange iong heueu nei pe tunge maulinga ke koko lange iong nga hoena pule.

✡ **3:7:** 2Ko 8:21 ✡ **3:11:** Tit 2:3 ✡ **3:16:** Mak 16:19; Ioa 1:14; Kol 1:23 ✡ **4:3:** Gen 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 ✡ **4:7:** 1Ti 1:4

9 Helenga nenge e heleia nei manmanna
toto koi. Urana nge letem manmanna ia pe
o rahit teua lange iong ke kerkereng.
10 ✡Ita ta ume ke kerkereng pe ta puria
nga kikira ngara toto iange letera here Ne-
Halang nenge tuke maulul ke koko nge
mene mule hulua lochloch. Matana toto
nge hehei pe hana nenge leteria manmanna
nge I.
11 O hetore hehei pe hana nga ure nemur
pe o hele lange iri ke te nanasia.
12 ✡Iong lomele mana kura pe lemek ero
mele hel nge te songlele ia iong. E teke
o heneue iri nenge leteria manmanna nga
lem helenga urana ngana mur pe nga lem
poinga urana ngana mur pe nga lem poinga
nenge mutem tautaua mele hel pe nga
letem manmanna ngana pe nga lem poinga
nenge oheo hele iong nga hehei aria poinga
pe otu ke o lemlem mana.
13 Pe e teke osis hotote NeHalang nena
alalaha tapuna ngana lala nge hehei pe
hana pe o hetottore iri pe o hekerkereng ia
iri ke langa etue nenge eat ke esau hot.
14 ✡Iong o mene lem tunginga e nga
etue nenge hana papalauna mur nga mata
nenge NeHalang tetal heke peria nge iong
pe te hele talue. Opoia tunginga nem ana
ume ke lohot pe o mamani hit mene ero.
15 Pe o tung teu tote iong nga ume ne-
mur nenge e heleleia nei ke lohot ke nek.
Pomalam lape hulua tenau urume ke lem
ume lohot ke urana nga letem manmanna
ngana.
16 Onau ala am ke nek nga otu ngam pe
nga lem hengetoro mur pe o nanas mene
ure nemur nenge e hetoro iong ia ke ululo.
Pomalam, NeHalang lape mene mule iong
pe iri nenge te nanasia lem hengetoro mur
iange iong sipom o helue lemo kue.

5

Hengetoro Nenge Ta Nekia Hulua Lochloch

1 Non nenge tuauna lo, o hele inin taua i
ero, onekia i ke pomanga Temem ia. Opoi ke
nek lange lolomele mur ke pomanga titim
mur ia iri.
2 Hehei nenge te tuauna lo o nekia iri ke
pomanga tatam mur ia iri pe hehei malo-
long mur o nekia iri ke pomanga lilium mur
ia iri nga poinga nge urana.

Itei Lape Nauele Pakar Mur?

3 Hehei nenge eria mur te mete lo pe mele
nauele iri ero, apoi ke nek lange iri pe a
nauele iri.
4 Pe nenge teke hei nem tutuna mur pe
natete mur lo, iok urana nge te poia NeHa-
lang ana ume ke tenau ele taria pe reette
mukam ke pomanga taria pe reette tenau
ala ngaria ia iri nge nike. Nenge teke tepoi
ke pomai NeHalang lape iech toto.
5 Hei pakar nenge mele nauele i ero,
talue letena manmanna ngana nge NeHa-
lang mana. Pe hetalaulau lala nge NeHa-
lang ke kokoes nga sinanga pe nga miliko ke
NeHalang halaulaua i.
6 Pe hei pakar hel pomam ero. Iri te nanas
mene poinga poreke ngana nenga ich ke
nga NeHalang matana te mete lola.
7 O heleia helenga nei lange iri lochloch ke
te nanasia poinga nge pengpeng, pomalam
lape hulua te hele poreke iri ero.
8 Iri nenge te nekia reria misili mur pe
aloria mur ero, leteria manmanna ngana
losio ke ululo. Pe te poreke toto nge mele
hel nenge leteria manmanna nge NeHalang
ero.

9 Nga etue nenge ohas sue hei pakar e ene
ke mene halaunga, ohas pulut mene ero.
Onau teu ke nek nga ure nemur mukam.
Nenge ana hesinga iri ana non kina mol lo
(60). Pe lei nge non elle mana.
10 Pe hulua te eteia nge hei nem poia
ume urana ngana mur halang. Pe nauelele
tutuna mur ke nek. Pe hengaua hana nenge
teat nga tau ngana. Pe ume ke pomanga
hekuleileinga ana hei nge NeHalang nena
hana mur. Pe halaua iri nenge ure meena
ngana lohot nge iri. Pe tung teu tote i ke poia
ume urana ngana mur hel pule.

11 Pe hehei pakar nenge iri malolong
kura, ohas sue eria ero iange nga etue nenge
tela luluch nge hana lape telei haka mule pe
tehul rumeria lange Kristus.
12 Pe hei nem lape amneia ke poreke
toto iange tak hoa ngatanga hel nenga tele
ngana.
13 ✡Pe pule lape reria melei tana pe tetal
teua iri nga poinga nenge tei rara mana
pe teteu hel hotia ngunngununga nga pele
mur. Pule tetal teu pulut mene iri ke te hele
nga ure nenge reria ia ero.
14 ✡Ke iau e teke hehei pakar nenge iri
malolong telei mule ke te hoho pe tenau ele
tuturia mur pe reria pele mur. Pomalam
lape rera ngarang mur te hele poreke ita
ero.
15 Iange hehei pakar malolong ngana hel,
te saleke ke te nanasia non poreke ngana lo.

16 Nenge teke hei e nge letena manmanna
alona mur hel iri pakar, urana nge hei
nem nauele pakar nemur. Pomalam lape
tunge ume halang langa mata nenge Ne-
Halang ero. Iange mata nenge NeHalang
tenau mana lange pakar nemur nenge mele
nauele iri ero toto.

✡ **4:10:** 1Ti 2:3-4 ✡ **4:12:** Tit 2:15 ✡ **4:14:** 2Ti 1:6 ✡ **5:13:** 2Te 3:11 ✡ **5:14:** 1Ko 7:9

Tapoi Kenek Lange Mata Ana Hana Soksoke Ngana Mur

17 Mata ana hana soksoke ngana mur nenge te poia aria ume ke nek, urana nge hehei pe hana tepoi ke nek lange iri pe te olia iri nga aria ume palaungana nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga pe te hetottoro.

18 ✡Iange NeHalang nena helenga hele ke teke, “Urana nge none mene uruna ke pete tote ume ngana.” Pe helenga e pule hele ke teke, “A tom ele kolok hanna ero nga etue nenge i hakaka nga uit putana ke poi hotote nganangana mur nga kina. Iange ure nem ii pe ngaungau.”

19 ✡ ✡Nenge teke mele hele hote non soke e nga NeHalang nena mata nge poia poinga poreke ngana e, o longo taua mele nem ero. Pe nenge teke hana nai ma mol te heleia i pule pe reria helenga elle mana ke mange mele nem, iok, urana nge o longo lange iri.

20 ✡Ke nenge teke non soke e poia poinga poreke ngana, o hemes hote i nga muka nga NeHalang nena hana mur mataria pe o hele lange i ke o teke poinga nem poreke. Pomalam lape iri lochlolch nenge leteria manmanna te matau ke te poia poinga nem ero toto.

Paulus Heleia Timoti Ke Poi Kenek

21 Nga NeHalang pe Iesus Kristus pe reria angkelo mur nenge te henonou hote iri mataria, e teke o poia poinga nem lange hana lochloch pe o mala nge mele hel ero.

22 Letem matana ke nek pe o eusach ero nga nenge teke otal heke perim nge hana hel pe o tunge kerkerenga lange iri ke tera hite Non Soke ana ume. Otal teu luluche iong langa hana hel reria poinga poreke ngana ero, otu ke o lemlem mana.

23 Pe oin manmana ech ero. O inia uain unne sune pule ke hekerkereng ia sam pe halaua iong nga am haleles nenge lohotot ke kokoes mana.

24 Hana hel te amnei teu lange iri ero kura pe reria poinga poreke ngana lohot ke mallaha lo. Hel reria poinga poreke ngana mallaha ero pe lape lohot ke mallaha nga hoena kura.

25 Ke pomalam mana nga poinga urana ngana mur, nge hel mallaha pe hel te talkome pe lape te lohot ke mallaha nga hoena kura.

6

Hekuleileinga Ana Non Mur Tepoi Kenek

1 ✡Iok, iri nenge teume manmana nge hana hel, urana nge tepoi ke nek lange hana nenge tenau ele iri. Pomalam lape te hele poreke NeHalang ero pe poinga nenge ta lohot ke ita NeHalang nena hana mur, lape te hele poreke ero pule.

2 ✡Pe nenge teke hana nenge tenau ele reria hana mur tetu teu nga mata nenge NeHalang, iok, urana nge reria hana mur te poia iri ke nek toto pe te halau tote iri nga teume ngaria. Ke poinga nem henonou hote ke muteria taua iri iange iri titiria mur hel nga leteria manmanna ngana. Pe poreke nge te longo ole taua iri pe te hele lange iri ke te teke, “Ita titira mur hel ke pomalam mo longo taua imo ero.” O hetore iri nenge leteria manmanna nga ure nemur nenge e heleleia lala nge iong nei pe o teke te nanasia.

Umtutuna Ana Mute

3 ✡Mele lape hetoro ngana kuena nga ure nemur nenge e hetore lala nge iong nei. Pe ure nemur nenge e hetore lala nge iong nei i ure ngana sipona toto, nga hengetoro nenge Non Soke Iesus Kristus pe poinga nenge ta nanasia NeHalang, huna toto.

4 Mele nenge hetoro ngana kuena teke i toto pe i eteia ute pele ero. I poi haka hunelinga huuna nga nenge teke etei toto nga Kristus nena helenga luna mur. Poinga nem lape poi hote palhelinga pe penpeninga pe helenga poreke ngana mur pe ngununga pe riringa hel.

5 ✡Pe iri, leteria tumana nga ure poreke ngana pe helenga manmanna ngana tuteu nge iri ero, lape tehun hel luluch nge hehei pe hana ke kokoes mana. Pe leteria ke teke lape reria ure halang nga poinga nenge te nanasia NeHalang.

6 ✡Poinga nenge ta nanasia NeHalang poia ita ke rera ure halang nga nenge teke ta iech nga ure nemur nenge i sipona tunge at nge ita lo.

7 ✡Iange nga etue nenge tatara mur tehoe ita ke ta lohot nga ich nei, ta rahite ute e ero. Pomalam nga etue nenge ta mete lape ta rahite ute e ke tala muleia ero pule.

8 Ke urana nge ta iech nga ara ngaunga pe rera hengeron mur nenge NeHalang tunge iri lo.

9 Pe iri nenge lemeria ke reria umtutuna halang te puoloko teua iri nga totoinga mur nenge heporeke tote iri ke tetu ngaria poreke toto ol.

10 ✡Iange poinga nenge mutera tau tote umtutuna, i poinga poreke ngana mur huria toto. Mele hel te hile leteria manmanna ngana pe te amneia melmelenga halang nga poinga poreke ngana mur iange muteria tau tote umtutuna.

✡ **5:18:** Deu 25:4; Mat 10:10; 1Ko 9:9 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:20:** Epe 5:11 ✡ **6:1:** Epe 6:5 ✡ **6:2:** Plm 16 ✡ **6:3:** Kal 1:6-9 ✡ **6:5:** 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14 ✡ **6:6:** Pil 4:11-12; 1Ti 4:8; Hip 13:5 ✡ **6:7:** Job 1:21 ✡ **6:10:** Epe 5:5

Omes Ke Kerkereng Nga Letem Manmanna Ngana

11 ✡Timoti, NeHalang nena non iong toto
pe urana nge oheo ele tote iong nga poinga
poreke ngana nemur. Letem manmanna,
pe otu ke nek, pe o nanas mene poinga nge
pengpeng, pe oume mana nge NeHalang,
pe opoi ke urana, pe mutem taua hehei pe
hana.
12 ✡Opur kikim nga letem manmanna
ngana pe o rahit tote maulinga ke koko
nenge NeHalang hesilei hote iong ia.
Maulinga ke koko nem NeHalang tunge
lange iong, nga etue nenge o hele hote letem
manmanna ngana nga mallaha.
13 ✡Timoti, e hele ke kerkereng toto
lange iong nga Iesus Kristus pe NeHalang
mataria. NeHalang tunge maulinga langa
ure lochloch. Pe Iesus Kristus hele hote
letena manmanna ngana ke mallaha nga
Pontus Pilatus matana.
14 Ke nga iri nai mataria e hele ke kerkereng toto ke o nanas pengpeng ia NeHalang na helenga nemur. Pomalam mele ero
toto nge hottaua poinga poreke ngana e nge
iong, ke la het nga etue nenge ara Non Soke
Iesus Kristus at muleia.
15 ✡At mule ngana nem lape lohot pengpeng nga ana etue nenge NeHalang i sipona
talue. NeHalang nge i Non Soke nenge soke
toto nge hana soksoke ngana mur lochloch
pe i Naungaala ana non nenge palaungana
toto nge naungaala ana hana mur lochloch.
16 NeHalang i toro mana i non nenge tuke
maulul ke koko pe tuteu nga lemenga nenge
talkome ele tote i ke te esia ero toto. Pe
mele pele nakuna ero toto nge la rochroi
nga lemenga nem ke esia i. Hehei pe hana
lape te heto heke tote NeHalang nga kikina
ngana nenge tuke koko. Oe, Manmanna.

Paulus Heleia Iri Nenge Leteria Manmanna Pe Reria Ure Halang

17 ✡Pe hehei pe hana nga ich nenge reria
umtutuna pe urelu mur halang, o hele lange
iri ke o teke te palut laka rara pe leteria
manmanna nga reria ure nemur ero. O
teke leteria manmanna mana nge NeHalang nenge poia ita ke ta iech nga ure urana
ngana mur nenge tunge atat nge ita.
18 Pe o hele lange iri nenge reria ure halang nem ke o teke te poia poinga urana
ngana halang pule ke te halaua hehei pe
hana.
19 ✡Nenge teke tepoi ke pomalam lape te
hottaua reria kole hoena manmanna toto
ngana nenge halaua iri ke te maul nge he.
Pe maulinga nem i maulinga manmanna
toto ngana ia.

Paulus Nena Hengetoro Nenge Lange Timoti Hetala Ngana

20 Timoti, o nauele ume nenge NeHalang
tunge lange iong ke nek pe oheo ele tote iong
nga helenga tunten ngana mur nenge hana
nenge te eteia NeHalang ero te heleleia. Helenga nemur te heteto “letematana ngana
ana helenga” pe i manmanna ero.
21 ✡Iange mele hel te nanasia helenga
nemur, pe heueu nei leteria manamanna
ngana losio ke ulolo. E hetalaulau amo ke
NeHalang letena porekeia imo pe tululuch
nge imo lochloch. Ngana laka lom.

✡ **6:11:** 2Ti 2:22 ✡ **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 ✡ **6:13:** Ioa 18:36-37 ✡ **6:15:** Hem 17:14 ✡ **6:17:** Luk 12:20-21
✡ **6:19:** Mat 6:20 ✡ **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti
Alalaha Neingana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga
NeHalang lemene, ngana iau Iesus Kritus
nena hekulkulonga. Pomalam e haliu ho-
tote NeHalang nena helenga manmanna
ngana nga maulinga ke koko nenge tunge
Iesus Kristus.
2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange letem
manmanna ngana elle mana ke mange iau.
Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange
iong.
Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe
ara Soke Iesus Kristus leteria poreke ia iong
pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Meia Ita Lange NeHalang Ero

3 ✡Kokoes mana e hetalaulau am pe e hele
urana toto lange NeHalang. E hele urana
toto lange NeHalang nge e heto hekeke nga
letek urana ngana ke pomange lek tete mur.
4 Pe letek metene mule etue nenge e ua
am pe matam eina sio. Ke pomalam e teke
enau mule iong ke letek iech mule.
5 ✡Pe letek metene mule letem man-
manna ngana nenge kerkereng toto. Lete
manmanna ngana nenge pomam tu tala
nge lemte he Lois pe tam e Iunis nge nike. Pe
e eteia ke lete manmanna nem tu toto nge
iong.

Paulus Helete Metene Timoti

6 ✡Ke pomalam e teke e helete metene
iong nga tunginga nenge NeHalang tunge
lange iong nga etue nenge etal heke perik
nga houngam. E teke o poia tunginga nem
ana ume ke lohot ke palaungana toto ke puo
ke pomanga oan nge sapellala.
7 ✡Iange Opepengpeng nenge NeHalang
tunge at nge ita poia ita ke ta matau ero.
NeHalang tunge Opepengpeng nem ke hek-
erkereng ia ita ke ta poia ana ume nenge
mutera taua hehei pe hana pe ta nauele ita
ke nek.
8 Ke o haliu hote ara Soke nena helenga
urana toto ngana pe omeia iong ero. Iau e
popoia ume nem pe heueu nei etu nga tuele
au ngana. Pe onau meinga at nge iau ero. O
mene kerkerenga nge NeHalang pe o tatalo
ele iong ke o takisia melmelenga ke mange
iau nga helenga urana toto ngana ana ume.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge At Nge NeHalang

9 ✡NeHalang mene mule ita pe iua ita ke
nena hana mur ita. Pe rera poinga urana
ngana e poia NeHalang ke mene mule ita
ero. NeHalang ala hote ich ero kura pe
letena tuanin hot tele nike nga ume nenge
Iesus Kristus lape poia. Nga kue nem mana
letena porekeia ita pe mene ita ke nena
hana mur ita.
10 ✡Ke heueu nei ara Hemasinga Iesus
Kristus lohot nga mallaha lo. Ana non
hemallaha hote ke kerkerenga nenga
metenga lape hekou sue ita ero ol. Ke nenge
teke letera manmanna nga nena helenga
urana toto ngana, lape ta mene maulinga
ke koko pe ta mete ero ol.
11 ✡NeHalang talue iau ke iau hekulku-
longa pe iau hetoronga, iange i lemene
ke teke e haliu hotote helenga urana toto
ngana.
12 Ke ngana koi nenge e takisia melme-
lenga nei. Pe e meia iau nge etu nga tuele
au ngana ero iange e eteia non nenge letek
manmanna nge i. I Iesus Kristus pe e eteia
ke i lape nauele ume nenge tunge at nge iau,
ke ume nem lape tu ke nek kela het nga ana
non at mule ngana.
13 O nanas mene helenga manmanna
ngana nenge o longe nga halik. Iange he-
lenga nem pomanga helenga toto nenge
henonoua iong nga poinga urana ngana
nenge o hetore hehei pe hana. O hetore iri
pe letem manmanna toto nge Iesus Kristus
pe imo lochloch a tung tote letemo lange I.
14 ✡Ke o nauele tote ume nenge NeHalang
tunge lange iong. Pe Opepengpeng nenge
NeHalang tunge ke tuteu nge ita, lape ha-
laua iong ke nauele ume nem ke nek.

Hana Hel Te Urana Nge Paulus Pe Hel Te Poreke

15 Iong, o eteia ke iri lochloch ngana
nenga tuele tana nge Eisia tehul rumeria ia
iau lo. Pe Pikelus pe Hemokenes iri pule
tehul rumeria ia iau.
16 Pe e hetalaulau lange Non Soke ke ha-
laua Onesiporus pe nehei pe tutuna mur pe
iri lochloch ngana nenge tetu nga nena pele.
Iange i poia letek ke iech toto nga nenge etu
nga tuele au ngana pe nau meinga at nge iau
ero.
17 Ana non, nga etue nenge at nge Rom
pur kikina toto ke tango rere iau kela hot-
taua iau.
18 Iong oetei tote ke Onesiporus halaua
iau ke kokoes nga etue nenge etu nge Epe-
ses. Pe lemek ke e teke Non Soke letena
porekeia i nga etue palaungana nenge hes-
ilei hotote hehei pe hana.

2

1 Pomalam tuk, o mes ke kerkereng iange
nga letem manmanna ngana o nanas tau

✡ **1:2:** Ume 16:1; 1Ti 1:2 ✡ **1:3:** Ume 23:1 ✡ **1:5:** Ume 16:1 ✡ **1:6:** 1Ti 4:14 ✡ **1:7:** Rom 8:15 ✡ **1:9:** Epe 2:8-9; Tit 3:5 ✡ **1:10:** Hip 2:14 ✡ **1:11:** 1Ti 2:7 ✡ **1:14:** 1Ti 6:20

tote Iesus Kristus nenge nekia iong pe o longele i ke hekerkereng ia iong.
2 Helenga nemur nenge e haliu hotote lala nge hehei pe hana, o hetore mele hel nenge letem here iri ke te mene une ke te haliu hote lange hulua hel pule.
3 ✡Pe omes ke kerkereng luluch nge iau ke o takisia melmelenga nga Iesus Kristus ana ume, ke pomanga palinga hel ana hana mur nge temes ke kerkereng.
4 Palinga ana non nenge poia ana ume ke nek toto, teke heneue ana soke ke i non nenge mutena tau tote ana ume pe poia ume e ero ol.
5 ✡Iok, mele nenge etei tote songinga ana hotonga mur, lape song ke ristote pekngana mur ke i muka toto pe mene nena tunginga.
6 ✡Iong nenge emo kina iong toto lape o mene tele ngaunga nga am ume.
7 Pe letem metene lek helenga mur ke nek toto. Nenge teke o nanasia lek helenga lape Non Soke hemellehe letem ke o eteia ure lochloch.

Tanau Urume Iesus Kristus Na Poinga Mur Kenek

8 ✡Onau urume Iesus Kristus na poinga mur ke nek! Iesus Kristus lohot nga mata nenge ne Teuit pe NeHalang hemaul heke mule nga metenga. Helenga nem i helenga urana toto ngana nenge e haliu hote lala nge hehei pe hana.
9 ✡Iok, letem langa melmelenga nenge e takisia nga ume nei. Te kele iau ke manga kemenge kina e pe te tamal teua iau nga tuele au ngana. Pe NeHalang nena helenga, mele pele nakuna ero toto nge kele pe tamal teua nga tuele au ngana.
10 Ke pomalam e iech mana nge e takisia melmelenga mur pe e halaulaua non soke nena hana mur, nenge henonou hote iri ke iri pule te mene maulinga nge Iesus Kristus. Pe lape mene iri kela tetu luluch nge I, nga nena hemalmalinga palaungana nga tapa ke koko.
11 ✡Helenga nei manmanna toto koi:
Nenge teke ta mete luluch nge Kristus,
lape tatu ke ta maulul luluch nge I.
12 ✡Nenge teke tames ke kerkereng pe ta
takisia melmelenga,
lape ita ul ke ta nauele hehei pe hana.
Pe nenge teke tahul rumera ia i,
i lape hul rumena ia ita.
13 ✡Nenge teke letera manmanna ngana lo-
sio,
I lape rahit tote ita kura
iange I nena hana mur toto ita
pe I nakuna ero toto nge sau sue i sipona.

Non Toto Nenge Rahite NeHalang Ana Ume

14 ✡Kokoes o helete metentene lem hana mur nga helenga nenge e heleia lange iong lo. Pe o hele ke kerkereng lange iri nga NeHalang matana ke o teke te tuahel rara ia helenga mur luria ero. Iange poinga nem lape poi hote ute pele nge urana ero, i lape heporeke hehei pe hana nenge te longlongo nga leteria manmanna ngana.
15 ✡O rahite lem ume nem ke kerkerkereng pe o lohot ke iong NeHalang nena ume ana non nge urana. Pomalam lape o meia iong nga matana ero iange esia ke iong o haliu hot pengpengia nena helenga manmanna toto ngana.
16 ✡O kangkanga toto nga helenga poreke ngana mur, iange helenga nemur poia hehei pe hana ke tekel toto NeHalang ana.
17 ✡Reria hengetoro mur pomalaka nga chanchan poreke toto ngana nenge ngaulala nga mele singina. Pe Himenus iri nai Piletus te koko teu pule nga helenga poreke ngana nemur ana poinga.
18 Iri nai te hile helenga manmanna ngana pe te hele ke te teke NeHalang hemaul heke nena hana mur ke te lohaka mule lo. Ke helenga nei heporeke tote hehei pe hana hel leteria manmanna ngana.
19 ✡Pe NeHalang nena helenga lape lohot ke pomanga hele tal ngana ia. Hana nenge te nanasia NeHalang tepoi ke pomanga pele ana isong kerkereng ngana nenge NeHalang hemesia ke ratua ele pele. Pe NeHalang has heke helenga e nga isong neu ke pomai, “Non Soke eteia itei hel toto nenge nena hana muria iri,” pe “Iri lochloch ngana nenge te heto hekeke Non Soke tehul rumeria ia poinga poreke ngana.”
20 Nga pele palaungana e letena, kaliu ana lala pe lala tema. Hel te umeia nga ure nemur nenge ururia haka toto pe hel teles hote nga ae pe hel te umeia nga ich pilpile ngana. Nemur nenge te umeia nga ure nemur nenge ururia haka, te mene hote ke tepoi umeia nga ngaunga matana ana etue mana. Pe nemur nenge teles hote nga ae pe nenge te umeia nga ich pilpile ngana tepoi umeia nga etue lochloch.
21 Ke pomalam mele nenge hul rumena ia poinga poreke ngana pe tuke lemlem, poi ke pomanga kaliu nenge teume hote nga ure chalemlem ngana mur nenge ururia haka pe tepoi umeia nga ngaunga matana ana etue. Ke NeHalang lape mene hana nemur

✡ **2:3:** 2Ti 1:8 ✡ **2:5:** 2Ti 4:8 ✡ **2:6:** 1Ko 9:7 ✡ **2:8:** Rom 1:3; 1Ko 15:4 ✡ **2:9:** Epe 3:1, 13; Pil 1:12-14 ✡ **2:11:** 2Ko 4:11 ✡ **2:12:** Mat 10:33 ✡ **2:13:** Rom 3:3-4; Tit 1:2 ✡ **2:14:** 1Ti 6:4; Tit 3:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:6 ✡ **2:16:** 1Ti 4:7 ✡ **2:17:** 1Ti 1:20 ✡ **2:19:** Num 16:5; Isa 52:11; Ioa 10:14; 1Ko 8:3

nenge pomai ke te umeia nena ume urana ngana mur.

22 ✡Iok, Timoti nenge teke lemem nge o lohot ke iong kaliu urana ngana nenge NeHalang poi nena umeia, ohul rumem totoia poinga tunten ngana nenge lolomele mur muteria tautaua. Letem manmanna nge NeHalang pe omes ke kerkereng nga poinga nge pengpeng pe mutem taua hehei pe hana. Pe otu ke nek luluch nge hehei pe hana hel pule nenge leteria lemlem pe te hetalaulau lala nge Non Soke ke hekerkereng ia iri ke te nanasia I.

23 ✡Pe otal teu luluche iong lange hana nenge te nanasia helenga tunten ngana mur ero, iange hunelinga lohotot laka nga helenga porekreke ngana nemur.

24 Iong none nenge o umumeia Non Soke ana ume ke otal teua iong langa hunelinga ero toto. O ton mene letem inin ngana pe opoi ke nek lange hana lochloch pe o lohot ke iong hetoronga nge urana.

25 Pe opoi ke urana lange iri nenge tepoi poreke iong, pe o hepengia iri pe lape NeHalang halaua iri ke te eteia helenga manmanna ngana pe te hulia leteria ke te nanasia I.

26 Iange hana nemur non poreke ngana liliu ele iri ke teha nga ana upa lo. Pe pallaklaka ia iri ke te nanas mene i pe te popoia ana ume. Pe nenge teke te eteia helenga manmanna toto ngana, lape leteria mallaha pe te ua hot mule nga non poreke ngana ana upa.

3

Ure Meena Ngana Halang Lape Te Lohot Nga Etue Hetala Ngana

1 ✡Iok, ure nenge e teke oetei tote ngana koi nei: Nga etue hetala ngana, hana porekreke ngana mur lape te poia ure meena ngana halang ke lohotot nge hehei pe hana urana ngana mur.

2 Iange hana porekreke ngana nemur lape leteria tu mana nge iri siporia, pe muteria tau tote umtutuna, pe lape te heto hekeke iri siporia, pe te penpenia hana hel, pe te hele poreke NeHalang. Pe pule lape te longo taua tetemeria mur pe tataria mur ero ol. Pe poinga urana ngana nenge mele hel te poia lange iri, te hele urana ia ero. Pe leteria metene NeHalang ero pe tetu mana nga poinga porekreke ngana mur.

3 Pe lape muteria taua mele ero, pe tepoi ke nek lange mele pele ero pule. Pe tenau ele singiria lemene ngana mur ero, pe leteria inin ke kokoes. Pe temil toto ke te heporeke hehei pe hana tetu ngaria, pe lape tepoi poreke hana halang, pe lemeria ero totoia poinga urana ngana mur.

4 Leteria tuanin ke nek ero, pe te nanas pulut mene leteria tuanin ngana nenge poreke, pe lape te tung heke mule pekngaria mur langa reria ngarang mur peria. Pe pule te teke iri hehei pe hana papalauna lo ke te heiech ia singiria nga poinga poreke ngana pe muteria taua NeHalang ero.

5 ✡Iri te koko luluch nge NeHalang nena hana mur ke te hetalaulau pe te teke leteria manmanna. Pe nga leteria, tehul rumeria ia NeHalang nena kerkerenga nenge hululia hehei pe hana. Ke pomalam o kangkanga toto hana nenge pomai aria.

O kangkanga toto aria iange

6 hel nge iri teteu nga NeHalang nena hana mur hel reria pele pe te pallakaia hehei nenge leteria matana ke nek ero ke leteria manmanna nge iri. Ngana laka hehei nenge te nanas mene singiria lemene ngana mur pe te muta toto nga poinga poreke ngana. Pe reria poinga poreke ngana nem kik heke tote iri ke teare ke nek ero.

7 Hehei nemur te teke te eteiteia ure heueu ngana hel pe te etei tote helenga manmanna toto ngana ero.

8 ✡Pe hana nemur tepoi ke pomange Ianes pe Iampres nge singiria sesia Moses pe singiria sesia helenga manmanna toto ngana pule. Leteria tumana nga poinga porekreke ngana mur pe NeHalang hul rumena totoia iri iange leteria manmanna nga helenga manmanna ngana ero.

9 Pe reria poinga nenge te teueu nga hehei pe hana leteria lape tuke sase ero, iange reria poinga mallaha nga hulua mataria pe lemeria ero ia iri ke pomange Ianes pe Iampres.

Timoti Nanasia Paulus Nena Poinga Mur

10 Pe Timoti iong, o etei tote etu ngak pe lek hengetoro mur pe letek tuanin ngana mur. Pe o eteia ke iau letek manmanna toto nge Kristus pe emes ke kerkereng nga ure poreke ngana mur nenge te lohotot nge iau. Pe letek inin taua hehei pe hana ke ueiuei ero iange mutek tau tote iri.

11 ✡Iong o eteia ke hana te poia ure meena ngana halang ke lohot nge iau ke e takisia melmelenga nga kileng nenge Antiok pe nge Ikonium pe nge Listra. Pe Non Soke halau tote iau nga melmelenga nemur.

12 ✡Melmelenga nenge lohot nge iau nei nau taua helenga manmanna ngana nei: Iri lochloch nenge te hemeile teua iri nge Iesus Kristus pe te nanasia NeHalang nena poinga mur, hana porekreke ngana mur

✡ **2:22:** 1Ti 6:11 ✡ **2:23:** 1Ti 4:7 ✡ **3:1:** 1Ti 4:1 ✡ **3:5:** Mat 7:15, 21; Tit 1:16 ✡ **3:8:** Exo 7:11 ✡ **3:11:** Ume 13:14-52; 14:5, 8-20 ✡ **3:12:** Mat 16:24; Ioa 15:20; Ume 14:22

lape te poia ure poreke ngana halang ke lohot nge iri.

13 Pe hana porekreke ngana mur lape te pallaka ia mele hel ke emule mana, pe mele hel lape te channanga mulmule mele hel pule. Pomalam reria poinga poreke ngana mur la ke poreke tototo ol.

14 Timoti iong o eteia, helenga nenge poia iong ke letem manmanna, i helenga manmanna ngana ia iange sam kikina nge iri nenge te hetoro iong ia. Pomalam o rahite ke kerkereng pe o mene une kela.

15 Pe letem metene nei pule: Nga iong kino ngam nike tam hetore iong ke o eteia Non Soke na Helenga nenge tema sio nga alalaha mur. Pe Helenga nem tunge letematana ngana lange iong ke o mene maulinga ke koko nga letem manmanna ngana nge Iesus Kristus.

16 ✡Nge nike NeHalang Opene halau tote hana nemur nenge tehas sue nena Helenga. Ke pomalam Helenga nem urana pe tunge letematana ngana nga helenga manmanna toto ngana at nge ita. Pe henonoua ita nga rera poinga poreke ngana mur, pe hepengia tai ngara mur, pe hetore ita nga poinga nge pengpeng.

17 NeHalang tatalo ele nena helenga nem ke hekerkereng ia nena hana mur ke te poia ume urana ngana halang. Pe helenga nem halaua iri ke temes ke kerkereng nga ume nemur nenge I lemene taua ke te poia.

4

Paulus Hekerkerengia Timoti Ke Poia Ana Ume

1 Nga hoena Iesus Kristus lape at mule pe i non palau nenge lape nauele hehei pe hana lochloch. Pe i lape amnei teu lange iri nenge te maulul pe nenge te mete. Ke nga NeHalang pe Iesus Kristus mataria e hele ke kerkererng toto lange iong ke pomai:

2 Kokoes o haliu hote NeHalang nena helenga lala nge hehei pe hana ke te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur pe te nanasia poinga nge pengpeng. O tunge hengetoro urana ngana lange iri ke te nanasia pe letem inin taua iri ero.

3 ✡Iange etue nem lape at pe hehei pe hana lape te longo langa helenga manmanna ngana ero ol. Pe lape te nanas mene lemeria ngana ke te tango rara hetoronga hel pule. Pe hetoronga nemur lape te heiechia iri nga helenga pallaklaka ngana mur nenge muteria tautaua.

4 Ke iri lape talngaria hit nge te longe helenga manmanna toto ngana pe te longo la mana nga nananga poreke ngana mur ol.

5 Pe iong, o nanasia poinga nem ero! Kokoes letem tuanin ke nek pe omes ke kerkereng ke o takisia melmelenga mur nenge te lohotot nge iong. Pe o haliu hote Helenga Urana Toto Ngana lange hehei pe hana pe o heulo hote ume nem ke pomanga NeHalang nena ume ana non.

6 ✡Iange iau, ak etue nenge e meteia heroi lo. Pe epoi ke pomanga uain nenge tunginga ana nenge te pasiling hot lochloche lange NeHalang.

7 ✡Iau e umeia ure lochloch ngana nenge NeHalang tal hote iau ke e poia. E haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana ke kerkereng toto. Nem pomanga iau non nenge songia songinga nge urana. Pe e rahite NeHalang nena helenga pe letek manmanna ngana ke kerkereng. Pe e heulo hote songinga nem ke langa hetala ngana lo.

8 ✡Ke heueu Non Soke tatalo ele lek tunginga e lo. Iange iau e nanasia poinga nge pengpeng pe e eteia ke I lape hetue iau ke iau non nge pengpeng. Non Soke i hesileinga ana non nge pengpeng. Pomalam lape tunge tunginga nem at nge iau nga etue nenge at muleia ke hesilei hotote hehei pe hana. Pe lape tunge at nge iau toro ero. Non Soke lape tunge tunginga nem lange iri lochloch ngana nenge muteria toto nge te kulala ke te naue i nga at mule ngana.

Paulus Teke Timoti Lange I Ke Ueiuei

9 Oiat nge iau ke ueiuei mana,

10 ✡iange Temas mutena taua poinga nemur nga ich pe ua ak ke lange Tesalonika lo. Pe Keresen pau kou la ke ume nge Kalasia pe Titus la ke ume nga tuele kina nenge Talmatia.

11 Pe Lukas i toro mana koi tululuch nge iau ol. Ke pomalam o hele nge Makus ke at luluch nge iong. Iange i lape halau tote iau nga lek ume nei.

12 Eh oe, Tikikus pule ngana pau kou ekulosia ke lange Epesus.

13 ✡Nga etue nenge oiat, o mene lek hengeron sase ngana pe lek alalaha ana lulinga mur nge e hilesue nge Troas nga ne Kapus nena pele. Letem metene lek alalaha mur nenge teume hote nga huros singina pe o mene pule.

14 ✡Iok, ute e nge e teke e heleia lange iong ngana koi nei; ne Aleksanta nenge umume nga ure meena ngana mur poia poinga poreke ngana halang at nge iau. Pe poinga nenge poia at nge iau nem lape Non Soke tuachol mule lange i.

15 Ana non mes ke kerkereng toto ke teke sisparai ia helenga urana ngana nenge e haliu hotote. Ke iong pule onau ala am nge i ke nek.

✡ **3:16:** Rom 15:4 ✡ **4:3:** 1Ti 4:1 ✡ **4:6:** Pil 2:17 ✡ **4:7:** 1Ti 6:12 ✡ **4:8:** 1Ko 9:24-25 ✡ **4:10:** Ume 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14 ✡ **4:13:** Ume 20:6 ✡ **4:14:** Isa 59:18; Rom 2:6

16 Nga tele ngana toto helenga palaungana mene iau pe emes ke e hele ala ak pe hana lochloch te ua ak. Mele pele halaua iau nga helenga ero pe reria poinga nem, e hetalaulau ke e teke NeHalang tunge tuangachol poreke ngana lange iri ero.
17 Nga etue nem Non Soke at ke mes luluch nge iau pe hekerkereng ia iau ke e haliu hote nena helenga lange hana lomonmona ngana mur nga lamau ke te longe. Pe i sipona halaua iau nga helenga palaungana nem ke ure poreke ngana lohot nge iau ero. Nem pomanga huros inolo palaungana e nge teke sapia iau ke e mete. Pe ero, Non Soke at pe ua totoia iau.
18 Ke e eteia ke Non Soke lape poi ele iau nga ure poreke ngana mur pe mene iau la ke nek nga nena naualanga pe nekinga nga tapa. Ta heto heke Non Soke nga nena hemalmalinga palaungana ke koko. Oe, Manamanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iok, o tunge lek apalanga lange Prisila, pe Akuila, pe Onesiporus, pe nehei, pe tutuna mur, pe iri lochloch ngana nenge tetu nga nena pele.
20 ✡Erastus pau kou tunge Korin kura pe e hilesue Tropimus nge Miletus iange singina haleles.
21 Lemek ke e teke oat ke ueiuei iange lape pitte pe tuttula ana etue lohot ke poi ele iong. Epulus pe Patens pe Linus pe Klaotia pe NeHalang nena hana mur nga lamai, te hekule reria apalanga lange iong.
22 E hetalaulau ke Non Soke tululuch nge iong nga opem ke hekerkereng ia iong pe NeHalang nena halaunga tululuch nge imo pe heurana ia letemo ke ma ke nek. Ngana laka lom.

✡ **4:19:** Ume 18:2; 2Ti 1:16-17 ✡ **4:20:** Ume 19:22; 20:4; Rom 16:23

Titus
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Titus

Paulus Hetoro Hite Titus

1 Titus, iau Paulus koi ehas ia alalaha nei
pe ehas ia ke lange iong. Iau e umume
nge NeHalang pe Iesus Kristus tal hote iau
ke nena hekulkulonga ana non. Pe kulosia
iau ke e hekerkereng ia NeHalang nena
hana mur leteria manmanna ngana. Ngana
laka NeHalang nena hana mur nenge hes-
ilei hote iri lo. Pe e hetore iri nga helenga
manmanna ngana nenge halaua iri ke te
nanasia NeHalang nena poinga mur.
2 ✡Nge nike toto NeHalang ala hote ure
lochloch ero kura pe hele ke teke lape tunge
maulinga ke koko at nge ita. Pe NeHalang
pallaklaka erochro. Ke pomalam e hek-
erkereng ia hehei pe hana leteria nga he-
lenga manmanna ngana nem, ke te kulala
tote maulinga ke koko nenge NeHalang lape
tunge at nge ita.
3 NeHalang i non nenge mene mule ita
pe poia iau ke e haliu hote nena helenga
nga mallaha, nga ana etue pengpeng nenge
i sipona talue.
4 ✡Titus ita nai letera manmanna nge
Iesus Kristus ke pomalam e hetue iong ke
tuk iong. Pe e hetalaulau am ke Temere
NeHalang pe ara hemasinga Iesus Kristus
leteria porekeia iong pe te heurana ia letem
ke ma ke nek.

Titus Ana Ume Nenge Poia Nge Krit

5 Iok, e hile sio mene iong nge Krit iange
e teke otu ke opoi heule lem ume mukam.
Lem ume nenge otal hote almasinga ana
hana hel ke iri muka nge iri mata mur pe o
poia ke pomanga e hele ngak nenge e teke:
6 ✡O hemes hote almasinga ana hana mur
nenge hehei pe hana te naue ke iri hana
urana ngana mur pe telei ke hehei ellechle
mana. Pe tuturia mur leteria manmanna
nge Kristus pe te longo tautau pe te hele
poreke iri nga poinga poreke ngana e ero.
7 Ke non nenge pomalam urana nge lohot
ke i mata ana naungaala. Iange non nenge
nauele mata nenge NeHalang rahite NeHa-
lang ana ume laka. Pomalam te hemasia
reria inga mur ke nek ke hehei pe hana
te esia poinga poreke ngana e ero toto nge
iri. Pe reria polotana ero, pe leteria inin ke
ueiuei ero, pe tein rara ero, pe tepal hel rara
ero. Pe heo ngana toto nge te channanga ia
mele hel pe te lololoch ure ke reria ia.
8 Hana nenge pomam urana nge lete-
ria tuanin ke nek, pe muteria taua poinga
urana ngana mur, pe tenau ele lang mur
nenge teat nga kileng tau ngana. Pe tetu
ke pengpeng, pe te nanasia NeHalang nena
poinga mur, pe tenau ele singiria lemene
ngana mur ke nek.
9 Urana nge tera hite helenga manmanna
ngana nei ke kerkereng ke pomanga mo
hetoro ngamem ia. Ke pomalam lape te
hekerkereng ia hehei pe hana leteria nga
hengetoro manmanna ngana. Pe pule lape
te hekou sue hengetoro nemur nenge man-
manna ero.

Poinga Nenge Lohot Nge Iri Mata Mur Nge Krit

10 ✡Urana nge o henonou hote almasinga
ana hana mur nenge pomam. Iange hana
halang nga letera te nanasia NeHalang
nena helenga ero ol. Te hele ngaria ngana
ngana erochro pe te pallaklaka hali. Pe Iuta
mur hel kou te muka toto ia poinga nem. Te
channanga ke te hele ke te teke, “Mele hel
nenge terir us ero lape NeHalang nena hana
mur ia iri ero!”
11 ✡Hana nenge pomam te tangtango kue
nenge te lololoch ure. Ke pomalam a hele
salia iri ke tehet nga reria poinga nem.
Iange te heporeke hana hel pe reria hehei
mur pe tuturia mur pe aloria mur ke teare
poreke.
12 Nge nike, reria hetatalonga ana none
nge Krit hele ke teke, “Krit mur iri hana
nenge te pallaka hali pe reria melei tana
hali pe tengau hali pe iri huros inolo poreke
ngana mur.”
13 ✡Hetatalonga nena helenga nei man-
manna. Ke pomalam o hele ke kerkereng
toto lange iri ke te rahit mule leteria man-
manna ngana mur ke kerkereng,
14 ✡pe tepal talngaria langa Iuta mur reria
nananga nenge tepoi heke menmene ero.
Pe pule tepal talngaria langa hana nenge
tehul rumeria ia helenga manmanna ngana
reria hotonga mur ero.
15 Hehei pe hana nenge leteria lemlem te
teke ure lochloch ngana nenge NeHalang
umeia te urana. Pe iri nenge leteria mutaia
poinga poreke ngana pe leteria manmanna
ero te teke ute pele nge urana nga mataria
ero. Leteria matana ngana poreke lochloch
pe te amnei urume utar nenge urana pe
utar nenge poreke ero toto.
16 ✡Iri te teke te eteia NeHalang pe reria
poinga mur henonou hot pengpengia ke
tehul rumeria toto ia NeHalang, iange hana
nenge te longo olole lape te poia ute pele ke
lohot ke urana ero.

✡ **1:2:** Kol 1:27 ✡ **1:4:** Rom 1:7; 2Ko 8:23; Kal 2:3 ✡ **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 ✡ **1:10:** 1Ti 4:7 ✡ **1:11:** 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 ✡ **1:13:** 2Ti 4:2 ✡ **1:14:** 1Ti 4:7 ✡ **1:16:** 1Io 1:6; 2:4

2

Tuluk Mur Nga Mata Mur Nge Krit

1 Pe Titus iong, o hele ke kerkereng lange
hehei pe hana ke te nanasia poinga urana
ngana nenge lohot nga hengetoro man-
manna ngana.
2 O hetore hana nenge te tuauna lo ke
o teke; leteria matana ke nek pe tera hite
leteria manmanna ngana ke kerkereng, pe
tein rara ero, pe tenau ele singiria lemene
ngana mur ke nek, pe muteria taua hehei
pe hana, pe temes ke kerkekreng ke kokoes
nga poinga urana ngana mur.
3 ✡Pe o hetore hehei nenge te tuauna pule
ke o teke te nanasia poinga nge pengpeng,
pe te hele poreke rara ero, pe tepur sakililia
uain in ngana ero. Urana nge te hetoro pule
nga poinga mur nge pengpeng.
4 Pomalam lape te hetore hehei malolong
ke muteria taua eria mur pe tuturia mur.
5 ✡Pe leteria matana ke nek pe te tuamasia
reria inga mur ke te lemlem mana. Pe te
hetore iri pule ke tenau ele reria pele mur
pe aloria mur ke nek pe te longo tau mene
eria mur. Pomalam lape mele pele hele
poreke NeHalang nena hengetoro mur ero.
6 Iok, o hetore hana lolomele ke pomalam
pule ke leteria matana ke nek pe te hemasia
reria inga mur.
7 ✡Pe o henonou hote lem poinga urana
ngana mur nga ure lochloch ngana nenge
o popoia. Pomalam lape hana te naue pe
te nanasia poinga urana ngana nenge po-
mam. Nga lem ume nenge o hetottoro,
letem matana ke nek pe o hele hot pengpen-
gia poinga manmanna ngana.
8 ✡O heleia helenga nge manmanna
pe pengpeng mana. Pomalam lape lem
ngarang mur te meia iri pe tetue ita nga
helenga poreke ngana e ero.
9 ✡Pe o hetore hekuleileinga ana hana
mur ke te longo tau mene aria ae huna mur
pe te poia iri ke te iech nga ure lochloch
ngana nenge te popoia. Pe te echachau
mule helenga e lange iri ero toto.
10 Pe pule te keme nge aria aehuna
mur ero. Pomalam aria ae huna mur te
eteia ke iri hana urana ngana. Pe reria
poinga urana ngana nem rahit heke tote ara
Hemasinga NeHalang nena hengetoro mur
ke hulua leteria manmanna ia.

NeHalang Hemas Mule Hulua Lochloch

11 Urana nge ita lochloch ta nanasia
poinga nemur nenge e heleleia iri nei.
Iange NeHalang nena poinga urana toto
ngana nenge letena porekeia hehei pe hana
lochloch pe hemas mule iri, lohot nga mal-
laha lo.
12 ✡Pe NeHalang na poinga urana ngana
nem teke hetore ita heueu nei ke tahul
rumera ia i ero ol, pe ta kangkanga toto nga
poinga mur nenge poia ita ke ta kel toto ana.
Pe hetore ita ke letera tuanin ke nek pe ta
hemasia rera inga mur ke nek pe ta nanas
mene nena poinga mur. O kangkanga toto
nga helenga poreke ngana mur, iange he-
lenga nemur poia hehei pe hana ke tekel
toto NeHalang ana.
13 Ara Palau Iesus Kristus i NeHalang pe
tatu ke pomalam mana ke ta kulele etue
nenge at muleia ke mene mule ita. I lape
lohot nga mallaha nga etue nem luluch
nga lemenge pe hemalmalinga nenge Ne-
Halang.
14 ✡Iesus Kristus tunge i sipona ke mete
ke hemas mule ita nga rera poinga poreke
ngana mur. Pe helemlem heke ita ke nena
hana mur toto ita pe ta nanas mene poinga
urana ngana mur.
15 ✡Titus, ure nemur o hetoro sue lange
hehei pe hana pe o hele ke kerkereng pe o
hekerkereng ia iri ke te nanasia. Pomalam
lape lem helenga mahoa iri lochloch.

3

Poinga Urana Ngana Nenge Ta Nanasia

1 ✡Pe o helete metene hehei pe hana ke
te longo taua hana nemur nenge te mene
kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana.
Pe te angala mana ke te poia poinga urana
ngana mur.
2 Pe o hele lange iri ke tetu ke nek pe teare
luluch nge hehei pe hana ke nek pe tepoi ke
nek lange hulua lochloch pe te hele poreke
mele hel ero.
3 ✡E hele ke mai iange nge nike ita letera
matana ke nek ero pe ta longo taua Ne-
Halang nena helenga ero toto. Iange non
poreke ngana channanga ia ita ke ta nanas
mene poinga poreke ngana nemur nenge
singira lemene tautaua. Pe poinga poreke
ngana nemur tetu ke te kerkereng toto nge
ita pe ta ngunngunu ia mele hel nga reria
ure mur. Pe hehei pe hana te hesis tote ita
pe ita pule ta hesisis ia iri.
4 Pe ara hemasinga NeHalang mene mule
ita nga etue nenge i sipona talue nike.
Nenge hemallaha hote ke i non nge urana
pe i nekinga ana non.
5 ✡Pe NeHalang mene mule ita nga rera
poinga pengpeng ngana mur nenge ta
popoia ero. Mene mule ita iange letena
ia ita. Ke NeHalang mene mule ita nga

✡ **2:3:** 1Ti 3:11 ✡ **2:5:** Epe 5:22 ✡ **2:7:** 1Ti 4:12 ✡ **2:8:** 1Pi 2:15 ✡ **2:9:** 1Ti 6:1 ✡ **2:12:** 1Io 2:16 ✡ **2:14:** Exo 19:5; Deu 7:6; Ezk 37:23; Kal 1:4; 1Pi 2:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:12 ✡ **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 ✡ **3:3:** 1Ko 6:9-11; Epe 2:1-2; 5:8 ✡ **3:5:** 2Ti 1:9; Hip 10:22 ✡ **3:6:** Ume 2:17-18

henuninga pe ta lohot ke ita heueu ngana mule nga Opepengpeng.
6 ✡Pe NeHalang tung lochloche kerkerenga nenga Opepengpeng at nge ita iange nga ume nenge ara hemasinga Iesus Kristus poia.
7 Ke ita ta lohot ke ta pengpeng nga NeHalang matana nga nena poinga urana toto ngana mana. Ol pe ta kulala tote maulinga ke koko nenge NeHalang heleia ke teke tunge at nge ita pe tala ke tatu luluch nge I.

Poinga Urana Ngana Nenge NeHalang Nena Hana Mur

8 Helenga nenge e heleleia iri nei manmanna toto koi. Pe e teke o hetore ke kerkereng lange hehei pe hana ke te eteia ke nek. Pomalam iri nenge leteria manmanna nge NeHalang tetal teu tote iri ke te poia ume urana ngana mur. Pe ume urana ngana nenge pomam lape halaua hulua lochloch.
9 ✡Pe otal teu luluche iong langa ure nemur ero; helenga nemur nenge luria ero pe nananga nga sisala nga nenge tete mur pe hunelinga pe echachalanga nga Moses nena hotonga mur. Iange ure nemur lape tepoi hote ute pele nge urana ke halaua mele pele ero.
10 ✡Pe o hele ele mele nenge te teke helas lele NeHalang nena hana mur. O hele ele i ke elle, nem pe henai pe nenge teke longo lange iong ero ohul rumem ia i.
11 Iong o eteia ke mele nenge pomam hile kue nge pengpeng lo pe lape nena poinga poreke ngana mur te heporeke tote i.

Paulus Na Helenga Lisala Ngana

12 ✡Nga letek e teke e kulosia Atemas ma Tikikus ke lange iong ke mene mullim. Pe nenge teke la ke lohot nge iong lo, iok oiat ke o saolia iau nge Nikopolis. Iange e teke ela ke etu nga lamau nga lukunna ana etue.
13 ✡Iok, non nenge etei tote hotonga, nenge ene Senas iri nai Apolos lape te mana nga imot nga malang sase ngana. Pe e teke o halaua iri ke nek toto nga ure nemur nenge muteria taua ke te mene.
14 ✡Ita rera hana mur nge Krit te mene hengetoro lo pe e teke te poia ana ume ke lohot ke te halaua hehei pe hana lochloch nga reria poinga urana ngana mur. Iange lape tetu mana pe te nanasia NeHalang nena poinga mur ero.
15 Iok Titus, iri lochloch ngana nenge te tululuch nge iau nga lamai te hekule reria apalanga lange iong. Pe o tunge lemem apalanga lange iri lochloch ngana nenge leteria manmanna ngana elle mana ke pomange imem.

E hatalaulau ke NeHalang na halaunga palaungana tululuch nge imo lochloch. Ngana laka lom.

✡ **3:9:** 2Ti 2:14, 16 ✡ **3:10:** Mat 18:15-17 ✡ **3:12:** Epe 6:21-22; Kol 4:7-8 ✡ **3:13:** Ume 18:24; 1Ko 3:5-6 ✡ **3:14:** Epe 4:28

Pilemon
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Pilemon

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Pe
te tamal teua iau nga tuele au ngana iange
e umume nge Iesus Kristus. Imem nai tira
Timoti mo hekule alalaha nei ke lange Pile-
mon iong.

Pilemon, imem pekngamem iong iange o
umume nge Iesus pule.

2 ✡Pe pule alalaha nei lange iri mata
nenge te eukiraurau nga lem pele pe lange
liura Apia pe Akipus. Akipus i non nenge
ume luluch nge ita pe puria kikina ngana
toto ke manga palinga hel ana none.

3 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe
Non Soke Iesus Kristus leteria porekeia imo
pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Iech Nga Pilemon Na Poinga Urana Ngana

4 Pilemon, iau letek metentene iong nga
etue nenge e hetalaulau. Pe e heto heke ak
Soke NeHalang ke kokoes,

5 iange e longe pingam nge letem man-
manna nge Non Soke Iesus pe mutem tau
totote NeHalang nena hana mur.

6 Letem manmanna ngana poia iong ke
o tung ke kokoes. Pe e hetalaulau am ke
lem poinga nenge o tungtung nem puo ke
palaungana. Ke pomalam lape oetei tote
ure urana ngana mur lochloch nenge ta
menmene nge Kristus.

7 ✡Neingak, iong o helemlem heke tote
NeHalang nena hana mur leteria nga lem
poinga nenge mutem tautaua iri. Pe lem
poinga nem pule, poia iau ke e iech toto pe
letek ma ke nek.

Paulus Onteia Pilemon Ke Mene Mule Onesimus

8 Heueu nei e teke e hele lange iong ke o
poia poinga urana ngana e. Kristus i sipona
hekerkereng ia iau ke e onteia iong ke o poia
poinga urana ngana nem.

9 E poi ke pomai pe singik poreke mule
lange iong iange ita nai ta etei hel ita ke nek
toto, pomalam e teke e hele ke nek mana
lange iong. Iau Paulus pe e tuauna ol, pe
pule heueu nei etu nga tuele au ngana iange
e umume nge Iesus Kristus.

10 ✡E teke e hele lange iong ke o mene
mule Onesimus. Onesimus poi ke manga
tukia toto, iange i at nge iau nga etue nenge
etu nga tuele au ngana pe e halaua i ke
letena manmanna toto nge Kristus. Ke po-
malam e hetue i ke tukia.

11 Nge nike Onesimus halaua iong nga
ume urana ngana pele ero, pe heueu nei ol
lape halaua ita nai ke nek toto.

12 Iau e tung tote letek lange i pe heueu
lape e kulosia i la mule nge iong.

13 Pe nenge teke e rahite i ke tu luluch nge
iau, e iech toto nga nem pule. Iange iau etu
nga tuele au ngana pe i lape mene mullim
ke halaua iau ke e haliu hote Helenga Urana
Toto Ngana.

14 Pe lemek ero nge e poia poinga nei, e
teke e ontei tele iong mukam. Lemek ero
nge e echia iong ke o poia poinga urana
ngana e at nge iau. Urana nge o poia nga
iong sipom lemem ngam. Ke pomalam eun
ele i ero.

15 Pe Onesimus kangkanga am ke mala
pol lo pe lape NeHalang teke poia ke pomam
ke o mene mule i ke tu toto luluch nge iong
ke kokoes ol.

16 ✡O mene mule i pe o nausio mene i
ke pomanga lem tula nenge ume manmana
nge iong ero. O naue i ke pomanga lem non
ia pe o naue i ke pomanga tim ia. Iau mutek
tau tote i ke pomalam e tung tote letek lange
i. Pe iong lape mutem taua i iange lem non
ia pe lape mutem tau tote i iange letena
manmanna nge Non Soke ke ulolo.

17 Iau neingak iong toto nenge ita nai ta
umume nge Non Soke pe opoi ke urana
atat nge iau. Ke pomalam o mene mule
Onesimus pe opoi ke urana lange i pule.

18 Pe nenge teke poia hanganok nge iong
lo, ohas sue ek ke iau sipok e tuacholia. Pe
nenge teke poia poinga poreke ngana e nge
iong, nem pule ma haka nge iau ol.

19 Iau Paulus koi pe ehas ia helenga ne-
mur nga perik. Iau sipok lape e tuacholia
hanganok nem. Pe iong, lem hanganok tu
nge iau nga nenge e hemasia otu ngam, pe
lemek ero nge e hele teu langa nem.

20 Atong tik, ita nai ta umume nge ara
Soke Kristus. Pe nenge opoi ke urana lange
Onesimus, lape e iech toto.

21 Iau ehas ia alalaha nei lange iong iange
e eteia ke lape o poia ume nenge e heleia
lange iong, pe lape o poia ke puo ke palaun-
gana.

22 ✡Pule e teke o tatalo ele lem pele ana
tokola e ke ela pe etuia. Iange eteia ke
NeHalang lape longe lemo hetalaulaunga
mur pe lape poia iau ke ela mule nge imo.

Hengekulo Mur

23 ✡None nge ene Ipapras hekule nena
sinanga palaungana lange iong. Imem nai
motu nga tuele au ngana nei iange i pule
haliu hotote Iesus Kristus nena helenga
mur.

✡ **1:2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 ✡ **1:7:** 2Ko 7:4 ✡ **1:10:** 1Ko 4:15; Kol 4:9 ✡ **1:16:** 1Ti 6:2 ✡ **1:22:** Pil 1:25; 2:24 ✡ **1:23:** Kol 1:7 ✡ **1:24:** Kol 4:10-14

24 ✡Pe pule iri nenge te ume lululuch nge
iau te hele ke te teke otu ke nek. Eria mur koi
nei: Makus pe Aristakus pe Temas pe Lukas.
25 Ara Non Soke Iesus Kristus, lape pete
tote imo nga opemo mur. Ngana laka lom.

Hipru
Alalaha Nenge Te Hasia Lange Hipru Mur

NeHalang Tuna I Palaungana Toto Nge Hekulkulonga Mur

1 Nge nike, NeHalang hele lala nge rera
tete mur nga hetatalonga mur haria. Iri te
helele nga etue halang, pe te hele ngaria
altototo nga etue nemur.
2 ✡Pe heueu, nga etue hetala ngana ne-
mur, NeHalang hele at at nge ita nge Tuna
i sipona. Pe Tuna nem, NeHalang i sipona
henonou hote ke nauele nena ure mur
lochloch. Ke nge I mana, NeHalang ala hote
tapa pe ich pe ure lochloch.
3 ✡Pe Tuna nem nge tualeme hote Temene
nena poinga mur pengpeng. Pe na helenga
kikina ngana, rahite ure lochloch ngana
nga tapa pe ich pe poia iri ke te umume.
Pe mete ke eina lele ke lome ita nga rera
poinga poreke ngana mur. Ke het pe la
ke are sapele nga kilanga palaungana, nga
NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal nga
lut nga tapa.
4 ✡Pe temene tal heke i ke i palaungana
toto nge angkelo mur iange ene nenge
Temene tunge lange i, palaungana toto nga
angkelo mur eria.
5 ✡NeHalang heleia helenga nei lange
tuna ke pomai,
“Tuk toto laka Iong.
Heueu nei O hetue iau ke Temem Iau.”
Pe pule, NeHalang heleia tuna ke teke,
“I temene iau.
Pe iau tuk, laka i.”
Pe helenga nemur, NeHalang tamal hote
lange angkelo e ero toto.
6 ✡Pe pule nga etue nenge NeHalang kulosia
Tuna tengene ana ke sio at nga ich, hele ke
mai,
“Lape NeHalang nena angkelo mur
lochloch ngana
te heto heke i.”
7 ✡NeHalang hele ia nena angkelo mur ke
pomai,
“Te poi ke pomanga kileng heingana
nge lohot pe het mulmule.
Pe pule tepoi ke pomanga oan
nge sapellala haka pe mete sio mule.”
8 ✡Pe I Tuna pomange angkelo mur ero.
Iange NeHalang hele lange Tuna Iesus ke
pomai,
“Iong NeHalang, ke o rahite ume palaun-
gana
nenge o nauele hehei pe hana.
Pe ume nem hetala ngana ero.
O nauele hehei pe hana ke nek toto.
9 Iange iong lemem taua poinga nge peng-
peng
pe lemem ero ia poinga nge poreke.
Ke nga poinga nem mana, Am Soke NeHa-
lang henonou hote iong
pe tunge iechinga palaungana lange
iong.
Pe poia iong ke iong palaungana toto nge
pekngam mur.”
10 ✡Pe pule, hele ke pomai,
“Non Soke, nga talun ngana toto,
O hetakila heke ich nei nga munna
nenge iong sipom o ume hot tele nike
pe pule perim ume hote tapa.
11-12 Pe ure nemur lape te poi ke pomanga
hengeron nike ngana mur nenge te
menini toto lo.
Lape olou heke iri ke tema
pe o hetaua iri nga heueu ngana mur.
Pe iong toro mana opoi ke pomanga ure
nemur ero,
iange otu ke kokoes mana.”
13 ✡Pe pule NeHalang hele lange angkelo e
ke mai ero:
“O at ke oare lakoi nga hilik hele nenga pen
tamalmal,
ke la het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur
ke apem ana manga haka muria iri.”
14 ✡Iok laol, angkelo mur iri utar? Iri ope
mur nenge te ummume nge NeHalang. Pe
NeHalang kulosia iri ke te halaulaua iri
nenge te mene maulinga ke koko.

2

Maulinga Nenge Palaungana Toto

1 Pomalam, letera tuanin ke nek toto nga
helenga nemur nenge ta longe ke ulolo. Pe
ta rahite ke kerkereng iange lape ta saleke
nga kue e nge altoto pe ta nanasia kue nenge
pengpeng ero ol.
2 ✡Helenga nenge NeHalang nena angkelo
mur te heleia, lohot ke manmanna. Pe
iri nenge te nanas tau pengpengia helenga
nemur ero, te amneia aria melmelenga.
3 ✡Pe ita lape tapoi ke pomere? Nenge
teke ta hira ele Non Soke nena maulinga
palaungana nem, lape ta ua hot nga ana
melmelenga palaungana ke mere? Non
Soke i sipona haliu hot tele. Ke het pe iri
nenge te longe, te hekerkereng ia at nge ita
ke te teke helenga nei manmanna.
4 ✡NeHalang pule hekerkereng ia nena
helenga nga nenge poi hote merakulo mur

✡ **1:2:** Ioa 1:3 ✡ **1:3:** Ioa 14:9; Kol 1:20; Hip 8:1 ✡ **1:4:** Pil 2:9 ✡ **1:5:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 2:7; Ume 13:33 ✡ **1:6:** Deu 32:43; Rom 8:29 ✡ **1:7:** Psa 104:4 ✡ **1:8:** Psa 45:6-7 ✡ **1:10:** Psa 102:25-27 ✡ **1:13:** Psa 110:1 ✡ **1:14:** Psa 34:7; 91:11 ✡ **2:2:** Kal 3:19 ✡ **2:3:** Hip 10:29; 12:25 ✡ **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4, 11

pe ure papalauna hel pule ke hehei pe hana te neue pe te eteia ke helenga nem manmanna toto. Pe nga I sipona lemene ngana, heronge tunginga mur nenga Opepengpeng lala nge hehei pe hana.

Iesus I Kue Nenga Maulinga Ke Koko

5 Nga tatu ngara nge he, NeHalang talue angkelo mur ke te nauele ita ero. Ta tungara nem, ngana koi nenge ta heleleia nei.

6 ✡Pe NeHalang nena helenga e hele ke teke,

“NeHalang, hana mur mai, iri utar toto
nenge letem tu mana nge iri?
Pe pomere nenge letem metene iri
ke o nauele iri?
7 Hana nemur, iong sipom o poia iri
ke te ele sio mana nge angkelo mur.
O hemalmalia iri pe otal heke iri
8 ke tenau ele ure lochloch.”

NeHalang poia hana mur ke tenau ele ure lochloch. Pe heueu nei ta kolkol iri nge tenau ele ure lochloch.

9 ✡Pe ita, ta naue Iesus nge NeHalang talue i ke ele sio mana nge angkelo mur. Pe ta esia i nge te hemalmalia pe hulua te heto heke i. Iange nga NeHalang letena poreke ngana, Iesus takisia melmelenga ke mete. Pe i mene ita lochloch ngana murra nga metenga.

10 Urana toto nge NeHalang kulos sue tuna ke takisia melmelenga. Iange nga kue nem, Iesus poia seilil nenge I muka toto nga kue nenga maulinga ke koko. NeHalang iech mana nge mene mule tutuna mur ita nga kue nem iange poi hote ure lochloch ngana pe ure lochloch ngana huna mana nge i. Pomalam, NeHalang tutuna mur ita ke lape tala nga hemalmalinga palaungana nem pule.

11 ✡Iesus helemlemia hana mur nga reria poinga poreke ngana mur. Pe Iesus pe iri lochloch ngana nenge Iesus helemlemia iri nem, temeria elle mana. Ke pomalam Iesus iech toto nge hetue iri ke titina mur ia iri.

12 ✡Pe hele ke teke,

“NeHalang, Lape e haliu hote iong lange
titik mur.
Pe nga etue nenge imem lochloch mo
eukirau,
lape e heto heke tote em.”

13 ✡Pe pule Iesus hele,

“Lape e talue letek manmanna ngana nge
NeHalang.”

Pe pule hele ke teke,

“NeHalang tunge tutuna mur at nge iau.
Pe imem lochloch koloi.”

14 ✡Ita, NeHalang tutuna mur ita. Pe ita non ke singira pe eira. Pe Iesus pule lohot ke i non ke mange ita. Pomalam, takisia ana melmelenga ke mete, pe hekou sue non nenge rahite kerkerenga nenga metenga.

15 Pomalam, Iesus mene mule iri nenge tetu teu nga mataunga nenga metenga.

16 Ke i manmanna toto nge halaunga nem, lange angkelo mur ero. Halaunga nem la pengpeng nge Apraham na tete mur.

17 Iesus lohot ke i non ke mange ita pe nga poinga nem, i nakuna nge letena poreke toto ia hehei pe hana. Pomalam, lohot ke I Tunginga Ana Non Soke nenge olia reria poinga poreke ngana mur nga ana metenga.

18 Ke i nakuna toto nge halaua ita nga etue nenge poinga poreke ngana mur te takue ita. Iange i sipona amnei tote melmelenga palaungana lo nga etue nenge poinga poreke ngana lohot nge i.

3

Iesus I Palaungana Toto Nge Moses.

1 ✡Ke pomalam titik mur, imo nenge a longe NeHalang nena iunga pe a nanasia i, letemo tu ke kerkereng toto nge Iesus. Iange Iesus, NeHalang kulosia at ke i ara tunginga Ana Non Soke. Pe i, halaulaua ita ke ta lala nge NeHalang. Pe Iesus nem, ta hele hote i nga letera manmanna ngana lo.

2 Pe i poia ana ume ke lohot ke pengpeng toto lange Non nenge henonou hote i. Pe Moses pule poia ana ume ke pengpeng toto nge nauele NeHalang na hana mur Israel.

3 Pe Iesus ene haka toto nge Moses iange non nenge lele pele e, i palaungana nga pele nem.

4 Pele pele mes haka mana ero. Mele e hemes heke. Pe NeHalang ume hote ure lochloch ngana.

5 ✡Moses ume ke pengpeng toto nga NeHalang na pele letena ke pomanga I NeHalang nena hekuleileinga. Pe na ume nem nau tautaua helenga hel nge lape lohot nge he kura.

6 Pe Iesus i NeHalang tuna nge nauele temene na pele ke pengpeng toto. Pe ita, NeHalang nena pele koi ita. Pomalam ta rahite letera manmanna ngana pe sara kikina ngana nge Non Soke.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tenau Ala Aria Kenek

7 ✡Iange Opepengpeng hele ke teke,

“Nenge teke a longe nena helenga heueu
nei,
8 ✡letemo kerkereng hite poinga poreke
ngana ero,
ke pomanga etue nenge a longo ole taua
NeHalang

✡ **2:6:** Psa 8:4-6 ✡ **2:9:** Pil 2:8-9 ✡ **2:11:** Mat 25:40 ✡ **2:12:** Psa 22:22 ✡ **2:13:** Isa 8:17-18 ✡ **2:14:** 1Io 3:8; Hem 12:10 ✡ **3:1:** Num 12:7; Hip 4:14; 7:26 ✡ **3:5:** Num 12:7; Deu 18:15-19 ✡ **3:7:** Psa 95:7-11 ✡ **3:8:** Exo 17:7; Num 20:2-5

nga totoinga nenge lohot nga ich sana
lomona.
9 Nga lamau, lemo tete mur te ollaka hote
iau ke halang.
Pe iau e tu luluch pe e halaulaua iri ke
hesinga iri ana non kina nai (40).
Pe leteria manmanna nge iau ero toto.
10 Pomalam letek inin taua iri nenga etue
nem pe e hele,
'Hana nei, leteria tu nge iau ero pe te
eteia lek poinga mur ero toto.'
11 ✡Ke nga letek inin ngana nem, e talue
lek helenga kerkereng ngana nenge e
teke,
'Iri nemur lape teat ke te tuia reria
tunga nge nek nge iau ero.' "
12 Ke titik mur a esia lo? Amo e nge imo
poi ke mange hana nemur ero toto. Ma
lape letemo muta nga poinga poreke ngana
mur pe a ua nge NeHalang nenge maulul, pe
letemo manmanna nge I ero ol.
13 Pe imo, heueu nei a hekerkereng he-
lia letemo nike, iange lape poinga poreke
ngana mur, te channanga ia imo pe te sik
teu ke kerkereng toto nga letemo.
14 Nga tele ngana, letera manmanna ke
kerkereng. Pe nenge teke ta rahite letera
manmanna ngana nem ke la het nga ta mete
ngara, lape Kristus i pekngara ia ke kokoes
ol.
15 ✡Pomalam, NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na helenga
pe letemo kerkereng hite poinga
poreke ngana ero ol.
Iange nge nike a longo ole taua
NeHalang pe a ua ana."
16 ✡Iri nenge te longe NeHalang na he-
lenga pe tehul rumeria pe te ua ke tela, iri
laka nenge Moses mene hote iri nge Ekipto
nem.
17 ✡Pe NeHalang letena inin tautaua itei
hel toto ke hesinga iri ana non kina nai (40)?
Iri laka nenge te poia poinga poreke ngana,
pe te mete lolo ke koluria tema sio mana nga
ich sana lomona.
18 Pe NeHalang heleia iri nenge te longo
olole pe hele ke kerkereng ke teke, "Iri ne-
mur lape teat ke tetu ia reria tunga nge nek
nge iau ero."
19 Ta esia lo ke iri nemur teteu langa
tunga nge nek nem ero ol, iange leteria
manmanna nge NeHalang ero toto.

4

*Tateu Nga Tutunga Nge Nek Nge NeHa-
lang Ol*

1 Iok, ta eteia lo, NeHalang na helenga
kerkerenga ngana teke tateu langa nena
tunga nge nek. Ke heueu nei, ta matau pe
tapoi ke nek toto. Iange lape amo e nge imo
teu langa tutunga palaungana nem ero.
2 Iri nenge nike, teteu la ero iange leteria
manmanna nga helenga urana toto ngana
nenge te longe ero. Pe helenga urana toto
ngana nem, ngana koi nenge ta longlonge
heueu nei.
3 ✡Ke ita nenge letera manmanna, tala nge
NeHalang ke tatu luluch nge i nga kileng
nem. NeHalang i sipona heleia lo ke teke,
"Ke nga letek inin ngana nem, e talue lek
helenga kerkereng ngana nenge e teke,
" 'Iri nemur lape teat ke te tuia
reria tunga nge nek nge iau ero.' "
Pe NeHalang hele hote tutunga nei nga etue
nenge alahote tapa pe ich pule.
4 ✡Ke nga nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ia etue rahtele nai ngana nem ke
mai,
"NeHalang umume pe nga etue rahtele nai
ngana, tutu mana ol."
5 ✡Pe nga na helenga nenge ta heleia nem lo,
hele ke teke, "Iri nemur lape teat ke te tuia
reria tunga nge nek nge iau ero."
6-7 ✡Iri nenge te longo tele helenga urana
toto ngana, teteu langa tunga nge nek nem
ero iange leteria manmanna nge NeHalang
ero. NeHalang heleia nga hesinga nemur
nenge la ke ulolo. Pe nga hoena toto ol,
NeTeuit has sue helenga nei ke teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na helenga
pe letemo kerkereng hite poinga
poreke ngana ero ol."
Pe nem ta eteia ke NeHalang talue ana etue
nenge "Heueu Nei". Ke mele hel lape teteu
la ke la tetu teu nga tunga nge nek nem.
8-9 ✡Iange nenge teke Iosua mene teua
hehei pe hana langa tutunga nem nike, Ne-
Halang lape heleia tutunga pele nge pomai
ero ol. Pe ero. Iosua mene teua iri nga
tutunga nem ero. Ke pomalam, tutunga e tu
kura. Ke NeHalang nena hana mur teteu la
ia. Pe tutunga nem pomanga tutunga nenge
NeHalang poia nga etue rahtele nai ngana.
10 ✡Ke mele nenge teu langa tunga nge nek
nge NeHalang, tutu sio mana nga ana ume
nenge popoia. Iange NeHalang pule poi ke
pomalam, ume ke het pe tutu sio mana pule.
11 Ke pomalam ita lochloch tapur ke kik-
ina toto ke tateu langa tunga nge nek nem.
Pe ara e nge ita nanasia longonga ole nenge
te poia nge nike ero ol.
12 ✡NeHalang nena helenga tu ke maulul
pe kikina toto. Pe i matana toto nga kakop
e nge matana kaliuala. Pe lik teu ke la toto

✡ **3:11:** Num 14:21-23 ✡ **3:15:** Hip 3:7-8 ✡ **3:16:** Num 14:1-35 ✡ **3:17:** 1Ko 10:10 ✡ **4:3:** Psa 95:11; Hip 3:11 ✡ **4:4:** Gen 2:2 ✡ **4:5:** Psa 95:11 ✡ **4:6-7:** Psa 95:7-8 ✡ **4:8-9:** Deu 31:7; Jos 22:4 ✡ **4:10:** Hip 4:4 ✡ **4:12:** Epe 6:17; Hem 1:16; 19:13-15

nga ngara pe opere tetu ngaria. Pe pule lik ke teu langa kira puotom ngana mur pe nga kira letena nge teu toto. Ke helenga nem langa letera nge teu toto. Pomanga letera tuanin ngana mur pe utar nemur nenge lemere tautaua iri. Langa letera nem pe henonou hote utar nenge urana pe utar nenge poreke.

13 Pe nga ure lochloch ngana nenge NeHalang ume hote, ute pele nge talkome nga matana ero. Ure lochloch ngana tetu ke mallaha mana nga matana. Pomalam, ita lochloch lape ta hele hote ure lochloch ngana lange I, nge pomere toto nenge ta poia ure nemur.

Tunginga Ana Non Soke Nenge Halau Tote Ita

14 ✡Pe ita ara tunginga ana non soke toto laka Iesus. Pe i NeHalang tuna toto nenge langa lut nga tapa lo ke halaua ita. Pomalam ta rahite letera manmanna ngana nenge tutu nge ita nei ke kerkereng.

15 Pe ita ara tunginga ana non soke, amneia ure meena ngana mur lochloch nenge lohot nge ita ke ulolo, pe losio nga poinga poreke ngana e ero toto. Pe i nakuna nge etei urume ta makuk ngara.

16 ✡Pomalam ta mataua NeHalang ero pe tala ke tames nga matana, nga nena arenga nenge nauele ita lochloch. Iange i non nge lete porekenga. Pe i lape halaua ita ke nek toto nga etue nenge ure meena ngana mur te lohot nge ita.

5

1 Iok, NeHalang henonou hote tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur nga iri siporia reria hana mur leteria. Pe iri aria ume laka nenge tetu nga tuna ngana mana, ke te halaulaua reria hana mur lala nge NeHalang. Pe pule te poia tunginga mur lala nge NeHalang ke te helemlem mule reria hana mur nga poinga poreke ngana mur.

2 Iri siporia te amneia poinga poreke ngana mur pe ure meena ngana halang lo, pomalam lape te halau tote iri nenge te losio nga poinga poreke ngana mur.

3 ✡Pe iri non mana, pomalam te poia tunginga mur lange NeHalang ke helemlem ia iri pe reria hana mur pule.

4 ✡Mele pele tal heke i sipona ke i tunginga ana non ia ero. NeHalang i sipona poia ume nem ke pomanga poia lange ne Aron nge nike.

5 ✡Pe Iesus Kristus pomalam pule. I sipona tal heke ume nem lange i ero, nenge lohot ke i tunginga ana non soke. Iange NeHalang hele ke teke,

"Iau tuk laka iong pe heueu o hetue iau ke
Temem iau ol."

6 ✡Pe NeHalang hele nga alalaha e pule ke teke,

"Iong lape o lohot ke iong tunginga
ana none ke koko, ke pomange
Melkisetek."

7 ✡Iok, nga etue nemur nenge Iesus tu nga ich kura, hetalaulau lange NeHalang pe tang ke palaungana pe matana eina sio. Iange eteia ke NeHalang i toro mana lape hemaul heke mule i nga metenga. Pe NeHalang longe nena hetalaulaunga mur iange Iesus tal sio mene i, pe tung tote i lange NeHalang.

8 Iesus I NeHalang tuna toto, pe takisia ana melmelenga mur. Pe melmelenga nem, hetore i ke longo tau mene NeHalang.

9 Ol pe i lohot ke i non nge pengpeng toto, pe maulinga ke koko huna toto nge i. Pe iri nemur nenge te longo taua i, lape te mene maulinga ke koko.

10 Pe NeHalang tal hote i ke i tunginga ana non soke ke koko ke pomange Melkisetek.

Tapoi Ke Mange Aina Kinkino Ngana Ero Ol

11 Nga nei, ure halang toto nge lape ta heleia. Pe anali toto nge e hetore imo iange a etei ngamo nga ure mur hulul mana.

12 ✡Imo, toinge ngana kou a lohot ke imo hetoronga lo. Pe ero. Ke nakuna nenge mele lape at ke hetoro mule imo nga NeHalang nena hengetoro mur nenge a mene nga talun ngana toto. Toinge a eteia NeHalang nena helenga ke pomanga ngaunga kerkereng ngana nenge a ngaua. Pe ero! A siu manmana kura!

13 Iange mele nenge siu manmana, i mamau kura. Pe eteia ute pele nge urana pe poreke ero.

14 Iok, iri nenge iri papalauna lo te ngaua ngaunga kerkereng ngana. Pe iri te teke te amnei urume ngaunga lemene ngana mur. Pe nga poinga nem, te hetoro mule iri ke te eteia kue nenge urana pe kue nenge poreke.

6

Non Nenge Hasia Alalaha Nei, Hele Hote Letena

1 Pomalam, hengetoro nemur nenge a mene nga tele ngana nenge Kristus, tetu mukam. Pe tala pengpeng nga hengetoro mur nenge ta mene ke pomanga ita papalauna ngara. Iange toinge a etei ngamo ia iri kou ulolo. Pe nei ol, tala manmana nga ure papalauna ol. Ke hengetoro nemur

✡ **4:14:** Hip 3:1; 10:23 ✡ **4:16:** Hip 10:19 ✡ **5:3:** Lev 9:7; 16:6 ✡ **5:4:** Exo 28:1 ✡ **5:5:** Psa 2:7 ✡ **5:6:** Psa 110:4; Hip 6:20; 7:1 ✡ **5:7:** Mat 26:36-46; Pil 2:6-8 ✡ **5:12:** 1Ko 3:1-3

tatu hit menmene iri ero; Nenge hulmulenga nga poinga poreke ngana, pe letera manmanna ngana nge NeHalang

2 pe hengetoro mur nga henuninga, pe nga nenge tetal heke peria, pe ta maul haka mule ngara nga metenga, pe pule, hengetoro nenge NeHalang amnei teu atat nge ita elle pe elle nenge hetala ngana ero.

3 Nga NeHalang lemene ngana mana lape ta mene hengetoro nemur ke pomanga ita papalauna ngara.

4 Iok, iri nenge te hile sue leteria manmanna ngana mur lo, lape teat mule ke mere ke tehul mule leteria nga reria poinga poreke ngana mur? Iri tetu teu tala nga NeHalang nena lemenge pe te mene NeHalang nena tunginga. Pe te amnei urume ume ngana, pe iri ul pekngaria mur ke te mene Opepengpeng.

5 Iri te amnei urume NeHalang nena helenga pe te teke urana toto. Pe pule te amnei urume kerkerenga nenga etue nenge NeHalang talun ke nauele ure lochoch.

6 ✡Iri nenge te urana mukam pe te losio mule, lape anali toto nge tehul mule leteria ol. Nenge teke te poi ke pomam, te teke te henanas mule poinga nenge te hero taua NeHalang Tuna langa manga toto pe te hemeia i nga hulua mataria.

7 NeHalang na petanga tunga ume nenge pitte mol taua pe ana ngaunga haka ke urana. Iange ume nem halaua mele hel nenge te umeia.

8 ✡Pe ume nenge uraurau au hit mene, ume nem poreke pe poia ute pele nge urana ero. Pomalam, lape NeHalang lemene ero ia pe tonoi teua ana oan ke lasus.

9 Titik mur, imem mo hele mana ke mai. Pe nge imo, letememo kerkereng toto nga ure urana ngana mur nge lape te lohot nge imo – ure urana ngana nemur la tau pengpeng ia maulinga ke koko.

10 ✡NeHalang i non nge pengpeng toto. Pe eteia nge lememo tautaua nena hana mur pe a halaulaua iri ke kokoes. Pe amo ume nemur, NeHalang letena lilil ele ero toto.

11 Pe imem lememem toto ke a rahite amo ume nem ke kerkereng ke la het nga etue nei hetala ngana. Pomalam, ure nemur nenge lememo tau totote lape te lohot ke manmanna.

12 Pe mo teke lemo melei tana ero. A nanas tau mene poinga nenge iri nenge leteria manmanna te popoia. Iri leteria manmanna pe tetu ke nek. Pomalam te mene ure nenge NeHalang hele ke kerkereng ke teke tunge lange iri.

NeHalang Na Helenga Utona Toto Ngana

13 ✡Nge nike NeHalang poia helenga kerkereng ngana e lange Apraham. Pe NeHalang hekerkereng ia helenga nem nga i sipona ene iange mele e nge palaungana nge i ero ol. Poia helenga kerkereng ngana nem, pe

14 hele ke teke, “Iau lape e pete iong pe e poia lem tete mur ke te lohot ke iri halang toto.”

15 Iok laol, Apraham tu ke nek mana pe kulala mana ke la ure nenge NeHalang heleia neu, lohot ke manmanna.

16 Nenge teke hana nai te hunel, pe elle nge iri nai nem teke hekerkereng ia nena helenga, hekerkereng ia nga none nge pingana iuiu ene. Pomalam lape hunelinga nem het sio mule.

17 Ke pomalam, NeHalang poia helenga manmanna ngana nem pe teke hemallaha hot tote ke helenga nem i manmanna toto pe lape hul mule letena ero toto. I teke hemallaha hot tote lange iri nemur nenge lape te mene helenga manmanna ngana nem. Ol pe hekerkereng tote nga i sipona ene.

18 ✡Pe ita, sara kikina ol! Iange NeHalang i non nge pallaklaka ero! Poia helenga manmanna ngana nem pe hekerkereng tote nga i sipona ene. Ke ita nenge ta teke ta song ke tala nge i ke ta mene maulinga ke koko, sara kikina pe ta nauala mana ol.

19 ✡Pe sara kikina ngana nem, poi ke pomanga um meena ngana nenge te kele nga aka pe te hesue ke la are nga leme letena. Pe kileng eingana pe ruach teke ulo ule aka nem, pe ero. Iange um meena ngana nem rahit ele aka nem ke kerkereng. Pomalam mana, sara kikina ngana nem teu langa huunga nenge ma tote kileng nenge heo ngana toto nenge NeHalang tu ia. Pe i lape rahit ele letera manmanna ngana ke kerkereng toto.

20 Iange Iesus i muka teu langa kileng nem lo ke halaua ita. Pe lohot ke i Tunginga ana Non Soke ia ke ulolo ke pomange Melkisetek pe nga etue lochoch sapele.

7

Melkisetek

1 ✡Melkisetek i naungaala ana non nga kileng nenge Salem. Pe i, NeHalang Nenge I Soke Nga Lut Toto nena tunginga ana non ia. Pe Apraham iri ul hana papalauna hel te palhel. Iok, hekou sue iri ke het pe i ke la pe Melkisetek saolia i nga kue. Pe Melkisetek pete Apraham.

2 Ol pe Apraham lohaka pe takiraua urelu mur nenge lolochia nga hunelinga ke huna

✡ **6:6:** Mat 10:22; Hip 10:26-27; 1Io 5:16 ✡ **6:8:** Gen 3:17-18; Mat 13:7, 22 ✡ **6:10:** Hip 10:32-34 ✡ **6:13:** Gen 22:16-17 ✡ **6:18:** Num 23:19 ✡ **6:19:** Lev 16:2-3 ✡ **7:1:** Gen 14:17-20

iri analoch. Pe huna elle, tunge lange Melkisetek. Melkisetek ene luna pomai, “naungaala ana non nga poinga nge pengpeng”. Pe pule, te hetue ene ke “naungaala ana non nga kileng nenge Salem.” Pe luna, “nekinga ana naungaala ana non.”

3 Melkisetek tana pe temene pe na tete mur, eria ma hot nga alalaha unne e ero. Pe pule tana hoho ngana ia pe mete ngana pule ta eteia ero. I pomalaka nga NeHalang tuna nge i tunginga ana non nga etue lochloch.

4 Ke a esia lo, non nei i non palaungana ia, pe rette palaungana Apraham tung ke ure huna elle nge iri analoch lange i, nga ure nemur nenge mene nga te palhel ngaria.

5 ✡Moses na hotonga hele ke teke, Liuai na tete mur nenge iri tunginga ana hana mur, te loloch ke ure huna elle nge iri analoch nge reria hana Israel mur. Tunginga ana hana nemur iri Apraham na tete mur pule, pe ta teke ma lape iri te mene ure nemur ero. Pe ero. Iri tela mulmule kura ke te loloch mulmule ure nemur nge mataria alona mur.

6 Pe Melkisetek, lohot nga mata nenge Liuai ero. Pe i mene ure huna elle nge iri analoch nge Apraham. Pe ana non pete Apraham, non nenge rahite NeHalang nena helenga manmanna ngana mur.

7 Pe manmanna toto nge mele nenge i palaungana toto pete mele nenge ele sio mana nge i.

8 Ke tunginga ana hana mur nenge te lohot nga mata nenge Liuai, te lolochia ure huna elle nge iri analoch. Pe iri hana mana, pomalam te metmete. Pe Melkisetek lolochia ure nemur pule, pe te hele ke te teke i kou tu ke maulul kura.

9 Iok, mele lape hele ke teke, Liuai lohot nga mata nenge Apraham. Ke Liuai laka nenge tunge ure huna elle nge iri analoch nem lange Melkisetek.

10 Pe i manmanna ke te hoe Liuai ero kura, nga etue nenge Melkisetek saolia Apraham nga kue. Pe Liuai tu ke maulul nga nette Apraham letena lo, nga etue nenge Apraham tungtunge ure nemur lala nge Melkisetek.

Iesus I Tunginga Ana Non Ke Pomange Melkisetek

11 Iok, NeHalang tunge hotonga lochloch lange Israel mur, nge tunginga ana hana mur nenge te lohot nga mata nenge Liuai. Iange hotonga nem kikina ngana tu nge iri. Pe toinge te ume ke nek ke te halaua hehei pe hana, NeHalang lape kulos mule mele ke at ero ol. Pe nei ero. Pomalam NeHalang kulos sue tunginga ana none nge altoto lochloch nge Aron. Iange i pomange Melkisetek pengpeng.

12 Ke pomalam lape te hetaua hotonga mur lochloch iange tunginga ana non heueu ngana e at lo.

13 Ana Non, tu teu nga mata nge altoto pe mata nem rahite ume nenge tunginga ana hana mur ero kura.

14 ✡Iange ita ta eteia lo ke, ara Non Soke lohot nga mata nenge Iuta mur. Pe Moses hele hote helenga unne e ero nga mata nem nge rahite ume nenge tunginga ana hana mur.

15 Iok, ta esia ke mallaha toto ol. Tunginga ana none pule lohot ke mange Melkisetek toto.

16 Liuai mur te lohot ke iri tunginga ana hana mur iange hotonga hele ke teke iri mata nem mana lape te rahite ume nem. Pe Iesus ero, iange kerkerenga palaungana nenga maulinga ke koko, poia I ke mene ume nem.

17 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

“Iong tunginga ana non ke pomange
Melkisetek,
pe lape o rahite ume nem nga etue
lochloch sapele.”

18 Oe, NeHalang hetaua hotonga nike ngana mur lo, iange hotonga nemur te halaua ita ero ol.

19 ✡Hotonga nemur te poia ute pele ke lohot ke pengpeng ero. Pe kue e nge urana toto nga hotonga nemur, lohot. Pe sara kikina nga kue nem ol. Iange NeHalang tunge at nge ita ke tala rochroi nge i.

20 Pe pule, NeHalang poia kue nem pe hekerkereng tote nga nena helenga nenge kerkereng toto. Nga etue nenge Liuai mur te lohot ke iri tunginga ana hana mur, NeHalang poia helenga kerkereng ngana e nge iri ero.

21 ✡Pe nga etue nenge Iesus lohot ke I tunginga ana non, NeHalang hekerkereng tote na helenga pe hele ke teke,

“Non Soke hele ke kerkereng toto
pe lape hul mule nena helenga ero toto.
Iong tunginga ana non pe lape o rahite ume
nem
nga etue lochloch sapele.”

22 ✡Ke nga helenga kerkereng ngana nei, ta eteia ke helenga tomunga hel heueu ngana nem, kikina ngana tu nge Iesus. Iange i sipona poia ana ume ke lohot ke manmanna. Pe i urana toto nga nenge nike ana.

23 Pe pule, nge nike hana halang te rahite ume nei iange hel te metmete pe hel te mene lolounune reria ume.

✡ **7:5:** Num 18:21 ✡ **7:14:** Isa 11:1; Mat 2:6; Hem 5:5 ✡ **7:17:** Hip 5:6 ✡ **7:19:** Hip 10:22; Iei 4:8 ✡ **7:21:** Hip 5:6 ✡ **7:22:** Hip 8:6; 12:24

24 Pe Iesus pomam ero. Iesus rahite ume
neu pe tu sapele nga etue lochloch pe mele
pele nge hetaua i ero ol.
25 ✡Ke pomalam, Iesus nakuna nge mene
mule hehei pe hana ke tela mule nge Ne-
Halang nga etue lochloch. Iange I pule tu
ke kokoes mana nga iri ul NeHalang tunan-
garia ke onteiteia NeHalang ke letena ia
reria poinga poreke ngana mur ero ol.
26 Pe Tunginga ana Non Soke nei lape ha-
laua ita ke nek toto. Iange i sipona nanas tau
tote poinga nemur nenge NeHalang lemene
taua. Pe i losio nga poinga poreke ngana e
ero pe tu ke pengpeng toto nga NeHalang
matana. Pe pule tu ke altoto nge iri nenge
te popoia poinga poreke ngana mur. Ke
NeHalang hemalmalia i pe mene heke i ke
langa lut nga tapa.
27 ✡Tunginga ana hana mur nenge nike
te ume ke pomai: Iri te poia tunginga mur
nga etue lochloch. Pe tepoi tele tunginga
nenge helemlem ia iri siporia mukam, ke
het pe te poia nenge te helemlem ia hehei pe
hana nga reria poinga poreke ngana mur.
Pe Iesus poi ke pomam ero. Iesus poia nena
tunginga ke elle mana, nenge tung heke i
sipona lange NeHalang ke mete ke halaua
ita. Pe tunginga elle nem purpur tote ita
lochloch rera poinga poreke ngana mur.
28 Moses nena hotonga hesilei hotote
tunginga ana hana mur nenge te pengpeng
ero toto. Pe NeHalang nena helenga kerk-
ereng ngana nem, lohot rume mana nga
hotonga nem. Pe na helenga kerkereng
ngana nem hesilei hote Tuna nenge lohot ke
pengpeng toto nga etue lochloch sapele.

8

*Ara Tunginga Ana Non Soke Nga Ho-
tonga Heueu Ngana*

1 Iok, lek helenga mur nenge e heleleia iri
nem luna mai koi: Ita ara Tunginga ana Non
Soke tu, pe ngana kou are nga pen tamalmal
nga NeHalang nena arenga seina ngana nga
lut nga tapa.
2 Pe Iesus poia ana ume nenge I Tunginga
ana Non Soke nga NeHalang nena pele nga
lut nga tapa. Pe pele nem none mana heme-
sia ero. Non Soke i sipona hemes heke pele
nem.
3 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur lochloch, aria ume nenge te
menmene tunginga mur pe te tung heke
iri lala nge NeHalang. Pe Iesus i tunginga
ana non soke pule, pomalam poia nena
tunginga pule.
4 Nenge teke Iesus tunga ich kura, lape
rahite ume nem ero. Iange hana nenge te
rahite ume nem tetu lo. Pe te tungtunge
tunginga mur lala nge NeHalang, ke po-
manga hotonga hele ngana.
5 ✡Pe te popoia aria ume nemur nga pele
nenge te heto hekeke NeHalang ia. Pe pele
nem, NeHalang na pele toto ngana ia ero.
NeHalang na pele toto kou tu nga lut nga
tapa. Pe nenge nem i opene mana. Iange
nga etue nenge Moses teke hemes heke Ne-
Halang nena pele, NeHalang hele lange i ke
teke,
“O hemesia pele nem,
pe o poia ke nek toto.
Pe o nanas tau pengpeng ia opene
nenge e henonoua lange iong nga hen-
gene.”
6 ✡Pe ero ol, iange Iesus rahite ume nem lo.
Pe ume nenge Iesus rahite nei, i ele haka
toto nga nenge hana hel te rahite. Iange
Iesus tu nga tunangana mana nge ita pe
NeHalang, ke hekerkereng ia helenga to-
munga hel heueu ngana nem. Pe ure nemur
nenge helenga tomunga hel heueu ngana
nem teke poia nge ita, palaungana toto nga
nenge nike ana.
7 Pe toinge nike ana nem ume hot ke
urana nike, lape heueu ngana e lohot ero ol.
8 ✡Pe NeHalang esia poinga poreke ngana
mur halang pomalam hele ke teke,
“Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape etal hote lek tomunga hel heueu
ngana ana helenga
lange Israel mur pe lange Iuta mur.
9 Pe nei ol, lape altoto nga nenge e poia
lange reria tete mur nge nike.
Nga helenga tomunga hel nike ngana nem,
e rahite iri nga perik
pe e mene hote iri nga ich nenge Ekipto.
Pe iri leteria manmanna, nga helenga
palaungana
nenge mo tom helia nge nike ero.
Te poia poinga nem pe enau lange iri
ero ol.
10 Pe helenga tomunga hel heueu ngana
nenge e teke e poia lange Israel mur nga
etue nei pomai;
Lape e talue lek hotonga mur nga leteria
pe ehas sue nga kakaoria pule.
Iange Iau lek hana mur iri,
pe iri aria Non Soke Iau.
11 Pomalam lape te hetore titiria mur
pe reria helenga pekngana mur ero ol,
nenge te teke te hetore iri
ke te eteia NeHalang pule.
Hengetoro nem lape lohot ero ol,
iange talun nge hana nenge pingaria
iuiu ero
ke lange hana papalauna nenge pingaria
iuiu,
iri lochloch te eteia Iau lo.

✡ **7:25:** Rom 8:34 ✡ **7:27:** Hip 5:3 ✡ **8:5:** Exo 25:40; Kol 2:17; Hip 9:23 ✡ **8:6:** Hip 7:22 ✡ **8:8:** Jer 31:31-34

12 Ke lape e saua reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto.
Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero ol."
13 Iok, NeHalang hetue helenga tomunga hel nem ke "Heueu Ngana" Pe i poia nenga tele ngana nem ke nike ngana lo. Pe ure nike ngana nenge ana ume ero, lape erue sio mana.

9

1 ✡Pe helenga tomunga hel nenge nike nem, te talue ana hotonga mur nga poinga nenge te heto hakaka NeHalang ia. Pe pele nenge te heto hekeke NeHalang ia, te ume ia nga ich nei.
2 Pe nga pele nem letena tetal tote ke ana tokola iri nai. Pe nga tokola nenge hot ana, te talue lemenge kina e pe hatanga e pe ngaunga nenge te poi tunginga ia lange NeHalang. Tokola nenge hot ana nem, te hetue ke Kileng unne nenge Heo Ngana.
3 ✡Pe huunga palaungana e te heon ele ke heon sio, ke poi ele kileng unne nenge te hetue ke Kileng Nenge Heo Ngana Toto.
4 ✡Pe nga lamam te talue hatanga e nge chalemlem toto. Pe nga hatanga nem ona te makmakia ure nenge inangana ehech. Pe hohou palaungana e mateu nga lamam pule. Hohou nem, singina chalemlem toto. Pe nga letena, te talue ngaunga menini ngana nenge heo ngana. Pe ngaunga nem mateu nga ngaunga ana mateunga e nge singina chalemlem. Pe tetal teu luluche nga ne Aron na kula pe um sachana nai nenge NeHalang has heke nena hotonga mur ia. Pe Aron na kula neu, nga tele ngana, matana hot pe tuatutu lo.
5 ✡Pe te ume hote NeHalang nena angkelo nai, ke te mes haka nga hohou neu ona ke saharia poi ele hohou neu matana. Pe angkelo opene nai nem, te henonoua NeHalang nena hekerkerenga palaungana nge tu teu nga Kole nem letena. Pe nga hohou nem matana, NeHalang letena ia hehei pe hana, nga reria poinga poreke ngana mur. Pe heueu nei lape ta hele teu la sakilil nga ure nemur ero.
6 ✡Ke ure nemur te poia iri ke pomalam. Pe nga etue lochloch tunginga ana hana mur teteu lala nga pele ana tokola nenge hot ke te popoia aria ume.
7 ✡Pe nga etue elle mana nga hesinga lochloch, tunginga ana hana mur aria soke, i toro mana teu lala nga pele nem letena nenge heo ngana toto. Teu lala pe menmene huros mur eiria ke poi tunginga ia lala nge NeHalang. Ke nga poinga nem, helemlem mule i sipona na poinga poreke ngana mur pe hehei pe hana pule. Reria poinga poreke ngana nemur, te poia pe te eteia ero.
8 Pe nga poinga nem, Opepengpeng teke henonoua ita ke pomai koi: Nenge teke pele nem mes kura, ita rera kue nenge tateu lala nga kileng nenge heo ngana toto nem, hit ala kura.
9 ✡Iange pele nenge te hemes heke nem, opene laka ure nemur nenge te lohotot heueu nei. Pe tunginga mur pe huros mur eiria te purpur ero nge helemlemia iri nemur nenge te heto hekeke NeHalang.
10 Ke hotonga nemur, singira nge hot ana mana pe te heleia ure mur nenge ta ngaungaua pe ta inin ia pe ta lomlome singira. Ke lape tetu ke la het nga etue nenge NeHalang hetaua iri, nga kue heueu ngana e nge altoto lochloch.

Iesus Poia Tunginga Nga Isipona Eina

11 Iesus Kristus at pe I tunginga ana Non Soke, nga ure urana ngana mur nenge tetu heueu nei. Pe I sipona poia ana ume nga pele nenge urana toto. Pe pele nem pomanga pele nenge te umeia nge nike ero. Iange pele nem, te umeia nga ure nemur nga ich ero pe none nga ich nei hemesia ero.
12 Pe Iesus Kristus teu langa pele nem nga NeHalang munna nge heo ngana toto. Teu la pe poia tunginga nem nga huros mur eiria ero. Poia nga i sipona eina pengpeng. Pe poia tunginga nem ke elle mana nga nenge mete pe maul haka mule. Pe ita lochloch ngana nei, ta mene maulinga ke koko nga tunginga nem mana.
13 ✡Nge nike, hehei pe hana te poia poinga poreke ngana, pe tunginga ana hana mur te mene meme eina, pe pulumakau tamane ngana eina, pe pulumakau hei ngana ana apou, ke te poi tunginga ia lange NeHalang. Ke het pe tesau lolele nge iri nemur nenge te poia poinga poreke ngana. Ke nga poinga nem, te teke te poia iri ke te lemlem mule nga NeHalang matana.
14 ✡Pe Iesus eina, i ure nenge palaungana toto nga huros nemur eiria. Iange poinga poreke ngana e tu nge Iesus ero toto. Pe Ope nenge hekerkereng ia i ke koko, poia i ke tung mule i lange NeHalang ke pomanga tunginga. Pe eina helemlem tote letera nga rera poinga pulut ngana mur ke ta heto hekeke NeHalang nge tu ke koko.
15 Pomalam, helenga tomunga hel heueu ngana e lohot nge ita ol. Pe Kristus I sipona tu nga ita ul NeHalang tunangara ke hekerkereng ia tomunga hel ana helenga nem. Pe iri nenge NeHalang iua iri lo, lape te mene reria ure urana ngana mur nenge

✡ **9:1:** Exo 25:23–26:30 ✡ **9:3:** Exo 26:31-33 ✡ **9:4:** Exo 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Num 17:8-11; Deu 10:3-5 ✡ **9:5:** Exo 25:18-22 ✡ **9:6:** Num 18:2-6 ✡ **9:7:** Lev 16:2-34 ✡ **9:9:** Hip 10:1-2 ✡ **9:13:** Lev 16:15-16; Num 19:9, 17-19; Hip 10:4 ✡ **9:14:** 1Pi 1:18-19

NeHalang hele ke teke tunge lange iri. Pe ure urana ngana nemur lape tetu ke koko. Nga tele ngana tatu mana nga tomunga hel ana helenga nike ngana nem pe rera poinga poreke ngana te rahit tote ita. Pe nei ero ol iange Iesus mete lo ke mene mule ita nga rera poinga poreke ngana nemur ol.

16 Non e, heronge nena ure mur lange na achung mur nga maulul ngana nike. Pe non nem na helenga ume hot ero mukam, iange maulul kura. Pe nenge teke non nem mete ol, te esia ke mallaha ol. Nenge non nem na achung mur te rongo heke ure nemur.

17 Nenge teke non nem maulul kura, na helenga nem ume hot ero pe nga etue nenge mete ol, kue chach sapele nge te mene nena urelu mur.

18 Ke tomunga ana helenga nike ngana nem, ana ume pomau mana. Nenge teke ure nemur eiria lele ero, kue hit kura.

19 ✡Ke ngana laka nenge Moses haliu hote NeHalang na hotonga mur lange hehei pe hana ke het pe mene pulumakau tutuna mur eiria, pe meme eiria, pe poi luluche nga ech. Ke het pe mene ae siki penna nenge te kale hite ana sipsip pulpunna nenge remenmen pe poi teua langa ure nemur tohoria. Ke het sau lolele nga alalaha nenge tehas sio hotonga ia pe nge hehei pe hana pule.

20 Pe hele, “Huros eina nenge lele hite tomunga hel ana helenga nenge ta ngata helia, ngana koi nei. Nenge NeHalang heleia lange imo ke teke a nanasia.”

21 ✡Pe pule, Moses mene huros eina neu pe sau lolele nga pele nenge hemesia ke te heto hekeke NeHalang. Pe pule nga ure nemur nenge te popoi aria ume ia nga pele neu letena.

22 ✡Iok, NeHalang nena hotonga hele ke teke: Ure tana huna hel, a helemlem ia nga huros mur eiria. Pe nenge teke ute eina lele ero, lape NeHalang saua rera poinga poreke ngana mur ero pule.

Iesus I Tunginga Nenge Mene Mule Ita

23 ✡Pe poinga nei, te poia nga ure nenga ich ana mana. Pe i opene mana nga ure toto ngana mur nenga tapa. Pe nga ure toto ngana nemur, tunginga e nge urana toto nga huros nemur lape helemlem ia iri.

24 Ita ta eteia lo, Kristus teu langa lut nga tapa pe lohot pengpeng nge NeHalang ke halau tote ita. Teu langa NeHalang na pele nenge ich ana ero. Iange pele nem, i opene mana nga NeHalang nena pele toto ngana.

25 Tunginga aria soksoke ngana mur te mene huros mur eiria pe teteu langa Kileng nenge Heo Ngana Toto nga hesinga lochloch ke te poia reria tunginga mur. Pe Kristus poi ke pomam ero. I langa lut nga tapa pe tunge i sipona lange NeHalang ke elle mana pe emule mana ero.

26 ✡Nenge teke Iesus poia poinga nem ke emule mana, toinge takisia ana melmelenga ke emule mana nga ich nei talun ngana nike. Pe nei ero, iange kileng nei hetala toto ngana heroi lo. Ke pomalam sio at nga ich nei ke elle mana pe poi tunginga ia i sipona lange NeHalang ke eina lele ita nga rera poinga poreke ngana mur lochloch.

27 Pe ita hana pule ta mete ke elle mana pe la tames nga NeHalang matana ke amnei teu atat nge ita elle pe elle nga rera poinga mur.

28 Ke Kristus poi tunginga ia I lange NeHalang ke elle mana, ke eina lome hulua halang nga reria poinga poreke ngana mur. Pe I lape at henai ngana mule nga hoena kura. Pe at mule ngana nem, at ke poi tunginga ia I nga poinga poreke ngana mur ero ol. I at ke mene pengpeng ia iri nemur nenge te kulala tote I ke tela nga maulinga ke koko.

10

Iesus Poi Tunginga Ia I Ke Elle Mana

1 Hotonga nenge Israel mur, i opene mana nga ure urana ngana mur nenge te atat nga hoena kura. I ure toto ngana ero. Pomalam, tunginga nemur nenge te poi mulmule nga hesinga lochloch, nakuria ero nge helemlem ia iri nenge te teke tela rochroi nge NeHalang.

2 Toinge tunginga nemur te helemlem ia leteria ke te urana nga NeHalang matana nike, lape te poi mule tunginga pele ero ol.

3 Pe nei ero. Iange tunginga nemur, te poia ke helete metentene hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana mur nga hesinga lochloch.

4 ✡Iange pulumakau pe meme mur eiria nem, urana ero toto nge lomo hote hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur.

5 ✡Ke pomalam, nga etue nenge Kristus at nga ich nei, hele lange NeHalang ke teke,

“Iong lemem taua tunginga e ero toto.
Pe o poia Iau ke E lohot ke Iau non ke singik lo.
6 Tunginga nemur nenge temak lochloche
pe nenge te poia ke helemlem mulmule hehei pe hana
nga reria poinga poreke ngana mur,
O iech ele ero toto.
7 Ke pomalam E hele ke E teke, ‘NeHalang,
Iau koloi E at lo.
E at ke E nanas tau mene lemem ngam
ke pomanga tehas sio ngaria ia nga alalaha ke ulolo.’ ”

✡ **9:19:** Exo 24:6-8 ✡ **9:21:** Lev 8:15, 19 ✡ **9:22:** Lev 17:11 ✡ **9:23:** Hip 8:5; 10:1 ✡ **9:26:** Hip 10:10 ✡ **10:4:** Hip 9:13 ✡ **10:5:** Psa 40:6-8

8 Nga tele ngana Kristus hele ke teke,
“Iong lemem taua tunginga e ero toto. Pe
tunginga nemur nenge temak lochloche pe
nenge helemlem ia iri nga reria poinga
poreke ngana mur, o iech ele ero toto.”
(Pe hotonga hele ke teke te poia tunginga
nemur.)
9 Ke het pe hele mule ke teke, “NeHalang,
Iau koloi E at lo. E at ke E nanas tau mene
lemem ngam.” Pomalam NeHalang hile
hote tunginga nemur nenga tele ngana ana
pe hetaua iri nga tunginga nenge Iesus.
10 ✡Ke Iesus Kristus nanas tau mene Ne-
Halang lemene ngana, pe hile hot mene
singina lange NeHalang ke elle mana. Pe
nga poinga nem mana, eina lele ita lochloch
nga rera poinga poreke ngana mur.
11 ✡Pe Iuta mur, aria tunginga ana hana
mur te popoia aria ume nga etue lochloch.
Pe kokoes mana te popoia reria tunginga
nemur. Pe tunginga nemur nakuria ero toto
nge te lomo hote poinga poreke ngana mur.
12 Pe Iesus poia nena tunginga ke elle
mana, pe lomo hote ita nga rera poinga
poreke ngana mur lochloch pe hetala ngana
ero. Ke het pe la ke are nga NeHalang ilina
ele nenga pen tamalmal.
13 ✡Pe nga lamau, are ke kulele mene etue
nenge NeHalang hekou sue nena ngarang
mur ke apena hekou hitite iri.
14 Ke Iesus nena tunginga elle mana
nenge poia nem, hepengpeng tote iri
lochloch ngana nenge eina lele iri nga reria
poinga poreke ngana mur pe tetu ke nek ke
koko.
15 Pe Opepengpeng pule heleia ure nemur
at nge ita ke teke,
16 ✡ “Helenga tomunga hel nenge imem ul
ke mo ngata hel ia, tang ke mai koi.
Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape E tal teua lek hotonga mur nga
kakaoria
pe Ehas sue iri nga leteria pule”
17 ✡Pe pule hele ke teke,
“Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero ol.”
18 Ke poinga poreke ngana mur, NeHalang
letena metene mule iri ero ol. Pe nenge teke
pomam tunginga nemur nenge te makmak
ia iri nem aria ume ero ol.

Tala Rochroi Toto Nge NeHalang Ol

19 ✡Iok titik mur, Iesus mete ke eina lele
rera poinga poreke ngana mur ke het lo.
Ke pomalam ta matau ero ol. Ta lohaka
pe tateu lange NeHalang nga na pele letena
nenge heo ngana toto.
20 ✡Iange Iesus elue rera kue matana
heueu ngana e lo, nenge ta i teu ia nga
huunga palaungana nem ke tala nge NeHa-
lang. Pe kue heueu ngana nem, ngana laka
nenge tung heke I sipona ke mete pe maul
haka mule ke mene mule ita lochloch.
21 Ke heueu nei, ita ara Tunginga ana Non
Soke e umume nga NeHalang na pele ol.
22 ✡Pe poia tunginga nga I sipona eina.
Pe eina nem lele hite ita pe lomo hote rera
poinga poreke ngana mur lochloch ke het
lo. Pe singira nei lemlem toto ke pomanga
te lome ita nga ech e nge lemlem toto. Ke
pomalam letera nachnai ero pe tai ia letera
manmanna ngana, ke tala rochroi toto nge
NeHalang.
23 Pe ta rahite sara kikina ngana nenge
taii ia nei ke kerkereng pe ta ruka mule ero.
Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang
hele ke teke poia, manmanna toto ke lape
poia.
24 Pe ita elle pe elle mutera tautaua pekn-
gara mur, pe ta ech ia iri ke te nanasia
poinga nge urana.
25 ✡Poinga nenge ta eukiraurau, ta rahite
ke kerkereng iange hana hel te hile hote
poinga nem lo. Pe ita, ta poi ke mange iri ero
iange Non Soke ana etue koi heroi lo.

Tatal Sue NeHalang Tuna Ero

26 ✡A longo ke nek, helenga manmanna
toto ngana ta mene ke het lo. Pe nenge teke
tala mulmule ke ta popoi poinga poreke
ngana mur kura, lape tunginga e ero ol nge
lomo hote rera poinga poreke ngana mur.
27 ✡Nenge teke tunginga nei ero, lape
mataunga palaungana mene ita. Iange Ne-
Halang lape nau teu at nge ita elle pe elle.
Ke het pe iri nenge te heto ngarang ia NeHa-
lang, lape oan ngau lala hite iri.
28 ✡Nenge teke hana nai ma mol te hot-
taua none nge longo taua hotonga nenge
Moses ero, lape leteria poreke ia i ero pe te
hune i ke mete sapele.
29 ✡Pe pomere toto nge mele nenge heit
kou hule Iesus nga apena? NeHalang tuna
eina lome i lo. Pe i poi sus mule ia NeHalang
Tuna eina ke manga ute pele mana. Ol pe
pomere nge i ol? Pe Opepengpeng letena
ia i ke halang lo. Iok, hele poreke mule
Opepengpeng. Ol pe utar lape lohot nge i ol?
30 ✡Ita ta eteia lo, nge NeHalang hele ke
pomai, “Nem, Iau lek ke e tuachol ia.” Pe
NeHalang hele ke mai pule, “Non Soke lape
nau teu la ke nek toto nge nena hana mur
elle pe elle.”

✡ **10:10:** Hip 9:12 ✡ **10:11:** Exo 29:38 ✡ **10:13:** Psa 110:1 ✡ **10:16:** Jer 31:33; Hip 8:10 ✡ **10:17:** Jer 31:34 ✡ **10:19:** Hip 4:16 ✡ **10:20:** Mat 27:51 ✡ **10:22:** Lev 8:30; Ezk 36:25; Epe 5:26 ✡ **10:25:** Hip 3:13 ✡ **10:26:** Hip 6:4-8 ✡ **10:27:** Isa 26:11 ✡ **10:28:** Deu 17:6; 19:15 ✡ **10:29:** Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29 ✡ **10:30:** Deu 32:35-36; Psa 135:14

31 NeHalang tu ke kokoes pe ta matau toto
nga nenge teke hotaua ita nga rera poinga
poreke ngana mur.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

32 Iok, letemo metene ure nenge lohot nge
imo nge nike, nga nenge a longe helenga
urana toto ngana pe letemo manmanna ia.
Nga etue nemur, a amneia melmelenga ha-
lang pe a rahite letemo manmanna ngana
ke kerkereng toto.

33 Nga etue hel, te song lele hule imo pe
te poi poreke imo. Pe nga etue hel, a teke a
koko teu luluch nge iri nemur, nenge hana
hel te poia iri ke pomam pule.

34 ✡Pe imo a koko teu luluch nge iri nemur
nenge tetu nga tuele au ngana, pe a iech
mana nga etue nenge te ua toto ia lemo ure
mur, iange a eteia ke lape a mene ute e nge
urana toto kura, nge lape tu ke mala.

35 Ke pomalam letemo meena ero pe a
mes ke kerkereng mana iange lape a mene
urumo palaungana nga hoena kura.

36 Atu ke nek mana pe ames ke kerkereng
pe a nanas mene NeHalang lemene ngana.
Pomalam lape a mene ure urana ngana
mur nenge NeHalang heleia lo ke teke tunge
lange imo.

37 ✡Iange NeHalang na helenga mur
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Etue sase ero ol pe i nenge atat nem
lape at sapele pe poi hulul ero.
38 Pe lek hana mur nenge te pengpeng
mana,
lape leteria manmanna pe tetu ke te
maulul.
Pe nenge teke elle nge iri ruka ke la mule,
lape e iech nge i ero ol.”

39 Iok, iri nenge te ruka mule nem, NeHa-
lang heporeke hule iri ke te het toto. Pe
ita tatu teu luluch nge iri ero. Iange ita
letera manmanna pe lape ta mene sapele
maulinga ke koko.

11

Letera Manmanna Ngana

1 ✡Letera manmanna ngana ume ngana
pomai: Ta teke taes tote ure urana ngana
mur nenge lape lohot nge he kura. Ke letera
manmanna pe ta kulala mana ol.

2 Pe ratete mur nge nike, NeHalang iech
toto nge iri, iange leteria manmanna ngana
pomai mana.

3 ✡Nga letera manmanna ngana, ta eteia
ke NeHalang ala hote tapa pe ich. Pe i ume
hote ure nemur nga ute e nge ta naue ero,
hele mana pe ure nemur te lohot. Ure nenge
ta esia nga matara heueu nei, ta teke ma
NeHalang ume hote nga ute e nge ta esia nga
matara, pe i ero.

4 ✡Pe nga Apel letena manmanna ngana,
poia nena tunginga nge urana toto lange
NeHalang. Pe Kaen ero. Pe NeHalang
mene Apel nena tunginga mur iange Apel
letena manmanna nge I. Ke pomalam Ne-
Halang hetue Apel ke non nge pengpeng
toto. Pe Apel mete ke ulolo pe nga letena
manmanna ngana, hele atat nge ita kura.

5 ✡Pe nga Enok letena manmanna ngana,
metenga mene i ero. Pe mele hottaua i ero
ol iange NeHalang mene toto mene i ke lalo.
NeHalang na helenga nemur nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke: Enok letena man-
manna toto pe poia NeHalang ke iech toto
nga nena poinga mur. Pomalam NeHalang
ua toto ia i ke la.

6 Nenge teke letem manmanna nge Ne-
Halang ero, lape o poia NeHalang ke iech
ke mere? Iange mele nenge teke at nge
NeHalang, letena manmanna tala ke NeHa-
lang I non nge tu ke kokoes. Pe pule letena
manmanna ke NeHalang I non nge poi ke
nek toto lala nge iri nenge muteria toto ke
te lala nge I.

7 ✡Iok, nga Noah letena manmanna
ngana, longo taua NeHalang na helenga
nga ure nemur nenge kolkolia iri pe lape
lohot nga hoena kura. Pomalam longo
taua NeHalang ke ume ia imot palaungana
e pe i pe nehei pe tutuna mur tetu ke
te maulul. Ke nga poinga nenge longo
tau mene NeHalang, teke heneue hehei
pe hana nenge te poreke nga NeHalang
matana. Ke nga Noah letena manmanna
toto ngana nem, NeHalang hetue i ke non
nge pengpeng.

8 ✡Iok, nga Apraham letena manmanna
ngana, longe NeHalang na iunga pe hilesue
na kileng pe nanas pulut mene ke langa
kileng e nenge NeHalang teke tunge lange
i.

9 ✡Ana non lohot nga kileng nem nenge
NeHalang hele ke kerkereng ke teke tunge
lange i. Rahite letena manmanna ngana pe
lele na pelpele mur nga kileng neu pe tu ke
pomanga none nge at nga kileng tau ngana.
Pe Isak pe Iakop pule. Iange NeHalang
heleia helenga elle mana lange iri.

10 Apraham poi ke pomam iange kulala
mana nge teke esia kileng nenge mes haka
nga huna nenge NeHalang i sipona letena
tuanin hote pe lung heke.

11 ✡Pe pule nga Apraham letena man-
manna ngana, lohot ke i Isak temene. Iange
i tuauna toto lo pe nehei Sara pule mes
tamane mana. Apraham letena manmanna

✡ **10:34:** Mat 5:11-12; 6:20 ✡ **10:37:** Hab 2:3-4 ✡ **11:1:** 2Ko 5:7 ✡ **11:3:** Gen 1:1; Psa 33:6; Ioa 1:3 ✡ **11:4:** Gen 4:3-10 ✡ **11:5:** Gen 5:21-24 ✡ **11:7:** Gen 6:13–7:1 ✡ **11:8:** Gen 12:1-5 ✡ **11:9:** Gen 35:12 ✡ **11:11:** Gen 18:11-14; 21:2; Rom 4:19

nge NeHalang nge rahite na helenga nem pe pallaklaka ia ero.

12 ✡Ke non elle mana nei, tuauna ke teke metmete lo. Ol pe na tete mur te lohot ke iri hulua toto mule ke pomanga itoch mur nga tapa sana pe iri halang toto ke pomanga peipei nga ruach ilina.

13 ✡Ke hana nemur, leteria manmanna nga NeHalang na helenga pe te mete pe te mene ure nemur ero. Pe ure nemur, iri te naue ke sase toto lalo pe te esia ure nemur nge lape te lohot pe te iech ele tote. Te hele pengpeng lange hehei pe hana ke te teke, "Imem lemem kileng unne nga ich nei ero toto."

14 Pe nenge teke ta longe mele hel nge te hele ke mau, ta etei mellehe mene ke iri te kulele kileng e nge lape te hetue ke iri siporia reria kileng.

15 Pe nenge teke leteria tu hit menmene reria kileng nenge te hile sue, lape tela mule lo.

16 Pe nei ero. Iri te teke tela toto nga kileng e nge urana, nge tu nga lut nga tapa. Pomalam alngaria hot lange NeHalang ke te teke aria Non Soke I. Pe NeHalang iech toto nge te hetue I ke pomau iange I sipona ume hote kileng e ke tu lo. Pe iri nemur nenge leteria manmanna nge I lape tela ke tetu ia.

17-18 ✡Pe NeHalang hele lange Apraham lo ke teke, "Nge tum Isak mana lape e poia lem tete mur, ke te lohot ke iri halang toto." Iok, nga etue nenge NeHalang ollaka hote Apraham letena manmanna ngana, Apraham teke hun mule tuna Isak ke poi tunginga mule ia lange NeHalang. Ke poinga nem, Apraham poia nga letena manmanna ngana,

19 ✡iange Apraham eteia lo ke teke: Nenge teke hune tuna Isak ke mete, lape NeHalang I sipona hemaul heke mule. Ke nga poinga nem, Apraham mene mule tuna nga metenga lo.

20 ✡Iok, nga Isak letena manmanna ngana, pete Iakop iri nai Iso pe ure nemur nenge lape NeHalang poia lange iri nge he kura.

21 ✡Iok, nga Iakop letena manmanna ngana, pete Iosep tutuna mur nga etue nenge teke metmete lo. Pe rahit ala tuana nga nena kula pe heto heke NeHalang.

22 ✡Pe nga Iosep letena manmanna ngana, hele hote Israel mur te lohaka ngaria nge Ekipto, nga etue nenge teke metmete lo. Pe pule hele urume koluna nge lape te poia ke mere.

23 ✡Iok, nga Moses tana pe temene leteria manmanna ngana, te talkome i ke teio iri mol nga etue nenge te hoe i. Iange iri te esia Moses nge nakuna urana toto. Pomalam te longo taua non soke nenge Ekipto na helenga ero pe te talkome Moses. Te poia poinga neu pe te matau ero pule.

24 Pe nga Moses letena manmanna ngana, i soke toto lo pe lemene ero nge te hetue i ke tana ne Parao tuna heingana.

25 Pe lemene ero nge singina iech mana ia poinga poreke ngana mur. Iange iechinga nenga poinga poreke ngana nem tu ke mala ero. Pe i teke urana nge la ke tu luluch nge NeHalang nena hana mur, ke amneia melmelenga pule.

26 Pe Moses eteia ke kue nenge ta nanasia Kristus, ana melmelenga halang, pe uruna lohot nge he kura. Pe i teke melmelenga nem, i ure palaungana toto nga umtutuna pe ure urana ngana mur nge Ekipto.

27 Iok, Moses letena manmanna toto nge NeHalang. Pomalam lohaka pe ua nga kileng nenge Ekipto. Pe naungaala ana non nenge Ekipto letena inin taua Moses pe Moses mataua i ero. Ita ta kolkolia NeHalang nga matara. Pe Moses letena kerkereng toto pe poia poinga neu ke manga esia NeHalang nga matana lo.

28 ✡Pe nga Moses letena manmanna ngana, hune sipsip ke Israel mur te ngaua, nga etue palaungana nenga Ingatoto. Pe hele lange iri ke te hepore sipsip eina nga reria pele matana nga piunga mur. Pomalam NeHalang nena angkelo nenge hunun, sio at pe hune aina kinkino ngana tatamanna tengene ana mur nge Israel ero.

29 ✡Iok, Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pomalam te i tele nga Ruach Remenmen ngana ke pomanga teii nga kileng hal ngana. Pe Ekipto mur te teke te nanas pe Ruach nem salala hite iri ke te mete.

30 ✡Pe pule Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pe te rahite leteria manmanna ngana nem ke pomanga reria kaleu. Pe tei ke te heliliu hitite kileng nenge Ieriko ke etue iri rahtele nai. Ol pe kileng neu ana mapuo nenge te lung heke nga um, toto marang sio ke het.

31 ✡Pe hei e nge ene Rahap, I salaunga kina ia. Hei nem letena manmanna toto nge NeHalang. Pomalam halaua hana Israel nai nenge te ute kileng nenge Ieriko ana olounga. Ke letena manmanna ngana nem, halaua i ke mete nga etue nem ero.

✡ **11:12:** Gen 15:5; 22:17 ✡ **11:13:** Gen 23:4; 1Ch 29:15; Psa 39:12; 1Pi 2:11 ✡ **11:17-18:** Gen 21:12; 22:1-14 ✡ **11:19:** Rom 4:17 ✡ **11:20:** Gen 27:27-29, 39-40 ✡ **11:21:** Gen 47:31–48:20 ✡ **11:22:** Gen 50:24-25; Exo 13:19 ✡ **11:23:** Exo 1:22; 2:2 ✡ **11:28:** Exo 12:21-30 ✡ **11:29:** Exo 14:21-31 ✡ **11:30:** Jos 6:12-21 ✡ **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Iei 2:25 ✡ **11:32:** Jdg 6:11–8:32; 4:6–5:31; 11:1–12:7; 13:2–16:31; 1Sa 1:1–1Ki 2:11

Iri mana nenge lemeria ero nge te nanasia NeHalang, te mete lochloch.

32 ✡Ke lape ta nana lala kura kai? Nananga halang tu kura, pe lape e nana sakilil langa hana nemur ero ol. Nge Kition pe Parak pe Samson pe Septa pe Teuit pe Samuel pe Hetatalonga mur.

33 ✡Iri, nga leteria manmanna ngana mur, te hunel luluch nge kileng nemur nga tau, pe te hekou susue iri. Pe tenau ele reria kileng mur, nga poinga nge pengpeng mana, pe te mene ure nemur nenge NeHalang heleia, ke teke tunge lange iri. Tera elele huros papalauna nenge te hunun haria.

34 ✡Pe te hemetmete oan papalauna, pe te elelele io ana. Nga tele ngana, kikiria ero mukam. Pe nei ol, kikiria ngana halang, pe te lohot ke iri hunelinga hel ana non mur, nge reria kerkerenga palaungana toto. Kileng nga tau ana palinga hel ana hana mur teat pe hana nemur, te hekou sue iri pe te lope parai ia iri.

35 ✡Pe hehei hel, nga leteria manmanna ngana, aloria mur te maul haka mule nga metenga. Pe iri nenge te amneia melmelenga palaungana, te chumele mene ol. Iange hana hel te laua iri ke te teke te helosio ia leteria manmanna ngana mur. Pe iri lemeria ero nge te saua leteria manmanna ngana. Pomalam te takis mene melmelenga nem ke te mete, pe te maul haka mule ngaria lape tetu ngaria urana toto ol nga nenga tele ngana.

36 ✡Pe hana nemur hel te hele poreke iri pe tenos hule iri. Pe hel te laua iri pe te kale hite peria pe tesau teua iri langa tuele au ngana.

37 ✡Pe hel te tamal hune iri, pe hel te chatoa iri nga luaria, pe hel te hune iri nga kakop. Hel te heron menmene meme mur uliria, nem pe sipsip uliria pe te poi poreke tote iri. Pomalam tetu pulut mana pe reria ute e ero ol.

38 Tei rara mana nga ich sana lomona pe nga sasana mur. Pe tetu manmana nga rika mur pe nga polo mur. Iri te urana toto nga NeHalang matana pe hehei pe hana nga ich nei te purpure iri ero toto.

39 Pe hana nemur leteria manmanna nge NeHalang. Pe NeHalang heto heke tote iri pe tatalo ele ita lochloch rera ure e nge urana toto. Pe ure urana ngana nenge NeHalang heleia ke teke tunge nem, elle nge iri mene ero kura.

40 Iange nga NeHalang letena, teke iri nemur iri muka nge ita ero. NeHalang lemene ke teke poia iri pe ita ke ta pengpeng toto nga etue elle mana.

12

NeHalang Hetore Tutuna Mur Ita

1 ✡Iok laol, hehei pe hana nemur nenge nike nem, leteria manmanna toto nge NeHalang. Pe ngaria koloi teat ke te eukirau ke te teke tenau ita nge ta song. Pomalam ta lohaka ol pe ta song. Pe ta sausue ure nemur nenge te meena pe ra poinga poreke ngana mur nenge tak elele ita. Pe ta rahite letera manmanna ngana pe ta song ke ta ristoto hel, ke la het nga songinga nei hetala ngana.

2 Pe matara tu mana nge Iesus iange letera manmanna ngana huna mana nge i. Pe nga hoena, lape ta esia letera manmanna ngana nem nganngana nge lohot. Iange Iesus amneia melmelenga palaungana pe sau sio mule ero. Pe pule meia I ero nge te heon heke I nga manga toto ke mete. Iange naula pe esia iechinga palaungana nge kulele I lo. Ke heueu nei are nga NeHalang nena arenga palaungana ilina ele nenga pen tamalmal.

3 Iok, anau lange Iesus nga kue nenge i ia neu. I amneia ure meena ngana mur halang nge hana porekreke ngana mur te poia lange I. Pomalam imo lemo melei tana pe aole sio ero.

4 Iange imo a palhel luluch nga poinga poreke ngana nga kikimo ngamo ero kura. E teke apal hel ke a makuk toto.

5 ✡Imo letemo lilil ele NeHalang na helenga nenge hele ke teke tutuna mur imo:

“Tutuk mur, nenge teke Non Soke poia ute
ke lohot nge imo ke teke hepeng ia imo,
poinga nem urana,
pe letemo meena ia ero.
6 Iange Non Soke teke hetore iri nemur
nenge lemene taua iri.
Ke I teke lape nosia tutuna mur
ke hetore iri.”

7 ✡NeHalang teke hetore tutuna mur ita, pe nenge teke nos ia ita, tatal chusinga ia ero. Ta tatakis mene ure meena ngana mur nenge lohotot nge ita. Pe hana lochloch ngana te hetottore tuturia mur ke pomau pule.

8 Pe nenge teke te nosia imo ero, nakuna nenge tetememo mur ero. Iange hulua lochloch te mene hengetoro pe tetemeria mur te nosnos ia iri.

9 Pe ita lochloch tetemera mur iri non. Pe iri te hetottore ita pe ita tatal sue ita pe ta longo tautaua iri. Pomalam mana tatal sue ita pe ta longo taua temere NeHalang. Iange

✡ **11:33:** Dan 6:1-27 ✡ **11:34:** Dan 3:23-27 ✡ **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 ✡ **11:36:** 1Ki 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ✡ **11:37:** 2Ch 24:21 ✡ **12:1:** 1Ko 9:24-25 ✡ **12:5:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Hem 3:19 ✡ **12:7:** Deu 8:5

I nauele opere mur lochloch ke ta mene maulinga ke koko.

10 Pe tetemere mur nga ich nei, te teke te hepeng ia ita nga rera poinga mur nga etue choro ngana mana. Pe NeHalang hepeng ia ita ke ta lohot ke ta pengpeng toto ke pomange I.

11 ✡Nga etue nenge Temere NeHalang nosia ita, ta amneia melmelenga pe ta iech ero. Pe iri nemur nenge te mene hengetoro nge tetemeria mur, hengetoro nem nganangana, lape lohot ke urana toto nge iri nga hoena. Nenge poia iri ke tetu ke nek pe te pengpeng toto.

Anau Ala Amo Ke Nek Nga Poinga Poreke Ngana Mur

12 ✡Iok, a hekerkereng mule perimo metmete ngana nemur pe apemo makuk leilei ngana nemur.

13 ✡Pe ai ke a nanas mene kue nge pengpeng mana ke ala. Pomalam lape peknga-amo nemur te esia imo pe te lohaka ke te urana pule.

14 Pe nenge teke ai ke nek ero, lape a esia NeHalang nakuna ero toto. Pomalam a totoi toto ke atu ke nek luluch nge hehei pe hana, pe ai ke a pengpeng toto.

15 NeHalang letena ia ita ke mene mule ita lo. Pe ta nauala hel nge ita ke nek, iange lape poinga poreke ngana e, matana hot nge mele pe haka ke au hite ita lochloch.

16 ✡Pe a nauala ke nek pule iange lape mele hel te iskeke hot ke te tangtango hehei pe hehei te tangtango hana. Pe poinga nem, iri te tango rere iechinga nenga etue choro ngana ana mana. Pe leteria metene tetu ngaria nga hoena ero ke mange Iso. Iso ha tala ke i lape mene temene nena ure mur. Pe ero iange letena tu mana nga ngaunga nenge ngaua, pe iech ele nga etue choro ngana mana. Pe hile hot mene nena petanga nge temene pe temene na ure mur nenge i lape mene iri.

17 ✡Ol pe nga hoena, teke la ke mene petanga nem pe temene na ure mur. Pe ero ol. Ana non tang toto ke teke mene pe ero toto, iange kue e ero ol nge hul mule poinga nenge poia neu.

18 ✡Iok, imo aat nge NeHalang ke pomange lemo tete mur ero. Iri tela nga hengene nge Sinai pe te esia oan sapellala ngana pe kileng chantom ngana nenge au toto, pe te amneia tuttula palaungana pe

19 ✡te longe ngalum paena nge alnganngana pe te longe NeHalang nge helele. Te longe ke mau pe te hele lange Moses ke te teke, lemeria ero toto nge te longo mule helenga e.

20 ✡Pe te matau toto iange te longe NeHalang nge hele ke teke, “Nenge teke none ma huros e i haka nga hengene nei, a tamal hune ke mete.”

21 ✡Pe Moses esia ure nemur pe matau toto pe hele, “Iau pule e matau toto pe e loiloi.”

22 Pe imo a poi ke mange lemo tete mur ero. Imo aat nga hengene nenge Saion, nga NeHalang nenge maulul nena kileng pengpeng. Kileng Ierusalem nenge tu nga lut nga tapa. Pe angkelo mur nga kileng nem, iri halang nge halang toto. Iri te eukirau pe te iech ke elela.

23 Imo aat ke a lohot pe NeHalang tutuna mur nenge iri tala, te eukirau ke te iechech. Pe iri tehas sue eria mur nga lut nga tapa ke ulolo. Pe imo aat ke a lohot nge NeHalang lo. Pe NeHalang I non nenge amnei teueu nga ita elle pe elle rera poinga mur. Imo aat nge hana nge NeHalang poia iri ke te pengpeng toto operia mur.

24 ✡Imo aat ke a lohot nge Iesus lo. Pe NeHalang poia helenga tomunga hel heueu ngana e, nge nena hana mur. Pe Iesus tu nga tunangana nge NeHalang pe hana mur nga ich. Pe I sipona poia helenga tomunga hel heueu ngana nem ana ume ke lohot ke manmanna. Pe imo aat pengpeng nga Iesus eina nenge lome ita ke ta lemlem toto. Pe Iesus eina nem helengana urana toto nga nenge Apel eina.

25 ✡Iok, heueu nei a longo ke nek toto nga NeHalang na helenga pe a longo ole ero. Iange iri nemur lemeria ero nge te longo taua na helenga nenge tung hote nga ich, pe te ua nga ure meena ngana ero. Pe nenge ita, NeHalang tu nga tapa pe hele atat nge ita heueu nei. Pe nenge teke lemere ero nge ta longo lange I, ta talkome nga matana ero toto.

26 ✡Nge nike NeHalang hele nga hengene nge Sinai pe ich rur. Pe heueu nei hele ke kerkereng toto ke teke,

“Lape E poi mule kileng ke rur elle mule. Pe nei ol lape E herure ich pe tapa pule.”

27 Helenga nenge NeHalang teke poia kileng ke rur “elle mule,” nem ta etei mellehe mene ke ure lochloch ngana nenge I sipona ume hote iri, lape te het lochoch. Pe I ume hote ure urana ngana mur hel ke tetu. Pe ure nemur te rur ero.

28 Ke pomalam ta iech pe ta hele urana toto lange NeHalang iange mene teua ita nga nena naualanga pe nekinga. Pe nena naualanga pe nekinga nem, ute nge herure

✡ **12:11:** Iei 3:17-18 ✡ **12:12:** Isa 35:3 ✡ **12:13:** Pro 4:26 ✡ **12:16:** Gen 25:29-34 ✡ **12:17:** Gen 27:30-40 ✡ **12:18:** Exo 19:16-20; Deu 4:11-12 ✡ **12:19:** Exo 20:18-21; Deu 5:22-27 ✡ **12:20:** Exo 19:12-13 ✡ **12:21:** Deu 9:19 ✡ **12:24:** Gen 4:10; Hip 8:6 ✡ **12:25:** Hip 2:1-3; 10:26-29 ✡ **12:26:** Hag 2:6 ✡ **12:29:** Deu 4:24; 9:3

ero toto. Pe ta heto heke I ke pomai: Ta matau ala rera pe ta helete ininia I ero toto ol.

29 ✡Iange ara Soke NeHalang, pomalaka nga oan sapellala ngana nenge milang toto pe ngau ulu hite ure ke het. Pe mele nenge teke longo taua NeHalang ero, alaka ana ke nek toto nge i.

13

Poinga Nenge Ta Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok, nga lek helenga hetala ngana, e teke e hele lange imo nga poinga hel nenge poia NeHalang ke iech. Atu pe lememo taua pekgamo mur ke pomanga titimo mur pengpeng.

2 ✡Pe mele hel nenge teat nga kileng tau ngana, a mene teua iri langa lemo pele. Mele hel te poia poinga nei lo pe te mene teua angkelo mur. Pe iri siporia te eteia ero.

3 Pe letemo metene iri nenge tetu nga tuele au ngana pule. Pe a halaua iri ke pomanga atu teu luluch nge iri nga tuele au ngana. Pe nenge teke mele hel te poi poreke pekngamo mur, ala ke a halaua iri pe a takisia aria melmelenga pule.

4 ✡Iri nenge telei hel, tenau ele aria leinga ke nek pe tetu ke tenek hel mana ke pomanga reria helenga nenge tetom tele helia nga telei hel ngaria. Pe a poia amo leinga ke lemlem nga NeHalang matana. Iange NeHalang lape nau teu lange imo ke nek toto, nga nenge teke none la ke ma luluch nge heie nenge nehei ia ero pe heie la ke ma luluch nge none nge ene ia ero.

5 ✡A memelei ia poinga nenge a teke lemo umtutuna halang ero. Lemo ure nemur nenge tu nge imo nem lo, het lo la. Iange NeHalang I sipona hele ke teke,

“Lape E ua amo ero toto.
Pe lape E nau sio mene imo ero pule.”

6 ✡Ke pomalam ta hele nga letera manmanna ngana ke ta teke,

“Non Soke i toro mana halaulaua iau.
Pomalam e matau ero ol.
Pe mele pele nakuna ero toto
nge poia ute pele at nge iau.”

7 ✡Pe pule letemo metene amo soksoke ngana mur. Iange iri te hele hot tele NeHalang nena helenga lange imo. Pe letemo metene leteria manmanna ngana nenge te nanasia Iesus nga tetu ngaria, ke la het nga etue nenge te mete ia. I urana toto nge a nanasia poinga nenge hana nemur te poia nem.

8 Iange Iesus Kristus tu ke pomai mana nge nike toto, ke at heueu nei pe nga etue lochloch ngana nemur nga hoena pule.

9 ✡Ke pomalam a longo tau pulute hana hel reria helenga ero. Iange lape te channanga ole mene imo, pe la te hile sio mene imo pe a poi koukou rara mana ol. Ita letera metene NeHalang letena poreke ngana nge ita ke nek. Pomalam lape hekerkereng ia ita ke tames ke kerkereng. Pe a nanasia hotonga kinkino ngana nemur nga ngaunga ero. Iri nenge te nanasia hotonga nemur, hotonga nem halaua iri ero toto.

10 Ita ara hatanga e tu. Pe tunginga ana hana mur nenge Israel nem, te ngaua ngaunga e nga ara hatanga nem ero toto.

11 ✡Tunginga ana hana mur aria soke e menmene sipsip pe pulumakau eiria ke te lalaia nga NeHalang na pele letena nenge heo ngana toto. Pe nga lamau te poi tunginga ia lange NeHalang ke te teke te helemlem ia poinga poreke ngana mur. Pe huros nemur singiria temak heke iri nga oan, nga pele neu ana aeteme nge hot.

12 ✡Pe poinga nem te poia lange Iesus pule. Ke te mene hote Iesus nga kileng nenge Ierusalem ke lange hot pe te hune i ke mete. Pe eina lele ke lome ita lochloch nga rera poinga poreke ngana mur. Ke tatu ke ta lemlem toto nga NeHalang matana.

13 ✡Ke pomalam, ita pule ta nanas hote Iesus lange hot. Nga kileng unne nenge tenau sio mene I pe takisia ana melmelenga ke la mete sio mana. Ke ita, tahot la ke ta amneia ure meena ngana nemur pule.

14 ✡Iange ra kileng e nga ich nei ero nge lape tatu ia ke kokoes mana ol. Pe ra kileng nem, ta tango rerere pe ngana kou atat kura.

15 ✡Ke pomalam ta heto heke tote NeHalang nga Iesus ene. Pe poinga nem ta rahite ke pomanga rera tungina nenge lala nge NeHalang. Pe kokoes mana harra heto hekeke NeHalang ene.

16 ✡Pe letemo metene ke apoi ke urana lange nei ngamo mur. Nenge teke mele na ute ero, a halaua i ke a tung nena. Pe a rahite poinga nei ke kerkereng. Iange poinga nei, pomanga lemo tunginga nenge lange NeHalang. Pe NeHalang iech toto ia.

17 ✡Pe ute pule, a longo taua mele hel nenge iri mukmuka nge imo. Utar nenge te hele ke te teke a poia, atal sio mene imo pe a longo tau mana ke a poia. Iri, te kila pe teta eingaria ke nek ero, pe kokoes te ume ke kerkereng toto ke tenau ele opemo mur. Iange iri lape te henin hote aria ume nem

---

✡ **13:2:** Gen 18:1-8; 19:1-3; Rom 12:13 ✡ **13:4:** Epe 5:5 ✡ **13:5:** Deu 31:6, 8; Jos 1:5 ✡ **13:6:** Psa 118:6 ✡ **13:7:** 1Ko 4:16 ✡ **13:9:** Rom 14:17 ✡ **13:11:** Lev 16:27 ✡ **13:12:** Ioa 19:17 ✡ **13:13:** Hip 12:2 ✡ **13:14:** Hip 11:10, 16; 12:22 ✡ **13:15:** Psa 50:14, 23 ✡ **13:16:** Pil 4:18 ✡ **13:17:** 1Te 5:12 ✡ **13:18:** Ume 24:16; 2Ko 1:12

lange NeHalang kura. Pe nenge teke a longo taua iri ke nek, lape te iech mana nge te poia aria ume nem. Pe imo lape a iech pule.

18 ✡Pe e teke e hele lange imo ke a hetalau emem lange NeHalang pule. Imem mo teke moi ke mo nanas mene poinga nge pengpeng ke kokoes. Pomalam, nga letemem nge teu, mo amneia ute pele nge poreke ero.

19 Pe e teke a hetalaulau ak ke kerkereng toto lange NeHalang ke ela mule nge imo ke ueiuei mana.

20-21 ✡Iok, e hetalaulau amo mukam: NeHalang nenge poia letemo ke ma ke nek, tung lochloche ure urana ngana mur lange imo ke a poia i sipona lemene ngana. I sipona hemaul mule Non Soke Iesus nga metenga. Pe henonou hote I ke I Non Soke pe nauele mule NeHalang nena hana mur lochloch. Ke pomanga non nenge nauelele nena sipsip mur. NeHalang hemaul mule Iesus iange eina hekerkereng ia helenga tomunga hel heueu ngana nem. Pe helenga tomunga hel nem, lape tu ke koko mana ol. Pe pule, e hetalaulau ara ke e teke NeHalang ume teu nge ita ke poia lemene ngana nga letera. Ure nem lohot mana nga kerkerenga nenge Iesus Kristus! Pomalam ta heto heke tote ene nga etue lochloch sapele. Manmanna!

Helenga Hetala Ngana Mur

22 Iok titik mur, lek helenga hetet lo pe e teke asis pe a longo ke nek toto, nga helenga nenge hekerkereng mule imo ke a nanas mene kue nenge pengpeng. Pe alalaha nenge ehas ia nei choro mana.

23 Pe pule e teke e hele tote tira Timoti lange imo. Timoti kou te lohe hote i nga tuele au ngana lo. Pe nenge teke at ke ueiuei, lape imem nai ape mola mule ke monau mule imo.

24 Pe a heleia lemem iechinga palaungana lange amo papalauna mur, pe nge NeHalang nena hana mur lochloch. Pe titira nemur nge Itali te hekule reria iechinga palaungana lange imo pule.

25 Lape NeHalang nauele imo ke nek, pe poi ke nek toto lange imo ke kokoes.

✡ **13:20-21:** Jer 32:40; Ezk 37:26; 1Pi 2:25

Ieims
Alalaha Nenge Ieims Hasia

Ieims Hekule Na Iechinga Palaungana

1 ✡Iau Ieims koi nenge ehas ia alalaha nei. NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reia non iau. Pe ehas ia alalaha nei ke lange mata analoch pe nai nenge Israel nenge te ua parai ke tetu nga kileng lochloch ngana nga ich. Pe lek iechinga palaungana lange imo lochloch.

Lete Manmanna Ngana Pe Lete Matana Ngana

2 ✡Iok titik mur, nenge teke ure meena ngana halang te lohot nge imo, letemo meena ia ero. A iech mana.

3 ✡Iange ure nemur nenge te lohotot nge imo nem te teke te helosio ia letemo manmanna ngana. Pe lape here imo ke nek ke a nanasia poinga nge urana.

4 Pe poinga urana ngana nem, lape puo ke kerkereng toto nga letemo pe a henonoua lange hehei pe hana nga amo ume mur nenge a popoia nga etue lochloch. Pomalam lape a pengpeng toto nga NeHalang matana pe lape ute pele nge imo ero ol. Pe ure lochloch ngana nenge letemo tautaua iri lape mataria purpur ke elle.

5 ✡Pe nenge teke amo hel te etei teu ke nek nga ure nemur ero, a onteia NeHalang. Pe i lape halaua imo nga a etei ngamo nem. Iange i nge lemene toto ke halau tote ita ke ta etei teu nga ure mur nenge ta etei ia ero.

6 Pe nenge teke a onteia NeHalang, letemo manmanna pe letemo nachnai ero. Iange mele nenge letena nachnai, letena manmanna ngana sio hel haka ke pomanga ruach ana mee.

7 Pe mele nenge poi ke pomam eteia ke lape Non Soke tunge ute pele lange i ero toto.

8 Iange i non nenge letena nachnai nga ure lochloch.

Iri Nenge Reria Ure Halang Ero Pe Iri Nenge Reria Ure Halang

9 Pe tira e nenge nena ute e ero, iech toto iange NeHalang tal haka tote i ke het lo.

10 ✡Pe iri nenge reria ure halang toto te iech pule iange NeHalang tal sio tote iri ke het lo. Lape te mete sio mana ke pomanga heilil rorana nenge ulala hot

11 pe chaia milang ngana makia ke mous pe kalum ke mete. Pe nakuna urana ngana nem ero ol, iange losio hot pe lasus sapele. Ke iri nemur nenge reria ure halang lape te poi ke pomalam mana nga etue nemur nenge tetu ke tenau elele iri siporia aria ume mur.

Ollakanga Poreke Ngana Mur Teat Nge NeHalang Ero

12 Iok, mele nenge ure poreke ngana teke takue i pe mes ke kerkereng pe losio ero, iech toto iange lape mene maulinga ke koko ke pomanga uruna. Maulinga ke koko nem, NeHalang i sipona hele ke teke tunge lange iri nemur nenge muteria tau tote i.

13 Iok, nenge teke ure poreke ngana takue mele ke poia poinga poreke ngana e, heo ngana toto nge mele nem hele ke teke, “NeHalang koi nenge poia ure poreke ngana nei ke lohot nge iau.” Nem ero. Iange ure poreke ngana e takue NeHalang ero toto. Pe NeHalang helosio ia mele e nga poinga poreke ngana ero.

14 Ollakanga poreke ngana nemur te lohot iange ita sipora letera tu hit mene ure nemur nga ich nei pe lemere tau tote ure nemur. Pe lemere tau toto ngara nem takue ita

15 ke ta losio nga poinga poreke ngana mur. Iok, poinga poreke ngana nemur te puo ke kerkereng toto nga letera pe te tunge metenga at nge ita.

16 Atong mur! Iau titik mur imo pe anau ala amo ke nek toto koi nga ure nemur.

17 Iange poinga urana ngana mur pe tunginga urana ngana mur mana sio at nge NeHalang i sipona. I nge poi hote lemenge mur lochloch nga tapa sana. Pe iri, tua leme ngaria hul rarara, pe NeHalang ero.

18 ✡Nga i sipona lemene ngana, hemaulia ita nga nena helenga nenge manmanna. Pomalam ita ta lohot ke i sipona tutuna mur nenge tengene ana. Pe letena ia ita ke palaungana toto nga ure lochloch nenge ala hote iri.

Ta Longotau Pe Ta Poia Ume

19 Titik mur letemo lilil ele nei ero toto. E teke urana toto nge a longo ke nek toto pe a hele ke nek mana pe letemo inin ke ueiuei ero.

20 ✡Iange lape letemo inin ngana poia lemo arenga ke poreke. Pe NeHalang lemene ke teke a are ke nek pe a pengpeng nga NeHalang matana.

21 ✡Ke pomalam a hile hote lemo poinga poreke ngana mur nenge a popoia ke te lasus toto. Pe atal sue imo pe a mene NeHalang nena hengetoro nenge tue nga letemo lo. Pe hengetoro nem lape haka pe hemaulia imo.

22 ✡Nenge teke a longe NeHalang nena helenga mur pe a nanasia ero, nenge nem a channanga mule imo ke het lo.

✡ **1:1:** Mat 13:55; Ume 15:13; Kal 1:19; 1Pi 1:1 ✡ **1:2:** Rom 5:3-5 ✡ **1:3:** 1Pi 1:7 ✡ **1:5:** Pro 2:3-6 ✡ **1:10:** Isa 40:6-7 ✡ **1:18:** Ioa 1:13 ✡ **1:20:** Ecc 7:9 ✡ **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 ✡ **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13

23 Mele hel nenge te longe NeHalang nena
helenga mur pe te nanasia iri ero, tepoi ke
pomalaka nge non nenge nau mulmule i
sipona opene nga silonga.
24 Esia opene ke het pe laol. Pe ueiuei
mana letena lilil ele mule nakuna nenge
esia nga silonga lo.
25 ✡Pe imo anau teu la ke nek toto nga
NeHalang nena hotonga mur nenge peng-
peng toto pe nenge hemas mule ita ke ta
nanasia lemene ngana. Anau teu ke nek pe
letemo lilil ele ero toto. Pe a poia ana ume
ke pomanga hele ngana. Nenge teke mele
nem poi ke mai, lape NeHalang pete tote i
nga ume nemur nenge popoia.
26 ✡Pe nenge teke mele pele lohaka pe
hele ke teke i NeHalang nena non toto pe
nauele ana hengetau ke nek ero, mele nem
channanga mule i ke het lo. Pe na helenga
pa nenge teke i NeHalang nena non toto
nem, channanga mana.
27 Temere NeHalang iech toto nge nena
hana mur nenge te poia poinga mur nenge
urana pe pengpeng mana. Pe poinga nenge
pomam nakuna pomai koi: Te halaulaua
aina nemur nenge tataria mur pe tetemе-
ria mur te mete lo. Te halaulaua hehei
pakarkar una mur pe tenau ele iri ke nek
toto nga aria melmelenga mur. Pe pule tetu
nga ich nei pe tepuo loko teu pulut teu mene
iri langa poinga poreke ngana e ero.

2

Mutemo Taua Hulua Lochloch.

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo ma-
manna nge Non Soke Iesus Kristus lo. I
toro mana nge palaungana toto pe ta heto
heke i. Pomalam atal heke mele hel ke iri
papalauna nge mele hel ero. A poia iri
lochloch ke elle mana.
2 Hana nai lape teat nge imo ke aole
halimo. Nenge na ure halang heronia
heroninga urana ngana pe nena si heon
nga talngana. Pe nenge na ure halang ero
heronia ure muchmuch ngana mur.
3 Imo lape apoi ke urana lange non nenge
heron ke nek toto nem pe a hele lange i
ke a teke, “Kole, oi at ke o kila lakoi nga
arenga nenge urana.” Pe lape a hele lange
non nenge na hengeron muchmuch nem ke
a teke, “Pe iong o mes la ke mau kou, nem
pe oat ke o kila sio nga maruchrue nga apek
huna.”
4 Nga poinga nei, atal heke tote mele hel
pe atal sio tote mele hel. Ke nga letemo
poreke hulu ngana a teke mele hel mana te
urana toto.
5 ✡Titik mur pe liliuk mur a longo ke nek!
NeHalang hesilei hote atong nemur nenge
reria ure halang ero nga ich nei ke het lo.
Hesilei hote iri ke leteria manmanna toto
nge NeHalang pe tetu teu nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga. Iange iri mu-
teria tau tote i.
6 Pe imo apoi ke nek lange atong mur
ero. Imo apoi poreke iri. Pe itei toto nenge
heporeke imo? Iri nenge ria ure halang laka
nenge te hemes teua imo nga haliunga.
7 Pe imo, Iesus nena hana mur toto imo
pe iri nenge reria ure halang nem te hele
poreke tote Iesus ene nge pengpeng pe
urana toto.
8 ✡Nga NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hotonga palaungana e
hele ke teke, “Mutemo taua pekngamo mur
ke pomanga lememo tau mule imo sipomo.”
Urana toto nge a nanasia hotonga nei hele
ngana.
9 ✡Pe nenge teke a urana mana nge mele
hel pe apoi poreke hel, nem a poia poinga
poreke ngana pe a longo hole taua NeHa-
lang nena hotonga ke het lo.
10 ✡Mele nenge longo hole taua hotonga
chonna unne, longo hole taua hotonga mur
lochloch ke het lo.
11 ✡Iange NeHalang hele ke teke, “O salau
lange none nehei ero.” Pe pule, “O hune
mele ero.” Iok, nenge teke o salau lange
none nehei ero pe o hune mele, nem o longo
hole taua NeHalang nena hotonga lochloch
ke het lo.
12 ✡Letemo metene ke nek! Nga ure
lochloch ngana nenge a heleleia pe a
popoia, a nanasia poinga nenge NeHalang
poia lange imo lo. Nenge letena ia imo pe
mene mule imo nga lemo poinga poreke
ngana mur.
13 ✡Iange mele nenge letena ia hehei pe
hana ero, NeHalang lape letena ia i ero
pule nga etue nenge ta mes nga NeHalang
matana ke nau teu at nge ita elle pe elle.
Pe mele nenge letena ia mele hel ke kokoes
lape sana loiloi nga etue nem ero.

A Henonou Hote Letemo Manmanna Ngana Nga Ume Mur Nenge A Popoia.

14 Titik mur, nenge teke none hele ke teke
letena manmanna toto pe poia ume urana
ngana e nge halaua mele ero, non nem
letena manmanna ngana nem luna ero toto.
Pe pule, letena manmanna ngana nem lape
halaua i ero toto.
15 ✡Iok, tira e ma liura e nena hengeron
ero pe ana ngaunga ero.

✡ **1:25:** Rom 8:2; Iei 2:12 ✡ **1:26:** Psa 141:3 ✡ **2:1:** Ume 10:34; Iei 2:9 ✡ **2:5:** 1Ko 1:26-28 ✡ **2:8:** Mat 19:19; Kal 5:14 ✡ **2:9:** Deu 1:17 ✡ **2:10:** Lev 19:37; Num 20:7-12, 24; Mat 5:19 ✡ **2:11:** Exo 20:13-14; Rom 13:9 ✡ **2:12:** Kal 6:2; Iei 1:25; 1Pi 2:16 ✡ **2:13:** Mat 5:7; 18:32-35 ✡ **2:15:** 1Io 3:17

16 Pe amo e nge imo lohaka pe hele lange
i ke teke, “Non Palaungana pete iong pe
otu ke nek pe o uri ero.” O hele lange i
ke mau ia? O tungtung ana ngaunga pe
na hengeron mur pule? Lem helenga nem
luna ero toto.
17 Ke a naue lo? Imo letemo man-
manna nge NeHalang. Pe letemo man-
manna ngana nem luna ero toto pe lape
mete sio mana ke lasus. Iange a henonou
hote letemo manmanna ngana nem nga
ume urana ngana e ero nenge a halaua
mele.
18 ✡Iok, mele lape lohaka pe hele ke teke,
“Ia potar? None letena manmanna mana
pe none pule poi menmene ume urana
ngana mur. Pa nem, ute pele ero.” Iok,
iau lape e tuachol ia mele nem na he-
lenga ke pomai koi, “Nenge teke none nem
letena manmanna mana pe poia ume urana
ngana e ero, lape henonoua letena man-
manna ngana at nge iau ke mere? Iau lape
e henonou hote letek manmanna ngana
lange iong nga lek ume mur nenge lape e
poia ke e halaua mele hel.”
19 Iong letem manmanna ke o teke NeHa-
lang elle mana. Nem urana! Pe uneinei mur
pule leteria manmanna ngana elle mana ke
pomange iong. Pomalam te matau pe te
loiloi toto.
20 Iong nge lape am hauaua iam! Nenge
teke o poia letem manmanna ngana nem
ana ume unne ero, letem manmanna ngana
nem lape mete sio ke lasus mana.
21 ✡O naula nge rette Apraham. Non neu,
NeHalang tal heke tote i ke i non nge peng-
peng nga matana iange teke hune tuna Isak
ke poi nena tunginga ia lange NeHalang.
22 ✡A naue lo? Apraham letena man-
manna pe henonou hote letena manmanna
ngana nga poinga nenge poia nem.
23 ✡Ke poinga nenge Apraham poia nem,
lohot ke pete tote NeHalang nena helenga
mur nenge tehas sue ke ulolo, nenge hele
ke teke, “Apraham letena manmanna toto
nge NeHalang, pe letena manmanna ngana
nem poia i ke pengpeng toto nga NeHalang
matana.” Pomalam te hetue Apraham ke
NeHalang neingana toto.
24 Ke imo anau, nenge teke letemo
manmanna pe a henonou hote nga lemo
ume mur, lape a pengpeng nga NeHalang
matana. Pe nenge teke letemo manmanna
pe a poia ume pele ero, lape letemo
manmanna ngana nem halaua imo ero toto.
25 ✡Iok he Rahap poi ke pomalam pule.
Hei nem, salaunga kina mukam. Pe ana hei,
talkome teua hana nenge te utut kileng ana
olounga pe halaua iri ke te nanasia kue e
nge altoto ke te ua. Pe nga poinga urana
ngana nem, NeHalang tal haka tote i ke i
pengpeng toto nga matana.
26 Ke pomalam mele nenge letena man-
manna pe poi hote ume urana ngana e
ero, letena manmanna ngana nem mete lo.
Nenge teke opera tu teu nga singira ero, ta
mete lo. Ke nenge teke letera manmanna
mana pe ta poia ana ume e ero toto, letera
manmanna ngana nem mete lo.

3

Tanau Ele Ara Hengetau Ke Nek.

1 Titik mur, imo lochloch ngana a lohot
ke imo hetoronga ero. Iange a eteia, imem
hetoronga nemur, lape NeHalang nau teu at
nge imem ke nek toto.
2 Ita ta losio ke kokoes nga poinga poreke
ngana mur. Pe nenge teke mele heleia he-
lenga poreke ngana e ero toto, mele nem
i non nge pengpeng toto. Pe i lape nauele
singina lochloch ke nek toto.
3 Anau langa kie nenge ta paue. Ta takue
pe nanasia lemere ngana.
4 Iok, anau langa imot mur pule. Imot
nemur te papalauna toto pe tuttula palaun-
gana takiskisia iri. Pe ute e nge kino mana
tu nga imot palaungana nem hoena nga
ruach letena. Pe non nenge songongia imot
neu aua ure sune neu pe imot palleu song
ke langa non neu lemene ngana.
5 Ke ure sune nem ume ke elle mana ke
pomanga ara hengetau. Ara hengetau i
ute e nge kino mana pe tu teu nge ita. Pe
pomere toto nge teke i toto pe heleia ure
papalauna?
Iok, letemo langa oan nge ngau ulu hite
lomo letena. Oan nem talun ke kino mana
mukam, pe intele nga ae ina mur pe ngau
lala ke palaungana toto sapele.
6 ✡Pe ita ara hengetau pomalaka nga
oan. Tu teu nga singira ke pomanga poinga
poreke ngana mur nenge tetu nga ich nei.
Pe i nge heporeke tote tatu ngara pe singira
lochloch. Iange Non Poreke Ngana i sipona
poi heke ae nem.
7 Hana halang tenau ele ure nemur nenge
talngaria hihiong pe ngie mur pe marehit
pe ruo mur. Te hengau ngaua iri pe te
hetottore iri ke tetu ke nek.
8 ✡Pe mele e nge nauele ana hengetau ke
nek ero toto. Ara hengetau nei malaka nga
non achunga tana e nge kila ita erochro. I
rara mana iange achach.
9 Pe ita ta heto hekeke ara Non Soke pe
Temere NeHalang nga ara hengetau mur.
Iok, tahul mule pe ta hele poreke mele
nenge NeHalang i sipona ala hote i ke
nakuna mange i toto.

✡ **2:18:** Kal 5:6 ✡ **2:21:** Gen 22:9-12 ✡ **2:22:** Hip 11:17-18 ✡ **2:23:** Gen 15:6; 2Ch 20:7; Isa 41:8 ✡ **2:25:** Jos 2:1-21; Hip 11:31 ✡ **3:6:** Mat 12:36-37; 15:11, 18-19 ✡ **3:8:** Rom 3:13

10 Pe nga ara hengetau elle nem, ta heto
heke NeHalang pe penpeninga hot mul-
mule ia. Titik mur, a poi ke pomai ero toto.
11 Imai ech lololo ngana pe ruach mesmes
ngana, te pachot ngaria elle mana kai?
12 Pe pero pe changal mai taria elle mana
pule kai? Pe ae keng nganangana lape
rora hot kai nga haiia tana mai? Ero iam!
Ech lololo ngana pe mesmes ngana pachot
ngaria elle mana ero. Nenge lololo, pachot
ngana altoto nga nenge mesmes.

Eteinga Toto Ngana.

13 Amo tei letena mallaha pe etei ngana
poi ke nek toto? Teke poi pe mele nem
henonou hote i ke talsio tote i pe tu ke
nek mana pe poia ume urana ngana mur.
Pomalam lape ta etei tote ke mele nem etei
toto nga eteinga toto ngana nem.
14 Pe nenge teke iong mele nenge sam
chumchumchum pe o ngunngunu halali, o
palut rara ero.
15 Iange o etei ngam nem at nge NeHalang
ero. O etei ngam nem at mana nga ich nei.
Pe pule Opepengpeng tunge lange iong ero.
Non poreke ngana tunge lange iong.
16 Ke nga nenge teke sam chumchum pe
o ngunngunu hali, lape ramam mallaha ke
nek ero pe poinga poreke ngana halang lape
te lohot.
17 Pe iri nenge te mene eteinga toto ngana
nge at nge NeHalang, reria poinga pomai:
Te nanasia poinga nge pengpeng, pe te
urana lange pekngaria mur, pe tetu ke
tenek ia iri, pe leteria poreke ia iri. Pe
ramaria urana nge te longo langa pekn-
garia mur leteria tuanin ngana mur, pe
reria poinga urana ngana mur nganangaria
lohot, pe reria ume mur pe helenga mur te
lohot ke manmanna, pe te poia lange hulua
lochloch ke elle mana.
18 ✡Iri nenge tenau ele hehei pe hana ke
teare ke nek, aria ume ngana ngana mur
laka lohot ke poinga urana ngana mur.

4

A Tunge Imo Sipomo Lange NeHalang

1 ✡Imo, lememo tau menmene poinga
poreke ngana mur, pe lememo ngamo ne-
mur te palhel rara nga letemo. Pomalam,
palinga hel pe hunelinga mur te lohotot nge
imo.
2 Lememo taua ure halang pe a mene iri
ero. Ke pomalam a ngunngunu ia mele hel
pe a hune iri. Pe ure nenge lememo taua
iri nem, a mene ero kura. Pomalam, a hele
inin pe a palhel pe a mene ero iange a onteia
NeHalang ero.
3 Pe nenge teke a onteia NeHalang nga ure
nemur, lape a mene iri ero pule. Iange nga
letemo nge teu a teke a mene ure nemur ke
imo toro mana lemo nenge halau mene imo
pe mele ero ol.
4 ✡Imo nge a poreke toto iam! NeHalang
na ngarang mur laka mele hel nenge te poi
ke machmam. Mele hel nenge muteria tau
tote ure nemur nga ich nei, muteria taua
NeHalang ero toto. Ke mele hel nenge te
teke tema la mana nga ure nemur nga ich
nei, NeHalang na ngarang toto laka iri.
5 NeHalang nena helenga nenge tehas sue
ke ulolo, luna palaungana toto, pe hele ke
teke, “Ope nenge NeHalang hesio tele ke tu
teu nge ita, teke i toro mana nena ita.”
6 ✡Pe NeHalang letena porekeia ita ke ha-
lang. Pe nena helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,

“NeHalang lemene ero toto ia
iri nenge tetal hekeke iri.
Pe I letena poreke toto ia
iri nenge tetal sio tototе iri
pe hekerkereng ia iri.”

7 ✡Iok, a tung tote imo lange NeHalang ol
pe ames ke kerkereng toto pe anau ala amo
nge non poreke ngana. Pomalam lape non
poreke ngana nem ua hatal sapele imo.
8 ✡Ala rochroi toto nge NeHalang. Poma-
lam, lape NeHalang tu rochroi toto nge imo.
Imo nenge a popoi poinga poreke ngana, a
lomo hote poinga poreke ngana nemur nga
letemo pe a helemlem mule letemo ke ma
ke nek. Pe imo nenge letemo nachnai a poia
letemo ke elle mana nge NeHalang ol.
9 Letemo poreke ia lemo poinga poreke
ngana mur pe a tang hot tote iri! A hu-
lia lemo melmelinga mur ke langa lemo
tanginga mur. Pe a iech ngamo nem mur
ero ol pe nakumo hunun mana.
10 ✡Atal sio tote imo nga Non Soke matana,
pe I lape inheke mule imo pe tal heke tote
imo langa lut.

O Henonou Perim Lange Mele Ero

11 Titik mur, a hele poreke pe a henonou
perimo lange neingamo mur ero. Mele
nenge henonou penna lange neingana pe
hele poreke i, hele poreke hotonga ke het lo
pe pule, hesilechlei hotonga. Pe mele nenge
hesilechlei hotonga, nanasia hotonga mur
ero toto.
12 ✡Non elle mana nge tung hote hotonga
mur. Pe I toro mana i non nenge hesilechlei.
Pe i toro mana i non nenge nauelele ure
mur pe sisparachraia ure mur. Pe iong
itei nenge o teke o henonou perim lange
neingam ke pomam?

✡ **3:18:** Mat 5:9; Hip 12:11 ✡ **4:1:** Rom 7:23 ✡ **4:4:** Rom 8:7; 1Io 2:15 ✡ **4:6:** Pro 3:34; 1Pi 5:5 ✡ **4:7:** Epe 6:12
✡ **4:8:** Isa 1:16; Zec 1:3; Mal 3:7 ✡ **4:10:** Job 5:11; 1Pi 5:6 ✡ **4:12:** Rom 2:1; 14:4 ✡ **4:13:** Luk 12:18-20

Imo Nenge A Teke Imo Toto, Anau Ala Amo Ke Nek

13 ✡Iok a longo, imo nenge a lohaka pe a
hele ke a teke, “Heueu ma nge rou, lape ta
lohaka ke tala nga kileng tau ngana hel pe
tatu ke hesinga elle. Pe ta umumeia ara ume
nemur nenge ta menmene umtutuna.”
14 ✡Iong o hele pulut mana. O eteia utar
nenge lape lohot nge rou pule? Iong opoi
ke pomanga mo. Iange mo sio pe tu ke etue
choro mana pe het mule lo.
15 Iong, toinge o hele ke o teke, “Ita lape
ta poi ke mai pe mai nga Non Soke lemene
ngana.”
16 Heueu panei o heto heke tote iong
ke het lo. Pe palutinga pa nenge pomam
poreke toto.
17 ✡Pe mele nenge eteia ure urana ngana
mur pe popoia ero, mele nem poia poinga
poreke ngana nga NeHalang matana ke het
lo.

5

Imo Nenge Lemo Ure Halang Anau Ala Amo Ke Nek

1 Imo nenge lemo ure halang, a longo ke
nek toto! Letemo hoa imo pe a tangtang
iange ure meena ngana halang lape te lohot
nge imo.
2 ✡Lemo kole hoena nemur nenge a teke
lape halaua imo, te lapusa hulu lo. Pe pule
kankan te ngau ule lemo hengeron mur ke
het lo.
3 Pe lemo ure chalemlem ngana mur
nenge koikoi pe hussu, singiria karkare ulu
ke het lo. Pe ure karkare ngana nemur
henonou hot pengpengia ke imo a poreke
toto pule. Pe i lape ngau lala hite singimo
ke pomanga oan. A takiraurau lemo kole
hoena nga halang nike ke at heueu nei.
4 ✡Pe a olia hana nenge te lamlamo amo
ero. Pe hana nemur te tatara amo nge
NeHalang ke het lo. Pe Non Soke Nenge
Palaungana Toto longe hana nemur reria
tanginga ke het lo.
5 ✡Imo atu nga ich nei, lemo ure halang pe
atu ke a iech mana. Pe a helum hote imo ke
pomanga kie nenge lum toto pe tesie heke
pe te hune ke mete.
6 Pe apoi poreke pe a hune atong mele hel
nenge reria huna ero lange imo.

Tatu Kenek Mana Pe Tanau Ala Mana

7 ✡Titik mur, tatu ke nek mana pe ta nau
ala mana nga Non Soke at mule ngana.
Anau lange non nenge tue ana ume pe
kulkulele mene ana ngaunga nge haka nga
ich. Pe pule tu ke nek mana pe kulele mene
pitte hesio ngana nga ana etue.
8 ✡Pe imo pule a poi ke pomalam. A kulku-
lala mana pe ames ke kerkereng, iange
Non Soke ana etue nenge lape at muleia, at
rochroi lo.
9 Titik mur, a ngunngunu hel nge imo
ero, pomalam lape NeHalang henonou hote
lemo poinga poreke ngana mur ero pule.
Ana non koi at ke mes nga pele matana lo!
10 Titik mur, a nanasia poinga nenge het-
atalonga mur. Teat pe te helele nga Non
Soke ene, pe ure meena ngana halang lohot
nge iri. Pe atong mur te chum ele pe te takis
mene ure meena ngana nemur.
11 ✡Pe ita ta eteia ke iri nenge te poi ke
pomam, te iech toto. Imo a longe nananga
nenge ne Iop lo? I takisia ana melmelenga
pe tu ke nek mana. Pe nga hoena, Non Soke
hemas mule i. Ke ure nem, Non Soke teke
hetoro ita ia. Non Soke letena poreke toto ia
ita pe poia ita ke nek toto.
12 ✡Titik mur, ure palaungana e pule po-
mai. A heto pulut mene NeHalang ene ke
hekerkereng ia lemo helenga mur ero. Pe
a hetue ute pele nga ich nei ero pule. Nenge
teke a hele ke oe, a hele ke manmanna toto
mana. Pe nenge teke a hele ke ero, a hele
ke ero ke manmanna. Pe nenge teke a heto
pulut mene NeHalang ene, lape NeHalang
tuachol ia ke poreke lange imo.

Ta Hetalaulau Nga Letera Manmanna Ngana

13 Nenge teke ure meena ngana lohot nge
amo e nge imo, mele nem hetalaulau lange
NeHalang. Pe nenge teke iechinga lohot nge
amo e nge imo, mele nem pule peupeu pe
heto hekekeke NeHalang.
14 ✡Pe nenge teke amo e nge imo singina
aleles, hekulo hetalaulaunga ana hana mur
aria ke teat nge i. Iange iri lape te heta-
laulau hite i pe te pasiling heke ure inan-
gana ehech ngana lange i nga Non Soke ene.
15 ✡Pe nenge teke o hetalaulau lange Ne-
Halang pe letem manmanna toto, lape poia
haleles ke het nge mele nem. Iange Non
Soke i sipona hemas mule i. Pe nenge
teke mele nem poia poinga poreke ngana
hel, NeHalang lape letena ia nena poinga
poreke ngana mur ero ol.
16 Ke pomalam a hele hote lemo poinga
poreke ngana mur lange pekngamo mur pe
a hetalaulau ke NeHalang hemas mule imo.
Iange iri nenge te pengpeng toto nga Ne-
Halang matana, te hetalaulau ngaria lape
lohot ke kerkereng pe palaungana toto.

✡ **4:14:** Psa 39:5, 11; Pro 27:1 ✡ **4:17:** Luk 12:47 ✡ **5:2:** Mat 6:19 ✡ **5:4:** Deu 24:14-15 ✡ **5:5:** Luk 16:25 ✡ **5:7:** Deu 11:14; Jer 5:24 ✡ **5:8:** Rom 13:11-12; 1Pi 4:7 ✡ **5:11:** Exo 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Psa 103:8 ✡ **5:12:** Mat 5:34-37 ✡ **5:14:** Mak 6:13 ✡ **5:15:** Mat 17:18-20 ✡ **5:17:** 1Ki 17:1; 18:1

17 ✡Elaisa i non mana ke mange ita. Pe i
hetalaulau ke pitte mol ero. Pe pitte mol sio
ero ke hesinga iri mol pe hakekena.
18 ✡Iok, ana non hetalaulau mule ke pitte
mol ol. Pe la pitte sio at nga lut nga tapa ke
lome ich pe urelu te haka mule.

Ta Halaua Mele Ke At Mule Nge NeHalang

19 ✡Titik mur nenge teke amo e nge imo ua
hot nga NeHalang na helenga manmanna
ngana pe mele mene teu mule i,
20 ✡letemo metene nei: Mele nenge mene
mule neingana e nga poinga poreke ngana
mur, halaua neingana nem opene nga
metenga lo. Pe pule, lape NeHalang mene
poinga poreke ngana mur halang pe saua iri
ke te lasus toto.

✡ **5:18:** 1Ki 18:42-45 ✡ **5:19:** Kal 6:1 ✡ **5:20:** Pro 10:12; 1Pi 4:8

1 Petrus
Alalaha Elle Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.

E hasia alalaha nei ke lange NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri pe tetu lilis rara mana nga kileng hel nga ich. Ana kileng koi nemur: Nge Pontus pe nge Kalasia pe nge Kapatosia pe nge Eisia pe nge Pitinia.

2 ✡Temere NeHalang letena tuanin hot tele nike ke hesilei hote nena hana mur imo pe poia imo ke a pengpeng nga ume nenga Opepengpeng. NeHalang teke a longo taua i pe a lohot ke a lemlem nga Iesus Kristus eina nenga mete ngana.

E teke NeHalang henonou hot tote letena urana ngana lange imo pe poia imo ke atu ke nek toto.

Kulkulalanga Manmanna Ngana

3-4 ✡Ta hele urana pe ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. NeHalang letena ia ita ke palaungana toto pe tunge maulinga heueu ngana nge ita nga nenge hemaul heke mule Iesus Kristus nga metenga. Ke heueu ta kulkulele petanga nga ure urana ngana mur nenge NeHalang talue nga tapa ke teke nena hana mur reria ia. Ke petanga nemur, imo lape lemo ia, pe ute pele nge lape heporeke ero pe te erue ero pe lape te poreke ero pule.

5 ✡Imo letemo manmanna nge NeHalang pe nena kerkerenga lape nauele imo ke la het nga etue hetala ngana. Pe lape mene mule imo ke pomanga letena tuanin hot ngana ia lo.

6 ✡Imo a amneia ure meena ngana halang nge te lohotot nge imo, pe nga etue nem lape a iech toto.

7 ✡Ure meena ngana nemur te henonou hote ke letemo manmanna ngana kerkereng toto nge Kristus ke kokoes pe ele haka toto nga um chalemlem ngana nenge uruna ele haka toto. Um nem te holoa sue nga oan milang ngana ke chalemlem pe i lape poreke mule pe tu ke koko ero. Pe letemo manmanna ngana nem lape poia imo ke a mene hemalmalinga pe te heto heke imo nga etue nenge Iesus Kristus lohot nga mallaha.

8 ✡Imo a esia i ero pe mutemo taua i pe heueu nei pule a esia i ero pe letemo manmanna nge i pe iechinga lalalaua imo ke elela. Iechinga nem palaungana toto nga iechinga mur lochloch pe nakura ero toto nge ta hele urume nga harra.

9 Imo a iech toto iange a menmene ure nenge letemo manmanna ia – ngana laka nenge NeHalang mene mule imo pe tunge maulinga langa opemo mur.

10 ✡Nge nike hetatalonga mur te haliu hote NeHalang letena urana toto ngana nga maulinga nenge lohotot nge imo heueu nei. Pe te ume ke kerkereng pe tenau teu la ke nek toto nga maulinga nei ana kue nenge NeHalang lape tunge lange imo.

11 ✡Pe Kristus Opene tu teu luluch nge hetatalonga nemur pe hele lala nge iri nga kue nenge Kristus lape takisia ana melmelenga pe nga hemalmalinga palaungana nenge lape mene. Ke iri tenau teu laia pe te tango rara ke nek toto ke te eteia itei toto nenge i Kristus pe ure nem lape lohot nga etue tei toto.

12 Pe NeHalang hemallaha hote lange iri ke teke reria ume nem lape halaua iri siporia ero, reria ume nem lape halaua laka imo. Ke heueu nei Opepengpeng sio at nga tapa ke hemute hana hel pule ke te haliu hote helenga urana toto ngana lange imo. Pe angkelo mur te teke te etei teu la ke nek toto nga helenga nem pule.

NeHalang Iua Ita Ke Teke Tatu Ke Ta Lemlem

13 Ke pomalam, a nauele singimo mur ke nek pe a tatalo ele letemo matana ngana mur ke a poia ume. Pe a talue letemo ke la mana nga petanga nenge lape te tunge lange imo nga etue nenge Kristus lohot nga mallaha pe a kulkulele mene.

14 ✡Atu ke pomanga NeHalang tutuna mur nenge te longo tautau pe a nanasia lemo poinga nenge nike ana ero. Nge nike letemo matana ero pe a poia poinga poreke ngana nga lememo ngamo.

15 Pe heueu nei atu ke a lemlem nga ure lochloch ngana nenge a popoia, ke pomange NeHalang nenge iua imo nge tu ke pengpeng.

16 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “A lemlem iange Iau e lemlem.”

17 ✡Imo a heto tememo ia NeHalang nga etue nenge a hetalaulau. Pe NeHalang mutena tau mene mele hel ero. I nanasia poinga elle mana ke amnei teu langa hehei pe hana reria poinga mur lochloch. Ke pomalam, a tutu ke pomanga kileng nei lemo kileng toto ia ero koi, pe letemo metentene NeHalang pe a heto hekeke i.

✡ **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13 ✡ **1:3-4:** Kol 1:12 ✡ **1:5:** Ioa 10:28; 17:11 ✡ **1:6:** Iei 1:2; 1Pi 5:10 ✡ **1:7:** Pro 17:3; Zec 13:9; Mal 3:3; Iei 1:3 ✡ **1:8:** Ioa 20:29; 2Ko 5:7 ✡ **1:10:** Mat 13:16-17 ✡ **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24:26-27 ✡ **1:14:** Rom 12:2; Epe 2:3; 4:17-18 ✡ **1:16:** Lev 11:44-45; Mat 5:48 ✡ **1:17:** Rom 2:11; Hem 2:23

18 Imo a eteia ke nge nike a nanas mene
poinga nemur nenge lemo tete mur te
hesue lange imo pe atu ngamo poreke toto.
Pe NeHalang mene mule imo nga poinga
porekreke ngana nemur. Pe mene mule
imo nga ich ana ure ero (nenge pomanga
um chalemlem ngana nemur nenge ururia
haka toto) iange ure nemur lape te poreke.
19 ✡NeHalang mene mule imo laka nga
ure nenge uruna haka toto. Ngana laka nga
Kristus eina nenge lemlem toto ke pomanga
sipsip nenge ana haleles unne ero pe hana
tehun sio mene.
20 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura
pe hesilei hot tele Kristus. Pe nga etue het-
ala ngana nemur Kristus lohot nga mallaha
ke halaua imo.
21 ✡Ke letemo manmanna ngamo nge Ne-
Halang nem, huna koi nge Kristus nge Ne-
Halang hemaul heke mule i nga metenga
pe hemalmalia i. Ke pomalam letemo man-
manna ngana pe a kulkulala ngamo tu
mana nge NeHalang.
22 ✡Imo a longo taua helenga manmanna
ngana ke ulolo pe nga poinga nem a helem-
lem ia opemo mur ke mutemo tautaua
titimo mur. Ol pe letemo tau tote iri nga
letemo toto.
23 Iange NeHalang nena helenga nem,
poia imo ke pomanga te hoho mule imo
ke a lohot ke imo heueu ngana mule. Pe
maulinga heueu ngana nei at nga ure nenge
metmete ero, at nga ure nenge tu ke maulul
mana nenge tu ke koko.
24 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tahas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Hehei pe hana lochloch tepoi
ke pomalaka nga heilil.
Pe reria hemalmalinga mur tepoi
ke pomalaka nga heilil uraurau ana ro-
rana mur.
Heilil mur lape te mete
pe roraria mur lape te tualolo sio,
25 pe Non Soke nena helenga lape tu ke
koko.”
Helenga nei i helenga urana toto ngana
nenge te haliu hote lange imo.

2

1 ✡Ke pomalam a hile poinga poreke
ngana mur lochloch nenge amo hengetau
nachnai pe a memeleia mele hel reia urelu
pe a hele porekreke mele hel pe a penpen ia
iri.
2 Apoi ke pomange mamau mur. Iri mute-
ria tau tote siu eina nenge tunge maulinga
lange iri. Ke pomalam mana, imo mutemo
tau tote NeHalang nena helenga. Iange
helenga nem lape he kerkereng ia opemo pe
letemo manmanna ngana puo ke palaun-
gana pe lape a mene maulinga.
3 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Imo a totoia
pe a amnei urume ke Non Soke i non nge
urana toto.”

Iesus I Um Nenge Maulul

4 Ai at nge Non Soke ol. Non Soke i um
maulul ngana nenge urana toto nenge Ne-
Halang hesilei hote pe hehei pe hana te teke
poreke ke lemeria ero ia.
5 ✡Imo pule apoi ke pomanga um mur
nenge te maulul nenge NeHalang hemes
nena tunginga ana pele ia, pe a lohot ke imo
tunginga ana hana pengpeng ngana mur
nenge a popoi tunginga lala nge I. Pe NeHa-
lang Opene tu luluch nge imo pe longala ke
mene lemo tunginga mur nga ume nenge
Iesus Kristus poia.
6 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“A naue lo? E hemes sue um e
nga kileng nenge Sion.
Um nem urana toto
pe i um kerkereng ngana ia
nenge ratua ele pele,
Pe mele nenge letena manmanna nge i
lape meia i ero.”
7 ✡Ke um nei lohot ke um urana toto ngana
nge imo nenge letemo manmanna. Pe iri
nenge leteria manmanna ero,
“Um nenge pele ana lelenga mur te hesis ia,
lohot ke i um kerkereng ngana
nenge ratua ele pele.”
8 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule hele ke
teke,
“I um nenge lape poia hehei pe hana ke te
singsingo
pe i um nenge lape poia iri ke te losio.”
Te singsingo iange te longo ole taua helenga
urana toto ngana. Pe NeHalang letena tu-
anin hote iri nike ke lape te poi ke pomam.
9 ✡Pe imo hana ana mata nem, NeHalang
hesilei hote imo ke nena hana mur ia imo.
Pe a lohot ke imo tunginga ana hana mur
nenge a umume nge i nge i naungaala ana
non, pe a lohot ke imo hana nge pengpeng
pe isipona nena hana mur imo. NeHalang
poia imo ke pomai iange teke a haliu hote
ure urana ngana mur lochloch, nga nenge
mene hote imo nga kileng au ngana ke ateu
langa nena lemenge nenge urana toto.
10 ✡Nge nike, NeHalang nena hana mur
imo ero pe heueu nei nena hana mur imo ol.

✡ **1:19:** Ume 20:28; Hip 9:12-14 ✡ **1:20:** Epe 1:4; 2Ti 1:9-10 ✡ **1:21:** Ioa 14:6; Rom 5:1-2 ✡ **1:22:** Ioa 13:34; Rom 12:10 ✡ **1:24:** Isa 40:6-8 ✡ **2:1:** Epe 4:22; Iei 1:21 ✡ **2:3:** Psa 34:8 ✡ **2:5:** Epe 2:21-22; Hem 1:6 ✡ **2:6:** Isa 28:16; Epe 2:20 ✡ **2:7:** Psa 118:22 ✡ **2:8:** Isa 8:14 ✡ **2:9:** Deu 7:6; 14:2; Isa 9:2; Ume 26:18; Epe 5:8 ✡ **2:10:** Hos 2:23 ✡ **2:11:** Kal 5:17, 24

Nge nike NeHalang letena ia imo ero toto pe heueu nei letena toto ia imo.

11 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo hana lomonmona ngana mur mana nga ich nei. Pe e hele ke kerkereng toto lange imo ke a kangkanga toto nga poinga poreke ngana nemur nenge singimo lemene tautaua, iange lape ure nemur tepoi ele lemo kue nenge a lohot ke a urana nga opemo.

12 ✡Hehei pe hana nenge leteria manmanna ero, ngaria la tetu luluch nge imo pe e hele ke kerkereng toto lange imo ke atu ke nek toto luluch nge iri. Ke nenge teke te hele poreke imo kura lape te naue ure urana ngana mur nge a popoia pe te heto heke NeHalang nga etue nenge Kristus at mule ia.

A Longo Taua Hehei Pe Hana Nenge Tenau Elele Imo

13 ✡Apoi ke pomai nga Non Soke ene: A longo taua iri nemur nenge tenau elele imo nga ich nei. A longo taua naungaala ana non iange i nena kerkerenga ele haka toto.

14 Pe pule a longo taua hana nemur nenge naungaala nem kulosia iri ke te tunge melmelenga ke te hepengia hehei pe hana nenge te popoi poinga poreke ngana. Pe te poia helenga urana ngana ke te hekerkereng ia iri nenge te popoi poinga nge urana.

15 ✡Iange nga NeHalang lemene ngana, teke a poia ure urana ngana mur ke hereng ia hehei pe hana nenge leteria manmanna ero, nga reria helenga pallaklaka ngana mur nenge tetue lala nge imo.

16 Atu ke apoi tetele mana ol. Pe apoi singimo ia apoi tetele ngamo nem nga poinga poreke ngana e ero. Atu ke pengpeng ke pomanga NeHalang nena ume ana hana mur.

17 ✡Apoi ke nek lange hehei pe hana lochloch. Mutemo taua titimo mur pe liliumo mur. Atal haka tote NeHalang. Pe a longo taua naungaala ana non.

Ta Nanasia Kristus Ke Ta Takisia Melmelenga

18 ✡Imo nenge aume manmana nge hana hel, a tung tote imo lange amo aehuna mur pe apoi ke nek toto lange iri. Pe apoi ke pomam lange aehuna nemur nenge te neknek pe te urana lala nge imo pe pule nge nemur nenge tepoi porekreke imo.

19 Iange mele nenge tepoi poreke pe letena metene NeHalang ke takisia melmelenga, NeHalang lape poi ke urana lange i.

20 ✡Nenge teke a poia poinga poreke ngana e pe te palia imo, lape a mene ute pele nge urana nga nem ero. Pe nenge teke a poia poinga nge urana pe te tunge melmelenga lange imo, NeHalang lape poi ke urana lange imo.

21 ✡Pe melmelenga mur te lohotot nge imo iange NeHalang hesilei hote imo ke a nanasia Kristus apena munna nga ana melmelenga nenge takisia.

22 ✡“Kristus poia poinga poreke ngana e ero,
pe channanga ia helenga e ero.”

23 ✡Hehei pe hana te hele poreke i pe hele ala ana ero, pe takisia melmelenga pe tamal hote helenga pele nge teke tuacholia ero. Tung mene ure nem lange NeHalang iange NeHalang amnei teu ngana nga ure mur pengpeng toto.

24 ✡Kristus takisia rera poinga poreke ngana mur nga singina ke laia nga manga toto. Ke pomalam ta hile rera poinga poreke ngana mur pe ta talun ke ta nanas mene poinga nge pengpeng, iange ta mene maulinga nga nena chanchan munna mur.

25 ✡Imo apoi ke pomanga sipsip nenge saleke ke nanasia kue e nge altoto pe heueu nei, NeHalang mene mule imo ke a nanasia naualanga ana non nenge nauelele opemo mur.

3

Hehei Pe Eria Mur

1 ✡Ke pomalam mana, imo hehei nenge alei a longo taua emo mur. Pe amo hel, eria mur leteria manmanna nga NeHalang nena helenga ero. Pe lemo helenga pele lape hulia iri ero, lemo poinga mur mana lape hulia iri ke leteria manmanna.

2 Nga nenge teke te naue imo nge atal heke tototе iri pe a nanas tau tote NeHalang nena poinga.

3 ✡Ke pomalam a lule palpalumo ina pe a nene nananga chalemlem ngana pe a heronia hengeron urana ngana mur ke a hemalmal heke imo ero.

4 Nakumo urana ngana nenge lape tu ke koko, lohot at laka nga ngamo nenge tu teu nge imo – nge maluch pe tu ke nek manmana pe nakuna urana toto nga NeHalang matana.

5 Iange nge nike hehei nenge leteria manmanna nge NeHalang te nanasia poinga nei, ke te hemalmalia ngaria mur nga reria poinga nenge tetu ke nek mana pe te longo tautaua eria mur.

6 ✡Ke he Sara poi ke pomam. I longo taua Apraham pe hetue i ke ana naualanga. Pe nenge teke imo hehei mur a poia poinga nge

✡ **2:12:** Mat 5:16 ✡ **2:13:** Tit 3:1 ✡ **2:15:** 1Pi 3:16 ✡ **2:17:** Rom 12:10 ✡ **2:18:** Epe 6:5 ✡ **2:20:** 1Pi 3:14, 17 ✡ **2:21:** Mat 16:24; Ioa 13:15 ✡ **2:22:** Isa 53:9 ✡ **2:23:** Isa 53:7; 1Pi 3:9 ✡ **2:24:** Isa 53:5-6; Rom 6:11 ✡ **2:25:** Ezk 34:5-6; Mat 9:36; Ioa 10:14; Hip 13:20-21 ✡ **3:1:** Epe 5:22 ✡ **3:3:** 1Ti 2:9 ✡ **3:6:** Gen 18:12 ✡ **3:7:** Epe 5:25

pengpeng pe a mataua ute pele ero lape he Sara tutuna mur laka imo.

7 ✡Ke pomalam mana, imo hana nenge a lei, atu luluch nge lemo hehei mur pe letemo ia iri iange iri kikiria ero. Pe a tal heke tote iri pe a poia iri ke nek iange lape imo ul ke a mene NeHalang nena tunginga nenga maulinga. Pomalam ute pele lape poi ele lemo hetalaulaunga ero.

Ta Takisia Melmelenga Nga Rera Poinga Urana Ngana

8 Iok laol, e teke imo lochloch ngana atal sue imo pe letemo elle pe letemo ia peknga-mo mur ke a amneia melmelenga luluch nge iri pe mutemo tau helel pe anek helel nge imo.

9 Nenge teke mele hel tepoi poreke imo, a tuacholia nga poinga poreke ngana e ero. A tuacholia nga nenge a onteia NeHalang ke poi ke urana lange iri. Iange NeHalang iua imo ke nena hana mur imo pe lape poi ke urana lange imo.

10 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Mele nenge mutena ke teke
tu ke iech manmana
pe teke nena kilanga lohot ke urana toto,
ana hengetau pal haka sio ia
helenga poreke ngana e ero.
Pe hile tote poinga nenge pallaklaka
nga nena helenga mur.
11 Pe hul rumena ia poinga poreke ngana
pe poia poinga nge urana;
pe tango rara tote tunga nge nek
pe nanas tau tote.
12 Iange Non Soke nauelele laka
iri nenge te popoia poinga nge peng-peng
pe longo lala nga reria hetalaulaunga mur.
Pe Non Soke letena inin tautaua
iri nenge te popoi poinga poreke ngana.”

13 Nenge teke mutemo toto ke a teke a poia poinga nge urana, itei lape poi poreke imo?

14 ✡Pe nenge teke a amneia melmelenga nga poinga urana ngana nenge a poia, Ne-Halang lape poi ke urana lange imo. “A mataua mele ero pe letemo meena ero.”

15 Pe a heto heke Kristus pe a talue i ke i Non Soke nga letemo. Pe kokoes a tatalo ala ke a tuachol ia iri nenge te onteitei ia imo nga ure nenge a kulkul elele, pe a tuacholia reria onteinga nga poinga nge urana.

16 ✡A kangkanga toto nga poinga poreke ngana, pomalam lape a hemeia iri nenge te hele porekreke imo nga lemo poinga urana ngana mur nenge at nge Kristus.

17 Nenge teke NeHalang lemene, ta takisia melmelenga nga rera poinga urana ngana mur, pe nem urana nga nenge ta takisia melmelenga nga rera poinga poreke ngana mur.

18 Iange Kristus poia poinga poreke ngana e ero pe I mete ke elle mana pe ero ol. Mete ke saua ita lochloch rera poinga poreke ngana mur pe mene ita ke tala nge NeHa-lang. Kristus i non toto pe te hune i ke singina mete ke manmanna. Pe NeHalang Opene hemaul heke mule i ke tu ke maulul.

19 Ke NeHalang Opene nem poia i ke la haliu hot lange ope nemur nenge tetu nga tuele au ngana

20 ✡iange ope nemur te longo ole taua NeHalang nge nike nga etue nenge Noa. Pe NeHalang kulele menmene iri nga etue nenge Noa umumeia nena imot. Pe hehei pe hana iri rahtele mol mana teteu nga imot nem ke te eleis maul ngaria nga ech.

21 Pe ech nem heilangia henuninga nenge hemaulia imo, pe i henuninga nenge lomo sue much nga singimo ero. I helenga kerk-ereng ngana nenge hehei pe hana te poia lange NeHalang nga hulua mataria ke te teke te nanasia Iesus Kristus iange NeHa-lang hemaul heke mule i nga metenga ke ulolo.

22 Pe Iesus Kristus lohaka langa tapa ke are nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal lo. Ke heueu nei nauele lochloche angkelo mur pe angkelo nemur nenge pin-garia iuiu nga reria kerkerenga mur.

4

Ta Hulia Rera Poinga Mur Pe Tatu Mana Nge NeHalang

1 ✡Kristus amneia melmelenga nga singina ke halaua ita, ke pomalam a tatalo ala pe ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga pule ke pomange i. Iange i nenge takisia melmelenga nga singina nem, lemene ero toto poinga poreke ngana ol.

2 Imo a tutu ia singimo nga ich kura pe nga etue unne nenge tu nei ol, ames ke kerk-ereng ke a nanas mene NeHalang lemene ngana. Pe poinga poreke ngana nemur nenge hehei pe hana muteria tautaua, a nanasia ero.

3 ✡Iange nge nike a nanas mene poinga nenge hana nenge te eteia NeHalang ero te popoia ke mala toto. Ngana laka poinga nemur nenge: A salaulau, a nanas mene singimo lemene ngana mur, a inin ke amo hauaua, a inin ech kerkereng ngana pe a popoi poinga poreke ngana pe a heto hekeke ae tapuna mur.

4 Pe iri nenge te eteia NeHalang ero nem, te hele poreke imo iange te ruraia imo nge a

✡ **3:10:** Psa 34:12-16 ✡ **3:14:** Isa 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 ✡ **3:16:** 1Pi 2:12 ✡ **3:20:** Gen 6–7 ✡ **4:1:** Rom 6:2, 7 ✡ **4:3:** Epe 2:2-3

koko teu luluch nge iri ero pe a poia poinga poreke ngana nemur ero ol.

5 ✡Pe iri siporia lape te hele ala toroi aria lange i nenge tatalo ala ke amnei teu langa iri nenge te maulul pe iri nenge te mete reria poinga mur.

6 Iri nenge te mete te longe helenga urana toto ngana ke ulolo pe lape te amnei teu lange iri nga reria poinga mur nenge tetu ke te maulul pe te popoia. Ke het pe operia mur tela ke tetu luluch sapele nge NeHalang.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita Kenek

7 ✡Ure lochloch te hetala ngaria heroi lo. Ke pomalam a rahit ele letemo tuanin ngana ke song ke mallaha ol pe ute pele poi ele a hetalaulau ngamo ero.

8 ✡Ure nenge palaungana toto, ngana laka nenge mutemo tau tote pekngamo mur iange nenge teke mutemo taua pekngamo mur, letemo metene reria poinga poreke ngana mur ero ol.

9 ✡A long teua hehei pe hana nga lemo pele pe a poi helenga loulou ia ero.

10 ✡NeHalang tunge tunginga kuenkuena ngana mur lange imo elle pe elle ke a halaulaua hehei pe hana, ke pomalam a nauele tunginga nemur ke nek.

11 Ke nenge teke mele mene tunginga nenge haliunga ana, iok, o haliu hotote NeHalang nena helenga mur. Pe mele nenge mene tunginga nenge ume ke halaulaua hehei pe hana, o popoia ume nem nga NeHalang kikina ngana nenge tunge lala nge iong. Nenge teke a poi ke pomai lape hehei pe hana te heto heke NeHalang nga ure lochloch ngana nenge Iesus Kristus poia, pe te heto heke ene nga kikina ngana ke koko. Manmanna.

Ita Kristus Nena Hana Mur Ta Takisia Melmelenga Ke Pomange I

12 Titik mur pe liliuk mur, a ruraia melmelenga poreke ngana nenge lohotot ke ollaka hotote imo nem ero.

13 ✡A iech mana iange a takisia melmelenga nem ke pomange Kristus nge takisia melmelenga. Pe lape a iech toto ol nga etue nenge at muleia kikina ngana pe ene nenge palaungana toto song hot nga mallaha.

14 ✡Imo a nanasia Kristus pe a rahite ene. Pe nenge teke hehei pe hana te hele poreke imo a iech mana, iange NeHalang Opene nenge kikina toto pe ene nenge palaungana toto, tu luluch nge imo.

15 Hana hel te takisia melmelenga iange te poia poinga nemur: Te hunun hana pe te kemkeme pe te heporeke hehei pe hana tetu ngaria. Nenge teke o takisia melmelenga nga poinga nenge pomachmau, o meia iong mule iange iong sipom o poia.

16 Pe nenge teke letem manmanna nge Kristus pe te poia melmelenga ke lohot nge iong o meia iong nga nem ero. O heto heke NeHalang nga nem iange te hetue imo ke ‘Kristus nena hehei pe hana mur’.

17 Iange etue nenge NeHalang amnei teu lala nga hehei pe hana reria poinga mur lohot lo pe lape talune ume nem nge nena hana mur ita. Ol pe pomere nge hehei pe hana nenge lemeria ero nge te longo taua NeHalang nena helenga urana toto ngana?

18 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

“NeHalang mene mule nena hana mur
pe poia iri ke te pengpeng nga matana.
Pe nenge teke iri te takisia ure meena ngana
mur nga kue nem
lape pomere nge iri nenge tehul rumeria ia NeHalang
pe iri nenge te popoi poinga poreke ngana?
Iri lape te poi ke pomere toto?”

19 Ke pomalam iri nenge te amneia melmelenga nga NeHalang lemene ngana, urana nge te tung tote iri lange NeHalang iange i ala hote iri. Pe i lape nanasia nena helenga ke halaua iri ke pomanga hele ngana ia.

5

Almasinga Ana Hana Mur Aria Ume

1-2 ✡Imo lape a mene hemalmalinga palaungana nenge Kristus nenge NeHalang lape hemallaha hote, pe iau lape e mene pule pe iau almasinga ana non pe e naue Kristus nge takisia ana melmelenga mur. Ke pomalam e teke e hekerkereng ia almasinga ana hana mur nenge tetu luluch nge imo. E hele ke kerkereng toto lange iri ke pomai koi:

A nauele NeHalang nena hana mur ke nek ke pomange hana nenge tenau elele sipsip mur. A poia ume nem nga lememo ngamo ke pomanga NeHalang lemene ngana pe a poia ke pomanga mele ech imo ia ero. Pe a poia nga mutemo ngamo nga umtutuna ero, a poia nga lememo ngamo toto nenge a teke aume mana.

3 ✡NeHalang talue nena hana mur ke teke a nauele iri, pe a mene lemo put pe a keres ke a teke te nanas tau mene lemo ngamo ero. Imo muka ia poinga urana ngana ke a henonou hote lange iri ke te nanasia.

4 Pe nga etue nenge Naualanga Ana Non Nenge Soke Toto puris, lape tunge maulinga ke koko ana iengiengka lange imo. Pe

✡ **4:5:** Ume 10:42 ✡ **4:7:** Rom 13:11-12 ✡ **4:8:** 1Pi 1:22 ✡ **4:9:** Hip 13:2 ✡ **4:10:** Rom 12:6-8 ✡ **4:13:** Ume 5:41; Iei 1:2; 1Pi 1:6-7 ✡ **4:14:** 1Pi 2:20 ✡ **4:18:** Pro 11:31 ✡ **5:1-2:** Ioa 21:15-17; Ume 20:28 ✡ **5:3:** 2Ko 1:24; Pil 3:17; Tit 2:7

iengiengka nem nakuna urana toto ngana lape het sio mule ero ol.
5 ✡Pe imo lolomele mur a longo taua amo almasinga ana hana mur, pe imo lochloch ke atal sue imo lala nge imo elle pe elle. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Hana nenge tetal hekeke iri,
NeHalang nena ngarang mur ia iri.
Pe hana nenge tetal susue iri,
NeHalang poi ke urana toto lange iri.”
6 ✡Atal sue imo nga NeHalang matana iange i kikina ngana halang nge lape halaua imo, pe lape heto heke imo nga etue nenge isipona talue ke teke poia.
7 ✡A tunge letemo meena ngana mur lochloch lange i iange i poi ke nek lala nge imo.
8 ✡A tatalo ala pe anau ala amo ke nek iange lemo ngarang Satan, poi ke pomanga huros inolo e nenge ene laion ke alngana onrungrung pe i rarara ke tangtango mele hel ke teke hununе iri.
9 ✡Pe imo asei heke i ero, ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana iange a eteia ke titimo mur nenge leteria manmanna nga kileng lochloch ngana nga ich, te amneia melmelenga nenge pomam pule.
10 Pe NeHalang nenge poi ke urana toto atat nge ita, iua imo nga ume nenge Kristus poia ke atu luluch nge i nga nena lemenge palaungana nenge tu ke koko. Pe imo lape a takisia melmelenga nga etue choro ngana mana, ke het pe NeHalang isipona lape almas heke mule imo pe hekerkereng ia letemo manmanna ngana pe poia imo ke ames ke kerkereng pe poia imo ke atu ke kerkereng nge Kristus.
11 I toro mana kikina ngana tu ke koko. Manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

12 ✡Iau e naue ke tira Sailas nanas tau tote Non Soke. Pe i halaua iau ke hasia lek helenga chonna nei, nenge e hele pe e hekerkereng ia imo nge NeHalang nge i non nge poi ke urana toto at nge ita. Ke pomalam ames ke kerkereng nga nei.
13 ✡NeHalang hesilei hote nena hana mur nge Papilon (Rom) pule ke tetu teu nga NeHalang nena mata ke mange imo. Pe iri te hekule reria apalanga lange imo pule. Pe Makus nenge poi ke manga tuk ia toto hekule nena apalanga lange imo pule.
14 A sisa perimo luluch nge pekngamo mur pe a poia nga NeHalang ene. E hetalaulau amo ke imo lochloch ngana nenge a nanasia Kristus atu ke nek. Ngana laka lom.

✡ **5:5:** Pro 3:34; Epe 5:21; Iei 4:6 ✡ **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Iei 4:10 ✡ **5:7:** Mat 6:25-30 ✡ **5:8:** 1Te 5:6 ✡ **5:9:** Epe 6:11-13; Iei 4:7 ✡ **5:12:** Ume 12:2, 25; 13:13; 15:22, 37-40 ✡ **5:13:** Ume 12:2; 2Ti 4:11

2 Petrus
Alalaha Nai Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Simon Petrus koi ehas ia alalaha
nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga
nenge e umume nge i. Pe ehas ia alalaha
nei ke lange imo nenge NeHalang pe ara
Hemasinga Iesus Kristus te heurana ia
imo pe te hepengpeng tote imo ke letemo
manmanna ngana urana toto ke pomange
imem.

2 E hatalaulau amo ke a etei tote NeHa-
lang pe ara Non Soke Iesus pe nga kue
nei NeHalang letena urana ngana pe nena
nekinga lape puo ke elela toto nge imo.

Iunga Nenge Tatu Ke Pomanga NeHalang Iu Ngana Ia Ita

3 Nga Iesus nena kerkerenga palaungana,
NeHalang tunge ure lochloch ngana nenge
mutera taua ke halaua ita ke tatu ke po-
manga NeHalang nena hana mur ita. Pe ta
mene ure nemur iange ta eteia NeHalang
pe NeHalang iua ita ke la tatu luluch nge
i nga nena iechinga palaungana nga nena
lemenge.

4 Pe nga nena iechinga pe lemenge nem,
NeHalang hele ke teke tunge tunginga
urana ngana mur nge papalauna toto at
nge ita. Pe tunginga nemur poia ita ke
nakura nge ta ua hot nga poinga poreke
ngana mur nga ich pe tatu ke ta pengpeng
toto ke pomange NeHalang.

5 Ke pomalam aume ke kerkereng ke
letemo manmanna ngana lohot ke urana
toto ol. Pe a poia nga kue nei: A talue poinga
urana ngana ke la luluch langa letemo man-
manna ngana, pe letemo matana ngana la
luluch nga lemo poinga urana ngana.

6 ✡Pe poinga nenge a nauele singimo
lemene ngana mur, a talue ke la luluch
nga letemo matana ngana, pe poinga nenge
ames ke kerkereng ke a takisia melme-
lenga, la luluch nga poinga nenge a nauele
singimo lemene ngana mur. Pe poinga
nenge a nanas mene NeHalang lemene
ngana, a talue ke la luluch nga poinga nenge
ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga.

7 Pe poinga nenge apoi ke nek lala nge Ne-
Halang nena hana mur, a talue ke la luluch
nga poinga nenge a nanas mene NeHalang
lemene ngana, pe poinga nenge mutemo
taua hehei pe hana, la luluch nga poinga
nenge apoi ke nek lala nge NeHalang nena
hana mur.

8 Nenge teke poinga nemur tetu teu nge
imo pe tepuo ke kerkereng, lape a etei ng-
amo nga ara Non Soke Iesus Kristus het sio
ero.

9 Pe nenge teke poinga nemur tetu teu
nge imo ero, apoi ke pomalaka nge mele
nenge matana hit pe es mene ure nenge
rochroi mana pe letena metene NeHalang
nge helemlem ia i nga nena poinga poreke
ngana mur nenge nike ana ero ol.

10 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
aume ke kerkereng toto ol ke NeHalang
nena iunga pe hesilei hot ngana ia imo nem
lohot ke manmanna. Iange nenge teke apoi
ke pomai lape letemo manmanna ngana
losio ero toto.

11 Pe lape te hero ele imo pe te mene
imo ke ateu langa naualanga pe nekinga
ana kileng nenge tu ke koko, nenge ara
Hemasinga pe ara Non Soke Iesus Kristus
nauele.

Helenga Hetatalonga

12 Ure nemur te hetore lange imo ke a
eteia iri pe a rahite helenga manmanna
ngana ke kerkereng nga letemo ke ulolo pe
iau e helete metene mulmule imo.

13 Iau e teke urana nge e helete metentene
imo nga etue nenge etu ke e maulul kura,

14 ✡iange e eteia ke lape e i hot nga singik
nenge ich nei ana ke pomanga ara Non Soke
Iesus Kristus hemallaha hot ngana ia at nge
iau.

15 Ke pomalam eume ke kerkereng toto ke
e teke letemo metene ure nemur ke kokoes
nga etue nenge e mete ke ela lo.

16 ✡Imem mo nenene ara Non Soke Iesus
Kristus at ngana pe nena kerkerenga lala
nge imo pe nananga nem mele olou heke
mene ero. Iange imem monau tote nga
matamem nge lohot ke i non palaungana
nga NeHalang nena lemenge.

17 ✡Temere NeHalang hemalmalia i nga
nena lemenge pe tal heke tote ke i non
palaungana. Pe nga etue nem, NeHalang
nenge tualeme toto, nena helenga lohot ke
teke, “Tuk toto koi nei, nenge mutek tau tote
pe e iech toto nge I!”

18 Ke imem sipomem mo longe helenga
nei nge sio at nga tapa, nga etue nenge motu
luluch nge i nga hengene nenge NeHalang.

19 Nenge nei poia imem ke mo eteia ke
helenga nenge hetatalonga mur te haliu ho-
tote manmanna. Ke imo, urana nge a longe
pe a nanasia ke nek ke pomanga a nanas
tau ngamo ia lemenge nenge tualeme nga
kileng au ngana. Pe a nanas mene ke la
Kileng rir hatalia imo pe Itoch uachuach
ana lohaka ke mes nga letemo.

✡ **1:6:** Kal 5:22-23 ✡ **1:14:** Ioa 21:18-19; 2Ko 5:1 ✡ **1:16:** Mat 17:1-5 ✡ **1:17:** Mat 17:5

20 Pe e teke a eteia nei ke nek: Helenga hetatalonga mur nenga NeHalang nena alalaha, mele pele nakuna ero toto nge hele urume luria nga i sipona letena matana ngana.
21 ✡Iange helenga hetatalonga lohot nga hetatalonga mur leteria matana ngana mana ero. Iri te haliu hotote NeHalang nena helenga nenge Opepengpeng tunge lala nge iri.

2

Hetatalonga Pallaklaka Ngana Mur

1 ✡Nge nike hetatalonga pallaklaka ngana mur te lohot ke tetu luluch nge hehei pe hana nge Israel, pe heueu nei hetoronga pallaklaka ngana mur lape te lohot ke tetu luluch nge imo. Pe lape te hetoro koukoua hehei pe hana ke leteria manmanna nge Kristus ero ol. Hetoronga pallaklaka ngana nemur, Kristus mete ke ol mule iri nga poinga poreke ngana kikina ngana, pe iri lemeria ero ia I. Ke iri siporia lape te heporeke mule iri ke ueiuei toto nga reria poinga nem.
2 Hana halang lape te nanasia hetoronga pallaklaka ngana nemur reria poinga poreke ngana mur. Ke nem mana lape poia iri nenge leteria manmanna ero ke te hele poreke kue manmanna ngana.
3 Iange hetoronga pallaklaka ngana nemur, muteria ke te teke reria umtutuna halang pe lape te tuachong hot laka nge imo, nga reria nananga pa nenge te olou heke mene pe te heleia ke haria urana mana ia. Pe NeHalang amnei teu lange iri nge nike ke ulolo pe tatalo ala mana ke teke heporeke iri ol.
4 ✡Iange nge nike nga etue nenge angkelo mur te poia poinga poreke ngana, NeHalang renge iri ero. Te kale iri pe tesau sue iri ke tela nga oan nga kileng au ngana pe tema ke te kulele etue nenge NeHalang lape amnei teu lange iri nga reria poinga mur.
5 ✡Pe pule nga etue nenge Noa, hehei pe hana nga ich te longo ole taua NeHalang pe NeHalang renge iri ero pe poia ech ke hot ke taua kileng. Pe I halaua Noa pe iri hel pule nge iri rahtele nai ke te maulul. Noa i non nenge haliu hotote poinga nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana.
6 ✡Pe pule NeHalang heporeke tuele tana nenge Sotom pe Komora nga nenge hengau lulue nga oan ke het sio toto. NeHalang poia ke pomau ke teke heneue hehei pe hana nenge te longo ole tautaua i.
7 ✡Pe I halaua Lot ke tu ke maulul iange Lot nanasia poinga nge pengpeng. Pe Lot letena meena toto nga salaunga ana poinga poreke ngana nenge hana nenge te longo ole taua NeHalang te popoia.
8 (Lot i non nge urana pe letena meena toto iange kokoes tu luluch nge hehei pe hana nenge te longo ole tautaua NeHalang pe longlonge reria helenga poreke ngana pe esesia iri nge te popoia poinga poreke ngana.)
9 Ke nenge nem manmanna, Non Soke eteia kue nenge mene hote nena hana nemur nenge te longo tautaua i pe eteia kue nenge tunge tuangachol lange hehei pe hana porekreke ngana mur ke la het nga etue nenge NeHalang amnei teu lange hehei pe hana nga reria poinga mur.
10 ✡Ke tuangachol nem lape lohot laka nge iri nenge te popoia poinga poreke ngana nenge singiria lemene tautaua pe te ngailelele NeHalang nena helenga.

Hetoronga pallaklaka ngana nemur palpalria kerkereng, pe te longo ole toto, pe te matau ala aria ero nga nenge te hele porekreke ope papalauna mur nenge tetu nga tapa.
11 ✡Pe angkelo mur te kerkereng toto pe reria kerkerenga palaungana toto nge iri, pe angkelo nemur te matau ala aria nge te hele poreke iri nga NeHalang matana.
12 ✡Hana nemur te hele poreke ure nenge te eteia ero iange tepoi ke pomalaka nga huros inolo ngana mur nenge hana te hunune iri. Ke nga reria poinga nem, lape te hune iri ke pomanga huros inolo ngana nemur.
13 Hana nemur te poia hehei pe hana halang ke te amneia melmelenga pe iri lape te mene tuangachol ke te amneia melmelenga nem pule. Iri te teke te heiech menmene singiria lemene ngana mur, ke te teke urana nge te poi menmene ngaunga matana, pe te inin ech kerkereng ngana nga sinanga. Pe iri te muna ulu toto pe te channanga ala manmana pe lape te poia imo ke a meia imo nga etue nenge te ngau luluch nge imo.
14 Mataria tu manmana nge hehei iange leteria tu mana nga nenge te teke te naue poinga poreke ngana ke kokoes mana. Pe tepoi taole hehei pe hana nenge leteria manmanna ngana mera ero ke teteu tah nga poinga poreke ngana, pe te etei tote poinga nenge te memeleia mele hel reria urelu. Ke pomalam NeHalang lape tung tote aria melmelenga!
15 ✡Ke hetoronga pallaklaka ngana nemur te lekleke ulu iange te hile kue nge pengpeng ke ulolo. Iri te nanas taua laka ne Peor tuna Palam nena poinga, nenge menmene

✡ **1:21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12 ✡ **2:1:** Mat 24:11; Iut 4 ✡ **2:4:** Iut 6 ✡ **2:5:** Gen 6–8; 2Pi 3:6 ✡ **2:6:** Gen 19:24; Iut 7 ✡ **2:7:** Gen 19:1-16 ✡ **2:10:** Iut 7-8, 16 ✡ **2:11:** Iut 9 ✡ **2:12:** Iut 10 ✡ **2:15:** Num 22:7; Iut 11; Hem 2:14

umtutuna nga nena poinga poreke ngana.
16 ✡Pe tongki nenge hele erochro, heleia
hetatalonga nem ke pomanga ita non ke
hepengia i nga nena poinga poreke ngana.

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur Aria Melmelenga

17 ✡Ke hana nemur tepoi ke pomalaka nga
ech matana nenge pach hot ero ol, pe tepoi
ke pomalaka nga ulu nenge kileng eingana
takis rere menmene. Pe NeHalang tatalo ele
kileng au ngana nenge au toto ke reria ia
nenge lape tela ke tetu ia.
18 Iri te palut laka rara ia reria helenga
nemur nenge luria ero toto pe tepoi taole
hehei pe hana hel ke teteu nga salaunga
ana poinga. (Ngana laka iri nenge leteria
manmanna ngana nge Kristus heueu ngana
kura pe te talun heueu mana ke te hile hote
helenga pallaklaka ngana mur.)
19 Pe hetoronga pallaklaka ngana nemur
te hele lange hehei pe hana ke te teke,
“Ute pele nge hechau ele imo ero ol, ai
nga lememo ngamo.” Te hele ke pomau pe
iri siporia tepoi menmene poinga poreke
ngana ke mau kolou. Iange mele nenge
poipoi poinga poreke ngana, poinga nem
hechau ele mene ke poi menmene lo la.
20 ✡Nga tele ngana hehei pe hana lochloch
te poia poinga poreke ngana pe poinga
poreke ngana nem heporeke iri. Pe te hile
hote poinga poreke ngana mur nga ich nei
iange te eteia ara Hemasinga pe ara Non
Soke Iesus Kristus. Pe nenge teke tepoi
mule poinga poreke ngana pe poinga nem
hechau ele mule iri, lape poinga poreke
ngana nem heporeke tote iri ol.
21 ✡Iri toinge te eteia kue nenga poinga
nge pengpeng ero nike. Nem urana nga
nenge te eteia ke ulo pe tehul rumeria mule
ia NeHalang nena helenga tapuna ngana
nenge te hesue lange iri.
22 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem,
henonou hote helenga manmanna ngana
nai nga alalaha nenga Arenga Nge Urana
(Provep) nenge hele ke teke, “Kaone la mule
ke ram heke mutmuta ngana” pe “Kie nenge
te lomo sue singina lo, la mule ke mateu nga
saka.”

3

Non Soke Lape At Mule

1 Titik mur pe liliuk mur, nenge nei lek
alalaha nai ngana ol koi nenge ehas ia lange
imo. Ehas ke iri nai ke e teke epoi heke
letemo ke tuanin ke nek pe letemo metene
mule ure nemur.
2 ✡Letemo metene NeHalang nena hetat-
alonga mur reria helenga nenge te hele ia
nge nike. Pe pule letemo metene ara Non
Soke pe ara Hemasinga nena helenga nenge
hekulkulonga mur te hele ia lange imo.
3 ✡Ure nenge palaungana toto ngana koi
nei: Nga etue nemur nenge lala nga etue
hetala ngana, hana nenge te nanas tau men-
mene singiria lemene ngana poreke ngana
mur lape te lohot. Pe lape te melmel lilia
imo
4 ✡pe te hele ke te teke, “Amo Soke hele
ke teke at mule nga ich nei. Ke i kalou?
Imem lemem tete mur kou te mete tatah
lo, pe ute i lohot ero mana kura mai. Ure
lochloch ngana tetu ke nakuria elle mana
nga NeHalang alahot ngana ia tapa pe ich
nike!”
5 ✡Pe ero. Iri te hele ke pomam iange
lemeria ero ia ure nemur nenge lohot ke
manmanna nge nike: Ngana laka nenge
NeHalang ala hote tapa pe ich. Ke NeHalang
hele mana pe ich lohot nga ech ke are nga
ech tunangana.
6 ✡Pe nga NeHalang nena helenga, ech
nem kon haka ke taua kileng pe heporeke
tote ich nenga tele ngana ana.
7 Pe tapa pe ich nenge tetu heueu nei,
NeHalang nena helenga nem rahit ele iri ke
te kulele etue nenge amnei teu langa hehei
pe hana reria poinga mur pe heporeke iri
nga nenge hengau lulue iri nga oan. Nga
etue nem hehei pe hana nenge te longo olole
lape tehet.
8 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, letemo lilil
ele ure elle nei ero: Nga Non Soke letena tu-
anin ngana, etue elle pomalaka nga hesinga
iri ana non kina lime iri analoch (1,000). Pe
hesinga iri ana non kina lime iri analoch,
(1,000) pomalaka nga etue elle.
9 ✡Ure nenge Non Soke teke poia ke lohot
ke nanasia nena tomunga hel ana helenga, i
lape poi hulul ia ero. Pe mele hel lape leteria
tuanin ke te teke Non Soke poi hulul mana
pai. Pe i kulelele imo kura la, iange letena
toto ia imo pe lemene ero nge mele mete pe
erue ke lasus mana. I lemene toto ke teke
hehei pe hana lochloch te hulia iri nga reria
poinga poreke ngana mur pe tela mule nge
i.
10 ✡Pe etue nenge Non Soke at mule
ia, lape at ke pomalaka nga non nenge
kemkeme pe mele pele eteia ero. Nga etue
nem tapa sana lape hau hot ke palaungana
toto pe erue sio mana ke la. Pe ure lochloch
ngana nenge tetu nga lut, oan lape ngaulele
iri pe ich pe ure lochloch ngana nenge tetu
nga ich, oan lape ngaulele iri pule.

✡ **2:16:** Num 22:28-35 ✡ **2:17:** Iut 12-13 ✡ **2:20:** Mat 12:45 ✡ **2:21:** Luk 12:47-48 ✡ **2:22:** Pro 26:11 ✡ **3:2:** Iut 17 ✡ **3:3:** 1Ti 4:1; Iut 18 ✡ **3:4:** Mat 24:48 ✡ **3:5:** Gen 1:6-9 ✡ **3:6:** Gen 7:11; 2Pi 2:5 ✡ **3:8:** Psa 90:4 ✡ **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4 ✡ **3:10:** Mat 24:29, 35; Luk 12:39; 1Te 5:2

11 Ke ure lochloch ngana lape te poreke
pe tehet ke pomai pe imo hehei pe hana
nemam, a teke imo utar? Urana nge a
hepeng ia lemo inga mur pe a nanas mene
NeHalang.
12 Apoi ke pomam pe a kulkul elele NeHa-
lang ana etue, pe a heueiuei mene etue nem
ke at ke ueiuei. Etue nem lape at pe oan
ngaulele tapa sana pe milang ngana poia
ure lochloch ngana nenge tetu nga lut ke te
lele ke pomanga ech pe te chacharuch ke
tehet.
13 ✡Pe ita ta rahite NeHalang nena to-
munga hel ana helenga. Ke pomalam ta
kulkulele mene tapa pe ich heueu ngana,
nenge NeHalang nena hana nemur nenge te
pengpeng reria kileng ia.
14 Ke titik mur pe liliuk mur, nga etue
nenge a kulkul elele ure nei, aume ke kerk-
ereng ke Non Soke hottaua lemo poinga
poreke ngana e ero, pe heleia imo nga
poinga poreke ngana e ero pule. Atu ke nek
pe letemo elle luluch nge I.
15 ✡Letemo metene ke nek, Non Soke ku-
lala kura iange lemene ke teke hehei pe
hana te hulia reria poinga mur pe mene
mule iri lochloch. Nga alalaha nenge NeHa-
lang tunge lete matana urana ngana lange
tira Paulus ke hasia lange imo, hele ke po-
malam pule.
16 Ke Paulus hasia nena alalaha mur pe
heleleia koi ure nemur. Pe ute hel nga
Paulus nena alalaha nemur, anali nge ta
eteia luria mur. Ke pomalam hana nenge
te mene hengetoro nga NeHalang nena he-
lenga ero, pe leteria manmanna ngana la
pengpeng ero, te hele chach hote helenga
nemur luria ke mallaha hot ero. Pe te poia
ke pomalam nga NeHalang nena alalaha
hel pule. Pe iri siporia te heporeke tote iri
nga reria poinga nem.
17 ✡Pe imo titik mur pe liliuk mur, a eteia
ure nemur ke ulolo. Pomalam anau ala amo
ke nek, ma lape a losio nga letemo man-
manna ngana nenge ames ia heueu nei. Pe a
nanasia hana nenge te longo ole tautaua Ne-
Halang reria hengetoro pallaklaka ngana
mur ero.
18 Ita ara Hemasinga laka ara Non Soke
Iesus Kristus pe apuo ke kerkereng ke
kokoes, nga nena poinga urana toto ngana
pe nga letemo matana ngana nge I. Lape
hehei pe hana te heto hekeke ene nenge
palaungana toto heueu pe koko! Man-
manna.

✡ **3:13:** Isa 65:17; 66:22; Hem 21:1, 27 ✡ **3:15:** Rom 2:4 ✡ **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Ioanes
Alalaha Elle Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Nenga Maulinga

1 ✡Helenga nenge tunge maulinga, tuke
maulul tala nike nga talun ngana toto. Ke
imem mo helele ia laka I nenge I helenga
nem. Imem mo longe pe mo esia I nga
matamem. Pe mo esia I ke manmanna pe
mora haka nga singina pule.
2 ✡Pe Helenga nenga maulinga nei, lohot
nga mallaha ke mo esia ke ngana koi nenge
mo heleia lala nge imo nei. Pe maulinga ke
koko nei tu luluch nge Temene pe lohot ke
mallaha nge ita.
3 Imem mo hele lange imo nge I nenge
mo esia pe mo longe ke imo pule pekngamo
imem, iange imem pekngamem Temere pe
Tuna Iesus Kristus.
4 ✡Imem mohas sue ure nemur pe lape ta
iech toto ia.

NeHalang I Lemenge Ke Ita Pule Tai Nga Lemenge

5 ✡Imem mo longe helenga manmanna
ngana e nge Kristus heleia pe heueu mo
haliu hote lange imo. Ana helenga koi nei:
NeHalang I lemenge nenge tualeme man-
mana pe kileng au hite I ero toto.
6 ✡Pe nenge ta teke pekngara NeHalang pe
nga tatu ngara taii nga chantom kura, nem
ta channanga mana pe ta nanas ia Helenga
Manmanna Toto Ngana ero.
7 NeHalang tunga lemenge ke pomalam
ita pule tai nga lemenge. Ke nga poinga
nei lape ita lochloch ita elle mana. Pe Tuna
eina lape helemlem ia ita nga poinga poreke
ngana mur lochloch.
8 ✡Pe nenge ta hele ke ta teke poinga
poreke ngana e tu teu nge ita ero, nem ta
channanga mule ita pe poinga manmanna
ngana tu teu nge ita ero.
9 Pe nenge teke ta hele hote rera poinga
poreke ngana mur, NeHalang lape saua
rera poinga poreke ngana mur ke te lasus
toto iange I non nge pengpeng toto. Saua
rera poinga poreke ngana mur pe helem-
lemia ita nga ure poreke ngana mur.
10 Pe nenge ta hele ke ta teke ta poia
poinga poreke ngana e ero, nem ta teke
NeHalang i non nenge pallaka hali. Pe lape
nena helenga mur tetu teu nge ita ero.

2

Ara Halaunga Laka Kristus

1 ✡Tutuk mur, ehas ia alalaha nei lange
imo ke a poia poinga poreke ngana e ero.
Pe nenge teke ta poia poinga poreke ngana
mur, ara halaunga ana none lape hele ala
ara nge Temene. Ngana laka Non nge Peng-
peng toto nenge ene Iesus Kristus.
2 ✡Iange mete ke I sipona I tunginga nenge
helemlem mule ita pe hulua lochloch ngana
nga ich nga rera poinga poreke ngana mur.

Iri Nenge Te Etei Tote NeHalang Te Nanasia Nena Poinga

3 Nenge teke ta longo taua NeHalang nena
hotonga mur, nem henonou hote ke mal-
laha nge ta eteia I ke ulolo.
4 Pe nenge teke mele hele ke teke eteia
NeHalang pe nanasia nena hotonga mur
ero, mele nem channanga ke het lo iange
poinga manmanna ngana tu teu nge i ero.
5 ✡Pe mele nenge longo taua NeHalang
nena helenga mur, mutena tau tote NeHa-
lang. Nga kue nei ta eteia ke NeHalang nena
non mur toto ita:
6 Nenge teke mele hele ke teke NeHalang
nena non i toto iok, nanas tau tote poinga
nenge Kristus.

Hotonga Heueu Ngana

7 ✡Pekngak mur, ehas ia hotonga heueu
ngana e lange imo ero koi. Helenga nei,
i helenga nike ngana ia nenge a longlonge
nge nike ke ulolo.
8 ✡Pe heueu nei hotonga nei nakuna
heueu ngana kura. Iange helenga nei
nganangana, ta naue nge lohot ke man-
manna nge Iesus pe nge imo pule. Iange
kileng au ngana het sisio pe lemenge toto
ngana at lo.
9 ✡Mele nenge hele ke teke tuteu nga
lemenge lo pe mutena taua tina ero, mele
nem tu teu nga kileng au ngana kura.
10 ✡Mele nenge mutena taua tina, tu teu
nga lemenge pe lape losio mule nga poinga
poreke ngana hel ero ol.
11 ✡Pe mele nenge mutena taua tina ero tu
teu nga kileng au ngana pe i rara manmana
nga kileng au ngana kura. Pe eteia langa
ngana ero iange kolkol nga au.
12 Tutuk mur, imo nenge kinkino ehas lala
nge imo
iange nga Kristus ene, NeHalang saua
lemo
poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto ke ulolo.
13 Pe ehas lange imo tetemeria mur pule
iange imo a eteia I nenge tu tala nge
nike
nga ure lochloch te talun ngaria.
Pe ehas lange imo lolomele mur pule

✡ **1:1:** Ioa 1:1 ✡ **1:2:** Ioa 1:14 ✡ **1:4:** Ioa 16:24 ✡ **1:5:** 1Ti 6:16; Iei 1:17 ✡ **1:6:** 1Io 2:4 ✡ **1:8:** Psa 32:5; Pro 28:13 ✡ **2:1:** Hip 7:25-26 ✡ **2:2:** Ioa 1:29; Kol 1:20; 1Io 4:10 ✡ **2:5:** Ioa 14:21, 23 ✡ **2:7:** Ioa 13:34; 2Io 5-6 ✡ **2:8:** Ioa 1:9; Rom 13:12 ✡ **2:9:** 1Io 4:20 ✡ **2:10:** Rom 14:13 ✡ **2:11:** Ioa 12:35

iange a hekou sue non poreke ngana ke
ulolo.
Ehas lange imo kinkino ngana
iange a eteia Temere ke ulolo.
14 Ehas lange tetemeria mur imo
iange a eteia I nenge tu tala nike
nga ure lochloch te talun ngaria.
Ehas lange imo lolomele mur
iange a kerkereng pe NeHalang
nena helenga tu teu toto nge imo
pe a hekou sue non poreke ngana ke
ulolo.
15 ✡Ich nei pe ure mur nenga ich nei,
mutemo taua ero. Mele nenge letena tu hit
mene ich nei mutena taua Temere ero.
16 ✡Poinga lochloch ngana nenga ich nei
ngana laka: singira lemene ngana nga
poinga poreke ngana mur nga ich, pe nenge
lemene taua ure lochloch nenge taesia nga
matara. Pe nenge ta heto heke tototе ita nga
rera ure mur nga ich nei. Poinga nemur te
lohot mana nga ich nei pe elle nge iri at nge
Temere ero toto.
17 ✡Ich nei pe ana poinga poreke ngana
mur lape tehet. Pe mele nenge nanasia
NeHalang lemene ngana lape tuke kokoes
mana.

A Nauala Amo Nge Kristus Nena Ngarang Mur

18 ✡Tutuk mur, ta tutu nga etue hetala
ngana mur lokoi. Pe lape a longe Kristus
nena ngarang nge lape at. Pe heueu nei, iri
halang teat ke ulolo. Ke pomalam a eteia ke
etue hetala ngana mur koloi.
19 ✡Pe Kristus nena ngarang nemur ita
pekngara mur ia iri mukam iange tetu lu-
luch nge ita. Pe iri tetu teu toto nge ita ero
iange te ua hot tala ara nike. Toinge tetu teu
toto nge ita ke manmanna lape tetu luluch
nge ita kura. Pe iri te ua hot ara lo ke nga
poinga nem ta eteia nge iri lochloch tetu teu
toto nge ita ero.
20 ✡Pe imo a mene Tuangaola nga
Opepengpeng pe a eteia helenga man-
manna ngana ke ulolo.
21 Pomere? A teke ehas lange imo iange
a eteia helenga manmanna ngana ero? Pa
nem ero! Imo a eteia ke ulolo ke ngana
koi nenge ehas lange imo. Iange helenga
manmanna ngana nem pallaklaka ia ute e
ero toto.
22 ✡Pe itei toto nenge pallaka hali? Mele
nenge pallaka hali laka nenge hele ke teke
Iesus I Kristus ero. Ke mele nem i Kristus
nena ngarang ia iange hul rumena ia NeHa-
lang iri nai Tuna.
23 ✡Iange mele nenge hul rumena ia Ne-
Halang Tuna, hul rumena ia NeHalang
pule. Pe mele nenge hele ke teke letena
manmanna nge NeHalang Tuna nge I Kris-
tus, mele nem tu teu toto nge NeHalang
pule.
24 Hengetoro nemur nenge a longo tele
pe letemo manmanna nge Iesus, a rahite ke
kerkereng. Nenge teke apoi ke pomam ke
kokoes lape atu teu toto nge NeHalang pe
Tuna ke kokoes pule.
25 Pe lape tunge maulinga ke koko at nge
ita ke pomanga helenga kerkereng ngana
nenge Tuna heleia ke ulolo.
26 Pe ehas ia alalaha nei lange imo iange
e teke e helete metene imo nge iri nemur
nenge te teke te hekoukou ele imo ke a
nanasia poinga poreke ngana.
27 ✡Pe Tuangaola nenga Opepengpeng
nenge Iesus tunge lange imo, i amo het-
oronga ia pe ngana la tu teu nge imo ke
ulolo. Pe a mene hengetoro nge mele ero ol,
iange I hetore imo nga ure lochloch. Pe ure
nemur nenge hetoro imo ia, manmanna pe
pallaklaka ia ero. Pe a rahite nena henge-
toro mur ke kerkereng, pomalam lape atu
luluch nge Kristus ke koko.
28 Oe tutuk mur, a talue letemo ke ma ke
elle luluch nge Kristus ke kokoes. Pomalam
lape tames nga matana nga etue nenge at
muleia pe sara loiloi ero pe ta meia ita ero.
29 ✡Imo a eteia ke Kristus I non nge peng-
peng. Pe mele hel nenge te popoia poinga
nge pengpeng NeHalang tutuna mur ia iri.

3

NeHalang Tutuna Mur Ita

1 ✡A naue lo! Temere mutena tau tote ita,
pomalam heto tutuna mur ia ita. Pe man-
manna toto ke NeHalang tutuna mur ita! Pe
hehei pe hana nga ich nei te eteia NeHalang
ero, pomalam te eteia ita ero pule.
2 ✡Pekngak mur, heueu nei NeHalang tu-
tuna mur ita ke ulolo. Pe tatu ngara nge he,
mallaha hot ke nek nge ita ero kura. Pe ita ta
eteia ke nga etue nenge Iesus at mule, lape
tapoi ke pomange I. Iange nga etue nem
lape tanau tote I nga matara.
3 Pe imo nenge letemo manmanna nge
Kristus pe a kulala tote I, a helemlem tote
imo ke pomange I nge lemlem toto.
4 Iri lochloch nenge te popoi poinga
poreke ngana te nanasia NeHalang nena
hotonga ero. Iange poinga poreke ngana
hira ele tote NeHalang pe nena hotonga
mur.

✡ **2:15:** Rom 8:7 ✡ **2:16:** Rom 13:14 ✡ **2:17:** Mat 7:21 ✡ **2:18:** Mat 24:5, 24; 2Io 7 ✡ **2:19:** Ume 20:30 ✡ **2:20:** 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Io 2 ✡ **2:22:** 1Io 4:3; 2Io 7 ✡ **2:23:** Ioa 5:23; 1Io 4:15; 5:1 ✡ **2:27:** Ioa 16:13 ✡ **2:29:** 1Io 3:10 ✡ **3:1:** Ioa 1:12-13; 16:3 ✡ **3:2:** 2Ko 3:18 ✡ **3:5:** Ioa 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Io 2:2

5 ✡Imo a eteia ke Kristus at ngana nem, at
ke saua rera poinga poreke ngana mur ke te
lasus toto. Iange poinga poreke ngana e tu
teu nge I ero toto.
6 Pe mele nenge tu teu toto nge I ke kokoes
lape tu teu mule nga poinga poreke ngana e
ero ol. Pe mele nenge popoi poinga poreke
ngana ke kokoes, naue Kristus ero kura pe
eteia I ero pule.
7 Tutuk mur, a longo taua mele nenge teke
poi taole imo langa poinga poreke ngana
ero. Mele nenge poia poinga nge pengpeng,
mele nem i non nge pengpeng. Pomalam
mana nge Kristus nge I non nge pengpeng.
8 ✡Pe mele nenge popoi poinga poreke
ngana, non poreke ngana nena non ia.
Iange non poreke ngana popoi poinga
poreke ngana nga kileng nei talun ngana
nike. Pe NeHalang Tuna at ngana nem, at
ke heparai sue non poreke ngana nena ume
mur.
9 ✡Pe iri nenge NeHalang tutuna mur ia
iri, te poia poinga poreke ngana ero iange
te nanas tau tote tetu ngaria heueu ngana
nenge NeHalang tunge lange iri. Pe te poia
poinga poreke ngana e ero ol iange NeHa-
lang tutuna mur iri ke ulolo.
10 Nga kue nei ta etei mellehe itei hel
toto nenge NeHalang tutuna mur ia iri, pe
pule ta etei mellehe itei hel toto nenge non
poreke ngana tutuna mur ia iri. Iange iri
nenge te poia poinga e nge pengpeng ero
pe muteria taua titiria mur ero, iri nem
NeHalang tutuna mur ia iri ero.

Mutera Taua Pekngara Mur

11 ✡Helenga nei a longlonge nge nike ke
ulolo nenge hele ke teke, “Mutera taua
pekngara mur.”
12 ✡Pe tapoi ke mange Kaen ero. Iange
Kaen, non poreke ngana nena non ia, po-
malam hun mule tina. Pe pomere nenge
hune tina? Hune tina iange tina i non nge
pengpeng pe i na poinga poreke.
13 ✡Titik mur, nenge teke hana nga ich nei
muteria taua imo ero, ngamo lohot ero.
14 ✡Nenge teke mutera taua titira mur, ta
eteia ke tai hot nga metenga ana kue pe ta
mene maulinga ke ulolo. Pe mele nenge
mutena taua pekngana mur ero, mele nem
tutu nga metenga ana kue kura.
15 ✡Mele nenge mutena taua tina e ero,
mele nem hunun hana. Pe iri nenge te
hunun hana, ta eteia ke maulinga ke koko
tuteu nge iri ero.
16 ✡Ita ta eteia ke mutenga luna toto mai
koi: Iesus Kristus hile hote I sipona ke mete
ke halaua ita. Ke pomalam ita pule ta hile
hote ita sipora ke ta halaua pekngara mur.
17 ✡Nenge teke rera ure halang pe ta naue
pekngara e nge nena ure ero ta halaua i.
Pe nenge teke ta halaua i ero mutera taua
NeHalang ero.
18 ✡Tutuk mur, mutera taua pekngara
mur pe ta poia ana ume ke lohot ke man-
manna ke ta halaua iri. Ta hele mene nga
harra ero.

Sara Loiloi Nga NeHalang Matana Ero

19 Pomalam lape ta eteia ke ta rahit tote
helenga manmanna ngana. Pe pule, nga
etue nenge tames nga NeHalang matana
sara loiloi ero.
20 Pe nenge teke letera nge teu helete
metene ita nga poinga poreke ngana mur,
lape sara loiloi ia ero nga NeHalang matana.
Iange I palaungana toto nga sara loiloi
ngara nem pe I eteia ure lochloch.
21 ✡Pekngak mur, nenge teke letera nge
teu poia ita ke sara loiloi ero, tames nga
NeHalang matana pe ta matau ero.
22 Pe ure lochloch ngana nenge ta heta-
laulau pe ta onteia nge I, lape tunge atat nge
ita iange ta longo taua nena hotonga mur
pe ta poia I ke iech nga rera poinga urana
ngana mur.
23 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele ke
teke: “Letera manmanna nge Tuna Iesus
Kristus pe mutera taua pekngara mur.”
24 ✡Iri nenge te rahite NeHalang nena ho-
tonga mur tetu teu toto nge NeHalang pe
NeHalang tu teu toto nge iri. Pe ita ta eteia
ke mere toto nge NeHalang tu teu toto nge
ita? Ta eteia nga Opepengpeng nenge tunge
at nge ita.

4

Ope Nenge Urana Pe Ope Nenge Poreke

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, hana nenge
te pallaklaka ke iri hetatalonga, tei hot ke
te ronge ich lochloch ngana ke ulolo. Pe
letemo manmanna nga reria helenga ero
nga nenge te teke, Opepengpeng tungtunge
helenga mur lala nge iri. Pe urana nge a
olleke tele ope nemur. Lape teat nge NeHa-
lang ma ero?
2 ✡Iri nemur nenge te hele ke te teke Iesus
Kristus lohot ke I non, ta eteia ke NeHalang
Opene tu nge iri pe teat nge NeHalang.
3 ✡Pe iri nenge ope e nge altoto tu teu nge
iri, te hele urume Iesus ke pomau ero. Pe
ope nem Kristus nena ngarang ia. I laka
nenge a longe pingana nenge te teke atat. Pe
heueu nei ngana koi at ke tunga ich ke ulolo.

✡ **3:8:** Ioa 8:44 ✡ **3:9:** 1Io 5:18 ✡ **3:11:** Ioa 13:34 ✡ **3:12:** Gen 4:8 ✡ **3:13:** Ioa 5:18-19 ✡ **3:14:** Ioa 5:24 ✡ **3:15:** Hem 21:8 ✡ **3:16:** Ioa 13:1; Kal 1:4 ✡ **3:17:** Deu 15:7 ✡ **3:18:** Iei 2:15-16 ✡ **3:21:** Hip 4:16 ✡ **3:23:** Ioa 6:29; 13:34 ✡ **3:24:** 1Io 4:13 ✡ **4:1:** Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Io 2:18; 2Io 7 ✡ **4:2:** 1Ko 12:3 ✡ **4:3:** 1Io 2:18 ✡ **4:4:** Mat 12:29; 1Io 5:4-5

4 ✡Tutuk mur, imo NeHalang tutuna mur
ia imo pe a hekou sue hana nenge te
channangnanga ke te teke iri hetatalonga mur ke
ulolo. Iange NeHalang Opene nenge tu teu
nge imo nem na kerkerenga palaungana
toto nge non poreke ngana nenge tu teu nge
iri nenga ich nei.
5 ✡Ke iri nenge te pallaklaka ke iri hetat-
alonga nem, te hele menmene ure nemur
nga ich iange reria nga ich, pe hehei pe hana
nga ich te longo lala nge iri.
6 Pe imem, NeHalang tutuna mur imem.
Ke mele nenge eteia NeHalang longo atat
nge imem. Pe mele nenge NeHalang tuna ia
ero longo at nge imem ero. Ke pomalam ta
etei mellehe Ope urana ngana nenge man-
manna pe ope poreke ngana nenge pallak-
laka.

NeHalang Mutena Tau Tote Ita

7 Pekngak mur, mutera taua pekngara
mur iange mutenga huna nge NeHalang.
Mele hel nenge muteria tautaua pekngaria
mur te eteia NeHalang pe NeHalang tutuna
mur ia iri.
8 Mutenga huna nge NeHalang ke mele
nenge mutena taua pekngana mur ero eteia
NeHalang ero.
9 ✡Pe NeHalang hemallaha hote poinga
nenge mutena taua ita. Ngana laka nenge
kulosia Tuna elle nem ke sio at nga ich ke ta
mene maulinga nge I.
10 ✡Ita mutera tau tele NeHalang ero.
Mutenga toto pomai koi: NeHalang mutena
tau tele ita pe kulosia Tuna at ke mete pe
helemlem mule ita nga rera poinga poreke
ngana mur.
11 Pekngak mur, NeHalang mutena tau
tote ita ke pomai ke ulolo. Ke pomalam
urana nge ita pule mutera taua pekngara
mur.
12 ✡Mele pele esia NeHalang nakuna ero
toto. Pe nenge teke mutera tau helel, NeHa-
lang tu luluch toto nge ita ke mutera taua I
ke pomange I nge mutena tautaua ita.
13 ✡Pe ta eteia ke tatu luluch nge NeHalang
pe I tu luluch nge ita, iange tunge Opene at
nge ita.
14 Temere kulosia Tuna ke mene mule
hehei pe hana nga reria poinga poreke
ngana mur. Pe imem mo heleia iange mo
naue ke ulolo.
15 Pe mele nenge haliu hot ke teke Iesus
I NeHalang Tuna, lape NeHalang tu luluch
nge i pe i tu luluch nge NeHalang.
16 Pe ita letera manmanna iange ta eteia
ke NeHalang mutena tau tote ita.
NeHalang I Mutenga ana Non. Mele
nenge mutena taua pekngana mur tu luluch
nge NeHalang pe NeHalang tu luluch nge i.
17 Ke nga poinga nei mutera taua I ke po-
mange I nge mutena tautaua ita. Ke poma-
lam lape sara loiloi ero nga etue nenge Ne-
Halang amnei teueu nga rera poinga mur.
Iange tatu nga ich nei pe ta poi ke mange I.
18 Nenge teke poinga nenge mutera taua
pekngara mur tu ke kerkereng toto nge
mele, poinga nem helope hote mataunga
pe mataunga nem tu teu nge mele nem
ero ol. Mataunga luna toto ma ke mai
koi: Nenge teke mele eteia nge lape mene
melmelenga palaungana, nenge nem lape
poia mele nem ke matau. Pe mele nenge
matau, ta eteia ke poinga nenge mutena
taua pekngana mur tu ke kerkereng nge i
ero kura.
19 NeHalang mutena tau tele ita. Poma-
lam ita mutera taua pekngara mur.
20 Nenge teke mele hele, “Iau mutek taua
NeHalang” pe mutena taua tina ero, mele
nem channanga ke ulolo. Iange i esia tina
nga matana pe mutena taua ero. Pe kolkolia
NeHalang pe lape mutena taua NeHalang
ke merei?
21 ✡Hotonga nenge NeHalang tunge at nge
ita ma ke mai koi; “Mutemo taua NeHalang
pe mutemo taua pekngamo mur pule!”

5

Letera Manmanna Nge NeHalang Tuna

1 ✡Iri nenge leteria manmanna nge Iesus
nge I Kristus, NeHalang tutuna mur ia iri.
Pe iri nemur nenge muteria taua temere,
lape muteria taua tutuna mur pule.
2 Ke nenge teke mutera taua NeHalang pe
ta longo taua nena hotonga mur, ta eteia ke
mutera taua tutuna mur pule.
3 ✡Pe nenge teke mutera taua NeHalang,
urana nge ta longo taua nena hotonga mur.
Pe nena hotonga mur te meena nge ita ero.
4 Pe iri nemur nenge NeHalang tutuna
mur ia iri te hekou susue poinga poreke
ngana mur nga ich nei ke ulolo. Pe letera
manmanna ngana, i ure nenge hekou susue
poinga poreke ngana nemur.
5 Ke itei toto nenge hekou sue poinga
poreke ngana nga ich nei? Ngana laka i
nenge letena manmanna nge Iesus nge I
NeHalang Tuna.

Helenga Mallaha Ngana Nenge Heleleia Iesus Kristus

6 ✡Iesus Kristus at nga kue nenge ech pe
toho. Pe I at nga ech mana ero. At nga
ure nai nem. Pe Opepengpeng hele urume

✡ **4:5:** Ioa 8:47; 15:19 ✡ **4:9:** Ioa 3:16 ✡ **4:10:** Rom 5:8-10; 1Io 2:2 ✡ **4:12:** Ioa 1:18 ✡ **4:13:** 2Ko 1:22; 1Io 3:24 ✡ **4:21:** Mak 12:29-31 ✡ **5:1:** 1Io 4:15 ✡ **5:3:** Ioa 14:15, 23-24 ✡ **5:6:** Ioa 1:29-34 ✡ **5:8:** Ioa 15:26 ✡ **5:9:** Ioa 5:32-37

Iesus Kristus ke pomai, iange Opepengpeng I sipona I helenga manmanna ngana.
7 Ke ure mol nei te hele urume tote I.
8 ✡Opepengpeng pe ech pe toho. Ure mol nei te hele ke te teke Iesus I NeHalang Tuna.
9 ✡Kokoes ta longe hana mur reria helenga pe letera manmanna ia. Pe NeHalang na helenga i ure nenge palaungana toto iange i sipona heleia. Pe I hele urume Iesus lo nge I Tuna ia toto.
10 ✡Ke mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna, letena manmanna nga NeHalang nena helenga ke ulolo nenge hele urumrume Tuna. Pe mele nenge letena manmanna nga NeHalang na helenga nem ero, teke NeHalang I non nge pallaklaka. Iange NeHalang i sipona heleia.
11 Pe ana helenga lohot ke pomai koi: NeHalang tunge maulinga ke koko at nge ita. Pe maulinga nem at nge Tuna.
12 ✡Ke mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna mene maulinga nei ke ulolo. Pe mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna ero mene maulinga nei ero toto.

Maulinga Ke Koko Tunge Iesus

13 ✡E hasia ure nemur lange imo nenge letemo manmanna nge NeHalang Tuna. Ke pomalam lape a eteia ke nek toto nge a mene maulinga ke koko ke ulolo.
14 ✡Pe nenge teke ta hetalaulau lange NeHalang letera nachnai ero. Iange ta eteia ke lape NeHalang longo at nge ita, nenge teke ta onteia I nga ure nemur nenge nanasia I lemene ngana.
15 Pe nenge teke ta eteia ke kokoes NeHalang longlonge rera onteinga mur, ta eteia ke lape ta mene ure nemur nenge ta ontei I ia.
16 ✡Nenge teke mele naue tina nge poia poinga poreke ngana nenge uruna metenga ero, hetalaulau ana lange NeHalang. Pomalam lape tunge maulinga lange tina nem. Pe iri nenge te poia poinga poreke ngana nenge uruna metenga, hetalaulaunga nei halaua iri ero toto. Ke iri nenge te poia poinga poreke ngana nenge uruna metenga, e hele teu laia ero.
17 Poinga poreke ngana mur lochloch te poreke nga NeHalang matana. Pe poinga poreke ngana hel, hehei pe hana te mete hotia ero.
18 ✡Ita ta eteia ke iri nenge NeHalang tutuna mur te popoi poinga poreke ngana ero. Iange NeHalang Tuna nauele iri ke nek pe non poreke ngana heporeke iri ero.
19 Iange non poreke ngana nauele ich nei lochloch. Pe ita ta eteia ke NeHalang tutuna mur ita ke ulolo.
20 Pe pule ta eteia ke NeHalang Tuna at ke tunge letera matana ngana ke ta eteia NeHalang nge I manmanna. Pe ita tatu teu luluch nge NeHalang nge I manmanna iange letera manmanna nge Tuna Iesus Kristus. Iesus I NeHalang ke manmanna pe I maulinga ke koko.
21 Ke tutuk mur, aheo ele tote imo nga aetapuna mur.

✡ **5:10:** Ioa 5:36-40 ✡ **5:12:** Ioa 3:36 ✡ **5:13:** Ioa 20:31 ✡ **5:14:** Ioa 14:13-14; 1Io 3:21-22 ✡ **5:16:** Mat 12:31 ✡ **5:18:** 1Io 3:9

2 Ioanes
Alalaha Nai Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Rahite NeHalang Nena Helenga Ke Kerkereng

1 Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.
Oe hei nem, ehas lange iong pe tututum mur nenge NeHalang henonou hote ke nena ia. Iau mutek tau tote imo ke manmanna. Pe iau toro mana ero. Iri nenge te eteia Helenga Manmanna Toto Ngana muteria taua imo pule.
2 Pe imem mutemem taua imo iange Helenga Manmanna Toto Ngana tu teu nge ita, pe lape tu luluch nge ita nga etue lochloch.
3 Nenge teke ta rahite helenga manmanna toto ngana nem ke kerkereng pe mutera taua pekngara mur, Temere NeHalang pe Tuna Iesus Kristus lape te tunge halaunga palaungana at nge ita pe leteria ia ita pe te hemaluche letera ke ma ke nek.

Mutera Taua Pekngara Mur

4 ✡Iau e iech toto iange e longe tutum mur hel, te nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana ke ulolo ke pomanga Temere hele ngana.
5 ✡Pe hei nem, heueu e teke e hele lange iong ke mutera taua pekngara mur. Helenga nenge ehas ia nei i hotonga heueu ngana ia ero. I hotonga nike ngana nenge ta longo tettele ke ulolo.
6 Pe mutera taua NeHalang ke pomai koi: Ta nanasia nena hotonga mur. Na helenga nenge ta longe nge nike hele ke teke, ta nanasia poinga nenge mutera tautaua pekngara mur.

Ta Rahite Kristus Nena Helenga Ke Kerkereng

7 ✡Hana nenge te pallaka hali iri halang tetu nga ich nei ke ulolo. Iesus Kristus lohot ke I non. Pe hana nemur te hetoro ke te teke Iesus Kristus lohot ke I non ero. Ke hana nemur nenge pomai, te pallaka hali pe Kristus nena ngarang mur ia iri.
8 Pe imo lape a mene urumo lochloch iange aume ke kerkereng toto ke ulolo. Pe ames ke kerkereng pe anau ala amo ke nek iange lape a mene urumo nem ero.
9 Iri nenge te rahite Kristus na helenga ke kerkereng ero pe te tamu tele langa helenga e, NeHalang tu luluch nge iri ero. Pe iri nenge te rahite Kristus nena helenga ke kerkereng, Temere NeHalang pe Tuna tetu luluch nge iri.

10 Nenge teke mele lange imo pe hetoro ngana altoto nga Kristus nena hengetoro mur, a apala hote i ero. Nem pe a mene teua i langa lemo pele ero.
11 Pe mele nenge apala hote i halau teu nga nena ume poreke ngana ke ulolo.

Helenga Hetala Ngana Mur.

12 Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek ero nge ehas ia nga hasinga eina nga alalaha. E teke ela ke e lohot nge imo pe e heleia lange imo. Pomalam lape ita lochloch ta iech toto ke elle.
13 Iok, tim e pule nga iri mata nenge NeHalang henonou hote nga lamai, i pe tutuna mur te hekule reria apalanga lange iong pule.

✡ **1:4:** 3Io 3 ✡ **1:5:** 1Io 2:7 ✡ **1:7:** 1Io 4:1-3

3 Ioanes
Alalaha Mol Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Halaua Hana Nenge Te Rahite NeHalang Ana Ume

1 ✡Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.

Neingak Kaius, ehas ia alalaha nei ke lange iong iange mutek tau tote iong.

2 Neingak, e hetalaulau am ke lem kilanga urana pe ure lochloch ngana nenge o popoia lape te urana pe otu ke nek ke pomanga opem nge tu ke urana mana.

3 ✡Iau e iech toto iange titira mur hel teat pe te heleia iong at nge iau. Te hele ke te teke letem manmanna nga Helenga Manmanna Toto Ngana pe o nanasia ke kokoes.

4 E longe tutuk mur imo nge a nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana pe e iech toto ia. Ute pele nge poia iau ke e iech ke pomam ero ol.

Kaius Poia Ume Urana Ngana

5 Neingak, iong o nanas tau tote poinga nenga Helenga Manmanna Toto Ngana ke o halau totote titira mur pe mele hel pule nenge o eteia iri ero.

6 ✡Hel nge iri te heleia lem poinga nenge o neknek ia iri lange NeHalang nena hana mur. Urana nge o halaua iri nga ngaunga pe ute hel pule ke tei pe te poia NeHalang ana ume. Poinga nenge pomai NeHalang iech toto ia.

7 ✡Iri tei ke te poia Kristus ana ume pe hehei pe hana nenge leteria manmanna nge NeHalang ero, te halaua iri nga umtutuna unne ero.

8 Ke pomalam urana nge ta halaua hana nenge pomam. Nga poinga nem ta halau teu pule nga ume nenge te popoia, nenge teii ke te haliu hotote Helenga Manmanna Toto Ngana.

Ne Tiotrepes Poia Poinga Poreke Ngana

9 Pe ehas ia alalaha e ke lange NeHalang nena hana mur nga lem kileng ke ulolo. Pe ne Tiotrepes nge teke i mukmuka nge imo, longo taua iau ero nga ure mur nenge e helele ia.

10 Ke pomalam, lape ela nge imo pe e hele hote ure nemur nenge ana non popoia, nga nenge hele porekreke ita pe ngunngunngunu ia ita. Pe nga nem mana ero. Ana non lemene ero ia titira nemur nenge te haliu hotote Helenga Manmanna Toto ngana pule. Pe hele ele hehei pe hana ke te long teua titira nemur ero. Pe nenge teke te long teua iri, lape ne Tiotrepes lope hote iri pe tetu teu nga mata nenge NeHalang ero ol.

Ne Timetrius Poia Poinga Urana Ngana

11 ✡Neingak, o nanasia poinga poreke ngana nenge pomai ero. O nanas mene poinga nge urana. Iri nenge te popoia poinga nge urana NeHalang tutuna mur ia iri. Pe iri nenge te popoi poinga poreke ngana te eteia NeHalang ero toto.

12 Hehei pe hana lochloch te teke Timetrius i non nge urana. Pe na hengetoro manmanna ngana mur te hemallaha hote i pule. Oe, pe ita pule ta teke i non nge urana. Iong o eteia ke rera helenga nei manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

13 ✡Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek ero nge ehas ia nga hasinga pe hasinga eina.

14 Iange etue rochroi lo nge lape enau mule iong pe ita nai ta hele.

15 Letem ma ke nek! Pekngam mur nga lamai te hekule reria apalanga lange iong. Pe iong, o tunge lek apalanga lange pekngara mur nga lamam pule.

✡ **1:1:** Ume 19:29; Rom 16:23 ✡ **1:3:** 2Io 4 ✡ **1:6:** Tit 3:13 ✡ **1:7:** 1Ko 9:11-12 ✡ **1:11:** 1Io 3:6-10 ✡ **1:13:** 2Io 12

Iut
Alalaha Nenge Iut Hasia

Iut Apala Lange Hehei Pe Hana

1 ✡Iau Iut pe e umume nge Iesus Kristus pe tik laka Ieims.

Pe ehas ia alalaha nei lange imo hehei pe hana nenge NeHalang iua imo. Atong mur, imo, Temere NeHalang mutena tau tote imo pe Iesus Kristus nek hit tote imo.

2 E hetalaulau amo ke poinga nenge letera porekrekeia pekngara mur pe poinga nenge tatu ke nek pe poinga nenge mutera tautaua pekngara mur tetu teu ke tehon toto nge imo.

Hana Nenge Te Hepiriu Elele Helenga Urana Toto Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, nga tele ngana letek haka ke e teke e has lala nge imo nga ume nenge NeHalang poia lange Tuna Iesus Kristus ke mene mule ita lochloch. Pe ero. Heueu nei e amneia ke e teke ehas lange imo ke ueiuei mana ke ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana mur. Poinga nem NeHalang hesue lange nena hana mur ke munna elle mana nike pe lape ana hetanga ero ol.

4 ✡Iange hana nenge te longo taua NeHalang ero, teteu kome mana ke teat luluch nge ita lo. Hana nemur tehetaua NeHalang nena mutenga ana helenga nge ita pe te hulia ke langa salaunga ana poinga lo. Pe iri lemeria ero ia Iesus Kristus nenge I Aehuna pe ara Non Soke ia. NeHalang nena helenga nge nike heleleia hana nemur nge pomam ke teke NeHalang lape heparai sue iri.

NeHalang Heneue Hana Nenge Te Longo Taua I Ero

5 ✡Letemo la mule nga nei. Nge nike Non Soke mene hote Israel mur nge Ekipto pe nga hoena poia iri nenge leteria manmanna nge I ero ke te mete. Imo a eteia lo pe e teke e helete metene mule imo.

6 ✡Iok, letemo la mule nga nei pule. NeHalang tunge angkelo mur aria ume. Pe angkelo nemur te losio mule nga aria ume mur nenge NeHalang tunge lange iri; pomalam tetu nga tapa ero ol. Iange Non Soke kale iri nga ngautou tana palaungana nenge tu ke koko pe tetu nga kileng nenge au toto nge sio. Pe lape tetu ke te kulele etue palaungana nenge lape NeHalang amnei teu nga reria poinga mur.

7 ✡Iok, letemo la mule nga tuele tana palaungana nenge Sotom pe Komora pe kileng nemur nenge tetu rochroi nga tuele tana nai neu. Iri te amneia melmelenga palaungana nga oan nenge tuke koko, iange te nanasia poinga nenge angkelo nemur pe te popoia poinga poreke ngana hel pule pe te salau ngaria elela toto. Pe melmelenga nenge lohot nge iri nem teke helete metene ita ke ta nanasia poinga nenge pomam ero.

NeHalang Letena Inin Taua Iri Nenge Te Popoi Poinga Poreke Ngana

8 Pe hana nemur tenau operia ia poinga poreke ngana nemur pe te teke tepoi taole imo ke a nananasia. Iange iri te puoloko teu pulut mene singiria mur langa poinga poreke ngana nemur. Pomalam lemeria ero nge NeHalang I Non Soke pe te hele poreke nena angkelo mur nga tapa.

9 ✡Pe NeHalang nena angkelo solaki ngana nenge ene Mikael iri nai Satan te hele helia Moses koluna nge itei toto lape mene. Pe nga etue nem, angkelo Mikael hele poreke Non Poreke ngana ero. Hele mana ke teke, “Non Soke hele ke teke o reng!”

10 ✡Pe hana nemur tesau chapupu hot pulut mene reria helenga poreke ngana mur nga ure nemur nenge te eteia luria ero. Te poia poinga nei ke pomanga kaone inolo mur nenge leteria matana ero pe te nanas mene lemeria ngaria. Ke NeHalang lape heporeke tote iri nga reria poinga nei.

11 ✡Pe iri tenau ala aria ke nek nge NeHalang nga nei, iange te nanas tote poinga nenge Kaen! Pe leteria tumana nga umtutuna ke mange Palam. Pe te longo taua NeHalang ero ke mange Kora. Pe lape NeHalang heparai sue iri ke mange non nem.

12 ✡Pe imo, NeHalang nena hana mur pe mutemo tautaua pekngamo mur. Pe nga etue nenge a eukirau ke a ngaungau nga amo ngaunga matana, hana nemur teat ke te ngau luluch nge imo. Pe te meia iri ero pe te heporeke amo ngaunga matana nem nga reria poinga poreke ngana mur. Iange iri leteria lange mele hel ero ol, leteria tumana nge iri. Pe iri tepoi ke malaka nga muchmua nenge ma hot pe pitte sio ero pe tuttula takisia kela. Pe tepoi ke manga ae nenge rora pe hei erochro pe te mete ke henai ke manga ae nenge mete pe teris heke ulanlana mur ke mete toto sapele.

13 Pe pule tepoi ke malaka nga ruach ana mee papalauna nenge ulo hekeke namnamo mur nga peipei. Pe namnamo nemur te heilangia reria poinga poreke ngana mur. Pe pule tepoi ke pomanga itoch mur nenge te nanasia reria kue nga tapa sana ero pe tei rara pulut mana. Ke pomalam

✡ **1:1:** Mat 13:55 ✡ **1:4:** Kal 2:4; 2Pi 2:1 ✡ **1:5:** Exo 12:51; Num 14:29-30 ✡ **1:6:** 2Pi 2:4 ✡ **1:7:** Gen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 ✡ **1:9:** Dan 10:13, 21; 12:1; Zec 3:2; 2Pi 2:11; Hem 12:7 ✡ **1:10:** 2Pi 2:12 ✡ **1:11:** Gen 4:7-8; Num 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Io 3:12 ✡ **1:12:** 2Pi 2:13, 17

NeHalang tatalo ele reria kileng au ngana nenge munaala toto. Pe iri lape tela ke tetu nga kileng neu ke koko.

14 ✡Iok, Antam tutuna mur pe nena tete mur aria lala rahtele nai ngana nge Enok. Pe Enok hele hetatalonga ia hana porekreke ngana nemur nge nike ke teke, “Iok a naula, Non Soke pau kou atat. Pe at luluch nge nena angkelo mur nge iri hulua toto pe nakura nge tasis ele iri ero.

15 Non Soke nem lape at ke hele hot pengpengia hulua lochloch reria poinga mur. Pe hana porekreke ngana nemur nenge te longo taua NeHalang ero pe te hele porekreke I pe nenge te popoi poinga poreke ngana, lape NeHalang tung tote aria melmelenga lange iri.”

16 Hana porekreke ngana nemur te tuainaunau rara ia NeHalang pe te ngunngunu rara ia mele hel. Pe iri te nanas mene lemeria ngaria mur pe te puoloko teu tote iri nga poinga poreke ngana mur. Pe te heto hekeke iri siporia pe tepoi taolole mele hel ke te nanasia iri nga reria poinga poreke ngana nemur.

Iut Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange NeHalang Nena Hana Mur

17 Titik mur pe liliuk mur, letemo metene helenga nenge ara Non Soke Iesus Kristus nena hekulkulonga mur te heleia lange imo lo.

18 ✡Iri te hele lange imo ke te teke, “Nga etue nei hetala ngana, hana nenge te ngailelele NeHalang lape te lohot. Pe lape tehul rumeria lange NeHalang pe te nanas mene lemeria ngaria mur.”

19 Hana nemur lape te heparaia NeHalang nena hana mur ke tetu ke muria elle ero ol. Iange iri, NeHalang Opene tuteu nge iri ero. Iri te nanas mene lemeria ngaria mur mana.

20 ✡Pe atong mur imo, a halau hel pe a hekerkereng helia letemo manmanna ngana nenge NeHalang tunge lange imo. Pe a hetalaulau ke Opepengpeng halaua imo nga nena kerkerenga.

21 Pe kokoes atu pe a eteia ke NeHalang mutena taua imo pe a kulala tote ara Non Soke Iesus Kristus nge letena toto ia imo pe tunge maulinga ke koko lange imo.

22 Pe letemo ia iri nenge leteria manmanna ngana losio lo.

23 ✡Hana hel te losisio nga oan lo pomalam a achroua iri ke a mene mule iri ke ueiuei. Pe apoi ke nek lange hel pe a nauala amo nge iri ke nek. Iange iri te puoloko teu tote iri langa poinga porekreke ngana mur ke operia muna ulu ke pomanga reria hengeron mur nge te muna ulu. Pe aheo ele tote imo nga poinga poreke ngana pe ure muna hulu ngana nemur.

Iut Hetalaulau

24 E hetalaulau ke ara Hemasinga NeHalang lape nauele imo ke a losio nga poinga poreke ngana e ero. Pe I lape mene imo kela atu nga nena kileng nenge urana toto. Pe lape a iech toto iange poinga poreke ngana e tuteu nge imo ero.

25 ✡Pe e hetalaulau ke ara Soke Iesus Kristus poia hehei pe hana ke te heto heke NeHalang nga nena helenga kerkereng ngana pe nga kikina ngana nge palaungana toto. Pe te heto heke tote i pe tetal heke tote ke i Non Soke toto nenge nauele ure lochloch, nga talun ngana toto pe heueu nei pe nga etue lochloch! Oe, Manmanna!

✡ **1:14:** Gen 5:18, 21-24 ✡ **1:18:** 2Pi 3:3 ✡ **1:20:** Kol 2:7 ✡ **1:23:** Zec 3:2; Hem 3:4 ✡ **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

Hemallaha Ngana
Ioanes Nau Opene Ngana

1 ✡Alalaha nei heleia ure nemur nenge
Iesus Kristus hemallaha hote iri. NeHalang
tunge lange I ke hemallaha hote ure nemur
nenge musuna pol mana pe te lohot. Pe
hemallaha hote lange nena hekuleileinga
ana hana mur lochloch nenge te umume
nge I. Ke pomalam Iesus kulosia nena
angkelo pe nena angkelo henonoua lange
Ioanes.
2 Pe Ioanes hele hote ure lochloch ngana
nenge nau opene ia. Ngana laka: NeHalang
nena helenga pe helenga manmanna toto
ngana mur nenge Iesus Kristus hemallaha
hote iri.
3 ✡Helenga nemur nga alalaha nei i he-
lenga hetatalonga ia. Pe mele nenge sisisia
lape iech toto, pe mele hel nenge te longe
pe te rahit tote nga leteria, lape te iech toto
pule. Iange ure nemur aria etue nenge te
lohot ia heroi toto lo.

Ioanes Has Lange NeHalang Na Hana Mur Nge Eisia

4-5 ✡Iau Ioanes, pe ehas lange imo NeHa-
lang nena hana mur nenge amo tuluk mur
iri rahtele nai nga tuele kina nenge Eisia.
NeHalang tu nge nike toto pe tu heueu nei
pe nga hoena lape at mule. Pe Ope kikina
ngana mur nge iri rahtele nai te mesmes
nga nena kilanga seina ngana matana. Pe
Iesus Kristus I non nenge hemallaha hot
tote helenga manmanna ngana mur nge
NeHalang. Pe I non nenge maul haka mule
tala nga metenga pe nauele naungaala ana
hana mur lochloch nga ich. E hetalaulau
amo ke NeHalang iri ul nena Ope nemur pe
Iesus Kristus te pete imo pe te hemaluche
letemo ke atu ke nek.
I mutena tau tote ita. Pomalam eina lele
rera poinga poreke ngana mur ke te lasus
toto.
6 ✡Nga poinga nei poia ita ke ta lohot ke
ita mata nenge tunginga ana hana mur, pe
ita ul ke ta popoi tunginga lala nge Temene
pe ana Non Soke. Pe lape te heto heke tote I
iange kikina ngana palaungana nge nauele
ure lochloch ke koko. Oe, Manmanna Toto!
7 ✡Iok anau, I lape sio at luluch nga ulu,
pe lape hulua lochloch ngana te naue I.
Pe iri nenge tetue I nga io lape te naue I pule.
Pe hehei pe hana lochloch nga ich lape
te tangia I.
Ke ure nem lape lohot ke pomam toto.
Oe Manmanna Toto!
8 ✡Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto
hele ke pomai, "Iau Talun ngana Toto pe Iau
Hetala ngana Toto. Etu nge nike toto pe etu
heueu nei pe nga hoena lape eat mule."

Ioanes Esia Kristus

9 Iau Ioanes, pe imo timo pe neingamo iau
pe ita lochloch tatu teu nga naualanga pe
nekinga nenge NeHalang. Pe tames ke kerk-
ereng pe ta takisia ara melmelenga luluch
nge Iesus. Iau etu nga tuele au ngana nga
mimio nenge Patmos iange e haliu hotote
NeHalang nena helenga pe helenga man-
manna toto ngana nenge Iesus hemallaha
hote.
10 Nga Non Soke ana etue palaungana
nenge ta heto hekeke I ia, Opepengpeng
hemute iau pe e longe haliunga nga rumek.
Haliunga neu palaungana toto ke pomanga
ngalum paena nge te iua.
11 Mele neu haliu ke teke, "Ure nemur
nenge o esia nei ohas sue iri nga alalaha pe
o hekule lange NeHalang na hana nemur
nenge aria tuluk mur iri rahtele nai. Iri tetu
nga kileng nemur: Nge Epesus pe Simirna
pe Perkamum pe Tiatira pe Sartis pe Pilatal-
sia pe nge Laotisia."
12 Iok, e teke e ralele ke enau mele nenge
hele atat nge iau pe e naue lemenge ana
hemesinga haka chalemlem ngana mur nge
iri rahtele nai.
13 ✡Pe mele nge nakuna mange Non
Tuna tuteu nga lemenge ana hemesinga
haka nemur tunangaria. Ana non heronia
hengeron nenge sase sio ke langa apena pe
panreke panrekinga chalemlem ngana ke
matele nga mautuna.
14 ✡Pe palpalna ina tuahau toto pe matana
mur te pomalaka nga oan sapel ngana.
15 Pe apena mur te insachsach ke po-
manga chaia matana ana sialle. Pe hele
ngana palkolong pulut ke pomanga nale
hau ngana.
16 ✡Pe am hit ke itoch iri rahtele nai nga
penna tamalmal. Pe hunelinga ana mese
sase ngana e nge matana kaliuala, sere hot
nga hanna. Pe ramana sinaha ke pomanga
chaia matana nenge sinaala toto.
17 ✡E naue I ke pomau pe e losio nga apena
huna ke pomanga e mete lo. Ol pe tal heke
penna tamalmal nge iau pe hele, "O matau
ero! Iau Talun ngana toto pe Iau Hetala
ngana toto.
18 Iau non nenge tu ke maulul ke koko pe
e mete ke ulolo. Pe onau at, heueu nei etu ke
e maulul pe lape etu ke koko ol. Pe e rahite
lohenga nga metenga pe nga metenga ana

✡ **1:1:** Hem 22:6 ✡ **1:3:** Hem 22:7, 10 ✡ **1:4-5:** Exo 3:14-15; Hem 3:1; 4:5; Psa 89:27; Kol 1:18 ✡ **1:6:** 1Pi 2:9; Hem 5:10; 20:6 ✡ **1:7:** Dan 7:13; Zec 12:10; Mat 24:30; Ioa 19:34-37; 1Te 4:17 ✡ **1:8:** Hem 21:6; 22:13 ✡ **1:13:** Dan 7:13; 10:5 ✡ **1:14:** Ezk 43:2; Dan 7:9; 10:6; Hem 2:18; 19:12 ✡ **1:16:** Hip 4:12; Hem 2:12; 19:15 ✡ **1:17:** Isa 44:6; 48:12; Hem 2:8; 22:13

kileng. Pe lek kerkerenga nenge e hemaul heke mule iri nenge te mete ke te mene maulinga.
19 “Iok ol, ohas sue ure nemur nenge o esia iri ke ulolo. Hel koloi nenge te lohotot nei. Pe hel lape te lohot nga hoena kura.
20 Pe itoch rahtele nai nenge o esia nge e rahite nga perik tamalmal pe lemenge kina chalemlem ngana rahtele nai nem luria koi. Itoch rahtele nai nem luria laka; angkelo mur nenge tenau ele NeHalang na hana nemur nenge aria tuluk iri rahtele nai. Pe lemenge kina rahtele nai nem luria laka; NeHalang na hana mur nenge aria tuluk iri rahtele nai.”

2

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Epesus

1 ✡ “Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Epesus ke mai koi:

I nenge rahit ke itoch rahtele nai nga penna tamalmal pe ii nga lemenge kina chalemlem ngana rahtele nai nem tunangaria, nena helenga mur koi nei:

2 ✡Iau e eteia ure lochloch ngana nenge a popoia. Pe aume ke kerkereng pe ames ke kerkereng nga etue nenge a takisia amo melmelenga. Pe e eteia ke lememo ero hana poreke ngana mur. Hana nemur te hele ke te teke iri hekulkulonga ana hana mur. Pe a amnei teu lange iri pe a eteia ke te pallaklaka.
3 Pe melmelenga nenge a takisia nem a takisia nga iau ek. Pe ames ke kerkereng mana nga etue nenge a takisia pe asau sio mule ero.
4 Pe poinga e pule nge e teke e heleia ngana koi nei: Nga etue nenge a talun ke letemo manmanna nge Iau, mutemo tau tote iau pe mutemo tau tote pekngamo mur, pe heueu nei ero ol.
5 ✡Letemo tuanin la mule nga utar nenge helosio ia imo pe ala mule nga lemo poinga urana ngana mur nenge nike ana. Pe nenge teke ahul mule letemo ero, lape ela nge imo pe e mene tote lemo lemenge kina nem nga munna.
6 Pe ure urana ngana elle nge a poia ngana koi nenge: Lememo ero ia hengetoro nenge Nikolaus nena hana mur pe iau lemek ero ia pule.
7 ✡ “Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi, ‘Mele nenge mes ke kerkereng nga letena manmanna ngana, lape e poia i ke ngau nga ae nenge maulinga kina ia. Ana ae tunge Paratiso nga NeHalang ana ume.’ ”

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Simirna

8 “Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Simirna ke mai koi:

I nenge i Tala toto pe i nga Rume toto pe mete pe maul haka mule, nena helenga mur koi nei:

9 ✡Iau, e eteia melmelenga mur nenge te lohotot nge imo. Imo atu ke pomanga lemo ute e ero pe nga enau ngak lemo ure halang toto. Pe e eteia ke hana hel te saua helenga poreke ngana hel lange imo. Hana nemur te teke iri NeHalang nena hana mur toto, pe ero. Iri, non poreke ngana nena tula mur ia iri.
10 ✡Ke a naue lo? Melmelenga nemur lape te lohot nge imo. Non poreke ngana lape tualaka hote imo nga kue nenge; lape poia nena hana mur ke te laua amo hel pe tetal teua iri nga tuele au ngana. Pe lape te takis ia melmelenga nem ke etue iri analoch, pe imo a matau ero. Ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana kela het nga etue nenge o mete ia. Pomalam lape e tunge maulinga ana iengiengka lange iong.
11 ✡“Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi: Mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape metenga nei ngana heporeke i ero.”

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Perkamum

12 “Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Perkamum ke mai koi: I nenge nena palinga hel ana mese sase pe matana kaliuala, nena helenga mur koi nei:

13 Iau e eteia kileng nenge atu ia nem. Kileng nem i kileng nenge non poreke ngana nauele tote. Pe imo letemo manmanna ngamo nge iau losio ero pe a rahite ek ke kerkereng. Nge nike ne Antipas haliu hote lek helenga nga kileng nem pe tu luluch nge imo. Ne Antipas i lek non toto ia pe te hune i iange non poreke ngana tu toto nga kileng nem.
14 ✡Pe poinga hel nge e teke e heleia lange imo ngana koi nei: Mele hel nge imo nga kileng nem te rahit tote ne Palam nena hengetoro mur. Ne Palam i non

✡ **2:1:** Hem 1:16 ✡ **2:2:** 1Io 4:1 ✡ **2:5:** Hem 3:3 ✡ **2:7:** Gen 2:9; Hem 22:2, 19 ✡ **2:9:** 2Ko 11:14-15; Hem 3:9 ✡ **2:10:** 2Ti 4:8; Iei 1:12 ✡ **2:11:** Hem 20:14; 21:8 ✡ **2:14:** Num 22:1–25:3; 31:16; 2Pi 2:15

nenge hetoro koukoua ne Palak ke pallaklaka ia hehei pe hana nenge Israel. Pe poia iri ke te losio nga poinga tunten ngana mur. Pe pule poia iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lala nga aetapuna mur.

15 Pe lemo hana mur hel te nanasia ne Nikolaus nena hengetoro mur.

16 Ke heueu nei ahul mule lemo poinga mur ol. Pe nenge teke ero, lape ela nge imo ke ueiuei mana luluch nga palinga hel ana mese sase ngana nenge sere hot nga halik, pe imem ul ke mo hunel.

17 ✡ "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi nei: Mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape e tunge ngaunga e nge talkome lange i. Pe ngaunga nem ene laka, 'mana'. Pe lape ehas heke mele ene nge heueu ngana nga um hussu ngana e pe e tunge lange i pule. Pe mele pele eteia i tei toto nenge ene ma haka nga um nem ero. Mele nenge mene um nem, i toro mana eteia."

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Tiatira

18 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Tiatira ke mai koi: NeHalang tuna nenge matana mur te sapel ke pomanga oan remen ngana, pe apena nai ape te chalemlem toto ke pomanga chaia matana ana sialle, nena helenga mur koi nei.

19 Iau e etei tote lemo ume urana ngana mur nenge a popoia. E eteia ke letemo manmanna nge iau pe mutemo tau tote hehei pe hana pe a halaulaua iri hel pule. Pe e eteia ke imo ames ke kerkereng toto ke kokoes nga etue nenge melmelenga mur te lohotot nge imo. Pe e eteia ke lemo ume nenge a popoia nge nike, heueu nei lohot ke kikina toto ol.

20 ✡ Pe helenga e pule nge e teke e heleia ngana koi nei: Poi ngana merei nenge a lope hote he Isapel ero? Hei nem teke i hetatalonga. Pomalam hetoro koukoua lek hana mur nenge te umume nge iau ke te nanasia poinga nenge te salaulau. Pe pule poia iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lala nge aetapuna mur.

21 Pe iau nga lemek ngak toto, e teke hei nem hul mule letena nga nena poinga nenge salau halali. Pomalam, e poia i ke tupol mukam. Pe ero. Hei nem lemene ero nge hulia letena nga nena poinga nemur.

22 Iok anau, Iau lape e poia haleles palaungana ke lohot nge i ke tuana mana hete ol. Pe iri nenge te salau lululuch nge hei nem pe te hulia reria poinga mur ero, lape e tunge melmelenga palaungana lange iri pule.

23 ✡ Pe lape e hune hei nem tutuna mur ke te mete. Pomalam NeHalang nena mata nemur lape leteria manmanna pe te eteia ke iau e eteia hehei pe hana leteria tuanin ngana mur. Pe lape e tunge tuangachol lange mele elle pe elle ke purpure nena poinga nenge popoia.

24 Pe amo hel nge Tiatira te nanasia he Isapel nena hengetoro mur ero. Pe pule ure nenge mele hel te naue ke non poreke ngana nena poinga tapuna ngana mur ia, imo a eteia ero. Imo nemur, e tung mule ure meena ngana e lange imo ero ol.

25 ✡ Imo letemo manmanna nge Iau ke ulolo. Pe a rahite letemo manmanna ngana nem ke kerkereng kela het nga eat mule ngak.

26 ✡ Mele nenge mes ke kerkereng nga letena manmanna ngana pe nanasia lemek ngak kela het nga etue nei hetala ngana, lape e hekerkereng ia i ke nauele hehei pe hana lochloch.

27 " 'Kerkerenga nenge e tunge lange i nem,
elle mana ke pomanga nenge Temek tunge at nge iau.
I lape mene nena kula nge lekina toto
ke nauele iri pe maluch hole iri ero.
Pe lape palia iri ke te chach ulu ke sachanchana hulu
ke pomanga tuninga nenge te pipia nga melete.

28 ✡ Pe lape e hemalmalia i ke nakuna tua
ke pomanga itoch uachuach ana.' "

29 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

3

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Sartis

1 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang nena hana nga kileng nenge Sartis ke mai koi:

I nenge NeHalang opene mur iri rahtele nai tetu teu nge I, pe rahit ke itoch iri rahtele nai nem, nena helenga mur koi nei: Iau e eteia lemo poinga mur lochloch nenge a popoia. Hana pe hehei te hele ia imo ke te teke a maul. Pe ero. Imo a mete ke ulolo.

2 A lohaka ol! Pe a hekerkereng mule poinga urana ngana iange e naue lemo

✡ **2:17:** Exo 16:4, 14-15, 33-34; Isa 62:2; Ioa 6:48-50 ✡ **2:18:** Hem 1:14-15 ✡ **2:20:** 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 ✡ **2:23:** Psa 7:9; Jer 17:10; Hem 20:12-13 ✡ **2:25:** Hem 3:11 ✡ **2:26:** Psa 2:8-9 ✡ **2:28:** Hem 22:16 ✡ **3:1:** Hem 1:4, 16

poinga e nge urana nga Ak Soke NeHalang matana ero toto.

3 ✡Pomalam, letemo la mule nga hengetoro mur nenge te tunge lange imo nge nike nenge a longe pe letemo manmanna ia. Ahul mule letemo pe a nanas mule lemo poinga urana ngana nemur. Pe nenge teke ero, lape eat kome nge imo ke pomanga none nge kemkeme. Pe imo a eteia eat ngak ero.

4 ✡Pe iong o nauele NeHalang nena hana mur nga kileng nenge Sartis. Pe hel nge iri tetu ke te lemlem iange teheo ele tote iri nga poinga poreke ngana. Iri nemur iau lek tula mur ia iri. Ke pomalam lape te heronia reria hengeron hussu ngana pe tei luluch nge Iau, iange te nanas tau tote NeHalang lemene ngana mur.

5 ✡Ke mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape e iech toto nge i pe e heron heke hengeron hussu ngana nge pomau nge i pule. Pe lape e pasis hote ene nga maulinga ke koko ana alalaha ero. Pe lape e hele tote i nga Temek pe nena angkelo mur mataria.

6 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Pilatalsia

7 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Pilatalsia ke mai koi:

Helenga nemur at nge I nenge heo ngana pe manmanna toto. Ana non rahite lohenga pule ke mange ne Teuit. Utar nenge lohe, mele piu ele ero ol pe utar nenge piu ele, mele lohe ero ol.

8 ✡Ana non hele ke teke: Iau e eteia lemo poinga mur lochloch nenge a popoia. Ke e naue lo? E lohe piunga e nga matamo pe mele pele ratoto nge piu ele ero. Pe e eteia ke kikimo ngamo palaungana ero pe a nanas tau tote lek helenga mur pe letemo manmanna nge iau.

9 ✡A longo ke nek. Hana nemur nenge tetu teu nga tuluk nenge non poreke ngana, te teke iri NeHalang nena hana mur toto pe ero. Iri te channanga mana. Iau lape e poia iri ke te tualou sio nga apemo huna. Pomalam lape te eteia ke iau mutek tau tote imo.

10 ✡Imo a nanas tau tote lek hotonga ke kokoes pe ames ke kerkereng toto ke a takisia amo melmelenga mur. Ke pomalam, melmelenga nenge lape lohot ke tualaka hote hehei pe hana lochloch nga ich nei, lape lohot nge imo ero. Iange iau lape enau ele imo ke nek.

11 Musuna pol mana pe lape eat mule pe ames ke kerkereng toto nga letemo manmanna ngana nem, ma lape mele mene mullim ke mene am iengiengka nenge maulinga ana.

12 ✡Pe mele nenge mes ke kerkereng toto lape e hemes heke i ke Ak Soke NeHalang nena tunginga ana pele ana isong ia. Pe mele nem lape lohot mule nga pele nem ero ol. Pe lape etal heke Ak Soke NeHalang ene nge i pe etal heke Ak Soke NeHalang nena kileng ene nge i pe lape etal heke iau ek heueu ngana lange i pule. Pe Ak Soke NeHalang nena kileng nem, ngana laka kileng Ierusalem heueu ngana nenge sio atat nga lut nga tapa nge Ak Soke NeHalang.

13 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Laotisia

14 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Laotisia ke mai koi:

I nenge i Manmanna Toto pe NeHalang ala hote ure lochloch iange ure huna nge i mana, pe hemallaha hote helenga manmanna ngana mur nge NeHalang, nena helenga mur koi nei:

15 ✡Ana non hele ke teke: Iau e eteia poinga mur lochloch ngana nenge a popoia. A tung tote letemo at nge iau ero pe a hile hot tote iau ero pule.

16 Letemo nenge a tunge at nge Iau unne sune mana. Ke pomalam lape e muta hote imo ke a lasus.

17 ✡Pe imo a hele ke a teke, 'Oe imem lemem ure halang toto lo pe ute e nge alpapa taua imem ero.' Iong o hele ke pomam pe onau teu langa otu ngam ke nek ero. Iange nga enau ngak lem ute pele ero pe matam hit pe singim nganangana ero toto.

18 ✡O hele ke pomam lo, iok oi at ke o olia um sinaha ngana e nge iau. Pe um nem te holoa sue ke chalemlem nga oan ngingina nenge milanglang toto. Pe pule o olia hengeron hussu ngana e ke o heron hite nga singim iange o meia iong nge singim lachlach manmana. Pe pule onau rara matam ana siu eina pe opip teua nga

✡ **3:3:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2; Hem 2:5; 16:15 ✡ **3:4:** Iut 23 ✡ **3:5:** Exo 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 ✡ **3:7:** Isa 22:22 ✡ **3:8:** 1Ko 16:9 ✡ **3:9:** Isa 45:14; 49:23; 60:14; Hem 2:9 ✡ **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12 ✡ **3:12:** Isa 62:2; 65:15; Hem 14:1; 21:2 ✡ **3:15:** Rom 12:11 ✡ **3:17:** Luk 12:21; 1Ko 4:8 ✡ **3:18:** Isa 55:1 ✡ **3:19:** 1Ko 11:32; Hip 12:6; Hem 2:5

matam ke onau ke mallaha mule. Ke pomalam lape letem manmanna ngana kerkereng toto nge iau.

19 ✡Iau mutek tau totote hehei pe hana pe e hele salia iri pe e hepengia iri ke kokoes. Ke pomalam a lohaka pe ahul mule letemo nga lemo poinga poreke ngana mur.

20 ✡A longe Iau ma ero? Iau koi emes nga pele matana ke e helonglongo talngamo. Pe mele nenge longe iau, lohe piunga pe eteu kela engau luluch nge i.

21 Mele nenge hekou susue non poreke ngana nena kerkerenga mur lape e mene i ke are luluch nge iau nga ilik nga lek kilanga seina ngana. Ke mange iau nge e hekou sue non poreke ngana nena kerkerenga mur pe ela ke eare luluch nge Temek nga nena kilanga seina ngana rikena.

22 “Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur.”

4

Ioanes Nau Openeia NeHalang Nge Are Nga Nena Kilanga Seina Ngana Nga Lut Nga Tapa

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot ke het, enau la mule pe e esia piunga nenga lut nga tapa nge te lohe ke ulolo. Pe haliunga nenge e longo tele nge hutu ke manga ngalum paena alngana, hele mule at nge iau ke teke, “O lohaka at nge iau lakoi. Pe e henonoua iong nga ure nemur nenge lape musuna pol mana pe te lohot.”

2 ✡Ueiuei mana pe Opepengpeng roro heke iau pe e naue kilanga seina ngana nga lut nga tapa pe mele are haka ia.

3 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina ngana neu ramana makelkele pe sinaha hote um nenge ene um iaspa pe nenge ene um kanelian singiria. Pe oro palcholo ke heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe oro neu sinaha hote um nenge ene um emerel singina.

4 ✡Pe kilanga seina ngana halatau ngana mur nge iri ana non kina elle pe henel te heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe almasinga ana hana mur nge iri ana non kina elle pe henel (24) teare haka ia iri. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te kale heke iengiengka chalemlem ngana mur nga palpalria.

5 ✡Pe kileng chalem ngana pe kileng kurung ngana pe onrung ngana te lohot nga kilanga seina ngana nenge are nga tunangana. Pe lemenge iri rahtele nai te sapelpel nga kilanga seina ngana neu matana. Pe lemenge nemur, ngana laka ope kikina ngana mur nge iri rahtele nai nenge te umume nge NeHalang.

6 ✡Pe ute e pule nge tunga kilanga seina ngana neu matana nakuna pomalaka nga ruach melona nge achouchou pe sinaha ke pomanga silonga.

Pe ure maulul ngana henel temes liliu ele kilanga seina ngana neu ke tom. Pe mataria tunga singiria lochloch (nga ramaria pe nga rumeria pule).

7 Ure maulul ngana nemur, elle nakuna pomanga laion pe neingana nakuna pomanga kolok. Pe mol ngaria ramana pomanga ita non ramara pe henel ngaria nakuna manga ngie pisou nge lelehe.

8 ✡Pe ure maulul ngana henel neu, elle pe elle sahana iri rahtele elle. Pe mataria tunga singiria lochloch (nga saharia ene mur pule). Pe tepeu ke kokoes mana nga sinanga pe nga miliko pe tetah eingaria ero nga nenge te peupeu ke pomai,

“Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto
I non nge Heo Ngana nge Heo Ngana nge
Heo Ngana toto.
Pe I tu nge nike toto pe tu heueu nei pe nga
hoena lape at mule.”

9 Ke I nenge are nga kilanga seina ngana nem tuke koko. Pe ure maulul ngana henel neu, tetua tau mulmule aria peunga neu pe te hele urana pe tetal hekeke pe te heto hekeke I.

10 ✡Pe almasinga ana hana mur nenge iri ana non kina elle pe henel neu te tualou sio nga I nenge are nga kilanga seina ngana matana pe te heto heke I iange I tuke koko. Pe te haka hote iengiengka mur nga palpalria pe tetal sue nga kilanga seina ngana neu matana pe te hele,

11 “NeHalang, Iong emem Non Soke.
Pe Iong O purpur toto
nge hehei pe hana tetal heke tote Iong
pe te heto heke tote Iong nga kikim
ngam.
Iange nga lemem ngam oala hote ure
lochloch
pe o tunge maulinga nge iri ke te lohot.”

5

Sipsip Tuna Mene Alallaha Nenge Telul Hite

1 ✡Ute e pule nge enau opek ia, e esia I nenge are nga kilanga seina ngana neu nge rahite alalaha e nge telul hite. Pe ana non rahite alalaha neu nga penna tamalmal. Pe alalaha neu ana hasinga tu kaliu ala, nga

✡ **3:20:** Ioa 14:23 ✡ **4:1:** Hem 1:1, 10 ✡ **4:2:** Isa 6:1 ✡ **4:3:** Ezk 1:28 ✡ **4:4:** Hem 3:18 ✡ **4:5:** Ezk 1:13; Zec 4:2; Hem 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 ✡ **4:6:** Ezk 1:5-10, 22; 10:14 ✡ **4:8:** Isa 6:2-3; Ezk 1:18; 10:12 ✡ **4:10:** Hem 19:4 ✡ **5:1:** Isa 29:11; Ezk 2:9-10

sana pe nga patangana pule. Pe te sima ele
ke ana simanga iri rahtele nai.
2 Pe e naue angkelo solaki ngana e. Pe
angkelo neu haliu hot ke soke toto ke teke,
“Itei nge purpur toto nenge lape tualupa
hote simanga nemur pe ulele alalaha neu?”
3 Pe mele e nga lut nga tapa pe nga ich nei
pe nga ich letena nakuna ero toto nge ulele
alalaha neu pe sisia.
4 Pe iau letek milang toto pe e tang iange
mele nge purpur ero toto nge ulele alalaha
neu pe sisia.
5 ✡Ol pe almasinga ana hana nemur, elle
nge iri hele at nge iau ke teke, “O tang ero!
Onau langa Non hamam ngana nenge atat
neu; ana non lohot nga kaleu ramana nenge
Iuta (nga mata nenge non soke Teuit na tete
mur). Pe I non seilil ngana nenge mele
pele hekou sue ero toto. Ke pomalam I lape
tualupa hote simanga rahtele nai neu pe
ulele alalaha nenge telul hite nem.”
6 ✡Ol pe e naue Sipsip Tuna lomele ngana
e nge mes nga kilanga seina ngana neu
matana pengpeng. Sipsip Tuna neu nakuna
pomanga te hune I ke ulolo. I mes nga
tunangana pe ure maulul ngana henel neu
pe almasinga ana hana nemur temes liliu
ala hite I. Pe Sipsip Tuna neu ana sangkar iri
rahtele nai pe matana pule iri rahtele nai.
Pe ure nemur te heilangia Ope kikina ngana
mur rahtele nai nenge NeHalang kulosia iri
ke tela nga kileng lochloch ngana nga ich.
7 Sisip tuna nem la ke mene alalaha nga
non nenge are nga kilanga seina ngana neu
penna tamalmal.
8 ✡Iok laol, nga etue nenge mene alalaha
neu ure maulul ngana henel neu pe al-
masinga ana hana iri ana non kina elle pe
henel (24) neu, te tualou sio nga Sipsip Tuna
matana pe te heto heke I. Pe almasinga ana
hana nemur te mene aria milollo mur pe
kaliu chalemlem ngana mur nge te muta ia
sapiu eina. Pe ure nemur te heilang ia Ne-
Halang nena hana mur reria hetalaulaunga
mur.
9 ✡Pe ure maulul ngana henel neu pe
almasinga ana hana nemur te peua aria
peunga heueu ngana ke pomai,
“Iong non toto nge o tualupa hote
alalaha nem ana simanga mur
iange te hune iong ke ulolo.
Pe nga o mete ngam nem,
o ol hot mule hehei pe hana nga eim
ke te mene maulinga ke koko nge NeHa-
lang.
Hehei pe hana nga tuele kina papalauna
mur
pe nga kaleu ramana mur
pe nga helenga kuena ngana mur
pe hehei pe hana lochloch ngana nga
ich.
10 ✡Pe o poia iri ke te lohot ke iri mata nenge
tunginga ana hana mur,
ke tepoi tunginga lala nge ara Soke Ne-
Halang.
Pe lape tenau ele hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana nga ich.”
11 ✡Iok, enau mule pe e longe angkelo
mur nge te helele. Pe angkelo nemur ta
sisele iri pe iri hulua sakilil. Pe temes ke
te heliliu hite kilanga seina ngana neu pe
ure maulul ngana nemur pe almasinga ana
hana nemur ke tom.
12 Pe tepeu ke palaungana toto ke pomai:
“Sipsip Tuna nei I Non toto
pe te hune I ke mete ke ulolo.
Ke pomalam ta heto heke i nga kikina ngana
pe nga letena matana ngana
pe nga nena kole are ngana.
Tatal haka tote I pe ta hele urana toto lange
I pe ta iech nge I.”
13 Ol pe e longe hehei pe hana pe ure
lochloch ngana nenge NeHalang ala hote iri
nenge tetu nga lut nga tapa pe nga ich pe
nga ich letena pe nga ruach letena pe nga
kileng lochloch, e longe iri nge te peupeu ke
pomai koi,
“Non nenge are nga kilanga seina ngana pe
Sipsip Tuna
iri nai te purpur alahel toto nga kikiria
ngaria.
Ke pomalam hehei pe hana tetal haka tote
iri
pe te hele urana pe te heto heke tote iri
nai ke koko.”
14 Pe ure maulul ngana henel neu te tua-
cholia, “Oe Manmanna Toto!” Pe almasinga
ana hana nemur te tualou sio pe te heto
heke NeHalang iri nai Sipsip Tuna.

6

Sipsip Tuna Tualupa Hote Alallaha Ana Simanga Mur Nge Iri Rahtele Nai

1 ✡Nga etue nenge e naue Sipsip Tuna
nge tualupa hote simanga elle ngana, e
longe ure maulul ngana henel neu elle nge
hele. Pe hele ngana pomanga kileng kurung
ngana. Pe hele ke teke, “O iat!”
2 ✡Iok, e teke enau pe e esia oriong hussu
ngana e. Pe mele nenge are haka nga ori-
ong neu rahite nena raling pe te kale heke
iengiengka nga palpalna. Pe heto heke I pe
song hotia ana seilil kela hekou sue nena
ngarang mur.

✡ **5:5:** Gen 49:9; Isa 11:1, 10; Hem 22:16 ✡ **5:6:** Zec 4:10; Ioa 1:36; Hem 13:8 ✡ **5:8:** Psa 141:2; Hem 8:3-4 ✡ **5:9:** Psa 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 ✡ **5:10:** Exo 19:6; Isa 61:6; Hem 1:6; 20:6 ✡ **5:11:** Dan 7:10; Hip 12:22 ✡ **6:1:** Hem 4:6; 5:1 ✡ **6:2:** Zec 1:8; 6:1-6

3 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga naingana pe e longe ure maulul ngana nemur neingaria nge hele ke teke, “O iat!”

4 Pe enau pe e esia oriong remenmen ngana e nge song hot. Pe mele nenge songia oriong neu NeHalang tunge kerkerenga e lange i pe tunge palinga hel ana mese palaungana e lange i pule. Pe kerkerenga neu i kerkerenga nenge tua het hote kilanga urana ngana nga ich pe poia hehei pe hana ke te hunel mulmule nge iri.

5 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga mol ngana pe e longe ure maulul ngana nemur mol ngaria nge hele ke teke, “O iat!” Pe enau la pe e esia oriong muna ngana e. Pe mele nenge kila haka nga oriong neu rahite monri nga penna. Monri nenge te amnei urumrume ure meena ngana mur ia.

6 Ol pe e longe helenga e nge lohot nga ure maulul ngana henel neu tunangaria. Pomalaka nga mele nge helele ke teke, “Ngaunga hetet lo, pomalam ngaunga uruna lape ele haka toto. Ke ngaunga pululu ngana nenge ene uit meena ngana unne sune (lita elle), uruna lape lohot ke pomanga mele uruna nenge mene nga etue elle. Pe ngaunga pululu ngana nenge ene pali nenge meena pol (lita iri mol), uruna lape lohot ke pomanga mele uruna nenge mene nga etue elle. Pe ae nenge ene ae oliua, ae nem eina pe uain ururia lape ele haka ero.”

7 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga henel ngana pe e longe ure maulul ngana nemur henel ngaria nge hele ke teke, “O iat!”

8 ✡Pe e teke enau la pe e esia oriong popopo ngana e. Pe mele nenge songia oriong neu ene laka Metenga. Pe Metenga Ana Kileng i hoena pe nanasia i ke renren toto. Pe NeHalang tunge kerkerenga lange iri nai ke te poia hunelinga ke lohotot pe te poia uringa ana etue ke lohotot. Pe te poia haleles ke lohotot pe te poia ur-inolo mur ke te lohotot. Ke ure nemur lape te hune hehei pe hana halang nga ich. Pe tehun lochloche iri ero. Lape tehun lapo mene iri nenga ich ana talinga toto henel ngana ke te het.

9 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga lime ngana pe esia hehei pe hana nenge te mete, operia mur nge te eukirau nga NeHalang nena hatanga apena huna. Hehei pe hana nemur te hune iri iange te nanas tau tote NeHalang nena helenga pe te haliu hote helenga manmanna toto ngana.

10 Pe hehei pe hana operia nemur alangaria hot ke palaungana toto ke te teke, “Non Soke NeHalang, Iong non Kikina ngana toto pe iong non nge heo ngana pe non manmanna ngana toto. O kulala ero ol. O amnei teu lange hehei pe hana nga ich pe o tuachol ia eimem nge iri iange te hunsio mene imem.”

11 ✡Ol pe NeHalang heronge hengeron husu ngana nge iri elle pe elle pe hele lange iri ke teke leteria meena ia ure neu ero pe te kulala pol mana. Te kulala pol kela het nga etue nenge reria ngarang mur tehun taua pekngaria mur pe titiria mur hel pule. Iange NeHalang hesilei hote iri lo ke te mete pule ke pomange iri nge tehun tele iri ke ulolo.

12 ✡Iok, nga etue nenge Sipsip Tuna tualupa hote simanga rahtele elle ngana, enau pe e esia mangila palaungana nge lohot ke rur leke kileng. Pe chaia matana tua ero pe kileng auala mana ke pomanga miliko lo. Pe teio matana hul ke remenmen ke pomanga toho.

13 ✡Pe itoch mur te machereng hot nga tapa sana pe te losio langa ich ke pomanga tuttula palaungana nge rur sue popi nganangana itachtach ngana mur ke te tualolo sio.

14 ✡Pe tapa sana pule erue sio mana ke pomanga tako nenge telou heke pe te mene ke tela ia. Pe hengene mur pe mimio mur te hile muria mur pe te loloun rara.

15 ✡Pe naungaala ana hana mur nga ich, pe hana papalauna nenge te nanasia iri, pe palinga hel ana hana mur aria ae huna mur, pe kole hoena ana hana mur, pe hana solaki ngana mur, pe iri nenge te umume nge hana hel, pe iri nenge tetu pulut mana, hana nemur iri lochloch lape te talkome nga rika mur pe nga um papalauna koaria nga hengene mur.

16-17 ✡Pe alngaria langa um papalaungana mur pe hengene mur ke te teke, “A losio haka nge imem ke mo mete ol. Iange non nenge are nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna, leteria inin ngana ana etue palaungana, ngana koiloi lohot nge imem lo. Pe itei toto nenge lape mes ele ure nem?”

7

NeHalang Nena Sach Nenge Nauele Nena Hana Mur

1 ✡Iok, ure lochloch ngana nei te lohot ke het pe e naue angkelo henel nge temes nga ich ana haro mur nge iri henel ke tehuu ele tuttula matana mur. Tehuu ele ke tuttula tue ruach pe tua nga ich huna pe tua teu nga ae mur ero ol.

2 Ol pe e naue angkelo e nge nanas haka at nga tapa. Ana non lohaka atat nga kileng hilina ele nenga chaia haka ngana pe at

✡ **6:8:** Jer 15:1-3; Ezk 5:12, 17; 14:21 ✡ **6:11:** Hem 7:9, 13; 19:14 ✡ **6:12:** Mat 24:29; Ume 2:20; Hem 8:12; 11:13; 16:18 ✡ **6:13:** Isa 34:4 ✡ **6:14:** Hem 16:20 ✡ **6:15:** Isa 2:10, 19, 21 ✡ **6:16-17:** Jol 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 ✡ **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2

luluch nga NeHalang nenge tuke koko nena sach. Pe alngana hot ke kerkereng toto lange angkelo henel nenge te mene kerkerenga nenge lape te heporeke ich pe ruach ke teke,

3 ✡"A heporeke tangaia ich pe ruach pe
ae mur ero. A kulkulala pol pe motal heke
ara Soke NeHalang nena sach nga nena
hana mur nenge te umume nge I ramaria
mukam."

4 ✡Pe iri nenge tetal haka sach nge iri neu te lohot nga mata analoch pe nai (12) nenge Israel. Pe angkelo e hele at nge iau ke teke,

"Hana nemur, iri ana non kina lime iri
analoch iri ana non kina lime pe ana
non kina lime iri analoch iri ana non
kina nai pe ana non kina lime iri
analoch iri henel (144,000).

5 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Iuta tetal haka
sach nge iri.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Rupen.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Ket.

6 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Asa.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Naptali.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Manase.

7 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Simion.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Liuai.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Isaka.

8 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Sepulun.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Iosep.

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Pensamin."

Hulua Nge Palpal Lelemo Temes Nga Lut Nga Tapa

9 Ol pe enau pe e esia hulua nge mele pele nakuna nge sisele iri ero. Hulua nemur te lohot nga tuele kina papalauna mur pe nga kaleu ramana mur pe nga helenga kuena ngana mur pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te rahite akau perperna mur pe temes nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna mataria.

10 ✡Pe te makul ke palaungana toto ke te teke,

"Ara Soke NeHalang
nenge are nga nena kilanga seina
ngana
iri nai Sipsip Tuna
te mene mule ita ke ulolo."

11 Pe angkelo mur lochloch nenge temes ke te heliliu hite kilanga seina ngana neu pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur, iri lochloch ke te tualou sio nga kilanga seina ngana matana pe te heto hekeke NeHalang

12 ✡ke te teke,

"Manmanna!
Ta hele urana lange ara Soke NeHalang
pe tatal haka tote I nga letena matana urana
ngana mur
pe nga kikina ngana.
Pe ta iech ele tote I pe ta heto heke I ke koko.
Oe, Manmanna Toto!"

13 Ol pe almasinga ana hana nemur elle nge iri onteia iau ke teke, "Kole, onau ke itei hel nenge te heronia hengeron hussu ngana nemur mau? Pe iri mam teat langai mau?"

14 ✡Pe e tuacholia ke e teke, "Kole, iong lape o eteia pe iau e eteia ero i."

Ol pe hele at nge iau ke teke, "Iri nemur, ngana laka iri nenge te ratoto ke te takisia aria melmelenga nenge poreke toto, nenge reria ngarang mur te poia lala nge iri. Pe te lome reria hengeron mur ke hussu toto nga Sipsip Tuna eina.

15 Ke pomalam,

"Lape temes ke kokoes mana
nga NeHalang nena kilanga seina
ngana matana,
pe tepoi tunginga lala nge NeHalang,
nga nena tunginga ana pele nga
sinanga

✡ **7:3:** Ezk 9:4, 6; Hem 9:4 ✡ **7:4:** Hem 14:1, 3 ✡ **7:10:** Hem 5:6-7 ✡ **7:12:** Hem 5:12 ✡ **7:14:** Dan 12:1; Mat 24:21

pe nga miliko ke kokoes mana pule.
Pe i nenge are nga kilanga seina ngana nem,
lape lau teua iri pe nek hite iri.
16 ✡Pe lape te metearia ero
pe te meteune ech mule ero ol.
Pe chaia milang ngana lape hemilangia iri
ero pule.
17 ✡Iange Sipsip Tuna nenge mes nga tunangana
nga kilanga seina ngana nem matana
lape nek hit tote iri ol.
Pe lape mene iri ke tela nga ech
nenge tunge maulinga pach haka ngana.
Pe NeHalang lape taun lele mataria eina
nga mataria ke het toto sapele."

8

Sipsip Tuna Tualupa Hote Simanga Rahtele Nai Ngana

1 Iok, nga etue nenge Sipsip Tuna tualupa hote simanga rahtele nai ngana, kileng nga lut nga tapa lelelo ke mala pol unne mana.

2 Ol pe e naue angkelo rahtele nai nge temes nga NeHalang matana nge te rahite reria ngalum paena mur.

3 ✡Pe angkelo e pule mene sapiu eina kina chalemlem ngana pe at ke mes nga tunginga ana hatanga. Pe te tunge sapiu eina nge halang toto lange i ke poi tunginga ia nga tunginga ana hatanga chalemlem ngana nenge mes nga NeHalang nena kilanga seina ngana matana. Pe makia ure neu ke pulu ngana haka lange NeHalang, luluch nga nena hana mur lochloch reria hetalaulaunga mur.

4 Ke angkelo neu mes nga NeHalang matana. Pe sapiu eina pulu haka kela luluch nga NeHalang nena hana mur reria hetalaulaunga nga NeHalang matana.

5 ✡Ke het pe angkelo neu mene oan unne nga tunginga ana hatanga, pe tal teua langa sapiu eina kina pe ulo sue ke langa ich. Ol pe kileng chalem pe kileng kurung pe ute hel alngaria onrungrung pe mangila rur.

Angkelo Henel Teiua Reria Ngalum Paena Mur

6 Ol pe angkelo rahtele nai neu te tatalo ala sapele ke teiua reria ngalum paena mur

7 ✡pe elle iu sapele nena. Iua pe pitte matana mur nge pomanga um chatottonna pe toho nge teusil nga oan te tualolo sio langa ich. Pe te hengau lulu heke ae mur pe heilil mur lochloch nga ich ana talinga toto elle mana. Pe ich ana talinga toto iri nai pule te heporeke ero.

8 Iok, angkelo nei ngana iua nena ngalum paena pe tesau hote ute nge nakuna pomanga hengene palaungana nge oan ngaulala hite. Pe tesau puluch teua langa ruach pe ruach ana talinga toto elle hul ke pomanga toho. Pe ruach ana talinga toto nai, tetu ol.

9 Pe nga ruach ana talinga toto nenge poreke neu, urelu lochloch ngana nenge te maulul, te mete lochloch. Pe imot mur pe sulang mur pe aka kinkino ngana mur lochloch te ngaulala pule.

10 Iok, angkelo mol ngana iua nena ngalum paena pe itoch palaungana e nge matana tuaere ke manga miriole nenge hole hot, machereng hot nga tapa sana ke tuaulu sio nga ich. Tuaulu sio kela pe tamu teu nga ech tana mur pe nga ech pach haka ngana mur ana talinga toto elle mana nga ich. Pe ech tatana mur pe ech pach haka ngana mur ana talinga toto nai pule, tetu ol.

11 ✡Pe itoch nem ene laka itoch Matasike. Pe i itoch ehech ngana ia, iange heporeke lochloche ech urana ngana mur nenge tamu teu ia. Pe hehei pe hana halang te mete iange te inia ech nenge ehech toto ke pomanga miri heina.

12 ✡Iok, angkelo henel ngana iua nena ngalum paena pe ute heporeke chaia pe teio pe itoch mur mataria ke tetua ke nek ero ol. Ke pomalam, chaia tua ero nga sinanga koana unne pe teio pe itoch mur pule tetua ero nga miliko koana unne.

13 ✡Iok, enau la pe e esia ngie pisou nge lelehe nga tapa sana. Pe ngie neu alngana hot ke soke toto ke teke, "Musuna pol mana pe lape angkelo mol nenge tetu nei kura teiua reria ngalum paena mur. Opooi! Lape melmelenga palaungana lohot nge hehei pe hana lochloch nga ich!"

9

Angkelo Lime Ngana Iua Nena Ngalum Paena

1 ✡Iok laol, angkelo lime ngana iua nena ngalum paena pe e naue itoch nenge machereng hot nga tapa sana ke langa ich. Pe lohenga nenga polo palaungana nenge hetala ngana ero te tunge lange i ke ulolo.

2 ✡Pe nga etue nenge lohe polo palaungana neu hanna, oan pais haka. Pe oan pulu ngana neu i toto hot ke pomanga manai tana e nge te tonoia. Pe pulu ngana lau ele chaia matana pe tapa sana ke kileng au.

3 Pe sis mur te lohot nga oan pais ngana neu pe te lehe sio ke tela nga ich. Pe te

✡ **7:16:** Isa 49:10 ✡ **7:17:** Psa 23:2; Isa 25:8; Hem 21:4 ✡ **8:3:** Exo 30:1-3; Hem 5:8 ✡ **8:5:** Exo 19:16-19; Lev 16:12; Hem 11:19; 16:18 ✡ **8:7:** Exo 9:23-26; Ezk 38:22; Jol 2:30 ✡ **8:11:** Jer 9:15 ✡ **8:12:** Ezk 32:7; Hem 6:12-13 ✡ **8:13:** Hem 9:12; 11:14 ✡ **9:1:** Hem 20:1 ✡ **9:2:** Gen 19:28; Exo 10:12-15; Jol 2:2, 10 ✡ **9:4:** Hem 7:3

mene kerkerenga nenge tehun ke pomanga ei mur.

4 ✡Pe mele hele lange iri ke teke, “A heporeke heilil pe ae ina mur nga ich ero. A heporeke laka hehei pe hana nenge NeHalang nena sach ma haka nga ramaria ero.

5 A tunge melmelenga palaungana lange hehei pe hana nemur ke teio iri lime pe a hune iri ke te mete ero.” Pe melmelenga nenge te amneia nem lape leisis toto ke pomanga ei hun ngana nenge leisis toto.

6 ✡Pe nga etue nem hehei pe hana nemur te tuarir sakilil pe te teke te mete mana ol pe ero. Metenga e lohot nge iri ero toto.

7 ✡Pe sis nemur nakuria pomanga oriong mur nenge te tatalo ele iri ke tela nga hunelinga. Pe te kale heke ute hel nge pomanga iengiengka chalemlem ngana nga palpalria pe ramaria pomanga ita non ramara.

8 ✡Pe palpalria ina sasase ke pomanga hehei palpalria ina pe ngingiria pomanga kaone inolo mur ngingiria.

9 ✡Pe te helau heke ute hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi hele singiria. Ure nemur hatat toto ke pomanga pampa nenge poi hele hana mauturia. Pe saharia alngaria kores ke pomanga raling pe kaleu nge hulua te palia nga aperia pe te song ke ueiuei toto ke tela nga hunelinga.

10 Pe hoeria te leis ke pomanga ei mur hoeria. Reria kerkerenga tunga hoeria nenge te leisia hehei pe hana pe leisis ngana tuke teio iri lime.

11 Sis nemur aria naungaala laka angkelo nenge nauelele polo nenge hetala ngana ero. Pe te hetue ene nga helenga Hipru ke Apaton pe nga helenga Krik te hetue ene ke Apolion. (Ene nemur luria mai koi – Non Soanna ngana nenge heporekreke ure mur.)

12 Ke melmelenga nenge poreke toto, elle la het nem lo, pe nai koi te atat kura.

Angkelo Rahtele Elle Ngana Iua Nena Ngalum Paena

13 Iok, angkelo rahtele elle ngana iua nena ngalum paena. Ol pe e longe helenga nge lohot nga sangkar henel nenge temes nga hatanga chalemlem ngana ana haro mur. Pe hatanga neu mes nga NeHalang matana.

14 Helenga neu hele lange angkelo rahtele elle ngana nenge iua ngalum paena neu ke pomai, “Angkelo henel kou te kale hite iri ke tetu nga ech tana palaungana nenge Iupratis. Ola ke oun hote rur nge iri ol.”

15 Ke pomalam angkelo neu la ke un hote rur nge angkelo henel neu. Angkelo henel neu, NeHalang tatalo ele iri ke teke lape tehun sue hehei pe hana halang nga etue nei pengpeng. Nga sinanga koana nei, pe nga etue unne nei, pe nga teio nei, pe nga hesinga nei. Tehun sue hehei pe hana lochloch nga ich ero. Tehun sue aria tuluk elle mana pe aria tuluk nai tetu.

16 Pe palinga hel ana hana mur nenge teare haka nga oriong mur, e longe nge te sisele iri pe iri hulua toto (200 milion).

17 Pe enau opekia iri nenge teare haka nga oriong mur ke pomai: Iri te heronia ure hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi ele mauturia. Ure nemur singiria remenmen ke pomanga era pe popopo ke pomanga tapaera pe koikoi ke pomanga hou. Pe oriong nemur palpalria pomalaka nga kaone inolo mur palpalria. Pe um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang toto pe inangana siusiu toto lohot nga haria. Pe lohot luluch nga pulu ngana pe oan remen ngana.

18 Ke ure mol nenge te lohot nga oriong nemur haria, ngaria laka; oan remen ngana, pe pais ngana, pe um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang toto pe inangana siusiu toto. Pe ure mol nem te poreke toto, ke pomalam te hemete lochloche hehei pe hana nga ich ana talinga toto elle ke te mete lochloch. Pe ana talinga toto nai tetu ol.

19 Oriong nemur kikiria ngaria tunga haria pe nga hoeria pule. Pomalam te hunune hehei pe hana nga hoeria. Iange hoeria mur te hunun ke pomanga ilimo mur nenge te hunun.

20 ✡Pe hehei pe hana nenge ure poreke ngana nemur te hemete iri ero, kokoes te leles aetapuna pe te hulia leteria nga reria poinga nemur ero toto. Te heto hekeke uneinei mur pe aetapuna mur nenge teume hote iri nga um chalemlem ngana mur. Pe aetapuna nemur te longo erochro, pe tenau erochro, pe te irara erochro.

21 Pe pule te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana nemur ero. Nenge te hunun hana, pe te achach, pe te salaulau, pe te kemkeme.

10

Angkelo Pe Alalaha Sune

1 Iok, enau pe e esia angkelo solaki ngana e nge sio atat nga lut nga tapa. Angkelo neu heronia ulu ke pomanga nena hengeron pe oro hetaliliu hite palpalna. Pe ramana sinaha ke pomanga chaia matana pe apena nai ape te sapellala ke pomanga oan.

2 Pe rahite alalaha sune nge ulala nga penna. Ana non hemes sue apena tamalmal nga ruach sana pe apena hoihoi nga ich.

✡ **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 ✡ **9:7:** Jol 2:4 ✡ **9:8:** Jol 1:6 ✡ **9:9:** Jol 2:5 ✡ **9:20:** Psa 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; Hem 16:9, 11

3 Pe alngana palkolong pulut ke manga
kaone inolo palaungana e chau ngana.
Angkelo neu alngana pe kileng kurung
ngana nge iri rahtele nai te lohot pe te hele
ke te papa ele i.
4 ✡Pe e teke ehas sue kileng kurung ngana
nemur luria pe ero, iange e longe mele nga
lut nga tapa nge hele ke teke, “Ohas sue
kileng kurung ngana iri rahtele nai nem,
reria helenga luna ero. O reng hite pe o
heleia lange mele ero.”
5 ✡Ol pe angkelo nenge e naue nge hemes
sue apena hele nga ruach pe hele nga ich
neu, tul heke penna tamalmal langa lut nga
tapa.
6 Pe poia helenga nenge kerkereng pe
manmanna toto nga NeHalang ene. NeHa-
lang i non nenge tuke maulul ke koko pe
I non nenge ala hote tapa pe ure lochloch
ngana nenge tetu nga tapa. Pe ala hote ich
pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich.
Pe ala hote ruach pe ure lochloch ngana
nenge tetu teu nga ruach. Pe angkelo neu
hele ke manmanna ke teke, “Utar nenge
NeHalang letena tuanin hote ke teke poia,
lape poia ke lohot pe milole ia ero.
7 ✡Ke nga etue nenge angkelo rahtele nai
ngana iua nena ngalum paena, NeHalang
lape hemallaha hot sapele letena tuanin
ngana mur. Pe letena tuanin ngana nemur
lape te lohot ke manmanna ke pomanga
hele nganaia lange nena hetatalonga mur.”
8 Pe mele nga lut nga tapa nenge hele
atat nge iau neu, hele mule at nge iau ke
teke, “Ola ke o mene alalaha nenge ma ke
ulala nga angkelo nenge hemes sue apena
hele nga ruach pe apena hele nga ich nem
penna.”
9 ✡Ke pomalam, ela nge angkelo neu pe e
long hote alalaha sune neu nge i. Pe tunge at
nge iau pe hele ke teke, “O mene pe o ngaua.
O ngaua pe lemene urana pe monmona nga
halim ke pomanga misou eina. Pe i lape
pelpule sam.”
10 Ol pe e mene alalaha sune neu nga
angkelo neu penna pe e ngau sapele. E
ngaua pe lemene urana pe monmona nga
halik ke pomanga misou eina. E ngaua ke
het pe pelpule sak ke inin hulu toto.
11 Pe te hele at nge iau ke te teke, “O hetat-
alo sio mule lange hehei pe hana nga kileng
pe kileng, pe nga mata pe mata, pe nga he-
lenga kuena ngana mur, pe nge naungaala
ana hana mur nga ich nga NeHalang letena
tuanin ngana mur.”

11

NeHalang Kulosia Nena Hetatalonga Nai

1 ✡Ol pe NeHalang tunge kula nenge te
amelele ure mur aria lome ia at nge iau,
pe hele at nge iau ke te teke, “O lohaka pe
ola ke o amele lek tunginga ana pele ana
lome, pe tunginga ana hatanga ana lome,
pe o sisele hehei pe hana lochloch nenge te
heto hekeke Iau nga lamau.
2 ✡Pe aeteme unne nenge mapuo mes ele
nge hot, o amele ana lome ero. Iange kileng
unne nem e tunge lange hana lomonmona
ngana mur. Pe iri lape te heporeke lek Tuele
Tana Nenge Heo Ngana nem ke teio iri ana
non kina nai pe nai (42).
3 Pe lape e tunge kerkerenga lange lek
hetatalonga nai ke te haliu hote lek helenga.
Iri nai lape te pore haso pe te haliu hote
lek helenga ke etue iri ana non kina lime
iri analoch pe ana non kina analoch pe ana
non kina mol (1, 260).”
4 ✡Hana nai nem, iri ae tana nai nem
nenge te hetue ke ae oliua pe pule, iri
lemenge ana hemesinga haka nai nem
nenge temes nga Non Soke nenge nauele ich
nei matana.
5 ✡Pe nenge teke mele mil iri nai aria ke
teke hune iri, oan lape sapel hot nga haria
ke ngaulele mele nem. Pe reria ngarang
mur nenge te teke te hunune iri nai, lape
oan ngaulele iri ke pomalam pule.
6 ✡Pe iri nai reria kerkerenga nenge te
rahele tapa sana ke pitte mol sio ero, nga
etue nenge te haliu hotote NeHalang nena
helenga mur. Pe iri nai reria kerkerenga
nenge te poia ech ke lohot ke pomanga toho
pe te heporeke ich nga urelu poreke ngana
mur. Pe te poia ure nemur ke te lohot ke
emule mana nga lemeria ngaria.
7 ✡Pe nga etue nenge iri nai te heulo hote
reria helenga mur, hun-non palaungana
nenge lohot nga polo palaungana nenge
hetala ngana ero, ngira taua iri pe hekou
sue iri pe hune iri ke te mete.
8 ✡Pe koluria masio mana nga kue tana
nga tuele tana palaungana nenge te heon
heke aria Soke ia. Tuele tana nem te hakeke
ke ene nai; Sotom pe Ekipto.
9 Pe hulua nga tuele kina papalauna mur,
pe nga kaleu ramana mur, pe nga he-
lenga kuena ngana mur, pe hehei pe hana
lochloch ngana nga ich, te esesia hana nai
neu koluria ke etue iri mol pe sinanga
koana unne e nga etue e pule pe lemeria ero
nge tealo hite iri.
10 Iange hana nai neu te tunge melme-
lenga palaungana lange hehei pe hana
lochloch nga ich. Ke pomalam hehei pe
hana lochloch nga ich lape te iech toto ia

✡ **10:4:** Dan 12:4, 9 ✡ **10:5:** Deu 32:40; Dan 12:7 ✡ **10:7:** Amo 3:7 ✡ **10:9:** Ezk 2:8–3:3 ✡ **11:1:** Ezk 40:3; Zec 2:1-2 ✡ **11:2:** Luk 21:24; Hem 13:5 ✡ **11:4:** Zec 4:3, 11-14 ✡ **11:5:** 2Sa 22:9; Psa 97:3 ✡ **11:6:** Exo 7:17-20; 1Sa 4:8; 1Ki 17:1 ✡ **11:7:** Dan 7:21; Hem 12:17; 13:7; 17:8 ✡ **11:8:** Luk 13:34

iri nai nge te mete. Pe reria iechinga lohot
ngana nga nenge te peupeu pe te hesongong
choiong.
11 ✡Iok, etue iri mol pe sinanga koana
unne neu het pe NeHalang iu teu mule ein-
gana lange iri nai ke te maul haka mule. Pe
hehei pe hana nenge te naue iri nai, operia
ua toto.
12 ✡Ol pe iri nai te longe mele nge hele ke
soke toto nga lut nga tapa. Pe hele lange iri
nai ke teke, “Imo nai a lohaka at lakoi!” Ol
pe iri nai reria ngarang mur tenau pe te esia
iri nai nge te lohaka luluch nga muchmua
ke tela nga lut nga tapa.
13 ✡Nga etue neu pengpeng mangila
palaungana rur pe tuele tana neu ana
talinga toto analoch ngana, ana pele mur
tehutu sio. Pe hulua nge iri ana non kina
lime iri analoch iri rahtele nai te mete
lochloch (7,000). Pe iri lochloch ngana
nenge te maulul te loiloi ele tote iri pe te
heto heke NeHalang nenge are nga lut nga
tapa nga kikina ngana.
14 ✡Melmelenga nenge poreke toto nain-
gana la het nem lo, pe mol ngaria koi atat
kura.

Angkelo Rahtele Nai Ngana Iua Nena Ngalum Paena

15 ✡Iok laol, angkelo rahtele nai ngana iua
nena ngalum paena pe e longe hulua nga
tapa nge te makul ke soke toto ke te teke,
“Ara Soke NeHalang pe Kristus te lohot
ke iri naungaala ana hana mur
ke tenau ele ich lochloch.
Pe lape tenau ele ke koko ol.”
16 Pe almasinga ana hana iri ana non kina
elle pe henel (24) nenge teare nga reria
kilanga seina ngana mur nga NeHalang
matana, te tualou sio pe te tatuch sio langa
ich, pe te heto heke NeHalang
17 ke te teke,
“Mo hele urana nge iong Non Soke NeHa-
lang,
nge Iong non nge Kikim Toto
pe iong o tu nge nike toto
pe otu heueu nei pule.
Pe o talun ke o nauele kileng lochloch ke
ulolo
nga lem kerkerenga.
18 ✡Pe hana lomonmona ngana mur leteria
inin
pe Iong pule letem inin ngana lohot lo.
Pe lem haliunga ana etue lohot lo
nenge lape o amnei teu lange iri nenge
te mete ke ulolo.
Pe lape o tunge ure urana ngana mur
lange lem hetatalonga mur nenge te
rahite lem ume,
pe lem hana mur, pe iri nenge te heto
hekeke em pule.
Pe pule nge iri nenge pingaria iuiu pe
iri nenge pingaria iuiu ero.
Pe etue nei, Iong am etue nenge lape o
heporeke
iri nenge te hununе hehei pe hana mur
nga ich.”
19 ✡Ol pe te lohe NeHalang nena tunginga
ana pele nenga lut nga tapa. Pe NeHalang
nena tomungahel ana hohou, ma ke mal-
laha mana nga pele neu letena. Pe kileng
chalem ngana, pe kileng kurung ngana, pe
onrung ngana, pe mangila te lohot. Pe pitte
eina nge rol ke pomanga sesser telot sio.

12

Heie Pe Ilimo Palaungana Nenge I Uneinei Ia

1 Iok, hengeilang e nge nakuna altoto
lochloch herura hot nga lut nga tapa. Ana
hengeilang lohot ke pomai koi: Hei e
heronia chaia matana ke pomanga nena
hengeron pe mes haka nga teio. Pe iengien-
gka nenge are haka nga palpalna ana itoch
iri analoch pe nai.
2 ✡Ana hei sana pe melmelenga nenga
hohonga poia i ke alngana haka iange lala
nga hoho ngana mam lom.
3 ✡Iok, ute e pule lohot nga lut nga tapa.
Ngana laka ilimo palaungana e nge singina
remenmen. Ilimo neu palpalna iri rahtele
nai pe ana sangkar iri analoch. Pe iengien-
gka iri rahtele nai te ronge palpalna nemur.
4 ✡Pe hoena pelsis hote itoch ana tuluk
mol ngana nga tapa sana ke sio langa ich.
Pe mes nga hei neu matana ke teke tone hei
neu tuna nga etue nenge hoho hote.
5 ✡Iok, hei neu hoe tuna tamane ngana e
nenge lape rahite nena kula lekina ngana
pe nauele hulua lochloch nga ich. Ke hei
neu hoe tuna neu pe angkelo e chalem
heke ke laia nge NeHalang nga nena kilanga
seina ngana.
6 Pe hei neu ua ke langa ich sana lomona
nenge NeHalang tatalo ele i ia. Pe lape
tenau ele i nga kileng nem ke etue iri ana
non kina lime iri analoch pe ana non kina
analoch pe ana non kina mol (1,260).
7 ✡Ol pe hunelinga lohot nga lut nga tapa.
NeHalang nena angkelo palaungana nenge
ene Mikael pe pekngana mur, iriul ilimo
palaungana neu pe nena tula mur ke te
hunel.

✡ **11:11:** Ezk 37:5, 10 ✡ **11:12:** 2Ki 2:11 ✡ **11:13:** Hem 6:12; 16:18 ✡ **11:14:** Hem 9:12 ✡ **11:15:** Exo 15:18; Psa 10:16; Dan 2:44; 7:14 ✡ **11:18:** Psa 110:5; 115:13; Rom 2:5; Hem 20:11-13 ✡ **11:19:** Hip 9:4; Hem 8:5; 15:5; 16:21 ✡ **12:2:** Mic 4:10 ✡ **12:3:** Dan 7:7 ✡ **12:4:** Dan 8:10 ✡ **12:5:** Psa 2:9; Isa 7:14; 66:7; Hem 19:15 ✡ **12:7:** Iut 9

8 Pe angkelo Mikael pe pekngana mur te
hekou sue ilimo neu pe nena tula mur pe te
lope hote iri nga lut nga tapa.
9 ✡Pe tesau sue ilimo palaungana neu
luluch nge nena tula mur ke tela nga ich. Pe
ilimo palaungana neu i uneinei pe i ur ha-
langana toto nenge te hetue ke non soanna
ngana. Pe ene e pule laka Satan. I pallaka ia
hulua nga ich ke te nanasia poinga poreke
ngana.
10 ✡Ol pe e longe mele nge haliu ke soke
toto nga lut nga tapa ke teke,
"Heueu ta mene maulinga ke koko nge ara
Soke NeHalang.
Kikina ngana pe nena naualanga pe
nekinga
lohot nga mallaha ke ululo.
Pe Kristus nenge i sipona tal hote,
Talune ana ume ke nauele hehei pe
hana nga kikina ngana.
Pe non soanna ngana nem laka tesul hote i
nga lut nga tapa lo,
iange i hele porekreke titira mur.
Hele porekreke iri nga NeHalang matana ke
kokoes
nga sinanga pe nga miliko.
11 Pe titira mur te hekou sue i nga Sipsip
Tuna eina,
pe nga nena helenga manmanna ngana
nenge te haliu hottote.
Iri te hile hot tote singiria
pe te matau metenga ero.
12 ✡Ke pomalam imo nenge atu nga lut nga
tapa a iech toto.
Pe imo lochloch nenge atu nga ich pe nga
ruach letena
lape a amneia melmelenga palaungana
iange non soanna ngana nem laka tesul
hote
ke sio lange imo lo!
Pe non soanna ngana nem letena inin toto
iange eteia ke ana etue choro mana ol."
13 Pe ilimo neu eteia nge tesul sue i langa
ich lo, pomalam tango rere hei nenge hoe
tuna tamane ngana nem.
14 ✡Pe NeHalang tunge ngie pisou palaun-
gana sahana nai lange hei neu ke leheia. Pe
lehe kela tu ke kangkanga ilimo neu ana nga
ich sana lomona nenge te tatalo ele i ia. Pe
lape tenau ele i nga kileng nem ke hesinga
mol pe teio iri rahtele elle.
15 Pomalam ilimo palaungana neu muta
hote ech nge pomanga ech tana ke nanasia
hei neu ke teke hole hote i.
16 Pe ero, iange ich halaua hei neu. Ich
hanna pangpanga ke pomanga polo e pe
halaua hei neu ke tone ech tana nenge ilimo
palaungana neu muta hote.
17 ✡Ol pe ilimo neu letena inin taua hei
neu. Pomalam lange hei neu tutuna mur
hel pule ke iriul te hunel. Ngana laka iri
nenge te nanasia NeHalang nena hotonga
mur pe te nanas tau tote helenga man-
manna toto ngana nenge Iesus hemallaha
hote.
18 Pe ilimo palaungana neu mes nga ru-
ach ilina nga peipei.

13

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ruach Letena

1 ✡Ke het pe e naue ur-inolo e nge lohaka
nga ruach letena. Pe ur-inolo neu palpalna
iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch.
Pe iengiengka iri analoch te rongo heke ana
sangkar nemur. Pe hesisinga ana helenga
mur nenge latautaua NeHalang, tetu nga
palpalna rahtele nai neu.
2 ✡Pe ur-inolo nenge e naue neu, nakuna
pomalaka nga naumiliko inolo palaungana
e nenge singina lihoho ngana teu sisil. Pe
apena huhuna mur te purpure ure nenge
ene pea apena huhuna mur. Pe hanna
hote laion hanna. Pe ilimo palaungana neu
tunge kikina ngana pe kilanga seina ngana
pe kerkerenga nenge nauele kileng, lange
ur-inolo neu.
3 ✡Pe ur-inolo neu palpalna e nakuna po-
manga tetua hune ana io ke mete, pe ana
io munna meu mule pe maul haka mule.
Pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich te
memeleia ur-inolo neu nena kerkerenga pe
te nanasia i.
4 Pe te heto heke ilimo palaungana neu
iange tunge kerkerenga lange ur-inolo neu.
Pe pule te heto heke ur-inolo neu pe te hele,
"Itei toto nenge lape lohot ke pomanga ur-
inolo nei? Pe itei toto nge ana seilil ke iri nai
te hunel?"
5 ✡NeHalang i sipona heheleia ur-inolo
neu ke hele ke heto hekeke ene pe hele
porekreke NeHalang. Pe lape poia ana ume
ke teio iri ana non kina nai pe nai (42) iange
mene kerkerenga ke ululo.
6 Pe talun ke hele poreke NeHalang pe
he porekreke NeHalang ene. Pe he sisisia
kileng nenge NeHalang tuia pe iri lochloch
ngana nenge tetu nga lut nga tapa.
7 ✡Pe pule NeHalang tunge kerkerenga
lange ur-inolo neu ke iriul NeHalang nena
hana mur tehun elel pe hekou susue iri.
Pe NeHalang tunge kerkerenga lange i ke
nauele tuele kina papalauna mur, pe kaleu
ramana mur, pe nga helenga kuena ngana
mur, pe hehei pe hana lochloch ngana nga
ich.

✡ **12:9:** Gen 3:1, 14; Luk 10:18; 22:31; Hem 20:2 ✡ **12:10:** Job 1:9-11; Zec 3:1 ✡ **12:12:** Isa 44:23; 49:13 ✡ **12:14:** Dan 7:25; 12:7 ✡ **12:17:** Hem 11:7 ✡ **13:1:** Hem 12:3; 17:3, 7-12 ✡ **13:2:** Dan 7:4-6 ✡ **13:3:** Hem 17:8 ✡ **13:5:** Dan 7:8, 25; 11:36; Hem 11:2 ✡ **13:7:** Hem 11:7

8 ✡Pe hehei pe hana lochloch nenge te
tunga ich, lape te heto heke ur-inolo neu
ene. Pe iri nenge eria masio nga maulinga
ke koko ana alalaha lo, lape te heto heke ur-
inolo neu ene ero. Iange NeHalang ala hote
tapa pe ich ero kura pe has sue eria mur ke
ulolo nga Sipsip Tuna nenge te hune, nena
alalaha. Pe alalaha nem maulinga ke koko
ana alalaha ia.
9 Apal talngamo pe a longo ke nek.
10 ✡Nenge teke NeHalang lemene ke te
laua nena hana mur hel ke tema teu nga
tuele au ngana, lape te laua iri pe te laia
iri ke manmanna. Pe nenge teke NeHalang
lemene ke te hune nena hana mur hel nga
io, lape te hune iri nga io ke manmanna.
Ke pomalam iok, NeHalang nena hana mur
temes ke kerkereng nga leteria manmanna
ngana.

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ich Letena

11 Ol pe e naue ur-inolo e pule nge lohaka
nga ich letena. Ur-inolo neu ana sangkar iri
nai ke pomanga sipsip mur pe hele ngana
pomanga ilimo palaungana nenge i uneinei
ia.
12 Pe ur-inolo nenge lohot rume nei, tu
luluch nga nenge lohot tala pe mene kerk-
erenga ke pomanga nenge lohot tala. Pe
echia hehei pe hana lochloch ngana nga
ich ke te heto heke ur-inolo nenge lohot
tala. Nenge palpalna e nakuna manga tetua
hune ana io pe ana io munna meu mule lo.
13 ✡Ur-inolo nenge lohaka nga ich letena
neu poia ure halang ke te lohot manmana.
Pe ure e nge poi hote, ngana laka nenge long
sue oan nga tapa ke sio at nga ich ke hehei
pe hana lochloch te naue.
14 Pe iu sue oan nenge neu nga kerk-
erenga nenge NeHalang tunge lange i, ke
halaua ur-inolo nenge lohot tala. Pe nga
poinga nem, pallaka ia hehei pe hana
lochloch ngana nenge tetu nga ich pe hele
lange iri ke teles hote ur-inolo nenge lohot
tala ramana nga aetapuna ke te heto heke
i. Ngana laka ur-inolo nenge tetua hune
palpalna elle ana io pe ana io munna meu
mule lo.
15 Pe ur-inolo nenge lohaka nga ich letena
neu, NeHalang tunge kerkerenga lange i ke
iu teua eingana langa nenge lohot tala nena
lelenga nenge teles hote nga aetapuna ke
hele. Hele pe hemete hehei pe hana nenge
te heto heke i ero ke te mete.
16 ✡Pe ur-inolo neingana nenge lohaka
nga ich letena neu, echia hehei pe hana
lochloch ke tetal haka sach nge iri. Iri nenge
reria ure halang, pe nenge reria ure halang
ero, pe iri nenge te umume nge hana hel, pe
nenge teume nge hana hel ero, pe iri nenge
pingaria iuiu, pe nenge pingaria iuiu ero.
Hehei pe hana nemur, ur-inolo neu echia iri
ke tetal haka sach nga peria tamalmal, nem
pe nga ramaria.
17 Pe tehas ia ur-inolo nem ene nga sach
nenge tetal heke nge iri nem. Ke pomalam
iri nenge ur-inolo nem ene mahaka nge iri,
iri mana lape te olia pe teia reria lulu. Pe
iri nenge ur-inolo ene mahaka nge iri ero te
olia pe teia reria lulu e ero.
18 Ure nei sangsang letematana ngana.
Mele nenge letena matana lape sisala lu-
luche ur-inolo nem ene huhuna mur ke
nek pe letena matana ia. Iange ene huuna
nemur i none ene ia. Ke ur-inolo nem ene
huuna mur koi nenge 666. (Ana non kina
lime iri rahtele elle pe ana non kina mol pe
rahtele elle.)

14

Sipsip Tuna Pe Nena Hana Mur Nge Iri 144,000

1 Ol pe e teke enau pe e esia Sipsip Tuna
nge mes nga Hengene Nge Sion. Pe hana
nenge tehas heke Temene ene nga ramaria
temes luluch nge I. Hana nemur iri ana non
kina lime iri analoch iri ana non kina lime,
pe ana non kina lime iri analoch iri ana non
kina nai pe ana non kina lime iri analoch iri
henel (144,000).
2 ✡Pe e longe mele nge hele nga lut nga
tapa. Pe hele ngana palkolong pulut ke
pomanga nale hau ngana pe kileng kurung
ngana. Pe pule e longe mele hel nge te
taktakue aria milollo.
3 ✡Pe te peua aria peunga heueu ngana
nga kilanga seina ngana matana, pe nga ure
maulul ngana henel neu pe almasinga ana
hana nemur mataria. Mele eteia peunga
neu ero pe iri nenge NeHalang ol hot mule
iri ke ulolo te eteia. Ngana laka NeHalang
nena tula mur nenge iri ana non kina lime
iri analoch iri ana non kina lime, pe ana non
kina lime iri analoch iri ana non kina nai, pe
ana non kina lime iri analoch iri henel nem
(144,000).
4 Hana nemur tetu ke te pengpeng toto pe
te salau rara lange hehei ero. Pe te nana-
sia Sipsip Tuna ke tela nga kileng lochloch
ngana nenge lala ia. Iri NeHalang mene
mule iri ke ulolo nga hehei pe hana nga
ich leteria. Pe tepoi ke pomanga ngaunga
nenge tetak lohe hote nga ume ke tunginga
ana. Ke NeHalang pe Sipsip Tuna te mene
tele iri ke reria hana mur ia iri.

✡ **13:8:** Psa 69:28; Hem 17:8; 20:12, 15; 21:27 ✡ **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Hem 14:12 ✡ **13:13:** 1Ki 18:24-39; Mat 24:24; Hem 19:20 ✡ **13:16:** Hem 14:9-11; 16:2; 20:4 ✡ **14:2:** Hem 1:15; 19:6 ✡ **14:3:** Isa 42:10; Hem 5:9; 7:4

5 Pe kokoes te hele ke manmanna pe te
pallaklaka erochro. Pe pule te poia poinga
sususun ngana e ero toto.

Angkelo Mol Reria Haliunga

6 Ol pe e esia angkelo e pule nge lelehe nga
tapa sana. Pe angkelo neu mene helenga
urana toto ngana nenge tuke koko. Pe teke
haliu hote lange hehei pe hana lochloch
ngana nga ich. Nga tuele kina papalauna
mur, pe nga kaleu ramana mur, pe nga
helenga kuena ngana mur.
7 Pe haliu ke soke toto ke teke, "Imo apoi
ke nek lange NeHalang pe a heto heke I,
iange ana etue nenge amnei teu nga hulua
lochloch nga ich reria poinga mur ngana
koi lohot lo. A heto heke tote I. Iange I
ala hote tapa pe ich pe ruach pe ech mur
lochloch."
8 ✡Iok, angkelo neingana nanas pe haliu
ke teke, "Tuangachol nenge NeHalang
tunge heporeke pe sisparai ia tuele tana
palaugana nenge Papilon ke ulolo! Iange
i heinia tuele kina mur lochloch ke aria
hauaua hulu nga nena poinga nenge
salaulau ana olenga tele ana ech kerkereng
ngana nenge palleke."
9 ✡Iok, angkelo mol ngana lohot pe haliu
ke soke toto ke teke, "Mele hel nenge te heto
heke ur-inolo pe nena lelenga nenge teles
hote pe tehas heke ana has nga peria pe nga
ramaria,
10 ✡iri lape te inia uain nenge NeHalang
letena inin ngana ana. Uain nem kerkereng
toto pe ngana kou te tatalo ele, pe teling
teua nga NeHalang letena inin ngana ana
eulinga ke ulolo. Ke iri lape te amneia
melmelenga nga oan pe nga um nenge re-
menmen ke pomanga oan pe milang toto pe
inangana siusiu toto. Pe te amneia melme-
lenga nem nga NeHalang nena angkelo mur
nenge te pengpeng toto mataria pe nga Sip-
sip Tuna matana.
11 ✡Pe oan nem pulu ngana tuke kokoes
mana. Ke iri nenge te heto hekeke ur-inolo
pe na lelenga nenge teles hote pe iri nenge
tehas heke ana has nge iri, lape te amneia
melmelenga ke kokoes mana nga sinanga
pe nga miliko pe tetah eingaria ia ero."
12 ✡Ke pomalam, urana nge NeHalang
nena hana mur temes ke kerkereng toto. Iri
nenge te rahit tote nena hotonga mur pe iri
nenge leteria manmanna nge Iesus.
13 Ol pe e longe mele nge hele nga lut nga
tapa ke teke, "Ohas sue helenga nei 'Talun
heueu nei ke laol mele hel nenge leteria
manmanna nge Non Soke pe te mete lape te
iech toto.' "

Pe Opepengpeng hele ke teke, "Oe, man-
manna! Lape teat luluch nga reria poinga
urana ngana mur nga tapa pe te amneia
melmelenga e ero ol."

Lulunga Nenga Ich

14 ✡Iok, enau pe e esia ulu hussu ngana pe
e naue mele nge nakuna mange Non Tuna
nge are haka nga ulu neu. Ana non ure
iengiengka chalemlem ngana nga palpalna
pe rahite nena eke nge matana toto.
15 Pe angkelo e i hot nga tunginga ana pele
pe hele ke soke toto lange I nenge are haka
nga ulu neu ke teke, "Lulunga ana etue at
lo! O mene am eke pe o talun ke o lulu ol,
iange ngaunga nemur nga ich te mera tah
ke ulolo."
16 Pomalam I nenge are haka nga ulu neu,
tele ana eke ke lululu hote ngaunga nga ich.
17 Iok, angkelo e pule i hot nga tunginga
ana pele nga lut nga tapa. I pule mene ana
eke e nge matana toto.
18 ✡Pe angkelo e pule nenge nauele oan, i
nga tunginga ana hatanga ke at pe alngana
ke soke toto lange i nenge mene ana eke
nenge matana toto, ke teke, "Out hoa uain
tahena mur nga ich pe o takiraua iri iange
nganangana mur temera lochloch ke ulolo."
19 Pomalam angkelo neu hetele ana eke
ke ut hoa uain tahena mur pe takiraua
nganangana mur. Pe sau teua iri nga topro
palaungana nenge te kolue nga ae lekina
ngana. Topro neu te umeia ke uain nganan-
gana mur aria ia, nenge tetua ule iri ke eiria
lohot. Pe topro neu heilangia NeHalang
letena inin ngana.
20 ✡Ke uain nganangana nemur te tu-
aule iri nga topro neu letena. Pe topro
neu manga tuele tana palaungana rumena
nenge hot. Pe toho lele hot nga topro neu
letena nenge te tuaule uain nganangana
mur ia. Pe lele hot ke sase toto ke ana lome
iri ana non kina lime iri mol (300 kilomita)
pe kon haka ke ana lome elle pe tulio. (lome
elle pe hakekena)

15

Angkelo Rahtele Nai Pe Melmelenga Rahtele Nai

1 Iok, e naue hengeilang e nge nakuna
altoto lochloch lohot nga lut nga tapa.
Hengeilang nenge e naue neu ngana laka:
Angkelo iri rahtele nai nge teat luluch
nga melmelenga mur nge iri rahtele nai.
Melmelenga nemur melmelenga leleis
ngana mur iange lape te lohot ke het pe
NeHalang letena inin ngana het sapele.

✡ **14:8:** Isa 21:9; Jer 51:7-8; Hem 17:2; 18:2-3 ✡ **14:9:** Hem 13:12-17 ✡ **14:10:** Gen 19:24; Psa 75:8; Isa 51:17, 22; Jer 25:15-16; Ezk 38:22; Hem 16:19; 20:10 ✡ **14:11:** Isa 34:10 ✡ **14:12:** Hem 13:10 ✡ **14:14:** Dan 7:13 ✡ **14:18:** Jol 3:13 ✡ **14:20:** Isa 63:3; Hem 19:15

2 Pe e naue ute e nge nakuna pomanga
ruach melona nge achouchou pe sinaha ke
pomanga silonga nge teusil nga oan. Pe
e naue NeHalang nena tula mur nenge te
hekou susue ur-inolo pe na lelenga nenge
teles hote nga aetapuna pe ene huuna mur.
Hana nemur e naue iri nge te rahite aria
milollo mur nenge NeHalang tunge lange iri
pe temes nga ruach melona neu ilina.
3 ✡Pe tepeu hote Moses iri nai Sipsip Tuna
aria peunga. Moses i NeHalang nena tula
nenge umume nge I. Pe hana nemur te pe-
upeu ke pomai koi,
"Non Soke NeHalang, Iong non nge Kikim
Toto,
pe lem ume mur te lohot ke altoto
lochloch.
Iong naungaala ana non pe O nauele kileng
lochloch.
Pe lem poinga mur urana pe pengpeng
toto.
4 ✡Non Soke, hulua lochloch te mataua Iong
pe te heto heke tote em
iange Iong non nge Heo Ngana Toto.
Pe hulua nga tuele kina mur lochloch, lape
teat
ke te heto hekeke Iong.
Iange lem poinga mur te pengpeng toto
pe hulua te esia ke mallaha ke ulolo."
5 ✡Iok, hana nemur tepeu ke het pe e
naue NeHalang nena pelpele nenge tepoi
tunginga ana pele ia. E naue nge mes nga
lut nga tapa pe ulala ke ulolo.
6 Pe angkelo rahtele nai nenge teat luluch
nga melmelenga rahtele nai nem tei hot
nga tunginga ana pele neu. Pe te heronia
hengeron urana ngana mur nge lemlem pe
chalemlem. Pe te panreke kalolo chalem-
lem ngana mur.
7 Ol pe ure maulul ngana henel neu elle
nge iri mene kaliu chalemlem ngana mur
nge iri rahtele nai pe tunge lange angkelo
rahtele nai neu. Pe kaliu rahtele nai ne-
mur te muta ia NeHalang nenge tuke koko,
letena inin ngana mur.
8 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga
palaungana pe kikina ngana toto, te muta
nga tunginga pele neu letena. Pe ara pele
teu la pulut nga pele neu letena ero toto
kela het nga etue nenge angkelo rahtele nai
neu te heulo hote reria ume ke tehet, nga
ure poreke ngana rahtele nai neu.

16

NeHalang Letena Inin Ngana Ana Kaliu Iri Rahtele Nai

1 Ol pe e longe mele nge haliu ke soke
toto nga tunginga ana pele neu. Pe hele
lange angkelo rahtele nai neu ke teke, "A
mene NeHalang letena inin ngana ana kaliu
rahtele nai nem pe a eusiling hote ke sio
langa ich."
2 ✡Iok, angkelo elle ngana eusiling hote
NeHalang letena inin ngana nga nena kaliu
ke pasiling sue ke langa ich. Pomalam
sikilla lohot nge hehei pe hana nenge tehas
heke ur-inolo ana has nge iri pe te heto
hekeke nena lelenga.
3 ✡Pe angkelo nai ngana pasiling sue nena
kaliu nga ruach pe ruach hul ke pomanga
toho. Pe ure lochloch ngana nenge te
maulul pe tetu nga ruach letena te melu
lochloch.
4 Iok, angkelo mol ngana eusiling hote
nena kaliu nga ech matana pachpach hot
ngana mur pe nga ech tatana mur pe ech
nemur tehul ke pomanga toho.
5 Ol pe e longe angkelo nenge nauele ech
mur nge hele ke teke,
"NeHalang, Iong otu nge nike toto pe otu
heueu nei
pe Iong non nge Heo Ngana toto.
Pe urana toto nge o tunge tuangachol
lange hana porekreke ngana nemur.
6 O tunge tuangachol lange iri ke te inia toho
iange iri te hune lem hana mur pe lem
hetatalonga mur
ke eiria lele iri nga ich!"
7 ✡Pe e longe helenga e nge lohot nga
tunginga ana hatanga ke teke,
"Oe Non Soke NeHalang, Iong non nge
Kikim Toto!
Pe o amnei teu ngam nga ure mur,
manmanna pe pengpeng toto!"
8 Iok, angkelo henel ngana eusiling heke
nena kaliu nga chaia matana. Poma-
lam chaia matana mene nena kerkerenga
nenge mak tote hehei pe hana ke pomanga
oan.
9 ✡Pe chaia milang ngana mak tote iri pe
te hele poreke NeHalang ene. NeHalang I
non nge kikina toto pe nauele melmelenga
nemur. Pe hehei pe hana te hulia leteria
nga reria poinga poreke ngana mur ero pe
te heto heke I ero toto.
10 ✡Iok, angkelo lime ngana eusiling heke
nena kaliu langa ur-hinolo nena kilanga
seina ngana, pe miliko sio sapele nga kileng
nemur nenge ur-inolo nauele iri. Pe hehei
pe hana tetua sereia melmelenga nenge lo-
hot nge iri ke elela.
11 Reria chanchan mur te tahala pe te
leisis toto pe te hele poreke NeHalang nenge
tunga lut nga tapa. Pe te hulia leteria nga
reria poinga poreke ngana mur ero toto.

✡ **15:3:** Exo 15:1; Psa 139:14; 145:17 ✡ **15:4:** Psa 86:9; Jer 10:6-7 ✡ **15:5:** Exo 38:21 ✡ **15:8:** 1Ki 8:10-11; 2Ch 5:13-14; Isa 6:4 ✡ **16:2:** Exo 9:10; Hem 13:12-17 ✡ **16:3:** Exo 7:17-21 ✡ **16:7:** Psa 19:9; Hem 15:3 ✡ **16:9:** Hem 9:20-21 ✡ **16:10:** Exo 10:22; Isa 8:21-22 ✡ **16:12:** Isa 11:15

12 ✡Iok, angkelo rahtele elle ngana eusiling hote nena kaliu langa ech tana palaungana nenge Iupratis, pe ech neu soso pe tal naungaala ana hana nemur, nga chaia haka ngana reria kue ia.

13 Ol pe e naue ur-lomona opene poreke ngana iri mol nge nakuria pomanga chauchar. Elle lohot nga ilimo palaungana nenge uneinei ia hanna, pe e lohot nga ur-inolo neu hanna, pe e lohot nga hetatalonga pallaklaka ngana hanna.

14 ✡Iri mol uneinei nena lelenga mur ia iri pe tepoi hote ure halang ke te lohot manmana. Pe te eukiraua naungaala ana hana mur nga kileng lochloch nga ich pe tepa heke iri ke te palhel luluch nge Non Soke pe nena hana mur nga NeHalang nenge Kikina toto ana etue palaungana.

15 ✡(Non Soke hele, “A longo ke nek! Iau lape eat ke pomanga none nenge achach! Pe mele nenge tatalo ele i ke kokoes lape iech toto pe meia i ero!”)

16 ✡Ol pe ur-inolo opene mol neu te eukiraua naungaala ana hana mur nga kileng nenge te hetue nga helenga Hipru ke Amaketon. (Hunelinga ana hasa)

17 Iok, angkelo rahtele nai ngana eusiling hote nena kaliu nga tapa sana. Pe haliunga e nge soke toto lohot nga kilanga seina ngana nga tunginga ana pele ke teke, “Ure lochloch ngana het pam lo!”

18 ✡Ol pe kileng chalem ngana inlemlem, pe kileng kurungrung, pe ute hel alngaria onrungrung, pe mangila palaungana rurur. Nga talun ngana toto hehei pe hana te lohot ke tetu nga ich pe mangila e nge pomai lohot ero. Pe nenge nei palaungana toto.

19 ✡Pomalam, tuele tana palaungana nenge Papilon ana ich chach ke sachana mol. Pe tuele tatana mur nga kileng lochloch ngana nga ich te kurung sio lochloch. Pe NeHalang letena metene tuele tana palaungana nenge Papilon nena poinga poreke ngana mur. Ke pomalam tunge uain nenge muta nga letena inin ngana ana eulinga lange i ke inia.

20 ✡Pe mimio mur pe hengene mur te erue, pe mele nau mule iri ero ol.

21 ✡Pe um chatottonna papalauna te machereng hot nga tapa sana pe telot sio ke pomanga pitte ke tema hunune hehei pe hana. Pe um chatottonna nemur te meena ngaria iri ana non kina nai pe analoch (50 kg). Pe hehei pe hana te hele poreke NeHalang nga melmelenga nenge te amneia nga pitte nenge matana rol ke pomanga um chatottonna. Iange te amneia melmelenga nem ke poreke toto.

17

Salaunga Ana Heie Pe Ur-Inolo

1 ✡Iok, angkelo iri ratele nai te eusiling ke kaliu iri rahtele nai. Pe elle nge iri at nge iau pe hele at nge iau ke teke, “Oi at ke e henonoua iong nga melmelenga nenge lape lohot nge hei salaunga kina nenge are rochroi nga ech tatana mur.

2 ✡Hei neu, naungaala ana hana mur nga ich te tomtomia i. Pe heinia hehei pe hana nga ich ke aria hauaua hulu nga nena poinga poreke ngana nenge salaulau ana ech kerkereng ngana nenge palleke.”

3 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke iau pe angkelo neu mene iau ke mola nga ich sana lomona. Pe nga lamau e naue heie nge are haka nga ur-inolo remenmen ngana e ona. Pe ur-inolo neu palpalna mur iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch. Pe NeHalang ana hesisinga ana helenga mur te rongo heke singina lochloch.

4 ✡Pe hei neu heronia hengeron nenge kunkun pe nenge remenmen. Pe alheke tote i nga um nenge singina insachsach, pe koikoi ke pomanga lauta, pe nga silo sachanchana nenge te insachsach, pe nga relem utona nenge kunkun pe insachsach. Pe rahite eulinga e nge insachsach pe koikoi ke pomanga lauta nga penna. Pe eulinga neu muta ia olenga tele pe poinga porekreke ngana mur nga nena poinga nenge salaulau.

5 Pe hasinga tapuna ngana e ma haka nga ana hei ramana pe luna pomai koi:

“TUELE TANA PALAUNGANA NENGE PAPILON, HEHEI SALAULAUNGA KINA MUR, PE POINGA POREKE NGANA MUR NGA ICH KIRIA.”

6 ✡Pe hehei pe hana nga kileng neu tehun lapue NeHalang nena hana mur nenge te nanas tau tote Iesus nena poinga mur. Pe e naue hei neu nge in ke ana hauaua iange inia NeHalang nena hana mur nenge te hune iri tohoria.

E naue ke pomau pe ngak lohot.

7 ✡Ol pe angkelo neu onteia iau, “Ngam lohot ia utar? Ngam lohot ia kau ur-inolo nenge palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch pe hei nenge are haka nga ona mau? Iok, lape e hemallaha hote luna lange iong ol.

8 ✡Ur-inolo nenge o naue nem, maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe nga

✡ **16:14:** Hem 19:19 ✡ **16:15:** Mat 24:43-44; Hem 3:3 ✡ **16:16:** Zec 12:11 ✡ **16:18:** Hem 4:5; 8:5 ✡ **16:19:** Hem 14:10 ✡ **16:20:** Hem 6:14 ✡ **16:21:** Exo 9:23-24; Hem 11:19 ✡ **17:1:** Jer 51:12-13 ✡ **17:2:** Isa 23:17; Jer 51:7; Hem 14:8 ✡ **17:3:** Hem 13:1 ✡ **17:4:** Jer 51:7; Hem 18:16 ✡ **17:6:** Hem 18:24; 19:2 ✡ **17:7:** Hem 13:1 ✡ **17:8:** Dan 12:1; Hem 11:7; 13:7

hoena lape lohaka mule nga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe at mule. Pe at mule ngana nem lisala ngana lalom, iange Kristus lape hekou sue i ke het heulo sapele. Nge nike toto NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe has sue hehei pe hana hel eria nga maulinga ke koko ana alalaha. Pe iri nenge eria masio nga alalaha nem ero lape te naue ur-inolo nei pe lape te rura toto. Iange i maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe nga hoena lape lohot mule.

9 “Ure nei sangsang lete matana ngana. Ur-inolo palpalna iri rahtele nai nem luria laka: Sasana iri rahtele nai nenge hei neu mes hakaka ia. Pe luria e pule lataua naungaala ana hana mur nge iri rahtele nai.

10 Naungaala ana hana nemur lime te mete ke ulolo, pe elle i naungaala ana non heueu nei, pe elle nge iri lape atat kura. Pe nga etue nenge at lape nauele kileng ke musuna pol mana.

11 Pe naungaala ana hana rahtele nai neu pekngaria laka ur-inolo nenge maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe lala nga het heulo ngana lo.

12 ✡ “Pe sangkar iri analoch nenge o naue nem te heilangia naungaala ana hana mur nge iri analoch nge te mene kerkerenga ero kura. Pe iri lape te mene kerkerenga ke te lohot ke iri naungaala ana hana mur. Pe lape teume luluch nge ur-inolo neu ke tenau ele kileng mur nga sinanga koana unne sune elle mana.

13 Pe iri leteria matana ngana elle mana. Ke pomalam lape te tunge kikiria ngaria pe reria kerkerenga nenge tenau ele kileng lange ur-inolo neu.

14 Pe lape te hunel luluch nge Sipsip Tuna. Pe Sipsip Tuna pe nena tula mur nenge hesilei hote iri pe iua iri pe leteria manmanna nge I, lape te hekou sue hana nemur. Iange Sipsip Tuna i Non Soke nenge soke toto nge hana soksoke ngana mur pe I Naungaala ana non nenge palaungana toto nge naungaala ana hana mur.”

15 Ol pe angkelo neu hele at nge iau ke teke, “Pe ech nemur nenge o esia nge hei salaunga kina nem are rochroi nge iri, te heilangia laka tuele kina papalauna mur, pe hehei pe hana lochloch nga mata pe mata, pe helenga kuena ngana mur.

16 ✡Pe ur-inolo pe sangkar analoch nenge o esia iri nem lape lemeria ero ia hei nem. Pe lape te poia hei neu ke tungana poreke nga nenge te mene nena urelu mur pe singina lachlach mana pe tesau heke i langa pel sapel ngana.

17 NeHalang i sipona tung teua lete matana ngana nga hana nemur leteria, ke pomalam te tunge reria kerkerenga nenge tenau ele kileng lange ur-inolo neu. Pe lape ur-inolo neu nauele iri kela het nga etue nenge NeHalang letena tuanin ngana mur pe nena helenga mur te lohot ke manmanna.

18 Pe hei nenge o esia nem heilangia tuele tana palaungana nenge nauele naungaala ana hana mur lochloch nga ich.”

18

NeHalang Heporeke Tuele Tana Nenge Papilon

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio atat nga lut nga tapa. Angkelo neu kikina ngana palaungana toto pe nena hemalmalinga tualeme hatalia ich lochloch.

2 ✡Pe haliu hot ke soke toto ke pomai,
“Tuangachol nenge NeHalang tunge heporeke pe sisparai ia
tuele tana palaungana nenge Papilon ke ulolo!
Pe kileng nem tal uneinei mur reria kileng ia ol.
Pe ur-lomona mur nenge te poreke
pe ngie nemur nenge muna ulu
pe nenge te poreke toto tetu ia pule.
3 Pe NeHalang heporeke iange nga
nena poinga nenge salau halali.
Pe nena poinga nem ana olenga tele,
palleke ana ech kerkereng ngana.
Pe ech kerkereng ngana nem tunge
ke tuele kina mur lochloch te inia ke ulolo.
Pe naungaala ana hana mur lochloch
nga ich te tomtom ia i.
Pe i meia i ero toto nga nena poinga poreke ngana mur,
nenge ollaka hotote hana nenge teii ia reria lulu leteria.
Pe heole iri nga reria lulu uruna
ke pomalam poia iri ke reria ure halang toto.”

4 ✡Ol pe e longe mele nge hele nga lut nga tapa ke teke,
“Lek hana mur a ua hot nga kileng nem!
Atal teu luluche imo langa poinga poreke ngana
nga tuele tana nem ero.
Pomalam, melmelenga nenge lohot nge iri
lape lohot nge imo ero.
5 ✡Iange reria poinga poreke ngana mur
te muta haka toto kela nga lut nga tapa ke ulolo.
Pe NeHalang letena lilil ele
poinga poreke ngana nemur ero.

✡ **17:12:** Dan 7:7, 24 ✡ **17:16:** Hem 18:8 ✡ **18:2:** Isa 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; Hem 14:8 ✡ **18:4:** Isa 48:20; Jer 50:8; 51:6, 45; 2Ko 6:17 ✡ **18:5:** Gen 18:20-21; Jer 51:9 ✡ **18:6:** Psa 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6

6 ✡Utar nenge i sipona tung hote lo, a tung
mule lange i ke purpur tote nenge
tunge lange imo.
Pe poinga mur nenge poia lo, a tuachol
ia lange i ke henai.
A palleke ana ech kerkereng ngana nga
i sipona ana eulinga pe a poia ke
ehech toto ke inia
ke pomanga nenge palleke ke a inia pe
amo hauaua ia.
7 ✡Isipona tal heke tote i ke teke i hei palaun-
gana lo
pe heto chonchonchone i.
Ke pomalam a tunge melmelenga ke milang
toto
lange i ke tangia nga nena poinga
poreke ngana nem.
Ana hei helele nga letena ke teke,
‘Iau hei palau pe eare nga lek kilanga
seina ngana pe etu pakar ero.
Ke pomalam ute pele nge hetang ia iau
ero!’
8 ✡Ke nga nem, melmelenga nemur lape te
lohot nge i nga etue elle mana:
uringa pe tanginga pe metenga.
Pe lape oan ngaulala hite i.
Iange Non Soke NeHalang kikina ngana
palaungana toto
pe Isipona lape tunge tuangachol nemur
lange hei neu.
9 ✡ “Pe naungaala ana hana mur lochloch
nga ich te naue oan pulu ngana nenge
ngaulala hite hei nem. Pe lape leteria kolkol
toto pe te tangia i iange te tomtomia i pe
te mene ure mur halang nge i, nga nena
poinga poreke ngana mur.
10 Pe temes mana nga tau iange te matau
tote tuangachol nenge lohot nge i pe te hele
ke te teke,
“ ‘Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau
kai!
Ochou! Tuele tana palaungana nenge
Papilon suneu!
Lem poinga poreke ngana ana tuangachol
lohot nge iong lo.
Pe nga sinanga koana unne sune elle
mana, ohet sio pe iong ero sapele!’ ”
11 ✡ “Pe lulu ana hana mur nenge hei neu
olol ure nge iri, lape leteria kolkol toto pe te
tangia i, iange lape mele olia reria lulu mur
ero ol.
12 ✡Lulu ana hana nemur, reria lulu
mur nenge te iiia laka: Um insachsach
ngana nenge koikoi ke manga lauta, pe um
chalemlem ngana nenge hussu ke manga
hake, pe silo sachanchana nenge te insach-
sach, pe relem utona nenge kunkun pe in-
sachsach. Pe melo nenge tuahau toto, pe
nenge kunkun, pe nenge pululu toto ke po-
manga ao makanna, pe nenge remenmen
ke pomanga haia rorana. Pe ae kuena
ngana mur nenge inangaria ehech pe ure
kuena ngana mur nenge teume hote nga
palngen na senger. Pe ure nemur nenge
teume hote nga ae mur nenge ururia haka
toto, pe nemur nenge teume hote iri nga
ure nenge nakuna insachsach ke manga
koiongkoiong, pe nemur nenge teume hote
nga raling, pe um nenge chalemlem ke po-
manga matau.
13 Pe ure inangana ehech ngana mur
nenge pomanga intu, pe sapiu eina, pe loi-
tana. Pe surumong, pe sapiu eina cho-
chotana pulu ngana nenge inangana ehech,
pe ech kerkereng ngana nenge te palleke,
pe sampal eina. Pe more nganangana,
pe nganangana pululu ngana, pe roli ana
kolok mur, pe sipsip mur, pe oriong mur.
Pe arenga mur nenge oriong mur te takrun-
grunge, pe hana nenge teume sio manmana
nge hana hel pe ururia ero, pe hehei pe
hana nenge tetak tototе iri nga hunelinga.
14 “Pe lulu ana hana nemur te hele, ‘Urelu
urana ngana nemur nenge mutem tautaua,
iri ero tah lo. Pe pule lem kole hoena mur pe
lem ure mur nenge o heto hakaka iong ia, te
erue tah ke ulolo pe lape oes mule nakuria
ero ol.’
15 ✡Hana nemur te menmene umtutuna
nge halang toto nga tuele tana neu nga reria
ure mur. Pe iri lape temes mana nga tau
iange te mataua tuangachol nenge lohot
nge i. Pe lape leteria kolkol toto ia tuele tana
neu pe te tang
16 ✡pe te hele ke te teke,
“ ‘Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau
kai!
I heronia hengeron urana ngana mur
nenge kunkun pe nenge remenmen.
Pe alheke tote i nga nananga chalemlem
ngana mur
pe nga um nemur nenge ururia haka
toto
pe nga relem utona nenge kunkun
pe insachsach!
17 ✡Pe nga sinanga koana unne sune elle
mana
nena kole hoena ana paspasinga mur te
erue sio!’
“Pe imot ana aunga mur, pe iri nenge
te umume nga imot mur, pe iri nenge tela
teatat nga imot, pe imot tokoninga mur,
temes nga tau toto.
18 ✡Pe nga etue nenge Papilon ngaulala ke
pulu haka, te naue pe alngaria haka pe te
hele, ‘Tuele tana tei toto nge pomanga tuele
tana palaungana nei!?’

✡ **18:7:** Isa 47:7-9 ✡ **18:8:** Hem 17:16 ✡ **18:9:** Ezk 26:17; 27:30-35 ✡ **18:11:** Ezk 27:36 ✡ **18:12:** Ezk 27:12-13, 22 ✡ **18:15:** Ezk 27:31, 36 ✡ **18:16:** Hem 17:4 ✡ **18:17:** Isa 23:14; Ezk 27:27-29 ✡ **18:18:** Ezk 27:32

19 Pe leteria kolkol toto ia tuele tana neu
pe te tang ia. Pe te ngaua aso nga ramaria
pe te hele,
" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau
kai!
Imot tokoninga mur nenge reria imot
mur te songong
tekila haka mana ia umtutuna nga hei neu
nena kole hoena mur!
Pe nga sinanga koana unne sune elle mana
nena ure nemur te erue lochloch!
20 ✡Imo nenge a tuteu nga lut nga tapa a iech
toto
nga tuangachol palaungana nenge lo-
hot nga tuele tana palaungana nei!
Pe imo NeHalang nena tula mur pe
hekulkulonga mur
pe hetatalonga mur a iech pule!
Iange NeHalang heporeke tote kileng nei
nga nena poinga soanna ngana mur
nenge poia lala nge imo!' "
21 ✡Ol pe angkelo solaki ngana e, mene
heke chatunga ana um e nge palaungana
toto pe sau puluch teua nga ruach pe hele,
"Tuele tana palaungana nenge Papilon lape
tesau sio leteinin ana ia ke pomanga
um nei,
pe lape tenau mule i ero ol.
22 ✡Hario alngana pe iu alngana pe ngalum
paena alngana,
mele pele lape longe langa lem hingil
ero ol.
Pe hana nenge te rahite ume kuena ngana
mur
lape tetu mule nga lem hingil ero ol.
Pe chatunga ana um palaungana nenge
more nganangana ana ia,
mele pele lape longe kores ngana langa
lem hingil ero ol.
23 ✡Pe lemenge tualeme ngana, lape te naue
nge sinaha nga lem hingil ero ol.
Pe mele hel nenge te teke te lechlei,
mele pele lape longe iri nge te helele
nga lem hingil ero ol.
Lulu ana hana mur nga ich, o ololia reria
lulu nge nike ke te lohot ke iri kole
ana hana mur lo.
Pe o pallaka ia tuele kina mur lochloch nga
lem achunga paluna mur ke te nana-
sia poinga poreke ngana.
24 ✡Pe NeHalang nena hana mur pe nena
hetatalonga mur
pe iri lochloch ngana nenge te hune iri
nga ich,
eiria kou lele hite kileng nenge Papi-
lon."

19

Mangakul Nga Tapa

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e longe
makulinga palaungana nge hira nga tapa.
Hulua nga lut nga tapa te makul ke te teke,
"Pupulu Masin NeHalang!
Ta heto heke tote ara Soke NeHalang ene pe
ta heto heke I nga kikina ngana pule,
iange I tunge maulinga ke koko at nge
ita.
2 ✡Pe amnei teu ngana nga ure mur,
manmanna pe pengpeng toto.
Pe amnei teu lange hei salaulaunga kina
nem, pe tunge tuangachol poreke
ngana lange i ke ulolo.
Iange hei nem poia hulua nga ich ke
te nanasia nena poinga poreke ngana
mur.
Pe pule hei nem hemetmete NeHalang nena
hana mur.
Pomalam NeHalang amnei teu lange i
pe tunge tuangachol poreke ngana
lange i."
3 Pe makulinga hira mule,
"Pupulu Masin NeHalang! Urana Toto!
Oan nenge ngaulala hite hei neu, pulu haka
ke koko."
4 NeHalang are nga nena kilanga seina
ngana. Pe almasinga ana hana mur nenge
iri ana non kina elle pe henel (24) pe ure
maulul ngana henel neu, te tualou sio pe te
heto heke I pe te hele ke pomai,
"Manmanna Toto! Ta heto heke NeHalang
ene!"
5 Ol pe helenga e lohot nga kilanga seina
ngana neu ke teke,
"Imo nenge a umume nge NeHalang
pe imo lochloch ngana nenge atal
hekeke I
pe imo lochloch ngana nenge pingamo
iuiu pe nenge pingamo iuiu ero
a heto heke ara Soke NeHalang!"
6 ✡Ol pe e longe makulinga nge hira ke
pomanga nale hau ngana pe kileng kurung
ngana. Hulua te makul ke:
"Ta heto heke NeHalang ene!
Ara Soke NeHalang Kikina Toto pe I
Naungaala ana non ia.
7 ✡Pomalam ta iech
pe ta heto heke tote I!
Iange Sipsip Tuna ana etue at lo nenge lape
lei.
Pe nehei tatalo ele i ke ulolo.
8 NeHalang tunge hengeron pululu ngana
nge hussu pe lemlem pe chalemlem
toto lange hei neu ke heronia."

✡ **18:20:** Deu 32:43; Isa 44:23; Jer 51:48 ✡ **18:21:** Jer 51:63-64; Ezk 26:21 ✡ **18:22:** Isa 24:8; Ezk 26:13 ✡ **18:23:** Jer 7:34; 16:9; 25:10 ✡ **18:24:** Jer 51:49; Hem 17:6 ✡ **19:2:** Deu 32:43; Hem 6:10 ✡ **19:6:** Hem 14:2 ✡ **19:7:** Isa 61:10; Hem 21:2 ✡ **19:9:** Mat 22:2

(Hengeron pululu ngana neu heilangia NeHalang nena tula mur reria poinga urana ngana mur.)

9 ✡Ol pe angkelo hele at nge iau ke teke, “Ohas sue helenga nemur: Iri nenge NeHalang iua iri ke teat nga ngaunga matana nenga Sipsip Tuna ana leinga, lape te iech toto.” Pe hele pule ke teke, “Helenga nemur, NeHalang nena helenga manmanna toto ngana mur ia iri.”

10 ✡Nga etue neu pengpeng e tualou sio nga angkelo neu apena huna, ke e teke e heto heke i pe ero. Iange i hele ele iau ke teke, “Opoi ke pomam ero! Iau NeHalang nena tula iau nenge e umume nge I. Ke e pomange iong pe titim mur nenge a rahit tote helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote. Pe helenga manmanna toto ngana nemur kik haka tote hetatalonga mur leteria. Ke pomalam o heto heke mene NeHalang itoro!”

NeHalang Tuna Hekou Sue Ur-Inolo Mur

11 ✡Ol pe e naue tapa nge ulala ke pangpanga pe e esia oriong hussu ngana e. Pe mele nenge are haka nga oriong neu ene laka Lete Manmanna pe Poinga Nge Pengpeng Huria. Ana non nena poinga pengpeng nge poi heke hunelinga pe tuachol ia poinga poreke ngana mur.

12 ✡Pe matana sapellala ke pomanga oan remen ngana pe te kale heke iengiengka mur nga palpalna. Pe tehas heke mele ene nga ramana. Pe mele ene neu hulua te eteia ero, I toro mana eteia.

13 ✡Pe heronia hengeron sase ngana nenge te panun teua nga toho pe te hetue ke ene “NeHalang nena Helenga.”

14 Pe palinga hel ana hana mur nga tapa teare haka nga oriong hussu ngana mur pe te nanasia I. Pe hana nemur te heronia hengeron pululu ngana mur nge lemlem pe hussu.

15 ✡Pe palinga hel ana mese sase ngana e nge matana toto sere hot nga hanna. Mese nenge lape hekou sue tuele kina nemur, nenge nena ngarang mur ia iri. Pe lape mene nena kula lekina ngana ke nauele tuele kina nemur. Pe lape heporeke hehei pe hana ke pomanga uain nganangana mur nenge tetua ule nga topro nenge tekolue nga ae lekinga ngana. Pe uain ana topro nem heilangia NeHalang nenge Kikina toto letena inin ngana.

16 ✡Pe tehas ia helenga nei nga nena hengeron sase ngana nga haena tamalmal:

“NAUNGAALA ANA NON NENGE PALAUNGANA TOTO NGE NAUNGAALA ANA HANA MUR. PE NON SOKE NENGE SOKE TOTO NGE HANA SOKSOKE NGANA MUR.”

17 ✡Ol pe e naue angkelo e nge mes haka nga chaia matana. Pe angkelo neu alngana ke soke toto lange ngie mur nenge te lelehe nga tapa sana ke pomai, “Imo lochloch a at ke a eukirau nga ngaunga matana nenge NeHalang.

18 A at ke a ngaua hana nemur koluria. Ngana laka: Naungaala ana hana mur, pe palinga hel ana hana mur aria papalauna mur, pe hana kerkereng ngana mur, pe oriong mur, pe hana nenge te songongia iri, pe hana lochloch. Iri nenge te umume nge hana hel kura, pe iri nenge teume ero ol, pe iri nenge pingaria iuiu, pe nenge pingaria iuiu ero!”

19 Ol pe e naue ur-inolo pe naungaala ana hana mur lochloch nga ich pe reria palinghel ana hana mur, nge te eukirau ke te teke te hunel luluch nge Non Soke nenge are haka nga oriong pe nena palinga hel ana hana mur.

20 ✡Pe Non Soke pe nena hana mur te hekou sue ur-inolo neu iri nai neingana nenge lohaka nga ich letena pe mene munna ke popoia urelu ke te lohot manmana pe pallaka halali. Pe nga etue nenge poia urelu nemur ke te lohotot, channanga ia hehei pe hana nenge tehas heke ur-inolo ana has nge iri ke te heto heke ur-inolo na lelenga nenge teles hote. Pe iri nai, Non Soke pe nena hana mur tesau sio maulul ia iri langa oan nga polo palaungana, nga um remen ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch.

21 Pe Non nenge are haka nga oriong hussu ngana neu, hun lochloche palinga hel ana hana nemur nenge tetu kura ke te mete lochloch. Ana non hune iri nga palinga hel ana mese nenge sere hot nga hanna. Pe ngie mur lochloch te ngaua aria pum ke saria una toto.

20

Hesinga Iri Ana Non Kina Lime Iri Analoch (1000)

1 ✡Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio at nga lut nga tapa. Pe angkelo neu rahite lohenga nenga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe ngautou tana palaungana.

2 ✡At pe hekou sue ilimo palaungana neu pe kale hite pe lape tuke pomalam mana ke ana hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000). Ilimo palaungana neu i uneinei pe i ur-halangana toto ia nenge te

✡ **19:10:** Ume 10:25-26; Hem 22:8-9 ✡ **19:11:** Psa 96:13; Isa 11:4; Hem 1:5; 6:2 ✡ **19:12:** Dan 10:6; Hem 1:14; 2:17 ✡ **19:13:** Isa 63:1-3; Ioa 1:1, 14 ✡ **19:15:** Psa 2:9; Hem 1:16; 14:20 ✡ **19:16:** Hem 17:14 ✡ **19:17:** Ezk 39:17-20 ✡ **19:20:** Hem 13:12-17; 20:10 ✡ **20:1:** Hem 9:1 ✡ **20:2:** Gen 3:1; Hem 12:9

hetue ke non soanna ngana pe ene e pule Satan.

3 Angkelo neu kale hite ke het pe sau teua langa polo palaungana nenge hetala ngana ero pe piu hite ana piunga pe hahite ke kerkereng toto. Pe ilimo palaungana neu lape channanga mule hehei pe hana ero ol kela het nga hesinga iri ana non kina lime iri analoch het ngana (1000). Ke het pe te lohe hot mule i pe lape tuke ana etue choro mana.

4 ✡Ol pe e naue kilanga seina ngana mur. Pe iri nenge teare haka nga kilanga seina ngana nemur te mene kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana. Pe e naue hana nenge te chatoa karia operia mur pule. Ngana laka iri nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga mur pe helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote. Pe iri te heto heke ur-inolo ero pe te heto heke na lelenga nenge teles hote ero pe te palheke ana has nga peria pe nga ramaria ero pule. Iri te maul haka mule pe iriul Kristus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).

5 Iri nemur te maul haka mule ngaria lohot tala nga iri hel te maul haka mule ngaria. (Ke hehei pe hana hel nenge te mete ke ulolo lape te maul haka mule nga etue nei ero. Iri lape te kulala ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch het mukam.)

6 ✡Pe iri nemur nenge te maul haka mule tala lape te iech toto iange iri, NeHalang nena hana mur ia iri. Pe kerkerenga nenga metenga nei ngana hekou sue iri ero. Pe lape te lohot ke NeHalang pe Kristus reria tunginga ana hana mur. Pe lape iriul Kristus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).

Te Hekou Sue Satan.

7 Iok, hesinga iri ana non kina lime iri analoch neu het pe lape te lohe hot mule Satan nga tuele au ngana nenge tuteu ia.

8 ✡Pe lape langa kileng ana haro henel nenga ich ke pallaka ia hehei pe hana. Ngana laka tuele kina nemur nenge Kom pe Makom. Pe lape eukiraua iri ke tepoi haka hunelinga luluch nge NeHalang. Hana nemur iri hulua toto ke pomanga peipei nenga ruach ilina.

9 ✡Pe tei ke tela nga kileng lochloch ngana nga ich pe te heliliu hite NeHalang nena hana mur tetu ngaria luluch nga tuele tana palaungana nenge NeHalang mutena tau tote. Pe ero, oan sio at nga tapa ke ngaulala hite iri.

10 ✡Pe non poreke ngana nenge channanga ia iri nem lape tesau sue i ke langa oan nga polo palaungana. Nga um remen ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch. Pe ur-inolo pe neingana, tesau sio tele iri langa polo neu lo. Pe lape te amneia melmelenga nga sinanga pe nga miliko ke koko.

NeHalang Nena Haliunga Palaungana Lohot

11 Ol pe e naue none nge are haka nga kilanga seina ngana nenge tuahau toto. Pe tapa pe ich te erue sio mana nga matana pe muria ero ol.

12 ✡Pe e naue iri lochloch nenge te mete lo. Iri nenge pingaria iuiu pe nenge pingaria iuiu ero, temes nga kilanga seina ngana neu matana. Pe te ulele alalaha mur nenge tehas sue reria poinga mur ia. Pe te ulele alalaha e pule nenge maulinga ana. Pe NeHalang amnei teu lange iri lochloch nga reria poinga mur nenge tehas sue nga alalaha nemur.

13 ✡Hehei pe hana nenge te mete nga ruach te lohot nga ruach pe tela ke temes nga NeHalang matana. Pe iri nenge te mete pe operia mur tetu nga metenga ana kileng, tela pule ke NeHalang amnei teu lange iri elle pe elle nga reria poinga mur.

14 Pe NeHalang lemene ero toto ia Metenga pe Metenga Ana Kileng ol. Ke pomalam tesau sue iri ke tela nga oan nga polo palaungana. Polo palaungana neu i metenga nei ngana ia.

15 Pe hehei pe hana nenge eria masio nga maulinga ke koko ana alalaha ero, lape tesau sue iri pule ke tela nga oan nga polo palaungana neu.

21

Tapa Heueu Ngana Pe Ich Heueu Ngana

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot ke het pe e esia tapa heueu ngana pe ich heueu ngana. Iange tapa pe ich nenga tele ngana, ngana kou te erue sio ke ulolo. Pe ruach pule tu ero ol.

2 ✡Pe e naue NeHalang nena kileng Ierusalem heueu ngana nge Heo Ngana Toto nge sio atat nga tapa nge NeHalang. Pe kileng neu poi ke malaka nge hei malolong e nge lei heueu ngana pe hemalmalia i ke nek toto pe lataua ene.

3 ✡Pe e longe mele nge hele ke soke toto nga kilanga seina ngana neu ke teke, “Anau! NeHalang na kileng sio at ke tu luluch nge hehei pe hana. Pe NeHalang i sipona lape tu

✡ **20:4:** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Hem 13:17 ✡ **20:6:** Hem 1:6 ✡ **20:8:** Ezk 38:2, 9, 15-16 ✡ **20:9:** 2Ki 1:10 ✡ **20:10:** Psa 11:6; Hem 19:20; 21:8 ✡ **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ume 17:31; 2Ko 5:10; Hem 13:8 ✡ **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Hem 2:23; 22:12 ✡ **21:1:** Isa 65:17; 2Pi 3:13 ✡ **21:2:** Isa 52:1; 61:10; Hip 11:16; 12:22; Hem 3:12 ✡ **21:3:** Lev 26:11-12; Ezk 37:27; Zec 2:10; 2Ko 6:16

luluch nge iri ke aria Soke ia. Pe iri te lohot ke NeHalang nena hana mur ia iri.

4 ✡Pe NeHalang lape taun lele mataria eina nga mataria. Pe metenga pe lete kolkol pe tanginga pe melmelenga lape te lohot nge iri ero ol. Iange ure nemur nenge nike ana tehet lochloch ke ulolo."

5 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina ngana neu hele, "A esia lo! E poia ure lochloch ngana ke iri heueu ngana mule." Pe hele at nge iau pule ke teke, "O has sue helenga nemur iange i helenga manmanna ngana ia, pe lape hehei pe hana leteria manmanna ia."

6 ✡Pe hele at nge iau ke teke, "E poia ke het lo! Iau Talun ngana Toto pe Iau Hetala ngana Toto. Iau sipok e poia ure lochloch ngana ke te talun, pe nga lemek ngak mana e poia ke te het mule. Pe mele nenge meteana ech lape e poia i kela in nga ech nenge tunge maulinga pach haka ngana. Pe ech nem uruna ero.

7 ✡Ke mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape e tunge ure urana ngana nemur lange i. Iau NeHalang pe i ana Soke Iau pe tuk laka i.

8 ✡Pe hana nenge aria seilil ero nga leteria manmanna ngana, pe nenge te hile sue leteria manmanna ngana, pe nenge te popoi poinga poreke ngana, pe nenge te hunun hehei pe hana, pe nenge te achach, pe nenge te salaulau, pe hana nenge te heto hekeke aetapuna mur, pe nenge te pallaka hali, hana nemur lape tesau sue iri langa oan nga polo palaungana. Nga um remen ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch. Nenge nei i metenga neingana ia."

Kileng Ierusalem Heueu Ngana

9 Iok, angkelo mur iri rahtele nai. Pe elle nge iri rahit ke kaliu rahtele nai nenge te mutaia melmelenga hetala ngana mur. Ana non at pe hele at nge iau ke teke, "Oiat ke e henonou iong ia hei malolong e nenge Sipsip Tuna lape leia."

10 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke iau pe angkelo mene heke iau langa hengene nenge ona langa lut toto pe henonoua iau nga Tuele tana nenge Heo Ngana toto. Tuele tana nga kileng nenge Ierusalem. Pe ana kileng sio atat nga tapa nge NeHalang.

11 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga poia ke tualeme pe chalemlem pe makelkele ke pomanga oro pe insachsach ke pomanga silonga.

12 ✡Pe ana mapuo haka langa lut toto pe mes ke liuliu tom pe matana iri analoch pe nai. Pe angkelo iri analoch pe nai tenau ele matana elle pe elle. Pe kaleu ramana analoch pe nai nenge Israel, eria ma haka nga mapuo matana analoch pe nai neu.

13 Mapuo matana mol, tetu nga ele nenge nau langa chaia haka ngana pe mol, tetu nga ele nenge nau haka langa lut. Pe mol tetu nga ele nenge nau lange sio, pe mol tetu nga ele nenge nau langa chaia sio ngana.

14 Pe kileng neu ana mapuo te lung heke nga um papalauna mur nge ana lala iri analoch pe nai. Pe Sipsip Tuna nena hekulkulonga analoch pe nai nem, eria rongo heke um nemur.

15 ✡Pe angkelo nenge hele atat nge iau neu rahite kula nenge te amelele ure mur aria lome ia nge singina chalemlem. I lape amele tuele tana neu sase ngana pe pongponga ngana pe lape poia ke pomau pule nga mapuo pe nga piunga mur.

16 Pe tuele tana neu alalina mur iri henel pe aria lala elle mana. Pe sase ngana pe pongponga ngana aria lome te purpur hel toto. Ke angkelo amele tuele tana neu sase ngana nga nena kula pe ana lome iri ana non kina lime iri analoch iri nai pe ana non kina analoch (2,200). Pe pongponga ngana pe ona haka ngana aria lome te purpur alahel pule.

17 Pe amele mapuo ke pomanga hehei pe hana team alala urelu. Pe mapuo ona haka ngana ana lome lohot ke iri ana non kina mol pe lime (65).

18 ✡NeHalang umeia mapuo neu nga um nenge singina chalemlem pe makelkele ke pomanga oro. Pe umeia tuele tana neu nga um nenge chalemlem pe koikoi ke pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.

19 Pe talue um makelkele ngana mur nenge ururia haka nga tuele tana neu ana mapuo apena huhuna mur. Ke um nenge tal tele, ngana laka um nenge ene um iaspa. Pe nei ngana laka um popopo ngana nenge ene um sapaia. Pe mol ngana laka um nge ene um aket pe henel ngana laka um rangrang ngana nenge ene um emerel.

20 Pe lime ngana laka um nenge remenmen pe hussu nenge ene um satonikis. Pe rahtele elle ngana laka um remenmen ngana nenge ene um kanelian. Pe rahtele nai ngana laka um koikoi ngana nenge ene um kisolae. Pe rahtele mol ngana laka um nenge rangrang pe pomanga popopo nenge ene um peril. Pe rahtele henel ngana laka um nenge achngana koikoi nenge ene um topas. Pe analoch ngana laka um nenge ene um kisopes. Pe analoch pe elle ngana laka um nenge ene um iasin. Pe analoch pe nai

✡ **21:4:** Isa 35:10; 65:19; Hem 7:17 ✡ **21:5:** 2Ko 5:17 ✡ **21:6:** Isa 55:1; Jer 2:13; Ioa 7:37; Hem 1:8, 17; 22:17 ✡ **21:7:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 89:26-27 ✡ **21:8:** Mat 25:41; Hem 20:15; 22:15 ✡ **21:10:** Ezk 40:2 ✡ **21:11:** Isa 60:1-2, 19 ✡ **21:12:** Ezk 48:30-35 ✡ **21:15:** Ezk 40:3; Hem 11:1 ✡ **21:18:** Isa 54:11-12

ngana laka um nenge kunkun pe achngana popopo nenge ene um emetis.
21 Pe mapuo matana analoch pe nai neu ana piunga mur NeHalang umeia nga ure nenge nakuna pomanga relem utona nenge kunkun pe chalemlem. Ke ure neu elle pe elle iri piunga nga mapuo matana analoch pe nai neu. Pe kue mur nga tuele tana neu te umeia nga um nenge chalemlem pe koikoi ke pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.
22 Pe e naue tunginga ana pele e nga tuele tana neu ero toto. Iange tunginga ana pele nenga tuele tana neu, ngana laka Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto iri nai Sipsip Tuna.
23 ✡Pe chaia pe teio te tualeme nga tuele tana neu ero, iange NeHalang i sipona tunge lemenge palaungana langa kileng neu. Pe Sipsip Tuna i lemenge nenge tuteu nga tuele tana neu.
24 ✡Hehei pe hana lochloch lape tei manmana nga lemenge nga tuele tana neu. Pe naungaala ana hana mur nga ich lape te takis teua reria kole hoena mur nga tuele tana neu ke te tunge lange Non Soke.
25-26 ✡Pe hulua nga kileng pe kileng lape te takis teua reria kole hoena putantana mur nga tuele tana neu pule. Pe kokoes tuele tana neu ana mapuo matana mur tetu ke te pangpanga manmana, iange tuele tana neu tualeme ke pomanga sinanga ke koko pe miliko e ero ol.
27 ✡Pe ure nemur nenge te poreke nga NeHalang matana pe hana nenge te popoi poinga poreke ngana pe te pallaklaka lape teteu langa tuele tana neu ero toto. Pe hehei pe hana nenge eria masio nga maulinga ke koko ana alalaha nenge Sipsip Tuna nena ia, iri mana lape teteu langa tuele tana neu.

22

Ech Pe Ae Nenge Te Tunge Maulinga

1 ✡Iok, angkelo neu henonoua iau nga tuele tana heueu ngana neu ke het pe henonoua iau nga ech nenge tunge maulinga nge chalemlem ke pomanga silonga. Ana ech pach haka nga NeHalang iri nai Sipsip Tuna reria kilanga seina ngana ene.
2 ✡Pe lele nga tuele tana neu ana kue tana tunangana pengpeng. Pe ae nenga maulinga mes kaliu ala nga ech neu ilina ele pe ele. Ae nem hei tele mana nga teio lochloch. Ke tehei ke etueria iri analoch pe nai nga hesinga elle. Ana ae mur iria he maululia hehei pe hana nga ich nga haleles mur.
3 Pe poinga tunten ngana mur nenge NeHalang hesis tototе iri lape te lohot nga kileng neu ero ol. NeHalang pe Sipsip Tuna reria kilanga seina ngana mur lape teare nga kileng neu pe nena hana mur nenge te umume nge i te heto hekeke I.
4 ✡Pe iri lape tenau haka nga ramana pe lape leteria tu hit mene NeHalang itoro ol.
5 ✡Pe kileng lape tal etuene ero ol. Ke pomalam hulua lape te naue kileng tualeme ngana pele ero ol iange Non Soke NeHalang i sipona lape tunge lemenge lange iri. Pe iri lape tenau ele kileng mur ke koko ke pomange naungaala ana hana mur.
6 ✡Pe angkelo neu hele at nge iau ke teke, “Helenga nemur i manmanna pe hehei pe hana lape leteria manmanna ia. Pe Non Soke NeHalang opene roro heke nena hetatalonga mur. Pe kulosia nena angkelo ke lange nena non nenge umume nge I ke henonoua i nga ure nemur nenge musuna pol mana pe te lohot.”

Iesus At Mule Ngana Heroi Toto Lo

7 ✡Iesus hele, “A longo ke nek! Musuna pol mana pe lape eat mule! Pe alalaha nei helele ia urelu nemur nenge lape te lohot heueu pe nga hoena pule. Pe iri nenge te nanasia helenga manmanna ngana nenge NeHalang hemallaha hote nga alalaha nei lape te iech toto.”
8 ✡Iau Ioanes, pe e longe pe e naue ure nemur lochloch. E longe iri pe e naue iri ke het pe e tualou sio nga angkelo nenge henonoua iau nga ure nemur apena huna ke e teke e heto heke i.
9 Pe ero iange i hele ele iau ke teke, “Opoi ke pomam ero! Iau NeHalang nena tula iau nenge e umume nge I. Ke iau e pomange iong pe titim mur nenge iri hetatalonga pe iri lochloch ngana nenge te nanas tau tote helenga manmanna ngana nenga alalaha nei. Ke pomalam o heto heke mene NeHalang itoro!”
10 Pe hele at nge iau pule ke teke, “Pe o reng hite helenga manmanna toto ngana nenge manga alalaha nei ero. Iange aria etue nenge te lohot ia heroi toto lo.
11 ✡Pe mele nenge popoi poinga poreke ngana, hetaun taua nena poinga poreke ngana mur ke lala. Pe mele nenge letena muna ulu nga poinga poreke ngana, hetaun taua letena muna ngana nemur ke lala. Pe mele nenge popoi poinga nge pengpeng, nanasia poinga nge pengpeng. Pe mele

✡ **21:23:** Isa 60:19-20; Hem 22:5 ✡ **21:24:** Isa 60:3, 5 ✡ **21:25-26:** Isa 60:11 ✡ **21:27:** Isa 52:1; Ezk 44:9; 1Ko 6:9-10 ✡ **22:1:** Ezk 47:1 ✡ **22:2:** Gen 2:9; Ezk 47:12; Jol 3:18; Zec 14:8 ✡ **22:4:** Mat 5:8; Hem 3:12 ✡ **22:5:** Dan 7:18, 27; Hem 5:10; 20:6; 21:23, 25 ✡ **22:6:** Hem 1:1 ✡ **22:7:** Hem 1:3 ✡ **22:8:** Hem 19:10 ✡ **22:11:** Dan 12:10 ✡ **22:12:** Isa 40:10; Jer 17:10; Hem 2:23

nenge tuke pengpeng, tuke pengpeng ke kokoes."

12 ✡Pe Iesus hele, "A longo ke nek! Musuna pol mana pe lape eat mule! Eat pe e mene luluche hehei pe hana ururia. Pe lape e tunge lange mele elle pe elle ke purpure reria poinga mur nenge te popoia.
13 ✡Iau Talun ngana Toto pe Iau Hetala ngana Toto. Iau sipok e poia ure lochloch ngana ke te talun, pe nga lemek ngak mana e poia ke tehet mule. Iau Tala toto pe Iau nga Rume toto.

14 ✡ "Pe hehei pe hana nenge te nanas tau tote NeHalang nena helenga mur lape te iech toto. Iange lape NeHalang penge iri ke tei teu nga piunga nenga tuele tana neu ke te ngaua ae nenge tunge maulinga nganangana.
15 Pe kaone mur, pe hana nenge te popoi ure paluna mur, pe nenge te salaulau, pe nenge te hunun hana, pe nenge te heto hekeke aetapuna mur, pe iri nenge te pallaklaka, pe te nanasia nga reria poinga mur, iri lochloch lape tetu mana nge hot.

16 ✡ "Iau Iesus pe e hekule lek angkelo ke haliu hote ure nemur lange imo NeHalang nena hana mur. Pe e lohot nga mata nenge ne Teuit pe nakuk sinaha ke pomanga itoch uachuach ana nenge tualeme toto."

17 ✡Pe Opepengpeng pe Sipsip Tuna nehei te hele lange Iesus ke te teke, "O i at ol!" Pe imo nenge a longe helenga nei mur, imo pule a hele lange Iesus ke a teke, "O i at ol!" Pe imo nenge letemo meteana ech toto, ai at ol. Pe iri nenge lemeria taua ech nenge tunge maulinga pe uruna ero, teat luluch pule.

Ioanes Tunge Helenga Kerkereng Ngana

18 ✡Iau Ioanes, pe e teke e hele toto lange imo hana lochloch nenge a longe helenga manmanna ngana nenge tunga alalaha nei. Nenge teke mele tal hoo heke helenga hel nge altoto ke langa helenga nemur lape NeHalang tal hoo heke ana melmelenga poreke ngana nemur nenge alalaha nei heleia ke ulolo.
19 Pe nenge teke mele hile hote helenga hel nga helenga manmanna ngana nenge tunga alalaha nei, lape NeHalang penge i ke teu langa tuele tana nenge heo ngana ero. Pe pule i lape mene ngaunga nga maulinga ana ae ero nenge alalaha nei heleia ke ulolo.
20 ✡Pe I nenge hemallaha hote ure lochloch ngana nemur hele ke pomai koi, "Oe! Musuna pol mana pe eat mule!
Oe, Non Soke Iesus O i at!"
21 Mutenga nenge Non Soke Iesus lape tu luluch nge imo NeHalang nena hana mur lochloch. Manmanna Toto.

✡ **22:13:** Isa 44:6; Hem 1:8, 17; 21:6 ✡ **22:14:** Gen 2:9; 3:22 ✡ **22:16:** Num 24:17; Isa 11:1, 10; Rom 1:3; Hem 2:28; 5:5 ✡ **22:17:** Isa 55:1; Hem 21:6 ✡ **22:18:** Deu 4:2; 12:32 ✡ **22:20:** Mat 24:30-31; 1Ko 16:22